

S. THOMAE

SUMMA

THEOLOGICA

3A

Quæstiones, atque omnia

(ut vocantur) quolibeta Thomæ à
Vio, Caietani, Cardinalis, titulo
sancti *XISTI*, in quatuor distincta
Tomos: nuncque ab Authore ipso
multis & tractatibus, & quæ-
stionibus recens aucta,
atque locupletata.
In quibus agi-
tur, &c.

ACCESSIT INSUPER

*ad obiectos aliquot scrupulos responsio,
sanè quam acuta: aliâque permulta,
quæ sequens Pagina indicabit.*

LUGDUNI,
APUD HAEREDES IA-
COBI GIUNTAË.

1554.

Opusculorum huius voluminis Index.

De auctoritate pape et concilii.	De vi cultus diuini.
De primatu Ro. ecclesie.	De vitione verbi.
De sacramentis.	De causa mali.
De indulgentiis.	De immortalitate animarum.
De conceptione b. Virginis.	De passione animarum ab igne.
De eucharistia.	De synodorum differentia.
De precepto elemosyne.	De infinitate dei.
De monte pietatis.	De potentia obedientiali.
De cambijs.	De subiecto philosophie nat.
De voto.	De analogia nominum.
De usura.	De ente et essentia.
De simonia.	De sacrificiis. Tractatus.

Index omnium opusculorum Thome de vico Caietani
Cardinalis sancti Xisti.

Primi Tomi opuscula.

De comparatione auctoritatis pape et concilii tractatus.	follo. 2
De comparata auctoritate pape et concilii apologia.	15
De primatu romane ecclesie tractatus.	24
De attritione et contritione: questiones quinque.	35
De confessione: questiones quinque.	36
De satisfactione: questiones due.	39
De ministro penitentie questio vna.	40
De thesauro indulgentiarum questiones quatuor.	40
De causa indulgentiarum questiones due.	42
De susceptione indulgentiarum questiones due.	43
De modo tractandi et recipiendi ordines.	43
De sacramento matrimonij questiones tres.	44
De usu matrimonij questiones due.	44
De delectatione motosa questiones tres.	45
De indulgentijs tractatus.	45
De vfu matrimonij tractatus.	48
De tempore contritionis.	53
De premeditatione ante confessionem.	54
De confessione venialium et omnium mortalium.	54
De circumstantia diei festi.	54
De absolutione sacramentali questiones due.	55
De effectu excommunicationis: questio vna.	56
De implerione penitentie questio vna.	57
De pollutione ex auditione confessionis questio vna.	57
De purgatorio questio vna.	58
De imperfecta charitate questio vna.	59
De timore pene questio vna.	59
De obligatione precepti questio vna.	59
De religioso euecto in episcopum questio vna.	60
De collatione sacramenti ordinis.	60
De celibatu sacerdotum questio vna.	61
De diuotio questio vna.	61
De redditione debiti questio vna.	62
De proprietate verborum scripture in canonicis.	63
De declaratione quinq. articuloz Lutheri reprobatiorum.	63
De sex propositionibus in laudem beati Ioseph.	64
De predicatis coniugio nouitij.	64
Fin a dulter sit puuatus iure exigendi debitum.	64

Secundi Tomi opuscula.

De inquisitione questiones quinque.	64
An ijs qui ex iudeis originem ducunt sit negandus religio- nis ingressus et questio vna.	65

De perpetua permissione in vna religione et questio vna.	65
De perfoluente pieces horarias in choro questio vna.	65
De restitutione vfure, de pertinace in peccato veniali, et de de- licto publico.	65
De venditione pensionis ecclesie questio vna.	66
De societate negotiatoria questio vna.	66
De contritione, de confessione circumstantie loci sacri, de ven- dictione et appropriatione ferarum et c.	66
De venditione iudeis eorum quibus vtitur in suis sacrificijs, de iudicio humano respectu occulorum, de inductione ad hoc vt minus peccetur, de exhibitione cene tempore ieiunij omnino cenaturis et c. Quando petitio venie sit in restitutione neces- saria, de murmuracionis vitio, de scrupulo conscientie qua stante licite operamur oppositum.	66
An sic vt bonitas essentialis fiat cū pctō veniali, ita meriti fiet cū peccato veniali, de restitutione cū damno in re superioris ordinis: an vtentē malitia alterius oporteat tempore petere ali- quid absq. peccato prestabile. An sicut voti abstinentie vro- ris sic et voti continentie vir tritare possit. Quomodo exco- municatio iniusta priuat suffragijs ecclesie.	66
Quo sustinetur q. voti est de bono supererogacionis, et q. reli- giose persone veneretis vacantes agant contra voti. Item de vinitate vel plurificatione numerali peccati actus exterioris propter discōtinuationem actus interioris voluntatis.	68
De conceptu entis questiones due.	68
De emptione rerū raptarū in bello iniusto quest. quinque.	68

Tertij Tomi opuscula.

De coceptione beate virginis tractatus.	70
De eucharistia tractatus.	72
De celebratione missę questiones due.	74
De valore orationū dictarū ab audientib. missam in festo.	76
De precepto elemosyne tractatus.	76
De monte pietatis tractatus.	79
De cambijs tractatus.	83
De vfra questiones sex.	86
De simonia: questiones tres.	88
De vfu spiritalium rerū in peccato mortali questio vna.	90
De voto questiones tres.	90
De solutione maleficij opera malefici ad hoc parati.	92
De spasmō beate virginis.	92

Quarti Tomi opuscula.

Orationes sex, prima de vi cultus diuini: scda de vitione verbi. tertia de cā mali et abū dāria mali in specie humana, quarta de immortalitate animarū. quinta qñō ale patiūtur ab igne corporeo. sexta de ecclia et synodoz differentia.	93-94-96.
De infinitate dei questio vna.	99
De potentia neutra questio vna.	106
De potētia receptiua actū supēnaturalis questio vna.	107
De subiecto philosophie naturalis questio vna.	107
De analogia nominum tractatus.	109
De ente et essentia tractatus cum commento.	116
Responsio acuta quidem ad quedā dubia illic proposita.	149
De sacrificio missę aduersus luteranos tractatus.	150

Distinctos horum omnium Indices inuenies
in fine cuiuslibet Tomi.
Finis.

De auctoritate pape et Concilij Cap. I. et II.

2

Ad Nicolaum a Silesio Episcopum Cardinalem sabinen. Thome de vico Caietani tunc ord. predic. generalis
magistri, nunc sancti Xisti Cardinalis in comparationem auctoritatis pape et concilij, Prefatio.

Iametsi puto, pater amplissime silesce, eam pparationē quam nuper de pōtēstis maximi ecclesie totius auctoritate
scripsi, a multis hac tēpe stare. quēdammodū in diuersa studia sciuntur, ita dissimili ratione esse legendā, acceptam
dam, diiudicandā: omnibus tamen grati fore puto, vel minimari rationum, que ad hanc rem inuolutam, cōsentā
neam tamen, his rēpōnibus afferuntur, fieri certiores. Aduersarijs quidē et emulis, vt impugnent: amicis, vt ea que
veritatis sunt, defendant: ceteris autē, vt p̄fessio ad legendū habeant, quid de tanta his rēpōnibus cōfusione ma-
ximā et olim sepe et in p̄sentia contentione sit constituendū. Ego predicatorij ordinis (romane ecclesie veritatisq. studiosis-
simi) generalis magister, hanc summe auctoritatis comparationē, in defensionem quidem veritatis et sedis apostolice, nō vt ho-
minibus placeam (quāquam si id quocūq. assensus fuero, nō aspernabor) sed vt Jesu christi veritatisq. seruus sim, libere scripsi
tibi in p̄sentarij et dedico quidē recte, et perquam libere inscribo: q. ab illa sede quā defendo, et quam fiscozū ornatissima
familia tua ornatissimis viris, episcopis, Cardinalibus et summis pontificib. semp ornavit ipse sis tandem summis honoribus
exornatus. Quomōdo te optimum predicatorum ordinis p̄fectorē, et conciliandē conseruandēq. ecclesiastice vnitatis, et ver-
tatis amplificandē vehementer cupidum esse sciam, nil ambigo, quin ea que pro veritate et tante auctoritatis vnitatis atq. cōcor-
dia ex eo ordine a me tibi inscripta dedicatas sunt, grato sis animo, et qua polles probitate et benignitate singulari susceptu-
rus atq. habiturus inter cetera sempiternę voluntatis et obseruantie erga te mee testimonia. In euum vale.

Thome de vico Caietani cardi-
nalis sancti Xisti, de comparatione auctoritatis pape et
Concilij Tractatus.

Quod Papa habeat sup̄iorem potestatem in eccle-
sia dei. Caput. I.

Intendens Resolute compara-
re potestatem pape
potestati ecclesie et concilij vniuersalis, pri-
mo potestas pape suo loco ponenda est:
deinde comparabitur specialiter apostoli-
corum auctoritati: post ecclesie et concilij vni-
uersalis absolute: et deinceps in casibus,
primo heresis, secundo incorrigibilitatis,
et demum in euentibus: vt sic resolute ha-
beat et simpliciter et secundum quid. Et intendo pro solis vi-
ris doctis absq. vlla passione rationabilia tantum dicere: sub
iudicio tamen sacrosanctę Romane ecclesie.
Et ne quis putet ponere me falcem in messem alienam: pre-
mitto quod quia auctoritas pape immediate est a deo et reue-
rata in sacra scriptura, et auctoritas ecclesie vniuersalis imme-
diata dicitur esse a deo: vt constantiē, concilium declarauit:
ideo materia ista primo et principaliter est theologorum quorū
est sacram scripturam et diuina opera scrutari. secundario au-
tem in quantum scilicet est in sacris canonibus declarata, ad
canonistas spectat. Propter quod grauiterrant in hac re ca-
nonistis primo deferētes. Sporter ego virum docilem vtroq.que
theologos et canonistas, in re hac perspicere, et in suo quicūq.
loco honorando theologie primatum dare: vt pote que ex pro-
prijis potest hoc determinare. Canonici autem ius non nisi
ad theologiam recurrat auctoritatem scilicet sacre scripture:
que vera theologia est.

A primo igitur Inchoando dicimus, quod certa
est ista propositio, Papa habet su-
premiā potestatem in ecclesia dei. Fundaturq. super institu-
tione Jesu Christi ad Matthei. 16. et Joannis ultimo. Saluator
siquidem noster rex regum et dominus dominantium, quam-
uis potuisset Christianam rempublicam in terris diuersis mo-
dis regendam disponere: voluit tamen et statuit, vt non popu-
lare, non diuitem, non potentem, non optimatum multorum
aut paucorum esset regimen, sed vnus tantus: promittens soli
petro ad Matthei decimosexto, tibi dabo clauēs et c. et eidem soli
promissionem exhibens, curam omnium ouium suarum com-
mittens Joannis ultimo, pascē oues meas. Comparatiua si-
quidem interrogatio, a qua sermo incepit dicens, Simon Jo-
annis diligis me plus his: conuincit etiam proteruos, quod
petro vt distincto ab apostolis p̄sentibus: ad quos refertur
comparatio: et non in persona eorum loquebatur dominus.
Et licet hic textus sufficere deberet: quoniam tunc factus
est petrus pastor vniuersalis, dum dictum est in p̄sentia, pascē
oues meas: non has vel illas, sed indistincte, vt omnes com-
prehenderet: vt Gregorius notat. Non desunt tamen glossę
Christofomū p̄cētis ibidem, p̄ferens alios, petro loquitur,
p̄positus loco mei esto, et caput fratrum tuorū. Et Theophilus
dicentis quod commissionem ouium mundi petro commen-
dat non alij. Et Leo papa in cap. ita dominus, distinctione de-

climanona. et in sexto de electionibus cap. fundamenta, dicit,
Ira dominus huius muneris sacramentum ad omnium Apo-
stolorū officium pertinere voluit, vt in beatissimo petro aposto-
lo: omnium summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi
a quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet.
Et merito inquit diuus Thomas in quarto contra gentiles
ca. 76. sic saluator noster instituit: q. regimen ecclesie est opti-
me ordinatum: optimum autem regimen est vnus. Quod ex
fine regiminis apparet, est enim finis pax, que in vnitatis con-
sistit: et constat quod melius est causauitatis vnus quam mul-
ti: qui non nisi vt in vnum ventientes eam causant: est ergo ec-
clesie regimen institutum, vt vnus solus p̄fess vniuersę respu-
blice. Et tu valde notabis assumptum scz quod Iesus Chri-
stus instituit tale regimen, vt claudas oia oppositum de
regali regimine instituto a senatu seu populo libero, non enim
ecclesia aut populus Christianus, aut concilium aliquod vni-
uersale, sed Christus ipse, qui vti et regnat, instituit tale re-
gimen, sic vt Petrus non ecclesie, sed Jesu Christi vicarius
esset: vt ex concilio Lugdunensi in cap. vbi periculum, de ele-
ctionibus libro sexto patet. vbi Papa dicitur Jesu Christi vi-
carius. Et in capitulo quamuis, distinctione vigesima prima
Pelagius papa dicit, Sancta Romana ecclesia catholica et
apostolica nullis synodicis constitutis ceteris ecclesijs p̄la-
ta est, sed euangelica voce domini et saluatoris primatum obtri-
nit. Afferuntur quoq. in dicto capitulo contra gentiles, mul-
te ad hoc propositum rationes de primatu pape et de necessi-
tate eiusdem vltra Iesum Christum in celis: quas poteris ibi
videre. Firmatur autem asserta propositio auctoritate Alex-
tini quinti in concilio constantiē, vbi diffinita est: vt p̄ter in-
bullā condemnationis Joannis vicleff. In concilio quoq.
ecumenico florentino sub eugenio quarto (vbi vnio grecorum
et armenorum cum Romana ecclesia facta est) habentur hec
verba. Diffinitimus sanctam apostolicam sedem et Romanum
pontificem in vniuersum orbem tenere primatum: et ipsum Ro-
manum pontificem successorem esse beati Petri principis apos-
tolorum, et verum Christi vicarium, totiusq. ecclesie caput, et
omnium Christianorum patrem ac doctorem existere et ipsi
in beato Petro pascendi, regendi et gubernandi vniuersalem
ecclesiam, a domino nostro Jesu Christo plenam potestatem
traditam esse. Hec ibi. Et quibus patet propositionem dictā
non solum esse veram, sed contrariam esse erroneam vt etiam
sanctus Thomas in tractatu contra errores grecorum ca. 65.
et tribus sequentibus tangit, et pertinet ad errores Joannis
Ihu. damnatos in concilio constantiē, a martino quinto.

Opiniones aliorum de comparatione potestatis pe-
tri p̄mi pape, et apostolorum. Cap. II.

Quamuis autem Pape potestas pe-
tri apostolo p̄mi pape
collata ostensa sit suprema: non desunt tamen qui
apostolos reliquos parem potestatem accepisse a
Christo arguant. Et vt veritas clarius eluceat,
scito quod in hac re duo dubia inuoluuntur: que si separētur,
perspicuam magis sortientur veritatem. Alterum dubium est
de equalitate potestatis Petri et aliorum apostolorum. Alterū
de modo habendi potestatem: an scilicet omnes immediate ha-
buerint eam a Jesu Christo, an solus petrus immediate a chi-
sto, alij vero ab eodem mediante petro. Et quo ad vtrūque
dubium, due sunt opinionēs extreme.
Opus. Caiet.

AA 4

ate aliorum. Ad autoritates anacleti, cipriani, et hieronimi iam pa-
ter quid dicendum ex fundamento iam posito. Unde vir doctus, qui
non vagando, sed ex eadem radice oia soluit, res. Non habes
quod doctrina hec vera est. Uero omnia oia consonant: et opus est quod
est res: oes difficultates proprias solvere: ut phis dicitur. 4. phy.
Et eadem quod radice per de positione aliorum, qua recitauimus
circa modum habendi potestatem a christo immediate. Per in qua
de potestate ordinis quod nihil refert an dominus iesus presen-
tium in faciendo oes apostolos episcopos (ut glo. in cap. primo. di. 66.
sentire videtur contra tertium) an eos ordinandos petro reliquerit:
ut preallegata sonant. Si enim petro hoc dimisit, ordinari pro-
gressum patris ordinis in statuto cursu non preuenit et si ipse or-
dinauit per seipsum, gratuita preuentione non reuocatione sta-
tuti ordinis hoc fecit. De parte vero iurisdictionis, tam dictum est
quod gratuita preuentione per seipsum eadem oibus exequenda dedit, quod
ordine dandi seu promittendi, ordinari pergressus derivatio illius
ad alios per petrum fore statuit: ut allate autoritates docent. Et ex
his oibus clare liquet, quod petrus solus princeps caput et pastor est
apostolorum: et quod ei subditi fuerunt apostoli ut oues pastori: et ordinaria
via ab ipso patrem sortiti erant ordinis et iurisdictionis. Et gratia
preuentione patrem iurisdictionis executiuam equalitatem a domino
immediate habuerunt. potestatem autem ordinis episcopalem immediate
vel mediate, oes etiam a domino habuerunt equalitatem. Et si per dicta pre-
cacter intuitus fueris, videbis quod petrus et apostolus per papam fue-
rit simpliciter maior ceteris: illius tamen, ceteris aut clemens non sic
se habebat ad iohannem apostolum: cuius tamen, ceteris aut clemens non sic
quo modo ut par, et excedens, et excessus. Erant enim pares in parte
executiva regimini ecclesie: per quod iohannes poterat ex apo-
stolatu exequi quicquid poterat papa. Erat papa excedens in au-
toritate regimini, sicut de petri autoritate dictum est: quod illius
erat successor, et iesu christi vicarius ipse, non iohannes. Erat et ex-
cessus in dignitate apostolatus: quod iohannes erat apostolus, iohannes autem
aut clemens non. Et quod apostolis non papa condendi libros sacre
scripture concessus est, dicente illis domino quod ipsi sanctus doceret
eos oia, et omne veritate: unde aug. de consensu euangelii. Lucas et
marcus scripserunt illo tempore quo ab ipsis in carne manentibus
apostolis probati meruerunt: ideo preualuisset sententia iohannis. sen-
tentia clemens in parte doctrina fidei et morum: sicut modo preualuit
euangelium iohannis sententia eius iurisdictionis. Et si quis ecclesie
fuerit obstat illud aug. euangelio non credere, nisi me autoritas
ecclesie admoneret: quia ipse iohannes, et si quis ecclesie
ecclesia erat iesu christi autoritas: testatur hoc ipse iohannes, qui
de seipso loquens cap. vlti. dicit in persona ecclesie: quod autori-
tate christi gerebat. Et scimus quod verum est testimonium eius.
Et quo namque constat apostolorum alique scriptis ad doc-
trinam ecclesie, ecclesie autoritatem habet.

Ex his ante patet quod duarum extremarum opinionum scilicet
centis, quod omnes apostoli eodem modo sint instituti a christo vi-
carij sui, et dicentis quod christus immediate soli petro dedit pote-
statem iurisdictionis, neutra videtur vera: prius ista secunda
sit non reprobanda, sed exponenda. Media autem via sola vera
est, quod declarauimus scilicet quod solus petrus habuit vicaria-
tum iesu christi, et solus immediate potestatem iurisdictionis
ordinarie a christo accepit: ita quod ab eo alij ordinario iure acce-
perunt: et ei sunt subiecti: hoc enim modo verificatur secunda
opinio. Et cum hoc iesus christus dominus iuris preueniendo dele-
gauit ceteris parem in exequendo potestatem (ut dictum est): et
hoc veritatis habet prima opinio. Sequere ergo medium.
In quo ponuntur rationes tenentium quod ecclesia vniuersa-
lis seu concilium vniuersale habet potestatem supra papam
simpliciter, ita quod papa est illi subditus. Caput. 5.

Eximata Comparatione potestatis pa-
pe ad apostolos ratione sui apo-
stolatus coparanda modo est pape potestas ecclesie vni-
uersalis seu concilij vniuersalis potestas, nunc quid
absolue, postmodum vero in euentibus et casibus ut
promissimus. Et quod opposita tunc se posita magis elucescent
asseram primo rationes primarias in quibus consistit vis, quibus
probatur papam subesse ecclesie seu concilio vniuersali iudicio. Et ne
cogitaret septies ecclesia et concilium inungere, pro eodem sumatur:
quoniam non nisi sicut representans et representatum distinguitur.
Fundantur igitur hi constitutiones dictam primo in actis concilij
constituenti. sub iohanne. 23. anno domini. 1143. ubi in sessione quinta
habita die. 6. mensis aprilis sic legitur. Hec sancta synodus declarat,
quod ipsa in ipsa sancto legitime congregata, concilium generale
faciens, et ecclesia catholicam representans, potestatem a christo
immediate habet: cui quilibet cuiuscunque status vel dignitatis,
etiam si papalis existat, obedire tenetur: in his que pertinent ad
fidem, et extirpationem dicti scismatis: et reformationem dicte
ecclesie in capite et in membris. Hec ibi. Et subiungitur aliud
decretum in hec verba. Item declarat quod quicunque cuiuscunque co-
ditionis, status dignitatis: etiam si papalis, qui mandatis, sta-
tutis seu ordinationibus aut preceptis huius sacre synodi, et
cuiuscunque alterius concilij generalis legitime congregati su-
per premissis seu ad ea pertinentibus factis vel faciendis: obe-
dire contumaciter contempnit: nisi resipuerit condigne penite-
tie subiiciatur, et debite puniatur, etiam ad alta iuris subsidia si
opus fuerit, recurrendo. Hec ibi. Et quibus habentur tria.
Primo quod concilium vniuersale habet autoritatem a Iesu Chris-
to immediate. Secundo quod papa tenetur ei obedire. Ter-
tio quod ipsa synodus habet potestatem coactionum. s. papam
dum punitioni eum subiicit. Confirmatur quoque eadem senten-
tia per concilium basilicenses, celebratum anno domini. 1431. sub
eugenio quarto ubi resumpta sunt hec decreta in sessione secun-
da. 18. Deinde in condemnatione erroris iohannis vicleff in
eodem concilio Constantiensis, sessione octaua et postmodum per
bullam martini quinti sacro approbante concilio firmata ibi-
dem. Ubi inter alia sic damnatur articulus iste scilicet. Non est de
necessitate salutis credere rom. ecclesiam esse supremam inter
alias ecclesias. error. 1. per Ro. ecclesiam intelligatur vniuersa-
lis ecclesia, aut concilium generale: aut pro quanto negare pri-
matum summi pontificis super alias ecclesias particulares.
Hec ibi. Ex qua condemnatione habetur, quod concilium verissi-
mile est suprema ecclesia: et consequenter est superius ecclesia
Romana, que est vna ecclesiarum. Et confirmatur hanc esse
intentionem patrum: quia faciunt differentiam inter primum
concilium et summi pontificis: quoniam de concilio dicitur simpli-
ter, quod est suprema inter alias ecclesias. De summo vero
pontifice, dicitur quod habet primum respectu ecclesiarum
particularium. Fundant quoque hoc idem in euangelio et docto-
ribus: ex eo quod clauis regni celorum, officij pastorale et potestas
ligandi atque soluendi, ecclesie data sunt dupliciter. s. autoritate
et finaliter. Et quod autoritatem ecclesia ipsa hec habeat, testa-
tur in primis Matt. 18. ca. ubi postquam dominus dixerat. Dico ec-
clesie: si ecclesia non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publica-
nus: statim subdit. Amē dico vobis: quicunque ligaueritis super terra,
erunt soluti et in celo. Ubi manifeste ecclesie hanc consulti po-
testatem vniuersalem: ad hoc n. illa verba subdidit dominus (ut
hieronymus ibidem dicit cum hylario) ne primum autoritate re-
putaretur non audiens ecclesiam ethnicus et publicanus, sed
diuina autoritate ecclesie collata. Testatur deinde Aug. su-
per io. (ut habetur. 2. 4. q. 1. ca. quodcumque vbi concluditur quod
petrus quod clauis accepit, ecclesiam sanctam significauit. Et
rursus sermone. 10. super ioh. loquens de potestate ligandi
et soluendi dicit. Hoc petrus cum omnibus tanquam persona
gerens ipsius vnitatis accepit. Et iterum in sermone apostolo-
rum petri et pauli. Petrus totius ecclesie gestabat personam: et
propterea audire meruit. tibi dabo clauis regni celorum. Has
enim clauis non ipse ut homo vnus, sed vnitas accepit ecclesie.
Et in libro de agone christiano. Non sine causa inter aposto-
los, ecclesie catholice personam sustinet petrus. Huius enim ecclesie
clauis date sunt cum petro date sunt. Et cum ei dicitur: ad om-
nes dicitur amas me: pascue oues meas. Et confirmatur
hoc ratione. Quia non minus iuris habet ecclesia in clauibus
sibi datis a Iesu Christo quam in rebus, sed dominium rerum tem-
poralium principaliter est in ecclesia: cui etiam non sit dominus,
sed dispensator rerum ecclesie. ut. S. Th. dicit in. 2. 2. q. 1. ar. 1. p.
mo ad septimum. ergo ecclesia principaliter habet clauis cum
papa. Et confirmatur hoc rursus. Quia cum rectum sit iudex
et obliquus, et ecclesia vniuersalis adeo sit recta, ut errare non pos-
sit (ut per 3. papam autem errare possit etiam in fide (ut per 4. 0. dist.
c. si papa) consequens est, quod ecclesia excellentius et prius habeat
clauis quam papa: imo quod habeat etiam ut iudex pape. Quod
autem finaliter ecclesie date sint clauis, per 2. ad Cor. 13. patet
mihi dominus dedit in edificationem, et non destructionem. Et. s. Th.
in tracta. contra impugnantes religionem: expresse tenet quod
potestas iurisdictionis prelatorum est propter bonum subdito-
rum: et propterea nulla iniuria sit prelati inferiori, puta episcopo,
quod eximitur ab eo abbas propter bonum ecclesie. Ex quibus
sequitur quod papa est propter ecclesiam et non econuerso: et
consequenter clauis pape date sunt propter ecclesiam finaliter.

Fundant et tertio idem sup. principis nalliter per se notis. Omne
inquit, totum est maius sua parte: ecclesia vniuersalis est tota, et papa
pars, ergo ecclesia vniuersalis maior est papa. Processus bonus. Et ma-
ior est principis per se notum. Adnotat apostoli ad Ro. 12. multi
vnum corpus sumus, singuli autem alterius membra. et hieronymus.
ad propositum in ca. legimus di. 93. Si autoritas queritur, orbis
maior est vbi. Fundant demum hoc idem sup. hoc, quod ecclesia
constituta est a domino iesu christo iudex pape in casu peccati: ut pa-
tet Matt. 18. Si peccauerit in te frater tuus et c. dic ecclesie, et
si ecclesia non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Ex
qua autoritate licet loquatur in casu peccati, qui incipit si pecca-
uerit, et propterea non spectet ad presens ca. in quo coparat pa-
pa ecclesie non in casu, sed absolute, volunt tamen elucere etiam
quod ecclesia sit absolute supra papam. Tum quod ordinarius iudex
alicuius in puniendo, est etiam ordinarius iudex illius absolute.
Tum quod iudex et lex non differunt nisi sicut animatum et inanimatum:
ut per 3. 5. ethi. Ad eandem autem legis autoritatem cuius est vnus
actus legis. s. punire, spectant tres reliqui. s. imperare, vetare,
et permittere. Ad eundem ergo iudicis ordinarij autoritatem spe-
ciabunt oes iudicis actus, ad quem spectat punire. Et sic cum
ecclesia sit iudex ordinarius pape in puniendo, sequitur quod erit
simpliciter iudex eiusdem in imperando, vetando, et permitiendo. hi
enim quatuor actus sunt legis: ut in. 12. q. 2. art. 2. habes a diuo
Th. q. 1. 2. p. 1. h. 1. hoc sacro autoritate canonum. 2. 5. em. q. 1.
contra statuta, dicit iohannes papa. Contra statuta patrum con-
cedere aliquid vel mutare, nec huius quidem sedis potestatem
tas. Et in ca. 1. dicitur. Prima salus est recte fidei regulam custo-
dire, et a constitutis patrum nullatenus deuiare. Et quibus ha-
betur et quod papa non est supra potestatem concilij, et quod ad primam sa-
lutem spectant statuta patrum non pape. Multa quoque in eadem
causa et quod dicitur ad hoc, que breuitatis causa omittuntur.

Quis sit sensus, quo questio de coparatione autori-
tis concilij et pape vertitur in dubium. Cap. 6.

Eximata Randi sunt termini: quid scilicet
nomine ecclesie seu concilij vniuersalis intelligitur,
ine in vniu tota disputatio sit. Ecclesia vniuersalis duo
significare potest in opposito: aut totum corpus ecclesiasticum con-
stans ex omnibus membris prebendis etiam capite id est papa:
aut totum residuum corpus ecclesie distinctum contra caput id
est papam. Concilium quoque vniuersale aut sumitur cum capite id
est papa, vel personaliter, vel autoritate eius autoritatum: aut
sine papa vtroque modo. Et sic tres coparationes examinande
sunt. Prima est inter papam et ecclesiam seu concilium sine capi-
te id est papa omnino. Secunda est inter papam et ecclesiam seu
concilium cum capite personaliter. Tertia est inter papam et eccle-
siam seu concilium autoritatum a papa. Et quia omnes he copar-
ationes supponunt papam esse caput ecclesie vniuersalis, et non
solum singulorum membrorum, ut in initio veritatis glossant: hoc
primo monstratur. Primo ex autoritate ipsius constantiensis co-
cilij ante et post electionem martini. 5. ut per 3. in sessione. 15. eiusdem
in bulla martini. 5. ubi dicitur. Propositio illa iohannis huius,
Petrus necesse nec fuit caput ecclesie sancte catholice. Et aliter
ca. scilicet. Non est scintilla apparente, quod oportet esse vnum ca-
put in spiritualibus regens ecclesiam, et semper cum ipsa mil-
litate ecclesia conuersetur. Hic expresse datur, quod petrus non
fuit caput catholice ecclesie: catholici enim idem est quod vni-
uersale. Et similiter damnatur quod non oporteat esse preter chri-
stum qui in celis est, vniu caput quod regat ecclesiam conuersans
cum ea, quod est papa: ut latius ostendit diuus th. hanc ne-
cessitatem in. 4. contra gent. ca. 76. Hieronymus quoque in lib. de
obitu sanctorum in nouo testamento, petrus, inquit, in
christi ecclesia firmamentum est, cephas corporis christi prin-
cipatus et caput est. Si petrus est caput corporis christi, ergo
totius ecclesie collectiue: iuxta illud apostoli ad Ro. 12. multi
vnum corpus sumus in christo. Et. 24. q. 1. rogamus vos,
marcellus papa expresse dicit, quod petrus est caput totius eccle-
sie. Et in concilio Lugd. Hiego. 10. ubi habetur in ca. ubi peri-
culum, de elec. lib. 6. papa vicarium iesu christi petri successoris,
rectorem vniuersalis ecclesie, et directorem gregis dominici vo-
cat. Et dicitur quod h. ecclesie, habet, ut cum papa se subseribit
in aliqua vniuersalis negotij bulla dicit sic. Ego. A. catholice
ecclesie episcopus. ex quibus patet, quod caullatio dicens, quod pa-
pa est caput membrorum ecclesie, et non ipsius simul ecclesie er-
ronea est. Quod namque pacto debuit aut potuit melius explica-
ri a sanctis quam per nomina collectiua, et apposita quandoque no-

mina vniuersitatis expresse ecclesia gregem corpus Chris-
ti, explicando totam, vniuersalem catholicam. Dicant isti quo-
modo debet dici: et conuincantur saltem ex verbis ipsius con-
stantiensis et basilicenses concilij. ubi eisdem verbis significatur eccle-
sia collectiue: cum milles ibi replicatur. Hec sancta synodus
vniuersalem seu catholicam ecclesiam representans. De pri-
ma ergo coparatione (scilicet inter papam et ecclesiam vniuersalem
salem sine capite) aperte constat quid dicendum sit scilicet quod
papa sit super eam. Tum quod est corpus enormiter diminutum,
quod est truncum ab his principali membris: ac per hoc non est vni-
uersalis ecclesia, que perfectum significat. Tum quia dei perfe-
cta sunt opera deute. 32. ac per hoc non conuenit diuine prouin-
dentie in tam imperfecto corpore supremam autoritatem loca-
re, sed magis ipsum a capite dependere. Et si insisteret, quod apo-
stolica sede vacante inuenitur vniuersalis ecclesia, et tamen sine
capite, quod est papa, Respondetur quod non inuenitur vniuersalis
ecclesia nisi imperfecta: ita quod imperfectio ista est conditio dimi-
nuens ly vniuersalis ecclesia, sicut corpus truncum diminuit a
corpore integro, vniuersale enim vniuersitatem claudit in se me-
mbris officialibus, quorum preceptum est caput. Unde tunc ecclesia
est acephala: et est ab his eius suprema parte et potestate. Et qui
hoc negat, in errorem iohannis huius negantis necessitate capitis
ecclesie in terris (damnati a san. tho. 2. a martino. 5. c. concilio
constantiensis, ut dictum est) incidit. Et si de ecclesia vniuersali sic
sumpta intelligatur, quod habet immediate potestatem a christo
et quod ipsa representatur per vniuersale concilium, erratur errore
intolerabili: ut per 3. ex allatis autoritatibus, et inferius magis
elucescet. De secunda autem coparatione in altero extremo, s. inter
papam ex vna parte, et ecclesiam totam. i. etiam cum papa ex altera
parte, dicitur quod papa cum residuo ecclesie non est maioris pote-
statis iurisdictionis spiritualis quam ipse solus: quod potestas sua
continet in se oim reliquorum potestates, ut eam causa vniuersa-
lis. Nulla enim est potestas iurisdictionis in ecclesia, quod non sit in
papa: ut per 3. inductiue. Quinetiam potestas electiua ipsius pape,
in pape potestate est. Ut per 3. tum ex facto petri, qui elegit sibi
successorem: ut. 18. q. 1. ca. si petrus, dicit iohannes tertius. Tum
ex eo quod papa ordinat actus electiue potestatis, determinando
quod et qualis debet fieri electio. et quod plus est, determinando sub-
iectum illius potestatis: dum constituit quod ad duas partes cardina-
lium ad minus spectet electio. Probatur et ex ca. si papa. di. 4. 0.
ubi dicitur, quod vniuersitas fidelium suam salutem possit dnm ex pa-
pe incolumitate animam diuertit ppenius pendere. Et di. 18. ca.
Ista dñs leo papa dicit. Huius muneris sacramentum ita dñs
ad oim apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo
petro omnium apostolorum summo principaliter collocaret: ut
ab ipso quasi a quodam capite dona sua velut in corpus omne
diffunderet. Ubi manifeste patet, a papa omne reliquum cor-
pus ecclesie velut a capite potestatem sortiri. Et sic sumendo
ecclesiam vniuersalem, constat quod habet immediate autoritatem
a Iesu christo: nihil enim mediat inter ipsam et iesum christum.
Sed ex hoc non habetur, quod coparando membra aliqua, puta
corpus sine capite: ad christum, quod habeant immediate potesta-
tem ab ipso: sed sufficit quod totum habeat immediate a iesu chris-
to: partes autem inter se ordine quodam, et ita in caput primo, et
per caput in corpus reliquum potestatem diffundit saluator no-
ster, iuxta dicta et dicta. Unde patet quod tota ecclesia non habet
potestatem supra papam solum nec econuerso: quod papa cum eccle-
sia reliqua non facit maius in potestate, sed plures potestates.
De tertia autem coparatione, que est media, et est inter papam
et concilium autoritatum a papa, ex antedictis facile sumitur quod
dicendum est scilicet quod non est maioris autoritatis quam papa, a quo
lo autoritari potest: ut patet. 17. dist. per totum. et extra de elec.
ca. significasti. ubi dicitur quod omnia concilia per Rom. ecclesie
autoritatem et facta sunt, et robur acceperunt. His tribus co-
parationibus finem veritatem premissis, quarta superadditur fin
opinionem: et est inter ecclesiam vniuersalem et quandam communita-
tem sine papa prima pars eius non caput totius autoritatis in
ea vellet in eam conuenire siue non, ex vna parte et papa ex altera
parte. Et quod comparatio inter diuersa est, et eiusdem ad seipsum
subiectio non est, sicut sicut nec iustitia proprie loquendo, cum di-
cunt hi quod ecclesia vniuersalis est supra papam, alterum duorum
intendunt, aut enim intendunt per ecclesiam vniuersalem congrega-
tionem fidelium velut quandam coitatem, siue papa pars prima illius
vellet interesse siue non, aut intendunt ipsam fidelium congregationem
autoritate capitis. s. summi pontificis facta: ita quod ipsum congrega-
gari solum dependeat a papa in ecclesia vniuersali, in concilio
Episc. Laet. A. 4.

¶ Quod papa sit sup potestatem ecclesie vniuersalis et cōcilij
generalis, vt distinguitur contra papam.

A large, ornate initial letter 'P' in a Gothic script. The letter is filled with a dense, dark pattern. To the right of the letter, a small, light-colored figure of a person is visible, possibly a cherub or a child, looking towards the letter. The entire initial is enclosed in a decorative border.

Orđinate Autē obiectis dīstincte satisfiat: inchoātiō est a decretis cōstantiē ad que due rēspōsiōnes dant̃r. ¶ Prima negans illa esse autenticā auctoritatē verī cōcilij factarū qm̄ facta sunt tpe schysmatas, quo erāt tres pape in ecclia dei, vna sola obediētia f. iohānis. 23. absente etiā illo suo papa. Qd constat ex eo. q illa pmulgata sunt anno domini. 74. 15. die. 6. aprilis in sessione. 5. 2 obediētia gregorij. 12. cōiuncta est illi die. 4. mensis iulij eiusdem anni in sessione. 14. 2 obediētia benedicti. 15. 15. gentibz.

De autorit. Pape et Concil. Cap. VIII.

in sessione. 22. Unde dicere, q illa obedientia constitueret cōciliū generale catholicā ecclesiā representans, nihil aliud est quam renouare antequā scisma, & dñare vt scismaticas duas obedientias, & q temp fuit, & est dubium facere certū. ¶ Et si dicatur q martinus. 5. approbavit illa decreta, & illam synodū. Decreta quidē in sessione vltima. vbi legitur q dixit q omnia & singula determinata, conclusa & decreta in materiā fidei per presens cōciliū, scilicet tenere & inuolabiliter obseruare volebat, & nunquā contra tre quoquo modo ipsaq sic cōciliū alter facta approbat & ratificat, & nō aliter nec alio modo. Hec ille. Constat autē q cōciliū esse supia papā, vel papā supia illud, materia fidei est. ergo decreta illa in sessione. 5. facta vbi superioritate cōciliū supia papā, sunt approbata. Synodum vero in bulla p̄dēnationis articuloꝝ Joannis viciēss, sacro approbante concilio. vbi interrogatoria ponēs dixit, vtrum credat q condēnationes Joannis viciēss, & Joānis hufi & hatero. de piaga facte de personis eorū, libris & documētis per sacriū generale cōstā. cōciliū, sint rite & iuste facte, & a quolibet catholico p̄o talibus tenende & asserende. Hec ibi. Et cū constet, q cōtra Joānnē viciēss in sessione. 8. contra Joā. hufi in sessione. 15. & contra hatero. de piaga in sessione. 21. sententia lata fuerit, p̄ns est, q tunc ante vñōē obedientiā omnīū cōciliū generale fuerit. It̄ martinus in tali bulla verū dicit. ¶ Respondendū est q tractari aliquid in materia fidei contingit dupliciter. s. materialiter & formaliter. Tunc tractatur formaliter materia fidei: q̄ tractatur vt credenda vel damanda a fide. Tunc autē tractatur materia fidei materialiter, q̄ tractatur res quidē pertinentis ad fidē, sed nō vt credenda vel nō credēda: sed quacūq alia ratione: extra formale em̄ infinita contigit esse. Et q̄ nisi sermo intelligatur formaliter, perit certitudo: ideo verba martin. 5. in illa vltima sessione formaliter sunt intelligēda. In cōcilio siquidē illo fuerat in materia fidei tractatū & decisiū formaliter: vt patet in sessionibus allegatis contra illos tres fidei p̄dictos: etiā in sessione. 19. & fuerat multa alia tractata, sed non vt materia fidei: inter q̄ sunt illa sessionis. 4. & 5. In cuius signū nulli fuerunt deputati ibi ad videndū de fide: quin pot̄ deputatio in materia fidei cepit post hec in sessione. 6. vt patet ibi. nulla etiā sit ibi mētio de credendo vel nō credendo. Martinus autē. 5. approbavit decreta in materia fidei formaliter, & non illa alia. Et hoc euidenter etiā patet: q illa verba dixit respondēs requisitioni oratoꝝ regis polonie exigentīū, q̄ acta per cōciliū contra illos p̄nominatos hereticos firma essent, vt patet in sessione vltima, & ppter ea bulla illa condēnationis subsequēta est. ¶ Ad instantiā vero de approbatione synodi dicitur, q̄ per illud & alia interrogatoria ibidē de cōcilio cōstā. polita, totā a nobiliori parte martinus nominauit: cōgregatio siquidē cōstantiē, que inchoauit in sola obedientia sub ioan. 23. & iterū post in p̄iuncta obedientia sub greg. 12. in p̄iunctione obedientie benedicti. 13. cōsummata est. & post martinus electū auctoritate facto p̄sidentē personalis in cōciliū vniuersale, ab hoc nobilitate & certiori statu tota cōciliū vniuersale vocatū & nūcupatū in quolibet statu cōciliū vniuersale appellatur nominibus vtēdo vt plures. ¶ Fundatur autē hec declaratio super eo q̄ non est rationi consentaneū martinū voluisse declarare alias obedientias fuisse extra ecclesiā: sed verba proferre honoris, nominibus vtēdo vt plures vtunt, absq̄ veritatis rī offensā. Unde in illa bulla bis oppositū declarauit. s. In articulo, papa habet sup̄emā potestātē in ecclesia dei, & in illo. Petrus fuit caput ecclesie catholice. Et vt insinuat: q̄ cōciliū ab vltima parte appellabat, in p̄cedenti interrogatorio. p̄terito a diuinit̄ p̄sens: dicēs q̄ cōciliū approbavit & approbat, cōdemnauit & cōdemnat, quasi p̄teritū non suffecerit. Et q̄ iam ex isto p̄uio interrogatorio habitū erat, q̄ cōciliū cōstantiē in p̄senti sub martino. 5. cōdemnat illos tres, non oportuit in vltimo interrogatorio p̄terito sūgere p̄sens: iam em̄ p̄teritū supponebat p̄o cōcilio sub martino: q̄ iam dñauērat. & sic etiā verba saluant verbaliter. Hec est prima responsio ad principale motiū. ¶ Scda autē est, dato q̄ decreta illa valeant, intelligēda sunt cū grano salis, quomodo autem dicendū est singula. In primis, cum dicitur q̄ cōciliū potestatem a Christo immediate habet, potest dupliciter intelligi. primo de cōcilio, vt distinguitur contra papam. Et sic est falsum: vt patet per inductas auctoritates, extra de elec. ca. signifi catū, vbi dicitur q̄ robur habēt oīa cōcilia a Ro. sedis auctoritate, & dist. 19. ita dominus. vbi leo dicit, q̄ petro quasi a quodam capite in cornu omne auctoritas manat. Et san. Tho. in

tractatu cōtra impugnantes religionē dicit, q̄ sancti patres in concilijs congregati nihil possunt statuere sine Ro. pontificis auctoritate interueniente, sine qua nec congregari conciliū potest, hāec ille. ¶ Et nota q̄ dicit sancti patres: q̄ patrib⁹ nō sanctis, sed presumptiosis nulla lex posita est, sed presumptio eorū sibi ipsis est lex. ¶ Secundo pōt intelligi de concilio inclusio papa. Et in hoc sensu est verū, q̄ habet immediate auctoritatē a Jesu christo. Et q̄ sic interpretandū sit, ex duob⁹ verbis illius decreti colligitur. Prīmū est legitime cōgregata: constat em̄ q̄ legitima cōgregatio concilij generalis ad papā spectat: vt ex nunc aliatis testibus patet, et dist. 17. per totū. Secundū est, ecclesiam catholicam representat, corpus nanq̄ ecclesiasticū vniuersum, (q̄ ecclesia catholica id est vniuersalis significat) nō est ipsum vniuersum corpus ecclesiasticum si sine capite sit vel intelligatur. Papā autē ex dictis cōstat caput esse totius ecclesie catholice, ac per hoc concilij ipsam representantis. Et si mundi cordis oculo perspiciatur, apparebit q̄ concilij habet q̄ representat vniuersalem ecclesiā a papa, qui habet plenissimā curā vniuersalis ecclesie. Quis em̄ cardinalibus, ep̄is abbatibus et prelati paucis (vt cōmuniter accidere videtur) contulit vota totius populi christiani, nisi papa: oportet em̄ aut ipsos christianos hoc fecisse, aut aliquem supplere potentē eorū vota. Et cū ipsos non transferre vota sua in eos, experientia testetur quin potius si requirerentur christiani, infiniti inuenirent q̄ resisterent transferre vota in alios, et per se ipsos interesse mallet, aut cōcilij nō celebrandū ducerent. Relinquitur ergo, q̄ papa qui solus est pater, pastor, doctor, rector et gubernator omnij et singulorum christianorum cum plenitudine potestatis, vota totius ecclesie transfert in concilium congregando et roborando vt et videt. Propter q̄ sine papa patres sancti congregati nihil possunt, et dissolui potest conciliū a papa, auferendo ab eis q̄ amplius vniuersalem ecclesiam non representent auctoritative. ¶ Hec est verū si dicatur, q̄ ecclesia ratiū habet concilium, non reclamando: ideo enim non reclamation, q̄ in vero concilio papa supplet: in falso autem q̄ contra presumptiuos preualere nō sperant docti, ignorantes autē nescij silent. hoc autem nō est apud probat ab ecclesia, sed nō molestari ab illa. ¶ Deinde cum dicitur, q̄ ipsi cōcilio seu eius decretis etiam papa opedire tenetur multis diffinitionib⁹ iuxta multos terminos opus est. Distinguendum est em̄ de papa dubio vel certo, sicut enim q̄ nescitur consecratum, pro non consecrato habetur: et reconsecratur fm̄ sacros canones (vt patet extra de presbytero non baptizato, cap. veniens. et de cons. di. 1. ca. solennitates, sic qui nescitur legitime electus papa, tanquā non papa obedire tenetur, et hoc directe pertinet ad illa decreta ratione scismatis, quando erant tres tres pape, et indubitatus ex sua electione. ¶ De papa autē certo et indubitato distinguendū est: quia vel est sermo de his que a concilio et decretis eis statuuntur de iure diuino, vt ea que sunt fidei, vel naturalis iuris, vt ea que sunt virtutum et virtutum moralium, et sic papa tenetur obedire, nec potest cōtra ea dispensare. Et sic interpretanda sunt decreta illa vnde in tri bus dicit debitorum obedire scilicet in his que sunt fidei reformationis et amoris scismatis: hec enim cum spectantibus ad ea, aut ad ius diuinum aut ad ius naturale spectant. Vel est sermo de his q̄ sunt pure iuris positiuū, et sic distinguendū est de obedientia scilicet quo ad iudicium diuinū vel humanum: et dicendum q̄ licet princeps sit solutus legibus, nec cōcilia legem illam coactiua in iudicio humano preherintur, sed, in iudicio tamen diuino tenetur papa obedire: vt san. tho. expresse habet in prima secunde. q. 96. ar. 5. ad tertij. Et in ca. cōfirmamus. 25. q. 1. gelaſius papa dicit vniuersalis ecclesie constitutum nullum magis exequi sedem per ceteris oportere quam primam. ¶ Vnde cum subditur de punitione cōtumaciter continētium pōt dupliciter intelligi. Primo indifferēter, vt quilibet etiā indubitatus papa in quocūq̄ peccato contra ius diuinū aut naturale peccat, punitioni humane subiacitur. Et hic sensus est cōtra sacros canones: vt patet in ca. si papa, di. 4. o. et di. 79. cap. quo infinito tēporis spatio a tot est patrib⁹ approbatū vni-co verbo destruere voluerunt conditores canonum. Secundo potest intelligi discretē fm̄ proportionem materie et persone, et sic cum prelati cōmuniter non sint puniendi exemplo dei, qui non puniunt publice aaron de idolatria: vt san. tho. dicit in 4. sen. dist. 4. 6. q. 2. ar. 2. q. 2. ad quintum. et papa non sit puniendus facto, sed verbis reprehendendus publice (vt ex sancto tho. ma colligitur in 4. senten. distinct. 19. quest. 2. artic. 2. quest. 2.

in oppositum: q̄ em̄ non fuit expressum ibi, est expressum alibi: ut adductū est. Ad obiectionē sumptā ex euangelio matt. 18. quecūq̄ solueritis ꝛc. dicitur, quod ad literā hec tria tantum ad propositum habentur. Primum est quod a christo immediate apostolis data est potestas ligandi ꝛ soluendi: quod superius coexistimus cōformiter ad cap. in nouo distinctione. 21. ¶ Secundū est, quod potestas data est vniuersalis: iuxta illa verba: quecūq̄ solueritis. Sed tamē non est adeo vniuersalis ut verba sonant: sed ly quecūq̄ distribuit pro subiectis, ita q̄ sensus est, quecūq̄ vobis subiecta solueritis aut ligaueritis: ꝛc. alioquin oportet dicere qđ omnino occulta potuissent solvere vel ligare: contra illud apostoli. 1. ad corin. 4. nolite ante tempus iudicare, donec veniat dominus: qui illuminabit abscondita ꝛc. Et q̄ petrus non erat eis subiectus: sed prelati cū factus fuit pastor ecclesie, idco sub illa distributiua nō concludabatur papa: vt pote non subieci. ¶ Tertii autem est, quod ex illo contextu insinuat quđ ecclesia quebetur habitura esset potestatem ita ligandi ꝛ soluendi vt soluta ꝛ ligata ab ea essent soluta ꝛ ligata in celo. ꝛ hoc in sibi subiectis. Unde sicut ridiculū est ex hoc quod ecclesia bononiens. habet hāc auctoritatē: inferre ergo potest ligare aut soluere non subiecta: ita ex hoc quod ecclesia vniuersalis habet hanc auctoritatē: non potest inferri nisi quod potest in subiecta. Quis em̄ multo plura sint subiecta vniuersali ecclesie quā bononiensi, nihilominus in hoc formaliter contentū, quod nulla ecclesia pōtēst in sibi subiecta. Ex hoc autem non habetur quod papa esset ei subiectus: nec etiam habetur, vt superius dictum est: quod habeat a christo immediate potestatem: q̄ modus habendi scilicet immediate a christo, ex speciali gratia ad personas suas fuit. Quod autem alicui gratiose concessum, non debet ab alijs trahi exemplum. a christo enim habent omnes ecclesie hanc potestatem: sed nō immediate. ¶ Ad auctoritates aug. dicentes quod petrus in persona ecclesie est iurisdictio ꝛc. claus accipit. Dicendum est quod per hec oīa intelligendum est: hoc scz quod non soli persone petri: sed officio suo perpetuo duraturo hec collata sunt. Et q̄ officiuꝝ petri esset iurisdictionis capitis quod habet in fluere in corpus reliquū: ideo officio capitali data toti corpori data dicuntur ꝛ sunt. Non potest quidē ex persōa corpore remanere, si caput officii sui facit: vnde papa distin. 19. ca. ita dominus. ipsi domino attribuit q̄ petro in corpore omne potestas deriuaretur. Quia ergo vnitatis officij communicari toti ecclesie claus accipit ꝛ petro dicitur quod petrus personā ecclesie gerebat: ꝛ quod vniuersus non vnus claus accipit: ꝛ quod ad oēs dicitur amas me, scilicet oēs meas ꝛ similita: ꝛ nō propterea dicitur quasi cōmunes popularis aut senatoria potestates accipit. Ilic em̄ sententia contra aug. ꝛ iesum christū est: vt offitium est. ꝛ ipse aug. in nouo testamento testamenti aperit dicens. Saluatori cū pro te daret iuber didragma, pro omnibus soluiste videtur: q̄ si in saluatore erant oēs cause magisterij: ita ꝛ post saluatoris in petro omnes continentur: ipsam enim constituit caput eum, vt esset pastor gregis dominici. In quibus verbis docet quod in officio capitali petri omnes subintelliguntur. Ad primā autem rationē dicē q̄ licet non minus iuris habet ecclesia in potestate iurisdictionis q̄ in bonis tēporalibus: nō eodem modo sed alio modo habet. Nam potestates iurisdictionis obtinet vt regimen monarchicum: dominum autē tēporalium vt cōmunitas. Et ratio diuersitatis est: q̄ potestas iurisdictionis est a iesu christo qui tale statuit regimen: dominum autem verum est a donatoribus hominibus transferenti dominium quod ipsi habebant in cōmunitatem ecclesie dñi in vniuersaliquem. Et hoc apparet in ecclesijs particulāris: in quibz manifeste ecclesie in cōdo habent potestatem iurisdictionis nō autē dominij rerū. ¶ Ad aliā vero rationē q̄ eorū non pot. errare: distinguendi est de errore personali in credendo: sententialiter auctoritate definitendo: ꝛ rursus de cōtra auctoritatē ꝛ dicendi est q̄ errore personali certū est q̄ papa est vna singularis persona magis potest in fide errare totum residuū ecclesie: sed hoc non spectat ad propositū. Et autē iudiciali in fide est ecōuersio: quia magis potest errare cōmunitas ecclesie sine auctoritate pape q̄ papa. Et ratio est: error pape in diffinitiva sententia fidelē est error totius ecclesie ꝛ vere vniuersalis ecclesie capitis ꝛ membrorum: quia ad spectat determinare finaliter de fide quid tenēdū ꝛ quid illendū: vt ab omnibus in ecōcussa fide teneat: vt san. tho. in statu contra errores grecorū ca. 67. auctoritate. c. 1. magis

Alim ostendit, 2 in secunda secunde. q. j. ar. vlt. pbat rōne. impos-
 sibile est aut vniuersalē ecclesiā errare in fide. ergo impossibile
 le est papam in iudicio diffinitiuo autoritativē errare in fide.
 Sec^o est in alio: vt. s. tho. in quolt. s. ar. vlt. ostēdit. An argu-
 mētū militat ad oppositū: q. papa in huiusmodi iudicio est ro-
 tiffimus ppter assistentiā spiritus sancti. in iudicio fidei ppter
 vniuersale bonū fidei: sicut pmissit iōā. 14. spiritus sanctus doce-
 bit vos omne veritatē. 2 petro dicit. ego rogavi pro te, vt non
 deficiat fides tua: 2 tu aliquando conuersus confirma fratres
 tuos. Iuxta qd etiā. 2. 4. q. 1. dicit innocētius papa ca. q̄tes.
 Quoniam rō fidei vērūtas, nō nisi ad petrū id ē sui nominis bo-
 noiem 2 autoritatē habentem recurrēdo est. ¶ Et scito, qd
 cū dicit de errore iudiciali, qd sola vniuersalis ecclesiā errare
 in fide nō potest: nō excluditur summ^{us} pontifex, sed includit
 q̄ autoritas determinādi de fide competens vniuersali eccle-
 sie, principaliter residet in ro. ponti. vt san. Tho. in secunda se-
 cunde. q. 11. ar. 3. ad tertiu dicit. Imo ipsa autoritas, q̄ vniuer-
 salis ecclesiē dicit, nō nisi illa pape ē: vt ex inducta autoritate
 et. q. 1. 2. 2. (vbī finalis sententia de fide ad papā spectare pbat-
 ur) p̄s. Et propterea in allegato quoli. san. Tho. iudicio eccle-
 się 2 pape vt synonymis vtrū aperiens expresse q̄ sententię pape
 per assistentiā diuine puidētie standū est. Et propterea opor-
 tet esse cautū, ne vocabulis aliter intellectus fallamur. Certū
 nāq̄ sumus, qd nec papa, nec ecclesiā aut synodus vniuersalis
 integra, sūt in fide errare, iudicādo autoritatiue de fide. De ec-
 clesiā aut ac synodo acephala nihil inuenio: qd nihil autorita-
 tis sine capite in ea video. Quis merita multa. Et si aduerteret
 ad hęc distinctionē de fide psonali vel in iudicio autoritatiue
 est cā q̄ a multis ignorātur 2 in mā fide ecclesiā imo docto-
 res pape preferantur. considerant enim ipsum non officiū cō-
 assistētię diuina ad fidem in officio, et nō in psona. ¶ Ad id
 vero qd additur, quod clauēs sunt ppter ecclesiā finaliter
 concedo ingenue qd papa vt potestare iurisdictionis habēs ei
 ppter bonū fidei 2 pacis ecclesię: vt ex cap. 77. quarti cōtri-
 gen. san. Tho. apparet: 2 est ignobilis: ipsa pace Christi, q̄ ex-
 perat omnē sensum. Et hoc est, qd papa non est princeps nū-
 vt minister 2 vicari^{us} naturalis principis qui est summū bonū
 ad qd ordinatur bonum commune totius cōmunitatis, vt ex
 12. met. habetur. ¶ Ad rationē ex punctio illo omne totū est
 maius sua pte dicitur cōcessio illo principio formaliter (scilicet
 de toto 2 pte vt sic) qd licet papa quo ad personā 2 merita
 sit pars ecclesię vniuersalis: sū potestatem tamen iurisdictionis
 nis (de qua est sermo) non est pars, ita quod potestas ecclesię
 vniuersalis non confurgit ex potestate iurisdictionis pape cō
 aliorum vt totū ex partibus: sed potestas pape est tota potes-
 tas ecclesię vniuersalis: 2 alie potestates sunt participatiōe
 ipsius in partē sollicitudinis date, iam enim dictum est quod
 non plus potest papa 2 ecclesiā q̄ papa solus: licet plures p-
 testates sint potestates pape 2 ecclesię q̄ pape solius. Et si
 ratione capitis, quia est membrum 2 pars corporis, insinuat
 illis: respice ad Iesum Christum, qui caput verū totius eccle-
 się sic est, vt nō solum quo ad potestatem sed nec quo ad nobili-
 tatem 2 sanctitatem sit pars ecclesię. Et vide quod in his mi-
 sticis loquutionibus non oportet ea quod imperfectionis sunt
 (vt est esse partem) saluare in his que sunt superioris ordinis
 quales sunt Iesus Christus, et eius vicarius generalis, qui
 quo ad nobilitatē et sanctitatem 2 personam pars est ecclesię
 ¶ Ad illud vero huiusmodi qd obis maior est vrbis. Respon-
 tur qd verū est quod ad multa: puta merita virtutes, scientiā
 et in proposito secundū vigorem cōsuetudinis non potestati
 id est cōsuetudo orbis pualet cōsuetudini vrbis: s; potestas
 vrbis est supra potestatem orbis. Et quod hec sit intentiō huius
 et contextu p̄s: qd de cōsuetudine ecclesiarij quā diaconi si-
 presbyteris sedēt: loquitur. ¶ Ad rationē formatā super ma-
 dato domini, dicit ecclesię: q̄ aduersarij sanctas glosas reser-
 uat (vt p̄ ecclesiā prelatos vt sic intelligat qd sacris doctores
 eadē sententiā) aliter dicitur quod dominus in illo mādato a-
 firmatiuo plura ordinare mandat. Primo actū charitatis, cu-
 ri p̄e inter te 2 ip̄s. Secūdo actus iudiciales, adhibe duo-
 vt in ore duorum vel trium stet omne verbum: 2 dic ecclesię. 3
 ter hos autem actus hec est differentia: qd act^{us} charitatis
 tendit se ad omne peccatum in proximi: 2 ad omnem fratrem
 vt p̄s, actus vero iudiciales nō extendit se ad omne pecca-
 tum in proximi: nec ad omnem fratrem. Et qd nō ad omne petū
 proximum, ex eo lucidissime patet, quod sunt quedam pecca-
 contra nos quibus conuincēdis non possunt adhiberi testē

vt patet de peccato confugis tentantis facto confugem in lo-
 co ad peccatum contra naturam, & de secretissimis sermoni-
 bus. In his enim quia non possunt testes adhiberi: locum nō
 habet preceptum hoc affirmatiuum, adhibe tecum duos, vt in
 ore duorum vel trium stet omne verbum. Nec illud, dic eccle-
 sie: quia intelligitur in peccatis subiectis adhibitioni testium,
 Quod etiam non ad omnem fratrem: ex eodem fundamento
 habetur: quia scilicet si est aliquis frater qui non sit subiectus
 alicui in terris, de illo non intelligitur preceptum: Adhibe te-
 cum, nec dic ecclesie: vanum enim hoc esset. Et quia papa est
 talis frater, ideo preceptum hoc non habet locum simpliciter
 contra papam. Dico autē simpliciter, vt presertim me a casu
 in quo potest deponi. ¶ Et quod hoc sit vera expositio ad li-
 teram: probatur ratione et autoritate. Ratione quidem: quia
 saluator in hoc precepto duo expunit vniformiter scilicet per-
 sonam peccantem: frater tuus, & peccatum, peccauerit in te
 (vt vnusque enim absq; exceptione aliqua indefinite ponit) et
 tamen oportet quo ad peccatum limitare ad peccatum capax
 adhibitionis testium: ergo quo ad fratrem limitare etiam opor-
 tet ad fratrem subiectum communicantem tecum in patre in
 terris. Et hoc potest accipi ex illo verbo, frater tuus id est pa-
 tre frater id est qui ita sit tibi frater vt non sit plus quam fra-
 ter: ceteri nāque prelati tui non sunt simpliciter plus quā fra-
 ter, sed quo ad aliquid: papa vero simpliciter. Quia ergo ratio
 ne limitatio admittitur peccati, admittenda est & limitatio pec-
 cantis fratris. Autoritas est. S. Th. in 4. sentent. dist. in 19.
 q. 2. arti. 2. q. 3. ad secundum dicentis, qd si prelatus nō habet
 superiorem, recurrendum est ad deum: qui cum emendat vel de-
 medio subtrahat, hoc est propter solū papam oportet dici: qd
 ceteri prelati habent superiorem. Nec solus est. s. th. sed nūc nūc
 infinite fere autoritates afferunt offendentes papā omnino
 nō habere superiorem: ac per hoc nō claudi sub appellatione fra-
 tris peccatis quo ad actus iudiciales. ¶ Et quo ptz qd teme-
 rudo potestatis gladij spiritualis, & executio ei⁹ in ecclesia col-
 legiata: ac p hoc in cōcilio vniuersali sup quēlibet christianū
 qui est frater noster etiam si papa fuerit, fundat. Et quod sup
 hoc fundat potestas diffinendi, determinandi, statuendi, exer-
 cendi cōstituendi leges, etiā supra psonam pape, & vsū pote-
 statis eius. Nec enim ex dictis & dicendis patet esse erronea. &
 dicentes hec, nec sūt discernere, qd precepta que dātur de acti-
 bus iustitie iudicialis intelliguntur tā in factis q̄ in personis
 subiectis & non alijs: & qd ista precepta non probant subiectio-
 nē talis facti vel talis persone ad ecclesiā: sed de subiectis illis
 quēcūq; & quicūq; sint disponit. Ignorātie ergo ē ex hoc textu
 subiectionē pape arguere. ¶ Et vt cōiungant ista practice re-
 xus iste sic. Primo tunc, nō magis loquitur de ecclesia vniuer-
 sali q̄ particulari: puta mediolanēsi. Et hoc etiā cōiungit vtrūq;
 hoc qd peccāt in me fratre meo mediolan, sufficit dicere ec-
 clesie illi: si illā nō audierit, erit sicut ethnicus & indistincte
 ergo de ecclesia loquitur. Tunc vltra cū dicitur. Dic ecclesie
 aut sumitur ecclesia communiter pro collectione fidelium que
 modolibet. et hoc non: qd si nō audierit totam collectionem me-
 dilanēsiū absq; prelati: non esset sicut ethnicus et publica-
 nus, vt ptz. Aut sumitur ecclesia pro collectione fidelium cum
 prelati: et sic fit sumit. ergo etiam ecclesia vniuersalis cum sibi
 dicendū est, nō sumitur pro acephala, sed cum capite qui est
 papa. Et hoc ipso ergo pcepto domini intellectu pportionaliter
 de ecclesia vniuersali, papa cōprehendit ostenditur nō sub
 appellatione fratris peccantis, sed ecclesie iudicantis: qd ec-
 clesie cum capite, & non acephale dicendū mandat peccatum
 fratris peccantis. Rursus papa nō est deterior cōditionis re-
 spectu ecclesie sue q̄ quilibet episcopus respectu ecclesie sue, sed
 episcopus peccās in fratrem suum non denuntiat ecclesie sue
 acephale, sed ecclesie id est prelato superiori, & sufficienter imple-
 rit mandātū domini. ergo papa non denuntiat ecclesie ca-
 tholicę (cui⁹ est episcopus) acephale, s; superiori, qui est Iesus
 christ⁹, clamādo ad deū: qd est paracletus facere vindictā clāmā-
 ti ad se, multo magis qd parat⁹ ter restitui, vt ipse testis luc. 18.
 ¶ Negandū est igitur, quod ecclesia vniuersalis sit iudex ordi-
 narius pape in puniendo, & consequenter quod sit simpliciter
 & absolute illius iudex, & consequenter quod quēcūq; legis-
 actum possit super eum. An autem in aliquo euentu vel casu
 sit illius iudex inferius examinabitur.
 ¶ Repugnare quoq; sacris canonib⁹ q̄ ecclesia vniuersalis sit
 iudex pape in puniendo absolute, manifeste ptz: qd sic de quo-

Incipium Veritatis vidende circa recti-
tata a radice fumendo, declarabimus. primo id super quod tota hec confurgit fa-
brica: falsum esse scilicet quod secluso Papa, quomodo
solter in ecclesia Dei sit Papatus sicut in regulativo ipsius
quantum ad usum z supplertine. Deinde ostendetur falsum es-
se quod papa habeat aliquam potestatem ab ecclesia: sed o-
mnia potest ex papatus autoritate. Et deinceps sigillatim o-
mnia examinando determinabunt, manifestata prius veritate
circa potestatem applicatam potestatis ecclesiasticas ad psonas,
n sit in ecclesia secluso papa. Sic enim modo de ecclesia vt d
inguitur eotra papa loquimur: z sic volumus intelligi dum
his sermo est. Si papatus igitur est sic in ecclesia, cum eccle-
sia non habeat ipsum ex seipsa: vt a quersus ius fatetur opz qd

7

inciditur damnata: quod potestas ecclesiastica fundatur super charitate: et tamen hoc modo contra seipsum oportet quod intendat iste homo: quia expresse assertio ratione, quia papa est peccabilis: et sacrum collegium et assistens non est confirmatum in fide et gratia. Et hoc ergo quod apud ipsum ecclesia est firmata in fide et gratia et propterea inobliquabilis: oportet dicere quod a deo habeat regulatam potestatem versus omnis ecclesiasticam potestatem. Et hoc quid aliud est dicere, quam sequi heresim illorum qui quoniam ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo in medio eorum est dominus: ecclesiasticam potestatem in bonis christianis ponit. Amplius. Quia reuelantur huic homini: quod prelatum in concilio generali secluso papa sit confirmatus magis in fide et gratia personali quam collegium cardinalium: quare non possunt omnes illi esse in peccato morali sicut isti?

¶ Præterea. Quia ecclesie sit premissa gratia personalis in aliquo supposito semper iuxta illud Matth. vlti. ecce ergo vobiscum in omnibus diebus usque ad consummationem seculi: quia hoc promissum prelati istis sic congregatis magis quàm collegio cardinalium cum papa: Quicunque enim auctoritas afferatur de congregatis scilicet ubi duo vel tres etc. et si duo ex vobis consenserint et similia non magis habet locum in illa acephala congregatione, quàm in ista non acephala: que vere est in nomine domini saltem quoad auctoritatem.

¶ Hec potest dici, quod hoc conueniat concilio dicto ex representata ecclesia vniuersali: quia gratie personales representant non transeunt in representantem, vt patet inducte.

¶ Si vero loquunt de errore in iudicialiter diffinendo de re qualibet, constat et quod papa, et concilium simul cum papa errare potest male iudicando de vno regno: quod iste habet ius eius et non alter, aut quod ille episcopus sit symoniacus, vt patet in cap. a nobis. de sent. de excom. et in quol. s. tho. ubi supra. Si autem de iudicio fidei sit sermo: aut comparatur papa et concilium secundum proprias naturas et vires. Et sic tamen papa quam concilium potest errare: quia omnis homo mendax. Aut secundum assistentiam diuine providentie, et sic falsum est dicere quod papa possit errare: quia hoc esset dicere quod ecclesia tota potest errare in fide: quia ad ipsum pertinet determinare de fide, vt habetur de baptismo et eius effectu cap. maioribus. 2. 2. q. 1. capitulis a recta, memorum: et quoties. Et quicquid determinatum est ab ipso de fide omnes christi fideles sequi oportet. vt patet ex hoc, quod hereticus cæsetur qui damnate ab apostolica sede exclusioni in fide, adheret pertinaciter: et ex hoc quod aliter docet et sentit de fide et sacramentis ecclesie quàm tota ecclesia, hereticus est, vt patet ex s. tho. in secunda secundæ. q. 1. art. vlt. docente quod ad summum pontificem auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quod sunt fidei, vt ab omnibus inconcussa fide teneantur. et in. q. xi. art. 2. ad tertium. quod contra papæ auctoritatem in materia fidei, nec hieron. nec aug. nec aliquis sacrorum doctorum suam sententiam defendit et ex ca. si papa di. 4. ubi dicitur, quod ex ipso post dominum vniuersorum falsus dependet: per hoc infallibile papæ iudicium, impletur illud iohan. 14. quod spiritus sanctus doctorum est nos omnia. Colligendo igitur rationis solutionem, dicitur quod semper altera promissum est erronea. Si enim est sermo de obliquitate a gratia, illa vniuersalis est erronea. si quod obliquum oportet regulari in terra a recto, et est expresse damnata etiam a concilio constantiensi, sub martino. Si autem est sermo de obliquitate a iudicio fidei, illa propositio est erronea: scilicet quod papa potest errare, est reliquum ecclesie non.

¶ Confirmatur hec auctoritatibus supra allatis. Et hec responsio est ratio sumpta ex parte causæ materialis: ex hac enim habetur, quod magis communitas quàm vna persona in officio vicariatus christi posita quantum ad ea que sunt fidei, habet quod sit subiectum seu materia assistentie diuine: cum non sit differentia apud deum in multis aut paucis, vno vel pluribus saluare: imo ex quo monarchicum institutum est regimè, in vno solo constituta est præsentia. Tho. in. 4. sent. di. 19. q. 1. dicit. Et ex quo patet, quod voluntarie dicitur quod papa habet potestatem in edificatione prout sapiens. i. concilium determinabit. In his. n. que sunt fidei secundum diuinam sapientiam in scripturis reuelata et si bi assistentem in directione aut morum secundum prædicationem monasticam et politicam, que in principe est edificare ecclesias debet. Et ad hec multi a diuinaur ex concilio sanctorum patrum et propterea cum veneratione a summis pontificibus suscipiuntur ostendunt liquidum statuta inter papæ: quod sequi secundum debent

quodvis cogere ipsum nequeat, ut ex prima secunde, s. tho. alla-
tum est. Rationes autem que concernunt depositionem pa-
pae inferius solentur. **E**x parte vero cause formalis: quia
papa est ex formalis sua ratione suprema in ecclesia dei po-
testas: ut ex antedictis habetur, et istemet fateretur, suprema autem
potestas in ecclesia repugnant dari in ecclesia superiore: quia
iam non esset suprema in ecclesia: sed potestas in ecclesia regu-
lativa papatus quo ad usum est superior papatus: ergo in ec-
clesia dei non est talis potestas, et consequenter non est in illa pa-
patus sicut in regulativo usus illius. Prima propositio assum-
pta (ut dictum est) patet ex determinatione etiam concilij con-
stantiensis, sub Martino quinto. Secunda autem est nota ex
terminis. Tertia autem, et probatur, et est ab eo confessio. Pro-
batur quidem: quia cum par in parem non habeat imperium: et
propterea unus papa non potest ligare manus alterius, oportet
si ecclesia potest ligare manus papae constituendo leges co-
activas circa usum papatus et suspendendo ab executione, quod
potestas ecclesie non sit par papati: sed superior papatu. **D**es-
ta est autem ab hoc viro: quum loquens de dispensatione fa-
cta a papa dicit, tenet et. **H**ec dispensatio si non continetur ex
errore apertum: aut nisi fuerit superiori lege prohibita: quod
dicitur propter statuta fieri possibilia circa papalis usum po-
testatis per generale concilium. **H**ec ille.
Et ut magis pateat horum fictio, advertendum est quod que-
admodum in adiunctione omnium sensuum exteriorum in unum
subiectum: non inveniatur aliquis unus iudex preter singulas
sensuum potestates, nisi sensus superior eis omnibus et com-
munis omnibus preiungatur (et propterea oportet ponere sensum
communem, ut patet in secundo de anima, vnicum et communem
omnium sensibilibus iudicem altiorum omnibus: quo uno unum
subiectum habes plures sensuum potestates iudicat) ita posito,
sed non concessio quod in ecclesia inveniatur omnes potestates
ecclesiasticas, scilicet papatus, cardinalatus et. si ex eis non re-
sultaret: aut quomodo libet eis iungere una alia potestas, ni-
hil posset nisi quod secundum singulas potestates papatus: car-
dinalatus, episcopatus et. posset. Perinde enim est (ut dicitur in
secundo de anima) duobus potentibus iudicare, ac si duo iudices
essent. **E**t concurrunt igitur omnium potestatum in ecclesia uniuersa-
li etiam cum papa, non plus potest apud sapientes tota ecclesia
cum papa, quam possint singule potestates: ac per hoc cum pa-
patus non possit ligare manus papae, nec tota ecclesia hoc potest
nisi fingatur superior quodam potestas papatu: quia ecclesie com-
munitas vides iudicet de singulari potestati actibus: et si hoc
fingitur, contra dicitur veritati et subiecti: qui ecclesia ex papatu,
cardinalatu et. componi vult. **E**x causa demum finali probatur
intentum quadrupliciter. Primo, quia incidit in scriptam, cupiens
vitare charitatem. Si enim propter hunc finem ut quilibet potest
errare habeat superior in terris, oportet hanc in ecclesia supra
papam potestatem ponere, quis corrigit concilium ipsum potens
errare: imo quod de facto erravit in decretis illis constantiensis, et
basiliensis: et in multis alijs errare potest propter quod a concilio
ad papam conceditur appellatio, ut s. tho. in q. de po. del. q.
10. ar. 4. ad decimum tertium dicit. **E**t de concilio basiliensi, quod
legitime congregatus, erraverit notorie, convincit ex ipsius ver-
bis in secunda sessione scilicet synodus basiliensis, decernit et de-
clarat, quod ipsa pro heresum extripatione ac morum generali refor-
matione ecclesie in capite et in membris: nec non pace inter chris-
tianos procuranda, in spiritu sancto legitime congregata per nul-
lum quavis autoritate etiam si papali dignitate profulgeat dissol-
ui aut ad alium locum transferri seu ad aliud tempus prohari
debeat: aut potuit, debet aut fieri, debet aut poterit in futurum,
absque eiusdem synodi basiliensis deliberatione et consensu. **H**ec ibi.
Ubi manifestissime apparet, quod etiam in his que sunt iuris po-
sitivi (qualia sunt tempus et locus concilij) determinaverunt non
habere potestatem summum pontificem etiam antequam ipsa
synodus congregata ibi tunc esset: quod tam erroneum est, ut
argumentatione non egeat.
Et hoc unum ideo attuli, ut ostendatur et quod concilium ri-
te etiam congregatum autoritate Romani pontificis, ipso ha-
bente aut non consentiente decretis errare potest et erravit: et
ut ex hoc uno manifeste falso in principio concilij illius decre-
to, omnium decretorum illius autoritas quanta sit cognosca-
tur. Inquit enim Aug. quod sit vel minimum mendacium in
sacra scriptura admittitur, tota perit.
Secundo. Quia verus finis potestatis ecclesiasticæ scilicet: uni-
tas fidei, caritatis, et pacis, quæ una est ecclesiæ: peruenit ad

patrem celestem, melius causatur per unum quæ per plures
conuenientes in unum. **T**ertio quia nimis derogat dignita-
ti supernaturalis ordinis positio ista: quasi sicut deus in natu-
ralibus creauit hominem liberum et reliquit eum in manu co-
ncilij sui, quo sit ut communitas libera regem constituat cum cer-
tis legibus tacitis vel expressis: sic disposuerit Christus in su-
pernaturali regimine ecclesie, dando communitati potestatem
supra principem. Longe quippe aliter est: nam supernaturalis
regiminis firmitas non super humano concilio: sed super diu-
na assistentia supernaturali fundatur: ac per hoc ad infallibi-
litatem infallibiliter consequendam, ipsa supernaturalis regi-
minis resolutio respicit recursum ad potestatem communitatis.
Quarto quia cum gratia perficiatur natura per modum
eius: et diuina sapientia disponat omnia suauiter, oportet ut
Iesus Christus disponat regimen ecclesie sue, ut viuis non ut
defunctis: propter quod non ante mortem, sed post resurrectionem
in eternum non moriturus petrum instituit non successorē,
sed vicarium suum. **C**ommune est autem omnibus principibus
viventibus vicarios instituentibus: ut potestatem reip. super
vicarium non dent, sed sibi referunt iudicandum. Dominus
igitur Iesus Christus communitati ecclesie non dedit potestatem
super suo vicario: sed illi suam assistentiam non defutura
aperies Luce. 22. ego rogavi p. te ut non deficiat fides tua. ipsi
confirmatione altiorum commisit subdēs, confirmata fratres tuos.
Et hec ratio licet magis ex modo, quam fine regiminis sumat
ostendit tamen quod ad consequendum ecclesie finem ex modo
regiminis non conuenit in ecclesia talem ponere potestatem.
Quia ergo posita potestas ista in ecclesia supra papam, regi-
mini ecclesie per vicarium sub Iesu Christo viuentem non consonat:
supernaturali resolutioni ecclesiasticæ iudicij derogat: et ad verum
ecclesie finem inepta est et intentum finem correctionis omnium
errare potentium non assequitur, rationi formali papatus repu-
gnat, assistentie Christi ad papam iudicij in his que sunt fidei
obstat, et nulla autoritate autem aut ratione efficaci assensit:
totque sanctorum testimonij aduersat, concludendum est quod frus-
tra, ignoranter, temere atque imple p. dicat, scribit, et defendit.
Quod seculo papa, non sit in ecclesia potestas le-
gislatiua.

Quoniam autem preter dictam potestatem
duas alias in concilio locat se-
culo papa (scilicet potestatem applicandi potesta-
tes ecclesiasticas ad personas et potestatem conden-
di interpretandique autoritatis leges) de his ali-
quantisper dicendum est. **A**utoritas ecclesie in condendis le-
gibus conuenit ecclesie secundum istum ex hoc quod est commu-
nitas perfecta. **U**bi si quilibet communitas libera et perfecta
potest condere leges, et ipsius solius autoritate potest mutari condite
ab ea leges, sic in ecclesia etiam oportet. **S**ed ut videntur error
istius pateat: omisso quod ecclesia absque papa non est communitas
perfecta (quod sine capite dicitur, quod quia ecclesia uniuersa distin-
cta contra papam est communitas subiecta a Iesu Christo pape
(ut patet ex autoritatibus inducitis, testantibus ipsum esse pasto-
rem, rectorem, episcopum, directoremque omnium christianorum et
uniuersalis seu catholice ecclesie) consequens est quod ecclesia, etsi
possit ordinare per modum societatis cuiusdam, non tamen potest
aliquid statuere habens vim coactivam, non solam circa actus
papae, sed nec circa quecumque christianum: nisi ratione autoritatis
prelato illius, si illi ad hoc concurrunt: et si fiat de facto, non
valet nisi autoritate Ro. pontificis implicate vel explicite robo-
retur. **U**nde s. tho. (ut superius adductum est) inquit, sancti pa-
tres in concilio congregati nihil possunt statuere: nisi interue-
niente autoritate Ro. pontificis. **E**t (ut predictum est) recte di-
xit, sancti patres: quia multi patres ex sua temeritate possunt
statuere etiam ligando manus pontifici summo.
Et confirmatur hoc ex diffinitione legis posita a sancto tho.
in prima secunde, q. 90. ubi in vlt. ex predeterminatis concludit
tur, quod lex est rationis ordinatio ad bonum commune ab eo qui
cura habet communitatis promulgata. **E**x hoc enim patet, quod
lex ecclesie nihil aliud est quam ratio ordinatio ad ecclesie com-
mune bonum a papa (qui cura habet communitatis ecclesiæ
stice) promulgata: ac per hoc communitas ecclesie, cui suspensus
curam non est relicta a Iesu Christo, sed commissa pape, non po-
test leges autoritatis facere. **E**t hoc cognoscitur scilicet patres,
a papa robur decretorum suorum recognouerunt, ut etiam ex
oito hoc errore post electum Martinum papam quintum: ipsa
requisito oratorum regis Polonie, quod approbaretur decisio

in materia fidei a Martino testatur, ut patet in sessione vltima.
Et basilienses multum insisterunt apud eugenium quartum,
ut decreta basiliensis concilij approbaret: et nunquam obtine-
runt: ut dominus Ioan. de turre cremata refert: et in gestis
basiliensis concilij apparet. **A**mplius. **A**utoritas ecclesie deter-
minatiua de his que sunt fidei principaliter residet in summo
pontifici, et non solius principaliter sed finaliter, ita quod ad ipsum
spectat finalis de fide determinatio, nec expectat concilium, sed
concilij sententia a papa confirmatur. et a concilio ad pa-
pam appellatur: ut sanctus Tho. in allatis locis et secunda se-
cunde, et q. de potentia dei: et contra errores grecorum docet.
ergo a fortiori ad papam principaliter et finaliter spectat cete-
ra statuere: et frustra a concilio ad eum appellatur: nisi iuste
tam potest supra concilium ministrare. **A**mplius. **C**onsequen-
do ecclesie hanc habuit, ut papa in omnibus que non sunt de
ture nature aut diuine possit non solum dispensare, sed mutare
iura: non ergo ipse a concilio in interpretando dependet, sed
e conuerso. **E**t ex hoc patet quod capitulum frequens, in con-
cilio constantiensi decretum: nisi apostolica autoritate firma-
tum sit, non habet certam vim obligatiuam: quoniam in sessio-
ne. 39. ante electum Martinum factum est.

Quod potestas applicatiua ecclesiasticæ potestatis ad per-
sonam, non est in ecclesia seculo papa, nisi in casu. **C**ap. xlii.

De autoritate. **A**utem applicatiua papa-
tus et aliarum ecclesiasticarum
est quod potestas ista regulariter et principa-
liter est in papa, et non nisi in casu in concilio seu
ecclesia. **E**t in papa quidem esse potestatem hanc quo ad ap-
plicationem potestatum inferiorum papatu patet, tum ex ge-
stis apostolorum, dum singulos episcopos per loca institue-
bant, tum ecclesie consuetudine: que quotidie hec a papa facit
te suscipit absque conscientie scrupulo, tum ex ratione officij sui:
ad eundem namque spectat plena potestas supremi regiminis,
et assumptio aliorum in partem sollicitudinis, ut patet ex di-
cem octauo ubi moyses dux populi ex concilio ietro elegit
et constituit principes populi: et milites, et centuriones, et de-
canos. **Q**uo ad applicationem vero papatus: et ex gestis bea-
ti petri apostoli, cum instituit clementem papam (ut ha-
betur octaua. q. i. si petrus, ex autoritate Ioannis tertij, qui
sedit anno domini. 600. tempore iustini imperatoris) et ex con-
tinua obseruatione liquet. **P**apa namque instituit ad quos spec-
tat electio, et mutat et limitat sic actum electionis ut opposito
modo sit irritus. **I**n ecclesia autem seu concilio non esse hanc
autoritatem seculo papa: ex hoc patet, quod tota ecclesia non po-
test autoritatem mutare legem factam a papa: puta quod ele-
ctio non spectet ad Cardinales veros et indubitatos, quod ele-
ctus a minus quam duobus partibus Cardinalium sit papa,
sed bene e conuerso quia possit statuere, quod electus a minus
quam duobus partibus Cardinalium sit papa: et quod electio
spectaret ad tales et tot prelatos, et non ad hos qui vocantur
Cardinales: quia euasit de destituit, cuius autoritatis est
constituere in his que sunt iuris positivi: quale est quod electio
spectet magis ad presbyteros et diaconos talium ecclesiarum
rome: qui vocantur Cardinales, quam ad canonicos lateranē-
ses, et sancti Petri: magis ad episcopos vltimem, Sabinen-
sem, Prenestinum, Tusulanensem, Albanensem, et Portuen-
sem, alios episcopos. **H**oc enim nec a diuino nec naturali iure ef-
fectu constat. **S**i enim potestas ipsa applicatiua esset in ecclesia,
seculo papa, possit ecclesia mutare statuta pape, circa appli-
cationem huiusmodi. **U**nde secundum veritatem, concilium,
seculo papa, quia nihil potest nisi quod per singulas potesta-
tes in eo contentas potest, nec unum quidem et illum minimum
potest constituere episcopum, si illi prelati ad quos spectat il-
lum constituere defuerint, papa autem potest et eligere et consti-
tuere episcopos vbiq. terrarum sua sola autoritate: que non sua,
sed illius est qui graditur in multitudine fortitudinis sue.
In casu autem permissionis: puta quia papa nihil statuit
in oppositum et ambiguitatis: quia nescitur si aliquis est ve-
rus cardinalis: et similitum euentum mortuo vel incerto pa-
pa (ut tempore magni scismatis inchoati sub viro sexto co-
tigisse videtur) in ecclesia dei esse potestatem applicatiuam pa-
patus ad personam seruatis debitibus requisitionibus, ne per-
plexa sit assensum est. **E**t tunc per viam deuolutionis ad
uniuersalem ecclesiam potestas hec deuoluitur videtur, tanquam
non existentibus electoribus determinatis a papa ad represen-

tandum illam in hoc actu pro bono ipsius ecclesie. **I**am enim
ostensum est, quod ecclesie cura non subijci: sed petro a Christo
commissa est: et propterea determinatio petri ad exercendum
electionis actum nomine ecclesie preualet: et determinatiua
quam actui ipsius ecclesie cuius nomine sed non autoritate fit.
Quid autem de potestate depolitua sentiendum sit, inferius
tractabitur domino concedere. **H**ec autem dicta sunt, ut pateat
concilium seculo papa, nec regulatiuam usus papalis potesta-
tis, nec legum conditiuam et interpretatiuam, nec applicatiuam
omnis potestatis ecclesiasticæ ad personam potestatem auto-
ritatiue habere: sed omnia a papa mendicare ipsum oportet.
Et per hec etiam satis clarum refert, quod concilium non ha-
bet papalem potestatem suppletive. **E**t si contra hec afferantur
gesta in concilio constantiensi, iam dictum est quod pro-
pter incertitudinem pape et electorum in his que electionis
actus exigerat admitti potest congregatio illa post unionem
trium obedientiarum. **A**eruntamen perfectum ac indubitatum
concilium absque vero et indubitato papa et uno eorum con-
tradiciente esse non potuit, propter quod illius acta non nisi
sub Martino quinto autentica sunt sub quo nihil gestum est a
concilio sicut prius.

In quo soluntur rationes contra papam, quod ecclesia sit to-
tum et autoritas eius maior in se.

Quod vero dicitur quod comparare ec-
clesiam pape est comparare to-
tum parti integrali, de potestatibus ecclesiasticis
loquendo (quia de his est sermo) facillimum est sol-
uere: imo sophisticum monstrare, nam sophisma
est. **N**am sicut unitas est pars numeri, et senarius numerus, est
maior unitate quam dualitate, ita papatus, qui est unita pote-
stas ecclesiastica, est pars totius numeri potestatis ecclesiasticæ.
Et hoc modo potestas ecclesie est maior potestate pape, si-
cut totum parte: et hoc est dicere quia sunt plures potestates
quam potestas pape: quod gratis conceditur. **S**ed ex hoc non
sequitur: quod potestas ecclesie sit maior, plus possit quam
papa: in quo sensu disputat. **U**nde puerile est, quod ex distin-
ctione potestatis ecclesiasticæ in papatum, cardinalatum, epi-
scopatam et. inferatur quod querere an ecclesia sit maior pa-
pa, est querere an totum sit maius parte integrali. **Q**uod
etiam dicitur quod ecclesie autoritas est maior autoritate pape in
se, falsum et erroneum est: quoniam si sumatur ecclesia ut di-
stincta contra papam, nullo modo est maior papa, nisi am-
plitudine seu extensione numeri: quia papa est una potestas, il-
la multe. **E**t quo enim ostensum est: quod papatus seculo pa-
pa, non est in ecclesia nisi potestas ministerialiter electiua: quia
scilicet potest sede vacante papam eligere per Cardinales, vel
per seipsum in casu: et papatus est potestas suprema, ad quam
spectat causas fidei determinare, et qui certus est, non eget am-
plius certificari: erroneum est dicere, quod vltima decisio fi-
dei non ad papam, sed concilium spectat, et tanto magis erro-
neum quanto de concilio dicitur distincto contra papam.

Et quoniam sola diuina assistentia causa est inobliquabilis
directionis et iudicij in ecclesia, et hic adest pape, et similiter pa-
patus est potestas omnium aliarum potestatum coactiuarum
habens et omnem potestatem virtualiter continens: consequens
est quod autoritatis ecclesie non sit maior papa: sed econ-
trario in ceteris quinq. enumeratis capitulo. 10. **E**t sic patet
quanta cecitate percussus fuerit iste person, dices quod luce clari-
us ex principijs theologie deducta erat conclusio ista, quæ mostra-
uimus erronea. **E**t rursus quæ presumptuosus fuerit appellam-
do doctrinam sanctorum, anno. 1400. approbatam pestiferam
et perniciosissimam. **N**ec excusatur nisi affectata forte ignorantia
ex declaratione concilij constantiensis in vna tñ obedientia sub
Ioanne. 23. papa dubio, profugo etiam et reclamante, ut dicitur.
Opinio aliorum quod in ecclesia seculo papa est autoritas con-
gregandi generale concilium.

Quoniam inter singulares auto-
ritates Ro. pontificis potestas cogre-
gandi generale concilium computatur: hanc aliqui
putant alij conuenire posse, idcirco in hac quoque co-
ncilio pape comparandum specialiter est. **E**t igitur
tur nonnullorum opinio, quod quamuis regulariter congrega-
tio concilij spectat ad papam (ut in cap. significasti. de elect. et
dist. 17. per totum in decretis patet) in casu tamen aliquo congrega-
ri generale concilium potest, papa non consentiente ac etiam
inuito. **F**undant hoc super illo principio scilicet. **R**egule ge-

nerales patiunt exceptiones, presertim vbi casus particulares
incidunt variables modis infinitis qđ probatur ex epistola in
quinto eth. 2. gnomē in sexto ethi. virtutibꝫ positis ab arist. a
has exceptiones. Et his namqꝫ oportet dicere: qđ quādoqꝫ
obseruatio legis dissiparet unitatē que ē finis legis: 2. obesse
reipꝫ. nō esset in illo casu seruāda. Et propterea si papa requi-
situs noller necessariū cōgregare concilium, non est seruanda
pꝛo tūc lex, qđ ad ipsum spectat cōgregare, sed ipso inuito con-
gregari pōt. ¶ Expōnat autē dictus Ioan. Ieron. tres in sy-
cie casus, in quibus cōgregatio generalis concilij sit legittima
sine pāpa. Primus est dum desit esse: qđ tripliciter accider
pōt scilicet vel per mortem naturalem: vel per mortem ciuilem
vt si cadat in perpetuam maniam: aut si ad eū captiuitas non
pateat accessus: vel per mortem canonicā: puta depositionem.
Secundus est, dñi sufficiēter requisitus pāpa de cōuocando
conciliū, renuit cōtumaciter in perniciem ecclesie: presertim si
tāgat ipsum. Tertius est, si cōcilij postqꝫ a pāpa est legittimū
congregatum statuāt certū tempus 3. locū pꝛo celebrando ge-
nerali concilio: puta intra quinquēniū, vel de decēnio in de-
cennium, etiam vbi pāpa renueret. ¶ De auctoritate autē con-
cilij sine pāpa, dicit qđ fulcitur et vititur auctoritate primo Iesu
Christi in indefectibilis capitis ecclesie. Secundo legum suarū
tam diuine quā naturalis: que hāc licentiā vel necessitatē, ve-
manifeste charitatē, vel religiose perari cōcedūt. pꝫ quo faci-
auctoritas dñi marci. xj. circulantis discipulos a violatiōe ser-
uari epꝛopo dauid propter necessitatē. ¶ Sūt 2. alij duo casus
positi a felino in ca. super litteris, columna. 10. in tit. de rescipit
et ab Alexan. in. 17. di. ca. synodum. Primus est in casu, quo
pāpa potest legitime deponi: qđ ex quo concilio cōtra papam
distincto inest potestas deponendi pāpam, oportet qđ possit
seipsum dispersum cōgregare vt deponat, alioquin cum pāpa
deponendus noller congregare concilium, non posset deponi.
Secundus est, cum dubia sit electio facta de pāpa: alioquin
perplexa esset ecclesia, dum nesciret se habere pāpam: et non
posset obuiare. Et hoc modo consummata est congregatio cō-
cilij constantiensis, benedicto. 13. nolente concilium autenti-
care quantum sua fuerat.

¶ Quomodo verificetur q̄ concilium potest aut non potest
sine papa congregari. Cap. xvi.

Evidentiā Proposite ambiguitatis scire oportet, q̄ aliud est loqui de conuocatione ⁊ congregatione personarū ex quibus constituitur potest conciliū: ⁊ aliud est loqui de conuocatione seu congregatione concilij. Primum enim significat solummodo congregationem ad simul esse quo ad locum, tempus, collationem mutuam ⁊ huiusmodi: secundum autem significat congregationem ad autoritatem disponendum de vniuersali ecclesia. ¶ Et si de primo fiat questio, dicendum est q̄ regulariter spectat ad papam: sicut ad quemlibet principem spectat conuocatio p̄ocuerum regni sui, ⁊ si ipso inficio huiusmodi conuocatio fit, suspicio generatur conturbationis. Hoc tamen non sic spectat ad papam, quia in multis casibus possit ⁊ sine ipso ⁊ contra ipsum fieri. Et secundum hunc sensum verificari potest dictum aliquoties: quod conciliū potest congregari sine Papa, ⁊ quod pape potestas congregandi conciliū introducta est de iure positiuo, vt in cap. vlti. di. 17. Alexan. dixit, pro quanto ad modum iuris positiui exceptiones patitur: vnde vana est questio de potestate sic congregandi, quando sunt vndeque congregari congregari patres. ¶ Sed si de secundo modo congregandi fiat questio, distinguendum est q̄ duplex est concilij autoritatum: quoddam perfectum simpliciter: quoddā perfectū sibi presentē statū ecclesie. Vocatur cōcilij perfectū simpliciter, qđ cōstat ex capite ⁊ membris: qđ pōt simpliciter statuere ⁊ ordinare vniuersalē statū ecclesie. Vocat cōcilij perfectū secundū presentē statū: quod cōstat ex membris popularib⁹ inuentis: ecclesia in tali statu existere: ⁊ pōt quo ad aliquid sibi de vniuersali ecclesia se impedire. Et vtrūq; horum licet habet latitudinem: qđ cōcilij perfectū simpliciter fit capite presente ⁊ legatos, ⁊ capite presente personaliter: hoc est perfectū in summo: de quo nō est dubij qđ errare in his que sunt fidei nō potest. Quando autē fit per legatos, cū adhuc super sit papa: ad quem finis determinatio eorum qđ sunt fidei: ⁊ cōsequēter reliquarū causarū spectat, ⁊ a quo sententia concilij confirmat⁹ vt patet ex dictis) si erraret in aliquo (vt de cōcilio basilien. p. 3) h̄z correctioē papā: sicut et illud habet ⁊ habet. Cōcilij quoq; perfectū secundū presentē

tem statum ecclesie pluribus modis contingit: quia ⁊ existit
vno papa heretico deponendo: ⁊ existentibus pluribus ponti-
ficibus summis dubijs: quale fuit concilium cōstā. Licet ite-
quam latitudo sit in vtroq; quoad ad congregationem: tamē si
se habent, q̃ concilium perfectum simpliciter solus Papa po-
test congregare. Ita quod nec mortuo, nec heretico, nec quo
modo libet aliter se habente papa, potest concilium perfectum
simpliciter absq; pape consensu fieri: ⁊ si fiat, de facto nullum
autoritatis est. ¶ Probat̃ hoc primo ex dictis: q̃ scz cōmun-
tas ecclesie sine papa nō h̃z prātem papalem: nisi in potenti-
electua: vt ostensum est. Cōcilij autē pfecti simpliciter inclu-
dit prātem papale in actu: ergo cōcilij hoc nō est pfectū simpli-
ter. ¶ Scdo. Quia si cōtras ecclesie absq; papa cōstitueret cō-
cilij pfectū simpliciter, cū ad tale cōcilij spectet ordinare si-
pliciter vniuersalē ecclesiā: ⁊ hoc sit propriū vicariarū. Ihesu
Christi (vt patet) sequitur q̃ communitas ecclesie esset vicari-
Christi, ⁊ sic Ihesus Christus haberet in terris duos vicarios
suos: ⁊ papa non esset vicarius Iesu Christi immediate: se-
esset vicarius vicarij, puta concilij accepti: alij in terris: qd̃ no-
solum est erroneū, sed fatuū. ¶ Tertio. Quia cum solus papa
ex cura vniuersalis ecclesie habeat prātem determinandi
fidei, ordinandi symboli, ⁊ congregandi concilij (vt in q. p̃-
dicta. s. Tho. probat̃ ex rōne vnitatis fidei) sicut cura vniuer-
salis ecclesie ex iure diuino conuenit soli pape: ita hec specta-
tia immediate ad ipsam curā vniuersalis ecclesie. ¶ Et cōfir-
mat̃ hoc rō ex doctrina eiusdē. s. Tho. in p̃ma scdo. q. 100. art. 1.
¶ Scz ea q̃ sunt de iure diuino determinata ab ipso deo nō si-
li in cōi rōe iustitie, s; etiā quanta ad determinationē ad sin-
gulares ac̃r, nō sunt dispensabilia a prelati ecclesie: s; a soli
deo. Verbi gr̃a: q̃ a deo p̃hibita est simplex fornicatio: qd̃ el-
cōiungi nō sue, nō pōt fieri ab ecclesia q̃ cōiunctio cū habet
sua sit quādoq; licita, s; solus deus hoc pōt. s; deus in solo p-
tro ⁊ successorib; posuit curā vniuersalis ecclesie: ⁊ nō reliquit
ipse ecclesie curā subp̃sius: ⁊ ad curā vniuersalis ecclesie spe-
ctat concilij congregatio ⁊ celebratio: vt p̃z ex eius officio p̃-
cipali. ergo solus deus pōt in hoc dispensare. Nec h̃z locū in ho-
epikia aut gnomē: qm̃ exp̃ssē in s. eph̃. dicit, q̃ est directio
sitte legalis, quā nos ius positū vocamus. qd̃ quia ab ho-
est nō potente p̃uendere ⁊ p̃uoludere singulis euentib; defecti-
bile est in casu. ⁊ tūc gnomē intellectu practico: s; ep̃skia in vo-
luntate supplēt nō interpretādo ambigua, sed manifesta sp̃ci-
do ⁊ eligendo, vt. s. Tho. in scdo secunde. q. 120. art. 1. ad ter-
tiu. aperit. Non est ergo regula bec vt morales, grammaticas
leues ciuiles aut canonicas: sed diuini iuris, a quo excepti neq;.
sic intelligēda sunt que dicunt̃ in di. 17. ⁊ propterea dixit. S.
Tho. q̃ sancti pres nihil possunt in cōcilij congregati statuere
nisi auctoritate p̃. pontificis interueniente. ¶ Concilium perfe-
ctum secundum presentem ecclesie statum potest congregari
sine papa, ⁊ eo inuito si requirit̃ nō vult ipse illud congregare:
sed nō habet potestatem ad ordinandā vniuersalem ecclesiā:
sed ad prouidēdū illi casu tūc occurrēt. ¶ Et licet casus hu-
mani variables sint infinitis modis (puta si contingeret mor-
omnes electores pape, si cōtingeret tale quid, q̃ electores non
possent eligere sine conuocatione cōcilij ad rep̃mēdū, discer-
nendū vel pacificandū &c.) omisiss his ⁊ similibus duos tan-
tu certos casus, ⁊ qui fuerint quandoq; ⁊ possunt esse, afferō, in
quibus cōcilium tale cōgregandū est. ¶ Primus est, si Papa
ppter heresim est deponēdus, tunc em̃ ex quo requisitus re-
nuit possunt cardinales, p̃r imperatores, possunt prelati cōgre-
gationē vniuersalē facere, in qua erit non vniuersalis cura ec-
clesie, sed tantum deposita potestas pape: ⁊ electio ad solos
cardinales (ad quos de iure spectat) p̃tinebit. Probabit̃ hoc,
cum de depositione pape inferius agetur. Secundus est, quā-
do papa vnus vel plures in certa electione laborāt: vt cōgri-
se dicitur in magno scismate vbiq; ferri, ⁊ alio. m. Tunc em̃
cum perplexa sit ecclesia: illa mēbra ecclesie que inueniuntur, po-
testatē habēt iudicandi verum si potest sciri: si sciri nequit,
prouidēdi q̃ electores in vni eorum vel alium conueniāt, ⁊ si
certi electores nesciunt̃, cū electio ad ecclesiam deuoluta sit,
ex ipso electorum defectu concilium sic imperfectum eligit, vt
in concilio cōstā. factum videtur in electioe martini quinti.
¶ In alijs autē recitat̃ casib; nulla necessitas apparere talis
concilij, nā si non fane est mentis perpetuo, ⁊ hoc cōstat, alius
eligit cardinalibus potest: quomā mortuus est papa vita ra-
tionali non solum in actu (vt dormiens: aut ebrius, aut p̃-
hereticus) sed in potentia naturali. Constat autē: quod p̃-

pa eligitur in pastore ecclesie fin vitam rationale: propterea non est trepidandum timore, ubi non est timor. Et si dubius esset de sanitare recuperanda, expectandum esset, sicut in duris nris egritudinibus. Propter quod propter dubios euentus statuto pontificis obuiari huius casus, si statueretur, quod Papa infans factus tanto tempore expectetur: si post, nullum vestigium sanitatis recuperande appareat, et a collegio medicorum iudicatus incurabilis fuerit, censeatur mortuus, et apostolica sede vacare. Et quo namque quilibet sub ista lege pontificatum acceptaret, et eam non reuocaret, tacito consensu renuntiare, aut depositionem acceptare se profiteretur a ducente tali casu. sic si post electum alium pontificem factus fieret, papam repeteret non posset, a quo semel rite cecidisset. Ex eo autem Papa captus esset, et non pateret accessus ad eum, alter non esset creandus petrus namque seruabatur in carcere nullo patere accessu (ut patet ex actibus apostolorum) et tamen non esset electus alter, sed oratio facta sine intermissione ab ecclesia ad dei preces, ipsum liberauit. Nunquid abbeuatiatus est manus domini, aut statuentis esset terminus domino intra quem debeat liberare papam, et fecit oculos cum illis de bethulia: et reprobentis a iudicibus dicentibus, posuistis vos tempus? miserationis domini, et in articulo vestri diebus constituitis eis: ut pater iudith. 7. et 8. Postquam in hoc et in precedenti casu, pontificio statuto prouiderit, quod a Cardinalibus eligeretur unus, qui vices pontificis in omni et per omnia illo statuto aut isto incarcerationato durante obtineret, tunc ille electus posset omnia facere in vtroque foro: sicut modo potest summus penitentiarum in foro conscientie absolvere auctoritate iuris, mortuo pontifice, vel statuto, vel detento. In casu autem quo Papa non hereticus certus et indubitatus renuit recessitus congregare concilium, et statutum esset concilium generale cum omnibus clausulis derogatorijs (ut constanter ceperit basilien. apposuerit) nescio ad quid congregatio ista fieret: nihil posset facere, quod renitens Papa non posset irritare. Per errorne ergo habenda esset omnis opinio, dicens concilium perfectum id est habens auctoritatem disponendi, et statuendi simpliciter de vniuersali ecclesia posse absque Roma. potest auctoritate leuari seu congregari: quod derogat singulari privilegio pontificis: papalis: cunctis sibi a Christo immediate, ut patet ex dictis. Dicentibus autem quod quia concilium constantiense, in sessione 39. post basilien. in sessione 21. constituit cap. frequens, id est inuito pontifice de decennio in decennium potest celebrari concilium etiam perfectum propter auctoritatem naturi. Respondendum est, quod sunt in magno errore: et quod in veritate scismatis opera dant tales: et tanquam scismatici puniri possunt sic exequentur: quoniam rebelles sunt Roma. potest, qui est supra totum positum, et constat quod determinatio temporis et loci concilii de iure est positio. Et si doctores aliqui inueniunt sententiam quod quod tempus interpellat et auctoritas deuoluat ad alios huiusmodi: aut sunt sectatores illius erroris, quod concilii esset pia Papam: aut loquuntur statum statuto in robore, ita quod Papa non tollat, aut interpretetur, aut dissepit, aut phibeat. Ad ad negationem vero consensu requisitum pape ad congregandum concilium: quia tantum ponderatur, sciendum est: quod oportet discretione vti: nam si requiritur a viris probis: quos preteritis persequeris vite ac morum integritas commendat: debet cuncta concilii (puta heresis vel scisma) debet papa annuere: et non credo quod fuerit papa, qui negauerit, sic rebus se habebit. aut requiritur a viris, qui volunt alligare onera alijs, et dignum non volunt mouere ea, qui piscoorum conciliorum statuta non habent ambitionis, insatiabilibus suarum passionum sectatoribus huiusmodi pro reformatione ecclesie: nonne responsio dicitur conuenit: Hypocrita effice primum trabem de oculo tuo: et tu perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui: presertim melius potest papa solus reformare ecclesiam inchoando a seipso et suis quam per concilium, oportet enim primo seruare scripta sunt: deinde alia scribere statuta. Sufficiens quoque est cunctis negandi consensum concilio, probabilis timor: usurpationis auctoritatis a Concilio supra Papam: vnde basilien. mox ostendunt bis. scilicet primum inchoatum esset concilium, sessione 21. cuncta redintegrata fuit ab Eug. sessione 27. finis enim concilii esset par, qui per istam usurpationem perturbatur, ut experientia romana testatur. Ex his igitur patet, quod inter exteras opiniones de congregatione et celebratione concilii, absque pape consensu media via sola vera est, quam declarauimus, scilicet, quod Concilium perfectum simpliciter: nunquam perfectum vero concilium finem presentem esse statim quandoque sine papa, et contra ipsum congregari:

lebrari potest. Et secundum hanc distinctionem potes diversa,
si vis, dicta doctorum saluare.

Cum quo incipiat cōparatio potestatis ecclesie ⁊ pape in casu heresis. Et primo de mō quo papa propter crimen heresis subicitur concilio secundum vnam opintonem. *Caput. xviij.*

Est collatam potestatem pape cum auctoritate ecclesie et concilii generalis simpliciter et absolute, et manifestationem super iurisdictione pape supra ecclesiam universalem et concilium universale consequenter comparanda est auctoritas concilii ad papam in casibus. Et primo in casu heresis: videtur de in casu incorrigibilitatis et aliis casibus: et de iure in eventibus. ¶ Et quoniam innata est nobis via ex certioribus nobis in minus certa, supponamus cum doctoribus, et communis animi conceptione ex casu papam, dicitur 4.º q. 1.º pape propter crimine heresis potest deponi a concilio generali: inuestigamus modum depositionis, et potestatem depositionis: ut sic nosse possimus an papa in aliquo casu sit subditus concilio seu ecclesie universali.

De modo Quo papa propter crimen heresis deponitur, varia est opinio. Quidam dicunt qd hoc fit propter defectu subiecti. Subiectum namq; papatus dicunt esse hominem fidelem: ac per hoc sicut deficiente vita corporalis per mortē definit subiectu papatus: ita deficiente fide in illo homine qui est papa per heresim, definit subiectu papatus. Fundatur hec opinio sup hoc, qd fides cōstitutit viciore in hoc qd esse mēbrum ecclesie christi. Huius enim ad iuncta alia propositione scilicet qd negatio fidei inducit negationē posterius in essentialiter ordinatis ordinis cause formalis (q̄ p̄r inducitur si enim nō est animal, nō est hō, & si nō est color, nō est albedo, & sic de alijs) subiungunt, sed esse mēbrum & esse caput, sunt sic essentialiter ordinata, qd esse mēbrum est p̄ius q̄ esse caput, vt p̄r, q̄ caput oportet esse mēbrum: sed non conuerfo, quod igit nō est mēbrum, nō est caput. Et sic homo carens fide (qualis est hereticus) nō est mēbrū ecclesie: igit nō est caput eiusdē, ac p̄ hoc cū papa nihil aliud sit q̄ caput ecclesie, eo ipso quo sit sine fide, sit nō papa. Et h̄ est qd sub alijs vbiis alia fides dicit, qd cū papa sit hereticus, ipso facto iure diuino quod sit distinctio fidelū ab infidelibus, est priuatus papatu. Et q̄ per ecclesiā propterea deponitur, nō iudicatur neq; deponit papa, sed qui iam iudicatus est: quia nō credit. fm̄ verbum dñi ioh̄n. 3.) & qui t̄a depositus est, dum propria voluntate translatus est extra corpus ecclesie factus infidelis, declarat iudicatus & depositus. ¶ Prima aut̄ propositio ē radice huius opinioni (q̄ sola negari in hac ratione pōt) fundat̄ super autoritatibus plurimis: quibusdā directe ex rōne fidei & ecclesie: quibusdā ex cōsequētibus ad esse extra fidē & ecclesiam id testantur. Ex rōne fidei quatuor: afferunt̄ autoritates. ¶ Prima falsuatis matth. 16. super hāc petra edificabo ecclesiā, siue enim per petra intelligat̄ x̄ps, siue petrus, siue confessio fidei, in id redit quo ad fidei rationem: ipsa enim semp inuenitur fundare ecclesiam. ¶ Secunda est abacuch. 2. & ap̄oli ad rom. 1. & ebr̄e. 10. iustus ex fide uiuit. Sicut autem uiuere uiuētibz esse in naturalibz, ita in ecclesia uiuere est ēē in ea: bene uiuēt autem est per charitatē. ¶ Tertia est ap̄oli ad heb. xj. Fidei est sperārū substantiā rerū. Substantia em̄ p̄mū locū tenet. ¶ Quarta est sancti t̄ho. in tertio sen. d. 13. q. 2. ar. 2. exp̄e de centis, qd homines infideles nō p̄mēt ad vntōnē corporis ecclesie, secundum qd est vñ simpliciter, & ideo respectu hominū christus nō est caput nisi in potestate, fm̄ qd sunt vniuersales corpori. ¶ Ex rōne ecclesie afferit diffinitio ecclesie, i. quod est conlectio fidelium. de conse. d. 1. c. ecclesia. ¶ Et consequentibus vero ad esse extra fidem & ecclesiam, multe afferri possunt autoritates, dicentes ad statum extra fidem & ecclesiam consequi extra communionem fidelium, siue clauibus, siue p̄tate, siue honore, siue officio pascendi oues. & esse procul a communionē fidelium hereticos faciunt: imp̄missi dominus numeri. 16. recedit inquit a tabernaculis impiorum darba scilicet & ab itē sc̄ificatiōis, cōstat em̄ oēs hereticos esse sc̄ificatiōis. Vnde paulus ap̄olus ad gal. 1. si angelus de celo euangelizet vobis p̄ter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. & secundū ad thessal. 3. rogamus vos fratres in nomine dñi n̄r̄i iesu x̄pi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & nō fm̄ doctrinam quam acceperunt. Et. 2. ad cor. 6. nolite iugū ducere cū infidelibus: q̄ em̄ participatio infirmitate inquitur: aut que societas lucis ad tenebras: q̄ autē cōtactus x̄pi ad vltimū: aut q̄ pars fidelis cū infidelibz. Vnde iō. 3. euang.

De autoritate pape et Concilij

Caput

XVIII. et XIX.

lita. 2. Joan. 2. si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non
affert: nolite eu recipere in domum, nec aue ei dixeritis. / Amis
sionem clauum Ambrosius in pasto. / 2. habetur de pe. di. 1. ca.
verbum explicat. Dominus par uis et soluendi esse uoluit et
gandi. et subdit. Certum est qd ecclesie utrumque licet, heresis
utrumq. non habet. / Ithoneus uero et p. r. p. ditione cipianus
promulgat: ut habetur. 7. q. 1. ca. nouatianus. Aut nec unitate
spiritus nec communione pacis obseruat: se ab ecclesie uin
culo atq. sacerdotum collegio separat: nec episcopi potestate
potest habere nec honore. Et. 24. q. 1. ca. didimus. dicit oes
omnino hereticos et schismaticos nihil habere potestatis et in
ris. Ad idem est gelasius ibidem in ca. agathius. Ad idem est
epiphanius. / Th. in secunda secunde. q. 39. art. 3. uolens qd po
testas spiritualis iurisdictionis non maneat in hereticis nec
quo ad usum nec quo ad substantiam: ita qd si qd fecerint: ni
hil est actum. / Officium pascendi oues adimit August.
in sermone de pasto. tractatus illud cant. 1. pascite oves tuas, et
dicens. Adhuc petro dicitur. pascite oues meas: et petri hereti
co. pascite oves tuas. Et hanc sententia repetit in epistola ad
vincentium. / Et his omnibus clare patet radicalis illa pposi
tio. qd fides facit membru ecclesie. Si enim secluso iure positum
(ut loquimur) cu perditione fidei remaneret membra in locis
suis, non esset eis subtrahita communio, non honor, non potestas:
non officium: ut de se pt. 3. Imo intractio sola potestatis sufficit
ad ppositum: qd papa potestate iurisdictionis constituitur.
Constitutus hec positio: ex eo qd papa hereticus est exco
municatus, ut pt. ex glo. in ca. agathius. 24. q. 1. dicente. / Hic
est casus, in quo papa potestate iurisdictionis constituitur. / Hoc
idem August. dicit in c. inferior. di. 21. / Est etiam accusandus: a deo
(ut glo. in c. si papa. di. 4. o. dicit) qd papa non potest statuere, qd
non possit papa accusari de heresi. Est etiam iudicandus: ut in
dicto ca. si papa habetur. Que omnia arguunt hereticu non ee
papam, sed minorem. Et ad hoc est. s. Th. in quarto di. 19. q. 2.
art. 2. q. 3. ad primum: tractatus illud ad gal. 2. quomodo paulus
restitit in facie petro, dicit qd non debet prelati a subditis cora
multitudine corripit: nisi immineret periculum fidei: tunc est
prelatus minor fieri: si in infidelitate laberet: et subditus fidelis
maior. / Constat enim qd non de maiestate et minoritate charitatis
loquitur: qd hoc est commune omni peccato mortali: s. potestas
tis, qua prelatus preest subdito, ergo ut prius. / Et his aut in
fertur, qd in utroq. mo quo certus papa uiuens desinit esse pa
pa, eadem est causa destitutionis, scilicet propria uoluntas illi qd
est papa, nam renuntiando ppria uoluntate, abdicat a se esse ca
put ecclesie: heresim aut amplectendo: propria uoluntate aufert
a se esse membru ecclesie: et consequenter esse caput. Et sic ex
nullo certo mo destituitur pape uiuens: habetur qd papa inu
tus deponitur: ppter quod remanere dicunt inconcussum: qd
papa manens papa non habet superiorem in terris potestatem.
De modo, quo papa hereticus subijcitur cõcilio secundum
altam opinionem.

desinitur papa. / Secundam autem propositionem: qd papa
hereticus manens papa h3 iudicem in terris uniuersale eccle
siam: probant quo ad primam parte sic. Papa hereticus est ac
cusandus et iudicandus secundum omnes: ut habetur di. 4. o. si pa
pa: et non est ipso facto depositus: ut probatum est, ergo habet
iudicem, coram quo accusetur: et a quo iudicetur. / Quo ad se
cundam ex eo qd ecclesia uniuersalis seu uniuersale cõcilium est
supra papam in hoc casu: ut communiter tenetur.
Examen illius propositionis, papa hereticus est ipso facto
priuatus papatu.

Remissio. / Quobus modis dicendi contra
rhet quomodo papa hereticus
desinit esse papa: examinanda pmo occurrunt illa p
positio, que est fundamentum primi modi, an sit ve
ra. Et breuiter facile ostenditur: qd est falsa simpliciter
ter quous forte tracta ad aliquem sensu: si uera. Adstratur
igitur, qd nec iure diuino nec humano papa hereticus est ipso
facto priuatus: tal ratione. Alii episcopi si sunt heretici, non sunt
ipso facto priuati iure diuino aut humano: ergo nec papa. Se
quela p. 3. q. 1. papa non est deterioris conditionis: quam alij epi
scopi. Assumptu probatur sic: episcopus discrederis contra fi
dem, solo actu interiori est uere ppte et pfecte hereticus: et non
est priuatus potestate iurisdictionis ipso facto: ergo pfecte here
ticus episcopus non est priuatus ipso facto. / In hoc processu
sunt due propositiones. Prima qd solo actu interiori constituitur
tur perfecte hereticus. Et hec est manifesta per se: qd heresis
est peccatum mortale oppositum fidei: que pfecte consistit in
solo actu interiori: cuius effectus est cõfessio exteriori: supra il
lud ad Romanos decimo, corde creditur ad iustitiam, ore au
tem confessio fit ad salutem. / Secunda autem probatur: qd po
testas iurisdictionis inest huius homini qd est episcopus: ex simplici
ei cõmissione hominis, ut s. Th. expresse dicit in secunda se
cunde, quest. 39. art. 5. Et hoc enim deducitur intentu sic. / Sol
scopus hereticus solo actu interiori: nullo hominis iudicio sub
ditus ex hoc est: qd solus dei est iudicare de interiorib. puris:
iuxta illud primi reg. 16. homo uidet que foris sunt, deus aut
intus cor. Et pmo ad cõmptus quarto apostoli dicit. nolite
ante tepus iudicare: donec ueniat dominus, qui illuminabit
abscondita tenebrarum: et manifestabit cõsilia cordiu. Propter
quod talis hereticus non est excommunicatus: non enim potest
ecclesia excommunicare, quod non potest iudicare. Ergo multo
minus est priuatus iurisdictionis potestate: qd est ab hominis
cõmissione: utriusq. enim est humani iudicii, cõmittere. s. au
ferre illam: et dixi multo minus: qd plus exigitur ad incurren
dam priuationem ipso facto: quam ad incurrendam excommuni
cationem: quonia incursum censuram non requirit declaratio
nem: sicut incursum priuationis apud iustitias. / Ad hanc rō
nem non video responsionem: nisi dicat qd potestas iurisdictionis
non est ab homine: qd est pmo contra sanctu Th. Est secun
do contra sententiam omniu doctoru catholicoru, sententiu. qd
a petro omnis iurisdicō in totu residuum ecclesie corpus ma
nauit et manet, iuxta illud leonis pape, ca. tra dominus di. 19.
Ita dñs huius muneris sacramenti ad omniu apostolorum
officiu pertinere uoluit: ut in beatissimo petro apostoloru oim
summo pncipaliter collocaret: ut ab ipso quasi a quodā capite
dona sua uelut in corpus omne diffunderet. Ad hoc idē sunt
tot autoritates et rōnes: quot sunt ad ostendendā unitatē capti
tis et principis in ecclesia militate: ppea nolo immorari: s. p
cõstati supponere. / Et si dicat, qd non ē par rō de papa et alijs
episcopis in hoc casu: qd potestas iurisdictionis in alijs episco
pis ē ab homine: in papa uero est a deo immediate: et ppterea
merito accidit ut episcopi, quoru potestas est ab homine, non
sint ipso facto priuati: quia homo uidet que foris sunt) et pa
pa cuius potestas est a solo deo: sit ipso facto priuatus: quia
deus intuetur cor. Idec obiecto facile excluditur: discernendo
inter opus dei et opus hominis. Quod enim in papatu sit
potestas iurisdictionis: a deo est immediate: iuxta illud math.
16. quodcumque ligaueris super terrā et c. Quod aut papatus
ipse habens hanc potestatem sit in hoc homine, ab hōe est sola
petri persona excepta: quem deus ipse papam fecit Joan. vlti.
pascite oues meas) nam ab homine eligitur hic homo, ut in eo
sit papatus. / Et quoniam cum deponitur papa, non aufertur
potestas iurisdictionis a papatu, quod esset auferre opus
dei: quoniam ut dicitur ad ro. xi. sine pnia sunt dona dei) au
ferri pias iurisdictionis ab hoc hōe, in quo non fuit posita a deo
immediate, sed mediante iudicio humano: ideo eadē rō est de

Quamuis. / Autem dicta positio illustratur sit vi
rozum: et cõmunis uideatur esse: non
placet tamen oibus: contradicunt namq. duobus
ponetes duas propositiones. Prima est, qd papa
hereticus non est ipso facto depositus: sed deponē
dus. Secunda est, qd papa hereticus manens papa, habet supe
riorem iudicem in terris, conciliu uniuersale. / Prima pposi
tionem licet multipliciter probent, quatuor tamen soli affer
tur: qd in his consistit vis. / Primo ex facto marcellini, et glo.
di. 21. ca. nūc aut. qui idolatra non fuit depositus: et fuit sanctus.
Et glo. affert August. dicentem, qd paratus erat corrigi: non de
ponitur. ut. 24. q. 3. dicit apostoli. / Secundo ex ca. audiui. 24.
q. 1. ubi dicitur de episcopo heretico. Si autē in corde suo
nouam heresim cõfinit: ex quo talia predicare cepit: nemine
damnatē potuit. Ante igitur qd predicaret heresim: dammare
potuit: si non erat depositus ipso facto.
/ Tertio. Quia alij prelati non sunt ipso facto priuati: sed per
seuerant in prelationibus suis redeuntē ad penitentiam: ergo nec papa: cum non sit deterioris conditionis. Assumptu
patet. 1. q. 7. maximum.
/ Quarto quia (ut patet extra de here. cum ex inflicto) ad eum
de pertinet institutio et destitutio: s. institutio pape pertinet
ad electores: ergo et destitutio, absq. ergo iudicio electoru non

De autoritate pape et Concilij

Caput

XX.

10

papa et alijs epis, quo ad perditionem potestatis iurisdictionis
a deo seu iure diuino. In utroq. em a deo cu sit mediate iudi
cio humano, sequens est qd non auferat a deo immediate, s. me
diante humano iudicio: et per hoc non auferit per id qd hñano
iudicio fm se non subiacet. s. occultam in solo corde heresim.

Siquis. / Autē hestaret de illa altera ppositione. s. qd
ppter ea qd doc. dicit, qd heretici etiā occultati sunt excoicati: qd
in cle. de here. ca. multoru excoicant inqstiores qd odiole amo
re omiserint procedere: ubi de interiori amore et odio ecclesia
iudicat facillime certior fieri potest, qd heretici ut sic foro eccle
siastico subditi qsticiq. occultati sunt excommunicati: et non he
retici solo actu interiori. Unde si quis incidit in heresim inter
ius et solus secū loquendo uerbo exteriori pferit submississime
illā heresim, est excommunicatus, qstis sit omnino occultus: qd
actus exterioris loquutionis subiacet humano iudicio fm se,
qstis careat testibus. In clemen. aut illa et similibus, non iudi
cantur actus interiores secundum se in sua puritate manentes,
sed ut sunt cause exteriorum commissionum aut omissionum:
ad idē nāq. gñs pntet cõmissio et omisso, sicut affirmatio et ne
gatio, sermo aut noster est de heretico interiori puro. / Et ex in
dugressu huius distinctionis. s. de occulto p se, et occulto p acci
dēs, multi in re hac errauerūt. Nec mirū: qd cõtingit in his q
sunt per accidens etiā sapientes falli: ut arist. dicit. Actus em
interiores puri sunt in genere occultorum per se: qd ex propria
natura habent qd sunt iudicio humano ignoti. Actus aut exte
rioris sunt de genere occultorum per accidens, qd ex propria
natura subfunt cognitioni humane. Possunt namq. sensibus
percipi: sed ex hoc qd sunt sine teste, occulta sunt, propter quod
hunc (ut dicitur est) ab ecclesia actus interioris purus, sed exte
rioris tunc iudicatur. Unde qd presens ratio cõiunct intell
ctui meū: ideo cõcludo qd illa ppositio, papa cu sit hereticus,
ipso facto est iure diuino seu humano depositus, est falsa. / Cõ
firmat aut sic esse ut dicimus etiam ex ipis cõtrariu senten
tiis: qm dicit qd papa quis hereticus, si est paratus corrigi
non deponit: ut glo. in di. 21. ca. nunc autem ad dūct hug. Si em
hereticus est ipso facto depositus iure diuino a papatu, quomō
sterit si papa? Imo quomō ex sola non deponitione perseuerat
papa: imo quomō non deponitur? Hec em contradicunt posi
tion anteriori scilicet qd sit ipso facto iure diuino depositus: ut
p. nec sufficere dicitur, qd dñ ecclesia non deponit, reeligit. tū
qd falsum est qd non deponit sit reelectio: ut patet: tū quia ele
ctores ad quos spectat, si peterit aut uellint ipsum reeligere,
diceret qd non, aut qd uellent meditari super hoc: s. non deponit
qd ius uidetur habere, qd si est paratus corrigi, non deponatur.
Unde nihil ei tribuit non deponendo, s. sustinent quod habet:
et si nihil habet (ut positio illa dixit) nihil sustinet decepti. Et
si quis hoc eorum dictum suscipiat ut uerum, quod papa factus
hereticus, paratus postmodum corrigi non deponitur, sequi
tur manifeste, quod papa manifestus hereticus non est ipso
facto depositus, quia enim paratus corrigi non deponitur, se
quitur quod non erat proprius depositus.

Remissio. / Ex hoc qd factus est hereticus subest pti
ministrati ecclesie et non autoritatis super papā. Cap. 20.
ipso facto diuino aut humano iure depositus: et qd
papa manens papa non h3 superiorem in terris, et
qd papa si a fide deuiat, deponendus est: ut in ca.
papa. 4. o. di. 1. Magna restat ambiguitas, quomō et a quo iu
dicabitur papa deponendus qd sit depositus: cum iudex in qua
tū iudex sit superior: eo qui iudicat. Unde apostolus ad roma
nos. 14. tu inquit quis es, qui iudicas alienus seruus: dñs suo
stat aut cadit. et s. Th. in secunda secunde, questio. 67. de
terminat, qd iudex non potest nisi subditi iudicare. et in decret.
di. 21. c. inferior. idē dicitur. Si nāq. a concilio uniuersali iudi
candus deponendus est statim sequit qd papa manens papa
habet conciliu uniuersale supra se, saltem in casu heresis. Si
aut nec conciliū nec ecclesia est supra ipsum: statim sequit qd
papa deuit a fide sit iudicandus et deponendus: et tamen a nullo
est iudicandus et deponendus: qd est ridiculum. / Quid ergo
dicemus, ut euitemus utruq. extremum: non est quo diuerse
dum sit, nisi ad medium: qd difficile attingitur: in cuius attri
ctione consistit uirtus, qd multas cõsueuit soluere questioes.
Dicamus igit, quod hic sunt due vie extreme: ambe false.
Altera est, qd papa factus hereticus est ipso facto diuino iure abso
luto.

humano iudice depositus. Altera est, qd papa manens papa
habet supra se in terris superiorem potestatem, a qua sit deponi.
/ Quidē aut uia est adhuc duplex. Altera, dicens, qd papa li
cet absolute non habeat superiorem in terris, ipse tamen in casu
heresis h3 superiorem in terris ecclesiam uniuersalem. Altera
dicens, qd papa nec simpliciter nec in casu habeat superiorem in
terris: s. subest potestati ministeriali uniuersalis ecclesie quo
ad solā deponitionē. / Prima uia fundatur in uirtute coacti
ua et iudicaria ecclesie super petrum papam in casu heresis:
oportet enim subditum esse qui iudicatur et cogi posse, et hec
est uia cõmunis quantum uidi hactenus. / Contra tamē hāc
uiam est: qd cum papa diuino iure sit supra conciliū et eccle
siam (ut ostensum est) oportet si in aliquo casu est illi subditus,
qd ex diuino iure sit facta exceptio ista: nullū em aliud inferius
ius ppter exceptionem hanc facere, ut pt. 3. In diuino iure autē iure
non expimit subiectio, sed separatio, cū casus heresis excipit
ut p. 3. in singulis retribus sacre scripture inductis. Numer. 16.
16. dicit, recedite. Ad gal. 1. anathema. i. separati sit. / Scde ad
tertia, s. subtrahatis uos. Secunde ad cor. 6. nolite iugū dūce
re. / Scde Joan. 2. nolite recipere, nec ei aue dixeritis. Ad tit. 3.
deuita. Et breuiter nullibi inuenio supioritatē et inferioritatē
in casu heresis ex diuino iure, sed separationē, constat autē qd
separare se pot ecclesia a papa sola ministeriali potestate, qua
potest ipsum eligere. / Ad igit ex hoc qd diuino iure sanctū est
ut habeat hereticus ritetur et procul sit ab ecclesia, maiori pote
state opus est qd ministeriali ex quo ipsa sufficit, et ea cõstat es
se in ecclesia. / Et confirmat hoc. / Qd non est iuri diuino tribue
dum, qd nec expressum est in eo, nec ex expresse necessario seq
tur. Potestas aut supra papam in casu heresis, propte loque
do non habet in diuino iure, nec ex ipso necessario sequit: ergo.
/ Probatur minor: qd enim non habeatur puto patere legcti. / Di
co aut puto: quonia imminet scisma opusculū hoc intra duos
menses fieri impulit ex improuiso. / Quod uero non sequatur,
patet ex eo qd quia non oportet multiplicare entia sine necessi
tate, melius est unum principiu qd plura facere, ex quo igitur
potestas ministerialis sufficit, alia opus non est.

Erit. / Ergo media et uera uia, qd papa factus hereticus et p
seueras habet in terris potestatem non superiorem se, sed
ministerialē ad sui deponitionē. / Ad cuius euidētia alij o
diēdo, tria premittēda sunt. / Primo qd in papa inueniunt tria
scilicet papatus, psona que est papa, puta petrus, et cõfictio
utriusq. scilicet papatus in petro, ex qua cõiunctio resultat pe
trus papa. / Scdo, qd discernendo et applicando proprias cau
sas suis proprijs effectibus, inuenimus, qd papatus est a deo im
mediate, petrus est a patre suo et c. cõiunctio aut papatus in
petro post petri pmiu a Christo immediate institutum, non
est a deo, sed ab homine, ut patet: qd hoc fit per electionem ho
minum. / Concurrunt aut duplex cõsensus humanus ad causan
dum hūc effectum scilicet eligentiū et electi. opz em electores uolū
tate eligere, et psonā electā acceptare electionē: alioqn nihil
fit. / Est ergo cõiunctio papatus in petro non a deo immediate: s.
mediate ministerio humano, tam ex parte electoru qd ex par
te electi. Nec se habet huiusmodi ministerium humanū in cau
sando hāc cõiunctionem ut applicas actuum passiuo (ut ap
plicans ignē stipule) uel applicans uirtutez passionis Christi
subiecto, ut facit baptizans, et sacramenta ministrans: quonia
nullum est hic applicatum actiuū, sed sola uoluntas humana
electoru et electi: non facile enim esset fingere aliquid aliud a
ctiuū. / Et hoc aut qd cõiunctio papatus cū petro est effectus
uoluntatis humane: cum ipsa cõstituat petri papam, sequitur
qd licet papa a solo deo depondeat in esse et fieri, petrus tñ pa
pa dependet etiam ab homine in fieri. / Sit enim petrus papa ab
homine: dñ ab hominib. electus ipse homo acceptatus, et sic iungit
tur petro papatus. / Tertio, qd quia ia nihil ē naturale est,
ut unaqueq. res per quasq. causas sit, per easdē contrariu
mō dissoluatur (ut dicitur in ca. omnia, de reg. iur.) idcirco pe
trus papa qui ex cõsensu suo et electorum causatus est, ex cõ
sensibus eisdem: scilicet suo et electoru ad contrarium, dissolui
pot. / Et hoc iam determinatum est facto celestini, et decretalis
bonifacii, 8. in sexto, de renun. ca. primo.

Erbis. / Tribus pmissis h3 pmo absq. oī hestitatione certū
qd petrus papa et hereticus i corripit de pceder a pte
hñana, non superiori nec equali pti pape s. minore: qd nec ad
faciendū de petro non papa petri papā, nec ad faciendū de pe
tro papa petri non papam, exigitur alia facultas qd uoluntatis
hñane, s. electi et electoru. Nec sit cure in pposito: utriū bona ut

dam correctionē deuita. ¶ Amisso clauis apud hereticos in-
telligitur quatenus heretici sunt: et quo ad licitū rsum. ¶ Ho-
noris et potestatis iurisdictionalis perditio ipso facto: intelli-
gitur quāti est ex eorū parte: et iuris dispōne: in his qui sub-
sunt iuri humano: et sunt in ecclesie foro heretici. s. n. inter-
tanda sunt. s. tho. et aliorū in cō loquentiū dicta. Tales. n. so-
li sunt excoīcator: p̄r priuati ipso facto saltem per suspensio-
nē potestatis iurisdictionis: si est crimē occultum: et declarans
de priuati. Papa autē ex diuini et humani iuris dispositione: et
heresis pprie exactione: est priuandus humano iudicio: quo
coniunctus est papatus huic persone: et dictū est. ¶ Officiū
quos pastoralē ab hereticis in quāti heretici sunt: aug. adi-
mit ipso facto: q: impossibile est vt hereticus in quāti hereti-
ci officiū exercet pascat oues christi. Possibile tū est: vt ille qui
est hereticus: in seipso sit hereticus: et oues xpi pascat: offi-
ciū petri nō heretici exercens. S; q: periculosum hoc est val-
de: ideo abiciēdus est ab officio pascēdi oues christi. ¶ Illud
deniq: qd ex gl. decreti affertur: q: papa cadens in heresim dā-
natū incidit in excoīcationē: s. m. est. nā cū is excoīcator: q: est
ecclesiastica censura: de hac cū loquimur: fit a iure positio: et
ius positum non habet vim coactiū in foro ecclesiastico. s.
papa: et excoīcatio coactionē imponit i foro ecclesiastico: opor-
ter dīcere q: papa in nullā incidere cōfessā pōt. Et vsque adeo
docet hoc doctor: vt dicat. s. tho. (in. 4. sen. dī. 19. q. 2. ar. 3.
ad tertiu) q: papa non pōt cōmittere alicui excoīcacionē: opor-
tē ipsū. Et in eadē snia fuit Albericus dīag. 2. s. Bonauē. vt
dīs iōā. de tur. cre. de istis refert. Unde audiēdi non sunt illi:
qui omnia hereticorū iura ad papā hereticū extendū: dū pa-
pa. n. est: soli depositioni subicitur: depositio autē subicitur nu-
ri sicut alijs. ¶ Ad pbatōnē autē (s. q: si papa fiat hereticus: est
minor: quolibet catholicis: sumptim ex ca. audiuimus. 2. 4. q. 1.
s. tho.) dōm est: q: cū hoc nō possit intelligi de maiōitate: et
minōitate meritorū seu charitatis: q: extra propōsitū esset: et
p̄latas nō solum per infidelitatē: sed quocūq: mortale cri-
men fit minor: sic omni exsistente in charitate: nec de minore et
maiore secundū iurisdictionē de facto p̄dici: q: sū illud p̄-
latas cadens in heresim fit minor: scdm qd quilibet catholicus
est maior: cū ista sint correlatiua. sed quilibet catholicus non est
maiō: scdm iurisdictionē: nō. n. ex hoc q: papa vel p̄latas me-
fit hereticus (ego vñ catholicus q: nihil habēat iurisdictionis
iurisdictionē acq̄o sup eū aut alios) oporiet sane p̄ba hēc in-
telligere et exponere tāto diligentius: quanto super his p̄bīs
s. tho. magna fabrica exigit: et dī q: papa ē deposit: ipso facto.
dōm est igitur aliter. ¶ Ad cuius euidentā scito primo: q: cum
maiō et minō: sint correlatiua: p̄tis est q: oporiet p̄poriona-
liter minōre maiōri referre: vt et in quo p̄latas fit minor: subdi-
tus quilibet catholicus fiat maiō. ¶ Scito secundo: q: cū ser-
mo sit intelligendus secundum subiectā materiam: et ibide sit
sermo de correctione p̄latorū a subditis manifeste sit cōpa-
ratio inter p̄latū et subditū: nō quo ad p̄sonas puras: sed cō-
siderato p̄lationis officio. ¶ P̄do igitur tripliciter dictū hō
verificari. Primo vt intelligatur de maiore et minore simpliciter:
et sensus: q: p̄latas si labitur in infidelitatē fit minor: simp-
p̄liciter et absolute: quilibet subditus fidelis (maiōr simplici-
ter et absolute. Et hoc est verū: q: quilibet catholicus absolute
et sine limitatione aliqua loquendo est in ecclesia dei maiōr
infidelis. Cū quo fit q: p̄latas donec deponatur aut de-
claretur sit maiōr scdm quid. s. scdm potestātē iurisdictionis
p̄p̄e mortē. ¶ Scdo (et sequitur ex hoc iam dicto) potest in-
telligi: q: etiā quo ad potestātē iurisdictionis p̄latas infide-
lis est minōr: et subditus fidelis maiōr: quāti est ex se: quia in-
fidelis quāti ē ex se: extra mēbra christi est: ac p hoc quāti ex
ipso p̄dicitur inhabitat ad potestātē iurisdictionis spiritualis. si-
delis autē quilibet ex ipsa spontanea fide disposit: est habitus
ad potestātē spiritualis iurisdictionis in ecclesia xpi. Et sic p̄-
latas nō infidelitātē fit minōr: scd potestātē iurisdictionis quā-
ti est ex se: et catholicus subditus maiōr. ¶ Tertio: et sequit ex
dicta expōne p̄t intelligi de maiore et minore in officio defendē-
di fidei: ex eo nāq: q: p̄latas a fide deuia: et subditus p̄manet in fi-
de minōr fit ille in officio executiue defendēdi fidei: et subditus
fidelis ecclōra maiōr fit in officio fidei defendēdi. Et hoc totū
simul iunctū satisfaciē illere decreti et intentionis. s. tho. et p̄cor-
lat cū dictis suis alibi. ¶ Accusandū deniq: esse et iudicandū
petrū papā hereticū: nihil aliud cōcludit: nisi quod iudicē ha-
ere superiōre: nō papā (vt illi putant) sed cōiunctioē papatus
petri in casu heresis: et concedit conciliū esse iudicem in tali

Licet autem he due opinionēs contrarie videantur : ad medium tamen expositē discordēs non inueniunt. Unde media rationalisq; sita est, q; papa hereticus post duas monitiones deponendus est, ipso paulo apostolo hoc diffinire ad titum, z. hereticū hominē post vnā z secundā correctionē deuita. Et rationē quare non amplius sustinendus est assignans, subdit, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est. Abi glo. interlinearis in verbo subuersus, exponit perditus, et in verbo eiusmodi, exponit incorrigibilis. Et est intentio litere, q; quia iudiciū humanum datur secundum id quod vñ in pluribus inuenitur z secundum communem cursum, quā ab ea quā vera sponte p̄fessus est fide: declinat p̄mo z post vnā correctionē secūdo, z post scdā z correctionē tertio. Abiciendus tanq; incorrigibilis censet idcirco papa hereticus post primā z secūda monitionē delinquēs in fide deuitandū esse depositione. Non enim p̄t fideles euitare papā manentē cū ex eo post dominū iesū cū salus dependeat: vt dicit. 4. o. vñ. papa. ¶ Quia ergo ap̄ta hereticū hostem post duas correctiones delinquentē in fide, nō sustinēdū sed deuitandū p̄cepit p̄ns est p̄mo q; quantūcūq; papa hereticus post duas correctiones relapsus paratus sit corrigi, non solū potest sed debet deponi. Et merito, ne in infinitū prorrahatur humani iudiciū, sed limite aliquo terminetur. Rationalis autē terminus est status trinus error cū trina monitione, prima in p̄fessione fidei, z duabus post deuotionē subiectis ita q; tertius error: tres monitiones contemplit, sicut hereticū relapsi post professionē, excommunicationem z adiurationem, non amplius admittitur ab ecclesia. ¶ Consequens secundo est, q; ante correctiones non est deponendus papa hereticus: quia propter heresim non est excommunicatus, sed excommunicādus

Item si cociliū oportet i alijs extra hēre
sim casibꝫ decernere, si papa fubeſt poteſtati depo
ſitue ꝑcilij i alio caſu q̃ i caſu heretiſ. Et nūc q̃
dem vere caſus qui peccata ſunt, tractandi ſunt
poſtmodum de eūctiꝫ caſibus fermo erit. Eſt igitur nonnul
lorū opinio, q̃ papa extra caſum heretiſ deponi a genera
concilio poteſt. Probatur q̃ hoc ex ſeptē capitibꝫ. ¶ Primo
ex ratiōe criminis papa pōt deponi ꝑio heretiſ criminis, ergo
ꝑio aliquo alio. Probatur ſequela. tñ ꝑimo, quia aut hoc eſt
ſingularē in heretiſ ratiōe grauitatis, ꝫ hoc non: quia odium
dei eſt grauius peccatum heretiſ vꝫ pater in ſecunda ſecundē
S. Tho. q. 3. art. 2. Aut ratiōe damni eccleſie, ꝫ hoc nō: quia
plus nocet eccleſie papa omnia beneficia vendēſ paruos ex
tollēſ, bonos depriūēſ, triānnūm exercēſ vitioſi lux,
blaſphemie, auaritie ꝫ notorie plenꝫ, quā ſi pertinaciter ſen
tiēſ, q̃ ſpirituſ ſanctus nō procedat a filio, recte alias uiuat,
ꝫ hanc heretiſ ſolus teneat. ¶ Tñ ſecūdo: q̃ in ſacra ſcriptu
ra non inuenitur ſpecificē expreſſum, q̃ papa poſſit deponi
magis ꝫ heretiſ q̃ alio crimine: relictꝫ eſt ergo interpretationi
doctoꝝ ꝫ canonū. Et ſicut bonificꝫ papa ꝫ martyꝫ expreſ
ſit caſum heretiſ. di. 4. o. ſi papa, ita pōt caſus incorrigibilis
notoriꝫ ꝫ ſcandalizātis eccleſie criminis, excipitꝫ vꝫ gl. ibidem
ſentit. ¶ Tum 3. o. q̃ui poteſt in maior poteſt in minus: vt
dicitur in cap. ex parte, extra ꝫ decimis. ſed concilium poteſt
in dicare papam ꝫ maior crimine, puta heretiſ ergo de mi
norē, ſ. ſymonia notoria ꝫ. ¶ Secūdo ex parte abuſꝫ poteſta
tis, conſtat nanq̃ue quod gladius de manu furioſi poteſt ꝫ
debet auferri, inuaſor ꝫ occiſor corporū detineri, ꝫ pertinax

casu heresis ad

in proposito in custodia poni : quāto magis seutens in pōitio-
nem animarū papa gladio papalis potestatis abutēs : illo pū-
tandū ē tan qđ pheneticus z ebrius suarū passionū commo-
tione actus. Logit enim alios malefacere suo exēplo : vt apo-
stolus testatur ad gal. 2. dicens ad petrum : cogis gentes iu-
dificare: glo. conuersationis exemplo. ¶ Et confirmatur quia
si papa veller mulierez opprimere vel occidere: posset z repel-
li z percuti z occidere: cum moderamine inculpate tutele: a for-
tiori si opprimat ecclesiam: si occidat animas : resistendum pū-
mo: z si opus est occidendus depositione est. ¶ Et confirmat
hoc ex ratione finis potestatis accepte: q. s. ad edificacionem
ecliz non in destructionē. ¶ Tertio ex pte obligatiois ipsius.
Pape tenetur enim papa ad purgationē sui cum infamis est
de crimine scādalofo: vt patet de damaso accusato de adulte-
rio: teste hiero. de viris illu. z de sirto: leone z symacho. secūda
questione septima. ¶ Et probatur ratione: qz tenetur pascere
oues suas: z cōstat qđ scādali depascit oues. Purgatio autē
subiectus si deficit iudicandus est. igitur papa potest ad eccle-
sia de alio crimine qđ de heresi iudicari. ¶ Et confirmatur au-
toritate grego. in ca. si quis fecit da questioe septima dicētis.
Si quis super hoc nos redarguere voluerit, vel extra auctorita-
tem facere nos contenderit, veniat ad sedem apostolicam,
vt ibi ante confessionē beati petri mecum iuste disceperet, quan-
tenus vnus ibi ex nobis suscipiat sententiam suam. Nec hoc
inquit Berson ex humilitate, sed ex debito gregorius fecit.
¶ Quarto ex parte ecclesie. Quia sicut papa sponfus potest
dare libellum repudiū ecclesie sue sponse renuntiando papa:
ita econuerso cum non debeant quo ad hoc impari iure cē-
feri, z potio: adducitur ratio pro ipsa contra sponsum : vel qđ
prostituer eam querit quantum in se est, vel tyrannide sua
laniando eam, vel placitando bona sua dissipando, vel qđ abu-
ti conatur ea in perniciem filiorum. ¶ Et confirmatur hoc. Quia
ad communitatem totam spectant principis correctio vel de-
stitutio apud aris. in. 5. politico. si inemendabilis perseueret.
Et hec potestas inaufertibilis vel inabdicabilis est a commu-
nitate libera: qđto magis hoc habebit ecclesia: ¶ Quinto ex
parte diuine providentie. Cum enim del perfecta sint opera,
z ecclesia opus ipsius immediate sit: multo magis qđ synago-
ga, cui tamen dixit, quid vltra tibi debui facere, z non feci?
Esai. v. oportet ecclesie regimini, z corpori pfecte, pulvis eē.
Constat autē qđ perfectū nō est corpus, quod non potest pu-
trida a se mēbra absciere vel sanare, sed cū totius dāno euide-
ter emergente oportet sustinere. Et similiter nō est pfecte dis-
positum regimen, quod nō potest cōmune bonū z necessarii
conservare, z abscidendo manifeste z notorie commune bonum
vsurpantes, diripientes &c. Nec em̃ omnia papa notorie scan-
dalizāz, symonia, luxuria, blasphemis, tyrannide promotioe
indignoz &c. manifeste facit contra bonum charitatis com-
mune ecclesie militātis z triumphantis bonū. ¶ Sexto ex pte
decretorū z gestorū concilij constantiē, z Basiliē. In cōcilio
nāqđ Cōstātiē. depositus fuit Jo. xxiij. quē ipse tenebāt vt
verū papam, z benedictus. xij. de consensu sue obedientie. In
cōcilio quoqđ Basiliē. deposit⁹ fuit euge. iij. z creat⁹ felix. mul-
tiqđ olim depositi sunt pontifices nō ppter heresim: vt felix, ste-
phan⁹, christophorus, benedictus. greg. vij. Joā. xij. ¶ Et con-
firmatur locus iste auctoritate doctorū doctorū sententiū idēz
quod cōcilia ista: vt p3 de glo. in ca. si papa. di. xi. z sequacib⁹.
¶ Septimo ex pte nature iudicij humani. s. fm allegata z p-
bata vel psumpta iudicātis. Quo fit, vt rōne psumpte heresis
papa nō heretic⁹ deponi possit in multis casibus. s. du3 psumi-
tur hereticus ppter cōtumaciā: iuxta ca. cum contumacia. de
here. li. xj. Vel per mansionem in excommunicatione per an-
num deficiente purgatione iuxta ca. excommunicamus, extra
de here. Vel dum timore mortis actus hereticeles exterius tā-
tum fecit: vt de marcellino dicē vel simili timore verba here-
tica abqđ intēione protulit: vel si per falsos testes conuin-
citur hereticus relapsus: vel dum suam excommunicationē in causa
fidei probare non potuit. Ex his z similibus creditur papam
in casibus pluribus incorrigibilibus subesse iudicio concilij
generalis, sic vt possit ab ipso deponi.

Difficilis et determinatio, ad quam legem spectet determi-
nare casus in quibus iudicio concilij subest papa. *Lap. xrv.*
Icete autē *Opinioni cōmūnis sententia do-*
ctoꝝum theologoꝝum et canonista-
rum antiquoꝝ obuiat, tenens q̄ si sit catholicus pa-
pa non iudicat a quocūq; iudice in terris: iuxta ca. si

papa. xl. di. z. ca. oues. ij. q. vij. ¶ Et quoniam hincinde multū disputatur, oportet primo videre in quo consistit hec difficultas, vnde scilicet questionis veritas pendet: quo ignorato veritas huius latet, z. quo cognito veritas liquet. Nisi enim hoc sciatur contingit quidem aliquem verum assequi, sed nescire se verum assecutum. ¶ Sciendum est igitur, q. tota difficultas pendet ex hoc an iure diuino vel humano papa in casu criminis (quodcūq. sit illud) deponendus sit potestate ecclesie seu concilij. Si enim lex diuina exigitur ad faciendam exceptionē hanc, s. q. in casu criminis heretici possit ab ecclesia deponi, let quoq. diuina exigitur, statuens q. propter tale crimen, putā notorium scandalizans z. pertinax deponi possit. Et si solum ius humanum sufficit ad statuendum q. papa in casu heretici est deponendus, solum quoq. ius humanum facit ad statuendum q. papa propter notorium crimen deponatur. ¶ Dicentes q. ius diuinum exigitur, fundant se super hoc q. licet petrus potestate ministerialis ecclesie sit iunctus papatui, factus iam papa diuina lege est supra ecclesiam z. conciliū: ac per hoc nulla inferiori lege potest subijci (nec simpliciter nec in casu) cōcilio aut ecclesie, sed sola diuina lege. Et quia lex diuina in solo casu heretici subdiit illum potestati ecclesie ministeriali, vel vt alijs placet autoritati, ideo in solo hoc casu iudicari deponit potest. Quod enim casus heretici inueniatur exceptus in lege diuina, patet ex multis inductis terribus sacre scripture, expresse separationem ab heretico quocūq. indicētibz. Quod autem solus sit exceptus, patet ex sententia falsatoris. Matth. xxiij. super cathedram moysi sederunt scribe z. pharisaei: omnia ergo quęcūq. dixerint facite, secundum autem opera eorum nolite facere. Vbi dominus aperte statuit subditos debere audire prelatos male vite, z. bone doctrine. Cōstat autem q. doctrina ad fidem peccat, vita autem z. opera ad malos mores aliorū criminū: secundum igitur sententiā dñi, audiendi sunt fideles prelati quibus mali. ¶ Confirmatur quoq. eadē sententia a petro apostolo in p̄ma epistola. ij. ca. Obvete p̄positis vestris, nō tātū bonis z. modestis, sed etiam discitis. ¶ Dicentes autē q. ius diuinum non exigitur fedē? relinquit hoc in manu cōcilij humani, sicut z. multa alia fundant se super hoc, q. opus pure humanū, secū dñi se nec bonū nec malū moraliter, subiacet plenarie legi humane: cōiunctio autem inter petrum z. papatū est opus pure humanū: quādoq. bonum: quandoq. malū, ergo subiacet plenarie legi humane: ac per hoc lex humana disponere pōt de illa cōiunctione, quod quādo est bona perseueret, quādo mala dissoluat. ¶ Dixi opus pure humanū, ad differentiam operationum sacramentalium que non sunt pure humane. In cōiunctione autē petri cū papatu sola humana actio interuenit cōiūgens electionis actū vtriusq., supponēdo materiam forme: vt p̄z ex hoc, quod si cessat a papatu (vt celestin⁹ fecit) nihil diuini operis in se reflat, sicut reflat in ep̄o renūtiante, et in sacerdote degradato potestas ordinis a deo data, sine penitētia nāq. sunt donadei: vt dicitur ad ro. xj. ¶ Dixi secū dñi se nec bonū nec malum moraliter, ad differentia actū secundum se bonorum z. vt credere, amareq. deū zc. z. secundū se malorū: vt blasphemia dei, mendaciū, et similia: hec enim naturalit diuinorū iure regulantur. Cōiunctio autē petri cum papatu quandoq. bona est: vt patet in tot sanctis Ro. p̄fiscibus, z. quādoq. mala: vt patet in multis eisdē sceleratis, quos vtrāq. nescire licuisset. ¶ Et confirmat. Quia potestas ministerialis existēs in ecclesia ad cōiunctionem petri z. papatus, regulatur humana lege: vt p̄z de actu electionis pape: q. irritus z. nullus ab humana lege si nō seruatur redditur. Unde sicut bonifacius papa z. marcus promulgauit, quod in casu heretici potest papa iudicari et deponi, potest alia lege humana promulgari quod pro symonia in beneficio possit deponi, z. sic de alijs maximis excessibz, obseruata cōsonantia legis humane ad naturālē z. diuinā. Et etiam sine noua lege: q. in defectu manifeste humane legis, locū habent nomines z. ep̄fici: posset papa ex notorio excessu scandalofo z. incorrigibil deponi, sicut pro heresi.

Si quis autem diligentius perspiciat, videbit q[uod] vltima lege opus est statuente casus deponis pape, nec vlla lege humana potest aut potuit hoc fieri. Quod probatur ex r[ati]one humane legis beatissime ⁊ clarissime sic. Omnis lex ecclesiastica potest tolli ⁊ mutari a papa: ergo nulla lege humana potest contra papam inuitum ꝓcedi. H[uius] confiat ex eo, q[uod] est dominus turis positui. Consequenter est evidens: quia ex quo potest tollere legem: ⁊ non vult sub-

ubi ipsam: tollit eam: et sic contra eum fiet. ¶ Et licet hec ratio
 sufficiat: quia papa diuina auctoritate hoc potest: nulla deuolutio
 ne: intercepit inchoatione: appellat: de: suspensione: aut quomodo
 nisi alio termino potestas sua minuitur: aut impeditur in his
 que sunt positiui iuris: attamen ex propriis rationibus prout con
 clusio cōcurrētis ad positiui: idē ostēditur. Quadruplex
 nāq; prās hic notat. Primo prās papalis, de qua cū par in
 parē nō hēat imperiū: nō opz sollicitari. Secundo prās ecclesi
 seu cōcilij vniuersalis. S. papam simpliciter a absoluit. Et hec
 nihil est: sed chimera. vnde nullū effectum in mille quingentes
 annis in ecclesia dei habuit: oia. n. iura positiua subiecta sunt
 et fuerūt semp pape, velut nolit cōcilium: testante hoc vniuersa
 lis ecclesie p obdem diffuse obseruati. Tercio potestas au
 tōritatiua cōcilij. S. papam in casu criminis, pura heresis. Et
 hec potestas licet minus ratiōabiliter poni videat, veritatem
 attestatur: ppositio: quia ponentes eā in solo casu a diuina legē
 statuto dicunt eam posse exire in actū. Quarto est potestas
 ministerialis ecclesie, que habet pro obiecto cōstitutionē pponē
 cū papato. Et hec etiā attestatur ppositio: quia cū ipsa nō sit
 directe extendat. S. cōiunctionē petri et papatus in facto effe
 sed in fieri: cū nihil pōt. S. cōiuncti. S. peritum papam, vt pōt
 superiorē iam nominati, ac per hoc ministerialiter cōstituti
 prās est, quia ad ipsam nō spectat determinare dispositiones cōi
 iuncti. S. petri pape disponētes ad dissolutionem cōiunctionē
 nā dispositiones tales adueniūt cōiunctio iā facta: ad quod nō
 exēdit potestas ista. Et ppter ea nisi diuino aut naturali iurē
 dispositio petri pape ad dissolutionē determinata sit, potestas
 ista nō pōt exire in actum dissoluenti: vt pōt nō habens pa
 tiens dispositiū, nec potēs p seipsam illud disponere determi
 nando que est de iurisdictione subiecti subiecti. S. petri papā
 potestati. Et ex hac cōclusionē. S. q lex diuina exigitur statuē
 casum depositionis pape, p3 q3 ignoantē pcedat quorūq;
 ex vi canonici iuris pcedat ad ostēdendū: quia papa ex crim
 ine notorio scādalofo et in corrigibili depōt potest: vt gl. sup
 ca. si papa. di. xl. et super ca. agathius. xxiij. q. i. nescies quid
 cat. errauit cum tota multitudine sequacum. ¶ Q3 nāq;
 iure diuino casus inuenire subiectionis pape ad cōcilium,
 quo iure diuino ipse absoluit est. S. cōcilium, et vniuersam ec
 clesie cōiātē. Et hic tacet lepus: non est hac illacq; amplius
 vagandum. Unde ipsamet glosa veritate inducta, dicit quia
 papa nō potest statuere, quia nō possit iudicari de heresi: hoc enim
 ideo verū est, quia diuino non humano iure iudicium hoc in
 su heresis statutum est: nam iuris humani papa est dominus

Ratio autē in oppositiū allata nō concludit oppositiū
qñ opus humanū indifferens subiecti humani
gi. pot̃ intelligi dupliciter. primo quo ad modū fieri: z sic
verū. Secūdo quo ad ip̃m fieri fm suā substantiā. Et sic est
fa: vt patet de abscissione ligni vel ferri. p̃cedi siquidē pot̃
bene z morale mortaliter. z lege humana determinari pot̃
quando bene z qñ male: sed non spectat ad humanā legem
potest vel non potest p̃cedi. sed ad naturalem potentiam
cisoris. z dispositionem subiecti cedendi. Unde in propo
humane legi subijctur modus actionis. quo coniunctio pa
z papatus fit aut dissoluitur: sed si potestas ista potest exi
actum. ex alio tñ pendet principio. Nam non potest exire in
ctum coniunctionis nisi vacante fede: z tunc in subiectū di
situm: scilicet xp̃ianum voluntarium. Depositionis vero
dispositio subiecto. aut per recessum a christianitate. aut
recessum a voluntario: vt patet de papa heretico vel renun
te. Propter quod non potest lex humana statuere. quod c
functio papatus z petri quando est mala propter alia cri
na ab heresi. dissoluitur: non potest dico efficaciter statu
coactiue: quia papa criminosus posset illam legē tollere: o
par in parem non habeat imperium.

¶ Quot casus criminum sint diuina lege statuti. vt possit
cilium panam deponere.

Caput. x.

Quia igitur ad solam diuinam legem spectat terminare casus depositionis pape, in
et ex ipsa scrutari oportet, quod sint casus deposi-
tionis pape, Et ut probabit, solus casus heresis est a legi-
tima in quo papa potest deponi ab ecclesia siue auctoritate
siue ministerialiter potestate, non curando in proposito. **C**on-
stat hoc tripliciter. scilicet ratione ex principijs theologicis certa
auctoritate sacrorum doctorum, et diffinitione sacre scripte
Ratio est ista. Constat quod seculo papa, in ecclesia est

reſta electiua pape, ſeu applicatiua papatus ad Petrum:
 quocunq; vocetur:habet pro obiecto coniunctionem perſone
 ꝛ papatus, in ſieri ꝛ in diſſolui: vt patet de actu electionis quo
 Petrus ſit papa, ꝛ de actu de poſitionis, quo petrus papa he-
 reticus incorrigibilis deponitur. Conſtat etiam qꝛ ad hoc qꝛ
 Petrus ſit papa efficaciter, ita qꝛ ſit papa, ꝛ conſequenter ad
 hoc qꝛ poteſtas illa eccleſie exerceat actum conſtructionis ꝛ con-
 iunctionis efficaciter inter petrum ꝛ papatum, alique ſimplici-
 tiones requiruntur in petro de neceſſitate ſimpliciter, aliqua
 ad bene eſſe. Requiſite de neceſſitate ſimpliciter ſunt due: ſcilicet
 eſſe voluntarium, ꝛ eſſe chriſtianum. nunqꝛ enim aliquis
 quantumcunq; electus, eſt papa, niſi conſentiat: ſimiliter nō
 eſt papa, niſi ſit membruꝝ chriſti. Secunda diſpoſitio exigitur
 de iure diuino: qꝛ ordo gratie preſuppōit ordinem nature,
 prima diſpoſitio exigitur de iure nature. Requiſite autem diſ-
 poſitiones ad bene eſſe, ſunt boni mores ſcientia eccleſiaſtica,
 charitas experientia regiminis: ꝛ huiusmodi: ſine hiſ eſt pe-
 trus ſi eſt electus ꝛ acceptat eſt papa: qꝛuis ineptus ꝛ malus.
 Coſtat etiaꝝ, qꝛ facilius eſt deſtruere qꝛ conſtruere, duabus
 ſimul requiſitis neceſſario conditionibus ad conſtructionem,
 quocunq; earum deſiciat, diſſolui poteſt coniunctio iſta. Nāqꝛ
 ſi petrus nō vult amplius eſſe papa: poteſt renuntiatione diſ-
 ſolui coniunctio iſta. ꝛ diſſoluitur dum acceptatur renuntia-
 tio: vt patet de celeftino. Et ruruſ ſi petrus papa labitur in
 heretiſm incorrigibiliter, poteſt deponi iniurus, ex quo deſiit
 quantum eſt ex ſe eſſe membruꝝ chriſti: ſicut in primo caſu deſiit
 eſſe voluntarius. Hec oīa certa ſunt: ex quibus neceſſario ſequi-
 tur, vt deſiciētibꝫ in petro conditionibus que nō ſunt neceſ-
 ſarie ſimpliciter, ſed ad bene eſſe, non propterea ſit diſpoſitus,
 vt poſſit diſſolui coniunctio iſta, vt poſſit attingi petrus a po-
 teſtate de poſitiua. Nam diſpoſitiones ille que non requirun-
 tur in ſubiecto ad hoc qꝛ vniatur efficaciter forme, ſed ſaz cum
 eis qꝛ cum ſuis contrariis vniri poteſt forme ꝛ conſtituere cō-
 poſitum, nō ſunt tales, vt earum contrarie pertineat ad diſſo-
 lutione cōpoſiti. Quod eſt dicere, qꝛ ſi petrus ſceleratiſſimus
 ꝛ criminoliſſimus, ꝛ ſcandaloloſus, ꝛ incorrigibilis, chriſtianus
 tñ ꝛ cōſentiens, ſit ꝛ eſt papa ſi eligatur oportet qꝛ huiusmodi
 crimina ſuperuenientia petro iam pape, aut perſeuerantia: ꝛ ſi
 reddant ipſum mali papam ꝛ nō ſolum mali hominem vt prius,
 nō tñ reddunt ipſum deponibilem. Ex quo enim ad bene eſſe
 pape requiritur bonitas, ꝛ nō ad eſſe papam, cōſequeꝝ eſt, ma-
 litia ad male eſſe pape, ꝛ non ad non eſſe pape ſpectet: ac per
 hoc ſicut nō ſpectat bonitas ad eſſe, qꝛ eſt effectus electionis,
 ita malitia nō ſpectat ad nō eſſe, qꝛ eſt effectus de poſitionis.
 Ex hiſ ꝑꝛ ratio, ꝛ poteſt foꝛmari breuiter ſic. Sola cōtraria
 conditionibus neceſſario requiſitis ad eſſe pape reddunt pa-
 pam deponibile: ſed inter crimina ſola infidelitas contraria-
 tur conditionibus neceſſario requiſitis ad eſſe pape: ergo ſola
 infidelitas inter crimina reddit papā deponibilem. prima ꝑꝛo-
 poſitio ꝑꝛ ex hoc, qꝛ de poſitio eſt nō eſſe pape, ꝛ vnūquodqꝛ
 in ſuo eſſe perſeuerat ſi ſit non ſuperuenit. Nunqꝛ enim homo
 deſineret eſſe, ſi non ſuperueniret aliquod contrarium illi eſſe:
 ꝛ ſimile eſt in alijs. Secunda autē ꝑꝛo poſitio probata eſt: quia
 cetera vitia contrariantur conditionibus requiſitis ad bene
 eſſe pape. hanc rationem vellem in ſatera poni: ꝛ non frino-
 las ꝛ apparentes, per accidentia vagantes. Hec de primo.

Autoritates Sanctorum sunt imprimis anacleti
pape z martyris: z habetur .lxxix. dist.
cap. electionem. Si namos papa posset ppter crimina depo-
ni, sicut alij episcopi: frustra dixisset, q electionem summorum
pontificum sibi dominus referuauit. ¶ Deinde bonifaci pape
z martyris: z habetur .xl. dist. cap. si papa. Nisi sic inquit afe-
re de uiauerit papa: redarguere eius culpas mortalium iudi-
lus presumit. Ubi solum in delictatis crimen subijcit iudici, a
quo papa potest iudicari: quem constat esse vnipr salem eccle-
siam, seu concilium generale: ab eodem enim excipit a quo ne-
gat redarguendi fore. ¶ Sanctus quoqz Euseb. papa z habetur .ij.
quest. viij. in ca. oues dicit Quos que suo pastor comite-
re sunt: eum nec reprehedere nisi a fide exorbitauerit, nec vlla-
ten? accusare possunt. ¶ Sanctus Interius papa z martyris: z
habetur .ix. quest. iij. in cap. facta inquit Facta subditorum iudi-
cantur a nobis: nostra vero iudicantur a domino. Et quod
loquatur de factis peccatorum, patet ex eo quod subdit: dete-
ritores sunt, qui vitam moyses bonorum corrumpunt, his qui
substantiam aliorum prediaque diripiunt. ¶ Sanctus Beda

Tertia S. Thome. B B iij

(z habetur. tr. q. iij. ca. episcopo) tractans de iudicio peccatum ait. Sola enim roma. ecclesia sua auctoritate valet iudicare de omnibz. de ea vero nulli iudicare permittitur. ¶ Sacri Bernar. inno. ij. scribēs inquit. Quis facit mihi iustitiam vobis, si haberem iudicem ad quem vos trahere possem : i nunc ostenderem vobis vt pariteris loquor: quid mihi in ne. extat quidem tribunal christi: sed abis, vt ad illud ap plem vos. ¶ Sanctus tho. in. iij. sen. di. xij. q. ij. ar. ij. q. iij. ad cundā, dicit: Quāto prelati sint corripienti a subditis, nō men est eis pena infligenda sed recurrendum est ad superiorem denunciando, vel si nō habet superiorem, ad deum, vt eum e det, aut de medio tollat. Et ibidem ad primum exceperat meum infidelitatis, cum dicit prelati minorerēt, si in infideltatem laberetur, z subditus fidelis maior. ¶ Et licet he auctoritates deberēt sufficere ad promulgationē diuini iuris (quorū sanctorum sunt) z spiritus sancto inspirati locuti sunt san dei homines: sed vt dicitur secunde petri. i. ca) ad maiores tam firmitatē debillū adfunt simachus papa in ca. aliorū. x. dices: Altorū hominum causas deus vult per homines terminare: sed sedis isti? presulē suo sine questione reseruauit: bitrio. Et q loquatur de causis peccatorū. p. ex eo quod su dit dices: vult beati petri apostoli successores celo tm de re innotescit: z subtilissimū discussois indagini inuolutat habere cōscientiā. Et excludēs obiectionem subditi: nolite e mare eas animas inquisitionis nō habere fomidinem, quā deus pie ceteris suo reseruauit examini zc. ¶ Inno. iij. in q mone consecrationis pape dicit: Intantum mihi fides est p cessaria: vt quā de ceteris peccatis deum iudicem habeā, ppter solum peccatum quod in fide committitur, possem ab eclesia iudicari. ¶ Bonif. quocq. viij. in extrauagati. vnam sc etam, dicit. Si veniat suprema potestas a solo deo iudicator: superius allegatum est. ¶ Albertus mag. petrus de pal. de neus, vtricus, aug. de anch. z alij quos refert dominus ioan. d tur. crema. in lib. de ecclesia, hanc viam secuti sunt, quibus n gis credendum est q canonistis multis: ad quos nō spectat nisi secundario de iuris diuini rebus tractare sicut de vltura cramentis ecclesie. heresius z huiusmodi. Ilaas de seuer.

Divina scriptura solum casum heresis aperte excipit
dum (vt. s. allatum est) hereticos separandos
ab ecclesia instituit, z sane doctrine prelatorum, malorum autem
morum tolerandos cōstitutit. Hoc enim nihil aliud est, q̄ dicitur
pro solo heresis crimine deponendum institutum quantum
est ex diuina lege prelatum: a capere hoc iuri humano reliquas
depositionis causas dimittimus quo ad subditos iuri huma
no, de non subditis enim nullus statuit. ¶ Et de hereticis qui
dem separatione erant textus pauli apostoli z iōan. euange
liste iam dicti. ¶ De toleratione vero, imo obedientia: audien
tia malorum prelatorū fidelit, erat sententia domini Barth
reij, super cathedram moysi zc. z petri apostoli. obedite pre
positis discipulis qui iam inducti sunt. Et nunc adiungitur sen
tentia domini Luc. xij. manifestans iudiciū pape mali in se
ipsum z in proximiū, agendum per ipsum dominum, dum re
spondens petro ait, quis putas es fidelis dispensator z pru
dens, quem constituit dominus super familiam suam zc. Et
subdit de eodem q̄ si dixerit seruus ille in coide suo, morā fa
cit dominus meus venire, z ceperit percutere seruos z ancie
las, z edere z libere z inebriari: veniet dñs serui illius in die
qua non sperat, z hōia quam nescit, z diuidet eam p̄ mem
bris cum infidelibus poner. ¶ Abi notandum est primo, quod
ad licetam loquitur de seruo constituto sup̄ familiam id est ec
clesiam: vt glo. interlinearis exponit. Quod patet ex officio scilicet
vt det illi in tre trunci mensuram, z ex p̄mio, beatus ille
seruus quoniam sup̄ omnia bona sua constituet eum. In quo
apper differentia (vt glo. dicit) inter subditū z flatum beneficia
cientem: quia subito p̄mittit vt p̄cinget se dominus z trā
tēs ministrabit illi, plato vero q̄ sup̄ omnia bona sua est cōsti
tuetus. ¶ Notandum est scdo q̄ distinguit manifeste crimina
tria, in seipm. in primum, z in deum: ac p̄ hoc cōspendit om
nia. In seipm p̄ gulam z ebrietatem. scriptū est enī pp̄ crapu
lam multi obierunt, qui autem abstinentes est adficiet vitam ec
clesie. xxiij. In primum, p̄ p̄uisionem sue cure commissorum
peruersos seruos. In deum, p̄ infidelitatem. Et nō describit dis
pensatorem criminofum in deū p̄ infidelitatem, sed in seipsum
z in prīmū. z dicit seruum talem confidēte in mōi dñi iudicā
dum a dño p̄ mortem: qua diuidetur a familia: z p̄ damnatio

nem eternam cū infidelibus. ¶ Hec manifesta sunt in litera: clare ostenditur quod dicimus. s. q. quantum est ex lege diuina. p. latē de criminibus ceteris a domino iudicādi statuitur. de infidelitate autē ecclesie iudicio dimissi intelliguntur. ac p. hoc si alij plari nō subessent iuri humano. qd sup. appouit iuri subditis alias causas criminum iudicandas. ab ecclesia non essent iudicandi z deponendi. nisi p. infidelitate sicut papa: qui quia soli diuino iuri subest. in calibus a diuino iure toleratis. nulli subijcitur. Quia enim sola negatio statuti casus a iure diuino non quo ad. papā soli diuino iuri subiectum. sufficit ad constituendāz legē. q. non potest iudicari aut deponi. multo magis ep̄s iā toleratio casum in iure diuino constituit ipsum tolerandum. alios autē tolerabiles: si a supēniēte iure positio. cui subiecti ex diuina lege sunt. p. mittantur. ¶ Ande inter papam z alios quo ad casum criminis iudicandi z puniendi ab ecclesia. tantum interest. q. in papa locus ad auctoritate diuini iuris negatiue efficacissimus est: q. soli illi iuri subiectus est. In alijs autem nec toleratio nec negatio diuine legis efficacē est: quia quod supius ius nō statuit aut tolerat: inferius ius potē z statuere z punire. vt manifeste patet in cōtrahendis matrimonij. z administratione sacramentorum: in quibus multa p. missa ex diuino iure p. hibita sunt ab ecclesia in sibi subditis. ¶ Est si abq. velamine aliquo obumbrat. mīa dñi p. spiciatur. appēbit q. p. p. ielatum qui nullū habet. s. se nisi dñm (vt pote constitutum sup. reliqua familia domini absentis). p. mulgata est hec sententia. Quod etiam ex eo habetur. q. cōstitutus sup. familiā absentis domini neminem timere describitur. nisi domini aduentum in cuius mora confusus tanq. nēmīnem habens. s. se peccare cepit. De platis namq. habētibus supiorē p. ntem in hac vita nō cōsonat. q. in sola mora domini confidāt quia habent statim supiorē iudicē. quē timeant vltiorem. Ad nō. i. quoad hoc confert. q. petro futuro pape hec dominus dicit. ¶ Ex his auctoritatibus p. spiciaciter intellectis habetur. q. p. reliquis criminibus manifestis nō est papa deponēdus. Docens em̄ dominus fm̄ opa malorum platonū nolite facere. p. cul dubio de notis opibus loquebatur: de quibus dixit. a fructibus eorum cognoscetis eos. He autē p. ad iunctam scandalī rationē deponendū putares. docuit dñs b̄th. xviij. q. p. manus vel oculus. non tamen caput scandalizans amputaretur. instrūens ad literāz. q. si aliquod nobis oportum (vt manus. pes vel oculus) scandalizans occurreret. p. cidentū esset: fecus autem de organo habente officiū capitis sentiebatur: nō dicens si caput tuum scādalizat te. abscinde illud z. p. p. abs te. ¶ Hanc auctoritatē qui credit. iesum christum dei virtutē z sapientia omnia p. uidentem z cunctis p. uidentem. non p. ternet: sed reuerenter considerabit. nō casu nomina sē dominum manum. pedem z oculum membra summe necessaria. z tacuisse caput. sed ideo non esse mandata p. cisionē capitis scandalizantis. quia nec p. scandalum caput simpliciter p. cidentum est. Dico autē simpliciter. ad differentiā capitis in hac vel illa ecclesia. quia quantumcūq. caput huius vel illius ecclesie p. ciat. ut semper restat caput ecclesie in terris: papa. s. Patet igitur quod nullum extra infidelitatem crimen notorium ac scandalizans. depositionem pape inducit. Hec de tertio.

¶ In quo rñder rationibus factis in ca. xxiij. ad pbandũ, qd papa ex alio crie q̃ heresis p̃t deponi ad ecclia. Cap. xxiij.

Manifestata sufficienter veritate, quod scilicet si papa est fidelis, nec iudica ne quantuncumq̃ notorio z scandaloso: supest allaris in oppositu satisficere. Et id primum ergo motuum ex pte criminis neganda est sequela: quia nec maior, nec p ratio est de heresi z alio criminibus. Et ratio iam tacta est: quia scilicet infidelitas spectat ad non esse, alia autem crimina ad male esse pape. Cum ergo dicitur, aut hoc est rōne gratuitatis aut nouemum dico quod diuisio non est sufficiens: quia datur tertium scilicet quod est ratione status. Infidelitas enim mutat statum hoīs: q̃ facit quārum est ex pte hominis de christiano non christiānũ. Adũ aut dei licet sit grauius peccatum: ac p hoc faciat hominem peiorem q̃ infidelitas faciat: nō tamen facit de christiano nō christiānũ. Nec obstat q̃ hereticus restat christiānus inuitus ex caractere: quia q̃ non voluntarie h̃t, nō est ad hōie inquantũ homo: vt in principio prime secunde san. r̃ho. dicit. Propter q̃ fides isormis saltē z caractere, non sunt duo p̃stituentia distinctos status hūānos eccl̃asticos: sed

vnum z eundē statum christianitatis constituunt complete cō-
 currente vtroq; altero vt humano: scilicet fide, q̄ non est, si nō
 est voluntaria: z altero vt hominis. scilicet heretice: q̄ sine vō-
 luntate acquirit: vt pater in pueris) in teute conferuat, vt pa-
 ter in hereticis. Propter quod sublatā fide mutat statum chri-
 stianitatis in quātum erat humanus: quod est mutari ipsūm
 eo modo quo per hominem mutari potest. Mutatio autē sta-
 tus christianitatis, extra christianos hominē ponit ex propria
 natura: z propterea crimē heresis non ratione maioris graui-
 tatis: sed mutationis status deponendum constituit papam,
 alia autem crimina non. ¶ Et licet hec responsio sufficiat etia; ad
 alterū mēbrum de nocumento: sciendū tñ est, q̄ aliud est lo-
 qui de nocumento per se, annexo peccato, z aliud de nocumento
 annexo per accidens: quia scilicet est in isto hoīe sic disposito.
 Si em̄ loquimur de nocumento per se, maius nocumentū est
 annexū heresi ipsius pape q̄ cuiusq; alteri criminū: q̄ heresi
 quātiū est ex se adheret doctrina heretica: q̄ in capite quātiū
 ex se est, inducet heresim in ecclesiā vniuersalem: quo maius
 nocumentū inferri nequit. Si nō loquimur in isto, qui nō docet
 heresim z bñ gubernat z dispēsat, hoc est p accidens: z ideo de
 spiciendū. ¶ Ad aliā pbationē. scilicet q̄ nō inuenitur in scriptura sa-
 cra exp̄ssum, q̄ magis sit pio heresi pape deponendus q̄ pio
 alio crimine: iam ptz responsio, q̄ nō inuenitur q̄ magis p hoc
 q̄ p alio, sed inuenitur in sacra scriptura, q̄ p sola heresi est
 deuitandus z declinandus: vt p; ex textibus inductis. Unde
 nō est verū q̄ sit hoc relictū interpretatiōi doctorū, z canonū,
 nisi sicut explanātib;: quo modo etiā articuli fidei sunt reli-
 cti doctoribus z canonib; sacris. Sed sicut articulos fidei de-
 clarare nō mutare pnt doctores z canones, ita legē hāc diui-
 clarare nō mutare addendo aut subtrahēdo pnt. ¶ Ad
 tertiā pbationē dī, q̄ illa maxima: qui potest in maius pō-
 in minus: si philosophice discutiēda est, inuenit falsa, tā de a-
 ctu, q̄ de obiecto, q̄ de effectu. Intellectus enim qui potest in
 actu, q̄ de obiecto, q̄ de effectu. Intellectus enim qui potest in
 odore. Si visus q̄ pōt in obiectū matus, puta lucidū, non
 pōt in obiectū minus, puta sonū. Virius quoq; gnatina homi-
 nis pōt in effectū maiore, scilicet homiē (homo est generat hoīem) z
 tamē nō pōt in effectū minorem: puta leonem. ¶ Si autē politi-
 ce discutiēda est: vt inno. iij. in dicto ca. ex parte. el. iij. inducit
 sub alijs verbis: scilicet cui cōcessum est maius, minus quoq; con-
 cessum esse vt dicitur q̄ intelligēda est ceteris paribus. modo
 autem cetera nō sunt paria: quia in crimine heresis quod est
 maius crimen subiectū mutauit christianitatis statū, in alijs
 vero criminibus minoribus subiectū permanet in eodem chri-
 stianitatis statu. Et hec est vera responsio ex pte criminis ma-
 ioris z minoris. Ex pte autē maioris vel minoris effectus iudi-
 cij, negatur minor: q̄ maius esset iudicare papā in statu chri-
 stianitatis de adulterio q̄ iudicare ip̄m a christianitate rucē
 de heresi: quia in primo attingitur superior: stat⁹ gradus q̄ in
 secūdo vt patet. ¶ Ad scđam rōnem (ex pte. fact⁹) dicit, q̄ fal-
 lacia p̄sistit i hoc: q̄ aliud est auferre gladiū, resistere, impēdi-
 re, z huiusmodi, z aliud est facere isamē autoutatitē. Auferre
 nāq; gladiū de manu furiosi, resistere tyrāno, impēdire oppres-
 sore, z huiusmodi: cuiuslibet lz z debitū est vt actus virtutis: sed
 facere ista autoutatitē soli superiori licitū est. ¶ Alii licet cuius-
 libet liceat vni in se z in primū vt repellere cū moderamine in-
 culpate tutele, nō tñ cuiuslibet lz punire eū q̄ vim infert. Et sūt
 q̄uis q̄libet licite possit papā inuasore, se defendendo occide-
 re: nulli tñ lz papā pp homicidiū punire pena mortis. Unde
 bñōi argumēta z silia nō cōcludunt autoutatē iudicis ad pu-
 niendū: lz cum sūbet puati debiti ad resistēdū, impēdiendū,
 fendēdūq;: nisi dī adeo desipiat, vt dicat quēlibet esse iudicē
 cuiuslibet resistēdū est ergo et in faciē pape publice dilaniatū
 ecclesiā, ver. grā. q̄ nō vult dare bñicia ecclesiastica nisi p pecu-
 nia, aut cōmūtatione officij: z cū oī reuerētia z obedientia
 gādā est possessio talis bñificiū his q̄ emerūt, z alleganda est
 cā simonie et cū papa cōmisit, z sine dubio principes seculi z
 cler⁹ gladiū de manu furiosi sic cū modestia tollerēt. ¶ Adul-
 ter quoq; sunt vie, quib⁹ absq; rebellionē principes mūdi z prela-
 ti ecclesie vellent vti, resistentiā impēdiēt q̄ abusus potesta-
 tis afferret. Sz q̄ principes z plati nō curāt, nisi q̄ somniā-
 do, cur pquerunt q̄ nō pōt deponi: cur opponūt q̄ ptās q̄ da-
 ta ē in edificatiōe z nō in destructione: Abusui nāq; ptās q̄
 destruit obuiā eadē pgruis remedijs nō obediēdo in malis nō
 aduādo, nō tācādo, granēdo, aduocādo illustres ad increpā-

diu ep̃plo pauli, z precepto eiusdē dicite archippo vide mini
 steriū qđ accepisti in dño, vt illud impleas. ad Col. vlt. zc. et
 parū aut nihil abutere potestate. In rñsione tamē ad qñ-
 tum habebis vltimā satisfractionem huius argumenti. Ad
 tertiā rōnem ex pte ipsius pape, dī q etia est falsa: nam aliud
 est purgatio ad remouendū scandalū, z aliud est purgatio ip̃-
 coram iudice. Ad pūmā teneatur papa de iure diuino, ad se-
 dam nō: vñ damasus nō corā gñali cōcilio: s; corā. xlii. ep̃is
 purgatus: vt p. h. q. vii. nos si cōpeteret. Et p. g. ipe testa-
 tur, q ex humilitate exhibuit se ad iudiciū: vt p. h. q. vii. ca.
 Petrus, vbi ipse Greg. dicit: Petr⁹ prāte regēdi accipat: rā-
 men idē apostolorū primus qrimonte cōtra eū a fidelib⁹ facte,
 cur ad gētes intrasset, nō ex prāte officij: q possēt dīe, oues pa-
 store suū nō accusent, nec reprehendāt sed ex autoritate diuine
 virtutis qua gentiles acceptarent sp̃mctm, rñdit: vbi apparet
 q ipse imitat⁹ ē petrum apostolū: nō vr̃do prāte sua, z q po-
 tuisset illa vti. Ad quartā ex parte ecclesie vt sponse, bene-
 ter dicif. pmo q papa nō pōt inuitā ecclesiā deserere: q nō
 pōt iuri eccleie renunciare: p̃pelat⁹. n. ē ppter ecclesiā: z nō ecō-
 uerso: vt sup̃ eplam ad col. in fine diu⁹ tho. dicit. Secūdo, q
 nō est par rō ex vtrāq; pte: q ecclesia est subdita pape, z nō ecō-
 uerso. Nec etiā in lege moysi vxor poterat dare libellū repudiij
 vxori. Nec est piculū de ipsius dilantatione: quia scriptū est,
 porte inferi nō p̃ualebūt aduersus eā. Ex pte vero eccleie
 vt cōmunitatis libere, beneiter dicitur, q licet sit libera liber-
 tate gr̃e, est subdita tñ fm iurisdictionē pape. Unde ipsa eccle-
 sia nō abdicauit a se prāte sup̃a principē: sed iesus xps dñs ec-
 clesie nō subiecit eam ipsius cōmunitati ecclesie, sed suo vica-
 rio: r ppter ea nihil pōt sup̃a suū principē. Non sic est de alijs
 cōmunitatibus, de quibus assertor arit. Ad quintā ex par-
 te diuine puidētie, z operationis immediate, z perfecti ope-
 ris dicitur, q de⁹ perfecte eccleie corpus fecit, disposuit a cordi-
 nauit: ita vt ordinatissimū optime exeret, z nihil oportunū de-
 sit illi. Et cum dicif, ergo est relictū ecclesie remediū cōtra pa-
 pā fideliē criminofum zc. pcedendū est. Sed cū infer. ergo ec-
 clesia pōt illū incorrigibilem deponere membrū illud abscin-
 dere z huiusmodi. rñdet q est sophisma p̃lequentis ac superio-
 ris ad suū inferi⁹ affirmatiue: a. p̃uisione z remedio cōmunit
 ad hāc p̃uisione seu hoc remediū, ac si nō esset alia p̃uisione
 z aliud remediū. Dicendū est em̃ q Iesus Christus aliois or-
 dinis remediū reliquit in ecclesia ad repellendum fut prop̃ij
 vicarij incorrigibile scandalofumq; regimen. Ad cuius eui-
 dentiā sciendū est, q sicut in naturalibus diuina sapia inferio-
 ra per media: z media p sup̃mas causas scōas gubernat: ita in
 sup̃naturalibus inter q est ordo gratie fidei z ecclesie super il-
 lā fundate) inferiora per media, z media p sup̃mas causas se-
 cidās sup̃naturaes gubernat. Rursus cuz cause effectibus
 p̃portionalitates sint, vt sup̃ioribus effectib⁹ sup̃iores cāe rñ-
 deāt, z inter causas scōas puidētia humana ecclesia auitoria
 te fulta, inferioris ordinis cā sit q̃ oratio, q in sup̃mo ordine
 secundarum causarū locata est a deo (quod ex eo patet q tota
 creatura corporea z incorporea subiecta est illi): p̃uisione sup̃a
 papā fidelem sit inter sup̃iores effect⁹ in ecclesia: cōsequens
 est q sapientissime deus disposuit remediū in ecclesia, s. fide-
 lem papam nō p̃uidentiam humanam, cui subiecit reliquy
 ecclesie, sed orationē. Nec est min⁹ efficax causa secūda oza-
 tio ecclesie p se petēs necessaria ad salutē perseuerāter, q pio-
 uidētia humana: cū consistit q cuiuslibet p̃ticularis p̃sone oza-
 tio pia p̃leuat, petēs necessaria ad salutē p se, est cā effica-
 cissima p fallibilis: vt diffuse habes in. iij. § gen. a beato tho.
 ca. xcv. z xcvi. An si necessariū est ad salutē ecclesie, q papa fa-
 lis auferat, sine dubio oratio sit conditionata auferret illū de-
 medio. Et si nō est necessariū q auferat, quid causamur bonū
 dominij, qui negat qđ volumus, z tribuit q malleamus. Si est
 necessaria eius ablatio, nō pōt nō auferri ab eo rogato, qui p̃-
 misit q nihil deesset timentibus eum. Si non est necessaria di-
 uino iudicio, z tñ iudicio humano vtilis z necessaria creditur,
 cur p̃pionis te deo volēs illū deponere: tu q̃s es, qui iudicas
 alienū seruū, sed suo statū ad cadit iesu christi vicarius. p̃ hō
 dico hoc ego, sed dñs, q luc. xviij. docet q deus multo magis
 q̃s homo faciet cito vindictam electorū suorū clamantiū ad se.
 Est etiam ecclesiam electos claudere: z vindictam hāc, q̃ ipsi
 soli diu referunt est, ab ipso p̃e ceteris faciendā: nō dormitat
 neq; dormit custodiēs israel, qui nauicula fluctuātī quarta
 vigilia noctis ex oratione surgens subuenit: qui a fennacrib⁹
 Tertius S. Thome. 13 13 iij

exercitu ezechiam liberauit. Affueri cor mutauit, nabuchodonosor: predicatorum suum fecit: anastasium. ij. oratione ecclesie percussit, leone etiam papam (seu liberum apud alios) hyarisi orationi subiecit: qui etiam omnia temporalia bona superaddenda promissit: qui demum dedit nobis filium z omnia dona uitae cu illo. ¶ Sed heu impleti quasi est illud. putasse filius hominis ueniens, inueniet fide in terra: nam prouiso istius tam excelle z tam efficacie cause fecide pro nihilo habetur. ¶ Por tet inquit prouidentia nostra puniri papam, nō diuine prouidentie soli z orationibus relinquere, quare hoc dicunt, nisi quia prouidentia humanam pferit o fouit efficacie: qre hoc dicunt, nisi quia animalis homo nō percipit que dei sunt: quare hoc dicunt, nisi q didicerunt cōfiderē in homine, z nō in domino z ponere carnem brachium suum: Quo fit vt si incorrigibilis extimeret qñs papa in proprijs vitijs, manentes subditi quotidie murmurant de malo regimine, nullum orationis remedium adhiberi procurantes: nisi forte, vt somniantes absq̃ fide, z facto suo adimpleant scripturas (quod scz pp peccata populi regnat hypocrita. officio sanctus, antmo diabolus) z detur ac conseruetur rex in furore dñi. Irām enim z clementiam dei in manibus orationū nostrarū esse spiritus sanctus in psalmo testatur. Bādictus deus qui nō amouit orationem meam z misericordiam suā a me. glo. quia nō est amota oratio, securus esto, qz non auferetur misericordia. Verum ita solidi sumus esto, vt nolum orare vt debemus, z tñ velimus orationis fructum: nolum feminare z velimus metere. Aut christiani nō nō minemus, aut christi prouisione amplectamur: z sic phreneticū, furiosum, rhyanni, dilamatorē, dilapidatorē corruptoq̃q̃ ecclesie (cū ptingeret tale pcesse) superabimus. Sed q nosmet nō superamus nostris orationib⁹ (qreas vtr debet agimus) quomō cōqueri possum⁹, qd̃ alioz maloz vitā nō superamus orationib⁹? que nō soli tectū nō trāseūt, sed nec oratiū capitā ppria penetrat: Et qd̃ peius est, olim querebat deus, pps hic labijs me honorat, cor autē eorū lōge est a me. Tpe reuelate grē, nec labijs honoratur: quonā nihil dī minus intelligibiliter quā diuinū officiū, nihil dī celeriter p̃soluit q̃ missa. Tps diuini offici z misse, onerosum est valde: loci aut z negotia ac cōmoda secularia distincte dñr z repetit⁹, z absq̃ tps mēsurā delectat. ¶ Ali cōcluditur, q aut abscissio pape fidelis z incorrigibilis post humana remedia ē in veritate necessaria ad salutem ecclesie: z oratio fit sine intermissione ab ecclesiā: sic habet certa, z multo celsior ac efficacior prouiso quā si auctoritas deponēdū humane esset puidētie delegata. Aut nō est necessaria, vel nō fit ofo vt debet: z tñ nullus est q̃re locus, si in nō necessarijs abest, pūiso exterminatio: qm̃ nec hūana puidētia extra verā necessitatē deberet illa vti auctoritate, si cā h̃ret, vel si nō ip̃i cōfesso remedio efficaci nolum⁹ vti. Quāuis etiā nō sit abbreviata man⁹ dñi, vt nō possit saluare citra omnimodā necessitatē: nec aggravate sint aures eius, vt nō exaudiat citra necessitatē. sed iniquitates nr̃e sunt, q̃ diuidūt inter nos z deū nr̃m, z multas malas actiones in rectorib⁹ nr̃is pcurat: vt hiero. in ca. audacter. 8. q. 1. z Hier. 7. q. 1. ca. ex merito dñi. ¶ Et si h̃ hec instet. Quia oratio cōe est remediū oib⁹ occurrentib⁹ malis: hac autē re ppriū queritur remediū, sicut in ceteris rebus, vltra cōem cām, ppria assignanda est. X̃r, q̃ su p̃me cāe q̃uis sint cāe cōes respectu inferiorū, sunt tñ proprie respectu superiorum effectū. z p̃pae ofo q̃ est inter sup̃mas causas scōas sup̃naturales respectu inferiorū, est cā cōis: respectu autē summōū effectū. (q̃lis est exterminatio pape fidelis, vt p̃te summoū reseruat⁹ deo est cā p̃pae z remediū ppriū, vltra qd̃ sit missa alia hūana adminicula, q̃ scriptis dñs ioā. de tur. cre. in li. 2. de ecclia. ca. 106. ¶ Lū his tñ oib⁹ mēmēto qd̃ pessi m⁹ pape fidelis tolerat⁹ a deo, nō pōt totū corp⁹ ecclesie inficere, aut in p̃nicie ducere z h̃mōi vt argumēta autumāt i similitudinib⁹ corporū z huiusmodi. Nā deus nō pōt seipsū negare: de quo scriptū ē, fidelis deus, q̃ nō p̃mittet vos tentari sua pa id quod potestis, sed faciet etiā cōtentatione prouēctum. ¶ Ad fēta, quātū ad gesta p̃ciliū p̃statiō. id dēst est, q̃ p̃ciliū perfectū scōm presentem statum ecclesie potest deponere incertū papam nullus esse fuit iudicē certus papa. Quātū ad gesta cōciliū basilien. rñd̃ ṽtis ecclia, q̃ eugētiā a cōcilio depositū adorauit z adorauit papā, olim in p̃sona sua, z post in successore re nicolao, quem ipse eodem anno creauerat cardinalem, z sic p̃inceps. Et hec rñso facti testatur quantū delrent, qui papam concilio submitunt. ¶ Ad p̃scōm temporū gesta dici-

tur, quod l3 multi legantur depositi pōtiffes summi, aut non
 erant indubitati pōtiffes summi, aut de facto nō legitime de
 positi sunt: vt in c. 103. secundū libru de ecclesia dñs Joan. de
 tur. cre. manifestat diffuse. ¶ Ad autōritate glofe, qd plurimū ca
 nonistarum sequētur illam, dicitur quod glofa est cōtra fe
 xtri qd textus excipit solam heresim, q ipsa leui ratione mota,
 erēdit ad oē crimē notoriū scādalizās incorrigibile: quia sci
 licet cōmuniā est heresis. Cōstat. n. q lato vocabulo puma
 cia heresis dicitur, sicut z simonia: nec equiparāda est vere he
 resis, q mutat statum christianitatis. Et quamuis glo. quia for
 bie loquitur dicēs, credo zc. mereatur veniam: assertores nō
 illius documēti sup illam fe fundantes, quia contra antiquā
 fidei doctrinam tam leuiter mouēt: nescio excusare. Canonis
 statum aut autōritas in re hac quia principaliter est theolo
 gica parua est, nec maior ratione sup qua se fundant. non sic
 est de autōritate sanctorum, qī spiritulancō inspirati loquū
 ti creduntur. Rursus secundum ipsomet canonistas, in mate
 ria fidei magis standum est antiquorum quam modernorum
 apōtati, licet in his q iuris sunt, quanto iuniores tanto per
 spiciantur. Cum igitur hec si materia fidei, quia immediatū
 opus dei nō ratione naturali, sed sola diuina reuelatione sci
 bile, in questione est (consequēs est, vt sanctorum autōritas sa
 cri scripture in omniū omnibus consilijs z theologorum vniuer
 sitatibus, ac canonistis posterioribz, imo qsi modernis ponē
 da sit. ¶ Ad septimā ex pte iudicij humani, dicit q cōditio
 iudicij humani sunt duplices: qdā ex naturali iure vt diuino
 determinate quedā ex iure positio. Inter quas hec est differē
 tia: quia ille q sunt ex iure positio, nō possunt in inuitum pa
 pam exerceri, quia non sube i positio iuri, ille vero que sunt
 a naturali vel diuino iure, habēt etiam locum in papa. Et iure
 aut diuino statuta est forma iudicij humani circa hereticū,
 vt post primam z secundam monitionē euitetur: ac per hoc vt
 dictum est potest contingere vt papa fidelis nunc: sed bis re
 lapsus deponi possit z debeat. Et iure etiam nature est, vt ho
 mo videat que fors sunt, ac p hoc propter actus manifeste he
 reticales z verba manifeste scio heretica cognita zc. sic facta
 z dicta vt humano iudicio corde cōsentiente facta sint z di. a
 iudicetur quis hereticus. Et ipso quoq diuino iure est, vt in
 re duorum vel triū stet omne verbum: vt patet matth. 18. Et
 iure nature vnicuiq cōtra se creditur si est sani capitis zc.
 Ande er non suspectis zc. testibus cōictus quis de damna
 z nota zc. heresi hereticus iudicabitur. z similiter si sua spō
 se confiteretur hereticum quamuis coram deo mentitur, iud
 icabitur hereticus. Et iure aut positio contumax z perseue
 ans per annum, si quis alius est eiusmodi, presumitur hereti
 cus. ¶ Ande primi duo casus nō habent locū in papa qui non
 potest excommunicari, nec iuri positio subijcitur: sed seruan
 a est lex ab apostolo paulo in sacra scriptura tradita. Simi
 ter si timore mortis certo vel probabili secūdum humanum
 iudiciū absq interioi consensu gesta vel verba hereticalia
 abuit nō deponit papa. vnde petrus apostolus, qui solo ver
 o negauit xpm, qī fides eius non defecit sed charitatis teste
 x chusto dicēte, ego rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua)
 vniuersus a peccato negationis cum perituro quo perdidit
 paritate, affirmatur instituit fratres suos, nō deponēdus.
 Et hoc imitati patres marcellinū qui etiā solo exteriori actu
 peccasse vt deponēdum non censuerunt. bi. xxi. nūc aut. ¶ Ex
 sibus autem in quibus ppter pōtiffes humani iudicij iure
 vniū vel naturali determinatas papa in corde fidelis, corāz
 clesia nō infidelis deponit, nō ostiuitur alius casus q cas
 s infidelitatis. Nam nihil refert esse z apparere sufficienter
 ad ita sit secundum humanum iudiciū coram ecclesia, que
 videt nisi q fors sunt, nec verius iudiciū ab ecclesia erigit
 us, qui naturam hominis iusque diuinum condidit. Ande
 his nulla alia subiectio pape ad concilium habetur, sed il
 sola que dicta est scilicet in casu heresis propie sumpte. Et
 si sit catholicus, papam non iudicat vllus.
 An in euentu aliquo papa sine culpa sua subist ecclesie, ita
 od possit deponi.

Ver promissa perficiantur, superest dicere
 rean in aliquo euentu sine
 culpa pape, subit papa ecclesie seu concilio vnuer
 so ita quod possit deponi. Vnuenio siquidem nota
 tos sex casus in quibus ecclesia sine culpa quidem
 pape sed non sine causa deponere potest papam. Primus est

cum corā vniuersali ecclesia testibus pprobaret, q̄ papa q̄ dñi
detentus erat a faracensis iam obijt, ⁊ p̄ciliū determinat noui
pape electionē: ⁊ sic fit, decernendū q̄ pio bono eccleētiā si vni
ueret, iste nouus sit papa, p̄t em̄ ip̄m captiuū sine spe redit⁹
deponere. Secundus est, cū ppter in dispositionē corporale (p̄
ta dementia) esset inutilis, ⁊ conciliū per eum cōgregatū dum
sane mētis esset, decerneret alterū papā creandū. Tertius est qñ
cardinales oēs statim post canonica electionē petri in papā
moxeretur: ita q̄ nō possent publicare electionē, tunc eccleā cū
nō teneat istum acceptare, alium eligeret: ⁊ sic istū deponeret:
q̄ duo simul esse non possunt. Quartus est, qñ cardinales etiā
vuentes nō possunt facere fidem de electione sua canonica in
vñ: vt videtur accidisse in scismate magno ab vrbano. vi. vsq̄
ad marri. v. tunc ecclesia deponit nolentes renunciare: vt in cō
cilio constat. factum est. Quintus est quando propter commu
nem errorē aut estimationē subditorum aut ipsoꝝum malitiā
generalem, p̄sumitur q̄ nunquā prestabit obedientiā tali
qui fuit rite electus in papā, alteri tñ nouiter eligendū parati
sunt obedire: vt si forte greci vellent ad vnitatem ecclesie red
re, dummodo tolleretur papa iam existens, ⁊ nouus rite cano
nice crearet. Et confert hoc ex auctoritate iuristarū, dicentium
religiosum p̄sumum posse vxoꝝe ducere p̄ salute magne gētis
aut conuersione ad fidē. Sextus est, qñ papa verus iuramētō
vel voto seipsum ad cessionē obligasset, sed differret ad imple
re in scandalum populōis putatūm ex tali facto pape, q̄ nec
ipli votis aut iuramētis proprijs obligantur: vt ioā. xxiij. con
tigitur videtur in principio concilij constantiensis.

Sed ex nullo eueni cōcilium posse deponere papam, & quia ex hoc haberi possit quod supra dictum est: scilicet quod euentus locum habent in his que humani iuris determinationi subfunt: nō in his que solius diuini sunt iuris: qualis est auctoritas immediate a christo tradita, que ad depositionem fidelis pontificis exigitur. Examinando tamen singulos idem apparebit inconsummū permanere.

In primo itaq; euentu de papa captiuo, duo tanguntur. primum retrogrado ordine est, quod nulla existere possit reditus, & nullo patente accessu, potest per concilium deponi. Quod primum tunc ecclesie gefitis non consonat: quia petro seruato in carcere, & sine humana spe reditus ac accessus ad eum (quia inter tot milites vinctus catenis, post tot custodias erat) non depositio tractabatur, sed oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo: & sic per ecclesie orationem liberatus est.

Secundum quod consisto per testes de morte, licet non ita fuerit, potest eligi alter. Et hoc non aliter verum est, quam quod consisto per testes quod maritus marthe mortuus est, licite ipsa martha nubit alteri, filiosq; generat, & tamen adueniente primo marito, qui reuera non erat mortuus, ad primum maritum (qui solus est vere maritus) redire eam oportet, alioquin adultera esset. Sic namq; esset in casu hoc: redderetur quippe pape viuo sponsa sua, etiam non venienti (quia vbique presens est) & ex humano errore electus papa cessaret.

In secundo euentu de dementia perpetua, dicitur quod papa non potest deponi: sed si constat de dementia perpetua, cum sit mortuus vita rationali, secundum quam homo est subiectum papatus, sine concilio generali possunt cardinales procedere ad alterius electionem: utpote fede vacante in veritate non minus quam cum sedes vacat per renunciationem.

In tertio euentu de morte omnium cardinalium dicitur quod cum ecclesia videat solum que fois sunt, si electio pape non constat ecclesie sit sufficienter, tunc nullus est papa certis ecclesiis: & propterea ecclesia non deponit papam in foro suo, licet deponat papam in foro conscientie. Hoc autem non solum posse, sed debere ecclesias facere, ex eo patet, quod ille posset eam decipere dicendo se electum, & tamen non esset. Unde euentus iste & quartus de defectu probationis, nihil aliud inferunt nisi quod papa incertus ecclesie potest deponi: quod gratis conceditur. Sed non est questio de hoc, sed de papa certo: paria enim apud ecclesiam sunt, non esse & non apparere.

In quinto euentu rebellions communis, dicitur quod quia non sunt facienda mala vt eueniant bona, nec periculis humanis subueniendum est vsurpatione diuine auctoritatis, nec debent mali ex iniquitate reportare commodum cum iniuria innocentis, non potest papa deponi. Si enim boni faciant quod in se est: orationi vacent sine intermissione omnem sollicitudinem suam in eum proficientes, cui est cura de ecclesia impossibile est vt desit diuinum adiutorium: scriptum est enim: timere de-

minum omnes sancti eius quoniam nihil deest timentibus eum. ¶ In sexto euentu dilate cessionis post votum et iuramentum, breuiter dicitur, quod licet ipse teneatur ex voto et iuramento cedere: ecclesia tamen non potest ipsum ad hoc cogere inuitum, quia potestatem coactiuam super fidelem papam non habet. Et bene hic caue: quia non valet argumentum: papa teneatur ad hoc, ergo potest ad illud per ecclesiam cogi. patet nanque quod teneatur ad sollicitate vigilandum, ad non fornicandum, et infinita alia, z tamen non potest cogi ab ecclesia: vt in capitulo si papa. distinctione quadragesima patet. Quibus autem scandalum prebetur de suo periurio et voto facto z alijs huiusmodi preueniens dominus dicit: super cathedram moysi sederunt scribe et pharisei: que dicunt facite, secundum vero opera eorum nolite facere. ¶ Et sic patet quod papa ordinaria potestate a iesu christo tanta donatus est cum ipsius est institutus vicarius, vt ei apostoli, ecclesie singula membra z communitas subiecta sit, ipse vero soli iesu christo subiectus viuat, sic vt in nullo euentu nullos capi, nisi heresis proprie sumpte iudicari aut deposti possit, nisi ab ipso domino iesu christo. Pro cuius fide, ecclesia et apostolica sede hec ipso donante scripsi Rome die duodecimo octobris, anno salutis millesimo quingentesimo vndecimo, etatis vero mee quadragesimo tertio. Rogoque lectores omnes, vt soli veritati intenti, passionibus, sectas, paternasque traditiones, casus, voluntarias glossas, omnemque nebulam mentis acie abijciant: et sic censors se exhibeant rectos. Ad dei, et gloriose virginis marie, et apostolorum petri z pauli laudem et honorem. Amen.

Tractatus Thome de Vio Caietani: Cardinalis. s. Xisti, de comparatione authoritatis pape & concilij finis.

Ad Nicolaum a Flisco episcopum cardin. sabi. Thome de
vio caterani, cardinalis, s. Eusti: de comparata auctoritate
pape & concilij apologia.

¶ Prologus in quo ratio, intentio ordoq; operis est.

Charitas Iesu christi:
sancteq[ue] eius ecclesie, & me in christo
pater, protector & domine, cogit me virum
periculosum, enervatorem ecclesiasticę
potestatis, falsarium, adulatorem atque
blasphemum, ad hec quidem exemplum
illius sequi, qui cum malediceretur non
maledicebat, ad obiecta autem contra
doctrinam in opusculo de comparatione auctoritatis pape et
concilii per me edito, tueq[ue] reverendissime dominationi dicato
contentam pro veritate responderę.

C Et licet plura obiecta sint: que a virtus doctis (pro quibus solis opus illud scripsisse me ibi sum contestatus) facile soluerentur: quia tamen sapientibus et minus sapientibus debitorum sumus, qui parati esse debemus omni poscenti rationem reddere de ea que in nobis est fide, ideo respondimus iuxta obiectorum amplitudinem extendende sunt. **A**lthus autem conueniens ordo: si obiectiones iuxta ordinem capitulorum illius libelli afferantur, atque soluantur, erunt siquidem hec velut commentaria illius. ¶ **H**oc igitur in primis omnes: vt meminerint sermonis formalis de subiecte materie: meditenturque diutius, antequam sententiam proferant: ne multiplicatis argumentis pro gloria ingentis, res tanta de qua agitur, in disputationem dialecticam aut etiam sophisticam deducatur. ¶ **E**t quoniam communia singulis, et radices rationum preponi debent: ideo et latius et altius fm vires repetenda sunt rei hmoi fundamenta. Sciendum itaque est, quod cum iura positiva ab ecclesiasticis sint condita potestatis, et in questionem veritatis ipsius auctoritatis ecclesiasticę subiecti: non ex iure positiuo, sed naturali vel diuino, aut verę veritas pendet vt ex causa: a positio aut iure vt a teste. Et fm iuris mibi pcessit facultate duo sola sunt fundamenta, alteri iuris naturalis, alteri iuris diuini: in quib' vniuersa moles doctrine extollens communitatem ecclesię supra papam in potestate, sic qd papa sit illi subditus, sustinetur: que si euulsa fuerint, ruent omnia. **P**rimo igitur hec tractanda sunt sex capitulis: deinde singulis.

Secunde partis Apologie Caput I. et II.

in singulis iuxta propositum ordinem respondendum.

In quo fundamentum iuris nature examinatur. Cap. i. **Naturali** igitur iure stabilitur auctoritas communitatis ecclesie supra papam: in hoc q. de iure nature est, q. communitas perfecta et libera est, ad quam spectat prout dicitur sibi de principe: et tueri se contra eum quando in destructionem vitur potestate, et cogere, punire ac mouere illum q. demeretur. Huius enim principio si adiungatur, q. ecclesia vniuersalis est communitas perfecta et libera: et q. ordo gratie institutus a iesu christo non tollit sed perficit naturam: manifeste concluditur, q. ad ecclesiam vniuersalem spectat prout dicitur sibi de papa, et tueri se contra eum, et punire, ac etiam deponere illum, et vniuersaliter esse supra illum.

Hec ratio quamuis in cap. 27. soluta sit, ex eo q. dominus iesus ecclesiam non reliquit in hoc liberam: alius tamen eadem tractando dicimus, q. natura regiminis cu sit multiplex ex ipso nature fonte (nam quoddam naturaliter in vno, qui est naturalis caput communitatis illius, residet: vt patet in regimine domus: cuius autoritas naturaliter in patrefamilias est, quoddam vero naturaliter in ipsa communitate multitudinis manet: vt patet in regimine ciuitatis seculis omni superaddito domino) ecclesiasticum regimen cum domesticum et civile complectatur (iuxta illud apostoli ad Ephesios quarto, estis ciues sanctorum et domestici dei) ac per hoc altius quid sit, non ex diuine potentie immensitate, nec ex diuine sapientie, iustitie aut bonitatis decentia (quoniam non est impossibile apud deum omne verbum, nec dedecere deum potest quicquid vult) qualis nature sit, sed ex ipsa natura facti contemplandum est. Sicut enim domesticum regimen et politicum ex ipsis diffinitur, ita oportet ecclesiasticum regimen naturam ex seipso speculari. Et si naturalis propagatio regiminis sicut et aliarum rerum, ore rei naturam ostendit, libet intueri q. ecclesia non a singularibus aut a communitate, sed a capite homogeneo iesu christo sumptis originis, perfectionis et potestatis, propter q. ecclesie sue dixit ioh. 15. non vos me elegistis sed ego elegi vos. Natura igitur ecclesiastici regiminis ab ipsa sua naturate est: non vt in communitate sit, nec vt a communitate ad vnum vel plures de rueretur (quodmodum accidit in regimine civili humano) sed vt in vno certo principe suapte natura sit. Et cu princeps iste vnus atq. idē iesus heri hodie et in secula viuat et regnet, fm naturalis iuris consequentiam oportet, vt ad ipsum principem non ad communitatem ecclesie spectet in sua absentia ordinare de vicario: non communitatis ecclesie (que vt pote seruata, principadi iure caret) sed ipsius principis naturalis dñi communitatis ecclesie. Et hoc ipsum saluator noster per semetipsum exequi dignatus est, dum petrum apostolum solum instituit suum vicarium post resurrectionem: antequam celos ascenderet: vt patet iohannis vltimo. Relinquitur igitur quod sicut princeps ecclesie non a communitate ecclesie naturaliter auctoritatem habet, ita illius vicarius non ab ecclesie communitate, sed a iesu christo auctoritatem naturaliter habet.

Patet ergo primo, quod ecclesie communitas secundum propriam naturam considerata, non est talis nature, vt ad ipsam spectet prouidere sibi de principe: ac p hoc nec ad ipsam spectat suapte natura punire, deponere et alia huiusmodi contra principem suum: quia seruata (vt dictum est) natura est. Patet secundo, quod ecclesie communitas secundum propriam naturam sumpta non est talis nature: vt ad ipsam spectet instituere aut destituere vicarium sui principis, qui vocatur papa. Et si ecclesie communitas potestatem aliquam habet in disponendo de vicario principis, quecumq. sit illa, non habet illam ex sua natura, sed aliunde.

Ex his autem facile patet enulsum esse fundamentum iuris naturalis p potestate ecclesie supra papam. qm falsum assumit dicendo ecclesiam esse communitatem liberam quo ad ius principandi: licet sit summa libera libertate gratie: qui potius ex ipso nature iure supposita ecclesie natura, quam deus illi statuit, oppositum sequi monstratum est. Unde ordo gratie non tollit in ecclesia nature ordinem: qui ibi natus est esse. Non enim in ecclesia natus est esse ordo talis: vt eius sit ius principatus: et a gratie ordine tollitur: sed in ecclesia ex sua natura natus est ordo talis, vt ius principatus sit non in se, sed in domino suo naturali. Et hunc nature ordinem in ecclesia, consequens est q. gratia non tollat, sed perficiat: et

iesu christi sapientia disponēs omnia suauiter complectatur. Facillime quoq. patet ex hac radice prouenire, q. omnia que inducuntur conuenire alicui corpori mystico ad ius principatus spectantia: non spectant ad communitatem ecclesie ex sua natura. Dico autem ad ius principatus spectantia: propter ea que ad priuatas personas spectant: vt vim vi repellere cum moderamine inculpare tutele, et auferre gladium de manu furiosi, et si quid eiusmodi est. hec siquidem discernendo non fallimur. Signum autem infallibile seruaturus ecclesie communitatis quo ad ius principatus est: quod non potest sibipso regimen retinere, nec duobus aut tribus committere, hec enim posse communitatem liberam, manifestum est. Potest enim et per seipsum regere, potest et triumviratum instituere, et alia huiusmodi, etiam supra regem quem eligunt, quod ecclesiam non posse manifeste liquet: alioquin posset aut in pluribus simul locare potestatem iurisdictionis pape, aut officium aliquod supra papam quo ad iurisdictionem et regimen ecclesie instituere in vno vel pluribus suppositis, sic et a talibus nominandis, quod loco ipsius communitatis ecclesie et papam regeret. Quia igitur naturale ius fundatum supra ipsam ecclesiam naturam, non instituit ecclesiam supra iesu christi vicarium: perferendum est, an aliunde ex iure scilicet diuino ecclesie communitas hoc habeat ius.

In quo fundamentum iuris diuini examinatur: et pro quo ecclesia sumitur, cum dicitur, dic ecclesie. Cap. ii.

Hec licet hoc a multis affirmetur: et in constantiensis atque basilienis conciliis diffinitum sit, quod ab ipso principe iesu christo ecclesie communitas habet immediate potestatem supra papam ipsius principis vicarium: nullibi tamen in sacra scriptura (in qua ius diuinum promulgatur) hoc haberi asseritur: nisi matthei decimo octauo, vbi dominus ait: Si peccauerit in te frater tuus etc. et subdit, dic ecclesie: et si ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus et publicanus. amen dico vobis, quecumq. solueritis super terram, erunt soluta et in celo: et quecumq. ligaueritis super terram, erunt ligata et in celo. In his enim verbis patet quod ecclesie non alii eius membris ecclesia enim non aliquod membrum, sed collectionem eorum significat datum est vt audiat, excommunicet, liget soluat omnem fratrem: et quecumq. superas terram. Pluraliter quippe subiectum est, quecumq. solueritis: ad ostendendam ecclesie auctoritatem.

Ex hoc textu apparet primo, q. ecclesia habet immediate auctoritatem a domino iesu christo. Per seipsum quippe hoc dixit ecclesie, non minus quam petro, cum dixit: pasc oves meas et quicquid solueris super terram etc. Apparet secundo, q. quum vicarius principis huius sit frater cuiusq. fidelis (iuxta illud matth. 23. omnes vos fratres estis) q. si peccauerit in me, potest denunciari ecclesie: et procedit secundum subsecquentiam. Apparet tertio, q. eiusdem potestatis est esse ordinarium iudicem vicarij principis et aliorum singulorum membrorum ecclesie et ordinare de illis, q. ex hoc eodem textu ecclesie communitas instituta est simpliciter superior: ad ordinandum de vicario domini et alijs ecclesie membris.

Hec ratio quamuis in cap. 9. illius libelli multipliciter tractata ac soluta sit altius tamen et latius (si fieri a me potest) repetenda est: quia hinc omnia pendunt. Et quoniam principia cognoscimus ex terminis: examinemus primo quomodo oportet hic sumi ecclesiam quā dicitur, dic ecclesie: et si ecclesiam non audierit etc. Oportet namq. sermonem hunc verificari de ecclesia, aut vniuersaliter, i. de omni ecclesia: aut singulariter de ecclesia vniuersali: seu de ecclesia simpliciter, aut de aliqua determinata ecclesia, aut de ecclesia indistincte non determinando hanc vel illam. Cum enim sermo sit de ecclesia in actu audiendi et iudicandi, alius modus esse non potest, quo de ecclesia hoc verificetur. Oportet enim aut omni bus, aut alicui ecclesie, aut toti vniuersali ecclesie competere iudicium hoc a domino traditum. Et quidem q. non singulariter de sola vniuersali ecclesia sermo sit, ex hoc conuincitur q. preceptum hoc domini de denunciatione peccantis proximi in me, non me obligat ad recurandum ad vniuersalem ecclesiam. Non enim oportet vt peccante in me fratre meo, et post adhibitos testes incorrigibiliter pernicioso, dicam cōcilio vniuersali ecclesie: vt patet. Et tamen si sermo iste esset de sola vniuersali ecclesia, preceptum domini ad hoc obligaret: q. obligat ad dicendum ecclesie vniuersali iuxta hunc sensum,

Secunde partis Apologie Caput III. et IIII.

16

Esset enim sensus, si peccauerit in te frater tuus etc. dic eccle. vli. Amplius. Si in hoc textu data est pās eccle. vli. cum nō sit ei data maior intensiue pās q. petro (vtriq. enim eadē pās data est: vtriusq. dñi: quod dñi ligaueris vel solueris sup terrā etc.) quōd eccle. cōtras maiore sibi q. petro potestātē iurisdictionis usurpat: Quō rursus xps eterna sapientia duas equales intensiue pās in ecclesia absoq. tertia supra ambas instituit: mutuo enim se impediunt: cū par in parē non habeat imperiū. Quō perplexas reliquit oves, vel liberas: vt aut obediāt cui volunt, aut neutri: aut vtriq. precipienti contraria simul: Ad igitur est sermo pās text. de sola ecclesia vli. Et per idē pz, q. nō est sermo de ecclesia simplici: vt distinguit cōtra ecclesiam talem (vt puta mediolanensem, bononiensem etc.) hoc enim nihil aliud est dicere, q. est sermo de ecclesia vli, qd exclusum est. Et q. non est maior ratio de vna ecclesia q. de alia, ideo patet q. nō est sermo de aliqua ecclesia determinate, nec de omni collectione aut distributione ppter predictā rationem: q. nō tenetor denūciare oibz ecclesijs peccantē in me fratre. S. sermo est de ecclesia indistincte seu indefinitē: ita q. eccle. dñi est iudicium fratris peccatis non determinādo hanc vel illā. Et qm actiones sunt singulariū: et actor sequit. dñi rei determinat in qualibet ecclesia a fratre peccante: ad ecclesiam. f. fratris peccatis. Ita q. sensus literalis illius text. est si peccauerit in te frater tuus, dic ecclesie illius: et si illā nō audierit etc. Et ad hoc proculdubio obligat preceptū absoq. vli incoueniētī, et cōi animi pceptione ac psetudine eccle. roboz: disponit namq. sic intellecta doctrina dñi, oia suauiter. Nec fallaris male intelligēdo ecclesiam peccatis fratris: qm ecclesia illius est nō sola sua ppaia, sed quecumq. alia iurisdictionē hñs super illam: vt patet.

In quo discutit qd significet ecclesia cu dñi, dic eccle. Cap. iii.

De hoc rursus vocabulo ecclesie videndū est qd significet in hoc textu, quā dicit, dic eccle. Et ne in multitudine expositionum vagi estimeretur, admittatur ecclesia ppe sumi pro cōuocatione seu collectione fidelium. Aliud autē istī q. ecclesia hoc in loco significat cōmunitatē fidelium non in seipsis, sed in pietatis eorum, siue papa inter sit, siue nō. Sed q. hic nō sit sensus literalis ex eo patet q. in vna et eadē significatiōe opz intelligere in hoc textu eccle. nomen respectu cuiusq. peccantis ecclesia sit. Quā. n. vt ex dictis patet, indistincte dicitur sit, dic ecclesie peccatis fratris (quā ille tenetur audire) et nō magis de vli q. particulari aut econtra, oportet vniuoce significare ecclesiam quā applicat ad vniuersalē et quā applicat ad particulare vt pz. Cōstat autē q. cū denunciandus est frater ecclesie medio. f. sue ecclesie, nō precipit a dño q. dicat ecclesie illius. i. cōmunitati, siue eps inter sit siue nō. Ergo cū precipit dicendūz ecclesie indistincte, nō intelligitur cōtras, siue caput velit esse siue nō. Ad sciendū est, q. lz ex vi vocabuli dic ecclesie, figet dñi cōuocationi, pculdubio fidelium: ex trectu tñ litere (q. subdit amen dico vobis quecumq. solueritis sup terrā etc.) sumit q. nō de quacūq. cōuocatione fidelium: sed de autoritativa intelligitur: alioquin vocatio fidelium medio. f. siue eius prelato haberet a pño potestātē iudicandi etc. Perinde ergo est dic ecclesie, et dic auctoritatiue cōuocationi. Cōstat autē inductiue in singulis ecclesijs, q. autoritativa cōuocatio nō est, vbi prelatus illius cōuocationis deest: igit nec autoritativa cōuocatio oim fidelium est, vbi oim fidelium pastor et rector, q. est papa, deest oim. f. tam per se q. p aliu. Et est sermo de autoritativa cōuocatione seu ecclesia simplici et absolute, et nō fm qd, seu respectu huius: puta pape heretici deponendi, vel electionis future etc. inquirimus siquidē nunc superioritatem simplici et absolute. Et explanatur aut amplius q. dicimus. f. q. in noie eccle. in hoc textu claudis illius eccle. prelatus. Si nō includit prelatus illius, oportet alterū quonā dicitur, et cōtras fidelium in ecclesia aliqua particulari habere etiā inuito epō a dño iurisdictionis potestatem exercōmunicandi etc. aut q. nō de cōmunitate sit dictū, dic eccle. et nō est ei dictū, quecumq. solueritis sup terrā etc. Sequela pz: q. ecclesie data est autoritas, et si noie ecclesie intelligitur cōmunitas, ipsa cōmunitas velit noli, epi. auctoritātē habere: et si non habet, relinquatur q. ipsa non significatur ecclesie nomine hoc in loco. Primū autē hōi affirmari non potest: scdm igitur est verū. In cuius signum, sacronū doctorum ei cōsonat glossa, dic ecclesie. i. prelato vt capiti cōuocationis. Iuxta hunc etenim sensum etiā ipse qui est papa, dicere pōt crimen alterius ecclesie, i. autoritatiue cōuocationi: vt nicolaus papa xi. q. ii. cap. precipue, lothario regi pminando scribit. Nec ob-

stat q. ipsemet sit illius caput: q. hoc est per acciden. f. q. de nuntians et prelatus cōuocationis coincidunt in vna et eandē personā. Et si bene pterius euangelij notetur, vbi vult dñs autoritatiuā cōuocationē adhiberi, in qua ex pluralitate cōuocationis pñij vigor, ex auctoritate autē prelato auctoritas iudicij inueniretur. Propter qd etiam puerit sermonē ab ecclesia ad prelato: cū est prius de ecclesia dñi, dic eccle. et si illā nō audierit etc. non subdidit, amen dico vobis, quicquid soluerit ecclesia sup terrā: sed subdidit, amen dico vobis, quicquid solueritis, inuoluās per hoc pñiū quidē cōuocationis pñio cōrectionē tractandā: prelato autē auctoritate soluendū ligandūq. iuxta pñiā per ecclesiam esse. Pluraliter autē dixit solueritis: vel propter pluralitatem cōuocationis ad tractandum et pcludendum, vel propter pluralitatem capitū in pluribus ecclesijs, de quibus indistincte dixerat: dic ecclesie.

In quo discutitur, an dñs p illa verba matth. 18. dederit immediate potestatem ecclesie: et quantā ei dederit. Cap. iiii.

Clamuis autē ex ecclesie in hoc textu suppositione et significatiōe manifestus est ex ecclesia in hoc textu suppositio. f. q. ad ecclesiam vniuersalem non restringitur pñiens litera, sed q. indistincte de ecclesia est sermo: ad huc tamē obscurū remanet: et ppterea declarandū an dñs immediate dederit pratem iurisdictionis eccle. indistincte, et qm auctoritātē eidē dederit. Est autē rō obscuritatis in primo: q. si dñs dedit immediate potestātē iurisdictionis ecclesie fratris peccatis in me: quā quilibet ecclesia sit talis, sequitur q. quilibet ecclesia habeat immediate potestātē iurisdictionis a dño: quod non bene sonat: si autē non dedit omni ecclesie fratris peccatis in me: quum nō sit maior ratio de vna q. de reliqua: nulli dedit in hoc textu: quod nō admittitur. Non autē obscuritatis in secundo est: quia equalem potestatem continent verba dicta in hoc textu ecclesie: et verba dicta petro, scilicet quecumq. ligaueritis super terram, erunt ligata et in celo: et quecumq. solueritis super terram, erunt soluta et in celo. Ad consonant autem equales esse in ecclesia dei potestates iurisdictionis non habētes in eadem aliquam tertiam supra seipsum: cipatū enim pluralitas mala est.

Principiū autē huius claritatis sumendum puto a destructione sensus opinari: vt vel sic veritas elucescat. Dicendum est ergo primo, q. ipm dñm dare immediate potestātē illā, quecumq. solueritis, cōmunitati vniuersali ecclesie, repugnat ordini inter papam et ecclesiam: q. (vt dictū est) ponit duas equales intensiue pās iurisdictionis in ecclesia, nō habētes tertiā supra se in eadē ecclesia: a dño immediate ordinatas: scilicet cōmunitatis ecclesie vniuersali: et pape. Patet sequela ex textu matth. xvi. et matth. xviii. vbi (vt dictū est) eadē verba vtriq. dicta leguntur. Et licet hoc sit fm se inconueniens: maius tñ ostenditur: si attendamus quomodo pps eterna sapientia, principatū pluralitatem in ecclesia instituit, quō mutuo sese impediunt due pās: q. si perplexe essent oves xpi, vel libere cōtraria precipiētibz, vt aut obediēter alteri ad libitū, aut neutri, aut vtriq. ad contraria, quod est impossibile. Et quod amplius est, si hec etiā poneretur data immediate potestas vniuersali ecclesie, vnde sibi potestātē supra papā habentē equalem pñiū ecclesie even dicaret: cum par in parē nō habeat imperiū. Quum enim potestas intensiue equa sit, qua ratione ecclesia supra papam, q. membrū eius iurisdictionē haberet, q. dicitur est: si peccauerit etc. dic ecclesie: eadem ratione: q. ecclesia est ouile pape, q. dicitur est: sicut vnus ouile, et vnus pastor, papa supra eccle. cōtraria iurisdictionē haberet, aut neuter sup alterū. Dicendum est scdo, q. ipsum dare immediate potestatem illam quecumq. solueritis etc. cōmunitati cuiusq. ecclesie, repugnat consuetudini ecclesie (et est semp sermo de cōitate ecclesie vt aduersarij intelligūt: scz siue prelatus ad sit siue nō omnino.) Pz hoc ex cōi ecclesie consuetudine, qua talis cōtras inuito suo epō et papa nō potest absolueret et ligare: que tñ posset si a dño immediate haberet potestatem cōmunitas cuiusq. ecclesie. Dicendum est tertio, q. ipsum dare immediate potestatem: quecumq. solueritis super terram, erit etc. in sua amplitudine vt sonat cuiusq. ecclesie auctoritate proprio capite, nisi cuius propriū caput est papa repugnat ecclesiarij ordini essentiali: et earum professioni. Ordini quidem: q. si ex hoc loco summa auctoritas cuiusq. ecclesie auctoritate proprio capite (vt dominus loquitur) indistincte data asseritur a domino immediate, opz dicere duo. primo qd quilibet ecclesia immediate habet

autoritate a dño. scđo, q̄ quilibet eccl̄a habet equalē int̄sue a dño potestātē iurisdictionis: q̄uis extēsiue vna excedat alteram, et vniuersalis eccl̄a oēs. Et cōiunctū sequela vtriusq̄: q̄ eccl̄e indistincte, immediate et inegaliter datū est (vt p̄ in littera et ex dictis) et nō magis vni q̄ alteri: vt p̄ ibidē. Et ex hoc sequit̄ vltērius vtriusq̄ pars p̄dictionis. s. q̄ vna eccl̄a est superior simpliciter, et nō est superior simpliciter altera. Nā ex eo q̄ quilibet eccl̄a h̄z a dño in suos potestātē, sequit̄ q̄ eccl̄a vna, puta vniuersalis est superior simpliciter quilibet eccl̄ia particulari (vt pote eius membro) ac per hoc potest disponere et ordinare de illa: et ordinare aliquid de illius potestate, irritādo si secus factū fuerit. Et eo vero q̄ quilibet eccl̄ia h̄z a dño immediate potestātē equalē intensiue, sequit̄ q̄ eccl̄ia vniuersalis nō pot̄ aliqd subtrahere potestati iurisdictionis eccl̄ie particularis: p̄tās em̄ data alicui a p̄ncipe, nō pot̄ ab inferio ri auferri. Et p̄r sequit̄, q̄ eccl̄ia vniuersalis nō est simpliciter superior fm̄ potestātē iurisdictionis respectu eccl̄ie particularis: superioris em̄ potestatis iurisdictionis simpliciter est pot̄ se irritare inferioris actū, si hoc faciat. Reliqua incōuenientia q̄ sequunt̄ ex equalitate intensiue potestatis iurisdictionis in quilibet eccl̄ia (vt puta q̄ subditus nō tenet magis vniuersali q̄ particulari obedire, q̄ par in parē h̄z imperiū, q̄ q̄d ab vna sit, a reliqua pot̄ impediri, et reliqua) vtriusq̄ mediocriter doctis relinquo deducenda. P̄ professione autē eccl̄iarū hoc repugnat: q̄ papa reseruat vel prohibet eccl̄ie. eccl̄ie relique potestātē iurisdictionis in reseruat̄ prohibitis et c. se non habere constitunt: quod non vere dicerent si illam potestatem a domino immediate accepissent. Et est sermo semper in huiusmodi de dare ordinario iure potestatem.

Ex quibus oibus collige, quum hec p̄tās tam ampla soli petri eccl̄ie cōueniat, et hec verba nō soli petri eccl̄ie dicta sint, q̄ per hec verba aut nulla ordinaria p̄tās iurisdictionis data est, aut nō tā ampla vt est illa data petro. Et vere sic est. Verba siquidē dñi manifeste cōtinent potestātē iurisdictionis in eccl̄a (nec hoc vertēdū est in dubiū) sed nō t̄nēt q̄ p̄ ipsa data sit a dño talis p̄tās: vt discurrendū p̄ singula, et ratione manifestat. Discurrendū quidē p̄ singula: nam p̄ illud verbū, dic eccl̄ie, nulla datur p̄tās, s. p̄cipitur denunciatio, perinde em̄ est dic eccl̄ie, ac dic iudici: vbi p̄z nō dari iurisdictionē, sed p̄cipi denūciationē. Per illud vero, si eccl̄iam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus: quū perinde sit, ac si iudicē nō audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus: manifeste p̄z nullam dari potestātē, s. in casu pertinacie euitationē illius a dño iudici. Per illud demū, amen dico vobis, quęcunq̄ solueritis et c. nullā etiā dari tunc potestātē ex eo patet, q̄ nec petro ex eisde verbis. I. quicquid solueritis et c. vlla data est tunc potestas: sed post resurrectionē domini, quum dictum ei est: pasc oves meas.

Ratione autē Nam potestas iurisdictionis contenta in his dñi verbis, aut est data tunc eccl̄ie, cui dñs loquit̄, aut nō est data tunc: inter hec em̄ cū contradictione opponant̄, nō datur medium. Si nō, habetur intentū. Si est data tunc eccl̄ie, ergo quilibet collationi seu cōuocationi fidelium tunc eccl̄ie non men vere cōuenit, data est a domino immediate potestas illa iurisdictionis: hoc autē spectat ad heresim pauperum de lugduno, dicentū q̄ vbi sunt fideles congregati in nomine dñi, ibi est potestas, eo q̄ potestas sequit̄ sanctitatē persone: solus em̄ differt ab ea fm̄ vnum et multa. Sequela autē patet: q̄ dñs indistincte de eccl̄ia loquens, ad quācunq̄ eccl̄iā peccatis fratris p̄ceptū sententiāq̄ extēdit. Cōstat autē collectionē seu cōuocationē fidelis sine prelato aliquo inter eos eccl̄e non men vere habere. Et cōfirmatur q̄ de tali collectione oportet istos cōcedere eccl̄iā ibi dicit̄: q̄ q̄ est, non sit, et habenti nō datur q̄d habet. Si ergo eccl̄ia per hec sit habēs potestātē ipsa nō habet illā, ergo illa collectio in sermone est q̄ nō habet autoritatē, sed hinc accipit. Et cū non sit maior ratio de vna q̄ de alia: sequitur idē q̄ prius, s. q̄ quilibet fidelis collectio a dño hinc habuerit autoritatē iurisdictionis. Si dicatur, q̄ eccl̄ie nomine intelligitur hic collectio fidelium autorizata: tunc currit ratio prius dicta de ordine essentiali eccl̄iarum. Et obstat ipsum dare: quia habenti nō datur: et quod est potestatem habens, non fit potestatem habens.

Quia igitur ex predictis patet, q̄ autoritas iurisdictionis in verbis dñi continet̄: et nō est per hec verba data: discendū est, q̄ per hec verba dñs vltra p̄ceptū de correctione fraterna, denūciatione illiusq̄ ordine, efficacī eccl̄ia

potestatis iurisdictionis ad litterā expressit p̄ illa verba, si eccl̄iā nō audierit et c. et quęcunq̄ solueritis super terram et c. ostēdit em̄ tāte efficacī eccl̄ie esse finiam: vt in dubie a nobis seruanda, et in celo rata sit. Et hoc solū p̄ illa verba dñs fecit: potestātē em̄ eccl̄ie a s̄ supponebat. Et pot̄ admitti q̄ p̄misit illā per illa verba, quęcunq̄ solueritis. sed ad vtriusq̄ hominē. s. q̄ p̄tās supposita est et promissa, fat est, si quę data est, et sit quo ad modū, si mediate vel immediate data est. Petro siquidem, ac p̄ hoc ei eccl̄e immediate potestātē dedit post resurrectionē nem dicēs: pasc oves meas, reliqs vero eccl̄ijs mediatē petro fm̄ cursum ordinariū: quīs dispensatiue mediantibus alijs ap̄ls: q̄bus pot̄ cōcedi hoc esse p̄missum. Et ergo sensus literalis verborū dñi, q̄ tanta esset futura eccl̄ie cuiusq̄ autoritate potestas in sibi subditis vt sic: vt sententia eius et coram hominibus et in celo esset valida. Et hic sensus est amplectendus: vt pote cui omnia consonant: et series textus: et sensus verborū, vt autoritates sanctorū, et consuetudo eccl̄ie, et euitatio omnium inconuenientū: que omnia p̄pter tam dicta hic et in libello insequenda omittit. Satis enim patere puto hec: et quod promissioni domini sufficiat exhibitio quam mediantē petro ordinari: et mediantibus alijs apostolis per viam legationis omnibus eccl̄ijs fecit.

Quomodo eccl̄ia habeat potestatem iurisdictionis que in verbis domini continetur: an scilicet ratione sue totalitatis an ratione partis.

Caput quintum.

Quia autem constat eccl̄iā, de qua dñs loquit̄, habere potestātē iurisdictionis, quantumcunq̄ per illa verba nō sit ei data, et variis modis intelligi hoc potest: opportunū videretur discutere modum, quo potestas iurisdictionis est in eccl̄ia. Sciendū igitur est, q̄ dupliciter potest intelligi eccl̄ia ad litteram cui peccatum fratris peccantis dicendum mandatur dominus, habere potestātē iurisdictionis in foro exteriori (de quo est sermo) iuxta duos modos quibus de eccl̄ia, que quoddā totū significat, aliquid verificat. Primo ratione partis, secundo ratione ipsius totalitatis seu totius. Sicut de homine, qui etiā quoddam totū est, dicimus q̄ videt q̄ audit et c. et verificatur ratione partis: q̄ videt per oculū, audit per aurē et c. et rursum dicimus de eodē, q̄ perfectū est aialit̄: q̄ est animal politicū et huiusmodi: et verificatur ratione ipsius totū: vt patet. Et quidem q̄ de eccl̄ia ratione partis (puta capitū) verificatur q̄ habet potestatem iurisdictionis soluendi et ligandi in foro exteriori, dubium nō est, et sic solū (vt probabit amplius) ad litteram verificari potest sermo euangelis, q̄ eccl̄ia habeat potestātē. Quod autē de eccl̄ia ratione ipsius totius hoc verificetur, multipliciter imaginari pot̄. Primo accipiendo eccl̄iā quasi totū homogeneū, i. similis nature per totū prout eccl̄ia est collectio fidelium: oēs em̄ fideles inq̄stū fideles, vnius sunt nature. Et sic esset sensus q̄ eccl̄ia, i. collectio fidelis habet potestātē iurisdictionis et c. Et si in hoc sensu intelligat̄, dic eccl̄ie, sequitur q̄ cū in fide non sit differentia sexus et status, q̄ eccl̄ia laicorum et feminarū haberet iurisdictionem in foro exteriori. Et tenet sequela, tum q̄ oēs fideles sunt eiusdē nature, tum q̄ si contingat in aliqua eccl̄ia mori clericos oēs, remanet ibi vere eccl̄ia in hoc sensu, i. collectio fidelis: et p̄r fm̄ istā phantasiā illa haberet potestātē ex cōmunicandi. Imo si bene cōsideret sumendo eccl̄iā vt totum homogeneū: qm̄ fides sola est eius natura, accidit illi totū, q̄ aliqua eius pars sit status clericali: q̄ in illo toto vt sic p̄tās ponitur. scđo ergo, pot̄ intelligi sumēdo eccl̄iā vt totū heterogeneū, i. dissimilis nature: prout eccl̄ia cōstat ex oibus mēbris officialib⁹ (puta ep̄o, sacerdote, diacono, vel alijs quomodolibet assignandis mēbris) hoc em̄ totum est quasi corpus constans ex oculis, manibus et c. Et sic esset sensus, dic eccl̄ie id est cōuocationi integre mēbrorū eccl̄ie. Et si in hoc sensu intelligatur, q̄ ipsum totū ratione sue totalitatis habet potestatem iurisdictionis, obstat tria. primo q̄ equalis potestas intensiue poneretur in quilibet eccl̄ia: quoniam vna tñ potestas a dño nominata est: et non magis de vna quam de alia eccl̄ia: vt patet in littera: et ex antecedentis. secundo q̄ esset maior intensiue potestas in eccl̄ia quam illa, quodcunq̄ ligaueris super terram et c. Et tenet sequela: quod potestas totius eccl̄ie ratione sue totalitatis ponitur superior, etiam respectu papatus. Salitas autem consequentis patet etiam ex verbis domini eadem verba replicantis: que petro dixerat: scilicet quęcunq̄ solueritis super terram, tertio q̄ non esset data

a dño immediate. Matth. 18. q̄ tñ est totū fundamentū istoz. Et tenet sequela: q̄ tunc nō erat institutū sacm̄ ordinis: q̄ cōstat esse institutū simul cū eucharistie sacramēto, p̄dicit q̄ dñs pateretur. Nō igit dedit dñs tunc eccl̄ie. i. cōtati facerdotū diaconoz et ep̄oz (qui integrat generale conciliū) potestatem iurisdictionis: q̄ non erant sacerdotes, nec diaconi, nec ep̄i, nec clerici: nō enim autem nil datur. Et si dicatur q̄ dñs tunc nō dedit: sed promissit se daturū in illis verbis: quęcunq̄ alligaueritis et c. habeo intentum q̄ nullibi in sacra scriptura habetur, q̄ dñs per semetipsum immediate eccl̄ie cōmunitati potestātē iurisdictionis dedit. Et si insisteret: q̄ quod promissit seruauit. Patet responsio, q̄ nō promissit per semetipsum immediate se daturum (vt patet in littera) et ideo non oportet, q̄ hoc obseruauerit: satis namq̄ fecisset promissioni sue, sicut in veritate de facto verificauit illa verba sua mediantē petro in vniuersis eccl̄ijs. Quia igitur de eccl̄ie cōmunitate quomodolibet sumatur, non verificatur ratione sue totalitatis verba domini matth. 18. in quibus totum sit fundamentum ex autoritate scripture, tota aduersariorum opinio stat in hoc, quod cōmunitas eccl̄ie ratione sue totalitatis habet potestatem immediate a dño: consequens est vt verba domini verificentur de eccl̄ia ratione partis (puta capitū) vt predictum est. Et propterea cōmunitas animi conceptio fidelium est, dic eccl̄ie, id est prelato eccl̄iastico ratione cuius eccl̄ie ipsam potestatem habet.

Quomodo potest (cōdescendendo multorū sensui) intelligi q̄ eccl̄ia ratione sue totalitatis habere potest et habet quādoq̄ potestatem aliquam iurisdictionis.

Caput vi. Quod potestatem aliquam iurisdictionis.

Conseruandum quod est, ne fallamur, vidētes quādoq̄ auctoritatē iurisdictionis eccl̄iastice in eccl̄ia rōne sue totalitatis: et propterea falsa iudicem⁹ p̄dicta. Nō enim docuimus aut docemus nō cōuenire eccl̄ie potestatem quādoq̄ ratione sue totalitatis: sed sic nō esse datam ei a domino iesu christo immediate per illa verba matth. 18. Non nego enim q̄ ep̄i cōscripti orientales cōuenientes, possint simul quasi vnum corpus et vnam autoritatē exercere, se etiam singulos subijciendo illi: sic illa potestas in toto illo corpore ratione sue totalitatis existens, statueret supra illas eccl̄ias, actusq̄ iurisdictionis exerceret. Sed tamen nihil poterit illa potestas, nisi quod ex potestatibus singulis et illarū subiectis consurgere potest. Propter quod si esset aliquid reseruatū romano pontifici, non posset potestas illa absoluerē ab illo. Et similiter omnes vniuersi orbis prelati, mortuo summo pontifice vel sine illo, si cōuenirent communicando in vnum corpus et vnanimes in constituendo, constituerent in tota synodo illa potestātē vñā sup omnes eccl̄ias, his tamen exceptis, que summi pontifici sunt propria. Simili quoz modo quum papa cum reliquis platis orbis conciliū celebrando simul cum eis cōstituit, absoluit dānat et c. communicando cum alijs quasi vnus ex eis facere videtur. In his enim omnibus et similibus non est aliqua potestas immediate data a domino iesu christo ipsi cōmunitati primo nec est aliqua extranea potestas a potestatibus partibus: sed velut potestas totalis consurgens ex partialibus. Quomodo modum enim in naturalibus inuenitur differre forma a forma dupliciter: scilicet vt vna forma separata ab alia: vt forma solis a formis mixtorū: et vt formati⁹ a forma ptis, vt humanitas ab aīa hoīs ita potestas pape differt ab alijs. Primo modo: et potestas synodi differt ab his ex quibus accūmulatur, secundo modo. Et ista potestas in tota synodo per viam cōmunionis seu accumulatiōis in cōmuni a singulis p̄tibus liberalius vel minus liberaliter, prout partibus et p̄cipue principi videtur, qui nūq̄ totam suam autoritatē accumulare in cōmuni intelligitur, sed q̄tum ad illa tractanda expedit. In cuius signum nō intelligitur se subijcere synodi potestati cōactive: q̄nticūq̄ statuit synodus cōsentiat, cōmuni⁹ omnib⁹ eccl̄ie per personis. Et ex hoc patet, q̄ si tota eccl̄ia secl̄o papa aliquem p̄ficeret cure eccl̄ie, ille esset subditus pape, nec posset a casu papali absoluerē: q̄d nō esset: si eccl̄ia haberet vniuersalē et plenam potestātē immediate a christo ratione sue totalitatis secl̄o papa. Et similiter papa pot̄ q̄nti est ex potestatis autoritate, tollere statuta concilij generalis etiā de cōsensu et autoritate sua facta: quod nō esset: si eccl̄ia integra ratione sue totalitatis haberet potestātē vniuersalem et plenā a domino iesu christo. Et omnibus autez

dictis euulsam iam esse radicem ex iure diuino op̄natam potestatis eccl̄ie supra papam, liquido apparet.

Apologie secunda pars.

Et sic cum vtriusque Juris: naturalis scilicet et diuini fundamentum ademptum sit: ad singula obiecta descendendum est.

In capite Tertio illius libelli domini ordinasse sic eccl̄ie regimen: vt petrum summum pontificem instituerit, a quo via ordinaria in reliquum eccl̄ie potestas deriuaret: et quod ipse dominus via preuentiōis gratuite apostolis alijs potestatem dedit.

Obijciatur contra In eccl̄ia fuit potestas electiua pape: antequam Petrus fuerit papa: ergo cum maiori apparentia diceretur christum cum fecit Petrum summum pontificem preuenisse eccl̄iam: et id ex gratia Petro contulisse quod eccl̄ia potuisset ordinare ex christi institutione, quam quod preueniret Petrum dando apostolis potestatem. Antecedens probatur: quia potestas electiua est in eccl̄ia a christo. Matth. xviii. et c.

Respondeo Quod assumptum est falsum: nam cū electio pape sit vicarij principis electio, et ordinarij electio vicarij vniuersali⁹ principis vni et presentis spectet ad ipsum principem, consequens est, vt cum dominus vsque in diem ascensionis vt princeps presens fuerit in eccl̄ia ad ipsum ordinarij spectabat tunc electio sui vicarij. Nec vnquam inuenitur quod in Matth. xviii. nec alibi dominus dederit eccl̄ie ius eligendi suum vicarium ipso presente. Unde dominus non preueniendo, sed instituendo et erequendo quod promiserat Matth. xvi. tibi dabo clauēs regni celoz et c. et Joan. x. fiet vnum ouile et vnus pastor, Petrum papam et papatum simul instituit. Rursus (vt per antea dicta patet) Matth. xviii. potestas electiua pape non est data eccl̄ie. Quomodo autem et vnde potestas electiua pape sit in eccl̄ia, inferius in ca. xxi. dicitur. Et aduerte hic, quod preuenitio quam ego dixi, super ipsius eccl̄ie et sanctorū determinatione fundatur. Quod enim a Petro ordinarij potestas in reliquum eccl̄ie corpus deriuanda sit, leo in cap. ita dominus distū. xix. manifestat. Quod etiam dominus ipsum ordinarij via instituerit, ex hoc quod non ipsum solum: sed in ipso omnes successores suos instituit habetur: hoc enim statuentis non preuenientis est: sicut per oppositum, quia relictos apostolos in proprijs tantum personis: et non in successores suis legatos vniuersales fecit, ad preuenientem gratiam spectat. Hec enim eccl̄ia fatetur, Petri solius successorem vniuersali potestate cognoscens. Et per hoc etiam patet non fuisse in eccl̄ia ante institutum Petrum papam, potestatem electiua pape. Nam tantam potestatem habet nunc quantam tunc: quum papa non possit illam auferre, et dominus qui instituendo dederat, eam statim non diminuerit preueniendo secundum illos in institutione Petri. Quem admodum igitur poterat tunc quemlibet alium episcopum in papam eligere, ita mortuo Petro qui ex gratia factus fuerat a principe, potest alium episcopum quam romanum papam instituere. Et sic ro. pontifex recognoscere debet se prelatus ceteris ab eccl̄ia, hoc illi concedente, non auferendo saltem: cuius tamen oppositum docet pelagius in cap. quamuis. Distū. xxi. Sancta ro. eccl̄ia catholica et apostolica, nullis synodis constitutis ceteris eccl̄ijs prelata est, sed euangelica voca domini et saluatoris primatum obtinuit. Amplus. Si dominus immediate dedit hanc potestatem electiua pape vniuersali eccl̄ie, qua presumptione clerus romanus et populus eius et c. usurpauerunt sibi hanc potestatem electiua pape tanto tempore antequam institutum aut approbatum fuerit per generale concilium de electoribus: qua cōscientia tot sancti viri electionem tot eccl̄ie a christo commissam irrequisitis alijs a paucissimis tractauerunt, fecerunt, acceptauerunt, exereuerunt. Sed de his latior erit sermo. Hec autem dicta sunt ad ostendendam falsitatem assumpti in hac obiectione.

Diri in ca. 4. eiusdē q. p. ualuisse sua iōā. 2c. Sed obio dictionis proprie in ca. 13. tractabitur. Cap. 2. in ca. 6. eiusdē. papā esse caput ecclesie vniuersalis: non solum singulorū membrorum: vt inimici veritatis glossant.

Obijcitur contra hoc dupliciter. Primo, q. falsum est papam esse caput ecclesie vniuersalis collectivae sumptē. Tū, qm̄ ecclia non est petri, sed christi: iuxta illud math. 16. super hāc petra edificabo ecclesiam meā, non tuā. Tū, q. papa est minister ecclesie, nō dominus: ecclesia autem est cui ministratur: ac per hoc maior: iuxta dictū saluatoris: maior est qui recumbit quā qui ministrat. Tū, quia omnes auctoritates dicētes papam esse caput ecclesie, intelligunt de ecclesia pro singulis ecclesijs particularibus, respectu quorū est caput ministeriale: nō pro tota ecclesia collectivae. Secundo, quia licet concedatur petrum esse caput ministeriale etiam totius ecclesie vniuersalis: non tamen oportet omnem proprietatem capitis in eo saluare: specialiter superioritatem in auctoritate respectu totius resisti. Et hoc precipue, quia tota ecclesia non dicitur corpus petri: sed corpus christi: vt patet ad rom. 12. Et confirmat hoc quia rex dicitur caput regni, non tamen propterea est regno congregato superior, sed qualiter eius parte.

Rñdeo Et ad pūm quidē pbatōne primā, q. ecclesia non ēē petri sed christi. nō arguit petri nō ēē caput eius: sed petrum non esse caput illius ex se, s. loco christi: vt patet. Ad secundā vero probationem, q. petrum esse ministerium ecclesie vt cui ministratur, non est esse inferiorem potestate, sed exercitio vnde ipse dominus de seipso dicit, q. venit ministrare: z papa vocat se seruū seruorū dei: sic est in veritate. Ecclesiam autem esse maiorem papa vt finis est maior: quod est ad finem, verificatur q. est esse melius: in his em̄ que non mole magna sunt, idem est matius quod melius secundū augu. papatus siquidē est propter ecclesiam, z non eōtrario. Ande ex hoc, q. papa non est dominus sed minister, z ecclesia maior potestate z nobilitate nihil habetur contra potestatem capitis contra quā tenditur. Ad glossā demū communē, dicitur q. licet multe auctoritates possent sic glossari, non oēs tamen sunt illius capaces: vt in libro ostensum est. Ad secundū autem dicitur, q. ecclesiam non esse corpus petri, sed christi, verū est: quia christus non solum caput mysticus eius, sed mysticum suppositum ipsius est: vt patet ad ephe. 1. Abi de christo duo dñr. s. q. est caput ecclesie: z ecclesia est corpus eius. Et pūm ad cor. 12. expresse dicitur, sicut n. vnus corpus est, z multa mēbra habet, omnia autē mēbra corporis cū sint multa: vnū tñ corpus sunt: ita z christus. Ex hoc autem, q. ecclesia est corpus christi z non petri: non sequitur q. petrus non sit caput loco christi: sed q. petrus non ille qui operatur per mēbra huius corporis, sed christus: qui per petrum z ceteros operatur. Et similiter nō sequitur: quod illud caput loco christi non sit superior auctoritate residuo corporis christi: vt manifeste liquet. Ad cōfirmationē dicit dupliciter. Primo q. nullus dicit: q. ex esse qualitercūq. caput alicuius multitudinis, sequat potestas iurisdictionis super illa multitudine: cū multipliciter aliqd possit dici caput alteri metaphorice. Papa autē est sic caput, q. est pastor, episcopus, z rector totius ecclesie: nō solum singulariū: vt auctoritatib⁹ z rōne ibi pbatū est. Dicitur secūdo, q. sicut rex est caput regni: ita superior eo. z ppter ea rex qui depēdet a regno collectivae, non est caput illi⁹: z iō non est superior eo, sed singulis partib⁹. Rex autē qui etiā a regno collectivae nō depēdet (vt est rex regū) est caput etiam totius cōgregati, z superior eo. Unde arguere ab esse caput in rege depēdere a regno, ad ēē caput in papa, nō ē rectum. eo q. papa nō depēdet a regno collectivae, nec vices ecclesie gerit sicut rex talis vices regni: sed solus iesu christi vicarius est.

Diri in eodē ca. 6. q. potestas electiua ipsius pape in pa pe potestate est. Sed quia in ca. xxi. latius tractat: ibidem obiecta soluentur.

Obijcitur cōtra in eodē ca. 6. q. nō est maioris auctoritatis cōcilij auctoritatis a papa, quam ipse papa. Pūo ex glossa in ca. legimus, q. 3. v. Statuta concilij generalis p̄uolunt statuta papae, si cōtradicta. Secundo, q. cōstitutio calcedonēsis cōcilij p̄uoluit reclamatiōe leonis de cōstātinopolitana sede: vt p. 3. in ca. antiqua, de p̄uilegijs, z. 2. 2. v. renouātes. Tercio

q. consuetudo generalis ecclesie pontificale statuti abrogat. **Rñdeo** Et de glossa primo dico, q. ipsamet non asseritūe dicit illā sententiā, sed argumētum ad illā dicit: vt patet etiam ex seipso in ca. nemo, q. 9. ad quam se remittit. Secundo dicitur, q. verificatur de statuto concilij superuenientis statuto pape: quoniam quādamodum ipsemet papa ius condendo prius contrarium, illud tollit: vt patet in ca. licet in sexto: ita etiā concilij auctoritati a papa constitutio, pape constitutionē priore contrariam tollit. De vi gore autē concilij circa sedē cōstātinopolitanā, dicitur q. non concludit superioritatem concilij supra papā: sed tolerantiam pape. Videmus enim continue priatos cedere multitudinē magnatū: quāuis si potestate vti vellet, cōpescere possent. Quāuis de reclamatiōe leonis nihil in capitulis illis habetur: imo ibi humilis est loquutio dicentium, petimus. z. De vi autē consuetudinis vniuersalis: dicit q. si hoc concluderet ecclesiam supra papā: concluderet etiam ecclesiam supra seipsum ecclesiam: quoniam etiam statutum vniuersalis ecclesie, generalis consuetudo abrogat: vnde abrogatio istiusmodi non sit potestatiue: sed executiue ex parte ecclesie: z negatiue ex parte p̄ncipis: quia scilicet non cogit.

Obijcitur In eodē sexto ca. q. si ecclesia: hoc est communitas ecclesie secluso papa haberet potestatem supra papam: ecclesie regimen esset democraticum. seu populare: in quo tota auctoritas apud nullum residet: sed in tota communitate.

Rñdeo Contra sequelam: quia non dicitur regimen regale: in quo sit vnus totus residuo superior: quia tunc non esset in ciuilibus aliquod regimen regale: sed quia est vnus: qui totius populi vices gerit: quolibet particulari superior.

Obijcitur Quod sequela est optima formaliter intellectus terminis: quia si in tota communitate sola est auctoritas: ergo vt sic constituit regimen populare: quous in quātum aliquem vnū p̄ficat: constituat aliam speciem regimenis. Rursus sequela est optima de summo regimine ecclesie: de quo est questio: quoniam si in tota communitate z sola est vniuersalis ecclesie potestas: summū regimen: summūq. tribunal eiusdem: ad quod omnia resoluerentur: esset populare: vt patet: quicquid esset de regimine medio per vnū. Ande si in regno aliquo populus est supra regem: manifeste sequitur q. quod communitas populi vt sic regimen est populare: z quod summū tribunal est populare: quāuis exerceat per aliam regimenis speciem (puta per regale) supra alios iurisdictionem suam communitatē. Nihil igitur obstat obiecta dictis: quoniam cum regimine regali medio: stat supremum populare: de quo est questio: z formalis sermo.

Obijcitur In ca. septimo: probando q. papa esset supra communitatem totius relique ecclesie: ex illa auctoritate: pascere oues meas. z. q. papa est pastor vniuersalis ecclesie: z non solum singularum ouium.

Rñdeo Respondendo dupliciter. Primo per intertationem: q. papa est pastor totius ecclesie quantum ad administrationem: pabuli spiritualis verbi dei z sacramentorum. hēc. n. nō exercentur per communitatem sicut actus iuridici.

Obijcitur Et negatio quidem, irritationibus in nunc auctoritate inducta ostenditur: Quā dñs dicit: pascere oues meas: illimitate admittitur: ergo non est limitandum ad singulas z nō omnes: vt negatio ista limitat: nā singule z omnes sue oues sunt. Secunda autē responsio aut nihil dicit: aut seipsum intrerunt. Nam dupliciter potest intelligi concessum: q. papa est pastor totius ecclesie quantum ad ministrandum verbum dei z sacramēta. primo auctoritatiue, secundo ministerialiter: respectu totius ecclesie. Si auctoritatiue: ergo ipse vt superior tota ecclesie communitate est: nam auctoritatiue pascere verbo dei z sacramentis: est actus superioris absolute respectu illius qui sic pascitur: vt patet inductiue. et sic responsio interimit seipsum. Si autem ministerialiter: ergo non habet papa ex se in pascendo plus quam in actibus iuridicis: potest siquidem z actus iuridicos omnes vt minister ecclesie communitatis apud istos: z sic responsio nihil dicit.

Est ergo papa vere pastor auctoritatiue vniuersalis ecclesie z singularum personarum eius in iudicio z iustitia et verbo dei z. vice illius qui pascit omnes in innocentia cordis.

Obijcitur In eodē septimo ca. ex illa auctoritate, fiet vnū ouile z vnus pastor: quod papa est pastor illius ouilis: z non econuerso.

Rñdeo quod christus dixit petro: pascere oues meas: non tuas: et qd christus dedit potestatem ouili supra pastorem.

Obijcitur quod petrum esse pastorem ouium nō suarum sed christi: cōcludit ipsum esse pastorem non ex se: neq. loco ecclesie communitatis: vt obijcientes dicunt: quoniam oues nec sunt petri: nec sunt communitatis ecclesie: sed loco iesu christi: cuius solius sunt oues proprie. Ande ex hoc nihil aliud habetur: nisi quod petrus p̄ficat ouile non suos: sed christum non ex se, sed loco christi. Quod autem additur christum dedit se auctoritatem ouili supra pastorem: voluntarie dicitur: z ipsi verbis domini disponat z reputat. Dissonat quidem quia ouile illius pastoris ecclesiam cōstituit, regulare est autem vt pastor p̄ficat ouile: z non econtra. Repugnat autē vt ibidem deductum est: quia nō fieret vnus pastor iuxta verbum domini: sed duo: scilicet petrus z ipsum ouile. Et q. de petro voce domini constat dicentis: pascere oues meas: z quod vnus tantum sit: eiusdem auctoritate dñi patet: p̄ns est vt alter pastor: sicut sit contra dñi sententiam.

Obijcitur In eodē septimo ca. q. nō minus papa est episcopus sue ecclesie: ex hac propositione inferendo superioritatem eius super ecclesiam catholicā: z non solum super singula membra: sicut est in alijs episcopis respectu suarum ecclesiarum.

Rñdeo cōtra similitudinem. Tū quia episcopus particularis gerit vices vniuersalis ecclesie: q. est supra suā communitatē. Tū quia ecclesia particularis cui p̄ficat episcopus: hz superior in terris: q. p̄ficat illi episcopi.

Obijcitur Et primo q. ratio nō fundat super similitudinem: sed sup. p̄prietate huius sententię: papa est episcopus ecclesie catholice: quāuis declarēt ex similitudine eadē ratioe i alij episcopos: ambrosio, est episcopus ecclesie mediolani. z. Ande cū ex ista propōne formaliter intellecta: papa est episcopus ecclesie catholice: sequitur ipsum ēē episcopū cōtatis ecclesie: satis habetur intentum. Obiecta autē asserūt dissimilitudinem in nō causa vt causa. nam in eo quod est esse episcopi catholice vel talis ecclesie: pōt considerari quid importet esse episcopi: potest considerari a quo fiat, vt fieri debeat episcopus: nō autē procedit considerando quid est episcopi. Lōstat autem q. ad iudicandum de naturis rerum: causa formalis z q. quid est: cōcludit efficaciter vnde cūq. fiat effectiue: siue, n. hō fiat a deo, vt adā, siue ab alio homine: vt nos: vnus nature sumus. Et similiter siue episcopus sit a papa: siue ab vniuersa ecclesia: siue habeat superiorē siue non vnus nature est inquantum episcopus: quous alterius nā sit inq̄tū subditus. An vt vnico verbo dicatur: rō de episcopo vt sic loquitur: obiectiones autē de ep̄o inq̄tū subditus alteri z alterius z ab altero. Propter quod cum papa sit vere episcopus ecclesie catholice: sequitur vt ibidem dicit, q. est primo episcopus ipsius ecclesie catholice: secundario singulariū. Tū q. nō minus est ipse catholice ecclesie episcopus q. ambrosio, episcopus ecclesie mediolani. esset. n. longe minus: si non esset episcopus totius sed singulorum mēbrorū tantū. Tū quia actus proprius episcopi, qui est superintendere: primo fertur bono ipsius catholice ecclesie z secundario super bono singulorū: vt patet ex hoc q. papa ad hoc tenetur sub peccato mortali ex hoc q. est papa constat autem potestates per actus proprios cognosci. Hēc ad hoc video rñsionē: nisi diceretur q. papa hz hunc actū inq̄tū gerit vices vniuersalis ecclesie: cū primo conuenit iste actus: ex etus cōmissiōe cōuenit pape. Sed hēc rñsio potest duplici intelligi. Primo q. papa habeat hunc actū dependenter ab ecclesia: sicut rex creatus a regno. z in hoc sensu falsa est: q. si papa esset vicarius ecclesie: nō immediate ipsius iesu christi: qd demonstratum est esse falsum: z amplius monstrabitur. Secūdo potest intelligi: q. papa habeat hunc actum ex suo officio: supplēdo id qd ecclesie conueniret: si non esset subdi.

ta. Et in hoc sensu est vera responsio: sed nihil obstat rñi: vt p. 3. Capitulum viij.

Obijcitur in eodē septimo ca. q. papa hz supremam potestatem in ecclesia dei: z hoc deduxit ipsum esse supra vniuersalem ecclesiam.

Rñdeo glossando: primo q. potestas pape dicitur suprema respectu potestatum particularium: non autē respectu potestatis communitatis totius ecclesie. Dicitur secundo q. ex hoc q. ponitur suprema potestas in papa: z suprema potestas in ecclesia: non sequitur quod sint due supreme potestates in ecclesia dei: quia potestas pape est propter ecclesiam: iuxta illud: posuit vos deus regere ecclesiam. vbi autem vnū propter alterum: ibi vnū tantum: vt patet in topicis.

Obijcitur Et glossa quidē allata repellitur ex magna differētia inter secūdū quid z simpliciter. Depapa asseritur simpliciter: q. habet supremā potestatem in ecclesia dei: vt patet in ter. al. f. ibi. glossa autē ponit papā habere potestatem supremā secūdū quid: quia in respectu ad aliquas: z nō ad omnes potestates in ecclesia dei. Repellitur quoq. ex literali expositione illius superlatiui suprema: potest. n. exponi negatiue z positue. i. non habens superiorē: z omnia alia superior. z vtroq. modo repugnat glossa illi. Quod autē obijcitur sequele: nihil est: quoniam si communitas ecclesie est tante potestatis q. papa subest ei oportet q. obiectū propriū potestatis ecclesie z obiectū propriū potestatis pape se habeant secūdū supra z sub proportionaliter sicut ipse potestates. Et hoc etiā est manifestum: ex eo q. cōe bonū ecclesie totū est propriū obiectū potestatis communitatis ecclesie: bonū autē singulorū est p̄pū obiectū potestatis pape p̄r loquendo: quia potestas sua propria secūdū illos est p̄mo respectu singulorū: z respectu boni communis totū: papa nō intromittit se nisi vt vtēs potestate ecclie vt instrumentū illius. essent ergo verissime due potestates supreme: z subordinatę simul: qd est ridiculū. Ad id vero qd dicit: potestas pape est pp ecclesia: dicit q. fm veritate est verū: z nihil inuat: sed fm hypophesim cor rñ nō esset propter ecclesiam eodē modo formaliter sumptā: propter quā esset potestas illa ecclesie: quia ista propter ecclesiam collectivae: illa vero pp ecclesiam distributivae. Ande cū regula ex rñitate obiecti non obstat: potestas nō sit pp potestatem sed sub potestate: non video quomodo obstat regula topica.

Obijcitur in eodē septimo ca. q. papa est primus z immediatus vicarius christi: ergo nullam habet potestatem priorem se: z inde intuli ecclesiam non habere immediate ordinariam auctoritatem a christo: z papā nō mediante ecclesia habere auctoritatem zc.

Rñdeo glossando, q. papa dicitur immediatus vicarius christi: quia potestas vicariatus sui: est immediate instituta a christo z ecclesie collata: z non propterea quod habeat a christo non mediante ecclesia. ita quod papa est immediatus vicarius christi: sicut apud apostolum reges sunt ministri dei in vindictam malefactorum: qui tamen mediante populo fiunt.

Obijcitur Et glossa quidē repellitur ex dñā intermedium in instituēdo principatū: z medium in principando: differunt. n. hēc sicut celum z terra. Et esse immediatum vel mediatum vicarium: non attenditur secundum institutionem solam: sed secundum ipsum principari. Declaro singula breuitatis causa in exemplis. christus instituit absq. medio potestatem episcopalem z sacerdotalem: instituit mediare ecclesia potestatem ordinum minorū: z subdiaconatus secundū aliquos: in istis est medium in instituendo: in illis non. Papa instituit legatum: qui committit vices suas alteri. legatus principatur sub papa absq. medio: vicarius autem legati cum medio in principando: dependet cū principari huius a principatu legati z non sola electio ipsius. Et hīs autem liquet equale medium negetur: quum absolute z aliquis immediatus vicarius alicuius principis: quod scilicet negatur medius in principando: vt patet inductiue. Unde cum papa absolute absq. limitatione aliqua asseratur principatus z immediatus christi vicarius: negatur medius principatus inter christum z papam inferiori christo z superiori papa: cuius vices gerit papa. Si enim medius principatus talis est: vt isti concedunt: ponentes ecclesie totius communitatem esse talem principatum: licet papa possit dici

Secunde partis Apologie Caput X.

vicarius christi: non tamen potest vere dici simplr & absolute immediat vicarius xpi: s; immediate vicari ecclesie: & media te ipsius xpi. Immediatio autē in ista pte pape a xpo: nō facit ipm papā christi vicariū immediatū nisi scdm quidā. s; secundū potestatis sue institutionē. Sic. n. quilibet eps potest dici immediatus vicarius xpi: q; cuiuslibet potestas immediata est instituta a christo. Cōstat autē q; aliud intēdit determinatio ecclesie & sancti patres: cum afferitur papā immediatū esse vicarium christi. Unde ratio stat in suo robore. Ad id ve ro q; additur de simili in regibus: dicitur q; non dñr proximi & immediate ministri dei: sed vices multitudinis gerendo: dei ministri proculdubio sunt. Longe autē aliter est de papa: qui nō gerit vices multitudinis: sed iesu christi. Et scito q; inter regem creatum a populo: vt saul: vt stādo in naturali iure sit: & regē datum a deo: vt dauid: & papam factum a christo: vt petrus: & papam electum ab ecclesia: vt reliqui: tanta est in re pre sentando populum differentia: q; rex tam creatus a populo: quam datus a deo: populum & eius potestatem representat: licet nanq; in fieri differat inter se: q; alter a populo alter a deo preficitur: in natura ramen officij & potestatis non distinguuntur. Nam quemadmodum organum naturale: puta manus: si sit a deo miraculose: perinde est ac si esset a natura: ita organū politicum: puta rex: cum est a deo: perinde est ac si esset a populo: & propterea eius potestatem vtroq; modo factus representat: & exercet: illiusq; vices gerere dicitur: et nō dei immediatē. Papa autē siue a christo immediatē: siue ministerio ecclesie mediantē factus: eiusdem etiam est nature & potestatis: & nō representat potestatem populi ecclesiastici: nec ipsius: sed dominum iesum christum immediatē: & illius solius vices gerit immediatē. Et ratio diuersitatis in rege & papa est: quia potestas regia naturali iure est in populo primo: et ex populo deriuatur ad regem: potestas autē papalis supra naturam ē: & diuino iure in persona vnica: nō in communitate primo ē: statuentē christo Ioan. 10. formam supremi ecclesiastici regis in vnica persona: cum dixit: alias oves habeo: & illas oportet me adducere: & fiet vnum ouile. & vnus pastor: & deter minante eodem talem formam ad personā petri in sua perpe tua successione ioan. vlt. cu; dixit illi: pasc oves meas. Unde papa solius christi vicarius est: & nō ecclesie. & propterea dif finitum est per ecclesiam: q; papa in beato petro officium suū vnuerſale suscepit: vt patet ex allatis in libello 2c.

Capitulum 10.

In eodem. 7. ca. conclusionem hanc pape potestas est supra ecclesiā vnuerſalē et cōcilium generale vt distinguitur contra papā. primo auctoritate aug. i. episto la ad gloriū eleutii: felicem grammaticum. 2c. que inter epistolas est 162. vbi loquens de depositione ceciliani carthagin. episcopi: dicit. Ecce putemus illos episcopos qui rome iudicauerunt: non bonos iudices fuisse. restabat adhuc plenarium ecclesie vnuerſale conciliū: vbi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari: vt si male iudicasset conuicti essent: eorum sententia solueretur 2c. Et inter episcopos rome iudicantes: comprehendit melchiadē papam: vt patet ex epistola illa. Ex quibus verbis manifeste sequitur: q; a papa & concilio simul particulari: pōt appellari ad conciliū vnuerſale: & sententia eiusdem solui. Secundo auctoritate octauę synodi: canone. 21. cuius pars habetur. 22. di. in ca. diffinitus. vbi dicit: Vniuersalis synodus cū cōuenienti reuerētia: quamlibet questionē de rom. sede exor tam audire tenetur: & in ea proficere: non tamen audacter sententiam in romanum pontificem dicere. Ex quo patet q; licet omnem questionem de romana sede diffinire habeat synodus: id tamen cū reuerentia propter illius eminentiam face re debet. Tercio auctoritate damasi pape: que ponitur in ter epistolas ambrosij: epistola. 72. vbi damasus dicit respon dendo. Cum huiusmodi fuerit cōcilij capuensis iudicium: vt finitimi Bonoso atque eius accusatoribus iudices tribuerint aduertimus q; nobis iudicandi forma competere non posset. nam si integra esset hodie synodus: recte de his que vestro rum scriptorum comprehendit series decerneremus. Vestri est igitur qui hoc recepistis iudicium: sententiam ferre: vi cem enim synodi recepistis: quos ad examinandum synodus elegit. Et infra. Vos enim vt scripsimus: totius syno di vice dei decernitis: nos quasi ex synodi auctoritate iu dicare non conuenit. Ex quibus manifeste patet primo

q; papa dicit se non posse de illa causa cognoscere: de qua pos set: si synodus adhuc esset integra. i. nihil commisset. Secundo: q; papa constituitur non solum conciliū esse eo in iudica do superius: sed etiam depuratos per conciliū: in ea causa in qua deputati sunt. Quarto auctoritate canonis in ca. si duo. di. 79. vbi dicitur: q; si duo contendunt de papatu: conciliū est iudex: ergo habet superioritatem in vtroq; nullus enim est alterius iudex ordinarius: qn sit iurisdictione supior. Quinto ratione. Papa & reliqui prelati quicquid iudicant: & faciūt vt ministri ecclesie: non solum finaliter (id est: propter eccle siam) sed effectiue auctoritate ecclesie: ergo in ecclesia est primo auctoritas. Antecedens probatur: quia agere dicuntur secun dum intentionem ecclesie. Sequela autem est manifesta. Et confirmatur. Quia suffragia quibus priuatur excommunicatus: & indulgentie non sunt prelatorum sed ecclesie. Et confir matur iterum. Quia sicut deus condens humanum genus: de dit potestatem regimini ciuili ad finem naturalem: non vni: sed cōmunitati 2c. ita regenerans idem ad finem supernaturalem: dedit potestatem spiritualis regimini ad illum finē cō munitati ecclesie 2c. Et sicut quandoq; prouidit populo: dan do principem: vt Moysen: ita prouidit ecclesie: dando Pe trum. Et confirmatur tertio. Quia aliter politia ecclesiasti ca nō esset ita bene ordinata sicut ciuili: nam illa potest pro uidere sibi: principē potestate abutente in destructionem: eccle sia autem nō posset: si non esset superior papa. Et confirma tur quarto. Quia ipse papa esset miserabilior ceteris: si a ma lo cōpesci nō posset. Et confirmatur quinto. Quia papa est ecclesie filius ac per hoc subditus. Antecedens pz ex ambrosio in libro de symbolo: non habebit ibi deum patrem: qui noluit habere ecclesiam matrem. Sequela patet prouerb. 10. stultus despiciat matrem suam. Sexto etiā ratione. Si papa habet potestatem super totum residuum ecclesie collectivę: ergo pos test aliquem actum iurisdictionis in illud totum etiam inui tum exercere: sed hoc est falsum: quia nō potest illud totum ex communicare aut interdicere: nec ad aliquid ipso remittere ob ligare: vt patet per illud Augu. Leges instituuntur cum pro mulgantur: firmantur cum moribus vrentium comprobantur. diff. 4. cap. in istis. Septimo. Quia potestas ecclesiastica prius tempore est in ecclesia quam in aliquo summo ponti. quia illa fuit instituta & ecclesie collata Matth. 18. ista autem Ioann. vltim. petro data est. Et ideo si christus petrum pa pam non instituit: potuisset hoc ecclesia facere: committen do ei suam potestatem: nec potuisset illam ab eo auferre nisi ex causa rationabili: sicut populus potest respectu Regis.

Respondeo. Et auctoritate illa augustini nō sequit ur conciliū esse supra papam: sed duplr argumētum ex illa deficit. Primo. Quia equiuocat de cōcilio. nam questio nostra est de concilio distincto contra pa pam seu secluso papa: quod est conciliū acephalum. Augu. autē loquitur de vnuerſali cōcilio cū papa: vt patet ex hoc: q; ponit presentiam iudicium. i. episcoporum qui iudicauerant. Cōstat autem q; non licet arguere a concilio: ad conciliū a cephalum. Secō deficit. Quia ex hoc: q; restabat refugij cō cilij vnuerſalis: infertur superioritas: est enim hic sophisma consequētis. Potest enim recursus iste haberi ppter multas causas. f. exclusionē suspicionis. pleniorē discussionem: maio rem sapiētiam: personālē tractatum: & quicquid eiusmodi est: vt patet ex cōtinua cōſuetudine appellantium ad eundem iu dicem (puta papam) plenius informadum: & causam per alios tractaturum iudices 2c. Et hoc cōsonat literali sensui augu stini. vbi propter presentiam omnij prelatorum potuisset cau sa ita discuti: vt etiā iudices qui primo in partibus & qui sedo rome iudicant: personāliter presentes rationes iudicij cōſer re potuissent: & vbi oim iudicio decernit: etiā dissoluti paus ma le iudicatum. Ad nihil. n. horū exigitur maior auctoritas inten siue quam pape: sed sua sufficit cum maior discussionē sapien tia 2c. vt quotidie videmus. Est etiā cum his omnibus in cō cilio vnuerſali maior auctoritas extēsiue: & maior solēntas iu dicij: que omnia sententiā eius omni exceptione maiorem red dere videntur. Ad secundam ex auctoritate octauę synodi: dicitur quod male exponuntur verba synodi: dicendo quod synodus negat modum iudicandi papam (scilicet audacter) & non iudicium ipsum. Et quod hec expositio sit mala probat ur: quia ly audacter: aut importat vitium audacie aut impor tat auctoritatem. Si primum cum illud sit vitandum respectu cuiuscunque: non solum respectu pape. ridicula esset decisio synodi.

De auctoritate pape et Concilij

19

synodi. q; ipsa non debet vitiose vel ex passione iudicare pa pa &c. Si secūdiū habere cōtrariū expositionis allate. Vbi literalis sensus est: q; dicere sententiā in romanū pontificem est audacie vitij: illa siquidē negatio pposita nō modū solū. sed totā negat. Dicēdo igit non tñ audacter dicere sententiam in romanū pontificē. significat q; nō nisi audacter dicere potest sententiā in romanū pontificem. Sicut cū dicimus. q; de ma nifestis licet nobis iudicare. de cordis aut occultis nō licet: no bis temere diffinire: nō intēdim⁹ negare modū diffiniedī tñ (puta temere) sed intēdim⁹ determinare q; ipsa diffinitio de occultis cordis ē temeraria. Determinat ergo ly audacter na turā iudicij in papā: sicut ly temere in exēplo dato naturā iudicij i cor. Et propterea ex hac auctoritate habetur oppositum eius q; arguētis intendit. In cuius signū synodus dicit si bi cōpetere auctoritā et progressum in q̄stione de papa cū re uerētia. & de sententiā subdit illā negatiuā: quam nō subūi xisset. si etiā sententiā cū reuerētia sibi cōpeteret. ipsa quippe distinctio expositionis cōſutate defectū ostēdit. Cū autē lege ris hec. memēto q; sermones morales de ijs sunt q; regulariter accipiūt. In casu quippe heresis p̄tinacis i papa. synodi iudi cij depositiū pape abſq; audacia eēt. Ad 3. ex auctoritate damasi. dicit q; neutrum deductiū ex illa auctoritate sequit. Nā in illis vbi nō negat potētiam. sed formā iudicandi sibi cōpetere posse. Et huius negationis cām reddit. nō impoten tiā aut subiectionē suā. sed indecētā: vt patet in illis verbis. hoc aut familiare est principibus. Quin etiā si dixisset se non posse iudicare. verū dixisset. & p̄ſertim dīne p̄ncipi nō recessit ter: q; ea se negat posse facere. q; indecēt faceret si exaudiret. Cōstat aut q; indecēs est determinatiōes cōcilij etiā puincia lis soluere. quāto magis cōcilij generalis: quoniam de cetera etiā aut subiectionē ligat. nō minus q; propria. vñ & fm sa pā in foro cōſcientie ligat. nō minus q; propria. vñ & fm sa eros canones ad romanū pontificē p̄cipue spectat seruare sta tuta patrū. Et si notaueris eādē auctoritatē. p̄tra arguētis facit: q; quāto infirmat excellētiā suā tantā. q; eū quasi ex syno di auctoritate iudicare nō cōuenit. Ad 4. q; ex auctoritate ca nonis. dicit q; gratis cōcē sum est q; papa incertus subdit p̄ci liū. Quob⁹ em cōtenduntibus incertis. iudicat ecclesia: sed li alter esset cert⁹ & indubitatus. ecclesia nō iudicaret. & adiuua ret certū. obediēdo. cōdēnando antipapā &c. Ad quintū ex ter certū. q; plati sunt ministri eccle. dicit q; prelati dicunt mini stri christi & eccle. Quist qdē & effectiue (q; ab illo habet suā potestatem effectiue) & suppositiue. myſtice tñ. q; oēs plati sūt velut mēbra xpi: iuxta illud aug. sup. 10. si p̄positi ecclesie sūt pastores sunt. quomō vnus pastor est. nisi q; sunt illi oēs vni⁹ mēbra pastois: ecclesie autē integre (id est cum capite suo. q; d mēbra ecclesie relique a capite. nō vt suppositi. s; vt corpus myſtici p̄tes integrales. Et hec dicimus loquēdo de platis ec clesie absolute. nō de isto ordinato & instituto ab illo: sic. n. esset questio de illo alio: & sic de alijs. Et q; pz. q; prelati eccle bat proprie loquēdo nō sūt ministri ecclesie effectiue. nisi ratio ne capitis. f. xpi: & cōsequēter non sūt ministri eccle vt dñe. nisi ratio capitis: pp q; paulus dicit: Si quid ego donau i in persona xpi. & rursus. Sic nos existimē homo vt ministros xpi. Et hoc aut q; ministri ecclesie dicuntur agere fm intentio nē ecclesie. nō plus habetur q; dicitur est: q; agūt fm intentio nē ecclesie in capite. & in corpore ab ipso capite diffusam. Quā tis hoc possit etiā intelligi fm intētiōē ecclesie. i. fm inten tiōē ecclesiastico officio debitā: hac enim intētiōē confici & conferri dicuntur sacramenta 2c. Ad primā confirmationē. q; suffragia sunt nō prelatorū sed ecclesie. dicitur q; falsum est suffragia nō esse prelatorū vt disp̄ſatorum: q̄uis sint ecclesie integre vt p̄p̄ſetarie: s; hoc nihil aliud cōcludit. nisi prelatos ab ecclesia integra ratioē capitis potestatem habere. Unde oia deficiunt ob equiuocationē ad p̄positū ab ecclesia integra ad ecclesiā vt distinctā contra caput. Ad secundam confir mationē de similitudine cōditionis & regenerationis generis humani. dicitur q; apertissime cōstat falsum a sumi. & dissimi liter deū instituisse. Nā in ordine ad finē naturālē potestates cōmunitati in dicit. & nō vni in ordine aut ad finē supernatu rālē. potestatem dedit vni. & nō cōmunitati. prefecit enim ies um christū fm q; homo ē. in principē & caput omnis ecclesie: vt pz. & hoc nō pueniēdo sicut in ciuilib⁹. s; institūdo: vt pz. Et scito. q; argumētū deficit ex eo q; nō attēdit ordinē pri mariū regenerationis humane sicut attendit primariū ordinē

conditionis humane: sed declinat ad ordinē secundariū eccle sie. qui est in tpe absētie principis. qui abiit in regionē lon ginquā accipere sibi regnū & reuerri. Que declinatio manifeste defectiua est: q; primario in vno. primariū in altero reddē dum proportionaliter est. Ilic aut secundarius ordo in eccle sia naturā si sequit principalis. absq; omni cōtradictione opti mus videretur. Sic autē potestas in vno principis vicario non in cōmunitate locāda est. & locata ab ipso p̄ncipe in petro. An pz q; nō p̄uenit princeps ecclesiam: sed suapte natura ordi nē regimini spiritualis p̄ſecut⁹. in petro & eius successoribus vicariat⁹ suū locauit. Ad tertiā confirmationē. iam patet q; optime prouisus est politie spirituali in suo naturali p̄nci pe. qui peccare nō potest. in ordinatiōe aut vicarij illius opti me quoq; prouisus est. dñi suauis dispositio seruata est. Sup nāle nāq; regimen (quale est papatus) suapte natura supnatu rālē defensionē & remedium sibi vdicat: quale dñs iesus xps sibi auctoritative reseruādo electionē. & eccle relique ministe rio orationū instituit. Hoc em suauē. & efficacē est remediū: vt in loco suo inferius amplius monstrabitur. Unde falsum est dñm iesum christum minus bene ordinasse politiam ecclesie etiam sub suo vicario. q; politia ciuilez in humanis: qm vtro biq; nō idē. sed proportionale remediū cōtra malum principē datum est. Ita q; ecclesia potest se & cōtra illum tueri. & depone re vortis & operibus ecclesie proportionatis. f. orationibus. ieiunijs. elemosynis. hec em efficaciora sunt ceteris causis se cundis: q; superiores sunt reliquis. & proprie vniuersali saluti ecclesie. sed non oēs capiunt verbum istud. Ad quartā con firmationē. dicitur q; immediatē susceptus sub cura christi vi uentis. & specialiter de ipso curā habētis. non est miserabilior cunctis. nisi ratione seruitutis vniuersalis. & periculi maximī. & huiusmodi. talis autem est papa: q; nō potest coactiua pena puniri. s; tenet ex amore libere operari. Felicitatis em. qdam inchoatio est nō miserie. ēē in statu in quo non sicut seru⁹ sub lege. sed sicut liber in gratia p̄stitit⁹ homo adhuc mortalit est positus: vt in papatu cōtingit. Ad quintū dicit. q; papa in quantū singularis p̄sona est ecclesia sicut ceteri: inquantū autem pa pa. est filius ecclesie integre. hoc est cum suo capite. & pater nō filius reliq; ecclesie. S; in his & similibus aduerte tu. cui hec & similia obijciunt. ne equiuocatio de ecclesie vocabulo te fal lat. vt ea que dicuntur de ecclesia integra (siue cū capite. siue cū vices capitis habēte) ad ecclesie cōmunitatem secluso capi te applicata suscipias: hec enim te deciperent. Ad sextū ar gumētū principale dicitur cum apostolo. q; omnia mihi licēt sed non oia expediunt: & rursus omnia possum. sed nō omnia edificāt. Cōceditur igitur. q; papa potest quantū ex potesta tis sue auctoritate est. actū iurisdictionis etiā in inuitam eccle siam reliquam exercere: sed nō expe dicit. si nō edificaret. Nec valet argumētū: non potest illam excommunicare. ergo non potest aliquē actū iurisdictionis in inuitam exercere: vt patet. Ad probationē autē ex auctoritate aug. dicitur q; potius p̄ bat oppositum. Si enim leges instituuntur cū promulgātur. papa promulgando. legē in totam ecclesiam instituit abſq; ec clesie cōsensu: potest igitur ipse solus instituere legem in illā. Firmitas aut ex consensu vrentium. non ex parte auctoritatis. sed exequutiōis se tenet. Quod cōmūit ex eo. q; statutū vni uersalis concilij integri etiā cōsensu vrentium firmatur. ita q; nō ligat qñ est a dissensu vtētiū infirmatū: & tñ nullus dubitat vnuerſale conciliū integritatē firmitatē auctoritatis legib⁹ suis dare. Prouenit aut hec legū infirmitas ex dissensu vrentium etiā ab ipsis legislatoribus negatiue: pro quāto tolerādo. dis simulāt. & ipſicte reuocāt qd fecerūt. Et merito: q; lex (vt dicit tur di. 4. ca. erit) debet ēē patrie loco t̄p̄q; cōueniēs. Ad septimū dicit. q; falsum assumit: nā potestas ecclesiastica pri mo fuit in primo summo pōſice dño iesu xpo. qui pōſter aſſi ſtens futuroz bonoz eternā redēptionē inuenit. Falsum quoq; mōstratū est esse q; dominus per illa verba que habent mathe. 18. potestatem ecclesiasticam dederit ecclesie. q̄uis promiserit ei sup suos subditos: vt superius diffuse discussū est. Equiuocatio demū incidit tā dicta. ab ecclesia ad eccle siā secluso capite declinando. Aliqua autē que arguendo afferuntur (scilz q; ecclesia potuisset instituere petrū papā) q; falsa sint ex supradictis pz. q; si potuit ecclesia vnq; instituere re papatū in vno & eius successorē. vt christ⁹ fecit. posset quoq; illū instituere in triumtratu. vel aliquo huiusmodi: q; eiusdē est instituere. & instituere mutare pro loco & tempore. Cap. 11. Epul. Latet.

ignis experientia comprobaret, si quis non teneret quod sola
ro. ecclesia determinaretur hereticus esse: ut patet extra de he-
reticis, ad abolendam in ter. 7. glossa. Et hec responsio ma-
nifesta, ad quid faceret ipsiusmet se declinare oportere: defen-
dendo subiectionem pape reliquo corpori ecclesie vel concilio.
Quod autem additur quod sententie erronee sicut nec pre-
cepto diabolico adherendum esset, verissimum est. sed nihil
obstat: quoniam ex his nihil aliud quam conditionalis veritas
habetur scilicet si determinaret erronee si preciperet contra
euangelium, non audiretur. Hoc enim non solum de papa sed
de angelis sanctis verissimum est iuxta illud: si angelus de ce-
lo euangelizet aliud quam anathema sit. Et his enim consequi-
tur quod antecedens aut consequens possit esse verum: ut patet.
Quod autem dicitur. s. th. pariat, non nihil est: quoniam eccle-
sia non paruit. Sed esto, quod s. th. paruit, cyrilus et
maximus ibidem allegati etiam parui sunt. Hiero. quoque di-
cens ad damasum (ut habetur. xxiij. q. i. ca. hec est fides) si hec
nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunq;
me culpae voluerit se imperitii vel maleuolium vel etiam non
catholicum non me hereticum comprobabit. manifestum est in his
verbis ceteras quod ex approbata fidei confessione a papa ali-
quis obfians non catholicus sit, parupendendus erit. Ad ex-
positionem vero dictam de ca. maiores dicitur, quod littere contra-
dicunt. Nam textus causam quare ad petri sedem sit recurrendum,
assignat veritatem petri in constitendo fidem et indefectibilitatem
eius in eadez propter orationem christi. Et hac enim causa ma-
nifeste sequitur, quod ideo ad papam referendas esse maiores cau-
sas dicit, quia ipse constitutus est indefectibilis iudex in fide.
Et quod eum qui certus est amplius certificari non oportet, sequi-
tur quod sententia pape in fide est finalis determinatio et necessa-
rio credenda secundum illam decretalem. et sic utraq; expō ruit.
Quod autem de oratione christi pro petro dicitur, pot bene
male intelligi. Male quidem: si intelligatur quod christus pro ec-
clesia siue cum papa siue sine papa orasse se dixerit: quoniam ex-
presse christus dixit hec verba petro et distincto ab alijs: ut patet
ex contextu. inquit enim luce. xxiij. simō ecce sathā expetit vos,
ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat
fides tua: tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Abi
manifeste patet quod distinguit tērationis actū ab oratione quo
ad hoc, quod communiter expetit erat: et tamen ipse, singulari-
ter pro petro rogauerat dicens, expetit vos, ego autem pro te
rogavi. Apparet quoque idem ex eo quod petro commisit ut co-
firmaret alios, tunc diceret, ego tui, tu autem aliorum curam ha-
beas. Bene autem si intelligatur dominum orasse pro petro et
alijs: diuersimode tamen, pro petro quidem immediate: pro alijs
autem immediate petro: pro petro in seipso petro, pro alijs autem
in petro ipsorum capite. Et in hoc sensu magis confirmat in-
terum nostram: ut patet. Et ut vnicuique dicam, si hec auctoritas
de petro et successoribus verificatur (ut dictum ca. maiores assert)
fatis habetur intentum quod petri sedes non potest errare in fide
propter christi orationem. Et cum hoc non sit verum de errore
personali, sequitur quod verificatur de errore iudiciali.
Capitulum. xv.

Iri In eodem. ix. ca. exponendo illud hiero. si au-
toritas quiritur, orbis maior est vix. q. verum
est quod ad multa: puta merita, virtutem, scientiam,
et in proposito vigorem consuetudinis etc.
Obijciatur Hiero. non dicit, si merita querantur, sed
si auctoritas queritur: et sic de maiestate potestatis non meri-
torum loquitur.

Respondeo Satis diminue glossa mea adducit:
nā (ut patet in libello) ego dixi quod dictum
hiero. verum erat quod ad multa: puta, meriti, scientiam etc. et
in proposito et ad literā hiero. loquitur de vigore consuetudinis:
et obiectio in solis meritis se ponit. Propter quod etiā addo
quod merita ad auctoritatem consuetudinis plurimum valent: quoniam
consuetudo non viroium malorum: sed viroium sanctorum, maxi-
me est in ecclesia dei auctoritatis, et proponit imitanda. Et pro-
pterea stando etiā in meritis hiero. textus optime intelligitur:
ut quod orbis maior est vix in auctoritate consuetudinis, propter
maiora merita orbis quam vix, id consuetudo orbis qua dia-
coni subesse non preesse consueuerunt imitanda est. Et sic dicendo
si auctoritas queretur, ratio materia de qua erat fmo scilicet
de loco diaconorum maiestate meritorum non potestatis in cau-
sam auctoritatis afferebat. Facile tamen cōtendētibz in ver-

bis dici potest, quod orbis auctoritas maior est extēsiue non intensiue
auctoritate vix, et similiter potestas.

Iri In eodem. ca. ix. multas auctoritates ex lib. de
cretor. q. papa non habet superiorem in terris.
Obijciatur Duabz glossis. Prima est quod in-
telligitur hoc in criminibus non
in adulteris ecclesie. Secunda est quod intelligitur
hoc regulariter: quod regulariter ad superiorē summū pontificis
concilium. s. recursus haberi non potest.

Respondeo Prima glossa est voluntaria et falsa. Volūta-
ria quidem: quia ecclesie canonum aut sanctorum
auctoritate non roboratur. Falsa autem, quia fit exceptio de solo
crimine fidei, constat enim quod ab vniuersali cū vna exceptioe fa-
cta non nisi falso alia exceptio fit. Cū ergo solū fidelitatis cri-
me exceptū ab vniuersali sit restat ut alia crimina oīa inclusiua
sint. Secunda autem glo. manifeste falsa cōuincit ex eo quod etiā
de crimine heresis papa dicitur non habere superiorem: quom-
nia regulariter concilium non est cōgregatum. Tertia autem
glo. quod auctoritates iste sunt summorum pont. qui ut in pluribus
simbas suas nūmis extendētes sibi meriti tribuerit quod ecclesie
est proprium: quod non procedit de theologie aut sacrorum cano-
num etc. auctoritate quod bene sonet, aduertat, qui notat in quāta
veneratōe decretales summorum pont. in ecclesia sunt. Et tanto
plus quanto multorum sanctorum pontificū auctoritates refutandę
sic essent: ut patet de bonificio, antherto, eusebio, et aliorum san-
ctorum in libello allatorum. Tacco de tot doctoribus in theolo-
gia et in iure illustribus ibi latitis.

Iri In ca. xi. quod ecclesie dei secluso papa non est
data potestas papalis, aut superior papali in
euangelio matth. xvi. q. in ecclesia huiusmodi non
est talis potestas.

Obijciatur Quod dñs ibidē dixit si ecclesiā non audie-
rit etc. per hoc enim ecclesie iurisdictiones
ostēdit in effectu scilicet in pena excommunicationis, et subdidit
in plurali numero, quicunq; solueritis etc. per hoc. n. ostēdit, quod
pluribus in ecclesia nomine cōtēntis dabat illā potestatem. Affertur
etiā ad hoc vñs primitiue ecclesie, quando act. xv. diff. i. ut
est ab ecclesia: vñs est spiritus sancto et nobis, nihil amplius oneris
vobis imponere etc. Affert tertio auctoritas gregoriū, q. po-
nitur in ca. sicut sancti, vbi gregorius fatetur se quatuor concilia
illa scilicet nicenū, cōstantinopolitanum, ephesinū et calcedo-
nenū, tenere sicut euangelium et subdit causam, quod dum vniuer-
sali sunt cōstitutā cōsensu, se et non illa destruit quisquis presu-
mit absolvere quos ligat, aut ligare quos absoluit. Ecce quod
non dicit quod summi pont. sed vniuersali cōsensu: nec quos pon-
tifer ligat sed quos illa ligat. Quarto ad hoc est capitulum
decretū. 80. di. vbi dicit: decreuit scā synod. et non dicit, decre-
uit summus pontifer. Quinto capitulum nūmis, de iurisdictione
vbi auctoritate sacri cōcilij non propria summū pontifer pre-
cipit. Sexto. Ecclesia potest elargiri indulgentias, ergo habet
claves iurisdictionis. Probatur antecedens: quod dantur induls-
gentie de thesauro ecclesie et non pape: ergo a fortiori ecclesia
potest dispensare. Septimo. Ecclesia potest condere canones
late sentētie, depositionis, excommunicationis, ergo. Antecedēs
patet de concilio carthaginē. in ca. placuit. viij. q. i. et habetur
extra de clericis non residentibus, in ca. ex gestis.

Respondeo Et ut his et similibz respondendi via detur,
quatuor puncta pre oculis semper habenda in
hac materia thmōi auctoritatibus assigno. Primum est. Aliud
est ecclesiam seu synodum habere potestatem plenariam rōne
partis (puta capituli: sicut homo videt, audit etc.) et aliud est
ecclesiam seu synodum habere eandem ratione sue totalitatis.
Et propterea cauendum est, ne a primo in secundū oratio
declinet. Secundum est. Aliud est ecclesiā seu synodum ha-
bere potestatem plenariam: et aliud est eam habere immediate
a dño iesu christo. Et propterea cauendū est, ne a primo in se-
cundū oratio declinet. Tertium est. Aliud est ecclesiam seu
synodum habere potestatem plenariam: et aliud est eandem ha-
bere potestatem talē scilicet coactiuam respectu talis scilicet vi-
carij principis sui: potētia enim actiua cū dicat non absolute,
sed respectu passiuē (ut patet. v. r. x. meta.) plenaria potestas ple-
nissime est, quādo respectu subiectōrum omnia potest. Cauendū
est propterea, ne a primo in fm oratio declinet. Quartum est.
Aliud est ecclesiam seu synodum habere potestatem plenariam:
et aliud est ecclesiam seu synodū accephalem seu truncāz habere
eandē. Et propterea cauendū est, ne a primo in secundum

oratio declinet. Et his siquidē quatuor sapienter dispensa-
tis, vniuersa questionis istius argumēta facile elucescent: sic,
ut nullū forte obscurum relinquatur. Ad singula tñ descen-
dendo rēderet. Et ad verba dñi matth. 18. dicitur (ut iam pro-
batū est) quod dñs non dat ibi ecclesie auctoritatem, sed significat eā
habituaz potestatem: non explicando ibi quomodo habitura sit, et
an fm se totam primo, an ratione partis: hoc enim non nega-
mus, sed docem. Verba quoque illa in numero plurali non co-
gunt ad auctoritatem ecclesie rōne sue totalitatis: imo absq; de-
terminatione ad hunc vel illū modum prātis ecclesie, s. ratio-
ne totius vel partis oportere intelligi, et hoc conuincitur, quod
vtrōq; mō verificari possunt: ut patet ex dictis. Cōstat enim cui-
denter quod cōe duobus abstrahit ab vtrōq;. Potest igitur ille
numerus pluralis referri ad pluralitatem ecclesiarum futu-
ram, et ad pluralitatem conuentium in ecclesia, ad conferen-
dum, discutiendū, probandum etc. et ad pluralitatem accumu-
lantium suas auctoritates in cōi: propter quod ex illa litera ni-
hil habetur obfians dictis. Ad fm ex primitiua ecclesia, di-
citur quod gratis conceditur ecclesiam statuisse: sed an potestate
partium (puta trium apostolorum) an cōtatis per accumula-
tionem in cōi, an aliquo alio modo (puta a christo immediate
ut isti falso putant) nihil ibi exprimitur. Et propterea ex ista
auctoritate, et ceteris subiunctis, et similibz, nec habetur ista
affirmatiua. Ecclesia seu synodus hz immediate a christo po-
testatem: nec habetur ista negatiua, synodus non hz potestatem a
domino mediante papa. Et de affirmatiua quidē ex eo cōstat:
quia cum multipliciter possit verificari synodum habere pote-
statem (ut patet ex dictis) et ex his nihil aliud habeatur, nisi quod
synodus habet potestatem, oportet hoc sic cōiter intelligi, ut a sin-
gulis huiusmodi sensibz determinate abstrahat. De negati-
ua autem ex eadem radice constat: quia synodum habere pote-
statem, non oportet quod intelligatur determinate ad illū modum
quo excludatur habere potestatem a dño mediante papa (ut cō-
tingit quā per accumulationem ecclesia habet potestatem) quia
oēs partiales prātes sunt a petro: et cōmunicatio potestatis
sue cum alijs ab eodem est, qui solus a dño vtpote eius vica-
rius immediate prātem habet: et ratione ei solius synodus est
regia potest verē dict, quod habet immediate prātem a christo do-
mino. Ad auctoritatem hie, dicitur, quod causa reddita a Gre-
gorio manifeste fauet intento nostro: quoniam non reddit pro cau-
sa auctoritatem immediate datam a christo, sed vniuersalē cō-
sensum: ac per hoc et ipsius summi pontificis, qui caput est: et
propterea seipsum negaret papa, illa negās: ut ibi dñs. Et hac
quoque Gregorij ratio habetur quod diximus, quod auctoritas syno-
di includit caput: alioquin non faceret vniuersali cōsensu que fa-
cit. Et innuitur quod prātem habet a suis partibus: ad quarum
negationem deducitur negans illam. Et rursus ex hac aucto-
ritate nihil aliud habet, nisi quod synodus habet potestatem diffinien-
di etc. Et per hoc patet responsio ad quartum. Ad quintum
vero dicitur, quod cum synodus integra habeat potestatem vniuer-
salem quocunq; id modo contingat, et auctoritas que est ipsius
pape absolute et ut propria sit ipsius synodi pro tñc et ut cōica-
ta: quemadmodū quilibet alius posset verē dicere auctoritatem
sacri concilij, statuto etc. ita ipse papa: cum non sit deterius
conditio alij. Neq; enim per hoc quod affirmat se synodi au-
toritate facere, negat sua se auctoritate facere: imo potius affir-
mat hoc: quod auctoritas synodi de necessitate claudit in se auto-
ritatem capituli. Neq; rursus per hoc, quod affirmat synodi auto-
ritate se facere, affirmat se aliena auctoritate facere, licet enim
synodus sit aliud a papa, sicut ecclesia alicuius episcopi dif-
fert ab episcopo: non tñ oportet, quod potestas ecclesie sit aliud a
potestate episcopi, sed vna et eadē potest esse vtriusq; diuersi-
mode: episcopi ut propria, ecclesie ut cōicata. Et per hoc etiam
patet, quod per hoc quod affirmat se sacri cōcilij auctoritate facere, non
propterea affirmat se minorem in auctoritate. Et quis hoc
satisfaciant, verumtamen cōdescendendo multorum sensū, sci-
to, quod dupliciter papa potest dici minor synodo fm potestatem,
et extēsiue, et quasi intensiue fm qd. Extēsiue quidē quod syno-
dus integratur ex tot potestatibus tāte multitudinis. Inten-
siue vero fm quid: hoc est fm illam partē potestatis, quā com-
municat papa concilio, quasi proportionē sua. Papa enim pre-
sens synodo non intelligitur (ut predictū est) totam suam po-
testatem totaliter synodo cōicare: sed tñ sue potestatis quan-
tum ad decernendum etc. oportet: sic ex eo potestatis pape et
reliquis potestatibus aliorum sit vna potestas, quasi intensiue
maior, quam id potestatis papalis solum esset. Et hec maior

prās intelligitur esse in tota synodo tanq; in subiecto. Dñi
autem quasi intensiue: quia potestas illa papalis eo quod cōicatur
ut limitata: sic ut cum alijs potestatibus possit velut quedam
singularis prās accumulari: intelligitur et superari a tota, p-
q; tota potest vniuersale statutum condere, diffinire etc. qd illa
ut sic non potest per seipsam solā. Sed quoniam tota potestas
synodi non plus potest ex singulis huiusmodi potestatibus ha-
beat, ideo non simpliciter sed quasi intensiue maiorē appellant.
Et ne putes me hanc portionē papalem fingere, cōtēplare
prātem legatorum pape in synodo, quādo per legatū papa sy-
nodum celebrat: et videbis clare, quod quod papa tunc non erigit lega-
tum illum in papam, sed prātem committit qdam oportet pro
synodo haberi, ex sola presentia pape in synodo non hz quod plus
sue prātis synodo impartiat quod oportet, quā maior digni-
tas, infallibilis assensio spiritus sancti in synodo quo ad ea
quod sunt fidei, presentiam pape per seipsum cōsequantur. Ande
quis non cogamur, possumus tamen dicere quod papa tanq; mi-
nor extēsiue et fm quid intensiue synodo, auctoritate sacri con-
cilij dicitur facere, quod tamen de plenitudine sue potestatis
posset et facere et tollere. Et quoniam verba predicta (s. face-
re auctoritate synodi vel cōcilij in papa habet speciem minora-
tionis) ideo a sacris canonibus non sunt extēsiua: sed more si-
milium locutionum sunt pie interpretationi relicta, et quasi
correcta, dum papa in concilio dicit, statumum sacro appro-
bante concilio: approbare enim commune est potestati, sapien-
tie, consensui: nec superioritatem, nec equalitatem potestatis
in approbantibus exigit: ut patet. Ad sextum dicitur, quod li-
cet ecclesia integra possit dare indulgentias: ut propter cuius vti-
litatem est, non tamen eius sunt ut domine: quoniam ipsa est
serua dñi iesu, et quicquid acquirit seruus, acquirit dño suo, et
ipsi dictus est, cum feceritis quocunq; mādauero vobis, dicite
quod debuimus fecimus, serui inuitiles sumus. Unde non ma-
gis ad ecclesiā, sed ad vicarium domini spectat dispensatio
thesauri in utilitatem ecclesie, pro qua est. Ad vltimum iam
patet, quod gratis concedimus synodum que vere synodus est.
Integram potestatem habere deponendi, excommunicandi
etc. De hoc enim non est questio, sed de modo habendi: ut pa-
tet ex dictis. Et hec sufficiat ad similia.

Caput decimum octauum.

Iri In eodem. xi. cap. q. ex hoc quod apostoli mise-
runt petrum et iohannem ad samaritanos, non
potest inferri eos subditos esse apostolis: quod ex mis-
sum esse, non sequitur subditū esse: ut patet de spiritus sancto.
Obijciatur Ista pñā est optima: spiritus sanctus mitti-
tur a filio, ergo est ab eo, vel eo inferior:
sic oportet fateri, quod petrus est ab ecclesia, ex quo non est inferior.
Respondeo Ad cōsequētia illa que vocatur opti-
ma, non est vere optima, cum non sit bo-
na nisi gratia materie: quoniam spiritus sanctus mittitur a seipso
(ut patet in pmo sen. di. 16.) et tñ non ē a seipso, nec inferior seipso.
Et similiter filius mittitur a seipso, imo etiā filius mittitur a
spiritu sancto, qui est a filio: ut patet in eodem lib. dist. 15. Et quod
cōsequētia non est bona de forma, ideo non inferri, ergo petrus
est inferior ecclesia vel est ab ecclesia.

Iri In eodem. ca. xi. q. ex. 36. q. 2. c. placuit, in cō-
cap. tria, habetur quod hieronymi auctoritas
innixa sacre scripture preualuit concilio.

Obijciatur Hieronymus dicitur dicitur con-
cilio intelliguntur pro diuersis
temporibus: et quod verba gratiani ibidem inter
paleas computanda sunt.

Respondeo Ad hz certū sit quod hieronymus absolu-
te et non fm hoc vel illud concilium fu-
turum loquatur, et quod concilium generale posset phibere quod
non est absolute phibitum: verba tamen concilij non tanq; con-
stituentia sed declaratiua ius sumpta hieronymi auctoritati non
preiudicāt, et hoc intendit gratianus, et non quod non posset statuere.
Et Hieronymi quicquid de hoc sit, satis habeo intentū meum
ibidē: dñi ex illo loco habetur siue auctoritate gratiani, siue qua-
cunq; alia, quod hieronymi auctoritas preualuit cōcilio: et ita bo-
die iuxta hieronymi, non iuxta concilij auctoritatem seruat ec-
clesia. Quod autem computentur verba gratiani inter pa-
leas ab arguentibus, nihil obstat: quia oportet quod ab alijs tñō
ab ipsis solis inter paleas computentur.

Caput vigesimum,
Opus. Laet. L. 15

Objecitur. Dicendo, qđ illud est intelli-
gendū de concilio qđtū ad
sū cōgregari: qđ regulariter auctoritate roman-
pōtēficis cōgregatur: sed ex quo cōgregatū est, siue auctoritate
roman pōtēficis, siue alias hū immediate auctoritate a christo.

Capitulum. xxi.
Tri In eodem. xi. ca. quod concilium vniuersale legitime congregatum errare potest diffinitio do papa absente, aut non consentiente: et quasi dixi quod potest errare codē modo in his que sunt fidei.

Rñdeo. Hec obiecta dupliciter deficiunt. z primus defectus communis est oibus. secundus autē quibusdā obiectionibus communis. Defectus omnium obiectio-
um est: qz a concilio declināt ad concilium seclisio. papa. Et
uius proptio privilegio. concilium quippe generale sine pa-
pe consensu non diffinit. constat quod non vniuersali consen-
su diffinitio illa facta est: cum papa supremum in ecclesia de-
beat locum. officium. z regimen etiā vniuersale. Quod autē
vniuersali consensu diffinitum non est: proculdubio a concilio
et ecclesia vniuersalem representat. diffinitum non est. / Dico
itur quod propositio dicens quod concilium generale non
potest errare in iudicio fidei. est vera simpliciter. z alē: qz de
concilio iudicante in fide cum papa: z non est verum. / cilio
cephalo. / Et hec responsio sufficit ad omnia atāda. Et
ad intentā conclusionem. Sed quātum ad vintime interobie-
ctionum. in speciali dicitur. Et ad primā quidez dñis. / ad con-
cilium generale spectet vltima decisio fidei. dicitur quod hoc
certificatur de conspectu ratione capituli: sicut de homine qz vi-
et ratione oculi. Et qz hoc sit verum. patet de concilio arimi-
ensi z ephesino secundo: quorum primum errauit in fide cum

arrio, secundum autem etiam errauit in fide cum euthefe. Et quod amplius est notandum, istud secundum fuit etiam auctoritate apostolica congregatum: in neutro consensit erronee diffinitioni romanus pontifex. Et de ephesino quidem fecit clarere per multos epistolos leonis, et gestis calcedonen. synodi. De ariminen. vero per ex rufino in ecclesiastica historia, et in historia tripartita li. v. ca. xxi. Et effectu igitur manifestum est quod verbum domini, spiritus sanctus docebit vos omnem veritatem, non dictum est concilio dissidentium a papa, quibus legitime congregato. Ihec recte examinent oēs qui hac de re decernant: ut caueant, et a sensatis non recedat iudicium. Ad secundum dicitur, quod etiam si concilium illud apoloolorum et fuisse concilium generale, nihil aliud haberetur, nisi quod concilio integro cum Petro presente et primo spiritus sanctus presideret: quod gratis conceditur. Sed quare ibi in comuni diffinitum sit, et quod fuerit generale concilium illud, in libello illo diximus. Ad tertium in p. etiam, quod aug. dicit, nisi auctoritas me admonet ecclesie: non dicit ecclesie acephale. Ad quartum fateor me non videre quid probet, nisi contra afferentes: quod canones apoloolorum quibus a synodo confirmati euauerunt: hoc enim non facit ad celsitudinem patris synodi, quam illi intendunt. Ad quintum dicitur, quod ad litteram loquitur de ecclesia vniuersali, que nihil deficit: hec enim est, que succedit apostolis et alijs quibus dominus loquebatur. Ibi ecclesia autem vel etiam concilio est representata, ad concilium acephalum, non v. argumentum. Ad sextum dicitur, quod antecesserunt assumpti et articuli fidei de vna sancta ecclesia potest dupliciter legi scilicet cum prepositione in dicendo, credo in vna sancta ecclesia catholica: et sine illa prepositione: quod melius iudicat diuus thomas, dicendo, credo vnam sanctam ecclesiam catholicam. Et si quidem dicatur credo in vnam et c. sumitur ecclesia pro ecclesia integra, cor. poris scilicet et capitis, quod est christus dominus: rōne cuius in ecclesia dicimur credere. Et tunc optime v. consequentia: ergo ad huiusmodi ecclesia pertinet vltima decisio fidei, et quod papa non dicitur credere in semetipsum. Sumi quoque potest pro ecclesia in terris ut iungitur spiritus sanctus, rōne cuius dicimur credere in ecclesiam: ut diuo ioh. pl. Et sic etiam p. quod optime v. consequentia, quod ad ecclesiam catholicam vincta spiritus sancto, ut sic spectat vltima decisio fidei, et quod papa non dicitur propterea credere in seipsum sed in spiritum sanctum et est ecclesie rector sed non v. vltimo consequentia, ergo ecclesie acephale. Si autem legatur sine prepositione, tunc dicitur ut supra, quod creditur vna sancta catholica ecclesia: sed non v. ergo ecclesia acephala. Et cōceditur quod ad vnam sanctam ecclesiam catholicam spectat vltima decisio fidei, sicut et patris iurisdictionis, que cōuenit ei rōne p. t. Hec papa credendo ecclesiam dicatur credere seipsum, sed dicitur credere officium suum et aliorum, in cuius signum a fide deuteret, si non crederet officium suum. Ad septimum dicitur primo, quod concilium etiam integrum non dimittit gaudere de necessitate privilegio personalis ecclesie quale est esse semper in ecclesia fidei formata: quoniam de ecclesia hoc constat, de concilio autem nullibi inuenisse me fateor iuristica auctoritate firmatū, quibus rōnabile sit de facto ita esse, quod scilicet in aliquo persona cuiuslibet fides formata. Dicitur secundum quod non posse errare in fide iudicialiter est privilegium ecclesie et rōne capituli, ad quod spectat iudicium. Et ideo non est privilegium ecclesie acephale: nec ecclesie, collectionis fidelitatis, ad quam non spectat patris iurisdictionis, quam tamen ecclesia pro collectione delinquentium tamen concilium representat, et cui primum dominus fecit esse. Et ex hoc p. quanta deficit argumētum illud, nam peccat ac si ecclesie rōne cōtantis conueniat privilegium illud non posse errare iudicialiter: cui cōstat quod sicut iurisdictionis cōuenit ecclesie rōne capitem ita actus iurisdictionis. Et quod actus iste iudicialiter diffinire de fide, concernit vniuersalem ecclesiam, eo conuenit ecclesie rōne capituli, cui commissum est cura vniuersalis ecclesie: sicut alij actus rōne aliorum capitulum proportionaliter. Dicitur ergo tertio formaliter quod concilium integrum gaudet eodem privilegio officij non persone quod gaudet ecclesia, et eodem modo, si rōne patris, puta capituli: et similiter gaudet eadem prae, et eodem modo: sed ex hoc magis habetur in contrarium. Et concedo gratis, quod infallibilitas in diffinendo de fide conuenit concilio integro rōne capituli, et non ab ecclesia: et etiam hoc non conuenit nisi rōne capituli, sed a domino: scilicet cuius caput vices gerit. Quod autem dicitur de representatione ecclesie a papa et concilio, et modum representandi. Et quod

Tri In ca. 13. quod potestas applicatiua papa-
tus ad personam regulariter et principaliter
est in papa, et non nisi in casu in concilio seu ecclesia,
et in ca. 6. idem sub alijs verbis scilicet quod potestas
electiua pape in pape potestate est. Et attuli ad hoc vtrobi-
que duo argumenta. Primum ex facto Petri. 8. q. 1. cap. 1. Pe-
trus. Secundum ex eo quod papa determinat de actu electio-
nis. ita quod contrario modo factus sit irritus.

Objicitur. Contra quatuor. f. contra hoc, q. talis pote-
stas est in papa: z contra hoc, in casu tñ est
in ecclesia seu concilio: z contra vtrumq. argumentum. ¶ Primo
ergo arguitur contra pñm ex octoq. Si potestas electiua
pape esset in ptate pape, sequeretur q. papa posset relinquere
ecclesiam absq. ptate electiua: quod est impossibile: ergo. Et
tenet sequela, ponēdo q. mortuis vel priuatis electoribus pa-
pa nō ordinaret electores. ¶ Et si dicatur q. in tali casu deuol-
uitur ad ecclesiam. Contra q. tunc sequeretur q. ecclesia esset
superior: papa: quod tu negas. Et tenet sequela: q. nunq. po-
testas aliqua ex negligētia alicuius deuoluitur ad alterum,
nisi sit simpliciter z absolute superior. ptās enim papalis non
deuoluitur ad episcopum ex negligētia pape nō prouidentis
alicui beneficio, sed econuerso. ¶ 2. Si ecclesia in illo casu ha-
bet ptatē electiuam, queritur a quo habet immediate: cum a
seipso nō habeat. Si dicatur a christo, difficile erit reperire in
sacris literis fundamētum, in quo possit stabiliri q. in illo ca-
su habeat, z non regulariter. ¶ Secundo principaliter arguitur
ex armachano. Non est verisimile, q. dominus voluntari-
vnius hominis commississet potestatem electiuam summi pon-
tificis: q. posset euenire, q. vna pgenies diceret, hereditate po-
sideam sanctuarium dei: dum quilibet in fine vite suum con-
sanguineū subrogaret. ¶ Tertio. Quia sequeretur, q. etiam
potestas destitutura pape in casu heresis quo deponi potest
esset in papa: z sic par in parē haberet imperium. ¶ Et rursus
q. papa posset constituere, q. papa hereticus a duobus vel tri-
bus deponi posset. Et tenet sequela: q. per easdem causas ha-
bent generari z destriui potestates iste. ¶ Quarto. Si in papa
esset ptas electiua pape, vel ergo est in eo potestas illa sic q.
per semetipsum potest successorem eligere, vel solum q. aliqui
bus potest illam ptatē cōicere. Hoc secundū nñl habet a
parente. Ex pmo autem si concedatur: sequitur hoc incon-
ueniens q. esset in potestate duorum facere q. alternatis vic-
tibus quilibet per annum in ordine suo esset summus pontifex
more anne z cayphe. Et pz cōsequētia: q. vnus papa pro su-
voluntate potest eligere alterum in papam, z in fine anni il-
alter reeliget eundem, z sic deinceps. ¶ Quinto. Christus nō
contulit pape aliquam potestatem perniciosam ecclesie: sed v-
habet glossa in ca. si Petrus hoc est perniciosus, q. aliquis el-
geret sibi successorem: ergo christus non contulit illam po-
tatem. ¶ Contra rationem ex facto Petri allatam, dicitur p-
mo, q. Petrus non instituit clementem, sed institutundum ordi-
nauit. ¶ Dicitur secundo, q. hoc fecit instinctu spiritus sancti
quo etiam prouidit mortem. ¶ Dicitur tertio, quod papa in ca-
su necessitatis quo electores non possent congregari, z pro eo
currenti periculo onus sit pastore, potest papa moriens in illi

tuere successioē. ¶ Contra rationē aut̃, ex hoc q̃ papa statuit
circa actum electionis etiam electores determinando zc. dicit̃.
q̃ papa non dedit potestātē electiuā cardinalibus, sed
ecclesiā vniuersalis in sexta synodo in ca. nomine domini, vbi
nicolaus papa non pp̃ia auctoritate, fed sanctoꝝ pat̃is s̃
tuit. Et propterea vbi cardinales potestate sibi tradita abu-
terentur manifeste, vniuersales fidelium posset eos priuare
potestate electiuā pape. z alij eam committere.

¶ Respondeo. Et primo declaro sensum verborum meorum in libello illo, secundo quid in hac materia mihi videat, tertio satisficere curabo obiectis. ¶ Quoad primum nunquam dixi, quod papa potest sibi eligere successorem, nec quod potestas electiva pape sit in papa formaliter, nec quod potestas applicatiua papatus ad personam sit in papa formaliter: sed dixi quod huiusmodi potestas est in papa regulariter et principaliter. Solus namque apud viros doctos, quod multa sunt in potestate superioris que non sunt in illo et eius potestate formaliter: et que etiam non potest per seipsum immediate facere. Sunt enim in intelligentibus (quas angelos dicimus) forme inferiorum et eorum præsens, non tamen formaliter, nec sic quod possint earum actus per seipsas exercere, sunt in compositis celestium præsens forme elementorum et eorum præsens, non tamen formaliter, nec sic quod eorum operas possint per seipsas exercere. Stat igitur quod huiusmodi electiva potestas sit in papa regulariter et principaliter: et non sit in eo formaliter, nec possit per seipsum huiusmodi potestatis actum exercere. ¶ Sumantur ergo verba mea in hoc sensu, quod præsens electiva est in præsente pape virtualiter seu eminementer, hoc quo ad modum essendi, et quod est in præsente pape regulariter. I. ordinario iure, ad diuinam ecclesie videlicet: in qua est huiusmodi præsens in casu, et principaliter, ad differetiam eiusdem ecclesie, in qua est secundario: pro quanto in casu potest non solum eligere, sed facere electores, et ordinare de modo electionis. Hæc de primo. ¶ Quoad secundum: quia eius est potestas, cuius est actus (ut dicitur in de somno et vigilia) et electionis pape actus simpliciter et absolute non est pape, ideo præsens electiva pape non conuenit formaliter pape. Probatur minor: electio pape est actus factiuus quantum ex se est tunc pape, ergo repugnat ei, quod presupponat pro tunc papam. Et tenet consequentia: quia quod fit non est: si enim esset iam non fieret. Tunc ultra, ergo elector pape non est papa, et tenet sequela: quia elector presupponitur secundum naturam electionis, et est simul tempore cum electione. Tunc ultra, ergo actus electionis pape non est pape, et tenet sequela: quia electio pape est actus electoris pape. Ex hoc igitur patet, quod præsens electiva pape, cuius actus simpliciter et absolute est electio factiua et natura sua tunc pape non est in pape potestate formaliter. ¶ Et confirmatur auctoritate consuetudinis ecclesiastice, qua fit ut electiones pastorum non fiant nisi vacationis tempore, nec non diuine sapientie suauiter omnia disponentis: quod dixit, sufficit diuinitas sua, crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. In subiecto igitur oportuni tempore quo potestas electiva eligere debet, locata est formaliter, et non in papa: qui solum pueniendi sollicitudine crastini dei eligere potest: ut patet. ¶ Subiectum autem huiusmodi electiue potestatis formaliter (ut supra peripateticam et apostolicam simul auctoritate, qua inuisibilia et invisibilia cognoscenda a nobis sunt) ex ipsius electionis actus exercitatione inuestigandum est. Apparet autem absque omni ambiguitate, quod electio pape ad romanam ecclesiam spectat: computando intra romanam ecclesiam episcopos et cardinales, qui vel suffraganei romani archiepiscopi introduci videntur. Et propterea cessante omni humano statuto, certissimè existentibus ecclesie romane membris, in eadem regulariter est potestas electiva pape, non minus quàm in ceteris ecclesiis potestas electiua suorum episcoporum. Ex eo enim quod christus dominus romanam ecclesiam elegit in Petri ecclesiam propriam: dum ipse ex roma, sicut ex antiochia papatum transferret inhibuit (dicentia enim romani iterum crucifigi) ecclesie romane potestate dicat, iuram pape non positue, sed negatiue, hoc est oppositè iterum ordinando, concessisse dicitur. In casu autem in ceteris: ubi est illorum, ecclesie vniuersali eandem potestatem adenaliam, quod habet (quia scilicet est episcopus vniuersalis ecclesie) et eoa hiemodo scilicet negatiue dedisse intelligitur. Et statuto autem humano, apostolica auctoritate contractum per viam determinationis positiue est subiectum potestatis electiue ad cardinales romane ecclesie solos, Papa enim ex eminentia potestatis, curie ac regimini vniuersali, potest

de electiva potestate decernere: ipsamque sic dirigere et ordinare, ut contrario modo faciendo irrita sit in suo opere et subiecto: ut patet in gestis ipsorum pontificum, et observatione ecclesie, hæc de se fecit. Quod ad tertium respondendo obiectis pro quanto militat aduersus hæc, dicitur ad primum, quod impossibile est ecclesiam relinquere absque papa et potestate electiva: quia quoniam decedente papa absque illo decreto de hoc, nega tunc relinquit potestatem electivam ecclesie romane: sicut Linus successori petri immediatus electus creditur. Responso quoque data quod per viam deuolutionis potestas applicariua papatus ad personam esset in ecclesia vniuersali in casu, pro quo ex meo libello assumitur, non intelligitur de deuolutione per negligentiam, contra quam obicitur, sed communiter. et propterea non sic arctatur deuolutionis vocabulum, quin siue deuolutionis, siue successiois, siue supplementis, siue cuiuscunque alterius modi in hac sententia viam includat. Unde non super negligentia electorum, sed super defectu ordinariorum electorum fundatur, et in tali non in alio casu ibi dicta intelligo. Existens siquidem certis electoribus, qui hodie sunt cardinales, non succedit romana ecclesia, neque ecclesia vniuersalis: defunctis autem omnibus cardinalibus, romana ecclesia a qua Linus est electus ante humanam iura nobis nota, immediate succedit. Quia tamen pars claudatur in toto, et in ecclesia vniuersali claudatur ecclesia romana, si concilium generale cum pace romane ecclesie eligeret in tali casu papam, verus papa esset ille qui electus sit esset. Et quod autem ecclesia romana aut ecclesia vniuersalis haberet in casu potestatem electivam papae et non regulariter, facile patet. Nam constat quod haberet a christo, et eius vicario negative: quia scilicet neuter ordinauit oppositum, et christus dominus statuit per trum in successione perpetuum. Scire siquidem hoc fecit, cum successio carnalis in nouo testamento concilio castitatis, maxime conuenienti perfectissimo statui (qualis pape est) dissonet, voluntaria quoque quasi adoptio vel institutio successiois suauit ecclesie dispositioni aduersetur: via electionis perpetuandus relinquitur successor petri, perculdubio ab ecclesia sua, quae quod est romana et vniuersalis, nisi ipse papa determinet qui romanam et vniuersalem ecclesiam representent in eligendo, determinationi ipsius petri et domini, qua facto morte scilicet petri in episcopatu romano determinatum est, quod ecclesia romana representet ecclesiam vniuersalem in electiva potestate (ut patet si seculamus omne ius posituum per intellectum, et aspicimus ad ecclesie antiquae consuetudinem) standum est. Unde non oportet sollicitari de auctore potestatis electivae in casu, et non regulariter in ecclesia. Ad secundum dicitur, quod non est contra sensum declaratum. Argumentum tamen non est offensiuum, nec ducens ad inconueniens ex natura potestatis, sed ex abusu: ex quo si liceret arguere, nescio que potestas vniuersalis recte committi posset uni homini. Ad tertium dicitur, quod quia quilibet potestas ecclesie est inferior potestate papae cum relique subiacent potestates, nullum inconueniens video concedere, quod in pape potestate eminenter continetur potestas etiam depositiva pape heretici, et quod posset constituit, et quod a collegio cardinalium posset deponi in casu quo deponendus est. Nec sequitur quod par in parem habeat imperium: quia non supra papam sed supra coniunctionem papatus cum persona, exerceret imperium, in statu in quo coniunctio illa est in corruptum ex diuino iure. Ad quartum dicitur, quod proprie loquendo neutro modo est potestas electiva in papa: sed quia potestatem determinare electores et modum eligendi. Unde non oportet ad inconueniens deductum respondere: quod tamen ex abusu potestatis sequeretur. Ad quintum dicitur, quod non potestas sed abusus potestatis si data esset a christo, esset perniciosus. Ad obiecta vero contra rationem ex facto petri, dicitur quod prima glossa videtur contra textum dicentem, tradente sibi petro: et non dicit ordinante quod sibi traderetur. Secunda vero glossa acceptari potest: quibus non sit autentica: praesertim quia mortem non instinctu spiritus sancti sed domini voce agnouit, dicentis: venio romam iterum crucifigi. Tertia autem glossa si acceptatur, eminentie potestatis pape fauet: ut patet: sed quomodo tunc fuerit talis necessitas debet aperiri. Videtur tamen mihi, quod vel iuxta secundam glossam instinctu spiritus sancti petrus hoc fecerit, vel de eminentia potestatis: propter quod dissolutum a spiritu sancto dicitur factum petri, non supererunt petrus et clemens: vel potius quod tam incertum factum, auctoritatem firmam non faciat. Dico autem incertum: quia ecclesia linum et ceterum reputans

summos pontifices, computatis annis quibus quilibet eorum rex ecclesiam romanam elementem, testari videtur quod verba illa iohannis pape tertii tamquam narratiua crediti facti accipienda sint, et non ut auctoritaria factum quod narratur. propter quod auctoritate illa vti videtur, ut valeat quantum valere potest. Accedit ad hoc versus in glossa ibidem de clemente dicens: Disputat hoc mundus quartus fuerit secundus. Ad obiecta demum contra rationem ex hoc quod papa statuit de electoribus pape, dicitur quod manifeste constat ex illo capitulo in nomine domini: quod propria auctoritate papa illud statuit in synodo: ut patet ex illis verbis: venerabilis pontifex decernens auctoritate apostolica inquit. Mirum est autem, quod arguentes non aduerterint grammaticam constructionem in sequentibus: ubi dicitur: quapropter instructi praedecessorum nostrorum aliorumque sanctorum patrum auctoritate, decernimus, ut obeunte etc. et dixerint propter haec verba, quod papa non propria sed sanctorum patrum auctoritate statuit: cum ly auctoritate, determinet ly instructi, et non ly decernimus: unde solidum stat quod papa auctoritate propria statuit illud fecit. Quamvis etiam omnia statuta de electione pape, quod summus pontifex etiam in synodo fecit, propria auctoritate fecerit: et sancti patres in synodo congregati nihil possint sine auctoritate romani pontificis statuere. Hec quoque ex auctoritate pape fieri coprobatur, dum statuit Gregorius decimus cum concilio lugdunensi, (quod habet in sexto de elec. ubi periculum: dispones de electione pape reuocatum per adrianum et iohannem, etc. deinde reasumptum celestinum quintum de bonifacii octauum) robur auctoritatis habet: ut glo. in eodem capitulo. Clementina quoque non romani, de electione pape, a papa non a concilio generali facta esse patet in clementinis de electione. Multa quoque circa electionem pape statuta in di. 79. per gratiano referri. Et nouissimum iulius, qui viuit et regnat, statuta noui edidit de electione pape absque concilio generali. Unde negare huiusmodi potestatem in papa, est negare sensum.

Capitulum xxiij.

In cap. xx. et xxi. et xxiij. quod in ecclesia dei est potestas auctoritativa super coniunctionem petri et papatus, non autem super papam. Contra tripliciter. Primo quia illo. Secundo quod dicitur haec duo inter se. Tertio quod falsum est, quod potestas depositiva pape que est in ecclesia, non sit auctoritativa. s. papam. Primum ostenditur sic. in cap. vi. et xxi. dictum est, quod potestas applicatiua ecclesiastica potestas ad hanc vel illam personam est in solo papa: nunc dicitur, quod potestas auctoritativa super coniunctionem est in ecclesia. ergo contra dictio. Secundum autem ostenditur exemplo, quo vtor retorquendo in me. Habere enim potestatem super hominem, non est habere potestatem super animam, nec super corpus, sed super separationem anime a corpore: cum nihil aliud faciat occidens hominem. quid ergo aliud est habere potestatem auctoritativam super papam, quam posse papam ab ipso auctoritativae separare. Tertium autem (quod scilicet ecclesia auctoritativa super papam ipsum deponit) probatur tripliciter. Primo, quod alter papa hereticus citatus non tenebitur comparere, nec erit contumax: non comparens: iudicabunt ergo inauditus, aut non obligatum respondere. Secundo omnis actus punitiuus persone ratione proprii peccati, est ab habente iurisdictionem super eum qui punitur. Tertio arguitur ad hominem, me ipsum scilicet ecclesia potest excommunicare papam hereticum ante requam deponat: ergo habet auctoritatem iurisdictionis super papam, patet sequela, et antecedens ex te est: quia quum tu dicis hanc consequentiam esse bonam non est excommunicatus ipso facto, ergo non est depositus. et ista erit bona: non potest excommunicare: ergo non potest deponere, et ista potest deponere, ergo potest excommunicare.

In cap. pium dicitur, quod nulla est dictis meis contra rietas: quoniam superius de auctoritate eminentie erat sermo, ubi ecclesie potestas pape potestati comparabatur. Unde dictum est ibi, quod papa est moderator et director potestatis ecclesie, et non econuerso: hoc enim ad eminentiam et non eminentiam potestatis spectat. Haec autem sermo est de auctoritate efficacie, dum dicimus quod potestas ecclesie auctoritativae potest super coniunctionem etc. hoc enim nihil aliud sonat, nisi quod talis potestas tamquam superior coniunctione illa, potest efficere illam: agens enim ut sic praestat eo quod fit sic. Cum hoc non patet bene stare, quod potestas applicatiua potestatis ecclesiastica: secundum eminentiam est in solo papa. Ad secundum

vero dicitur, quod haec duo. s. potestas est super coniunctionem, et non super papam, in nullo repugnat inter se: quia diuersa sunt. Et papa significat aliquid maius coniunctionem: quam significat forma papatus, sicut dominus formam dominij. Propter quod retorso exemplo de homine nihil valet, nam non conuenit pape significatum equiparare significato hominis et simile de vtroque ferre iudicium: quia homo significat formaliter compositum, et anima et corpus, papa vero significat formaliter purum papatum, quibus in secreto: ut patet. Sed hoc totum petrus papa se habet ut ly homo, et conceditur quod potestas illa potest super petrum papam, ratione subiecti (ut in libello dicitur) non autem super papam: quia non potest ex parte forme. Unde patet nullam esse repugnantiam et quod aliud est posse super papam, et aliud super petrum papam: scilicet aliud est posse super compositum et aliud super formam. Ad primum autem contra tertium (hoc scilicet quod potestas ecclesie non est supra papam) respondetur, quod petrus papa hereticus tenetur ad omnia que sunt necessaria ad iudiciu depositiois ipsius: ut in libello cap. 21. expresse dictum est, unde mirandum videtur de obiectionibus. Dico igitur, quod petrus papa hereticus ratione subiecti sic dispositi, subditur potestati depositivae ecclesie, et in oibus necessario praecambulis et consequentibus. Nec hoc sequitur quod potestas ecclesie sit supra papam: sed supra petrum papam sic depositum in hoc. Et hoc patet solutio primi et secundum. Ad tertium vero dicitur quod (ut patet in cap. 19. libelli, vii. impositum est mihi quod dicam illam consequentiam bonam) nunquam ego dixi hoc, nunquam somniaui coniunctionem inter excommunicationem et depositionem: imo oppositum expresse iassi. Ego enim ex illa communi radice, id quod infligitur a iudicio humano, non incurrat ipso facto ex solo peccato interiori pure: intulit duo, scilicet negationem excommunicationis, et negationem punitiuonis, et dixi quod si ex hac radice sequitur non esse excommunicationem, multo magis sequitur non esse punitiuum: quia ibi non requiritur declaratio apud iuristas, sicut hic. Argumentum autem procedit contra dicentem illationem formalem a negatione excommunicationis ad negationem depositionis: et ideo non est ad propositum.

Cap. xxiij.

In cap. 21. quod papa posset omittere potestatem depositivam pape heretici collegio cardinalium. Obicitur quod non possum sic dicendo sustinere, quin par in parem habeat imperium.

Respondeo quod facile patet ex hoc non sequi parem in parem habere imperium: quia potestas depositiva non est supra papam, sed supra coniunctionem petri cum papatu: que coniunctio non est par pape. Quare autem huiusmodi potestas depositiva pape, quamquam minor papatu, non sit auferibilis ab ecclesia a papa, in proprio causa est: quia diuino iure illi conuenit contra papam hereticum: ut patet ex dictis in libello.

Cap. xxv.

In cap. 26. rationem quare papa pro infidelitate sola potest deponi, quia sola infidelitas inter crimina contrariatur ad esse pape. Obicitur dupliciter contra hanc rationem. Primo, quia falsus est quod fides requiratur ad esse pape, cum papa si fiat hereticus, ad huc sit papa apud me: sufficit enim character baptismalis. Secundo, quia haec ratio eque fortiter probaret, quod pape deponi non posset: quia heresis non opponitur ad esse pape.

Respondeo quod ratio mea non est intellecta ut est: studiose namque non posui inter condiciones requisitas ad esse pape fidem sed christianitatem, ut excluderetur hanc obiectionem. Nec assumpsi, quod infidelitas sola inter vitia contrariatur fidei, sed christianitati seu conditioni requisite ad esse pape, ut patet in libello. Constat enim christianitatem statui (qui me deum christi confititur) solam infidelitatem inter vitia opponi, quod christianitas requiritur necessario ad esse pape. Et in libello eodem, cap. xxvij. clare manifestauit differentiam inter christianitatem et fidem: quod christianitas est status quidam ecclesiasticus ex characterem et fide constitutus. Sed ut melius vis ratio nis perspicuatur, ex conclusione intentam et directam oppositionem infidelitatis considerandum est, quod non est intentum aut deductum conclusio ex illa ratione, quod papa habet non esse propter infidelitatem, sed quod est dispositus propinquissime ad non esse: quod significat conclusio dicens, quod est deponendus. Et propterea non oportet quod infidelitas sic opponatur christianitati, quod auferat totaliter esse christianum: si enim hoc tolleretur,

non deponendum, sed depositum papam inferret. Sed sat est quod opponatur christianitati sic quod constituat christianum hominem quantum est ex parte hominis in non esse christianitatis. Per hoc siquidem non esse christianitatis in petro papa, constituitur petrus papa in esse deponibilis: quod per tale non esse est dispositus sic ut deponi possit: ut patet ex dictis in libello. Et manifestatur ex officio pape, cum enim pape officium sit pascere doctrina et opere, cum habet fidem formatam vel sanus viuit in papatu: cum autem habet fidem informem ob perditam charitatem, non pascit amplius ex eplo, sed doctrina tantum: ac per hoc velut eger in papatu est. Si demum etiam fidem omnino amiserit, iam nec doctrina pascere potest, et quasi mortuus sicut in extremis vite constitutus, ad omne opus inualidus, dispositus est ut morte depositionis auferatur a vita papali. Unde patet responso ad primum: quia non obstat rationi, quod infidelitas stat cum esse pape: ut patet ex dictis. Et potest eandem sententiam unico verbo dicere, quod fides est necessaria ad esse pape simpliciter, quibus non sit necessaria ad esse pape sic: scilicet quasi mortui: imo ex hoc quod constituit papam in esse pape simpliciter, et eius compositum constituit in esse pape quasi mortui, manifeste sequitur, quod constituit papam in esse deponibilis. Et hoc patet solutio secundum: heresis enim non stat cum esse christianum simpliciter, nec cum esse papam simpliciter: quibus non auferat totaliter vtrumque esse. Sed quia constituit non esse christianum quantum ex parte hominis, ideo constituit dispositum ad non esse pape: quoniam esse papam simpliciter supponit esse christianum simpliciter. Sed argumentum in hoc fallitur: quia accipit hanc rationem ac si inferret non esse pape sic quod esset depositus: cuius tamen contrarium patet in litera. Manet ergo ratio illa non inuenta adhuc minus habens, quamuis in litera posita: ut desiderare me dixi.

Cap. xxvj.

In eodem xxvj. ca. iuncto xxv. quod ex sacra scriptura solus casus heresis excipitur ab impunitate pape respectu ecclesie.

Objicitur quia in sacra scriptura inuenitur etiam, alias criminofum esse separandum, ut patet. s. ad Corinth. vj. Si is qui frater nominatur inter vos est fornicator, aut auarus, aut idolis seruus, aut maledictus, aut ebriofus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et dominus matth. xvi. inuincit hominem pro quolibet mortali, cui annona est contumacia, esse excommunicandum. Et si glossari fuerint hi textus de subditis in terra similiter glossabuntur textus allegati per te de heretico. Et ad dicta saluatoris et petri conceditur, quod quandiu bene doceant et remanent prelati, sunt audiendi.

Respondeo quod quum sacra scriptura tota sit ab vno auctore (qui est spiritus sanctus) et velut vna integra doctrina legis diuine, non est glossis sed textui attribuendum quum ex coniunctione diuersorum locorum scripturae: sensus vnus colligitur: sic autem est in proposito. Quum enim propter heresim maxime et propter alia etiam crimina sint diuino iure vitiosi multi separandi ab ecclesia, et exceptio fiat de solis prelatibus ab ipso diuino iure in criminibus alijs ab infidelitate: manifeste colligitur absque nostris glossis, quod reliqui pro multis criminibus: prelati autem pro sola infidelitate diuino iure separandi ordinantur. Scriptura igitur loquens de heretico, communis est prelati et subditis: quia nulla sit exceptio in ea de prelato, loquens autem de alijs criminibus: prelati simpliciter non coprehenduntur: excipit eum. Ad responsionem vero datam exceptioni domini et petri (quod exceptus est prelati ad matth. 23. super cathedra moysi, etc. i. pe. ij. obedite prepositis discipulis) dicitur quod responsio illa sequebatur bene docent et sunt prelati, potest bene et male intelligi. Bene quidem, si sit sensus quod quandiu per se bene doceant et sunt prelati. Et sic nihil obstat propositum quod fides christi est, qua fit doctrina, et que sustinet prelatum in esse simpliciter, ac per hoc quod habent fidem habent unde per se recte doceant, et sint prelati, quantum est ex iure diuino: ut patet in libello. Male autem si sit sensus: quod non dicitur prelati tollerandus, sed si tolleretur audiendus: quoniam quum in maiori includatur minus, et plus sit malos prelatos audire cum effectu et obedire eisdem quam tolerare ut patet) consequens est quod mandatum domini et petri de obedientia prelati male vite et bone doctrine, claudat in se mandatum de toleratione ab eisdem quibus obedientia indidit. Et sic auctoritas iuris diuini allata efficaciter ad propositum restat, supra firmam peram fundata.

Cap. xxvij.

In eodē. 26. cap. cōclusiue. q̄ in solo casu heresia papa subicit ecclesie. ita q̄ possit deponi. **O**bjicitur primo. Quia in epistola clemētis ad iacobum ex ore petri apostoli ordinatur. q̄ clemens papa deponatur propter negligentia: ecclesia siquidem nō spernit illā epistolā. q̄ sufficit. **S**ecundo. Quia cum ecclesia in casu heresis sit iudex pape. et talem potestatem non habeat nisi matth. 18. et ibi non commemoratur magis peccatū heresis q̄ quodcūq; aliud cum cōtumacia sequitur. q̄ nō solum in casu heresis ecclesia sit iudex pape. **T**ertio. Quia si vicarius regis absentis tyrannice regeret. communitas posset illum deponere: ergo ecclesia potest deponere vicarium christi domini. si tyrannice regat.

Rndeō q̄ epistola illa eadem facilitate rescitur qua recipitur. imo maiori rescitur: ut pater ex opposito decreto. xl. dist. si papa. ubi manifeste propter negligentiam papa nō iudicandus dicitur q̄uis perniciosam: unde nō sufficit illius auctoritas. **A**utoritas autem domini secundo loco allata. potestatem ecclesie supra subditos sibi ut sic manifestat. **E**t propterea cum papa ex alijs locis sacre scripture non sit subditus ecclesie nisi in casu heresis. consequens est. ut ex illa sententia dñi non habeat ecclesia potestatem super eum quia est papa. nisi in casu heresis: quod est ibi nō est expressum sufficit alibi inueniri declaratum. **A**d tertium dicitur. q̄ similiter illa deficit dupliciter. Primo. q̄ communitas libera habet potestatem deponendi principem: et regem: scilicet si tyrannice regat: ideo nō est mirum. si potest deponere etiam vicarium illius. Ecclesia autem serva est principis sui iesu christi. **S**ecundo. Quia rex purus homo absens supponitur. et solus per vicarium gubernare: rex autem noster sic absens est corpore. ut per seipsum audiat querelas cōtra vicarium suū ab ecclesia et membris singulis: et propterea nō est ab ecclesia eius vicarius deponendus: sed recurrendū est ad principem adiutorem et optimum ut deponat.

In eodē. xxvj. cap. q̄ propter scandalum non est prescindendum caput iuxta domini sententiam. **O**bjicitur q̄ licet nō sit auferendū caput totaliter sic q̄ nunq̄ sit futurū aliquod caput: tñ auferendū est istud caput. sine quo in corpore remanet vita. imo qd̄ corpus inficit quantum est ex se.

Rndeō q̄ ex verbis dñi negative tamē (ut in libello dictum est) sumitur q̄ nec totaliter. nec hoc caput prescindendum est: quoniam expresse dicitur: si manus tua. oculi tui. pes tuus. Pronomen siquidem adiunctum ostendit q̄ de membro hoc loquitur: et consequenter de capite isto negatum accipimus q̄ prescindatur. **F**alsum quoq; est q̄ sine isto capite sit vita. quum ipsum locodominum falsificet ecclesiam: ut in cap. si papa. dist. xl. dicitur. **H**ec inficit in hoc caput. sed recte docet: q̄uis abusus potestatis capitalis in isto inficit quantum est ex se. ecclesia: non hoc caput. sed abusus illius in culpa est: non est prescindendū caput. sed illius abusus cōgruis remedijs obviandum.

In cap. xxvij. q̄ deus optime prouidit ecclesie. disponēs q̄ orationis remedio p̄ papaz malū vteretur. nō autē depositionis potestate. **O**bjicitur tripliciter. Primo: quia minus bene instituta esset politia ecclesiastica q̄ ciuili. Et tenet sequela: q̄ ciuili pōt principē tyrannice regem pertinaciter deponere. ecclesiastica autem non posset. **S**ecundo: q̄ deus ad demittēt cōmunitati ecclesie potestatem sibi naturaliter conuenientē et necessariā ad pacificam cōuersationē. qualis est potestas depositiua principis in casu tyrānidis. Et tenet sequela: q̄ talis potestas naturaliter cōuenit cōmunitati perfecte et libere. **T**ertio. quia quia deus opportunius remediū q̄ orationē ecclesie potuerit instituire (scilicet potestatem depositiuiam) dicere nō aliud remediū q̄ orationis reliquissē. est dicere politiam ecclesiasticā non bene institutam. et effectam seruam strictissima seruitute.

Rndeō q̄ deus longe melius et eminētius instituit ecclesiasticā rempublicā q̄ ciuilem: qm̄ illam instituit cū proximo et homogeneo capite viuo in perpetuū sine potentia errandi. presente spiritualiter votis omniū et singulorum vbiq; hec est institutio reipublice christiane simpliciter. De institutione autē ad tempus: scilicet corporalis absentie principis nostri. dicitur etiā q̄ optima est. qm̄ consonat pri-

marie institutioni. **E**t qm̄ respublica christiana fm̄ suā primariā institutionē serua est nata. et tota p̄as est in suo principe naturali. ideo optime cōsona institutio ad rēpus est. ut nō cōtari. sed vicario principis potestas plena committatur (ut predictum est) et q̄ respublica q̄dū vicarius principis sub principe est simplr (q̄ sit p̄ esse christianum) simplr recognoscat principem viuum. et recurrat ad eum audientē et paratum exaudire. **E**t scito q̄ contingit hoies in hac re falli. quasi a negatione modi ad negationē rei. Quā em̄ deponere papā cōtingat multis modis: scilicet per prouidentia humanā. et per orationem ecclesie perseverantē. et neutro modo opus sit nisi in casu vere necessitatis: ex hoc q̄ ecclesie non est concessum q̄ possit deponere per viam prouidentia humane. non sequitur ecclesie non esse concessum. q̄ possit deponere papam: qm̄ alia via: scilicet orationis perseverantis infallibiliter potest: que est per amicos possumus. per nos aqualiter posse testatur philosophus: quanto magis que per patrem possumus.

Ad primū ergo negatur sequela. Et ad probationem dicitur. q̄ vtrāq; politia (scilicet tam ciuili. q̄ ecclesiastica) pōt deponere tyrannice regentē ipsam: sed diuersimode: q̄ ciuili perfecta et libera potestatiue et p̄ prouidentia humanā: ecclesiastica autē per potestatem sui patris per orationis perseverantia. qm̄ vere opz. Et hic modus quidē excellētiō: et nō potēs errare sicut primus est melior: et propterea nō minus bene. sed melius prouisum est ecclesiastice reipue. de modo abiciendi a se malū ministrū. q̄ ciuili. **A**d fm̄ negat etiā sequela: q̄ cōmunitas christiana nata est serua. ac per hoc naturaliter sibi non cōpetit p̄as sup̄ principē suū: et nō nec sup̄ principis vicariū. nisi a principe sibi cedatur. **V**nde lz verum sit. q̄ ecclesiastica cōitas distincta contra principē non habeat sup̄ principē et eius vicariū tyrannizantē auctoritariā potestatem: non tñ adempta est sibi a christo. aut quocūq; alio mō. s; ex natura sua: q̄ serua nata est. cōtrariū hō negationē.

Ad tertiu autē dī. q̄ nō fuisset opportunus remediū prouidentia humana. q̄ oīo ecclesie perseveras. Tum q̄ prouidentia humana falli pōt (cogitationes siquidē mortaliū timide et incerte prouidentie nostre) oīo autē ecclesie perseveras falli nō pōt. Deponemus forte qm̄ non opz. non prouidentes futura. nec occulta scrutantes. **S**ratio autē ecclesie perseverans nō deponet qm̄ nō opz: q̄ bonus dñs negat qd̄ volumus. ut tribuat q̄ malleumus. **T**um q̄ facilior minus impedibilis. et efficacior causa est oīo ecclesie perseverans p̄ se in necessarijs ad salutē ecclesie. q̄ tota oīm hoīm prouidentia: hec em̄ difficile cōsonat. potētia impediri pōt. et oīa subiecta non hz. descripta aut oīo facile cōsonat. nō pōt potētia aliqua humana impediri. et oīa sub deo subiecta habet. **A**ditum est autē de subiunctis scz q̄ dicere deum solū orationis remediū reliquissē. solū em̄ hoc remediū tanq̄ sup̄remū et efficacissimū relictū dicim. existens tibus multis alijs remedijs per viā admonitionis et. **A**ditum autē dico. qm̄ quā naturaliter ex eisde tueamur. ex quib; sum? et p̄seruamur. et christiana respub. ex oratione sit adaucta. et in vno ouili cōstituta (dicente patre ad christū: postula a me et dabo tibi gētes hereditatē tuā) et ex ofone cōseruet (dicente christo ad petrū: ego rogauī p̄ te. ut nō deficiat fides tua) natura li quoq; ordine ofone defendenda est. cōtra tyrannice regentē. **A**ditū dico. nisi quis p̄ter orationē ecclesie perseverantē p̄ se in vera sui necessitate posse deficere. q̄ prope infidelitatem esse si infidelitas nō est. paruulo meo iudicio videt: diuine siquidē prouidentie quam in specie de ecclesia sua habet. derogare videtur. Si em̄ natura nō deficit in necessarijs. quomodo deus qui dedit semetipsum ecclesie. deficiet illi in necessarijs. seruatis ex parte ecclesie seruandis: ut p̄ter ex descriptis cōditionib; orationis. **A**ditū demum dico: quoniam si efficacior hoc orationis ecclesie et. remediū indubie creditur. cur infusciēter prouisum ecclesie dicitur de remedio opportuno? **E**t per hūc modum excludendi papā tyrannum ab ecclesia. satisfit omnibus que obijciuntur de corpore respectu membri contagiosi. et simili libus. ad omnia siquidē fat est oratio perseveras ecclesie. Pro cuius zelo hanc respondendi curam suscepī arbitratu quib;dam licet nō omnibus frivolis obiectis respondisse. vituperandum non esse hac vice. **B**ogo igitur lectores. ut equos se prebeant interpretes aut censors: nihil enim hic aut alibi mihi. sed rationi vel auctoritati allate tribui volo: et hoc etiam vbiq; et semper sub sacrosancte Romane ecclesie correctione. Rome die. xxvj. nouemb. m. cccc. xvj. Ad laudem et gloriam domini nostri iesu christi. amen.

Finis.

Ad Leonem decimum pont. mar. de diuina institutione pontificatus totius Ecclesie in persona Petri apostoli: libellus Thome de vico Laterani Cardinalis sancti Xisti.

Ilustrem sapientibus sententiam in vulgarem quoq; lucem proferri exiunt pater beatissime: quia ea que a seipis manifesta sunt ab his que per alia nota sunt. non discernentes nodum (ut aiunt) in scirpo querunt: et meridiana in luce cecutientes offendunt. **O**mnib; et liquidē euangelicā claritatē tanta est licētia his qui sua nō sunt forte contēti: ut ecclesie vultus licet serenissimus. nouitātū inuolucris perturbetur: quippe quom studium est certa et lucida in questione vertere. ac obscura alijs reddere. **E**xpropter Petri successorū eius Romanorū pont. principatus (tot etates. tempore atq; ciuitates tranquilla possessione obtenti) ius euangelico sole fulgens. impetum argumentationibus inuoluentibus exercitatos parum in sacris literis tueri. tenebris exuere atq; in medium profectre sic intendimus ut veritas hec omnibus luceat. et propis splendorebus vniuersę creature penetrabilia attingat. **H**abeat igitur catholica ecclesia tibi credita pater benignissime lucubrationum hanc pro rudioribus. ne obscuritatibus obuiantur.

Quid. quomodo. et quo ordine tractandum est.

Cap. i.

Pincipatus Romani pontificis super vniuersas Christi ecclesias. Quis questionibus multis pulsatus fuerit: nostro tamen proposito vnica inuestigatione abolendus occurrit. **N**ō enim vertit hic in dubiū an Rom. pont. sit de facto caput ecclesie: nec an ideo potestatem habeat a deo eo modo quo iuxta apostolū

Ro. 12. nō est p̄as nisi a deo. et q̄ a deo sunt ordinata sunt: sicut potestas regia in veteri testamento erat a deo: iuxta illud primi Reg. 8. audi vocē eoz. et constitue super eos regē. eiusmodi em̄ oīa aduersariorum multi affirmant. Sed veritatem in questionem an a christo institutus fuerit Rom. pontificis sup̄ oēs ecclesias principatus in beato petro: ita q̄ instituerit christus petrum cū eius successoribus suum vicarium ad gubernandū omnes christi ecclesias. Quo sit ut loca a rationib; et auctoritatibus affirmatibus petrum seu romanum pōtētem fuisse seu esse caput oīm ecclesiarum. a presenti secreta sint intentione: et ea duntaxat afferenda sint. ex quibus christum dominum constituisse huiusmodi principatum petro soli habetur.

Quia vero ex sacris literis pendet oīs questionis huius veritas et duo sunt precipui textus. i. matth. 16. et Jo. vlti. expresse de hoc mysterio loquentes: idē primo iuxta vtrūq; textum inuestigandū est an soli petro verba xpi dicta sint. secundo an per hoc soli petro pontificatus totius ecclesie a christo cōmissus sit. **T**ertio an hic totius eccle. pontificatus petro a deo cōmissus. sit ab eodem dño datus successorū petri. quarto an sit a christo hic pontificatus datus Rom. pontifici ut petri successor. **E**t autē primi clara sit absolutio. matth. textus prius discutiendus sic est: ut in primis tractet opinio dicentū verba xpi nō petro. sed persone qualitate. deinde dicentū nō petro sed ecclesie: postea dicentū petro et apostolis alijs. demum negantū soli petro q̄ ecclesie dicta esse. **A**ultima fariam siquidē obnubilare conati sunt dominicā promissionē matth. 16. relata: tibi dabo clauē et. **Q**uidam namq; adeo restrinxerunt verba hec. ut personam etiā petri non solum eximerent: et ad solum diuinū donum in petro directa intelligerent. **A**lii etiā restringentes et eximeres petri personā. ad solā ecclesiam in petro significatā xpi verba dirigunt. **A**luli autē extendentes dñi promissionē ad alios apostolos: ita q̄ petro in persona oīm apostolorū dicta accipiunt. Sed et nonnulli sunt admittentes soli petro hec dicta: principatus tñ singularitatem collatā petro negant: eo q̄ similis potestas alijs apostolis a xpo collata alibi legit. puta matth. 18. quęcūq; alligaueritis super terrā: et alibi. **L**hētitatē deniq; aliqui quo pacto soli petro clauē datas esse verificatur. et tñ datas quoq; ecclesie esse clauē oēs affirmamus. **Q**uocirca ordine quo numerata sunt quinq; hec sigillatim tractanda sunt. **P**reponendo vbiq; rationes dubitandi. ut opposita iuxta se magis elucescant.

Petri persone et non dono relationis aut beatitudinis promissio sunt clauē et.

Caput. ij.

Non desunt dogmatizantes pontificiam potestatem homini non immediate collatam. sed dono virtutis mediata: ita q̄ perditō virtutis dono. perire simul pontificiam potestatem necesse sit: tanq̄ virtus glutinum quoddam sit iungens homini pontificatum. **Q**uo sit ut vtrūq; iudicio clauē nō petri persone. sed eius dono collate sint in aliquo singulari mi-

nistro. puta sacerdote seu iusto quocūq;. **A**utem hi ex huius euangelij textu multipliciter. **P**rimo. q̄ p̄lo. ante omnia dñs beatitudinē petri affirmat. dicens: beatus es: proculdubio in spe vere fides: non inchoasiet enim a simonis beatitudine. nisi ad subsequētē pontificatū spectaret huiusmodi beatitudo: nihil em̄ impertinens dixisse christum deest.

Secundo ex eo q̄ dñs adiungit simon bariona. hoc est fili colibe: ut hīero. exponit. **Q**uocirca enim petrus acceptus? pontificatū filius colibe. prouocatur nisi vel eius simplicitas. coliba significata: iuxta illud. estote prudentes sicut serpentes. et simplices sicut columbe: vel spiritus sanctus. qui columba designatur: eo q̄ in columbe specie apparuit in xpi baptismo: ad ecclesiasticum principatū petineret. **T**ertio ex ratione subiecta: q̄ caro et sanguis nō reuelauit tibi. sed pater meus. qui in celis est. **A**d ostendunt em̄ hec non a carne et sanguine. sed diuina reuelatione instruendū esse qui alijs prescitur in christiana fide erudiendis.

Quarto ex eo q̄ dñs addidit tu es petrus: et non dixit tu vocatus petrus. et gloriā notat. ob fortitudinē fidei et cōfessionis constantiā. **H**oc em̄ cum oībus precedentibus ad virtutū munera spectat: q̄ ut dixi est. aut im-

perpetuē preposita sunt. aut ad principatū tunc subsequēter promissū opportuna media sunt. **C**ū et quinto arguit ex subiuncta prima promissione. sup̄ hanc petra edificabo ecclesiā. **T**ercio. **Q**uam em̄ ista sit prima promissio petro facta. qm̄ ut ex patre. hīero. et aug. exponit. per hanc petra demonstrat ipse petrus. inquit em̄ hīero. sup̄ matth. edificabo ecclesiā meam super petra: aug. in lib. retrac. refert seipm̄ dixisse q̄ in aplo petro tāq; in petra edificata est ecclesie retractat hanc sententiā **E**xpi.

quocirca ubi supra dicit. loquū dñs ad petrū. ego dico tibi: q̄ tu es petrus et super hanc petra edificabo ecclesiā meā: sup̄ vnum edificabo ecclesiā et. **Q**uam inq; hec sit prima promissio facta petro: hec promissio nō immediate sed mediante dono firmitatis et soliditatis ad personā petri. pertineat: ut ipsa domini verba testantur: dum nō dicit sup̄ te. sed super hanc petra. hoc est super te petram edificabo ecclesiā meā: consequens est ut subsequētes quoq; promissiones intelligantur factę persone simonis quatenus erat petrus et filius columbe et beatus et.

Et confirmatur: quia ista promissio non solum est prima. sed principalis: nam precipuum donum petro collatū est esse fundamentum ecclesie. **E**t hoc autem quod hec promissio est prima et principalis: cōsequens est ut alie promissiones consequētes sequantur naturam principalis: ac per hoc nulla promissio est facta persone humane. nisi mediante dono virtutis: quod erat intentum manifestandum.

Non est difficile catholico doctore monstrare falsam esse relata sententiā. dubitando ad dānata incōuenientia. **N**ihil enim aliud est huiusmodi dogma. quā heresis quorūdam dicentium in malis ministris non inueniri ecclesiasticam potestatem. clauē ecclesie in solis et omnibus iustis haberi. ecclesiamq; ex solis iustis constare: que oīa reprobata et dānata esse constat. **E**tenim ne heretici cauentur se opprimi auctoritate prelatorū et nō euangelij. ex ipso euangelij textu catholice doctrine reddenda est ratio. **A**d cuius euidentiam aduertē duas esse in hoc domini sermone ad petrum partes: quarū prima secundum planum euangelij contextum ac sensum. ad confessionem quam petrus fecerat pertinet. **N**am nihil aliud continet nisi reuelate confessionis actorum fructum. seu premium: et personam seu persone conditionem cui reuelatio facta est. **D**icendo. beatus es. fructum seu premium pronuntiat: dicendo simon bariona. personam ad literam seu cōditionem

Scdo.

Quar. to.

Quin.

Cōfir. matio.

Ad
tres
prias
obie-
ctiões.
Ad
alias.

inter officii clauis: illud mediante firmitate fidei, istud ho-
minali absolute. Consentanea est autē huius differentia a christo
instituta huius etiam ratione: nā vltus clauis siue recte siue abusus
fuerit nō in vniuersale redundat ecclesiā: offit autē sustinet
fidē si aberraret, ecclesia vniuersalis rueret: de qua tñ dñs dicit,
et porte inferi nō preualebunt aduersus eā. Promisse sunt ergo
claves regni celorum nō dono virtutis (vt heretici fingunt) sed
persone simonis petri futuri pastoris omnium et agnorū christi.
C Personae petri in se et non solum in persona ecclesie
promissas esse claves. Cap. iij.

Non longe a prioribus recedunt affirmantes claves re-
gni celorum nō petro, sed eccle- a xpo pmissas,
dicente, tibi dabo claves regni celorum: tanq̃ dixerit, ti-
bi hoc est ecclesie significatio per te, nō tibi, dabo cla-
ues regni celorum. Nam istis cū prioribus cōe est et eximere petri
ab hac dñi promissione, et nulli singulari homini datas esse
claves, sed dono dei promissas esse claves solum in hoc disse-
runt: y priora dono dei in quolibet iusto aut saltē in quolibet
sacerdote, isti dono dei in ecclesia inuenio claves datas asse-
nerāt: eo q̃ petro nō vt vni homini, sed vt psonā gerebat eccle-
sie christi dicitis contendunt, tibi dabo claves regni celorum:
nitunturque hoc multis argumentis asstruere. C Ande pri-
mo arguunt. Christus exponit seipsum in euāgelio cui loqua-
tur: et cui tradat claves dicens, beatus es simon bariona, caro et
sanguis nō reuelauit sed pater me⁹ q̃ est celis. Abi aperte pe-
trus in hac psona nō est petr⁹, nō est caro neq̃ sanguis, nō si-
mō bariona, omnino petr⁹ extra hominē ponit: et iā nō est vlla
psona p se sed reuelat⁹ patris auditor: cui dāt claves. Nulli
ergo priuato homini date sunt claves, s; soli ecclesie, q̃ de nul-
lo puato homine certi sum⁹ habeat necne reuelationē patris:
ecclesia autē ipsa est de qua dubitare nō licet: ipsa ē ergo ille pe-
tr⁹ auditor: reuelat⁹, et acceptator clauis. C Secūdo ex co-
herentib⁹. Christus enim post gloriosam istā petri cōmēdatiō-
nem quum ei petrus phibuit ne moueretur reprehendit petrus:
vade post me sathana: nō. n. sapias ea que dei sunt. Et ex suble-
quuta post cōmēdatiōnem vituperat⁹ clarum fiat illi su-
periorē petrum qui claves accepit nō fuisse petri filium bar-
iona, sed ecclesiā filiā dei: que verbo dei genita verbū dei au-
dit et cōfiteatur perseverat in finē: nō aliquando nō sapiens
que dei sunt nec vnq̃ retro abire iussa sicut petr⁹. C Tertio ex
eo q̃ christus dicit, super hac petra edificabo ecclesiā meam:
hoc est super fidē a petro totius ecclesie persona cōfessam: ac
p hoc in qualibet ecclesia vbi ē fidei petra illic et claves. C Fir-
matur autē hoc: q̃ nec ipse petrus petra fuit in eadez perseue-
rās cōfessione: quoniam mox post acceptas claves errauit: et ta-
mē nō sunt ei claves rursus allate: quare nō in sua s; ecclesie
psona eas accepit. C Quarto. Quādo papa eligit an secū af-
fert claves vlt nō si affert: ergo erat papa anteq̃ eligeret: si nō
affert: quādo accepit: nūquid ab angelo de celo: nōne ab eccle-
sia: Itē quādo papa moritur cui reliquit claves: nisi ecclesie a
qua accepit: quid igitur pōt dici cōtra hanc euidentissimā ex-
perientia: optimā euāgelij iterptē: clauis nec petro nec succes-
sori s; soli ecclesie datas: a qua tāq̃ minister accepit vsur⁹ eis
sacerdos in qualibet ecclesia. C Quinto format argumentū si
milit forme argumēto quo paul⁹ ro. iij. et gal. iij. vtrū dices q̃
sicut ab abie ex fide reputata est iustitia: ita et oib⁹ qui credūt
reputab⁹ ad iustitiā. Quare et hic similiter: si petro habēti
reuelationē patris et xpi cōfiteati clauis datur: ita necesse ē ho-
mini si cōfiteati et reuelationē habēti clauis donatas esse: q̃
nulli nisi eccle- cōuenire pōt: qui nullus singularis fidelis cō-
stater certo ac pseueratē hēre possit hac confessionē: vt etiā de
ipso petro ptz. C Sexto: q̃ nō solum vt aug. pmo li. de doct.
christiana. cap. xviij. testatur has claves christ⁹ dedit ecclesie sue.
vt quecuq̃ solueret in terra soluta essent et in celis: sed etiā vt
ipse testatur super Jo. petrus apostolus propter apostolatus
sui primatū ecclesie gerebat figurata generalitate personam:
prima in persona ergo nō sua sed ecclesie claves accepit. C Quod ex
confir: aug. verbis ibidē amplius firmatur: quū dicit: Quod enim ad
matio. ipsum petrum proprie pertinet: nam vnus homo erat gratia
vnus christianus: abundante gratia vnus idēq̃ primus apo-
stolus: sed quando ei dictum est: tibi dabo claves regni celorum
Secū vniuersam significabat ecclesiā. C Confirmatur eadem
da con sententia ex verbis eiusdem aug. p. l. viij. Sicut quedam di-
firma- cuntur que ad apostolum petrum pertinere videntur: neq̃ tñ
tio. habent illam rem intellectum nisi quum referuntur ad eccle-
siā: cuius ille agnoscat in figura gessisse personā ppter prima-

tū quē in discipulis habuit: sicut est, tibi dabo claves regni ce-
lorum: ita iudas psonā sustinet inimicorū christi. Ex his. n. vbi
appet petri nō in sua s; ecclesie figurata persona claves su-
pisse: vñ hic dñs nō haberi illūstrē intellectū nisi ad ecclesiā re-
ferat: et tibi cōtra psonales cōditiones petri aduersaria con-
tunctione subdit: sed q̃ ei dictū est tibi dabo, ecclesiā significat
uit. C Et firmat rursus autoritate euāgeliste describētis in-
terrogati christi, quē dñs hoies esse filiū hominis: nullū certū
discipulū rēdēte opinioēs q̃ de eo erāt: interrogati nō de se a-
postolos vñ certū petri rēdere et pstatē absoluerē ac pmi-
stare fidei pfectionē: vt verā christi cognitionē in vnitatē et fir-
mitatē cōfiterē, nō multorū opinionib⁹ velut arūdnē agitari
doceret. C Ergo petr⁹ eccle- vnitatis figurā. C Accedit ad hec
cypria. autoritas habita. xxiij. q. i. loquit⁹ dñs: dicitis: q̃uis a-
postolus oibus post resurrectionē suā parē trībutat pstatē: tñ
vt vnitatē manifestaret, vnitatis eiusdē originē ad vno inci-
piētē autoritatē sua disposuit: hoc vtiq̃ erāt ceteri apostoli q̃
petrus fuit. pari cōsortio pediti et honoris et pstatis: sed exor-
ditū ab vnitatē pstatē, vt ecclesia christi vna monstraret.
Ande non vn⁹ sed vnitatis clauis accepit: vt attestat⁹ etiam
capitula omnibus: et quodcūq̃. xxiij. q. i. ex hiero. et aug.
horum cōsiderandū est vñ di-
ci a sanctis: s; petri signasse ec-
clesiam quū clauis accepit. Duo autē exponi seu deduci: pmi-
us, ecclesia accepit clauis quū petr⁹ clauis accepit: scdm est,
q̃ petro a petri nō accepit clauis. Vñ dupliciter cōtingit hic
errare, vel negadō pmiū vel affirmadō fm. Et negare quidē
petri ecclesiā signasse, est cōtradidēre expōitioni sanctorū. Af-
firmare autē ecclesiā sic accepisse clauis q̃ psona petri nō ac-
cepit, error est plusq̃ heretic⁹: qm euāgelica p hoc negat⁹ hi-
storia, et historia in parabola vertit. Pari dñi: qm ois etiā ve-
teris testamētī historia in parabola verteret. Declaro singu-
la: si enī petro non in psona ppiā s; solimō in psona significa-
te p enī eccle- pmissa sunt clauis quū dicit⁹ est: et tibi dabo
claves et c. pabolicus petrus inductur: et nō narratur historia
sed parabola, quum dicit⁹: venit iesus in partes cesaree philip-
pi et interrogauit discipulos suos, cū reliquis que sequuntur.
Et eadē licentia qua hec historia vertitur in parabola, omnis
alia historia nō solum noui sed etiā veteris testamētī in para-
bolam verti pōt: scriptum est enim, omnia in figuram contin-
gebant illis. Si enim quia petrus figuram gerebat eccle-
pabolicus ponit et nō in ppiā persona circa clauis, parabolam
quoq̃ necesse est fateri de martha et maria, q̃ figuram gerebat
vite actiue et cōtēplatiue: parabolē quoq̃ erāt resuscitat⁹
trium mortuorū a christo: q̃ figuram gerebat trū generū pec-
catorū spiritualiter resurgentium: quimō et mox christi et
resurrectio parabola erit: quia illa nō mortuus peccator: ista
nos in nouitate vite significat: et breuiter vniuersa ruit rerum
gestarū fides in sacra scriptura ex hac licentia. Cera autem et
probat⁹ snia est: dupliciter aliquid significat: vno modo per
modū parabolē: sicut filius prodigus significat peccatorem, et
operarij cōducti ad vineam significat cultores dei in christi ec-
clesia: et sic de alijs. Alio modo p modū rei geste: ita q̃ res ve-
re gesta significat rem aliā: sicut transit⁹ hebreorum per mare
rubrū signat transitū nostrum de vitijs ad virtutē: et aduētus
magorū adorārium christum: significat viatorū progressum ad
celestē patriam. Inter hos autē significanti modos hec est ad
ppositū disparitas: q̃ in parabola significatiō nulla est cur-
ra de significantib⁹ personis fm seipsas: qm ad significandum
tñ describuntur: quēadmodū apud poetas fit in comedijs et
tragedijs. Quum autē res gesta significat: oportet primo oem
curā adhibere ad rē que geritur et ad personas fm seipsas: q̃
sensus literalis in hoc cōsistit: ex quo solo fm dionys. et aug. ef-
ficax trahitur argumētum. Ande oportet primo verificare in
historijs res gestas et dictas de personis fm seipsas ad verita-
tē fidei: et deinde potest superaddi sensus spiritualis: quo res
gesta signat aliā: quo persona historica figurat aliquid aliud:
et hoc ad edificatiōem christi fidelium: nō ad comprobandū ea
fidei que in controuersia veniūt. Quocirca oportet primo ad
veritatē fidei saluandam sensum historici tenere: et personā
petri nō vertere in personam parabolicam quum de fidei agi-
tur historia: et sensus literalis inuestigatur euāgelice historie
q̃ venit iesus in partes cesaree philippi et interrogauit primo
ad secundo: audiuit responsionem primo discipulorum: deinde
petri: respondit petro, dicit promissas clauis regni celorum. Et
firmata veritate sensus literalis q̃ persone petri dictum pro-

Ad euentiam ci a sanctis: s; petri signasse ec-
clesiam quū clauis accepit. Duo autē exponi seu deduci: pmi-
us, ecclesia accepit clauis quū petr⁹ clauis accepit: scdm est,
q̃ petro a petri nō accepit clauis. Vñ dupliciter cōtingit hic
errare, vel negadō pmiū vel affirmadō fm. Et negare quidē
petri ecclesiā signasse, est cōtradidēre expōitioni sanctorū. Af-
firmare autē ecclesiā sic accepisse clauis q̃ psona petri nō ac-
cepit, error est plusq̃ heretic⁹: qm euāgelica p hoc negat⁹ hi-
storia, et historia in parabola vertit. Pari dñi: qm ois etiā ve-
teris testamētī historia in parabola verteret. Declaro singu-
la: si enī petro non in psona ppiā s; solimō in psona significa-
te p enī eccle- pmissa sunt clauis quū dicit⁹ est: et tibi dabo
claves et c. pabolicus petrus inductur: et nō narratur historia
sed parabola, quum dicit⁹: venit iesus in partes cesaree philip-
pi et interrogauit discipulos suos, cū reliquis que sequuntur.
Et eadē licentia qua hec historia vertitur in parabola, omnis
alia historia nō solum noui sed etiā veteris testamētī in para-
bolam verti pōt: scriptum est enim, omnia in figuram contin-
gebant illis. Si enim quia petrus figuram gerebat eccle-
pabolicus ponit et nō in ppiā persona circa clauis, parabolam
quoq̃ necesse est fateri de martha et maria, q̃ figuram gerebat
vite actiue et cōtēplatiue: parabolē quoq̃ erāt resuscitat⁹
trium mortuorū a christo: q̃ figuram gerebat trū generū pec-
catorū spiritualiter resurgentium: quimō et mox christi et
resurrectio parabola erit: quia illa nō mortuus peccator: ista
nos in nouitate vite significat: et breuiter vniuersa ruit rerum
gestarū fides in sacra scriptura ex hac licentia. Cera autem et
probat⁹ snia est: dupliciter aliquid significat: vno modo per
modū parabolē: sicut filius prodigus significat peccatorem, et
operarij cōducti ad vineam significat cultores dei in christi ec-
clesia: et sic de alijs. Alio modo p modū rei geste: ita q̃ res ve-
re gesta significat rem aliā: sicut transit⁹ hebreorum per mare
rubrū signat transitū nostrum de vitijs ad virtutē: et aduētus
magorū adorārium christum: significat viatorū progressum ad
celestē patriam. Inter hos autē significanti modos hec est ad
ppositū disparitas: q̃ in parabola significatiō nulla est cur-
ra de significantib⁹ personis fm seipsas: qm ad significandum
tñ describuntur: quēadmodū apud poetas fit in comedijs et
tragedijs. Quum autē res gesta significat: oportet primo oem
curā adhibere ad rē que geritur et ad personas fm seipsas: q̃
sensus literalis in hoc cōsistit: ex quo solo fm dionys. et aug. ef-
ficax trahitur argumētum. Ande oportet primo verificare in
historijs res gestas et dictas de personis fm seipsas ad verita-
tē fidei: et deinde potest superaddi sensus spiritualis: quo res
gesta signat aliā: quo persona historica figurat aliquid aliud:
et hoc ad edificatiōem christi fidelium: nō ad comprobandū ea
fidei que in controuersia veniūt. Quocirca oportet primo ad
veritatē fidei saluandam sensum historici tenere: et personā
petri nō vertere in personam parabolicam quum de fidei agi-
tur historia: et sensus literalis inuestigatur euāgelice historie
q̃ venit iesus in partes cesaree philippi et interrogauit primo
ad secundo: audiuit responsionem primo discipulorum: deinde
petri: respondit petro, dicit promissas clauis regni celorum. Et
firmata veritate sensus literalis q̃ persone petri dictum pro-

missum est, supradere licet sensus mystici quo petr⁹ figurat
ecclesiā sicut apparet in sctib⁹, puta in significatiōe vite acti-
ue p marthā (cui dictū est sollicita es et turbaris erga plima) et
cōtēplatiōe p mariā: de qua dictū est optimā partē elegit q̃
nō auferet ab ea: sic de alijs. Patet ergo q̃ petro in psona ec-
clesie promissas esse clauis verum est sic vt persone ipsius pe-
tri primo et ad literam promissas sunt: q̃ illud verificatur fm
sensem mysticum, hoc autem fm sensum literalem.
Ad pmiū ergo in oppositiōē dñi, clarū ex antedictis esse hā-
uclaut s; pater me⁹) nō ad petri primatū, sed ad ipsi⁹ cōfessio-
nē et pfectionis fructū spectare: et ppea tanq̃ impertinentia lon-
ge sunt a pposito fm literale sensum. Hās autē petri cōfessiōes
trahere mystica interpretatiōe ad ecclesiā, quīs sustineri possit
intolerabile tñ est vt sensus mystic⁹ excludat literale, petr⁹ ex-
cludat seipm auditor: excludat enī q̃ audit: simon iohānis ver-
clat⁹ in parabolica personā. C Ad scdm dñi, falso interpretari
finē cur post tantā cōmēdatiōnem petrus reprehensus fuerit:
nā fm planū lē sensus cōmēdat⁹ pmo psona petri rōne dñi
vini doni, deinde respēdit rōne ppij sensus, neutriū autē fm
historie fidei spectat ad aliū q̃ ad petri: qm tam cōmēdatiō
q̃ reprehensio personalis fuit. Secus autē est fm sensum my-
sticū: quo quilibet proprijs sensus et affectus in petro respēdi-
tur, et quilibet diuine reuelatiōis secretorū in petro cōmēdatur.
Ad tertij dicitur per hac petra demonstrari ad literam fi-
dem in hoc. i. petro: vt ex dictis patet. Et propterea nō sequit-
tur q̃ quilibet partiali ecclesie vbi est fides, equalitē date sint
claves: sed sufficit quilibet fidelit ecclesie datas esse in tot⁹ ec-
clesie capite q̃ est hec petra super quā xps edificat ecclesiā
suam. C Et ad cōfirmatiōem dicit⁹, q̃ licet petrus errauerit, nō
tñ desit esse petra: tum q̃ per illa verba q̃ obijciunt: ab sit a te
dñe nō erit tibi petrus, nec fide nec charitatē pdidit. An-
de et dñs nō dixit ei vade sathana (vt tētorū dixerat) sed mo-
dificauit dices vade post me sathana: tāq̃ diceret, sequi tu me
debes non ego affectum tuū. Tum q̃ vt predictum est, quum
postea xpm negauit fidē nō pdidit, sed petra fidei perseuera-
uit in corde. Et tamē vt theop. lu. 22. notauit xps iterum ipm
in apostolico gradu restituit dicens, confirma fratres tuos.
Ad quartū dicitur, q̃ qui papa eligit, neq̃ secum clauis
affert neq̃ ab ecclesia illas accipit: s; a christo: nō noua tradi-
tiōe, sed antiqua illamē qua tradidit petro. Ecclesia siquidē
ministerio electiōis psonā deputat que petro succedat: chri-
stus autē ipse in beato petro quilibet successor clauis tradi-
dit: et propterea vana est questio a quo accipit aut cui relinqt
moxiēs: verbū enim christi semper vnum dat clauis quilibet
succedētē, et nō vnus alteri relinqt. C Ad quintum dicitur,
argumentū eē similis forme fed dissimilis materie: et ppterea
non tenere. Iustitia siquidē et fides bona sunt anime, ad vti-
litatē ipsius credit⁹ et iusti: clauis autē potestates significat,
ad aliorū regimē ordinatam, et ideo licet quilibet credenti i-
mitanti abraham reputetur fides ad iustitiā sicut abraham: non
tamen quilibet credenti et contenti christum, imo nec quilibet
petro imitanti petrum in fide dāt oportet clauis: id est pote-
statem aperiendi et claudendi alijs: sicut nec quilibet imitanti
fide ab abie dāt q̃ sit pater multarū gētiū, q̃ in semine suo be-
nedicant oēs gentes: q̃ tñ abraham credētī data sunt. C Ad autē
addit nulli ecclesie cōuenire posse cōstater certo ac pseuerā-
ter habere petri cōfessionē, si ad singulares psonas referē pau-
lus aplos ad ro. viij. cōstater an angustia et c. subdit: cert⁹ sum em et c. lo-
ques ad literā de electis. C Ad si nō cōtra rē sed cōtra notitiā
nostrā arguit: q̃ nos nescim⁹ q̃s pseuerabit: facile satissit p h
q̃ de suauiter disponēs omnia, non erigit ab homine maio-
rem certificationē ea que est fidei et humani moris: a fructib⁹
et pfectib⁹ eorū cognoscēdo homines. C Ad sextū dicit verū esse
q̃ ecclesie date sunt clauis, et q̃ petrus psonam ecclesie signa-
te gerebat, et q̃ vnitatis petri vnitatē ecclesie significauit. S; in
hoc fallunt argumēta q̃ ex his veritatib⁹ in aliā veritatē
insurgūt: he siquidē veritates nō cōtrariānt huius aliā veritatē
q̃ petrus in ppiā persona accepit clauis: sunt hec enim oia
simul vera. Et pmiū quidē et vltimū vt. vi. patebit ea ad vta-
tē sensus literalis spectet: quoniam ad literā petrus in ppiā
psona sic accepit clauis q̃ etiā ecclesia accepit easdē. Reliqua
Ad cō autē ad mystici sensus vnitatē spectat: fm spirituale siquidē sen-
firma- suz vn⁹ petr⁹ vnitatē eccle- significat, et vniuersale ecclesiā re-
tioes, pstat. C Vñ cyp. hiero. et aug. dicta q̃ obijciēdo allata sūt, ve-

issima sunt: s; iuxta sensum mysticū. Sed nō aduersant sensui
literali: quo (vt euāgelica testat⁹ historia) ipse petrus in ppiā
psona cui reuelatio facta est rēdit, clauisq̃ promissione acce-
pit. C Ad clariorē tñ notitiā habedā hōiū aug. scito duplicē
euāgelij sensum: hoc est literalē (quo verificat⁹ tibi: id est petro
dabo clauis regni celorum) et mysticū (quo significat tibi: id est ec-
clesie significatē p te dabo clauis regni celorum) esse ab aug. cōpa-
rati nō penes verū vel falsum: sed penes clarū vel minus cla-
rum. Ad sensum siquidē mysticū spectat q̃ petrus gerat in fi-
gura personā ecclesie: sicut ad sensum mysticum pertinet q̃ iu-
das gerat psonā in imicorū xpi: ad literā autem ipse iudas
erat christi inimic⁹, et ipse petr⁹ est cui pmissas sunt clauis. An-
de aug. q̃ sensus mysticus clarior est q̃ sensus literalis in p-
posito (vt testant⁹ tot q̃stioēs q̃ circa sensum literalē emergūt)
et sensus mysticus ita est omnib⁹ manifestus vt etiā vulgares
sciāt clauis eē eccle- pparauit sensum lēale (iuxta quē clauis
pmissa sunt psona petri futuri pastoris totius ecclesie) ad sen-
sum mysticū, iuxta quem clauis promissas sunt petro in figura
ecclesie: et dixit q̃ mysticus sensus est clarior: hoc em sonant il-
la verba, non habent illūstrē intellectum nisi ad ecclesiā refe-
rantur, cuius ille gessit in figura personā. Negauit siquidē il-
lustrem et nō negauit verū intellectum nisi ad ecclesiā referā-
tur: pstat. n. illūstrē ad claritatē ptingere. Et hoc intēdere aug.
patet ex ptextu: volēs em exponere pstat. illi, deus laudē meā,
partim de iuda partim de populo iudeorū inimico christi, pte-
mittit. si autē de tali genere malorum. i. inimicorū xpi ingratu-
rum iudeorū omnia mlti vñ posse clari⁹ aperiri: et statim
subdit hāc allata vbi clare videre quib⁹ pōt nō derogari veri-
tati sensus literalis (quo psona petri sunt clauis promissas) ex
hoc q̃ sensus iste nō ē ita clarus sicut mysticus: neq̃ em solus
est ter. iste talis, s; innumeros h; in sacra scriptura confoda-
les: quorū sensus illūstris nō nisi mysticus est. C Allata quoq̃ ad h-
verba aug. sup Jo. nō negant petro secundum ppiā psonam ba au-
dictū esse, tibi dabo clauis: sed affirmant petro in psona eccle-
sie figuratiue dictum esse tibi dabo clauis. Et hac autē vera p Jo.
affirmatiōe nō sequi negatiōē illi⁹ alterius veritatis satis
p. Ad vim autē q̃ fit in cōiunctione aduersatiua, rēdet q̃ con-
iunctio illa augmentatiua, est iuxta frequētatū loquēdū v-
sum, quo dicimus aliquē virtute bonū vñ s; officio bonū cōi-
uēz similia. Tanq̃ enūeratis aug. q̃busdā psonalibus petri
pditionib⁹ aucterit pditionē petri, trāscēdo ad extēsiōē eius
in vniuersam ecclesiā figuratiue: cū q̃ figuratiua pditionē stat
q̃ p ppetratē pastoralis officij idē petr⁹ ad vniuersam se extē-
dat ecclesiā: quib⁹ hoc nō sit tibi ab aug. explicat⁹: q̃ de petro et
ioanne mystice tractabat, vt ille actiue iste cōtēplatiue vite
psonā gerebat. Ande quū infer⁹ q̃ nō vnus s; vnitatis clauis
accepit: p q̃to affirmatur vnitatē clauis accepisse, verū dicit-
tur, sicut verū est ecclesiā accepisse clauis, quaten⁹ vero negat
vñ petrū accepisse clauis, aut falsum dicit aut pte exponēdū
est. Hā si ideo negat vnus vt neq̃ petrus, falsum dñs: et euāge-
lica historia: si autē ideo negatur vnus vt negetur solitudo per-
sonalis, hoc est vt petrus nō accepit clauis secum sepelien-
das, sed vt i ipso ecclesia vsq̃ ad finē seculi duraturas clauis
accepit, verū dñs: si enim non vnus, i. p se tñ, s; vnitatis eccle-
sie in illo vno clauis accepit. In nullo tñ citatorū locorū ha-
betur negatiua ista: non vnus clauis accepit. Et ex his q̃ dixi-
mus, soluēdas similes obiectiones relinquitur: vt non sit
opus oia que obijci possunt afferre. Reliqua ex cypria, allata
de parietate apostolorum, inferius loco suo patebunt.
C Verba christi, tibi dabo clauis, petro non in persona om-
nium apostolorum dicta esse. Cap. iij. ex cyp.
Exclusis opinio qui petro intelligunt in perso-
na omnium apostolorum dictum a xpo tibi dabo cla-
ues et c. C Afferunt autē ad hoc argumenta quatuor.
Primo ex interrogatiōe dñi: nā petrum solum, sed cōiter
oēs interrogauit: vos autem quē me esse dicitis? C Secundum
ex psona petri quia petrus primus omnium erat apostolorū,
et psonā omnīū induit p oibus rēdēdo. Ande christo, dicit ois
bus discipulis interrogatis, Petr⁹ tāq̃ os apostolorū et ca-
put p oibus rēdet. C Et cōfirmatur: q̃ nisi in persona oim matio.
petrus rēdisset, fuisset expectanda aliorū responsio: aut rei
fuissent aliq̃ ap̃ omisse responsionis ad interrogatiōem po-
mini, vos autem quem me esse dicitis? C Tertium ex fructu: tio.
q̃ clauis regni celorū date sunt omnibus apostolis. C Quarto: Quar-
tum ex cōmuni: quia christus dixit q̃ vni dico oib⁹ dico, et

Clarificatio
hōiū
aug.

Ad ale
ex cyp.
pua.

Primo
Secdo
Lofir-
Tera
tio.

Antequam autem ad hec respondeat: ex plano sensu tex. euang. monstrandum est directa esse hec dñi verba ad petrum solum. Et siquidem hoc p̄rio ex principio sermonis dñici ad petrum qui dixit: beatus es simon bariona: hoc em̄ non pot̄ referri vere ad oēs. Tū q̄ exprimit p̄prium nomē simonis: et exprimit cui sit fm̄ carnē fili: dīcēdo bariona. i. fili iōne. Tū q̄ falsum hoc fuisse de iuda: qm̄ nō credidit i xpm̄: vt testat Jo. vi. ca. quā refert dñm dixisse: sed sunt quidā ex vobis q̄ nō credunt: statz subdit rōnē dīcti: sciebat em̄ ab initio iesus q̄ eēt credētes q̄s traditur: esset em̄. Et rursus in calce eiusdē cap. dīcēte petro p. xij. aplis: et nōs credim⁹ et cognouim⁹ q̄ tu es xps filius dei: rñdit eis iesus: nōne ḡ vos. xij. elegi: et ex vobis vn⁹ diaboli est: non pot̄ ergo verificari q̄ ad oēs aplos dīctū sit beatus: es: quā vn⁹ eorū non crederet et diaboli esset. Et scdo ex subiecta rōne: q̄ caro et sanguis nō reuelauit tibi, sed pater me⁹ q̄ est in celis. Nā ex his dñi v̄bis cōstat petro reuelationē factā esse a celestī p̄re: ita q̄ hoc negare esset p̄uī fidei: sed nō p̄pterea hinc cōstat alijs aplis h̄mōi reuelationē eē factā: scriptura em̄ hoc nō tradit: et p̄pterea eadē facilitate p̄tēnī q̄ affirmat. Cōstat igit hinc q̄ ad petri verba dirigunt: et nō cōstat q̄ ad alios extēdant. Et tertio ex subiecta affirmatione, tu es petrus: monstrat em̄ et p̄nomē tū et nōmē sibi p̄i: impositū a xpo Jo. i. tu vocaberis cephas: interpretat petrus: q̄ ad solū petrum sermo dirigitur. nā si per p̄nomē demonstratū ad sensum, adiectis et nōie p̄prio a natiuitate. s. simō, et nōie p̄ris carnalis, et nōie quo solus cognominat⁹ est a xpo a p̄ncipio dīcti: pulatus, scz petrus, et interiori dono reuelationis qd̄ nō cōstat alijs fuisse concessum, nō sufficienter signatū est q̄ ad ip̄s solū est sermo: quibus queso verbis describendum fuit ab euāgelista q̄ ad solū petrum erat sermo? Et confirmat: q̄ eodem p̄nomine demonstratū ad sensum vsus est dñs subiungēs, et tibi dabo zc. Et confirmatur ex eo q̄ non pluribus nec maioribus circumstantijs describuntur et nominantur a notarijs persone heredes aut legatarie q̄ persona petri in hoc textu descripta ac nominata est: vt patet colligendo: simonem filium iōne, petrum ex interna reuelatione commendatum. Et ver bis igitur et ex sensu verborum clara luce patet soli petrum esse, tibi dabo clauēs zc.

Ad primū. Aut obiectiōe in oppositiōe dīcti, ex hoc q̄ dñs interrogauit oēs nō cogi reliquū fmo nē dirigi ad oēs: frequēter enim diuertitur fmo a plurib⁹ ad vnū aut ecōnfero. Nāter siqdē filioz zebedei petrū vt sederent duo filij sui, vnus ad dexterā et alter ad sinistrā: dñs autē ad filios rñdendo sermone dirigit potestis bibere calicē quē ego bibitur: sum: Et si diligēter p̄spectus fuerit euāgelicus tex. ipsa p̄uersio sermonis attestat q̄ nō oēs fmonē ad oēs dī rigebat: inquit enim matth. q̄ primo et scdo interrogauit discipulos cōiter, deinde ad petri fmonē vertit. et rursus ad discipulos fmonē cōuertit: nā subditur, tūc p̄cepit discipulis suis vt nemini diceret q̄ ipse esset iesus zc. Si. n. tot⁹ iste sermo ad oēs fuisse directus: non narrasset euāgelista huiusmodi variā cōuersionē sermonis. Nec officit q̄ communis petro et alijs causa, effecta domini interrogatiōe sit, cū hac em̄ cōmunitate stat q̄ appropriata sit petro, nā in maiori cā, cōmunis scilicet tērationis, solus petri rō habita est: vt ipse dñs testatur Luc. xij. dīcēs. Simō ecce sathanas exp̄ruit vos vt cribraret sicut triticū, ego at̄ rogauī p̄ te vt nō deficiat fides tua: et tu aliquando conuersus cōfirma fratres tuos. Vbi p̄ oēs expeditos a sathana: et tamen dñm p̄o solo petro oia se: orauit inquit p̄o te nō p̄o vobis: imo alios petro cōmēdauit. Et ad secundā obiectiōe ex persona petri dīctur, q̄ gerere personā communem seu respondere p̄ omnibus aplis, potest intelligi tripliciter. Al ex officio puta q̄ h̄z curā eorū. Vel p̄ viā cōmisionis: puta q̄ apli cōmiserūt petro vt in p̄sona omniū p̄ oib⁹ responderet. Al per viā ratificationis: vt q̄ rñsio data a petro grata fuit cōmuniter aplis, vt pote p̄grua ac eximia. Et qdē q̄ petrus nō gereret p̄sonā cōmunē ex officio, ex eo p̄z q̄ nondū erat cōstituit⁹ pastor: eorū: neq̄ p̄pue erat caput eorū nisi fuit primus inter canonicos p̄t dīci caput canonicorū. Sicut q̄ non ex cōmissione apostolorū rñderet, nō solū ex eo p̄z q̄ huiusmodi cōmissio volūtarie affirmaret (qm̄ ex scriptura nō habet, sz ex eo cōiunctū q̄ dñs expresse testat q̄ caro et sanguis nō reuelauit tibi sed pater me⁹. Vbi excludit non solū omne humanū cōsiliū, sed etiā disciplinā et ex sensibili auditu doctrine ipsius xpi, dñi interiori spiritali reuelationi patris q̄ in celis ē, p̄tri notitiā qua xpm̄ filiū dei vni cōfessus ē attribuit. Si. n. ex

cōsultatione cū alijs aplis rñsum dedisset, nō sibi dīctū fuisse q̄ caro et sanguis nō reuelauit tibi: quā inter eos esset p̄sanguinitas et carnalis p̄pinitas: et similit̄ nō fuisse recursus ad auctorē omnino sp̄nalē et designatū tā a remotis. s. in celis. Hec enim oia manifeste testantur petri cōfessionē nō ex apostolorum cōmisiōe, sz ex interiori ipsi petro facta reuelatione p̄cessisse. Et confirmat hoc ex cōtextu euāgelij: nam p̄posita dñi interrogatiōe prima discipulorū (quē dīcit hoies eē filij hoies) q̄ rñsio fuit cōis, euāgelista dīcit, at illi dixerūt: in sc̄ba hois interrogatiōe eorū dē (vos autē quē me eē dīcitis) q̄ rñsio p̄p̄ia fuit petro, euāgelista dīcit: rñdēs simō petr⁹ dixit. Et cōfirmat rursus ex Joā. vi. cap. Vbi dīam apte notare possum⁹ inter petri in p̄sona oim loquēte v̄l in p̄sona p̄p̄ia: nam ibidē loquēs petrus in p̄sona omniū xpo dño dīcēt, nūquid et vos vultis abire: rñdit ei Simō petr⁹ in p̄sona omniū: dñe ad quē ibimus: v̄ba vite eterne hēs, et nos credim⁹ et cognouim⁹ quia tu es xps filius dei. Et subdit euāgelista, rñdit eis iesus: nonne ego vos. xij. elegi, et vn⁹ ex vobis diaboli est: Vbi p̄ferēdo textū iōannis textui matthei, apte apparet q̄ tūc quā apud iōannē in p̄sona oim petrus rñdit: loquutus est in numero plurali p̄ime p̄sonē, dīcēs, ad quē ibim⁹: et nos credim⁹ et cognouim⁹: et sicut dñs rñdit nō petro, sz eis: hic apud mat. oia sunt i n̄ro singulari cū p̄noib⁹ demonstratiuis sol⁹ petri tā in rñsione petri q̄ in replicatiōe dñi, et p̄missionib⁹ ac assertionib⁹: tibi i n̄dē dabo, nō vobis: quodcūq̄ ligaueris nō quodcūq̄ ligaueris: tu es petrus nō vos estis petrus, vt p̄z in lra. huiusmodi em̄ oia manifestat, q̄ petr⁹ ex p̄p̄ia in cā celestī patre habitus solus rñdet: solusq̄ a xpo monstratur. Nec putes p̄p̄ia hanc eandē eē lectionē apud mattheū et iōannē: quoniam ista matthei fuit post ea q̄ referuntur a iōanne. Quod ex multis p̄z: illa enim iōannis fuit post miraculum de quinq̄ panibus, et in capharnaū: vt ibidē apparet: quod autē refert matthe⁹, fuit non solū post miraculum de quinq̄ panibus, sz et post aliud miraculum de septe panibus: vt patet matth. xvi. et fuit in p̄ribus cesaree philippi. Dīcēdum ē ergo q̄ rñsio petri tanq̄ grata et rata p̄o omnibus, dīctur fuisse in p̄sona omniū sicut frequēter p̄tingit, q̄ collegis pluribus interrogatis, primo bñ rñdēt, ab omnibus, vt rata hēt rñsio, et p̄o omnibus rñdisse primus frequētissimo vsu dicimus. Et sic intelligēda sunt v̄ba chry. et glo. interli. et quorūcūq̄ aliorum dīcētium q̄ petrus rñdet p̄o omnibus: erat. n. ois omnium tanq̄ ratificatum ab omnibus. Vbi chry. hōmē, lvi. sup matth. subdit: solus petrus rñdet: et cōfessum p̄siliū ac p̄ueniēs ait, Tu es xps zc. Vbi vides non cōsilio aut cōmissione aliorum rñdisse sz p̄uenisse. Et Aug. de v̄bis apostoli sermone. xxxi. ait, rñdit petrus vnus p̄o omnibus quia vnus in omnibus. Vbi videre potes quare dīctur petrum rñdisse p̄o omnibus non ex cōmissione omnium non ex officio sz ex vnitāte omnium: quia scilz oēs erant fratres, et quod p̄imus eorum optime rñdit omnibus placere fecit. Sicut inter fratres vnitos ac vnānimes qd̄ ab vno bñ dīctur, ab omnibus ratum h̄z et vt ab omnibus dictum sumitur. Et hinc p̄z rñsio ad cōfirmationē subiunctam ex eo. n. quod xps petri responsiōe approbavit et cōmēdauit perurūq̄ beatus, ac ille tot promissis, vanum apparet expectationē ingerere vt audiantur alij: quis. n. aliud dīcturus eēt quam quod diuinitus reuelatum et sic remuneratum videret. Vbi nec remanserunt non rñdēs alij: quia gratam eis eē petri rñsionē suffecit. Insignuatur autē petri rñsionē alijs apostolis gratam fuisse non solum ex hoc quod est rationi cōsentaneum iuxta humanum more: sz ex subiunctis statim euāgeliste v̄bis: tunc p̄cepit discipulis suis vt nemini diceret quia ipse eēt iesus. h̄oc siquidē p̄cepto monstratur discipulos petri cōfessionē tenuisse: iō. n. ne alijs dicant inhihēt. Et ad tertiam autē dīctur q̄ si ad tēdīt argumētum promissas p̄ v̄ba hec omnibus apostolis tum clauēs: principium petri: hoc em̄ est quod probādum erat. Si nō intēdīt quod p̄ alia v̄ba dominus apostolis alijs clauēs regni celorum tradiderit ad sequēs spectat capitul⁹: vbi hoc tractabitur. Et ad quartam obiectiōe dīctur, q̄ autoritatē illā qd̄ vni dico nullibi inuenio in euāgelio. Verū v̄bi v̄bi inueniat dīctur q̄ ad literā intelligit de dicere doctrinali: vt marcus testat in simili cā. xij. quod vobis dico oib⁹ dico: vt gilate. Petr⁹ nihilominus ad p̄teritos dīci q̄ in hac auctoritate nō habet quod vni do oib⁹ do: aliud est. n. dicere et aliud dare: p̄ter autem sermo non de dicere sz de dare est: inquit em̄ dominus, tibi dabo clauēs regni celorum: et p̄pterea auctoritas non est

non est ad propositum. Ex quibus omnibus patere potest q̄ ex his domini verbis Matth. xvi. solus petrus promissio: nem accepit clauium regni celorum.

Ad secundū. Alijs non esse alias collatum quod petro. Ca. v. Fateantur multi premisum tertius euāgelij ad solū petrum pertinere, affirmant tamen nonnulli totum id quod petro promissum est, datum esse a christo alias reliquis apostolis, idq̄ verum esse multas affirmant argumētis ex sacra scriptura. Primo matth. xvi. apostolis communiter dīctur: quocūq̄ alligaueritis super terram, erunt ligata et in celis: quocūq̄ solueritis super terram: erunt soluta et in celo. Vbiq̄ apparet potestatem prius petro promissam, ad oēs extētam esse. Et secundo Jo. xx. apostolis cōiter exhibetur clauis petri promissis: dīcēdo: quocūq̄ remiseritis peccata, reues petro mittit eis, et quocūq̄ retinueritis retenta sunt. Et tertio Jo. quocūq̄. xx. apostolis cōiter dīctur christus: sicut misit me pater et ego mitto vos. Et similit̄ mar. xvi. et matth. xvi. omnes cōiter mittit ad docēdum, predicādū zc. Deinde manifestatur idē ex factō: nā act. viij. petrus missus cum iōanne legitur in samariā ab apostolis qui erāt hierosolymis. Et act. xv. in synodo de legalium obseruatōe presente petro iacobus dedit sententiā: dum dīxit, ego iudico nō inquietari eos zc. Ad gal. i. quocūq̄. ij. petrus et iaco. et Jo. qui videbātur coline esse, de petras dederunt paulo et barnabē societatis. Et quib⁹ gestis: et qualitas cōprobatur petri et aliorum apostolorum. Et afferuntur demum mille auctoritates sanctorū sonantes equalitatem petri et aliorum apostolorū: vt est illa cypria. et habetur. xxiij. q. i. loquitur domin⁹: dīcētis q̄ parem prātē omnibus apostolis tribuit: et hoc vtique erant ceteri apostoli quod petrus fuit, pari consorcio p̄diti et honoris et potestatis. Et illa hiero. contra iouinianum lib. i. ca. xij. At si tu dicis super petri fundatur ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes apostolos fiat: clauēs regni celorum cuncti accipiant, et ex equo super eos ecclesie fortitudo solidetur. Et quocūq̄ alie similes.

Ad euidētiā. Horum scito ex euāgelico textu duo inueniri singulariter p̄missa petro: quibus origenes addidit tertium. primum est: Sup hac petram edificabo ecclesiam meā: hoc enim soli petro p̄missum legitur. secundum est: Tibi dabo clauēs regni celorum: quod nulli alijs inuenitur promissum: tertium ab origene notādū est, q̄ petro dīctur: Quodcūq̄ ligaueris super terram erit ligatum et in celis, in numero plurali: et similit̄ quodcūq̄ solueris super terram erit solutum et in celis: apostolis autēz communiter dīctur q̄ erit ligata aut soluta in celo, in numero singulari. Et rationē subdit: quia nō sunt tāte perfectionis sicut petrus. Et inter quatuor ergo p̄missiones petro factas, p̄mā ab alijs differētia clara est: nā constat aliud significari per fore ecclesie fundamentū (qd̄ explicat super hanc petram edificabo ecclesiam meam) et aliud per habiturū clauēs et solvere et ligare. Sed differētia inter scdā: (id est inter clauēs regni celorum) et tertiam ac quartam, hoc est ligare et solvere, nō est vsquequaq̄ nota, appet siquidem iuxta literē superficiem per clauēs potestatis, per ligare autem et solvere explicatos esse actus potestatis: vt efficacia clauū declararetur, quo pacto scilicet ad celorū regnū pertingerent. huiusmodi enim efficacia manifestatur dīcēdo: quodcūq̄ solueris super terram erit solutum et in celis: et q̄ pluraliter celorū regnū p̄miserat, ideo pluraliter dīxit in celis. Et iuxta hunc sensum, p̄missio clauū a p̄missione soluendi et ligandi differūt sicut p̄missio potestatis a p̄missione actuum illius explicatiua. Sed veram quidem, sed nō totam continent euāgelij sniam. Quod vt plenius intelligas, scito duplicis gñis inueniri actus clauū: quidam em̄ sunt actus adequati ipsi clauibus: quidam vero minores et p̄missi. Illi sunt velut actus totales, isti actus p̄iales. Adequati autē clauibus actus sunt aperire et claudere: partiales autē sunt ligare et solvere. Declaro singula. Ad aperire et claudere sunt actus adequantes clauēs, et voces sonant, et officium clauū clarissime testatur: clauēs em̄ solummodo ad aperiēdū et claudēdū sunt. Nec desunt scripturarum testimonia tam ex veteri q̄ ex nouo testamento. Isa. em̄. xxi. quum dīctum esset: dabo clauē domus dauid subditur et aperiet et claudet: et similit̄ Apoc. ij. idem reperitur. Quod vero solvere et ligare sunt actus clauū, doctores omnes testantur. Ad autem sunt actus partiales et non adequati clauibus: ex hoc patet, q̄ solvere et ligare se habent ad aperire et claudere vt partes ad totum: omnis enim qui soluit aliquē, aperit illi regnū celorum: sed nō omnis qui aperit alicui regnum celorum, soluit illud et similit̄ ois qui ligat claudet, sed nō omnis qui claudet ligat. Et ne p̄ multa diutius vagemur, sed solida ratio simul cum veritate pateat, solvere et ligare act⁹ sunt iudiciales, siue in sacramento penitentię, siue in foro ecclesiastico: aperire et claudere act⁹ sunt supiores, cōp̄hedētes sub se et actus iudiciales et actus nō iudiciales: vt rñsio em̄ clauditur et aperitur regnū celorum. Et quidem q̄ celorum regnum multi claudant alijs absq̄ vinculo iudiciali, testat dñs Luc. xj. dīcēs, ve vobis legisperitis qui tulistis clauē sciētē, ipsi nō introiistis, et eos qui introibant p̄hibuistis. Ad vero regnum celorū aperiat absq̄ actu iudicij, magistra rerū experientia monstrat: dum pastoris prudentia, gubernatione, ordinatione, doctrina, dispensatione, cōmunitatione zc. continue aperitur ecclesia regnum celorum. Differt ergo p̄missio clauū (tibi dabo clauēs regni celorū) a subiunctis duabus reliquis (et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris) fm̄ rem promissam: nō solum sicut potestas ab actibus, sed sicut p̄as ab actibus in adeq̄tis seu minoribus et partialibus, ita q̄ quā p̄missa sunt clauēs petro, p̄missa est p̄as aperiēdi et claudēdi regnum celorum: quā autem p̄missum est eīdē, et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: explicata est clauū efficacia in actib⁹ minoribus: vt percipere quos q̄ si partiali actui tanta est efficacia, multo magis adequati actui efficacia pertingeret ad celos. Quocirca promittendo clauēs, promittitur totū: promittendo autem actus soluēdi et ligandi, nō promittitur totū, sed p̄mittitur actus partialis. Et p̄p̄ia ex hoc q̄ soli petro p̄missa sunt clauēs regni celorū, fatetur oportet soli petro p̄missam esse potestatem aperiēdi et claudēdi regnū celorum: non q̄ solus aperire et claudere possit celorū regnū (nam vt p̄dictum est, quicūq̄ soluit aliquid, aperit illi regnū celorum) sed q̄ solus potest quicquid pertinet ad aperiēdū et claudēdū regnum celorum: nō istis vel illis, sed ecclesie edificatē sup eum a christo. Vbi sc̄ntum hancq̄ dīam ad literā verificari ex tribus v̄tra p̄dicta declaratur: primo ex interposita semp cōiunctione copulatiua in tex. euāgelico: ait em̄: tu es petrus, et super hanc petram, et tibi dabo clauēs, et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: diuersitate enim promissam rerū cōiunctio copulatiua innuat, scdo: quia dominus nō dīxit, et quicūq̄ aperueris et quicūq̄ claueris, sed dīxit quodcūq̄ solueris et quodcūq̄ ligaueris. Si em̄ clauēs exponere voluisset per adequatos p̄cludubio actus (qui sunt aperire et claudere): exponeret erat: sed vbi ad ligandū et soluendū descendit, manifestauit se non exponere clauēs, sed ad minores actus clauū transire: tertio ex eo q̄ nunq̄ apostolis p̄misit aut dedit clauēs regni celorū, vel illarū adequatos actus: scz aperire et claudere regnū celorū: sed de partialibus actibus clauū locutus legit cū aplis: et dīcēdo, quocūq̄ alligaueritis sup terrā zc. et dīcēdo: quocūq̄ remiseritis peccata zc. Et si inisset q̄ nec etiā petro dñs dīct⁹ In ista adequatos clauibus dedit aut p̄misit: q̄ clauēs quidē illi p̄tīa, p̄misit, sed nūq̄ p̄misit q̄ aperire et clauderet. Absit a diuina sapientia, vt silentio inuoluerit actus adequatos clauū: quā em̄ explicauit cuius essent clauēs vt aperiēdi et claudēdi, explanauit p̄cludubio act⁹ adequatos clauū, q̄ sunt aperire et claudere. Cōstat autē ideo apposuisse regni celorū: vt exponeret q̄ clauēs sunt regni celorū vt aperiēdi et claudēdi. Et ipso igit q̄ p̄misit soli petro clauēs regni celorū, p̄misit soli petro adequatos actus clauū: seu qd̄ idē est clauēs fm̄ actus adequatos clauū: et post hāc p̄missione descendit ad actus iudiciarios, et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: vt p̄dictū est. Et euāgelico igit textu due euidētiē restant soli petro p̄missiones: hoc est fore fundamentū ecclesie (super hanc petram edificabo ecclesiam meam) et dandas ei clauēs regni celorū: et tibi dabo clauēs regni celorū. Nec carent hec obiectiōibus. Nam Oppositio primam p̄missione opponit aut solum christū esse fundamentū ecclesie (iuxta illud p̄mā ad cor. ij. fundamentū aliud tra p̄t nemo pot̄ ponere preter illud quod positū est, qd̄ est christ⁹ iē. mā. p. sus) aut si multiplex fundamentū admittit, non solus petrus missio: est ecclesie fundamentū, sed etiam alijs apostolis: iuxta illud ad e. nem. phe. ij. superedificati sup fundamentum apostolorum: et apo. xxi. Prima mur⁹ ciuitatis habens fundamenta. xj. et in ipsiis, xj. nomi. oppo. na. xj. apostolorum. Contra scdm̄ vero opponit primo. Si p̄o. et scdā missione clauū promittitur tota p̄as, cur post totū promissū: promissur partes, quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: fuisse: fiones, set enim hec promissa in toto. Et secundo. Si solvere et ligare scdā

tum: omnis enim qui soluit aliquē, aperit illi regnū celorum: sed nō omnis qui aperit alicui regnum celorum, soluit illud et similit̄ ois qui ligat claudet, sed nō omnis qui claudet ligat. Et ne p̄ multa diutius vagemur, sed solida ratio simul cum veritate pateat, solvere et ligare act⁹ sunt iudiciales, siue in sacramento penitentię, siue in foro ecclesiastico: aperire et claudere act⁹ sunt supiores, cōp̄hedētes sub se et actus iudiciales et actus nō iudiciales: vt rñsio em̄ clauditur et aperitur regnū celorum. Et quidem q̄ celorum regnum multi claudant alijs absq̄ vinculo iudiciali, testat dñs Luc. xj. dīcēs, ve vobis legisperitis qui tulistis clauē sciētē, ipsi nō introiistis, et eos qui introibant p̄hibuistis. Ad vero regnum celorū aperiat absq̄ actu iudicij, magistra rerū experientia monstrat: dum pastoris prudentia, gubernatione, ordinatione, doctrina, dispensatione, cōmunitatione zc. continue aperitur ecclesia regnum celorum. Differt ergo p̄missio clauū (tibi dabo clauēs regni celorū) a subiunctis duabus reliquis (et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris) fm̄ rem promissam: nō solum sicut potestas ab actibus, sed sicut p̄as ab actibus in adeq̄tis seu minoribus et partialibus, ita q̄ quā p̄missa sunt clauēs petro, p̄missa est p̄as aperiēdi et claudēdi regnum celorum: quā autem p̄missum est eīdē, et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: explicata est clauū efficacia in actib⁹ minoribus: vt percipere quos q̄ si partiali actui tanta est efficacia, multo magis adequati actui efficacia pertingeret ad celos. Quocirca promittendo clauēs, promittitur totū: promittendo autem actus soluēdi et ligandi, nō promittitur totū, sed p̄mittitur actus partialis. Et p̄p̄ia ex hoc q̄ soli petro p̄missa sunt clauēs regni celorū, fatetur oportet soli petro p̄missam esse potestatem aperiēdi et claudēdi regnū celorum: non q̄ solus aperire et claudere possit celorū regnū (nam vt p̄dictum est, quicūq̄ soluit aliquid, aperit illi regnū celorum) sed q̄ solus potest quicquid pertinet ad aperiēdū et claudēdū regnum celorum: nō istis vel illis, sed ecclesie edificatē sup eum a christo. Vbi sc̄ntum hancq̄ dīam ad literā verificari ex tribus v̄tra p̄dicta declaratur: primo ex interposita semp cōiunctione copulatiua in tex. euāgelico: ait em̄: tu es petrus, et super hanc petram, et tibi dabo clauēs, et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: diuersitate enim promissam rerū cōiunctio copulatiua innuat, scdo: quia dominus nō dīxit, et quicūq̄ aperueris et quicūq̄ claueris, sed dīxit quodcūq̄ solueris et quodcūq̄ ligaueris. Si em̄ clauēs exponere voluisset per adequatos p̄cludubio actus (qui sunt aperire et claudere): exponeret erat: sed vbi ad ligandū et soluendū descendit, manifestauit se non exponere clauēs, sed ad minores actus clauū transire: tertio ex eo q̄ nunq̄ apostolis p̄misit aut dedit clauēs regni celorū, vel illarū adequatos actus: scz aperire et claudere regnū celorū: sed de partialibus actibus clauū locutus legit cū aplis: et dīcēdo, quocūq̄ alligaueritis sup terrā zc. et dīcēdo: quocūq̄ remiseritis peccata zc. Et si inisset q̄ nec etiā petro dñs dīct⁹ In ista adequatos clauibus dedit aut p̄misit: q̄ clauēs quidē illi p̄tīa, p̄misit, sed nūq̄ p̄misit q̄ aperire et clauderet. Absit a diuina sapientia, vt silentio inuoluerit actus adequatos clauū: quā em̄ explicauit cuius essent clauēs vt aperiēdi et claudēdi, explanauit p̄cludubio act⁹ adequatos clauū, q̄ sunt aperire et claudere. Cōstat autē ideo apposuisse regni celorū: vt exponeret q̄ clauēs sunt regni celorū vt aperiēdi et claudēdi. Et ipso igit q̄ p̄misit soli petro clauēs regni celorū, p̄misit soli petro adequatos actus clauū: seu qd̄ idē est clauēs fm̄ actus adequatos clauū: et post hāc p̄missione descendit ad actus iudiciarios, et quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: vt p̄dictū est. Et euāgelico igit textu due euidētiē restant soli petro p̄missiones: hoc est fore fundamentū ecclesie (super hanc petram edificabo ecclesiam meam) et dandas ei clauēs regni celorū: et tibi dabo clauēs regni celorū. Nec carent hec obiectiōibus. Nam Oppositio primam p̄missione opponit aut solum christū esse fundamentū ecclesie (iuxta illud p̄mā ad cor. ij. fundamentū aliud tra p̄t nemo pot̄ ponere preter illud quod positū est, qd̄ est christ⁹ iē. mā. p. sus) aut si multiplex fundamentū admittit, non solus petrus missio: est ecclesie fundamentū, sed etiam alijs apostolis: iuxta illud ad e. nem. phe. ij. superedificati sup fundamentum apostolorum: et apo. xxi. Prima mur⁹ ciuitatis habens fundamenta. xj. et in ipsiis, xj. nomi. oppo. na. xj. apostolorum. Contra scdm̄ vero opponit primo. Si p̄o. et scdā missione clauū promittitur tota p̄as, cur post totū promissū: promissur partes, quodcūq̄ ligaueris et quodcūq̄ solueris: fuisse: fiones, set enim hec promissa in toto. Et secundo. Si solvere et ligare scdā

Oppō
vni.
Cōfir-
matio.

Spul. Lalet. 22 17

DD 117

bona testat: et sup oia bona dñi cōstituedi affirmantur electi mart. xxiij. Nec silēto inuocatos ppea dixerim pscitos: qm sub agnōi uole comphe di aliquos pscitoz nō inuenerunt: sunt em chūstiani multi impieci semp discētes z nunquā ad pscitionē ois pueniētes: quos dñs pascēdos simul cū ouibz hoc est electis cōmisit petro. An bis cōmisit agnos z tercio oues: nō solū q impieci maiore egēt cura, s; vt ipso numero diuersi rātē insinueret agnōi suoz: hoc ē chūstianoz cōem vitā dūcētū dñi alij reprobi electi sunt. oues autē semel z vltimo cōmisit: qm oēs chūsti oues inter electos sunt, z crescēs oratio ad summū terminat. Et quā oēs pastoralis petri cure cōmittant, soli agnōi z oues pascēde pmittunt: lupi siq dē leones z vñ cōmissi intelligunt cauedi fugadi aut exterminadi. An nullus a petri pontificatu exēptus relinquit, etiā si solū fuisset illi commissum: pascē oues meas: pp quas sunt oia, vt pote quibus oia cooperant: in bonū, vt apostolus ad ro. viij. testatur. Sit autē rursum huius excellētiā cōmissi opis manifestior, discurrendo p pastoralia pontificiaqz opera: nā sex illos actus pastorales ezech. xxiij. posuit. (s. requirere qd perierat, reducere qd abiectū erat, alligare q cōfractū fuerat, solidare qd erat infirmū, sanare qd erat egrotū, custodire quod pingue z forte) ad pacem ouium ordinari testatur dñs, arguēs de his pastores dicētes, ve pastores israel qui pascēbat semetipsos, nōne gregea pastores pascunt: lac comedebatis z lantis operiebamini zc. Abi rationē omisionis manifeste reddidit ex eo q nō oues semetipsos pastores mali pascant: itaqz omniū horum operum ratio sit vacare ad pascēdum ipsas oues. Actus quoqz iudicialis qui in ecclesia sunt tā in foro penitentie q in foro contentioso, ad pascēdas chūsti oues ordinari nō est dubiū. Aperire deniqz z claudere regnum celoz ad pastum ouium sic spectant, q aperire regnum celozum est pascere oues chūsti: claudere autē illud ad pastum earundē ordinatur: qn qui dem ab bonum refert electoz, quibus oia cooperantur in bonum. Constat igitur si colligatur cuncta significata per hanc pmissionem pascē oues meas commissum petro esse totius ecclesie pontificatum. Nec vt noua hec euidem sed a patribus que didicimus proferimus, eorundem attestatiōe petri pontificatum firmantes: vt in vltimo patebit capitulo.

Caput xij.
Armato petri pontificatu ecclesie catholice oportet de successore eius tractare. Et vt scilicet manifeste differētia inter catholicos z scismaticos, prenotandū est in quo conueniunt z in quo dissentimus. cōcorditer siquidē fateamur petri apostolorū principē zc. fuisse ro. pontificē, sicut iacobus apłs fuit pontifex hierosolymitanus: ppea quēz ro. epm successore esse petri in pontificatu ro. ecclesie, sicut quibet hierosolymitanus epus successor est iacobi in pontificatu hierosolymitane ecclesie. Concorditer quoqz affirmamus hierosolymitanū epm nō succedere iacobo nisi in hierosolymitane ecclesie epatu: nō em succedit iacobo in auctoritate apostolat. Sed statim dissentim⁹ quā iherre conamur ro. pontificē epm esse ecclesie catholice. Ubi si pspicaciter scrutati fuerimus, videbim⁹ duo supesse tractanda: an. s. petrus habeat diuino iure successorē in pontificatu ecclesie catholice, z an hmoi successor sit ro. pontifex. Scismatice. n. negāt ro. pontificē epm esse ecclesie catholice: z pnegāt oportere institutiōe dñi aliquē vñ succedere petro in regimine totius ecclesie: an oia negāt petri institutiōe a chūsto pontificē ecclesie catholice. Quā aut iam declarauerimus hmoi petri pontificatum: superest vt primo an habeat aliquem successorē, z demū an ille sit ro. pontifex tractemus.

Primo tunc pñm modū afferēda cōsuetudine argumēta, quibz vñ cū petri successore i pontificatu ecclesie catholice insurgit. Arguitur ergo primo ex cōiunctis. Si hec vba chūsti ad petrū, tibi dabo clauēs regni celoz mat. xvi. z pascē oues meas Jo. xvi. extendunt ad successorē, par est vt verba antecedentia cōcomitātia z subsequētia dicta petro a chūsto, intelligantur quoqz dicta nō solū petro sed successorē, s; hoc constat esse falsū: vt p3 sigillatim discurrendo. Nam apud mat. dñs pmitte tu es petrus: z post subiungit reprehendendo petrū vade post me sathana q non sapis qd dei sunt. similr apud d. pmitte tu, dilige me plus his: z similia cōcomitāter interponuntur cum petri rñsonibus: z postea subiungitur, quā essēs iunior cinge

bas te zc. nihil autē horū spectat ad successorē fm literalē sententia: ergo nec illa vba, tibi dabo z pascē oues meas, sunt ad lēterā dicta petro z successorē: sicut reliq mptice applicant ad successorē. ita z hec. Secundo ex similibus. Verba chūsti luc. xxiij. ego rogauit pte zc. nō sunt ad lēterā dicta petro z successorē: ergo nec illa, tibi dabo clauēs z pascē oues meas zc. sunt dicta petro p se z successorē. Consequētia t3 a similit: pferunt quā istē rex. a sacris doctoribus afferatur p soliditate successoris petri in fide. Aliis vero manifestatur ex eo q ibi dicitur, z tu aliqui conuersus cōfirma fratres tuos. si. n. de quolibet successore hec dicta sint, oportet et successorē quemlibet a uersum qñqz esse vel fuisse, vt possit vñficiari z tu aliqui conuersus: sicut petrus a uersus fuit negādo chūstū cū pñrio, z postea cōuersus cōfirmat fratres suos. Tertio ex alijs eidem petro a dño dictis puta ante q gallus cantet, ter me negabis mat. xvi. z vade ad mare z mitte hamū zc. mat. xvi. cur n. huiusmodi soli psonē petri ita q nō successorē dicta exponant: illa autē tibi dabo z pascē ad successorē referunt: volūtarie em hoc fieri viderit. Quarto ex omis. Nulli siquidē dicit rps se loq in illis verbis petro p se z successorē: quā tñ deponit hoc docere, quā hoc vt vñ de necessario credibilis pponat ecclesie: z ipse isa. v. dicit, qd est qd debui vltra facere vinee mee z nō feci ei: em totū qd debui erat effectus synagoge iudeoz multo magis totū effectus ecclesie chūstiane. Et arguerit hoc argumētū et hoc q dñs mat. xvi. dicit. ecce ego vobiscū sum oibus diebus vsqz ad consummationē seculi. Abi q se forte in toto hoc tpe cum ecclesia nos certificare voluit, dicens ego vobiscū sum vsqz ad consummationē seculi manifestauit q ad discipulos p se z successorē eorum loquebatur. hanc. n. arguitur q si petro z successorē intendit hec diceret: explicitet aut insinuat successorē sicut insinuat ibi successorē z discipulos. Quinto ex coapositionis. Quenā ratio est, vt nullus aliorū apostolorū habeat successorē in apostolatu, z solus petrus habeat: Et rursus que ratio est vt apostolorum successorē sint z dicantur epī quos pstat esse equales: vnde z fratres vocantur z vnus tantum epus successor sit petri super totam ecclesiam: Et rursus vt pñerant est, queratū suffere vt epus hierosolymitanus succedat iacobus in episcopatu illius ecclesie, z nō in apostolatu: successor autē petri succedat ei in apostolatu ac pontificatu totius ecclesie: hoc enim nō nisi humana ratione aut voluntate factū videtur: quā scripture desit auctoritas. Deinde arguitur ducendo ad inconuenientia multa. Et primo. Si ad solum petrū refertur chūsti verbum ergo nō ad successorē: iterū ergo cū petro clauēs venerunt z abieciūt. Et pñat sequele: q nō potest ad plus pertinere quod ad vñ tñ d. Secundo: quia si ad successorē extēditur, ergo necessaria ratione z ad alios apostolos: q tunc erant pñtes, successorē autē petri nō dñ erāt. Tertio: qz ridiculū esset q oim ecclesiā idem baptisma, eadem eucharistia, eadem cōfirmatio, idem verbū dei, idē sacerdotium, eadem penitentie vñctio: nō matrimonij z reliqua sacramēta, eadē fides spes charitas gratia, mores vita gloria esset, vna hec tpalis potētia vñ tributa esset successorē petri p verbū dei qd commune est oibus. Quarto. Si vñ epus iure diuino ceteris pñerit, manifeste hie ro. in epistola ad euādrū que habet. q3. di. ca. legimus. heresim docet, nō solū ipse, sed petrus, paulus, iōānes, lucas, quos inducit irrefragabiles auctores. Pater. n. ibi epus eodē esse cū presbyteris, z epus equales esse. Quinto: qz idē hiero. sup epī scitū se ex ecclesie cōsuetudine ei q sibi ppositus fuerit esse subiectos: ita epī nouerint se magis pñerudine q dispētsatiōis dñi ce veritate pñeritis esse maiores, z in cōi debere ecclesiā regere. Ad ergo diuino iure vñ petri successor epus maior est alijs. Hui⁹ rei emendatā cōsiderādū est, triplici via manifestū fieri hec xpi vba toties repetita petro nō solū p se sed p successorē suo dicta esse. Prima via ex ipis vñbis dñi quum dixit pascē oues meas, pcedit. Nā dicendo pascē oues meas, vñ ouū suaz pastorem instituit, vt ipsa verba testātur. abis vltiorū probatione: pastor autē signat ordinariū retrocedit ouū: vt patet tñ ex ipis nominibus pastoris z ouū. tñ ex ipsa ratione pascendi: tñ q oportet ei q ordinariū gerit curā ouū, vel mercenariū vel pastore esse, sed mercenariū nō est: qz cū videret lupū vententem fugit, z non pñerit ad eū de ouibz qz mercenari⁹ est: vt d. Jo. x. relinquit ergo q is q ordinariū curam ouū gerit pastor est. Constat aut pastorem vt pote ordinariū officialem, nō finiri morte illius q pastorale officij exercebat.

Ad hui⁹ rei emendatā cōsiderādū est, triplici via manifestū fieri hec xpi vba toties repetita petro nō solū p se sed p successorē suo dicta esse. Prima via ex ipis vñbis dñi quum dixit pascē oues meas, pcedit. Nā dicendo pascē oues meas, vñ ouū suaz pastorem instituit, vt ipsa verba testātur. abis vltiorū probatione: pastor autē signat ordinariū retrocedit ouū: vt patet tñ ex ipis nominibus pastoris z ouū. tñ ex ipsa ratione pascendi: tñ q oportet ei q ordinariū gerit curā ouū, vel mercenariū vel pastore esse, sed mercenariū nō est: qz cū videret lupū vententem fugit, z non pñerit ad eū de ouibz qz mercenari⁹ est: vt d. Jo. x. relinquit ergo q is q ordinariū curam ouū gerit pastor est. Constat aut pastorem vt pote ordinariū officialem, nō finiri morte illius q pastorale officij exercebat.

z per successionē oportere durare. Et hinc fit vt insō pastoris sit insō perpetui officij: ac p hoc q in prima insōe pastoris tribuitur, p quolibet successore eidē datur. An ex hoc ipso q dñs dōo pascē oues meas, pastore totū ecclesie instituit, pastorale officij totū ecclesie statuit ex tñc z in seculū seculi, z pñr q dedit tñc petro, significauit se dare cuiuslibet petri successorē in petro. Rursus dicēdo pascē oues meas, perpetuitatē pastoris intellegendā ex alio capite mōstrauit: nā oues suas duraturas sciebat z dixit vsqz ad psummationē seculi in pñtis miserie ouili vno: z ppterea eo ipso quo ouibz in vno ouili duraturas vsqz ad psummationē seculi puidit de pastore vno, dicendo petro pascē oues meas, sicut se puidere de vno pastore vsqz ad consummationē seculi. habemus ergo dupl ex ipis euangelij verbis a dño institutiū esse quēlibet petri successorē pastore totius ecclesie in ipso beato petro. Scda via ex rationibz fundatis super sacra scriptura pcedit, tñ qz desipiens est putare xpm puidisse de pastore suarū ouū p parte tpis, z ea minima quā. f. vñt petri: z nō p toto z tā prolixo tpe vsqz ad psummationē seculi, quo durāt sue oues. Tñ qz rōnabile est vt vltas tpis cōintelligatur vltatū locorū: z pñeinde qz dicendo pascē oues meas, oues suas vñqz terrarū cōprehendit, pñs est vt easdē q quocūqz futuro tpe pñehēdat. Tñ qz xps synagoge dices, quid vltra debui facere vinee mee z nō feci insufficiens pñeuidisset chūstiane ecclesie cōstituentē eā vñ ouile line vno pastore cōeou ouili: pñerante cū ouibus suauiter, hoc est sensiblr fm modū ipsarū ouū: vt pote q vñt nō sola ipiāli sed sensitiua nā: quum tñ de ipso scriptū sit. attingit a fine ad finē fortiter z disipuit oia suauiter sap. 8. Tertia autē z ea optima pariter z certissima via pcedit ex epiēssa diuina reuelatione facta eccle sue scē. Et em inferius de verbo ad verbū afferent auctoritates, manifeste habet q in hoc sensu a scis innumeris z a sacris cōcilij vsqz intellecta est institutio pon tificatus petri super totā ecclesiā a xpo facta. Certo autē certius est illū esse verū scripturē sensum quē cōcorditer tradēti bus scis, vniuersalis synodi diffinitione accēdere habemus. Fatemur igitur abis oim hēsitatiōe quēlibet petri successorē institutum in beato petro esse pastorem totius ecclesie.

Ad pñm ergo argm in oppositiōe de cōcomitātibz, pñe cedētia cōcomitātia z subsequētia inueniri duplicia vel pertinentia ad pastorale officium vel nō pertinentia ad hoc. Et de pertinentibz quidē ad pastorale officij, quale est illud vnde post me sathana: vt pñz in ipso euāgelij textu) nō opz ē volūtiā an spectet ad successorē: de pertinentibz autē d. qz eo modo quo pertinet ad officij pastorale, eodē modo pertinent ad successorē. An vt ad singula descēdat qz verba premissa apud mat. beatus es simon bariona zc. nō spectat ad pontificatū sed ad cōfessionē quā fecerat petrus (vt declaratur est) nec ad successorē pertinent. Quod vero d. tu es petrus z super hac petra zc. qz ad pontificatū totius ecclesie necessario pertinet, ad successorē quoqz pñerit: opz: necesse est em successorē petri esse petrū. i. in hie solidū, vt sup hanc petra xps edificet ecclesiam suā. Difficultates autē q circa hoc sunt, in sequēti tractabim⁹ capitulo. Quod autē d. apud iōā. dilige me z amas me: quodāmodo ad pastorale officij spectat z quodāmodo nō. Nā rectitudo pastoralis officij amorē xpi exigit ipm autē pastorale officij sine chūsti amorē pōt z haberi z exerceri: z ppterea amor chūsti ad successorē quoqz spectat quātū ad rectitudinē vñtū pastoralis officij: nō aut qz tñ ad habendū vel exercendū ipsum pastorale officij. Et sit qz adiungit quā essēs iunior, licet cū petro finitū sit qz tñ ad prophetie consummationem: qz tñ ad insinuatā pparatiōē animi pastoralis ad ponendum animā p ouibus rōi, z frequēte euentū psecutionū aut mortis p xpi ouibus bono pastori, ad successorē rectitudinē qz fortitudinē pertinet. Ad scdm dicitur: qz verba illa dñi cūda iuxta regulā de pertinentibus vel impertinentibus ad officij

pastorale, qz ad pastorale spectat officij cōfirmare fratres, petro pro se z successorē dicta intelligunt. Ande theo. hoc dicit. hoc autē petro dixit, eo qz superbiere poterat in his qz pñt missa erant a chūsto. Et rursus post qz me negato ploaueris ac penitueris corrobora ceteros: quum te pñcipem apostolo rum deputauerim: hoc em decet te, qui mecum robur es z petra ecclesie. Ex illis quoqz hoc dicit, omis ceteris venit ad petrum ceteris pñlati. Nec propterea oportet quēlibet petri successorē cadere a chūsti charitate hec em dñi verba nō necessitatem sed possibilitatem auerfionis a charitate cum in deficientia fidei significant: sic vt si auerti contingat: cōuersus

pñmet fratres suos. In deficientia itaqz fidel in petro z ipsius succēssione impetrata afferitur, confirmatio fratru imponit, auerfio possibilis significat, conuersio predicatur. Et hoc insinuat a dñe bñ alij: ex hoc em q nō semp sed aliqñ conuersus predicat, auerfio quoqz q qñq futura sit insinuat. Ad qz verificadum nō opz quēlibet successorē auerfio: sed fat est z nō mō etā q qñq successor aliqñ auerfat a chūsti charitate. Ad tertium patere pōt iam solutiō: nam sola ea q dicta sunt petro pñerētia ad pastorale officij, dicta sunt sibi p se z successorē ad lēterā: reliq aut ad lēterā dicta sunt sibi soli. Ad quartum q maxime vigeat iam pñz rñsio: significat em chūstū petro pñerētia ad pastorale officij, dicta sunt sibi p se z successorē in petro cuiuslibet ei⁹ successor se loquit, eo ipso q instituit em pastore ouū suarū, tñ ex parte officij pastoralis: tñ ex ppetuitate ouū suarū: vt pñeclaratū est. Et ppetuitatē ouū suarū hic in petro eius successorē q aperuerit apud mat. in discipulis suis eoz successorē: ibi em ex vno tñ capite. d. diuturnitate successionē significat, hic vero ex duobus. s. z ex officio pastoralis: z ex ppetuitate ouū suarū: vt pñeclaratū est. Ad quintum d. q nō est eadē rō de successionē in apłatu z de successionē in pñtificatione: apłs em vt ipsum nomē testat, sonat ab alio missum seu legatū iuxta illud apł. 2. ad cor. 5. legatōe p xpo fungimur: z ad ephe. 6. legatione fungor in cathēna ista) nō est autē legatorū vñicare sibi successorē: sed finit legatō nō legatō, nisi a dño alius mittat. Pastor aut ordinariū officij sonat: cuius est habere successorē, z ppterea ecclesia nō habet aplos qui successerint in apłatu, chūsti apłs, sed habet epōs succedentes apłs nō quo ad apłatus auctoritatē, sed quātū ad epalem tā dignitatē qz auctoritatē. An si format z exacrisime loquendū est, nec petrus hz successorē in apłatu: tñ qz apłatū cōmunē habebat cū reliquis apłis, parcsqz in apłatu oēs fuerunt, ac p hoc par est rō in apłatus successionē de oibz: tñ qz experientia testatur nullius petri successoris libellos qstuncipz scōs inter sacras esse scripturas: vsqz adeo vt epla pauli ad philemonē qzuis cōmendaritia vñtus seruuli inter sacras cōputetur scripturas. Verumtū qz successor petri succedens ei in pastoralis officio ouū chūsti (quod est pñficat⁹ mū di) ex hoc ipso succedit in pñcipuo apostolatus officio, qd vt diuus tho. dicit, erat gubernare catholicam ecclesiam: hoc enim cōmunit apłs omnibus a chūsto delegatum fuit: hoc petro singulariter pastoralis officio datū est, hoc solus petri successor hereditat: ex hoc ipso q succedit petro in pontificatu eccle catholice. hinc igit sola successoris petri sedes vocat z est sedes applica: vt pote ea in qua sola auctoritas gubernadi ecclesiam catholicā q inter facultates legatas apłis summū tenet locū) residet: hinc successor petri apłicus, hinc eius dignitas seu officij apłatus, hinc eius auctoritas applica vocat: vt pote cōplectens supremā omnibz apłis tributā auctoritatē. Unde solo p3 omnibz qstionibz: cur solus petrus inter aplos hz successorē: rem in applica auctoritate: qz. s. solus institutus est a xpo pastor ouū suarū. Et quo pacto cum hoc stet epōs omnes succedere apłis in epali dignitate z auctoritate, z quaten⁹ epōs esse oēs pares: hoc em nihil oio obstat veritati declarate. Et qre hoc hierosolymitanus nō succedit iacobo in auctoritate applica, episcopus aut ro. succedit petro in applica auctoritate: qz. s. petri auctoritatē applicam habuit etiā vt ordinariū pastor a chūsto institutus super vniuerso ouili suo: iacobus autē eā habuit tantum vt apłs. Et hoc nō rōne aut volūte humana factū, sed xpi veri dei institutione ordinatū esse mōstratū est: dñi petrum solum pastorem suarū ouū instituit dicēs, pascē oues meas.

Ad Argumēta deinde allata ducēdo ad inconueniētes, rñden Ad pñm do ad pñm d. se qñas nihil valere. Ad pñm d. autē qz muni nō pōt ad plures pñerit qd ad vñm tñ dicit, respondet ad vltimo innumeris successorē posse pñerit qd ad vñm tñ officialem allato: institutiōe dicit: qm quod sibi dicit, cuiuslibet succedenti intellitur dicit. z ppterea dicit petro pñmo pastori chūsti ouium instituto, cuius ei succedenti in huiusmodi officio pastoralis dicit est. Et eadē est ratio de pmissionibus eidem factis. Ad scdm similiter d. sequele nihil valere: nec esse maiorem aut pñrem rōnem q extēdant hec verba ad alios apostolos qui erāt pñesentes qz ad successorē petri: quoniam quilibet successor licet in seipso tñc nō esset, erat tñ in ipso petro qz eadē officij forma: quo pñat modo nō fuisse alios aplos in petro: quoniam nullus sub eadē officij forma fuit aut futur⁹ fuit. Ad tertium dicitur, qz nō ridiculum sed diuine ratiōi pñentem est, vt omnibz ecclesiārum communicantū in eisdem sacramētis zc. sicut est vñ numero ouile institutum a xpo dei cōi oibus, ita sit vnus

[illegible]

Pris
illatio
Seca.
Ter.
Quar
ta.

Octa
uo.

Nono

Ad p
mum
Ad c
firm
tion

dictionū abrahæ (dicēte ap̄lo ad gal. 3. abrahæ dicte sunt p̄mis-
 siones ⁊ semini eius ⁊ est xp̄s: quē cōstat ex circūcisione nati-
 ita acceptæ clauēs appropriatæ sunt eccl̄ie ro. seu petro, ⁊ fa-
 ctus postea est pon. ro. sic vt per ipsam aperiat̄ regnū celozum
 oibz cognationibz terre. Alij p̄t̄ ⁊ ex h̄mōi argumētō es-
 sē h̄i q̄ acceptio clauū nō pertinet ad petrū nisi fm̄ q̄ erat tunc
 qui accepit clauēs (erat autē non solū ap̄ls sed pastor ouium
 xp̄i) nō tñ h̄i q̄ acceptæ clauēs restrictæ sunt ⁊ cōcluse ad statū
 illū p̄cise: sed sublequēdo sūbitudinē abrahæ h̄i q̄ clauēs acce-
 pte ⁊ exēte ⁊ appropriatæ sunt ad pō. ro. fm̄ mutationē q̄ ⁊ lo-
 co ⁊ officio appropriatæ est petro eccl̄ia ro. ¶ Ad sc̄m̄ dicēti Ad se-
 posse dupl̄r intelligi successorē petri seu ro. pō. nō posse eū in-
 cūcūda
 delē se h̄ereticū. Ad de ip̄i persona in ordine ad eccl̄iā ca-
 tholicā: vel de ipsius persona fm̄ seipsam. Et vtrōq̄ nō verifi-
 catur: ⁊ vtrūq̄ expressit dñs in euāgelio. Fidem em̄ solidā in
 petro ⁊ successoribz suis fm̄ p̄p̄ias personās, significauit dñs
 ⁊ dicēs tu es petrus, in p̄sentī: ⁊ dicens ego rogauī pio te vt
 nō deficiat fides tua, in futuro. Fidem vero eiusdem in ordine
 ad eccl̄iā significauit dñs, ⁊ dicens super hanc petrā edifica-
 bo eccl̄iā meā: ⁊ dicens p̄firma fratres tuos. Nec obstat per-
 sone ro. ponti. fidei fm̄ p̄p̄iā personā, q̄ illa persona potest
 esse heretica: qm̄ op̄imum desinit esse fidelis, desinit etiā esse
 petri successor fm̄ rei veritatē ⁊ apud deum: apud cuius tribu-
 nal qui non credit iam iudicatus est: vt dicitur ioan. 3. q̄cūq̄
 sit fm̄ forū eccl̄iasitici. Et quo tñ idē habet: nā ex hoc ipso
 q̄ ille homo qui vocatur petri successor ⁊ ex casu a fide, iudici-
 etiā inuitus subijcitur eccl̄ie, manifestat̄ ipsum non esse ame-
 plius petri successorē fm̄ veritatē: nā si vere esset petri suc-
 cesor, iudex esset totius eccl̄ie, ⁊ nō esset illi subiectus inuitus.
 Et sollicitudine autē in fide persone ro. ponti. in ordine ad eccl̄i-
 am, p̄uenit vt errare nō possit sententialiter diffiniēdo de
 fide christiana: qm̄ in h̄mōi diffinitione constituit fides vni-
 uersalis eccl̄ie, ⁊ per eā edificat̄ eccl̄ia xp̄i ab ipso xp̄o sup̄
 petrā sedis apostolicæ. Impossibile autē esse cōstat vniuersalē
 eccl̄iā errare in fide. Libet autē intueri q̄ suauiter emenda-
 ta sit h̄mōi fidei diffinitio voce euangelica, fide liquēd cōstrui
 eccl̄iā cōstat: quū sit (vt ad heb. 10. dicit̄) sperandā substantia
 rerū, ⁊ ideo edificandī ⁊ p̄firmandī actui responderet. vterq̄
 em̄ substantiā edificij respicit. Sed qm̄ fides donū dei est idcir-
 co christus subijpsi attribuit edificatiōē eccl̄ie sup̄ sedē apo-
 stolicam: dicens ⁊ super hanc petrā edificabo eccl̄iā meā, fir-
 mare vero fideles fluctuantes in ambiguitatibz ⁊ questio-
 nibz que circa fidem emergūt. q̄ ministeriale opus est petri ⁊
 successoris, ideo dicit petro ⁊ successori, cōfirmā fratres tuos:
 quicquid em̄ agit sedes ap̄lica diffiniendo de fide, nihil aliud
 est q̄ declarare quid sub fide a christo data cōtinetur: sic enim
 cōfirmat fratres suos. Unde ⁊ in calcedō. synodo diuersi pa-
 tres q̄ congregati in cōstantinopolitano concilio doctrinā de
 spiritu sanc. tradiderunt: non q̄ minus esset in p̄cedentibus
 qui apud niceam cōgregati sunt inferentes, sed intelligendū
 a diuersis hereticis declarātes. Et hinc oritur vt diffinitis de
 fide ab apostolica sede subist etiā ip̄e ro. pon. sicut subiste fidei:
 nō em̄ alicui propterea de nouo subijcitur, sed q̄ implicitē cre-
 debat teneretur explicite credere, ex hoc q̄ fides sufficienter ex-
 plicata est quo ad hēc q̄ p̄m̄us explicata nō erat fidei veritatē
 subesse. At si cuiq̄ mira in hac responsione dicat apparebit:
 meminert̄ scriptur̄ esse mirabilia testimonia tua, sunt em̄ hēc
 iesu christi testimonia. Sed qd mirari videtur debet de tali ran-
 tagz diuine gratie assistentia suo in terris vicario: quū capite
 ponti. synagoge minus legitimo ac persecutor ipsius christi
 astitit ad p̄phandū ratione pontificatus: restante Joā.
 euangelista dum dicit, a semetipso non dixit, sed qui esset pon-
 tificer anni illius p̄pherauit q̄ iesus erat mortuus pro gēte
 Joā. 11. Cur enim iohannes hoc docuit, cur hoc reuelauit, nisi
 vt diuinā assistentiā peculiari pōtētiā esse reuelaret. ¶ Ad ter-
 tium d̄. q̄ ex acta trina dilectio a petro rectitudinē respicit pa-
 storis officij, ⁊ propterea qui nō succedit petro in dilectione
 christi, nequaquam succedit eidem in bonitate pastoralis exerci-
 tij: sed pastor est officio et nomine, mercenarius autem studio
 ⁊ exercitatione. ¶ Ad quartum dicitur, quod amare ⁊ pasce-
 re oues christi, spectat ad successores petri sub ratione com-
 missi et debiti: christus enim commisit vt pasceret oues suas.
 et ad hoc successorē teneret, et ad hoc se obligauit suscipien-
 do pontificatum. Unde si nec amat nec pascit, non propter
 eā locus iste ad ipsum non spectat: nam multum ad eum spe-
 ctat nascere christi oues: ad quem spectat vt preceptum et ex-

De primatu Romane Ecclesie

petro debetur. Ergo quippe locus iste pascentē et amantē, qui ex-
git de amore et pascere debeat. Et quoniam non amas nec pascentem
indignus sit pastoralis officio, et meretur illo privari: non esse tibi
petra privatus ex utroque testamento dicitur. Etzechiel. 34. re-
pescit malis pastores, qui non dei gregem sed semetipsos pascebant,
appositis prophetis ministris pascendis pastoralis officii per ipsum
deum exercere: pastores tamen relinquunt. Matt. 23. super cathedra
moysi, inquit dominus, moysi sederunt scribe et pharisaei, quicunque dixerint
vobis servate et facite. Et non opera eorum nolite facere. Ad quin-
tum dei gregem, predecessorum vestigia imitandi refutasse se vlem ap-
pellari, ea ratione ut ipse milles dicit, quod si unus vltis episcopus dicit,
solus ipse episcopus vltis dicit: sic ceteris episcopis tollere. Ad autem ca-
rōne quod pontificatus restricta sit, et ad vlem non se exten-
dat ecclesia: superbi enim vocabuli vltis reliquorum episcoporum inu-
ritia preterferens horum gregem, et non re aplice auctoritatis exten-
dentis se ad vlem ecclesiam. Ad post inferius ad mauritium im-
peratorem, afferenda verba de petri auctoritate super totā ecclesia: sub-
iungit de petro. Cura ei totius ecclesie et principatus committitur, et
tū vltis aplice non vocat. Ubi patet gregem simul affirmare curam
totius ecclesie, et negare vltis vocabuli. Propter quod posteriores
pontifices non re tenentes nec a gregem humilitate discēdentes, vltis
nomine a recto in obliquum trāstulerunt: et subscribit se in hodie
num. 15. Ego enim episcopus ecclesie catholice. Ad sextum dicit quod
alud est loqui de auctoritate et alud de executione cui auctori-
tas liquet de ro. pont. super totā ecclesia, mos fuit laudabilis ut non
exequere papa ea quod ad particulares aliarum ecclesiarum curas
pertinebant, nisi casus aliquis id exegerit. Et hinc mos fuit ut episcopi
ad archiepiscopos confiterentur, curati ab episcopis darentur, et in vltima
silia fiebant. Et hec est illa vetusta consuetudo cui meminit nice-
num concilium, quod annuente ro. pont. ibi per suos legatos pite de obser-
uatione huius vetustis consuetudinis statuit. Et hoc autem non sequitur
tutū esse de auctoritate ro. pont. aut lesam fuisse illius auctoritatem:
sicut nec hodie minus aut ledit ro. pont. auctoritas ex eo quod in
multis provinciis ro. pont. obedientibus, huiusmodi executiones per
provinciales fiunt. Ad septimum dicit quod ro. pont. christi institutione
esse prelati ceteris, potest dupliciter intelligi, vel quo ad rationem in-
telligi sic falsum est, iuxta superius declarata. Vel presupposita
appropriatione ecclesie ro. ad petrum, et sic verissimum est: et pro-
pterea cōcedit sequela, si oēs peccare et peccasse qui est non con-
tra gregem ut prelatum, et quoniam inferitur primo, quod primitiva
ecclesia errasset, negatur sequela: quoniam tunc adhuc non fuerat
appropriatio ecclesie ro. ad petrum: quia presupposita pont. ro.
preest oib. Sufficiebat liquidē tūc quod tota ecclesia recognosce-
ret petrum, ut totius ecclesie pastorem: post appropriationem autem
ro. ecclesia opz recognoscere ro. pont. successorē petri pastorem to-
tius ecclesie, non quatenus est ro. pont. sed quatenus est successor petri
et per se et formaliter loquendo. Quoniam vero inferitur secundo quod tot mar-
tyres et fidei ad quadringentos annos peccassent, quod non recognosce-
runt ro. pont. tūc de falsum esse huiusmodi martyres et fidei non reco-
gnovisse ro. pont. a principio enim ecclesie petrus recognitus est, et
successor ro. pont. ei succedens: ut subsequentes manifestarē au-
toritatem seculi. Et si quum tertio inferitur aphas aphecam
et grecia errasse, quod non fuerunt subdite ro. ecclesie, manifeste er-
ratur, et quod falsissima cōprobant inducunt: plenū liquidē regi-
strum gregem, curis asie aphece et grecie, testat oppositū. Ad
deum inducitur christianos hodie orientales non subesse ro. eccle-
sie (nisi de scismatibus sit sermo) falsum esse, ex gestis in concilio
florentino, sub eugenio. 4. patere potest: ibi liquidē iacobite armeni atque
greci ro. pont. ut pastores totius ecclesie recognoscere se confessi
sunt, ad probationem autem subiuncta: quod nec est ibi a papa institutū
nec cōcilia eorum pape sunt auctoritate. iam patet quod domus est, si
huiusmodi executionum consuetudo in quibuslibet provinciis, pape
nec tollit nec ledit auctoritatem. Verunt plurimae nostra etate vi-
sum est ab orientali missum ad ro. pont. per surrogatō episcopo seu
sanctum, affirmando electorē tpe alexandri. 6. et iulij. 2. Ad octavum dicit
nos de iure divino loqui, arguētes aut obsequium dānatū vio-
lentia facit: ut ipsamet verba hiero. testantur: aut enim alchatus
intimē claruit: ut in locū liberij felice arrianū substitueret. Ad
felix ille in catholico pontifici non est pparatus: ut testat aug.
in epla ad generosum: et est epla. 65. Ubi liquidē aug. a petro
ad nos vltis ad tunc tps ro. pont. anastasiū singulos successores recensens
num. liberio damasum successorē ponit, non felice. Ad nonū dicit
ro. ecclesie appellatōe intelligi posse vel ipsum corpus ro. eccle-
sie finē, vel finem suū caput: et quod licet ro. ecclesia finem reliqua eius
membra non sit prima nec mater oim ecclesiarum, nec immedia-
te instituta a christo: ipsa tamen eadē ecclesia ro. finem suū caput petrum

ac petri successorē, prima est ac mater et magistra oim ecclesia-
rum: et immediate a christo euangelica voce auctoritate ac firmi-
tate huiusmodi: ut predeklarati est. Ad tam canonū et sanctorum senten-
tie ro. ecclesia primā, magistrā, matrem ecclesiarum oim aut a christo
dño euangelica voce fundatā firmatāque sonantes, vere sunt ra-
tionis capitula. Et hoc intendit quod hec scriptura: ut ex eo patet
eorum sententia fundat sup verbis dñi ad petrum: quod caput fuit et in
suis successoribus est ecclesie ro. Ad nihil obstant huius primatui
quod de hierosolymitana ecclesia afferunt: nā illa non fuit prior pe-
tro: sed subdita fuit petro. Collecte autem ecclesie hierosolymitane
non ut prelate sed ut in digenti ab alijs dabantur: ut patet ad
Gal. 2. unde impertinentes sunt ad propositum.
Auctoritates sanctorum antiquorum et conciliorum, affirman-
tes in petro ac ro. pont. successorē petri totius ecclesie pontifi-
catum institutum.

Reliquū est ut illis quoque fiat satis, quod nesciunt
a pfectis ecclesie pfectis in asia applica-
re europa venerat esse ro. pont. ut totius ecclesie patrē
non humana sed divina ratione. si quoniam in petro institutus
est rector ecclesie vniuersalis. Adferendas propterea censui gre-
corum ac latinorum antiquorum ecclesie patrū ac doctorum sententias
non oēs nec oim: sed tot ut sufficiant ad clarā notitiā quod rom.
pont. petri successor est, et habet et semper in petro institutus
pastor et rector totius ecclesie. Et a grecis incipiendo, chry-
sostomus, super math. exponens illud super hanc petram, dicit,
petrum ecclesie future pastorem constituit. Et infra. Deus con-
cedere solus potest peccatorum remissionē, et ut futura ecclesia
tot tantis fluctibus impetu irruentibus immobilis maneat:
cuius pastorem caput pifcatō: homo atque ignobilis terrarum orbe
reluctante adamantis naturā firmitate superet, hec inquam
oia quod solus dei sunt, se pollicetur daturū. Et infra. hunc. scilicet
vniuerso terrarum orbi christus preposuit. Et licet superius glossaue-
rit et super hanc petram edificabo ecclesiam meā. i. fide atque cōfessio-
nem: inferius tūc ait. ego dico tibi tu es petrus, et ego super te edi-
ficabo ecclesiam meā. Et homei. vlti. super Jo. tractans illud.
simon iohannis diligis me plus his re. dicit. Alijs omnis dūta
pat petrus affatur, fratris et curā committit: neq negotiorum
meminit neq exprobat: tūc dicit, si amas me fratris curā susci-
pias. Et infra. tractans illud sequere me, ait. Inquit ei sequere
me: quibus verbis iterū curā et familiarem in eum affectū ostē-
dit. Quod si quis percontaretur quā iacobus hierosolymis se-
dem accepit: responderet hunc totius orbis magistrū prepo-
suisse. Et infra. tractans illud, dñe hic autē quid dicit. Nam
quum magna dñs petro comunicasset, orbis terrarum curam
demandasset martirium predictisset, et maiorem re.
Theophilus 3. luc. 22. tractans illud, et tu aliqui conuersus
cōtra fratres tuos: ait. Postquam me negato ploraueris ac pe-
nitueris corrobora ceteros: quum te principē apostolorum deputaue-
rim: hoc enim decet te qui mecum robur es et petra ecclesie. Et in-
fra. Quum esset aplice denegauit: ac iterum per penitentiam ob-
tinuit prerogatiua ut esset antistes mundi. Et super Jo. vlt.
cap. super illud, quum ergo prandisset, ait. Finito prandio cō-
missionem ouium mundi petro cōmēndabat, non alij. Et super
fidelium plurā et instituit. Et infra, super illud donec veniat, ait.
Ad est dum hunc. i. ioh. volens dirigā ad predicanā: te nāq
nunc dirigo ad orbis pontificatum et in hoc me sequere.
Cirillus patriarcha alexandrinus in lib. thesaur. Sicut christus
accepit a pfectis ecclesie gētiū, dux ex israel egrediens sup
oem principatū et patrē sup oē quocūq est, ut ei cuncta curuen-
tur: sic et petro et eius successoribus plenissime commisit: et nulli alij
quod petro christus quod suū est plenū, sed ipsi soli dedit. Et rursus. Pe-
des christi humanitas est. i. ipse homo: cui tota trinitas plenissima
dedit patrē: quē vnus trius assumpsit in vnitatem personę,
transiit ad patrē super oem principatū et potestatem, ut ado-
rent eum oēs angeli dei: quē totū dimisit per sacramentū et po-
stare petro et ecclesie eius. Et iterū. Petro oēs iure diuino ca-
put inclinant: et primates mundi tanq ipsi dño iesu obediunt.
Et iterum. Ipse apostolici throni romanorum pontificum
solus est reprehendere, corrigere, statuere, soluere, disponere,
et loco illius ligare qui ipsum edificauit.
Damasus in epistola oualibus directā. Des fines orbis
qui dñm sincere recipiunt: et vbiq terrarum catholici veram
fidem confitentes in ecclesia romanorum tanq in solem respici-
unt, et ex ipsa lumen catholice et apostolice fidei recipiunt.
Cirillus patriarcha hierosolymitanus, ex persona christi

Tomus primus.

33

loquens dicit petro. Tu cum fine et ego sine fine cum oib. quod loco
tui ponā, plene et pfecte sacro et auctoritate ero sicut tu et tecū.
Concilium calcedonē. (ut in eius gestis legit) tpe scilicet leonis et
mariani imperatoris acclamauit leoni pape: leo sanctissimus
aplice et vltis. Et prius tpe diocletiani et maximiani imperatorum
(ut hñ dñ. 21. nunc autē) quod boni maximi papa et postea martyri
timore ductus iustificasset idolis, synodus episcoporum collecta huius
rei gratia dixit prima sedes non iudicabit a quocūq. Et longe
ante anacletus martyri traiani tempore natione grecus, prima
atheniē. ait. Sac. san. ro. et aplica ecclesia non ab aplice, sed ab ipso
dño et saluatore nro primatū obtinuit: sicut beato petro aplo
dixit: tu es petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meā. et tibi
dabo clauēs et. ut hñ dñ. 22. sacrosan. Et rursus ut habet dist.
21. in nouo. idem dicit. In nouo testamento post christum dñm a petro
sacerdotatus cepit ordo: quod ipse primus pontificatus in ecclesia
christi datus est, dño dicente ad eum: tu es petrus et super hanc pe-
tram et. Et iterū. Electionē summorum pontificum sibi dñs refer-
uat. 79. dist. electionē. Ad barcellus papa et martyri tempore
diocletiani et maximiani, seu constantij et galieri, qui imperij gu-
bernacula susceperunt post diocletianum et maximianum in cap.
rogamus vos. 24. q. 1. ait de petro. Ipse est caput totius eccle-
sie: cui dñs ait, tu es petrus et super hanc petram edificabo eccle-
siam meā et. Cyprianus quoque martyri in tract. de simplicitate
prelatorum dicit: ea que referuntur. 24. q. 1. loquitur dñs, que
breuitatis causa non duxi referenda. In illis liquidem petri
pontificatus satis patet: ut declarati superius est. Ambrosius in
sermone. 4. de fide petri apostoli, et habetur dist. 50. cap. fide-
lior, dicit de petro. Tanq bonus pastor tuendū gregem acce-
pit: ut qui sibi infirmus ante fuerat fieret oibus firmamentū,
et qui ipse interrogationis tentatione nutauerat, ceteros fidei
soliditate fundaret. Deniq pio soliditate deuotionis ecclesia
rum petra dicitur, sicut ait dñs tu es petrus et super hanc petram
edificabo ecclesiam meam. petra enim dñs quod primus in nationibus fidei
fundamenta posuerit, et tanq saxum immobile totius operis
christiani compagem molemque cōtineat. Et idem in hymno
dominicali petri petra ecclesie appellat, dicens: hec ipsa petra
ecclesiam canente culpa diluit. Testatur liquidem aug. in lib. 1.
retrac. cap. 21. hunc hymnum ambrosio esse. Et in serm. 11. de mira-
bilibus. Hanc igitur solā ecclesie nauē ascendit dñs, in qua pe-
trus magister est constitutus: dicente dño, super hanc petram
edificabo ecclesiam meam. Que nauis in altis seculi istius ita natat: ut
pereunte mundo oēs quos suscipit, seruet illesos. Cuius figu-
ram iam in veteri videmus testō. Sicut enim noe arca, nauis
gante mundo cunctos quos susceperat incolumes seruauit:
ita et petri ecclesia cōflagrante seculo oēs quos amplectitur: re-
presentabit illesos. Et sicut tunc transacto diluuiō ad arcam
noe colūba signū pacis detulit: ita et transacto iudicio ad eccle-
siam petri christus gaudij pacis referet: quod ipse colūba vel pax est.
Et idem super epistolā. ad Tim. cap. 3. tractans illud: ut scias
quēdam modū oporteat te in domo dei conuersari, quod ecclesia
dei vlti re. ait: Quoniam totus mundus dei sit, ecclesia tū domus
eius, cuius hodie rector est damasus: mūdus enim in preuari-
catione est diuerso turbatus errore: ideo illic necesse est dica-
re esse domū dei et veritas, vbi fin voluntatē suā timetur. Et in
lib. de excessu fratris sui noie satiri, narrat, commendat ac tuetur
cautelā ac sapientiā eiusdē in peregrinis partibus peractis
si episcopus esset catholicus, hoc est cū ro. ecclesia cōueniret: dicens
cap. 7. Aduocauit ad se episcopus nec vllam putauit verā nisi vere
fidei gratia: periclitatusque ex eo esset vltimā cū episcopis catholicis
hoc est cū ro. ecclesia cōueniret. Cū ro. dixi, non hierosolymitana,
non antiochena, non constantinopolitana et. cur hoc nisi quod ro. cōis
est oibus catholicis, penultimo vlti caput. Simile liquidē ap-
hiero. refugium inuenies, scribente ad damasum epla. 7. Ego
interim clamito si quod cathedre petri iungis, me est. Hiero.
sup math. ait. Simoni quod credebatur in petra christi petri largitū
est nomen: ac huius metaphora petre recte dei est, edificabo ecclesiam
sup te. Rursus ad damasum: hñ dñ. 24. q. 1. quoniam vetus. Ego nullū
premiū nisi christum sequens, beatitudinē tue. i. cathedre petri cō-
munionē consortio: sup illā petram edificabo ecclesiam suam scio.
Et infra. Quicūq tecū non colligit spargit: hoc est qui christi non
est anachristi est. Ubi nota hiero. p. eodē putare christum et papā
apostolum ad ea quod sunt fidei: de his enim eū loqui clare patet vidēti
eplā. 4. Idem quoque lib. 1. contra iovinianum ca. 14. ait.
Inter. 12. vnus eligitur, ut capite constituto scismatis tollatur
occasio, et loquitur proculdubio de electione petri non ab aplice
sed a christo: ut patet ex solutione subiuncte mox questionis, si cur

non ioh. virgo electus est? soluit enim ne magister bonus quod di-
rerat pacē meā do vobis et. in adolescentē quē dilexerat cau-
sam pberē vidēti inuidie. Idē rursus epla. 2. ad damasum:
et hñ. 24. q. 1. hec est fides ait. Si hec nostra cōfessio aplice tui
iudicio approbat: quicūq me culpāre voluerit, se imperitū vel
maleuolū, vel etiā non catholicū, non me hereticū cōprobabit.
Ubi quod vides, ex sedis aplice iudicio pēdere esse vel non esse ca-
tholicū: aut hereticū summū christi in terris tribunal agnoscere
potes: ad quod de fide iudiciū spectare cōstat. Aug. non solū pe-
trum principē apostolorum affirmat: sed quoniam cōsuleret sedes aplica
de fide pelagianā heresim, a duobus pccillis carthagin. et mi-
leutano subscriptū inuenit. Et rēdēte innocēto papa ad car-
thaginēse quidē pccilli. Petri instituta sacerdotali custodien-
tes officio non ceteris esse calcanda, quod illi non humana sed diui-
na decreuerit sententia, ut quicquid de disunctis remotisq pro-
uincijs ageret non prius duceret finem dñi, nisi ad huius sedis
notitiā perueniret: vbi tota huius auctoritate iusta quod fuerit p-
nunciatio firmaret: indeq sumeret cetera ecclesie, velut de na-
tali suo fonte aque cuncte procederēt. Et per diuersas totius
mūdi regiones puri capitis incorrupte manerēt: quid precipie-
pere, quos abluere, quos velut in cenno inemundabili solidatis
mundis digna corporibus vnda vitaret. Quotiens verō mille-
uitant. Quotiens fidei ratio ventilatur arbitror oēs fratres
et cōpēs nostros non nisi ad petrum. i. sui nominis et honoris
auctorē referre debere: velut nunc retulit vestra dilectio quod per
totū mundū possit oibus ecclesijs in cōmuni pdesse. Idē ad
paulinū epla. 106. referens hec gesta cōmendat innocentij
litteras responsivas subiungēs. Ad oia nobis ille rescripsit eo-
dem modo quo fas erat atq oportebat aplice sedis antistite.
Rursus scdo lib. de baptismo, ptra donatillas ca. 1. et habet
2. q. 7. puto petri cathedrā cuiuslibet preest episcopi, quoniam cōpa-
rando cyprianū petro ait. Aereri debeo ne in petrum cōtume-
liosus existam: quis enim nescit illū apostolatus principatū cui-
libet episcopi preferendū: sed et si distat cathedrariū gratia, vna
tū est martyriū gloria. Idem in. 2. lib. de doctr. christiana. non lon-
ge versus principij, decretales eplās aplice sedis inter cano-
nicas habendas scripturas censet, dicens: In canonicis scri-
pturis ecclesiarum catholicarum plurimū diuinarū scripturarū
solertissimus indagator auctoritatē sequatur: inter quas sane
ille sint quas apostolica sedes habere, et ab ea alij meruerunt
accipere epistolās. Qui enim decretales fidei quas apud se
habet vel alijs misit apostolica sedes inter canonicas esse ha-
bendas scripturas affirmat, supponit proculdubio apostolicā se-
dem non solū cunctis prelatis sedibus: sed diuinā vtpote fidei
magistrā. Ego in registri lib. 4. epla. 32. ad mauriciū au-
gustinū ait: Lūctis euangelij scientibus liquet quod voce dñica san-
cto et oim apostolorum principi petro aplo totius ecclesie cura
commissa est: ipsi quippe dicit, petre amas me: pascere oues meas,
Ipsi dicitur, ecce satanas expetit, cribare vos sicut triticū:
et ego p te rogavi ut non deficiat fides tua, et tu aliqui cōuersus
confirma fratres tuos. Ipsi dicit, tu es petrus et super hanc pe-
tram edificabo ecclesiam meam, et porte inferi non preualebunt aduersus
eam: et tibi dabo clauēs regni colorum: et quodcūq ligaueris sup ter-
ram erit ligatū et in celis, et quodcūq solueris sup terrā
erit solutū et in celis. Ecce clauēs regni celestis accepit: pote-
stas ei ligandi et soluendi tribuitur: cura ei totius ecclesie et prin-
cipatus committitur. Sanctus leo primus in sermone. 3. de
anniuersario sue assumptionis die ait: De toto mundo vnus
petrus eligitur, qui vniuersarū gentij vocatōi et omnibus
apostolis cunctisq ecclesie partibus preponatur ut quāuis in
populo dei multi sacerdotes sint, multisq pastores, oēs tūc re-
gat petrus quos principaliter regit christus. Adagnū et mira-
bile dilectissimi huius viro cōsortium potentie sue tribuit diui-
na dignatio: et si quid cū eo cōmune ceteris voluit esse princi-
pibus, nunq nisi per ipsum dedit quicquid alijs negauit. Ne-
nerabilis beda super illud ioh. 1. intravit autē in eum iesus
dicit. Uidit cordis eius simplicitatē, animi sublimitatē: cuius
merito cuncte esset preferendus ecclesie. Bernardus non so-
lum pluries ro. pont. iesu christi vicarium et totius ecclesie ca-
put appellat: sed in epistola prima ad eugenium papam. 237.
in ordine epistolarum ait. Locus in quo istas terra sancta est,
locus petri est, locus principis apostolorum, vbi steterit pedes
eius: locus illius est, quem constituit dominus dñm domus
sue et principem omnis possessionis sue: merito tali pastori, ta-
li nutritio commissa est ecclesia, quum adhuc tenera et adhuc
cunabulis esset. Et in epistola. 242. ad rom. quando disces:

Index

serunt a dño papa, ait. Cur regē terre, cur dñm celi furorē tam intolerabili q̄ irrationabili in vos pariter puocatis, dum sacramentum apostolicum sedem diuinis regalibusq̄ priuilegijs singulariter sublimatam, ausu sacrilego inceslere, suq̄ minuire honore contenditis: Et in epistola. 131. ad mediolan. de plenitudine potestatis apostolice ait. Ro. ecclesia valde clemens est, sed nihilominus potens: fidele consilium et omni acceptio dignitas, noli abuti clementia, ne potentia opprimaris. Sed dicit aliquis, debitas ei reuerentiā exhibebo et nihil amplius. Esto. Sac quod dicitis: q̄ si exhibeas debitam, et omnimodam. Plenitudo siquidē potestatis super vniuersas orbis ecclesias singulari prerogatiua aplice sedis donata est: qui igitur huic potestati resistit, dei ordinationi resistit. Potest si vtile iudicauerit nos ordinare episcopatus ubi hactenus non fuerunt: potest eos qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictauerit: ita vt de ep̄s creare archiep̄s liceat et eodē modo si necesse visum fuerit. Potest a finibus terre sublimare quascunq̄ personas ecclesiasticas euocare, et cogere ad suam presentiam: nō semel aut bis: sed quoties expedire videbit. Porro in promptu est ei omnem vlcis inobedientiam si quis forte reluctari conatus fuerit. In gestis concilij constantiensis inter damnatos articulos ioan. viclef. et ioā. hus reperuntur hi duo. s. petrus non est nec fuit caput sancte ecclesie catholice, non est de necessitate salutis credere Ro. ecclesie esse supremā inter alias ecclesias. Et subdit: error est, p̄ quāto negaret primatū summi pont. sup̄ alias ecclesias priuilegiat. Sanctus tho. in. 4. contra gen. ca. 76. postq̄ multipliciter probant vnum episcopū pietatē a christo toti ecclesie subdit. Per hoc autem excluditur quorundam presumptuosus error, qui se subducere nituntur ab obedientia et subiectione petri, successorem eius romanū pont. vniuersalis ecclesie pastore nō recognoscētes. In cōcilio quoq̄ vniuersali florentie sub eugenio. 4. ubi grecor. armenor. et iacobitarum cum ro. ecclesia facta legitur vniū. habentur hec verba. Diffinimus sanctā apostolicā sedem et ro. pont. in vniuersum orbē tenere primatum, et ipsum ro. pont. successore esse beati petri principis apostolorum, et verū christi vicarium, totiusq̄ ecclesie caput et oīm christianoꝝ patrem ac doctore existere: et ipsi in beato petro pascendi, regendi, et gubernandi vniuersalem ecclesiā a domino nostro iesu christo plenā potestātē traditam esse quemadmodum etiā in gestis huiusmodi conciliorum et in sacris canonibus cōtinetur. hec ibi. Vbi non nouerit ab hac synodo inuentā fuisse hanc definitionem, sed ipsam p̄meri in aliorum vniuersalium cōcilior. gestis, et propterea hoc vnum cōciliū sufficit pro omnibus ad firmandā fidem huiusmodi veritatis. Preterea turbam canonū et doctorum (quam diuinerare nemo potest) idem sententiā. Tam euidenter siquidē ex his q̄ attulimus clarum est ro. pont. petri successore, a christo in petro institutum esse totius ecclesie pastore, vt locus dubitationi nullus relictus sit. Si quis autē post hec hesitas inuenit, aut rudis et ineptus, aut cū hereticis seu scismaticis sapit, aut certe christianus nō est, inerrit q̄ppe valde et indocilis est quisquis certitudinē mathematicā in omnibus querit: vt philosophi tradunt. Hereticor. atq̄ scismaticor. p̄p̄iū est sacra vti scriptura, fm̄ sensum tñ quo ipsi faciunt illā sonare. Christianoꝝ autem qui vere catholici sunt sapientia sacram scripturā intelligit fm̄ sensum quē sancti doctores, quē sacra cōcilia, apostolica auctoritate roborata interpretant. Hinc sciendū christianā veritatē modum quisquis repellit, christiana nō est: ab hac via qui recedit, infidelis inuenit. Nam licet exorbitandi ab hac via si admittitur, trinitatis vnā substantiam reuocare in dubium est arrio fas est: spiritum quoq̄ sanctum procedere a filio, ambigunt adhuc cū p̄scis erit panem in sacramento altaris cōuertere in corpus christi dubitatur. Hec enī omnia nulla alia via aut auctoritate sunt christianis reddita certar. indubia fide tenenda, nisi interpretatiōe sacre scripturę iuxta sanctorū documenta, et sacrorum conciliorū auctoritate apostolica firmatiōe diffinitione. Quocirca quum textus euangelici ad p̄positū adfuerint, et sanctorum doctrina p̄missis in proposito pateat, nullo penitus sanctorū reluctante, sacrorumq̄ conciliorū cum apostolica auctoritate inueniatur definitio, omnes christianos eras a petro hucos in sancta ecclesia catholica hoc confessā inueniatur, reliquorumq̄ doctorum testimonia innumera sint: certum ita redditur ro. pont. petri successorem in petro a christo institutum totius ecclesie pastorem, vt certificatio fidei haberi non possit. Amen.

Rome, anno christiane salutis. 1521. etatis vero prop̄ie. 52. die. 17. Februarii.
Primi toni opusculorum Thome de vico Laetani Cardinalis sancti Eust. finis.

Index capituli Tractatus de comparatione auctoritatis Pape et Concilij.

Quod papa habeat supremam potestatem in ecclesia dei. cap. 1.
Opiniones aliorum: de comparatione potestatis petri primi pape et apostolorum. cap. 2.
Rationabilis sententia, quod petro subiecti erant ceteri apostoli. cap. 3.
Solutio obiectionum contra determinationem factam de petri primatu super alios apostolos. cap. 4.
Rationes tenentium, quod ecclesia vniuersalis seu concilium vniuersale habet potestatem supra papam simpliciter, ita quod papa est illi subiectus. cap. 5.
Quis sit sensus, quo questio de comparatione concilij et pape vertitur in dubium. cap. 6.
Quod papa est supra potestatem et ecclesie et concilij vniuersalis vt distinguitur contra papam. cap. 7.
Responsio ad obiectiones sumptas ex auctoritate concilij constantiensis et basiliensis. cap. 8.
Solutio reliquarum obiectionum contra auctoritatem papam e supra concilium factarum. cap. 9.
De noua quadam fictione, qua imaginantur aliqui concilium esse supra papam. cap. 10.
Quod secluso papa non est in ecclesia papatus suppletive, et sicut in regulante vsum illius. cap. 11.
Quod secluso papa nō est in ecclesia p̄as legislatiua. cap. 12.
Quod secluso papa nō est in ecclesia p̄as applicatiua ecclesiasticę potestatis ad personam, nisi in casu. cap. 13.
Solutio rationum contra papam, ex eo quod ecclesia est totum, et auctoritas illius maior in se. cap. 14.
Opinio aliorum quod secluso papa in ecclesia est auctoritas congregandi generale concilium. cap. 15.
Quomodo verificetur, quod generale concilium potest aut non potest sine papa congregari. cap. 16.
Initium comparationis potestatis ecclesie et pape in casu heresis: et primo de modo quo papa propter crimen heresis subijcitur concilio secundum vnam opinionem. cap. 17.
De modo quo papa hereticus subijcitur concilio secundum aliam opinionem. cap. 18.
Examen illius propositionis, papa hereticus est ipso facto priuatus papatu. cap. 19.
Rationabilis sententia, quod papa factus hereticus subest ministeriali p̄ati ecclesie, et nō auctoritatiue sup̄ papā. cap. 20.
Discussio predictę potestatis ministerialis depositiue pape heretici. cap. 21.
Responsio ad rationes et auctoritates allatas in cap. 17. ad probandum, quod papa hereticus est ipso facto depositus iure diuino. cap. 22.
Quomodo cum papa in heresim lapsus parato corrigi agendum est. cap. 23.
Opinio quod papa propter incorrigibilitatē in quocunq̄ notorio crimine scandalizantem ecclesiam, subijcitur concilio potestati, ita quod potest ab eo deponi. cap. 24.
Discussio et determinatio, ad quam legem spectet determinare casus in quibus papa subest iudicio concilij. cap. 25.
Quot casus sint diuina lege statuti, vt possit concilium papam deponere. cap. 26.
Responsio ad obiectiones factas in. c. 24. ad pbandū quod papa ex alio crimine q̄ heresis pōt deponi ab ecclesia. cap. 27.
An in euentu aliquo papa sine culpa sua subit ecclesie, ita quod possit deponi. cap. 28.

Index capituli tractatus Apologie de potestate Pape et Concilij.

Ratiō Intentio et ordo operis.
Examen fundamenti iuris nature: quo communitas ecclesie ecclesie papam in potestate extollitur. cap. 1.
Examen fundamenti iuris diuini, quo etiam communitas ecclesie pape in potestate preferitur: et pro quo ecclesia

Capitulum.

34

sumitur quum dicitur, die ecclesie. cap. 2.
Discussio qd significet ly ecclesia, quā dicit ecclesie. cap. 3.
An dñs immediate dederit potestātē iurisdictionis ecclesie, et quantam auctoritatem eidem dederit. cap. 4.
Quomodo ecclesia habeat potestatem iurisdictionis: an scilicet ratione sue totalitatis, an ratione partis. cap. 5.
Quomodo intelligi possit, quod ecclesia ratione sue totalitatis potest habere et habet quandoque potestatem altius iurisdictionis. cap. 6.

Index capituli secunde partis Apologie.

Responsio ad obiectionem contra illud, quod dominus ecclesie regimen sic ordinauit vt summum potestatem instituerit: a quo via ordinaria in reliquum ecclesie potestas derivaret: et apostolis alijs via p̄uentionis grauitate potestatem dedit. cap. 1.
Responsio ad obiectiones contra illud: quod papa est caput vniuersalis ecclesie, et non solum singulorū membrorum. cap. 2.
Responsio ad obiectiones contra illud: quod concilium auctorizatum a papa, nō est maioris auctoritatis q̄ ipse papa. cap. 3.
Responsio ad obiectiones contra illud, si cōmunitas ecclesie secluso papa haberet potestatem supra papam ecclesie regimen esset populare. cap. 4.
Responsio ad obiectiones contra illud, quod papa est supra cōmunitatem totius ecclesie ex illa auctoritate, pascere oues meas, et quod papa est pastor vniuersalis ecclesie et nō solum singulorum oium. cap. 5.
Responsio ad obiectiones contra illud ex illa auctoritate, fiet vnum ouile et vnus pastor: quod papa est pastor illius ouilis, et non econuerso. cap. 6.
Responsio ad obiectiones contra illud, Non minus papa est pastor ecclesie catholice q̄ quilibet ep̄s ecclesie sue, inferendo ex hoc superioritatem pape ad ecclesiam. cap. 7.
Responsio ad obiectiones contra illud, papa h̄z sup̄iā p̄atē in ecclesia, ergo est super vniuersalem ecclesiam. cap. 8.
Responsio ad obiectiones contra illud, papa est proximus et immediatus vicarius christi, ergo nullam habet in terris potestatem priorem se. cap. 9.
Responsio ad obiectiones septem contra illud, pape potestas est supra ecclesiam vniuersalem et concilium generale vt distinguitur contra papam. cap. 10.
Responsio ad obiectiones contra illud, quod constant. concilium pro tempore quo fecit decreta de potestate synodi, non erat verū concilium vniuersalis ecclesie, et q̄ basilien. concilium errauit illud sequendo. cap. 11.
Responsio ad obiectiones contra glossam datam ad illa verba august. quando petrus clauas accepit ecclesiam significauit, quod per hoc intelligitur clauas officio capitis in petro et successoribus datas esse. cap. 12.
Responsio ad nouem obiectiones contra illud, quod papa non potest errare errore iudiciali in fide, quia ad ipsum spectat finalis determinatio de fide. cap. 13.
Responsio ad obiectiones contra illam rationē quare papa nō potest errare in fide: q̄. scilicet error vniuersalis ecclesie, quia tenetur sequi diffinitionem pape in fide. cap. 14.
Responsio ad obiectiones contra expositionē illius verbi hiero. si auctoritas queritur, oibis est maior vrbis. cap. 15.
Responsio ad obiectionem contra multas auctoritates ex libris decretorum quibus probatur papam non habere superioritatem in terris. cap. 16.
Responsio ad septem obiectiones contra illud, quod ecclesie dei secluso papa non est data potestas papalis aut superioris papali in euangelio math. 18. et q̄ in ecclesia huiusmodi non est talis potestas. cap. 17.

Responsio ad obiectiones contra illud, qd ex missum esse non sequitur esse subditum. cap. 18.
Responsio ad obiectiones contra illud, qd ex. 36. q. 2. cap. placuit, iuncto ca. tria habetur q̄ hiero. auctoritas innixa sacre scripture p̄ualuit concilio. cap. 19.
Responsio ad obiectionem contra hoc quod ex auctoritate decretal. de elect. in ca. significasti, dicitur q̄ concilia a papa habent auctoritatem. cap. 20.
Responsio ad obiectiones multas contra illud, quod concilium generale legitime congregatum potest errare in diffiniedo papa absente vel non consentiente. cap. 21.
Responsio ad plures obiectiones contra illud, quod potestas applicatiua papatus ad personam, seu potestas electiua pape, est regulariter et principaliter in papa, et non nisi in casu in concilio. cap. 22.
Responsio ad obiectiones contra illud: quod in ecclesia est potestas auctoritatiua super cōiunctionem petri et papatus, non autem super papam. cap. 23.
Responsio ad obiectiones contra illud: quod papa possit committere potestatem depositiua pape heretici collegio cardinalium. cap. 24.
Responsio ad obiectiones contra rationē datam quare pro infidelitate sola potest papam deponi: q̄. scilicet sola infidelitas inter crimina contrariatur ad esse pape. cap. 25.
Responsio ad obiectiones contra illud, quod ex sacra scriptura solus casus heresis excipitur ab impunitate pape respectu ecclesie. cap. 26.
Responsio ad obiectiones contra hoc: quod in solo casu heresis papa subijcitur ecclesie, ita quod possit deponi. cap. 27.
Responsio ad obiectiones contra illud: quod propter scandalum non est p̄sumendum caput iuxta domini sententiam. math. 18. cap. 28.
Responsio ad obiectiones contra illud: quod deus optime prouidit ecclesie: disponēs q̄ orationis remedio contra malum papam vteretur, non autē depositiōis potestate. cap. 29.

Index capituli tractatus de principatu Rom. pont.

Quid, quomodo, et quo ordine tractandum est. cap. 1.
Petri persone et non dono reuelationis aut beatitudinis promissę sunt clauēs. cap. 2.
Personę petri in se et non solum in persona ecclesie promissę esse clauēs. cap. 3.
Verba christi, tibi petro dabo non in persona omnium apostolorum dicta esse. cap. 4.
Apostolis alijs nō esse alias collatū quod petro. cap. 5.
Solum petrum accepisse clauēs, consonat ei quod est ecclesiam accepisse clauēs. cap. 6.
Promissum esse petro totius ecclesie pontificatum in antedictis promissionibus. cap. 7.
Personę petri quamuis charitate qualificate dictum esse, pascere oues meas. cap. 8.
Soli petro ita quod non alijs apostolis, dictum esse pascere oues meas. cap. 9.
Petro soli vniuersam committi ecclesiā per hec verba christi pascere oues meas. cap. 10.
Petro per hec verba, pascere oues meas, commissus a christo pontificatum totius ecclesie. cap. 11.
Petrum habere ex christi institutione successorem in pontificatu ecclesie catholice. cap. 12.
Romanum pontificem succedere petro in pontificatu totius ecclesie. cap. 13.
Auctoritates sanctorū antiquorū et conciliorū, affirmantes ro. pontificis successoris petri pontificatū sup̄ totā ecclesiā a christo institutum a petro. cap. 14.

Finis.

Thome de vio Caietani: Cardinalis sancti Xisti

questiones de sacramentis: commentarios eius in tertiam partem diui
Thome Aquinatis complectens: consilio in hunc locum translate
cum consensu esset ex omnibus opusculis auctoris
liber a tertia parte seunctus.

Prologus.

Intentio mea in suble

quentibus que ab auctore tractanda erant ad perfectionem operis, est non aggredi ordinem per questiones et articulos sigillatim decidendo, quasi propter vellem tertiam partem (imparem enim me tanto ne gocto et cognosco et fateor) sed dubia aliqua vtilia necnon discussione digna tractare.

Iuxta ingenii vires diuina aspirante gratia determinare. Seruaboq; ordinem sacramentorum supra positum. De partibus igitur penitentie in speciali tractando primum occurrit de prima parte penitentie dubium circa quidditatem eius: quod ex diffinitione inter attritionem et contritionem facilius cognoscitur.

An attritio possit fieri contritio. Questum. 1.

Item propterea queritur primo, an attritio possit fieri contritio. Auctur enim quod non. Tum quia contritio et attritio differunt penes principia: quoniam contritio est a charitate, attritio autem est a voluntate sine charitate. Tum quia imperfectio attritionis est de ratione eius: ac per hoc remota imperfectio non remanet attritionis actus, qui possit perfici per charitatem.

Ad euidenciam huius tria facienda sunt, primo dicatur quid nominis, secundo manifestabitur quod duplex est tam attritio quam contritio, tertio respondebitur quesito.

Quo ad primum, attritio sonat imperfectam displicentiam peccati: contritio autem sonat displicentiam perfectam peccati. Est sermo de peccato mortali. Notanter autem dico displicentiam, et non dico dolorem seu tristitiam: quoniam contritio proprie significat displicentiam que est causa tristitie seu doloris, quousque frequenter vsu dicatur quod contritio est dolor, significando causam ab effectu. Quanta autem differentia sit inter displicentiam et tristitiam que est in voluntate, manifestat status celestis patrie: in qua sanctis displicebit peccata olim ab eis commissa, nullam tamen tristitiam de eis habebunt. Et hoc enim quod in prima erit displicentia, et non erit tristitia, manifestat quod tristitia ipsa que est in voluntate non est essentialiter displicentia: sed ad displicentiam sequitur tristitia in his qui sunt tristitie capaces. Et hanc doctrinam habes superius ab auctore in q. 84. artic. 4. hanc de primo.

Quo ad secundum, quia imperfectum dicit negationem perfecti, et negatio per affirmationem oppositam cognoscitur: ideo inchoandum est a contritione, que est displicentia perfecta. Ex tribus siquidem constat huiusmodi perfectam displicentiam: primum est ipsa displicentia peccati, secundum est propositus decetero non peccandi mortaliter, tertium est quod sit charitate informata. Et siquidem primum defecit totaliter, nec attritio nec contritio est: quoniam displicentia communis est utriusque. Si vero defecerit secundum quid, puta quia adest peccati displicentia modica seu levis, tunc attritio esse potest, verum vsq; ad quem terminum quantitas displicentie limites habeat, ita quod ibi sint confines attritio et contritio, in tertia editione declarabitur. Si vero secunda defecerit conditio (scilicet propositum de cetero non peccandi mortaliter) tripliciter hoc contingere potest. Vel per positionem contrarii propositi in actu: puta quia actualiter intendit peccare mortaliter, et tunc non habet locum attritio. Vel per positionem contrarii habitualiter tantum: puta quia non intendit actualiter committere peccatum mortale, nec intendit mutare statum suum quo detinetur in peccato mortali: ut patet in vsurariis, concubinariis, et aliis similibus: qui confitentur peccata sua, displicetq; eis peccasse, habentq; velleitatem relinquendi peccatum, non tamen deserunt concubinatum, aut resitunt vsuram etc. Et hec displicentia cum huiusmodi velleitate attritio dici potest. Vel per negationem propositi expliciti: puta quia peni-

tens est sic dispositus quod displicent et peccata preterita, et non intendit peccatum mortale aliquod committere, et intendit tanquam in quodam confuso cauere a peccatis, ita quod duo prima, scilicet affirmatio displicentie et negatio intentionis peccandi habentur explicate: tertium autem scilicet affirmatio propositi decetero non peccandi mortaliter, non nisi in confuso habetur: pro quanto in voluntate non peccandi confunditur et tempus proximae futurum et totum tempus vite sue: ad quod non explicate extendit se hoc debile propositum de quo est sermo. Et talis displicentia forte est valde communis: illa que communiter vocatur attritio. Circa defectus vero tertie conditionis aduertendum est, quod in conditione illa clauduntur duo, quorum vnum est in potestate nostra, et de eo certi esse possumus, alterum est est diuina gratia, et nobis incertum. Horum primum est diligere deum super omnia, secundum est, quod huiusmodi diligere sit informatum charitate diffusa a spiritu sancto in corporibus filiorum dei. Et si quidem defecerit primum (scilicet dilectio dei super omnia) attritio non contritio est: si vero primum affuerit, contritio vocatur. Et sic hanc dilectionem in potestate nostra, ex eo patet: quod sicut in potestate nostra est constituere nobis per ultimo fine delectationem veneream aut lucra aut regnum. Ita in potestate nostra est habere deum etiam ut beatitudo est sanctorum, pro ultimo fine: ita quod intendamus et deliberemus preferre ipsum in voluntate nostra omnibus que desiderari habere possunt. Quod etiam huiusmodi dilectio exigitur ad contritionem et displicentiam ab attritione, ex eo patet, quod sine huiusmodi dilectione non potest esse informatio charitatis: subternitur enim huiusmodi dilectio acquisita charitatis formationi, et tunc tam sapientes quam boni fideles tam seipsos quam alios habent pro contritis, quum hec dilectio testimonium perhibet. Quod demum huiusmodi tam dilectio quam contritio possit esse sine charitate, ex eo patet, quod multi sciunt se habere hanc dilectionem, et nesciunt se esse in charitate. Si enim huiusmodi tam contritio quam dilectio non posset esse informis, manifeste sequeretur quod scire possemus euidenter nos esse in dei gratia: quia euidenter certi sumus de nobis ipsis quod habemus hanc voluntatem deliberatam preferendi omnibus deum etc. Et hec est dilectio similis charitati infuse: in tantum quod propter similitudinem actuum censet diuus Thomas non discerni a nobis an dilectio nostra qua deum diligimus et proximum, sit ex infusa gratia vel non. Et ab hoc amore prouenire potest quod apostolus ait, si distribuero facultates meas in cibum pauperum, si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam etc. Et hinc habere potes terminos quantitatis tam displicentie peccati quam propositi non peccandi: quantificatur enim utriusque horum ex quantitate amoris dei, ita quod sicut amor dei est super omnia amabilia, ita propositum vitandi peccati debet esse super omnia euitabilia, et similiter displicentia peccati super omnia odibilia. Sic per hoc displicentia peccati modica que non peruenit ad displicentiam contritionis, est illa qua minus odio habemus peccatum quam aliquod aliud damnum, et similiter propositum illud est debile ac deficiens a proposito contritionis, quo plus proponimus cauere ab aliquo alio malo quam a peccato mortali. Si postremo deficiat charitas flantibus reliquis conditionibus, contritio ut dictum est, vocatur: quamuis appelletur attritio ab illis qui sine charitate contritionem non nouerunt. Ex quibus omnibus colligere possumus duplicem esse attritionem et duplicem contritionem. Prima attritio est displicentia peccati cum velleitate non peccandi, in statu tamen peccati, et hec est attritio meretricum, vsurariorum et aliorum huiusmodi, et hec vocatur attritio impenitentium. Secunda attritio est displicentia peccati cum non voluntate peccandi et cum voluntate non peccandi in confuso: et hec est attritio penitentium: qui sic in confuso, tam totum tempus futurum, quam comparisonem peccati ad alia odibilia, quam etiam comparisonem dei ad alia amabilia in voluntate sua habent, et hec vocatur attritio imperfectorum.

Tomus secundus.

35

perfectorum. Prima vero contritio est acquisita displicentia peccati supra omne odibile, cum proposito vitandi peccati supra omne vitabile, ex amore dei supra omne amabile, et hec vocatur contritio informis. Secunda autem contritio est hec eadem displicentia cōdicta tā proposito q̄ amore, charitate informata, et hec vocatur contritio formata. Hec de secundo. Quo ad tertium, prenotandū est, q̄ aliud est frere an de attrito fiat cōtritus, et an attritio fiat cōtritio. Prima. n. questio clara est: qm̄ cōstat multos peccatores paulatim ad penitentiam conuerti, et ex imperfecta displicentia ac ex imperfecto proposito imperfectosq; dei amore ad p̄fectionē cōtritionis deducit: ita ut vere contritionem charitate informatā assequantur. Secūda autēz questio de qua est sermo nō est vsquequaq; clara: quoniam perma nentia actuum interiorū in idēitate numerali satis occultata videtur. Aueruntamen dicendū est, q̄ attritio impenitentū nō pōt fieri cōtritio. Quod probatur nō solū ex eo q̄ velleitas non est idē actus cum voluntate deliberata: et similiter displicentia proportionalis velleitati non est idē actus cum displicentia proportionali voluntati deliberata, s; precipue ex eo q̄ actus vnus speciei nō trāsit in actū alterius speciei: displicentia autē summi odibilis que est contritio, et displicentia odibilia non summi que est attritio, differunt specie: q̄ summum odibile ex suo genere specie differt ab odibili non summo, et hoc tā gēne malī q̄ in genere odibilis. Et hec intellige formali ter, i. q̄ attritio est displicentia peccati sub ratione non summe odibilis, cōtritio autē sub ratione summe odibilis. Qui est offensā dei est summe odibilis, illi de' est summe amabilis: et a quo deus nō summe amat, illi offensā dei nō est summe odibilis. Attritio quozq; imperfectozū nō fit cōtritio eadem ratione qua cognitio cōfusa non fit cognitio distincta: s; sicut cognitio cōfusa appropinquat intellectui ad cognitionēz distinctā: ita displicentia cōfusa q̄ attritio dicitur ducit et appropinquat voluntatē et displicentiam distinctam que est contritio. De acquisita autē contritione que contritio informis dicitur, dicendū est q̄ potest fieri contritio formata, quoniam pōt cōtinuari idē numero actus acquisite cōtritionis vsq; ad charitatis infusione includi, et sic charitate informati. Et q̄ huiusmodi cōtritio ante q̄ infunditur charitate, vocatur etiā quādoq; attritio, ideo hoc tertio mō sumpta attritio pōt fieri cōtritio. Et hoc tā habere potes a diuo thō. super' in q. 89. vbi dicit, q̄ cōtritio est vltima dispositio ad charitatē. Sed occurrit hic nō dissimulandum dubium, per quid seu quomodo huiusmodi attritio seu cōtritio acquisita sit vltima dispositio ad gratiā. Est enim quādoq; nō vltima dispositio: vt patet ex eo q̄ potest esse informis. Si enim semper esset vltima dispositio, quum deus tā in naturalib; q̄ in gratuitis dei semper vltimo dispositio formā p̄ qua sunt vltimo disposita, sequeretur q̄ homo habens huiusmodi cōtritionē acquisitam, certus esset se esse in gratia dei. Quādoq; autē est vltima dispositio: vt diuus thō. dicit, et ratio approbat: q̄ gratia perficit naturam: ac per hoc rationabile est, vt a nobis acquisita displicentia peccati superiema, efficiat quādoq; gratuita charitate. Si dicatur, q̄ huiusmodi trāitus sit p̄ motū intentionis: ita q̄ acquisita huiusmodi p̄fecta displicentia peccati, si est remissa est attritio, et nō habet rationē vltime dispositionis ad charitatē, si autem intendit et crescit, est cōtritio et vltima dispositio ad charitatē: vt sic verificetur quasi commune dictū, q̄ cōtritio et attritio differunt fm̄ magis et minus. Cōtra. Nā loquendo de attritione tam impenitentū q̄ imperfectozū, cōstat q̄ differt a contritione nō penes obiectū materiale: q̄ utriusq; materia est peccatum mortale, sed penes obiectum formale: quia contritio attringit mortale peccatū sub ratione summi odibilis: attritio autē tam impenitentū q̄ imperfectozū attringit mortale peccatū nō sub ratione formali summi odibilis. Et propterea neutra differt a contritione penes magis et minus, tum q̄ differentia fm̄ magis et minus, nō est differentia formalis: itū q̄ quantitas cresceret differentia mortalitatis peccati extra formalem rationē summi odibilis, nunq̄ esset cōtritio. Tertio vero mō sumpta attritio, nec penes materiam nec penes rationem formalem obiecti differt a cōtritione acquisita: quia sunt respectu eiusdē mortalis peccati, et sub ratione summi odibilis. Et q̄ nec differt penes magis et minus ex eo p̄t, q̄ minimus gradus huiusmodi displicentie sufficit ad charitatē operiēte multitudinē peccatorum. Quod ex ecclesie testimonio comprobatur: credimus enim omnes tam nosmetipsos q̄ alios esse in charitate quum ad huiusmodi displicentiam quārumcunque

remissam peruenimus. Unde nec est verum contritionem et attritionem differre secundum magis et minus tamen eadem specie, licet sit verum secundum magis et minus in diuersis speciebus: sicut album habet magis de luce q̄ viride. Nec alata responsio satisfactio quesito. Aliter ergo dicendum mihi videt, q̄ gratuita dei mortis est que huiusmodi acquisitam contritionem efficit vltimam dispositionem ad gratiam seu charitatem: ita quod ex hoc ipso q̄ deus non per aliquod superadditum donum habituale: sed per gratuitam dilectionem qua dignatur vti nostra acquisita contritio ut dispositio vltima ad suum proprium opus, quod est charitas que infunditur, transferatur nostra contritio in fore vltimam dispositionem pro gratia habituali: iuxta illud hier. ad deum, postquam conueristi me, penitentiam egi. Hec de tertio.

Ad argumenta in oppositum, pro quarto cōtra attritionem tertio modo dictam militat, respondēdo dicitur: q̄ quicquid sit de diuersitate penes principia inesse nature, diuersitas tamen principiorum in genere motus seu meriti non infert vnum eundemque actum non posse esse sine tali principio et cum tali principio: vnus namq; et idem actus exterior qui a principio non fuit bonus moraliter, potest esse bonus moraliter in prosecutione. Et similiter in proposito cōtritionis acquisita que a principio nō est meritoria, potest in sui prosecutione fieri meritoria, superueniente charitate: nec oportet reinchoare actum quo ad substantiam actus, sed sufficit quod inchoetur actus quo ad esse meritorium. Quum enim dicitur actum meritorium inchoari a charitate, est sermo formalis: hoc est non de actu simpliciter sed in quantum est meritorius: et propterea stat actum esse simpliciter inchoatum sine merito et charitate, et eundem continuari cū merito, et inchoari a charitate secundum esse meritorium. Ad secundum dicitur, q̄ licet imperfectio attritionis tam impenitentium quam imperfectozū sit de illius ratione, quia penes defectum obiecti formalis attenditur: imperfectio tamen contritionis acquisite que attritio tertio modo vocatur, non est de ratione illius: quoniam penes solam negationem potentis superuenire diuini doni attenditur: non enim informatas huiusmodi contritionis seu attritionis est magis de ratione ipsius q̄ informatas fidei sit de ratione fidei. Et propterea sicut actus fidei informis potest in sui prosecutione formari charitate, ita actus acquisite contritionis potest superueniente charitate perfectionem sue informatas deferere, et formatus continuari.

An exigitur ad contritionem, q̄ sit singulorum peccatorum mortaliū. Questum. 2.

Secundo queritur de materia contritionis, an exigitur ad contritionem quod sit singulorum peccatorum mortaliū. Auctur enim quod sic. Tum quia contritio debet ad equare confessionem: confessio autem comprehendit omnia mortalia: vt patet in ca. omnis vtriusq; seruis: ergo. Tum quia hec est differentia inter penitentiam mortaliū et penitentiam venialiū: quod ad remissionem venialiū sufficit virtualis displicentia ad remissionem autem mortaliū exigitur vt homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur. Et confirmatur hoc auctoritate diui thō. superius in calce corporis primi ar. q. 87. dicentis quod displicentia virtualis non sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita possit diligenter inquisitionem.

Ad huius euidenciam sciendū est, questio nem hanc posse intelligi tripliciter. Primo an exigitur q̄ singulis fm̄ numerū peccatis mortalibus respondeat totidē contritiones. Et sic intellecta questio, facile soluitur negatiue: quoniam nec quo ad actū displicentie, nec quo ad actū confessionis, nec quo ad actum satisfactionis oportet multiplicari actus penitentie iuxta multitudinē actuum peccatorum: vnus siquidē satisfactorius actus pōt satisficere pro multis mortalibus cōmissis. Et similiter vnica enūtiatio pōt quis simul confiteri mille mortalia: dicēdo pēssi milles. Et similiter vnica displicentia potest respondere mille peccatis, non minus q̄ confessio et satisfactio. Tū q̄ ridiculum est ita velle ad equare numerū contritionum numero peccatorum, tanq̄ in multitudine actū et non in perfectione potius actus cōstitat virtus: quasi nō possit vna p̄fecta displicentia equiualeere decē millibus imperfectis: qui tamē etiam

Opul. Caiet.

EE

De primatu Romane Ecclesie

In sensibilibus videamus, quod vnum numisma aureum equi-
ualet mille eris. / Secundo vero modo potest questio intel-
ligi, an singula peccata mortalia in seipsis seu formaliter at-
tingi debeant a contritione: ita quod non sufficiat homini dispi-
cere sibi in generali quocumque commisit contra deum, sed exi-
gat ut displiceant sibi in speciali peccata a se patrata: puta
decem adulteria, centum furta, mille blasphemie etc. et hoc quo-
ad peccata quorum memoria subest. / Et sic intellecta questio,
dupliciter examinanda est. Primo de contritione relata ad sa-
cramentum penitentiae. Deinde de contritione absolute. Adul-
tum enim refert sic vel sic loqui: quoniam contritio relata ad
sacramentum penitentiae, sub euangelica lege inceptit contritio
autem absolute, post ade peccatum et ante scriptam legem sub
lege moysi, omnibus peccatoribus necessaria fuit. Si igitur
contritio relata ad sacramentum penitentiae, exigit quod ter-
minetur ad singula mortalia formaliter seu in seipsis, opus quod
hoc habeat vel ex satisfactione, vel ex confessione, vel ex seipso,
ex absoluteione sacerdotali: plura enim in sacramento penitentiae
non inueniuntur. Sed non conuenire sibi ex satisfactione, patet ex
hoc quod vna satisfactio virtualiter potest adaequare multa mor-
talia. / Quod nec etiam ex confessione, ex eo patet, quod ratio qua-
re confessio exigit singula mortalia pro materia est: quia confes-
sio fit humano iudici, qui non potest iudicare nisi de cognitis: in-
cognita autem sibi ut iudici remanent quocumque non essent a
penitente in seipsis explicata. / Que ratio non habet locum in con-
tritione que deo offertur: qui non pensat quantum aut quot, sed
ex quanto offertur. Unde de magdalena legitur: dimissa sunt ei pecca-
ta multa: quoniam dilexit multum: et non dixit quoniam dupli-
citer ei multa. / Quod etiam hoc non proueniat ex absoluteione,
manifestat vniuersa absoluteio: que simul fit absque explicatioe sin-
gulorum. / Quod demum contritio non habeat hoc ex seipso, ex
eo patet: quod communis doctrina tenet sufficere post singulo-
rum peccatorum mortaliu attritiones, vnam contritionem in ge-
nerali. Ex hoc enim dicto manifeste habet quod licet aggrega-
ti ex contritione et attritione seu attritionibus terminet ad sin-
gula mortalia in seipsis ipsa tamen contritio non terminatur ad sin-
gula mortalia in seipsis seu formaliter, sed tantum virtualiter.
/ Et si dicatur, quod contritio sequens tot attritiones operat
in vi illarum, ac per hoc terminatur ab objecta illarum formaliter
manifeste patet nihil valere illationem hanc, sed destruere com-
mune dictum: quoniam hinc non sequitur contritionem termina-
ri formaliter ad objecta attritionum, sed virtualiter tantum: sicut
non formaliter sed virtualiter claudit in se attritiones. Et falsum
esset, quod contritio sequens esset vna contritio generalis. / Ex
quibus omnibus apparet, quod proprie loquendo contritio rela-
ta ad sacramentum penitentiae, non exigit quod terminet forma-
liter ad singula mortalia: sed sufficit quod terminet ad ea virtualiter.
Si autem spectemus ad contritionem simpliciter et absolu-
te, dicendum est quod non exigit determinari formaliter ad sin-
gula mortalia peccata: sed exigit virtualiter attingere singula mor-
talia etiam obliuio et incognita. Dico autem virtualiter attingere sin-
gula: quia per hoc simpliciter et absolute differt contritio remitti-
tens peccata venialia, a contritione remittente peccata mortalia.
Ad remissionem siquidem peccatorum mortaliu, exigitur quod
contritionis displicentia sit adeo perfecta extensiu, quod forma-
liter aut virtualiter attingat omnia et singula mortalia quorum pe-
nitens est reus, et hoc manifestatur ex eo, quod impium est dimi-
diu a deo sperare veniam mortaliu peccatorum. Ad remissio-
nem autem venialium non exigitur hec extrema perfectio: potest
siquidem vnum peccatum veniale dimitti sine alio, et illa tantum
venialia remittuntur ad que displicentia virtualis se extendit. Pro-
bat ergo declarata conclusio, ex eo quod contritio generalis vir-
tualiter se extendens ad omnia mortalia, sufficit ad remissionem
eorum concurrente charitate etc. Probatur hoc: quia in instanti
fit iustificatio impij, et conuerti potest peccator ad deum: scriptum
est enim: in quacumque hora ingemuerit peccator etc. / Et si forte
objiciatur contra hoc, dicendo quod huiusmodi momentanea ac
generalis contritio fert secum propositum specialis contritionis
de singulis mortaliu in seipsis, sicut baptismus flammis fert se-
cum propositum baptismi fluminis: ideo contritio illa generalis
utpote imperfecta coarctat ad remissionem peccati ut tendens
ad contritionem specialem que est perfecta. Aduertat hec ob-
iiciens, quod voluntarie opponit iste ordo contritionis perfecte
virtualiter ad contritionem perfectam formaliter, cum quod nec
ex sacra scriptura nec ex sacris doctoribus traditus: comuni
sententie superius recitate aduersatur: nam si contritio perfecta vir-

tualiter, remittit peccata ut tendens in contritionem perfectam
formaliter, sequeretur quod post omnes attritiones in specia-
li, subsequuta vna contritio generalis perfecta virtualiter, non
sufficeret ad salutem: quoniam exigeretur quod post genera-
lem contritionem perfectam virtualiter, sequeretur contritio
specialis perfecta formaliter. Si enim perfecta virtualiter,
fert secum propositum perfecte formaliter, oportet post illam
hanc exequi, cuius contrarium pro certo habemus. / Et be-
ne nota, quod aliud est dicere contritionem generalem perfe-
ctam virtualiter, coarctare ante vel post detestationes specia-
les peccatorum mortaliu in seipsis: et aliud est dicere contri-
tionem generalem perfectam virtualiter, coarctare ante vel post
contritiones speciales peccatorum in seipsis. Nos enim hoc
secundum dicimus esse falsum tam nunc quam omnibus preteritis
temporibus: primum autem facti doctores tradunt. Et ve-
rum proculdubio est tempore euangelice legis: in quo con-
tritio fert secum propositum confessionis sacramentalis ratione
cuius eriguntur speciales detestationes peccatorum: siue
precedentes contritionem generalem virtualiter perfectam, ut
contingit illis qui suscipiunt ad actualiter sacramenti penitentiae
sunt de attritis contriti: siue ut consequentes sepe dicta contri-
tione: ut contingit illis qui ex toto corde statim conuertuntur ad
deum habentes virtualiter saltem propositum confitendi suo re-
pore peccata sua. / Utrum autem hoc sacrum doctorum dictum,
verum etiam sit de contritione simpliciter et absolute, ex dictis ap-
paret potest quod non. Nulla siquidem apparet ratio cogens ad
huiusmodi detestationes speciales secundo sacramento peniten-
tie: nam a voluntas potest perfecte mutari et exercitari in necessa-
rijs virtutibus actibus et pro peccatis per perfecte satisfieri absque
huiusmodi specialibus detestationibus. ut patet ponendo pecca-
torum penitentem qui totum se diuine dilectioni, elemosinis, iei-
unijsque daret: hic enim pulchre tempore perfecte satisfecisset pro pec-
catis absque tot detestationibus. / Et hinc patet quid dicendum
sit ad questionem tertio modo intellectam: scilicet an contritio
exigat quod terminet ad omnia et singula peccata mortalia,
non curando de modo terminandi. Ex dictis siquidem patet re-
spondendum esse affirmatiue: quoniam non curando de modo,
hoc est an formaliter vel virtualiter, certum est oportere sub
contritione comprehendere omnia mortalia peccata commissa. Si-
ue sint sibi cognita siue incognita: quoniam (ut dictum est) im-
pium est a deo dimidium sperare veniam.

Ad primum Ergo in oppositum dicitur, quod pro-
pissime loquendo contritio respondet
absolutioni, et detestationes respondet confessioni: et propterea
detestationes sunt equales numero actibus confessionis. / Sed
pe sunt simul tempore: quando scilicet penitens simul recordatur
tunc peccati et confitetur illud. Unde contritio secundum an-
nas detestationes, adequat confessionem quo ad modum at-
tingendi peccata, scilicet in speciali: et non conuenit hoc con-
tritioni secundum se. / Ad secundum dicitur, quod assumptum
verum est de penitentia seu contritione relata ad sacramentum
penitentiae: et similiter intelligenda sunt verba diuini theologi. / Pro-
test quod et aliter dicitur iuxta differentiam ultimo explicatam
inter perfectionem displicentie requisitam ad remissionem mor-
taliu et requisitam ad remissionem venialiu: quod remissio
mortaliu exigit generalem contritionem perfectam virtualiter
ter, sic quod actualiter homo huiusmodi displicentiam perfectam
extensiu ad omnia et singula mortalia habeat: remissio autem
venialiu non requirit huiusmodi extensiu perfectam displicen-
tiam. Sed cum hoc quod aliquis in solis venialibus constitutus
non habuerit generalem displicentiam de omnibus suis venia-
libus, stat quod ex aliquo seruiore charitatis, in quo si occurreret,
displiceret contraria venialia, consequatur remissionem ve-
nialium illorum que displicerent: quod non sufficere dicitur ad
remissionem peccati mortaliu, nisi obliuio: quia (ut dictum est)
oportet actualiter habere illam contritionem generalem per-
fectam virtualiter, ad remissionem mortaliu.

Ad tertium Quertur circa tempus contritionis: an
peccator teneatur ad contritionem quando recordatur
peccatorum suorum. / Et quod questionem
hanc discussimus in quolibet nostris, ideo quere-
bitur, si sit hic scire partem negatiuam esse veram.
/ An contritio remittat non solum culpam, sed penam debi-
tam peccato. / **Questum quartum**

Questum

III.

36

Quarto Quertur circa effectum contritionis,
an contritio remittat non solum cul-
pam, sed penam debitam peccato. / Videtur enim
quod non. / Cum quia ad remissionem pene ordinatur
tertia pars penitentiae, scilicet satisfactio: non ergo ad illam
ordinatur contritio, nisi quatenus forte habet satisfactionem
annexam. / Cum quia contritio sufficiens ordinatur per se ad
remissionem culpe: nec apparet unde habeat quod penam sensus
remittat.

Ad huius Evidentia sciendum est, duplicem esse mo-
dum dicendi de hac re: quamuis omnium
sententia in idem tandem concurrat. / Primum est, quod alia est pe-
na que debetur in contrito, et alia est que debetur contrito: nam
in contrito debetur pena inferni contrito autem pena tempo-
ralis. / Et propterea quum contritio tollat penam inferni (nisi
quam enim contritus perseverans, ad penam infernalis ibit)
dici potest, quod contritio tollit totam penam peccato mortali
prius debitam. / Alter vero dicendi modus est, quod contritio
non tollit totam penam, sed commutat penam eternam in tem-
poralem: nam in contritus reus erat eterne pene, contritus autem
reus est pene temporalis. / Sed uterque dicendi modus de-
finitur. / Primum quidem tripliciter, scilicet et dicendo penam de-
beri contrito, nam non nisi per accidens hoc verificatur: con-
trito enim ut sic, non ponit reatum pene aliquam cuiuslibet con-
trito deberetur pena. / Et dicendo alietate pene debite contrito
et in contrito: nam ut patet, non alia pena est que vtriusque, siqua con-
trito alicui debet. / Et inferendo quod dici potest tota pena in con-
trito prius debita per contritionem remitti: nam ut patet, pars
quedam pene sibi prius debite communiter remanet, scilicet pe-
na sensus absque eternitate tamen. / Secundus autem modus de-
finitur ponendo commutationem: nam idem est quod deus interius
operatur in penitente, et quod dei minister sacramenti adhibe-
do significat: exterior enim sacramentalis actus significat inte-
rioris dei operationem. Sed sacramentalis actio in sacramento
penitentiae non significat commutationem, sed absoluteionem: ergo
interioris dei operatio que in contritione interuenit, non est com-
mutatio sed absoluteio. / Ad cuius plenioris intelligentiam aduer-
tendum est, in pena inferni inueniri tria: pena damni, pena sen-
sus, et eternitatem pene: iuxta tria que sunt in peccato mortali. Per
peccatum siquidem mortale, fit queris ab incommutabili bono,
cui respondet pena damni separans animam a deo, et fit co-
uersio ad commutabile bonum, cui respondet pena sensus et costi-
tuitur inimicus dei, cui respondet eternitas pene inimicus. / Cum
autem peccator contritur, quod charitate deo coniungitur, tollit
contritio penam damni que separationem a deo ponebat, et quod
per eadem charitatem amicus dei constituitur, tollit contritio
eternitatem pene: amicus enim non est eternaliter puniendus.
/ Et si nihil aliud efficit contritio, remanet contritus obligatus
ad penam sensus ad quam prius tenebatur sed non eternaliter su-
stinenda, sicut prius tenebatur. / Et sic licet contritus pene etiam
non sit ad infernum iret, passurus totam penam inferni: nihil ta-
men prohibet obligatum eum remanere ad partem illius pene
que in inferno sustinenda ab ipso erat: scilicet ad penam sensus.
/ Ubi vides, quod non est alia pena que debetur alicui contrito, ab
illa que sibi meretur in contrito debebat: sed est illam penam sensus
relicta, et hoc contra primum modum dicendi. / Nec interuenit com-
mutatio pene eterne in temporalem: sed expoliatio pene ab eterni-
tate, et hoc contra secundum modum dicendi. / Et autem restans
dubitatio (an scilicet contritio remittat penam sensus) soluetur,
sciendum est, quod hic certa sunt duo, primum est, quod quanto contritio
est maior, tanto plus tollit de pena sensus peccato debita. / Secun-
dum est, quod tanta potest esse contritio quod tolleret totam penam
sensus. / Ambiguum vero est, an quarulacumque contritio chari-
tate informata (de tali enim est sermo) tollat aliquid de illa pena
sensus: multi enim vident de hoc dubitare, mihi autem apparet, quod
pars affirmatiua est vera, propter duas rationes: quarum quilibet
verificata sufficiens est. / Primum enim contritio ex duplici capite tol-
lere in toto vel in parte penam sensus. / Primum ex penam sibi an-
nexa, displicentia enim commisi criminis non fert secum necessa-
rio penam: quia sit in patria, ubi nulla est penalitas: sed in
subiecto susceptivo doloris seu pene, fert secum naturaliter di-
splicentiam penam: quia quandoque dolemus enim communiter de no-
stris que nobis displicent. / Et quoniam huiusmodi penam pare-
re, contritio conuenit secunda relatione ad sacramentum peni-
tentiae: ideo in hoc caput dicendum est, quod contritio quilibet sim-

pliciter et absolute ex annexa penam tollit aliquid pene sen-
sus: habet enim satisfactoriam vim pena voluntarie assumpta se-
cundum deum. / Secundo ex merito passionis christi: est enim
passionis christi meritum remissionum suis membris pene pro
peccatis debite, plus et minus prout illis coniungitur. / Quod
primo apparet in baptismo: ubi quia passio christi totaliter com-
municatur baptizato quasi ipse baptizatus passus esset, tota
pena tollitur. / Apparet deinde et in sacramento penitentiae ac-
tualiter suscepto, dum ex vi sacramenti communicatur meri-
tum passionis christi ad remissionem aliquante saltem pene sen-
sus. / Et quia coniunctio ad meritum passionis christi conue-
nit contritioni non simpliciter et absolute, sed relate ad sacra-
mentum penitentiae: ex hoc patet quod contritio fert secum votum
sacramenti penitentiae, coniungit merito passionis christi per hoc
sacramentum nobis communicato. / Et finem hoc caput dicendum
est, quod quocumque nostra contritio tollit aliquid pene sensus ex
merito passionis christi: nam rationale est, quod plus pene tollat
charitas extensa ad sacramentum quam non extensa ad illud: sed
charitas non extensa ad sacramentum (qualis erat antiquorum
penitentium charitas) tollebat ex vi quidem charitatis et penam
dani et eternitatem pene, ex annexa autem penam tollebat in
toto vel in parte penam sensus: ergo charitas penitentium in no-
ua lege, que est charitas extensa ad sacramentum penitentiae, plus
pene tollit. / Adhuc huius rationis propositio clara est. / Adhuc au-
tem facile suaderetur, ex eo quod penitentiae sacramentum actualiter
exhibetur, est proculdubio remissionum pene sensus in toto vel in
parte: hoc enim consequens est, ut id ipsum sacramentum in
voto charitatis existens apud contritum, aliquid huiusmodi pe-
ne remittat. / Simile enim quid perspicimus in baptismo: quod scilicet
id quod operatur baptismus exhibitus, operatur etiam in
voto charitatis habitus non ita copiose. / Nec excludit maio-
ris huius veritas: si dicatur quod charitas extensa ad sacramentum, ha-
bet ex extensione ad sacramentum quod tollat illemet que tollebat
charitas antiquorum penitentium absolute. / Nam hoc non est: cha-
ritatem extensam ad sacramentum efficere plus, sed est efficere
pluribus rationibus vni et idem, extense siquidem charitas ad
sacramentum, duplici ratione tollit penam damni et eternitatem
pene. / Ex vi charitatis et ex vi sacramenti in voto. / Sed hec ve-
ritas non excludit quin verum quoque esse debeat, quod huiusmodi
extensa charitas plus efficiat, plus pene tollat: quod hoc ad vim
sacramenti spectat. / Et quibus omnibus patet dicendum esse
ad questum, quod contritio ratione charitatis qua formatur, non
solum tollit culpam, sed et penam damni et eternitatem pene: ratio
ne vero annexae penam tollit aliquid pene sensus: et tunc sa-
cramenti in voto, tollit rursus aliquid pene sensus. / Et tamen ve-
mens inquit diuus theologus in 2. 2. ca. 4. contra gen. potest esse hu-
iusmodi coniunctio contriti ad meritum passionis christi, quod
tolleret totam penam sensus.

Ad primum Ergo argumentum in oppositum, dicitur
quod satisfactio distincta est a contritione
ne finem ea que communiter in humano genere inueniuntur: com-
muniter enim contritio non tam vehementer iunguntur passioni
christi, ut non sit opus satisfactioe ad arbitrium sacerdotis. / Tra-
ditur enim tam doctrina quam lex moralis finem ea que ut in pluribus
contingunt. / Ad secundum dicitur, quod iam ex dictis apparet
duo capita unde quarulacumque contritio tollat aliquid pene sen-
sus, inter que capita coniunctio ad meritum christi precipue p-
spici debet: quoniam illud est de ratione contritionis, annexus
autem dolor quasi vicem satisfactionis tenere videtur.

Ad tertium Quertur circa tempus contritionis: an
peccator teneatur ad contritionem quando recordatur
peccatorum suorum. / Et quod questionem
hanc discussimus in quolibet nostris, ideo quere-
bitur, si sit hic scire partem negatiuam esse veram.
/ An contritio remittat non solum culpam, sed penam debi-
tam peccato. / **Questum quartum**

prehenditur sub illo precepto quo ad communionem: ergo omnis etiam vtriusque sexus etc. siue peccauerit mortaliter siue non, comprehenditur sub eodem precepto quo ad confessionem.

In oppositum Est quod nullus tenetur confiteri venialia. Ad hanc questionem respondetur distinguendo et bene de necessitate vel sacramenti vel precepti ecclesiastici. Et dicitur, quod de necessitate sacramenti, nullus tenetur confiteri nisi peccatum mortale certum vel dubium: quod post baptismum non potest aliter remitti mortale peccatum nisi per sacramentum penitentiae in re vel in voto. De necessitate autem precepti ecclesie tenetur confiteri semel in anno aliquod veniale: ut sic impleat ecclesie preceptum. Altera est, quod carens peccato mortali, non tenetur confiteri aliquod veniale: quod non comprehenditur sub ecclesie precepto. Et licet prima opinio sit tutior, secunda tamen est verior, imo sola vera, quod probatur multipliciter. Primo ex ratione precepti: ratio enim ecclesiastica precepti non est precipere confessionem, sed preceptum divinum iure confessionem determinare quo ad tempus executionis: et propterea sub ecclesie precepto non alia comprehenditur confessio quam illa que a deo est precepta: si a christo non est precepta, nisi confessio mortali: ergo ab ecclesia sola peccatorum mortalium confessio precepta est. Secundo est confirmatio precedentis, patet idem ex verbis ipsius statuti, ubi dicit omnia sua peccata, non enim hoc potest intelligi de peccatis venialibus: quum confiteri nemini quocumque precepto tenetur ad omnia venialium confessionem: neque ergo intelligi de mortalibus. Et propterea ex explicata materia confessionis: scilicet quod sint omnia sua peccata, clare patet quod de sola confessione precepta ex divino iure ecclesiastici statuti loquitur: est enim materia confessionis a christo precepta omnia penitentis peccata comprehendens: materia autem confessio nis venialium non comprehendit omnia penitentis peccata. Tercio patet idem ex pena subiuncta: scilicet quod vicius arcatur ab ingressu ecclesie, et mortis christiana careat sepultura. Huiusmodi, n. pene non sunt a pia matre ecclesia perfectioribus viris, quales sunt viuentes sine peccato mortali, per omissionem confessionis venialium, ad quos alij non tenentur, infligende: quoniam ex hoc sequeretur quod meliores essent deterioris conditionis. Quarta patet idem ex subiuncta causa frequentis publicationis dicti statuti: scilicet ne quis ignorante cecitate vel amara excusatione assumat. Hoc enim in huiusmodi confessione venialium locum habere non videtur. Et confirmantur hec omnia ex clementia in agro dominico de sta. mona. ubi mensura confessio nigris monachis imponitur, absque explanatione materie, non n. dicitur, quod confiteantur omnia sua peccata, ut ex hoc intelligatur astrungi illos, etiam si mortali peccato careant ad confessionem semel in mense, unde non supradicta sed pena regularis discipline subiungitur imponenda temerario violatori: sicut n. religiosi ex suis statutis obligantur ad alia que absolute sunt bona superogatiois, ita obligantur ad confessiones statutas, etiam si mortali careant peccato. In cuius signum puniunt in religionibus qui statuti diebus non confitentur, quantuncumque nullum habeant mortale.

Ad obiectionem Ergo prima dicitur, quod materia confessionis explicata per ly omnia sua peccata, restringit ly omnis vtriusque sexus ad indigentes confessionem: ac per hoc excipit omnes carentes mortali peccato: ita quod sensus est, omnis vtriusque sexus indigens confessione etc. Et ad primam confirmationem dicitur quod falsum assumit seu supponit: scilicet nullum excipit ab illa vniuersali, omnis vtriusque sexus etc. imo ideo ecclesia apponit ly omnia sua peccata, ut exciperet multos quos credit sine peccato mortali vitam ducere. Ad secundam autem confirmationem dicitur: quod quum duo predicata exigant duo subiecta, enuntiatum illa que omnis vtriusque sexus confiteri et communicare precipitur, est enuntiatum non vna, sed plures: licet secundum vocem sit vna. Unde sensus prime est, omnis vtriusque sexus indigens confessione, omnia sua peccata confiteatur etc. Sensus vero secunde est, omnis vtriusque sexus communicet in pascha etc. Et ratio diuersitatis iam dicta est: quia ibi explicatur materia restringens ly omnis vtriusque sexus respectu confessionis, et non restringens respectu communionis.

An peccata mortalia totaliter occulta (ut sunt peccata in solo corde) sint necessaria confessio. Questum secundum.

Arca Materia confessionis queritur secundo, an peccata mortalia totaliter occulta (ut sunt peccata in solo corde) sint necessaria confessio. Ad idem enim quod non sunt de necessitate ecclesiastici precepti: non potest enim ecclesia de huiusmodi occultis secundum se precipere aut iudicare. Et si dicatur, quod occultorum confessio cadit sub precepto ecclesie indirecte scilicet ratione integritatis: per quod is qui tenetur singulis annis alia peccata confiteri, tenetur quoque ex consequenti peccata cordis singulis annis confiteri, ut confessio omni anno sit integra. Hec instantia nihil valet: quoniam posito homine qui sola peccata cordis mortalia haberet aliquo anno, sequeretur quod illo anno non teneretur confiteri: quoniam tunc non haberet locum remissionis integritatis. Tum quia huiusmodi occultorum confessio non est de necessitate sacramenti: quoniam sola illa peccata sunt de necessitate sacramenti, que sub iudicio hominis commisso a christo comprehenduntur: sed nullum iudicium commissum homini a christo extendit se ad huiusmodi occulta: ergo occulta hec non sunt de necessitate sacramenti. Ad idem patet: quoniam iudicium penitentiale homini commissum est a christo, et non angelis aut quibuscumque alijs. Minor vero probatur autoritate apostoli: nolite ante tempus iudicare etc. Si dicatur quod duplex iudicium commissum est homini a christo. Alterum secundum potestatem iurisdictionis: et hoc non se extendit ad huiusmodi occulta: et de hoc loquitur apostolus. Alterum secundum potestatem ordinis: et hoc extendit se ad occulta: et est iudicium quod exercet ecclesia per suos ministros in foro penitentiali. Contra dupliciter. Primo: quod iudicium penitentiale est erga potestatem ordinis: exigit quoque potestatem iurisdictionis: quoniam solus sacerdos ordinarius vel delegatus iurisdictionem habet, est minister huius sacramenti per in ca. ois vtriusque sexus, et alibi. Secundo: quia vnumquodque recipitur in alio secundum modum recipientis: ac per hoc iudicium secundum potestatem ordinis a christo commissum homini, ex hoc ipso quod homini commissum est, modificari oportet secundum conditionem ipsius hominis, que est non se extendere ad occulta cordis: hec enim soli deo sunt reservata, non minus in iudicio quam in cognoscendo. Et confirmatur hec ratio ex hoc, quod quum apud ipsum dominum iudicium christi residet vtriusque potestas, scilicet ordinis et iurisdictionis, non diminuitur sed plenissime: vtriusque inueniatur ecclesie sue commissum non imperfecte sed satissime: ut de potestate iurisdictionis patet mathei. xvi. et de potestate ordinis Jo. xx. sicut potestas iurisdictionis ex hoc ipso quod commissum est homini, non extendit se ad occulta omnino, ita potestas ordinis ex hoc ipso quod commissum est homini non debet se extendere ad totaliter occulta.

Ad veritatem Dubij huius plenius percipiendam, sciendum est, quod licet quidam ex huiusmodi forte rationibus aut melioribus morali opinari videantur peccata omnino occulta non esse necessaria confessio, sed soli deo: eorum tamen error ex tribus patet. Primo ex formali ratione materie confessionis, seu (quod in idem redit) iudicii penitentialis, quum enim dominus penitentiale iudicium instituerit ac commiserit post resurrectionem suam, dicens Jo. xx. apostoli iam sacerdotibus: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt, et materiam iudicii explicauit quo ad substantiam tantum, dum remittendo vel retinendo explicauit peccata: et non possit intelligi ita nude ut sonat littera: quoniam certum est quod per huiusmodi commissionem non possunt nec potuerunt ministri noui testamenti remittere peccata eis totaliter incognita, inconfessa, obliuata) opus aliquid subintelligere conditiones perdonum remittendorum, et quod iudicium presupponit cognitionem, et modum iudicii modum cognitionis. Ideo communi catholice ecclesie sensu subintelligitur, spontanea confessione ad vos delata, ita quod sensus est: quorum remiseritis peccata spontanea confessione reorum ad vos delata, remittuntur eis, et cetera. Abi clare patet materiam iudicii penitentialis esse peccata spontanea reorum confessione delata: hec est enim formalis ratio materie huius iudicii: ad quam totam se extendit, et extra quam non se extendit penitentiale iudicium: quoniam hec omnia et sola remittere vel retinere potest. Ex hac autem formali ratione materie huius iudicii, habetur facile quod peccata quantumcumque occulta, sunt materia huius iudicii: nam quantumcumque occulta peccata, comprehenduntur sub his que sunt spontanea confessione delegata.

da: nullum enim est ita latens, quod non possit eius qui commisit confessione spontanea aperiri. Et confirmatur ratio hec ex parte formalis materie ex ipsius verbis domini. Differenter siquidem significat dominus materiam iudicii penitentialis seu potestatis ordinis, et materiam iudicii penitentialis iurisdictionis: quoniam respectu potestatis ordinis explicauit pro materia peccata, dicens quorum remiseritis peccata: respectu vero potestatis iurisdictionis explicauit pro materia peccatum in alium, dicens si peccauerit in te frater tuus etc. Et quia dominus docuit nos diuina sapientia, a materia iudicii penitentialis nullum peccatum excipit: ac per hoc comprehendit precipue peccatum in sua primaria sede residens, hoc est peccatum cordis: sub materia vero potestatis iurisdictionis non comprehendit peccatum omnino, sed exterius tantum, quod soli potest alium offendere: et propterea ab illa excipit peccatum cordis, nisi pro quanto esset ratio exterioris commissionis vel omissionis. Secundo ex ratione proprijs finis huius confessionis, ex quo fine sumitur formalis ratio eiusdem confessionis: quatenus est actus penitentis ordinatur, n. confessio ad subiiciendum voluntarie reum ministro dei offensum: ut ad arbitrium ipsius dei offensum iudicio in persona sui ministri. Tercio ex vniuersali ecclesie. Nam communis animi conceptio christianorum est, peccata omnia siue occulta siue manifesta oportere in sacramento penitentiae confiteri. Et ad hoc est determinatio generalis concilij primo lateranensis sub innocentio. 3. Abi dicitur, quod omnis vtriusque sexus confiteatur peccata sua omnia, nullum ergo excipit peccatum. Et deinde in concilio florentino, sub euge. 4. Abi dicitur, omnia sua peccata quorum memoriam habet, confiteatur. Abi patet etiam peccatum cordis non excipi.

Ad primam ecclesia potest precipere et precipit: singulis annis confiteri omnia sua peccata mortalia, etiam si soli peccatum cordis occultissimum haberet: non quod ipsa habeat iudicare de occultis, sed quod ipsius est determinare precepta christi ad certum tempus. Hinc enim fit, ut precipiente christo confessionem cuiuscumque mortalis peccati post baptismum, siue peccatum sit solum in corde siue ad extra prodierit, ecclesia determinans tempus confessionis ad singulos annos, obligat ad confitendum singulis annis omnem qui pro tunc habet aliquod peccatum mortale, siue occultum siue non. Nam determinatio ecclesie non minuit aut restringit materiam confessionis precepta a christo: sed tempus tantum confessionis determinat, relinquens materiam in suis limitibus. Ad secundam vero dicitur, quod responsio ibi data vera est. Et ad primam illius impugnatio: nem dicitur, quod concursus potestatis ordinis et potestatis iurisdictionis non tollit aliquid a potestate ordinis, et ideo est hoc quod potestas ordinis extendit se ad occulta cordis peccata, stat quod ea concurrat potestas iurisdictionis que semel se ad huiusmodi occulta non se extendit. Et si perspicacius fueris intuitus, videbis quod quo ad forum penitentiale potestas ordinis concurrat, directe respiciens ipsa peccata: potestas autem iurisdictionis concurrat, directe respiciens personam peccatoris: ut scilicet peccator sit subditus sacerdoti, ut habeat potestatem ordinis in quem exerceat actum suum remissionis vel retentionis peccatorum. Ad secundam vero dicitur, quod quia omne iudicium homini commissum intelligitur de cognitis, et diuersus est institutus a deo modus cognoscendi in vtroque iudicio, ideo ex huiusmodi instituta diuersitate modi cognoscendi, prouenit diuersitas ista: scilicet quod iudicium penitentiale extendit se ad omnino occulta peccata, iudicium vero iurisdictionis pure extendit se ad exterius tantum, ideo non est miranda disparitas vtriusque potestatis in homine. Ad idem, iudicium omne commissum homini a christo intelligitur cum cognitione cause, probatione non eget: quum non sit delegatum puri ministro, sed commissum sit auctoritas iudicandi, remittendo vel retinendo, absolendo vel ligando. Ad idem diuersus modus cognoscendi sit vtriusque a christo institutus per nam modus cognoscendi in potestate iurisdictionis est cognitio per testes: ut patet Jo. 8. modus autem cognoscendi in iudicio potestatis ordinis, est spontanea confessio secreta etc.

ut vniuersalis ecclesia testatur. Ad idem ex hac diuersitate modi cognoscendi, proueniat differentia dicta inter materiam et materiam, ex supradictis clare patet: quoniam ex hoc quod peccatum spontanea rei confessione accusandum, est materia iudicii penitentialis, conclusum est sub hac materia comprehendit peccatum cordis quantumcumque occultissimum, et per oppositum quod soli peccati testificabile est materia iudicii exterioris, ideo peccata in solo corde manentia exempta remanent a materia ecclesie iurisdictionis. Quum ergo obijciatur, vnumquodque recipi in alio per modum recipientis, admittatur. Et quum infertur, ergo iudicium semel potestatem ordinis commissum homini, modificatur semel conditione hominis, conceditur formaliter loquendo: quoniam nullum actum commissum christus ministro sacramenti penitentiae qui non exerceatur ab eodem semel conditione hominis: nam et audire peccata, et discernere inter ea, et interrogare circumstantias peccati et peccatoris, et retinere seu remittere, facit humano more, predo diuina potestate. Et ideo quum vltimius inferat, ergo non se extendit ad occulta negat illatio: quoniam aliusde prouenit quod iudicium hoc se extendat ad occulta, prouenit enim ex modo accusandi quo reus tenetur se accusare, scilicet licet spontanea confessione etc. et hoc quia christus sic instituit. Cognoscere autem et iudicare de occultissimis spontanea confessione accusatis, non excedit modum conditionis humane, vnde potestatem diuinam. Unde ad confirmationem ex simili ratione in potestate iurisdictionis, dupliciter dici potest (ut patet ex dictis) quod non est similis ratio de vtriusque potestatis iudicio. Primo: quia modus cognoscendi in vtroque iudicio est ex diuina institutione diuersus. Secundo: quia ipse dominus expressit diuersimode vtriusque materiam, dum vnius materiam dixit peccata absque limitatione aliqua: alterius vero dixit peccatum in alium, limitando peccatum in alium.

An oporteat confiteri in speciali singulas species et numerum certum peccatorum.

Arca Materiam rursus confessionis queritur tertio vtrum oporteat confiteri in speciali singulas species et numerum certum peccatorum. Et est ratio dubij: quoniam pars affirmatiua communi auctoritate doctorum firmata videtur. Et ratione comprobatur. Tum quod circumstantia varians specie peccati mortalis, est necessario confitenda: ergo a fortiori quelibet species mortalis peccati est exprimenda. Et similiter numerus peccatorum quum non sit circumstantia peccati, sed multiplicatio eiusdem, necessario est exprimendus prout memorie occurrat: quum non magis teneatur penitens accusare se de decimo quam de 2. peccato vel econuerso. Et confirmatur, quod si non omnes species et omnia singularia oportet exprimere prius est quod aut nulla species nullas singularia, aut quasdam species et quedam singularia sic et quasdam ac quedam non, necesse est explicari: et quum non possit affirmari primum, oportet reddere rationem quare quedam sic et quedam non. Tum quia penitens tenetur explicare omnia que oportet cognosci a confessore ad hoc ut possit suo arbitrio ad equare penam culpe: quoniam confitendo nihil aliud facit penitens quam quod submittit se sacerdoti in persona christi ad recompenandum secundum illius arbitrium, sed confessor non posset arbitrari de equalitate recompensationis, nisi cognosceret diuersitatem offensarum que in diuersitate specificata consistit, et numerum peccatorum: quoniam recompensa adequans centum offensas, non adequat mille, et sic de alijs, ergo.

Pro parte ris forte partis confessionis ac penitentis non curantur de huiusmodi subtili discussione. Et confirmatur ratio: quia huiusmodi discussio est molesta, inutilis atque melioris boni impeditiva. Et molesta quidem satis patet experientia. Quod vero sit inutilis, ex eo patet quod tam cum huiusmodi discussione quam sine ea penitentibus prouidet eodem modo. Quod autem sit impeditiva maioris boni, testatur experientia: quoniam et confessores circa huiusmodi discussionem soliti impediuntur a multorum consentientium audientia, dum forte totum tempus consumunt circa vnum: penitentes minus deuote confitentur, implicati huiusmodi discussionibus.

Ad huius Questionis euidentiam sciendum est, duplex esse iudicium: quoddam est cuius actus est propter seipsum intentus: quoddam vero cuius actus est propter alium. Ad primum iudicium quia spectat facere iustum ab solute, pertinet quoque cognoscere singula peccata ut singula possit ad equare puniendo. Ad alterum vero iudicium: quia

ligatus, vt absoluti possit.

In oppositum Videtur esse communis opinio, quod evidenter huius scilicet dem confessionem sit licitum, et an sit fructuosum. Et est sermo de confessione non mixta, quae scilicet continet quaedam peccata alias confessi et quaedam nunquam confessi: sed de confessione continente solummodo alias confessi. Et similiter est sermo de fructu ex parte sacramenti seu clauum: et non de fructu ex parte penitentis, scilicet erubescere et ampliori satisfactione et huiusmodi. Nullus enim dubitat huiusmodi erubescere ac satisfactio non esse fructuosam: et similiter nullus dubitat confessionem istam esse licitam et fructuosam, saltem ea ratione, quia vtile per inutile ad iunctum non vitatur. De primo igitur quesito non memini legisse me aliquem tenentem esse illicitum iterare eandem puram confessionem. Et quae circa hoc ingerere possent ambiguitatem, in primis argumentis tanguntur ex quorum solutione manifestum erit licitum esse eandem peccata pluries confiteri pure. Et quod ratio quam in secundo quesito adducemus, hoc idem concludit, ideo transseo ad secundum quesitum. In quo inuenio scilicet in 4. sen. dist. 18. respondendo ad primum, tenere partem negatiuam esse probabilitatem: ita quod sentit iteratam confessionem non esse fructuosam ex parte clauum, hoc est nec remittere culpam quae iam dimissa supponitur: nec remittere partem aliquam pene. Adhuc autem ex argumento quanto loco allato cum sua confirmatione. Sed reuera non solum minus probabilis, sed falsa est eius opinio. Quod sic patet. Quicquid suscipit quodcumque ecclesie sacramentum rite ac digne, concurrentibus omnibus requisitis ad sacramentum: puta forma, materia, partibus omnibus, ministro idoneo etc., non solum licite recipit sacramentum, sed etiam recipit fructum sacramenti: sed in casu proposito penitens rite ac digne suscipit sacramentum etc. ergo est illi fructuosum sacramentum, quod est intentum. Ad hoc est per se nota: positis enim omnibus tam ex parte agentis quam ipsius sacramenti quod suscipiens, non est intelligibile regulariter loquendo non esse fructuosum sacramentum. Et patet inductiue in singulis sacramentis. Ad hoc autem facile patet discurrere per singula requisita ad sacramentum penitentiae, tam ex parte ministri quam suscipientis quod ipsius sacramenti. Et unde dicendum est, quod fructus iteratae confessionis praesupposito fructu primae, est augmentum gratiae et remissionis aliquante pene: si tota pena non est remissa. Similem enim fructum habet prima confessio ad quam heri contritus hodie accessit: augmentauit enim gratiam, et remissionem aliquantam partem temporalis pene, si penitens adhuc debitor illius erat.

Ad prima Ergo argumenta quae contra primum militant quesitum, respondendo dicitur, quod materia sacramenti penitentiae existente duplici, scilicet remota et propinqua (nam remota est peccatum, propinqua vero est ipse acrus penitentis, scilicet confessio) non inueniunt super eadem materia remota, diuersam tamen existentem materiam propinquam, iterari formam sacramenti. Et propterea quia confessio non est eadem licet sit eorundem peccatorum, potest licite replicari forma, imo recte loquendo sicut materia propinqua est alia numero et non est replicatio eiusdem, ita forma est alia numero et non est replicatio eiusdem. Ad secundum dicitur, quod hoc augmentum petit difficultatem communem huic quesito et alteri quesito: quid scilicet soluit quod totaliter contritus et solutus a culpa et pena accedit prima confessione ad sacramentum penitentiae, eadem est enim utrobique difficultas. Et eadem ratione satisfuit utriusque, dicendo: quod si sacramentum est exterius sensibile signum, forma quae exterius geritur, ab ecclesia iudicatur et ministratur: ac per hoc quod penitens proponit peccata sua et expiabilia ac ut ea quibus se ipsius alligauit, ideo ecclesie minister absoluit. I. sacramentum autem solutionis impendit licite poenitentem alligatione. Et quoniam sacramentum efficitur intrinsece quod significatur extrinsece, ideo intrinsece communitur sit absolutio peccati saltem quoad aliquam partem pene. Et hoc sufficere videatur, quia ad id quod communiter inueniuntur, leges respiciunt: subiungendum tamen est stringentibus casum ad immunes etiam a pena, quod ipsa gratia augmentata quod per sacramentalem absolutionem conferatur, habet rationem magis absolutiois. Quia enim sacramentum poenitentiae ex propria ratione habet quod sit medicinale et curatum infirmitatis peccati actualis, et peccati actualis infirmitas consistit non solum in culpa et vocata pena siue eterna siue temporalis, sed in multis aliis malis: ut clare patet in augmento vulnerum originalium: ideo absolutio sacramentalis non solum extendit se ad culpam et penam

Opus. Laet, 15

nam, sed ad alia ex peccato actuali incurra mala. Ita quod gratia per sacramentalem absolutionem significata et collata quate nus est sacramentalis huius sacramenti, eo ipso quod extenditur ad amplius sanandum a morbo peccati actualis, habet rationem magis absolutam a peccato: sicut gratia baptismalis, si baptizatus quis plene prius consequutus baptismalem gratiam ex baptismo flammis, et per magis abluta a peccato, non a peccati reliquiis magis mundaretur. Quilibet siquidem christiano sicut puenit orare, amplius laua me domine ab iniquitate mea: ita conuenit ora re amplius, sana os meum et amplius, absolue domine etc. Nec putes nouam me introducere de effectu sacramenti penitentie doctrinam. Vide superius diuini theologi in ar. primo. q. 65. dicentem extre ma vinctio ordinatur contra reliquias peccatorum, que scilicet non sunt sufficienter per penitentiam sublata, aut ex negligentia aut ex ignorantia. Et percipe ex his sacramentum penitentie ad tollendas etiam reliquias peccatorum se extendere, si ignorantia aut negligentia ex parte nostra non impeditur sufficienter illarum ablationem. Ad tertium dicitur, quod quia confessio fit de actibus peccatorum et non de esse sub peccato (debemus enim confiteri, quod fecimus tale et tale peccatum: an autem adhuc detineamur illius peccati vinculo vel sub peccato non sumus, sub confessione non cadit) ideo satis est confessio cognoscere penitentem consistentem se perperrasse tale peccatum et parati ad penitentiam etc. sufficit enim quod subiiciat se iudicio accusando seipsum etc. Et confirmatur: quia penitentiam egisse de talibus peccatis, pertinet ad circumspectas alientantes infam iudicis: quas constat non esse opus confiteri. Ad quartum dicitur, quod quia precipuus sacramenti effectus est gratia prima vel eius augmentum: ideo frequentia sacramenti illis solis conuenit, qui seipso paratos reddunt ad gratie augmentum. Et propterea non sequitur quod fructus sacramentorum exponat ea ridiculo: non sunt enim frequentanda quantumcumque fructuosa sint, nisi a dispositis ad precipuum eorum effectum. communiter autem huiusmodi dispositio non tam frequenter inuenitur in hominibus, ut totiens expeditur confiteri. Ad quintum dicitur, quod sequela nihil valet: quoniam irremediabilis sententia pertinet ad firmitatem iudicis et iudicij, infructuositas autem supposita iterabilitate pre se fert aut infirmitatem aut minorem largitatem iudicis vel iudicij: iudicis quidem si non vult aut non potest virtutem dare similem iterato iudicio, iudicij autem si iudicium ipsum fecidum se non est virtuosum: quale est humanum iudicium in foro litigioso. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. Notatur autem dicti supposita iterabilitate: quoniam ex hoc ipso quod deus iterabile instituit sacramentum penitentie super eisdem peccatis, consequens est ut fructuosum replicet. Secus autem est in non iterabilibus sacramentis: huiusmodi enim eo ipso quod sunt non iterabilia, vana sunt si iterantur.

Questum v. Circa Qualitatem confessionis queritur, an confessio informis sit iteranda. Videtur enim quod sic. Primo, quia instrumentum oportet moueri a principali agente: alioquin instrumenti ratio non saluatur: ergo iudicium penitentiale oportet a ministro exerceri prout mouetur a deo: sed confessione existente informi non exercetur iudicium penitentiale secundum motionem diuinam: ergo oportet de nouo confiteri ut exercatur penitentiale iudicium vel instrumentum motum a deo, principaliter absolvente. Secundo, Confessione existente informi, deest una pars sacramenti que est contritio: ergo sacramentum non valet: sed est iterandum: ut patet in alijs sacramentis quando deest aliqua pars. Tercio: quia confessione existente informi, necesse est peccatum aliquod mortale subtrahi a materia absolutionis, ac per hoc necesse est confessionem non esse integram, et consequenter esse reuerandam. Assumptum probatur, tum quia communiter confessio informis accidit propter aliquid non explicatum in confessione. Tum quia peccati illud quod dum absolutio fit a penitente committitur, irruenter suscipiendo sacramentum, non est materia absolutionis: quoniam non potest simul penitens peccare et absoluti ab illo peccato. Quarto: quia fructus sacramenti penitentie est remissio peccati ex coniunctione passionis christi per sacramentum ad penitentem: sed confessione existente informi non fit huiusmodi coniunctio nec habetur hic fructus: ergo vanus fuit huiusmodi sacramentum, et consequenter iterandum est.

In oppositum Est auctoritas diuini theologi in quarto sent. dist. xvij.

Circa hanc difficultatem quod propter diuersas opiniones ad huc sub iudice videtur esse sciendum est, quod vitandi sunt duo extremi errores. Alter est, quod omnis confessio informis est valida, ita ut non sit iteranda, clare siquidem patet confessionem illius qui propter verecundiam peccatum aliquod mortale tacuit, esse informem et reuerandam. Alter est, quod nulla confessio informis est valida, ita quod non sit iteranda. Nam clare constat nescire nos an aliqua nostra confessio fuerit formata, quia nescimus nos esse in gratia, et cum hoc dubio non curare nos amplius de memoria peccatorum ut de nouo confitendo rum: quum tamen oportet nos esse sollicitos ad plures confitendum, ut quandoque fieret confessio formata. et sic nunquam finis imponendus esset confessioni, ut tutior pars eligeretur: quod constat vniuersalis ecclesie aures offendere. Et utroque autem errore perspicuum est quod non ad ipsam informitatem sed ad informitatis causam resolvere oportet validitatem vel non validitatem informis confessionis: ex eo enim quod aliqua informis confessio est valida et aliqua non est valida, non ex ipsa informitate, sed aliunde puta ipsius informitatis causa prout nre debet quod aliqua sit valida et aliqua non. Et quoniam causa hec se tenet ex parte penitentis, cuius duo sunt actus: scilicet ad absolutionem, scilicet contritio et confessio: ideo hinc scrutandum est quid veri appareat. Ex parte igitur confessionis certum est confessionem esse propositum non integram propter verecundiam aut aliquid huiusmodi, esse inualem ac reuerandam: et in hoc nulla est questio. Ex defectu autem contritionis tota oritur difficultas: quod ut clarius elucescat, distinguendus est contritionis defectus: habet enim multos gradus. Ad primus autem contritionis defectus est ipsa absentia charitatis: quod enim sunt ita attriti quod dolent de preteritis omnibus ut de summo odibili, et proponunt vitare mortale peccatum ut sumum vitabile, si confessionem subeunt informem, non tenentur iterare confessionem, sed est eorum confessio valida. Nec alia hoc eget probatione quam superius adducta ex vniuersalis ecclesie testimonio: omnes enim sapientes et timorati viri sic dispositi mandant imponendum esse confessioni finem. In inferiori autem gradu in contritionis, sunt sic attriti ut dolent quidem de omnibus preteritis, non tamen ascendunt usque ad hoc ut dolent de eis tanquam summo odibili: et similiter proponunt cauere de futuro, non tamen a summo vitabili. Et hoc bifariam contingit. Primo sine discussione talis defectus: quia scilicet non discunt penitentis dolorem suum de commissio mortali an sit tanquam de summo vitabili, et similiter propositum suum vitandi mortale, an intendat vitare tanquam sumum vitabile: sed occurrunt tantum eis dolere de peccato et cauere de futuro (sicut si offensus viri hominem, et doleret de offensa preterita, et intendere amplius illum non offendere, in eorum tamen animo non ita dominatur affectus tam vitandi offensam in futuro quam deest ad commissam in peccato, ut pro summis malis hec habeant. De hoc numero utinam non maxima pars christianorum penitentium sit: quos non sicut primos puto virtute clauium de attritis regulariter fieri contritos: sed in sua attritione absoluti et communicare. Cuius signum est, quod charitas sicut positine perfert deum omni amabili, ita facit apud habere ipsam offensam dei odibilis omnino odibili et magis vitandam omni alio vitabili: operatur enim hec magna amor dei si est, et si hec non operatur, non est charitas dei. De istorum confessione intelligo doctrinam diuini theologi, quod confessio informis per defectum contritionis est valida, ita ut non sit iteranda: et erit eis fructuosa quando ascendent ad cor altum ut habeant peccatum pro summo odibili et summo vitabili, et constabuntur fictionem suam hac qua ut contriti sacramentum susceperunt, quum in veritate contriti non essent. Quare autem huiusmodi confessio sit valida, inferius declarabitur. Si vero huiusmodi attriti animaduertent se non esse contritos, simile est de eorum confessione iudicium et de confessione illorum qui sunt in tertio gradu: de quibus modo subiungimus, quod in infimo loco attritionis sunt, qui ambas contritionis partes aut partem attingunt, aut saltem altera carent. Ad contritionem enim quum duo spectent dolor de peccato et propositum cauendi de futuro, infirmus proculdubio sunt qui de preteritis quidem aliquantulum dolent et de futuro velleitatem habent cauendi. Inter quos est etiam latitudo, non solum secundum gradus doloris et velleitatis, sed etiam secundum differentiam percipientis vel non percipientis statum. prout et similiter secundum differentiam explicantis vel non explicantis in confessione plene seipsum. Nam qui huiusmodi statu

suum non percipit, ac per hoc non explicat confitendo, integre quidem confiteretur quantum est ex intentione: qui autem percipit et confiteretur, etiam integre ex intentione confiteretur: qui vero percipit et non confiteretur: quia non occurrat sibi hoc quasi peccati confitendum, adhuc integre ex intentione confiteretur, secus autem si noller hoc confiteri: tunc enim ex proposito dimidiaretur confessio. Et similes distinctiones fieri possunt de attritis in secundo gradu positus. Quocirca de omnibus dicitur, quod quum ex proposito facitur peccatum sacrilegi ex tali statu penitentis confurgens: confessio non est valida, sed iteranda: deest siquidem confessioni non sola puritas, sed integritas ex proposito. Quando vero confessio ex proposito est integra, omnium confessio videtur valida: ita quod non est necessario iteranda. Quamuis differentia sit inter eos quo ad vitandum sacrilegi peccatum: quoniam percipientes statu suum malum et confidentes eundem, putantes se non sacrilegio sed bono operam dare, rogando confessionem ut eos absoluat, excusantur si bona fide cum sacerdote docto et tractent, a sacrilegi peccato. Nec obstat, si dicatur quod ista est ignorantia iuris diuini: quia in huiusmodi que sunt iuris diuini positiui, excusantur in dicitur quando a doctoribus iudicibus sic eruditur: statuit enim deus leges suas ad infimos per medios peruenire. Unde apostolus mulierem a viro suo interrogare iubet si quid voluerit scire. Illos autem qui non explicant confitendo huiusmodi malum statum suum, nescio excusare a nouo sacrilegi peccato, deberent enim saltem sacerdotis arbitrio iudicandos offerre seipsum in his que communiter penitentes nosse et confiteri consueverunt: communissimum autem est penitentibus omnibus confiteri voluntatem suam de non cauendo de peccato hoc enim etiam muliercule et sciunt et seruant. Communis autem ratio quare attritioni omnium integra quidem sed informis confessio est valida, ita quod non est iteranda assignatur a diuino theologo, quia sacramentum penitentie verum inuenitur et fructuosum, non tunc, sed quando aderit contritio. Et quidem quod verum inueniatur sacramentum, non solum secundum illorum opinionem qui negant contritionem esse partem sacramenti penitentie apparet, quia nihil deest huic sacramento nisi contritio: sed etiam tenendo contritionem esse partem sacramenti penitentie, manifestatur ex eo quod contritio non secundum se sed relata ad confessionem (hoc est ut est spontanea voluntas recompenfandi ad arbitrium sacerdotis) pars sacramenti est posita superius a diuino theologo. hec autem in propostis confessione inuenitur: dum quilibet sponte eligit submittere se iudicandum sacerdoti etc. Quia concurrunt igitur ad sacramentum huiusmodi, omnes partes eius que se tenent loco materie, et forma et minister debitus, consequens est ut sit verum ecclesiasticum sacramentum. Quod autem existente vero sacramento, informitas non pariat reiterationem, sed fructum futuro tempore, a diuino theologo probatur: quia si esset in alijs sacramentis, et vere sic est de baptismo, confirmatione ordine etc. Nec obstat, dicere quod hoc verificatur in istis sacramentis quia non sunt iterabilia, aut quia imprimunt characterem: utrumque enim per accidens habet ad fructum pro futuro tempore. Ex quo inferri potest quod non oportet iterari etiam si esset iterabile: ex eo namque quod sacramentum est propter fructum eius, et fructus eius potest in futurum haberi sine ipsius iteratione, optime sequitur quod non oportet iterare sacramentum ipsum iterari. Amplius extrema vinctio est sacramentum iterabile: tamen si in contritus suscipit quis extremam vinctio, nec carebit infirmus moriens illi fructu. Quoniam si careret illius fructu, penitenti infirmo iterari extremam vinctioem ob suam in contritionem ecclesia non negaret: quia tamen negat: dum super eundem morbum etc. ordinat non repetendam. Et hoc ergo quod informiter suscipiens sacramenta siue iterabilia siue non, ex ipsa informitate licet perdat fructum pro tunc, imo quandoque addat nouum peccatum mortale pro tunc, non tamen perdit fructum sacramenti pro quanto erit contritus, habetur non oportere iterari sacramentum. Nec oportet aliam huius rationem querere, quam ipsam sacramenti vim rituum ecclesie, augm. enim primus hoc docuisse videtur de baptismo fructu: diuus Thomas ad alia sacramenta hoc extendit: et ecclesie ritus hoc videtur semper seruasse: fructu quoque extreme vinctiois attestante. Et propterea concludendum videtur hoc loco non plus sapere quam oportet.

Ad primum In oppositum dicitur, quod sacerdos presumentem absolvere impotentem, sacramentale iudicium exercetur ut dei instrumentum quodammodo

non et quodammodo sic. Nam quo ad modum exercendi non procedit a deo: quia sacrilege exercetur: quo ad substantiam vero sacramenti, a deo procedit simpliciter et absolute. Et quia sacramentum secundum se est fructuosum, ideo a deo procedit ut sacramentum fructuosum fortitum effectum quando suscipiens est dispositus. Et licet tempus dispositionis ex parte recipientis arceatur ad tunc: tamen ex diuina largitate extensum intelligimus ad tunc vel postea quando erit dispositus: ut in baptismo contingit. ideo non oportet sacramentum repetere, ut deo actore exerceatur. Ad secundum dicitur, quod in contritione duo sunt: scilicet velle recopensare, et charitas informis illud velle. Et respectu quidem sacramenti penitentie absolute, sufficit contritio quo ad primum, respectu autem eiusdem fructuosi in ipsius presentia, concurrat contritio etiam quo ad secundum: et hoc solum deest in proposito. Unde nulla pars sacramenti ut necessaria est ad sacramentum, deficit: quoniam deficit ut necessaria ad sacramenti effectum nunc. Ad tertium dicitur, quod quia actus morales ex se obiecto iudicantur, ille solus dimidiat confessionem, qui ex intentione integritatem violat: et propterea quum in proposito supponatur confessio esse ex intentione integram, licet materialiter non sit integra, non sequitur confessionem esse iterandam. Aduerte tamen hic, quod sicut in alijs vitijs tam enormiter contingit errare materialiter ut actus redeat ad naturam formalem sui generis (ut patet in detractioe, contumelia, et huiusmodi: contingit enim tam grauer absque intentione detractendi detractere fame proximam, ut ipsa magna lesio incurra minus estimata, detractendi actum in detractiois naturam reducat) ita potest contingere quod ex nulla aut tam crassa et supina conscientie discussione, aliquorum peccatorum mortalium confessio omittitur, ut materialis violatio integritatis in formalem reducat tanquam dimidiatio incurra ille qui pro nihilo estimatus est intentus fuerit. Unde tales ad reuerandam confessionem inducendi sunt. In quorum numero videntur esse illi, qui cum sollicitudine abstinenti a peccato confitentur et absoluantur: facientes huiusmodi peccatum et impedimentum, quod etiam muliercule nouerunt et consueverunt explicare. Ad quartum dicitur proportionaliter sicut ad primum, quod licet sacrilege, sacramentum tamen coniunctionis fructuose secundum se passionis christi ad penitentem exercetur: cuius fructus etiam non tunc, quando tamen erit dispositus penitens, percipietur. Unde non fuit sacramentum vanum quod deus a deo acceptat, ut non exacta repetitione ne sacramentalem gratiam conferat quam penitens fuerit dispositus, quam per sacramentum presens erat daturus, si tunc penitens fuisset dispositus.

An satisfactio penitentialis possit esse de alias debito. Quesitum. j.

Circa Satisfactionem penitentialem queritur primo, an possit esse de alias debito. Et videtur quod non. Primo ex ipsa ratione satisfactio nis, nam satisfacere est facere equale debito, non fieri autem equalitas si alias id quod sit esset debitum, minus enim fieret quam deberetur. Et confirmatur hoc ex simili in reliquis satisfactionibus. Secundo: quia ritus ecclesie hoc habet ut penitencias iniungat non de ieiunijs et orationibus que sunt in precepto. Tercio, quod secundum Anselmum in lib. cur deus homo, per illa sit satisfactio, que non possent ab homine erigi nisi peccasset: sed precepta possent ab homine erigi etiam si non peccasset: ergo de preceptis non potest fieri satisfactio penitentialis.

In oppositum Est, quod in casu quo martirium est in precepto, satisfactio per illud fit: non derogat ergo satisfactio penitentiali esse alias debito. Ad huius euidentiam sciendum est plures tenuisse doctores partem negatiua questionis propter argumenta inducta. Et quum pars affirmatiua mihi videtur vera, ideo eius veritas monstranda est: assumendo pro fundamento, quod vniu. et idem opus a diuersis directis seu assumptis principijs, multipliciter esse efficacie in his que sunt iustitie mixte qualis est inter hominem et deum. Sub qua constat comprehendere satisfactioem penitentialem: quoniam nulla nostra satisfactio est sufficiens secundum equalitatem exactam a pura iustitia: sed secundum diuinam acceptionem. Probatur ergo primo intentum sic. Eadem pena si a minore charitate procedit, est minus satisfactoria, et a maiore charitate procedens est magis satisfactoria: ergo pena alias debita si procedat a maiore charitate vel a virtute clauum, erit

plura satisfactoria q̄ ipsa fm se vt erat alias debita ergo pena
aī debita p̄t assumi in satisfactione penitentiali. Assumptū
est notum & approbatum de excellentia satisfactionis in passio
ne christi propter excellentissimā illius charitatē, a qua proce
debat. Consequenter autē est per se euidentis: & tanto euidentior
quanto in satisfactione penitentiali plus pensatur quantitas
ex diuina acceptatione q̄ fm substantiā operis seu pene: quā
p̄t a iustitia cōsiderari. ¶ **¶** Anum & idem opus cum hoc q̄
est alias debitum deo, est meritorium de cōdigno eterne vite:
ergo potest esse etiam satisfactorium pene pro peccatis debite.
Assumptum patet: quia honorando parentes (quod est opus
preceptum) mereo: si ex charitate illos honoro, vita eterna con
digno. Consequenter probatur, ex eo q̄ ratio alias debiti non
minus efficit ad considerandū ius future mercedis q̄ ad con
siderandū ius recōpensandi peccatum debitum: opus siquid
dem alias debitum, si potest cū hoc efficere vt exigeret iustitia
merces sibi debeat tam excellens qualis est eterna felicitas
multo magis sufficiens est vt constituat ius soluti pretij debiti
tam minimi, quale est temporalis pena. ¶ **¶** Et cōfirmatur: q̄ tri
bus existentibus virtutibus, scilicet charitate gratificatione & peni
tentia, & actus alias debiti p̄t ex charitate efficaciam merito
riam, ex gratificatione efficaciam actionis foris, cur
nō assumptus a penitētia vim satisfactoriā sortietur: nūquid
diuina acceptatio tam larga in merito & gratificatione, mēta
est in satisfactione: an forte plus iustitie locum habet in amico
circa solutionē pene q̄ circa gratiarum actionē aut meritum?
¶ **¶** Ad particularia descendendo, & discurrendo per consilia
q̄ sunt in precepto, idem apparet in casu quo tenetur q̄
elemosynam facere, cur non p̄t penitens ordinare illā pro sa
tisfactione penitentiali: & similiter in casu quo prebere alteram
marillam, vel angariari vel esurire aut sitire, penuria pati aut
hūmō aliquod esset in precepto, quis sapiens prohibeat peni
tem offerre hec duo in satisfactione, aut neget solui per hec pe
nam debita pro peccatis: an forte hūmō opera debita ex prece
pto, possunt ab ipso quidē penitente assumi in satisfactionem
penitentialē, sed p̄ cōfessoris ministeriū nō possunt hec in peni
tentia dari. Hoc em̄ ecclesie clauibus est derogare, maioremq̄
virtutem humane intentioni q̄ christi clauibus tribuere: tanq̄
humana intentio, quedā possit pro satisfactione assumere ad
que clauis non extendunt: quod a fidelium estimatione lon
ge sit. In cuius signum laudabilis multorum confessorum cō
suetudo antiqua absoluo penitentem dicit: quicquid boni
feceris & facere intendis, & mala que sustines & sustinebis, sint
tibi in remissionē peccatorū &c. & non dicit, quicquid supereroga
tionis boni feceris aut mali, sustinebis.

Ad primū Ergo in oppositum dī, q̄ aliud est loqui de
satisfactione infra limites pure iustitie, et
aliud est loqui de satisfactione sapiēte magis naturā amicitie
q̄ iustitie: argumentum em̄ procedit de satisfactione infra limi
tes iustitie conclusa: de qua non est hic sermo. Unde & peniten
tia posita est a diuo Tho. differens a iustitia vindictiua: quia
illatus attendit, hec autē voluntatē offēsi & offēdētis: quo
amicitie magis est q̄ iustitie. ¶ **¶** Ad secundū dī, q̄ ecclesiasti
cus minister homo est (qui non intuetur cor, quē latet peniten
tis charitas) ideo prouide ad tutiorem partem iudicium suum
declinat: id quod est amicitie preferens, ad id quod est iusti
tie se conuertit. Et q̄m ex parte iustitie satisfactio habet q̄ sit
de non alias debito, ideo cōfessores nō imponūt ieiunia alias
debita, sed opera ad que alias penitens non tenetur: cum quo
stat, q̄ si opera ad que alias penitēs tenetur, imponeret in sa
tisfactione peccatorum, proderet saltem virtute clauium peni
tenti satisfactio huiusmodi ex charitate adimpleta. ¶ **¶** Ad ter
tium dicitur, q̄ auctoritas non videtur adduci ad propositum
quoniam ex illa nihil aliud habetur, nisi q̄ satisfactio sit per pe
nalia: hec enim sunt que si homo non posset, ab eo non exigerē
tur. De hoc enim nulla est questio: sed an huiusmodi penalia
sint satisfactoria si sint alias debita: de quo nihil dicit auctori
tas allegata. ¶ Verumtamen scito, q̄ opus hoc quod est hono
rare parentes (quod etiam si homo non peccasset, preceptum
fuisset) si in presenti statu exercendum cū penitentia occu
rrat, illud vnum opus preceptū quatenus est pietatis, esset
meritorium vt est a charitate, & gratiarū actio deo vt est a sup
er excellenti gratitudine vocatur religio, & esset satisfactoriū qua
tenus esset a penitētia: & simile est in alijs. Unde habes q̄ etiā
per ea que si homo non peccasset essent exacta: alio tamen mo
do post peccatum exercita, satisfactio sit.

An pro cōtrito & p̄fesso peccato imposita satisfactio, si exol
uatur in peccato mortali sit iteranda. **Questum ij.**

Secundo Circa satisfactionem penitentialem
queritur an pro cōtrito & cōfesso
peccato imposita satisfactio si exoluatur in peccato
mortali, sit iteranda. Videtur enim q̄ non. ¶ **¶** Primo
ex ipsa ratione iustitie. Ex quo enim fm plenā iusti
tiam punitiuiam semel imposita est pena temporalis pro pecca
to de quo vere penituit, nūq̄ pro illo debetur nisi pena tē
poralis: & illa soluta nulla. ¶ **¶** Et cōfirmatur hoc in actib⁹ huma
nis. Si em̄ alicui culpe precise cōrespondeat fm legē abscissio
manus, nō debet fm iustitiam manu abscissa erigi maior puni
tio, ergo a simili si quis remanet debitor precise tēporalis pene
(puta quatuor dierum) nō debet fm diuinā iustitiā illa soluta
plus exigi. ¶ **¶** Si huiusmodi satisfactio extra charitatē vide
tur non sufficere, sententia nimis dura & occasio peccati vide
tur: q̄m penitens quum hoc audierit: post lapsum in peccatum
mortale non prosequetur executionē penitentie, vtpote inuili
ter: & sic incidit in nouum peccatum mortale, transgreduendo
preceptū ecclesie & vicarij dei in illo actu. Et hinc formatur in
quit Sco. talis ratio. Si post lapsum nō exequatur quis satis
factionē p̄stinā sibi impositā peccati mortali: ergo si exequat
bene facit: q̄ actum obedientie facit: sed nō facit actū obediē
tie nisi inquantū illud est sibi impositū tanq̄ pars satisfactio
nis: ergo &c. ¶ **¶** Sequitur aliud inconueniens. scilicet q̄ hūmōi pec
cator si dānaretur, eternaliter puniretur pro peccatis semel di
missis: ac per hoc dimissa peccata redirent simpliciter: q̄ redi
rent quo ad penas eternā. Et vltimus sequitur, q̄ ita eternali
punitur quis pro peccatis dimissis, sicut pro non dimissis.

In oppositum Est, q̄ satisfactio mortua non est
satisfactio: sicut nec homo mortu⁹
est homo. ¶ **¶** Hec questio sub iudice ab omnibus communiter
videtur derelicta: quum ipse Scotus qui partem negatiuam
tenet (cuius sunt argumenta inducta) nō audeat eam asserere:
sed dicat se absq̄ p̄iudicio loqui in prima quest. dist. xv. tit.
sentent. & diuus Tho. variā videtur sentire: durandus soluat
ad vtroq̄ partem &c. Quocirca vt radicales rationes exami
nentur, & rationabilior pars eligatur, hanc mouimus. ¶ **¶** Et
quoniam rectum est iudex sui & obliqui, hinc incipiendum reor,
q̄ fm omnes nulla nostra penitentialis satisfactio apud deum
est sufficiens sine charitate: q̄ nulla est sufficiens fm equiua
lentiam simpliciter sed quecumq̄ est sufficiens, ex diuina accepta
tione est sufficiens: acceptabilem autē charitas reddit. Et hoc
cōmuni principio oportet doctrinam procedere per se, absq̄ di
uersione ad ea que sunt per accidēs aut extranea: alioquin do
ctrina magis erit voluntariū dogma q̄ vera doctrina. Et hoc
autem principio manifeste deducitur nullam satisfactionē suf
ficere nisi charitas reddat eam acceptabilem: nec oportet in hac
deductione laborare: sed tantummodo subsumere, sed hec est
satisfactio: ergo. Unde quum reliqua ista de qua queritur sa
tisfactio, sit vere satisfactio pro peccati pena, & nullam habeat
conditionem diminuentem rationem satisfactionis, mirum vt
non dicam voluntarium videtur eximere huiusmodi satisfac
tionem a communi regula satisfaciendi: aut enim oportet ne
gare illud vniuersale ac commune principium, aut illo cōcesso
oportet vniuersaliter dicere nullam satisfactionem penitentia
lem sufficere nisi secundum acceptationem: que extra charita
tem non inuenitur. ¶ **¶** Et cōfirmatur ex casu simili: ponēdo ho
minem post contritionem suorum peccatorum & aliquot dies
penitentem, citra tamen confessionem, relapsū, & nihilominus
prosequi actus penitēntiales pro peccatis p̄stinitis. Hoc enim
sic se habente, queratur an huiusmodi actus penitēntiales per
relapsū sint satisfactorij an non? Si dicitur q̄ sunt satisfacto
rij, sequitur q̄ non oportet recurrere ad determinationem pe
ne factam per punitiuiam iustitiam clauis non errante &c. quū
in hoc casu huiusmodi determinatio per clauis nō interuenie
rit: vltra hoc videtur negari communis doctorum sententia.
Si vero non sunt satisfactorij, quum sola temporalis pena pro
p̄stinitis peccatis in vtroq̄ casu remanserit soluenda, nulla est
ratio quare solutio vnius extra charitatem valeat, & alterius
non: si enim iniustum est plus exigere in primo casu, iniustum
quoq̄ est plus exigere in secundo: quoniam fm diuinā iustitiā
vtroq̄ debitum soluius pene tēporalis remanet. Et si illa sol
uitur extra charitatem, nullius restat pene debitum: si autem
charitas exigitur ad hoc vt solutio sit sufficiens, neutrius so
lutio aliquid valet. Concludendum igitur ex cōi hoc principio

videt, q̄ nulla satisfactio penitēntialis est sufficiens nisi fm diui
nā acceptationē q̄ cōstat (vt sepe dictū est) extra charitatē nō
inueniri. ¶ **¶** Et cōfirmat hoc ex ipso mō remissionis peccatorū.
fit em̄ remissio mortalis peccati per modum amicitie recon
ciliationis, ex hoc em̄ modo fit, vt peccator ex p̄prio demerito
hostiliter punitus, amicitie corripendus reuertitur: hoc est em̄
aufertur reatum pene eterne transire in reatū pene tēporalis.
Et hoc autē q̄ peccator de hostiliter puniendo, transit in ami
cabiliter puniendum hic vel in purgatorio, sequitur q̄ nisi ami
cabiliter pena exoluatur, nūquam soluetur: quia quod amice
debeo nunquam exoluo nisi amice tribuam.

¶ **¶** Et eodē quoq̄ principio deducitur exceptionē aliā de satis
factionibus relinquendis post se effectū, nō esse vsquequaq̄
verā: sed ex famola apparētia humanarū cōpassione proceffis
se videtur distinctio inter satisfactiones relinquendas post se
effectū, & satisfactiones non relinquendas post se effectū, ita
vt licet vtroq̄ extra charitatē facite sint mortue, effectus tamē
punitiui remanens potest verificari per subsequētē charita
tem: & ideo p̄ime non sunt reiterande, secūdo autē q̄ totaliter
transierunt sunt reiterande. ¶ **¶** Fanozabilis siquidē magis q̄ ve
ra videt interpretatio hec. Nam opus satisfactoriū relinquē
post se effectū (puta ieiunium vel elemosyna extra charitatē)
si est sic per sequētē charitatē viuificabile, vel hoc habet ex sa
cramentalitate sola: & hoc non: q̄ sic etiā conuenit satisfactio
nibus nō relinquendis effectū: q̄m ipse etiam sunt sacramē
tales. Vel hoc habet ex relicto effectu solo: & hoc nō: q̄ hoc cō
uenit similibus satisfactoriū factis ante contritionē & con
fessionem, q̄ oēs negamus: dicentes cum aug. q̄ peccator non
est dignus etiam pane quo vescitur: & cū apostolo: si distribu
ro in cibos pauperum oēs facultates meas &c. Vel hoc habet
ex vtroq̄ simul scilicet sacramentalitate & effectu relicto: & hoc
non: tum quia ad hoc q̄ opus sacramentale sortiat effectū
per sequētē charitatem, non requiritur relictus effectus:
vt de cōfessione infirmi patet. Tum quia huiusmodi relictus
effectus non est sacramentalis: quoniam non est effectus ope
ris satisfactorij, vt est sacramentale aut morale, sed secundum
naturam operis: afflictio enim carnis non est effectus ieiunij,
vt est actus moralis aut sacramentalis, sed vt est subtractio
cibi. Et similiter diminutio boni exterioris nō est effectus elem
osyne nisi secūdum naturam operis: puta q̄ subtrahit illud
a se, vnde effectus iste est valde remotus a sacramentalitate.
Tum quia vacillans aut claudicans inueniretur hoc verum:
nam non esset verum vniuersaliter, sed in solo illo casu quo re
lictus effectus duraret vsq̄ ad aduentū noue charitatis: vt sic
inuentus posset a charitate viuificari. Nam si nō perduraret,
non posset per illam viuificari plusq̄ transitoria que preterit
diario. & sic si quis extra charitatem ieiunium iniunctum pe
nitentiam peregrisset, & debilitatis seu afflictionis derelictus
effectus nō duraret post duos menses (q̄ interim penitēs be
ne se confortauit) & noua charitas non fuisset recuperata vsq̄
ad quartum mensem, iteranda essent predicta ieiunia.

¶ **¶** Quia igitur neutra via solide fundata videt, occurrit me
dia via incedendū, dicendo tria. ¶ **¶** Primū est, q̄ oīs penitētia
lis satisfactio a cōfessore imposita, etiā si extra charitatē fiat,
sufficiens est quo ad forū militantis ecclesie. Probatur hoc: q̄ sa
tisfactio hūmōi est sacramentalis: est em̄ tertia pars sacramēti
ac per hoc satisfactio eccle si est informis, sicut p̄fessio informis.
Et hinc oritur, vt non solū ieiunia & elemosynas verum etiā
orationes nō sit solita ecclesia iterū imponere penitentib⁹ qui
eas semel soluerunt, quāuis iuniores nonnulli trepidantes tū
more vbi non est timor: adinuenerint quādam momentaneam
satisfactiunculam p̄ penitētia sacramentali. & deinde arbitran
tur quasi condignam penitentiā, que aut non est penitētia sa
cramentalis, aut si est vanum monstrat eorum timorē. Hec hoc
facere sunt edocti a sancta catholica ecclesia: & p̄pterea repre
bentione magis dignum est q̄ vsu. ¶ **¶** Scdū est, q̄ quecumq̄ sa
cramentalis satisfactio si extra charitatem sit, nihil tunc valet
ad expiationē pene pro peccato debite apud deum. Hoc ex su
pra dictis satis probatū est: & a magistro sen. multis auctoritati
bus in. 15. di. 4. firmatur. ¶ **¶** Tertū est, q̄ oīs satisfactio sacra
mentalī si extra charitatē sit, valere incipiet quando recupe
rata charitate penitēs ad cor redibit &c. Probatur hoc ex eo q̄
regulariter opus sacramentale vtpote opus dei recedere fictio
ne sortitur effectū (vt de baptismo, p̄fessione, & extrema vnctio
ne dictum est) satisfactio autem sacramentalis pars sacramēti
est, vimq̄ habet ex clauibus: ergo si est informis, sortiet postea

recedente fictione effectum. ¶ **¶** An autē totum effectum sortiat
postea, quē sortita fuisset si in charitate peracta esset, nō facile
dixerim. Videtur tū mihi, q̄ nō totum satisfactionis effectum
sortiat postea: q̄ sacramentalis satisfactio plus se tenet ex par
te humani operis q̄ ex parte diuini, hoc est sacramēti. Cuius
oppositum accidit in alijs: vt patet in baptismo, in quo totum
opus est dei & hoīs est solum ministeriū: in satisfactione vero
sacramentali opus est precipue penitēntis, & tam parum habet
sacramēti, vt multi doctores negent ipsam esse partē sacramē
ti. Et propterea rationabile videt, q̄ satisfactio sacramentalis
informis aliquem effectum postea sortiat ex illa parte qua
sacramentalis est: non totum autem ex illa precipua sui parte
qua humanum opus mortuum habuit.

Ad primū Ergo in oppositum dicitur, q̄ obiecto
confecta est ex lana & lino: quoniam oīsa
est ex amicitia, & cōtexta est ex mera iustitia. Supponit em̄ pe
nitentem fm meram iustitiam debere penā solummodo rem
poralem, & cum hoc reconciliatum esse ex gratia: quasi post re
conciliationem satisfactio sit sufficiens fm equiualentiā sim
pliciter, & non fm acceptationem. Et quoniam satisfactio fm
equiualentiā simpliciter, non consonat satisfactio amica
bili & possibili inter hominem & deum, ideo vt predictum est,
reperitur dicendo satisfactionem impositam temporalem pro
pena peccati siue imposita sit a sacerdote siue non, esse amica
biliter soluendā: & si amicitie nō soluitur, nūq̄ soluitur.
Et propterea que de mera iustitia & humanis punitiōibus
adducuntur, extra propositum sunt: quoniam de vindictiua
loquuntur iustitia, in qua attēditur equalitas rei ad rem: nos
autem de satisfactione penitentiali loquimur, in qua attendit
ur equalitas fm acceptationem dei offēsi.

¶ **¶** Ad scdū dī, q̄ sententia hec nō est dura, sed dulcedine ami
citie diuine plena: nec est occasio peccandi, nisi forte accepta.
¶ **¶** Et ad formā rōnis dī primo ipsam valde errare: vt patet ap
plicādo eam ad peccatōrē p̄municatū in paschate, dicēdo si
non cōmunicat, peccat nouo peccato: ergo si cōmunicat, bene
facit obediendo. Quod patet esse ridiculum. ¶ **¶** Et q̄ multipli
care inconuenientia, non est soluere, dicitur scdū, q̄ hūmōi
ratione in quacūq̄ materia fiat, respondendū est sic. Si non
exequitur peccat, admittitur: ergo si exequitur cōdigne, bene
facit: alioquin negetur sequela: q̄m & cōdicando & non cōmuni
cādo in paschate peccat nouo peccato indignus. ¶ **¶** Dicitur tertio
quantū ad materiam q̄ t̄gitur de nouo peccato mortali omit
tentis penitentiam iniunctam a cōfessore pro mortalibus, q̄
nulla ratione apparet omissionē hūmōi esse peccatum mortale
vt patet discurrendo per omnia cōcurrentia ad hūmōi actum.
Iniuncta siquidē a cōfessore pro mortalibus satisfactio, qua
tuo habet capita. primum est, q̄ est iudicata & precepta a xpi
vicario: & hinc satisfactio sit actus iustitie cuiusdam & obediē
tie, & hinc satisfactio omīssio nō habet peccati mortalis ra
tionem si desit contemptus qui cōtrariatur precepto: & abh̄e
ret gratiam iudicij facti. Secundum est ex parte penitēntis, q̄
est actus penitentie & charitatis: & hinc nulla est in omissione
ratio peccati mortalis, nisi actus iste iustitie, penitētie & chari
tatis sit necessarius ad salutem. Quod constat esse falsum: q̄
actus iste nō est necessarius ad dilectionē dei aut suūp̄m aut
proximi: q̄m versatur circa ea que sunt ad finem. scilicet solutionem
pene temporalis: quam potest penitens referuare sibi in pur
gatorio absq̄ mortali offēsa dei. Tertius est ex parte finis, q̄
est expiatiua pene pro peccato debite: & hinc vt nunc monstra
rum est, non habet omīssio q̄ sit mortale peccatum: sed q̄ sit re
seruatio luende pene. Quartum est, q̄ est pars sacramēti: et
hinc q̄ omīssio non cōstituat sacrilegiū, ex eo apparet q̄ eccle
sia vtitur penitētie sacramēto quandoq̄ absq̄ hac tertia par
te (vt patet de penitentibus in fine, quibus non imponitur fm
canones satisfactio) & ex eo q̄ si quis sua sponte ante confessio
nem satisfecisset, non esset imponenda satisfactio aliqua a con
fessore. Hec desunt dicentes posse penitentē male paratū ad
suscipiendā satisfactionē in hac vita, absolui reseruata satisfac
tione in purgatorio: ex his em̄ oībus habetur, q̄ omīssio hu
ius partis sacramēti nō est peccatum mortale ex suo genere.
¶ **¶** An quum satisfactio a cōfessore nō imponatur nisi vt descri
pta est, & vt sic illius omīssio non habeat ex suo genere rationē
peccati mortalis, concludendum est peccare quidem omitten
tem iniunctam satisfactionē (quū agat p̄ter obedientiam &
alias vtutes) nō tamen mortaliter, deficiente cōtēptu, quū
nec contra obedientiam charitatemve omittat.

De indulgentijs

Ad tertium dicitur, q. distinctio inter p se & per accidens, cuius hec inconuenientia: penam siquidem temporalem fieri per se eterna est inconueniens: per accidens autem eternari non inconuenit. Sic autem est in proposito: quoniam temporalis pena amice soluenda, propterea ordinatur in inferno, q. nunq. amice soluitur. Unde nec propterea redeat simplr dimissa peccata, nec eque punitur p peccato dimisso & p no dimisso, si emi redeant simpliciter debet per se pena eterna: & similiter peccato no dimisso deberetur p se pena eterna. In pposito autem eternitas pene inuenitur p accidens: non tamen sicut in pena venialium: ratio emi proxima eternitatis pene perseverantii venialium in inferno est eternitas culpe: perseverante emi culpa semper debet perseverare pena. Ratio autem eternitatis pene in proposito est defectus acceptabilitatis: q. scilicet solutio pene nunq. est acceptabilis, quia nunq. soluitur amice.

¶ An sacramenti penitentie minister possit esse sacerdos absq. iurisdictione.

Questum vnicum. **A**d istud sacramenti penitentie minister an possit esse sacerdos absq. iurisdictione. ¶ Est ratio dubij. Tum quia confessor summi pontificis ministrat ei sacramentum penitentie sola potestate ordinis: quum potestate iurisdictionis super eum habere nequeat. Tum q. videtur communiter dici, q. sola potestas ordinis sufficit ad absolvendu a peccatis venialibus. Tum quia videtur etiam communiter dici, q. potestas ordinis ex se, se extendet ad omnes absolvendos nisi per ecclesiam essent limitate iurisdictiones.

In oppositum ¶ Et decretum ois vtriusq. sexus. Ad evidentia huius sciendum est, q. licet multa doctor. verba sonare videantur sola ordinis potestate quandoq. sufficere ad hoc sacramentum: fm tamen rei veritate nunq. sufficit: sed semper exigitur vltra potestate ordinis, auctoritas iurisdictionis aliquo modo. Et hoc quidem non solum per ecclesia determinatu est, sed ex ipsa sacramenti natura habetur: legimus emi in c. llo. floren. sub Eugenio. 4. q. minister huius sacramenti est sacerdos habens auctoritate ordinariam vel delegatam. Ex quo patet q. sacerdos sola ordinis potestate fultus non est minister huius sacramenti. Et quum in proposito non habeat locu distinctio illa de ministro ex officio vel in articulo necessitatis sicut in baptismo, oportet dicere q. si sacerdos sola ordinis potestate absoluat, sacrm. nullum est: q. deficit minister. ¶ Est quoq. sacramenti hoc ex sua natura iudicial: qm forma eius consistit in actu iudicis vt sic actus autem iudicialis etia si fingi detur licentia, no pot. intelligi exerceri nisi in subditum: igitur no ex ecclesie constitutione, sed ex ipsius sacramenti iudicialis natura exigitur p. iurisdictionis in hoc sacramento. Dupl. autem contingit haberi potestate iurisdictionis. primo ex parte principij iudicandi ita q. p. iurisdictionis sit principij iudicij: sicut in naturalib. calor: est principij calefaciendi, & in politicis p. principis est principij puniendi, & in ecclesiasticis p. pontificia est principij excoicandi, & hmoi. Alio modo inuenitur iurisdictione ex parte eius qui iudicandus est: sicut contingit in iudicio arbitrorum, a partibus tñ potestate habentium, ex hoc ipso q. illis se submittunt in illa causa. In ministro vero sacramenti penitentie quoniam ordinaria vel delegata a superiori potestate est minister, licet inueniatur p. iurisdictionis primo modo ad ministradu tñ sacrm. penitentie, sufficit p. iurisdictionis secundo modo. Et rō est: q. sacralis absolutiois principij no est p. iurisdictionis, sed p. ordinis: p. iurisdictionis autem iurisdictionis occurrit quo ad hoc solum q. facit de peccatore subditu: vel simpliciter vel quo ad talia peccata. Et hinc fit, vt quicq. potest se subijcere in foro penitentiali cui vult, no egeat aliunde iurisdictione in ministrante ei hoc sacramentum.

Et per hoc p. rō p. rō ad p. rō: ex hoc emi q. summus pontifex nulli in terris subditus est, pōt se ipsum subdere in foro penitentiali cuiuslibet sacerdoti nec confessor ille habet proprie loquendo potestatem iurisdictionis super papa penitente, a christo vel ecclesia vel ab ipso papa tanq. a superiore: sed ex h ipso q. papa se subdit illi. Et hic modus iurisdictionis reductiue spectat ad iurisdictione delegatam: quamvis proprie no sit delegata. ¶ Ad secundum dicitur, q. q. quo ad peccata venialia quilibet est liber respectu sacramenti penitentie (eo q. nullus tenetur confiteri venialia) ideo satis rationabile est, qd quilibet potest se subdere cui vult sacerdoti pro sacramento penitentie venialium. Et sic inuenitur hic non so-

la potestas ordinis, sed potestas iurisdictionis reductiue: quia non est proprie delegata, tacita videtur a dicentibus q. sola potestas ordinis ministrat sacramenti venialibus: quum tamen fm veritate si nullo modo iurisdictione interueniret, nullo esset peccatum: vt dictu est. ¶ Tunc tamen ne hmoi iurisdictione extendas ad absoluitone ab excoicatione minor, etia per peccati veniale incursum: nam q. excoicatio minor vinculum est introductum a potestate iurisdictionis, q. est principium iudicij, impossibile est q. sine hmoi potestate iurisdictionis, que est principij actuum iudicialium, absoluat quis ab excoicatione minor. Unde quamvis habens venialia tantum possit a quocunq. sacerdote penitentie sacramentum suscipere ex hoc ipso q. se subdit illi: non potest tamen a quocunq. sacerdote absolui ab excoicatione minor: sed si illa habet oportet prius a proprio sacerdote ab illa absolui.

¶ Ad tertium dicitur, q. illud dictum potest dupliciter intelligi: vel vt omnes sacerdotes a principio ex hoc ipso q. erant sacerdotes poterant omnes absolui: vel q. omnes sacerdotes instituebantur non solum sacerdotes communes: sed iudices communes in foro penitentiali. Primus sensus est falsus: quia de necessitate sacramenti iudicialis est iurisdictione. Secundus sensus est verus, supposita veritate dicti, qm ante distinctiones parochiarum &c. sacerdotes vtrinq. potestate accipiebant, ita q. tunc erant & sacerdotes communes & iudices communes postea autem ordinantur quidā sacerdotes cōes, sunt autē iudices proprii assignando eis plebes proprias. Et multi relinquuntur sacerdotes communes qui nunq. sunt iudices nec cōes nec proprii: vt patet de his qui non sunt expositi ad audientiam confessionum, nec aliquis se subdit eis quo ad venialia.

De indulgentijs. ¶ Indulgentias post tractatum quedam alias editum, & plures questiones in secundo quolib. positas, iam tertio scribendu occurrit tripartita consideratione. Primo de thesauro. Secundo de causa. Tertio de suscipientibus.

Circa thesaurum occurrunt quatuor querenda: primus an aliquis thesaurus sit necessarius ad efficaciam indulgentiarum. Secundo ex quibus constat dictus thesaurus. Tertio quomodo sint vel fuerint reposita in dicto thesauro. Quarto an dictus thesaurus subit dispensationi summi pontificis.

¶ An thesaurus aliquis sit necessarius ad efficaciam indulgentiarum.

Questum. ¶ An thesaurus aliquis sit necessarius ad efficaciam indulgentiarum sciendum est, q. ex duplici capite dubitatio hec oritur. Vel ex eo q. creditur papam posse facere effectum indulgentie q. ita potest absolui ab excoicatione: sic penitentes pro suis debent peccatis, sicut potest absolui a vinculis suspensionis interdicti & hmoi. Vel ex eo q. creditur effectum indulgentiarum non esse aliud q. solutionem ecclesiastici vinculi, quo penitēs alligatus est ad iniunctas penitētiās. ¶ Vtrūq. siquidem opinione sequitur nullo opus esse thesauro ad efficaciam indulgentiarum: vt manifeste patet. ¶ Prima autē opinio est francisci maioris in. 4. dist. 19. Et fundatur super verbo christi: quodcunq. solueris super terram, &c. hinc emi vult papam veluti principem christiane reipub. constitutu: & postea ex regulari potestate principum qua quilibet princeps habens plenariam potestate potest remittere debita peccatorib. in sua potestate, infert papam posse remittere debita penarum temporalium quas penitentes tenentur in hac vita vel in purgatorio exolvere. ¶ Firmatur hoc, inducendo q. sacerdos absoluiendo transfert penam eternam in temporalem: ac per hoc de foro inferni in forum temporalem &c. ¶ Sed hic dicendi modus tripliciter errat. Primo in hoc q. non distinguit inter forum penitentiale & forum extrinsece iurisdictionis ecclesiastice: papa enim licet sit quasi princeps in foro ecclesiastice iurisdictionis exterioris (cuius signu est q. est solutus ecclesiasticis penis & legibus, vt princeps) in foro tamen penitentiali est subditus: vnde et potest et solui et ligari a sacerdote in foro penitentiali: et potest et debet sibi negari absolutio, sicut et reliquis fidei accedentibus ad sacramentum penitentie. pena autem temporalis pro peccatis actualibus post contritionem & confessionem debita non spectat ad extrinsecum forum, sed ad forum penitentiale. Quod etiam ex eo patet, quod est eiusdem rationis cum suis alijs par-

Quesitum II.

41

tibus que remisse sunt ex virtute clauis vel per satisfactione penitentialem, vnde quo ad hoc no habet papa a christo potestates tanq. princeps, sed tanq. minister. ¶ Secundo errat in hoc q. non discernit inter causas debitorum: nam si princeps no posset remittere causam debiti, nec ipsum debitor remittere posset. Unde quum papa non possit remittere causam debiti (qm causa debiti est peccatu: papa autē non potest etia veniale remittere peccatu) si igit a potestate principis ei spectat remittere penam ex peccato debitam. ¶ Tertio errat non discernens modu potentie: alius est emi papam posse remittere hmoi penas, aliud est papam posse tali modo remittere hmoi penas. Dato enim q. papa possit sicut rei veritas est q. potest ex illo christi verbo, quodcunq. solueris &c. non tamen sequitur, pōt hoc tali modo, puta solo iussu: stat enim q. potest hoc alio modo, puta per ecclesiastici thesauri dispensationem. Et hoc patet in simili: nam sicut christus dixit petro, quodcunq. solueris &c. ita dixit discipulis, quoum remiseritis peccata &c. & sicut non valet: discipuli seu sacerdotes possunt remittere peccata, ergo possunt solo iussu seu auctoritate (sed stat q. possunt alio modo, s. ministrando sacramentum penitentie) ita non valet: papa pōt quodcunq. solui super terram: ergo solo iussu seu auctoritate hoc potest, stat emi q. hoc possit diuersimode, quo ad exteriora quidē solo iussu: quo ad intima vero peccata, s. et eorum penas, apud deum mediante sacramento quo ad peccata, mediante vero dispensatione thesauri quo ad dictas penas. Nec sacerdos aliter q. per sacramentum transferre penam eternam in temporalem. ¶ Secunda autem opinio verboru sonu habent pro se pro q. to indulgentie sonant pro iniunctis penitentijs fundat sup hoc q. pena debita a penitente apud diuinā iustitiā est reseruata superiori tribunali scilicet ipsius diuine iustitie: ac p hoc no pōt ab inferiori (qualis est papa) remitti, nisi papa possit supra ius diuinu: qd cōstat esse falsu. ¶ Et hec opinio tripliciter errat. Primo diuinitissime exponendo remissionē iniunctarum penitentiā, dum exponit pro remissione solius vinculi: quum etiam ipsa verba sonent remissionē ipsarum iniunctarum penitentiā, & non solius vinculi iniunctionis: no enim dicitur q. relaxamus iniunctionē, sed q. relaxamus iniunctas penitētiās. Secūdo q. impletatem tribuit ecclesie, nā si indulgentia liberaret a sola iniunctione penitentie, implegeret ecclesia dando indulgentias: qm absoluiendo a vinculo iniunctionis, trāsmitteret penitētes ad penas purgatorij, a quibus liberati fuissent exequendo iniunctas penitētiās. Unde magna impietas esset, dicere se facere gratiā dando indulgentia. ¶ Tertio errat in hoc, quod non discernit inter posse remittere ministerialiter, et posse remittere auctoritative. Licet emi deo debita solus deus auctoritative remittere possit: homo tamen minister dei, diuina auctoritate sibi concessa potest deo debita remittere ministerialiter, nec solum debita penarum, sed etiam debita culparum: vt patet in sacramento penitentie. Hec hoc est posse supra ius diuinu: sed est ministerialiter fungi auctoritate diuina.

His igitur ¶ Ex his opinioibus q. ex fine necessitas modij sumitur, finis autem est effectus: ideo stabilendus est effectus indulgentiaru ex his que certa sunt. Et quoniam certum est, omni hoc attestante ecclesia, indulgentias succedere loco iniunctarum penitentiā: consequens est q. idē est effectus indulgentie qui erat futurus effectus iniuncte satisfactionis penitentialis. Constat autē q. per iniunctam satisfactione penitentialem digne exequutam soluitur pena temporalis pro actuali peccato debita apud diuinā iustitiā (hoc enim vniuersalis credit ecclesia) igitur p indulgentiā loco satisfactionis succedente si veraciter ac digne acquisita fuerit, soluetur quousq. tantu de pena temporalis pro actuali peccato debita apud diuinā iustitiā, qm apud eandem equiualeat indulgentia acquisita. Et hec ratio no eget amplexu confirmationis: quum tam determinatum sit per ecclesia Romā qd communis doctoru opinio sentiebat: scilicet effectū indulgentiarum esse remissionem pene temporalis pro peccato actuali debite apud diuinā iustitiā: sed hinc sumenda est necessitas quesiti thesauri. ¶ Unde considerandum est, q. re missio peccatoru vt tota clamat scriptura, effectus est passionis christi: ita q. cuiusq. remittitur peccatum siue quo ad culpā siue quo ad penā, ex virtute passionis christi remittit. Creditus autē in huiusmodi remissione sicut & in vniuersis xps dominus non solum misericordis sed etiam iustitiam inueniri: mise-

ricordiam quidem in hoc q. misertā peccatoris computat christus quasi suā: iustitiam vero in hoc q. meritum ac passio christi cōmunicatur peccatori quasi peccator ipse pateretur: vt sic peccator debitu deo soluat de suo, no per seipsum sed p christi cōtionē acquisito: vt patet in baptismo: in quo propterea fit plenaria peccatorum remissio, q. plenissime cōmouitur & consensu christi baptizati. Ex quibus formaf talis ratio. Ad remissionem peccatoru siue quo ad culpā siue quo ad penā p sacramenta habēda, exigit thesaurus aliquis, puta meritum passionis christi remanētū in diuina acceptatione: ergo a fortiori exigitur aliquis similis thesaurus. Quē sequentia vero ex se est satis euidens: qm omnis ratio exponit non re: prouidētia si subicientibus se sacramentis, ordinauit non remitti penam peccatoru nisi computando penam christi p his quibus remittitur, multo magis ordinauit non remitti penas peccatorum per indulgentias nisi computādo alienas penas pro acquirentibus indulgentias: quandoquidem submittere se indulgentijs, multominus est q. submittere se sacramentis. Est igitur ad efficaciam indulgentiarum thesaurus aliquis necessarius, non minus quam ad efficaciam sacramentorum. ¶ Ex quib. cōstat thesaurus vñ sunt in indulgentie. Quēritur. ff.

Circa thesaurum vnde sunt indulgentie ratio dubitandi est: quoniam interdum dicuntur merita, interdum passionēs interdum satisfactiones dicuntur esse ea que sunt in hoc thesauro reposita. Veritas autem (vt patebit) formaliter explicat per satisfactiones superfluas.

Ad cuius ¶ Evidentiā nō aliunde q. ex fundamento posito procedendum est, ex hoc, s. quod indulgentie succedunt loco penitentiā satisfactoriā hoc, n. dictum opz cum grano salis sumere. In penitentiā siquidem satisfactorie digne exequuta (puta ieiunio) considerandū est quādruplex officium. h. n. huiusmodi opus quatuor officia. s. bonificādi, medēdi, merendi, & satisfaciendi. Nam ex eo quod est opus bonu, bonificat operatē, & disponit illū ad alia bona opera. ex eo vero quod est tale opus (puta ieiunium) medicinam prebet cōtra carnis cōcupiscentiam, sicut elemosyna cōtra auaritiā &c. ex eo autē quod a charitate procedit, meritoriu est vite eterne. & ex eo demū quod penale satisfactoriu est pro pena temporalis pro peccato debita. soluitur. n. pena absq. omni contradictione per opus penale vt sic, indulgentia autem non succedit loco satisfactionis penitentialis nisi quo ad vltimum officiu, quod est satisfaccere: nā ex vt indulgentie nō fit homo bonus, nec medicat nec meret, sed solummodo soluit penā quā p penitētiā soluisset. Et propterea doctores consulunt affligētibz indulgentias, adimplere nihilominus suas penitētiās: & meritum longe melius esse predicant quam indulgentiam. Nec propter hoc tñ vilipendende sunt indulgentie: qm salutaris sunt tollēdo penā q. impediret ingressum celestis patrie. Notanter autē dixi ex vt indulgentie: quoniam si indulgentie mixtu cointelligatur opus sanctum quo acquiritur indulgentia pura elemosyna aut aliquid huiusmodi, sic mixta intellecta indulgentia melior esse pōt q. satisfactio penitentialis. Nā nullū officiu inueniunt in satisfactione penitentiali sibi deficit: est, n. digne data elemosyna pro acquirenda indulgentia, reddens bonū & disponens ad bona opera dante illam, & prebet medicū nā contra cupiditatē pecunie, & est meritoria vite eterne, & est satisfactoria ex ppria penalitate: vltra hec superuenit sibi solutio pene seu satisfactio per indulgentiam. Ex hoc igit qd indulgentia pura succedit satisfactioi penitentiali solummodo quo ad vim satisfactiuā, manifeste sequitur qd thesaurus indulgentiaru, thesaurus est satisfactoriu, que q. per opera penalia & meritoria sunt, ideo idem ē thesaurus passionu & meritorum quatenus satisfactoria sunt. Rationabile autem vltima dicta in precedenti articulo monstratur esse, debere esse thesaurum hunc thesaurum satisfactorium seu meritoriu quatenus satisfactoria, ex eo quod vnus pro alio & in temporalibus & in spiritualibus satisfacere potest: non medicatur autem nec fit bonus nec meretur vnus pro alio. sunt igitur autem que sunt reposita in hoc thesauro satisfactiones. ¶ Quod autem non quecunq. satisfactiones sed sole superflue in eodem recondite sint, ex eo patet, quod satisfactiones ille quibus satisfaccientes indigerunt pro seipsis: ita cesserunt in solutio nē penarū debitarū p. proprijs peccatis: p. propterea non pnt pro

alij solvere. Et simile est iudicium de satisfactionibus que pro quibusdā deferuntur, oblate sunt: sunt enim et ipse sortite suum effectum. Quia igitur oportet satisfactiones in thesauro repositas pro alienis penitis soluedis offerri posse, oportet huiusmodi satisfactiones esse superfluas, ita q̄ nec pro his qui illas exgerunt nec pro alijs hactenus satisfecerint: hoc enim est meritum seu opera esse superflua quo ad officium satisfaciendi.

Obiectiones Autē que ingerere videntur plus re-
qui ad recōdita in hoc thesauro, puta q̄ nō solum sint satisfactiones superflue, sed etiam nō plene remuneratę, in sequenti articulo monstrabunt vane. Et id concludendum est, thesaurum indulgentiarum esse thesaurum superfluarum satisfactionum seu meritorum quatenus superfluit quo ad officium satisfaciendi pro pena actualibus peccatis debita. Quorum sint satisfactiones ex quibus constat thesaurum unde sunt indulgentie.

Questum. iij. Tertium de thesauro questum, scilicet quorum sint huiusmodi superflue satisfactio-
Circa dubitandi ratio est: quia dicit q̄ sunt christi et sanctorum: multis tamē doctoribus aduersantibus. Dum quidam nec in christo nec in sanctis superfluas concedunt satisfactiones: quidē autem et in christo concedunt, de sanctis tū dubitant. Frāsciscus igitur maioris in quarto distine. rix. negans omni ex parte hunc thesaurum, dicit nulla esse christi superflua merita: quoniam omnia sunt plenē sibi remunerata: iuxta illud: exinanivit semetipsum factus obediens usq̄ ad mortē, ppter quod et deus exaltavit illum, et dedit ei nomē. Et Durādus. id in quarto dist. xx. christi quidē superflua merita in thesauro hoc affirmat: de sanctorū vero superfluis meritis dubitat duplici ratiōe. Prima cōmuni sibi et frāscisco: quoniam non sunt condigne passionēs huius tēporis ad futurā gloriā. Secundo: quia ad hoc q̄ satisfactio vnus valeat pro alio, erigitur intentio dirigēs et applicās satisfactiōē illam ad alium: de nullo autem sanctorū autēntice constat q̄ habuerit intentionē satisfaciēdi. p nobis: nō igitur sanctorū sunt merita satisfactoria, ex quorū thesauro sunt indulgentie. Sed horū opinio tam in rationibus q̄ in conclusionē, falsa et irrationalis inuenitur. Et a christo inchoando, falsissimū est christi merita esse remunerata: quos christus meruerit nobis et cōtinuē remuneret in mēbris suis: ut p̄t in baptizatis, qui nō proprio sed christi merito ad celestem perueniūt patriā. A ratione quoq̄ hoc alienum est quo nā christi est caput mystici corporis quod est ecclesia, ac per hoc gratia eius est gratia capitalis: et proinde meriti eius ita se habet ad mēbra eius sicut meriti priuati hominis se habet ad corpus suū: et ppter ea sicut quilibet homo meretur nō solum anime sed etiā corpori suo: ita christus nō solum sibi sed alijs meruit. Imo maius quid meruit nobis q̄ sibi: q̄ nobis meruit beatitudinē, quam sibi ipse nō meruit: sed sine merito a principio conceptionis sue habuit. Auctoritas autē apostoli nō dicit merita christi fuisse plenē remunerata in seipso: sed duo illius p̄mia narrat scilicet exaltationē ipsius, et excellētiā sui nominis, meruit enim ppter hoc multa alia xps: ut p̄t ex supradictis a dno Tho. De sanctorum autē remuneratione duo dicēda sunt. Prīmū non curādo de proprietate vocabuli, sed cōmunicādo in vocabulis cū arguētib: deinde p̄prie loquēdo de remuneratione. Loquēdo siquidē de remuneratione cōmuniter, siue sit p̄prie remuneratio siue non distinguendum est q̄ merita sanctorū quo ad aliqd sunt totaliter remunerabilia in ipsis sanctis, quo ad aliqd vero nō sunt totaliter remunerabilia in ipsis sanctis: et quo ad hoc superfluum ipsis sanctis, et ponuntur in thesauro remanētia in diuina acceptatione: remuneranda in alijs. Merita siquidē sanctorū licet fm̄ reliqua officia sua possint remunerari in ipsis sanctis: fm̄ hoc officii q̄ est satisfacere pro pena temporalis peccati actualib: debita, remunerari nō p̄nt in ipso sancto si nō est debitor alienius tēporalis pene pro suo peccato actualiter hoc em̄ ipso q̄ scētus ponit non debitor talis pene, necessario sequit q̄ nō sit capax talis remunerationis: scz q̄ satisfactio sua valeat sibi ad solonē pene pro se. Si supponam⁹ ergo (q̄ postea p̄babit) scētus plus satisfecit q̄ pro p̄prie p̄tis erat debitor: opz cōsequēter dicere q̄ satisfactiōes sue in q̄tum excedit sua debita nō sunt remuneratę in ipsis sanctis: q̄ ipsi nō in digebūt soluedē penarū: q̄ seu dicit remuneratio satisfactiōis, abusive (ut dictū est) de remuneratione loquēdo. Et

si proprie loquendum est de remuneratione, dōm est q̄ merita sanctorum omnia sunt plenissime remunerata sibi: ita q̄ etiam ipse eis superflue satisfactiones sunt plenissime remuneratę vel remunerandę in ipsis sanctis: qm̄ quicquid inde meruerunt, totum eorū erit, siue sit premiū essentialē siue accidentalē. Sed plenissima remuneratio nō minuit vim satisfactiōis pro alijs: qm̄ solvere pro se vel alio, nō est meritum aut merces aut remuneratio: quęcūq̄ actus est satisfaciendi quia sanctis pro cessit, pro q̄to fuit mereri, remuneratus est vita eterna et c. Et rursum p̄ q̄to fuit tale opus penale sibi, remuneratus est gaudium accidentalē: gaudebit enim de hoc q̄ plus passus est q̄ peccata sua demeruerint: unde et laureola datur quibusdā generibus operū ex ipsa exequitiōe. Sed p̄ huiusmodi et quascūq̄ alias remunerationes nō perdit actus ille officii suū, quod est solvere pro pena t̄pali actualis peccati p̄prie vel alieni: imo quum continget superfluum satisfactiōem laurentij solvere pro pena debita Joanni penitēti, gaudiū quoddam accidentalē Laurentius in celo habebit de hoc q̄ satisfactio sua soluit pro Joanne. Interuenit igitur in huiusmodi ratione super plenā remuneratione merito fundata error in hoc, q̄ satisfacere seu solvere penā temporalem pro actuali peccato debitam: inter remunerationes seu remunerabilia computat: quoz longe sit a genere tam meriti q̄ mercedis: ut etiā attestantur doctorēs, tenētes huiusmodi residuas penas si cōtingat inueniri in dānatis posse solui in inferno: ubi constat nō inueniri meritū aut mercedem. Attestatur etiā de communis doctrina, tenens in purgatorio solui huiusmodi penas: et tū in huiusmodi solutiōe nō mereri neq̄ remunerari. Quia ergo plenissima remuneratio quantumcūq̄ ultra condignum, nō tollit a meritis sanctorum superfluum officium satisfaciendi pro pena temporalis actualium peccatorū: si constat sanctorū merita plus esse satisfactoria q̄ ipsi essent debitorēs, nihil obstat ratio de plenā remuneratione. Quā autē sancti plus satisfecerint q̄ demeruerint, testatur Job. vi. cap. dicens: Utinam appenderetur peccata mea quibus traxi merui, et calamitas quam patior: in statera, quasi arena maris hec grauior appareret. Ubi clare liquet Job plus passum fuisse q̄ pro peccatis suis debuerit pati: in superabundantia autem passionum cōsistit superabundantia satisfactiōis: ut patet ex antedictis. Simile autem esse de multis alijs iudiciū nemo dubitat. De intentione vero sanctorum, q̄ scilicet fuerit pati pro nobis, testatur apostolus ad Coloss. i. dicens, adimpleo ea que sunt passionum christi in carne mea, pro corpore eius quod est ecclesia. Ubi manifeste patet, diuinam prouidentiam disposuisse passionēs aliquas in carne sanctorum, speciatim ad complementum passionum christi pro corpore eius quod est ecclesia et hanc diuinam ordinationē sanctos adimplere suis passionibus superabundantibus.

Ex quibus Omnibus patet argumenta supradictorū doctorum falsa esse. De cōclusionē autem nō est amplius dubitandum: quoniam iam per Roma. ecclesiā determinatū est indulgentias fieri ex thesauro superabundantium meritorū seu passionum christi et sanctorum. Que etiam conclusio quo ad superabundantiā passionum christi pro nobis fundamentum habet in scriptura prime Joā. h. ipse est p̄pitatio pro peccatis nostris, nō pro nostris autem tātum, sed totius mundi. Et qua auctoritate patet passionem christi sufficienter satisfacere pro toto mundo: ac per hoc quum exequitiue pro paucis tātum satisfaciatur, infinitum thesaurum satisfactiōis christi superesse in sacramentis: quibus eadem christi passio satisfaciatur. De sanctorū autem superabundantibus meritis quo ad officii satisfaciendi pro nobis fundamentum est in scriptura in locis allegatis ex Job et apostolo. Unde appareret q̄ rōnabiliter ecclesia Roma, determinauerit. Et si quē ratur ad quid vtilis erit tanta superabundantia satisfactiōis christi et sanctorū, q̄ta fm̄ predicta supererit post vniuersale iudiciū: quādo nulli amplius proderit, dum pro nullo amplius solvere poterit penam pro peccato debitam. Dicitur est, q̄ hoc ipsum q̄ est merita christi et sanctorum ut satisfactoria, tam excellēter supare oēs q̄ soluede fuerant penas, nō est vanū: scz ad gloriā christi et sanctorum, et ad cōmēdandam libertatem saluationis electorum. Hec enim superabundantia meritorum attestatur quod nō ex insufficiētia satisfactiōis christi et sanctorum damnati sunt reprobi, quasi solus electis illa sufficeret, sed ex propria iniquitate damnati sunt reprobi: p̄ quib: sufficiens remanet satisfactio, si diuina misericordia ad illos

eam applicare vellet. Si autē q̄rit ad qd̄ superabundās satisfactio scētus ponit: qm̄ satisfactio sufficientissima sit p̄ toto mundo: Ad idendum est hoc propterea esse, ut ipse mēbra similia essent capiti: videm⁹ em̄ diuinā prouidentia disposuisse q̄ ipse mēbra p̄sertim p̄cipua, sibi assimilarent q̄tum fas est. Ubi sicut sunt scēti quidā aliorū curatores, quidā aliorū doctores, quidā qui p̄ alijs merent de cōgruo tū, quidā qui p̄ alijs impetrāt, ita quidā sunt alienarii penarū satisfactores: ita ut assimilēt christo etiā in hoc q̄ pro alijs passus est: dum et ipsi qui patiuntur plus q̄ demerentur, pro alijs satisfaciunt.

Questum. iij. An hic thesaurus subditus sit dispensationi pape aliter q̄ per sacramentorum collationem. Questum. iij. thesaurus hic subditus sit dispensationi pape aliter q̄ per sacramentorum collationē ambiguitas magna est: quoniam conferre effectum sacramenti sine sacramento, spectat ad clauēs excellentie, quas constat non esse communicatas pape, sed reseruatās soli christo: remissio autem pene temporalis pro actuali peccato debite, est effectus sacramenti: quoniam hoc fit per baptismum, et per tertiā partem sacramenti penitentię, que est satisfactio.

In hac questione sciendum est totam difficultatem consistere nō in hoc an thesaurus iste sit dispensabilis per papā, sed in hoc an aliter q̄ p̄ sacramentorū collationē possit papa thesaurū istū communicare: qm̄ nulla auctoritate scripturę, nullave ratione haberi videtur q̄ dispensatio talis sit credita petro. Auctoritates siquidē ille quodcūq̄ solueris super terram, et quorum remiseritis peccata: intelliguntur p̄culdubio fm̄ subiectā materiā: ut scilicet ea que spectāt ad remissionem peccatorum, cōmissa sint soluenda et remittēda mēdiantibus sacramētis. Ratio quoq̄ cōmuniter allata: scilicet q̄ cōmunia bona ecclesię sunt dispensabilia per presidentem ecclesię: eandē patet difficultate. Declaratur em̄ q̄ cōmunia ecclesię bona spectantia ad remissionē peccatorū, sunt quidem dispensabilia per presidentem ecclesię, sed non quolibet: sed certo modo, hoc est per collationem sacramentorū. Ad demū dicens ad inconueniens puta q̄ superflue satisfactiōes sanctorum frustra repositę essent in thesauro: quia ille non cōmunicatur per sacramenta, sicut satisfactiōes christi: nec possunt dispensari sine sacramentis: ergo vane sunt in thesauro ecclesię. Hec inq̄ ratio facile soluit, dicendo q̄ sunt in thesauro ecclesię, ut a christo dispensentur mēbris ecclesię militatib: et q̄ hoc fit quotidie, dum meritis sanctorum petimus remissionem peccatorum et exaudimur. Ita q̄ fm̄ has difficultates, huius thesauro dispensatio aliter q̄ per sacramētum, referenda videtur summo sacerdoti christo: qui solus nouit merita causarum circa remissionem peccatorum.

Licet Autem difficultas sit notitia questionis huius: q̄ tamē vniuersalis ecclesia facto declarauit ecclesię p̄latos posse huiusmodi thesaurū sine sacramētis dispensare: dū episcopi oēs indulgentias dant nō crudeliter loco solius culi iniunctionis transmittēdo ad penas purgatoriū, scz gratiose loco ipsarum satisfactiōis inueniantur: ex hoc enim ut in superioribus manifestatū est, oportet dicti thesauro dispensationē interuenire: quū nō possint aliter fructuose huiusmodi indulgentie succedere penitentib: iniunctis: ideo absq̄ hesitatiōe aliquid etiā si nulla adesset ratio, fatendū est dicti thesauro dispensationē nō solum per sacramēta quo ad merita christi, sed aliter q̄ per sacramenta quo ad merita christi et sanctorū cōmissam esse prelatis ecclesię: et p̄cipue pape. Et hoc tātō magis fatendū est q̄to per leonē. x. determinatū est. Suffragatur autē huic veritati ratio, tanto acceptabilior, q̄to magis soluit omnes difficultates accedentes in hac re. Est autē ratio hec. Communia presentis ecclesię bona communicabilia aliter q̄ p̄ sacramēta, sunt a presidente ecclesię dispensabilia aliter q̄ p̄ sacramēta: sed merita christi et sanctorū ut superabundāter satisfactoria, sunt cōmunia bona presentis ecclesię communicabilia aliter q̄ per sacramēta: ergo sunt a presidente ecclesię dispensabilia aliter q̄ per sacramēta. Ad hoc p̄positio nullā videtur habere instantiā. Admō: autē ex supradictis clara est, excepta vltima p̄ricula scilicet q̄ hec bona sint cōcābilia aliter q̄ p̄ sacramēta. Que p̄ricula manifestatur, ex eo q̄ hec eadem bona potuissent si voluissent sancti cōmunicare nō per viam sacramenti alijs mēbris ecclesię in p̄culariter hoc enim q̄ ipsi potuissent hoc efficere aliter q̄ p̄ sacramēta, sequit q̄ satisfactiōes iste suapte nā sunt cōcābiles alijs aliter q̄ per sacramen-

ta. hinc quoq̄ monstratur validam esse ad propositum auctoritatem illā, quodcūq̄ solueris: nā verus illius intellectus est: quodcūq̄ solueris eo modo quo illud est solubile. Et sic in offit materia currit: et ad propositum efficaciter inuenitur. Est em̄ sic practicanda quodcūq̄ per sacramētum solubile solueris per sacramētum: et similiter quodcūq̄ aliter q̄ per sacramētum solubile, solueris etiam aliter q̄ per sacramētum et c. Et sic subsumendo qd̄ pena temporalis pro actuali peccato debita, est solubilis et p̄ sacramētum et per alienam satisfactiōem sine sacramēto applicatam, inferitur q̄ huiusmodi pena potest a petro solui non solum per sacramētum, sed etiam per alienam satisfactiōem sine sacramento applicatam. Per hoc etiam satisfactiōem sine sacramento potest presidentis ecclesię: quoz ratio communis de potestate presidentis ecclesię: quoniam vera est respectue intellecta, hoc est, q̄ bona communia per sacramēta solum, potest per sacramēta cōmunicare: et bona autem communicabilia etiam aliter q̄ per sacramēta cōmunicare. Illud vero quod glosando seu respondendo dicitur, ea que spectant ad remissionem peccatorum commissā, esse prelatis ecclesię mediantibus solummodo sacramentis, Verum est de spectantibus ad remissionem peccatorum simpliciter: non autem de his que spectant ad remissionē peccatorum secundum quid. de quorum numero est remissio pene temporalis pro actuali peccato debite p̄supponit enim peccatum simpliciter remissum: et secundum minimum quid tantum, puta temporalem penam remittendū.

Et per hoc p̄t solutio principalis argumēti. Nam sine sacramento cōferre sacramētū effectū simpliciter seu totalē spectat ad clauēs excellentie: cōferre autē sine sacramēto id qd̄ p̄ialiter potest esse effectus sacramētū, potest pertinere ad clauēs ministerij. Sic autē est in proposito: qm̄ remissio pene tēporalis pro actuali peccato debite, nullius sacramētū est simpliciter seu totalis effectus: licet sit partialis baptismi effectus, et possit esse partialis aliorum sacramentorū effectus, et possit etiam sine sacramēto effici et sine actu clauium. Quia cōstat, q̄ potest vel per proprios actus penitentis, vel per amicos satisfaciētiū pro eo actus fieri: ut patet quum aliquis mortificat seipsum ieiunando, peregrinando et c. pro peccatis suis: vel amicus similia facit, ut pro amico satisfaciatur.

Utrum necessario requiratur rationalis causa indulgentiarum.

Circa causam indulgentiarū dubitū duplex occurrit, primū an necessario requiratur causa rationalis, secundo an causa expressa in bulla, ex hoc ipso quod est expressa, sit rationalis.

Circa primū Videtur pars negatiua vera: quoniam indulgentie indiscrete licet peccet concedens, sunt efficaces. Dicuntur autē indulgentie indiscrete q̄ ex causa nō rationali procedunt. Preterea dispensatio ministeriorum dei in ecclesia presenti, est valida etiā sine cā rationabili facta: ergo dispensatio indulgentiarum etiam sine causa rationabili facta debet esse valida. Antecedens patet in promotione indignorū: si em̄ indigni aliqui pmoueantur ad ep̄atū, prioratū, abbatiam et c. quis promotor pessime dispēset huiusmodi ministeria: facta tū tenent. Cōsequentiā vero probatur: q̄ sicut credita est pape dispensatio indulgentiarum, ita et dispensatio ministeriorum dei: iuxta illud, sic nos existimet homo, ut ministros christi et dispensatores ministeriorum dei.

In oppositū Autē est, q̄ indiscrete indulgentie enervant satisfactiōem penitentialem: ut dicitur extra de penit. et remiss. ca. quum ex eo, non enervatur autem si essent valide, sed supplerent, adimplentes in veritate quod per satisfactiōem penitentialem agendum erat.

In hac questione aliqd̄ supponit et aliqd̄ querit, supponitur em̄ cū doctrina cōi q̄ vniū requisitorum necessario ad efficaciam indulgentie, est cā rationalis. Quod etiam manifestatur, ex eo quod si daretur indulgentia ob cām prophānā (puta pro eundo ad theatrum) constaret quod indulgentia esset nulla. Hoc autem supposito in questionem vertitur, an quemaadmodum ad collationem indulgentie requiritur rōnabilis cā ita necessario q̄ sine illa indulgentia non est validā, ita ad efficaciam tātē indulgentie (puta centū vel mille annorū et c.) exigitur simili necessitate rōnabilis cā tātē quantitatis indulgentie, ita quod sine huiusmodi rationabili cā tātē quantitatis indulgentie est inualida. Ex communibus autem ap̄p̄icatis ad hoc, non est difficile concludere partem affirmatiuam veram scilicet ad efficaciam tante indulgentie exigitur

De causa indulgentiarum

rationabilis causa est indulgentie, ita q. sine illa non est valida. Nam si ut supponit et cetera ostenditur, rationabilis causa est sic necessaria ad indulgentiam, necessario sequitur q. ad tantam indulgentiam est etiam sic necessaria: rationabilis causa illius est. Et probatur sequela inductiva. Ceterum ad minus causa descendendo consideranda est, q. licet prius pape super causa ecclesie bona rationabilia q. corporalia sit dispensatio: iuxta illud apostoli. dispensatio mihi credita est: res tamen subiecte homini prout, diversimode illi subdunt et diversimode ab illa attingunt. Et quantum ad propositum spectat, distinguenda sunt in duo genera. scilicet ex solo imperio, vel non validum ex solo imperio: sunt enim quedam in dei ecclesia que quibus ad hoc q. recte fiant, ultra pontificis imperium exigitur recta regula voluntatis imperantis, si tamen ab ipso recta regula solo pontificis imperio fiant, valida sunt: de quibus iura dicunt q. multa fieri prohibentur, que tamen facta tenent. De quorum numero sunt distributiones beneficiorum, dispensationes matrimoniorum in casibus dispensabilibus et similia. Secundum autem genus scilicet inualidum ex solo imperio, adhuc subdividitur: nam quedam inualida ex solo imperio attinguntur hoc possunt a pontifice verbo et opere per viam facti: quedam vero sunt inualida ex solo imperio, que euz hoc per viam facti attingi non possunt opere, sed verbo tantum. In primo membro huius subdivisionis continetur dilapidatio bonorum ecclesie. si enim pontifex pro suo libito ecclesie terras et. donaret, donatio esset inualida: quoniam ipse non est dominus bonorum ecclesie. et si facta et bulis poneret eos quibus donavit in possessionem, non propterea transferret dominium rerum illarum in illos. In secundo autem membro continetur dispensatio votorum: si enim votum castitatis solo imperio a papa dispensetur: constat dispensationem esse nullam: et circa voti vinculum propterea per viam facti nullum actum pontifex haberet nisi verborum: exequutio enim cuiuscunque operis pontifici ex solo imperio emanans, non attingit aliquid circa voti vinculum. Tribus igitur existentibus generibus rerum subiectarum dispensatione potestati pontificis facile patere potest, q. primum genus dupliciter a potestate pontificia attingitur. scilicet dispensatione regulata et dispensatione non regulata: in prima a potestate quidem pontificia unico modo attingitur: scilicet dispensatione, hoc est rationabili operatione: sed ab ipso pontifice aliter de facto attingitur, puta dispensatione, dilapidatione et. tertium vero sola dispensatione: id est rationabili operatione (secundis verbis, sicut et in secundo) attingi potest ita a potestate pontificia q. ab ipso pontifice. In quo autem horum generum indulgentie contineantur, facile est discernere. Quod enim non sunt sub primo genere: q. scilicet sunt valida ex solo imperio: ex eo patet, q. papa non potest dare indulgentias hac sola ratione quia vult: et si pro solo libito daret indulgentiam non esset valida: et ex communis doctrina supponimus, et aliquantulum probatum est. Et iterum probatur, ex hoc q. communia ecclesie bona temporalia non potest pontifex donare donatione valida, ex hoc solo quia vult non minus enim preterita ac chara ecclesie sunt bona communia spiritualia q. temporalia: et propterea si illo modo donatio ex solo imperio est inualida, multo magis inualida erit horum effusio ex solo imperio. Nec soluitur hec ratio, dicendo q. donatio temporalium est cum damno ecclesie, donatio vero horum spiritualium est sine damno ecclesie, nam habere damnum annexum vel carere annexo damno, per accidens se habet ad potestatem dispensatam: ut patet ex hoc quod etiam in quibusdam habentibus annexum damnum ecclesie, donatio ex solo imperio est valida: ut attestatur distributionum prelationum. Unde non penes damnum vel non damnum attenditur vis potestatis dispensative. Quia igitur communia ecclesie bona ex quibus efficaces sunt indulgentie, non continentur sub primo genere, et a secundo genere ex hoc distant, q. per viam facti nullus operis solius ubi actus papa habere potest circa illa (non enim potest transferre possessionem de facto horum bonorum sicut potest respectu temporalium) restat ut sub tertio genere thesauri contineantur indulgentiarum. Ex quibus potest formari talis ratio. Thesaurus indulgentiarum non potest veraciter attingi a potestate pontificia nisi actu vere dispensationis, ergo rationabilis causa est indulgentie: data sine causa rationabili tate indulgentie est inualida. Antecedens probatum est, et supponitur secundum communem doctrinam. Consequentia vero quo ad secundam partem probatur: tum q. eiusdem rationis est actus dantis indulgentiam et dans indulgentiam tantum: ac per hoc si solus actus vere dispensationis non attingit thesaurum indulgentie, solus etiam vere dispensationis actus

actus poterit attingere thesaurum tante indulgentie: tum q. si quantitas indulgentie attingit aliter q. per veram dispensationem oportet alium actum fingere, puta actum imperij seu libere donationis respectu talis quantitatis: tunc autem iste actus attingit thesaurum via facti aut via iuris: non via facti, q. ad istum thesaurum nullus est humanus accessus per viam facti: nec via iuris, q. de iure sola dispensatio credita est pape. Sicut sunt ergo inualide indulgentie que ex causa rationabili non fiunt, ita non est valida tanta indulgentia, puta mille annorum, nisi fiat ex causa rationabili tante quantitatis: scilicet mille annorum.

Ad primum Autem in oppositum dicitur, q. scilicet illa de verificat de indifferetis quo ad euentum: non autem de indifferetis quo ad causam. Sunt enim indulgentie indifferete ratione euentus, q. indulgentie alias bene concessae parviunt propter earum multitudinem quasi contemptum, aut ipsarum aut tantum actionum penitentiarum: tales sunt valide. Sed si sunt indifferete q. carent rationabili causa, aut omnino aut quo ad tantam quantitatem, sunt inualide. Ad secundum ita patet responsio ex dictis nam ministeria sunt in alio genere dispensabilium et indulgentie sunt in alio dispensabilium genere: illorum enim efficacia ex solo pendet imperio, horum autem efficacia ab ipso vera dispensatione esse nequit. Et propterea non est similis ratio. Ceterum ex hoc ipso q. in bulla exprimitur aliquid pro causa indulgentie, sit rationabilis causa tante indulgentie. Questum. h. Circa hoc de causa rationabili indulgentiarum questum, an ex hoc ipso q. in bulla exprimitur aliquid pro causa indulgentie: sit rationabilis causa tante indulgentie, pro parte affirmativa occurrit multiplex argumentum. Primo: q. aliter predicatio ecclesie esset falsa. Secundo: q. doctrina romana ecclesie periclitaretur. Tertio: q. non esset universaler vera illa communis sententia indulgentie tantum valent quantum sonant. Quartum: quia aliter deciperetur populus ab ecclesia: audiens tantam indulgentiam pro tali opere, et exequens illud ut habeat indulgentiam et tamen non acquireret illam in veritate.

Questio hec non est mora propter difficultatem quam in seipsa habet: sed ad excitandos illos qui sciunt in vi et deficiunt in singulari. Unde distinguendo de rationabili presumpto vel vero, duo dicenda sunt. Primum causa indulgentie expressa in bulla nisi manifestus sit error, est semper rationabilis, loquendo de rationabili presumpto: nam sicut sententia a iudice lata nisi errorem contineat manifestum, presumitur iusta, ita causa a principe expressa in dispensationibus presumitur rationabilis, nisi ut dictum est error sit manifestus. Secundum de causa indulgentie tate expressam in bulla, non oportet esse rationabilem in veritate. Et ratio in promptu est multiplex: tum q. papa potest in istis errare: quum non sit hec sententia iudicialis de his que sunt fidei. Ubi scito, quod licet accessus ad indulgentias et earum susceptio sit quedam christiane fidei professio, fides tamen christiana eo modo quo est de indulgentiis, non est de hac vel illa indulgentia. Sed sicut fides nostra circa euangelium sacramentum est quod sub hostia rite consecrata continetur corpus christi non autem est quod ista hostia sit rite consecrata, neque est quod sub hac hostia que proponitur adoranda continetur corpus christi (quoniam utrumque eorum potest esse falsum: fides autem christiane non potest subesse falsum) ita circa indulgentias non curado pro nunc quomodo spectet ad fidem, fides nostra est quod indulgentie rite date sunt valide: et non spectat ad fidem an ista indulgentia sit rite data, an ista causa sit rationabilis, an ista indulgentia sit valida. Et simile est de alijs singularibus: quoniam hec omnia possunt esse falsa: et propterea non spectat ad fidem nostram, sed ad humanam opinionem seu credulitatem, que est de his singularibus, et potest falli. Et propterea accessus ad indulgentias, in communi quidem est quedam fidei professio: sed accessus ad istam indulgentiam, procedit ex fide rationis ex causa remota, et humana credulitate huius indulgentie, huius cause et huiusmodi, rationis ex causa proxima. Et effectus sequitur conditionem cause proxime sicut conclusio minorem seu deterioriorem premissam: ideo potest concurrere iste falli absque christiane fidei detrimento. Tum q. non solum potest papa errare in huiusmodi, sed etiam facile potest errare, sicut et in alijs similibus actibus. Ware siquidem indulgentias, consistit in actibus absolutionis et dispensationis: ab solvuntur enim per eas penitentes ab iniunctis penitentibus et dispensantur thesaurus meritorum christi et sanctorum: sed tamen in actu abso-

Questum I.

43

actu absolutionis q. in actu dispensationis facile committi potest error etiam ex proposito: ut patet in dispensatione votorum, et in dispensatione bonorum temporalium ecclesie, et ministeriorum ecclesiasticorum, et in absolutionibus a censuris et iuramentis in pre iudicium aliorum et. ergo in hoc quoque singulari facto quo dat indulgentiam seu exprimit talem causam pro tanta indulgentia, errare facile potest. Nec est recurrendum ad spiritus sancti assistentiam, et propterea pie debet credi q. non potest papa in istis errare. Nam in maiori causa permittit spiritus sanctus romanos pontifices errare, scilicet in causa spectante ad sacramentum matrimonij: in qua (ut habetur extra de sponsa, duorum in causa licet) Alexander, itaq. dicitur: quis aliter a quibusdam predecessores nostris sit aliqui iudicatum: quod longe plus est, quaz dare in indulgentiam indifferetam ex causa: tum q. erat causa sacramentalis: tum quia iudicialiter actum est: indulgentie autem potest dari passim sine concilio et sine meditatione: ac per hoc sine discretionem. Quamvis igitur non spectet ad subditos, discutere et iudicare de pontificis indulgentiis aut causarum meritis: dubium tamen non est posse etiam per papam dari indulgentias indifferetas, et quo ad causam et quo ad euentum.

Ad primum Ergo in oppositum dicitur, q. predicatio ecclesie quo ad indulgentias tripliciter se habet. Primo narratiue: prout scilicet narrat contenta in bulla: et hic nulla est falsitas: q. narratio est vera. Secundo doctrinaliter: hic sub distinguunt. Vel docendo doctrinam fidei: et sicetiam nullum est periculum falsitatis: q. sicut fides non se extendit ad istam indulgentiam aut istam causam istius indulgentie, ita nec doctrina ecclesie extendit se ad hec singularia. Vel docendo opinionem doctrinam: sic potest predicare falsa si opinio predicata est falsa: et propterea ad preferendam predicationem ad huiusmodi falsitatem, debet predicatoris opinatiue aut recitatiue opinionem predicare. Ad secundum dicitur, q. aliud est loqui de doctrina romana ecclesie, seu Romani pontificis, et aliud est loqui de operibus eiusdem. Docuerunt siquidem romani pontifices multi indulgentias ex causis rationabilibus dari: in qua doctrina continetur q. etiam tanta indulgentia debet, pcedere ex causa rationabili tate quantitatis: ut superius deductum est. Factum autem quod in bullis indulgentiarum continetur: si quandoque periclitaretur, non propterea Romana ecclesie doctrina periclitaretur. Ad tertium dicitur dupliciter. Primo q. illa sententia intelligitur negatiue, hoc est non plus valent q. sonant: diuulgata enim videtur sententia illa ad excludendas extensiones indulgentiarum ad ea que sub earum tenore non continentur. Secundo dicitur, q. vera est de indulgentiis discretis: non autem de indifferetis quo ad causam. Potest tertio dici, q. vera est in foro exteriori: in quo statim presumptio iuris. Ad quartum dicitur, quod populus potest quidem decipi in huiusmodi sed non decipit ab ecclesia: sicut etiam potest decipi adorando hostiam propositam a sacerdotem in missa. Si contingeret autem in huiusmodi populum falli, falleretur aut a propria credulitate, aut ab humanis opinionibus, aut ab indifferetio facto dantis indulgentiam, vel ab omnibus simul: et non ab ecclesia: ad cuius doctrinam non spectant hec singularia, sicut nec ad eius fidem.

An preter gratiam requiratur ex parte suscipientis indulgentias, aliqua alia dispositio.

Circa Suscipientes indulgentias dubium duplex occurrit. Primum an preter gratiam requiratur ex parte suscipientis aliqua alia dispositio. Secundum est an tempore quo fit opus pro indulgentia, oporteat operantem esse in gratia. Et in primo Quidem dubio pro parte negativa est auctoritas doctrine communis: tenetis ad indulgentiam sufficere tria, auctoritatem in dante, gratiam in suscipiente, pietatem in causa. In oppositum est, quod ad plenariam remissionem pene per viam sacramenti penitentie, non sufficit gratia ex parte suscipientis: ergo nec ad plenariam huiusmodi remissionem per viam indulgentie, sufficit gratia ex parte suscipientis. Antecedens est clarum: alioquin quilibet confessus in gratia, consequeretur plenariam remissionem pene. Consequentia vero probatur: tum quia sacramentum pene, Consequentia vero probatur: tum quia sacramentum est potius quam indulgentia: et distributio thesauri per sacramentum est longe libera quam quilibet pontifex: quoniam liberalitas divina in infinitum excedit liberalitatem humanam.

In hac Questione quia difficile admittitur oppositum eorum, que consequimus, censorem delidero in-

tellectum mundum ab opinionibus. Videtur siquidem mihi rationabiliter dici, q. non sufficit sola gratia ex parte suscipientis ad veraciter consequendam indulgentiam coram deo. Sunt siquidem confessi in gratia duplicis ordinis: quidam solliciti ad satisfaciendum per seipsos pro peccatis suis: quidam negligentes satisfacere per seipsos. Primi condignas penitencias vel petunt a confessoribus sibi imponi, parati eas implere: vel sponte illas assumunt, dum continue studet per sua sancta opera satisfacere, ieiunando, orando, elemosinas dando et. ad hoc. Secundi vero parvissimam penitentiam aut rogant aut leti suscipiunt: et quum illam impleverint (qua sciunt esse minimam) non curant amplius de satisfaciendo: reputantes sibi sufficere q. non ibunt ad infernum. Et hi sunt quibus indulgentie non pro sunt iudicio meo. Et ratio q. me mouet est. Nullus indignus aliena satisfactione pro pena sibi debita, consequitur veraciter fructum indulgentie: sed quilibet in gratia constitutus negligens satisfacere per seipsum, est indignus aliena satisfactione pro pena propriis peccatis debita: ergo nullus constitutus in gratia negligens satisfacere per seipsum, acquirit fructum indulgentie. Ad hoc propositio intelligentibus terminos est evidens: indulgentia enim per satisfactionem alienam (hoc est christi et sanctorum) parit fructum qui est remissio pene temporalis pro actuali peccato debita: ac per hoc si est aliquis indignus aliena satisfactione, indignus est indulgentia. Indignus autem indulgentia non consequitur veraciter fructum illius, tam verum ac manifestum est ut probatione non egeat, apud intelligentes distributionem diuinorum donorum in solis dispositis habere locum: constat autem indignos non esse dispositos, et diuina operatione remissiones fieri penarum per indulgentias humano ministerio rite concessas. Ad euidetiam autem minoris prelibanda sunt duo: primum est q. satisfactio pro pena temporalis, actuali peccato debita est onus personale: tenetur enim ipse qui peccauit, facere satis: secundum est q. licet tam contritio q. confessio sit ita personalis q. non possit per amicum suppleri: satisfactio tamen quia per exteriora bona fit, inter que computantur amici, ita est onus personale q. capax est amicitie adiutorij. Quibus premis probatur minor primo sic. Indignus amicitia adiuutorio est indignus aliena satisfactione: sed constitutus in gratia, negligens satisfacere per seipsum: indignus est amicitia adiuutorio: quoniam amicitie ratio poscit q. amicum sit idem velle et idem nolle: et propterea si ego pro meipso nolo satisfacere, par est ut amicus quoque hoc nolit: quin potius non amice peteret ut me negligente satisfacere, ipse pro me patere. Postea recte huiusmodi negligentes querentes p. indulgentias satisfacere, verbo domini reprehendi, alligant one ra graui et importabilia in humeros hominum: id est amicum: digito autem suo nolunt mouere ea. Nec obstat q. sancti iam passi sunt: q. similis est ratio de passionibus preteritis et futuris q. illis solis plunt preterite, pro quibus patienti fuerat: et ideo si pro huiusmodi negligenteribus non fuerat ab amicis patientiendum, nec postea q. passi sunt, illis amicorum profuit passionibus. Secundo probatur eadem minor similiter ex habitu dine ad communem ecclesie thesaurum: q. in qualibet bene ordinata repub. quatuor rationabilis adest quandoque causa dispensandi eodem thesaurum in cuius grauatos ere alieno, negligentes tamen soluere, indigni censentur ad adiutorio thesauri: et eo enim q. possunt de suo soluere et non curant, indignos se reddunt tali subleuamine. Et nisi tales pro indignis haberetur, foueretur negligentia: q. alij horum exemplo ad similem negligentiam prouocarentur: legis autem est facere non negligentes, sed virtuosos. Quum igitur ecclesia sit a deo ordinata, et quum non est ut spiritualis dispensatio thesauri, negligentes satisfacere pro dignis habeat: hoc enim vere esset enervare satisfactiones penitentiales. Non plunt igitur indulgentie constitutis in gratia negligenteribus satisfacere per seipsos: q. in indigni sunt indulgentia: sed oportet ultra gratiam dispositos ipsos esse, ut digni sint alienis satisfactionibus, sunt autem digni per hoc q. sunt parati per seipsos satisfacere: sic enim sunt digni amicitia adiuutorio ad satisfaciendum: parati autem ad satisfaciendum per seipsos sunt, non qui negligunt per seipsos satisfacere, sed illi soli quorum voluntas sic est ad satisfaciendum parata, q. non retardat opus nisi impedita. Confirmatur autem hoc ex antiqua forma indulgentie, quum dicitur, vere penitentibus. Penitens enim dupliciter dicitur: vel per exclusionem contrarii: q. scilicet nihil habet in suo animo contrarium penitentiae: hoc modo quilibet existens in gratia, est penitens etiam si sit negligens. Q. pus. Laeta, f. f.

De causa Indulgentiarum.

Ad hoc ad satisfaciendum. Vel per positionem virtualis penitentie: quia scilicet vis affectus penitentialis in eo secundum viget. et hoc modo penitens non est nisi sollicitus ad persequendum satisfaciendum. Quia ergo dicitur, vere penitentibus: nisi superflue seu ad maiorem expressionem appositum sit ly vere, denotat indulgentias non consequi penitentes negligentes, sed penitentes sollicitos: qui soli sunt vere penitentes, significante participio actum penitendi: qui non inuenitur apud negligentes, sed apud sollicitos. Ad manifestum quoque sua datur hoc idem ex alio verbo eiusdem forme, quum dicitur: de iniunctis penitentibus, constat. n. communiter quemlibet penitentem paratum esse ad iniunctam penitentiam peragenda alioquin non accepta esset illam. Et propterea ex hoc verbo duo habentur: alterum est quod indulgentia nisi noua forma datur, non absoluit nisi a penitentibus iniunctis: alterum est quod indulgentia non prodest nisi parato per se satisfacere. primum enim horum explicite, secundum implicite (inquantum paratus ad satisfaciendum supponitur) ex eodem verbo habetur. Et hinc sequitur primum quod frustra faceret quod sibi iniungi magnas penitentias a confessoribus non ut ipsas adimpleret, sed ut per indulgentias ipsas exolveret: quia hoc non est esse paratum ad satisfaciendum, sed ad imponendum amicis iugum suum. Sequitur secundo, quod si forma indulgentie mutaretur, et ad non iniunctas extenderetur penitentias, dispositio tamen suscipiens non propter ea mutaretur: quoniam ex natura rei exigitur ex parte suscipientis esse paratum ad satisfaciendum secundum vires per se ipsum: ut declaratum est. Nec intelligo hanc preparationem ad satisfaciendum ita stricte quin per aliquid equiualeans aut maius supplere possit. ut per hoc quod contingit quandoque causam pro qua datur indulgentia tale ac tunc exigere opus ut excedat preparationem ad satisfaciendum: puta si datur plenaria pro actu quo se exponit morti pro christo, aut perpetue macerationis alicuius proferuit, aut aliquo huiusmodi: tunc causa indulgentie ex parte concedentis tenet locum cause rationabilis tante indulgentie, et ex parte suscipientis supplet locum dispositionis reddentis dignum amabili satisfactione. Secus autem est si daretur plenaria pro visitante aliquam ecclesiam: nam dato quod causa esset rationabilis ex parte concedentis, visitatio tamen ipsa non supplet vicem preparationis ad satisfaciendum: quum nec illi equiualeat nec excedat.

Ad obiectionem. Autem in oppositum dicitur, quantum ad diuini thesauri. spectat quod aliorum opiniones sequutus est: ut ipsemet tria illa colligendo explicat in. iij. sen. distin. xx. q. i. artic. iij. q. iij. Quorum vero ad communem doctrinam, quia non nisi opinata est (cum bona reuerentia dictum sit) non inconuenit adinuenitis ab ipsis aliquid noui superaddi, quod sub forma indulgentie latebat, et ratione probabilis roboratur. Et secundo, quod iuxta hunc dicendi modum soluuntur omnes questiones, tam de nimis largo dei foro, quam de omittendis suffragiis pro plenarie absolutis in morte, quam de admiratione sapientum, et de oblationibus detrahentibus: et excitantur christi fideles ad penitentie opera. Nec aliquid admittitur efficacie indulgentiarum: sicut nihil admittitur efficacie sacramentorum ex hoc quod oportet accedere ad illa esse digne dispositos, si fructuosa sibi esse volunt: soli siquidem indigni indulgentia, ab illius fructu iuxta hunc dicendi modum excluduntur.

In tempore quo fit opus pro indulgentia, oportet operantem esse in gratia. Quæstio. iij. Secundum vero quæsitum de causa indulgentiarum, sciendum est, quod dupliciter dantur indulgentie. Vel tra quod tempus indulgentie et tempus operis sit unum et idem: ut quia datur indulgentia visitanti ecclesiam. Et tunc non habet locum hec questio: quoniam constat tempus fructus indulgentie coexistere gratia in percipiente illum. Vel ita quod aliud sit tempus operis, et aliud sit tempus percipiendi fructum indulgentie: ut quia datur indulgentia femel in vita et femel in morte suscipientibus crucem. et tunc habet locum propolita questio, an exigitur gratia tunc quum sit opus pro quo datur indulgentia. Videtur enim pars negatiua vera. Tum quia absque gratia tempore operis saluari possunt omnia requisita ad fructum indulgentie: nam saluatur auctoritas in dante, pietas in causa, gratia etiam sollicitudo in suscipiente tempore quo suscipit illam: ergo etc. Tum quia non minus vbi huiusmodi opus pro se et pro alio: si pro alio (puta existente in purgatorio) opus hoc quis faceret sine gratia, in-

dulgentia valeret pro illa anima, presupposito ut quicquid sit, quod possit quod accipere indulgentiam per defuncto faciendo tale opus: ergo ad faciendum opus pro indulgentia, non requiritur gratia.

In hac questione. Videtur mihi non solum rationabilior pars affirmatiua, scilicet quod exigitur gratia etiam tempore operis. Probaturs hoc dupliciter. Primum ex antiqua indulgentiarum forma quum ordinate utriusque exprimitur: ita quod primo loco exprimitur gratia, et secundo exprimitur opus, non qualitercumque, sed ut ipsa gratia afficiat operantem: dicitur enim sic omnibus vere penitentibus et confessis qui visitauerint talem ecclesiam, seu qui manus porrexerint a diuitibus etc. Ubi manifeste patet forma ecclesie consueta haberi penitentiam seu gratiam coercit ad tale opus pro quo fit indulgentia. Deinde probatur hoc ratione. Sicut thesaurus ciuilis non nisi pro ciuili causa dispensatur, ita thesaurus vitalis non nisi pro sola vitali causa dispensatur: sed thesaurus indulgentiarum est thesaurus vitalis, vt patet ex passionibus viuus christi et sanctorum constantibus: et vite eterne impedimenta tollens: ergo pro sola vitali causa communicatur: sed opus extra gratiam non est viuum sed mortuum: ergo pro eo thesaurus indulgentiarum non comunicatur. Et confirmatur ex hoc quod reliqua requisita ad dispensationem thesauri indulgentiarum sunt viuaria: viuunt enim qui passi sunt sancti, vt ne sunt et passionibus eorum: viuunt et summus sacerdos qui est vt principalis dispensator indulgentie, viuunt principes indulgentie: ergo et viuaria oportet esse eam indulgentie: que est enim conuictio lucis ad tenebras, et vite ad mortem. Nec obstat quod pontifex datus indulgentiam possit esse mortuus secundum vitam gratie quoniam ipse ministrat tantum est, et velut instrumentum christi concurrat. Ad eam enim principalem respiciendum est: vt patet in simili: quum scilicet dominus in charitate existens per reprobam dispensatorem elemosynas distribuit: est enim opus illud viuum non obstante spiritali morte ministris. Oportet ergo viuum esse opus pro quo datur indulgentia.

Ad primam ergo. Obiectionem in oppositum, dicitur falsum esse quod sine viuio opere oia requisita ad indulgentiam saluatur: nam pietas in causa claudit in se vitam operis. Ex hoc enim quod exigitur pietas in causa, hoc est in opere pro quo datur indulgentia: consequens est quod exigitur etiam vita: nam pietas ipsa nisi sit viuua pietas non est quum nulla sit christiana virtus sine charitate. Ad secundum dicitur, quod opus mortuum sicut non sufficit ad indulgentiam pro se pro tempore quo erit in gratia ita non sufficit ad indulgentiam pro alio existente in gratia. Et si inuestitur, quod elemosyna facta extra charitatem pro existente in purgatorio valet pro illo: ergo multo magis valet mediante indulgentia. Respondetur quod elemosyna talis non valet pro defuncto per modum satisfactionis, sed per modum supplicationis: scriptum est enim: abscondite elemosynam in sinu pauperis, et ipsa orat pro vobis. Peccatorum autem supplicationes quandoque exaudiri auguratur, testatur, reprehendens verbu cecili nati: nos scimus quia peccatores deus non exaudit. Et hoc autem quod valet per modum supplicationis mortue, non sequitur quod valeat pro indulgentia acquirenda: quoniam indulgentia habet vim satisfactionis viuæ: supplicatio autem mortua, solum misericordie innuitur dei cui supplicatur.

De modo tradendi seu recipiendi ordines. Artic. vnicus. Circa Sacramenta tam extreme unctionis quam ordinis nihil mihi scribendum occurrit: nisi circa sacramentum ordinis cautos reddere, ne pertinet quisquam aut leuis sit circa modum tradendi aut recipiendi ordines. Nam si collecta fuerint que pontificales codices, que ratio autoritasque doctrinæ tradidit, incerta valde apparebit presbyteratu excepto, reliquorum natura ordinum. Et de minoribus quidem ordinibus et subdiaconatu magister sententia. iij. distin. iij. sententia, dicit institutos esse ab ecclesia. De diaconatu vero ambiguum magis est: quia non constat ex actibus apostolorum diaconos altaris, sed diaconos mensarum et viduarum institutos esse ab apostolis act. vi. quum postius oppositum ibi dicitur: quoniam diaconi altaris ad orandum et predicandum ordinantur (vt in pontificalibus patet) ibi vero dicunt apostoli nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus. Quocirca licet tunc non fuerint diaconi altaris instituti: videntur tamen ab apostolis instituti, licet nesciatur quando et vbi. Iungit siquidem diaconos episcopus

Quæsitum. I.

44

pie Paulus ad philipp. 2. dicens: oibus sanctis in christi iesu qui sunt philippis cum episcopis et diaconibus: et prime ad timotheum. iij. descripto episcopo describit qualis deus esse diaconus. Et quia ambe ecclesie: scilicet philippensis et ephesina (cuius erat timotheus episcopus) erant ecclesie gentium, in quibus non legitur vixisse in christianos: vt hierosolymis, ac per hoc non egebant diaconis mensarum et viduarum: ideo diaconi altaris videntur esse isti. Et confirmatur ex dio. ponente diaconatus ordinem in primitiua ecclesia. vnde diaconatum ab apostolis credimus cepisse. Et quod magis viget, nulla videtur certa forma in diaconatu: nam si antiqua pontificalia impositio manum super diaconum non habet certam verborum formam, nisi orationem illam: emitte quesumus in eos sanctum spiritum etc. que sunt noua pontificalia. post impositionem manuum dicenda est. Datio autem libri euangeliorum certam habet formam verborum: sed tunc non imprimi characterem ex eo videtur, quod antequam euangelium aliquod esset scriptum diaconi ab apostolis videntur ordinati: non dicendo accipe potestatem legendi euangelium, sed vt creditur per impositionem manuum. Idem quoque apparet in subdiaconatu: in quo nulla pontificalia habet nisi materiam sine forma, scilicet traditionem calicis vacui etc. Et deo de minoribus ordinibus in quibus varietas multiplex inuenitur etiam inter antiqua pontificalia: ex quibus apparet quod huiusmodi ordines sacramentalia quedam videntur magis quam sacramenta. Et ad hoc ducit ratio: quia per nullum dictorum ordinum potest ordinatus actum aliquem qui sine illo ordine fieret esset nullus: vt patet discurrendo per singulos actus diaconi et inferiorum. Et per hanc rationem episcopatus videtur ordo: quia aliquem actum potest episcopus quia non episcopo factus nullus est: vt confirmare, presupposita veritate decretalis extra de consuetudine cap. quanto.

Hec autem sunt. Collecta, non ea ratione vt noua velim? ingerere doctrinam de sacramento ordinis: sed vt doctus quisque percipiat incertitudinem materie de qua est sermo: et non velit plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: hoc est vt sit contentus consuetu pontificali ecclesie in qua ordinatur. Et si aliquid fuerit omisum eorum que ex nouis pontificalibus sunt addita: puta quia non est datus subdiacono liber epistoliarum cum illis verbis: accipe librum etc. non propterea supplere oportet in alia ordinatione huiusmodi omisum: huiusmodi enim noua additio non facit legem nouam. Nec mihi aliquis obijciat oppositum me alibi scripsisse, quum de similitudine contractus in primo quolibet scripti. Hec enim non aduerfantur illis: quoniam non nisi de his quorum contractus simul cum traditione in pontificali mandatur, loquutus sum. Tutius tamen esse constat sequi antiqua pontificalia in tribus infimis ordinibus quod modernum in quo ostensio materie prius mandatur cum verbis de postea tactus materie. Et certe mirum est, quum corrector ille mutauerit ministerium materie in acolitus: scilicet archidiaconus in episcopum, vt tutiorem viam eligeret: in precedentibus ordinibus labori episcopi tantum peperit, vt nimis tutas viam eligeret. In antiquis siquidem pontificalibus diuersimode de minoribus ordinibus habetur: nam alicubi de ostiario et lectore habetur, tradit sibi clauem vel librum episcopus dicens: de erocis vero habetur: accipiat librum de manu episcopi dicens sibi: de acolito autem accipiat candelabrum etc. de manu archidiaconi dicente sibi episcopo. Ubi apparet semper similitas forme et materie: et quod materia non est monstratio, sed traditio et acceptio. Alicubi vero habetur, vt in nouo pontificali tempore innocentij octauis impresso legis.

De sacramento matrimonij triplex quæsitum. Circa Sacramentum matrimonij pauca tractanda occurrunt. Et primo circa ipsum matrimonij contractum tria occurrunt dubia. Primum est an matrimonium contractum per procuratorem sit sacramentum. Secundum an contractus matrimonij clandestinus sit quandoque licitus. Tertium est, an matrimonij contractus non propter prolem nec propter vitandam fornicationem, sit licitus.

An matrimonium contractum per procuratorem, sit sacramentum. Quæsitum. i. Primum ratio dubij est: quia matrimonium inter fideles verum et ratum est sacramentum: contractus autem huiusmodi per procuratores efficitur matrimonij verum et ratum: ergo est ibi sacramentum.

Priore. Coniugium inter infideles est sacramentum: vt dicitur extra de diuor. cap. gaudemus: ergo a fortiori coniugium huiusmodi quod est verum et ratum, est sacramentum.

In oppositum. Est, quod nullum sacramentum ministratur per procuratorem. Ad hoc dicuntur duo: primum directe respondendo quæsitum, quod matrimonium contractum tantummodo per procuratorem non est sacramentum ecclesie. Quod manifestatur dupliciter. Primum quod nullum sacramentum suscipitur per procuratorem: quia receptio sacramenti est passio personalis: quum sit intus quidam receptio gratie sacramentalis, foris vero exigit aliquam in sua persona sensibile actionem vel passionem: vt patet ex comuni ratione in oibus sacramentis. Et confirmatur ex hoc quod sacramentum penitentie non potest suscipi per procuratorem: nam sicut sacramenti matrimonij consistit in contractibus, ita sacramenti penitentie consistit in actibus iudicialibus, et autem in iudicialibus quod in actibus phibet multa fieri per procuratorem nisi ratio sacramenti: potest enim quis iudicari, absolui, ligari per procuratorem, sed non sacramentaliter: et similiter potest quis contractum facere de propria persona per procuratorem, sed non sacramentaliter. Et confirmatur rursus: quod si per procuratorem posset suscipi sacramentum, sequeretur quod dormientibus ambobus coniugibus dum procuratores contrahunt, coniuges sacramenti suscipiunt, et nihil oino a seipsis aut ministro aliquo sacramenti circa ipsos tunc fieret: quod non solum est absurdum, sed non intelligibile, stante constantia sacramenti ex materia et forma etc. vltra hoc sequeret quod dormiens peccaret mortaliter peccato sacrilegij, suscipiens sacramentum in peccato mortali, si contingeret vt iussisset tunc dormitum in peccato mortali: non est ergo coniugium contractum inter fideles per procuratores sacramentum, donec coniuges ipsi coram ratificent contractum: quod tunc fit, quum coram positi primo manifestant sibi inuicem se habere vt coniuges. Secundum est, quod licet huiusmodi coniugium per procuratorem contractum non sit sacramentum: est tamen verum coniugium, dirimens quodcumque aliud postea contractum consummatum, multo magis quam primum coniugium inter infideles dirimit secundum: vt dicitur extra de diuor. cap. gaudemus. Potest tamen facilius dissolui de consensu partium applica autoritate matrimonij per procuratorem contractum quod per seipsos coniuges contractum: quoniam in illo deest sacramentum, quod non deest huic.

Ad primam. Coniugium dicitur ratum dupliciter: vel radicaliter vel formaliter. Et quod coniugium fidelium per procuratores contractum est ratum in radice baptismi, non autem est ratum ex forma ipsi sacramenti matrimonij: coniugium autem inter infideles nullo modo est ratum. Ad secundam dicitur, quod vel est loquutio intrinseca, vt dicitur sacramentum coniugij pro coniugio: vel latiori vocabulo sumit sacramentum: et non proprie, vt restringitur ad significationem sacramenti noue legis: de quo solo est nostra questio.

An matrimonij contractus clandestinus sit quicquid licitus. Quæstio. iij. Secundo (an matrimonij contractus clandestinus sit quicquid licitus) absque argumentis dom est, quod quum contractus clandestinus non sit sine se malus moraliter, sed ratione accidentis ex illo consuetudinem, ideo in casu quo cessaret omnia inconuenientia, licitus esset. Hec clandestinitas: quum tunc etiam cessaret obligatio iuris positui, quod per huiusmodi inconuenientia constat emanasse. Coniugit autem de facto plures casus iste quum matrimonij contractus est in facie ecclesie et consummatum: et tunc tunc in veritate nullum per aliquod occultum impedimentum dirimitur: puta quia precognouerat consanguineam uxoris. Tunc tamen habita dispensatione per secretas vias potest et debet contrahi matrimonij sine testibus ad euitandum scandalum: imo nec coniugij impedimentum manifestare, sed dulciter rogare vt pro consolatione sua velit se iterum acceptare in coniugem: et parte assentiente sufficit. Sic enim euitatur ois infamia: et intentum habet nullum potest in conueniens sequi ex huiusmodi clandestinitate.

An vero. Ante dictum in facie ecclesie matrimonij accidentem re possit casus in quo licit sit contractus clandestinus, non mihi occurrit de clandestinitate pro se, sed potest contingere de clandestinitate per accidens, quod sit aut licit aut sine mortali peccato. Licet quidem, si contingeret carere testibus, et oporteret sperare vt in bello seu direptione ciuitatis salui fieret pingat, posset per se habiles sperare et consummare: vt vel sic euaderent oppositum etc. cessant enim oia inconuenientia, et preter intentionem est clandestinum matrimonium. Absque mortali deo: vt si puella est sub malignis tutoribus, nec tradat viro imprudenti cui dano debite sibi opus. Laier. 55 ij

Opus. Laeta. SS ij

etiam moris de bono in malum: et propterea sicut simpliciter a
absoluitur, videtur consensu approbatio potest placere actus pre
ritus, ita potest delectari de illo. Et licet hec ratio sufficiat,
manifestatur tamen ex similitudine inuncti officio, potest vo
luntarie delectari de vindicta quam exercuit occidendo per
turbatores reip. nec solum intus potest delectabiliter memora
ri, verum potest etiam delectabiliter hec enarrare: vt patet.
Idem autem est iudicium de voluntaria delectatione in cogi
tatione, memoria, narratione et facto vindicte et cuiuscunque al
terius actus: memoria enim de iustis seu licitis eodem more
est delectabilis quo et ipsa iusta elicitur fuerunt delectabilia.
Aduertendum tamen est hic, quod aliud est loqui de volunta
ria delectatione preteriti actus liciti, et aliud est loqui de cogo
nitibus illam: nam stat quod ipsa delectatio de actu preterito
voluntaria immunita sit semel a peccato mortali: et tamen
ipsamet vt annexum habet malum aliquod (puta pollutionem
vel delectationem interiori consequentem velleitatem actus si
milis preteriti, aut consequentem insequentem concupiscentiam)
sit peccatum mortale. Et quia venerea quantuncunque licita qui
cogitantur, annexam habent concupiscentiam carnis, motusque
qui etiam non precipiente intellectu insurgunt (vt experientia
testatur) ideo si videtur delectatio periculum habet annexum
pollutionis aut ruine anime ad aliquem prauum consensum
huiusmodi delectationum annexarum (vt communiter videtur
accidere voluntarie immorantibus in memorijs talibus) tenetur
euitare huiusmodi memoriam, sicut tenetur fugere huiusmodi
pericula. Sine his tamen huiusmodi memoria communiter
sunt peccata venialia: quia carent pia necessitate et utilitate.
An voluntaria delectatio de visa pulchra muliere, sit copu
rata inter peccata mortalia delectationis morose. Dubium est.
tertium est An voluntaria delectatio de vi
sa pulchra muliere, sit compu
tanda inter peccata mortalia delectationis moro
se. Et est ratio dubij: quia simile videtur iudicium
de delectatione omnis sensus: sed voluntaria delectatio de

muliere tacta, spectat ad delectationem morosam: ergo et de visa.
Ad hoc Dicitur, quod quia nulla sensatio naturalis sit
semel peccatum (quoniam est a natura ipsa cui
consequente delectatione) pculdubio nisi mulieris visus aut
tactus sit moraliter malus, delectatio voluntaria de ipsa visa aut
tacta non est mala. Vt inter tactus et alios sensus est quo
ad propositum dictum: in hoc quod visus mulieris pulchre secun
dum seipsum delectabilis, non est libidinosus nisi ex parte vi
dentis ad malum ordinem: tactus autem per oscula et amplexus
vt est semel tactum talem delectabilis est libidinosus, sicut et con
cubitus, nisi coniugij bono honestetur. Quoniam delectatio
sensibilis semel quendam tactum, scilicet osculorum, amplexuum
et huiusmodi, est secundum se a natura ordinata ad venerea de
lectatio autem visus non est semel de hoc ordinata, hincenim
fit, vt illa ob solam delectationem exercitata sint libidinosi
suis aut intus. Et propterea sicut sensibilis delectatio osculo
rum et c. extra coniugium illicita est et secundum se mortalis (vt
in commentarijs precedentis libri diffuse declaratum est) ita vo
luntaria delectatio de huiusmodi cogitatis, mortale peccatum est de
lectationis morose. Et per oppositum quia videre mulierem pul
chram, non est semel de ordinatum ad venerea, ideo delectabiliter
videre mulierem pulchram, et ex suo genere nullum est peccatum: ac
hoc delectabiliter cogitare de visa muliere pulchra, nisi otiose
vel ob malum fiat, peccatum nullum est. Et hec similiter intel
lige de huiusmodi actibus secundum se: nam secundum anne
xa pericula iudicandum est iuxta canones periculorum: mul
ti enim ex aspectu mulierum conuertuntur: vt patet de dauid et c.
Et hec Sufficiat pro hoc libro super tertia parte diui rho
ma eiusdem: ad gloriam in primis omnipotentis dei, deinde ipsius
apostolice in qua nunc sedet leo decem: postquam maxime: cui et
scripta et scribenda omnia submissa semper esse volo. Rome die
ris, decembris. Anno christiane salutis millesimo quingentesimo
vigesimo: etatis autem mee quinquagesimo secundo. Amen.

Ad reuerendissimum ac illustrissimum d. d. Julium medicum, s. r. ec. presbyterum cardinalem ac vicecancellarium:
tractatus de indulgentijs Thome de vico caletani cardinalis sancti Xisti.

Prologus.

Satis constat pater amplissime, inter eos thesauros qui ab apostolice potestatis throno ad animarum salutem per eccle
siam diffunduntur, nequaquam in extremo loco ponendas esse remissiones illas quas trito tam noie indulgentias appel
lamus. De quarum vi quum varias pontificij iuris et theologie professorum opiniones esse animaduertet, libuit mi
hi pro mea consuetudine, qui omnes meas lucubrationes ad ecclesie utilitatem semper consuli, pro virili mea hic quoque in
summa compendiosis redigere, quid illud denique sit quod tanquam rationis certum de huiusmodi remissionibus habeamus. Postquam
vero de hac re opusculum tibi iure optimo dedicandi censui tum sequutus illorum more qui principibus viris integritate,
prudencia, fortitudine ac magnanimitate excultis (qualem te esse oes gaudemus) liberos suos nuncupare pregegnit: vt sub illo
rum auspicijs honestati, gratiores in vulgus prodeant. Tum quia sanctissimi domini nostri Leonis, x. benignitate, in sacri
ro. ecclesie senatus accitus, inclite facillime vestre in vniuersum, ac scilicet in singulis vestris, tibijs pferim (que precipui mihi
patroni diuini elegi) et meipsum mei fetus dedicandos esse cognosco. Adde etiam quod tu ro. ecclesie vicecancellar
ius diuio suspectus sis laurentio, cuius est officij sedis apostolice tractare thesauros ac dispensare: iure quodam suo nostrum hic
libellum in quo agitur de spiritualibus ecclesie thesauris, vt patronus ac pater tibi vedicat et asciscat. Quia itaque amplitudine tua, et
ea benignitate munus hoc quoque meum accipias, qua et meipsum maximo tuo beneficio honestati dignatus es in chetelam accipere.

Que a pascis constant de indulgentijs. Capitulum. i.

De ortu Indulgentiarum si certitudo haberi
posset, veritati indagare opem ferret:
verum quia nulla sacre scripture, nulla pascorum doctorum
grecoz aut latinoz auctoritas scripta hunc ad no
stram deduxit notitiam: sed hoc solum a trecentis annis scri
pture commendatum est de vetustis patribus quod beatus Greg.
indulgentias stationum instituit: vt in. iij. sen. diui rho. habetur.
Longe siquidem post Greg. legitimus quod quidam indiscretas et sup
fluas indulgentias dabat: vt innoc. iij. in. c. qui ex eo. extra de
pe. et re. dicit. Et p. xl. forte annos ante ab alex. iij. propositam
de indulgentijs datis ab epis quone solutam inuenimus ibidem
in. c. quod autem. Et verbis quoque inno. iij. in. c. excommunicamus: extra de here. s. catholice apparet concessam fuisse indul
gentiam euntibus in subsidium terre sancte. Et quauis non in
uentatur in iure indubie tamen tenetur cruciate expeditione ful
tam fuisse indulgentiam plenariam: et hoc haberi dicitur in parte
decis de decretalis ad liberandam. extra de iudeis. Et hec autem
te testibus non solum habetur quod indulgentiarum gra anti
qua est in christi ecclesia, et non noua adinuentio: sed hinc clare
quatuor primo quod dare indulgentiam alicui est illum absol
uere secundo quod ista absoluit spectat ad forum penitentiale,
tertio quod ista absoluit a penitentibus iniunctis, quarto quod

quandoque sunt indiscrete. Et primum quidem eorum habetur
expresse in dicto capitulo quod autem. ab alex. iij. respondente ar
chiepo cantuariensi. quod quia nullus potest ligari aut solui a
no suo iudice, id indulgentie pcesse ab aliquo epo, non se extendit
ad non subditos sibi nisi de consensu propriorum iudicum. Itaque
num rursus clare docet, quod indulgentia est absoluit, ideo a proprio
iudice vel de consensu proprii iudicis ab alieno potest fieri tantum.
Reliqua vero tria hinc ex concilio generali sub innoc. iij. in. c. qui
ex eo. extra de pe. et re. Quod enim spectat ad forum penitentia
le inde hinc: quia ibi pasci et enervat plenarie satisfacione in dis
creta indulgentia. Quod ab iniunctis liberet penitentibus: clare
ibi habetur, et similiter quod superflue et indiscrete quandoque fiant.
Capitulum. ii.
Principium Indulgentie ex his quod constat sume
do, ab illius stabilitate gne ex sacris canonibus ordina
mur. Et dicamus quod indulgentia est quedam absoluitio:
nisi enim per se et proprie indulgentia absoluitio esset, non reddi
disset per se rationem ius quare indulgentia non prodest non
subdito: quia ligari absoluit non nisi subditus potest. Si enim ra
tio est per se, oportet indulgentiam consistere in absoluitio aut
ligando: constat autem quod indulgere non est ligare: igitur est ab
soluere. Necessarium est autem asserere rationem canonis esse per

se
quandoque sunt indiscrete. Et primum quidem eorum habetur
expresse in dicto capitulo quod autem. ab alex. iij. respondente ar
chiepo cantuariensi. quod quia nullus potest ligari aut solui a
no suo iudice, id indulgentie pcesse ab aliquo epo, non se extendit
ad non subditos sibi nisi de consensu propriorum iudicum. Itaque
num rursus clare docet, quod indulgentia est absoluit, ideo a proprio
iudice vel de consensu proprii iudicis ab alieno potest fieri tantum.
Reliqua vero tria hinc ex concilio generali sub innoc. iij. in. c. qui
ex eo. extra de pe. et re. Quod enim spectat ad forum penitentia
le inde hinc: quia ibi pasci et enervat plenarie satisfacione in dis
creta indulgentia. Quod ab iniunctis liberet penitentibus: clare
ibi habetur, et similiter quod superflue et indiscrete quandoque fiant.
Capitulum. ii.
Principium Indulgentie ex his quod constat sume
do, ab illius stabilitate gne ex sacris canonibus ordina
mur. Et dicamus quod indulgentia est quedam absoluitio:
nisi enim per se et proprie indulgentia absoluitio esset, non reddi
disset per se rationem ius quare indulgentia non prodest non
subdito: quia ligari absoluit non nisi subditus potest. Si enim ra
tio est per se, oportet indulgentiam consistere in absoluitio aut
ligando: constat autem quod indulgere non est ligare: igitur est ab
soluere. Necessarium est autem asserere rationem canonis esse per

quea sunt p accidens, repellunt a qz scia. Et igitur ecclesiasti
ca indulgentia (colligendo oia certa ex sacris canonibus) absoluitio
ab iniuncta pnia in foro pnciali. Et quous prima facie videant
hec non sufficere ad indulgentie diffinitionem: scrutando tamen singula
subtilius, apparebit sufficiens. Differt siquidem pnis indulgentia
ab oibz pnuatis actibus: vt genere sub qz coninet absoluitio est. n.
absoluitio sicut et ligare actus iurisdictionis. Et ex hoc indulge
tia differt ta ab actionibz pnuatis (puta quia vni vni orat aut
facit pnam pro alio aut seipso) qz ab actionibz coibz personis
publicis et pnuatis: puta copensacione vni ad alterum, aut sub
uentione daco alicui pnam vt soluat creditum. Nulli siquidem
boni actus est actus iurisdictionis: qz libet. n. absqz qz iurisdic
tione potest huiusmodi actus exercere, non solum in pphatis, sed etia
in pposita materia: vt. n. in. iij. sent. theologi dicit: vni homo
erites in charitate, potest facere pnam et satisfacionem p altero in
charitate existente. Quod ecclesie consuetudine approbat, ieiunia
aliaqz opa satisfactoria esse, p penis debitis aiaibus in purga
torio existitibus affirmata, sit p illis a psonis in charitate existit
tibz fiat: vt p opera satisfactoria pnuati psonam absoluit vel
la iurisdictione ecclesiastica copensari p penis aiaium q purgantur
la iurisdictione ecclesiastica copensari: vt quia distribuit pnceps aut
coitas honores reip. inter ciues. Absoluitio. n. est actus iudicis
ad vni subditum nulla habita ratione equalitatis ad alterum: vt p
etia in hac materia quia dat indulgentia alicui vni: qz quodtie
p pessionale aut indulgentia sit. Distributio autem vt p. x. vbi. fit
qm equalitate, pportionaliter: qz sine ratione ad alterum fieri non potest
vni quia hoc intelligi non possit: vni quia vnus est. qz honora
in repub. si iusta distributione honoris talis illi deferat, ratione illi
habere ad alios est necessarium: et qz alius pstat simplr vel tne
quo ad hoc, tne nunc honoratur. Adhuc itaque quous ex hoc qz in
dulgencia est absoluitio, et effectus illius ca. i. iudex: actus est iur
isdictionis opatio est iudicis: et p hoc monstrat recti ta auctori
tate in date indulgentia (non. n. est iudex sine auctoritate) qz ro
ne. n. n. pro libito hz ratione suadere absoluitio aut ligat iudex ne
ficiat: voluntas lex est: qd soli deo puenit. Et materialis. i. sub
dit: in quo exerceat. n. absolui potest nisi subdit: vt alex. iij. ad
hoc quous sit in allato canone dicit. Si mra circa qua exerceat,
p subditu pnciali monstrat, quia subditus, ab iniuncta pnia. Est
siquidem indulgentia subditi absoluitio quo ad iniuncta sibi pniaz,
non in foro contentioso, sed penitentiali: quia ly in foro pnciali de
terminat duo. i. absoluitio et iniuncta penitentia. Et est sensus
qz indulgentia est absoluitio in foro pnciali a pnia iniuncta in fo
ro penitentiali. Et. n. indulgentia qz actus est iudicis, ad aliqum
fora spectat: liquet autem qz non contentioso est foro: pncialis igitur
erit. Et hinc p qualitas iudicis: forus enim penitentialis ad ec
clesiasticum iudicem spectat: ppter ecclesiasticum opz esse in
dicem qui indulgentiam concedit. Vt quia penitentialis absolui
fecit in ea qz est ordinis, qz sacramentalis est: vt pte facim pnie
pncis sacerdotis ministerio) et ea que est iurisdictionis tne: qz a
legatis et electis tne pntificibz exercetur: illa directe et per se
primo culpa respiciat (est. n. absoluitio ab ipso peccato) ista aut
culpe remissione supponat, et penam peccato debitam respiciat, non
quatenus, qz non pena eterna (non enim liberat indulgentia a pena
infern) sed tpale: qz hic aut in purgatorio exoluenda p comisso
peccato est: ideo ad differentiam pene subiuncta est in diffinitione, ab
iniuncta penitentia: iniuncta siquidem in foro penitentiali pnia
non nisi tpale esse potest, et remissione culpe supponit. Adhuc ita
indulgencia: qz. i. sit vere penitens et confessus. Nam qz in sacramen
to pnie non ligat ad penam sacerdos iniungendo penitentia nisi
absoluitio a culpa: et prius nam absoluit qz ligat (qz obligatio
ad penam tpalem supponit remissione culpe absolui aut a culpa
ab ecclesiastico iudice nullus potest nisi vere penitens et confessus)
ideo ex hoc ipso qz indulgentia est absoluitio a pena iniuncta in fo
ro penitentiali, monstrat qz recipiens indulgentiam debet esse ve
re penitens et confessus: attestat confueta forma indulgentiarum
in qua dicitur, vere penitentibus et confessis. Differt demum in
dulgencia a remissione penarii iudicialium ad forum contentiosum
spectantium per eadem pncialia: scilicet iniuncta in foro penitentiali
li: indulgentia siquidem non liberat a penis iniunctis in foro
contentioso: vt quae adeo ab illis elogatur, vt diuus thomas

propterea dicat religiosos per indulgentiam non liberari a pen
teris sibi iniunctis in capitulo a suis pascis. Et qz oibus ap
parer qz diffinitio indulgentie collecta ex sacris canonibus, cetera
pfecta qz ad rationem indulgentie pcurrat. Est igitur ecclesiastica (de qz
est sermo) indulgentia, absoluitio a pnia iniuncta in foro pnciali.
Obiectiones contra assignatam rationem indulgentie. Cap. iij.
Abet Aurem dicta diffinitio indulgentie diffi
cultates multas et obiectiones, contra tria
in illa contenta. Contra illud in primis dicitur: scilicet
dare indulgentias est actus iurisdictionis, opponit
tur a durandis in quarto sent. dist. xx. Tum quia iurisdictione exerce
tur potest in iniunctis indulgentia autem nullus consequi potest in
iunctis. Tum quia nullus potest vt actu iurisdictionis in seipsum: in
dulgencia autem alijs data potest concedens vt sicut alij. Ab alijs
vero ita qz archieps potest in tota sua pnuata indulgentias da
re, vt p. in. cap. nostro: extra de pe. et re. et tne pstat archieps non
habere nisi in articulis quibusdam pntem in subditos suffraga
re, cui data est potestas ligandi atqz solvendi sup terra ratum.
Aliud demum dicitur, scilicet indulgentia est ablu
tio non copensacio aut distributio, opponit co
tra theologi qz canonistaru doctrina, canonizata a clemente
vi. in extralagari, vni genit: de pe. et re. decernentiu indulgen
tias fieri p modum distributionis et copensationis seu solutio
nis. Vnt enim qz thesaurus ecclesie in quo sunt recondita merita
christi et sanctorum, quatenus satisfactoria sunt non p seipsis, distri
buitur p indulgentias in christi fideles: ita qz pnie nostre ppen
sant p penas christi et sanctorum, diu ex thesauro illo credidit cuius
quasi pnti penale vni soluat deo debita, p suis peccatis pniaz.
Ihec autem p pnti sine qua qz indulgentia est absoluitio: quum
longe distet actus absoluitiois iudicialis ab actibus his: qz isti
actus sunt actus non iudicij pntij, sed communes ta publicis
qz pnuatis psonis, exepro distributionis actu cui tne dnta ab
absoluitiois actu clare liquet. Vt pponit quous qz ex illo ca
none alex. iij. non hnt nisi qz dare indulgentiam est actus iurisdic
tionis in subditis: qz qdem potest significari ponendo qz est ac
tus dispensationis seu distributionis. Nam hic actus est iurisdic
tionis et sup thesaurum dispensandi, et sup eum cui coicac: qz com
mune bonu non nisi in ptes communis distribui debet: est: et
sic ruit tota diffinitio assignata. Potest quoque et aliter exponi ca
non ille, vt intelligat causaliter indulgentiam esse absoluitioem,
quia causat absoluitioem: dispensatio namqz thesauri dnti cau
sat in illo cui communicatur, absoluitioem a pena peccato de
bita et a sacerdote iniuncta. Et sic redit ruina diffinitionis.

Contra Tertiu demum dicitur (scz ab iniuncta pnia) obijci
tur. Tum quia diu rho. cu multis theologis et ca
nonistis dicit indulgentiam liberare hoim ab iniunctis et non in
iunctis penitentibus. Tum quia indulgentie tne valent qz tonar:
vt coiter tenetur: constat autem qz in plenarijs indulgentijs non
fit mentio de iniunctis. Tum quia indulgentie qz dant p defun
ctis, non datur p iniunctis: nam non presupponit iniunctas eis
pnias non perfectisse eos qui sunt in purgatorio. Tum quia
qui penitentiarius rome iniungeret pnam plenariam indulgen
tia consequutus, accepit madatum a papa vt non intingeret
pnam: vt refert petrus de pal. in. iij. sent. dist. xx. q. iij. in cal
ce. Tum quia in forma plenarie absoluitiois qz conceditur in
morte, continet resitutio ad innocentiam baptismalem: que non
esset vere efficax si ab iniuncta tantum penitentia absolueret.

Contra Questiones tres circa assignatam diffinitionem indulgentie. L. iij.
Præterea circa dicta in supraposita diffini
tione indulgentie tres qones. Prima omnium
difficilima est circa cam effectiuam indulgentie. Dicitur
est enim qz oportet dantem indulgentiam fultu esse au
toritate et ratione. In dubio autem non paruum vertitur, an qz
ber rationalis ca dandi indulgentiam, sit etia rationalis cau
sa quatenus indulgentie an pora qd sit rationalis ca tan
te in indulgentie pura vnus annus) que non esset rationalis cau
sa multo maioris indulgentie, puta viginti millium annos. Est
autem rō ambiguitatis: qz pro prima pte hoc est qz legitima in
dulgencia est etia sufficiens causa qz rectius indulgentie, extat au
toritas diui rho. in. iij. sen. dist. xx. expresse dicitur qz indulgen
tie rō seu causa non exigitur ad mensuram dam indulgentia. Et p
bat hoc: qz ea de stante ratione ecclesia modo maioris modo minore
dat indulgentiam. Et tandem dicit qz licet dans indiscrete indul

Ant
difficilima est circa cam effectiuam indulgentie. Dicitur
est enim qz oportet dantem indulgentiam fultu esse au
toritate et ratione. In dubio autem non paruum vertitur, an qz
ber rationalis ca dandi indulgentiam, sit etia rationalis cau
sa quatenus indulgentie an pora qd sit rationalis ca tan
te in indulgentie pura vnus annus) que non esset rationalis cau
sa multo maioris indulgentie, puta viginti millium annos. Est
autem rō ambiguitatis: qz pro prima pte hoc est qz legitima in
dulgencia est etia sufficiens causa qz rectius indulgentie, extat au
toritas diui rho. in. iij. sen. dist. xx. expresse dicitur qz indulgen
tie rō seu causa non exigitur ad mensuram dam indulgentia. Et p
bat hoc: qz ea de stante ratione ecclesia modo maioris modo minore
dat indulgentiam. Et tandem dicit qz licet dans indiscrete indul
Opus. Laict. S. S. iij

gentias, ita ut hoies pro nihilo ab operibus pnie retrahantur, peccet: nihilominus psequunt hoies plenā indulgentiā datā. Et erat: quā cōtinua experiētia rome docet: autōritas eccle- sie dāns indulgentiā plenariā, p sola visitatione alicuius eccle- sie manib? aduicib?: z in die sancto pasche data bndictioe a papa sup plateas, s. petri, pñtiat duo cat diales indulgentiā plenariā qib? pñtibz. Si. n. he cause sunt legitime cause in- indulgentie plenarie, nulla restat ea pia taz qua q nō sit legitima causa quāreenqz indulgentie. Et erat: autōritas vitaris eccle- sie: fm quā oporet indulgentias tm valere quantū sonat: cō- stat aut q sonant ex quacūqz causa etiā plenariā indulgentiā. Aut est: q a rōne dissonat indul- gentiā erigere vltra autōritatē i dā- te z charitate in recipiēte, rōnabilitatē in causa, ita q sine legi- tima causa indulgentia est nulla, z tñ quātitate indulgentie nō exigere aliqd ex pte legitime cause. Et dicitur quod rōnem est, q potestas ecclesie q nō nisi ministri z dispensatores est, nulla ratione dispensandi arceat in quantitate tam pñtiosi thesauri.

In oppositum Aut est: q si in prophantis possunt ecclesie ministri ita dispensare vt dispensatio sit nulla (vt si papa donaret totū sta- tum tpalem ecclesie filio suo, qūis esset rationabilis causa do- nandi sibi aliqd) multo magis videt qd errare possit in dispen- sando thesauri spiritualiū bonorū, ita vt dispensatio sit nulla. vtriusqz n. est dispensatio: nō dñs, in edificationē corpis Christi mystici: non in illius dispensationem. Accedit ad hoc autōri- tas apostolica clemētis, vñ in dicta extrauagāte vñgentiā: de autōritate data a christo dispensandi hunc thesaurū, dicens, Quem quidem thesaurū per beatū petri celi clauigerū eiusqz successores suos in terris vicarios commisit fidelibus salubriter dispensandum: z propiis z rationabilibus causis, nūc pro to- tali nūc pro partiali remissione pene temporalis pro peccatis debite tam generaliter quā specialiter prout cum deo expedi- re cognoscerent: vere penitentib? z cōfessis misericorditer ap- plicandum. Ubi patet quod non solum rationabilis sed pro- prias oportet esse causas quantitatis indulgentiarum.

Secunda Questio est: an vera penitentia exi- gat tempore quo indulgentia con- ceditur aut opus exerceatur, an extendatur ad temp? aliud quo quis vult illa indulgentia vti. Verbi gratia quo ad concessiōē, dat papa quinqz annos de indulgentia o- mnibus presentibus quum infra missam in capella sua singu- lis diebus dñcis aduentus z quadragesime absolutionem fa- cit, si teneor tūc esse vere penitēs: an sufficiat quod intendo ve- re penitere: tūc vt ista indulgentia quinqz annorū. Et similr quo ad exercitiū operis: dat papa qd dicens septem psalmos vel dñs tātam elemosynā, habeat plenariā remissionem se- mel in vita z semel in mortis articulo, an teneat esse vere peni- tens tempore quo dicit septem psalmos aut dat elemosynā.

Tertia Questio est: an oporteat esse confessum ita quod nullū sit in conscientia mortale peccatū commissum non confessum tempore quo acquirit quis z vtitur indul- gentia, an sufficiat esse confessum scdm pceptum ecclesie: hoc est semel in anno. Et est rō dubi: qz hinc apparet quod verba iudiciū sunt fm iura interpretanda, ac per hoc quod sint illo anno confessi. Unde nō apparet quod si nō requireret confes- sio alia, sufficeret dicere penitentib?: quoniam in vera peniten- tia clauditur ppositū obseruandi pcepta christi z ecclesie. Soluuntur obiectiones in. iij. ca. pōste contra hoc quod da- re indulgentiam, est actus iurisdictionis. Capitulum. v.

On est Autē difficile ad obiecta, primo p assi- gnātā diffinitionē rñdere. Falsum nāqz est quod durādus dicit: omnē iurisdictionis actū pos- se in intuitu exerceri: quā absolutio sacramentalis sit actus non solū ordinis sed iurisdictionis (vt pote a non pprio iudice ordinario vel delegato facta nulla existens) z tñ non po- test exerceri in intuitu. Sed quod nullus possit exercere actus iurisdictionis in seipsoz absolūendo z ligando se, verū est: p pterea l. alij aliter sentiāt: cecedo ego q dans indulgentiam alij: non acquirit illam: qz absolūens alios non absoluit se. Nec tñ est deterioris conditionis q alij qz z si non p istam viam: p aliam viam pōt eandem indulgentiam consequi. f. committēdo cōfessori suo: vt sic absoluat ipsum sicut ipse absoluit alios: hoc. n. modo papa subicit se absolutioni sacramentali, z simi- liter indulgentie eadez ratione. Archiepiscopi quoqz potestas sup totam provinciam, ex hoc ipso qd in quibudam articulis affirmat, manifestat extendi ad dandas indulgentias in tota

sua puincia: qñ quidem ille est vnus illoz articulorū q in iure numerant: vt panor. ibide scripsit. Defunctos autē in purgato- rio existentes: extra iurisdictionem eccleie qdam negat: eo q si- cut sunt medij inter nos z beatos: dñ nos viatores: sum? quo ad meritū vel demeritū z quo ad penam z premiū, z beati ex- tra viam totāz sunt: q purgant autē q ad meritū vel demeritū extra viam, sed quo ad penā vel premiū: in via adhuc sunt: ita sunt quodammodo subditi vicario christi viatorib? dimisso: vt sicut quo ad punitionem adhuc sunt in via, ita quo ad releua- tionē a pena adhuc subiunt iudici viator. S. hec opinio mul- ta ha dicens non infert efficaciter intentum: plus. n. requit ad subditi iudici viatorū q adhuc picipare aliqd de via. Ergi- tur. n. q possit causa sua qñtū ad illud qd sapit vie, cognosci a iudice viatorū: nullus. n. pōt esse iudex cause oīno incognoscibi- lis ab ipso: cōstat aut a pape cognitiōe oīno ee alienas causas exētiū in purgatorio: z iō p papā nō posse absolūere aut liga- re exētes in purgatorio. Manifestat qz hoc idē ex vbiis dñi: misit petri pñtem sup terrā: ita qz effect? potestatis petri penetrat celos, dicitē dñs: erit ligatū aut solutū i celis: iuristi- ctiōis tamen actus terminat ad hoc vt fit sup terram dicens domino: quodcūqz solueris aut ligaueris super terrā. Scri- ptura autē sacra mortuos nō esse sup terram vocat: vt p. z. gen. 4. 2. vbi de ioseph tāqz de mortuo loquētes fratres z pater, in- trodūcunt dicētes q nō est sup. Purgatoriū rursus nō sup s. sub terra esse ex eo patet, qd christus descendit ad inferos: vbi re- rat limbus patrū: neqz. n. fas est credere q de purgatorio exē- tes anime an christi morte: z ad limbū patrū eūtes, ad inferos a- l. p. descendit: itē ex cōtra ex inferno inferiorū ad infernū su- plus ascēderent: quā ēt fm phisophos loca qto supiora tāto nobilitiora sint. Quocirca nō dat papa defunctis indulgentiā autōritatiue absolūendo, sed p modū suffragij, qd etiā ipse apo- stolicē l. se attestant, clare apponētes istā clausulā: p modū suf- fragij, quā p defunctis dant indulgentie. Et potes videre q ex hoc ipso diuerso modo dādi indulgentiā viuis z defunctis, in- nuat intentū: nā ex eo q nō audens ecclesia defunctis autōri- tatiue remittere penas sicut viuis, suffragiis psonaz induit cō- cedendo defunctis indulgentiam, monstrat qd indulgentia simi- pliciter z absolute remissio est autōritatiue ab ecclesia facta. Nā si enim esset autōritatiua remissio, ex applicatiōe ecclesiastici thesauri nō oporere ad suffragij modum descēdere quum ad defunctos extēditur: quibus ecclesia nō nisi suffragari potest.

Solutio obiectionum in tertio ca. contra hoc quod indul- gentia est absolutio. Capitulum. vi. Vidētiam autē specificē nōe ipsius indul- gentie oportet nosse duo cōcurrere ad indulgentiā: absolutionem a pñia iniuncta z dispensationē spñalis thesauri, applicandā penam christi z sanctorū: ad hunc cui dat indulgentia. Et primum qdem pba- tum est ex canone alex. iij. fm autē nō solum ex cōi sanctorū do- ctrina sed ex allata extrauagante clementis sexti p. z. Ceterū multum interest ad penam indulgentie cognoscendam: an pñ- mī indulgentia sit absolutio an dispensatio. Nā si indulgentia primo pñst in absolutiōe, dispensatio thesauri accessorie con- currit ad indulgentiam: vt qz ecclesia nō potest libere relaxa- re debitā deo penam p peccato in illum commissio, ad hoc vt re- missio sua sit efficax: iungit absolutiōi dispensationē penaz. so- lutā a rpo z sanctis applicādo aliqd ex huius, z aliqd illi: et sic z remissio fiat efficax ex adiuncta satisfactiōe xpi z sanctorū. p istis qb? indulgentia dat, z deo debita p peccato pena exoluta inueniat. Si autem primum indulgentia sit dispensatio pñ- cti thesauri, absolutio ab iniuncta pñia accessorie concurrat ad indulgentiam: ex eo nāqz qd applicat mibi p indulgentiam tñ de pena recōdita i thesauro, sequit qd sum absolutus ab equi- ualēti pena qz debebā deo p peccatis meis exoluere. Quid autem horū huius sit: mon ex ratione sed ex facto pender, nam ra- tionē pñstantem est: qd ecclesia vtroqz modo potest indulge- tias facere: s. an de facto indulgentias altero tñ z quo aut vtro qz nō faciat, scire opz si indulgentia nā cognoscenda est. Ap- pet autem prima facie insipientib? doctores z dictam extraua- gantem clementis, primū in indulgentia locum tenere dispen- sationem ecclesiastici thesauri, z absolutionem accessorie comi- tati, pferenti nō posteriores indulgentias pñctis appet eccle- siam olim fuisse viam indulgentis principālī p modum abso- lutionis, quam necessariū comitat dispensatio thesauri: a tpe autē bonificiū. vij. pñmī autōis perennis iubilei vñm fuisse principālī indulgentis distributiōe thesauri, z cōmitanter ab

solutione a pñia: qñ tāta adundātia indulgentiarū plenariāz qta vir credi pōt passim data, sup b fundari videt. Et fm hoc diffinitio indulgentie collecta ex sacris canonib? q assignant- mus, nō est diffinitio indulgentie q mō fit ab ecclesia ro. s. illius q olim fiebat: qñ sacri can. loquunt de indulgentia q erat cōsue- ta in ecclesia, z nō de illa q poterat inueniri de nouo. Sunt emī diuersarū rationū iste z ille quo ad naturas: qñs sint vnus z eiusdē rōnis quo ad vltimū effectum, q est remissio pene tpalis debite p pctō. Et sic dicēdo cōcordia fieret inter noua z rete- ra. S. hec opinio ponēs de facto indulgentias diuersaz rōnūz in ecclesia, dissonat ab vsu eccleie z doctoz: nā bonifici? ipse, s. in- indulgentiā iubilei inchoat ab indulgentis magnis pñctis a pñ- ribus, manifestas p hoc se sectari vestigia pcedēssoz. Roma- ni qz pñti. in hodiernū vsqz diē indulgentias tot annorū adiun- ctis tot qua dragenis dādo corā se in capella pñcticia, restant aperte se mō pñctoz dare indulgentias: z apponēdo temp ex- plicite clausulā illā. f. in forma eccleie cōsuetā, nulli dubitationi relinquant locū, q antiquā intēdunt sequi indulgentie formā, z nō inducere indulgentiā alterius rōnis. Doctores qz oēs siue theologij siue canoniste qrum hactenus memini me vidisse, de indulgentia vt de vna quadam ecclesiastica actione z nō vt de actionibus diuersarū rationū tractat. Et vñus ratio- nis de facto esse indulgentiam nunc z olim colligimus: z ipsam primo esse absolutionem comitatam applicatione thesauri ad hunc cui datur indulgentia, z nō ecōtra: hoc est ipsam esse appli- cationē thesauri ad hunc comitatā absolutione ipsi? canon se- pectus alexandri. 3. monstrat z conuincit. Nā si principālī natura indulgentie pñstet in dispensatione z applicatione the- sauri ecclesiastici ad hūc, possit esse bonū. indulgentiā cōcedere alieno: qñ ad cōdicandum alieni thesauri nō exigitur aliquis act? iurisdictionis sup illū, s. sufficit autōritas sup thesaurū di- spensatione: vt p. z in dispensatione thesauri tpalis. Absolutio autē a pena, p viā seqle comitaret abiqz aliquo alio actu iuri- dictionis: qz iam exolutisset penā debitā, ex pena christi z scō- rum sibi cōicāta, ac per hoc alienus qui solus ad. 4. o. dies peni- tentie teneret, ab epō bonū. p indulgentiā. 4. o. diē nū sic absol- ueret, q saltē corā deo ad nullā pro peccato penam teneret, cu- ius oppositū in canone habet, dum dicit, q alieno non prodest indulgentia nisi de cōsensu proprii iudicis. Et si qz dixerit, q indulgentia liberat eum cui datur a pena z corā deo z coram proprio iudice, q liberat ab iniuncta pñia: z alienus epō licet cōdicando penā thesauri non subdito penitentiam iniunctam p illo exolut coram deo, nō tamen coram proprio iudice, z ideo remanet ille adhuc ad penitentiam iniunctā obligatus coram proprio iudice: sicut si sine indulgentia aliqua per alia opera satisfactiōia totā penā exolutisset peccatis suis debitā, z peni- tentiam iniunctā a sacerdote nō peregrisset, remaneret obliga- tus in foro ecclesie ad penitentiam iniunctam peragēdam) id- circo alexand. 3. dicit q indulgentia non subdito non prodest scilicet in foro ecclesiastico in quo iura sunt. Aduertat sic dicēs q si indulgentie natura principaliter consistit in cōmunicatione thesauri exolutiōis penā coram deo, z absolutio iudicialis co- mes ponitur, nō debebat cōsultus alexander rñdere negatiua: z simplr z absolute dicēdo q nō pdest nisi de licētia pñi iudi- cis: ex quo opp? verum est simplr z absolute: qz vnaqueqz res simplr z absolute iudicat fm suā naturā, z nō fm cōcomitātia. Imo hec ipsa rñsio monstrat intētum: qz duobus cōcurrentib? ad indulgentiā (altero pertinēte ad ecclesiā z deum, s. dispen- sationē z cōmunicationē thesauri penā debitā exolutiōis corāz deo: altero pertinēte ad ecclesiā tñ. s. iniuncte pñie solutio in foro ecclesie) si indulgentia est principaliter z essentialiter illa thesauri cōmunicatio, debebat affirmari qz prodest nō subditis, ex quo illam quo ad principāle z essentialē cōsequuntur. Et qz negatum est illis prodesse, dicimus inde q indulgentia pñci- paliter z essentialiter est absolutio, quam qz nō subditis conse- qui nequit, ideo indulgentia ab alieno nō sibi prodest tam quo ad deum qz quo ad ecclesiā. Et hic est planus sensus illius de- cretalis absqz extōsione aliqua vt pater intuenti. Et igitur in- dulgentia qua de facto olim vñ est z nunc vñtur ecclesiā vnus rationis: z est principālī ac essentialī absolutio iudicialis in foro pñiali, annexam habēs cōmunionem thesauri passionum christi z sanctorū. Et confirmatur hoc ex forma plenarie indul- gentie, qñ per viam pñmissionis fit. Ceceditur siquidē q possit plenarie absoluti in vita z in morte, cōstat em q non est fermo de absolutione sacramentali, sed spectante ad indulgentias: et cōstat q per modum z verbū absolutionis cōfertur. Et constat

q eiusdem est rationis indulgentia collata sine ministro medio absolute cum papa dat indulgentiā presentibus aut visitan- tibus. z. z quum per ministrum medium concedit q semel in vita, z semel in morte plenarie absoluarur. Tener igitur abso- lutio primum in indulgentie ratione locum.

Ad obiecta Igitur ex cōi doctrina fulta auctoritate multoz ro. pontificū, dñ q nō pñatur do- ctrina hec assignate diffinitioni: qñ nō docet principālī indul- gentiā esse applicationē thesauri: s. docet vnde est valor z effi- cacia indulgentie ad remissionē pene deo debite pro pctō, vtz ex thesauri spiritualis dispensatione. Et ad hanc efficaciam spe- erat modus solutionis, cōpensationis, distributionis, cōtōis, dispensationis z similitū, quum dñ q indulgentie valent aut dan- tur p modū dispensationis z hmoi, z non spectat hec ad princi- pale actū indulgentie, qui est iudicialis in foro penitentiali: s. fi- solutio: ppter quē exigit q indulgentia fiat a pprio iudice: z si est nō a pprio iudice facta nulla sit: vt ex sepe dicti alexand. 3. canone p. z. Nec suscipit canon ille obiectā prius expositionē. f. q indulgentia est distributio inter subditos: qñ distributio ar- ciata ad subditos vt partes cōitatis, est actus iustitie distribu- tiue, exigens equalitatē pportionalē in sua forma: vt p. z in. 3. et hñ. q alienū cōstat esse ab indulgentia ex ipso eccleie vsu tā mō derno q antiquo. Refutat qz alterā dictū canōnem deinde obie- ctam expositionē. f. q sat est illi q indulgentia est absolutio cau- saliter: hoc est q est dispensatio. thesauri causas absolutionis: qñ si sic esset, nō esset opus pprio iudice ad cōsequendā remis- sionē pene pctō debite ab alieno epō indulgentiā pcedēte, qñ quidē absolutio p viā seqle comitaret ex applicatione the- sauri facta a potēti dispensare thesaurū. Dispensatio siquidē the- sauri nō exigit iurisdictionē sup personis quib? donat, sed sup thesauro: sat em est pñonis illis vt sint capaces cōtōis illius q quidē capacitas in pposito pñst in hoc q homo sit vere pe- nitens z cōfessus. Arguetz tanto magis canon iste qñ credi- indulgentiā valere ad remittēdas penitentias nō iniunctas: con- stat em q respectu nō iniunctarū penitentiarū nulli? requireret ppriū iudicis pñsentis, si indulgentia esset essentialr cōicatio the- sauri. Cōmunicatio siquidē mibi ab alieno epō thesauro, corāz deo solutissimē, z corā pprio iudice non remanere ligatus: qppe q nō erā ab eo ligatus ad aliquā iniunctā penitentia. Quia igitur hoc est falsum, restat vt indulgentia sit essentialr absolutio: cui annexā dispensatio ecclesiastici thesauri ad hoc vt absolutio a pena, sit efficax nō solū quo ad ecclesiā, s. etiā corā deo. Et si perspicaciter intuiti fuerimus ordinē manifestati vsus thesau- ri ad vsū indulgentie, videbimus ex eo intentū. f. q indulgen- tia est essentialr absolutio. Nā quū viderēt doctores ecclesiam absqz sacramentali medio remittere penas pctis cōfessis debi- tas, nec ab ecclesia instructi essent quō hmoi remissiones valerēt, supponēs ecclesiā absolūere a vinculo penitentiarū, in varias incidērūt opinionēs de efficaciam hmoi remissionis seu absolu- tionis: quibusdā nesciētibz hunc ecclesie militatū thesaurū, opñtib? absolutiones non in foro tñ militatū eccleie liberare a penitentis, alijs nō curatib? de hoc thesauro, putantibus ex- pte data petro posse papā remittere liberaliter penas pctis debitas, ita q nec hic, nec alibi opz illas exoluere, alijs dicentibz q absolutio seu (qd idem est) remissio efficaciam habet etiā corā deo explicato thesauro passionis christi z sanctorū: quorū dogma approbari meruit ab apostolica sede. Hec siquidē ma- nifestant, q pro certo supponebatur ab oibus essentialr indulgē- tie q esset remissio, z ad inuestigandā ipsius efficaciam tot con- currenti opinionēs multiplicare valde: quas nunc omitto, qz sat est pposito omnes conuenire in presupposito genere in- dulgentie. f. q est absolutio seu remissio.

Solutio obiectionum in. 3. cap. contra hoc q indulgentia re- spicit penitentiam iniunctam. Cap. 7. Parua pterea intelligentia opus est ad enū- dentia habēdā de penitentia a q absoluti in indulgentia, dum sacri canones non nisi de iniuncta mentionem faciunt: doctores autē ad iniunctas et non iniunctas extendunt. Et licet doctozū opinio, quam etiā sequunt se dicit diuinus tho. magnificanda sit: qz tñ huius rei veritas ex facto pender z in facto cōsistit, z sacri ca- nones solum de iniuncta faciunt mentionē: ideo tenēdo certū z dimittendo incertū, diffinita est indulgentia q est absolutio a penitentia iniuncta. In cōsilio siquidē lateran. sub innocē. 3. determinat potestas epalis circa indulgentias: z expresse post- repōta indulgentie decreta, subiungitur de iniunctis peniten-

Ad objecta. Autē in oppositiōe, dicimus q̄ inter duas extremas op̄niones incedimus mediū. Putātes em̄ efficacīā in indulgētie quātificari s̄z causāz in indulgētie extremi sunt, s̄ quos diuus tho. processit: q̄ cā indulgētie nō est pp̄ua causā remissionis pene, q̄ est fructus indulgētie: sed pp̄ua causā remissionis pene est passio x̄pi z sc̄toꝝ applicatio huius. Ex̄trematēs autē oēm legitimā causāz in indulgētie esse legitimā causā quātrecenti in indulgētie extremi quoq̄ sunt, p̄tra quos procedimus. ¶ Media autem via est op̄inari q̄ causāz in indulgētie op̄z eē legitimā causāz tāte dispensatiōis: ita q̄ causā in indulgētie q̄ nō est pp̄ua cā remissionis pene, iō nō quātificat illā, z q̄ est pp̄ua cā dispensatiōis, iō q̄stificat dispensatiōē q̄stias em̄ effectus pp̄p̄ia causāz p̄sequit. Ad̄ aūt causā in indulgētie sit pp̄p̄ia causā dispensatiōis, ex hoc p̄tz, q̄ actus applicandi in indulgētiā carens legitimā causā in indulgētie, non est dispensatiō, z fm̄ cōmunē doctozum doctrinā nō est in indulgētiā. Quia igitur cōcurrentibus reliq̄s ad indulgētiā requisitis, sola legitimā causā deficere actiō dādi indulgētiā non est dispensatiō: habemus q̄ causā legitimā constituit actūz dādi indulgētiā, in hoc q̄ est eē dispensatiōē. Et si subiūxeris ut iam dictū est q̄ pp̄p̄ia causā quantificat effectū: apparebit q̄ sicut dispensatiōē oportet causari ā causā legitimā, ita tātā dispensatiōē oportet ex causā legitimā tante dispensatiōis procedere: alioquin dispensatiō ipsa depēderet ex causā pp̄p̄ia legitimā, z quātitas dispensatiōis nō depēderet ex pp̄p̄ia causā legitimā ipsius quātitatis. Ad̄ fm̄ philosophie p̄cessus monstrū esset: qm̄ in reliquis magnitudinē effectus magnitudinē causē illius rei r̄sponderet: magnus enim calor ex magnitudine calefactantis procedit, z sic de alijs. Non dicimus ergo q̄ remissio pene attendatur penes quantitatem causē pro qua fit in indulgētiā: sed dicimus q̄ actus dādi indulgētiā oportet q̄ habeat causāz insufficientē ad hoc q̄ tātā applicatiō passionū Christi z sanctorū ad hos nunc zc. sit vere dispensatiō earūdem. Et q̄ dispensatiō habet vt pp̄p̄iam causā bonū ecclesie seu sue pietatem dicimus consequenter, q̄ non quodlibet ecclesie bonū seu non quēcunq̄ pietas sufficit ad minōre dispensatiōē

De thesauro Indulgentiarum

ratione, sufficiat etiam ad quatuordecim maiorem: sed quod sita dispensa-
tio, consequitur suapte natura magnitudinem sue cause. Magnitudi-
ne autem cause dico non secundum se, hoc est non secundum quod sita in se, sed
secundum relationem ad ecclesiam bonam, nam idem labor ad eandem eleemosynam,
eadem deuotione et huiusmodi est quod sita parua et indulgentia et quod sita
maxima ratio indulgentie. Et id quod ex causa eadem secundum se datur
indulgentia parua et quod sita maxima, et apparet quod sit eadem causa tota
et non sit eadem in veritate, sed secundum se esse relata valde maior
seipsa absolute. Verbi gratia, visitatio ecclesie sancti petri equalis est
secundum se hodie et in anno iubilei, sed non est equalis relata ad bonam
ecclesiam, quoniam relata ad perfectionem unitatis ecclesie sub uno capite
petri successore, ad quod in anno iubilei refertur ab universo orbe
terrarum, est immensa causa indulgentie. Et si sit manere in platea
sancti petri in die pasche per benedictionem, non est absolute ratio magna
indulgentie, sed quod sita in veritate ecclesiastica sub uno capite,
et vna offerimus auctoritatem vniuersam et plenissimam, potius, immen-
sa est ratio indulgentie, et sic de alijs. Et id non est mirum, si ex eadem ex-
se causa, nunc maior, nunc minor sit indulgentia. Quia etiam hec
varietas possit aliter, puenire: ex hoc, quod causa legitima tunc
dispensationis non intelligitur ad modum puncti indubitablem, sed in
latitudine quadam consistit: infra quam et si indifferere plures indul-
gentia debet, quod sita propea peccato, valet tamen. Sic per hoc habes quod vero
ficare potes oba ex auctoritate doctorum et ratio ecclesie. Ad id vero
quod obijcit ex auctoritate veritatis ecclesie, quod non valent ut son-
nant, dicitur quod quia indulgentie sunt magnitudinem ex relatione: et
relationes huiusmodi dicuntur ac penfare non est cuiusque sed dantis
indulgentiam: id ecclesia rationabiliter presumit per dante indulgentiam,
utpote per iudicem. Presumit enim de iure per iudicem semper, nisi mani-
feste appareat error, et suppones ex ea legitima data tanta indul-
gentia, veritate predicat: sicut absque falsitate predicat tale scilicet,
suppones illi rite canonizati. Ita per dato quod iste canonizatus
non est scilicet sed datur, ecclesie doctrina aut predicatio non est me-
dax aut falsa: quod non pertinet ad fidem, non intelligitur affirmari
et predicari nisi cum grano salis, hoc est statibus ceteris presumis.
Presumit enim ecclesia canonizationem rite factam, et si in indulgentia
rite data: sic predicat indulgentias valere quoniam sonant. Sed sicut
potest iterum error humanus in canonizatione alicuius scilicet, ut san-
ctus, dicitur ita potest iterum error humanus in collatione indul-
gentie. Si quis autem putet ratio potius non posse errare in istis particularibus
actionibus, quales sunt dispensationes bonorum, tam specialibus quam spem
huius ecclesie putet quod ipsum non esse hoc. Verum quod nulla forte est tam
parua secundum se per se, quam non possit esse maxima ex aliqua relatione:
id noli velle iudicare an ista vel illa causa posita in indulgentia sit
sufficiens, si non vis errare. Habes autem ex his duo. Dum quod
intelligenda sit indulgentia si fiat principaliter per modum dispensa-
tionis, canonis aut applicationis thesauri ecclesiastici: quoniam hec dicta
ad huiusmodi collationem spectant. Deinde quare mentibus nonnullis
fidelium insita sit ambiguitas nonnulla de effectu indulgentiarum:
quod enim latet eos rationabiliter cause tunc indulgentie, ideo scrupu-
lum incurrit, et admirari non desinunt quoniam verum sit per pro tam
paruo actu consequatur quis tam magnam indulgentiam.

Responsio ad secundam questionem de tempore vere
penitentis proposita in quarto cap. Cap. nonum.

Secunda Questio in. 4. ca. proposita de tpe vere
penitentie, facile soluitur, dicendo quod tps vere pe-
nitentie pculdubio est tps vsus indulgentie. Spz em
quod quis vitur indulgentia, tunc esse vere penitentem:
alioquin non reciperet remissionem pene pcti debite. Sed quum
sint in proposito tria tpa (scz confessionis, operis et vsus) que
pater diuersa esse quum papa dat danti eleemosynam tale, ut se-
mel in vita et semel in morte possit plenarie absolui: tunc em ho-
die coeessio fit, et opus eleemosyne fit cras, et absolutio plenarie
vsus fiet forte hinc ad annum, constat quod hec tempora co-
currunt quod simul: ut qui pro actu presentis datur indulgentia
absolute, ut quum datur indulgentia oibus hic presentibus. Et
tunc questio non habet locum: nam non est in prate suscipientis
indulgentia differens illius quum absolute datur pro actu
presentis: intelligitur dari tunc pro tunc, ut sonant verba. Et
similiter dicitur aliqui de tpe operis quod diuersum est a tpe vsus
eadem ratione: quod scz non absoluitur tunc a pena. Sed salua eoz
reuerentia oppositum est verum. Tum quod consueta forma ecclesie
que semper in indulgentijs subintelligitur (etiam si non exprimat)
conferre expresse quod opus fiat a vere penitentibus: ait em, oibus
igitur vere penitentibus et confessis, qui visitauerint vel dede-
rint vel iuerint. Ubi clare patet opus presupponere vere peni-
tentem. Tum quod causa indulgentie ex hoc ipso quod est ratio com-

munionis passionum christi et sanctorum cum membris vultu,
oportet quod sit infra latitudinem operis viuorum: que enim est con-
uentio tenebrarum ad lucem aut mortis ad vitam: constat autem
quod opus factum a vere penitente est opus mortuum: non potest
ergo esse legitima causa indulgentie: quam constat consistere in
comunione vitali christi et membrorum, non aridorum sed vino-
rum. Unde si datur indulgentia alicui per dicendo septem psal-
mos vel visitando tot ecclesias, vel faciendo tale opus pium etiam
sit eleemosyna, nisi fiat in statu charitatis non acquiritur apud
deum indulgentia. Nam licet tunc non fiat remissio semper (pu-
ta quum absolutio futura est) sit tunc meritum remissionis
quod sita mediate, hoc est mediante applicatione passionum christi
et sanctorum. Adimpletio enim cause indulgentie est meritum
comunione remissio, ita quod nihil aliud exigitur ad remissio-
nem nisi mera executio: debetur enim adimplenti causam indul-
gentie comunio remissio pene: constat autem quod meritum re-
missionis pene peccato debite est opus viuum. Oportet ergo
vere penitentem esse consequitum indulgentiam non solum tem-
pore vsus sed etiam tempore operis quod est causa indulgen-
tie: ut ipsa indulgentie verba sonant.

Responsio ad tertiam questionem in cap. quarto proposita
de tempore confessionis. Caput decimum.

Tertia Questio circa indulgentias proposita de
tpe confessionis, a multis soluitur dicendo
quod sufficit confessus esse illo anno: quod sita intelligitur co-
fessus secundum preceptum ecclesie. Et licet hec solutio ra-
tionabilis multum appareat propter dictam rationem, quia ver-
ba turis non sunt intelligenda secundum formam turis: duo tamen sibi
obstant. Primo: quia si ista ratio esset in proposito efficaciter, quum
in forma indulgentie contineantur due conditiones simul: scilicet
penitentia et confessio, si tempus confessionis intelligi-
tur secundum formam turis, tempus quoque penitentia intelli-
gendum est secundum formam turis. Constat enim preceptum
penitentia sicut et confessio affirmatiuum esse, et non obligas
re necessitate articulo excepto nisi pro loco et tempore: eccle-
siam iam determinasse tempus vtriusque ad semel in anno. Non
obligatur igitur ex forma indulgentie volens participare illius
fieri ad veram tunc penitentiam, si non obligatur tunc ad co-
fessionem. Secundum quod magis videtur, est: quod si intelligitur
confessus secundum formam turis, vel quod idem est secundum
preceptum ecclesie, sequitur vni maxime absurdum: hoc est quod
indulgentia non datur nisi confessis singulis annis: quod soli isti
sunt confessi secundum formam turis, et soli isti sunt confessi secundum
preceptum ecclesie, ut patet. Et consequenter quicumque aliquo
vno anno quantumcumque preterito violasset preceptum eccle-
sie de confessione annua, non comprehenderetur sub capacibus
indulgentie date: constat enim hoc esse contra comunem animi
conceptionem omnium sapientum et fidelium. Quia igitur solu-
tio ista vbi creditur extendere indulgentiam, restringit multum
illam si rationabiliter et consequenter loqui debet, ideo cum bona
tantorum doctorum venia omittenda est. Et dicendum est cum istis
indulgentie verbis, et antiquioribus ut apparet mihi doctrina, quod
tempus vere penitentia et tempus confessionis est vni et idem ad ca-
pellendam indulgentiam, quibus diuersa ratione necessarium:
quod vera penitentia exigitur ex diuino et humano simul iure, co-
fessio autem exigitur ex humana tantum auctoritate: quod scz statuta
est sic indulgentie forma ab ecclesia, vni papa dare possit indul-
gentiam absque actuali confessione. Dicere autem quod forma indul-
gentie intelligitur de confessis non secundum formam turis aut prece-
ptum ecclesie simpliciter absolute, sed anno illo, voluntarium est,
quia nec ex forma turis nec ex forma iudicis nec ex ratione hoc
emanat. Nec surda pertranscunt sunt aure, detrahentes
huius quamuis exigue vigile, penitentia eam accusantes, eo quod
cras existimantes quoniam penitentiam, apostolicas pulsabunt
aures et indulgentias ad non inunctas extendi penitentias,
confessisq; anno illo modo vere penitentibus sine conferti obtine-
bunt. Audiant hi primum non frustra fuisse tantillum laboris:
si occasionem tanti fructus christiano populo contulerit: nec
enim ea scriptis ratione per alios dirigeremus, sed inter certa
ambigua discernere sat fuerit. Percipiant deinde pias deuotio-
tasque fidelium mentes, hinc potius excitandas ad petendas
condignas secundum sacros canones a confessoribus peniten-
tias: ut vel indulgentie gratia ex passione christi et sanctorum
soluant deo penitentias, quas prompto animo a seipsis pera-
gendas postulauerunt atque susceperunt. Redirent siquidem
hoc pacto aurea penitentium patrum secula,

Questio

I.

49

Et hec de indulgentijs dicta secundum proprium ingenium vi-
res saluo omnium melius sententium iudicio sufficiant. Ro-
me anno salutis. 1517. pontificatus. S. D. N. leonis. 10. quinto:
etatis vero mee. 4. 8. die. 8. decembris.

Tractatus de indulgentijs, Thome de vico catetani
cardinalis sancti Xisti finis.

Thome de vico Catetani, cardinalis Sancti Xisti vi-
ginti septem questionum opusculum.

De thesauro indulgentiarum.

Quest. 1.

Trum Indulgentie ecclesie sunt de
thesauro meritorum christi et
sanctorum. Et videtur quod non. Primo, quod
indulgentia non esset indulgentia seu re-
missio, sed satisfactio et persolutio vsus ad
nouissimum quadrantem per aliorum ope-
ra. Et sequitur vltimus quod omnes
negant scz concedens oneret se ad satisfac-
tionem. Et probatur sequela, quod sic papa
non remitteret, sed satisfaceret per alios. Secundo: quod sic vir-
tute clauium non fieret absolutio, sed translatio operum: contra
verbum christi: quodcumque solueris. Et vltimus idem per cla-
ues ageretur quod de facto sit: quod si sunt opera sanctorum in the-
sauro ecclesie, non permittuntur oculos a spiritu sancto: sed de
facto succurrerent quibus possunt. Tercio. Nulla scilicet ope-
ra sunt relictia irremunerata: ergo. Antecedens probatur: tum quod
hoc opera supererogationis huius teporis ad futura gloria: tum
quod si hoc opera supererogationis non remunerarentur in san-
ctis, sed in nobis: ac per hoc minor essent remunerata et maio-
ra non. Et si dicatur quod eadem opera sunt etiam in ipsis sanctis
remunerata, ergo nulla sunt eorum opera irremunerata relictia.
Quarto. Nullus sanctorum sufficiens impleuit in hac vita
mandata dei: ergo nihil fecerunt superabundans: ergo nihil re-
liquerunt pro indulgentijs. Alijs probatur primo per illud christi,
quod feceritis oia que scripta sunt, dicitis: serui inutilis sumus:
sed serui inutilis non vltra sed citra fecisse intelligitur. Se-
cundo per illud matth. 25. quod sapientes virgines noluerunt co-
municare de oleo suo, timentes ne ipsis deficeret. Tercio.
Dis sanctus debitor est dei diligendi quantum potest, imo vltra quod
potest: nullus id fecit aut potuit: ergo. Quarto. Sancti per
martirium (quod est opus perfectissimum) non faciunt vltra quod
debent, imo vltra faciunt quod debent: ergo multo minus in alijs
operibus vltra fecerunt quod debuerunt. Quinto: quod sine scri-
pturis, doctoribus atque rationibus oppositum dicitur.

Probatur Quod idem auctoritate scilicet. Primo aug.
oibus sanctis conuenit dicere, dimitte no-
bis debita nostra: sed qui consistunt debita, non superabundant:
ergo. Secundo auctoritate hieronimi, tractantis contra pelagium, illud:
beatus vir cui non imputauit oia peccata, infra, pro hac orabit
ois scilicet in tpe opportuno. Quomodo est sanctus, si per imple-
rate sua orat? Et si est impius, non est sanctus. Itaque scilicet per or-
ationem et pessionem sue impietatis merent sibi non imputari peccata.
Tercio. Aug. lib. 1. retrac. c. 19. oia mandata impleuit qui quod
non implet ignorat. Negat enim scilicet impleuisse perfecte mandata
dei: dicens, magis ignorare deo quam implere. Quarto. Aug.
cofess. lib. 9. Ne hominem vite quatuordecim laudabilis, si remota mia
iudicetur: iuxta illud iob: si etiam iustum quippiam habuero, iudi-
cem meum deprecabor. Quinto. Secundum aug. nullus san-
ctus in hac vita sine peccato fuit: iuxta illud prime Jo. 1. si di-
xerimus quod peccatum non habemus, et, ergo merita sanctorum
nulla sunt superflua. Et si dicatur quod sanctis habentibus ali-
quod veniale, potuerunt plura facere quam debuerunt. Lon-
tra, opus bonum optime factum est veniale peccatum: ergo sem-
per minus quam debuerunt fecerunt, et peccauerunt. Antecedens
est ex aug. vbi supra omnia mandata impleuit 2c.

Deinde Arguitur quod dato quod sint superflua sanctorum meri-
ta non prodestentur vniuersis quod propter meritum mercede
dicitur. Nec digne ab ecclesia expendere: quod solutio pene
est vltimum ecclesie donum. Nec pie ecclesia ageret rela-
tando penas: castigare enim alios potius est pietatis quam
remittere penas.

Denique Probatur quod merita christi non sint thesaurus in-
dulgentiarum. Primo: quod assertio illa est sine au-
toritate scripture. Et si asserta auctoritas ratio, ecclesie, remaneret

periculum exponendi ecclesiam hereticorum irrisoribus non pos-
semus reddere rationem de hac que in nobis est fide atque spe.
Secundo: quod loci habent primo inducere rationes etiam hic, quod
indulgentie non essent indulgentie, sed satisfactioes per alios: et
tunc canon dicit, per indulgentias penitentiales satisfactio ener-
uatur, de pe. 2. re. c. ii. ex eo. Non dicit mutat, sed eneruat. Et si
claves non soluerent, sed transferret pro alio: impius est autem di-
cere claves non soluere: si soluunt, totum tollunt, non transferunt.
Et si sit merita christi de facto idem operantur: quod non sunt otiosa.
Tercio, quod insignis fieret irreuerentia meritis christi, si soli pro
pene relaxatione expenderent: quum ipse per ea fuerit exemplum oim
martirum: vltimum quippe est remissio pene. Quarto, San-
ctus the. et bonae dicunt opera nostra bona meliora esse quam indul-
gentias, et merita christi expendi per indulgentias. Et merita christi
esse multo meliora bona quam opera nostra bona, constat ergo melio-
res sunt indulgentie quam nostra opera bona, quod est iuum prime
propositioni. Aut ergo indulgentie non sunt merita christi: aut
omissis oibus indulgentie sectande sunt, scilicet christi merita.
Quinto. Consultat cetera doctoribus quod post indulgentias
nihilominus sit ieiunandum: quod nemo scit vtrum odio vel amore
dignus sit. Tunc sic. Aut ista sententia est impia in deum et co-
elestium, aut merita christi non sunt thesaurus indulgentiarum,
elestium, aut merita christi non sunt thesaurus indulgentiarum,
Primo, quod sic clauis ecclesie nihil faciunt certi: quod est blas-
phemia: et indulgentia esset incerta donatio: ac per hoc impia
illius ab ecclesia fieret, aut post indulgentiam ex meritis christi
incertus sum de remissione peccatorum, aut credo opera christi
applicata et donata mihi esse sufficientia ad remissionem aut du-
bito. Si credito, iam non est amplius ieiunandum: quod non debet
mea opera meliora putare quam christi opera. Si dubito, quod hoc
dubio execrabilis: Et confirmatur: quod merita christi nulla
proportionem bonitatis excedunt opera nostra: ac per hoc aut
ipsa non sunt thesaurus indulgentiarum, aut indulgentie prefe-
rende sunt oibus operibus diuinorum preceptorum, nisi inuria fiat
meritis christi. Sexto, quasi merita christi non sufficiant. Se-
ptimo. Nulli datur gratia contritionis quin simul ei dentur
merita christi, ergo sine indulgentijs habet quis thesaurum
meritorum. Octauo. Si meritum christi est thesaurus in-
dulgentiarum, ergo remitteret mortem eiusque penas. Probatur
sequela: tum quia alioquin esset infirmus: tum quia potens
est remittere penam eternam.

Demum Arguitur. Si absolueret in indulgentijs est de
spensare thesaurum christi, ergo alie etiam abso-
lutiones dispensant thesaurum christi: et precipue ab exco-
municatione, quando quis participat sit meritum christi et eccle-
sie. Preterea si absolueret in indulgentijs est distribuere the-
saurum christi, ergo ligare est includere vel colligere thesau-
rum christi quod tamen non spectat ad potestatem clauium:
quia sine omni indulgentiarum actu hoc fit.

In oppositum Est sententia sacrorum doctorum.
Ad euidentiam huius questio-
nis monstrandum est merita christi et sanctorum esse thesaurum
indulgentiarum: et qua ratione hoc notum sit, et quid sit, et propter
quid sit. Et quidem merita christi et sanctorum esse thesaurum in-
dulgentiarum, auctoritate apostolica tenemus: in extrauaganti
siquidem clementis sexti de pe. et re. vniuersus dicitur de the-
sauro meritorum christi. Quem quidem thesaurum per beatum
petrum celi clangerum eiusque successores suos in terris vicarios
commisit fidelibus dispensandum: et proprijs rationabilibusque
causis nunc per totam, nunc per partem remissione pene tepo-
ralis pro peccatis debite, nam generaliter quam specialiter prout
cum deo expedire cognoscerent: vere penitentibus et confessis
misericorditer applicandum: ad cuius quidem thesauri cumu-
lum beate dei genitricis et omnium electorum merita admini-
culum prestare noscuntur. Ibec ibi. Post multa de superabun-
dantia meritorum dicta. Est autem ex duobus huius decre-
talis auctoritas pensanda. Primo ex decretis distinct. 19. in ca-
nonicis: vbi epistolis decretalibus romanorum pontificum pri-
mum auctoritatis locus post sacram scripturam decernitur: et
ibi demum cap. 1. vbi extrauagantes apostolice defenduntur. Se-
cundo ex eo quod de vna parte sacramenti penitentia, scilicet satisfac-
tione docet: constat namque extra de hereticis ad abolendam,
nulli in materia sacramentorum licere dissentire ab eo quod ratio eccle-
sia facit et predicat: credendum est igitur: nec in dubium aut opo-

De acquisitione Indulgentiarum

mercede et fm ppiū laborē dicit qd vt patet de mercede loquitur: merces autē merito rīdet: nos idē dicimus qd quilibet sibi soli meret. Nos autē de penarū remissione loquimur. dicētes qd vnus pōt satisficere p alius. Ad secundū qd nō digne expenderet illa ecclesia dicit qd dignissima expēditūm satisfactoria pro satisfactorie expēdit: neq enim possunt dignius expēdi. Et licet remissio tēporalis pene in comparatione ad dona spiritalis gratie sit vile donum: est tamen proportionatum cōmensuratum donum meritis sanctorum in quantum sunt satisfactoria: qm vt sic non nisi exolutua tēporalium penarum sunt. Ad tertium qd nō pie ageret ecclesia dicitur: qd pssime mater ecclesia filijs suis remittit, quos deus ex rationabili causa in adoptionis filios cōputauit: nō em omni actu debet mater castigare filium: sed omnia tempus habent.

Ad obiecta Deniq contra thesaurū indulgentiarū ex meritis christi, respondetur. Et ad primum iam patet ex dictis, qd cum auctoritate nō solus ro. eccle. sed sacre scripture, scōrū et doctorū hoc dicitur. Et si solus ro. eccle. auctoritate diffinitua diceret, sufficeret ad rōnē reddēdam de ea que in nobis est fide: nō minus qd si auctoritate generalis cōcilij diffinitū esset. Iheretici autē sicut refutare pnt ro. eccle. ita et cōcilij. Nec hoc ego somnio: s; hiero. ad damasum papā dicit, si apostolar' tui iudicio fuerit approbatū, heretici se experiet qui tradiderit. Et in cōcilio floiē. sub eugēto 4. acceptat pssio armenorū: dicentū, approbamus qd approbat ro. ecclesia, et reprobam' quicqd reprobat ro. ecclesia. Ad secundū iam dictū est, nisi ad subiunctā ex canone auctoritate male allatam: qd textus nō de indulgentijs, sed de indulgentijs indiscretis dicit qd sunt enervatōes rōne indiscretiōis. Ad tertium sicut dictū est et probatum qd nulla sit irreuerētia. Ad quartū dicitur, qd opera bona dicitur esse meliora indulgentijs, hoc est effectibus indulgentiarū: et nō meritis christi et scōrū, qd nō sunt indulgentie, s; ex eorū satisfactoria superogatione est efficacia indulgentie. An processus illius argumēti assumit tor falsas ppositiones, vel veras casualiter et nō formaliter, vt nō sit mirū si seipsum interimit. Ad quintū dicitur qd cōciliū illud pium est: qd clauēs eccle. sicut et alia sacramēta facere aliquid certi vel nihil certi, pōt intelligi dupliciter. Primo quantum est ex seipsis, et sic dicitur qd faciunt certū quid: et oppositū est impium. Alio modo per accūs: puta propter indispositionē materie vel subiecti, et sic cōtingit nō solum clauēs eccle. s; et baptismū non habere certū effectum: puta si aduultus suscipiat ablutionē oculo animo nō suscipiendi baptismū: tunc est nec characterē recipit. Et si cum animo solū peccatū mortali ter accedat, licet characterē suscipiat, gratiam tamē non suscipit. Et sic est in pposito: qd propter ambiguitatē de dispositione subiecti dubitamus de effectu clauū in isto: et cū hoc fumus certi qd clauēs habent certissimū effectū in subiecto disposito ad eam effectum: et sicut indulgentia est certa donatio disposita ad illā. An nulla est illius si applicat vere penitentiā, nec insufficiētia meritorū christi et sanctorū: sed ex dubio de dispositione subiecti, que cōsistit in facto nō hominis solius, sed dei misericorditer donando verā contritiōē, prouenit qd non quiescit a nostris penitentijs post indulgentias. Et quum secūdo adiungit, aut credo mihi merita christi applicata p indulgentiam esse sufficiētia aut dubito, respondet qd plus opz addere. s; suscepta in me seu picipata a me. Credo em indubie merita christi applicata p indulgentiā mihi et participata a me seu suscepta in me, esse sufficiēter exolutiua debitas a me penas tēpales pro meis peccatis: s; dubito an sint a me participata: qd dubito an ego fuerim dispositus pro participatione illorū, hoc autem dubium est sanctū. Et rursus si credo me participasse, volo etiam addere meas satisfactorias, nō tanq meliores satisfactorie christi: sed qd melius est duplici via satisficere qd vna tū: et plura bona sunt satisfactoria christi et mea, qd satisfactoria christi tū. Ad cōfirmationē dicit, qd merita christi nō sunt indulgentie, sed cause indulgentiarū efficacie, indulgentie em quas consequuntur christi fideles, nihil aliud sunt qd remissiones suarū penarū p merita christi. Unde sicut remissiones penarū non sunt preferēde meritis christi, nec preceptis christi aut eccle. ita nec indulgentie: tamē cū hoc stare liquet qd remissiones fiant per merita christi. Ad sextum dicitur, qd appositio meritorum sanctorum cōsonat diuine dispositioni: nō qd insufficiēs sit christi satisfactoria: s; vt plura sint in christi corpore mystico satisfactoria. Sic, n. docuit ap's: adimpleo inquit ea qd desunt passioni christi i carne mea pro corpore eius qd est ecclesia. Ad septimum dicitur qd non

est hec eccle. doctrina, vt thesaurus meritorū christi et sanctorum ita cōmissus sit eccle. dispensationi p indulgentias, qd sine ipsis nō dispense a christo summo sacerdote. Sed ista cōsequētia non valet, thesaurus ille pōt haberi sine indulgentijs, ergo nō habetur per indulgentias: stat em qd multis modis participari possit a christi mēbris. Ad octauum dicitur negādo sequelam, non ex insufficiētia meritorū christi: sed propter diuine sapientie dispositionē ex parte dei, qui nō ordinauit thesaurū eccle. ad remittendū penā mortis: et propter disparitatē penarū ex parte nostri. Penarū siquidē nostrarū quedā sunt pene naturales et qdā psonales: hoc est quedā psequunt nos propter peccatū nature, qd est peccatū originale, et quedā sunt nobis debite ppter actualia peccata nostra. Ille pene quas incurrim' ppter infectā naturā, referunt' vsq ad renouationē nāe, qd in resurrectione fiet ex merito etiā passionis christi: qm ipse mortem nostrā vtrāq. s; aie et corporis moriendo destruxit, et ideo non remittunt' p indulgentias: qm spectat ad tēpus nature infecte. Ille vero ad quas tenemur ex ppijs peccatis actualibus, in hac vita remittunt' per indulgentias: p'sens em vita tēpus est purgandi, nō naturalis, sed psonalis: vñ etiā in baptismo psona nō natura sanatur. Et qd mors cū suis penalitatib' est pena nature, ideo merita christi per indulgentias applicata, ad penā mortis nō se extrēdunt. Unde patet qd nō ex infirmitate meritorū christi, sed ex natura pene et status presentis puenit qd pena mortis nō remittit' per illa in hac vita. Nec ex hoc qd remittit' penā eterne mortis sequitur, ergo et tēporalis mortis penam: tum qd eterna sententia pena est de numero personalium penarū, mors autē de numero naturalium. Tum qd aliud est loqui de meritis christi satisfactorijs absolute, et aliud de eisde vt superfluum sacramentis, vt p indulgentias dispensanda relinquuntur: ipsa em absolute in sacramentis tollunt penā damni et sensus eternarū, potius per viam cōcomitantie qd per viam satisfactoriorum. Nec cōciliando quippe hostem in dei filium adoptiuū, sequitur qd nō hosti li pena puniendus est: quod est tollere penam eternā. Soli em hostes exterminantur pena digni sunt: filij em castigandi, purgandi suapte natura relinquunt'. Thesaurus autē indulgentiarum christi, merita vt satisfactoria exhibet.

Ad vñ obia, vñ hoc qd absolute nō fit p indulgentias, annectit' dispensatio thesauri meritorū christi et scōrū, respondetur. Et ad primum dicit qd nō est par ratio de actu absolute nō in indulgentijs, et de alijs absolute nō, siue censuris, siue alijs sine sacramenti exhibitione. An qd absolute ista respicit tertiā sacramenti penitentie partē, s; penitentialē satisfactoriā (supplet em ea) christi autē merita directe ad sacra respiciunt: relique autē absolute nō respiciunt partē aliquā sacri alicuius. An qd absolute ista est a pena debita apd diuinā iustitiā in hac vita vel alia: alie vō absolute sunt a penis in hac tū vita debitis. Iam em fit, qd ad istas remittēdas sola p'as pape sufficiat et efficiat ad illas vō vltra p'atē in papa erigat et dispositio subij p verā penitentiā, et meritorū christi dispensatio, nō ad libitū applicatio: qm minister nō remittit' penas pncipales debitas nisi dispensando. Sic em nos existimē hō (mā ap's) vt minister christi et dispensator mysteriorū dei. Ad secundū dicit, qd sicut in sacro penitentie clauēs respectu peccatōrū actū quidē soluendi exercēt positue, ligandi autē negatiue quo ad clauē potētie, qd positue ad vtrūq se habeat clauis sciētie, ita in indulgentijs inueniunt' qd clauis sciētie positue decernit solutionē, et ligationē: clauis vero potēstatis positue quidē absoluit, negatiue autē ligat: qd ligare hic sicut et in peccatis nō est aliud qd nō absoluerē ex iudicio et auctoritate clauis scientie. Unde non soluere absolute non est actus clauis qd est ligare: sed ex iudicio clauis nō soluere est ligare, qui actus est clauis. Et per hoc p'as qd effectus solutionis et ligationis, sit sine clauibus: apm tamen soluere vel ligare non est in ministerio eccle. sine clauis exercitio. Augusti, die. vii. De rob. an. cccc. xvi.

De acquisitione indulgentiarum. Eiusdem quest. ii. **Meritur** Atrum dare operam ad acquirēdas indulgentias sit imperfectio: est imperfectio: sed acquirere indulgentiam, nō est meritorium: ergo etc. Secundo: qd indulgentie sunt relaxationes penarū debitarū: perfectiorum autem est penas amplecti, non fugere: quoniam situm crucem christi: vt de sanctis andrea, laurentio, et vincentio legitur. Tercio, qd fm doctores sacros: habens indulgentias melius facit si per seipsum adimplet iniunctā penitentiā, qd si ppter indulgentias omittit

Questio. III.

51

omitat illā: pfecti autē emulant' charismata meliora: pfectior igit ē indulgentijs icūbere. Quarto: qd indulgentie nō p'sunt nisi ad relaxationē penarū canonicarū: s; nō nisi crinosi publice iponunt canonū pene, qd sunt publice pnie pres: qd nō nisi ipse fecit indulgentijs egere, ac p hō dare operā ad eas acq'rēdas.

Ad huius Eiusdem quest. ii. qd indulgentiarū fruct' ppius est satisficere diuine iustitie quo ad penam tēpalem ppijs peccatis debita ex penis christi et scōrū, s; traditionē eccle. ro. vt p in extranagari clemētis. s; et multorum romanorū pontificis lris. Iam autē suppositione facta (in alia q'stione adhuc magis p'ada, quā in tractatu de indulgentijs firmauerimus) p'or dicendū est, qd quā actus iste qd est satisficere p alij, nō sit ex suo gñe malus, nullā em deordinatio: nem importat nec h; imperfectionē moralem annexam: qm cū seruēti charitate et p'p'issima voluntate p seipsum satisficendū, stat qd tali modo, s; p scōrum penas velit satisficere, et nihilomin' opibus scōrū magis intendere, quāto liberior a debita pena et gratior esse d; p hoc cumulatū bāficij. S; est actus de gñe bonorū moralium: est, n. appetit recto appetitib', vt pote ablatius impedimētū ad celestē patriā. Pene enim peccatis debite impediūt ingressū ad eternā bēstudinē, vnde tū oportet alias in purgatorio morari, donec exolutis penis omnibus debiti p suis peccatis, libere ab oī malo pene oīm bonorū aggregatio pfectū statū assequatur. Nec solū est moral' bonus, sed etiā meritor' si fructuosus est qm nō nisi existēt' in charitate indulgentie p'sunt vt ipsa p'cessionis forma mōstrat, dicēdo vere penitentiōs oēs aut actus humanos ex charitate pcedētes meritorios esse cōstat. Nec solū est meritorius eterne vite, sed pson' et pfectis viris: qm p'tinē suspiriū ad celestē patriā, et cupiētibus dissolui et esse cū christo psonā oīa recta acceleratiua celestis ingressus: cōstat aut exolutiōē penarū debitarū p peccatis acceleratiua esse celestis itineris: qm impedi mēta ingressus ad felicitatē tollit. Omni igit ex pte appet qd dare operā indulgentijs, est actus cōis pfectis et imperfectis in charitate cōstitutus, si penis adhuc p peccatis suis obnoxij sunt. Et pfirmat: qd oibus qstionib' pfectis cōuenit dicere quod: tidie dimittite nobis debita nostra: in quorū numero cōstat esse debitiū pene p peccatis, qd aut psonat petere, consonat et querere. Cōsonat igitur etiā pfectis q're debitiū pene pro peccatis suis debite exolui p satisfactoria opa christi et sanctorū.

Ad primā Autē obiectionem dicit, qd sermo doctorū dicentū indulgentias nō esse meritorias, est formalis, et verus formal' intellectus: hoc est, qd indulgentia, vt satisfactoria, nō est meritoria. De est, n. satisfactorijs obus (siue p seipsum homo satisficiat, siue p alium viatorē vel sanctū) qd meritoria non sunt formal' sumpta, hoc est, vt satisfactoria. Et ratio est in promptu, qd satisficere, non est aliud, qd liberari a debito: ex hoc autē, qd aliqd a debito liberat, nō meretur: vnde et in purgatorio quibet satisficit, et nemo meret'. Cū hoc autē, qd indulgentia, qd, quo ad fructū, satisfactoriā p alij, hoc est, christi, et scōrū sonat, non est meritoria: stat qd aliqd facere p indulgentia satisfactoria, sit meritorium, non solū ex genere opis (puta subuenire eccle. aut orare) sed ex intentione facientis, qui mouet ex charitate, ad hoc vt impedimēta sui ingressus ad eternā vitā tollant. Et hoc psonare pfectis, manifestū est. Ad secundā dicit, qd perfectior est, penas promouitūas sui vel aliorū ad eternā vitā amplecti. Penas autē ex propria culpa impeditūas eterne vite, non est pfectiorum iterare, sed qd citius fieri potest, liberare se ab illis: vt expedit' semp inuentat' p celestis patrie ingressu. Constat autē penas p peccatis debitas esse ex propria culpa impeditūas ingressus celestis: et ideo a pfectis p se vel p alij citius sunt exoluenēde. Ad tertiā dicit, qd nihil obstat dictis p'sentib' de meliori bono: qd melius facit cōsequutus indulgentiā si p seipsum satisficiat. Nā proculdubio melius est duobus modis satisficere qd vno, s; p alij et p se qd alij tū. Et rursus p alij satisficit solū, sed p seipsum et satisficit et medela adhibet: penitentiā, n. per seipsum impleta, est non solū satisfactio, sed medicina. Cū his, n. stat qd pfecti emulādo charismata meliora, sectent' etiā indulgentias: vt expediti sint ad vitā eternā. Ad quartā dicit, qd multa falsa cōtinet. Primum est qd indulgentie nō p'sunt nisi ad relaxationē penarū que per canones penitentiales impositae sunt: patet, n. hoc esse falsum ex ipa forma cōcessionis, sonātis remissionē penarū iniunctarū: inuicte autem sunt siue fm canones siue fm arbitriū p'sessoris. Aliud falsum est, qd pene canonū pro solis criminibus publicis impositae sunt: quū consistit in foro penitentia posse imponi, vt p secretis

secrete pniā agāt. Aliud falsum subintelligit, reprobatum in alia q'stione. s; qd sub pena canonica nō includat' etiā pena simpliciter debita peccatō. Ad ex eo patet etiā esse falsum, qd nō iudicat de bis in idipsum: iudicaret autē bis, si semel p seipsum et semel p suū vicariū tēpale penā satisfactoriā p peccatō erigeret: qd cōtingeret si pnia a sacerdote fm canones imposita, non euacuaret' p sua portione penā satisfactoriā apud deū. Et hinc est quartū falsum. s; qd remissio pnie iniuncte a depra per indulgentias nō sit remissio pene debite pro satisfactorie peccati apud deū: vt in alia q'stione manifestauimus. Quocirca cuiusq obnoxio pene tēpali p satisfactorie cuiusq actualis peccati p'sunt indulgentie: siue sint iniuncte s; canones, siue p'sessoris arbitriū. Et etiā si nō sunt actu iniuncte: dūmodo ecclesia seruatis seruandis in forma indulgentie, et ad nō iniunctas p'ias extēdat illā: vt als hoc, s; de non iniunctis manifesta b'if. Et qd tā pfecti qd imperfecti, tā sani qd infirmi, tā morituri qd diu victuri, tā impediti qd nō impediti in charitate cōstituti, rei p'st esse alicuius pene tēpali p satisfactorie suorū actualiū peccatorū, ideo nul lus excipitur a fructu indulgentiarū, qd voluerit earū pnceps fieri, rariq videntur esse a deo satisficientes p seipso, qui nō egeant indulgentijs: qui tū tutius agunt si p indulgentias etiā a debitis se absolui curent. Augusti, die. 2. octobris. 1518.

De acquirendis rursus indulgentijs. Eiusdem quest. ii. **Meritur** Atrum occurrēt paup' negas elemosynā quā tū dat p indulgentia cōsequenda, peccet. Et vt qd sic, p'ius: qd agit p ordinem diuinū pcepti: quo qd primo seruare tenet' pcepta seu mandata christi qd acq'rēdis vacare indulgentijs: vt pote quia hoc non est mandatū, sed voluntariū. Secūdo: qd talis agit contra illud Joā. si qd viderit fratrem suū necesse habere, et clauis vicerat sua ab eo, quomodo charitas dei manet in illo: p'me Jo. 3. Et si dicat qd sola extrema necessitas obligata ad mortale. Contra, tum qd fm hoc charitas nunq vel rarissime locum haberet operandi, tum quia quilibet in necessitate cōstitutus vel et non sibi expectari necessitatem extremam, sed prius subueniri: ergo hoc idē seruandum est in alijs.

Ad euidetiā qd actus humanus sit peccatū, nō sufficit negatio bonitatis maioris: alioquin nō daretur grad' in actibus bonis, sed soli summe boni actus effugerent rationem peccati, sed erigit' qd sit inordinat': nisi enim a diuino ordine declinet, peccatū nō esset. Deordinatio autē actus effusiu pecunie sicut et ceterarū moralium actionum tunc tū est, quū vel nō sua, vel ad qd nō debet, vel qū non debet, et c. impeditur pecunia: nisi, n. aliquid qd debuerat adesse desit aut qd debuerat abesse assit. peccati ratio non soluaf: quocirca ad debiti rationem oportet spectare p'ri iudiciū. Et hinc fit, vt licet meli' faceret qui pecunias suas in elemosynas daret, qd si expēderet eas in hūanis officijs defunctorū, qd sunt p'solationes viuorū: nō tū peccaret expēdēs eas p honorabilib' exequijs, qd non tenet illas pecunias dare pauperibus: et actus exequiarū humanus iuxta statū p'sone et patrie morem non est deordinatus. An in pposito quū dare elemosynā sit pceptum affirmatiuū, obligans tū p loco et tēp'e: si in casu loquimur quo pceptū de elemosyna obligat, nō est dubiū qd negans illā vt det p indulgentia peccet: non, n. sunt faciēda mala vt veniant bona. Si autē sumus extra casum in quo pceptum de elemosyna obligat, qd nō pau occurrat petēs elemosynam, licite potest quis omittē elemosynam et dare pro indulgentia non minus qd possit illā simpliciter omittē, et qd possit pecuniam illam in vsus suos cōuertēre. Unde dñs mariā discipulis defendit, obijciētib' qd p'iosum vnguentū quo multis potuisset subueniri paup'ibus, in vñū humanū opus p'derēt: affirmās qd bonū op' opata est. Abi ex subiuncta ratione, pauperes em semp habebitis et c. docuit qd cōcurrentibus duobus bonis, altero cōtinuo, altero in iustate cōmoditate, licetū est omittē p'io tunc maiori ex suo genere bono, dare operam minori illo tēp'e occurrēt: ad hoc enim spectat, quod pauperes semper affunt, ipse autem nō semper.

Ad primam Atrum obiectiones dicunt qd ordo pceptorū ad cōsilia est in pcepto tunc tū pro quāto pceptū affirmatiuū obligat extra tēpus siquidem p quo obligat, liberum est cui cōsilia sequi. Sic autem est in pposito supponitur. Ad secundam negatur, qd talis agat contra doctrinam Jo. euange. quia Joannes loquitur pro quāto pceptum affirmatiuū obligat: certo autem certius cōstat, qd non quilibet necessitas fratris visa cōstituit tempus p

De effectu Indulgentiarum

quo pcepti elemosyne obligat. An glofa ibide dicit in verbo ne cessitate vici? v. vestitus. Multi aut sunt paupes hites victi z vestitus: vt p3 de gabelo apud thobias. Et rursum glofa ibide de substantia supflua exponit dicens, si supflua no potes dare fratri, animam tua no potes ponere p fre. No loq ergo ioanes de subiecta necessitate fratris: nec de quolibet hite substantiam hui? mudi: s3 de supflua subam hite: iuxta vbi dicit qd supfl: elemosynam dare. luc. xi. Nec ppterea ergo abundans teneor huic paupi dare, quis teneat dare elemosynaz: si recta ratio moralium actuum regula est. Vtrum aut sola extrema necessitas tps p quo pceptu obligat determinet, alia q. est. z alibi me mini me scripsisse post beatu tho. q. qstii est ex pte necessitatis paupis, sola extrema necessitas determinat tps p quo pceptu de elemosyna obligat ad peccatum mortale. Sed extrema necessitas no intelligit qn ppe moue hō est: tunc n. non pot sibi subueniri, s3 qn est adhuc tps vtrius subueniendi, nec appet alia via q illi subueniat si a me no sibi succurrat: tunc n. necessitas est extrema l3 longe sit a morte. Rursus l3 necessitas no extrema no obligat ad peccatum mortale omissentē elemosynā: magna tñ necessitas visa a potenti sine suo incommodo subuenire, rationabiliter teneat vt obliget et ad pceptu qvis no mortale. Sicut n. fm ppos in actib? bonis qd est ppe mediū, ad pceptu actus spectatita in oppositis no solum q totalr declinat peccat, s3 et q ppe ad vitiū appropinquit. rfm theologos no solum q pceptu sed q pter pceptu facit, peccat. Et pp istā latitudinē q necitas primi vitiū qvis ad mortale, qvis ad veniale, qvis ad nullū obligat pceptu: iōā. euā. dixit, qno charitas dei manet in illo: z no manifeste asseruit charitatē dei no manere in illo. Quāuis asseruit, intellecta pba illa, seclusa supfluitate bonor, de extrema necessitate accipienda sunt: qm tñ debita negat subuenitio i notabile dāniū primi vigēs: z ppea fit q charitatē primo debita. Extra hāc aut necessitatē, aut subuenitio no est ad h debita, aut no est illatua dāni notabilis primo. z sic no fit q charitatē debita, s3 aut pter eā aut nec pter nec q illa. Et quā p hoc arguitur, primo, qm fm hoc charitas nunq aut raro haberet locū opandi. Negat seqūla: qm charitas ē sine pcepto opari pot, z frequētissime elemosyne op? opat. Et quā dī scō, q qz velle sibi extra necessitatē extremā subueniri: cōcedit, s3 negat seqūla, ergo subuenitio est in pcepto. Ad n. oē qd volumus nobis fieri, cadit sub pcepto, vt alij nobis faciāt: qlibz n. vellet nūq sibi medacii dici, no tñ ppterea seqū, ergo qlibz mētēs facit p pceptu. z sic de alijs. Auguste die. vij. octobris. r. s. s.

De effectu indulgentie.

Queritur An indulgentia absoluet a pena debita peccato apud diuinā iustitiā. Et vt qd no. Pmo: qm ita inuncte pnie ab hoīe sicut no obligat nisi in foro ecclesiastico, ita eay absolutio no est nisi in foro ecclesiastico. Scō: qm pnia voluntaria de qua christus dicit, pnam agite, est de pcepto christi z de eēntia pnie spiritūalis, ac oīno de necessitate salutis: z sñr no est i pte sacerdotis cuiusqz dimittere illā. Et n. mortificatio passionūz crucis postāda post p3. Tercio: qm pias ligat atqz soluēdi par est: sed papa no pot ligare nisi i penā canonicā: ergo no pot absolue nisi a pena canonica. Quarto. Satisfactio sacramentalis no dicitur satisfactio quia satisfaciatur pro culpa simpliciter sed quia satisfaciatur secundum statuta ecclesie: ergo absolutio ab illa no est absolutio a satisfactioe simplr. Quēdēs pbat: qz dicēdo p culpa satisfactio p penā mortificationis pnie z hmoi.

In oppositū
Ad euidentia

Autē est communis Ecclesie sensus, qd scidū est q pena canonica (hoc est inuncta a sacer dote in pessione sacramentali) z pena satisfactioa p culpa s3 diuinā iustitiā, no se hnt sicut due pene, s3 se hnt sicut pena indeterminata z pena determinata. Sicut ē pceptu de pessione faciēda editū a deo et ab ecclesia, no pceptu duplicē cōfessionē: s3 se h3 eccle pceptū ad diuinū vt determinatū ad id determinatū. Illud n. idē qd pceptu deus, pceptu ecclesia: sed deus pceptu q cōfiteamur no determinatō tps, ecclesia idē pceptu determinat tps. i. singulis annis: vñ vna z eadē cōfessio pcepta a deo z ecclesia. Et pculdubio vnica pessione implet q l3 pceptum dei z ecclesie: iudicium qppe esset semel asseri vt obediatur deo, z iterū vt obediatur ecclesie. Sile qd est videre in pposito: nā p peccato cōmissio (puta pūrio) tenet ex diuino pcepto homo satisfacere, s3 no determinate p istā vel illā penā: nā pot satisfacere p elemosynā vel p ieiunium vel orationē. Et p eodē peccato tenet ex inunctione

sacerdotis imponētis satisfacere p determinatā penam puta ieiunium septē annor. Nec tenetur penitens ad duas penas: aliteram satisfactoriā apud deū, z alteram satisfactoriā ecclesie: s3 implendo inunctā ab ecclesia, satisfactio deo z ecclesie: vel p tota pena debita illi peccato (si imposita a sacerdote adequat debita fm diuinā iustitiā) vel p parte illa q correspōdet imposita, si pena imposita minor est eā q fm diuinā iustitiā determinatāda erat. Nec hec volūtate dicimus: sed euidenter mōstramus discurrendo p oēs actus pceptos ab vtriusq. s. deo z ecclesia: vt patet in pcepto de obseruatione festozū z pcepto de obseruatione ieiuniorū. An n. atqz idē est qd a deo ecclesiaz pceptū: ab illo indeterminate, z ab ista determinate: dñ eccleie obediū, no remanet homo obligatus ad dei pceptū itez imple dñ circa illud. Et simile est in alijs. Quocirca deo ecclesiaz idē pceptuē, vnus atqz idē actus sit debitus duplici vinculo. i. dei z eccle. Et ppterea putari pot q si iniuncta pnia relaxatur p indulgentiā, no remittitur pena satisfactoria simpliciter z absolute, s3 solū vt est debita ex vinculo ecclesie: z ppterea remanet vt est debita ex vinculo diuine iustitie. Sicut quā papa relaxat ieiunium alicui psonē, no cōcedit illi q no impleat dei seu nature pceptū de ieiunio, s3 q no arctet ex vinculo ecclesiastico: pceptū ad ieiunium. Et fm hanc viam sicut ligat sacerdos ad penam nouum adficiendo vinculiū determinandoqz p qualem qstāqz penam satisfactoriā de peccatis: ita absoluet p indulgentiā tollendo vinculiū eccleie z determinationem ad talē penā. Fallitur autē optimo hec in hoc q no discernit inter absolutio nē p viā indulgentie z absolutio nē p viā licentie. Absolutio n. p viā licentie cōis est oibus principib? ecclesiasticis z secularibus: dñ qlibet pot soluere q ligatur, licetiam pendo vt no remanet iussu a se adimplere: de huiusmodi absoluteione verificatur licentia ieiuniorū z similis. Sed q non sit talis absolutio p indulgentias, p3 ex eo q innitit illi puiilegio christi quodcūqz soluēris sup terram: certū est n. absoluteione pcessam p hoc puiilegiū, no esse illā q cōis oibus principibus: et ad quā no est opus puiilegio, sed statiz vt quis est princeps h3 illā. Amplius absolutio p modū licentie, extendit se indifferēter ad singula positiui iuris: pot n. ita relaxare obseruationē vnus pcepti iuris sicut alteri: vt patet. Absolutio autē petro concessa ex puiilegio christi habet p materiā eā q regni celozū sunt (dicente christo, tibi dabo clauēs regni celoz) z spectat p culpa (vt p3 ex vbo christi: quozū remiseritis peccata, remittunt eis) et penas p culpa, vt p3 ex vbo christi matth. xvi. Abi quā dixit se si ecclesia no audierit, sit tibi velut erbnic. subdit: amē dico vobis, qcūqz alligaueritis sup terrā, etc. Amplius si indulgentie no essent nisi relaxationes vinculi a sacerdote vel canone impositi, decepta esset vnueritas fidelium, credentiū no solum vinculi sed ipsas penas remissas esse. Alio ergo modo absoluteione p indulgentias fieri, ex eo cōuincitur q indulgentia vere acquiritur t3 cōis ecclesie z doctorum sensus satisfactioe hoīem illū ac pnam cōmūdetē illi indulgentie pcessisset. Et hoc n. manifeste sequit, q indulgentie absoluedo ab inunctis penitētis absoluteiū no solum a vinculo p sacerdotē aut canone appposito: sed et a pena tpali debita fm diuinā iustitiā peccato, qsta cōmūdet illi acquirit indulgentie. Nec est pui momēti rō sumpta a cōi sensu eccleie z doctorū sacroz, sed est tante autoritatis vt no nisi temere liceat sentire oppositū. Et confirmat istā hec: qm sic vere relucet opatio puiilegiū petro concessi, qd cūqz soluēris super terrā absolue, n. a penis peccato debitis in foro diuine iustitie, no principis, no iuris humani sed diuine est potestas petro cōicāte a christo. Ampli? clemēs. vi. tra didit expresse q indulgentia remittit penā tpalem p peccato debita: vt p3 in extrauagāte ab oībe acceptatā de tubileo qn quagofimo quozū annor habet in extrauagātū cōium titulo de pe. z re. ca. vnt. genti? No licet aut contra apostolice sedis doctrinā sentire.

Ad Primā ergo obiectionē dicitur q pena inuncta ab hoīe seu canone est duplex: quedam simpliciter appposita ab hoīe vel canone: vt excoicatio carcer z huiusmodi: the no ligat nisi in foro ecclesiastico. Quedā vero sunt apposite ab hoīe seu canone, z apposite solū quo ad qualitātē z qualitātē, vt suppositas penas euacuent. Et iste obligat partim in foro ecclesie, p quanto no tenetur nisi in hac vita implere illas qualitates: z partim simpliciter apud deū: p qto si no secundum inunctas qualitates satisfact, tenet satisfacere apud diuinā iustitiā in alia vita de tota illa penā q euacuata fuit si secundum inunctas satisfactisset. Unde sicut penitētia sacramentalis obligat in foro dei, ita absoluit in foro dei. Ad se

Questio V.

52

cundam dī, q ecclesia potest absolue per indulgentias a penis debitis ex pcepto z vinculo diuino. Nec hoc facit ecclesia humana sed diuina autoritate sibi pcessa ex puiilegio qd cūqz soluēris: petrus. n. vt vicarius z minister christi agit autoritate christi. Nec mirū si pot absolue a pena debita ex pcepto christi, z ad quam obligat interior pnia, z que est de necessitate salutis, q potest absolue a culpa: que tñ excedit penāz vt tudei dixerint, quis pot peccata dimittere nisi solus deus: Sa cerdos n. minister aliter absoluit a culpa, z remittit peccata confidentium sibi: dicente christo, quoz remiseritis peccata, remittuntur eis. Et multo magis potest christi minister absolue re a penis quum n. culpa z pena impedimenta sint regni celozū (q z nihil coinquinatum intrabit illud, z absterget deus oīnem lachrimam, nec dolor erit vltra etc.) Ad clauēs regni celozū spectare necesse est vtriusq. impedimentū tollere: alioquin aperire regnū celozū fidelibus no sufficeret. Constat aut sufficere in patiēte disposito z reliquis concurrentibus requisitis. Quocirca pena ad quā peccator ex dei pcepto tenetur, z quā pnia interior operatura erat pro peccato: q de necessitate salutis eterne habēde impleda erat, per indulgentie absoluteionē vere acquiritur sublata, desinit talis homo illā obligari, z ex diuino pcepto z ex pnia interiori, z ex fine salutis eterne, q iam satisfact per aliā viam. i. p absoluteionē indulgentie, z hoc christi autoritate p suum ministerium rite exequuta. Quod aut dī, q pnia ad quā tenet peccator est cruc christi z mortificatio passionū tā a pūis solutum est doctorib? dicētibz q pene inqz tñ sunt medicine passionum, no suppleat p indulgentias: z p pte rea debemus etiam indulgentias acquirere pnam agere vt medicinā passionū nostraz. Inqz tñ vero sunt satisfactioe pro peccatis cōmissis, sic suppleat p indulgentias. Et similiter est distinguēdū de cruce post christū postāda, z similibz. Ad tertiā dī, q pposito assumpta, i. potestas ligandi atqz soluēdi par est cū grano salis intelligēda: q est est par quantū ad materiā (q vtrobiz dñs dixit qd cūqz ligat, n. dicit qd cūqz solueris, ita dicit qd cūqz ligaueris) no tñ est par quo ad modū. Nā z pta sacerdos ministerio autoritatis tollit, ita q absoluedo facit de peccatoe iustū: non pot tñ ministerialiter ligando facere de iusto peccatoe. Et hoc n. p3 q alio modo soluit q liget petrus qm ad culpas: z similiter fas est vt alio modo pontifex liget qz soluat penas. Absoluit n. ministerialiter z sacramentalē absoluteionē z per indulgentias a penis fm diuinā iustitiā debitis: ligat aut ad penam sicut ad culpā. Nā si cū ad culpā ligat vel no remittēdo, vel pceptu aliquid cū? trasgressio pstituit pceptū: ita ligat ad penā vel non remittēdo, vel agēdo vñ p seipsum qd incurrat debitiū pene apud diuinā iustitiā. Sub hac aut distinctione dī ad minorem: q si sermo sit de posse qbusuis modis, papa pot ligare ad penam canonicā z no canonicā, hoc est absolute apud deū (vt p3 ex dictis) z similiter absolue. Si sermo sit de posse tali mō. s. directe imponēdo vel tollēdo, sic minus est falsa: qd no equalr sit hnt quo ad modū clauēs in ligādo z soluēdo. Potest n. directe absolue qd no potest directe imponere: vt in culpa. Potest et nihilominus ad minorem aliter rñderi: dicēdo q canonica pena q in foro pnie inungit in satisfactioe, claudatur pena debita peccato corā diuina iustitiā: qm eadē est pena supposita z qualificata ab hoīe vel canone: vt p3 ex dictis. Et ppterea sicut sacerdos ligando ad penam canonicam ligat ad penā simpliciter vestitam qualitatibus apppositis ab hoīe vel canone: ita absoluedo ab huiusmodi pena canonica, absoluit z a pena simplr. Nam absoluedo a pena qualificata p hoīem vel canone, absoluit z a pena z a qualitate: qui n. absoluit a toto, absoluit a qualibet illi parte q in toto includit pars. Et sic dato q non liget nisi ad canonicam, nec absoluat nisi a canonica, adhuc hī intentū, q ligat z absoluit in penā simpliciter debita in satisfactioe pro peccato. Potest z tertio dici ad eandē q q actus z potētia diuidit ens z qdlibet genus entis, z ad idē p pte rea genus spectat homo in potētia z homo in actu, z albi in potētia z albi in actu: z sic de alijs, ideo etiā pena canonica diuidit in canonicā in actu vel in potētia: z vtrāqz infra genus canonicē pene claudit. Et q ecclesia no solum potest super penas canonicas in actu sed etiā sup penas canonicas in potētia. Imo de facto ecclesia p canones pnales z p arbitriū cōfessioz, nihil aliud facit qz penas debitas simplr p pceptis q sunt canonicē in potētia facit canonicas in actu, adhibēdo illis formam canonicam: puta tot dies ieiunij etc. Sic p hoc ecclesia ex hoc ipso q pot sup penas canonicas tam actu q potētia, pot

sup oēm penā tpalē debita z satisfactioe peccatoz: qm oēs tales pene sunt canonicē aut in actu aut i potētia: hoc est sunt aut determinate p canones aut determinabiles, sunt aut iniuncte p sacerdotem aut pnt inungi. Et ppea l3 ecclesia in indulgentijs no pauerit nisi iniunctas penas remittere, q ita sonāt, possit tñ etiā no iniunctas remittere: sequit. n. hoc ex nūc pbat z fulcīt autoritate diui tho. aliorūqz doctorū. Ad quartā dī, q ly simplr in duobus sensibus sumi cōsuevit. Primo vt equiualeat ad ly tota. scō vt excludit additionem vt ethiops non dī albus simpliciter, sed cum additione dī albus dentes: nos aut qz dicimur albi sine additōe aliqua, dicimur albi simpliciter. In pposito ergo si simplr sumitur p totaliter, sic satisfactio sacramentalis qvis satisfactio simplr, z qvis no simpliciter sed partialiter: q qvis adequat penā debitam peccatis et qvis no. z hoc est manifestū. Si aut sumitur p fine additione, sic satisfactio sacramentalis semp satisfactio simpliciter, pmo: do penitēs agat illā recte dispositus: qz no solum satisfactio ecclesie, sed deo p tanta pena debita peccatis quāta cōmūdet illi satisfactio sacramentali. Nec hec volūtate dicim? sed pbat effectus sunt ex supradictis. Auguste die. xiii. septēbris. r. s. s.

De indulgentia plenaria concessa defunctis, quibus z quo modo profit.

Queritur An ob plenariā indulgentiā cōcessāz p defunctis, aie illorū defunctorū in purgatorio existētes liberent totaliter a penis purgatorij. An n. qz indulgentie tñ donant quantū sonāt: sed plenaria indulgentia sonat remissionē omniū penaz: ergo etc. Ppterea. Indulgentia valet (vt dicūt doctores) per modum solutionis: ac per hoc indulgentia plenaria valet per modū solutionis plenarie: sed facta solutione integra alicuius debiti liber est debitor ab vniuerso quod debebat: igitur habita indulgentia plenaria, libera anima a penis purgatorij. Ppterea. Doctorum sententia est, q cōcurrentibus tribus scilicet autoritate in dante, pietate in causa, z gratia in recipiente, indulgentia valet: sed hic concurrunt omnia ergo. Et cōfirmatur ex autoritate predicationis ecclesiastice: multi enim predicando hoc dicunt.

In oppositū Aut est: q ex hoc sequeretur q per indulgentias posset pontifex expoliare purgatorij. Ad euidentia hui? difficultatis supposito, putet vras est indulgentias no nisi p modū suffragij. pdesse defunctis, tria sunt premittenda: z postmodū rñdēdū qstio. Primum premittendū est de ista indulgentia in se, quid sit plenaria indulgentia p modum suffragij. fm est de modo seu via quo: modo pducatur indulgentia ad animas in purgatorio: tertium est de ipsarū animaz in purgatorio dispositione ad recipientē indulgentie fructus. Quo ad primū, a quid nois inchoādo, q suffragium auxilium significat, z in proposito de ecclesiastico suffragio est sermo, modus suffragij modū ecclesiastici auxilij denotat: ita q indulgentia p modū suffragij signat indulgentia per modum ecclesiastici auxilij: hoc est per modū quo nos per pia opa nostra suffragamur seu auxiliamus defunctis. He qui aut intelligi modus iste suffragij nisi ecclesie suffragia p spectra fuerint: qm ad hōi similitudinē indulgentia suffragij modū induit. Et quum trifaciā nostris operibus suffragamur defunctis (vel merendo bonis opibus de congruo fit defuncti alicuius liberationem a purgatorio, vel impetrādo nostris orationibus illā, vel satisfaciendo nostris passionibus seu penilibus operibus pro illis) z indulgentiā supponam? fieri ex thesauro superabūdātum in ecclesia passionum seu penaliū operum: qstio est si singula singulis reddenda sunt, vt indulgentia que penarū solutionem ecclesiasticā autoritate cōstituit sonat, quum ad modum ecclesiastici suffragij determinatur, non cuiuscūqz ecclesiastici suffragij sed satisfactorij suffragij modū induit. Nā quā indulgentia inqstū indulgentia no fit nisi meritoria neqz impetratoria sed satisfactoria, pntaneum rōm est, vt non induat modū suffragij meritorij, neqz modum suffragij impatorij: sed modum suffragij satisfactorij, ita q indulgentia per modū suffragij, est concessum ex thesauro ecclesie opus satisfactorij per modū ecclesiastici suffragij satisfactorij: hoc est per modū quo nostra satisfactioa suffragia opem ferunt. hec de primo. Quo ad fm, qua scilicet via indulgentia per modum suffragij perueniat ad animas in purgatorio, in promptu est vnde manifestum fiat. Et hoc enim ipso quod indulgentia modū ecclesiastici suffragij satisfactorij induit: vna eadem est via, p quam ecclesie suffragia satisfactoria pro defunctis facta

De effectu Indulgentiarum

et ieiunia, peregrinationes et alia huiusmodi ad defunctorum animas perducuntur, et per quā indulgentia per modum suffragij ad illas pervenit. Et via hec non est via iustitie, sed via gratie seu misericordie: quoniam vniuersa ecclesie suffragia diuina efflagitant gratiam: quia hec accepta sunt pro peccatis illis purgandis quibus suffragari intendimus. Ad ex duobus ad propositum spectantibus declaratur, primo ex hoc quod pene nostre, ut diuus Thomas docuit, sunt alteri et deficientis rationis a pena separata: sicut pena pecuniaria est alteri et deficientis rationis a pena seruilitutis. Hinc enim fit, ut sicut seruitus pecunia non redimitur nisi iustitie rigorē, sed per diuinam acceptationem: ita pene anime separate pene nostre non redimuntur nisi iustitie rationem, sed per diuinam misericordiam dispensationem. Secundo ex hoc quod alter est foris noster in quo nos patimur, et alter ac altior in quo anime separate puniuntur: noster est foris mitis, quasi canonicus vel ciuilis: ille rigorosus, quasi sanguinis et criminalis. Et propea si quis ob debitam pecuniam in seruitutē redactus esset (ut olim fiebat) aut clericus in foris sanguinis decideret: sicut non sufficeret amplius pecunia ad redemptionem illius, nec pene canonice sufficeret ad redemptionem clericus vitā: ita non sufficit pene nostre ad satisfaciendum pro pena anime in purgatorio. Quia nostre passionibus sufficerent ad satisfaciendum pro corde delictorum penes in hac vita soluedis, anteaquam in penas alterius rationis essent translati in foro ire ac rigoris diuine iustitie: qualis est foris in quo puniuntur anime separate: spectat, n. illarum pene ad statum penarum inferni. Nec putes propea ecclesie suffragia satisfactoria pro defunctis esse vana ad incertam, sed scito esse vtilia et certa: sicut et vtilia sunt et certa suffragia orationum pro illis: quod stat diuine misericordie intuitu. Bona siquidem nobiscum et in illis agitur, si diuina gratia acceptata, ecclesie suffragia satisfactoria ad releuamē animarum quod in alia vita puniuntur deducunt. Ad est nobis via iuris aliqua ad eundem finem illum ad aliquid redemptionis: sed gratia opus est. Ad manifestum quoque fit quod dicimus locum habere in indulgentiis pro defunctis, ex dicta inter modum quo conceditur defunctis et quo conceditur viuīs: nam defunctis conceditur pro modum suffragij, viuīs autem pro modum absolutio- nis: ut patet extra de pe. et re. ca. q. aut. Ubi videre potes, quod ecclesiasticus princeps vtriusque autoritatis huiusmodi actum dispensandi thesaurum ecclesie, si respectu viuorum superaddit actum dispensationis, respectu vero defunctorum nullum addit, proinde loquendo actum illi- tius in loquendo addit actum modificationis ad suffragia ecclesiasti- ca. Et merito sic fit: quoniam nos qui viuimus sumus subditi pontifici, et pene nostre ad foris presentis vite spectant: propea seruatis fer- uentibus, indulgentia ad viuos deferretur via iustitie pro iudicis actum, si absolutio. Existentes autem in purgatorio (ut patet extra ecclesie presentis foris) a papa absoluti non possunt, sicut nec ligari: ideo indulgentia quā autoritatis ex thesauro ecclesie confert illis pro modum auxilij, ad eorum subleuationem mittit confidēs in diuina misericordia quod acceptabit ad subleuamē eorum quod in foro ire et furoris diuini puniunt purgandi. Et est simile actum sit princeps ciuitatis alicui, ex erario publico liberatur omnes ciues ex alie: non grauios, quorum aliquid sub suo dñio, alij in alieno tā, propterea seruati addicti essent. In hoc enim casu princeps ex publico erario autoritatis nūmos dispensaret pro istis et illis, sed degen- tes sub sua iurisdictione etiā iudicialiter absolueret a debito: ad degetes autem alibi seruos non posset nisi pro modum auxilij sub- uenire cum pecunia illa, et alterius gratiam ac absolutionem expecta- re. Simili modo ecclesiasticus princeps ex thesauro ecclesie, vi- uorum ac defunctorum penas pro peccatis debitas soluit, vtriusque thesauri opes dispensat: sed viuīs applicat absolutionem illos, de- functis autem applicat auxilium: hoc est ut ecclesie satisfactiua suffragia ad defunctorum liberationem dirigendo. Notat autem di- co ecclesie: quoniam satisfactiua ex thesauro ecclesie dispensari intelli- gunt si propea loquendum est: ita ut sint illorum quibus conceduntur tanquam ipsimet opera illa fecissent, aut illi qui fecerunt fecissent spūaliter pro istis: sed tanquam ecclesie cōia suffragia appropriantur singularibus personis. Et siquidem inter sacramentorum et indul- gentiarum efficaciam differētia ad propositum in hoc quod remissio pene pro sacramentum fit ex intentione ipsius christi cuius est sacramenti opatio: ita quod iste suscipiens sacramentum releuatur a tāta pena, ac si ipse passus fuerit patiente christo: ut sacramentum baptismi testatur: docente hoc apostolo ad rom. vi. et diuus Thomas in tertia par. q. lxxv. Per indulgentiam autem remissio pene cōsequitur tā- quam ecclesie pro nobis illa passa fuerit: sed de ipsa per modum suffragij, quod pro defunctis ecclesie dispensationi credita, intelligit donata eccle- sie ut cōia ipsius ecclesie bonū: ac per hoc pro ecclesie rectores ut ipsius ecclesie sunt, ex intentione ecclesie applicanda his ut il-

lis. Deuenerunt siquidem passionibus iste ad thesaurum ecclesie ex intentione christi et sanctorum ad cōia ecclesie bonum in generali: et cōmissa sunt ut ex intentione ecclesie ad hos vel illos. Et hoc explicatur in forma indulgentiarum pro defunctis, quod pro modum suffragij proculdubio ecclesie conceditur. Deducitur igitur indulgentia ad defunctos non iustitie, sed gratie diuine acce- ptatione duce, hoc est de secundo. Ad quod ad tertium prima fronte apparet quod indulgentie sicut et alia cōia ecclesie suffragia omnibus in purgatorio existentibus pro quibus sunt, sunt: quoniam oēs tales inter valde malos et valde bonos mediū sunt: quibus secundum augustinum doctrinā ecclesie sunt suffragia. Si tamen diligentius perspicerimus, oppositū apparebit, secundo augustinum doctrinā nā in enchiridio, et in libro de cura pro moragen, recitatā a gra- tiano. 13. q. 2. Ubi. n. quod ecclesie suffragia sicut specialia, et similia ter in indulgentie quod ut spūalia suffragia subrogant, illis solis defun- ctis sunt, quod in hac vita meruerunt ut in purgatorio hec illis pro- dessem. Et quoniam fructus quem ex suffragijs anime quod purgantur percipiunt, ad premium accidentale spectat, quoniam sit pene tem- poralis remissio: consequens est quod non ad essentialē sed ad acci- dentale meritū pertineat mereri in hac vita ut suffragia pro- sint in alia vita. Et si his adiungimus, quod huiusmodi accidentalia me- rita non sunt omnibus in gratia decedentibus ad purgatorium duce- ntis: perspicuum erit, quod non oīs in purgatorio indulgentie et alia spūalia suffragia proficiunt: quia non omnes hic meruerunt ut hec illis possint prodesse. Quis oēs hic meruerunt ut hec illis pos- sint prodesse: quod hoc spectat ad meritum essentialē. Eodem. n. me- rito quo meruerunt vitam eternam tandem eis exhibendam, me- ruerunt ut sanctorum cōmunionem iuuari interm in tāde frui pos- sint. Uidentur autem ad accidentalialia hec merita spectare, deuoti- tio magna ad clauēs ecclesie indulgentie donatiuas, misericor- dia sollicitudo ad satisfaciendum pro peccatis, studium ad suffragia defunctis, et similia. Et confirmatur quod dicimus autorita- te diuini thesauri. dicentis in tertia par. q. 10. lxxv. ad primum, quod in descensu christi ad inferos non solum liberati sunt illi quorum tēpo- purgationis aduenit, sed illi qui ob specialē in hac vita deuoti- tionē ad christi aduentum, meruerunt ut christo visitante libera- rent. Ubi videre potes accidentalialia merito in hac vita tribuunt, ut pene remissio in purgatorio accelerata fuerit. Dicedum er- go videtur, quod omnes qui in purgatorio sunt possunt ecclesie suf- fragijs et indulgentijs iuuari: sed de facto specialibus suffragijs et indulgentijs non oēs iuuantur, sed illi soli qui hic meruerunt ut illis iuuarentur. Quibus autem suffragijs pie puto omnes iuuari: plus tamen minus secundum diuinam dispensationis gratiam. Nam qui in hac vita defunctos obliuioni dāt, satisfaccere proprijs peccatis negligunt, et sui ita sunt ut vix eis gratia discedat, alie- nos a fructu omnium suffragiorum ibi crediderunt: quibus multa pro eis hic fiant, diuina vltimēte iustitia huiusmodi duritiā cordis at- que incuria. Hec de tertio. Et omnibus autem premis facile patet responsio ad quesitum. Liqueat nam non oēs animas in pur- gatorio oportere liberari propter plenariā indulgentiam illis cōcedam: tamen quod multe earum sunt fore de illarum numero que hic non meruerunt ut huiusmodi indulgentia illis prodesset: tum quia non constat si huiusmodi indulgentia per modum suffragij coram diuina acceptata sit gratia pro illa anima.

Ad primum ergo argumentum dicitur, quod indulgentie tantum donat quā sonat: apud tamen aures doctas: apud quas indulgentia plenaria sonat remissio omnis pene pro peccato actuali intincte. Et si extendere ad non intinctam, super sub- intelligeretur modus suffragij: qui non minuit rationem ple- nariē, sed apponit modum quo indulgentia plenaria fit auxilia- ris tamen. Ad secundum dicitur, quod indulgentia plenaria in presenti fo- ro est absolute indulgentia: ideo valet per modum solutionis plenarie. Sed indulgentia plenaria relata ad forum alterius vite, quia ut sic induit modum suffragij, valet per modum so- lutionis plenarie suffragando tantum: ac per hoc expectando diuine gratie acceptationem. Et propterea licet indulgentia plenaria solueret: nihil tamē fieret nisi solutio accepta a prin- cipe cuius interest. Quāuis possit etiam dici ultra plenariā solutionem requiri quod ad debitore perueniat fructus solutionis: qui potest impediri ex hoc quod debitor non meruit in ista vita quod hec plenaria solutio ei proposita: ut declaratum est. Ad tertium dicitur, quod occurrit illorum tamen propositum nihil officit: quoniam non est hic ser- mo de indulgentia simpliciter, sed de ipsa per modum suffragij, quod modus huiusmodi induit indulgentiā, nec ipsius plenitudinē tollat: mutat tamen modum perueniendi ad eos quibus prodest: quoniam po- nit modum perueniendi per viam gratie. Hec est, ut declaratum

Questio. VI.

53

est importat modus suffragij. Ad cōfirmationē autem de predi- catibus dicitur, quod predicatores ecclesie personā agunt diu predicant christi et ecclesie doctrinā. Dicit autem ex proprio sensu aut cupidita- te dicit ea que nesciunt, non agunt ecclesie personā: ideo non est mi- rum si in istiusmodi verbis errant. Rome. 20. nouemb. 1519. Cuius papa autoritate clauium der indulgentiam animabus in purgatorio.

Trum Papa autoritate clauium der indulgentiam animabus in purgatorio. Et vide- tur quod non. Primo, quia potestas petro data non nisi super terram est: dicente domino, quodcumque solueris vel ligaueris super terram. Secundo: quia ipse stylus lite- rarum indulgentie pro defunctis, expresse habet quod per modum suffragij indulgentia animabus datur: constat autem suffra- gium non spectare ad potestatem clauium, sed ad suffragan- tium auxilium. Tertio: quia hec potestas non habetur ex sa- cra scriptura, nec ex sacris canonibus: ergo etc.

In oppositum Uidentur autoritas literarum apo- stolicarum. Ad eundem huius sciendum est, quod quā actus clauium sit aperte, consequens est ut ac- tus clauium regni celorum petro concessum sit aperte regni ce- lorum, proculdubio ingressus in illud: quos constat oportere es- se membra christi. Aperiri siquidem regnum, quoniam nihil aliud sit quam tolli impedimenta ingressus ad illud, sicut duplicia sunt im- pedimenta, ita dupliciter aperiri inueniunt regni celorum. Sunt enim quedā impedimenta nature, hoc est ex peccato originali: et quedā impedimenta pōne, ex peccato actuali. Et quo ad impe- dimenta peccati originalis, aperuit christus pro seipsum celorum regni pro passionē mortis suā (in qua etiā portas abstulit, ut- pote nunquam claudendas) et pro baptismi: in quo celi aperti sunt. Quo ad impedimenta vero pōnalia (quod ex peccatis nostris actua- libus sunt: ut culpa et pena pro actualibus debita) pro petri aperi- re regni celorum statuit. Et propterea sicut ad potestatem peniten- tię dicitur dñō, quoniam remiseritis peccata remittuntur eis, ita ad clauium petri potestatem spectat tollere personale penam, quod pro actuali culpa est debita. Utriusque. n. impedit ingressum hoīs ad regni celorum: alioquin clauēs non sufficeret aperire: dñi non suf- ficerent ad tollendū vtriusque genus pōnalis impedimentū ad re- gni celorum ingressum. Et picitaret illa vniuersalis a dñō data autoritas, quodcumque solueris super terram: nam si pena excipit actuali peccato debita, iam non ad quodcumque soluedum extēde- retur clauium subiunctus actus pro dicta verba. Clauium igitur petri actus, cui sit aperire regni celorum christi membris, tollen- do pōnalia culpe et pene impedimenta, consequens est, ut quod in- dulgentie autoritate ecclesiastica dare seruatis seruatis, tol- lant penā pro actualibus peccatis debita, ad potestatem clauium p- tineat. Et si his iunctum fuerit, quod indulgentie oēs eiusdem ra- tionis sunt quo ad causam et effectum: quod oēs sunt ab ecclesiasti- ca potestate dispensante thesaurum meritorum christi et sanctorum quatenus satisfactoria sunt: oēs tollunt penā aliquam talem pro actua- libus peccatis secundum diuinā iustitiā debita. Quis erit quod indulgentia quod pro defunctis conceditur, ad potestatem clauium spectet: ad quā spectat cōcedere indulgentiā pro viuīs. Et confirmatur hoc ex ipso romane ecclesie stylo in literis indulgentiarum pro defun- ctis. Duo enim ibi dicunt, et quod applica autoritate indulgentia pro animabus in purgatorio conceditur, et quod indulgentia ipsa per mo- dum suffragij optuletur animabus in remissionem suarum pe- narum. Docet enim per hoc romana ecclesia quod apostolica sedes thesaurum meritorum christi et sanctorum pro animabus in pur- gatorio dispensat autoritate clauium: sola enim clauium potestas est apostolica autoritate super aperiendo celorum regno ex me- ritis christi et sanctorum animabus purgatorij, tollendo earum pe- nas impediētes illas ab ingressu regni celorum: ut patet. Et quod animarum in purgatorio penas relaxandas indulgentiam concessam transfert per modum suffragij, et non per modum ab- solutionis: quod scilicet absolutionis modo indulgentiam impe- dit viuīs: ut patet extra de pe. et re. ca. quod autem. Unde patet quod indulgentia concessa viuīs et defunctis, hoc habet com- mune, quod utraque ex potestate clauium dispensante thesaurum meritorum penarum christi et sanctorum in remissionem pene temporalis pro actualibus peccatis debite conceditur. Sed mo- dus quo peruenit indulgentia ad utroque diuersus est: quia ad viuos qui illam consequuntur veraciter, per modum abso- lutionis peruenit, defunctos autem qui etiam illam veraciter consequuntur, per modum suffragij liberat.

Ad primam Ergo obiectionem cōcedit, quod papa non potest autoritatis absolute aliam existen- tes in purgatorio: sed aliud est absolute autoritatis illas, et aliud est dispensare autoritatis thesaurum christi et sanctorum pro illis, ut per modum suffragij absoluantur ille. hoc enim pa- pa faciens, non excedit fines iurisdictionis sue: quia non soluit autoritatis per hoc sub terra. Ad secundam dicitur, quod stylus literarum apostolicarum continet quidem modum suffra- gij: sed non tantum: quoniam continet cum hoc autoritatis cōcessionem indulgentie. Et per ambo monstrat et autoritatem dispensandi, et modum suffragij in perueniēdo ad animas in purgatorio. Ad tertiam dicitur, quod hec potestas satis habet ex sacra scriptura, dñi ex ea habentur clauēs petri: rex conditri- ce canonum romana ecclesia explicatur est, quod modis diuer- sis clauēs aperit celorum regnum christi membris viuīs et defunctis: ut patet ex dictis. Auguste die. 15. octobris. 1518. Quando quis obligetur ad contritionem peccatorum mor- talium.

Meritur Utrius quoties recordatur quis sui peccati mortalis, teneatur habere contritionem. Et est ratio dubij: tum quia parte affirma- tiua multi tenere videntur ex verbis sancti thesauri. 4. sen. di. 17. q. 13. arti. 1. questio. 4. dicentis: Ad contritionem tenetur homo quando peccata memorie occurrunt quum pect- pue in periculo mortis existit, aut in aliquo articulo etc. Ubi quia sicut quoties occurrit peccatum mortale ut a se committit dum tenetur homo refutare commissionem, ita quoties ut a se commissum tenetur illud detestari. Tum quia nec per mo- mentum licitum est stare in peccato mortali: ac per hoc statim ut occurrit tenetur illud fugere: iuxta illud ecclesiasticum. 12. qua- si a facie colubis fuge peccata.

In oppositum Aut est. Tum quia sequeretur quod quotiescunque aliquis de commissio peccato occurrente sibi attereretur peccaret mortaliter: quod non haberet contritionem. Tum quia efficac ratio non apparet prece- pti ad contritionem pro tali tempore, scilicet memorie peccati. Evidentiā huius dubitationis premittendū est, quod non est hic questio de peccato mortali semel contrito: quoniam hoc iam deletū prima contritione est: et sicut peccatum semel rite confessum non tenetur homo iterum confiteri, eadem ratio- ne de peccato semel contrito non tenetur homo iterum cōteri. Ad. n. iudicat deus bis in idipsum (ut dicitur naum primo) tam quo ad vindictam exteriorē, quā per cōfessionem exercet, quod quo ad vindictam interiorē, quam per actum ipsius penitentis conterendo peccatum exercet: sufficit. n. semel contrito quod non pla- ceant sibi commissi a se peccata. Et hoc siue contritio fuerit de aliquo mortali in speciali siue in generali: dñi modo fuerit contri- tio illa sufficiens ad salutem vtriusque ad tempus confessionis, quoniam singula detestando in confessione cōteretur in speciali. Est au- tem contritio generalis sufficiens ad salutem ad confessionem, il- la qua homo dolens de omnibus offensis dei mutat delibera- re cor ad preponendum deum omnibus etiam proprie vite: inten- dens congruo tpe confiteri. Et est sermo de contritione ipsius peccati secundum se: non secundum suum effectum, qui est retardatio a felicitate, ratione cuius totum tempus presentis vite est tempus contri- tionis: quod tempus peccato occupatum irreparabile effectum est pro felicitate. Hec est hic questio de contritione in veritate, hoc est dolore charitate informato: quoniam quoniam nemo sciat vtrius amore vel odio dignus sit, si exigeretur certitudo vere contri- tionis, semper esset homo perplexus, aut nunquam cessaret obliga- tio contritionis: quod est falsum. Sed est questio de contritione quoniam est ex parte penitentis: hoc est quod questum est ex parte con- ditionum requisitarum ad contritionem ex parte penitentis est vera contritio, quāuis nesciat an sit charitate informatā: quod ne scitur presentia charitatis. Et similiter est questio de peccato mortali a se commissio nunquam cōtrito, siue secundum veritatem seu secundum estimationem. Quibus primis scēdū est peccatum hūde cōtritionis et esse per se primo affirmatiuum, et claudere in se preceptum negatiuum. Nam precipit actum contritionis habendū, et per hoc est affirmatiuum: recipit non esse retinendum odiū dei in quod ex peccato mortali incurritur, et per hoc est prece- ptum negatiuum. Et propterea primo tractandum est de vin- culo eius quatenus est affirmatiuum, et deinde quatenus est negatiuum: et demum quatenus est ex utroque mixtum. Pre- ceptum igitur affirmatiuum natura quoniam sit obligare qui- dem semper: sed non ad semper sed ad determinatum tem- pus. Latet.

De ratione Confessionis

pus, hec est tēpus necessitatis (vt diuus tho. in quarto sen. di. xviij. q. iij. ar. i. q. iij. di. cōsequēs est vt preceptum de cōtritione habenda nō obliget nisi ad tēpus vigēs ad cōtritionem, qd cōstat esse tempus tam mortis q. summa est tūc necessitas cōtritionis: qm nō remanet ampli tps penitēdi) qd tps aī sacra mēti cuiusq. susceptionē aut administrationē: qm nisi tūc esset cōtritus, mortāl peccaret suscipiens sacramentū aut exercēs actum quē sine peccato mortali oportet exercere. Tēpus autē occurus q. i. mēorie occurrit cōmissum peccatū etiā practice (puta vt detestandū seu cōterēdum) nulla appet ratiōe esse tps necessitatis: qm cū tali occurru stat hōiem se habere circa cōmissum peccatū neutraliter, ac si nō meminisset, ac si dormiret. Nā occurrere peccato cōmissio vt materia detestationis habēde a me, possum tripser me habere: vel cōsentiedō in detestatio nē, vel aspernādo detestationē vel nec amplectendū nec contēdō: sed vel nullū actū voluntatis circa illā exercēdo, z tunc essem neuter: vel habēdo actū velleitatis circa illā, puta q. vel lē habere cōtritionē qm in vītatē nō velleim: q. nō intēdo abstinere zc. Si occurrēs ergo memoria nō necessitat hōies ad articū alique quo oporteat ipsū actū alique exercere: quo pacto tēpus necessitatis pstituit? z si rationē preceptorū affirmatiuū pprepterimus, appēbit occursum nō pstituerē tps necessitatis: nā in pcepto baptisimū qm tūc mēorie occurrit baptisimū vt suscipiēdus cū pmoderate oblata, nō propterea obligat fit p tūc ad baptisimū. Et similiter in pcepto cōfessionis, z in pcepto elemosyne de supfluo, nō tenet quis tunc cōfiteri aut elemosynā dare qm mēorie occurrit cū cōmoditate parata, vt p. i. bide ex diuio tho. Si ergo in alijs affirmatiuis pceptis occurus exercēdi actus cōmode, nō constituit necessitatis tēpus, cōsequēs est vt nec in pcepto cōtritionis habēde occurus peccati vt cōterēdi pstituat tempus necessitatis. Oportet. n. oppositū dicentē rōnē reddere quare a cōi regula occurrit actus z materie cū relijs paratis in pceptis affirmatiuis excipiat occurus cōtritionis cū sua materia actus: vt scz ipse solus habeat vim cōstitutiuā tps vigēs ad seipsum exercēdū, relijs hāc vim nō habentibus. Et q. nulla apparet exceptionis rō sequamur gēnālē regulā, tāq. cōm hūc z alijs pceptis affirmatiuis. Negatiua nō pcepta obligāt temp z ad semp: phibēt. n. mala, que nullatenus pmittenda aut incur rēda sunt. Et lē oīa negatiua pcepta cōueniāt in obligatione ad semp quo ad esse illicitū: oīa tū quedā inter ipsa pcepta extēso pcepti noīe est in obligatione ad semp quo ad actum peccati. Nā negatiua pcepta de actib. peccatorū obligāt ad semp nō solū quo ad esse illicitū, sed etiam quo ad actū peccati: q. phibent actū peccati, puta mendaciū, adulteriū blasphemā z similia: q. nō solū sunt illicita, sed q. assunt peccati actus cōmittitur. Nullus. n. trāgredi pcepta hēc nō mērie ris, nō adulteraberis, nō blasphemabis, nisi qui mētur, adul teratur aut blasphematur actu exteriori vel saltē interiori. Negatiua aut pcepta de habitualī statu peccati obligant fm lē ad semp solū quoad esse illicitū, z nō quoad actū peccati: q. nō phibent actum peccati, sed pferuantiām in statu peccati talis vel simplr. Pceptū aut verbi gratia de nō retinēdo alienū inuito dño, dupl. intelligi pōt: primo de detentionē habitua li: q. nō est actus sed effectū peccati, z sic nō est pceptū phibēs actū alique. Quod p. ex eo q. qui abstulit etiā si dormiat reti net alienū inuito dño: sed phibet pferuantiām in statu peccati talis. Similr z pceptū de nō retinēdo habituāl odium erga deū, nō phibet alique actum, puta actū odij diuini, sed suppo sito q. homo peccādo mortāl odio habuerit deum, ac per hoc pferueret vsq. ad cōtritionē in statu diuini odij nō solū passi ue, q. altissimus odio habet peccatores, sz qd peius est actiue, q. pferuerat in statu peccati mortalis includentis in se diuini odium pp cōtrarietate ad dilectionē charitatis, phibet pferuantiām in statu peccati mortalis simplr quo fit vt q. statibus sicut habitib. nō meremur nec demeremur sed actibus, nullū nouū peccatum contra hoc negatiuū pceptū incuratur nisi status talis de nouo acceptetur: puta si de nouo consentia tur in pferuantiā talis status. Scdo de detentionē actuali: que nihil aliud est q. cōsensu efficax in detentionē habitua lē seu q. effectus peccati, z sic pceptū est phibens actū peccati: cōstat q. obligat semp z ad semp sicut reliqua negatiua. z sic pprie habet vim z nomē pcepti: qm pcepta proprie de actibus sunt. P. discutiēdo vero pceptum cōtritionis vt mixtum ex affirmatiuo z negatiuo sicut pceptum de restitu tione: inuenimus q. obligat ad statim habendam cōtritionē

nem, sicut pceptū de restitutione obligat statim restituēdū. Et ratio est: q. tempus huiusmodi actū dīlari annexā habet cōtrarietate ad pīrē. Restitutio. n. dilata annexā habet rēctio nem alieni inuito dño, q. cōtrariatur iustitie: z similiter pīritio dilata annexā hz rēctiōne diuini odij, q. cōtrariatur charitati. Pcepta pteea huiusmodi mixta pcepta exoribitāt a cōi regula pceptoū affirmatiuorū, sed sequunt eā obligādo tū ad tps necessitatis: nā implicatio inhibite pīrarietatis ad virtutem, determinat tps necessitatis ad statim: tēpus quippe necessita tis exercēde affirmationis est tps ad actionē illam vigēs, sic qd nisi fiat incurritur peccatū. Sicut igitur pceptū de restitu tione pp implicatā detentionē alieni obligat ad statim resti tuēdū: ita pceptū de pīritiōne pp implicatā detentionē odij dñi, obligat ad statim cōterēdū. Et hec pculdubio est vītas. Sed Exurgit difficultas qm peccat contra hoc pceptū? Dicere enim vt prima facie apparet, q. cōtra pcepta affirmatiua obligāta ad statim peccat statim: puta cōsumma to furto si non statim fiat restitutio peccatur cōtra pceptū re stitutionis, omittēdo statim restituere: z similiter cōsumma to peccato mortali, agitur cōtra pceptū cōtritionis si nō statim cōtritio habetur: irritabile videtur: q. huiusmodi pcepta obligāt ad singula statim, z nō ad pīmū statim tū. Ut p. ex eo q. trāfacto primo statim, nō absoluitur a vinculo pcepti, sed remanet semp obligatus ad statim donec adimpleat pceptū. Si aut obligat ad singula statim, sequitur q. infinites peccat mortaliter nō restituēdo qui furatus est, z nō restituit statim, iuxta infinitas moras tps intermedij inter furtū z restitutio nē si tandē fit. Magis aut ratiōi cōsentaneū est, vt cōtra huiusmodi pcepta tunc solum peccetur ex pīrarietate tps, qm nō solū omittit sz pmittit actus peccati determināns pceptū affirmatiuū ad statim. Pro cuius clariori notitia aduertē dum est q. tripliciter inuenit cōcurrere tēpus vigēs ad erer citū pcepti affirmatiui. Primo vt actus illius mensura simpli citer z absolute: sicut tēpus diei festi determinat pceptū de au diendo missam, z qua dragesima ieiunij pceptū. Scdo vt act. illius mensura ex preparatione ad aliū: sicut tempus precedens susceptionē vel administrationem sacramenti determinat pceptū cōtritionis: nō. n. tēpus illud viger absolute ad cōterēdū, sed si suscipiēdū aut administrandū est sacramētū. Tertio vt actus illius mensura ex cōnexionē alterius actus: sicut tēpus si gñificatū p lē statim, determinat pceptū restitutionis, q. actus differēdi restitutionē, hz annexū actum voluntarie deten tionis alieni interim. Inter hec aut tpa differentia vna ad pro positū inuenit: q. si tēpus viger ad actū vt illius mensura abso lute, adueniēte illo tpe si omittitur actus ita quod omisso vt voluntaria pīrarietate: q. i. pōuit z scitit exercere actū illum, puta audire missam z nō audire: incurritur peccatū omisso nis contra pceptum illud. Si nō tempus viger ad actum vt mensura illius ex ordine ad alter actū, adueniēte quocūq. tpe nisi ille alter act. pp quē tempus viger exercet, nō fit contra pceptū: quātūcūq. n. aliquis sit administratur sacramētū nisi administrat illud aut pponat administrare illud in pīritiōne, nunq. agit pteea pceptū cōtritionis: vt p. Et si mili modo eadem rōne qm tūcūq. aliquis nō cōteratur statim, nisi ad hoc deueniat q. cōmissionis peccato incurrat detentio nē diuini odij, nō peccat mortāl qm pferuerat in statu peccati mortalis: sicut q. nō statim restituit, nisi ad hoc deueniat q. cōmissionis peccato incurrat detentionē alieni, nō peccat de nouo mortāl. Cōtra pcepta nāq. hēc de nō detinēdo odij dei vel alieni, qui sunt negatiua, cōmissionis peccato oportet q. agatur: ac p hoc si pteea peccatur cōtra pceptū affirma tiua de restituēdo vel cōterēdo, q. cōtra hēc negatiua agit, nō est omisso affirmatiui nisi assit cōmissio contra negatiuū. Et hec absq. omni scrupulo veritas amplectenda est. P. his autem patet qd dñm sit ad mortam questionē principālē: patet nāq. pceptū cōtritionis nō determinat secū dū se ad tps me morie, sz ad statim. Et pteea nisi memoria afferat vigentem causam ad actū actualis detentionis odij dei, nō occurrit no ua omisso cōtritionis: sed antiqua pferuerat. Nulla aut ap paret ratio quare memoria aut occurus cōmissi peccati vt de testandi, constituat tunc tempus necessarie cōmissionis ad de tinēdum odium dei magis q. si non occurreret nisi forte aut ad diuine inspirationis sequelam dīcatut occursum obligare (sed aliud est pceptum de sequela inspirationis diuine: aliud de restitutionis aut cōtritionis tempore) aut occursum seu me moriam tanquam appropians materiam constituere dicatur

Questio

VIII.

54

tēpus agēdi: q. tps agēdi est qm materia est pīs, sed aliud est loq. de necessitate agēdi, aliud de cōmoditate seu congruitate agēdi. Appropinatio. n. ad agēs liberū, nō cōstituit tps neces sitatis sed cōmoditatis ad agēdū: nos aut vt p. ex dictis, tps necessitatis agēdi, ita q. nisi agat nouū peccatū incurrit qm. Tū restat vt recordatio peccati cōmissi qm tūcūq. practica non obliget ad cōtritionē: sicut nec in pceptis alijs occurus mate rie obligat ad actū. Et hoc loquēdo de memoria fm se nā si sit sermo de memoria fm suum effectum quem vt in pluribus hz (q. scz parit aut detestationem aut approbationē peccati com missi occurrit) sic obligat ad detestationem: que tū potest esse attritio vel contritio, ne in approbationem lapsus fiat. Ad Primā aut obiectionē in oppositū dicitur, q. vox dicen tū q. homo tenetur cōteri qm recordat, verificat sz id qd vt in pluribus videtur accidere: q. scilicet cōteri practica memoria in nō dolente parere approbationē videtur. Diuī au tē tho. verba si exacte libent, non dicunt hōiem teneri ad con tritionem qm recordat: sed vñ qm determinant p alterum qm. Nam dicunt qm peccata memoria occurrit, quum in pericu lo mortis existit, aut aliquo articulo, vbi apparet q. tēpus me morie determinat per tempus periculi mortis vel p tēpus ali cuius articuli zc. Hec obstat q. apponit ly pīcipue qm ly pīcipue principālē denotat periculi mortis respectu alterius par tis diffinitue, scilicet aut alicuius articuli zc. periculosus effi omittit contritio in periculo mortis: q. non restat locus peni tentie. Uel ly pīcipue denotat principālitate rationis obliga tiue ad cōtritionē, ita q. tēpus memoria est quedā ratio conte rēdi: q. nō est sufficiens ratio obligādi ad cōterēdū, ideo addit principālitas ratio obligādi, dicendo quum pīcipue pe riculū aut articulus zc. z redit eadē conclusio. Approbatio autē hanc doctrinā cōmunit peccatorū attritio, qua fatent sibi di splicere cōmissa peccata z dicunt suā culpam, z consentit qm citra absolutionē, z velleitātē habēt status sine peccato. Idē. n. actus boni sunt z dispositiui ad penitentiām, adeo vt ecclia ta les cōfessiones suscipiēdas dicit extra de pe. z re. qd quidā. z tū semp peccat mortāliter, omittēdo contritionem si tps me morie esset tps cōtritionis: quum isti actus nō sint sine memo ria peccatorū. Hec obstat q. isti cōtriti nolūt suscipere absolu tionē, dicētes se esse impenitētes: qm narrare se habituali vo luntate esse pferuantē in statu peccati, non est peccatū: qm nō ap probat sed narrat tūc miseriam status sui cum voluntate illius. Rolle aut absolui, actus bonus est in disposito tunc absolutio nem. Ad secundā obiectionē dicitur, q. etiā qm peccatum oc currit vt cōmittendū, sufficit nō cōsentire: nec tenetur homo dissentire. Ad tertiā dicit: q. licet nunq. sit licitum stare in statu peccati: non tamen de nouo semp peccat pferuans in statu peccati: vt patet ex dictis. C. Rome. 4. marth. 15. 8. C. Circa dispositionem ad confessionem. Questio. 8. Trum Confessurus peccata sua, id potissimum debeat cogitare, quid faceret si non esset pceptum confitendi, an etiam vellet confiteri et exinde iudicare cōsum. Et videtur quod sic: quia ni si paratus sit confiteri secluso pcepto, iam non ex amore no ue vite, sed ex timore pcepti confiteretur. Ad Euidentiā huius considerandum est, quod actum hu manorū eligibilū duplex est differētia. Quidam. n. fm se boni sunt, z ideo eligibiles: vt diligere deū bene facere proxi mo z alia huiusmodi. Quidam vero sunt pp aliud boni, z simi liter propter aliud eligibiles: vt ieiunare, peregrinari z huius modi, hēc. n. nullus sane mentis eligeret nisi pp aliud puta mē tis eleuationem, carnis dominationem, diuini cultū z huiusmo di. Actus aut iste de quo est questio. i. proponere sibi qm quid faceret si non esset pceptum de confessione: cōstat q. nō est sub pmo genere bonorum. Tum quia actus iste ad malū z bonū est fm se: est. n. via ad bonū, si ad voluntatē bonam terminat: est via ad malū, si ad voluntatē malam terminat. Tum qm actus iste nō propter se, sed propter discussionē preparationis pōne exercetur ad inueniēdū, an sit improprius homo ad cōfite dū etiam secluso pcepto. Restat ergo vt si est eligi bilis, sit propter aliud eligibilis. In his autem que pp aliud eligenda recte sunt, oportet duo considerare, alterū est vt cōso na sint fini bono, alterū est vt consonet eligenti. Quidem est medicinas vel q. non cōsonat morbo pellēdo, vel q. proporio nate non sunt cōplexionibus infirmorū, fm rectam rationem repellit zc. P. Et quidem q. actus iste, i. proponere sibi qm quid

faceret si zc. dissonet a dispositione infirmorum (quales credi mus cōter esse confessuros peccata sua) ex eo patere potest, qd actus iste nihil aliud est q. tentatio periculosa. Multi. n. sunt casti, qui si tentarentur virginitatem perderent: z multi absti nent qui si tentarentur nō abstinerent, z sic de alijs. Non con uenit aut infirmis periculum: ergo actus iste nō consonat dis positioni confitentium. P. Qd dissonet etiam a fine, i. bono cō scientie, ex eo p. q. lē tentari vtile sit ad bonum virtutis, tū tē tari a seipso dissonatiam importat fm rectam rōnem: q. est se ipsum exponere absq. necessitate periculo peccandi. Et confir matur hoc, tum q. imitari debemus in actib. nostris deus: de aut neminem tētat: vt iacobus dixit, nō ergo debeo meisum tentare. Tū q. in ceteris vitiosum esse constat tentare seipm: ergo z in hoc. Uis patet: q. male faceret quis si proponeret si bi quid faceret si mulierem in lecto zc. haberet, z similiter si re gnū mūdī vno mendacio posset comparare, z alijs similibus conditionalibus seipsum tētare. Tum q. officium diaboli est tentare: z huiusmodi conditionalibus deicere mentē humanā. P. Amplius tentare se huiusmodi conditionalibus est super fluum: ergo peccatū. Antecedens probat: q. perfecti nō egent hac se tentatiōe discutere: qm ipsoz charitas est adeo radicata vt dicere cū paulo possint, quis nos separabit a charitate chri sti: certus sum. n. q. neq. mors neq. vita zc. Infirmis aut suffi cit si testimoniū habent conscientie sue q. deū super oīa ament opere z veritate: hēc. n. notitia humano more sufficit hōib. ad accedendum ad sacramēta ecclesie: qm in hoc iustificēt. P. Et hec in cōi dicta sint de huiusmodi tētationibus cōditio naliibus: quas opera diaboli esse testat infinita multitudo pec catorū, q. fieret si huiusmodi cōditionales sibi hōies propone rēt in varijs diuersis materijs, inciderent. n. in velleitates in numeras, que proculdubio essent peccata mortalia: vt de se pa ter. Uñ laudabiliter refert pīdēs cuiusdam respōsum ad con ditionales huiusmodi propositas, scio quid facere deberem: sz nescio quid facerē. Optime dicit: q. nescimus si diuina nobis tūc manus adesset sup caput nrm. Ad propositam aut condi tionālē specialiter descendendo, apparet q. multo vāior est. Tum q. pceptū de confessione faciēda, est de secundo ordine diuinorū pceptorū. i. de bono q. pceptū: ac p hoc sublatō pcepto nō teneret quis confiteri. Sunt. n. diuina pcepta dupli cis ordinis. Quedā de phibitis q. mala, z pceptis q. bona: vt sunt pcepta de dilectione dei z dilectione pīmi: hēc. n. sunt pcepta q. bōa sunt. Et similr de furto z falso testimonio: sunt. n. hēc de phibitis q. mala sunt. Alia vero sunt de bonis q. pcepta: vt pceptū de baptismo, baptismus. n. nisi institut. esset, nō esset de gñe bonorū: z potuit institui a deo ita qd cūq. aliud sicut baptismus: sed ex quo institutus est, bonus est. Et simili ter sunt pcepta de malis q. phibita: vt sunt contraria sacra mētis, nō baptizari. n. z non cōicare z huiusmodi, nō sunt ma la nisi q. phibita sunt a deo post tot temporū curricula. i. ad ueniente chris to: vt de se p. Unde si pcepta hēc scōi ordinis nō essent, sicut stulte, inaniter z superstitiose ageret si quis ad baptismum pp eternā salutē tēret: ita si quis confiteretur z alia que nūc sunt sacramenta ageret. P. Et si conditionalē restrin gat, q. sacramento pessionis presupposito nullus esset obliga tus sub pcepto ad illud, tunc dī q. manīs quoq. est ista tenta tio quid tūc faceret: nā cōsentiens in hoc q. nō cōfiteret, in nul lo peccaret: q. non confiteri nō est phibitum q. malum, sed ma lum q. phibitū, z ideo sublata prohibitionē nō remaneret ma li rō in nolle confiteri. Non solū ergo confessurus peccata sua nō tenet ad tētandū se tali ppositiōe qd faceret si non esset pceptū cōfessionis: sed dī alienus esse ab hac tentatiōe, z si fue rit sibi ab alio illata, pīdētē sperare illam: vt predictum est. Ad Obiectionē aut in oppositū negatur sequela: cū hoc. n. q. secluso pcepto non confiteretur, stat q. ex quo video deū hoc pīcipere, amo z pceptorē z pceptum z finē pcepti, z amore moneor ad implēdum illud. Hec hoc er pbatio ne: q. ex se clare p. z, z experientia testatur multa nos paternō pcepto imposita ex amore implere, que nisi pcepta essent non faceremus: vt pōte vel nesciētes patris voluntatem, que p pceptum innotuit, vel scientes paternam amicitiam, non offen dit illud omittēremus: vt esset in proposito si confessio esset non sub pcepto, sed sub consilio. Salsum ergo signum ad di cussionem amoris assumeretur ex hoc in similibus, non opera retur quis sine pcepto. Sed z in his que sunt secundum se bona vel mala, z ideo pcepta vel phibita, non est tali di cussione ideo examinandum: quoniam sufficit homini habere

cor paratum ad implendum diuina precepta ex amore dei non curando si deus non precepisset et alia huiusmodi incitamenta ad malum. Plena est enim sacra scriptura quod est amandus, quod precepta sunt seruanda: nunquam in ea legi preceptum: mandatum aut consultum, seruare precepta dei si deus non precepisset. Augustus die viii. octobris. Anno domini. 1518.

De confessione venialium et omnium mortalium. Questio. ix. **Meritur** utrum sit presumptio confiteri venialia et omnia mortalia. Et vide tur q. sic. Primo: q. impossibile est vt q. oia mortalia cognoscantur: ad impossibile aut nemo obligatur. Secundo: q. in primitiua ecclesia soli manifesta mortalia confitebantur: vt patet prime ad cor. ij. si quis inter vos est fornicator, aut auar, aut idolatra, aut male dic, aut ebrius, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et illud ad Gal. v. manifesta sunt opera carnis etc. Tertio: q. nulla sunt opera nostra etiam bona quin sint peccata damabilia si deus in iudicium intret nobiscum: iuxta illud: non intres in iudicium cum seruo tuo dñe, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Item omnis homo mendax: ergo etc. Quarto: q. dum volumus omnia peccata confiteri, nihil misericordie dei relinquere volumus: ignoscendum: q. non confidere in eo sed in pñe nostre cupimus, et securi esse volumus, nec eius timere iudicium.

Ad euentiam horum, scito duo hic verbi in dubium: et an omnia mortalia, et an venialia confiteri sit presumptio nis. Et de primo quidē clare patere potest, quod non presumptio nis sed necessitas ac virtutis est confiteri omnia sua peccata mortalia. Nam ex sedecim conditionibus ad confessionem requisitis secundū communem doctorū sententiam, vna conditio necessaria est q. sit integra quo ad peccata mortalia: non est autem integra si quedam mortalia essent confessa et quedam non. Et autem huius ratio: quia peccata mortalia quicūq. simul in vno homine sunt, sic se habent q. sunt connexa ex parte auctoris a deo, ita q. vnum non potest remitti sine reliquis omnibus: iuxta illud aug. impium est a deo dimidia sperare veniam. Et propterea sicut in prima penitentie pre que est contritio, necessarium est vt omnia mortalia cōcludantur (oportet enim hominē conteri de omnibus mortalibus et non de aliquo tantū) ita in secunda que est confessio, oportet omnia contineri mortalia: sic enim integre homo submittit se ministro christi in confessione, sicut submitit se integre deo per contritionem. Et ne alicui liceat sentire contrarium, assero tertium rotundū de pe. et re. omnis ventris ferus. Abi expresse precipitur q. quilibet omnia sua peccata solus confiteatur proprio sacerdoti. Et quum ly omnia, nō distribuat pro venialibus (vt tota ecclesia attestatur) restat vt distribuat pro mortalibus, q. sunt materia necessaria confessionis: vt etiam ibi glossa dicit. Restringere autem ly omnia ad manifesta tantum, temeritatis est: quia sine ratione et sine auctoritate et contra communem sententiam doctorum rationis consentanea, sit restrictio ista. Imo in concilio florentino sub eugenio. iij. declarata est ista particula, omnia quorum memoriam habet. De secundo autem, scilicet confessione venialium, cogitari vix potest q. sit actus presumptio nis: quā clare liqueat q. accusare se in confessione de venialibus, est actus de humilitate et iustitie vindicative in seipsum, seu penitentie. Et licet nō sit actus preceptus, est tamen consultus: consilium autē non datur de actibus presumptiuos, sed de actibus virtutis sicut de bonis supererogationis. Testatur autem sic esse communis bonorum religiosorum consuetudo: nam communiter de venialibus pñentur et crebro magne aut presumptio nis est arguere approbatos mores tot religiosorum ac religiosarū. Laudabilis siquē mos hic ultra vim satisfactiuā acquiriū gratie ex virtute sacramēti, hz vni pñentiam hominis in gratia dei: nā q. minima negligit, paulatim deficiunt.

Ad primam autē obiectionē, dicitur primo q. ecclesia nō precipit q. quilibet cognoscat s. q. confiteatur omnia sua peccata mortalia quorum memoriam habet: hoc est confitetur non esse impossibile. Dicitur secundo negando q. sit impossibile hominē oia mortalia cognoscere peccatū q. peccata mortalia quā sit uoluntarium, non fm primos motus sed secundum rationē deliberatā, nullā habet in se causam quare sit impossibile vt cognoscatur ab eo qui commisit illud. Si n. impossibile est vt cognoscatur, aut hoc est q. sunt cognoscibilia supernaturalis ordinis (vt de gratia et diuinis dicit) et hoc nō aut q. sunt adeo minime entitatis vt cognosci nō possint, et hoc nō: q. aliqua nos cognoscere concedit: tū q. nō est qñtio de cognitione quid

est, sed de cognitione an est: nā sufficit penitentem cognoscere q. ipse commisit talem actum puta rapinā, licet nesciat diffinitiuē qd sit rapina: tum q. actus humani deliberati contra dei legē nō sunt tam minime entitatis. Aut hoc est q. sunt in quolibet infinita peccata mortalia: et hoc esse falsum p. ex eo q. a primo die quo q. habuit vsum liberi arbitrii vsq. ad quicūq. diē sue pñe, nō fuerit exercitatus a quocūq. infiniti actus de liberati: vt patet. Aut hoc est q. sunt infinita nō simpliciter s. illi qui commisit: et hoc etiam nō esse necessarium ex eo patet, q. multi sunt q. diartū operū suorum scribunt: ac p. hoc finita sunt eis omnia deliberata opera sua contra legem dei. Nō est ergo impossibile hominē cognoscere oia sua peccata mortalia: vel sic q. sciat hec esse mortalia, vel in ambiguis q. sciat se commississe tale de quo dubitū est an sit mortale. Et scientia hec sufficit et requiritur ad confitendū oia mortalia quorum memoriam habet: et cōis est oibus penitentialibus bene instructis. Obligat. n. ecclesia ad cōfitendū omnia peccata mortalia quorum memoriam quis hz, facta fm humanas vires collectione omnium suorum mortalium, siue sint manifeste mortalia, siue sint ambigue mortalia: tenetur. n. omnia cōfiteri certa pro certis, et ambigua pro ambiguis. Sic. n. abq. nostra voluntaria glo. sane p. planus sensus canonis omnis vtriusq. sex: sic testatur communis mos penitentū atq. confessiones audientium: oēs. n. ambigua pro ambiguis confitentur. Nec satisficere credimus confessionē qui optinā se se confensisse in sacrilegium lz non sit certus, si nō cōfiteat de illo consensu vt opinari. Ad secundam autem obiectionem d. q. ex neutro illorum textū hz q. in primitiua ecclesia, sola manifeste mortalia confitentur homines: nam text. il. nō loquuntur de confessione: vt clare patet. Ad tertiā d. q. opera nostra bona possunt dupliciter cōsiderari. Primo vt ex nobis sunt: et sic lz dicantur dānabilia, p. qñto indigna sunt deo et felicitate eterna: non tñ sunt damabilia vt peccata mortalia: qñ in veritate etiam vt ex nobis sunt, non sunt peccata mortalia: sed indigna diuina retributione. Et propterea dicit: non intres in iudiciū cum seruo tuo dñe: q. non iustificabit in conspectu tuo omnis viuens. Item est ex se. Et ad hūc sensum multa similia inueniunt scripta. Alio modo cōsiderantur opera nostra vt sunt ex deo in nobis operante per suam gratiam, et destinate in vitā eternā: et sic sunt merita ex condigno eterne felicitatis. Nec sunt dānabilia, sed sunt remunerabilia etiā secundum diuinā iustitiam: vt p. ex verbis apostoli. Reposi ta est mihi corona iustitie, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex: nō solum autē mihi, sed et his qui diligunt aduentum eius. vbi vides fm iustitiam a deo iusto iudice reddē dā coronam diligētib. ipsum deum. Nō sunt igitur ignota nobis oia nostra mortalia: q. opa nostra sunt dānabilia qñti est ex nobis. Oportet. n. inspicere ad opera nostra bona simpliciter, vt sunt in veritate qualificata, puta a charitate et gratia in formata etc. non secundū quid (puta vt sunt ex nobis) quando iudicari debent si sunt peccata vel nō: qñtia ad beneficia diuine gratie, reuerentiam diuinā gratiarū actiōes, laudesq. diuinas excedendas considerata, oia nostra vt sunt ex nobis multum posunt: et non solum in nobis, sed etiam in beatis conside ratio hec creature vtilitatem seu nullitatem efficiat. Propter ea enim de spiritibus beatis canit ecclesia: tremūt potestates. In augusta vindelicorum, die. xxix. septembris. 1518.

Meritur utrum circūstātia diet festi sit necessaria confitendū. Et vide q. sic. Quia circūstātia repugnā spālī pcepto, est specialiter explicanda scōm oēs, sed tps festiuum repugnat pcepto de obseruatione festi: ergo. Ad hoc. pbat. tum auctoritate ambro. sup illud luce. xi. archisynagogus indignas quia sabbato curasset. lex enim inquit in sabbato non hominē curare, sed seruilia opera facere id est peccatis grauari prohibet. Tum auctoritate san. tho. in secunda secunde. q. cxx. arti. iij. ad tertium magis inquit facit contra hoc pceptum qui peccat in die festo, q. qui aliquod corporale opus licitū facit: assertus ad hoc auctoritatem aug. in lib. de decem chordis.

In oppositum Est multorum modernorū opinio, tenens circūstātia tēporis festi nō esse necessaria cōfitendū, nisi in cōceptū festi peccati fuerit. **Rñdeo.** In hac qñtione due sunt opiniones. Vna est reuerentia pñe affirmatiua: hz mouet ex ratione quā tangit san. tho. i. q. quā in festo prohibeat op. seruile, et peccatū mortale sit magis op. seruile q. op. corpale (puta ara

re) magisq. contrarietur pñi mortale sanctificationi ad quā ordinat festum, q. opus corporale: vtpote per se et directe excludens illa: pñis est, q. vtriusq. prohibitiū sub pcepto cōprehendatur. Aliorum vero opinio oppositū sentit: et hz mouetur ex eo, q. ex solo sensu literalī fm dion. et aug. potest trahi efficax argumētum. Opera autem seruilia prohibita in festo ad literā sunt opera corporalia, quibus serui distinguuntur a liberis: et non peccata nisi mystice: vt san. tho. expresse dicit in 3. sen. dist. 37. arti. 5. q. 2. ad 2. Et qñ hec opinio rationabilior est, ideo ad eius euentiā sciendū est, q. quum obseruatio festi ad literam partim sit moralis et partim ceremonialis, oportet aut ex morali aut ecclesiastico pcepto innasci quicquid obligationis in ea est. Ex morali quidē pcepto q. obligatio talis nō proueniat: p. p. p. p. p. nulla certa tps pars est q. cultui diuino exteriori naturalis ratio dedicanda censet: qñtis em mortale sit in hoc pcepto, q. aliqd tps dei cultui exteriori deputet, nō tñ q. hoc vel illud tps. Alii quū singule partes tps possint ab hac dedicatione absolui, qñtisq. pñi cōmittatur, nunq. tps aliqd diuino dicatū cultui polluit aut impedit a diuino cultui: pñt siquē alio tpe debitus cultus exoluit. Et eadē ratio est de opere corporali: soli em pñi omissionis debiti cultus, ex pcepto morali accideret. Et ecclesiastico autē mandato nō phibet specialiter pñi in die festo, ex eo habet q. ecclesia nō plus prohibet q. id q. ex literalī ceremoniali antiquē legis in sabbato phibebat: imo minus: vt san. tho. placet. Et pcepto autē hoc ad literā ceremonialē triplex erat. s. certū tps, puta dies. 7. et certus cultus, s. memoria creationis mūdi in ipsa quiete: quasi quies ipsa esset pñis quēdā diuine quietis a creatōe et determinatio operū a quibus cessandū esset. s. ab opibus seruilibus. Et nullo autē horū pñi specialiter prohiberi conuenit: sed oppositū potius ratione suaderi pot. Tum q. vt allegari fuit: ad literā opera seruilia tñ sunt opera, ad q. seruos deputatos habemus. Tum q. ex hoc q. aliqd certū tēpus dedicatū cultui dei exteriori, nihil aliud sequitur prohiberi nisi id q. repugnat tali cultui illo tpe exhibēdo: et hoc aut ratione cultus aut rōne tēporis. Sed nec macula nec actus pñi mortalis repugnat ali quo modo cultui exteriori exhibēdo in die festo, non ergo cadit sub hoc speciali pcepto. Quod enim macula ei nō contrarietur pñi alioquin quilibet in pñi mortali existens, transgredere pceptū hoc singulis diebus festiuis q. supposita adin uentione nō est inducēdū, cū his q. credūt pñitionē eē in pcepto in die festo. Tum q. finis pcepti non cadit sub pcepto. Tum q. pceptū de interiori cultu dei (quo fide spe et charitate colitur) sub hoc pcepto nō cadit, sub quo cultus exteriori clauditur et determinat: sed ecclesia videt interioris cultus tps determinasse, qñtis tps sacramenti pñie et eucharistie decreuit. Tū q. nec doctor scdōz nec ecclesiastica doctrina aut cōsuetudo hoc habet: q. tñ si esset pceptū: de iure esset positiuo: vt ex dictis p. Et vero actus moralis etiā nō repugnet tali cultui, probat ex eo q. si cultui dei exteriori certo tpe statuo repugnaret pñi mortale illo tpe commissum, hoc nō esset qñtis sicut qñtis non, sed vtr: sed aperte videmus, q. sub pcepto quo de quorūdie colendus a clericis heis canonicis statuit, nō cōpñhendit phibitio ab actu peccati mortalis quocūq. tpe, ergo nec in pposito. Alterq. siquē cultus exterior est, et eundē hz finē, et hūis aliquid morale et aliquid ceremonialē. s. certū tps et certū cultus modum, nec minus sacer est scdō primo, aut minus sub pcepto cadens. Nec obstat si dicat nō esse aliquā certā horā diet sub pcepto taxatā ad horas canonicas, sicut totus dies festus deputat est cultui diuino. I hoc em nihil adimit efficacie pñe sui factori: vñ non cōsistit in determinatione tps actu tam pcepta, sed possibili vel supposita ac si esset. Si em ecclesia certas horas sub pcepto deputaret horis canonicis excludēdis nō p. p. p. p. p. ab actu pñi mortalis sub tali pcepto cōprehēdere, sed satisficere tps debitis horas exolūdo: sicut nō satisfit intra diē deputatū dicēdo, qñtisq. alias peccet. Unde quū ecclesia ceremonialē legis pceptū mutādo impleuerit, p. die. 7. officium diē, et p. cultum missam, et quērit in memoria resurrectionis dñice determinādo, et ab operibus seruilibus nō sic arcte cōsueuerit abstinere, pñis est, q. non indicat speciali pcepto quietē a pñi in die festo, sed opere corporali serui terioribus (in quibus solus plerūq. cōmittitur pñi mortale) fat est sub eius prohibitionē cōprehēdi illo impedimentorū amotionem, q. ecclesiastici fori sunt: qualia vtr nō sunt nisi opera seruilia corporalia. Et qñtis magis repugnet satisfactioni

que est finis huius pcepti, peccatū mortale q. opus corporale licitū fm se: q. tamen sanctitas ipsa interior, que finis est, sub pcepto hoc non cadit, pñis est q. nec exclusio ipsius que p peccatum mortale sit, sub hoc pcepto comprehendatur: si em affirmatio non precipitur, ex ipsa non conueniunt q. eius opposita negatio prohibetur, qñtis prohiberi possit.

Ad ea auctoritatē ambro. dicitur cū san. tho. q. sensus mystici cum et nō literalē tangit. Ad auctoritatē ipsius san. tho. dicit dupl. Primo q. loquitur de pcepto quo ad suū finē, qui sub pcepto non cadit, et nō de ipso pcepto absolute: instantū em dicit repugnare huic pcepto pñi mortale inquantū excludit sanctitatē et applicationē ad diuina, que est finis pcepti. Secundo q. loquitur de pcepto hoc indistincte. s. et literalē et spiritualiter intellecto, vnde eodē contextu de operibus seruilibus corporaliter et spiritualiter, doctrinā tradit. Et tñ constat ibidem in responsione ad primū, cessationē a peccato sub sensu spirituali huius pcepti claudī: sic non numerari inter precepta decalogi, sed tñ fm sensum literalem quantū ad id q. continet de iure nature. Et hoc autē quod aliquid repugnat pcepto huic mystice, non potest trahi efficax argumentum: sed rationabilis exhortatio, vt et a peccando in festis abstinēat (ne de nobis dicatur, populus hic labijs me honorat, cor autē eorum longe est me) et commissā consistant in fine confessionis perpetrata p magna vel tanta parte in diebus festis, quatenus reprehēsi tempora sacra reuereantur. Mediolani, die vigesima quarta aprilis. m. ccccc.

De fide ad fructuosam absolutionem sacramentalem necessaria. Questio. ii. **Meritur** utrum ad fructuosam absolutionem in sacramento penitentie exigatur fides, qua penitens credat certissime se esse absolutum a deo. Videtur q. sic. Primo: q. oportet fidem habere in verbum christi, quodcūq. solueris super terrā. Secundo quia si per impossibile confessus non sit pñitus: aut sacerdos non serio sed ioco absoluat, si tamen credat se esse absolutum, verissime est absolutus: tanta res est fides in verbum christi. Probat autem assumptū ex ecclesiastica historia: q. beatus Athanasius ludens cū pueris baptizauit eos, sicut viderat fieri a sacerdotibus: et baptizatos eos indicauit beatus Alexander ep̄s. Item quidam nimis, vt placeret imperatori, ludicro baptismo est baptizatus. Tertio: q. non sacramentū sed fides sacramētū iustificat: fm illud aug. Sacramētū abluīt, nō q. fit, sed q. credit. Quarto: q. plus est a confitēte requirēdū an credat sese absolui q. an sit vere contrit: q. contritio nunq. est vera satis: q. si esset vera non tamē certa, et si certa nō tamē factis: fides autē et verbū christi sunt certissima verissima et sufficēntissima. Quinto: q. non solum attritus absq. obice actualis peccati vel propositi, sed etiā contritus accedens ad sacramētum, a gratia consequenda est alienus nisi crediderit in absolutionem: q. sacramēta essent in mortem et damnationem etiā cōtrito. Sexto: quia ad sacramentum penitentie accedit homo penitus a deo remissionem peccatorum: scriptum est autem quicquid orantes petitis, credite q. accipietis: et fiet vobis. Et iacobus dicit: postulet autē in fide, nihil hesitans: ergo. In oppositum est communis ecclesie sensus.

Ad euentiam horū sciendū est nouitatē supererogantē esse, q. hūmōi fides a deo exigitur vt plus q. contritio requirēnda sit, et dānandi sint oēs qui nolunt cōfiderē sese absolutos donec certi sint se satis contritos. Fundatur autem fantasia ista, primo sup cōmūmīssimis scripture auctoritatib. de fide ac spe in verbo dei: puta: memor esto verbi tui, in quo spem dedisti: et filia infinita. Scdō super cōibus de efficacia sacramētorū. s. q. fides est que in factis operatur. Tertio sup specialis christi verbi ad ppositū pertinētis efficacia certissima: q. cūq. solueris super terrā etc. Et hūmōi siquē efficacie certificatione deductū oportere consistētē credere se absolutū si sacerdos absoluat, siue erret, siue non erret: sicut etiā certus est se esse baptizatum: etiam si sacerdos erraret ipsum baptizando. Ad iungunt q. dicendo quodcūq. solueris, dedit potestatem: dicendo etiam solum, exercitauit fidem de effectu. Nouam autem hanc inuentionem alienā esse ab ecclesia sica doctrina, facile patet distinguendo de duplici fide quā habere possumus: scilicet vel acquiuita vel infusa. Nam si sermo est de fide infusa (q. est vna de theologicis virtutibus) cui plena est sacra scriptura, siue q. impossibile est placere deo

Ad primam. Ergo obiectio dicitur, quod in verbo dei et christi sufficiens fides habetur: quoniam quis credit et sic nisi pie quis dubitaret de effectu petiti, plerumque fides inueniret falsa: ut patet in paulo oratore, qui ab eo habebatur credendo quod acciperet id quod peteret, iuxta illud doctrinam, rogauit ter ut stimulus carnis a se discederet, et non est consecutus effectum petiti: ut patet 2. ad cor. 12. Hic enim patet quod fides quod accipiamus, quicquid petimus, non refertur ad rem petita accipiendam simpliciter et absolute: sed quoniam est ex parte diuine misericordie et alioquin esset quicquid falsa, et pauli fides fuisset falsa: potest enim alunde ex aliqua ex parte non ratione fieri ut illud non accipiamus. Unde saluator de hac fide docens premitur habente fide dei, et subdit, amen dico vobis et c. ostendens per hoc quod firmitas nostre fidei de effectibus particularibus debet esse de illis quantum est ex parte dei, et non ex parte nostri. In augusta vindelicorum. 26. septembris. 1518.

De effectu absolutiois sacramentalis. Questio. 12.

Meritur utrum sacramentalis absolutiois effectus sit remissio culpe. Et videtur quod non. Primo: quia solius dei est remittere culpam: ut ostenditur scriptura et ecclesia fatetur. Secundo: quia culpa est remissa a deo proponenti, consistit autem peccatoris a sacerdote absolute: iuxta illud, dixi confitebor aduersum me in iustitiam meam, et tu remisisti impietatem peccati mei. In oppositum est, quod sacramenta noue legis conferunt gratiam: secundum communem ecclesie doctrinam.

Ad euidenciam huius questionis, scito antiqua esse hanc questionem: in 1. 2. di. 4. tractari. Abi qui obsecro satis sunt auctoritates antiquorum doctorum applicate ad hoc, magister sen. concludit sacerdotem euangelicam absolute, hoc est declarare absolutum a deo, et ad ecclesie communionem admittere. Nouit autem quedam opinio addit super hoc effectum pacem animi: quoniam ante absolutioem iniqua est anima de remissione suorum peccatorum, accepta aut absolutioem cum fide quod vere absoluitur, sit securus anima de remissione peccatorum, et in pace quiescit, tantumque sit fides de gratia penitentis ministerio sacerdotis quod peccati maneret nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati et gratie donatio, sed opus etiam credere esse remissum. Et si dicitur verba diligenter perpecta fuerint quoniam potestate sacramentali dedit: aliter sentiendum est, non enim dicitur quod declaraueritis remissa peccata, sed dixit quod remissio peccata: et si dixit quodcumque solueris, neque dixit remittuntur eis aut soluti erit quod ad ecclesiam: sed soluti erit in celis, et remittuntur eis, simpliciter et absolute. Ideo si verba dei sunt vera in sensu proprio, conueniunt ecclesie ministros habere potestatem remittendi peccata auctoritate christi: par enim ratio est quod verba dei ad sacramentum penitentis spectantia in proprio sensu verificentur, et quod verba eiusdem ad sacramentum eucharistie pertinentia. (sic hoc est corpus meum) in proprio sensu verificentur. Nulla enim est ratio quare ista in proprio sensu vera esse fateamur, et illa a proprio sensu aliena faciamus: presertim quoniam maius miraculum sit quod de pane fiat corpus christi ministerio sacerdotis. Quia si verba eucharistie a sacerdote plene ut vera sint copulerentur, si fateamur hoc id est contentum sub hac specie est corpus meum. (sic christi: non minus compellimur ad verificationem huiusmodi verba: quoniam remissionis peccata remittuntur eis, et quodcumque solueris super terram, erit solutum et in celis) in sensu proprio, credere quod sacerdos ministerio remittunt peccata, absolute, peccatores a culpis suis. Nec enim minus operatio esse debet sermo christi per os sacerdotis dicentis, absoluo te a peccatis, quam eiusdem christi sermo per os sacerdotis dicentis hoc est corpus meum, vterque igitur operatio est eius quod significat seruatis seruandis. (sic concurrere ex parte ministri auctoritate (non enim quilibet homo, sed sacerdos ordinarius vel delegatus auctoritate habet esse minister sacramentalis absolutiois) et ex parte penitentis debita dispositione, ut sit absolutio digna. Alioquin extremus rediret error a hieronymo datus: ut per arbitrio danare innoxios absolute noscos possemus, sicut etiam in sacro altaris non quicquid materia sed panis triticici est, consecrari per illa verba, non dicitur sed sacerdotis ministerio plene consecratur credimus. In cuius signum dicitur quod daret potestatem remittendi retinendos peccata, premissis accipere spiritum. (sic subiungendo quoniam remissionis peccata remittuntur eis, et non spiritu vestro inligante, adducit et dirigit proculdubio spiritus sanctus ad absoluentem vel ligandum, quum seruatis vinctis seruandis minister christi absolute vel ligat. Et reddendum igitur et declarandum, quod effectus sacramentalis absolutiois rite fat

uidetur, permissionis et c. sic fides debet esse in oratione absque hesitatione aliqua. Alio modo ex parte eius quod orat vel per quo orat et sic nisi pie quis dubitaret de effectu petiti, plerumque fides inueniret falsa: ut patet in paulo oratore, qui ab eo habebatur credendo quod acciperet id quod peteret, iuxta illud doctrinam, rogauit ter ut stimulus carnis a se discederet, et non est consecutus effectum petiti: ut patet 2. ad cor. 12. Hic enim patet quod fides quod accipiamus, quicquid petimus, non refertur ad rem petita accipiendam simpliciter et absolute: sed quoniam est ex parte diuine misericordie et alioquin esset quicquid falsa, et pauli fides fuisset falsa: potest enim alunde ex aliqua ex parte non ratione fieri ut illud non accipiamus. Unde saluator de hac fide docens premitur habente fide dei, et subdit, amen dico vobis et c. ostendens per hoc quod firmitas nostre fidei de effectibus particularibus debet esse de illis quantum est ex parte dei, et non ex parte nostri. In augusta vindelicorum. 26. septembris. 1518.

De effectu absolutiois sacramentalis. Questio. 12.

Meritur utrum sacramentalis absolutiois effectus sit remissio culpe. Et videtur quod non. Primo: quia solius dei est remittere culpam: ut ostenditur scriptura et ecclesia fatetur. Secundo: quia culpa est remissa a deo proponenti, consistit autem peccatoris a sacerdote absolute: iuxta illud, dixi confitebor aduersum me in iustitiam meam, et tu remisisti impietatem peccati mei. In oppositum est, quod sacramenta noue legis conferunt gratiam: secundum communem ecclesie doctrinam.

Ad euidenciam huius questionis, scito antiqua esse hanc questionem: in 1. 2. di. 4. tractari. Abi qui obsecro satis sunt auctoritates antiquorum doctorum applicate ad hoc, magister sen. concludit sacerdotem euangelicam absolute, hoc est declarare absolutum a deo, et ad ecclesie communionem admittere. Nouit autem quedam opinio addit super hoc effectum pacem animi: quoniam ante absolutioem iniqua est anima de remissione suorum peccatorum, accepta aut absolutioem cum fide quod vere absoluitur, sit securus anima de remissione peccatorum, et in pace quiescit, tantumque sit fides de gratia penitentis ministerio sacerdotis quod peccati maneret nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati et gratie donatio, sed opus etiam credere esse remissum. Et si dicitur verba diligenter perpecta fuerint quoniam potestate sacramentali dedit: aliter sentiendum est, non enim dicitur quod declaraueritis remissa peccata, sed dixit quod remissio peccata: et si dixit quodcumque solueris, neque dixit remittuntur eis aut soluti erit quod ad ecclesiam: sed soluti erit in celis, et remittuntur eis, simpliciter et absolute. Ideo si verba dei sunt vera in sensu proprio, conueniunt ecclesie ministros habere potestatem remittendi peccata auctoritate christi: par enim ratio est quod verba dei ad sacramentum penitentis spectantia in proprio sensu verificentur, et quod verba eiusdem ad sacramentum eucharistie pertinentia. (sic hoc est corpus meum) in proprio sensu verificentur. Nulla enim est ratio quare ista in proprio sensu vera esse fateamur, et illa a proprio sensu aliena faciamus: presertim quoniam maius miraculum sit quod de pane fiat corpus christi ministerio sacerdotis. Quia si verba eucharistie a sacerdote plene ut vera sint copulerentur, si fateamur hoc id est contentum sub hac specie est corpus meum. (sic christi: non minus compellimur ad verificationem huiusmodi verba: quoniam remissionis peccata remittuntur eis, et quodcumque solueris super terram, erit solutum et in celis) in sensu proprio, credere quod sacerdos ministerio remittunt peccata, absolute, peccatores a culpis suis. Nec enim minus operatio esse debet sermo christi per os sacerdotis dicentis, absoluo te a peccatis, quam eiusdem christi sermo per os sacerdotis dicentis hoc est corpus meum, vterque igitur operatio est eius quod significat seruatis seruandis. (sic concurrere ex parte ministri auctoritate (non enim quilibet homo, sed sacerdos ordinarius vel delegatus auctoritate habet esse minister sacramentalis absolutiois) et ex parte penitentis debita dispositione, ut sit absolutio digna. Alioquin extremus rediret error a hieronymo datus: ut per arbitrio danare innoxios absolute noscos possemus, sicut etiam in sacro altaris non quicquid materia sed panis triticici est, consecrari per illa verba, non dicitur sed sacerdotis ministerio plene consecratur credimus. In cuius signum dicitur quod daret potestatem remittendi retinendos peccata, premissis accipere spiritum. (sic subiungendo quoniam remissionis peccata remittuntur eis, et non spiritu vestro inligante, adducit et dirigit proculdubio spiritus sanctus ad absoluentem vel ligandum, quum seruatis vinctis seruandis minister christi absolute vel ligat. Et reddendum igitur et declarandum, quod effectus sacramentalis absolutiois rite fat

cte (scilicet a debito ministro, debita forma, supra disposita materia scilicet peccatore confitente dignum absolute) est peccatorum remissio: quoniam auctoritate quidem solus deus facit: ministerialiter autem minister ipse christi sacramento mediante efficit. Sic enim ad litteram implet illud, quoniam remissionis peccata remittuntur eis: non quod prius ecclesia remittat quod deus: tanquam deus ecclesie in dictis se quatur. Ad hoc enim dicit quoniam remissionis peccata remittuntur eis, in futuro: sed remittuntur in presenti: ad denotandum quod ipsa per ministrum remissio est una atque eadem cum remissione quam facit deus. Illam quippe unam et eandem remissionem peccati quam sacerdos ministerialiter facit, afficit et deus auctoritate: sicut eandem conuersio nem panis in corpus christi quam sermo christi per os sacerdotis operatur, efficit deus auctoritate. Et licet olim dubia fuerit hec questio, hodie tamen determinata est in concilio florent. sub Eugenio. 4. Abi dicitur effectus huius sacramenti est absolutio a peccatis. Absolutio inquit, non declaratio, non pars. Et rursum effectus sacramenti huius dixit, non effectus solus dei. Et hinc patet, quod sacerdos absolute seruatis seruandis, et in veritate absolute a peccatis et per viam sequele declarat penitentem absolutum, et certificat (humana tamen coniectura) peccatorem de peccatorum remissione. Remanet enim semper in communem legem peccatorum ambiguus de peccata apud deum remissione: quod semper restat ambiguum nobis an ex vel cum infusa charitate sacramentum susceperit penitentem. Quocirca nouit opinio relata, non opinio sed error: quod opinio efficacia adimit sacramentum penitentis sine credulitate effectus in seipso, et nulli conferri veniam remittere sacerdoti dicit, nisi credat sibi remitti: et quod intollerabilis est nec intelligibile, manere scilicet peccatum etiam remissione facta et gratia donata nisi credat penitentis peccati remissum. Indigna nempe sunt hec non solum eruditio sed quorumlibet christianorum auri. Et quod ad illorum impugnationem seruandum est illud philosophi: quodlibet proferente contraria sollicitum esse fultum est. Constat enim baptismum remittere peccata absque tali suscipiente credulitate: ut patet in infantibus. Quod omnes fere tremore domini repositos semper dubios de diuina in se gratia et penitentia eucharistie sacramenta suscipere, et sic ambiguos perseuerare. Imo et hoc sacri doctores laudant: et eius oppositum presumptioni communiter ascribitur aut ignorantie.

Ad primam obiectionem, quod diuersus remittendi modus oes hominum auctoritates manifestat. Solus enim deus peccata remittit auctoritate: cum quo fiat quod minister euangelicus auctoritate a deo concessa potest remittere ministerialiter, mediante christi sacramento ad hoc ab ipso christo instituto. Ad secundam obiectionem, quod sacramentalis absolutio operari remissionem peccatorum dupliciter vel in voto vel in executione. Nam quante confessionis remissione consequitur, ex sacramentali absolute in voto consequitur: iuxta illud, dixi confitebor, et tu remisisti, penitus: bio mediante confessione, ad quam tendens dixi confitebor: alioquin non oportuisset dicere dixi confitebor: sed fati fuisset dicere, dixi aduersum me in iustitia mea domino. Et si quidem ante absolutioem consequitur penitentis remissionem peccatorum, per sequentem absolutioem augeat gratia remissionis peccatorum: si tamen ut dictum est: dignus absolute tunc est. Nec hec ex proprio arbitrio dicimus: sed ab vniuersa ecclesia accipimus, confitente vniuersum baptismum in remissionem peccatorum: per omnia similiter intelligendo ut diximus scilicet quod baptisma in executione remittit peccata in illo in quo inuenitur peccata non remissa ex baptismo in voto, et digne ad baptismum accedit: in quo autem remissa ex seipso in voto inuenitur, gratiam augeat. Nec enim varietas non ex defectu sacramentorum, sed ex varia dispositione participantium sacramenta procedunt. Auguste die primo octobris. 1518.

De effectu excommunicationis. Questio. 13.

Trum excommunicatio prouocat participationem interionum fidelium. Et videtur quod non. Primo: quia excommunicatio non tollit plus quam ecclesia sita auctoritate iurisdictionis potest conferre: est enim excommunicatio actus potestatis, non ordinis: sed iurisdictionis: quam non dedit christus maiorem in auferendo quam in concedendo, quum ipse sit magis prouocans ad inferendum bona quam mala. Sed ecclesia sita huiusmodi potestas non potest dare fidem spem et charitatem, per quas quilibet fidelis participat interiorum aliorum fidelium bona: ergo non potest tollere huiusmodi participationem interiorum. Secundo: quod excommunicatio conferre debet ad iustitiam et iniustitiam: est enim utraque efficax ad ligandum: quod per greg. dicitur, et habetur. 11. q. 3. sententia pastorem siue iusta siue iniusta

De effectu Excommunicationis

est timenda: sed excoꝛcatio iniusta nō priuat excoꝛcatū cōione interioꝛi, sꝫ solū exteꝛioꝛi: ergo excoꝛcatio simplꝛ nō priuat nisi exteꝛna cōione fidelitꝛ. Et confirmatur: qꝫ in sacra scriptura nunquam inuenitur excoꝛcatio nisi pꝛ priuatione ab exteꝛnis actibus, seu cū sola exteꝛinsecā pena: ut patet discurrenti pꝛ epiꝫ solas iohāis 2 pauli, in quibꝫ nūqꝫ aliud inuenitur prohibitiꝫ nisi exteꝛinsecā cōione: nam quum trahebāt sathane solū exteꝛinsecā verabantur: ut patet ex eo qꝫ ibi dicitur, vꝛ spiritus saluus fiat, pꝛime ad cor. 5. Non nisi voluntarie ergo dicitur: qꝫ excoꝛmunicatio priuet spiritualibus suffragiis ecclesie.

In oppositum Est magister sent. in 3. dist. 4. quē cōiter doctores in hoc sequi videntur. Ad euidētiā quēst. huius sciendū est, qꝫ opꝫ extremum vꝛunqꝫ vitare, ne in erroꝛe incidamꝫ. Tria siquidē inueniunt in cōione fidelitꝛ quatenꝫ fideles sunt. Anni est cōio exteꝛinsecā in simul oꝛādo: vꝛ sit conuētiō in ecclesia ad missarū alioꝛūqꝫ diuinoꝛū officioꝛū solennia: hoc est vñū exteꝛmū. Aliud est sanctoꝛū cōio: qꝫ sit pꝫ charitatē vñentes tꝫ mēbra sꝫ fidē formatā capiti chꝛisto 2 reliquis chꝛisti mēbris sꝫ libꝫ: hoc est alterum exteꝛmū. Tertiu est cōio fidelitꝛ fm cōia suffragia, qꝫ in ecclesia ex institutione ecclesie sunt, vꝛ pꝫ in oꝛationibus 2 missis 2 hoc est mediu. Duplꝛ ergo pꝫtingit in pꝫposito errare: vel dicendo qꝫ excoꝛcatio auert solā exteꝛinsecā cōionem: vel dicendo qꝫ excoꝛcatio tollit directe oēm cōionē, vꝛunqꝫ em est falsum: vꝛ patet. Veritas autē est, qꝫ excoꝛcatio tollit exteꝛinsecā 2 intrinsecā quo ad cōia suffragia cōionē fidelitꝛ: 2 supponit ablatā cōionē sanctoꝛū per charitatē. Pꝫ quoꝫ intellectus (qꝫ de exteꝛna cōmunionē nō est dubium) videnda est pꝫmo differentia inter dꝫctas duas cōiones internas: 2 monstrandū est deinde qꝫ altera earū per excoꝛcationē auertur. Cōmunionē fidelitꝛ quā cōsistat in cōferēdo 2 recipiēdo, opꝫ qꝫ interna etiā cōio cōsistat in collationibus 2 receptionibus. Et collatio quidē sit meritis oꝛationibus atqꝫ suffragiis apud deū adiutātibꝫ 2 intercedētibꝫ pꝫ alia. Receptio autē sit suscipiēdo ex alioꝛū ope vel gratiā vel gratie augmentū, vel protectionē diuine assistētie a malis pꝫseruātibꝫ, vel ad bonū pꝫmouētibꝫ 2 hꝫmōi. Verū collationes hoꝛū spūalium auxilioꝛū ex duplici oriuntꝫ causa. nā qꝫqꝫ oriuntꝫ ex charitate immediate: vꝛ quā in charitate pꝫstitutus ex pꝫima intentione oꝛat, operatꝫ affligitꝫ se pꝫ alio, 2 impetrat illi vel gratiā vel gratie augmentū vel adiutoriū pꝫtationes hꝫmōi. Al ex charitate mediātē institutionē vel actione ecclesie: vꝛ quā ex missis diuinisqꝫ officiis aliquis adiutur ad bonū operandū vel ad malū vitandū: hec em ex charitate, scꝫ matre ecclesia instituitur, 2 pꝫ cōi ecclesie bono ordinata: 2 pꝫ singulis eius mēbris agit ea, iuxta singuloꝛū fidē deuotionēqꝫ offerentiā. Et ad hoc collationum genus, spectat sacramentoꝛū collatio qꝫ pꝫ fidelitꝫ dispēsanꝫ: qꝫ actione ecclesiastica pꝫferunt. Quocirca inter cōionē internā fm charitatē immediate 2 cōionē internā mediātē ecclesie institutione seu actione, ex parte receptio nō est differentia fm substantiā: sed fm magis 2 minus, nisi quo ad grās sacrales: qꝫ oia illa spūalia dona qꝫ ego possum recipere ex vna cōione, possum recipere ex alia: 2 contra. Excepta: vꝛ dicitꝫ est: sacramēta grā: vꝛputa caractere in sacramento cōfirmationis, 2 sꝫ in sacramento ordinis: hec em non pōt qꝫ accipere ex cōione solius charitatis: sed opꝫ intervenire cōionē fm ecclesiasticā sacramēti actualē susceptionē. Cōio siquidē in sacramētis in voto tꝫ: stat infra limites cōionis charitatis: sed cōio in sacris fm rem, ad cōionem actionis ecclesiasticę spectat. Et hinc pꝫt qꝫ recepta differūt fm magis 2 minus: qꝫ constat qꝫ maior grā habet quum sacra actualiter sumuntur, qꝫ cū in voto tꝫ. Ex parte autē collationis inueniē magna differentia fm substantiā: qꝫ interna cōio charitatis immediate, in meritis oꝛationibꝫ suffragiisqꝫ pꝫnatis cōsistit. Cōio autē charitatis ad intima penetras mediātē ecclesie actione seu institutione in meritis oꝛationibus suffragiisqꝫ cōibus (hoc est in ipsius ecclesie 2 sacris 2 sacralibus) vꝛ in actionibꝫ pꝫstis. Quat em ecclesia, suffragatꝫ, meretꝫ, sacra dat 2 sacramēta ex charitate pꝫoculduo: 2 his efficit apud deū, vꝛ nō solū ecclesia sed singuli fideles bonū gratie aut augmentū, pꝫtectionē 2 reliqua bona habeamus, nisi obicē ponamus. Ad pꝫmā cōionē spectat illud: pꝫticipes ego sum oim timentū te. Ad vꝛrangꝫ simul spectat articulus fidei, f. sanctoꝛū cōmunionē: qꝫ ad illud spectat cōmunionē in sacramentis. Prima cōmunionē non est pꝫprie nisi existeritis in charitate: secunda autē ad chꝛistianos etiā in peccato mortali existētes se extendit: nam 2 pꝫ peccatoꝛibus ecclesia oꝛat (2 frequēter exauditur) etiā pꝫteritis, ex hoc qꝫ missas

celebramus pꝫ conuersione peccatoꝛū. Hec autē dicta sunt a deo nota vꝛ nulla egeant probatione: qꝫ ex ritu ecclesie appareret eoz veritas. Cū autē premissa manifestū est, qꝫ excoꝛcatio: qꝫ extra ecclesie cōionem ponit, ab actionibus in quibus ecclesiastice charitatis cōio cōsistit in actionibꝫ, separatꝫ pꝫ receptionibus que ex illis actionibus pꝫueniunt segregat. Et qꝫ inter hec multa sunt interioꝛa bona anime: pꝫis est vꝛ excoꝛcatio a cōione multoꝛū interioꝛū bonoꝛū separat excoꝛmunicatum. Ad autē excoꝛmunicatio extra ecclesie cōmunionē ponat quo ad actiones ecclesie (ex qua cetera pendunt) manifestat ex eo qꝫ ecclesia nō oꝛat pꝫ excoꝛcatos. Constat em qꝫ non licet celebrare pꝫ excoꝛcatos: imo vꝛ bernardus dicit: vide qꝫ mala sit excoꝛcatio: qꝫ in parascēue ecclesia pꝫ iudeis 2 paganis oꝛat, sed non pꝫ excoꝛcatos. Probaturqꝫ hoc radicalꝫ ex euangelica doctrina: cōstat em qꝫ ecclesia nō oꝛat fm cōmunē legē nisi pꝫ fratribus nostris: sꝫ excoꝛcatos nō sunt nꝫ fratres: ergo 2c. Ad nō patet ex eo, qꝫ saluator nꝫ matth. 18. vbi excoꝛcandi auctoritatē ecclesie dedit dixit de excoꝛcatō, sit tibi sicut ethynicus, f. gentilis. Abi manifeste apparet, qꝫ excoꝛcatio ex fratre facit nobis sicut gentile: vñ aug. dicit: noli illū tam reputare in numero fratrum tuoz: ergo. Amplius. Si excoꝛcatos extra ecclesiam ponitur quo ad exteꝛna, sequitur qꝫ excoꝛcatio nō egeret auctoritate chꝛisti: qꝫ quilibet princeps, quilibet ciuitas, quilibet cōi tas pōt exteꝛnā suā cōionem ponere. Constat autē chꝛisti auctoritate excoꝛcationē fieri matth. 18. vbi subiungit: amen dico vobis, quęcūqꝫ alligaueritis supꝫ terrā, vinculo anathematis vbi vꝫs dicit. Ade quālibet duplici colligantur necessitates: 2 pena qꝫ hic est, f. pꝫctio ab ecclesia, sit tibi sicut ethynicus: 2 supplicio futuro, qꝫ esse ligatū in celo. Amplius. Ecclesia extra seipsam excoꝛcatū cōicēdo, ab oibus his separat qꝫ suis mēbris confert: sed ipsa ecclesia sua institutione 2 actione confert mēbris suis cōes oꝛationes, suffragia 2 hꝫmōi: ergo hec tollit excoꝛcandū, 2 ad hec admittit reconciliandū. Mātoꝛ patet ex eo qꝫ excoꝛcatio est suprema pena ecclesie: nō esset autē si pꝫma si nō tolleretur totū qꝫ ecclesia dedit: qꝫ adhuc maior superesset pena si adhuc resisteret separandus excoꝛcatos ab his qꝫ dedit 2 dat continē ipsa suis mēbris. Ad nō pꝫbatꝫ qꝫ ecclesia instituit missas nō solū pꝫ ecclesia in cōi, sꝫ pꝫ singulis: vꝛ pꝫt in canone missę vbi dicit, pꝫ ecclesia tua scꝫa catholica, quo ad pꝫmū, 2 oibus oꝛtodoxis atqꝫ catholicis 2 apostolicis fidei cultoribus, quo ad secundū. Instituit etiā in memento pꝫo alii quibus singularibus oꝛari, instituit horas canonicas 2 oꝛationes pꝫo fidelitꝫ: vꝛ patet. Hec oia esse suffragia 2 ab ecclesia et in persona ecclesie qui dubitat, nō eger ratione, sꝫ sensu. Et sic patet excoꝛcatum esse alienū ab actionibus cōibus quibus ecclesia cōmunicat suis fidelibus. Et patet pꝫt alienū quoqꝫ esse a fructu illarū actionum: hoc em manifeste sequitur. Et qꝫ fructus actionū illaz sunt adiuturi ad gratiā vel gratie augmentum, ad bene operandum, ad declinandum a malo, ad resistendum diabolo 2c. ideo patet qꝫ a multis internis bonis excoꝛmunicatio separat. Et confirmatur auctoritate aug. de verbis apostoli: sermo. 68. ois chꝛistianus qui a sacerdotibus excoꝛcatur, sathane traditur. Quomodo? qꝫ scꝫ extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia chꝛistus: ac per hoc quasi diabolus traditur, qꝫ ab ecclesiastica cōione remouet. Abi habes quomodo extra ecclesiam intelligit aug. non ecclesiā materiale, non exteꝛinsecā cōionem, sed extra chꝛistiā. Replendat autē dicit, quasi diabolus traditur: qꝫ nō traditur diabolo possidendus, sed corripiendus. Ad idē est auctoritas hieron. quoz dimitteritis pꝫtā 2c. id est quibus ecclesia interdixeritis, nisi reconciliati per satisfactionem fuerint, ipsi tanua regni celestis clausa erit. Et habetur in quest. 3. ambe auctoritates. Ex quibus patet qꝫ excoꝛmunicatio ab internis bonis excludit: que regni celestis ianuā aperit: pꝫo quanto priuat excoꝛmunicatum a communibus ecclesie suffragiis: per que interna bona a diuina misericordia suauiter omnia disponente ad nos descendunt.

Ad obiectionem Ergo pꝫmā in oppositum dicitur, qꝫ licet oia suffragia ex charitate pꝫcedant: nō tamen omnia eodem modo a charitate ordinata pꝫcedunt. Sed quedam pꝫcedunt immediate per solas priuatas intentiones seu actiones fidelitꝫ: hoꝛum cōmunionē spectat ad charitatem: 2 ista non tolluntur directe per excoꝛmunicacionem: sed pꝫsuppositiue tolluntur per eam, qꝫ excoꝛmunicatio non incurritur absqꝫ mortali peccato tollente charitatē 2 consequēter cōmunionē istam. Quedam autem suffragia pꝫcedunt ex charitate per ecclesie actionem: vꝛ sunt

Questio XIII.

57

cōmunia suffragia qꝫ in persona ecclesie sunt: hoꝛ cōio spectat ad fideles oēs ab ecclesia nō pꝫctos: sunt em hec cōia fidelitꝫ oibꝫ etiā existētibꝫ in pꝫto mortali: vꝛ pꝫati est. Et hec est oꝛia inter hoīem fidelē existētem in mortali pꝫto absqꝫ excoꝛcatione vel cū excoꝛcatione, qꝫ non excoꝛcatos adiutur a pia matre cōibus ecclesie suffragiis: excoꝛcatos autē nō adiutur per illa, sꝫ si bꝫpꝫ relinquit vꝛ gentilis, iuxta dñi pꝫceptū: nō tñ oīno deserit illos mater ecclesia: qꝫ requirit illos vꝛ resipiscat: nec salutē eoz sicut nec paganoz negligit: vꝛ aug. vbi supra subiungit: Et ad hanc sollicitudinē vltra personale onus spectat, qꝫ ecclesia obligat clericū excoꝛcatum ad horas canonicas: sicut 2 oēs excoꝛcatos ad ieiunū ab ecclesia institutū. Loceditur igit qꝫ excoꝛcatio nō nꝫ pꝫsuppositiue tollit cōionem charitatis: sed cū hoc stat qꝫ directe tollit cōionē suffragioꝛū cōmuniū ecclesie: ac pꝫ hoc interioꝛū bonoꝛū que sunt illoꝛū suffragioꝛū fructus: qꝫ ista non spectat ad cōionē charitatis immediate: de qua sola dictū est, pꝫticeps ego sum oim timentū te: quibus hec verba verius intelligēda sunt in persona veri mēbris ecclesie nō pꝫctis ab ea: hic em vere dicit: pꝫticeps ego sum 2c. qꝫ oim simplꝛ est pꝫticeps. Ad secundā dicitur, qꝫ pꝫprie loquēdo excoꝛcatio iniusta quo ad ipsam causam (puta pꝫo crimine) nō est excoꝛcatio simplꝛ 2 absolute: sed fm quid tñ, hoc est in foro iudiciali. Et qꝫ nō sit simpliciter excoꝛcatio: patet ex illa vñuersali: iniustus iudiciū nō est iudiciū: excoꝛcatio em quoddā iudiciū est. Et manifestatur facile: qꝫ excoꝛcatio actus iudicis est: actus autē iudicis est ius dicere: constat autē qꝫ dicere iniustū non est dicere ius. Et similiter excoꝛcare est ius tale dicere: iniusta autem excoꝛcatio est iniusta tale dicere: non igitur est excoꝛcatio si iniusta est fm substantiā excoꝛcatio. Secus autē est de iniusta ex parte motiui: puta qꝫ ille potest excoꝛcari ex suo crimine, sed tamē ego non moueo: nisi ex odio ad excoꝛcandū. Hec em excoꝛmunicatio est iniusta fm se, quāuis sit iniusta ex parte motiui: 2 ideo est vere excoꝛcatio, 2 oēs excoꝛmunicationis effectus secū fert. Sed excoꝛcatio fm se iniusta, nō fert secum excoꝛcationis effectus, nisi in foro exteꝛioꝛi: non est em sic excoꝛcatos, pꝫuar suffragiis ecclesie fm veritate: qꝫ non est vere excoꝛcatos in celo: qꝫ non est ecclesie non auditor, ac per hoc nō sicut ethynicus. (vnde aug. de verbis dñi matth. 18. cepist habere fratꝫ tuum tanqꝫ publicanū: ligas illum in terra, sed vꝛ iuste alliges vide: nam iniusta vincula dirūpit iustitia) Parere tamē excoꝛcationi debet ab exteꝛinsecā cōione se abstinendo: qꝫ in foro exteꝛinsecā coligat. Et hoc est quod greg. docet, dicens qꝫ sentētia pastoris siue iusta siue iniusta est timēda. Secus autē in foro exteꝛioꝛi: ita qꝫ inter excoꝛcationē iniustā 2 nullam nō est differentia qꝫ illa excoꝛcatio sit 2 ista non (neutra em est excoꝛmunicatio absolute) sed qꝫ illa est excoꝛcatio in foro exteꝛioꝛi, hec autem in nullo foro: 2 ideo nulla dicitur. Et est quando continet erroꝛem intolerabilem: vel in facto: puta si excoꝛcatior quis qꝫ non tenet concubinā: vel in iure, vꝛ si excoꝛcatur post legitimā appellationē ab eodem 2 hꝫmōi, vꝛ habes in glossa dicti ca. Ad ergo cōiter se habet excoꝛmunicatio ad excoꝛmunicationē iniustā 2 iniustam: sed ly iniusta est conditio diminutis rationem excoꝛmunicationis: sicut homo non se habet cōiter ad hominē verū 2 pictum. Et pꝫpterea non est de natura excoꝛcationis iudicandus fm qꝫ saluatur iniusta: sed simpliciter 2 absolute, pꝫout est in sua integra ratione 2 efficacia, quā solum significat excoꝛcatio pꝫprie 2 formaliter loquēdo, qꝫ actus est iudicis dicentis ius. Ad cōfirmationē dicitur, qꝫ ex sacra scriptura habetur excoꝛcatum pꝫuatū esse spiritualibus bonis 2 regno celoz matth. 18. Et eo em qꝫ ecclesie sit vꝛ gentilis, priuatur ecclesie in celo, priuat bonis soluētibꝫ vincula celestia. Habet quoqꝫ idē ex ipsa forma excoꝛcationis: nā ea qꝫ extra sunt ab ecclesia sunt signa eoz qꝫ sunt intus, si error nō interuenit. Et pꝫpterea ex hoc ipso qꝫ ecclesia ab ecclesiastica cōione exteꝛi separat hoīes excoꝛcandos, significat illū ab interna cōione ecclesie separari. In cuius signū in primitiua ecclesia etiā sensibꝫ pꝫtati demonū excoꝛcati tradebant, quasi a xpo excisi. Hec est verū qꝫ in primitiua ecclesia sola exteꝛna pena excoꝛcati mulcabant: sed vltra internas addebant exteꝛne pene a diabolo: sicut vltra internas bonas addebant exteꝛne pene a diabolo: sicut vltra internas sanctoꝛū linguas 2c. Hec obstat qꝫ dicitur, vꝛ spiritus saluus fiat: quoniam hoc spectat ad finem. Constat autem quod excoꝛmunicatio priuat etiam suffragia ecclesie, 2 relinquit hominem sꝫpꝫ vꝛ resipiscat, vꝛ spiritus saluus fiat: est enim

velut medicina quedam in capite, quum medicinalis, de sentē. excoꝛmu. lib. 6. Auguste, die. xxi. Scrobis. m. cccc. xviij.

De implerione iniuncte penitentie. Questio. 14. **Queritur** An pꝫia fm canones imposita a cōfessore, non si nō implatur in hac vita, exoluenda sit in alia vita. Et videtur qꝫ nō: quia nec canones pꝫiales nec sꝫie hoīs intelligitꝫ impoꝫni nisi in hac vita: vꝛ patet discurrendo. Et confirmatur qꝫ mortui sunt extra territorium humani iuris: cōstat autē impoꝫne posse non parere extra territorium ius dicenti. In oppositum enim est communis ecclesie sensus.

Ad euidētiā Huius sciendū est, qꝫ pena rite imposita, qꝫ in hac questione nūcupatur pena canonica, duo in se cōtinet. Alterū est id qꝫ pꝫculpe satisfactio ne debetur: qꝫ nisi penitens remaneret debitor ad satisfactiōem diuine iustitię, nulla deberet ei pena impoꝫni. Clauus em ecclesie sicut nō soluunt in veritate nisi dignos absolutionē: ita non ligant fm rei veritatē nisi alligatione dignos: sic em 2 nō aliter confessor exhibet se chꝛisti ministrum vtendo clauē potestati. Unde ad discernendum dignos ab indignis data est ei altera clauis, f. auctoritatis discretiue. Alterū est id qꝫ cōfessor apponit: qꝫ se habet ad pꝫimum sicut determinatꝫ, ad indeterminate, 2 sicut qualitas ad substantiā, seu accidentale ad substantiale. Nam ad satisfactiōē pꝫ pꝫto, substantialem exigitꝫ tur qꝫ pena sufficienter exoluatur: an autē tali vel tali pena satisfactio fieri debeat: pꝫo indeterminato habetur donec a deo iudicium determinetur: puta qꝫ ieiunet, peregrinet 2 huiusmodi. Et qꝫ pꝫtunt etiam he determinationes mutari (vꝛ patet quum imposita penitentia cōmutatur, 2 substantiale debiti satisfactionis qꝫ erat quasi vestitū pꝫioꝛi qualitate penitētie induit ex cōmuratione nouam qualitatem: puta si prius erat sub forma oꝛationis, 2 postea mutatur in formā elemosinę) ideo vꝛ accidentale ad substantiale, 2 vꝛ determinatio ad determinabile se habet qꝫ apponitur a confessore ad id qꝫ pꝫo peccati satisfactiōe exoluendū restat. Imposita ergo canonica pena, non solas qualitates appoꝫtas ab hoīe fm canones, nec solam suppositā penā peccato debitam: sed vꝛunqꝫ. Ita qꝫ inter penam debitā pꝫ satisfactiōē peccati simplꝫ 2 absolute, 2 penam canonicam, hec est differentia, qꝫ illa pꝫmo modo significatur nuda: secundo autē, hoc est per penam canonicam significatur vestita per determinationes a confessore canonice appoꝫtas. Quocirca ad pꝫpositam questionē respondēdum cū distinctione est: vꝛ vꝛterqꝫ extremus erroꝛ vitetur. Nam si dicat qꝫ penitens nō remanet post hanc vitā obligatus: errabunt multi, inferentes ex hoc qꝫ mors absolut oēs a penis debitis pꝫ peccatis, dummodo hic furint imposita a cōfessoribꝫ 2 acceptate, quāuis non exoluerint omnes. hoc enim clare constat esse erroneum. Et rursus si dicatur qꝫ penitens remanet obligatus post hanc vitam: errabunt forte aliqui, sumentes ex hoc alterum extremum scilicet qꝫ mortui tenentur ad ieiunia, peregrinationes 2c. quod est ridiculum. Dicitur ergo fm distinctionē iam dictam 2 probatam: qꝫ pena canonica nō remanet exoluenda quantū ad qualitatem ab homine appoꝫtam: et ex hoc sequitur quod non teneantur ad ieiunia et alia huius vite opera mortui. Remanet autem quo ad substantialem penam: ideo sequitur qꝫ post mortem tenentur exolvere qꝫ hic non soluerunt. Ratio autē quare remanet quo ad substantialem est: qꝫ satisfactio substantialis erat debita ex ipso peccato, seclū sa impositione canonis 2 sacerdotis: 2 nunqꝫ est soluta in hac vita. Et hoc enim cōvincitur pꝫmo qꝫ aut nunqꝫ exoluitur: et sic peccatū remanebit absqꝫ satisfactiōe (quod est impossibile in his qui saluātur) aut qꝫ exoluerit post hanc vitā: qꝫ est verissimum, 2 a catholica ecclesia confessum. Conuincitur secundo qꝫ non est eadē ratio de remissione post hanc vitā penitētie sacramentalis quo ad substantialem, 2 de alijs penis vel operationibus impositis a iure humano vel ab homine: puta qꝫ dicamus horas canonicas, qꝫ ieiunemus in quadagesima 2 huiusmodi. Manifesta siquidem est diuersitatis ratio, ex hoc qꝫ penitentia sacramentalis claudit in se penam debitam simpliciter pꝫ satisfactiōē peccati, ratione cuius remanet: qꝫ pena simpliciter debita peccato, non hic tñ, sed aut hic aut in futuro exoluenda est, si in patriam celestem ingressus patebit. pene autem 2 opera alia solummodo presentis vite exercitationes debitas continent: 2 ideo cum vita presenti totaliter spirant.

Et per hoc pꝫt rñso tam ad pꝫmā obionē qꝫ ad secundā vꝛunqꝫ em loquit de vinculo canonum quo ad id

ex solo humano vinculo pendet. Pntiam aut sacramentalē re-
manere cōstat nō ex canonis vinculo. Et ex eo q ipsa clauditur
pena sūp pōt debita hic aut in futuro, tā hoīs q canonis
arbitrio secluso. Auguste die. xxx. septemb. m. cccc. xviij.

De pontificatu.

Quātrū p̄fessor teneat occultā seruare deliberationē, cōfite-
tis se oīno oc. i. furum regem aut pontificē summum. **Q**uest. xv.
Quātrū confessor teneat occultā seruare deliberationē p̄fentis se
omīno occisurum regem, aut pontificē summum.
Quidetur em̄ q nō. Tum q cōfite-
tis nō h̄z cōfite-
tionē aut attritionē de tali deliberatione, z p̄r nō
est occultanda a sacerdote, sicut nec a deo occultatur. Tum q
peccatum cadens sub sigillo cōfessionis est cōmissum, non com-
mittendum: cum cōfessio non sit de futuris. Sed homicidij
est futurum: igitur licitum est reuelare vt caueat.

In oppositum autē est auctoritas theologorū in. 4. dist. 21.
ibi em̄ cōmunitur tenent, q in nullo casu etiam infectio-
nis heresis licet reuelare peccatum in confessione detectum: vt
pater in sancto Tho. Sco. Petro de palude.

Ihec reuerendissimū dñm cardinalē, qui hoc percontatus
fuit vt scriberet: cōpletue autē propter opinionē panormit. in
cap. omnis vtriusq sexus. de pen. z remiss. Vnde duo faciēda
sunt. Primo fundabitur illius opinio. Secundo confutabitur,
ostendendo quid sentiendum: z sic satisfiet obiectis.

Quo ad Primū, Panor. ex quibusdā innocentij verbis
in eodē cap. motus dicit q p̄fessor pōt reuela-
re neueniat tñ malū: dicitq hoc sentire innocentij: fundatq
se sup rōnibz principio adductis. Vt meli⁹ veritas eluce-
scat, fundet opinio ista sic iuxta verba innocentij. Illa tñ cadit
sub sigillo cōfessionis, q a penitente inquantū penitēs est dñr.
Sed obstinatio sua ad occidendū, nō ē ab eo inquantū est pe-
nitens: q implicat esse obstinatū z penitentē respectu eiusdē:
ergo. P̄terea ex parte p̄cti: z in idē redit. Illa tñ cadit sub
sigillo p̄fessionis, q reuelant vt occultabilia sacro cōfessionis
Sed obstinatio ad futurū homicidij nō reuelatur vt occulta-
bilis per sacm: q implicat proponere vt absolubile z vt p̄rri-
nar: ergo. Et similiter potest fundari ex parte confessionis.
Quia. i. ad illa tantum se extendit sigillum, ad que se extendit
ministerium confessoris actu vel potentia, sed ad obstinationē
nullo modo se extendit: ergo. Ihec de primo.

Quo ad Secundū, ista opinio tripliciter errat. primo a ve-
ritate: ex triplici em̄ capite offendit tale ob-
stinationē sub sigillo cadere p̄fessionis. Vt primo. q eiusdē rōnis
est cōfiteri p̄ctm vt absolvendū, z cōfiteri impedimentū prohi-
bens absolutionē, vt patet ex eo q ad eundē iudicē z in eodē
foro spectat nosse vtrūq, quid absolvendū sit z an adsit impe-
dimentū aliquid, alioquin nō posset nisi casualiter recte absol-
uere. Sed obstinatio in p̄cto, reuelat z cognoscit vt impedimen-
tum phibēs absolutionē: ergo eiusdē rōnis for z iudicis sunt:
sed cōstat p̄ctm reuelari a penitēte ministro dei: ergo z obstina-
tionē. Et p hoc p̄z defectus fundamētū opinionis a dñse: qm̄
penitēs inquantū penitēs non solū dicit ea quorū penitet, sed
impedimēta vere p̄ntē, z sic dicit se obstinatū. Et similiter non
solum q proponitur vt occultabile per absolutionē, sed qd ap-
ponitur vt impedimentū absolutionis, infra ordinē occultabi-
lium clauditur. Et sicut ad ministerium cōfessionis pertinet non
solū absoluerē, sed impedimēta absolutionis cognoscere. Vt se-
cundo, q sermones, circūstantia, z vniuersa q quicqd dictuz
pandit hoc p̄ctm p̄missum z cōfessum huius persone, cadit sub
sigillo cōfessionis. Sed manifestare homicidij ab hoc cōmittē-
dum, pandit p̄ctm tam cōmissum z cōfessum, scz voluntatem,
qua deliberant se homicidij cōmissurū: ergo cadit sub sigillo
cōfessionis. Et ex hoc ruit secunda ratio in principio addu-
cta ex panormit. Non est vidit q in confessione illius obstina-
tionis reuelantur duo connexa. scz cōmissum p̄positū, z cōmit-
tendum factū: q sicut in reuelatione quam faceret confessor, nō
solum reuelaret cōmittendum factum, sed p̄missum p̄positū.
Vt tertio: q si obstinatio huiusmodi posset reuelari, ergo q̄tuz
est ex natura sacramenti, nulla obstinatio de mortali caderet
sub sigillo cōfessionis: z tunc ergo non esset reus violati sigilli
cōfessionis, quicūq reuelaret aliquem obstinatū in odio,
in luxuria, in superbia zc. que sunt manifeste contra communē
ecclesie doctrinam: ergo. Et propterea sanctus tho. vbi supra

hanc opinionem erroneā reputauit in responsione ad primū.
Errat secundo a cōmuni theologorū doctrina in quarto vbi
supra, vbi etiā si aliq obstinat⁹ in heresi cū periculo infectio-
nis aliorū confiteretur, occultandus de necessitate sacramenti
dicitur. Et ratio est: quia confessio immunda nihilominus cō-
fessio est sacramentalis, sicut z baptismus immundus verum
sacramentum est. Et tanto detestabilior est error iste, quanto
materia hec theologalis non canonica est, nisi per accidens, q
canonici inserta: sicut etiam materia de trinitate. Errat tertio
ab ipso innocentio: cui hanc imponit opinionem: vt est ex pla-
na verborū innocentij serie apparet, due ibi distinctiones po-
nuntur: altera de confessione: altera de fine cōfessionis. Vt cō-
fessio quidem: q primo ponitur confessio sacramentalis: scdō
confessio per modum secreti: scz dico tibi hoc in penitentia, seu
in confessione. De fine autē, q aut propter partē penitentis su-
scipiendam, z orationū suffragia z cōsiliū anime sue: aut pro-
pter auxilium vel cōsiliū non anime, sed ad alia. Vt dicit
ibidem innocentius de confessione primo modo propter finem
spiritualē, q cōfessor teneat occultare: z q non placet sibi re-
sponsio dicētiū q non reuelantur vt ministro. Deinde addit
de confessione secundo modo propter finem secularem: z dicit
q teneat manifestare non obstante cōfessione. Ex quibus ap-
paret, quod oppositum concludit eius quod panormitanus so-
lūmāuit. Hec prima ratio in principio adducta de inconti-
nētia aliquid valet. Quia (vt pater ex dictis) z sufficit qd ma-
nifestetur vt impedimentum contritionis, z confessio immunda
vere sacramentalis confessio est zc. Vnde tu simplex con-
fessor caue a summa angelica in hoc passu: q nesciens quid vi-
deret, scripsit sibi placere opinionem panormitani. Rome die
decimatertia Septembris. m. cccc. iij.

De pollutione ex audientia

confessionis proueniente.

Quātrū confessor cognoscēs ex his q audit in cōfessione sequi
in seipso emissionē seminis sibi displicentem, peccet mortaliter
audiendo vel psequendo tales confessiones. **Q**uestio. 16.

Quātrū p̄fessor cognoscens ex his que audit in cōfessione sequi in se
ipso emissionē seminis sibi displicentem, peccet
mortaliter audiendo vel psequendo tales confes-
siones. **Q**uidetur q sic. Primo quia omnis vo-
luntaria seminatio extra matrimonium est peccatum mortale:
sed hec est huiusmodi: ergo. Probatur minor: quia in potestate
istius stat auferre causam pollutionis talis: voluntaria enim
est auditio talium: vt pater. **S**ecundo: quia sicut tēstatio car-
nis ex his proueniens: non excusatur a peccato veniali (dicen-
te august. q nonnullum peccatum est cum caro concupiscit ad
uersus spiritum) ita seminatio ex eisdem proueniens non excu-
satur a mortali: est enim huiusmodi seminatio fm se mortalis,
sicut tentatio venialis. **P**̄terea. Si excusaretur a peccato
mortali, hoc esset quia si esset voluntaria causa q non esset vo-
luntarius effectus. Sed hoc est impossibile in causis ad quas
naturaliter sequitur effectus, z sequela est cognita: quicūq
enim vult antecedens, vult consequens necessarium naturaliter
necessitate z cognitum: quamuis diuersimode: quia antecedēs
directe, consequens vero indirecte.

In oppositum uidetur, et est multorum opinio:
quia ex retractione confessionis ab-
hūusmodi, sequeretur scandalum cum pluribus inconuenien-
tibus: puta q bonus confessor non posset vacare salutī anima-
rum: imo q curatus qui tenetur ad audiendas confessiones,
teneretur omittere curam ouium: et quandoque (puta in pa-
scha) esset perplexus audiendo vel omittendo, propter p̄ce-
ptum, quo obligatur penitens zc.

Evidentiā huius dubitationis, primo manu ducendus
est intellectus ad conclusionem. Deinde intenta respon-
sio ratione firmanda est. Et sic demum satisfiet obiectis.

Quo ad Primū scito, q aliquid est dupliciter volunta-
rium. Primo in seipso: cū. i. aliquis vult illud
facere, puta dormire. Alio mō in sua causa: puta cū aliq vult
bene comedere z bibere: q sunt causa somni: quis non hoc ve-
lit vt dormiat. Voluntarius autē tñ in causa, non refert quo
ad bonitatem vel malitiam moralem, an in somno an in vigilia
fiat: ex quo em̄ fm causam tantum habet rationē voluntarij, in
ea quoq tñ opz habere rationē boni vel mali moralis: z si in
causa tñ cōsistit moralitas, cetera erunt per accidēs: z p̄r per

accūs erit vtrū in somno vel vigilia effect⁹ expleat. Et hoc aut
sequit⁹ q qñ pollutio est voluntaria in sua causa tñ, non refert
vtrū pollutio sequat⁹ in vigilia vel somno: ac p hoc si talis pol-
lutio in somno nō esset p̄ctm mortale, nec auferret virginitatē,
si etiā eueniat in vigilia, nō auferet virginitatē, nec erit mortale
p̄ctm. Vt autē in questione proposita seminatio nō sit volun-
taria fm seipso, sed in sua tñ causa, idē est iudiciū de tali pol-
lutione, si cognoscitur q sequit⁹ statim z vigilando, z si cognosci-
tur q sequitur nocte sequēti dormiendo. **A**d hoc ergo que-
sitio oīs venit, q si talis pollutio in somno nō esset peccatū mor-
tale, nec i vigilia, z si in vigilia, q z in somno. **N**ec obstat his
si dicatur q hoc nō sequit⁹, q in somno homo non pōt peccare.
Quia hoc nō est verū nisi de p̄cto voluntario fm seipsum, z quo
ad actum electionis seu imperij: q. i. non potest tunc illud im-
perare vel eligere. Peccatum autē voluntarium in causa z in
seipso, pōt homo cōmittere in somno vt exequens. Multum em̄
que ideo obdormit, vt a cōsanguineo quasi nescia opprimatur,
inestus rea est z virginitatē vtrāq perdit, si ab eo dormiens
cognoscitur: electus est em̄ tunc somnus vt medium cōueniēs
ad perpetrandum peccatum. Nec minus reus est vtens seipso
dormiente ad peccandum quam vtens ministri alicuius opera
ad explendū homicidij, q contingit cōpleri dormiente eo qui
p̄cepit. **P**ari igitur imo eadē existente ratione boni vel ma-
li in somno vel vigilia in proposito, cū conflet ex sancto tho. in
4. sen. vi. q pollutio in somnis accūs, cum fm se nō est volun-
taria, fm causam consideranda iudicandaq est, z q pollutio
proueniēs in somno ex cogitatione disputatoris vel predicatoris
de materia venerea non est peccatū, proueniens vero ex co-
gitatione tali z delectatione absq consensu est p̄ctm veniale:
sequitur q si pollutio fm se nō voluntaria in vigilia ex eisdem
contingat causis, eodē quoq modo aut non sit peccatū aut sit
veniale. **N**ec obstat si dicatur, q sequela futura in somno aut
nescitur aut non consideratur, sequela autē que tunc est, in vigi-
lia, z scitur z consideratur. Quoniam sequela in somnis sciri po-
test: tum q naturalis causa est vt in pluribus multiplicata est
imaginatio venerorū, naturalis est causa generationis, vt ex-
perientia testat⁹: tum p̄tue nature cognitione: tum q si sciret
aliquis sequelam futurā in somnis, nō propterea peccaret. Et
idem est iudiciū de cōsideratione: potest em̄ quis cōsiderare
hoc actualiter, z si consideraret, nō propterea peccaret. Non em̄
causa quare talis predicator aut disputator non peccat aut nō
nisi venialiter peccat, assignatur: q nescit talem sequelā, aut q
non aduertit: sed q cogitatio talis nullum peccatū est, delecta-
tio vero sine consensu veniale. **E**t confirmatur hoc: quia aliter
nō redderetur ratio de disputatore z predicatorē absolute: sed
tali. i. ignorante aut inaduertente: cum tamen de eis absolute sit
sermo. **E**x his igitur patet iam hoc demonstratū esse q h̄mōi
pollutiones que fm se non sunt volite, sed displicent, siue in so-
mno, siue in vigilia, tantum habent boni vel mali, quantum in
sua causa sortiuntur. Si ergo auditio talium in confessione vel
extra sine peccato est, ipsa quoq sequens pollutio sine peccato
est: z similiter si cum peccato veniali ipsa quoq venialis est: et
si cum merito, ipsa quoq cum merito est. Tum igitur confessor
non solum qui tenetur (vt curatus) sed quilibet vacans anima
rum salutī, sine peccato quandoq z quandoq cum veniali tñ
z quandoq cū merito audiat talia, interroget respondeatq:
consequens est, vt patiēdo talem pollutionem quandoq non
solum non peccet, sed mereatur: ac per hoc non virginitatem
perdit, si virgo est: nec ecclesiam polluit, si in ecclesia hoc acci-
dit, quemadmodum nec personam suam sacram polluit: sicut
nec si in somnis hoc pateretur. Ihec de primo.

Quo ad Secundū: iam h̄ ex dictis vna ex cōtibus ratio
scz q voluntariū in causa tñ, mensurat⁹ in bo-
nitate z malitia moralī fm bonitatem vel malitiam cause tñ: sed
hec pollutio (de qua est questio) est voluntaria in causa tñ, ergo
zc. Vt igitur causa qñq non mala, qñq bona sit moraliter, re-
stat vt pollutio ipsa mala moralit̄ nō sit. **E**t propterea aut pro-
batur dicta zc. Voluntariū indirecte. i. q est in potestate
voluntatis, nō imputatur voluntati ex eo q potest facere z nō
facit, sed ex eo q potest z debet facere z nō facit: vt pater in pri-
ma secunde. s. tho. q. vi. art. iij. in cor. ar. vbi sic dicit in forma.
Voluntariū dī, q est a voluntate. Ab aliquo autē dicitur esse
aliquid duplici mō directe, qd. i. procedit ab aliquo inquan-
tum est agens: sicut calefactio a calore. Alio modo indirecte, ex
hoc ipso q non agit: sicut submersio navis dicitur esse a guber-
natore inquantū desinit a gubernādo. Sed sciendū, q nō sem-

per id q sequit⁹ ad defectū actionis, reducitur sicut in causam in
agens ex eo q nō agit: sed solū tunc cū pōt z debet agere z non
agit. Si em̄ gubernator nō posset nauē dirigere, vel nō esset ei
cōmissa gubernatio navis, nō imputaret ei nauis submersio. q
per absentia gubernatoris ptingeret zc. Ihec ille i forma. Vt
voluntariū igit⁹ indirecte. i. q est in potestate voluntatis, nō im-
putatur voluntati ex eo q pōt facere z nō facit, sed ex eo q pōt z
debet facere z nō facit. Sed in pposito pollutio hec non cadit
sub voluntario nisi indirecte (q. i. voluntas nō diuertit ab audi-
tione q est ei⁹ causa) z voluntas quis possit, nō tñ debet diuer-
tere a tali actu auditionis, cogitationis zc. null⁹ artifex debet omi-
tere inchoationē aut psecutionē operis, ppter defectus conse-
quentes ex necessitate materie: sicut em̄ aliquis cōtrahāt: ppterca
structionē ferre aut gladij ex eo q rubiginē cōtrahāt: ppterca
q ex ferro fiunt: z sic de alijs. Pollutiones autē z stimuli carnis
in pposito ptingunt ex necessitate materie: ex eo em̄ q res vene-
rea est materia purganda, lauanda, disputanda, predicanda, co-
gitanda, et inde naturali sequela, sequitur cōmotio carnis zc.
Vtatur autem hoc nō solum experientia, sed doctrina ter-
tij de anima, vbi in cap. de motiui principio vult arisi. q qñq
tij de anima, vbi in cap. de motiui principio vult arisi. q qñq
intellectu nō precipiente, ex imaginatione mouetur pars ali-
qua corporis zc. Non igit⁹ debet hō ppter defectus ptingentes
ex necessitate materie venere, omittere nō solum necessarias,
sed viles cogitationes, locutiones, auditiōes zc. nā alioquin
oporteret aut angelos, aut viros valde priuilegiatos tantū de
h̄mōi disputare, audire zc. cuius oppositū z ecclesiastica habet
p̄tutudo, z ratio docet. **A**nima duerte in re hac quatuor: pri-
mo in mēte: secundū in imaginatione: tertij in ore: quartū
in corpore. **I**n mēte quidē, ne ex auditione h̄mōi multiplice
tēstatio in mēte: aliud est em̄ tēstare in mēte, z aliud in carne tñ
hec em̄ (vt dicit⁹) ex necessitate prouenit materie: z cōtra vo-
luntatē sustineri p̄supponit: illa autē ad voluntatē currit: et
ad consensum trahit. Si em̄ aliquis ex his periculo consensus
primus sit: omittere dī tam inchoationē q psecutionē: qñ ad
mortale p̄ctm nulla ratione pperandū est. **I**n imaginatione
vero, ne timeat p̄motiones carnis: qñ sicut imaginatio lapsus
pedij, facit labi quia excitat motum circa partes imaginatas
ita imaginatio h̄mōi cōmotionū, que magna est in timentibus: vt vnde credunt
causas illas: euenitq actualiter timentibus: vt vnde credunt
obulare p̄motionibus, inde excitent. Et hoc dico de timore ha-
bente pro obiecto h̄mōi cōmotiones: timor autē habens p ob-
iecto dei offensam cū eleuatione ab imaginatione talium, val-
de iuuat contra h̄mōi cōmotiones. Vñ h̄mōi confessoris sa-
luti animarū vacare sic debent, vt de h̄mōi p̄motionibus quas
patiuntur, quantum possunt non cogitent: quantumvis sentiant:
ipsa enim cogitatio in causa est. **I**n ore autem, ne superfluas
faciant interrogationes in hac materia: z quantum possunt
celeriter hec pertranscant: agentia namq naturalia magis vi-
dentur agere ex morā, q ex magnitudine virtutis. **I**n corpo-
re demum ne putent omnem effluxum humoris esse seminatio-
nem: est enim p̄ter vinam z semen, tertius quidam humor,
qui ex calefactione seu ex inflammatione carnis fluit: de quo nisi
cum rebellionē carnis veniret, nō magis curandum est quam
de sudore videtur. Hunc autem nō ratione sui: sed tentationis
cauenda est, non tamen tanquam pollutio: vnde non excedit
limites peccati venialis. Ihec de secundo.

Quo ad Tertium. Pro solutione obiectorū memoris esto
duarū distinctionū iam positarū, altera est
de voluntario in seipso, z voluntario in sua causa tñ, altera est
de voluntario in sua causa tñ, aut quo ad cōditionem electam
in causa, aut ex necessitate materie eiusdē. Seminatio em̄ vo-
luntaria in seipso: extra matrimonij est p̄ctm mortale: volunta-
ria autē fm causam, z nō quatenus est electa, sed ex necessitate
materie, non est p̄ctm imo meritoria qñq. **E**t per hoc patet
ratiō ad primū z tertij. Idem em̄ est iudiciū de causa z effectū
z antecedere z cōsequente. **Q**uāvis etiam possit ad vtrūq
argumentum aliter distingui de voluntario in causa seu indi-
recte: q quoddam est quod voluntas pōt z debet in sua causa
vitare: quoddam est quod pōt quidē, sed nō debet: z q primū
est peccatū, secundum non. **E**t quia pollutio in casu proposito
est voluntaria in causa tantum secundo modo, ideo quamuis
sit quoddammodo voluntaria, non tamen est voluntaria impu-
tabilis. **A**d secundū vero dicitur, q licet oīs concupiscentia
carnis aduersus spiritū sit cū peccato: nō tñ habet rationē pec-
cati ex hac parte: qua procedit ex cogitatione vtili z quandoq

meritoria: vñ hec causa excusat quantū est ex parte sui, et a morali pollutione, et a veniali tēratione. S; q; pollutio aliūde nō h; rōne mortalis: ideo simplr restat sine mortali cōcupiscentia aut carnis aliūde pōr habere rōne venialis: et ideo nō pcluditur, q; cōcupiscentia carnis interueniens simplr nō sit veniale peccatum. Et hec de questione hac dicta sufficiant. Florentie in sancto marco, die. xij. octobris. m. cccc. xij.

An in purgatorio possit esse meritum et. Questio. 17.

Trum In purgatorio possit esse meritum aut charitatis augmentum. Et videtur q; sic. Primo, q; vna ex penis purgatorij est timor et imperfecta charitate pcedens: qui desinere nō pōt nisi charitate perfecta: q; foras mittit timorē, pime iōan. 4. Probat assumpit: q; horro mortis, q; imperfecte annerus est charitati, pcrū est: q; q; volūtarie non mori, nō obedit deo vocanti nisi inuitus: h; mō aut horro animam sequitur in purgatorio proportionaliter. Secūdo, q; anime in purgatorio sunt in via: impossibile aut est esse statū in via in qua nō p; gredi reuerit: vt Hiero. dicit. Tercio, q; virtus in infirmitate perficit, pime ad cor. 12. in purgatorio aut est maxima infirmitas. Quarto, q; diligentibus deum oīa cooperantur in bonū ad ro. 8. igitur et his qui sunt in purgatorio. Quinto, q; impossibilis est vlla creatoris perseuerantia nisi accipiat magis atq; magis: igitur nō perseuerant in charitate qui sunt in purgatorio nisi magis ac magis acciperent.

Ad euidētiā

huius sciendum est, q; q; status purgatorij est a nobis remotus, et parū de eo in scriptura sacra h; opz nō ex opinatis sed ex certis inuestigare q; querimus. Tertū aut est impūm q; status ille medius est inter nostrū et beatorū statū: dñ nos oīno in via, beati oīno in termino felicitatis, vñ vero qui in purgatorio sunt nō totalr in via aut extra viā, et sū nō totaliter in termino aut extra terminū sunt. Et quidē q; nō totalr in via sunt, ex eo p; q; extra viā cōmūne ad inferos et superos, nō possunt incurrere amplius supplicij eternū. Et sū q; nō totaliter sint extra viā ex eo patet q; adhuc nō perueniunt ad patriā celestē: pro qua assequēda purgātur. Et hinc p; quos q; nō sunt totalr in termino, ad quē p; purgatione appropinquāt: nec sunt totaliter extra terminū, in quo sunt sic diuina p; firmatōe fixi, vt ab illo diuertere nequeāt. Hec de purgatorij statu vt certa cōmūnis ecclie sensu cōfessa habemus: ex quib; clare patet an purgatorij sit vt via vel vt terminus quo ad meritū. S; qm statū purgatorij nō est per se sed per accēs medius inter nostrū et patrie statū (vt p; ex hoc q; medij per se est in quod opz ex altero procedente extremo, primo peruenire q; in extremus: vt p; 3. p; 7. et 10. meta. cōstat autē q; ex hac peregrinatione multi in celestē patriā perueniunt absq; transitu per purgatorium: nō igit est purgatorij status p se medius inter nostrū et beatorū) et p; p; ex rōne medij si p; cesserimus, facile falleremur: cōtingit em in his que sunt per accēs etiā sapientes falli. Quocirca opz videre penes quid est mediū purgatorij, vt sic veritatem questis sciamus: inuenimus autē ab ecclia diffinitum purgatorium esse medium quo ad satisfactiōē p actualibus p; ctis. tunc tñ qm homo in charitate decedēs nō plene satisfecit pro illis in hac vita: ita q; si homo in charitate decedens satisfecit hic, nō transit per purgatorium, et si nō satisfecit hic, trāsit per purgatorium. Ex qua determinatione iuxta regulā nō topicor, sed posterior analiticor: si affirmatio est causa affirmationis, negatio negationis, et in causis p; ctis: habemus q; purgatorium p se et proprie nō est nisi ad satisfactiōē debitā p actualibus p; ctis exoluendā. Nā affirmatio satisfactiōis adhuc debite in decedēte in charitate, est causa affirmati trāsitus p purgatorium: et negatio debite satisfactiōis in decedēte in charitate est causa negati trāsitus p purgatorium. Habet aut hec determinatio in cōcilio flor. sub eugenio. 4. inter definita p concordia grece et latine ecclie: vbi sic legitur: Si vero penitentes in dei charitate decesserint anteq; dignis penitētiē fructibus de cōmissis satisfecerint et omnis eorum animas penis purgatorij post mortē purgari. Vbi apparet affirmatiōē debite p actualibus p; ctis satisfactiōis, esse causam purgatorie pene: et subditur: Illorumq; animas qui post baptismā susceptū nullam oīno peccati maculam incurrerunt, illas etiā q; post cōtracti peccati maculā vel in suis corporibus vel eisde exute corporibus: p; prius superius dicitur est: sunt purgate, in celum mor recipi et inuerti clare ipsum deum trīnū et vnum sicuti est. Vbi patet negatiōē debite satisfactiōis pōt causā negatiōis pur

gatorie pene: dñ et baptizatos sine adiuncta decedētes culpa, et eos qui in suis corporibus satisfecerint, mori in celū recipi et inuerti clare den sicuti est, diffinitur. Et his siquidē patet, q; nec pro fomite purgādo, qui etiā in baptizatis remanet, nec p reliquīs quibuscūq; nisi satisfactiōe debita p cōmissis vel omisissis, pene sunt purgatorie. Et similiter nec pro merito augendo: quoniam satisfaccere pro peccatis, nec meritū nec cū nouo merito opz esse: q; nihil aliud est q; evoluerē penas debitas. Credēdum est igitur et pro determinato habendum q; anime in purgatorio nō sunt in via quo ad meritū. Et cōfirmatur auctoritate aug. in enchi. ca. ex de purgatorio loquēdo dicit, q; illis p; solunt ecclie suffragia, q; hic meruerit vt eis prodesent. Et rursus: hic omne meritū cōparatur. Et rursus: nemo speret q; hic neglexerit, cū obierit a domino se promereri quo possit post hac viā releuari quispiam. Et quibus absq; alia probatione patet, q; ponere meritum post hanc vitam, cōtra dicit sententia beati aug. ap; tissime. Et in literis apostolicis, vbi datur indulgentia pro defunctis, dñ de illis: quo magis aliorū egent suffragiis, et quo minus sibiipsis proficere valent. Cōsonat autē hoc etiā rationi recte: q; ex eo q; cōstat illos qui in purgatorio sunt nō posse demereri (alioquin possent damnari) p; est vt nō possint mereri. Quocirca p; ad determinationē ecclie loquendo, dicendū est ex similitudine in naturalibus: q; quemadmodum naturalia corpora extra p; pria loca genita, puta si lapsus sit in loco superiori, habent determinationē suā ad propriū locum, a quo impediuntur propter aliquod prohibēdo motū, ita decedētes in charitate habent determinationē suā ad celestē patriam, ad quā statim irent nisi prohibēs pena debita tēporalis pro peccatis adesset. Et p; p; terea sublata pena, vel p; propriā exolutionē vel per aliorū suffragia, statim celū ad dirigitur graue remoto phibēti rēdit deorsum. Et sicut nihil acquiritur graue ex remotione phibentis (sed iuxta p; istā grauitatē tendit ad p; priū locū) ita anima ex remotione prohibentis, iuxta foritā p; prius charitatē in celestis patrie mansionem sibi paratam intrat. Et hec exēplariter sint expōsitā: et vt nouitū intelligere possint, qualr anima in morte foritur diffinitionē suā status quo ad meritū et demeritū, et cū hoc stat q; impedit a cōsequutione regni celestis p; p; terea debita pena: que absq; merito exoluta et auferri a suffragiis, velut a remouētē prohibens, cōsonare siquidē discursum hunc determinationi ecclie de purgatorio p sola satisfactiōe necessario, cuiuslibet exercitatio facile patere pōt. Quod tanto magis approbandū est, quāto illi omnia cōsonare videntur: que de purgatorio habentur: legitur em. 2. Mach. 12. Sancta et salubris est cogitatio p defunctis exorare vt a peccatis soluantur. Solui enim vinculi absolutio nem importat: detinentur enim penalis vinculis suorum peccatorum. Nec obstat si in textu hoc non inuenitur: q; maior est ecclie auctoritas, ex Hiero. hoc docētis. Purgatorij quoq; nomen ideo accepit, q; a peccatorum penalibus immunditijis animam purget: vt idonea sit eius celestis patrie. Et quia status augmētū charitatis ad status meriti eiusdem spectat (nam augmentum charitatis terminat illius meritum), eadem ratio ne qua charitas in purgatorio extra statum est meriti, a statu quoq; augmētū excluditur.

Ad primū

In oppositū dicitur, q; concessio in purgatorio timore nō damnationis sed durationis magne future pene (vt p; quia incerti sunt de affuturis suffragiis diminutius penarū) non propterea sequit q; oporteat charitatem augeri ad excludendū timorem: qm potest aliquid timor auferri, scz ex certificatione temporis et quāritatis pene. Sed argumentum falsum assumit. q; timor omnis aut ille ex imperfecta procedat charitate: potest em cum perfectissima charitate stare timor: vt patet de timore xpi. Nec obstat q; perfecta charitas foras mittit timorem: qm non vniuersaliter, sed particulariter intelligitur fm gloss. de timore, scilicet seruili vel initiali inquantū initiali. Falsum quoq; est, q; horro mortis sit peccatū: qm naturalis est: et si cum imperfecta charitate sit non tamen ex illa, sed ex naturalis fuga mortis. Et licitum est inuoluntarie voluntate naturali mori, et similiter voluntarie voluntate rationali mori: dicēdo cum christo: non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Vbi monstrat se nolle mori, et submittit tamē se voluntati dei: talis autē est dispositiōis quicūq; in charitate decedit. Huiusmodi autē voluntas naturalis fugiens naturaliter penas, comitatur animam si ad purgatorium accedit, et facit animam tristari de penis: q; tristitia est de his que nobis nolentib; accidunt: fm aug. Nec vñq; separatur ab anima

ala, nisi ipsa posset separari a seipsa: scz actus eius (puta tristari, timere) cessant cessantibus eorum materiis seu causis. F. malis pene. Et ideo nō opz crescere p; p; a charitate tolli posse constat. Quāuis etiā si aia secū aliquod timoris vel alterius passiois p; ctū deferret nō p; p; a oportet nouū in illa meritum ponere ad delendū illud p; ctū: vt p; 3. matth. xij. in gl. sup illo xpo: neq; in futuro dicente: quidā culpe parue. f. in futuro laxantur: que quidē post mortē grauat, sed et dimittunt si homo bonis actibus in vita vt sibi dimittant p; meruit. Hec illa. Ad secundū dicitur, q; anime in purgatorio eo modo quo sunt in via, p; grediuntur. n. in via quo ad satisfaciendum: et cōtinue p; grediuntur exoluēdo per se vel p; alii. Ad tertij dñ q; ad literā ap; loquit in hac peregrinatione: in qua virtus in infirmitate perficitur: non directe (infirmitas n. nō est virtutis pfectio) sed occasionaliter. Nō est aut in purgatorio huiusmodi occasione opus: vbi nō est statū pfecti. Ad qrtū dñ, q; diligētib; deū oīa cooperant in bonū celestis beatitudinis: sic oīa in purgatorio cooperantur animab; in bonum celestis patrie: quia in maiorem appropinquatiōē in illud. Ad quintū dicitur, q; ly magis ac magis potest referri vel ad rem acceptā, vt sit sensus, nisi maiore rem accipiat: sic falsum assumitur: cōferuntur. n. res sine augmēto sui. Vel ad acceptionem: vt sit sensus, nisi maiore extentiue sit acceptio: sic est verum nā nisi cōseruatiōe continue extendatur, desinere res esset: omnia enim in nihilo redigerentur, nisi ea manus omnipotentis cōseruaret, inquit Hiero. Ande ex hoc non habetur augmentum charitatis: sed cōseruatiō eius. Auguste die. xviij. octobris. m. cccc. xviij.

Ad oēs aīe in purgatorio sint certe de sua salute. Ad. xviij.

Meritur

videtur q; non. Primo, q; pene inferni et purgatorij sunt eodem: ac per hoc tantus est pavor et horro aliorum animarū vt impediatur eas vt nesciāt in quo statu sint. Preterea, q; multe defunctorū anime apparuerunt nescientes statum suum: tanquam deus sic eas iudicauerit: suspendens tamen promulgationem sententię respectu illarū. Tercio, quia nulla ratione aut auctoritate scripture aut ecclie inuenitur, q; omnes anime in purgatorio sint certe de sua eterna salute. Et in oppositū est communis ecclie doctrina.

Ad euidētiā

huius questionis sciendū est, quod quum quislibet aīa a corpore separata videat seipaz, et oēs species seu habitū in seipsa existētes (qm directe intuitus eius fertur in seipsam nō impedit a corpore: vt in hac vita cōtingit) cōsequēs est vt anima existēs in purgatorio videat charitatem seu gratie habitū in seipsa existētem: ac per hoc sciat q; est in statu gratie: cōsequēter est certa de sua salute eterna. Et cōfirmatur: q; in omni anima separata que purgatur, remanet fides et certa cognitio quā hic habuit q; oēs in purgatorio sunt de numero electorū: scz scit se esse in purgatorio: ergo est certa de sua salute: probatur q; sciat se esse in purgatorio: quia retinet certam fidem quā hic habuit: scz q; nō datur quartus gradus animarū separarū baptizatarū: sed aut beate, aut dānate, aut purgande sunt statim post mortē: scz scit se esse baptizatam, et extra hanc vitam corpoream, et nō beatam nec dānatam: ergo purgari ad eternam salutem. Et cōfirmari idem potest ex parte spiritus remanentis siquidem in oibus animabus purgatorij virtus nō solum charitatis et fidei, sed etiam spiritus: non otiose, sed tunc maxime accense ad suum obiectum, quod est beatitudo eterna. Et quum spes sit certa expectatio future beatitudinis: quam in damnatis impossibile est esse, sequitur idem quod prius.

Ad primū

ergo obiectiōem dicitur primo, q; licet aliquę pene sint cōmunes inferno et purgatorio non tñ eodem modo ex parte patētiū: quia patētiēs in inferno diuersissimi modo sunt dispositi a patientibus purgatorij: vt patet. Quia qui purgant, habent voluntatem rectam et cōformē dei voluntati amātes iustitiā dei, et sperantes in deo ac iusti christi salutē: dānati vñ opposito modo se habent. Et p; p; a igitur cōis in inferis et purgatis nō eodem modo suscipiuntur a dānandis et purgandis: et ad modū diuersitatem spectat error in inferno. n. horro est et diuine iustitię et penarū propter peruersam voluntatem eorum in purgatorio vero dolor quidem penarū, sed nō horro: est quia amat diuinam iustitiā, et libetē sustinet penas propter diuinam iustitiā. Dicitur secūdo, q; sicut horro maxime in dānatis non impedit eos a perceptione sui status, multo minus impediret purgandos a perceptione sui sta

tus: non. n. horro maior in purgatorio q; in inferno est. Ad fm dicendum, q; doctrina ecclie non inebet incertis visionibus: quales sunt iste, quas ecclia nō approbatur: forte fuerint somnia aut extases, aut syncopę, aut illusiones demonū ad noua dogmata inducēda. Ad tertium patet ex dictis, q; certa ratione habetur omnes animas in purgatorio certas esse de sua eterna salute. In augusta. xvj. septēbris. m. cccc. xviij. An imperfecta charitas necessario deferat secum post mortē, timorem penalem.

Questio. xix.

Imperfecta charitas necessario deferat

secum post mortē, timorem penalem. Et videtur quod sic: quia imperfecta charitas quando homo est in hac vita habet secum timorem (quoniam de sola perfecta charitate scriptū est pime Jo. iij. pfecta charitas foras mittit timorē) sed ex sola morte nō pfecti ergo necessario fert secū timorē: sed timor penā h; vt ibidē dicitur: ergo.

In oppositū

Est: quia si sic esset, oportet vt quilibet imperfecte charitatis trāfiret per purgatorium: quoniam nullus ingreditur celum cū timore penali, sicut nec cum quacūque alia pena.

Ad euidētiā

huius sciendū est, q; quia de statibus vite future id tenere debemus qd scripture sacre aut ecclie auctoritate didicimus, idcirco oportet hic supponere ecclie diffinitionem, scilicet q; si aliquis baptizatus moriatur ante q; culpam aliquam committat, ipsum in celum mor recipi, et inuerti clare ipsum deum trīnū et vnum sicuti est: vt sub eugenio. iij. in cōcilio flor. patet. Ex qua diffinitio sequitur q; charitas imperfecta nō necessario fert secum post mortē, timorem penalem. qm constat baptizati hodie Joannem a dulrum, et statim absq; cōmissio peccato aliquo defunctum, non oportere habuisse charitatem perfectam. Imo cōiter baptizati forituntur charitatem imperfectā, q; incipientiū, et deinde p; p; ficiunt, et demū sunt perfecti charitas enim meretur augeri, et aucta meretur perfici fm aug. Non cōsonat igitur ecclie doctrina, charitatem imperfectā ferre secū necessario post mortē timorem penalem: a ratione quoq; dissonat huiusmodi necessaria cōiectio. Habes quoq; ex dicta diffinitioe flo. cōcilio, aīas non retardari a visione dei et beatitudine, ex hoc q; q; diu vixerit in corpore, somitem cū imperfecta charitate habuerunt: nā si retardarentur, non statim baptizati qui post non peccauerunt, beati migrantes essent. Nam quum timor seruilis a quacūq; minima charitate excludat (qm per charitatem filij sumus dei, et non p spiritum seruilitatis in timore: sed spiritū ad optionis filiorū dei accepimus, in quo clamamus abba pater fm apostoli), timor quicūq; alius cōpossibilis charitati non necessario ponit in actu ex sola imperfecta charitate: sed oportet alia posituā cām apponere: puta aliquod malū imminēs. Sed stat q; homini imperfecte charitatis nihil imminētis mali occurrat post mortē: puta q; est in statu in quo satisficit plenē pro omnibus peccatis suis: ergo charitas illius nullum penale secum ducit timorem: sed statim perficitur pfectione patrie celestis. Et sic licet in toto tempore pcedere charitas cōpassa fuerit aliquē timorem: ratione tamen status illius hominis (quia, f. nulli culpe nulliusq; pene malo pro peccato subiacere tunc inuenitur) in primo instanti quo nō viuit hic sed ibi, charitas illa perficitur pfectione patrie: vt dictum est et non nisi timorem illū secum retinet qui pmanet in seculum seculi.

Ad obiectiōem dicitur, q; glo. ibidem exponit de timore

seruili: qui nec cum perfecta nec cum imperfecta charitate manet. In cuius signum text. dicit vtrūq; quod timor non est in charitate, et quod perfecta charitas foras mittit timorem. Aliter exponitur primum de timore seruili, et secundum de timore initiali. Vltimē alius posset exponi de timore simpliciter et charitate simpliciter: vt sit sensus: timor nō est in charitate: quia scilicet nō necessario comitatur charitatē. Et ratio redditur, quia perfecta charitas (que scilicet est pfectio et pfecta simpliciter) foras mittit timorem: quia timor penam habet. Charitas autem simpliciter sine omni etiam passibili malo et pene et culpe est: charitas enim quum sit vna ex pfectionibus simpliciter, communis est deo et creaturis: et in solo deo inuenitur perfecta, sicut et sapientia et bonitas: in quo nullum compati timorem siue naturalem siue reuerentialem manifestum est. Et hec expositio licet sit quod ad tex. illum noua: est tamen in se verā: non aliena a tex. illo incipiente ibi, deus charitas est et c. et ex charitate dei pfectionem charitatis in nobis imitandā proponente et docente. Sed ad propositū sufficit ex

positio duplex inducta ex glo. Ad id qd dicit q per sola motu charitas non perficitur: videtur q sola motu non perficit charitatem: sed solus deus gloriosus inueniens hominem in morte li boni a culpa & pena peccatis commissis debita perficit charitatem: lumen glorie illi infundendo, & ad visionem fructuque sue maiestatis illum admittendo. Augustus die. xiiij. octobris. 1518.

Ad in iustis timendo penam peccet. **Questio. xx.** Iustus timendo penam peccet. Et videtur qd sic. Primo, qd iustus nihil timere dicitur nisi sola dei. Et si timor pene est ex amore sui, qui est peccatum: charitas. n. non querit que sua sunt: pume ad cor. xiiij. & ab apostolo vituperantur. h. ad timor. iij. homines seipsos amant: & infinite ad hoc sunt auctoritates. Et timor, quia ratio suffragatur: qd odio huius penam, plus amat suam quietem qd dei iustitiam & voluntatem: hoc autem constat esse iniquum. Quarto, qd timor omnis ex diffidentia est: iuxta illud confidente, nolite timere: similia diffidentia autem peccatum est: ergo &c.

Ad Evidentiam huius questionis sciendum est, qd timor & dolor conueniunt in materia hac. s. malo pene: vt patet & vtrunq; est de his q nobis nolentibus accidunt (vt aug. dicit) quibus differet: qd dolor de presenti, timor de futuro est malo. Unde sicut estingit recte & non recte dolere presentibus malo pene, ita estingit recte & non recte timere futurum mali pene: n. si dolor estingit magnus sit voluntate hois a diuinis preceptis non auerit, recte tristetur & dolemus de malo qd patitur. Et vtrunq; clare videmus in domino Iesu: qui ait, tristis est anima mea usq; ad mortem. Et rursum: o vos oes qui trahitis per viam, videte si est dolor similis sicut meus. Et similiter timor futurum mali pene estingit sit, si non auerit hominem a diuinis preceptis, rectus est: hoc etiam est videre in domino Iesu: qui cepit pauere & tedere. mar. xiiij. Tunc autem timor timor est timor mali est, qd hominem abducit a dei mandatis: vt patet in his qui dolore & timore fidem negant, vel quicq; aliud mandatorum omittunt. Et quibus clare patet, qd nec dolor de presenti malo pene, nec timor de futuro, est fm se malus: alioquin nunq; esset rectus. Hec dissonat ab homine mortali qd timor perfectissimus: alioquin non inuentus fuisset in christo omni pfectionis fonte. Et hinc prouenit qd timor pene qnq; vituperatur, & quadoq; non sed nature testis est bone. Et propterea iustus timendo penam infra limites nature ac recte rationis nullo modo peccat: nisi christus peccauerit, quod est blasphemia.

Ad Obiectionem primam in oppositum dicitur, qd naturalis timor mali pene infra limites rationis recte consistens, non est timor alterius qd dei vt inligentis penam: quoniam non est malum pene in ciuitate quod non fecerit dominus. Timor enim solus dei vt punitoris, non excludit timorem rectum penarum: vt patet. Ad secundam dicitur qd amor sui duobus modis in sacris literis sumit. Primo pro amore sui secundum id quod est ex naturalibus siue gratuitis dei donis: & sic amor sui est de precepto nature. Et ad huius sui amoris imitationem precepit deus, diliges proximum tuum sicut teipsum: secundum hoc apostolus dixit, nemo vnq; carne sua odio habuit: & dñs, dedi dilectam aiam meam in manus &c. Alio modo sumitur pro amore sui secundum id qd ex peccato habet: puta punitatem ad malum, auersionem a deo & huiusmodi: & sic amor sui non est rectus: & enim homo odisse in se quicquid mali huius in qtu est malum: amor enim non nisi boni est. Quocirca si timor ex amore sui secundum dei in se dona naturalia vel gratuita procedit, & infra rationis recte limites sistit, nullum peccatum est: sed testis est bone nature, bonitatisq; diuini effectum amabiliu. Si autem prouenit ex amore sui secundum modo, sic est peccatum: sicut & ipse sui amor: qui est fundamentum ciuitatis diabolicæ. Unde prudentis lectoris erit discernere qn scriptura catholica vel doctorum loquitur de amore vel odio sui primo modo & qn secundo modo: & sic non fallatur. Qd. n. dicitur, erunt homines seipsos amantes, de amore sui qtu ad id qd peccatum est refertur & sic de alijs vituperatis amouit sui. Quod autem dicitur, charitas non querit que sua sunt, multipliciter a gl. exponitur. Primo referendo cõter ad ea q ipsius charitatis esse possunt materia & exponit apponendo ly tm: hoc est charitas non tm querit que pro ipa in habet ipsam sunt: sed etia q pro alijs sunt: secundo exponendo de te poralib; bonis: & sic vel non repetit ablata, vel non est amarit vituperantur. Aug. aut in regula exponit de eisdem talibus: qd coia ppijs, no ppiia cõibus anteponit. Ex qbus oibus patet q in nullo obstat hec auctoritas dicta. Ad tertiam dicitur, qd maior est vniuersaliter falsa christus enim testatur & se nolle mor-

tis penam, & se tñ plus velle dei voluntatem q suam, qui dicit, verum nō sicut ego volo, quo ad primum: sed sicut vultis, quo ad fm. Et similiter accedit in omnibus recte tristibus & timoribus: habent. n. simul nolle seu odium respectu malorum ex amore naturali queritis a malis (& quo ad hoc aug. dicit, q sunt de his q nobis nolentibus accidunt) & velle respectu diuine voluntatis, iustitie & precepti: alioquin nō sstret tristitia aut timor infra limites recte rationis. Et ppea falsus esse liquet, qd odio habens penam & appetens nō pati, plus amat se & suam quietem qd dei iustitiam, preceptum aut voluntatem. Ad quartam dicitur falsum esse, qd omnis timor sit ex diffidentia: qm est timor qd dei iustitia, preceptum aut voluntatem. Et ex diffidentia aut geatur: nō semper tamen ex diffidentia oritur: vt patet de timore christi: in nulla fuit diffidentia. Et de timore hiero. ad custodiam dicentis: ego ille qui timore gehene tali me carceri dāna uerā: & tñ tunc maxime confidebat de diuina gratia. Unde autem timor vniuersaliter timor, aliterus est negotij: fat est qd nō est opus culpabilis temp esse. Augustus die. xiiij. octobris. 1518.

De obligatione precepti. Questio. xxi. Utrum omne preceptum obliget ad peccatum mortale. Et videtur qd sic: quia communis animi conceptio est, quicquid sub precepto positum est ad mortale peccatum obligare: tantum quod per cunctantibus de aliquo actu an ead sub precepto, vbi responsum est affirmatiue, statim intelligitur obligatio ad mortale peccatum.

In oppositum. Autem est: quia sequeretur omnem actum cuiuscunque viti esse peccatum mortale: quod constat esse falsum. Et patet sequela: quia euitatio cuiuscunque viti cadit sub precepto.

Ad Evidentiam huius dubij sciendum est, qd preceptum contra consilium distinctum in hoc a consilio differt qd consilium est de bonis quorum opposita non sunt mala: datur. n. consilium de virginitate: quaz si quis noluerit seruare, nō peccat: vt patet prime ad cor. vij. & simile est de alijs. Preceptum autem de his bonis quorum omisio mala est mortaliter: solum. n. illi virtutum actus sub precepto cadunt quoniam omisio peccatum est: vt patet discurrendo. Et propterea apostolus ibidem dicit, de virginitate preceptum dominum non habeo, consilium autem do. & subdit, qd si nupserit virgo, nō peccat. habet ergo preceptum pro materia actum bonum cuius oppositi est peccatum: & e contra ratio omne peccatum opponitur alicui commissioni vel omissioni precepti. Qd ex eo patet qd trifaria diuisio actibus (quia aut precepti aut consilii aut indifferentes sunt) neq; contra in differentia neq; cõtra consilia agendo vel omittendo peccatum incurrunt: restat igitur vt quod peccatum sit, opponatur commissioni vel omissioni precepti. Quo fit vt euidenter habere sequatur nō quicquid claudatur sub precepto vinculi habere mortale: nisi quis putet omne peccatum est mortale. Si. n. omne peccatum opponatur alicui precepto, & nō omne peccatum est mortale, clare sequitur qd aliquod peccatum est cõtra preceptum qd nō est mortale. Sed qñ hoc sit, declarādū restat. Scito ergo qd preceptum moralium (de quibus solus est sermo) quedā habent p materia bonos actus quoz cõtrarij cõtrariantur charitati, vt patet de preceptis fidei & iustitie. Sunt. n. de credēdo articulos fidei, & de tribuēdo vniuersis qd sunt est: quoniam cõtraria vt infidelitas & iniustitia cõtra charitatē sunt: illa contra dilectionem dei, ista contra dilectionem primi. Quedā vero habet p materia actus bonos quorum cõtraria nō cõtrariantur charitati: vt patet de preceptis abstinentie, affabilitatis, vrbauitatis & similibus. Sunt. n. de obseruandis modis debitis in sumēdo cibū aut conuersando aut iocādo: quorum cõtraria (vt species gula & rusticitatis) nō sunt contra charitatē dei & primi. Quis mala & peccata in genere moris sunt. Spectandum est ergo ad charitatē, qui discernēdum est precepti vinculi ad mortale peccatum: qd solum per mortale peccatum charitas tollitur, & omne peccatum mortale charitatem tollit. Si. n. precepti violatio charitatem tollit, ad mortale peccatum obligat: si aut nō tollit charitatem, qñs tollat qñcunq; aliam virtutē, ad mortale peccatum nō obligat. Charitas. n. est anime virtus: qd per peccatum mortale tollitur, ideo peccatum tollēs ipsam, mortale appellatur: tolli aut charitatē solummodo cõstat per id qd cõtrarij dilectioni dei aut primi. Et ppter ea duo sunt gñā moralium preceptorū, qdā habentium vinculum peccati mortalis: & sunt illa sola qd precipiunt aliquam commissionem vel omissionē necessariā ad dilectionē dei vel proximi. Necessariā autē dico vel sim

placiter: vt in quibusdā preceptis nālis iuris: vt deum esse colendū, nō esse adulterādū, & hmoi. Vel ex suppositioe: vt in quibusdā preceptis diuini vel humani iuris: vt suscipiendū esse baptismū obseruādōs esse tales dies festiuos & huiusmodi: sunt enim hec necessaria ad salutem, quia sic instituit deus vel ecclesia. Quedā habentū vinculi peccati veniali. Et tñ: hec sunt quoniam violatio stat cum charitate dei & primi. Siue sint de iure nature: vt nō esse mentidū esse affabilem & hmoi: siue sint de iure positivo: vt benedicendam esse mēsam a clericis & huiusmodi. Peccant enim violentes hec precepta, sed nō mortaliter. Alij patet qd nō omne preceptū habet vinculi peccati mortalis. Et si ad hac distinctionē aduertissent priores, nō claudissent aliqd esse de consilio, ex eo qd nō est in precepto habetū vinculi peccati mortalis. Crediderim quocue ego multa nos habere hodie fm animi cōem cōceptionem p preceptis habetibus vinculi peccati mortalis, que si a patrib; en hac distōne fuissent inter precepta, nō haberem hodie hec sub precepto vinculi mortalis: vt est preceptū de ieiunio &c. Adulta enim sunt, & opinione mea infinita positiui iuris precepta moralia absq; vinculo peccati mortalis. Sub huiusmodi siquidem morali mortali precepto cadit tota regula beati aug. ex eo qd in principio dicitur: hec sunt que vt obseruetis precipimus in monasterio constituti: & qd monachi carnes nō comedant, de conse. dist. v. carne &c.

Ad Obiectionem ergo in oppositum dicit, qd qd nominibus vtendū est vt plures videntur, precepti nomen dupliciter inuenitur. Primo secundum proprietatem significationis sue: & sic preceptum in politicis seu moralibus distinctum contra consilium in duo secat genera: vt declaratiū est. Alio modo per antonomasiam: & sic preceptum antonomasice dicitur solum illud quod habet vinculum peccati mortalis. Et hic orta vide tur ista communis vox. Rome, die. xiiij. february. m. cccc. vij.

De obligatione precepti. Questio. xxi. Utrum omne preceptum obliget ad peccatum mortale. Et videtur qd sic: quia communis animi conceptio est, quicquid sub precepto positum est ad mortale peccatum obligare: tantum quod per cunctantibus de aliquo actu an ead sub precepto, vbi responsum est affirmatiue, statim intelligitur obligatio ad mortale peccatum.

De obligatione precepti. Questio. xxi. Utrum omne preceptum obliget ad peccatum mortale. Et videtur qd sic: quia communis animi conceptio est, quicquid sub precepto positum est ad mortale peccatum obligare: tantum quod per cunctantibus de aliquo actu an ead sub precepto, vbi responsum est affirmatiue, statim intelligitur obligatio ad mortale peccatum.

De obligatione precepti. Questio. xxi. Utrum omne preceptum obliget ad peccatum mortale. Et videtur qd sic: quia communis animi conceptio est, quicquid sub precepto positum est ad mortale peccatum obligare: tantum quod per cunctantibus de aliquo actu an ead sub precepto, vbi responsum est affirmatiue, statim intelligitur obligatio ad mortale peccatum.

respectu illius. s. quem non habet virtutem coactiuam leg nō est simpliciter & absolute, sed fm quid scy vt directiuā. Et propterea dñ & bene q princeps solutus est legibus: quia scilicet lex simpliciter & absolute nō est. s. cum: quia nō ligat coactiuā virtute legis. Et q vis coactiuā legū per legis actum punitiuum exercet vt ppiū actū: q pena est ppiū legis medium p qd ad sui obedientiam inducit: vt. s. tho. docuit in prima scde. q. xcij. art. ij. ideo illi soli subfunt virtuti coactiuę legis q legū penas incurrunt cõtrafaciendo. Qui aut suapte natura nō ex puitalegio, legum penas nō incurrūt, qñcunq; pcepta legū agāt, virtuti coactiuę legis nō subfciunt. Quocirca q religio sus fact? episcopus nō subiacet penis regule aut statutorū regularium (quod ex eo patet, q si punitus est, nō punit fm regularia instituta, sed fm sacros canones, sicut reliqui epī) pñs est, vt religiosus factus episcopus nō teneatur ex debito legali ad obseruantias regulares. Et q cõsuraz peccati mortalis pena ad vim coactiuā legis spectat, ideo nō incurrūt cõsuras aut mortale peccatum, si huiusmodi ex regula aut cõsõnibus tñ phibeant, oppositum faciendo. Quis peccet mortaliter aliqd nālis essentialiū vtorū trasgredidō: qd illorum obseruatio: nē ex voti vinculo cessante lege tenet. Tenet tñ ex debito mortali religiosus factus episcopus? ad sue religionis regulares obseruantias nō sillas aut dissonas epō: qd ex ascensu ad pfectionis statū nō dñ deficere a fructu prioris vite: vt rō sancti tho. mon strar. Perderet aut si ea que etiā nō pferūt ad pfectionem epālem, qd ad illam puenit, desereret: simile siquidē accidit illis regularib; bonis in epō quod accidit in nālib; & disciplinabili bus dispositionibus. Videmus. n. ad gnationem ignis perueniri p calorem disponentem ad ignē: & ppea igne genito calor non minor manet aliter tñ: qd prius inerat per virtutem quasi coactiuā agentis: postea inest vt pñs nām geniti. Et similiter frequēs meditationis studij ad doctoratū ducit: & propterea doctor nisi cancri more retrocedat ampli meditaf: & aliter: qd prius quali pedagogo cogente, postmodū tanq; actum cōnatu ralem exercens. Ita & religiosus pñtendo p regulares obseruantias, ad episcopalem pfectionem deducit: quā adueniente, regulares obseruantie episcopum decentes magis assunt: aliter tñ: qd prius tenebat ad illas ex strute coactiuā legis: modo vero ex recta rōne dicatē labore vie non debere perire in termino, & qd eadem bona pfectio conseruari dñ per que acquisita est. Et quibus patet vtrāq; opinionem verū diuersimode dicere, & qd tenet ad regulares obseruantias, & qd nō tenet: nā tenentur ex debito mortali & non tenet ex debito legali. Et hinc patere potest, qd monachus factus episcopus licet pōt carnib; vesci in sexta feria qñ natiuitas domini in illa euenit: qm a debito legali quo sub iugo prohibētis regule astringebat, absolut? est, & debitiū morale tunc nō habet locum. Quia conuenientissimū est, inquit diuus th. in tertia parte. q. xl. art. ij. vt qui cū aliquibus cōuersatur, se eis in conuersatione conformet: ita qd in cibo & potu conformiter se sicut alij habeat: constat. n. monachū episcopū ad conuersandum cum ecclesia sua & specialiter clerici suis translatum. Et hoc precipue locum habet in tanta solennitate: in qua & sancti viri abstinentie detrahunt: decet enī tantam interne letitie causam foris erumpere ad letas mēfas.

Ad Primā ergo obiectionē p pte negatiua ex decretis, dñ q monachus factus episcopus absolutū a regulari iugo, qd coactionē importat, sed non absolutū a mortali debito opis regularis. Et similr gl. verificāda est, qd absolutū a iugo ieiunij & nō a ieiunij debito mortali. Ad obiectionem primā p pte affirmatiua ex auctoritate. s. tho. dñ, q intelligēd? est de debito mortali, & nō de legali. Qd patet ex ratione ibi reddita, qd non nisi debitiū morale concludit: tum ex eo q iuxta illā doctrinam religiosus factus episcopus etiā roman? tenet ad regulares obseruantias non dedecētes ipsum: & tñ constat ipm non teneri debito legali, sed mortali tñ ad huiusmodi. Ratio n. ltere illius non magis militat p alijs episcopis q p roma nō: quā iste teneatur esse pfectior ceteris. Ad secundā obiectionē dñ, q canon ille honorij. iij. explicando restringēs eum canis in die natalis dñi ad eos q nec voto nec regulari obseruatiā sunt astricti, intelligit de astrictis ex debito legali ad regularem obseruatiā: & non de his qui ex debito mortali subfunt regulari obseruatiē. Et ratio est: q in qualibet scientia nominata sunt interstāda fm vsum illius scientie: constat aut solos astrictos debito legali appellari in iure astrictos lege, & non astrictos legali debito appellari solutos a lege princeps enim solutus dicitur legibus, qui tamen scdm morale debitiū subest

De collatione ordinis

legibus. Et qd magis videtur ad ppositum, monachus eps a iugo regule monastice pfectionis absolutus dr. ca. statuti. xviii. q. i. nō compēdit igitur monachus eps in iuris dispositione inter astrictos regulari obseruatiā: s; inter absolutos a iugo regularis obseruatiē, si iuris textū vni fm eiusdē iuris textū alium intelligere debem? Et tu lector memēro scripta nostra de huius qstionis materia in commētarijs super secūda secūda de ad hēc referre subtilius discussa. Rome. xii. february. 1518.

De collatione ordinis.

¶ Atū in collatione sacri ordinis sufficiat tactus corporalis post cōpletā platōnem verborū in quibus cōsistit forma. Ad. xxiij.

¶ Veritur An in collatione ordinis sufficiat tactus corporalis post cōpletā platōnem verborū in quibus cōsistit forma. Et videtur sic. Primo q; de facto rē hīc seruā alicubi absq; reprehensione: vt a fidedignis dr. Porrigitur siquidē ab epō di cente semel tm forme verba in numero plurali, accipite p̄tatem zc. calix preparatus, z quotquot sunt ordinandi in sacerdotem, sigillatim accedunt ad contactum calicis epō nō repetēte neq; cōtinuāte p̄ba, sed deinceps silente, absurdum est aut dānare tantam multitudinem: ergo zc. ¶ Scdo q; vbi est diuersitas opinionū, nō est diffinitue asserendū nisi liquide manifestata sit vtrās, ergo multo magis vbi nihil inuenitur etiā opinatū, nō est dānāda altera pars, sed quilibet sensui suo relinquēdus. Sed de similitudine contactus corporalis in sacroz ordinū susceptione, nihil apper etiā opinatū, quin poti⁹ de contactu ipso corporali diuerse sunt opiniones: vt. s. th. in. iij. sen. di. xxiij. dicit. Nō sunt igitur dānandi, qui tetigerūt quidē calicē preparatū zc. q̄uis non simul cū platōne verborum. ¶ Tertio: q; si contactus z verborum platō debent esse simul tpe, hoc esset, q; p̄ba forme aliter nō verificaretur. Sed hoc non accidit in pposito: nā in vbi imperatiui modi satisfiit, si incontinenti obeditur fm intētiōē imperatijs. Epō aut porrigenti et dicenti tot ordinandis, accipite, obeditur incontinenti fm eius intētiōem: quoniam ep̄s etiam explicite dicit, ego intendo omnibus conferre ordinem sic succēssive venientibus: ergo zc.

¶ Rūdeo In hac difficultate primo declarabitur veritas de necessitate contactus. Secundo de similitudine contactus z verborum: tertio satisfiit oppositis.

¶ Quo ad Prīmū scito, q; non opinatiue sed assertiue dicēdū est, q; contactus corporalis necessarius est in sacramento ordinis nō solum quia simile est i ceteris sacramētis in quib; adhibetur extranea materia (baptismus. n. sine contactu aque, confirmatio sine contactu manuum vel chris matis, z extrema vinctio sine contactu olei non fit zc.), sed quia p̄pria ratio forme sacramēti ordinis hoc exigit: vt diuus tho. in p̄allegato loco docuit. Oportet siquidem verba in quibus cōsistit forma ordinis, verificari sic q; actus significati impleatur: alioquin inefficacia vanaq; sunt: sed in verbis forme percipitur actus susceptionis corporalis: ergo oportet impleri tale imperium per corporale acceptionē. Probatur minor: q; cum dr. accipe, aut imperator solus actus interior, aut cū exteriori acceptione. Non interior solus q; de interioribus solis ecclesia non se impedit: ergo si iustus exteriori acceptioni. ¶ Et cōfirmatur: q; si sacramēta cōsistant in rebus z vbi sensibilibus (vt patet in principio quarti sent.) demonstrationes iustionesque sacramētales ad sensum impleri oportet. Propter qd sicut cū in forma eucharistie dr. hoc est corpus meum: opz fieri demonstrationē non ad intellectū tm s; ad sensum, ita cū in forma ordinis dr. accipe, oportet fieri iustionem ad sensum. Et sicut ibi oportet monstrare cōtētū sub his sensibilibus speciebus panis zc. ita hīc impartī acceptionē sensibile, q; contactu corporali p̄ficiat zc. Et hēc ratio nō solū infert, q; oportet corporale susceptionē intervenire in illis traditionib; quibus imperator explicite acceptio alicuius rei corporalis (puta cū dr. accipe librum vel clauē zc.) sed etiam cū dr. accipe potestatem, vel accipere spiritū sanctū: idē n. est vtrobiz iudiciū: q; idē est in vtrūq; imperatū. Adhūc n. oportet q; sicut in cōsecratione sanguinis iesu christi, nō demonstratur ex vi verborū id qd continet sub specie vini, quod tū debet demonstrari sicut in cōsecratione corporis: sed demonstrat calix cōtinens illas species, dicendo, hīc est calix zc. z iuxta tropū metonymie ponit cōtēnes p̄tēto ad infundādū q; quersio sit in sanguine vt potabile: ita in sacramento ordinis iubet ex vi vborū q̄uis acceptio spiritalis rei (puta p̄tatis seu spiritū sancti) z iuxta eūdem tropū

ponitur id quod dicitur. p. co qd fit. i. acceptio potestatis pro qua acceptio corporalis fit, loco ipsius acceptionis incorporata, q; in rei veritate imperatur. Opz. n. (vt dictū est) iustione sicut z demonstrationem sacramētorum, ad sensum impleri zc. ¶ Amplius. Nō minus oportet impleri qd fit in sacramento qd qd dr. s; in sacramento ordinis si fit traditio calicis actiue z nō accipit, cōstat q; nō impletur qd fit: nulla. n. actio implet si ne passione, vñ ep̄s z verbo (vt dicitur) iuxta tropū p̄dictū, z facto ipsa. i. potestione calicis, vel actiue manu impositione, impat corporale susceptionē. Propter quod sicut nō sufficit ep̄m manus imponere actiue tm: sed opz corporaliter tangi ordinandū, z obedire, praeceptum corporale sustinendo, q̄uis ex vi verborū spiritū sanctus accipiedus iubeat in illa impositione: ita nō sufficit calicē cū verbis porrigere, sed oportet ordinandū obedire ad corporale tactū accedendo, q̄uis ex vi verborū potestas accipieda dicatur imperatiue zc. ¶ Confirmatur quoq; hoc auctoritate decretalis de sa. nō intē. ca. p̄sbyter. Vbi exp̄s se apostolica traditione tactū corporale debere intervenire gre: go. 9. dicit zc. ¶ Non deest quoq; auctoritas sancti tho. z petri de pa. z rubricarum librorum pontificalium zc. hēc de primo.

¶ Quo ad Scdm scito, q; oportet corporale cōtactū fieri cū platōne verborū in quibus cōsistit forma. Et videtur sic. Primo q; de facto rē hīc seruā alicubi absq; reprehensione: vt a fidedignis dr. Porrigitur siquidē ab epō di cente semel tm forme verba in numero plurali, accipite p̄tatem zc. calix preparatus, z quotquot sunt ordinandi in sacerdotem, sigillatim accedunt ad contactum calicis epō nō repetēte neq; cōtinuāte p̄ba, sed deinceps silente, absurdum est aut dānare tantam multitudinem: ergo zc. ¶ Scdo q; vbi est diuersitas opinionū, nō est diffinitue asserendū nisi liquide manifestata sit vtrās, ergo multo magis vbi nihil inuenitur etiā opinatū, nō est dānāda altera pars, sed quilibet sensui suo relinquēdus. Sed de similitudine contactus corporalis in sacroz ordinū susceptione, nihil apper etiā opinatū, quin poti⁹ de contactu ipso corporali diuerse sunt opiniones: vt. s. th. in. iij. sen. di. xxiij. dicit. Nō sunt igitur dānandi, qui tetigerūt quidē calicē preparatū zc. q̄uis non simul cū platōne verborum. ¶ Tertio: q; si contactus z verborum platō debent esse simul tpe, hoc esset, q; p̄ba forme aliter nō verificaretur. Sed hoc non accidit in pposito: nā in vbi imperatiui modi satisfiit, si incontinenti obeditur fm intētiōē imperatijs. Epō aut porrigenti et dicenti tot ordinandis, accipite, obeditur incontinenti fm eius intētiōem: quoniam ep̄s etiam explicite dicit, ego intendo omnibus conferre ordinem sic succēssive venientibus: ergo zc.

¶ Rūdeo In hac difficultate primo declarabitur veritas de necessitate contactus. Secundo de similitudine contactus z verborum: tertio satisfiit oppositis.

¶ Quo ad Prīmū scito, q; non opinatiue sed assertiue dicēdū est, q; contactus corporalis necessarius est in sacramento ordinis nō solum quia simile est i ceteris sacramētis in quib; adhibetur extranea materia (baptismus. n. sine contactu aque, confirmatio sine contactu manuum vel chris matis, z extrema vinctio sine contactu olei non fit zc.), sed quia p̄pria ratio forme sacramēti ordinis hoc exigit: vt diuus tho. in p̄allegato loco docuit. Oportet siquidem verba in quibus cōsistit forma ordinis, verificari sic q; actus significati impleatur: alioquin inefficacia vanaq; sunt: sed in verbis forme percipitur actus susceptionis corporalis: ergo oportet impleri tale imperium per corporale acceptionē. Probatur minor: q; cum dr. accipe, aut imperator solus actus interior, aut cū exteriori acceptione. Non interior solus q; de interioribus solis ecclesia non se impedit: ergo si iustus exteriori acceptioni. ¶ Et cōfirmatur: q; si sacramēta cōsistant in rebus z vbi sensibilibus (vt patet in principio quarti sent.) demonstrationes iustionesque sacramētales ad sensum impleri oportet. Propter qd sicut cū in forma eucharistie dr. hoc est corpus meum: opz fieri demonstrationē non ad intellectū tm s; ad sensum, ita cū in forma ordinis dr. accipe, oportet fieri iustionem ad sensum. Et sicut ibi oportet monstrare cōtētū sub his sensibilibus speciebus panis zc. ita hīc impartī acceptionē sensibile, q; contactu corporali p̄ficiat zc. Et hēc ratio nō solū infert, q; oportet corporale susceptionē intervenire in illis traditionib; quibus imperator explicite acceptio alicuius rei corporalis (puta cū dr. accipe librum vel clauē zc.) sed etiam cū dr. accipe potestatem, vel accipere spiritū sanctū: idē n. est vtrobiz iudiciū: q; idē est in vtrūq; imperatū. Adhūc n. oportet q; sicut in cōsecratione sanguinis iesu christi, nō demonstratur ex vi verborū id qd continet sub specie vini, quod tū debet demonstrari sicut in cōsecratione corporis: sed demonstrat calix cōtinens illas species, dicendo, hīc est calix zc. z iuxta tropū metonymie ponit cōtēnes p̄tēto ad infundādū q; quersio sit in sanguine vt potabile: ita in sacramento ordinis iubet ex vi vborū q̄uis acceptio spiritalis rei (puta p̄tatis seu spiritū sancti) z iuxta eūdem tropū

torum nō extenditur vltra mēsuram platōnis eorū. ¶ Et p̄firmatur q; sicut in eucharistie cōsecratione cū dr. hoc est corpus meū: n. est, non cōsignat tēpus extra platōnem verborum, ita in sacramento ordinis cum dr. accipe, non cōsignatur tempus extra mēsurā platōnis verborū: vtrobiz. n. est verbiū presentis tps, z non differit nisi in modo, indicatiuo. s. z imperatiuo. Adhūc aut nō ex parte modi sed tps se t3: ppter ea eadem est vtrobiz ratio. Et ex hoc habes non solū q; ex pro prietate vbi se t3, sed q; talis rigorosa p̄prietas in sacramētis ecclesiasticis seruā, intēdit z exigitur: idē n. esse de oibus iudicijs dr. ¶ Et cōfirmatur: q; nisi tps p̄sens cōsignatū intel ligat p̄cise terminari cū platōne vborū, nulla esset certitudo q̄tū hoc p̄s duraret: z sic posset aliq; semel vbo decē millib; hominū ego vos baptizo zc. p totū diē effundere aquam sup singulos, z essent baptizati: qd cōstat esse falsum. hēc de scdo.

¶ Quo ad Tertium. Ad primū in oppositū dicendū est, q; non est mirū si spū sancti p̄mittit aliquos episcopos errare in istis: qm manifesta apper in eis demerito: ria causa: q; s. non submitunt actus suos rubricis pontificali bus: sed sensum p̄pūi sectantes, euanescent in cogitationib; suis: z dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Episcopi tm mutantes numerum singularem in pluralem, z dicentes pluri bus simul tangētib; accipite in nullo errant: sicut nec baptizans plures simul aspergendo z dicendo, ego vos baptizo zc. Illi quoq; qui inter dicendū semel verba forme pluribus suc cessiue tāgentibus porrigūt, dicēdo accipite, satisfaciunt sacra mento: q; etiam si vni tm tradant dicēdo accipe, nō exigitur q; a principio forme vsq; ad finem temp ad tactus: sicut etiā in baptismo nō oportet ablutionē vnius durare q̄dū durat verba forme Sed sat est si in aliqua parte verborū durat fiat hic ablutio, fiat ibi cōtactus zc. Illi aut qui ante vel post platōnem verborū tāgūt, nihil suscipiūt: sicut nec essent baptizati, qui ante vel post platōnem verborū abluerētur. ¶ Ad scdm vero dicitur, q; auctoritas rubricarum pontificalium, expresse statuentium contactū z eius similitudinem cū platōne, z ratio nes auctoritateq; supradicte, excludūt huiusmodi opiniones z determināt. ¶ Ad tertium autem iam patet, q; nō saluatur ve ritas seu efficacia orationis imperatiue presentis tps, nisi il lo tēpore presenti fiat qd imperatur: z q; sacramētū efficacia certa exigit tēpus p̄sens, nō ad libitum ministri, sed fm natu rā ipsius sacramēti intelligi. Unde intētiō episcopi est in his que iurisdictionis sunt, possit p̄sens ampliare in his tm que or dinis sunt, nō potest: s; oportet ipsum in captiuitate reducere intētiōē suā in obsequiū christi z ecclesie zc. ¶ Nec obstat his dicta doctorū, sententiū q; sacerdotem noui in sua ordinatio ne formā cōsecrationis eucharistie proferunt, z omnes refe runt intentionem suam ad instans, quo terminat platō for me cōsecrationis eucharistie ab episcopo. hōc enim nō est in telligendum, q; fiat ex vi intentionis nouorū sacerdotum, qua si ipsi possint suspendere effectū verborū in aliud tps, hoc em nō min⁹ possent perfecti sacerdotem. Sed quia sic fit in ecclesia a spiritu sancto gubernata, vt omnium cōsecratio efficax in ueniri possit, humana ratio tēpore sua dēre, adhuc tamen non persuasit, sed in captiuitate ducto intellectu actus fit. Et hēc dicta sufficiant. P̄lis die. xx. mensis. m. cccc. li.

¶ Atū summus pontifex possit dispensare cum sacerdote occidentalis ecclesie, vt accipiat vxoem. Questio. xxiij.

¶ Veritur Atū summus pontifex possit dispensare cum sacerdote occidentalis ecclesie, vt accipiat vxoem. ¶ Quidet enim quod non p̄mo: quia traditū alteri non potest absq; iniuria ab eo tolli: sed corpus sacerdotis occidentalis traditū est diuini obsequijs in castitate: ergo zc. ¶ Preterea. Secun dum sanc. Tho. in secunda secunde quest. lxxxiij. art. ij. dicitur quod summus pontifex non potest dispensare religiosum ad con tractum matrimonij: ergo nec sacerdotem.

¶ In oppositum Est: quia castitas annexa est ordi ni sacerdotali ex statuto ecclesie: ergo per eam potest tolli.

¶ In hac Qne iuxta tria q; apparent in sacerdote occide tali, discutienda sunt tria, vt plenius satisfiat et cuiusdem reuerēdissimi dñi cardinalis vortis, z parius nuper exorta questio clarius appareat. ¶ Quidendū est igitur primo de sacerdotio absolute q̄to se habeat ad matrimonij. scdo de annexo voto cōtinētie. Tertio de statuto ecclesie. ¶ Ex his em et nō aliud de impediri contingit sacerdotē a matrimonio.

XXIII.

61

¶ Quo ad Prīmū ergo duo dicuntur. Alterum affirma tiuū scilicet q; sacerdotum impedit matrimo nium contrahendum: alterū negatiuū: scilicet q; non dirimit contractū. ¶ Et primum quidem intelligendū est de congruo: qm nec ratione nec auctoritate probatur, q; absolute loquendo sacerdos peccet contrahendo matrimonij: quin potius z ratio ad oppositū ducit: qm vt patet in. xxxvj. dist. iij. sent. nec or do in q̄trum ordo, nec ordo sacer in q̄tus sacer est impeditiū m̄monij: z in ecclesia occidentali olim dyaconi poterāt cōtra here m̄monia: vt dicitur cap. dyaconi. dist. xxvij. Manifeste exponens copulantur m̄monijs. Nec admittenda est glossa, exponens copulantur: id est copulato vtiūtur: qm manifeste se ries tertus de contractu m̄monij loquitur vt confirmat etiā aduerfatina subiuncta. s. q; occidentales nō sortiuntur coniu giā zc. ¶ Scdm vero dictū intelligēdum est q; non dirimit ma trimonij tractum siue ante siue post. Et hoc vt dixi seculis omnibus legibus ecclesiasticis, nādo tm in his que a christo z apostolis habem. ¶ Et confirmat vltimo vtrūq; hominum ratio ne. Si ordo sacerdotalis ex natura sua impediret matrimonij cōtrahendū (ita q; cōtrahere esset p̄ctū, aut dirimere p̄ctū, se queretur q; in nullo casu q̄tecunq; necessitatis aut vtilitatis per ecclesiā militante posset dispensari cum aliquo sacerdote q; cōtraheret matrimonium. hōc cōsequens est z contra theo logos z contra canonistas, z contra auctoritatem, qua de facto vtiūtur ro. ecclesia. Consequētia autem manifeste patet ex exer citatis in philosophia saltem rationali: quoniam quod est fm se prauum, nulla ratione potest fieri licitum. hēc de primo.

¶ Quo ad Secundum, duo dicuntur. Prīmū est, an fm veritate sacerdos voueat casti tatem: alterum est de efficacia illius voti. ¶ Quidam putāt sa cerdotes occidentales in hoc differre a religiosis quo ad debi tū seruādi continentia: q; religiosi astringuntur voto solēti: sa cerdotes aut non voto, sed statuto ecclesie. Verum hī manifeste errant: qm expresse mandatur episcopis, q; neminē ordinēt nisi voueat castitatem: vt patet dist. xxvij. in ca. nullum ex quo formatur talis ratio. Aut oēs episcopi occidentales sunt tras gressores precepti apostolici, aut nō. Non est vdm primum: cō cōstat multos esse viros timoratos z sanctos, nec repēdi fē a cōscietijs proprijs, q; in actu ordinandi sint trasgressores hu ius precepti: ergo obseruāt hoc preceptū: ergo suscipientes or dines sacros intelligūtur vouere castitatem ipso facto, nō ver bo, sed facto suscipiētes ordinem sacri occidentali ritu. ¶ Nec putes scd. durand. z petri de pal. his aduersari, eo qd dicit q; non pōt quacunq; ecclesiastica auctoritate annexi votum ex fa cto extrinsecō: q; votum est actus voluntatis intrinsecus z li ber. Stant. n. hēc simul cum predictis quoniam ex antedictis habet, q; suscipiētes ordines sacros, absq; peccato fictionis vo uent castitatē. Ex hoc aut habetur, q; absolute loquendo pos sunt suscipere ordinē sacri absq; voto castitatis, quia volūtas non cōpellitur: sed tamē (vt dictum est) cum peccato fictionis: mentiantur. n. facto profiteres se vouere, z interiori actu op positum intendentes. ¶ De efficacia aut solēti voti, diuersa est theologor opinio. Scd. nāq; z pet. de pal. in. iij. dist. xxxvij. putant eandem vim habere simplex z solenne votum quo ad deum: ac p hoc nullum, ex natura sua dirimit matrimonij con tractū. Potestq; eorū positio fundari super hoc, q; si solēne vo tum ex natura sua dirimeret matrimonium post cōtractū, nul lo casu posset dispensari. ¶ San. tho. autē z Ricar. vbi. s. tenēt votum solāne dirimere ex propria natura matrimonium ea ra tione, quia ponit ipsum deū seu ecclesiam in possessionem pro prijs corporis. Addit tamen in secunda secunde. s. tho. lxxxiij. aliam rationē ex parte cōsecrationis: q; scilicet quod semel san ctificatum est deo, non potest in alios vsus cōuertri. ¶ Nec va let responsio scoti ad primā rationem, soluētis eam per interem ptionē, dicēdo q; nō plus ponit in possessionē post solēne quā simplex, eo q; nihil intrinsecum voto habet solēne quo careat simplex: vt patet in actu interiori voluntatis, cuius est voue re. hēc in q̄ derisio derisibilis est: quoniam manifeste patet, q; vouēs votū solēne, non solū promittit, sed mutat de facto sta tum, ac per hoc vouens solēniter vt sic, acceptat interiori actu mutationē status, promittens viuere de cetero in illo zc. ¶ At detur autem mihi rationa bilior via sanc. tho. si tamen recte in telligatur. Dico enim q; ad mētem eius, z fm veritatem distin guendum sit cum ipso in secunda secunde de vbi. s. q; solenne vo tū est duplex. Quoddā per se solēne: vt professio religiosorum

Quod autem secundo obijcit de auctoritate euangelica, perspicaciter inuenitur pelagius pontifici abbas abusu sumragragi: nam q̄ illa dicit uerba ad solum petrum dirigant, et multis habebunt. Primo ex hoc q̄ eidem facta est promissio cui exhibita est p̄missa res: sed solum petri dñs p̄stitit caput ecclesie: vt patet Joan. vlti. vbi dñs post resurrectionem petro vt dñi tunc ab alijs apostolis dixit, pascue oues meas, fecit enim comparationem petri ad alios dicens, diligis me plus his? et statim ipsius, non ipsius? et aliorum martyrum, pastoralis officij fructum subdidit, quum esses iunior? et. Et hoc idem p̄firmat christi soli, p̄teritis inquit dñs alios apostolos ad petrum dixit, amas me? et. Et secundo ex eo q̄ dominus dixit beatus es, simon bariona, q̄ caro? et sanguis? et, certum est em̄ q̄ ex hoc dñs non beatus dixit oēs apostolos: nec q̄ singulis pater reuelauerit q̄ petro. reuelatum est. Et confirmatur, quia inter discipulos erat tunc iudas, qui non erat beatus nec in re nec in spe: quum esset fur: vt Joan. euangelista testatur. Tercio patet ex hoc, q̄ dñs inchoauit septentia a petro vt ab alijs distincto, dicendo et ego dico tibi quia tu es petrus, et super hanc? et, constat autem q̄ nec de andrea, nec de iohanne, nec de iacobo? et, verificatur tunc es petrus. Verba igitur tertius euangelij manifestant q̄ petro singulariter dictum est, tibi dabo clauis regni celorum: ac per hoc pelagius papa non abusiue, sed proprie vfus est auctoritate illa ad probandum petri sedem a domino uoce? et sensu? et: res esse prelatam. Nec fuit pelagius primus, qui hac eadem auctoritate vfus est ad idem probandum: quoniam anacletus martyr sub traiano hoc idem dixerat: vt habes in decre. dist. 22. ca. sacrosancta. Ad primas objectionem respondetur, q̄ petrus dicitur respondisse pro omnibus: q̄ dominus communiter interrogauit, vos autem quem me esse dicitis? sed sicut reuelatio teste domino: soli petro dicitur facta, ita responsio non ex consilio aliorum, sed ex diuina reuelatione a solo petro facta est. Sed quia omnibus placuit responsio, pro omnibus respondisse dicitur: frequentissime siquidem accidit q̄ multis collegis prefationibus, q̄ vnus optime dixit, rancō si ab oibus fuerit dictū habetur: laus tamen solius est illius qui sapienter respondit. Sacri autē doctores accipientes hec uerba non pro vno, sed pro vniuersitate non obstant: q̄ uera sunt. Nec aduersant dictis, q̄ de unitate ecclesiastica loquunt: que est unitas ordinis, caput vñ habēs. Imo interpretatio hec, pelagijs sensum cōfirmat, qm̄ uerba illa dum unitate ecclesie respiciunt, caput vñ designat: per q̄ unitas ecclesie clauis habeat regni celorum, et ordine quodā petro ad alios in partem sollicitudinis affumens potestas absolendi atq̄ ligandi deriuetur. Et propterea non vñ petrus in persona fed in omnibus successoribus suis, nec vnus petrus cum successoribus solus suscepit clauis vt solus retineat: sed unitas ecclesie per vñm suscepit, dum petrus suscepit cōmunicandas in unitate ecclesie, Quod autem afferunt in argumēto de unitate equalitatis, fallum est: nec est sanctorū sententia de unitate equalitatis, sed ecclesie: quā constat esse unitatē ordinis. Et aduerse q̄ non solum glossa ordinaria, fed cyrilus inter p̄fatos patres orientales nulli secundus in libro thesauri, de petro? et successoribus in ro. ecclesia hoc intelligit: vt in cath. au. math. 16. habes. Ad secundam uero objectionem dicitur, q̄ dñ non replicauit de clauibus regni celorum quum oibus cōmuniter dixit: quecunq̄ alligaueritis in hoc discernendam relinquens excellentiā petri sup̄ alios. Et rursus ordo ipse, cum primo soli petro, et deinde communiter alijs loquitur, insinuat quod prius petro, deinde alijs ep̄is auctoritas conuenire debeat.

bat absolui ad atq. ligandi. Ad tertiū autē q. vni dico oibus dico, respondetur q. dominus non dixit, quod vni de omnibus do. (non enim oibus discipulis dedit apostolatus dignitatē, nec etiā oibus dedit dignitatē septuaginta duorum) in pposito autē non est questio de dicere, sed de dare: tibi inquit dōs dabo clauēs etc. Unde p. extra ppositū esse, q. vni dico oibus dico, q. de doctrinali dicere ad literā voluit celestis magister intelligi: vt instructio quā vni impendebat, oibus impesa nuncupetur. Ad tertiū argumentū principale de auctoritate pauli ap. d. q. decretis illa nec somniauit vnq. q. sacerdotiū sit translatū a christo in petrū: quā petrus nō nisi christi sacerdotiū minister sit, et christi vicariū esse decretales clament. Vbi nulla culpa est pontificis, si iuriste male eā intellexerunt: nisi q. adeo desipiat vt pontifici imputet oēs errores doctorū, q. non reprobat eos. Admiratione profecto dignū esset q. in papā, in decretalē, sensum alienū retorqueret arguentes isti, nisi manifestior lapsus, re simoniaci eoz studio phiberet: subdunt enī plusq. octingentoz annoz christianos totius orientis et ap. hunc nūq. sub romano ponti. fuisse. Nā si calcedonē. synodū (vnā ex quoz quas sicut sciti euangeliz. greg. excipit) perlegissent, patrumq. decreta ac gesta liba sicut: vidissent contigua oim etatum testimonia, p. mat. rō. ecclesie preferentia: falsissimūq. esse ap. hunc orientisq. christianos rom. ecclesie subditos non fuisse. Ad q. pro nunc sufficiant duo testes ante annos mille fere. Alter est ex grecis, cyillus. f. in libro thesau. vt habes in catena aur. math. 16. vicens. Scdm hanc dñi promissionē ecclesia ap. petri, ab omni seductione hereticarū cōuentione manet immaculata, sup. ppositos episcopos, et super oēs p. matos ecclesiarū et populoz in suis pontificibus in fide plenissima et auctoritate petri. Alter ex latinis, gregorius. f. ad Ioannem ep. m. siracusanū scribens: constātinopolitanam ecclesiam quis eam dubitet sedē apostolicę esse subiectam: vt habes in decre. distinc. 22. ca. de constātinopolita. Abaguntie, die. 22. martij. 1519.

Thome de vito Caietani: Cardinalis sancti Xisti Opusculum XVII. Responsionum.

Ad Leonem decimum pontificem max. damnati sensus Articuli. v. expositio.

Petri Apostoli vestigiis inherētes, parati sumus rationē reddere offi poscenti nos de ea que in nobis est fide. Quibusdam proinde christifidelib. vitiis probis, p. trepidantibus circa quinq. articulos in apostolicis literis contra martinum luterum inter probatos contentos, opem luminis ferre volentes aperire intendimus quare reprobatū merito fuerint subnectēdo sigillatim dictos articulos cū dubitatū obiectio nibus: prout ad nos delati sunt: et cuiuscuq. rationē reddēdo.

Rimus Igitur articulus est. Verum est pro nis de contritione adhuc traditis pstantius, q. summa penitentia est nō amplius peccare, et q. opti ma penitentia est noua vita.

Obijciunt. In hoc articulo oēs sancti patres vident cōsenti re cum luterō: ideo nec error potest esse hic: nec heresis.

Rndemus Hunc articulum merito reprobatum tam fm illius articuli sensum, quam fm q. a luterō prolatus est. Et quidem: si ad propriū sensum verbo rum spectetur, falsus comprobatur: nam nec summa nec opti ma penitentia qua non sit remissio peccatorum: promulgauit enim saluator penitentiam christianam esse remissionem pec catorum, luc. vlti. oportet inquit predicari penitentia in remis sionem peccatorum. Hec autem duo in articulo posita (videlz non amplius peccare et noua vita) constat non sufficere ad penitentiam in remissionem peccatorum: quādoquidem exigitur preter hec et dolor de preterito peccato (petrus enim post pecca tum cōmissum fletit amare) et recursus ad diuinam misericor diam cum publicano, deus propitiū esto mihi peccatori. Unde ecclesiastici. 21. dicitur, fili peccasti, ne adicias iterum, sed pro p. iustis deprecare, vt dimittatur tibi. Vbi: vt etiam augu

stinus notauit: non sufficit dicere, ne adicias iterum: sed adiun ta est deprecatio pro p. iustis remittendis. Non est igitur sum ma penitentia, non amplius peccare: nec est optima peniten tia noua vita, que dolorem pro peccato et deprecationem pro p. iustis in se non claudit. Et videtur q. precipitem daret pe nitentē hic articulus: nam fm eundem summe et optime penite ret quorum: si ab auaritie actibus cessaret, et liberalē deinceps vitā ageret. Et si accideret interperato, si a passionib. intēpe ratis cessaret, et deinceps continenter vlueret: et sic de alijs: hoc enim significat non amplius peccare et noua vita. Et si hec sum mam optimamq. penitentiam constituant, inanis fides nostra tam de necessario fieri peccatorum q. de recurfu ad deum pro remissione eoz dē inuenitur. Adhuc igitur fm ipsius sensum articuli reprobatus est. Si autem idem spectetur articulus vt a luterō manauit, reprobatus quoq. rationabiliter inueni tur: nam huiusmodi p. mēbium allatum conprobatur a viro negante duas partes penitentię, scz contritionem et satisfactio nem: et adhuc per huiusmodi p. mēbium tendit, vt tam neces sitatem contritionis: que precipue consistit in dolore pro pecca tis: q. satisfactiois tollat: vt patet in libris suis, et alijs eius articulis damnatis. Non confonatur ergo dictus articulus sanc tis patribus tam fm seipm q. vt a martino manauit, quāuis si in sanctis patribus huiusmodi sententia inueniretur, pie esset interpretanda et ad bonum sensum reducenda.

Secundus Articulus est. Remitti remittuntur peccata, nisi credat sibi remissa esse quando p. b. yter remittit. Obijciunt. Hic articulus sinceram videtur cōtine re veritatem: vt pote que stabilimento fidei innitatur.

Respondemus Credere sibi esse remissa peccata absolueute sacer dote, contingit dupliciter, vel quantum est ex parte sacramenti, vel quantum est ex parte ipsius qui absoluit. Credere primo modo, neces sarium est ad remissionem peccatorum: nam hoc credere est actus fidei infuse: sine qua impossibile est placere deo. Credere autem secundo modo, non est necessarium ad remissionem peccatorum: quoniam potest penitens qui absoluitur, pie r. u. bitare de propria dispositione, an scilicet digne suscipiat illud sacramentum, verebar, inquit iob, omnia opera mea: et Isaiē 64. dicitur, vniuerse iustitie nostre quasi pannus menstruate. Et cum hac pia dubitatione, stat q. digne suscipiat sacramen tum absolutiois: et cōsequatur remissionem peccatorum: quoniam huiusmodi pia dubitatio non contrariatur stabilimento fidei infuse, sed firmitati fidei acquiescente: ad quam constat quod spectat credere de seipso an sit vel non sit sufficienter disposi tus. Sequitur igitur articulum comprobati falsum: ex hoc q. alicui remittuntur peccata, qui non credit sed pie dubitat ex parte propie dispositionis remissa sibi esse peccata absq. pie iudicio stabilimento fidei christiane, que non est de hoc obiecto scilicet mihi esse remissa peccata: sed de hoc quod est remissa esse peccata mihi digne suscipienti sacramentum penitentię. Sicut non est fides christiana q. sub hac hostia est corpus chris ti: sed q. sub hac hostia concurrentibus vndiq. omnibus re quisitis necessario ad sacramentum eucharistie, est corpus chris ti. Non continet igitur hic articulus sinceram veritatem: sed merito reprobandus fuit, vt pote falsus.

Tertius Est error illorum magnus est qui vā dunt ad communionis sacramenta sub hac confidentia quod sunt confessi, et q. agno scunt esse se sine peccato mortali propter preces et preparatoria premissa etc.

Obijciunt. Et hic articulus nititur firma fide, et ob id non videtur erroneus, nedum hereticus.

Respondemus Est ad sacramentū communio nis accedere cum dicta fiducia tanquam iustificatrice magnus error est, contra apostolicā do ctrinam: dicente nihil mihi conficiū sum, sed non in hoc iustifi catus sum: accedere tamen cum eadem cōfidentia tanquā p. seruatrice a peccato indigni accessus ad sacramentum eucha ristie, nullus est error: sed confilium apostolicum. Docens si quidem idem apostolus quo pacto quis ad dictū sacramentum non indigne accedat, nec ad iudicium sibi māducat et bibat, inquit probet autē seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat. Vbi manifestat eum qui probauit seipsum, secure ad sacramentum accedere: ita q. non est reus corporis et sanguinis domini, nec ad iudicium sibi mandāt et bibat. Et quoniam po

pulus christianus frequenter vtrāq. apostoli doctrinā audit: et vnusquisq. potest de seipso testari, quilibet ante p. munionis sacramentū probans seipsum contritione, cōfessione, oratione etc. virtut hac fiducia tanq. seruatrice a peccato indigni accessus, et nō tanq. iustificatrice: ideo articulus iste luteranus tāq. perniciosus, sancte fiducie christiane plebis, et scandalosus, et inimicus apostolicę doctrine, reprobatus est.

Quartus Articulus est. Thesaurus ecclesie vnde papa dat indulgentias, non sunt merita christi etc. Obijciunt. In hoc articulo nulla auctoritate lute rus potest conuinci: hoc tamen facere decreuit, et bullam confirmare.

Rndemus Prenotando non vno atq. eodem modo nec equaliter conuinci auctoritate posse christianum hominē de ecclesiasticis mysterijs: sed licet quedā plus, quedā minus explicata inueniantur in sacra scriptura, conuinci tamen oia auctoritate affirmamus. Et p. l. gratia. Sa cramentum baptismi auctoritate cōuincitur: q. tam materia q. forma eius in sacra explicatur scriptura: sacramentū vero con firmationis quibus nec materia nec forma nec institutio illi in sacra explicatur scriptura: cōuincitur tñ ex auctoritate, qua apo stoli imponebat manus, et ecclesia vtitur: et simile est in multis alijs. Proinde si in articulo de thesauro indulgentiarū, luterū non posse cōuinci auctoritate dicitur, q. non ita explicite sicut baptismum in sacra habetur scriptura, verū dicitur sed delira tur: querendo equalē certitudinē in oibus ecclesiasticis mysterijs. Si autē pie queritur auctoritas qua luterus potest de thesauro indulgentiarū conuinci, nō est difficile respondere: dicendo quincip posse luterum auctoritate sacre quidē scripturę radicalit ter: vniuersalis vero ecclesie implicite, romane autē ecclesie et multorum sanctorū doctorū explicite. Ex sacra quidē scriptura habetur thesaurus supererfluentium passionū christi et sanctorū quatenus satisfactioe sunt. Et q. christus quidem plus patien do satisfecerit q. exigit satisfactio oim illoz quibus qñq. ap plicatur passio christi, et fm se liquidū est, et ex sententia iohannis euangeliste habetur: ipse est inquit p. p. iustitiam pro peccatis no stris, et nō pro nostris tñ, sed pro pctis toti mōdi. Constat enī ex eo q. passio christi quo ad effectū nō satisficit p. peccatis to tius mundi, q. tot illa satisfactio multitudine que posset satis facere pro his qui pereunt, superabundat. De passionibus vero sanctorū, q. scz plus passi sunt multi eoz q. satisficere pro pro prijs debuerint pctis, testatur beatus iob dicens: vtinā appen deretur pctā mea quibus iram merui, et calamitas quā patior in statera, quasi arena maris hec grauior: apperet. Simile est autē iudiciū de iob et multis alijs scris: precipue martyribus, q. tot superauerunt tormenta: et beatissima virgine, q. quā p. nullo proprio satisfactura esset pctō, sustinuit tamen iuxta simeonis verbum, vt suā christi gladius pertransisset animā: vnde plusq. marty. iure dicitur. Nec inueniri tñ thesaurū istuz ex sacra ha bemus scriptura: sed ex eadē quoq. habemus thesaurū istum ea intentione a christo et sanctis conditum, vt ecclesie vtilitati prodesset: testante hoc ap. ad cor. 1. quum ait, adimpleo ea q. defunt passionū christi in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia. Simile est autē iudiciū de paulo et alijs sanctis plus patientibus q. satisficere debeāt pro proprijs pctis. Nec huic tam sancte sententię obstat alia eiusdē apostoli sententia: qua ait: nō sunt condigne passionēs huius tēporis ad superuētūrā gloriā. Nam passionēs sanctorum quatenus meritorie sunt et ad premiū respiciunt, sunt proculdubio non condigne: et remu nerātur a deo supra condignū: et hoc explicatur quum dicit, q. non sunt p. digne ad gloriā superuētūrā. Sed eadē passionēs sanctorū quatenus satisfactioe sunt, sepe superabundāt: quoties cūq. scz plus patiunt pro christo sancti q. sit pena debita pro proprijs peccatis actualib. Ex hoc enī ipso q. ipmet incapaces sunt hmoi superabundantium satisfactiois vt satisfacto rie sunt: q. caret peccato pro quo satisfaciā, relinquunt su perabundantes: ac p. hoc vt ap. promulgauit p. corpore chris ti quod est ecclesia scripserunt. Et cōuincit igit potest luterus ex auctoritate sacre scripture, et q. in ecclesia dei est thesaurus meritorum christi et sanctorū quatenus superabundanter satis factoria fuerunt, et q. hic thesaurus est pro corpore christi quod est ecclesia, et q. hic thesaurus est vniuersalis ecclesia: pro bat indulgentias: vt pia matris ecclesie dona succedentia loco satisfactiois penitentialis, q. est tertia pars sacramenti penitentie: perspicuum fiet q. indulgentie inueniunt apud diuinā

iustitiā satisfactrices pro pena actualibus peccatis debita, quam exoluisset apud eandem diuinā iustitiā penitentialis satisfactio. Et hac aut vniuersalis ecclesie approbatione oportet alterum horum fateri: aut q. indulgentie ex sola auctoritate huiusmodi vim satisfactiuam habent, aut q. ex dicto thesauro fiant. Et primum quidem horum: quoniam tanq. absurdum non admittitur, restat vt ex dicto thesauro indulgentie vim satisfactiuam habeat: quod auctoritate sancte romane ecclesie omnū ecclesiarum magistre expressum est pluries. Nec desunt aucto ritates sanctorum, romane, bonauētūre etc. Intelligat ergo eru ditus quisq. falsum esse, q. nulla potest luterus auctoritate con uinci de thesauro indulgentiarum.

Quintus Articulus est. Si papa cum magna parte ecclesie haberet hanc vel illā opinionē et non erraret, tamen nec peccatum esset nec heresis contra sentire (presertim in re nihil pertinē te ad anime salutem) donec alterū per generale con cilium reprobetur vel approbetur.

Obijciunt. Qui hunc damnant articulū sentiunt papā esse sup. cōcilium generale, q. nūq. vlla bona auctoritate scripture p. bari pōt: vt aperte declarat patriarcha antiochenus in libel lo de cōparatione pont. maximi ad sacrosanctū concilium.

Rndemus Falso creditum ab obijcentibus est, dāna tionem huius articuli procedere ex opinio ne superioritatis pape ad cōcilium. Nulla liquidē cura huius questionis habita, damnatio huius articuli pcedit aliunde: ex hoc scz q. summus pontifex habet auctoritatem determinandi quęstiones fidei. Quam auctoritatē in summo residere pōtifice sacri canones clamāt, hier. ad damasum testat dicens: q. si hec nostra confessio apostolatus tui iudicio cōprobatur, quicūq. me culpāre voluerit, se imperitum vel maleuolum vel etiā non catholicum non me hereticum comprobabit. Et dominus ape ruit dicens petro, ego rogan p. te vt nō deficiat fides tua, et tu aliquando cōuersus confirma fratres tuos. Articulus liqui dem iste p. p. latens venenū in ly donec alterū per genera le p. cilium etc. reprobatus fuit, vt pote dogmatizans summi pon tificis diffinitiuā in quęstionibus fidei sententiam non ligare, sed contra sentire nec peccatum nec heresim esse: hoc enī infer ly donec approbetur vel reprobetur per cōcilium generale. Et qm magistra rerum experientia testatur multas hereses dam natas a sede esse apostolica sine generali p. cilio, idcirco articu lus iste merito reprobatus est. Nec sunt pater beatissime, que inter tot a duersas corpis valetudines obediētie tue gratia ex prompto aio sub apostolatus tui cēsure protuli. Tacitis obij centib. vt nemine accusato, cuiusq. in pectus, liberum habeat veritas aditum. Rome. 6. Junij. 1521.

Ad reuerendissimum dñm Alco. cardinalem de fisco super ser. p. p.ositionibus in cōmendationē beati Ioseph a quodam theologo assertis. Eiusdem secunda responsio.

Quidam Magister in theologia in cōmēda tionem sanctissimi Ioseph et in lau dem eius, dixit dum sermonem haberet ad populum latino sermone que sequitur. Primum, quod Ioseph fuit magni meriti, et pater putatiuus christi: qui christum ipsuz palpaui, et eo familiariter vsus est. Secundo, q. Ioseph san ctus fuit verus vir virginis marie: iuxta illud: iacob autem ge nuit ioseph virum marie. Tertio, q. fuit verum matrimonium inter virginem gloriosam et sanctuz ioseph quod nō potuit esse nisi per mutuam corporis donationem: que donatio fuit inter ioseph et virginē. Quarto q. istud matrimonium fuit p. uilegia tum: qm in isto matrimonio virgo non dedit vsum corporis: li cet per contractū matrimonij dederit corpus, edocta a spiritu sancto: vbi regulariter per contractū matrimonij datur corpus et vsum copule carnalis. Quinto q. virgo maria dando corpus suum ioseph dedit et sanguinem totius corporis: ex quo sangui ne fuit completus corpus christi. Sexto dixit, q. hec p. p.ositio est vera: ex sanguinibus ioseph fuit formatum corpus christi: quam p. p.ositionem ita exposuit. Ex sanguinib. proprijs vir ginis marie, ioseph sancto datis per contractum matrimonij fuit formatum corpus christi.

Reuerendissime Domine protector, vbi di. schedulā a domina tione vestra reuerendissima mihi transmissam, sed dictorum a quodam magistro in theologia in cō mēdationem sancti ioseph. Et respondeo q. in ter tio, quarto, quinto, et sexto vnum est non perspicacissime dictū

De ratione contracti Matrimonij

q non plene discussa est differentia inter copulā cōiugalē & copulā carnalē. Si enī hec nota fuisset, nō dicitū esset hic q verū matrimonij esse nō potuit sine mutua donatione corporis: nā p copulā cōiugalē non donatur corpus coniugi, sed potestas vti de corpore cōiugis: iuxta illud ap. i. ad cor. 7. vir nō habet potestatem sui corporis &c. Abi nota q dicit corpus sui, nō alterius: & dicitur potestas in alio. Non datur ergo corpus quo ad vsum per cōiugalē copulā: sed potestas vti de tñ: sed per copulā carnalē datur corpus quo ad vsum. Et ex hoc fundamēto patet, q minus perspicaciter in quarto dicit, q regulariter per contractū matrimonij datur coniugi corpus & vsum &c. Cōstat enī falsum esse: q nō per contractū absolute, sed adiuncta consummatione datur corpus & vsum: imo si puella contrahat vere matrimonium animo ingrediendi religionē si deus dederit sibi spm bonū, verū contrahit matrimonij, nec perdit ex hoc virginitatē mentālē: q cōsentire in copulā cōiugalē non est cōsentire in copulā carnalē nisi in potestate: que est cōditio diminiutis vt patet. Et propterea beata virgo non perdidit virginitatē mentālē ex p̄sensu in copulā cōiugalē: nec exposuit se periculo perdendi ppter p̄uilegiū diuine reuelationis: sicut modo ppter naturā ecclesię cōcedentis duos mēses sponsis ad psummandū matrimonij vel ingrediendū religionē, contrahentes matrimonij nisi intendat cōsummare, nec se exponit periculo perdendi virginitatē, nec perdit virginitatē mentālē. Et eodem fundamēto p̄t minus perspicaciter in quinto dicto dicitū esse q sanguis beate virginis datus est ioseph, & absurde dicitū in sexto q corpus christi fuit formatū ex sanguine ioseph, qm sanguis beate virginis non fuit datus ioseph, ac per hoc non fuit ioseph etiā vt datus: vt patet ex dictis. Quāvis habeat et aliam dissonantiā, ex hoc q sanguis nō ē alicuius simpliciter nisi sit ip̄s vt pars que. f. est aut fuit pars eius: eo modo quo sanguis dicitur pars animalis & non ex eo quod est alicuius possessus, vt ager aut seruus: aut quia potest vti eo, sicut equus conductus. Adidetur ergo mihi q vltimum dictum sit simpliciter falsum: reliqua vero quo ad supradicta minus perspicacia & breuiter q sententiam teneat, linguam cohibeat qui hec dixit. Abi tamen contra aut p̄ter fidem hic apparet.

De validitate matrimonij a iuvene post religionis ingressum & egressum contracti.

Eiusdem responsio. 3.

Magnifice Dñe salutē & cōmendationē. Ad casum mihi ppositū. An scilicet matrimonij contractū a iuvene postq religionē post differentiationē annos ingressus est animo murādi omnino vitā, & intra nouitiatē tñ annū egressus est ad secularē vitā et habitū, sit validū. Breuiter respondeo, q absq dubio matrimonij illud est validū, q vt expresse dicit in. 6. de voto. c. i. solū votū, vel sacri ordinis, vel professionis tacite vel expresse, dirimit post contractū matrimonij. Cōstat autē ex cap. non solū de regularibus lib. 6. q ille casus distinguit cōtra casum professionis tacite vel expresse per notā disunctionis vel, ergo ille casus nō h̄t vim professionis tacite vel expresse, quo ad matrimonij dirimendū. Tertio aut in oppositū soluunt facile ad litterā: q cap. m. nō solū, & in fauorē aie nouitij & propter ius religionis noluit phibere fratres ab impeditione istius, ne redeat ad secularē: cū etiā si votū simplex in seculo de ingressu religionis fecisset, religio p̄tra ipm agere posset. Capitulū vero bñficiū ibidē (q tātum ponderatis) nō obstat: q renūciatio beneficii, quam iste nouitius ex facto suo p̄sumitur facere, dum manifestat se omnino vitā velle mutare, tunc sufficit ad hoc vt beneficium possit alteri conferri: que tamen non sufficit ad professionem tacitam vel expresse, ista ergo duo non parificantur, nec equiparantur in textu. Sed nec quo ad vacationem beneficii hic casus equiparatur: quia in professione tacita vel expresse est vera renūciatio: hic autem est p̄sumpta, quare &c. Bene vale. Latere, die. 22. octobris. 1505.

Eiusdem ad fratrem cherubinū de florentia, diuini verbi predicatorē.

Responsio. 4.

Questio Proposita est, an adulter ipso facto sit iuge innocens. Et est ratio dubij diuersa: vt videtur: sententia doctorū.

In hac Dubitatione p̄aduerenda sunt tria. Primum est, q nō est ambiguitas aliqua nisi in foro p̄ficiētiā in foro iudiciali cōstat non statim esse priuātū adulterantē coniugem. Scdm est, q etiā in foro conscientie tam q adulterium vnius publicum est q̄ quādo occultum est notum

tñ est certitudinaliter innocēti, absolutus est si vult innocens a vinculo reddendi debitū: ac per hoc adulter nō potest exigere acrum matrimonij, q̄uis possit petere illum. Exigere siquidem importat coactionē, & est in proposito petere acrum matrimonij vt debitum, petere autē nudam peritōnē actus significat: perimus enim etiā que gratiose pcedenda putamus. Tertium est, q tota hec difficultas cōsistit quando adulterius commissum latet innocēti coniugem. Et est ratio pro parte affirmatiua: q statimq alter coniugum in adulterium declinat reliquus innocēs fm rem est absolutus a debito reddēdo & solum deficit sibi notitia facti, perpetrati scz adulterij. Si namq sciret factū cōstat q esset absolutus: mortitia enī non absoluit, sed factū ipsum ex notitia sua, dispōnēte sicuture naturali & diuina. Naturali quidē propter violatā fidem: diuina autē, propter auctoritatē dñi math. 5. vbi excipitur fornicatōis causa in precepto de non dimittendo v̄ocem. Pro parte vero negatiua est cōmunis: vt videtur: animi cōceptio. f. q adulter occultus post penitentia potest exigere debitum ab innocēte, ex hoc namq arguitur, q nō statim innocēs cōiug fuerat absolutus a debito, ac per hoc nec adulter priuatur iure exigendi. Abanifestat autē hoc sic. Post penitentia occultū adulterij, innocēs in eodem statu est in quo erat ante penitentia adulterij: quāta penitentia alterius non fecit ipsum de absoluto ligatū. Si ergo post penitentiam alterius tenetur secundum rem reddere debitum, etiā ante tenebatur secundum rem: & si ante penitentiam non tenebatur secundum rem: sequitur q etiā post penitentiam illius non tenetur secundum rem.

Ihis premis Narrādū est primo quid appareat veritatis pro altera parte, deinde inuestiganda est causa. Qui coniugum ergo societas quedā sit, ex alijs natura vel voluntate p̄tractis federibz, sumere possumus negatiuam partem veram esse. f. q nō sit statim priuatus sed priuandus iure exigendi. Inter patrem siquidē & filium naturale ius est, sic vt si filius patrē etiam occulte offendat, nō teneatur pater heredē illum habere: similiter inter patrē & filium adoptiuū simile ius est: inter socios quoq negotiatores violatā ab altero fide reliquus non tenetur. In his tamen omnibz & similibus apparet q licet cuiuslibet qui fidem violauit vti viribz societatis illius, filiū siquidē tā naturali q̄ adoptiuo iure post crimē in patrem grauissimū latens patrem, potest etiam in foro conscientie hereditatē adire, & similiter cōnegotiator, modo damnum non intulerit: q obligaretur ad restitutionē. Quo fit vt adulter occultus q̄uis violatū federis reus sit, non prohibetur a matrimonij iure, sed phibetur: sicut in supradictis similibus priuandus est violator: fidei iure illo. Et qm hec ita esse mihi videntur, ratio reddenda est. Securit autē mihi vna cōmunis horū ratio, & est, q pene ille que in potestate partis vel iudicis sunt ita cōstitute, q iudice vel parte sciente & eodem modo se habēte vt prius aliquis nō punitur, nō incurritur ipso facto: cōstat autē tales esse penas priuationū iurum de quibus est sermo: ergo. Abāioiem propositionē differentia penarum clarificat: pene namq ecclesiasticarū censurarum nō sunt ita in potestate iudicis aut partis vt iudicis vel partis, vt prius perseuerantia excuset contra facientē ab incurfu censurę pene autē alie siue cōuentionales siue a iure: nisi pars aut iudex sciens velit, non ligant. Abāio autē clara est, quia si innocēs cōiug sciat adulterij alterius, & pater offensam filij &c. eodem modo se habeant cū eis vt prius non sunt priuati. Cōsonat autē hec ratio specialitati pene cōsequētis incestū cum cōsanguineis coniugis: ad h̄mōi enī incestū comitat ipso facto priuatio iuris exigendi: nec est in potestate partis nō imputare crimē hoc ad hāc p̄nā, nec etiā in potestate iudicis, q̄uis possit disp̄sare. Ad adulterij autē simplex, priuatio p̄ns est in potestate partis. f. offensā cōiugis, vt patet. Differētia igitur inter vtrūq adulterij est: q ille sic incestuosus est priuatus ipso facto iste aut adulter est nō priuatus, sed priuandus: alioquin nihil speciale de adulterio sic incestuoso diceret. Et hec positiō nō diffonat forte ab aliquo doctorū: nā illi qui vident pro parte affirmatiua, ad hoc tendunt, vt scz adulter priuandus sit ab altero innocēte in foro conscientie: quum dicat, dignus est vt nō seruet fides ei, vel aliquid h̄mōi, alij autē pro parte negatiua volunt, q nō est ipso facto priuatus, & vtrūq est verum.

Ad rationem autē pro parte affirmatiua, negatur q fz rem innocēs ipso facto sit absolutus: est enī ipso facto habens ius quo seipsum posset absolvere in foro conscientie, si sibi constaret de facto. Rome, 20. decembris. 1505.

Responsio V. et VI.

65

Eiusdem ad fratrem cherubinū. Responsio. 5. Iteris tuis frater charissime perfectis, in quibus quedam dubia soluenda mihi p̄posuisti respondere distuli aliquot diebus, occupatus in alijs: verū ne omnino charitati tue deesset em hoc diem censui eximendum ab alijs.

Ad primū Itaqz dubiū, an iuridice inquisitus de aliquo crimine, teneatur & debeat nominare complices si non sunt infamati & ante correctionem fraternā: & si ad secundū, an si ipse tales nominauerit, possit iudex cōtra tales procedere ad inquisitionē: & eoz rationē q̄ cōfuetudo seculari iudicij h̄t q̄ tormentis cōplices requirit, & q̄ p̄tra notātos pcedit: in oppositū tñ est ordo fraternę correptionis & cōculti cōplices p̄ctm. Respondeo vnico verbo p̄t, q hec q̄ones decise videntur extra de confessis cap. quā monasteriū. Abi dicit q fm vtriusq iuris statuta de se confessi, sup alioz cōfessionibz interrogari non debēt, crimine lese maiestatis excepto: & si cōtingat aliquos nominari, tales notati nulli sunt pene subdēdi, si tñ infamia h̄mōi notati laborant: indicenda est purgatio tribus sui ordinis adiunctis socijs. Et tñ multe sunt exceptio: nes ab ista regula, & multi multa dicunt: vt diffuse habes a p̄no, super dicto cap. videtur mihi in primo dubio q̄ triplici distinctione vtendum sit in proposito, prima est, si nomen cōplices est vel non est circumstantia actus proprii illius qui inquitur. Secunda, si crimē de quo inquitur, pender in perniciem publici boni seu aliorum. Tertia est, si iudex ex solius illi cause ritu & meritis procedit aut ex zelo proprii officij. Nā si nomen cōplices esset circumstantia p̄prij actus, quā quilibet iudex cognoscēs de aliquo actu habeat ex meritis illi cause etiā iudicare de illius circumstantijs: tunc iudex p̄t inquirere & tenet inquisitus cōfiteri cōplices: sicut qm in foro penitentiali penitēs non p̄t alter exp̄mire peccatū suū nisi nominādo complicem, debet reuelare cōplices: puta quā quis cognouit propriā matrem. Cōstat aut inter circumstantias annuerari, quibus auxilijs alijs fecit. Difficile tñ apparet accidere casus in quo nomen cōplices sit circumstantia p̄prij actus in foro iudiciali, nisi per accūs: puta q̄ probabiliter aliunde iudex dubitat q̄ reus fecit id q̄ nō cōmisi vt euadat forte temēta, qm tñ ex notātis cōplices cognoscere potest an verum dicat: sicut ex alijs circumstantijs puta loci vel tēporis. Sed hoc ex parte iudicis licet videretur: sed ex parte rei qui scit se verū dicere, non debet infamia alterius occultū testari culpā suā, ex quo cōplices non men nō est actus sui circumstantia quantum est ex parte ipsius actus perpetrati. Similiter si crimē pender adhuc in perniciē reipub. ecclesię, aut alioz priuatorū: puta quia sunt multi corruptores fidei aut conspiratores aut latrones aut subuersores aliorū: debet iudex ex officio inquirere, & reus huiusmodi peruerantes in malo p̄ncipio omnino occultos (de his sermo est) debet reuelare: nisi forte p̄babiliter crederet correctione frater na eos amplius non peccaturos, quod non facile credendū est de religiosis, p̄sertim h̄mōi sceleribus irretitis: sed dubitandum potius videt q̄ fingent se emendare. Et propterea tutius est in h̄mōi casibus, p̄lati potēti per se vel alium, et volenti saluare nō perdere oves suas, & curam fame proximoz solito habere vt pastorem decet, complices siue non complices tales reo notos reuelare. Si autem crimen in detrimentū alioz non p̄det, nō tenetur reus occultos alios reuelare, sed ordinē fraternę correctionis p̄ponere. Illud p̄ oculis est semp habēdum, q̄ quemadmodū in p̄muni precepto inquisitionis si quis scit &c. subintelligit seruato iuris ordinē: quum quis inquitur in genere de cōplices, subintelligitur qm iura reuelandis: q̄ non p̄t plus p̄lati seu iudex p̄cipere. Et propterea ea non peccant p̄lati seu iudices de cōplices inquirēdo, si intēno infra iuris limites consistit. Et si non peccant inquisiti nō omnino occultos tacent, aut dicunt se non habere cōplices aliquos habendo occultos tantum: quia responsiua verba intelligenda iuxta sensum interrogatiū sunt: intēno tamē oportet q̄ sit infra iuris limites.

In secundo Autem dubio si aliunde omnino occultis tuis qui nominati sunt, nō est procedendum cōtra eos: qm talis reuelatio nō sufficit ad accusandum, nec ad denunciandum, nec ad infamandum seu clamorose insinuandum: propterea ois via pcedendi que in tribus dictis inchoat aufertur. Ad id vero q̄ de cōfuetudine opponis seruari: q̄ cōfuetudines patriarum consistunt in facto, ipsi videntur si ita est. Non tamē credo q̄ esset nisi in quibusdā criminibus ex-

ceptis: & hoc ppter sequaces bartholiz q̄ nihilominus aliqua interueniant indicia contra sic nominatos.

Ad tertiū Autē dubiū, vtrū iudex sciens defectum alicuius a tribus vel quatuor non p̄ modū indicij, possit ipsum cogere ad dicendum veritatē. Respondeo q̄ questio hec decisa extra de accus. cap. inquisitionis. Abi expresse dicitur q̄ si non extat infamia vel clamorosa insinuatio, non debet fieri inquisitio, etiam si duo vel tres iurati dicant se vidisse delinquentē, aut alicui libellum secreto tradant. Unde p̄t q̄ non p̄t p̄lati cogere talē ad dicendam veritatē.

Ad quartū Dubiū: vtrū infamatus de aliquo pos sit de oibus inquiri: vt tenet pet. de pal. in. 4. sent. respondeo q̄ non potest inquiri de illis de quibz nō laborat aliqua infamia: iuxta dictā decretalē dicentem: super illis solūmodo fieri inquisitio debet, de quibz clamores aliqui p̄cesserunt. Dictum autē petri de pal. (cum bona reuerētia dī crum sit) tñ valet q̄m sua ratio. f. q̄ iudicare de occultis non p̄t p̄ctm, sed ppter peccatōē prohibet. Ille enī ratio falsū assumit: q̄ occulta ex ipsa ratioe qua occulta sunt, ab humano iudicio exēpta sunt: & p̄positionāly occulta in tali iudicio suo p̄cessu ab illo exēpta sunt suapte nā. Ille enī p̄t venerāde q̄ mihi occurrerit scribēda ad tua dubia, nō plus auctoritatis habet sicut nec cetera mea q̄ ratio eoz mereatur. Bene vale, & deum pro me ora. Rome, die. 5. nouembis. 1518.

Eiusdem ad reuerendum patrē fratrem matthiā de pace sacre theologie magistrum ac regentē salamanicensem. Responsio. 6.

Reuerende Pater salue. Humillimis p. v. Iteris perfectis: quibus p̄petit an illis qui ex iudeis origine ducunt, si in nullo culpabiles inuēti nec aliter suspecti nisi ratione originis sint, possit negari ingressus religionis, & si fuerint nouitij negari possit professio absq peccato mortali: an sit hoc contra preceptum charitatis. Respondeo vt par est volens, paucis me absolua: eo q̄ cū sapiente sit sermo. Actus recipiendi ad religionis statum, vt a p̄lati ipsarū religionū egrediē et terminat ad aliquē indeterminate, licet habeat rationē debiti (qm religiones institute sunt nō solum ppter presentes, & etiā futuros) vt tñ terminatur ad hanc vel illā cōditionē personarū vel hanc aut illā personā: caret debiti ratione: nisi necessitas aliqua debiti rationē inducat. Et de persona quidē determinata patet ex hoc, q̄ charitas non arcat ad diligendū seu benefaciendū alicui particulari nō alias coniuncto, nisi in articulo necessitatis, vt testant precepta charitatis tam in corpora libus de elemosyna q̄ in spiritualibz de correctione fraternā. Unde & diuus tho. in quolibetis dicit, q̄ habens de superfluo nō tenet obuianti pauperi ac petenti elemosynā dare: q̄ licet teneat superfluum elargiri, nō tñ dare hūc. Et in secunda sede de correctione fraterna dicit, q̄ cadit sub precepto fm q̄ est necessaria ad fratris emendationē. Cōstat autē quilibet idoneus ad religionis statum cōiter inuenire alibi gratiam si ab vna religione refutatur. De cōditione vero personarū p̄t ex hoc q̄ religionis p̄lati statuto possunt cauere vt genus aliq̄ hominū sine eoz culpa ad religionē nō admittat: vt testatur statutū de nō recipiendis illegitime natis. Nec multum refert inter recipere h̄mōi ad habitum, & receptos ignoratē rescire ante professionē, qm non minus libera est religio intra annū probationis q̄ nouitius: quum annus probationis in fauorem vtriusq̄ dat sit, nec vlla pollicitatio implicite fiat magis hinc q̄ inde. Cōstat autē ex sacris canonibus: vt patet extra de regu. cap. statutum. nouitium posse libere intra annū probationis redire ad priorem statum: igitur religio potest nouitium libere a se excludere. Et confirmatur: quia quemadmodum nouitius si perfectis nouiter censuris in iure latis p̄tra religiofos, & inhabilitatibus medicantium, quas tamē in seculo p̄scribere potuisset, relicta religione potest ad priorem statū redire: ita religio cognita origine nouitij prius indiscussa potest illum resutare. Quum igitur natio eorum qui ex iudeorum genere sunt, conditionem habeat quibusdam minus gratam propter tot cūsumos di publicam apostoliam, in hispania si religionis alicuius p̄lati statuto vel opere eos recusent recipere ad habitū, vel ignoranter receptos nolint ad p̄fessionē admittē, nullum ex hoc mortale peccatū ex suo genere incurrit. Et quāuis ita esse mihi videatur: irrationabile tñ mihi videtur perpetuū statutū aut opus h̄mōi refutationis respectu illorū q̄ nulla alia suspitionis nota sunt affecti nisi q̄ originē ex iudeis traxerint. Tum q̄ salus nra ex iudeis est, ex quibus natus est christus fm car-

De ingressu Religionis

nam, et apostoli et plurimi patres fideles: ingrati inueniuntur, sui generis filios repellendo. Tum quia occasio daretur iudeis ut ad fidem non conuerterentur, dum intelligunt conuersorum filios in generatione et generatione repullos a religione. Tum quia religionis status est talis ubi ipsi potius si in aliquo dubitant solidari in fide, quam alios inficere possunt. Hec sunt pater reuerende, que mihi occurrunt respondenda, in die sancti Martini apostoli, Senis. m. cccc. xliij.

Eiusdem ad fratrem Vincentium de sancto geminiano ad questionem an ingressus religionem cum proposito deliberato perseverandi, ad religionem teneatur.

Charissime de facto casus necessitatem interpositis alijs respondendum duxi. In casu ergo proposito quum scilicet A. ingressus est religionem quandam mendicantium, in quodam illius conventu regularis vite, cum animo deliberato perseverandi usque ad mortem in illa particulari religione, et in illo particulari conventu in seruitium beate virginis, cui ecclesia illa dicata est: et post multos menses ibidem egit, ob quorundam scelera ibidem impunita, ad seculum intra anni probationis rediit. Scito ex duobus capitibus proinde posse, primo ex assumpto habitu cum deliberatione perseverandi usque ad mortem, secundo ex intentione particulari ad hunc conventum, frustrata ob inopinatam successum male vite inueniente in conventu illo. Et ut a primo incipiamus, questio ista petita fuit ab innocencio, et pater extra de regu. et tran. ad religio. in cap. consulti. et ab ipso distincta: et postmodum a greg. 9. in cap. statum. magis explicata. Et autem eorum sententia, quod suscipiens religionis habitum volens absolute vitam mutare, ad religionem tenetur. Quod potest bene et male intelligi. Si enim per voluntatem absolute mutandi vitam intelligatur deliberatum propositum perseverandi usque ad mortem et nihil aliud, male intelligitur: si autem per voluntatem absolute mutandi vitam intelligatur deliberatum propositum perseverandi usque ad mortem et nihil aliud, male intelligitur: si autem per voluntatem absolute mutandi vitam intelligatur deliberatum propositum perseverandi usque ad mortem et nihil aliud, male intelligitur. Quod patet dupliciter. Primo ex eo, quod votum requirit tria: propositum deliberationem et promissionem: ita quod absque promissione nullum est votum. Secundo ex eo, quod ratio quare talis volens absolute mutare vitam, tenet etiam ad religionem, expresse assignatur in dicto capitulo. quia ipse renunciat anno probationis in favorem suum, sic suscipiendo habitum. Et hoc enim habetur quod voluntas illa est voluntas renunciantis probationis, et facientis hoc die quod post probationem erat acturus: quod nihil aliud est quam promittere perseverantiam usque ad mortem, quod est vouere religionem. Et si hanc distinctionem vis plenius intelligere, frange in religione duos modos distinctos sensibiliter et notorie omnibus esse regulariter institutos ad ingressum religionis: alterum cum anno probationis, et alterum sine ulla probatione. et frange rursum duos iuvenes ambos cum proposito deliberato perseverandi usque ad mortem, ingredi religionem illam, sed alterum per illum modum cui adiungitur annus probationis, et alterum per reliquum modum cui nulla adiungitur probatio. Et discernes voluntatem unius a voluntate alterius in hoc, quod iste secundus cum deliberatione promissionem imo exhibitionem sui habuit: ille non: et videbis quod de primo non verificatur quod vult absolute mutare vitam, sed de secundo tantum. Suscipere igitur habitum novitiorum (sive sola benedictione distinguatur ab habitu professorum sive aliter) cum deliberato proposito perseverandi usque ad mortem, ita etiam quod vellet hodie esse finem anni ut posset tunc profiteri, non obligat hominem ad religionem in particulari aut in communi: sed liberum relinquit ut redeat ad seculum. Dixi autem novitiorum, propter suscipientem voluntarie habitum professorum sciendo quid hoc importaret: talis enim factus exhibet seipsum religionis professorem: et quia voluntas conformis est facto suo voluntario, in voluntate non solum est deliberatio, sed promissio ac exhibitio cum renunciatione probationis. Nihil tamen scrupuli in re hac accidit, si novitius continue gesserit habitum veterem benedicti pro altero, etiam si libentius devotionis causa: quia benedictus creditur gesserit: quoniam habitus professorum ubi sola benedictio distinguit, penes benedictionem que fit proprie professionis tempore, attenditur: ut ex dicto capitulo statimur: sumitur.

Et licet hoc ad propositi casus claritatem sufficiat: ut tamen desiderio tuo an etiam si intercesserit promissio teneretur, respondebo iuxta secundum caput. Scito quod si simplicitas voti promissio comes fuisset, duo consideranda

essent. Primo ex parte intentionis distinguendo inter intentionem attractivam: quod stat quod attractivum alicuius ad particularem religionem et ecclesiam si devotio ad aliquam figuram beatę virginis, conversatio cum quibusdam religiosis, grata amenitas loci et huiusmodi, intentum autem non sit ad hoc limitatum: qui scilicet intendit esse sicut sunt illi religiosi, qui possunt ad arbitrium prelati sine regularia statuta inde mitti ad alios conventus: hoc enim testatur intentio non esse limitatam ad hunc conventum solum. Et si intentio alicuius fuisset limitata ad unum solum conventum: eventus ille inuentorum scelerum considerandus est an sint crimina communia an paucorum, an cum spe provisionis an sine spe provisionis. Si enim impune scelera communiter licet committere, nec spes humano more sit supererogare provisionis: non obligatur iste ad observandam voti sui legem, quam constat in tali conventu non esse inuentam. Notum enim religionis quasi ad tutum portum tendens non debet esse vinculum detentum hominis in tali perenni periculo: scriptum est enim, cum sancto factus eris, et cum peruerso peruerteris. Hec sunt filii charissime que mihi videtur ad questionem tuam solutionem dicenda. tuum erit applicare ad particularem factum et meliori ubi opus est iudicio utro de A. casu iudicare. Bene vale. Deum pro me oia. Rome, die. ii. novembris. 1512.

Eiusdem ad eundem.

Questio Tue frater charissime, an is qui in choro sic divini officii persolvit, qui sui chori versus submisit sibi ipsi soli dicit, alteri vero chori versus audit tantummodo, satisfaciatur proinde ecclesie de persolvendis canonicis horis, respondere eo pacto propositum: ut quod dicitur dicitur dicere videtur: utriusque partis rationes pensentur: et sic veritas elucescat. Et primo igitur dicendum, quod in casu proposito satisfactio ecclesie fundatur super hoc, quod nullus in choro vel comitatu solvens divinum officium tenetur dicere totum: sed sufficit medietatem dicere et medietatem audire secundum alternationem versuum hinc et inde: ut consuetudo ecclesie testatur: sic autem fit in proposito: quia iste unus partis versus dicit et alterius audit: ergo satisfactio. Sed contra istam rationem militat: quod videtur eo quod est per accidens loco eius quod est per se.

Ad cuius Eiusdem clarum factum, quod preceptum ecclesie est, ut quilibet dicat totum officium ut patet extra de celebratione missarum cap. presbyter. Sed quoniam aliquem dicere totum officium contingit dupliciter: scilicet communicando cum alio in officio, et sine communione cum altero: ideo duobus modis satisfactio divini officii se persolvendo sine alterius communione: et tunc quum cum alio non communicat, totum solus dicit, et communicando cum altero: et tunc alternando, totum quilibet communicans directe ceteris, dum quilibet communicans in persona communicantis secum dicit id quod dicit. An in hoc modo dicendi officium scilicet alternatim, aliquid cõcurrit per se scilicet communio dicentium, quo fit ut quilibet ab altero dicit partem dicit et partem audit. Constat autem quod quum aliquis sic partem suam dicit non ut communet: sed ut propriam, non communicat in ea cum altero: talis autem est dicens partem sui chori sic submisit quod sibi soli dicit. Ad communicat igitur iste in proposito casu cum altera parte chori: ac per hoc non satisfactio. Et confirmatur: quod etiam in choro dicere partem suam non qualitercumque sed ut communet, est pars chori. Vero ergo quod ecclesia non precepisset dicentibus officium cum aliquo, nisi dicere partem suam, adhuc sequitur quod iste non satisfactio in proposito: quod non dicit id officii quod dicit ut patet: ex quo id quod dicit ut partem communis officii sibi et alij, sed ut propriam sibi: quod non communicatur alij per audibilitatem. Et confirmatur: quod si sufficit medietatem dicere et medietatem audire, possem medium maturinale officium solus in camera dicere, et deinde audire alium legentem reliquum: quod est ridiculum. Concludendum ergo mihi videtur absque ambiguitate: quod in casu proposito iste non satisfactio facit officio. Et hec intelligenda sunt de toto officio: nam in aliquo particulari versu deficere, non est contra preceptum.

Rome die tertio Novembris. 1514.

Ad tres questionulas scilicet de usura, pertinacia in veniali, et publico delicto.

Receptis Literis vestris reuerende pater, inueni tria in illis dubia a me requiritur. Primum est, an usura soluta ab accipiente sine necessitate pecunias restituenda illi, qui

Responsio X. et XI.

66

solvit. Et est ratio dubij: quia videtur hic iniustitia esse etiam ex parte dantis. Secundum est, an pertinacia etiam usque ad mortem in aliquo veniali non ex contemptu, sed quia est veniale, sit deneganda absolutio de ceteris peccatis. Tertium est, quomodo intelligatur delictum publicum ut sine peccato possit revelari, an quia potest probari, an quia fuit de eo convictus coram iudice, an quodvis alio modo.

Ad que Prout paternitas vestra exposcit, breuiter respondendo dicitur, quod usura sic soluta proculdubio restituenda est ei, qui soluit: quoniam ex parte dantis non est iniustitia sine ipsam donationem, sed sine causam statum: puta si propter pompas faciendas accepit mutuum sub usuris: datio enim ipsa sine se non habet unde sit illicita. Liquidum quoque est, quod pertinacia propositum, cum venialium ordinem non transcendat, nec venialia remissione mortalium impediunt, nec unum veniale connexionem cum alijs venialibus habere, impedienda est absolutio ceterorum peccatorum. Ad id vero quod tertio queritur, dicitur quod per se publicum (quod per accidens vero infinitis modis inueniri potest), et ex se habet unde in communem notitiam perveniat. Unde non censendum est publicum aliquid ex hoc quod probari potest, cum hoc non adhuc habeat unde ex se in communem notitiam veniat, quousque hoc habere possit: sed bene constituitur in esse publico ex hoc quod confessus est iudicialiter: nisi per accidens a iudice inhibeatur executio publicationis. Contingit enim non solum predicto, sed multis modis humana delicta devenire ad predictam publicationem: ut puta si delinquantur in communi hominum presentia, loco, scriptura, et alijs huiusmodi: quibus contingit sine detractionis vitio possunt delicta hec tanquam publica dici. Hec sunt doctissime pater, que pro responsione occurrunt: que tu ipse optime inuenire poteris, si volueris. Bene vale. Deum pro me oia. Florentie in sancto Marco decimasexta Octobris. m. cccc. lx.

Eiusdem ad quandam de venditione annue pensionis ex beneficio ecclesiastico debite.

Antissime Frater, questionem tue an possis annuam pensionem tibi ex quodam beneficio ecclesiastico debitam absque simonie vitio pro certa summa pecunie semel persolvenda vendere, respondendo dico nullam intervenire in hoc contractu simonie labem: quia annue pensionis ius pure temporale est, nihil spiritualitatis habens. Quod ex duobus patet. Et eo quod si fructus beneficii ecclesiastici respicitur: non annua pensio non est beneficium ecclesiasticum, proprie loquendo: sed beneficium ex quo tibi annua debetur pensio, illius est qui tibi debet annuam pensionem de fructibus: propter quod solus ipse beneficium hoc habens, tenetur ad divinum officium horarum canonicarum: tu enim ex pensione hac non teneris ad divinum officium, utpote non propterea habens aliquod ecclesiasticum beneficium. Et eo quod potest etiam laicis concedi: sicut et conceduntur eis decime ecclesiasticę debite. Et enim divus Thomas in secundâ de secunde quest. cart. lxxij. ad tertium dicit, quum conceditur pauperi decimas ecclesiarum laicis, non intelligitur concedere ius spirituale decimarum, sed temporalem actionem circa fructus decimarum. Et similiter est dicendum in proposito, quod concessio annue pensionis non est nisi pure temporalis rei donatio, ac per hoc potest licite pro certa summa pecunie beneficium ab onere pensionis liberari. Hec obstat, quod in bullis pensionis appositum est, quod si non annuam soluerit pensionem beneficium sit tui ipsi facto: quia hec et similia non ad ipsius pensionis naturam, sed ad penam non soluentis spectant: iudicium autem de contractibus non secundum adiunctas accidentes penas, sed secundum eorum naturas attenditur. Et hec accipere cessante fraude: quam scio in te non habere locum. Nam si quis in fraudem simonie, unico contextu renuntiat beneficio, reservat sibi pensionem, et extinguit sibi pensionem pro tanta summa, non solum apud deum (qui venditionem beneficii palliatam inspicit in corde) sed etiam in foro humani iuris ab equo iudice damnatur: sicut in similibus damnantur contractus in fraudem usurarii. Bene vale. Rome, die. 16. Februarii. 1518.

Eiusdem ad magistrum Conradum Ikoelin.

Sollicitudini Tue pater reuerende deesse nequaquam possum, quia ex fonte pietatis illam procedere video. Questionis igitur in qua meum poscis iudicium, propterea quod nuper in partibus germanie est exorta, casus de verbo ad verbum est ille: utrum petrus contra centum florenos apud pau-

lum mercatorum, ut ei pro parte lucri capitali salvo assignet panem quinque florenos residuo lucri sibi reservato, licite contrahat, et ad restitutionem illorum in foro anime non teneatur. Et est ratio dubij: quia iste contractus, ut proponitur, est manifeste illicitus sed ut exponitur, dicitur licitus. Exponitur autem quod contractus iste includit virtualiter tres contractus: primo contractum societatis negotiatiue inter petrum ponentem centum florenos, et paulum ponentem inductum: secundo contractum assicurationis capitalis inter eosdem, paulo assecurante petrum de suo capitali: non enim licet minus paulo quam cuiusque alteri assecurare petrum: propterea ponitur hic capitale saluum: tertio contractum venditionis et emptionis lucri sperati inter eosdem: petro vendente lucrum speratum paulo pro certo precio scilicet quinque pro centum. Et iste similiter contractus non est minus licitus: petro cum paulo qui inter petrum et quemcumque tertium: et propterea determinatur hic certum lucrum scilicet quinque pro centum. Hic est casus ut proponitur et exponitur. In quo tria dicenda occurrunt: primo quod contractus iste falso exponitur: ita quod non est capax istius expositionis: secundo qualiter deberent adiungi alij duo contractus primo: tertio quid absolute respondendum est questioni.

Quo Ad primum declaratur quod contractus iste falso exponitur: quia iste contractus secundum suam formam manifeste est contractus societatis: et si includit alios duos, aut includit eos ex natura sua, aut ex conditionibus appositis. Non ex natura sua: quia contractus societatis est contractus disparatus ab illis alijs: sunt namque omnes isti contractus: velut singulares quedam species non ordinate sicut numeri aut figure, nec sicut causa et effectus: virtualiter includi in causa: ut patet ex hoc quod singuli eorum sine alio inueniri possunt, non includit ergo iste societatis contractus alios duos ex natura sua. Nec ex conditionibus appositis: quia ista conditio, salvo capitali, non infert contractum assicurationis: probat, quia contractus assicurationis capitalis est contractus commutationis: ac per hoc debet fieri dato aliquo honesto pretio pro assicuratione: alioquin commutatio non est: in proposito autem casu nihil omnino datur aut promittitur a petro pro assicuratione: non igitur ex illa conditione appositâ scilicet salvo capitali, habetur contractus assicurationis capitalis: ut expositor fingit. Similiter altera conditio scilicet assignet quinque florenos pro parte lucri, residuo lucri sibi reservato, non infert contractum venditionis et emptionis lucri sperati incerti: quia contractus venditionis et emptionis lucri sperati incerti est etiam contractus commutationis, et debet ita fieri cum paulo sicut fieret cum tertia persona. Constat autem quod tertia persona non emerit a petro lucrum speratum ex centum hoc modo, scilicet ut ipsa tertia persona nihil in presenti acciperet, sed solum spem habendi lucrum ultra quinque pro centum, et ex ista sola spe obligaret se ad dandum petro singulis annis quinque pro centum ex lucro illorum centum. Et circa hoc non oportet aliam probationem afferre: quoniam mercatores ipsi locupletissimi testes sunt, quod quilibet muturus hunc contractum, pretium aliquod ultra illam spem exigit pro sua obligatione et periculo. Et quia in casu proposito ista certificatio sperati lucri absque pretio alioquin imponitur paulo, manifeste patet quod non intervenit hic contractus emptionis et venditionis sperati lucri, sed solum contractus societatis cum illis conditionibus, falso ergo exponitur contractus iste. Hec de primo.

Quo Ad secundum, licet dicti tres contractus in veritate tamen fieri possent distincte et seorsum dicti contractus cum appositis pretijs, dicendum occurrit quomodo licite vel illicite fieri possunt. Dupliciter autem contractus societatis possunt dici duo contractus coniungi, scilicet ex pacto et sine pacto. Et siquidem contractus societatis habeat hec pacta annexa. scilicet paulus teneatur assecurare capitale et certificare lucrum sine aliquo pretio, manifesta est iniustitia, nec eget declaratione aliqua: quoniam ex dictis satis patet quod esset societas hec leonina. Si vero contractus societatis habeat hec pacta annexa scilicet ut paulus teneatur assecurare capitale, et certificare lucrum pro eodem pretio, quo tertia persona assecuraret et certificaret, ad hoc paulus iniuste aliquantulum gravaretur quantum est ex ratione iustitie: quoniam contractus societate habente suam equalitatem non debet secundum iustitie rationem superadiungi paulo hoc gravamen scilicet quod teneatur assecurare capitale et certificare lucrum illo pretio quo alius faceret: quoniam constat quod ex equalitate societatis ad hoc non tenetur, licet gratiose posset hoc facere, sicut non est licitum ex pacto obligare

accipientem mutuo ut teneatur remutuare, quibus hoc gratiose possit et debeat facere. Dicit autem in iustitie rationem: quod si ex quasi cōdicto cōmuni pacta hec in consuetudinē deducta ut licita essent sicut pactum de retrouendendo introductum cōmuniter est in detestationē fraudis usurarum: tolerari possent ista pacta ratione huiusmodi consuetudinis, que tamen non esset introducenda: quod in fauorem est fraudis usurarii. Asperitur enim per hec pacta via palliandi usuram cum damno virore industria, qui hec pacta subeunt quia egent pecunijs ut possint de suis industrijs viuere: minus malum est eis hec pacta subire quam cum manifeste interesse inuenire pecuniam eis opportuna. Ceterum pacta autē si dicti contractus superueniant cōtractui societatis, ita ut cōtractus societatis fiat libere ex omni parte cum debitis conditionibus societatis et sociorum, sed seorsum ac dispartite superaddantur isti contractus ut petrus a cura sollicitudinis se exponeret, et a timore fraudis se liberet, dicendum occurrat quod contractus assecurationis capitalis et contractus certificationis lucris ita possunt licite fieri inter petrum et paulum socios, sicut inter petrum et tertiam personam possent licite fieri: adhibitis scilicet honestis pretijs secundum iudicium sapientum in illa arte, illo tempore, in illo loco, cum tali persona, et breuiter consideratis individualibus conditionibus que scientifice determinationi non subsumunt. Constat namque quod tali tempore vel propter talem personam vel propter talem artem in tali loco non inueniretur assecurator aut certificador lucris non solum quinquaginta pro centis, sed nec in minimo. Et propterea non videtur ab his usurarum fraude fieri si promiscue presuppōnatur cum qualibet persona aut in quolibet artificio lucrum certificandum quinquaginta pro centum, aut capitale saluum. Experiencia siquidem testis est multos ex vicio persone, multos ex temporis euentu et deficere. Hec de secundo.

Quo Ad tertium, satis patet ex dictis, quod absolute loquendo in questione casus propositi tam ut proponitur quam ut exponitur, iniustum est societatem hanc inire, et petrum teneri in foro anime ad restitutionem si huiusmodi societatem cum paulo de facto contraxit: quoniam eum iniuste grauauit, de facto conditiones usurarias apponendo capitalis salutis et lucris certi: ut manifestum esse puto ex dictis. Hec sunt pater amantissime, que mihi occurrunt pro solutione questionis propositae. Rogo ut orietis deum pro me. Rome die prima aprilis. 1515.

Et eundem ad eundem. Responsio. xij. Reuerende pater schedula quinquaginta duorum, nescio cur? viri notabilis scrupulose conscientie peritis a me satisfacti: quum tibi per vobis optime illi satisfacere potuisset, si mihi hanc sarcinam imponere noluisset. Et ergo charitati vestre et illius conscientie non desim, quibus conualescens, respondere curabo repente reuersuro latores responsione breuiter.

Est igitur primum dubium, an sit simpliciter de necessitate salutis penitentem contineri de singulis peccatis numeraliter in eadem specie, quando potest ea sigillatim ad memoriam reducere. Et est ratio dubij: quod hoc videntur committere doctores in 4. sententia. Ad hoc dubium breuiter dicitur, quod licet quidam videantur hoc sentire quantum ad integritatem satisfactionis (ita quod sicut sigillatim in singulis peccatis mortalibus adimplevit voluntatem suam contra deum, ita si integre satisfacere debet, oportet quod sigillatim totos detestetur crimina sua) si quis tamen diligenter consideret, nec ad contritionem, nec ad confessionem, nec ad satisfactionem exigitur huiusmodi numeralis dearticulatio peccatorum. Et de contritione quidem patet ex veteri testamento (quod in quacumque hora ingemuerit peccator, omni iniquitatum eius non recordabor) et ex nouo: quod dimissa sunt mulieri peccatrici peccata multa, quoniam dilexit multum. Impossibile siquidem est in quacumque hora ingemiscimus? relinquendo peccatorum multitudinem copiosam, oia dinumerare: et ratio demissionis peccatorum non detestatio multiplex sed multa dilectio redditur. Et vtriusque ratio est: quod momentanea contritio virtualiter extendens se ad oia crimina commissa, sufficit ad salutem, et tanta potest esse quod sufficeret ad omnimodam satisfactionem: ut de latrone creditur. Non minus siquidem satisfacit debitor centum quadrantis, si dat vnum aureum valentem centum quadrantes, quam si daret centum quadrantes numeraliter. De confessione vero clarum est, quod vnicuique verbo potest confiteri centum milia peccatorum: nec oportet sigillatim singula numeraliter dicere. De satisfactione autem eadem est ratio, que de contritione dicta est: vnum siquidem opus penale magnum multis parvis equiualeat, et tanto melius est quanto maioris est virtutis.

vnum magnum opus quam multa parua facere: ut patet in ethicis. Sententia igitur doctorum in quarto verificatur in hoc quod oportet de singulis aut formaliter aut virtualiter contineri.

Secundum Dubium, quod circumstantia loci sacri est necessaria circumstantia ad hoc breuiter dicitur, quod tunc tantum quando actus peccati commissus directe contrariatur sanctitati loci. Et ad hoc sanctificatus est locus, verbi gratia: Locus consecratus est ad sepulturam vel ad cultum diuinum, et ex consequenti ad libertatem confugientium et depositarum rerum et huiusmodi: quando ergo sit contra ista, tunc et non aliter venit consistenda circumstantia loci sacri necessario.

Tertium Dubium est, si tam venditor quam emptor sciatur naturam rei et valorem, an nullus subsit peccatum si res vendatur pro maiori vel minori pretio. Et est ratio dubij: quod scienti et volenti non fit iniuria, et si in casu subsit peccatum, declaratur unde oritur peccatum illud. Ad hoc breuiter dicitur, quod si res venditur pretio quod est extra totam latitudinem iusti pretij, nec aliqua hic interuenit donatio (ut presuppōnemus esse) sine dubio peccatum est. Nec oportet querere aliam originem huius peccati quam inequalitatem rei ad rem scilicet pretij ad rem emptam: in hoc enim consistit ipsa iniustitia opposita commutative iustitie. Occasiones autem peccandi, quum possint esse diuerse et sint per accidens, extra artem relinquuntur. Quomodo tamen necessitate compellente id fieri videtur: que causa fat inuoluntarium mixtum. Hec est simile quod pro simili adducitur de puella pauperum, que nubet viro sententiati nisi necessitate paupertatis cogente ducta: matrimonium enim non est contractus in equalitate rei ad rem consistens, sed socialis coniunctio: ad quam per accidens se habent diuitie et paupertas, et consequenter metus seu fuga paupertatis, et cetera spectantia ad id. Sit ergo satis iniuria in casu posito scienti et volenti voluntario mixto.

Quartum Dubium est, an principes terrarum per consuetudinem possint sibi licite appropriare feras. Et est ratio dubij: quod auctoritate legis nature, fere durante earum naturali libertate appropriant cuilibet occupanti: ut patet in 2. de re. diu. s. fere. Et consuetudo contra nature ius videtur irrationabilis: et si per scriptum ab huiusmodi iure introducta, non videtur tuuare principes. Ad hoc dicitur, quod quum proprietates rerum ex iure sit positio, et consuetudo ad ea se extendat que iuri sub sunt positio, non est quod sicut lege positio appropriari possint alicui fere, et ita consuetudine possit huiusmodi appropriatio fieri. Et hoc manifestum est in piscibus, dum vendunt iura piscandi. Et constat quod populus habens dominium alicuius silue, possit legem fere quod solus rector possit ibidem venari. Hec hoc prescriptum fit iuri nature: quoniam de iure nature non sunt fere communes, nisi ne gatiue: hoc est quod nulli eas appropriant. Cui quo clare fiat quod a superueniente iure legis vel consuetudinis potest appropriatio fieri sicut de reliquis. Nec est contra allatam legem: que loquitur de feris que in nullius bonis aliquo iure sunt: dictas enim feras consuetudo in bonis principis possit.

Quintum Dubium, an dicti principes possint ita districte prohibere dictarum ferarum captionem ut nullus subditus possit eas capere quin grauissime puniatur, etiam si capiat eas ut se a damno preseruet quod inferunt in blasdis vel huiusmodi. Et huc annectit aliud, an possessores principum possint eos absolueri si nolunt huiusmodi statuta renouare. Ad hoc dicitur, quod licet principes possint huiusmodi venationes prohibere, non tamen possunt prohibere in damnum aliorum: imo tenentur ad restitutionem principis de damnis illatis a suis feris ex hoc quod non permittunt alios venari, sicut habens bouem conuictam sibi notum et non providens, tenetur de damnis subsequitis. Et ex hoc patet quid debeant facere possessores talium principum: quum enim iniustitia sit peccatum mortale de genere suo, et statuta hoc sit iniustum, non debent ipsos absolueri nisi desistant a peccato. Bene valete, et pro me orate. Rome secunda maii. 1514.

Et eundem ad eundem. Responsio. xij. Tuis pater venerande, petitis quibusdam in commentariis nostris super secunda secunde tanquam dubia seu obscura declarari, de istis huiusmodi responsionem ob impedimenta imbecillitatis et occupationum aliarum. Actus vero nunc aliquod otij, satisfaciendum charitati tue duxi: ut nouit quibus hec obscura vident, magis elucescant. Inter ista: quod res clare sunt.

Primum Igitur dubium propositum est: quia in. q. 1. ar. iij. dictum est, quod licet vendere iudeis res quibus ipsi vtuntur in suis sacrificijs: in. q. autē. 169. ar. ij. ad quartum, dictum est non licere cooperari ad reedificationem synagoge iudeorum.

Facile responderetur in primo loco sermonem fuisse de his rebus que non per se ordinantur ad superstitionem iudaicam: sed de rebus indifferentibus, quibus tamen ipsi iudei abutuntur ad superstitionem suam. In secundo autem loco sermo est de synagoga que presuppōnitur per se ordinata ad superstitionem iudaicam. Et propterea eadem virobis seruata est sententia: ut patet legenti vtrumque.

Secundum Est. In q. 1. ar. iij. dicitur quod occultissimum est. In q. 69. ar. j. dicitur quod auctor homicidij occultus, non est sub iudicio humano: quia persona est occultissima. Soluitur hoc dubium declarando differentiam quam non peccat mouens hoc dubium. Aliud est enim inducere ad totum hoc, scilicet minus peccandum: et aliud est inducere solummodo ad ly minus. Primum nunquam est licitum, et hoc in primo loco dicitur. Secundum est non solum licitum sed sanctum imo et angelorum officium, et hoc in secundo loco dicitur. Et hinc fit ut adulterum quum aliter non valeamus retrahere, ad simplicitatem fornicationem licite puocemus: non hortando ut fornicetur, sed si sine vultu satisfacere voluptati alieno non iniurietur thoro. Nec tamen oportet huiusmodi conditionales semper expungere, sed sufficit quod eas mente retinere pro loco et tempore ut sapiens iudicabit. hoc enim non est inducere ad malum maius vel minus, sed est rem retrahere a malo maiori. Sicut frequentissima exercitatio hoc a redimentibus verationem suam: ut fecerunt illi decem viri apud hiere.

Tertium Est. In q. 78. ar. iij. dicitur nullo modo ly inducere ad minus mali etiam paratos: in. q. autē. 95. ar. 3. in. v. ca. duelli, videtur dicitur quod ly inducere ut peccet minus. Soluitur hoc dubium declarando differentiam quam non peccat mouens hoc dubium. Aliud est enim inducere ad totum hoc, scilicet minus peccandum: et aliud est inducere solummodo ad ly minus. Primum nunquam est licitum, et hoc in primo loco dicitur. Secundum est non solum licitum sed sanctum imo et angelorum officium, et hoc in secundo loco dicitur. Et hinc fit ut adulterum quum aliter non valeamus retrahere, ad simplicitatem fornicationem licite puocemus: non hortando ut fornicetur, sed si sine vultu satisfacere voluptati alieno non iniurietur thoro. Nec tamen oportet huiusmodi conditionales semper expungere, sed sufficit quod eas mente retinere pro loco et tempore ut sapiens iudicabit. hoc enim non est inducere ad malum maius vel minus, sed est rem retrahere a malo maiori. Sicut frequentissima exercitatio hoc a redimentibus verationem suam: ut fecerunt illi decem viri apud hiere.

Quartum Est. In q. 147. dicitur: Excusant quod oino ce naturis tpe ieiunij exhibet cenam: et doctor sanc. dicit non licere exhibere vinum volenti omnino se inebriare. Soluitur hoc, dicendo quod exhibens cenam ministrat homini, non vitio: exhibens autem vinum, manifeste ministrat vitio. Ad patet ex differentia inter vacante cenam et vacante ebrietati: nam vacans cenam, vacat actui humano: et deformitas vitij, solummodo se tenet ex parte circumstantie cenantis: puta quod quando non debet cenare. Vacans autem ebrietati, vacat actui per se deformi: ebrietas enim presuppōnitur per se praua.

Quintum Est. In q. 72. ar. 3. Sicut i alij intus sufficit restituere et non oportet petere veniam, ita nec in contumelia: in quol. autē. q. illa an in usura transierat dominum vtrum videtur dici. Abi habet quod translatio non est oino voluntaria, oportet non solum reddere pretij agri, sed aliqd correpondens illi conditioni inuoluntarij: sicut semper in restitutionibus faciendum est. Soluit hoc, dicendo quod petere veniam, dupliciter concurrere potest, vno modo ut pars restitutionis. Et sic si contingat ad restitutionem honoris oportere veniam petere, ita necessaria est venie petitio, sicut necessarii est quodlibet aliud requisitum ad integritatem satisfactionis. Et hoc nunquam negatum est: quoniam semper affirmata est integra satisfactio, quod pculdubio intellegendum est cum oibus requisitis ad eius integritatem: ac per hoc cum petitio venie si ex parte restitutionis honoris exigit. Alio modo petitio venie concurrat ut res restitutionis distincta. Et sic dictum est quod non est necessaria: quoniam sicut in ceteris iniurijs sufficit integra exhibere satisfactio, et non oportet petere veniam, ita et in contumelia: quoniam petitio venie ultra restitutionem honoris, annexa habet submissionem petentis veniam, ad quam submissionem non facile quilibet fieri potest, ideo prudentis viri consilio relinquatur si casus accidat in quo integritas restitutionis honoris debiti contumelia passo exigit petitionem venie.

Sextum Dubium est. Cur neque in textu neque in commento totius secunde tractatur de famosis murmurationis vitio.

Ad quod dicitur, quod murmuratio non est genus aut species alius vitij: sed circū multa vitia ut imperfectum quid in multis

speciebus vitiorum: et propterea non debuit specialis de murmuratione fieri tractatus, quum de generibus et speciebus vitiorum tractatum est. Neque tamen silentio inuoluta est: quoniam murmuratio ut imperfectum quid sonat in vitij verbo: rum (puta contumelia, detractio et susurratio) tractata intelligit iter imperfectas contumelias, susurratioes: et detractioes et similiter quatenus sonat imperfectus quod in vitij actionum vel passionum intus vel extra (ut inobedientie, impatientie vel presumptionis) tractata quod intelligitur cum imperfecta inobedientia, impatientia et c.

Septimum Dubium est, quid importat scrupulus conscientie quo stante licite operamur oppositum.

Ad hoc quesitum dupliciter videtur ab alijs responderi. Quidam enim distinguendum putant quantitate ambiguitatis: ita quod quum quis scrupulum habet de aliquo actu exercendo (puta an liceat pulsare in die festo si sic fluctuat, quod plus aut eque credit esse illicitum, scrupulus est quo stante non licet sibi pulsare in die festo, si vero plus credit licitum esse cum hesitatione tamen illiciti, scrupulus (inquunt) est quo stante licitum est illi pulsare in die festo. Quibusdam autem videtur ad rationem licite operationis exigi fidem certam excludentem omnem hesitationem: alioquin periculo peccandi contra conscientiam exponeret se operans cum formidine alterius partis. Et apud istos scrupulus contra quem licet agere non est hesitatio aliqua de opposito: sed consistit potius in quadam apparentia. Adhuc autem occurrat dicendum, quod siue scrupulus occurrat ex parte appetitus (ut contingit timentibus peccare in aliquo actu, et nesciunt quare) siue ex parte rationis (ut contingit his qui ex aliqua ratione magna, mediocri vel leui fluctuant distinguere oportet de modo, an huiusmodi hesitatio seu vacillatio sit modo speculatiuo vel modo practico: hoc est an dubitet de licito vel illicito secundum se, vel ut est ratio operis sit hic et nunc. Nam si quis dubitaret an pulsare in die festo sit licitum vel illicitum, et tamen non dubitaret sibi tunc esse licitum pulsare, iste non peccaret pulsando, quicquid magna esset dubitatio apud eundem de actu pulsandi secundum se an sit licitum vel illicitus, et similiter quantifungens esset maximus timor de eodem. Et per oppositum si quis esset certissimus de actu pulsandi secundum se quod est licitus in die festo, et tamen fluctuaret de exercenda nunc a se pulsatione, ita quod ratio applicandi se ad pulsandum, cum ambiguitate applicat, illicitus quis pulsaret: intellectus siquidem speculatiuus nihil dicit de operando. Et si certitudo speculatiua exigeretur, non solum rudes qui sola certitudine adhesionis aliene doctrine sunt contenti, sed doctores aliorum passim periculo se exponerent: eo quod innumera sunt dubia quorum altera partem sic amplectuntur ut ab his scrupulo operentur, et tamen an veritatem speculatiue euidenter habeant non pertinaciter asserunt, difficile enim inquit ari. est nosse se scire: quod difficile est discernere ac scire an ex proprijs et sciat. Et diuersitas ipsa opinionum circa aliquod vnum nata est reddere intellectum speculatiuum nutantem. Non est ergo in hoc quesito spectandum ad hesitationem magnam vel parvam, ad fidem certam vel incertam de licito vel illicito absolute: sed ad rationem operandi in singulari. Si enim applicatio ad operandum certa est, quod tam in ratione quam in appetitu fluctuet, scrupulus est quo stante licite oppositum operamur, si autem applicatio ipsa ad opus fluctuat circa rectum vel obliquum moris, scrupulus est conscientie contra quem illicite agitur, et obliquitas moralis incurritur. Ratio autem horum est: quod in proposito conscientia non significat scientiam, sed applicationem cognitionis ad opus exercendum: et propterea scrupulus conscientie qui per se opponitur conscientie in ipsa applicatione consistit, et cadit ratione scrupulus omnis ad ipsam applicationem non se extendens, conscientie non opponitur. Hinc enim fit, ut vacillatio conscientie in applicatione consistens deformem reddat actionem, quoniam sit applicatio modo quo non debet, debet enim potentia rationalis determinari ad vnum si recte exire debet in actum aliquem discriminat exponitur vtriusque oppositi, si fluctuante illa quis vtitur. Fluctuans enim quantum sapit fluctuationis, tantum sapit in determinationis: ac per hoc indebiti modi operandi. Et hoc ambe supra dictae opiniones forte intendebat. Prima enim ad hesitationem intellectus in se videtur respectu: secunda autem de fidei certitudine ut est ratio operis, intelligenda est. Bene vale, et ora pro me. Rome nono february, anno salutis. 1514. D. xxi.

De voto et unitate peccati

Respondens ad eundem super. v. quesitis. Responsio. xiiij. **Alas** Generande pater frequenter me pñs dubitationibus non ut discas, qui a-
lios gloriose docet et verbo et scripto: sed ut expli-
cem potius sensum meum. Unde charitati tue sa-
tisfacere cupiens, propolis questionibus breuiter
respondere curauit.

Queris Ergo primo cur in commentarijs nostris sup
secunda secunde. q. xxij. arti. ij. respōsione ad
tertium. z. q. 83. arti. iij. in fine permittitur simul stare bonita-
tem substantialem atque veniale peccatum. Unde nanq con-
furgere videt ut iustus in bono quolibet opere ob aliquam ac-
cidentem imperfectionē simul mereatur et peccet venialiter:
ut iherani noniter dogmatizant.

Huius quesito respondetur primum, non esse in cōmentarijs
nostris scriptum vnum atq eundem actum numero esse simul
bonū bonitatem essentiali et malū venialiter ut pz intuenti. Nā
in primo loco allegato peccatū veniale dicit omisso: bonitas
autē essentialis saluat in animo seu in virtutis habitu. in secū-
do quoq loco bonitas ponitur in actu orationis, peccatū au-
tem veniale in obmissione. Deinde dicitur, ad re potius spe-
ctando q ad verba, qd magna est differentia inter has duas
combinationes scilicet bonitatem substantialem cum peccato
veniali, et meritum cum peccato veniali. Nam prima combinatio
frequenter simul concurrat in eodē numero actu, duz sepe, faci-
mus actus moraliter bonos ex suo genere, cū aliqua circumsta-
tia moraliter mala: ut quū quis reddit mutuum, non tamē ea
hilaritate qua debet, et sic de alijs. Secunda autē combinatio
nunq simul inuenitur in eodem actu: quoniam nullus peccatō
meretur vitā eternam. Est enim tante vis peccatū veniale, ut
tollat ab actu quē afficit meritum eterne vite: qñs nō tollat
eterne vite meritum a persona: multi enim sancti viri absque
hoc quod perdunt eterne vite meritum peccant venialiter: ve-
rum per illos actus qui peccata sunt venialia, non merentur
vitam eternam. Hinc clare patet, ex hac et sana doctrina non
sequi quod iustus in quolibet suo bono opere peccet. Nam
et si posset in opere aliquo bono ex genere peccare, in nullo ta-
men opere meritorio posset peccare.

Secundo Queris ex eisdem cōmentarijs. q. 62. arti.
vi. circa respōsionē ad tertium: vbi dicitur
nō oportet restituere cū damno in re superioris ordinis et. qd
videtur ex hoc sequi mulierē que ex adulterio suscepit prole,
non teneri ad se prodendum, quantumcūq veri heredes in-
de damnificentur: quod tamen sententia notabilium viro-
rum refragatur. Huius obiectiō respondetur, mulierem que ex
adulterio genuit, et propterea veri heredes damnificantur, nō
teneri ad damnificandam seipsam in fama, ut quantum in se
est veros heredes a damno hereditatis preferuer. Quoniam
quemadmodum cessante in iudicia coactione non tenetur ho-
mo perdere vitam aut libertatem ut satisfaciatur debito pecu-
niario, ita nec tenetur mulier huiusmodi perdere famam aut
vitam pro euitando damno alieno in re pecuniaria. Et si hoc
aliquibus (ut dicitur) viris notabilibus graue videtur, mirādum
potius mihi videtur de ipsis: quum decretalis de pe. 2. remis-
ca. officijs, expresse dicat mulieri que timet viro suo hoc indi-
care, non esse denegandam penitentiam. Constat enim q certi-
tudo de perdenda fama pensanda est sicut timor: et. quum nō
solum melius sit nomen bonū q diuitie multe: sed tolerabi-
lior sit mulieris feruitus aut mors q eius infamia si communi
consanguineorum voto creditur.

Tertio Queris ex eisdem commen. q. 78. circa art. iij. z
nescio quo opusculo nostro: vbi dicitur vitētem
malitia alterius semp petere debere aliquid absq peccato pre-
stabile. si solidū est hoc fundamentum. Nam videtur quibus-
dam hoc nō oportere, ob id quod apud aug. licite petitur iura-
mentum ab eo qui per falsos deos iurat, ita quod si per verum
deum iurare vellet non admitteretur iuramentum: ut proinde
petitur in quantum per falsos deos iurat: ergo petitur quod
sine peccato fieri nequit: ergo potest etiam peccatum licite pe-
ti dummodo nullum agatur preiudicium salutis.

Ad huiusmodi obiecta respondet solidūmū esse factū fun-
damentū scilicet nunq licitū esse petere peccatū: et implica-
re contra dictoria, petere peccatum et nō agere in preiudicium
salutis: quoniam ipsum petere peccatum, est peccatum. Quod
ex eo patet, quod qdquid licet petere: licet etiā appetere: quū
petere actus humanus sit ab appetitu rōnali qui volūtas est,

procedens. Sed cōstat quod non licet appetere peccatū alte-
rius q tuncq parari. scriptum est enim de charitate: quod
non gaudet super iniquitate: ergo non licet petere peccatum
alterius q tuncq parari. Aug. autem ut patet in epistola
ad publicolam, non dicit barbari iuramentum si veller iurare
per verum deum non esse admittendum: sed vtentem fide bar-
bari firmata iuramento per falsos deos, non cōmunicare pec-
cato illius quo per falsos deos iurat, sed fidei. i. fidelitati qua
dicta sunt. Unde petens iuramentum ab idolatra, petit opus
sanctum quod ille potest si vult absq peccato prestare: quia
nihil aliud petit nisi fidem iuramento firmatam: quod ille pre-
stare potest si vult, credendo in vnum solum verum deum et iu-
rando per illum, sed ex sua infidelitate apponit ipse iniquita-
tem iurando per falsos deos. Falsum ergo opponitur, dicēdo
q si veller iurare per verum deum, iuramentū non admittere-
tur: nisi forte obijciētes referāt hoc ad irrisoriam iurationē:
quasi idolatra non vt iuramento sed vt vana et superstitiosa
iurādī adinuentione, illo vtetur iuramento p iusm chisti.
Iuxta hūc em sensum, fateor: q non admitteretur: non est defe-
ctu chistianozū, sed ex defectu idolatrarum qhibētū hoc nō
vt iuramentū. Sz ex ista refutatione si accideret, nō sequitur,
ergo petendū esset vt iurarent per falsos deos: sed ergo peten-
dum esset vt iurarent z non irrideret veraz fidem. Et tunc vt
prius dicebatur, non petitur nisi iuramentum: qñs sciat q
iurans, iniquitatem apponit iurando per falsos deos.

Quarto Queris ex eisdē cō. q. 88. circa art. 3. An sicut
votum abstinentie vxoris sic z votum conti-
nentie viri irritare possit, sicut vxor secuta sit atq tuta.
Huius questionē respondetur non esse eandē rationē de vxor-
is voto circa abstinentiā z circa continentiā quo ad irritatio-
nem a viro: quoniam potestas irritadi vota vxoris, spectat ad
virum quatenus gubernator est, z vxor est illi subdita. Circa a-
ctus autem continentie, vir z vxor ad paritā censentur: z pro-
pterea non spectat ad potestatem viri irritare votū continentie
vxoris: quod non potuit facere nisi quantum ad petitionē de-
biti: secundum quam libera est nec viro subditur.

Quinto Queris an sit mēs sancti rho. in. iij. sen. dist.
xviij. q. ij. ar. j. q. iij. prout qdā sibi inuolunt,
q excommunicatio iniusta priuet suffragijs ecclesie: cuius cō-
trarium in quadam questione speciali nostra legisse dicis.
Ad hāc ambiguitatē respōdetur duos esse modos, quibus
cōmunia ecclesie suffragia participant a christi fidelibus. Pri-
mus est per cōmune ecclesie intentionem, qua cōmunia suf-
fragia pro ecclesie mēbris cōmunitur sunt. Secundus est per
speciale alicuius fidelis z precipue ministri ecclesie intēti-
onem, qua cōmunia suffragia dirigitur pro isto particulari vt
quum aliquis dicit vel facit dicit missaz p ista singulari psona.
Excommunicatio autem iniusta habet suum effectum priuan-
do suffragijs ecclesie. hoc secundo mō: q timenda est non solū
ab excommunicato, sed ab alijs: ac per hoc alijs prohibetur ce-
lebrare speciali intentione pro illo, z pari ratione alia cōmunia
suffragia pro illo specialiter agere. Et iuxta hūc sensum intelli-
ge diuini thomam dicentem excommunicationem iniustā habere
effectum. Primo autē modo excommunicatione iniusta nō pri-
uat excommunicatū suffragijs ecclesie: quia ratiōabiliter inter-
pretatur cōmune ecclesie intentionem in suffragijs cōmuni-
nibus esse cōformē diuine dispensationi secundum veritatē, z
non secundū apparentiam aut errorem humanū (desēdit em
imitatione militans ecclesia a celo) constat autē q excommunica-
tio iniusta ex errore humano peccat, ac p hoc sub cōmuni in-
tentione ecclesie qua excommunicati priuant cōibus suffragijs
apud deū, non cōprehendit priuationē excommunicatorum iniuste, nō
em intendit ad dere afflictionē afflictio: z quos cogit ex huma-
no iudicio, ex cōiectā de priuare vno modo, nō propterea intēdit
priuare viroq mō. Et sic intelligēda sunt q alibi scriptissimus
q excommunicatio iniusta nō priuat cōmunitibus ecclesie suffragijs.
Hec mihi occurrerūt amātissime pater ad qñta tua scriben-
da: q si satisfecerint, gratie referant deo: sin alr, suppleat per-
spicacia tua. Bene vale, z oia p me. Rome die. ij. Junij. 1522.

Barisime Queris sup duo quesita (de voto. sz vnitāte vt plurificatio-
ne numerali peccati acti exterioris pp discontinuationē actus
interioris voluntatis) ad priorem sancti Adinuat. Rōsio. xv.
Frater acceptis literis tuis z su-
lentibus me de duobus, confide-
rās solutionē huiusmodi dubiozū multis profuturā,
statim respondere inter tot occupationes curauit.

Responsio XVI.

68

Primum igitur dubiū natum ex ratione voti est. Quomodo
sustinetur, q voti ē de meliori bono. i. bono supererogatiois,
z q religiose persone veneris vacantes agant cōtra votū: qñ
quidem cognoscere nō suam seu alienam fm se malū est: z ab-
stinere ab huiusmodi bonum est non supererogatiois sed ne-
cessitatis. Alterum dubium est. An is qui ad occidēdum ho-
minē pergit, quoties interrupta cogitatione inter eundē re-
nouat voluntatem affectumq occidendi, toties nouum pecca-
tum committat, an totum sit vnum numero peccatum, an ali-
quanta morā et quanta distingat hec peccata: per quid enim
inquis indiuiduantur voluntatis actus?

Ad primam Dubitationē facile dici posset, q pro-
pria quidem voti materia est bonū su-
pererogatiois: communis tñ voti materia est etiam bonum
necessitatis, non quatenus necessarium, sed quatenus volūta-
riū est, unde z iacob gen. 28. legitur vultū habuit se domi-
ni in deū. Et multi vouerūt se suscepturos baptismum seu xpi
fidē: vt gallicanus, z clodoueus. Et si quis vouerit se nō con-
miseri ad alteriū, si contrafaceret, non solū ad alteriū, sed fra-
cti voti reus esset. Unde religiose psonē nō solum abstinentiā
a cōiugio, sz ab actu venereo voluisse dici possunt: testante hoc
cōmuni a nunt sermonisq conceptu ac vsu, credimus namq
z. fatemur oēs castitatis votum in omni esse religiose. Constat
autem q castitas continentia non solū a cōiugio, sed a cete-
ris veneris significat, z sic votū castitatis non solū castitatem
supererogatiois, sed omnē respiciere potest z respicit. Despi-
cimus autem dici potest, q q per votum religionis persona
diuino cultui dicatur, ac per hoc sit alterius dei scilicet specta-
liter quo ad abdicationem etiā licitorū venereorum a se, vt co-
gitet que domini sunt: ideo non solū si coniugem de facto acci-
piat, sed etiā si ad alterius vxorem accedat, vel quomodolibet
alter veneris operam det, sacrilegium cōmittitur: vñ perso-
na diuina violatur. Et hoc in suo simili patet. Mulier cū nu-
bit, nihil aliud sibi illicitū cōiugali fide reddit, nisi libertatem
alterius coniugij. Lognofcit enim a quocūq nō suo, oīno ei
illicitū erat: nuptia tamē non solum alterius de facto cōiugium
cōtrahit, sed si cuiusq alteri consensit, z ad alteriū rea est p-
pter dictam rationem: q scilicet persona sua iam est alterius.
Sicut igitur stat, q fides coniugij nō respiciat ad propriā ma-
teriam nisi debitum coniugale huius z nō alteri coniugij (alteri
em psonē cōiungi omnino illicitū ex se est) z tamē cum qua-
cūq persona alter cōiungat coeat ad alteriū cōmittitur. Itā
q votum religiosi vt propriam materiam respiciat abstinentiā
a cōiugio, z tamē quomodolibet religiosus coeat, sacrilegium
cōmittit. Et vtrobiq (vt dictum est) eadē est ratio: q vtrobiq
persona sit alteri? quo ad partē generatiuam, ac iniuria semp
fit illi alteri. f. deo vel coniugi, z sic quemadmodū fides cōiū-
galis redidit in omnes actus venereos extra coniugium, sic
votum religionis in omnes actus venereos simpliciter.

Ad secundam Huius dubitationem dicit, q ibi est
vnum tantū numero peccatum, itā
to grauius qto pluries firmatum. Ad cuius euidentia nō
oportet inspicere per quid volūtatē actus indiuiduetur, sz
quid peccatum sit vnum vel plura. Multi enim actus volūta-
tis sunt vnum numero peccatum: vt patet cum quis actū intē-
tionis, fructuionis, electionis et. ad delectabile vnum habet.
Peccatū autem formaliter, cum de se ordinationem actus vo-
luntarij importet, vbi est vna numero deordinatio ibi est vñ
numero peccatum. Cum autem aliquis actualiter pergit ad
occidēdū, cōstat q in eo est actualiter voluntarium deordi-
natum in spem homicidij: ita q z verum est q hic actualiter
peccat in spem homicidij, z q voluntas eius est actualiter pec-
cans tali peccato: alioquin non voluntarie tret ad occidēdū.
Interrumpendo autem interiores actus circa idem nō fit no-
ua deformatio: sed multiplicatur actus voluntarij, ita q qd
prius erat voluntarium imperatum, modo est imperatum et
elictum, sed quotquot multiplicatur, in eandem incidunt
deordinationem voluntarij quam inueniunt augendo illam.
Ita q quemadmodum lumen a diuentens diaphano iam illu-
minato, non constituit aliud lumen, sed cedit in identitatem
cum eo quod inuenit, qñs fm se constitueret lumen nouum
ita quilibet actus elictus circa homicidij in pergere ad illud
cedit in identitatem actualiter inuenit voluntarij homicidij, qñs
fm se constitueret nouum peccatū homicidij: regulare qñ-
po est q accidens eiusdem speciei in eodem identificatur inue-
to. Hec sunt amātissime pater, que mihi circa vestra dubia

occurrunt. Superest vt vna cum fratribus tibi creditis oies
pro me, z bene valeas. Florentie. 27. aug. 1508.
Eiusdem super duo de conceptu entis quesita. ad magistrū
franciscum ferrariē.

Ad primam Queris ex acceptis vestris
solicitudinis literis pec-
pi libellum nostrum de analogia nominum vos p-
legisse, duosq dubia de conceptu entis mentem me v-
stram tenere, soluiq a me familiariter flagitatis.
Ego autem q primum cōpleui expositionem librorum de ani-
ma (cuius fini incumbēbam cum vestras recepi) respondere
curauit: ne pieclaro ingenio tuo deessem. Primum igitur du-
bium fuit ad hominem metipsum scilicet quia in cōmentarijs
de ente z essentia, sustineo vnum conceptum mentalem repes-
sentarium entis: et in tract. de analogia nominūz video hoc
negare. Secundum autem est ad diuini thomam: quoniam
ego in prefato libello sustineo analogum non absolutū ab his
quibus analogum dicitur, et diuini rho. in. q. de veri. q. i. ar. i.
docet enshabere cōceptum vnum simplicem, ad quem omnia
predicamenta z transcendentia addunt, in quem resoluuntur,
qui est primo notus. Hec enim inuicem sibi aduersari vident:
quandoquidem si ens absolutū non potest a naturis rerum nō
erit simplicissimus nec primo notus: nec in quem vitimo reso-
luto fiat, z ad quem omnes addunt.

Ad euidentiam Huius, z specialiter primi, reco-
llo, q quicquid est imago alicui?
similis alteri, est etiā imago illius alteri? quatenus primo assi-
milatur: ac per hoc omnis cōceptus creature est conceptus dei,
sicut ois creatura aliqua est similitudo dei. Hinc ergo fit, qd
cum vnum proportionabilitate vt sic habeat singula mēbra si-
milia proportionabilitate, oportet q habeat etiā vñz cōceptū
mentale representatiuū illius vnus proportionabiliter. Nec
hulus oppositum teneo in tract. de analogia nominum, sz cōce-
ptus iste vnus numero in mēte fm ee subiectiū, est vñ ana-
logia fm esse representatiuū, nec representat vnā solā naturā:
sed vltra vnā quam determinate representat (a qua est im-
pressus) representat implicite ceteras similes illi pmo repse-
ntate fm id in quo proportionabiliter eis similes est: idem enim
est iudiciū de similitudine rerum inter se, z cōceptus mentalis
z rerū. Quemadmodum enim ois natura similis est nature
spine in sustinendo carnes animalij (in quo analogant ita cō-
ceptus mentalis ois vt sustinens carnes, est similis ois z spī-
ne: sz ois determinate, spine autē implicite, sicut etiā ipsum os
non est simile spine determinate, sed quatenus spina sustinet
carnes, sicut ipsum os. Hic est primus modus, quo analogū bz
vnum conceptum mentale: ac per hoc ens, cum analogum sit,
vñm hoc pacto habet conceptū in mente a rebus impressū.
Alter autem modus sup ipsius intellectus opere quo natus
est ad vnā diuiderē, fundat: z est tunc conceptus similis vn-
numero in mente, representas analogum quidē determinatē,
nullum autem eorum que fundant analogiā explicite. Contm-
git autē hoc, cum intelligens mentalem cōceptum quem pau-
lo ante dixim, expoliat ab illa determinata natura quā repre-
sentabat, z loco illius nature concipit pronomen aliqd referēs
naturas fundates analogiā in determinate, vt dī grātia: Si
cōceptus ois, est os sustinēs carnes: intelligēs loco ois po-
nat quid, z dicat quod sustinet carnes, tūc enim manifeste re-
presentat analogū explicite, implicite autē tantū nā fundates
analogiam. Est autem inter hos duos conceptus non solū
dicta ex radicibus differentia: sed etiā q primus ad quid rei
spectat analogi, secundus autē ad id nominis, neuter tamen
pfecte representat analogum. De quo scilicet perfecto seu ade-
quato explicite conceptu analogi interpretandum est, cū a me
vel ab alio scriptū inuenitur q nō potest analogum, vñm nu-
mero mentalem conceptum habere, sed vnum analogia tñ.
Et quoniam conceptus mentales sunt imaginēs rerū repe-
sentariū (nisi sint ficti) quemadmodū in mente conceptus
adequatus analogi non est vnus, sed exigit representationem
omniū fundantium analogiā, ita significatū analogi adequa-
tum z perfectū non potest sic abstrahi vt obijciat, repesente-
tur aut concipiatur absq fundantibus reb. Et sicut in mēte
duplex cōceptus imperfectus reperitur, ita res significata, extra
potest obijci dupliciter imperfecte scilicet vel in vñ explicite in
quo cetera obijciuntur indeterminate: vel in nullo explicite, sz
oia implicite, in solo formalissimo significato explicite. Nec
predicta contrariantur doctrinē. s. thome, ens enim pmo notū
opus. Laet.

Ad fratrem thomam ragulinum ordinis predicatorum.
Flecte Fili p[ro]p[ri]e tuis satisfacere vo-
 lens, consideraui in literis tuis que-
 stionem distinctam in quinq[ue] articulos circa em-
 ptionem rapta[rum] rerum in bello iniusto. ¶ Pri-
 mus est, an huiusmodi rapta etiam difficillime re-
 parabilia, sint iudicanda tanquam habita pro delecto. Ad
 quem respondetur negative: quia nec veri domini (quamuis
 non possint recuperare res suas) abdicauerunt a se dominuz
 illarum, nec ex conditione rei, loci aut temporis delectio hu-
 iusmodi confurgit: vt in thesauris et similibus. Distinguen-
 dam etenim est inter rem et rem videmus: rome: quoniam fere, ve-
 cres: et id genus reliqua publice exposita, rome nullum inue-
 nientia dominum quia nullus scit discernere, feras suas ab
 alienis: quum etiam vendentes lateat cuius fuerint: pro de-
 lectis habentur p[er] accidens et licite emuntur publice. Dicitur per
 accidens: q[uod] discernere nemo potest cuius fuerint: p[ro] publice ac-
 cidens quilibet emit, quauis non dubitet q[uod] pars dire-
 ptionis romane fuerint: hec enim signa de relectionis sunt.
 ¶ Secundus est, an rapta a priuatis, possint licite emi post die-
 seu certu[m] tēpus: vt nōnullę leges admittunt. Ad quę responde-
 tur negative in foro cōsciētię: quāuis ciuiles leges impunita-
 tē cōcedant ad euitandas lites. Et ratio illicite emptio[n]is in
 vtroq[ue] articulo est, q[uod] emit res aliena sine cōsensu veri domini.
 ¶ Tertius est, an in huiusmodi casib[us] in euentibus scienter

tota resolutio sumenda sit ex intentione vtilitatis proprie
vel domini: ita quod ementes pro sua totaliter vel principaliter
vtilitate, sint male fidei possessores: ementes autem pro domi
ni principaliter emolumento, recte faciant pretiumque repetes
re possint. ¶ Ad quem responderetur, quod per se loquendo nulli li
cet emere rem alienam sine consensu veri domini, si quis emit
etiam bonam fide, tenetur ad restituendum rem emptam quam
habet vero domino: nec potest pretium solum petere a vero
domino: quia tenetur ad restitutionem non ratione infusae ade
ptionis, sed ratione rei alienae que apud ipsum est. Nec hoc est
vertendum in dubium, loquendo per se et proprie. Dico autem
proprie: quia magni refert emere vel redimere: nam emere hu
iusmodi aliena non licet: redimere autem licet: sed redimitur
solus qui vice veri domini redimit occupatam ab alijs rem il
lius: unde non redimit nisi qui persona veri domini induens
significaturus est vero domino ut rem suam recuperet redem
ptionis pretio soluto. Nec solum licet sed pium est redimere
viliiori pretio huiusmodi res. Emere autem proprie et per se non
licet. Dico autem per se: quia per accidens potest esse licitum:
ut si cognoscam res raptas fuisse confanguinei mei, impoten
tis redimere et desistit omni spe recuperandi res suas, et pre
sumens gratum esse confanguineo meo quod ego fruatur rebus sic
irreparabilibus, emam illas. Sed eorum que contingunt per
accidens, non est certa regula.

¶ Quartus est, an dictum culusdam doctoris dictis sit: proba
biliter credo quod taliter emens, paratus reddere vero domino si
cōparuerit, credens tamen quod non cōparebit: et consequenter
sperans pro se rem habiturum, non peccat: quia verisimiliter
pōt de veri domini voluntate presumere: sit in conscientia tu
tum, et alijs divulgatum. Ad quem per dictis responsio, si
nec per se est licitum (quoniam ratione rei alienae tenetur ad re
stituendum vero domino sine pretio quod iuris est apud eum: nec
ipsa adepto caret iniuria, ex eo quod notum ementi est quod res
est aliena) nec per accidens apparet aliquid speciale excusans
adeptionem: quoniam communia tantum proponuntur in articulo.

¶ Quintus est, an emat recte quis ex pietate calices et huius
modi sacra, designatus quod manent apud infideles, daturus
propria auctoritate ea occurrenti ecclesie habito pretio. Et
huic adiungitur, an dominus talium sit censendus omnino
ignotus tante notitie regionis, puta Angarie. ¶ Ad quem
responderetur, quod hoc est vnum per accidens reddens licitam
emptionem. Zelus enim dei humanis omnibus preferendus
efficit ut licite quia hoc redimat de manibus infidelium, red
diturus est non illi ecclesie calices domine que nescitur at
tamē ecclesie christi: significatio ecclesie cui datur ut quum in
se est et publice et teneat pro ecclesia cuius erat et est restitutus
pretio redemptionis. Et quis non censenda sit ecclesia omni
no ignota cuius regio scitur: est tamen maior presumptio
locus est hac religiosa causa uni ecclesie de alia, quam mihi de con
fanguineo meo: quoniam unica domus est vniuersa per orbem
sparsa christi ecclesia. Nec sunt filii charissime que mihi occur
rerunt respondenda. Bene vale, et ora pro me. Rome, die. xxvij.
novembris. 1529.

Secundi tomi opusculorum Thome de Vio Caietani
Cardinalis. S. Xlvi. finis.

questionum de sacramentis, commentarijs
tertie partis adiectarum.

¶ De attritione ⁊ contritione questiones quatuor.

In attritio Possit fieri contri-
tio. **Questio.**
An exigatur ad contritionem quod sit
singulorum peccatorum mortalium. **Ad. 2.**
An peccator teneatur ad contritionem
quando recordatur peccatorum suorum.
Questio. 3.
An contritio remittat non solum culpam,
sed penam debitam peccato. **Ad. 4.**

De confessione questiones quinque.

An omnes teneantur ad confessionem. 126.1

An peccata mortalia totaliter occulta (vt sunt peccata in solo corde) sint necessario confitenda. 126.2

An oporteat confiteri in speciali singulas species et numerum certum peccatorum. 126.3

An peccata semel rite confessa, subsecuta absolutione et satisfactione possint iterum fructuose confiteri &c. 126.4

An confessio informis sit iteranda. 126.5

CDe satisfatione questionēs due.
An satisfactio possit esse de alias debito. Qd. 1
An pro cōtrito ⁊ confessio peccato imposita satisfactio, si exol
uatur in peccato mortali, sit iteranda. Qd. 2

¶ De ministro penitentie.
An sacramenti penitentie minister possit esse sacerdos absq[ue]
iurisdictione. Questio. I
¶ De sacro indulgentiarum questiones quatuor.

A thesaurus aliquis sit necessarius ad efficaciam
indulgentiarum. 126.
Ex quibus constat thesaurus unde sunt indulge
tie. 125.2
Quorum sint satisfactiones ex quibus constat the

saurus vnde fiunt indulgentie. 1203
 An hic thesaurus subditus sit dispensationi pape aliter q̄ pe
 sacramentorum collationem. 1204

De causa indulgentiarum questiones duæ.
An necessario requiratur rōnabilis cā indulgentiarū. Qd.
An ex hoc ipso q̄ in bulla exprimitur aliquid pro causa indu

De susceptione indulgentiarum questionēs due.
An p̄ter gratiam requiratur ex parte susipientis indulgentia.

An tempore quo fit opus pro indulgentia, oporteat operari esse in gratia. 120.

De sacramento matrimonij questiones tres.
An matrimonium contractum per procuratorem sit sacram-
tum. 126.

CAn matrimonij contractus non propter prolem aut vita

¶ De usu matrimonij questiones due.
An usus matrimonij sit licitus ante benedictionem. 126
An usus matrimonij sit licitus post benedictionem. 126

¶ De delectatione morosa questiones tres.

An voluntaria delectatio de cogitato actu licito conditi-
 ter sit mortale peccatum. 120

An vidua que voluntarie Delectatur de coniugali actu prius
rito peccet mortaliter. 126.
An voluntaria Delectatio de visa pulchra muliere, sit comp

Tractatus de indulgentijs index.

Quid est indulgentia.

Questiones tres circa assignatam diffinitionem indulgentie. Cap. ii

Solutio obiectionum in tertio ca. positarum, cōtra hoc quod
dare indulgentiam est actus iurisdictionis. Cap. v.
Solutio obiectionum in tertio ca. contra hoc q̄ indulgentia
est absolutio. Cap. vi.
Solutio obiectionum in tertio ca. hoc contra hoc q̄ indulgentia
respicit penitentiam intinctam. Cap. vii.
Responsio ad questionem de indulgentie causa primo propo-
sitam in ca. 4. Cap. viii.
Responsio ad secundam questionem de tempore vere peniten-
tie propositam in ca. 4. Cap. ix.
Responsio ad tertiam questionem in ca. 4. propositam de tem-
pore confessionis. Cap. x.

Index opusculi. 27. questionum.

A indulgentie ecclesie fiant de thesauro meritorum
 christi et sanctorum. ¶ 26.1.
En dare operaz ad acquirendas indulgentias sine
 imperfectionis. ¶ 26.2.
An occurrenti pauperi negans elemosinam quā
 ei daretur de necessitate. ¶ 26.3.

An indulgentia absoluendo ab iniunctis penitentijs, absoluat
a pena debita peccato apud diuinam iustitiam. 26.4.

ceptatā a viuis pro certis defunctis, anime illorum defun-
ctorum in purgatorio exsistentes liberētur totaliter a penis
purgatorii. 120.5.

An papa auctoritate clauium det indulgentiam animalibus
in purgatorio. 26.6
An quoties quis recordatur sui peccati mortalis, teneatur ha

Al confessorius peccata sua, id potissimum cogitare debeat q̄
faceret si non esset preceptum confitendi an etiam vellet cō
fiteri & inde iudicare cor suum.

An sit presumptionis cōfiteri venialia ⁊ oīa mortalia. 120.9
An circumstantia diei festi sit necessario confitenda. 120.10
An ad fructuosam absolutionem in sacramento penitētie ex

An sacramentalis absolutionis effect^{us} sit remissio culpe. ¶ 26. 12.

1. An excommunicatio punit a participatione interiori iude-
lium. Questio. 13

2. An cōfessor teneatur occultā seruare deliberationē cōfite-
se omnino occisum regem aut summū pontificem. 26. r.

in seipso emissionem feminis sibi displicet, peccet mortaliter audiendo vel prosequendo tales confessiones. **Id. 10.**
In purgatorio possit esse meritum aut charitatis augmen-

En anime omnes in purgatorio sint certe de sua salute eter-
na.

1. In imperfecta charitas necessario deferat secundum post mortem
timorem penalem. Questio, 19

2. An iustus timendo penam peccet. 125, 20

3. An omne precantum obliget ad peccatum mortale. 125, 21

3. An religiosus factus episcopus teneatur debito legali ad ob
servantias regulares. 126.2

2. *lis post completam prolationem verborum in quibus con-*
stitit forma. 125.2

talis ecclesie vt accipiat uxorem. 126. 24
An matrimonium legitime contractum inter christianos p
verba de presenti, possit ante carnalem copulam dirimi a

33. An vxor teneatur sub peccato mortali abstinere a carnali commercio viri publici concubinarij. 120, 2
125, 2

¶ Finis precedentis Indicis.

opus, Latet.

Opus. Lalet.

33 15

Secundi Tomi capitulum Index.

Index capitulum opusculi. xvij.

Responsionum.

De repositione

Quinq; articuloz luth. theri reprobatum.
Primus articulus est: verum est proclerbum & omniū hominum doctrinis de cōtione adhuc traditis pressantius, q̄ summa penitētia est non amplius peccare, & q̄ optima penitētia est noua vita. Secūdu. Remitti remittant peccata, nisi credat sibi remissa ēē quando p̄fiteretur remittit &c. Tertius. Error illorū magn⁹ est qui vā dunt ad cōmunionis sacramentū sub hac confidentia, q̄ sunt confessi, & quod cognoscunt esse se sine peccato mortali p̄ p̄ces & p̄paratōia p̄missa &c. Quartus. Thesaurus ecclesie vnde papa dat indulgentias, non sunt merita christi & sanctorum. Quintus. Si papa cū magna parte ecclesie haberet hāc vel illam opinionem et non erraret, tamen nec peccatum est nec heresis contrāferre (p̄sertim in re nihili p̄tinentē ad anime salutem) donec alterum per generale concilium reprobatū vel approbetur.

Responsio. i. Quid sentiendum de sex propositionibus, in laudē beati ioseph a quodam theologo predicatis: prima q̄ ioseph fuit magni meriti, & pater putatiuus christi, qui christum ipsum palpaui, & eo familiariter vsus est: secunda quod ioseph sanctus fuit verus vir virginis marie: tertia quod iacob autē genuit ioseph virū marie. tertia q̄ fuit verū matrimonium inter virginem gloriosam & sanctum ioseph: q̄ non potuit esse nisi per mutūam corporis donationē, que fuit inter ioseph & virginē. quarta q̄ istud matrimonium fuit p̄iūlegiatū: quoniam in isto matrimonio virgo nō dedit vsum corporis, licet per matrimonium dederit corpus: edocta a spiritali. vbi regulariter per contractū matrimonij datur corpus & vsum copule carnalis. quinta q̄ virgo maria dando corpus suū ioseph, dedit & sanguinem totius corporis: ex quo sanguine fuit completum corpus christi. sexta quod hec propositio est vera: ex sanguinibus ioseph fuit formatū corpus christi id est ex sanguinib⁹ p̄p̄is virginis marie a ioseph sancto datus per contractū matrimonij, fuit formatū corpus christi.

Responsio. ii. An matrimonij contractum a iuvene post q̄ religionem post discretionis annos ingressus est animo mutādi omnino vitā, et intra nouitiatu tamen annum egressus est ad secularem vitam & habitum, sit validum.

Responsio. iii. An adulter ipso facto sit priuatus iure exigendi debitum a coniuge innocente.

Responsio. iiii. Ad quatuor dubia. primū. An iuridice inquisit⁹ de aliquo crimine teneat & debeat nominare complices si non sunt infamati, & ante correptionem fraternam. secundum. An si ipse tales nominauerit, possit iudex contra tales procedere ad inquisitionem. tertium. An iudex sciens defectum alicuius a tribus vel quatuor non per modum iudicij, possit ipsum cogere ad dicendum veritatem. quartum. An infamatus de aliquo possit de omnibus inquiri.

Responsio. v. An iis qui ex iudeis originē dūcūt, si in nullo culpabiles inuēti nec alter suspecti nisi rōe originis sunt, possit negari ingressus religionis: & si fuerint nouitij, negari possit professio absq; peccato mortali: an sit hoc p̄ceptum charitatis. Responsio. vi. An. A. ingressus religionē quandam mendicantem, in quodā illius cōuentu regularis vite, cū animo deliberato perseverādi vsq; mortē in illa p̄iculari religioe & in illo p̄iculari cōuentu in seruitiū beate virginis cui ecclesia illa dicata est, post q̄ multos menses ibidem degit possit ob scelera ibidē impunita ad seculum intra probationis annum redire. Responsio. vii. An is qui in choro sic diuinū officij persoluit, q̄ sue chori versus submisit sibi soli dicit, alterius vero chori versus audit tantummodo, satisfaciatur p̄cepto ecclesie de persoluedis canonicis hōis.

Responsio. viii. Ad tres questuūculas: primā. An vsura soluta ab accipiente sine necessitate pecunias mutuo, sit restituenda illi qui soluit. secundā. Ad p̄ncipia etiā vsq; ad mortē in aliquo veniali, non ex cōtēptu fed q̄ est veniale, sit deneganda absolutio de ceteris peccatis. tertiā. Quomodo intelligat delictum publicum vt sine peccato possit reuelari: an quia pōt probari, an q̄ fuit de eo cōuictus coram iudice, aut quouis alio modo. Responsio. ix. An possit annua pensio ex beneficio ecclesiastico debita, p̄ certa summa pecunie semel persolueda vendi.

An petrus consignans centum florenos apud paulū mercato rem vt eis pro parte lucri capitali saluo, assignet. v. flo. residuo lucri sibi reseruato, licite contrahat, et ad restitutionem illorū in foro anime non teneatur.

Responsio. x. Ad. v. dubia. primū. An sit simpliciter de necessitate salutis penitēte confiteri de singulis peccatis numeraliter in eadē specie, quādo potest ea sigillatim ad memoriā reducere. secundū. Quando circumstātia loci sacri sit necessario cōfrenda, tertiu. An si tam venditor q̄ emptor: sciat naturā rei & valorē, nullūz subit peccatū si res vendat pro maiori vel minori p̄tuo. quartum. An principes terrarū per consuetudinē possint sibi licite appropriare feras, quinq;. An dicti p̄ncipes possint ita districte prohibere dictarū ferarū captionem, vt nullus subditus possit eas capere quin grauitime puniatur, etiā si capiat eas vt se a damno preseruet quod inferunt in bladīs vel humile modū.

Responsio. xi. Ad. vii. dubia. primū. Quomodo stent hec simul: licet vendere iudeis res q̄bus ipsi vtunt in suis sacrificijs, & nō licet cooperari ad reedificationē synagoge iudeorum. secundū. Quomodo stent hec simul: occultissima p̄ accidens subiacent ecclesie censurā, & auctor hominidū occultus nō est sub iudicio humano, q̄ persona est occultissima. tertiu. An hec sibi inuicē repugnent: nullo mō licet inducere ad minus malum etiā paratos, & licet inducere vt peccet minus: quartum. Quomodo hec se compariant. Esculantur qui omnino cenaturis tempore ieiunij exbent cenā, & non licet exhibere vinū volenti omnino se inebriare. quintū. Quomodo hec. Sicut in alij inuicē sufficit restituere & non oportet petere veniā, ita nec in cōtēptu: & q̄ translatio nō est omnino voluntaria, oportet nō solū reddere p̄tūz agri, sed aliqd̄ correspondēs illi cōditioni inuoluntarij, sicut semper in restitutionib⁹ faciendum est. sextum. Cur neq; in textu neq; in cōmōto totius secundē sedē tractat de famoso murmurationis vitio. septimū. Quid importet scrupulus cōscientie, quo stante licite operamur oppositum.

Responsio. xii. Ad quinq; dubia. Primū cur permittitur simul stare bonitātē substantiāle & veniale peccatū. secundum. Quomodo verificet quod nō oportet restituere cum damno in re superioris ordinis: quā ex hoc videatur sequi mulierē que ex adulterio suscepit prolem nō teneri ad se prodendū, quantumcūq; veri heredes inde dānificentur. tertiu. An hoc sit solidūz fundamētum vtentē malitia alterius, semper petere debere aliqd̄ absq; peccato p̄stabile. quartū. An sicut votū abstinentie vxoris sic & votū continētie viri irritare possit, sic vt vxor: secuta sit atq; tuta. q̄ntū. An sit mēs diuī tho. in. iij. sen. di. xviij. q. ij. art. i. q. iij. q̄ ex cōdicatio iniusta p̄uat suffragijs ecclesie. Responsio. xiii. Ad duo dubia. primū. Quomodo sustinet quod votū est de meliori bono id est bono supererogatiōis, & q̄ religiose persone venerēs vacantes agant cōtra votum. secundum. An is qui ad occidēdū hominē pergit, quoties interrupta cogitatione inter eundē renouat voluntatē peccandi, totiens nouum peccatū cōmittat, an totus sit vnū numero peccatū &c. Responsio. xiv. Ad duo dubia. primū. Quomodo sit vnus cōceptus mentalis entis. secundū. Quomodo hec stent simul analogū non absolutū ab his quibus analogū dicitur: & ens habet conceptum vnū simplicem, ad quē omnia predicamenta & transcendētia addunt in quem resolūntur, qui est primo notus.

Responsio. xv. Ad quinq; articulos circa emptionē rerūz raptarū in bello iniusto. Primus est an huiusmodi rapta etiam difficillimē reparable, sint in dicanda tanq; habita pro derelicto. Secundus est: an capta a p̄tariis, possint licite emi post diem seu certum tempus vt nonnullē leges admittunt.

Tertius est: an in huiusmodi casib⁹ in emētibus sciētē tota resolutio sumēda sit ex intentione utilitatis proprie vel dii &c. Quartus est: an dictū cuiusdam doctoris dicentis sic p̄babit credo quod totaliter emēs parat⁹ reddere vero domino si comparuerit, credens tamē quod nō cōparebit, & consequenter vtens pro se habiturū, non peccat: quia verisimiliter pōt de veri dii voluntate presumere, sit in cōscientia tutum & alijs diuulgandū. quintus est: an emat recte quis ex pietate calices & huiusmodi sacra designatus quod manent apud infideles, daturus propia auctoritate ea occurrēti ecclesie habito p̄tuo: & an dominus talium sit censendus omnino ignotus stante notitia regionis: puta hungarie.

Responsio. xvi. Cū iudicis capitulum secundi tomi finis.

De Concep. beate Virginis Caput I.

70

Opusculorum Thome de vio

Laetani, Cardinalis sancti Xisti Tomus Tertius.

Lui primo inest Tractatus de Conceptione beatissime Virginis Marie: Ad Leonem Medicum, decimum Pontificem Maximum.

Austum felixque

Sit Leo pont. maxime q̄ de supremo potestate tue opere prima offerende tue beatitudini luctubatione causa sese obulit. Definēti secretorū christiane fidei que nosse fo li deo natura conuenit in medium venit, p̄positum est vt decernas in lateranēsi synodo vtrum deus beatissimaz virginē mariā a peccato originali preseruauerit an mandauerit. Quo circa duo occurrunt scribenda. Primo vie decernēda ea que sunt fidei, modiq; quibus aliquid eiusmodi credendum sit, altera ordinaria: altera extraordinaria. Ordinaria est diuina reuelatio facta in primis autoribus sacre scripture, contenta in canonicis libris bible, traditionib⁹q; apostolorum in symbolo & alijs que constat ecclesiam per apostolos suscepisse: vt sacramenta. Reuelatio deinde facta apostolice sedis sine cum synodo siue sine synodo. Ihec enim differentia ad solennitatem & congruitatem spectat iudicij apostolici de his que sunt fidei, & non ad necessitatē: vt vniuersa testatur ecclesia, hereticos indubie tenens qui ab apostolica sede damnamur heresim sectatur. Reuelatio demum facta sacris doctoribus, his p̄cipue quoniam et vita & doctrina approbata est ab ecclesia. Sed est inter hec distantia multa: quoniam reuelationi contentē in sacra scriptura & decretalibus fidei inheremus tanquam necessarijs: ita quod se hereticum comprobat quicq; pertinaciter alicui homini aduersatur. Reuelationi autem sacre sanctis alijs quoniam doctrinam ecclesia suscipit, tanquam probabilibus inheremus: vt diuī Augustinus Thomasz scripserunt, & magistra rerum experientia continua testatur. Hec refert in sacra scriptura & alijs an aliquid sit reuelatum: explicite (vt creatio mundi, incarnatio verbi dei & alia eiusmodi) an implicite: vt sunt omnia illa quoniam opposita non possunt sustineri cum veritate sacre scripture & aliorū que certa fide scimus: nisi quod ingenio labore ratione & intellectu opus est vt manifestentur hec que implicite dicuntur contineri, esse necessario connexa illis in quibus contineri dicuntur. Quo fit vt in istiusmodi rebus antequam constet quid necessario connexum sit certis & indubitatis fidei traditionibus, vnticq; liceat quod rationabilibus sibi videtur amplecti, sine pertinacia tamē. Et hinc rationibus locus datur ad ea que sunt fidei: vt scilicet afferant rationes offendentes cōsona aut diuina fidei que in dubium vertuntur. Propter q̄ oportet omnes rationes ad ea que sunt fidei non ex solo naturali lumine sed ex lumine diuine reuelationis in predictis contentam resoluerē. Et ideo non ratio sed diuina reuelatio, non cuiusq; sed predictis facta est, cui fides nostra innititur: & scdm̄ eam oportet decernere quicquid in fide decernendum est. Extraordinaria vero via qua potest aliquid decerni in fide esse, si miraculo quod vere miraculum esset, deus attestaretur aliquid ad fides spectans. Sed hic esset opus cautela magna: tum ex parte operum mirorum: quoniam angelus satane transiret se in angelū lucis: & signa & prodigia facere multa pōt que nos vere miracula a solo deo factibilia putaremus: vt opera sanitaris & elementorum & similia. Unde & antichristus facturus dicitur tot miracula in oculis hominū vt si fieri posset etiam electi fallerentur. Tum ex parte illusionum, vt contingit in p̄dictis, tum quia signa teste apostolo. i. ad cor. i. 4. et beato gregorio in omelia. x. data sunt infidelibus non fidelibus, ecclesie vero tanquam fidelibus non infidelibus data est reuelatio prophetica & apostolica. Unde via signorū est est a diuina data marci vlti. p̄pter infideles ab ecclesia approbata quo ad fidem personalem. f. dicentis se missum a deo: vt in ca. ex inuncto. extra de heret. tamen nisi coram romana ecclesia euidentissime fieret verum & indubita-

tum non mirum sed miraculum, expresse ad testificandum hoc esse verum, non deberet romanus pontifex determinare aliquid fidei ambiguitatē ex hac via. Et rō est, q̄ habemus a deo ordinariam viam decretorum fidei: tantum vt si angelus de celo oppositum huius ordinariē vie diceret, non esset ei credendum: vt apostolus dicit ad gala. i. Accedit ad hec q̄ miracula que ab ecclesia suscipiuntur in canonizationibus sanctorum q̄ tamen maxime autentica sunt, quoniam homo mendax: licet sint certa quoniam scriptum est, omnis homo mendax: licet sint certa more humano, fidei autem christiane certitudo non humano more certa esse debet, sed infallibile omnino debet habere testimonij: quale nullus homo sed solus deus prestare potest. Unde & petrus apostolus celestis vocis in transfiguratione domini a se audite proprio testimonio tanquam humano vtens subiungit, & habemus firmiorem propheticum sermonem, subtingendo q̄ non voluntate humana prophetia allata est. Diuino ergo testimonio non humano certitudo haberi debet in decernendo iudicialiter res fidei. Ex dictis autem p̄t non solum decernendi via duplex, & modus duplex quo credendum esse decerni potest. Nam quedam decernuntur credenda tanquam necessario credenda, ita q̄ contrarium sentiens est hereticus, quedaz vero tanquam probabiliter & pie credenda, ita q̄ contrarium sentiens non est hereticus: vt de assumptioe beate virginis cum corpore, & sanctificatione eius in vtero maris & alijs huiusmodi communis ecclesie pietas probabiliter credit. Ratio autem quare omnis via taz ordinaria quam extraordinaria decernendi ea que sunt fidei sola reuelatio diuina est, in promptu est: quia scilicet ea que sunt fidei lumen humane mentis excedunt, & ex solo diuine voluntatis beneplacito dependent istiusmodi singularia, scriptum est autem q̄d que sunt hominis nemo nouit nisi spirit⁹ hominis, & que sunt dei, nemo nouit nisi spiritus dei & cui voluerit spiritus reuelare. Ihec de primo.

Actis deinde fuit manifestatur primo q̄ neutra pars que sit vt in dubium vertitur est necessaria credenda. Et ratio est quia neutra in sacra scriptura certisq; fidei dogmatibus necessarijs explicite habetur, & vtraq; pars sustineri potest cum veritate sacre scripture reliquisq; necessariis creditis a christi fidelib⁹. Et de parte quidem illa que tenet beatam virginē a peccato originali mūdatam, certum est q̄ fidei consonat, tum quoniam vniuersales propositiones de peccato originali in omnibus pure hominibus in sacra scriptura habentur: vt p̄t ad ro. 3. 2. 7. 2. ad cor. 5. tum q̄m vniuersali redēptioni christi in sacra scriptura tradite consonat, tum q̄m innumera sacrorum doctorum & sanctorum multitudo hāc partē explicite tenuit, vt infra patebit. De parte autē altera credente, f. beatam virginem preseruata a peccato originali, licet quidam scripserit q̄ cōtraria tur sacre scripture & determinationi ecclesie, quidam autem q̄ non: imbi tñ theologorum minimo distinguendum videtur circa sensum huius opinionis. Nam potest dupliciter intelligi. Primo vt beata virgo sit preseruata totaliter a pctō originali ita q̄ fuit exempta ab omnibus ad dictum peccatum spectantibus, secundo vt beata virgo sit preseruata a sola macula peccati originalis p̄ infusionem gratie personalis. Est autem inter istos duos sensus maior distantia q̄ inter celum & terras. Nam cum anima alicuius hominis qui generatur incurrat originale peccatum, non solum macula originalis peccati contrahitur, & in primo instanti in quo anima rationalis creādo infunditur & infundendo creatur, prius secundum nature ordinem caro seu materia cui anima infunditur est infecta: vt pote genita ex commixtione vtriusq; parentis, & propterea anima que infunditur illi carni contrahit maculam in seipsa originalis peccati, quia infunditur carni infecte, & neque solam maculam ex carnis infectione contrahit persona in vtero genita, & multa alia: scilicet reatum clausē celi tanue, fomitē peccati, & penas mortis tēporalis: ita quod infecta caro cui infunditur anima est in qua fundatur ratio non potentie contrahendi originale peccatum, sed ratio contracti in propria persona debiti quod contrahatur in anima rationali sua peccatum originale & secundum maculam & secundū reatum penarū spiritualis & tēporalis, imo est talis carnis infectio peccati originalis initium inexistēs in persona que tunc simul cōtēpitur et cōcepta est. Quocirca positio dicens beatam virginē

preservata totaliter a peccato originali dicit ipsam non contraxisse carnem suam infectam: ac per hoc non solum sine macula peccati concepta et reatibus et fomites: sed etiam sine debito in propria persona habendi hec. Positio vero dicens beatam virginem preservatam solum a macula peccati originalis et ipsa que a macula sunt inseparabilia (ut est reatus eterne pene damni) non negat beatam virginem carnem habuisse infectam: ac per hoc in propria persona debitum contrahendi maculam originalis peccati, et quo ad maculam et quo ad reatus omnes et fomites: sed preservante dei gratia non redundavit in animam illius macula peccati originalis, licet redundaverit et fomes ligatus tamen per gratiam et reatus clausa tanquam vite eterne et mortis temporalis: quia hec pena scilicet mortis erat nature ex parte carnis: illa scilicet clausa tanquam erat nature ex parte spiritus: quia scilicet christus adhuc non aperuerat per suam mortem ianuam paradisi clausam per originale peccatum: et similiter fomes ex parte carnis se tenet.

Item dicitur quo ad fidem differentia quod positio dicens beatam virginem esse preservatam a peccato originali et reatibus et fomites. et contra: etiam fidei catholice: quoniam repugnat his que in sacra scriptura et alijs documentis fidei certis et necessarijs continentur. Potesse namque de beatam virginem firmiter credere quod christus est mortuus pro ipsa, et quod ipsa est mortua morte peccati: quoniam in sacra scriptura habet ista conditionalis, si christus est mortuus pro omnibus omnes mortui sunt: ut patet secundum ad corinthios. v. ca. Constat enim quod omnis conditionalis vera est necessaria: et quod destructio ne consequentis ad destructionem antecedentis valet argumentum. Formata ergo ratione clare apparebit scripturam esse falsam si fidem nostram procedendo sic: si christus est mortuus pro omnibus mortui sunt: sed per istam positionem non oēs mortui sunt: quia beata virgo non est mortua morte peccati: ergo christus non est mortuus pro omnibus: quod est manifesta heresis. Nec potest hic locus gloriari quod oēs distribuat generaliter: et quod patitur exceptiones et similia: quoniam constat quod in hac positione illud signum omne distribuit pro omnibus sine ulla exceptione: quoniam hereticum constat esse dicentem christum non esse mortuum pro omnibus sine ulla exceptione. Nec etiam potest negari quin de morte peccati sit sermo in consequenti: unde augustinus. vi. contra iulianum tractans hec verba apostoli concludendo dicit hec verba. Consequens ergo esse voluit ut omnes intelligent mortui si pro omnibus mortuus est. Quia ergo non in corpore restat ut in peccato mortuos esse oēs pro quibus mortuus est christus nemo neget nemo dubitet, nisi qui se negat aut dubitat esse christianum. Hec ille. Unde cum opinio illa neget beatam virginem mortuam morte peccati, ac per hoc christum non mortuum esse pro ipsa: sustineri iudicio meo non potest. Et ne longius pertrahatur hoc oportet summarie ante oculos habere quod iste quinquaginta propositiones sunt omnino cōfite de scilicet christus mortuus est pro beata virgine beata virgo est aliquo modo mortua morte peccati: beata virgo est reconciliata deo per christum. beata virgo est redēpta per mortem christi. beata virgo est etiam post sanctificationem sui non nisi per christi mortem aditum habuit paradisi apertum. Quibus adduntur alie aut per se notę scilicet quod omnis reconciliatus fuit inimicus: et quod beata virgo mortua est morte temporalis aut determinate per celestia scilicet omnis homo redemptus a christo fuit vere captivus, et mors est pena peccati originalis. Primum enim harum refert augustinus ad opus de origine anime a papa 30. imo decretum dicens. In epistola 30. imo sic legitur. Nullus nisi qui peccati servus est liber efficitur: nec redēptus dici potest nisi qui vere per peccatum fuit ante captivus: sicut scriptum est si vos filius liberauerit vere liberi eritis. Et subdit. In his vbi apostolice sedis tanta antiqua atque fundata certa et clara est fides catholica ut nefas sit de illa dubitare christiano. Hec ille. Secundum vero. quod mors est pena peccati originalis constat decretum esse a concilio munitano: ut patet de consensu. dist. iij. ca. placuit. Unde patet quod distinctio illa de redēptione preservativa vel liberativa: quo ad homines reprobatam est per romane ecclesie determinationem: quoniam sanctus bernardus super cantica. sermone. xxiij. illa usurpaverit quoad angelos. Sicut et alie universales propositiones certe et indubitate scilicet per unum hominem peccatum trahit in oēs et per peccatum mortis ad ro. v. et omnes in adam peccaverunt ad ro. iij. Et quisquis hominem aliquem esse putat

cui necessaria non fuerit remissio peccatorum excepto uno medio tunc contrarius est sacre scripture. inquit augustinus in lib. de perfectione iustitie. Et solus christus habuit similitudinem carnis peccati. Et alie huiusmodi que aut nullo modo aut vix possunt salvari ab huiusmodi opinione. Si tamen opinio nominata est: quoniam videatur manifestus error in fide. Unde nec sitis quartus in extraneis graue nimis: de hac positione se impeditur si solus de preservatio beate virginis a macula peccati originalis: ut expresse patet legenti illam. Damanda ergo videtur specialiter positio que assereret beatam virginem totaliter preservatam a peccato originali ut scilicet nihil eius incurreret: quoniam neminem adhuc sciam hoc tenuisse.

In secundo autem sensu intellecta opinio de preservatio beate virginis scilicet quod preservata est a macula peccati originalis et non ab infectione carnis, ac per hoc nec a debito in propria persona illius macule nec a fomite et penis, non est contraria sacre scripture nec determinationi ecclesie nec alijs quibus necessario creditur: quoniam beata virgo preservata est speciali precautione gratie a macula originalis peccati et habens cetera que diximus, non est extra latitudinem mortuorum, imitatorum, indigentium remissione peccatorum, captivorum, habentium carnem peccati, obnoxiorum morti et clausure celli. Et consequenter non est extra latitudinem eorum pro quibus christus mortuus est, reconciliatorum, liberatorum, redēptorum, munitorum, introductorum deique per christi mortem in vitam eternam anime et corporis. Et in promptu ratio est: quia ex eo quod habuit carnem infectam cum fomite ligato et reatibus, egebat futuro remedio per incarnationem et mortem iesu christi exhibendo. Et ex eo quod in propria persona habuit debitum contrahendi maculam originalis peccati, imo initium unde redundare in animam suam debebat originalis peccati macula, gratia illa que preveniendo sanctificavit eam ligando etiam fomitem, habuit rationem gratie munitatis reconclitue redemptive et cetera. Liberans namque animam a macula non actualiter habita sed ex propria carne tunc debita, et in eadem carne tunc initiata, non est extra latitudinem liberantis a peccato, munitatis a fonte, redēptionis a captivitate. Hec enim vno modo rationem quodlibet horum dicitur: sed latitudinem habet. Dicitur namque captivus non solum qui totaliter in captivitate est redactus: sed qui cepit in sui aliqua parte duci in captivitate et obnoxius est captivitati. Et similiter dicitur mors peccati, non solum ipsa actualis mors, sed debitum et initium in propria persona habendi illam. Et similiter dicitur a peccato originali munitus, non solum qui a contracta actuali macula munitus est: sed qui a macula quodammodo in debito et initio in propria persona fundato, et reliquis totis partibus peccati originalis actualiter contractis munitus est: et sic alij. Hec puter quisque de mea hec phantasia me proferre: sed videat diuini thomam in prima secunde. qd. Si. artic. iij. (vbi inter alia tractat etiam illud ad rom. v. per unum hominem peccatum transiit in omnes et per peccatum mors) sustinentem quod per mortem sufficit intelligere debitum seu reatum in propria persona mortis, quoniam nunquam actualiter aliquis moreretur. Et quo habetur quod cum apostolus duo simul dicit (scilicet quod in omnes pervenit peccatum et mors) sic ut secundum scilicet mors sufficiens saluatur exponendo mortem vel in actu vel in debito in propria persona, ita et primum scilicet peccatum, saluatur exponendo peccatum in actu vel in debito in propria persona. Dicit autem totiens in propria persona: quoniam si debitor aut initium peccati originalis non ponitur proprium illius qui concipitur sed commune, ita non saluaretur quod illa persona esset mortua redēpta reconciliata et cetera. Hec esset formalis differentia inter errorem iuliani contra quem scribit augustinus per gratiam redēptionis christi filios christianorum preservatos a peccato originali quod habebant in debito communis: sed esset materialis differentia: quoniam ille gratia preservatio eorum christianorum filijs posuisset: hic autem ponere tur propria vni. Saluat quoque manifeste in hac positio singularis prerogativa iesu christi, quod solus conceptus in carne peccati in filitudine carnis peccati: non solum ea ratione quod ipse ex vi seu natura sue conceptionis que natiuitas in vtero vocatur, sanctus nascebatur (iuxta xij. gabrielis ad beatam virginem, quod ex te nasceretur sanctus) sed etiam quia beata virgo concepta est cum carne infecta: cum alia sancta ex gratia impedire te reddidit infecte carnis in maculam anime. Saluantur et oēs universales propositiones scripte in sacra ecclesie determinatione

nibus: ut facile puto appere exercitatio ingentis ex dictis. Nec obstat dictis si obiciatur quod reatus et fomes dicitur consequuntur infectam carnem mediante macula in anima: ac per hoc si macula non est subsecuta, nec ista sunt secuta: immo videtur quod sine macula incurfu, inuise anima rea remaneat: quoniam pene iste proprie culpe originalis tamen sint pene. Hoc inquam non obstat: quoniam mediatio macule licet sit ordinaria, non tamen est sic necessaria ut impedita macula oporteat impedita esse consecutionem aliorum: sufficit enim quod omnium horum communis radix: scilicet infecta caro: sit in infatu illo quo anima infundit infecte carni. Nec est iniuria quod habenti culpam in proprio debito et initio, actualis culpe incurfus impediatur et reatus penam nature remaneat: quoniam extra propriam culpam originale omnino non est qui in proprio debito et initio illam habet. Et quoniam in hoc sensu posita hodie beata virgo preservata a peccato originali ab his qui dicunt ipsam sine originali peccato conceptam: ita quod per peccatum originale intelligunt maculam peccati originalis: ut patet ex predicta bulla seu extraneis fixi quarti edita in fauorem huius opinionis de preservatio a macula originalis peccati: et ex studio scoti in 3. sentent. dist. 3. q. 1. ad hoc tendentis ut a culpa, offensu iniquitatis animam beate virginis in conceptione preservaretur: quia pueri nunc per baptismum et olim per circumcissionem liberi sunt effecti. Et ex defensionibus fratris dei de maioris in 3. sentent. dist. 3. q. 2. in quibus conatur saluare sanctitatem formaliter cuius sola aia est susceptiva in beate virginis conceptione preoccupantem peccatum originale: idcirco quoniam de duabus opinionibus de conceptione beate virginis erit reliquus sermo an munda an preservata fuerit ab originali peccato, de ipsa macula originalis peccati intelligendus est. Quocirca coercere de sunt predicatorum lingue scriptorum manus in hac questione: ne utramque debent damnare partem ut errorem, ut fidei vel sacre scripture aut ecclesie determinationi contrariam: sed solum scribere et loqui debent et non plus sapere quod oportet, iuxta apostolicę sedis preceptum a sexto quarto edictum.

Um igitur. Altera pars sit necessaria credenda oportet videre an altera an utraque sit probabilis. Quod enim pars illa que tenet beatam virginem esse a peccato originali munitam probabilis sit ex eo patet quod tot sancti doctores et tot illustres doctores in theologia et in iure canonico qui scripserunt, hanc partem non in communi sed in singulari nominatim de beatissima virgine maria loquentes docuerunt. Et ne fingere videar, nominatim sanctos in suis locis afferre consuevit: ut eorum non solum nomina et loca in quibus hec scripserunt sed verba afferantur. Decurrunt ergo quindecim sancti. Sanctus augustinus super psalmum xxxiij. dicit. Adā est mortuus propter peccatum: maria ex adā mortua est propter peccatum. Caro autem domini ex maria mortua est propter delenda peccata. Et in libro secundo de baptismo parvulorum dicit: solus ille homo factus manens deus peccatum nullum unquam habuit nec fumpit carnem peccati: quoniam de materna carne peccati. Et in lib. super genesim ad litteram dicit. Corpus christi quod ex carne femine assumptum sit que de illa carnis peccati propagatione concepta fuerat, tamen quia non sic in ea conceptum fuit quomodo fuerat illa concepta, ideo ipsum non fuit caro peccati sed similitudo carnis peccati.

Sanctus ambrosius super beati immaculati dicit: venit dominus iesus, et in carne que peccato in matre fuerat obnoxia militiam virtutis exercuit. Sanctus iohannes christostomus super mattheum dicit. Quia christus non esset peccator, naturam tamen humanam de peccatrice suscepit.

Sanctus eusebius emisenus episcopus in secundo sermone natiuitatis dñi qui incipit nostris charissimam, alia peccati originalis nec nulli immunitas extitit, nec etiam ipsa genitrix redēptis. Sanctus remigius super psalm. deus deus meus respice, dicit. Beata virgo maria fuit ab omni macula peccati munita ita ut ex ea conciperetur sine peccato homo christus iesus.

Sanctus maximus in sermone de assumptione beate virginis dicit. Beata virgo gloriosa fuit in vtero matris sanctificata, et ab omni contagione originalis culpe antequam nasceretur per spiritum sanctum munita.

Sanctus beda in omelia super missus est: et habetur in glossa ordinaria: dicit spiritus sanctus supponens in virginem mentem ei ab omni vitio forde et significavit, et ab omni estu concupiscentie

carnalis cor eius temperavit atque mundavit.

Sanctus anselmus in libro cur de homo ca. vi. dist. 2. licet ipsa christi conceptio munda sit, virgo tamen ipsa unde assumptus est in iniquitatibus concepta est, et in peccatis concepta est mater eius. Sanctus bernardus in epistola ad Lugdunensem. dicit. Beata virgo post conceptum in vtero iam existens sanctificationem accepisse creditur, que excluso peccato sanctam fecerit naturam non conceptionem.

Sanctus erardus episcopus et martyr in sermone natiuitatis beate virginis dicit. O felix puella que concepta in peccato purificatur ab omni peccato et filium concepti sine peccato.

Sanctus antonius de padua ordinis minorum in sermone de natiuitate beate virginis dicit. Beata virgo fuit in vtero matris a peccato per gratiam sanctificata et sine peccato nata. Sanctus thomas de aquino in tertia parte. q. 27. art. 2. dicit. Beata virgo maria quia fuit concepta ex commixtione parentum, originale peccatum contraxit.

Sanctus bonaventura ordinis minorum in 3. sentent. dist. 3. q. 1. art. 2. dicit. Dicendum est quod beata virgo fuit concepta in peccato originali, et quod eius sanctificatio subsecuta est peccati originalis contractionem. Hic modus dicendi est communior, et ratio nabilior et securior. Communior, quia fere omnes id tenent. Ratio nabilior quia esse nature precedit esse gratie et cetera. Securior quia magis consonat fidei pietati et sanctorum autoritati et cetera.

Sanctus bernardus ordinis minorum in sermone suorum opere tertio incipiente ignis a facie eius exaruit, in tractatu de beata virgine sermone quarto incipiente sicut sol oriens mundum docuit. Tertia fuit sanctificatio maternalis, et ista remouet culpam originale, confert gratiam, et remouet prouocantem ad peccandum tam mortaliter quam venialiter, et hec fuit in virgine mite. Sanctus vincentius confessor in sermone de conceptione virginis dicit. Beata virgo maria fuit in originali peccato concepta, sed eadem die et hora statim post animationem fuit per sanctificationem a peccato contracto munita.

Prius dictos autem sanctos multitudine magna antiquorum doctorum conuenit dicens in individuo beatam virginem conceptam in peccato originali, quorum dicta aut in fonte aut in libris domini iohannis de turre cremata et magistri vincentij de castro nouo de conceptione beate virginis compilatis unde sumpta sunt inuenire quilibet potest.

Sancti atque doctores probabilem valde reddunt fidem credentium beatam virginem in originali peccato conceptam.

Quia re aut christianis in communis sed de beatam virginem in individuo expressa loquitur, ideo glossa illa qua sanctorum auctoritates intellige dicuntur de lege comuni et non de privilegio singulari, locum hic nullum habet, tunc quod glossa huiusmodi de lege communi aut privilegio loci habere potest quod est sermo in communem seu vniuersalem (propter quod non attulit vniuersales propositiones sanctorum solum christum a peccato originali exceptum) sed quod est sermo de aliquo singulari individuo notato, locum non habet glossa quod intelligat de lege communi nisi hoc scilicet sermone esse christum est ex lege communi spectat: tur, vel ex ignorantia aut malivolentia aut dissimulatione hoc procedat, que oia longe a sanctis et eorum auctoritatibus allatis esse constat. Tum quod ex eo quod sancti et doctores beatam virginem in particulari explicant subiungere legi communi in conceptione cum peccato originali, et excipiunt ipsam beatam virginem a communi lege aliorum in duratione peccati originalis: quod dicit ipsam ex privilegio sanctificati in vtero: patet quod sancti et doctores attulit quod beate virginis privilegia scrutati nulli de preservatio eius a macula originalis peccati privilegium admittunt. Excludunt quoque dicte auctoritates glossam aliam, scilicet de facto vel debito, vel in idem redit: quoniam est ex se vel ex causa extrinseca. Quasi sancti intruderint quod beata virgo incurreret peccatum originale non de facto sed de debito: hoc est quia debuit contrahere originale maculam sed non contraxit de facto, similiter quod quantum est ex se beata virgo contraxisset peccatum originale, sed de facto non contraxit ex causa extrinseca: deo scilicet preservante per suam gratiam. Hanc inquam glossam excludunt tum quod ly de debito et ly quantum est ex se, est eonditio secundum quid aut diminutivus: quoniam habens aliquid quantum est ex se vel de debito non habet illud simpliciter et absolute, sed si forte vel de debito habet, secundum quid habet: et si solum quantum est ex se habet, non habet illud sed oppositum illius. Sancti autem et doctores dicunt quod beata virgo habuit peccatum

ne spirituali, verba ipsa sonant dicendo: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo. Ad manducare enim spiritualiter eucharistie sacramentum, est per fidem formatam charitate in christo manere et conuerso christum in ipso manere. Quod de sacramento quoque ipso loquatur, apparet quia in futuro loquitur, dicens, panis quem ego dabo nondum liquidum instituerat sacramentum eucharistie quum hec diceret in synagoga capharnaum: constat enim quod sacramentum eucharistie institutum est hierosolymis in nocte qua tradebatur. Tum quia distinguit manducare et bibere, dicens nisi manducaueritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si namque de fide solus mortis sue pro vita mundi loqueretur, fat fuisset explicare mortem suam pro vita mundi per separationem carnis a sanguine, que in cruce facta est: sed ubi non solum carnis et sanguinis separationem pro vita mundi, sed carnem preceptum manducandum et sanguinem bibendum si vitam vellemus habere in nobis ipsis, insinuat quod sacramentum erat institutum corporis et sanguinis sui per modum cibi et potus, ita quod nisi spiritualiter manducauerimus et biberimus carnem et sanguinem in cruce immolanda et in sacramento continenda non habemus vitam in nobis. Significatur liquidum per hoc quod de necessitate salutis tenemur credere etiam eucharistie sacramentum. Accedit ad hec quod Ioannes euangelista (cuius studium fuit scribere altissima christi mysteria, minus ab alijs euangelistis explicata, tractans cenam domini ubi de sacramento eucharistie scripsit: quod sacramentum vsum alij euangeliste expresse rant spiritualiter autem cum illius effectu, ipse hic descripsit, dicens qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam eternam etc. Nisi enim tanti sacramenti ratione Ioannes habuisset, non tanta fuisset usus diligentia ad distinguendum actus manducandi et bibendi, ad declarandum utrumque coire in vniu in presenti (scilicet manere in christo et conuerso) ad declarandum effectum perpetuum utriusque vitam eternam, ad declarandum utriusque necessitatem, nisi manducaueritis et potatis de spiritali non solum mortis christi sed sacramenti mortis christi sub specie cibi et potus, euangelista scriberet. Et his omnibus coloratis cum textu euangelico, videre facile potes erudite lector: quod licet verum sit et quod de fide formata christi filij dei ac mortis eius pro vita mundi, et quod non de manducatione sacramentali est sermo in capite sermo Ioannis, non tamen verum est excludi a capite illo fidem formatam seu manducationem spirituales sacramenti eucharistie. Hec de primo.

Secundum Caput est: quod dominus Ioannes annis quocumque, vi. dicens carnis non prodest quicquam excludit a sacramento Eucharistie veram suam carnem: quia sensus proprius est, caro comesta non prodest quicquam. Et hunc esse naturalem sensum, patet ex eo quod iudeis querentibus, quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum dominus dixit, caro non prodest quicquam. Ex hoc enim quod questio et sermo de manducatione erat, consequens est ut de carne relata ad manducationem dictum sit, caro non prodest quicquam: quod est dicere, caro comesta non prodest quicquam. Hinc enim sequitur quod caro in hoc sacramento non comedatur, quod nulla sit in hoc sacramento caro, utpote que nihil prodest: nulla debet in hoc sacramento de carne questio esse: quia caro non prodest quicquam.

Circa hoc caput Quia pro fundamento firmisimo toti erroris assumitur, et mille repetitur, aduerte primo non esse naturalem sensum littere caro non prodest quicquam, glossare caro comesta non prodest quicquam: quod expresse contradicit euangelico contextui. Nam ibidem eodemque contextu dominus dicit carnem suam comestam dare vitam eternam: ait enim qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem habet vitam eternam. Non soli ergo contra sensum sed contra verba domini est glossa ista, caro comesta non prodest quicquam. Sit si quispiam excuset glossam dicendo quod mens glossatoris est non de comestione spirituali sed de comestione carnali glossare, habes tunc intentum: quod verba domini sic glossata non excludunt carnem christi ab hoc sacramento: quoniam ecclesia non docet carnem christi carnaliter manducari in hoc sacramento. Si enim caro carnaliter comesta excluditur a sacramento, optime excluditur: sed non potest propterea inferri, ergo vera christi caro excludit a sacramento: quia caro christi vera spi-

ritualiter concludenda est in hoc sacramento: et comesta spiritualiter in hoc sacramento, dat vitam eternam. Et visus a deo spirituali comestione hoc tribuimus, ut fateamur quod quantumcumque caro christi sumatur in sacramento, nisi spiritualiter manducetur non prodest quicquam. Aduerte secundo quod germanus sensus dupliciter potest explicari: utriusque modo in vnam et eadem veritatis sententia redit. Ubi nota quod christus non loquitur in istis verbis plus de carne sua quam de aliena, sed simpliciter absolute de carne: non enim dicit caro mea non prodest quicquam, sed caro non prodest quicquam. Rursus christus loquitur de carne, et regione distinguendo carnem a spiritu: ut contextus testatur euangelicus, dicens: spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, proculdubio ad viuificandum. Alter itaque modus intelligendi est, caro sola non prodest quicquam: ita quod sola excludat spiritum. Sic si dictum sit: caro sine spiritu non prodest quicquam ad vitam eternam, quia spiritus est qui viuificat. Et hec glossa fundatur, tum super verbum caro, absolute prolata: constat enim carnem simpliciter et absolute sine spiritu, nihil contraferre ad vitam eternam. Tum super distinctionem carnis contra spiritum a domino inductam. Firmatur quoque hec glossa, quia applicata ad propositum inuenitur quadrate. Tum quod de carne christi, que descripta est dans vitam eternam, manducata, modo aperitur quod sine spiritu nihil prodest ad vitam eternam. Et vere sic est: quia caro christi quantumvis crucifixa pro nobis, nihil prodest sine spiritu adoptionis filiorum dei. Tum quia in iudeis querentibus quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum: directe respondetur quod non de sola carne fuit sermo: quum dictum est, caro mea vere est cibus, et nisi manducaueritis carnem filii hominis etc., quia caro sola non prodest quicquam ad vitam eternam: sed de carne comitata spiritu: quia spiritus est qui viuificat: ut sic intelligere possent quod eius caro quidem esset manducanda, sed spiritu interueniente, sed spiritu faciente manducationem: nam efficiente spiritu manducationem carnis mee, erit quod dicit, qui manducat meam carnem habet vitam eternam. Alter modus est: quod caro non est nomen substantiale, sed carnalis officij hoc in loco, et significat cibum carnalem. Ita quod sensus est: cibus carnalis non prodest quicquam. Et hic sensus ex eodem procedit fonte: quia scilicet de carne absolute, non de carne sua specialiter dicit caro non prodest quicquam, et caro distinguitur contra spiritum: et ubi de manducatione est sermo, et dicitur spiritus est qui viuificat caro non prodest quicquam: sensus est quod carnalis cibus non prodest quicquam, spiritualis autem cibus est qui viuificat. Et hoc directe respondet questionibus iudeorum, qui non de substantia sed de modo querebant, quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? Presupponebat carnem et querebant modum, respondet dominus quod modus non est carnalis sed spiritualis: quia caro id est cibus carnalis non prodest quicquam ad vitam eternam, spiritualis autem cibus est qui viuificat animam. Quod, n. in scriptura sacra caro sumatur quandoque non pro substantia carnis sed pro officijs carnalibus, patet in apostolo prime ad Corinthios, dicente, caro et sanguis regnum dei possidere non possunt. Constat, n. quod non excluditur a regno dei substantia carnis et sanguinis: quum resurgemus sicut christus carnem et ossa habebimus sed carnalia officia. Quod autem in hoc loco caro non sumatur pro substantia carnis, ex ipsomet euangelico contextu patet. Nam ibidem dominus dicit de substantia carnis sue: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem habet vitam eternam. Hinc, n. clare patet quod substantia carnis eius spiritualiter manducata prodest multum, et viuificat: utpote dans vitam eternam. Ad ergo de ipsa substantia carnis dictum est, caro non prodest quicquam. Quod autem de carnali officio ad litteram sit intelligendum, patet ex eo quod iudeis carnaliter querentibus, quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum: directe respondetur quod caro id est carnalis cibus non prodest quicquam: sed spiritualis cibus facit vitam eternam: ut per hoc intelligere possent quod qui dicitur est, nisi manducaueritis carnem filii hominis, et caro mea vere est cibus etc., non de carnali cibo sed de spirituali fuit sermo. Tum quia sicut nicodemus alioquens dominum de generatione spirituali, postquam dixerat nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu non potest introire in regnum dei statim subiungit ad excludendam generationem carnalem: quod natum est ex carne caro est: et quod natum est ex spiritu spiritus est: ita iudeis querentibus, quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum: dicit spiritus est qui viuificat caro non prodest quicquam: quia cibus carnalis non prodest nisi carni, cibus autem

spiritualis est qui viuificat. Et si unico verbo utriusque modum exponendi placet coplecti, dic, caro carnaliter non prodest quicquam ad vitam eternam, spiritus autem predicta viuificat. Et his omnibus habes erudite lector quod licet verum sit quod de carne relata ad manducationem dominus loquatur, dicens, caro non prodest quicquam, falsum tamen est quod loquatur de carne comesta: sed loquitur de carne ut cibo carnali. Falsum quoque est quod per hec verba excludat ab eucharistia vera christi caro. Et si per uos ex euangelicis verbis vis conuincere, petito an caro christi manducata spiritualiter proficit ad vitam eternam: si prodest: ergo vera christi caro comesta prodest: ergo ex hoc quod dominus dicit, caro non prodest quicquam, non excluditur quum caro christi spiritualiter manducata proficit, si non prodest: quia caro non prodest quicquam, ergo falsum est quod dominus ibidem dicit, qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem habet vitam eternam. Hec de secundo.

Tertium Caput est quod theologus preterit in eucharistia sumi corpus christi: iuxta coactam confessionem berengarii, de consecratione distinctione secundum, ego berengarius.

Circa hoc caput constat falsissimum esse quod theologus dicit corpus christi corporaliter et perceptibiliter sumi: quoniam a spiritualiter et non percipiendi: siue sensu siue intellectu: sed credendo dicunt corpus christi sumi in eucharistia: sacramentales autem species corporaliter et perceptibiliter sumuntur. Verba autem confessionis berengarii ex ratione dicendi interpretanda sunt. Quia enim berengarius errorum quem iste suscitare conatur securus est: scilicet quod in sacramento caro christi erat sicut in signo tantum, et ecclesia catholica fatetur carnem christi non solum significari sed contineri in hoc sacramento: ideo patres in concilio decreuerunt in declaratione talis erroris quod confiteretur berengarius corpus christi sensibilibus sumi, manibus sacerdotum tractari et debere: ceteri: ut intelligeret christiani per hec verba quod fideles sumendo eucharistiam sumunt non solum sacramentum (hoc est sacrum signum carnis christi) sed sumunt etiam specie continente carnem christi, quod heretici isti negant et impugnant. Et non intelligebat patres nec volebant intelligi quod caro christi in seipso sentit, et agitur, conterritur dentibus: hoc enim nec somniat christi fideles. Nota itaque differentia in hoc consistit quod qui prius confitebatur christum manducari in signo tantum coactus est a fide catholica confiteri carnem christi manducari non solum in signo sed in continente sacramento eucharistie. Hec de tertio.

Quartum Caput est quasi theologus errant in duobus. Primo quod putant fidem ex hominis venire iudicio atque electione. Secundo quod fidem ad res sensibiles extendunt: quum nullus credat quod sentit aut videt.

Circa hoc caput scis erudite lector falsum esse quod theologus dicit primum: quoniam cum paulo apostolo ad ephesios, 2. fatentur fidem donum de deo esse, quod quia non confertur meritis sed voluntati, sed dispositio verificatur fidem pendere ex hominis electione. Secundum autem dictum nostri posse bene et male intelligi, nam si intelligeretur fidem extendi ad res sensatas tanquam ad res creditas, falsum esset: constat enim quod que creditur non sentiuntur. Sed in hoc sensu non dicitur theologus fidem extendi ad sensibilia, nam fatetur cum paulo ad hebreos, 2. quod fides est eorum que non apparent. Si autem intelligitur quod fides extenditur ad res sensibiles tanquam ad extrema rerum creditarum, optime dicitur, et pessime reprehenditur: cum rebus sensibilibus: ac per hoc quum oporteat credere coniunctionem rei sensibilibus cum re insensibili, necesse est tunc fide extendi ad rem sensibilem tanquam ad alterum extremum coniunctionis credite. Et patet quod dicimus in mysterio incarnationis. Fide credimus quod verbum caro factum est, et consistit mysterium hoc in coniunctione verbi ad carnem sensibilem: nec potest credi ista coniunctio nisi credulitas excedatur ad carnem. Ita quod si videremus christum hic presentem, non crederemus carnem quam videremus, sed crederemus coniunctionem diuinitatis cum carne: ac per hoc excederetur fides nostra ad carnem visam, non quatenus videretur, sed quatenus est extremum inuisibilis coniunctionis cum deitate. Unde habes clare quod qui negat fidem sic extendi ad sensibilia, negat fidem christianam

esse de mysterio verbi incarnati. Sic autem est in proposito: quoniam non credimus sed videmus species sacramenti eucharistie: credimus autem presentiam corporis christi sub illis speciebus, ita quod coniunctio ineffabilis illarum specierum ad corpus christi, sub fide cadit: non species ipsa que palpatur et videtur. Hec de quarto.

Quantum Caput est quod simul stare non possunt hec duo: in sacramento eucharistie esse verum christi corpus, et spiritualiter manducari, quia spiritus et corpus a deo a se distant ut neutrum possit alterum esse: et dicere corporalem carnem spiritualiter manducari, nihil aliud est quam dicere spiritum esse corpus et conuerso.

Circa hoc caput, quod ridiculum est argumentum, manifeste videre potes prudens lector quod digredis a re ad modum rei. Nullus ita insansit ut dicat spiritus esse corpus: sed dicimus corpus christi habere modum essendi spirituale in hoc sacramento: quod est quidem in sacramento existit, per modum quidem corporis existit in celo in sacramento autem non existit per modum corporis: non enim existit occupando locum, sed spirituali modo incomprehensibile ab intellectu humano sicut etiam incomprehensibilis est modus vntionis verbi dei ad humanitatem assumptam: sicut etiam incomprehensibilis est modus quo vnus deus est trinus in personis. Credimus enim hec omnia, quamuis non cognoscamus illa. Et similiter manducatur verum christi corpus in sacramento, sed non corporaliter, sed spiritualiter. Et hoc est dictum quod manducatio corporalis non masticat christi corpus, quamuis conterat sacramentales species corporis christi sub quibus continetur vera caro christi: sed spiritualis manducatio que per animam fit, ad christi carnem in sacramento existentem pertingit. Hec de quinto.

Sextum Caput est quod theologus docuerunt ut non cogitent christiani in mysterio eucharistie, ut eo pacto veritas non prodiret in lucem.

Circa hoc caput, ridiculum fere est respondere. Quia constat theologos iuxta qualitatem personarum consilia dare: et idiotas ac simplices hortari ut sufficiat eis credere tam ea que sunt trinitatis quam ea que sunt huius sacramenti et predestinationis similia: iuxta illud, alioquin te ne que seris: viros autem idoneos ad capiendum mysteria fidei hortari ad meditandum et sciendum ex sacris litteris mysteria fidei et sacramenti eucharistie. Hec de sexto.

Septimum Caput est quod in verbis consecrationis (hoc est corpus meum) verbis non est intelligendum secundum propriam significationem: sed usurpatur extra propriam significationem, ita ut sumatur est, pro significat: et est sensus, hoc significat corpus meum. Unde corpus christi non est in hoc sacramento nisi sicut in signo. Ubi quatuor dicunt. Primum quod in sacra scriptura pluries usurpatur est, pro significat: ut patet Genesi, 22. et Mattheo, 23. et Luc, 22. Secundo redditur ratio quare cogimur intelligere in verbis consecrationis est pro significat: quia oportet alterum duorum dicere: aut quod christus falsum dixerit, dicendo caro non prodest quicquam, quod est impium: aut quod est sumitur, pro significat. Et patet sequela: quia si est sumit proprie, esset in hoc sacramento vera christi caro: utilis ad vitam eternam: et sic falsum dixisset christus, caro non prodest quicquam. Tertio assignatur alia ratio ad idem ex fide: quia quicquid corpus est, vel quod percipi aut tangi potest, nullo pacto ad fidem pertinet. Quarto assignatur ratio ad idem: quia omnia quadrant intelligendo est pro significat. Quod drat enim quod dominus dixit, hoc facite in mei commemorationem. Quod drat quod paulus dixit: quotiescumque manducaueritis panem hunc et calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis. Quod drat quod in primitiua ecclesia describitur fieri primum ad Corinthios, 11. de conuentu christianorum in ecclesia ad cenam domini, etc.

Circa hoc caput, singula sigillarim notanda sunt. Quod igitur impium dicitur in scriptura sacra usurpari quod est pro significat, verum dicitur: sed in hoc erratur quod non discernit diuersus loquendi modus. Scriptura liquidum quodam loquitur metaphorice et quodam proprie. Et quum sermones sunt metaphorici, tunc est equiualeat ad significat: puta petra autem erat christus, ego sum vitis vera, ego sum ostium, et similia. In his, n. vis sermonis similitudinarij cogit ad intelli-

De sacramento Eucharistie

gendum esse, est, erat, sum, fui, non fm proprietate sed fm similitudine. Et in hoc genere constat contineri oēs textus scripturæ quos iste allegat: vt patet intuitu. Quum autem non fm similitudinem, sed fm proprietatem scriptura loquitur, nunquā est, erat, fuit, trahitur extra propriam significationem: sed fm proprietatem sue significationis intelligitur. In proposito autem constat christum non loqui de corpore suo similitudinariē: sed de vero et proprio corpore suo, dicendo, hoc est corpus meū: vt etiam ipsi aduersarij consentiunt. Erratur ergo usurpando hic est pro significat, ex eo qd in locutionibus metaphoricis et parabolicis est usurpatur pro significat.

Quum autē scdo assertur ratio qd caro non prodest quicq, ampliore instructione nō eger. Adstratū siquidē est in scdo capite qd per illa verba caro nō prodest quicq, dñs nihil aliud significat nisi qd caro sola seu carnalis cibus non prodest quicq, ad vitam eternā. Cū qua veritate optime quadrat hec etiam veritas qd hoc, id est substantia sub his accidentib, est corpus meum: quoniam corpus christi in hoc sacramento contentum, nec est cibus carnalis, nec prodest sine spiritu.

Quū vero tertio loco assertur ratio ex parte fidel: dicēdo qd quicquid est corpus nullo pacto spectat ad fidē: mirū est tā manifestam falsitatem ingeri. Pleniū est symbolum fidei qd credim, christum crucifixū, mortuū et sepultum, qd ascendit in celum, cre dimus carnis resurrectionē: hec oīa corpora sunt: quomodo ergo dicit qd ad fidē nullo pacto spectat quicquid corpus est?

Quum demum quarto assertur, qd omnia qdrat scripta de hoc sacramento et aduerte veniunt. Verum siquidē est qd sacramētū hoc est memoria recordationis mortis christi: imo qd plus est, qd est signū corporis christi. Scis enim plenis, buccis theologos in isto sententia sonare qd species sacramentalis est signū gemine rei: scilicet corporis christi naturalis vt rei cōtēte et significatē, et corporis christi mysticū vt rei nō contentē s, significatē. Hecce omnia vera esse affirmamus: sed iste homo ab affirmatione signi, memorie et hutusmodi, infert negationē carnis christi cōtēte. Quasi nō sit simul qd in sacramēto hoc sint ambo: signū scilicet et signatum: que tamē constat verissime stare simul: sed iste homo ex veritate non integra excludit aliā veritatē. Et per hoc patet qd cōuentus corinthiorū ad cenā domini et annūciatio mortis christi et id genus reliq, vera sunt, affirmāt quod verum est: sed non negant alteram veritatē de existentia corporis christi in eodem sacramento.

Ubi etiam liber intueri qd cōuentus corinthiorū ad cenā domini, ab apostolo Paulo monstratur qd non erat cōuentus ad gratiarum actionem tantum ad panem significatiuum tantum, sed ad verum corpus christi sacramentaliter sumendum: alioquin non dixisset: qui māducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. Et quare subdit, non dñs dñs corpus domini? Si ad signum tantum corporis domini conuenirent sumendum, non esset reus corporis et sanguinis domini indigne sumens: quia constat non esse reum corporis et sanguinis domini qui indigne pacem in ecclesia sumit, qui panem benedictum (vt in multis ecclesiis fit) comedit, qui diuinis interest officiis vt christianus. Et tamen ad hec omnia cōueniētes in ecclesia, profitentur nos esse christianos, nos pertinere ad corpus christi mysticum: vt pote christianos: sicut apud istos hereticos conuenientes ad cenā domini profitentē se esse de corpore christi mystico. Unde ex ipsa apostoli doctrina circa illum cōuentum, docemur cōuentum ad cenā domini plus importare qd ad panem significatiuum: dum instrui mur qd reus erit corporis et sanguinis domini qd indigne sumit. Queratur ab istis, quibus verbis debuisset vti apostolus ad significandū verum christi corpus, si hec non sufficiunt: quibus verbis christi? vti debuit, si illa nō sufficiunt hoc est corp, meū? Confunde demum istos, querēdo ab eis: si hec xpi et Pauli verba non sat sunt ad docendū verum christi corpus esse in sacramento eucharistie, dicite queso vos quibus verbis vtendū erat vt exprimeretur verum xpi corpus esse in hoc sacramēto? Si hec xpi verba (hoc est corpus meum) proprie imo propriissime significantia substantiā demonstratam sub accidentibus panis esse corpus christi non sufficiunt, si locutio secundū proprietatē sermonis nō sufficit, nullus sermo sufficit. Si metaphoricus fuisse sermo, varius esset sensus: si circūlocutiōe usus fuisset minor inueniretur certitudo, minor inueniretur veritatis explicatio: omnis em sermo alius a proprio, minor est ppius. Dicite queso quibus verbis Paulus manducationē sacramētalem veri christi corporis debet explicare, dicendo qd man-

ducatur et bibitur indigne, iudicium sibi manducat et bibit non dñs iudicans corpus domini, explicando reus erit corporis et sanguinis domini, non explicando: hęc enim tam clare significant vt clarius explicari nequeat: reus inquit erit corporis et sanguinis: non signi corporis aut sanguinis. Erubescant ergo.

Circa claram intelligentiam verborum consecrationis (hoc est corpus meum) recito primo qd verba hec sortiantur veritatem suam in fine prolationis et non ante. Et hoc non est proprium huic locutioni, sed est cōmune et omni bus locutionibus enuntiativis. Et ratio est: quia veritas locutionis enuntiativæ comitatur significationem eius: constat. n. qd non prius locutio enuntiativa est vera qd significat: ac p hoc anteq, habeat completam significationem nec est vera nec falsa. Constat quoq, qd vsq, ad finem prolationis non completur significatio orationis: et consequenter non est vera nec falsa ante finem prolationis. Et hinc est qd si sacerdos non finiret verba hec non conficeretur sacramentum. Recito secundo qd verba hec non solum significant verum, sed etiam efficiunt veritatem quam significant. Significat. n. hoc esse corpus christi (quod est verissimū prolatiōis verbis in psona christi: in cuius persona constat sacerdotem affirmare hoc esse corpus meū) efficiuntq, hoc esse corpus christi. Et significationem quidem verba ipsa sonant: efficientiam autem exercere fides christiana confitetur: credimus. n. verba hec esse conuersua panis. in corpore christi. Et ad hoc sola fides sufficit. Tollige consequenter verificari in fine prolationis horum verborum duo simul, f. esse et fieri: id est hoc fieri et esse corpus christi. Nā significatio nō vere respondet essendū est hoc esse corpus christi: vere autem efficacie respondet fieri. i. hoc fieri corpus christi. ita qd simul et fieri in eodē instanti verificatur hoc fieri et esse corp, christi. Ad si quis philosophie naturalis expertus mirabile reputet aliqd simul in eodē instanti fieri et esse, habes in promptu canones philosophicū de efficientijs instantaneis, quibus idem simul in eodē instanti fit et est tale: vt patet de aere qui instantanea illuminatione simul in vno instanti fit et est et diaphanus actus.

His premis patet primo qd in istis vbiis, hoc est corpus meū, pronomen hoc neq, demonstrat panem neq, demonstrat corpus christi: quia demonstratio panis repugnat veritatis essendū: nam sensus esset, hoc id est iste panis est corpus meum: quod cōstat esse falsissimum: nam nec in fine sermonis nec postea nec antea iste panis est corpus christi: quoniam nūq, panis est corpus christi. Quāvis enim sacramēto confecto et ipso durate, verum sit qd id quod fuit panis est corpus christi, nunq, tamē verū est qd panis est corpus christi. Demonstratio autem corporis christi repugnat verum fieri seu veritas efficientie: quoniam corpus christi non fit corpus christi. Si enim pronomen hoc demonstraret corpus christi, esset sensus, hoc id est corpus meum est corpus meum: quod cōstat nō fieri per hec verba, sed esse verissimū ante ista verba prolata. Vere ergo significationi verborū repugnat qd pronomen hoc demonstrat panem: quia panis nunq, est corpus christi. Et vere efficientie eorundem verborum repugnat qd pronomen hoc demonstrat corpus christi: quia corpus christi non fit corpus christi, non conuertitur in corpus christi. Exponit igitur per pronomen hoc demonstrari id qd cōgruit vtiq, scilicet et esse et fieri: vt illud demonstratum simul et fieri et fiat et sit corpus christi. Quod (vt psci patres docuerunt) est indiuiduum substantie absq, determinatione nature tam panis quā corporis christi. Hec hoc voluntarie asserunt: sed quia pronomen hoc est demonstratiuum substantie, pculdubio singularis, ideo affirmant de monstrari substantiam indiuiduam. Et quia nō plus exigit vtiq, pronominis (quum etiam apud grammaticos significet substantiam sine qualitate: id est sine determinatione nature) et huiusmodi demonstratio quadrat tam respectu fieri qd respectu esse, ideo concludunt qd pronomen hoc in his verbis demonstrat substantiam que sub illis est accidentibus: non explicando naturam panis aut corporis christi. Quādrare autē hanc demonstrationē tam ad fieri qd ad esse, clarissime patet. nam per hec verba in fine prolationis substantia cōtēta sub his accidentibus fit corpus christi: et rursum verissimum est in fine prolationis qd substantia cōtēta sub his accidentibus est corpus christi. Ubi manifeste videre potes: iuxta hunc sensum verificari et veram significationem verborum et eorundem verā efficientiā: qd per hec verba in psona christi prolata (scilicet hoc id est hec substantia est corpus meū) hec substantia fit et est corpus christi.

Ampliato et manifestato hec eoq, illa in hoc sensu interue-

Caput VIII. et IX.

74

nit extorsio, nulla impietas, nulla mendicitas, sed sinitur infra proprietatem verborum et fidel christiane confessionem. Hęc de septimo.

Capitulum est, qd falsa est fides sacramentum hoc delere peccata: quia sola mors christi nostra delere peccata.

Circa hoc caput errorem facile deprehendes si vim rationis inspicias. Et hoc enim quod sola mors christi nostra delere peccata: non sequitur, ergo applicatio mortis christi ad nos nō delet peccata. Sicut nanq, ex hoc quod solus artifex facit spheram, non excluduntur instrumenta artificis quibus spherā operatur, ita ex hoc qd sola mors christi delere nostra peccata, non excluduntur sacramenta ecclesie que sunt instrumenta quibus mors christi applicatur ad nos, alioquin delere oportet ex simbolo, confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Si enim ex hoc quod sola mors christi delere nostra peccata excluderent sacramēta baptismi quos excluditur a deletione peccatorum. Et sicut secundum veritatem non excluditur baptismus, ita nec alia sacramenta excluduntur a deletione peccatorum. Nil ergo valet inducta ratio. Hęc de octauo.

Unum caput est, falsa est fides tenens qd eucharistia sit sacrificiū. Tum quia sacrificiū christi semel in cruce oblatum sufficit in eternum: vt patet ex doctrina pauli apostoli ad hebre. 10. vna enim sanctificatione consummavit in eternū sanctificatos. Et non oportet propriū sanguinē introiuit semel in sancta, eterna redemptione inuenta. Tum qd falsum est christi offerri in eucharistia, nam christus non offertur in sacrificiū nisi mortuus, nisi sanguine intercedente: vt ppter doctrinā pauli apostoli etiā ad hebre. 9. dicentis, neq, vt sepe offerat semetipsum alioquin oportebat eum frequēter pati ab origine mundi et. Constat autem christum in hoc sacramento non mort nec posse mori. Tum quia nec a christo nec ab apostolis instituta est missa.

Circa hoc caput, aduerte errari in hoc quod existimatur sacrificiū altaris esse diuersum sacrificiū altaris qd obtulit christus in cruce: quum tamē in veritate sit illudmet: sicut est illudmet corpus christi et illemt sanguis christi in altari et in cruce et in celo modo. Differentia autem est in modo offerendi: quia tunc oblatum est corporaliter, modo offertur spiritualiter: tunc est oblatum in re mortis, nunc offertur in mysterio mortis. Et hoc intellige referendo oblationem tam ad rem contentam quam significatam in sacrificio hoc. Quod dico: quia si ad species sacramentales refertur, oblatio corporalis et sensibilis manifeste est. Nec propterea spiritualis hec oblatio fit quod insufficiens fuerit sacrificiū christi: vt in sacris mysterijs christus eiusq, sacrificiū iugiter recolatur, iuxta christi mandatum, hoc facite in mei commemorationem. Unde patet rationes allatas ex doctrina pauli ad hebre. ad equiuocum asserri: quoniam Paulus apostolus loquitur de corporali oblatione christi, quam fateamur esse vnam et sufficientissimam in eternū: qui autē de Eucharistie sacrificio est sermo: ad spirituale oblationē christi transitur. Et bene nota quod non dicimus spirituale corpus christi offerri in sacrificio altaris: sed dicimus spirituali oblatione offerri naturale christi corpus in sacrificio altaris. Et hec erudit lector intellige spectādo ad rem contentā in hoc sacrificio: corpus scilicet et sanguinem christi: nam si ad mortem christi sacrificiū altaris referatur signum tantum et nō res inuenitur: nā neq, mors christi neq, status mortis christi est secundum se: sed christus vixit et regnat in celo: et consequenter in sacrificio hoc non continetur sed significatur mors christi. Intellige sane iterum duo: christus in hoc sacrificio significatur et continetur: mors vero eius significatur, quidē sed nō continetur. Unde non oportet quoties hoc sacrificiū offertur, verificare qd christus moritur: sicut oportet verificare qd christus in eo continetur: in eo offertur, in eo tanquam res existens contenta et oblata. Significatur autem christi mors hoc sacrificio non solum quia verba consecrationis illam explicant (dicendo qui pro vobis et pro multis effunderetur) sed etiam quia sanguis seorsum a corpore consecratur: ipsa enim separatio sacramentalis significat separationem realem sanguinis a corpore christi in morte ipsius.

Quū aut obicitur, sacrificiū altaris nō esse institutum a christo neq, ab apostolis: aduerte qd ex verbis pauli apostoli

in epistola ad corinthios prima, colligit christi instituisse hoc sacrificiū, et tempore apostolorum fuisse in usu nō solum vt sacramētū sed vt sacrificiū. Inquit siquidē apostolus: ego. n. accepi a domino quod et tradidi vobis, qm dñs iesus in qua nocte tradebatur et. Et hoc em qd paulus dicit se tradidisse corinthijs anteq, scriberet eis primā epistolam qd accepi a domino de eucharistia, duo dicimus. Alterū est: quod multa apostoli tradiderunt ecclesijs seruanda, que tradita fuisse ab apostolis nō est scriptū in sacre scripture libris. Ecce vides hic qd nisi subsecuta fuisset hec epistola, nesciremus paulus tradidisse corinthijs id quod accepi a domino de eucharistia, et tamen in rei veritate ipse tradiderat corinthijs ante epistolam doctrinā eucharistie quā acceperat a dño: vt ipse testatur. Alteruz est quod id qd acceperat a domino et tradiderat corinthijs de eucharistia, est illud cuius in precedenti capitulo meminerat scq, ritus iam in ecclesia corinthiorum vstitari, dicēdo: Sugite ab idolorū cultura: calix benedictionis cui bñdicimus, nonne cōsecratio sanguinis christi est? et panis quem frāgimus, nonne participatio corporis domini est: quoniam vnus panis et vñ corpus multi sumus, omnes qui de vno pane et vno calice participamus: videte israel secundum carnem, nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? Quid ergo, dico qd idolis imolant gentes, demonijs immolāt et non deomolo autem vos socios fieri demoniorū, nō potestis calicem domini bibere et calicem demoniorū: non potestis mense domini participes esse et mense demoniorū. In quibus verbis, in quo textu et contextu clarissime patet quod apostolus supponit ritum ecclesie qui tunc et nunc seruatur: scilicet quod sumentes eucharistiam sumunt de sacrificio altaris, et ex hoc ipso quod sumunt de sacrificio, de immolatis deo, monet corinthios vt fugiant cultum idolorū: afferens ex veteris ritu legis qd edētes hostias erāt altaris participes: et similiter gentiles demonijs immolantes, mense demoniorū sunt participes et. Hābes ergo ex hoc singulari tertio, quod calix et panis domini tempore apostolorum in sacrificio vti erant: nisi quis adeo desipiat vt impertinenter hec omnia ab apostolo tam accurate allata putet. Et hic textus iunctus ei qd dixit apostolus, ego em accepi a domino qd et tradidi vobis, sufficit ad testimonium perhibendum quod christus instituit non solum hoc sacramentum sed etiam hoc sacrificiū, et quod apostoli docti a christo tradiderunt ecclesie hoc sacrificiū. Si extra sacram scripturam alio scriptoribus credendum est, inuenimus iacobum fratrem domini misse celebrationem addidisse: vt sexta synodus refert de cōse. di. j. ca. la. cobus. Inuenitur tempore telephoni pape (qui octauus computatur papa a beato petro) missas celebrādas esse nocte natiuitatis domini: vt patet de cōse. di. j. ca. nocte. Et nota hic, nō institutionem sed testimonium sexte synodi de additione facta a iacobo fratre domini circa missam: quia non romanus pontifex, non latina ecclesia sed greca sed orientalis tempore agathonis pape et constantini iunioris imperatoris constantino poli congregata centum quinquaginta patrum, testatur missam a iacobo apostolo ordinatam: si vnus huiusmodi scriptoris testimonio credis, certe in dubia debet fides centum quinquaginta patrum testimonio. Et laceo quod etiam, vt dictum est tempore telephoni pape qui octauus a beato petro papa recēsetur (qñ ecclesia romana nullo temporalis gloriabatur imperio sed triumpho martyrum) inuenit sacrificiū misse in nocte natalis dñi offerendū: vt patet de cōse. di. j. ca. nocte. Et si gestus martyrum autenticis apud ecclesiam, fides ab istis datur, habes ante constantini tempora (quum ecclesia romana non gloria teporali sed martyrio floretet) sacrificiū eucharistie viguisse: vt patet ex verbis laurentij ad sicutum: quo sacerdos sancte sine diacono properas: tu nunq, sine ministro sacrificiū offerre confueueras. Ecce quod sicutus sacrificiū offerre consueuerat proculdubio eucharistie. Unde de se diacono subdit: expeire vtrum idoneum ministrum elegeris: cui commisi domini cū sanguinis dispensationem. Aduerte hic demum quod etiam si nihil esset scriptum, ipsa successiua traditio nō vnus partis mundi sed vniuersalis ecclesie toto orbe diffuse, sufficiens testimonium preberet sacrificiū hoc institutum esse a christo et traditum ab apostolis: vt patet ex eo quod auctoritas ecclesie sufficit ad maiora. Et auctoritate siquidē ecclesie habemus omnes libros sacre scripture: nāz euangelium iohannis nescire magis qd bartholomei nisi me auctoritas ecclesie ad moneret: sic de alijs. Si sacrificiū hoc latina tantum ecclesia

Opus. Laier.

De celebratione missae

hoc ex ipso canone missae: in quo non solum generaliter pro ecclesia, pro principibus et omnibus christiatis, sed specialiter pro his qui in memento cogitantur, et omnibus circumstantibus offerri debet hoc sacrificium. Quod namque non est determinatum numerus cogitandum in memento: et multo minus determinatus est numerus circumstantium: et quod nullus ex alterius consortio minus habet de effectu missae: et quod hec non referuntur ad orationem sed sacrificium: quoniam ibi expresse dicitur: pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis. Et quod non solum per impetrationem, sed pro satisfactione offertur: quoniam expresse dicitur: pro redemptione animarum suarum: redemptio enim a malis est: et ut ipsum nomen testatur, satisfactio per modum solutionis est: sicut christus redemit nos soluendo pretium deo patri. Potest igitur sine cuiusque detrimento pro infinitis sacrificiis hoc offerri, et satisfacere iuxta singulorum deuotiones. Caue tamen hic ne fallaris: putans ex hoc sequi, quod una missa tantum satisfaciat si dicatur pro uno quantum pro pluribus. Hoc enim non sequitur ex dictis: quoniam non diximus, quod effectus huius sacramenti responderet intentioni sed deuotioni. Non enim quantum intendo ex hoc sacrificio satisfacere tantum satisfactio: sed quantum deuotione habeo, tantum ex illo habeo. Unde si ego offerens hoc sacrificium habeo deuotionem tantam quod ei responderet in hoc sacrificio satisfactio annui, et intendo celebrare pro satisfactione unius, ille releuabit satisfactioem vel anni. Si autem intendo satisfacere pro duobus equaliter, quilibet releuabitur pro medio anno: si pro tribus, pro tertia parte anni: et sic de singulis. Et similiter etiam dico de satisfactio: ne respondeat deuotioni martini qui facit celebrari eandem missam, quod si pro uno sit, totam sortitur ille: si pro pluribus, diuiditur inter eos. Et similiter dico de quocunque alijs facientibus eandem missam celebrari. Semper enim satisfactio cuiuslibet deuotioni respondens est finita: et si ad plures per intentionem applicatur, diuiditur, et minus a singulis participatur. Et sic verificatur theologorum sententia, dicentium effectum huius sacrificii finitum et diuisum minorari in eis quibus applicatur. Intellegitur enim (ut patet ex dictis) non in ordine ad plurimum deuotiones: sed ut participatum ab hac vel illa deuotione. Et his ergo patet, quod missa rogata a pluribus, plus satisfacit ceteris paribus quam rogata a paucioribus: quia ex pluribus deuotionibus offertur: et similiter missa rogata a paucioribus, plus valet illis quam ex sola deuotione sacerdotis: pro illis diceretur: quoniam effectus est iuxta deuotionem etiam rogantium, hic non. Et ex hac doctrina (quod accepti ex tertia parte diuisi theologi. q. 79. art. v.) soluuntur omnes difficultates accedentes in hac materia quo ad valore sacrificii. Hinc saluatur infinitas sacrificii finis, et finitas effectus in unoquoque, et autoritas doctorum, et ritus ecclesie in celebrando pro particulari, et maior fructus in uno quam in pluribus, et consuetudo tam offerentium pro una missa (ut in parochijs accidit) quam celebrantium pro pluribus petentibus eandem sine fraude: ut in solennitatibus accidit. Si autem consideret hoc sacrificium ex parte operantis, sic etiam quantitas effectus eius attenditur secundum quantitatem deuotionis offerentium. Sed quoniam ex hac parte non est questio, nec ex ista parte petita aut promissa intelligitur missa (sola enim intentio sacerdotis applicatua sacrificii ad hunc, petitur et promittitur ceteris) ideo pertransio.

Et ad secundam partem missae quae est oratio descendendo dicendum occurrit, quod oratio cum sit actus religionis, cuius est cultus deo exhibere (ut ex secunda secunde. q. 83. patet: per orationem enim mens ipsa deo offert: ut Dionysius. Gregorius. et alii theologi dicunt) et pro genere infra latitudinem sacrificii continetur: tunc illud officium vultu, red demus vitulos labiorum nostrorum, et ad hec. vlt. p. ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper deo. i. fructum labiorum consentium nomini eius. Addit tamen aliquid speciale ex propria ratione in quantum est petitio: propter quod distinguitur de oratione in quantum est meritum vel satisfactio, vel impetratio, vel consolatio. Et quod nullus meretur de condigno nisi sibi, et similiter quod consolatio spiritualis est effectus in ipso orante ex attentione et meditatione propria procedens, nulla est hic difficultas de oratione in quantum meritoria et consolatoria, ubi de oratione finis eius cohibilem effectum est questio. Per impetrationem autem vis, fides principaliter immititur ex parte nostri: iuxta illud mar. x. quicquid orantes petitis credite, et accipietis: et fiet vobis: ex parte vero dei immititur sue misericordiae. Et quoniam nec fides de uno petito minuitur fide de alio obtinendo, nec liberalitas diuina circa unum minuitur ex alterius largitione, ideo oratio in quantum impetratio non minus si pro pluribus quam pro uno fiat valet: sed magis pro quanto ex maiori fiducia diuina largitatis, et ampliori charitate procedit. In quantum autem satisfactio, vim habet ex duobus: scilicet ex deuotione (sicut et alia sacrificia) et ex penitentia orantis, sicut cetera opera penitentia. Et quoniam de omni sacrificio verum est, quod satisfacit iuxta quantitatem deuotionis offerentium (ut patet ex autoritatibus adductis) vel eorum pro quibus offertur (ut patet ex responsione ad finem in q. supra dicta tertie par.) ideo idem est proportionabiliter iudicium de satisfactio: ne orationis et sacrificii eucharistie: non quo ad quantitatem oblationis, sed quo ad quantitatem deuotionis et satisfactiois illi respondentis: et propterea sicut dicitur est istud posse pro pluribus offerri, ita et oratione. Quod ad penitentiam autem resultantem in oratione, quoniam sit personalis, et oratio de genere suo non sit opus penale, nulla etiam apparet difficultas in proposito: quod non petitur prope a sacerdotis afflictio (ut in ieiunio) sed intentio applicandi orationes ad impetrandum pro se primo, et ad satisfaciendum: quoniam dum petitur oratio, tale sacrificium, petitio postulat. Et ex his autem patet quid dicendum sit etiam de ipso sacrificio missae in quantum impetratio vel meritum. Nec restes dubius propter meritum congrui: quoniam cum consistat in quadam condescendunt ut scilicet nobis facientibus quod in nobis est, deus faciat quod ipsum debet: vis meritoria de congruo in sacrificijs et postulationibus attenditur secundum deuotionem et fidem offerentium vel eorum pro quibus offertur. Et ideo multitudo nihil nocet singulis ex hac parte: sicut de alijs dictum est. Et per hec patet, quod affirmative respondendum est questio.

Unum ne deuotionis eorum pro quibus offertur, veniat de functi et remoti nihil scientes de hac missa, que offertur pro omnibus finem eorum deuotionem: quoniam si oes intelliguntur pariter conditio, peractis et non peractis missam: omnino enim secundum suam deuotionem erit eius particeps. Si vero non omnes intelliguntur, non erit vniuersaliter verum, quod hoc sacrificium valeat finem deuotionis eorum pro quibus offertur: pro omnibus enim offertur. Sed hec ambiguitas ex ipso concursu deuotionis ad sacrificia, soluitur. Concurrunt namque deuotio ut causa quod determinatua sacrificij ad hunc effectum: et in ieiunio in autoritate allegata, affectus deuotionis ponit ut causam, dicens quod perpendit deus ex quanto offertur. Unde deuotio quantificans effectum sacrificij non se tenet ex parte accipientium effectum, quantum indispotum saltem ad impediendam receptionem talis effectus sufficiat: sacrificium enim non operatur per modum agentis ut sacramenta, sed per modum oblationis sed tenet se ex parte concurrentium ad tale sacrificium causaliter, quomodolibet sit causalitas ista puta petendo, ministrando, consulendo, adiuvando, fauendo et cetera. Quod fit ut defunctis secundum precedentem eorum deuotionem in communibus vel in specialibus, secundum deuotionem viuientium pro eis offerentium, viuientibus vero circumstantibus tanquam seruitoribus ad minus, viuientibus autem tanquam communicantibus in tali oblatione iuxta eorum deuotionem possit. Quoniam si sacerdos orat et offert in persona ecclesie, et quilibet fides sit membrum ecclesie, consequens est ut quilibet per sacerdotis actus orat et offert: et sic causaliter concurrat ad sacrificium: ac per hoc quilibet missa singulis fidelibus prodest etiam satisfactio iuxta eorum deuotionem, quam habet in communibus ecclesie orationibus et sacrificijs: sicut habentes deuotionem in orationibus et missis alius persone particeps sunt illarum iuxta suam deuotionem ex generali communionem sanctorum. Nec propterea equa est rogantis et non rogantis conditio: sicut non est magis et minus deuoti equa conditio: sicut non est equa vno tantum, et vno et altero modo facientis sibi aliquid debuit conditio. Rogare enim et elemosinam pro hoc tribuere, corporaliter venerari et huiusmodi, et maioris sunt deuotionis, et faciunt ut non ex communiuione sanctorum tantum, sed ex tali actu etiam hoc consequatur.

Ad primum argumentum in oppositum tam patet responsum ex dictis: quod effectus scilicet missae est finitus cuiuslibet secundum suam fidem quo ad impetrationem, et finis sua deuotione quo ad satisfactioem, propterea verum est in canone: quorum tibi fides cognita est et nota deuotio. Est tamen infinitus in multitudine: quoniam infinitis potest respondere, singulis suas satisfactioes finitas et impetrationes pariendo. Ad secundum dicitur, quod cano missae testat missas ita ab ecclesia ordinatas pro particularibus, ut tamen semper pro omnibus viuens et defunctis explicite celebratur: ut patet in ieiunio. Unde puidat simul et pia mater voluit, ut ex deuotione sua omnibus sacrificium proderet, et specialiter capitibus: et ex deuotionibus pro pauperibus vel illis proderet, et sic

De fructu orationis in missa Questio I.

76

sine fraude et sine cuiusque damno excitat priuatas deuotiones pro se vel alijs, ut iuxta eorum deuotiones fructus referat ipsales. Est etiam alius fructus ex specialibus missis: quoniam enim natura liter vnicuique amabile est proprium bonum, et commune est negligitur, excitatur magis. Adungitur quoque non paripendendus effectus in sacerdote: qui et de propria deuotione offert pro particularibus a quibus suscipit elemosinas vel quibus afficitur. Ad tertium dicitur, quod si offerentes et pro quibus offertur haberent tantam deuotionem in una missa, quantum habet in triginta, una missa satisfaceret pro triginta. Sed quod non est sic manifeste enim pater potentem habere maiorem in triginta et merito: quia maior honor exhibetur deo in pluribus quam in una ceteris paribus) ideo qui promittit dicere triginta, tenetur dicere triginta. Et hec de hac questione dicta sufficiant. Rome, m. cccc. x. die primo Decembris.

Questio de valore orationum

dictarum ab audientibus missam in festo.

Queritur an obliget ad canonicas horas exolucens earum aliquam infra missam ad quam in die festo obligatur, satisfaciatur utriusque. Vides namque quod non primo ex numero cultus: quia cultus missae distinguitur contra cultum horarum canonicarum. Nam sicut tenetur quis ad primam et tertiam ut duos cultus, ita tenetur ad missam et horas ut duos cultus: ac per hoc sicut non potest simul duas horas exoluere, ita nec missam et horas. Et confirmatur quod homo tenetur interesse missae attente, sicut tenetur exoluere horas attente. Cuius signum est, quod si quis ex proposito per notabilem partem missae non curaret attendere finem suum modum sed mentem ad alia diuerteret, non satisfaceret precepto de missa: quod non diceretur interesse missae plus quam dormiens. Secundo ex tempore: quod sicut ecclesia totum diem festum determinauit ad cultum dei per cessationem a seruilibus, ita partes temporis: scilicet qua missa celebratur determinasse videtur ad cultum dei positum: ac per hoc non licet occupare hoc missae tempus ad quemcunque alium cultum proprium exigentem tempus: ut est quilibet canonicas hora.

In oppositum est quod obligationes istae sunt de communi obligantibus simul: quod missa exigit solam presentiam, et hora exigit quod attente dicatur: constat autem utrumque potest simul fieri. Quod autem ad missam sufficiat presentia, patet ex eo quod aliter tam surdus et cecus quam multitudo maxima vni presens missae, et ubi sacerdos submissis dicit (ut in germania) non satisfaceret presens missae: quod falsum reputatur. Et si huiusmodi missa, presentibus licet illi orationes vocales priuatas dicere, saltem quum sacerdos non auditur aut non intelligitur: sed nulla hora canonica, nulla oratio iniuncta pro penitentia est, quod quis non possit dicere ut priuata oratione: ergo pari ratio ne utrumque licet. Et confirmatur, quod duobus dicentibus in missa tertia aut psalmos penitentiales, altero pro debito hore seu penitentiae, altero ex sua deuotione, et utroque pari attentione dicente, aut neuter minuit debitum missae, et habet intentionem: aut uterque violauit debitum missae, quod oes negant: aut alter tamen qui debitor erat hore aut penitentiae: tunc nisi voluntarie hoc dicat, oportet reddere rationem differentie: quoniam conueniat ambo in oratione dicta et illius quantitate et in attentione. Si dicat quod differunt in ratione debiti: quod alter debet, alter non: ideo ille non satisfacit, et iste sic: hec differentia nihil facit ad propositum: quod ratio debiti per accessum se habet ad impediendum vel non impediendum cultum missae. Si enim huiusmodi oratio impedit cultum missae, ita impedit si sponte quis se ex debito dicat: et si non impedit ita potest solui ex debito sicut sponte: tota enim ratio illius est, quod pedet ex hoc quod vnum impedit seu tollit aliud tanquam sibi incoposibile. Et si quum de hoc sint contrarie opinionum, et contingit aliquem de facto exoluisse infra missam in festo horam aut penitentiam, si non licet erit iste reus omissionis aut missae (et sic errant irreparabiliter) aut tot horarum: et sic commisit tot peccata mortalia omissionis: quod est durum. Et propterea quod est maior ratio quod sit reus omissionis horarum quam missarum aut e converso: quum alterum alterum impeditur.

Ad euidenciam huius questionis primo premittendum est quod tendit ad quod populum, secundo declarandum est in quo sit difficultas, tertio respondendum quod. Quod ad primum, quia missa principaliter importat sacrificium et secundario deus in eam (vnde pars doctrinalis vocatur

missa catechuminoz, quod ad eruditionem ordinat: sacrificium vero vocatur missa sine additione aliqua) ideo sicut ministris precipitur ut sacrificium offerat, ita populo precipitur ut interesse corpore et mente. Si enim sola corporalis presentia sufficeret, posset quis se presentem sacrificio facere et voluntarie dormire: et rursus posset mentem ad quemcunque voluit diuertere: quorum utrumque est absurdum. Preceptum enim ecclesie hominibus factum de interessendo sacrificio, intelligendum est more humano: ut si inter sint ut rationales. Ita quod sicut clericis preceptum de horis canonicis dicendis obligat ut dicant ore et mente, hoc est propositum seu animo vacandi deo (quia precipitur cultus diuinus homini ut homo, hoc est ut rationalis: non colit autem ratione utens quod animam ad alia sponte diuertit: quia ratio ipsa dicitur oppositum) ita populus ex hoc quod obligatur ad missae cultum interessendum, tenetur corpore et mente interesse: hoc est cum animo vacandi deo quantum deus dederit. Est autem in missa cultu inter sacerdotem et populum conuenientia et differentia. Conueniunt siquidem in duobus, scilicet in attentione et materia. scilicet missa: nam uterque tenetur attendere missae: de sacerdotis quidem clarum est. De populo autem ultra dicta, declaratur ex quatuor. Primo ex eo quod ipsi dicuntur orate fratres etc. ubi mandatur petitio: ut petat, scilicet sacrificij acceptationem. Secundo ex eo quod ei dicitur, sursum corda. ubi indicitur oratio: hoc est mentis eleuatio ad instantia sacrificij. Tertio ex eo quod ei dicitur, gratias agamus etc. ubi inuitatur ad gratiarum actionem. Quarto ex eo quod institutio missae habet ut populus et audiat que doctrine sunt, et dicat que laudis sunt ad populum. Nam iuxta patrum instituta spectat hymni cantare sanctus sanctus etc. dum sacerdos agit sacra mysteria. Communis est igitur utriusque attentio ad missam. Sed differunt in exteriori occupatione: quod sacerdos est exteriori operatione occupatus circa missam tam dicendo quam faciendo: populus autem secluso auditu eorum que aliter dicuntur quum intelligitur, ab exteriori occupatione vacat et in sola attentione ad missam relinquitur. Et quoniam imperfectiorum (qui sola mente circa missam occupari non sufficiunt) magna est multitudo, inde fit ut licite populus aliquam vocalem orationem dum sacerdos diuina facit aut secreto dicit, et pari ratione dum aliter dicit si non intelliguntur que dicit, assumat ad excitandam aut conseruandam mentem attentionem seu vacante deo durante sacrificij tempore. Nec enim in adminiculum humane imperfectioris ad vacandum mente tanto sacrificio, fieri pie intelliguntur: melius enim imo recta via esset ut sola mente aut quasi sola mente circa sacrificium occuparentur presentes: petendo ut sacrificium gratum sit pro ecclesia, pro se, pro defunctis etc. gratias agendo deo de tanto beneficio passionis christi et presentie ibi etc. Nec propterea laqueum infirmis animabus: quoniam sicut clericus obligatur ad horas et sacerdos celebrans, si propter intentionem euagatur excusatur ab attentione, ita et populus: satisficit enim huius precepto ex proposito quod quilibet vadit ad missam ut faciat quod ecclesia ordinauit: dummodo voluntarie postea non ponat obicem, diuertendo aduertenter mentem ad alia notabiliter: quia modicum pro nihilo reputatur. Nec de primo.

Quo ad licitum est populo assumere quancunque orationem ad habendam mentem deo vacantem tempore sacrificij: ac per hoc non prohibetur ad hoc assumere orationem votiuam aut penitentialem aut etiam horam canonicam: quoniam nihil horum habeat aliquid in se repugnans ad finem ad quem assumitur: imo quodlibet horum ad sacrificium missae optime ordinatur. Unde autem obstat: quoniam si sic fieret, ex duobus cultibus debitis non solueretur nisi vnus tantum quo ad attentionem quod quo ad tempus: nam quoniam in missa dicuntur psalmi penitentiales, licet dicatur missa et dicantur psalmi, vnica tamen attentio est qua quis attendit missae et psalmis: et similiter vnicum tempus est quo persoluit utrumque: quum tamen duo disparati cultus (quales sunt propositi) exponant suas duas attentiones (sicut quilibet due disparate materie exigunt suas duas disparatas formas) et similiter exigat duo sua tempora. Unde fraus committitur videtur quo ad numerum cultus secundum attentionem et tempus: ex duobus debitis attentionibus persoluendo vnum, et ex duobus temporibus soluendo vnum. Nec de secundo.

Quo ad tertium duo occurrunt pro responso ne ad questum dicenda. Primum est: non licet in missa precepta dicere orationes alias preceptas. Probatur: quia disparati cultus debiti sunt in sua disparatione exoluedi: alioquin non suauiter exoluerentur: quod

Opus. Latet.

It. It. It.

De necessaria eleemosyne largitione.

oppositum faciendo interuenit confusio attentionum et temporum dum due attentiones confunduntur in vnam et duo tempora in vnum. Tum quod minus soluitur, quam pro duabus attentionibus soluitur vna. et pro duobus temporibus dicitur deo vnum. Tum quo ad horas, quod priuata auctoritate non licet vnum publicum cultum subordinaire alteri publico cultui disparato: quod tamen fieret si vna hora canonica diceretur infra missam: quia assumeretur ad habendam mentem vacantem deo tempore sacrificij. Et sic verificatur opinio tenens quod non possunt hec infra missam precepta dici. Non tamen per hec intelligas quin dum cantatur Kyrie, possit licite sacerdos lectis legendis dicere horas canonicas: quoniam tunc non tam missa quam missa solennitas agitur: et ipse nihil omittit missae, sed est tempus ei per accidens vacans. et idem est iudicium de ministris et alijs in choro qui graduati lecto, dum cantatur, horam persoluant residua. Secundum est. Si infra precepta missam aliqua oratio alias precepta dicitur, utique satisficit: quia minus bene, ut dictum est. Et loquor quando secreta dicuntur: vel quando sacerdos non auditur aut non intelligitur. Et similiter loquor de satisficere quantum ad vitandum peccatum mortale omissionis vtriusque: non autem quantum ad meritum: quia nullus peccatum venialiter, meretur vitam eternam. Et propterea si peccatum est dicere hec infra precepta missam, tollitur meritum quod habetur per talem actum si recte fieret. Et hanc itaque conclusionem non pono eo quod illius rationem affirmatiuam videam, sed quod non video unde sit falsa: ut patet discurrendo per singula. Rationes enim que inferunt precedentem conclusionem, quibus sufficere videantur adcludendum esse illicitum exolvere vtriusque debitum simul non tamen sufficiunt ad concludendum non valere solutionem vtriusque si de facto fiat. Ad id enim multa debita ex diuersis preceptis possint simul et vnicuique deo exolvere, non est dubium: nam si quis voluerit exponere se martyrio, et antequam implendi votum tempore transierit, occurrat casus in quo quis ex precepto cōstituendo fidei tenetur exponere se martyrio, non est dubium quod exponens se satisfiat et precepto voti reddat, et precepto Christi de martyrio, et precepto de satisfactione pro peccatis commissis. Potissima igitur ratio in oppositum est, quod disparati debiti cultus non exoluantur ut sunt (ut diuersi et disparati sunt) si simul exoluantur. Sed hec recipit distinctionem: quoniam disparati cultus sunt duplices. Quidam quorum materiae sunt simul impossibiles, ut due hore canonice et similes quorum scilicet vterque exigit occupationem exterioiorem: hos oportet disparatos solui ut sunt. Quidam vero quorum materiae sunt simul composibiles: quia alter non requirit occupationem exterioiorem: et per vtriusque modo exolvitur: et disparate, et simul subordinando vnum alteri. Et tunc licet non exolvantur ut sunt totaliter disparati, exolvunt tamen disparata materia: quod vtriusque materia: missa scilicet et penitentialis oratio, exolvitur. Et hoc sufficit: quia nullibi hoc preceptum inuenitur ut non valeat nisi exolvantur ut totaliter disparati. Et sic quando populus non occupatur exterius circa missam, potest orationem penitentialem vel votiuam assumere ad mentem deo vacantem habendam tempore sacrificij: sicut potest quicquid aliam assumere: et sic cultus vtriusque faciet satis. Quod vero de duabus attentionibus et temporibus obstat apparet, euadit ex eo quod licet preceptum sit quod quilibet cultus exolvatur attente, non tamen inuenitur preceptum quod oēs duo cultus duabus attentionibus exolvantur. Et propterea si duo cultus sint sub vnicuique attentione exoluti, nulla cōiungitur precepti transgressio. Satis enim est quod quilibet exolvat attentē. Et idem dicitur de duobus temporibus: nullum enim inuenitur preceptum de duobus temporibus: propterea si multi possunt sub eodem exolvere tempore, nullum preceptum violatur. Et similiter dicitur quod licet minus quantum ad numerum attentionum et temporum exolvatur, non tamen huiusmodi minoratio destruit valore cultuum debitorum. Et si licet male faciat aliquis subordinando priuata auctoritate horam canonicam missae, non tamen propterea euacuat alterum cultum. Et sic verificatur altera opinio.

Unde patet Respondio ad primum argumentum. hec exolvere: si tamen fiat valet. Et idem dicitur ad secundum addendo quod non est simile preceptum de festo, preceptum de missa: quod illud datur directe de tempore: et ideo disputat an dare eleemosynam sit sub precepto, in corpore articuli determinans hanc questionem, dicit hec verba. Quia precepta dantur de actibus virtutum, necesse est quod hoc modo donum eleemosynae cadat sub precepto finis actus est de necessitate virtutis: scilicet finis quod recta ratio requirit: finis quam est aliquid considerandum ex parte dantis, et

pus missam mensurans per accidens respicitur. Si enim tempus missae per se precipiatur, quum habeat materiam determinatam: scilicet missam: non satisficeret vtriusque cultui: quia non satisficeret vtriusque tempori, ut patet. Rationes autem ad alteram partem allate, non concludunt quod liceat vtriusque simul exolvere. Prima enim soluitur, quod suavis exolutio exigit duas disparatas attentiones in duobus disparatis cultibus. Ad idem enim exigit solam presentiam, sed non solus corporis, sed etiam mentis: ut declaratum est. Ad secundam dicitur quod non est par ratio: quia hic sunt duo cultus disparati debiti ut sunt: non sic autem est in spontaneis orationibus. Et per hoc responderetur ad confirmationem. Et quum instatur quod ratio debiti est per accidens ad impediendum: responderetur quod non ideo illicitum interuenit in hoc casu quia vnus impedit alium sed quia vnus occupat attentionem et tempus et suauitatem alterius: quod per se ouit ex hoc quod vterque est debitus seorsus suauiter. Ad vltimam dicitur quod non interuenit mortale peccatum: et si reat? omissionis esset, omnia esset oratio assumpta: quia principale quod est missa, intelligeretur non violari per adiunctam orationem alias debitam: quia ad vacandum deo sacrificij tempore assumpta intelligitur.

Eiusdem de precepto eleemosynae

Tractatus, mentem diu Thomae circa idem declarans, et quoniam falsam opinionem explodens subtilissime.

Operis ratio ac intentio: atque falsae quorundam opinionis super mentem diu Thomae circa eleemosynarum largitionis necessitatem relatio et possibilis origo. Laput. 1.

Charitas Christi viget me, ut propter fratres meos et propter meos loquar pacem: hoc est ordinis tranquillitatem in eleemosynarum largitione necessariam seruandam: intuitus siquidem sum ob quorundam scripta minus bene doctrinam sancti Thomae intelligentium multos facile periclitari. Et quamuis omnis questio de peccato mortali, periculosam habeat a vero deviationem, et ea maxime timenda ac cauenda sit a veritate declinatio qua latiori quis se credit vie: tum quia prout sunt sensus hominis ad assensum prebendum his que libenter sequuntur: tum quia facile est viam latam ingredi, quum multorum sit, et peccati expers via esse potest: in hac specialiter questione tanto maius imminet periculum, quanto ultra predictas causas viri celebres quorum consilio confessorum reguntur: sanctus Thomam docuisse id quod in re hac falsum esse ostenditur, asserunt. Sane abbas scilicet in iure canonico doctor famosus super secundo decretalium de iureiurando cap. si vero, et frater Antoninus archiepiscopus florentinus veteribus christiani gregis pastoribus non minor, in secunda parte sue summe titulo primo, cap. 14, de inhumanitate scilicet et quidam frater ordinis minorum qui summam fecit rosellam nomine, in de eleemosyna et multo: non malitia, sed minus perspicaci intellectu in hac re ducti imponunt sancto doctori ex secunda secunde questione, 32, erroneam et procul ab humanis finibus opinionem circa eleemosynarum largitionis necessitatem. Alium quod finis sanctum Thomam ibidem homo non tenetur de necessitate salutis facere eleemosynam, nisi concurrentibus his duabus conditionibus simul, scilicet quod dans habeat aliquid superfluum medium nature, id est vite, sed persone id est decentie status, tam sibi quam suis (quorum scilicet ei cura incumbit) et appareat pauper patiens extremam necessitatem: alias licet bene faciat quis eleemosynam faciendo, non tamen tenetur.

Concipere Aure poterunt hunc sensum ex sancto doctoris propter duo. Primo ex eo quod articulo 5, tertie secunde, quod ubi disputat an dare eleemosynam sit sub precepto, in corpore articuli determinans hanc questionem, dicit hec verba. Quia precepta dantur de actibus virtutum, necesse est quod hoc modo donum eleemosynae cadat sub precepto finis actus est de necessitate virtutis: scilicet finis quod recta ratio requirit: finis quam est aliquid considerandum ex parte dantis, et

Caput

II.

77

aliquid ex parte eius cui est eleemosyna banda. Deinde subdit quod sunt ista consideranda: et dicit quod sunt supfluitas non solum naturae, sed persone ex parte dantis, et extrema necessitas ex parte pauperis: et subdit deinde: alia autem eleemosynas dare est in consilio. Ex his enim videtur haberi, quod ad hoc quod eleemosyna cadat sub precepto, oportet simul concurrere aliquid ex parte dantis, scilicet superfluitatem, et aliquid ex parte recipientis, scilicet extremam necessitatem. Secundo ex eo quod in sequenti articulo determinando dicit, quod quando occurrit extrema necessitas alicuius priuatae persone, vel etiam aliqua magna necessitas reipublice, laudabiliter aliquis pretermitteret id quod ad decentiam sui status pertinere videtur, ut maiori necessitati subueniret. In his enim verbis expresse dicit, quod concurrente altero predictorum terminum, scilicet extrema necessitate alicuius, non habes de superfluo persone, id est decentie status sui laudabiliter eleemosynam facit. Quod si laudabiliter, igitur non de precepto, sed de consilio est eleemosynam dare: nisi vtriusque supradicta conditio concurrat. Confirmatur hoc: quia ante hec verba loquens de necessario persone premitit hec verba: de huiusmodi ergo dare eleemosynam est bonum, et non cadit sub precepto, sed sub consilio. Hec ille.

Exclusio dicte opinionis. Laput. 1.

Quod Autem predicta expositio non sit finis mentis et doctrinae sancti Thomae, liquet primo ex eo, quod sanctus Thomas in 4, sententiarum, dist. 15, quod 2, art. 1, quod 4, expresse determinat oppositum. Tenet enim has duas conclusiones. Prima est, habens superfluum nature et persone tenet de precepto erogare pauperibus illud superfluum, etiam si non patiatur extremam necessitatem. Secunda est, patienti extremam necessitatem tenetur de precepto habens superfluum nature licet non persone subuenire. Superfluum nature et persone dicitur, quod finis status presentis non est necessarius sibi vel his quorum cura incumbit crassa penesatione: attentis tamen futuris casibus qui probabiliter futuri existimabuntur, et non oibus qui potest contingere: hoc enim ad consilium non pertinet, ut dist. 3, et dist. 4, et dist. 5, et dist. 6, et dist. 7, et dist. 8, et dist. 9, et dist. 10, et dist. 11, et dist. 12, et dist. 13, et dist. 14, et dist. 15, et dist. 16, et dist. 17, et dist. 18, et dist. 19, et dist. 20, et dist. 21, et dist. 22, et dist. 23, et dist. 24, et dist. 25, et dist. 26, et dist. 27, et dist. 28, et dist. 29, et dist. 30, et dist. 31, et dist. 32, et dist. 33, et dist. 34, et dist. 35, et dist. 36, et dist. 37, et dist. 38, et dist. 39, et dist. 40, et dist. 41, et dist. 42, et dist. 43, et dist. 44, et dist. 45, et dist. 46, et dist. 47, et dist. 48, et dist. 49, et dist. 50, et dist. 51, et dist. 52, et dist. 53, et dist. 54, et dist. 55, et dist. 56, et dist. 57, et dist. 58, et dist. 59, et dist. 60, et dist. 61, et dist. 62, et dist. 63, et dist. 64, et dist. 65, et dist. 66, et dist. 67, et dist. 68, et dist. 69, et dist. 70, et dist. 71, et dist. 72, et dist. 73, et dist. 74, et dist. 75, et dist. 76, et dist. 77, et dist. 78, et dist. 79, et dist. 80, et dist. 81, et dist. 82, et dist. 83, et dist. 84, et dist. 85, et dist. 86, et dist. 87, et dist. 88, et dist. 89, et dist. 90, et dist. 91, et dist. 92, et dist. 93, et dist. 94, et dist. 95, et dist. 96, et dist. 97, et dist. 98, et dist. 99, et dist. 100, et dist. 101, et dist. 102, et dist. 103, et dist. 104, et dist. 105, et dist. 106, et dist. 107, et dist. 108, et dist. 109, et dist. 110, et dist. 111, et dist. 112, et dist. 113, et dist. 114, et dist. 115, et dist. 116, et dist. 117, et dist. 118, et dist. 119, et dist. 120, et dist. 121, et dist. 122, et dist. 123, et dist. 124, et dist. 125, et dist. 126, et dist. 127, et dist. 128, et dist. 129, et dist. 130, et dist. 131, et dist. 132, et dist. 133, et dist. 134, et dist. 135, et dist. 136, et dist. 137, et dist. 138, et dist. 139, et dist. 140, et dist. 141, et dist. 142, et dist. 143, et dist. 144, et dist. 145, et dist. 146, et dist. 147, et dist. 148, et dist. 149, et dist. 150, et dist. 151, et dist. 152, et dist. 153, et dist. 154, et dist. 155, et dist. 156, et dist. 157, et dist. 158, et dist. 159, et dist. 160, et dist. 161, et dist. 162, et dist. 163, et dist. 164, et dist. 165, et dist. 166, et dist. 167, et dist. 168, et dist. 169, et dist. 170, et dist. 171, et dist. 172, et dist. 173, et dist. 174, et dist. 175, et dist. 176, et dist. 177, et dist. 178, et dist. 179, et dist. 180, et dist. 181, et dist. 182, et dist. 183, et dist. 184, et dist. 185, et dist. 186, et dist. 187, et dist. 188, et dist. 189, et dist. 190, et dist. 191, et dist. 192, et dist. 193, et dist. 194, et dist. 195, et dist. 196, et dist. 197, et dist. 198, et dist. 199, et dist. 200, et dist. 201, et dist. 202, et dist. 203, et dist. 204, et dist. 205, et dist. 206, et dist. 207, et dist. 208, et dist. 209, et dist. 210, et dist. 211, et dist. 212, et dist. 213, et dist. 214, et dist. 215, et dist. 216, et dist. 217, et dist. 218, et dist. 219, et dist. 220, et dist. 221, et dist. 222, et dist. 223, et dist. 224, et dist. 225, et dist. 226, et dist. 227, et dist. 228, et dist. 229, et dist. 230, et dist. 231, et dist. 232, et dist. 233, et dist. 234, et dist. 235, et dist. 236, et dist. 237, et dist. 238, et dist. 239, et dist. 240, et dist. 241, et dist. 242, et dist. 243, et dist. 244, et dist. 245, et dist. 246, et dist. 247, et dist. 248, et dist. 249, et dist. 250, et dist. 251, et dist. 252, et dist. 253, et dist. 254, et dist. 255, et dist. 256, et dist. 257, et dist. 258, et dist. 259, et dist. 260, et dist. 261, et dist. 262, et dist. 263, et dist. 264, et dist. 265, et dist. 266, et dist. 267, et dist. 268, et dist. 269, et dist. 270, et dist. 271, et dist. 272, et dist. 273, et dist. 274, et dist. 275, et dist. 276, et dist. 277, et dist. 278, et dist. 279, et dist. 280, et dist. 281, et dist. 282, et dist. 283, et dist. 284, et dist. 285, et dist. 286, et dist. 287, et dist. 288, et dist. 289, et dist. 290, et dist. 291, et dist. 292, et dist. 293, et dist. 294, et dist. 295, et dist. 296, et dist. 297, et dist. 298, et dist. 299, et dist. 300, et dist. 301, et dist. 302, et dist. 303, et dist. 304, et dist. 305, et dist. 306, et dist. 307, et dist. 308, et dist. 309, et dist. 310, et dist. 311, et dist. 312, et dist. 313, et dist. 314, et dist. 315, et dist. 316, et dist. 317, et dist. 318, et dist. 319, et dist. 320, et dist. 321, et dist. 322, et dist. 323, et dist. 324, et dist. 325, et dist. 326, et dist. 327, et dist. 328, et dist. 329, et dist. 330, et dist. 331, et dist. 332, et dist. 333, et dist. 334, et dist. 335, et dist. 336, et dist. 337, et dist. 338, et dist. 339, et dist. 340, et dist. 341, et dist. 342, et dist. 343, et dist. 344, et dist. 345, et dist. 346, et dist. 347, et dist. 348, et dist. 349, et dist. 350, et dist. 351, et dist. 352, et dist. 353, et dist. 354, et dist. 355, et dist. 356, et dist. 357, et dist. 358, et dist. 359, et dist. 360, et dist. 361, et dist. 362, et dist. 363, et dist. 364, et dist. 365, et dist. 366, et dist. 367, et dist. 368, et dist. 369, et dist. 370, et dist. 371, et dist. 372, et dist. 373, et dist. 374, et dist. 375, et dist. 376, et dist. 377, et dist. 378, et dist. 379, et dist. 380, et dist. 381, et dist. 382, et dist. 383, et dist. 384, et dist. 385, et dist. 386, et dist. 387, et dist. 388, et dist. 389, et dist. 390, et dist. 391, et dist. 392, et dist. 393, et dist. 394, et dist. 395, et dist. 396, et dist. 397, et dist. 398, et dist. 399, et dist. 400, et dist. 401, et dist. 402, et dist. 403, et dist. 404, et dist. 405, et dist. 406, et dist. 407, et dist. 408, et dist. 409, et dist. 410, et dist. 411, et dist. 412, et dist. 413, et dist. 414, et dist. 415, et dist. 416, et dist. 417, et dist. 418, et dist. 419, et dist. 420, et dist. 421, et dist. 422, et dist. 423, et dist. 424, et dist. 425, et dist. 426, et dist. 427, et dist. 428, et dist. 429, et dist. 430, et dist. 431, et dist. 432, et dist. 433, et dist. 434, et dist. 435, et dist. 436, et dist. 437, et dist. 438, et dist. 439, et dist. 440, et dist. 441, et dist. 442, et dist. 443, et dist. 444, et dist. 445, et dist. 446, et dist. 447, et dist. 448, et dist. 449, et dist. 450, et dist. 451, et dist. 452, et dist. 453, et dist. 454, et dist. 455, et dist. 456, et dist. 457, et dist. 458, et dist. 459, et dist. 460, et dist. 461, et dist. 462, et dist. 463, et dist. 464, et dist. 465, et dist. 466, et dist. 467, et dist. 468, et dist. 469, et dist. 470, et dist. 471, et dist. 472, et dist. 473, et dist. 474, et dist. 475, et dist. 476, et dist. 477, et dist. 478, et dist. 479, et dist. 480, et dist. 481, et dist. 482, et dist. 483, et dist. 484, et dist. 485, et dist. 486, et dist. 487, et dist. 488, et dist. 489, et dist. 490, et dist. 491, et dist. 492, et dist. 493, et dist. 494, et dist. 495, et dist. 496, et dist. 497, et dist. 498, et dist. 499, et dist. 500, et dist. 501, et dist. 502, et dist. 503, et dist. 504, et dist. 505, et dist. 506, et dist. 507, et dist. 508, et dist. 509, et dist. 510, et dist. 511, et dist. 512, et dist. 513, et dist. 514, et dist. 515, et dist. 516, et dist. 517, et dist. 518, et dist. 519, et dist. 520, et dist. 521, et dist. 522, et dist. 523, et dist. 524, et dist. 525, et dist. 526, et dist. 527, et dist. 528, et dist. 529, et dist. 530, et dist. 531, et dist. 532, et dist. 533, et dist. 534, et dist. 535, et dist. 536, et dist. 537, et dist. 538, et dist. 539, et dist. 540, et dist. 541, et dist. 542, et dist. 543, et dist. 544, et dist. 545, et dist. 546, et dist. 547, et dist. 548, et dist. 549, et dist. 550, et dist. 551, et dist. 552, et dist. 553, et dist. 554, et dist. 555, et dist. 556, et dist. 557, et dist. 558, et dist. 559, et dist. 560, et dist. 561, et dist. 562, et dist. 563, et dist. 564, et dist. 565, et dist. 566, et dist. 567, et dist. 568, et dist. 569, et dist. 570, et dist. 571, et dist. 572, et dist. 573, et dist. 574, et dist. 575, et dist. 576, et dist. 577, et dist. 578, et dist. 579, et dist. 580, et dist. 581, et dist. 582, et dist. 583, et dist. 584, et dist. 585, et dist. 586, et dist. 587, et dist. 588, et dist. 589, et dist. 590, et dist. 591, et dist. 592, et dist. 593, et dist. 594, et dist. 595, et dist. 596, et dist. 597, et dist. 598, et dist. 599, et dist. 600, et dist. 601, et dist. 602, et dist. 603, et dist. 604, et dist. 605, et dist. 606, et dist. 607, et dist. 608, et dist. 609, et dist. 610, et dist. 611, et dist. 612, et dist. 613, et dist. 614, et dist. 615, et dist. 616, et dist. 617, et dist. 618, et dist. 619, et dist. 620, et dist. 621, et dist. 622, et dist. 623, et dist. 624, et dist. 625, et dist. 626, et dist. 627, et dist. 628, et dist. 629, et dist. 630, et dist. 631, et dist. 632, et dist. 633, et dist. 634, et dist. 635, et dist. 636, et dist. 637, et dist. 638, et dist. 639, et dist. 640, et dist. 641, et dist. 642, et dist. 643, et dist. 644, et dist. 645, et dist. 646, et dist. 647, et dist. 648, et dist. 649, et dist. 650, et dist. 651, et dist. 652, et dist. 653, et dist. 654, et dist. 655, et dist. 656, et dist. 657, et dist. 658, et dist. 659, et dist. 660, et dist. 661, et dist. 662, et dist. 663, et dist. 664, et dist. 665, et dist. 666, et dist. 667, et dist. 668, et dist. 669, et dist. 670, et dist. 671, et dist. 672, et dist. 673, et dist. 674, et dist. 675, et dist. 676, et dist. 677, et dist. 678, et dist. 679, et dist. 680, et dist. 681, et dist. 682, et dist. 683, et dist. 684, et dist. 685, et dist. 686, et dist. 687, et dist. 688, et dist. 689, et dist. 690, et dist. 691, et dist. 692, et dist. 693, et dist. 694, et dist. 695, et dist. 696, et dist. 697, et dist. 698, et dist. 699, et dist. 700, et dist. 701, et dist. 702, et dist. 703, et dist. 704, et dist. 705, et dist. 706, et dist. 707, et dist. 708, et dist. 709, et dist. 710, et dist. 711, et dist. 712, et dist. 713, et dist. 714, et dist. 715, et dist. 716, et dist. 717, et dist. 718, et dist. 719, et dist. 720, et dist. 721, et dist. 722, et dist. 723, et dist. 724, et dist. 725, et dist. 726, et dist. 727, et dist. 728, et dist. 729, et dist. 730, et dist. 731, et dist. 732, et dist. 733, et dist. 734, et dist. 735, et dist. 736, et dist. 737, et dist. 738, et dist. 739, et dist. 740, et dist. 741, et dist. 742, et dist. 743, et dist. 744, et dist. 745, et dist. 746, et dist. 747, et dist. 748, et dist. 749, et dist. 750, et dist. 751, et dist. 752, et dist. 753, et dist. 754, et dist. 755, et dist. 756, et dist. 757, et dist. 758, et dist. 759, et dist. 760, et dist. 761, et dist. 762, et dist. 763, et dist. 764, et dist. 765, et dist. 766, et dist. 767, et dist. 768, et dist. 769, et dist. 770, et dist. 771, et dist. 772, et dist. 773, et dist. 774, et dist. 775, et dist. 776, et dist. 777, et dist. 778, et dist. 779, et dist. 780, et dist. 781, et dist. 782, et dist. 783, et dist. 784, et dist. 785, et dist. 786, et dist. 787, et dist. 788, et dist. 789, et dist. 790, et dist. 791, et dist. 792, et dist. 793, et dist. 794, et dist. 795, et dist. 796, et dist. 797, et dist. 798, et dist. 799, et dist. 800, et dist. 801, et dist. 802, et dist. 803, et dist. 804, et dist. 805, et dist. 806, et dist. 807, et dist. 808, et dist. 809, et dist. 810, et dist. 811, et dist. 812, et dist. 813, et dist. 814, et dist. 815, et dist. 816, et dist. 817, et dist. 818, et dist. 819, et dist. 820, et dist. 821, et dist. 822, et dist. 823, et dist. 824, et dist. 825, et dist. 826, et dist. 827, et dist. 828, et dist. 829, et dist. 830, et dist. 831, et dist. 832, et dist. 833, et dist. 834, et dist. 835, et dist. 836, et dist. 837, et dist. 838, et dist. 839, et dist. 840, et dist. 841, et dist. 842, et dist. 843, et dist. 844, et dist. 845, et dist. 846, et dist. 847, et dist. 848, et dist. 849, et dist. 850, et dist. 851, et dist. 852, et dist. 853, et dist. 854, et dist. 855, et dist. 856, et dist. 857, et dist. 858, et dist. 859, et dist. 860, et dist. 861, et dist. 862, et dist. 863, et dist. 864, et dist. 865, et dist. 866, et dist. 867, et dist. 868, et dist. 869, et dist. 870, et dist. 871, et dist. 872, et dist. 873, et dist. 874, et dist. 875, et dist. 876, et dist. 877, et dist. 878, et dist. 879, et dist. 880, et dist. 881, et dist. 882, et dist. 883, et dist. 884, et dist. 885, et dist. 886, et dist. 887, et dist. 888, et dist. 889, et dist. 890, et dist. 891, et dist. 892, et dist. 893, et dist. 894, et dist. 895, et dist. 896, et dist. 897, et dist. 898, et dist. 899, et dist. 900, et dist. 901, et dist. 902, et dist. 903, et dist. 904, et dist. 905, et dist. 906, et dist. 907, et dist. 908, et dist. 909, et dist. 910, et dist. 911, et dist. 912, et dist. 913, et dist. 914, et dist. 915, et dist. 916, et dist. 917, et dist. 918, et dist. 919, et dist. 920, et dist. 921, et dist. 922, et dist. 923, et dist. 924, et dist. 925, et dist. 926, et dist. 927, et dist. 928, et dist. 929, et dist. 930, et dist. 931, et dist. 932, et dist. 933, et dist. 934, et dist. 935, et dist. 936, et dist. 937, et dist. 938, et dist. 939, et dist. 940, et dist. 941, et dist. 942, et dist. 943, et dist. 944, et dist. 945, et dist. 946, et dist. 947, et dist. 948, et dist. 949, et dist. 950, et dist. 951, et dist. 952, et dist. 953, et dist. 954, et dist. 955, et dist. 956, et dist. 957, et dist. 958, et dist. 959, et dist. 960, et dist. 961, et dist. 962, et dist. 963, et dist. 964, et dist. 965, et dist. 966, et dist. 967, et dist. 968, et dist. 969, et dist. 970, et dist. 971, et dist. 972, et dist. 973, et dist. 974, et dist. 975, et dist. 976, et dist. 977, et dist. 978, et dist. 979, et dist. 980, et dist. 981, et dist. 982, et dist. 983, et dist. 984, et dist. 985, et dist. 986, et dist. 987, et dist. 988, et dist. 989, et dist. 990, et dist. 991, et dist. 992, et dist. 993, et dist. 994, et dist. 995, et dist. 996, et dist. 997, et dist. 998, et dist. 999, et dist. 1000, et dist. 1001, et dist. 1002, et dist. 1003, et dist. 1004, et dist. 1005, et dist. 1006, et dist. 1007, et dist. 1008, et dist. 1009, et dist. 1010, et dist. 1011, et dist. 1012, et dist. 1013, et dist. 1014, et dist. 1015, et dist. 1016, et dist. 1017, et dist. 1018, et dist. 1019, et dist. 1020, et dist. 1021, et dist. 1022, et dist. 1023, et dist. 1024, et dist. 1025, et dist. 1026, et dist. 1027, et dist. 1028, et dist. 1029, et dist. 1030, et dist. 1031, et dist. 1032, et dist. 1033, et dist. 1034, et dist. 1035, et dist. 1036, et dist. 1037, et dist. 1038, et dist. 1039, et dist. 1040, et dist. 1041, et dist. 1042, et dist. 1043, et dist. 1044, et dist. 1045, et dist. 1046, et dist. 1047, et dist. 1048, et dist. 1049, et dist. 1050, et dist. 1051, et dist. 1052, et dist. 1053, et dist. 1054, et dist. 1055, et dist. 1056, et dist. 1057, et dist. 1058, et dist. 1059, et dist. 1060, et dist. 1061, et dist. 1062, et dist. 1063, et dist. 1064, et dist. 1065, et dist. 1066, et dist. 1067, et dist. 1068, et dist. 1069, et dist. 1070, et dist. 1071, et dist. 1072, et dist. 1073, et dist. 1074, et dist. 10

ratio, vel propter superfluitatem habituum. Hec ille. ¶ In q.
habetur bis clarissime vtrūq; conclusionem posuit. quomodo ergo
in secunda secunde retractauit quod dixit in. iij. sent. in
ter. locis in secunda secunde expresse affirmat qd determinauit
in quarto. Laue ergo ne decetero talia sancto doctori iponas,
¶ Verborum diui tho. ex quibus explosa opinio pullulauit,
declaratio. Caput. iij.

Verum Quia non facit esse fallam expolitionem non
fructu nisi vera apponatur, ideo declarā
da sunt verba eius quod illi minus bene intellexerunt.
Verba eius in loco allegato, .i. in secunda secunde, q.
xxx. art. 7. ubi inquirunt dare elemosinā sit in precepto sunt
illa. Num dilectio primi sit in precepto, necesse est omnia cade
re sub precepto sine quibus dilectio proximi non conservatur.
Ad dilectionem autem primi pertinet, et proximo non solum ve
lutinus bonum sed etiam operemur: sicut illud, .i. ioh. 13. non dili
gamus verbo neq. lingua sed opere 7 veritate. Ad hoc autē ve
relimus 2 operemur bonum alicui, requiritur q. eius necessi
tati subueniamus: quod fit p. largitionē elemosynarum: 2 i.
elemosynarum largitio est in precepto. Sed q. precepta dant
tur de actibus virtutum: necesse est q. hoc modo donum elemo
sine cadat sub precepto, sicut actus est de necessitate virtutis, .i.
sicut q. rectoratū requiritur: sicut quā est aliqd. considerandum ex
parte dantis, 2 aliqd. ex parte eius cui est elemosyna danda.
Ex parte quidem dantis considerandū est, vt id quod in ele
mosynā est erogandum sit superfluum: sicut illud luce. xi. quod
superest, elemosynam date. Et dico superfluum non solum relpe
ctu supflui (quod est, id quod est necessarium in diuiduo)
sed etiam respectu aliorum quorum cura sibi incipit, q. prius
oportet q. vniuersis sibi provideat 7 his quorū cura sibi in
cumbit, 2 postea de residuo aliorum necessitatib. subueniatur:
respectu quorū dī necessarii p. sone, sicut q. persona dignitatem
importat: sicut 7 nā primo accipit id cibi qd est necessarium mi
nistrio nutritiue, superfluum autem erogat ad generationem
alterius per virtutem grātiarum. Ex parte autem recipientis
requirit q. necessitas habeat: alioquin nō esset ratio, quare et ele
mosyna daret. Sed quā nō possit ab aliquo vno omnib. ne
cessitate habentibus subueniri nō omnis necessitas obligat ad
preceptum, sed illa sola sine qua is qui necessitatem patit suste
tari non potest: in illo. n. casu locum habet quod Ambro. dicit:
pascite fame morientem: si non panem, occidisti. Sic ergo datur
elemosynam de superfluo est in precepto, 2 dare elemosynā
ei qui est in extrema necessitate: alias autem elemosynas dare
in consilio est, sicut de quolibet meliori bono dant consilia. Itē
ille. 7. Et quibus talis est accipienda sententia. Elemosynarū
largitio est in precepto: q. dilectio proximi non solum sicut affe
ctū sed effectū est in precepto. Tunc autē est in precepto q. est
necessaria virtuti charitatis, ita q. sine tali elemosyne dona
tiōe charitas manere non potest: q. est acrus eius. Tunc autē
est de necessitate charitatis, quando recta ratio ad hoc neces
sitat. Necessitas autem sicut recta ratio nō ad elemosyne actū
sunt duorū aliquid, .i. ex parte dantis, 2 aliqd. ex parte eius cui
elemosyna est dāda. Ex parte quidē dantis necessitas ad ele
mosyne actū est supfluitas bonorū nō solū nature sed p. sone: in
tra chusit preceptum 2 nature, p. cessum. Ex parte autē eius cui
elemosyna est danda necessitas ad elemosyne actū est ne
cessitas seu indigētia, nō q. nō (q. ab vno etiā habente supflua
nō pōt obus necessitatib. apparere 7 subueniri) sed extrema,
iuxta verba ambrosii. Aude 7 dare elemosynā de supfluo est
in precepto ratione superfluitatis: 2 dare elemosynā ei qui est
in extrema necessitate est in precepto ratione necessitatis exte
me: alias autem est in consilio. Quā autem ille sit verus sensus,
p. xero q. sicut istum sentum nulla extortio est litere, nullum se
quitur inconueniens, nulla discordia inter principia 2 conclu
siones, nulla contradictio inter dicta eius hic 7 in alijs locis, .i. ab
gatis: sed oīa inueniantur consona, nō solum supradictis sed
etiā alijs dictis sancti. 7. In quæstionib. siqd. de malo, q. xij.
arti. 1. ad quartum, exponens supradictā authoritatem basili
ait, Ita illius loquitur in casu illo q. aliquis tenetur bona sua
pauperib. erogare: pura si sit ei supflui: sicut illud luce. xi. quod
superest, date elemosynā. In quolibet quoq. quolibet vni
vel. viij. a pud aliquos codices, q. vi. articulo. 8. ubi querit vt
ille qui non dat pauperi present si habeat de superfluo peccet
ponit eandem primam conclusionem in hec verba: Circa hoc
distingendum est: supposito em q. aliqd. habeat de superfluo
2 respectu indiuidui 7 respectu persone quod tenetur paup.

ribus erogare, aut videri in paupere petere euidencia signa ex-
 tremæ necessitatis aut nō. Si videri certum est qđ tenet dare z
 peccat nō dando: in hoc enim casu loquitur ambio, pascere fame
 morientem, si nō pauperis, occidit. Si vero nō apparet, tunc
 nō tenetur dare pauperi per se: quāuis teneatur dare su-
 perfluum pauperi bene, nō tñ tenetur omnibus dare, nec hūc
 dare, sed tenetur distribuire, fm quod sibi visum fuerit oppor-
 tunum. Hec ille. Et quibus prima cōclusio euidēter apparet.
 ¶ Fundantur autē cōclusiones sup rationes multas. Quā
 n. bonum confurgat ex causa integra: malum autem ex particu-
 laribus defectibus (vt dicitur. iij. ca. de diu. nomi.) charitas
 ipsa erga proximi indigentem conseruari nō potest, nisi ex pte
 virtutis omne corruptum tollatur: contrariatur aut dilectioni
 primi (vt ex dictis dicendis patet) ex parte dantis superfluum
 pte indigentis negare, ex parte vero pauperis extrema ne-
 cessitas nō adiata: ideo quodcūq; illi inueniat, charitas
 non saluat, z consequenter malum culpe moralis confurgit.
 hec est ratio quā tenet sanctus tho. in. q. xxiij. loco palleator:
 quā dicit quod actus elemosyne est de necessitate virtutis se-
 cundū quod recta ratio requirit, fm quam aliqd est conside-
 randum ex pte dantis z aliqd ex parte eius cui danda est ele-
 mosyna. ¶ Amplius. Quā ordo charitatis sit in pcepto. vt
 testatur sanctus thomas in secunda secunde. q. xliij. art. vlti.)
 z ex charitate diligenda sit vita corporalis primi, hz oēs pl⁹ tene-
 mur diligere vitam primi qđ bona nostra exteriora sicut plus
 animam primi quā corpus nostrum. Sed decentia status est
 quoddam bonū exterius: igitur tenemur de necessariis ad de-
 centiam status nostri subuenire vite corporali illius qđ est in ex-
 tremā necessitate. Et similiter quā charitatis ordo exigat, vt
 decentiam status primi superfluitatibus nostris pponamus
 (qm tale bonum charitas primo vult) hoc autem malum absc-
 cit, tenemur ex superfluo nature z persone aliorum necessitati-
 bus subuenire. Et hec est ratio quā adduxit sanctus tho. in. iij.
 art. vii. s. ¶ Amplius. Quā virtuti duo sint extrema: cōtra-
 ria. i. superabundantia z defectus (vt dicitur. ij. eth.). charitas au-
 tem licet fm se extremo superabundanti careat (quia vt inquie-
 bernar. charitatis modus est absq; modo esse: ex eo qđ obiectū
 non potest tantum amari quantum est amabile) virtus tamen
 extremum habet secundū exteriorē operationes: vt ex secun-
 da secunde. q. xxiij. art. vii. habet: unde z ex superabundantia z defec-
 tu exteriori operis corripit. Ad excessum aut in pposito pri-
 net plus de corporalib⁹ bonis qđ oporteat attribuire tā sibi qđ
 alijs: qđ amicabilia qđ sunt ad alios, sunt ex amicabilib⁹ qđ sunt
 ad se, vt dicitur. vii. eth.). Defectus vero est min⁹ corporali⁹ bonis
 vt qđ oporteat z ad sui z aliorum sustentationem. Quā autē
 superflua nature z psonē habens nec indigentibus dispensans,
 plus sibi qđ oporteat huiusmodi bonorum applicet (aliter super-
 flua nō sunt) manifestum est qđ in charitatis extremum contra-
 riū fm superabundantiam incidit: sicut z ille qui in supfluis z
 voluptuosis conuuijs plus alijs qđ debeat tribuit: z consequē-
 ter vterq; peccat mortaliter. Similiter qui negans necessariū
 persone patienti extremā necessitatē, min⁹ alijs qđ oporteat cō-
 cecit huiusmodi bona: qđ debentur exteriora bona ordine natura-
 li sustentationi vite humane primo, deinde ceteris cōmoditatib⁹
 b⁹ p qđ in extremū fm defectū declinat: sicut z ille qđ supfluis
 ob suā miserā corporali salutē subuenire negligit: vñ z vterq;
 a charitate recedit: pñ mortaliter peccat. Et hec est ratio qđ
 tenet sanctus tho. in quolibeto. vi. q. vii. ¶ Ampli. Quā de iure
 naturalis oia sint cōia, z ius gentiū res appropriauit quo ad
 vsum pcuratōnē z dispensatōnē vt dicit sanctus tho. in secūda
 secunde. q. 66. ar. ij.). plect quos qđ a iure gētiū nihil inordinatū
 vim sumit (qm a natura vt rōnālis est ois) impossibile est ea qđ
 hunc supfluum quo ad naturā z psonam esse: quod ad vsum
 (vsum in supfluo inordinatū est, aliter supflua nō sunt) huius-
 modi quo ad pcuratōnē z dispensatōnē. Si autē in integritate ei-
 nō sunt quo ad vsum, indigentib⁹ ex iure naturali debent dis-
 pensanda tñ fm arbitriū possidētis, cui vt dictū est dispensa-
 tionem ius gentiū appropriat. Ad iura ergo naturale est
 supflua nature z psonē indigentibus non largiri. Similiter li-
 cet necessarium persone sit habētis etiā quo ad vsum simpliciter
 loquēdo: in casu tamē quo extrema necessitas alterius apa-
 propiat, vt supflui censet eius vsum respectu istius patientis
 extremā necessitatē, z iuris naturalis vis exigit vt tāq; sup-
 flui patienti debeat. Non enim ratio a qua ius gentiū deri-
 uatur, in necessariū persone appropriat hūc quo ad vsum,
 quā iudicat in casu necessitatis, debet iuri naturali.

vim. Lūius signum est: q̃ si ab isto possidente necessarii perfo-
ne in tali casu non dispenditur patienti extremā necessitatē lau-
dabiliter ab eo auferri pōt. vt extremis necessitatib⁹ subuenia-
tur. Est igit̃ r cōtra ius naturale nō subuenire extreme necessi-
tati de necessario persone. Et hec est rō quā tenet san. Thō. in
scōla secunde. q. 32. in hoc art. in rāsiōe ad scōm: 2 est sumpta ex
verbis basilij ⁊ Ambrosij. Ille em̃ exponens verba diuitis Lu-
c. 12. dicentis. cōgregabo oīa que nata sunt mihi ⁊ bona mea:
ait. Dicit mihi que tua. vñ ea sumens in vitā tulisti: sicut qui pre-
ueniens spectacula phibet ad aduenientes sibi appropriādo q̃
ad cōmūne vsum ordinat: si les sunt diuites qui cōmūia que
preoccupauerunt estimant sua esse. Si em̃ quilibet sue necessi-
tatis sufficientiā recipiens relinqueret superflūū indigentib⁹. nō
esset diues nec pauper. Ceterū si fateris ea tibi diuinis pue-
nire. an iniustus est deus iniquat̃ res nobis distribuens: cur
tu abundas. ille vero mendicat. nisi vt tu bone dispensationis
merita cōsequaris. ille vero patientie bñuſi decoeretur: Hōne
spoliator es. q̃ dispensanda suscepisti ppria reputādā: Est pa-
nis famelicis quē tu teneas: nudi tunica quam in conclau cōfer-
uas: discalciati calceus q̃ penes te marcescit: indigentis argen-
tum quod tu possides inburnatū: quocirca tot iniuriarū quot
dare valeres. Amb. autē eandem parabolā tractans: vt in de-
cretis h̃f dist. 47. sicut b̃i ait. Propius nemo dicat q̃d est cōe:
quod plus em̃ sufficeret sumptui etiā violētē obtentū est: sub
dit. Deius em̃ tam iniustus q̃ qui tam multorū alimentā non
fuit vsus. sed abundantia ⁊ delitias facit: neq̃ em̃ minus est
crimini habenti tollere. q̃ quū possis ⁊ abundas indigentib⁹
denegare. Cōcludendo igitur fm̃ veritatē ⁊ san. Thō. doctri-
nam duas diuissim radices necessitatis ad elemosyne opus p-
ducendum dicimus: superfluitatē. s. nature ⁊ persone ex parte
dātis. ⁊ extremam necessitatē ex parte indigentis.

Ad obiectiones illam falsam expositione verbum diu
Thome confirmantes. Caput. iij.

Ad tequa. Autem satisfiat motibus vñ orta cre-
ditur illa falsa expositio, alias quas-
dam obiectiones contra determinatam veritatem ad
illius falsæ expositionis robur afferēda cēsum. Quæ-
drupliciter igitur instatur. pūmo sic. Quum elemosyna sit ad
alterū opz coniunctum vtriusq; conditione considerare, 2. no-
diutissim: sicut 2. de iustitia dicitur, 7. et p. vnde 2. san. tho. in bo.
art. at. q. nulla est ratio quare elemosyna alicui detur quan-
tūcūq; alias habeat superflua, nisi ille egeat: ergo copulatim
oportet intelligere q. duo sunt consideranda ad preceptū elee-
mosynæ. s. superfluitas 7. extrema necessitas. ¶ Secūdo q. si nō
coniunctim intelligat, sequitur deficiens doctrina, 7. quodāmo-
do impossibilis adimpleri. Deficiens quidē: q. dicit q. habens
superflua tenet largiri elemosynaliter, 2. nō dicit cui: s. sicut
patientī extremam necessitatē sub precepto subueniendū est, 7.
non dicit a quo. Impossibilis vero quādoq; q. in aliqua pa-
tria nullus est pauper, 7. tñ aliq; habebit de superfluo. ¶ Ter-
tio: q. post artic. istum querit san. tho. vtrum corporalis elemo-
syna sit vāda de necessario: ex hoc em arguit sic. Si in pcedēti
artic. iam determinatū est q. patientī extremam necessitatē tene-
mur dare de necessario persone, qd opus erat dubitare vtrum
sit vāda elemosyna de necessario: ex hoc em arguit sic. Si in pcedēti
in quolibet. vj. quest. vij. seu art. xij. in respōsione ad pūmū, dī-
cit hec verba, Nō semp peccat mortaliter quotiescūq; non dat
pauperi qui superflui hz, sed qñ necessitas imminet. Nñ autē
sit talis necessitas q. obliget ad mortale, nō pōt ratione deter-
minari: sed cōmitti pūdetur. ¶ Et in rñsione ad vi. dicit. Da-
re oīa sua pauperibz, cadit sub pcepto sūm animi pparatione: 7.
vi. f. hō sit paratus hoc facere si necessitas imminet. Ad nō-
tā necessitas requiritur ad superflua erogāda q. ad oīa exhibē-
da: tñ hoc totū rōne vniuersali determinari non potest, sed cō-
munitur prudentie vt dictū est. Ex his em verbis vñ q. superflua
erogare p. sanctū Thō. nō sit in pcepto nisi tpe necessitatis.

Ad bec. Rīdetur. Et ad pūmū dicitur, q. aliud est loqui
de exequatione precepti elemosynæ, 7. aliud de
obligatione eius. Licet enim ad exequēdū elemosynæ piece-
ptum erigantur duo. s. superfluitas nature 7. persone ex parte
dātis, 2. indigentia nature vel persone ex pte ei⁹ cui est elemo-
syna vāda: vel superfluitas nature ex pte dantis, 2. indigentia na-
ture. i. extrema necessitas ex pte patētis: q. aliter nō est ratio
quare vāda sit elemosyna: obligat tñ qd p se loquēdo ex hoc
solo q. superfluum nature 7. psonæ habet illud distribuire. So-
lo autem dico, excludendū non cēm sed extrema alterius ne-

cessitate: quā dicit san. tho. superfluitati combinat: oportet. n. q.
 si vni superest. alteri deficiat: vt basilus dixit. Et similiter ipsa
 extrema necessitas alicuius quātum est ex se obligatoria est ad
 hoc vt sibi subueniatur. Per accidens autē est. q. hic vel nunc
 quis nō teneatur. puta q. latent eme indigētes. Unde q. san.
 Tho. radices precepti inuestigabat. et nō equeutionē. ideo dicit
 iunctim intelligēdus est: vt probatum fuit. aliter in maximos
 incidit errores. Et si subtiliter aspicitur. quis videbit q. et ad
 ipsam obligationem precepti duo cōcurrūt. f. supfluitas natu-
 re vel persone ex parte dantis. et necessitas nature vel persone
 ex parte patientis: qm̄ precepta moralia dantur de his que vt
 p̄m̄ eueniūt: vt pluries Arist. in ethi. dicit. Dicit autē imo po-
 tius semp. superfluitas vnius est indigētia alterius: sed qui
 nō ex parte indigētie est obligatio ad mortale. nisi sit extremā
 neq. ex parte superfluitatis est preceptum. nisi sit vltra p̄sone
 dignitatem. ideo summarie loquens san. tho. ea que comple-
 rationes preceptorum affumens. ad aliasq. loca sanq. ad com-
 mentaria que se scripsisse nouerat remittendo. assumpsit: et cō-
 cludit dicens duo precipi. et dare de superfluo. et dare extremā
 necessitati patienti. ¶ Ad fm̄ dī. q. doctrina sufficiens est: et
 quia summarie tradita. et qualib. explicata est: et facile subin-
 telligi pōt. cut danda sunt superflua (indigentia. f. et patienti ex-
 tremā necessitatem) et a quo subueniendum est. ab eo. f. qui no-
 uit et potest. Posse autem quēlibet supflui nature habentē. cla-
 rū est. Nec est verū q. qm̄q. impossibile sit hoc obseruare: qm̄
 euāgelicam doctrinā pauperes semp habebim. nobiscū: et dato
 q. nō apparetur aliquis indigēs. obseruare p̄ceptū futuris
 paupib. thesaurizādo. ¶ Dicit scdo. q. vt dicti ē: sermones
 morales sunt fm̄ subiectā matēriā. que vt in pluribus hoc ha-
 bet. ideo si in aliquo particulari calu aliqd. occurrat qd. ipedi-
 re videt obseruationē p̄cepti. nihil vigoris ipsi p̄cepto adimit.
 ¶ Ad tertiū sufficere videtur quātū ad p̄positū spectat. que-
 rendo ab obiectiōibus. ad qd. sanctus doctor in. iij. sen. dif. xv.
 post articulum adductum. in quo exp̄sse has p̄clusiones deter-
 minauit. mouit illam dubitationē (an. f. eleemosyna dāda sit
 de necessario) eadē. q. d. iij. Lausa. n. quā reddituri sunt qua-
 re hoc fecit in. iij. est illa quare hoc fecit in scda scde: et quā in
 iij. videant q. talis articuli questio nō repugnet veritati hu-
 ius prioris determinatiōis. nec supflue addita sit. fateat fallax al-
 lumpsisse signū in scda scde ad suā expōnem. p̄bāda. Et ait
 in p̄p̄tū ca. quare vtrobiq. talem articulum adiecit: q. specia-
 lē. f. p̄ se fert difficultatem necessariorum distributiō: quā. n.
 audis necessariū: distribuemdum non vī. Unde l. et p̄ceden-
 ti articulo facile deduci potuisset p̄clusio ista. q. necessariū per-
 sone erogandū est patienti extremam necessitatem: tū tota qd.
 (an. f. liceat necessariū erogare) nota non erat: quare et. ¶ Ad
 quartū dī. q. opz. intelligere respōsionem terminos fm̄q. in ar-
 gumentis oppositis assumpti sunt. In illis autē argumētis nō
 est sermo nisi de necessario naturez supfluo nature (vt p̄ in p̄-
 mo ex p̄cepto Joānis baptiste Luc. iij. qd. inducitur. f. qui ha-
 ber duas tunicas. der vnā nō habet: duc. n. tunice sunt super-
 flui nature. nō p̄sone: vt glossa ibidē dicit. et petrus de palude
 in. iij. di. xv. et ratio cōiunct. tum pp. rēpōn. variationē natu-
 rālē fm̄ calidum et frigidum sēbilitate et intēperiem: tum pp.
 cōm̄ humani gēis morē. Unā ſenā illa q. in solutione primi di-
 cit. cōfirmant scdā cōclusionem. s. determinatiam: q. neces-
 sariū persone qd. est nature superflui. in articulo necessitatis ex-
 treme erogandū dicit sub peccato mortali. ¶ Secūdū autē
 argumētū replica est cōtra hāc r̄sionem hoc modo. Dare o-
 mnia etiā necessaria nature est in p̄cepto in articulo necessita-
 tis. qd. nō simpliciter est in p̄silio: ergo dare supflua nature qd.
 est in p̄cepto. obligat extra articulum necessitatis. Tenet cō-
 sequētia: q. p̄ceptū obligat plus q. cōsiliū: ergo male respō-
 sum est q. p̄ceptū illud de duab. tunicis. et similia intelliguntur
 in articulo necessitatis. ¶ Et ad hoc r̄ndet q. vtrūq. est in
 p̄cepto fm̄ preparationē animi pro articulo necessitatis: sed
 articulus necessitatis h̄z latitudinē. Necessitas. n. obligas ad
 necessaria nature cōdicāda est nō quēq. extrema necessitas
 pauperis. sed illa qua quis etiam vitā propriam tenetur discer-
 mini exponere propter illū: enim p. fratris mori aliquādo
 est in p̄cepto. cōsequēs est q. p̄uare se necessariis vite admi-
 niculis cōmittendo se diuine p̄uidētie in aliquo casu p̄cep-
 tum sit. Necessitas autem ad superflua obligans nature com-
 municanda est minor: sufficit enim ad hoc quod pauper non
 habeat vnde sustentari queat. Unde ex hac r̄sione secunda
 cōclusio iterum confirmatur. sicut et per corpus illius articuli.

De monte pietatis

Solutio objectionum pro fundamento illius opinio-
nis in primo cap. adductarum. Caput. v.

De qua in primo p. fundamento illius expo-
sitionis adducta sunt rñdes. Et ad pri-
mū quidē rñsio ex dictis aperta est. Jam em declarauim⁹
p. phauimus qñs duo pñderanda sunt fm rectam ra-
tione ad necessitatē virtutis elemosynarie. Ad fm vero dī
q. ly laudabiliter pñr dupl. sumi. Uno mō vt distinguit cōtra
necessario: z sic idem sonat laudabilr q. bene, s. nō de precepto
sed de pñlio. Alio mō vt distinguit pñra vituperabilr: z sic idē
sonat q. virtuosē. In pñsoto san. th. accepit laudabiliter scō
modo, z non pñmo. Et nñl aliud voluit dicere, nisi q. in illis
casibus tribus quos enumerat nō inordinate, sed virtuosē q. s.
necessaria persone largiret. Et hoc autē q. virtuosē hoc fieri di-
citur, nō sequit ergo nō de precepto: qñ actus virtutis cōis est
preceptis z cōsiliis. Et q. hoc verbū arbitror fuisse occasione
errandi alīs, z falsam fuisse expositionē, propterea q. creditū
est q. san. th. veretur ly laudabiliter pñmo modo, ideo cōis
q. secundo modo accepit laudabiliter ex quatuor. Primo ex ar-
ticuli titulo, ac san. th. more. Quā em consueuerit diuinū eius
ingeniū questionibus respondere sermone formali: propter qd
vñr pñfunde sunt eius sentētie, z occulte minus perspicacib⁹:
z titul⁹ articuli nō sit an de necessario fieri elemosyna debeat
sub precepto vel pñlio, sed an de necessario dare liceat elemo-
synam, sua nō intererat respondendo differere q. hoc sit in cō-
silio vel precepto: s. q. hoc sit cōtra virtutē vel fm virtutē: licet
ad perfectiōē doctrinā potuisset post subiungere: z hoc non fo-
lum est fm virtutē: sed etiā in precepto. Quod dixit ergo lauda-
biliter, virtuosē exponendū est, si difficultati more formalr re-
spondum esse fateri volum⁹. Secundo ex prima parte corpo-
ris illius articuli, ait em ibi, q. nō licet dare de necessario natu-
re, nisi ad sustentationē reipublice, vel ecclesie in aliquo casu
necessitatis: tunc em laudabiliter inquit seipfz z suos moitis
exponeret periculo: q. bonū cōe pñponendū est pñrio. Et hoc
arguit sic. Tertū est q. in aliquo casu tenet q. de precepto non
soli moitis periculo se exponere, sed etiā moit pñr fratrib⁹: ergo
quā san. th. dixit laudabiliter hoc fieri in aliquo casu, nō acce-
pit laudabiliter vt distinguit cōtra necessario, seu de precepto
q. falsum dixisset, quā in precepto hoc esse non sit dubiū in al-
quo casu, accepit igitur laudabiliter i. virtuosē. Ad si hic hanc
accepas glōiam, quare non infra in pñsoto nostro: nulla si-
quidē est questionis aut sili disparitas. Tertio ex regula ge-
nerali, ex qua excipies pñfert hec verba. Quā em distinguisset
necessariū in necessariū nāe z pñone: z de necessario nāe regulā
tradidisset q. nō ly dare ex eo elemosynā, z exceptionē fecisset
ad necessariū persone transiēs ipm absolute cōsiderans: vt qd
exigebat duas regulas tradidit. Prima est q. dare de neces-
sario persone, simplr. s. z absolute cōsiderando ipm: est bonū sub
cōsilio fm, nō de precepto: scōa autē quasi aduersariue addita est,
q. inordinatū est dare fm de necessario pñone q. de residuo nō
possit conuenienter vita peragi. Et ab hac scōa regula excipit
tres casus, ingressum religionis, faciliē reparationē, z extrema
necessitatē priuate pñone vel magnā reipub. q. in his laudabi-
liter necessaria persone erogant. Et his verbis videre quispiā
pñt clara luce, q. laudabilr posuit pñra inordinatū. Regula em
erat, q. necessariū persone nimis a seipso subtrahere est inordi-
natum. Exceptio autē est q. in tribus casibus hoc sit laudabili-
ter: id autē est dictū laudabiliter vt distinguit pñra inordinate
z cōtra vituperabiliter. Quarto patet hoc idem ex. 4. sen. di.
15. q. 2. art. 4. q. 1. ibi em tractās hunc articulū eandē regulam
tradit, z eodē tres casus excipit ab illicitis. Constat autem q.
ibi tam determinauerat, q. nō soli licitū s. z preceptū erat dare
de necessario persone vltimā necessitatē patienti, nihil ergo op-
stat pñdeterminatē sentētie, q. id q. preceptū dixerat, post lau-
dabile aut licitū dicat, exigente hoc noua difficultate: q. forma-
liter sibi vult respondere. Laudabiliter igitur i. virtuosē dixit
dari elemosynā de necessario i. articulo necessitatis. Et per
hec pñs qualiter intelligenda sint verba illa que ad cōfirmatio-
nem dicebat. Dare elemosynā de necessario persone est bonū
z nō cadit sub precepto, sed cōsilio. Quā em hec verba in eodē
sint articulo, accipienda sunt vt questus fm determinat.
Querit autē ibi, an nō liceat de necessario dare elemosynā in
tali vel tali casu: sed, vt dictū est, q. ipsum necessariū nomen ero-
gationē excludere videtur, querit an cōsiderādo id qd necessa-
rium est alicui absolute z simpliciter, liceat elemosynam de eo
dare. Ad hoc autē questum facta distinctione de necessario na-

ture z persone, subtiliter z optime quo ad necessariū persone
dictū est q. ly seu bonū est de cōsilio fm nō de precepto. Et hac
tñ rñsione non sequit, ergo in nullo casu vel in casu extreme ne-
cessitatis hoc nō cadit sub precepto: questita em alr a sapiētib⁹
determinant solitarie sumpta, z aliter pñanca alicui casui sue
fini. Si em querat an occidere hominē sit bonū, optime rñde-
bitur q. nō: q. si addas in casu quo iustitia exigit, rñdet q. hoc
est in precepto. Si rñ querat an exponere se moitis periculo
sit bonū, optime rñdebitur q. nō: q. si addas propter actū virtu-
tis: dicetur q. hoc qñs cadit sub precepto: z sñr de alīs euiden-
ter apparet: q. aliam responsionē sibi vendicant solitarie ques-
ta, z alia coniuncta cum aliquo alio. Unde ad insinuandū san.
tho. q. dare de necessario pñone solitarie sumptū bone affectio-
nis est, dñt q. sub cōsilio nō de precepto cadit. Ad insinuandū
autē q. hoc in aliquo casu sub pñcepto cadit supra dixerat. z m-
fra dicit: alibi vt est allegatū: q. de necessario persone extreme
necessitatis sub pñcepto tenet q. subuenire. Patet igit ex dictis
q. s. tho. snia est q. duo sunt precepta circa elemosynā facien-
dam. s. dare de superfluo nature z pñone indigētib⁹: quibuslib⁹
z dare de necessario persone patienti extrema necessitatē.

Expōsit opiniois. s. tho. ex multis illustrib⁹ docto-
rib⁹ antiquis z modernis, confirmatio. Cap. vi.

Et q. hoc videt multis forte nimis graue, z sanc-
tho. quē prius imitabant sequendum nō pu-
tabant, z coaceruabant sibi magistros pñrantes au-
rib⁹, vt omnino inexcusabiles reddant, apponēdos
centum multos illustres doctores eandem tenentes sententiā:
licet nō paritendū sit verbū illud. s. tho. in. 4. q. 1. ait hāc
esse cōmunē sententiā. Primā ergo conclusionē. s. q. habens
superflū nature z persone tenetur alijs subuenire rōne super-
fluitatis, ly pauper nō appareat in extrema necessitate: tenent
imprimis basil⁹ z ambri. in verbis supra adductis. Aug. quoq.
ad macedonum: vt habet. 1. 4. q. 4. cap. quid dicat: idem sentit
in his vñbis. Hōne oēs qui sibi vident gaudere cōquisitis, eisq.
vti nesciunt, alienum possidere cōuincimur: hoc em certe alie-
num nō est q. iure possidet: hoc autē iure q. iuste, z hoc iuste q.
bene, omne igit q. male possidet alienū est: male autē possidet
qui male vñt. Hec ille. Ubi apparet superflū nature z perso-
ne alienū esse quo ad vñm, z pñr dispēsandū: aliter in iuste pos-
siderit, q. habēs non recte vñt utitur. Et eandē confirmat
sententiā hiero. di. 4. 2. ca. hospitalium: dñes, aliena rapere conu-
nitur qui sibi vñra necessaria retinere probat. Hec ille. Theo-
philus quoq. super illa verba luce. 15. facilius est camelum, tra-
ctans an hec dñi sententiā impossibilitatē ostendat circa diuitiū
salutē, affirmansq. impossibilitatē ait. Reuera ita est: aliud em
est diues, z aliud economus: nā diues est, qui sibi reseruat diu-
tias: economus vero sine dispensator, qui ad opus aliorū has
tenet. Porro attēdat, q. diuitiū quidē impossibile dñt saluari,
possidentē vero diuitias difficile, quasi di. diues qui cap⁹ est
a diuitijs z famulatur eis, nō saluabit: habēs vero illas, qui. s.
eis dñatur, vñr saluabitur causa humane fragilitatis. Hec ille. Ibi
manifeste damnantur oēs referantes sibi diuitias. I. su-
perflua, z q. eis famulant. Qd autē talis famulatus excludēs
a vita eterna, sit ipsa custodia superfluoium apparet ex verbis
chryso. ibidē dicētis, nō prohibet dirari, sed opibus famulari,
vult vt in necessarijs vtamur eis, nō vt custodiamus: nā famu-
li est custodire, sed dñi dispensare. Si cōseruari eas vellent, non
tradidisset eas hominib⁹, sed sineret eas in terra iacere. Ap-
paret etiā ex verbis domini Matthei. 6. Non potestis deo ser-
uire z mammonē, vbi hieronymus, exponens quid sit seruitus
diuitiarum ait, Audiat hoc anarus, audiat hoc qui censetur
vocabulo christianus, non posse simul diuitijs chysticos serui-
re: tamen non dicit, qui habet diuitias: sed qui seruit diui-
tijs, qui enim diuitiarum seruus est, diuitias custodit vt ser-
uus: qui autem seruitutis excussit iugum, distribuit eas vt do-
minus. Hec ille. Ubi expresse apparet, quod est impossibile su-
perflua custodire non dispensando, z chystum amare, diuitijs
enim amaris, se odio haberi, necessariū esse ibidem dicit do-
minus. Beda quoq. super illud Luc. 12. Quod superest, date
elemosynam: ait, Hec enim ita faciendū iubetur elemosynā,
vt teipsum consumas inopia: sed vt tui cura corporis expleta
inopem quantum vales sustentēs, hēc ille. Ubi inberi expo-
sit sustentationem inopum post necessariā nobis. Inter po-
steriores vero doctores petrus de palude in. 4. dist. 15. quest. 3.
expresse ponit hoc cadere sub precepto. Ricardus quoq. in. 4.
dist. 15. quest. secunda hoc idem cōfirmat. Durandus autem

Caput primum.

79

z romanus ibidem quasi mortale, pauidi timent.

Secūda autē cōclusionē. q. s. dare elemosynā existenti in
extrema necessitate de necessario pñone sit in precepto ambro.
dist. 36. ca. pñsce: confirmat dicens pñsce fame morietem: si nō
pauidi occidisti. Gregori⁹ quoq. in homiljs suis ait. Quia
em in lege scriptū est, diliges proximiū tuū sicut teipsum, mi-
nus proximiū amare cōuincitur, qui nō cum eo in necessitate il-
lius etiā ea que sunt sibi necessaria partitur: idcirco de diuiti-
dis cñ proximo duabus tunicis datur preceptū. Hec ille. Ubi
euidenter apparet, q. necessaria non communicata necessitari-
bus absq. dubio extremis, minores debito dilectionem chysti
conuincunt: z cōsequēter charitatis extinctionem, que diminu-
tionē non patitur. Basilus etiā super illud luce. 11. qui ha-
bet duas tunicas: ait, Hic autē docemur q. ex omni eo qd af-
fuit supra pñij victus necessitatē, tenemur erogare illi q. non
habet pñter deum: qui quecūq. possidemus largitus est. Hec
ille. Ubi clare sonat intentā sententiā. Finitioes quoq. s. pe-
trus de palude, ricardus, durā, z romanus in. 11. dist. 15. in. 11. dist. 15.
trepidē asserunt tenet quemlibet de necessario persone subue-
nire extreme necessitati pauperis. Nō absq. temeritate ergo a
tot doctoribus ac rationibus subtrahet se quispiam, volens
magis hominibus placere, q. veritatem sequi. Quod si mi-
hi illud roselle obieceris, q. scz diuitum cōfessiones audiri nō po-
ssent, z cōfessiones dñationē incurrerēt: Audi dñm Iesum
Christū in euangelio, diuitibus dicentem, Facilius est came-
lum transire per foramen acus, q. diuitē intrare in regnū celo-
rum. Confessionibus autē, Si cecus ceco ducatur pñbeat, am-
bo in foueā cadunt. Et sic patet regula generalis, circa ele-
mosynarum necessariā largitionem: applicatio autem eius
ad particularia scientiē determinationi nō subest, sed pñ-
dentē committitur, que circa particularia versatur. Est autē
magna opus circumspēctio, vt concludatur hunc habere
superflua, oportet siquidem considerare statum, filios, filias,
seruos, alumnos, hospites, conuiuas, diuisionem, munificen-
tiam, magnificentiā, z si qua sunt huiusmodi: et habere fem-
per pñe oculis q. necessariū persone nō consistit in indiuisibili:
multis enim adiunctis, non apparebit superfluum: et multis
subtrahis, nō censebitur quis indigēs. Et hec de elemosy-
ne precepto dicta sufficiant. Anno domini. 1496. Finit.

Thome de vio Caietani Cardi- nalis sancti Xisti, de Monte pietatis, Tractatus.

Quid sit Mons pietatis, que eius Capitula, z quid
discutiendum. Caput primum.

Mons pietatis In multis iam
Italie populis
erectus et nunc discutiendus vocat sum-
ma quedam pecunie ad perpetuū vñm
pauperum deputata, hoc modo. Compa-
rantes diuitiū verbū predicatoris, aliqui
inopie multorum pauperum, quorum sa-
cultates (quia non semper in promptu
habere contingit, vnde suis prouideat ne-
cessitatibus) ab hebereon vñris vocant: induxerunt populū
vt pietatis intuitu oblatione voluntaria qñsquis q. sibi placeret,
offerret, quatenus ex multis oblationibus una quedam fieret num-
morum summa, conseruanda integre ad hoc vt pauperi cuius
mutuari possit vnde sibi pñdeat. Et qñ charitate plena res
est hec, fructuosa fuit pñdicator adunatus est pecunia multa
sub cōsibus custodibus reposita, q. mōs pietatis dñ. Quāq.
modū cōuenientē z pñtū humano more rectores ciuitatis
statuere vellent, quo pauperibus pñdicator pecunia distribu-
tione perpetua z equali mutuari possit, statuerūt bonos ciues
ad hoc erigendum cñ his capitis. Primo q. custodiant di-
ctam pecuniā, z stent parati ad mutuandum egentibus tot au-
reos (puta tres ad summū) z intra tñm nō plus tēporis (puta
annum) restituendos, z hoc vt bonum possit esse cōis. Sec-
undo q. pñora ab accipientibus mutuum sumant, z suo pe-
riculo custodiant in domo ad hoc cōducta, z restituentibus in-
tra annum reddant: non restituentium vero publice vendant,
z ex venditione pecuniam exigent reddendam domino ven-
diti pñgnoris, deducto prius eo qd monti debet: z bonū oim z
totalis sue administrationis rñsiones scriberent z redderent, Et

hoc totum sit, vt perpetuari possit mōs, z fututis pauperibus
prodesse. Tertio q. vñra pecuniam mutuatam exigant fm
nummū librarum singulis mēsibus tot denarios a pñdictis
debitoribus, ita q. quot libras aliquis mutuo suscepit a mō-
re, tot denarios singulis mēsibus quibus illas retinet dare
teneatur. Et hoc non vt aliquid vñra fōitē monti accedat: sed
pro recompēsatōe operariū custodiū z ministrorū, qui publico
pauperum bono in supra dictis cñ suo periculo z labore deser-
uiunt, z expēsarū q. pro pñsione domus, z emptiōe librorū, z ce-
teris ab eis dñt. Hec sñt capitula mōis pietatis. Quorū
duo prima, qñ per se notū est esse sancta, tertium examinandū
restat an sit licitum aut illicitū: z si illicitum, an vsurā sapiat.
Ex quibus z quomodo procedendum est ad huius verita-
tis inuestigationem.

Portet. Alii hui⁹ dubitationis sicut z culis
que alteri⁹ verā solutionē ex ei⁹ p-
pñs pñcipijs indagare. Quā at questio hec mo-
lis sit, z ab hōie naturaliter scibilis, nō est ex auto-
ritate diuina aut humana, s. moralis philosphie
pñcipijs tñm pcedēdū. Ex autoritate siquē diuina i. canonicis
sacre scripture libris cōtēta quedā per se ponunt credenda, z
hec sunt q. humani excedūt vires ingenti⁹ (qñ fides est argumē-
tum rerum non apparentiū) vt puta q. deus sit trinus, z alia
huiusmodi. Quedā quasi per accidens, z hec sunt multa rōne
naturali cognoscibilia tā credenda quā operanda, vt citi⁹ cō-
muni⁹ z tutius veritas humano gñi innoteat: vt puta q. de⁹
sit, z q. sit vnus, q. adulteriū est malū zc. In neutro autem ho-
rum genere pñsens cōtinetur questio: scibilis siquē nāliter
est z nullibi in sacra scriptura decisa inuenit. Et traditis autē
in ea si solut debet, opz ad morales venire pñpositiones: nō in-
quāti creditas, sed lumine naturali notas. Hec autē est ex pñ-
cipijs moralib⁹ nō ex diuina, pcedere auctoritate. Autontas
vero humana tā canonica q. ciuilis duo similiter tradit opem
genera. Quedā ideo bona q. mādāta, vel mala q. prohibita:
z quedā ideo pñcepta q. bona, vel phibita q. mala. In hōiū p-
mo ordine constat hos de quibus agim⁹ actus, nō cōtineri:
secūdo autē claudi nullibi expresse habetur. Implicite autē p-
bati non potest ex iuris pñcipijs inquāti humana sunt auto-
ritate firmata: s. oportet recurrere ad philosphiā morālē, vt
ex eius rōnibus naturali lumine fultis, ostēdat an hoc sit fm
se malū aut bonū. Et hoc autē q. nulla autoritas questionez
hanc pñiā sibi vendicat, euidenter quatuor patere pñt. Primo
q. pñtis qñis decisio, nec canonici nec ciuilis iuris docto-
res, nec purum theologū fm q. theologia vñra philosphicas
disciplinas est simpliciter necessaria exposcit, sed morālē phi-
losophiā. Secundo, q. sapiētes in hac pte nec hñdi nec vocā-
di sunt doctores pñdicti: sed ponentes potius falcem in mes-
se alienam. Statie tamen sunt eis habende, qui fm iura quā-
tum licuit qñem hāc ventilauerunt. Tertio, q. nō est mirū si
tot hñdi hōies in re hac minus bene dixerint: quoniam tractat
fabula fabul. Quarto, q. ex eo q. tot z tales dixerint vel dñ-
cturi sint in re hac suas opiniones aut decisiones: nemo hec
intelligēs debet aut pñt cōscientiā suā eis credere: sicut nec
corporee infirmitatis periculū aromataris, nisi siulte cōmit-
teret. Hec obstat q. agere de contractibus z vsura, ad iura
spectet z ad papam z pñcipem decernere: hoc em verū est quo
ad cōtētiōsa fori exercitiā z humana iudicia. Inter homines
siquē summi pontificis est vsurariū ambiguitates determina-
re, z non simplr. Dupl. em aliqd ad ecclesiasticum iudiciū
spectat. s. p. se z simplr. Et sic summi pontificis iudiciū, subsunt
ea tñm que sunt fidei: eo q. ipse est cōstitutus a xpo doctor z re-
ctor fidelū in qñtū fideles sunt, et nō hōim in qñtū hōies sunt: z
sibi pñmissa est oīs veritas de necessarijs ad salutē fidelū: nō
oīs veritas nāliter scibilis aut moralis. Aliquid vñ subdñt ec-
clesie iudicio pñccidēs z fm qd. s. illud necessariū certa rōe
necesse est, aut si ratio vere scita ab aliquibus, nō capis ab alijs zc.
et de hōiū numero cōstat ex dictis questione hanc esse. Et pro-
pterea sicut in his q. sunt fidei, summi pontificis autoritas oib⁹
pñest rōnibus: ita in his scibilib⁹ supra iam ipsum q. quecūq.
alium iudicē, rō naturali lumine roborata locum obtinet: tra-
quā sola autoris nāe autoritas statuere aut decidere aliqd po-
test. Et quoniam solī veritas amore opus hoc agitur z ma-
teria moralis est, vt oibus amabilis veritas reddat, nemo opi-
nans non inabitur aut mordebitur quouis mō: sed opiniones
discutimus bene dicta suscipiētes, minus autē bene, ordinan-
tes, et secundum vires fraternitatis z charitatis emendantes.

In quo genere et in qua specie virtutis aut viti operatio-
nes iste locentur.

Amana Opera virtutis aut viti suscep-
ta, in duo secantur genera. Quodā
enim sunt quorum bonitas vel malitia in ordine ad
operantē cōstitit: vt cōcupiscere, irasci, timere, aude-
re, et vniuersaliter humane passionēs. Alium siquidē rectitu-
do sufficēter habet, si ipse operans in seipso aliquāter se hz:
puta si passio fm rationē refrenet et c. Alia autē sunt quorum
ppria et p se pmo bonitas aut malitia pstitit in ordine ad alte-
rum, hz ad cōpletā pntis bonitatē etiā in ordine ad operantē
bona ē oporteat: vt reddere depositū, restituere accōmodatū,
et vniuersaliter operatiōes q iustitie subiaccēt. Ad hōi siquidē
rectitudinē ppiā. i. ad hoc vt iusta opa sint, sufficit q alteri
equaliter cōmensurata sint: puta q restitutio acceptiōi equē
Ad est refert qua qd intentiōe depositum reddat, aut debiti
psoluat, si operis iustitiā inspicimus: hz plurimū intersit, si ius-
titie pntē operati attribuerē volum. Propter quod hoc est
singulare in iustitie operibus, q iusta opati possunt carentes
iustitie virtute, ceterarū autē virtutū opa, nemo absq virtute
illa exple sufficit. Ad ideo (vt ex dictis pz) accidit, q ceterē
virtutes pstitunt hōiem in his que sunt ad se, iustitia vero in
his que sunt ad alterū: vt in qnto dicitur. Quia autē clara lucē
debet opā hēc de quibus pntis agitur questio, in nume-
ro eorū q ad alterū sunt euz equalitatis ciuili debito cōtineri,
qm bonitatē vel malitiā ex ipsa ratione iusti qd ad alterū est
fm equalitatē ciuilitatis debita, cōsiderare opz. Et ob hoc oēs
rōnes q in hac adducuntur, ex rectitudine voluntatis et pietas-
te intentionis communis et ministrorū defectus sunt: non
enim attingunt ad opus fm se, an iustū vel iniustū sit. Et qm
iustū nō hāna lege positū, qm illud nō est ad ppositū, eo q
nō hz locū nisi in indifferētibz hz naturale. i. ex ipsa rei natu-
ra equalitate aliqua alteri cōmensurati, in duas secatur spe-
cies. i. fm iustitiā cōmutatiā et hz iustitiā distributiā, opz
non latere fm quam iusti speciem opera hēc examinare opor-
tet: non enim eodem modo iustitū in vtrāq inuenitur. Quāvis
autē pmo aspectu ad cōmutatiā iustitiā oīa huiusmodi opa
spectare videantur (q vel restitutiōis, vel recōpensatiōis,
vel locatiōis actus sunt) q tamen fm multos distributiua
admittere iustitiā, idcirco pmo fm formam iustitie cōmuta-
tiue, deinde fm admixtam distributiua, et demum quandam
singularem opīonem examinando procedemus.

Quia vero Ignoratis rationibus termino-
rum impossibile est intelligere
bus erigat, et similiter qd rō iusti in distributiōi-
bus requiratur: ad hēc, n. aspiciētes, oportet reliqua
examinare. In ciuitate quā totū quoddā sit, triplex debiti rō
sine qua iusti nō inueniūt, cōsiderari pōt. i. pti ad partē, et totū
ad ptes, et partū ad totū. Primus ordō dīgit a iustitia cōmu-
tatiua. scilicet a distributiua, tertiū a generali, q legalis alio
noie dicit, de qua in quinto ethicorū dicit, q neq hēper neq
lucifer est ita fulgēs aut admirabilis. Partes siquē ciuitatis
sunt singulares psonē: quarū et res et opa et psonas cōmutare
ad iusticiā opz, vt qd vni deest, absq dantis dāno ab altera ha-
beat. Bonū similiter vel malū cōmune necesse est singulis pro-
portionaliter distribuere: singulorūq bona ad cōmune bonū
ordināda ē nemo dubitat. Sed omīssa p nūc tertia hac ius-
titia (qm vt post patebit, nō est ad ppositū) scēdū est q iustū
fm iustitiā cōmutatiā requir tres pditiones. Prima est q ibi
sit datio et acceptio ex pte vtriusq extremi: aliter pmutatio nō
eēt, et cōmutatiue iustitie q directiua cōmutatiōis est) ppiā
deest mā. Scēda est, q sit iter pte et pte, i. singulares psonas:
aliter a distributiua aut guali iustitia nō distinguēret, vñ ser-
uitiū cōmutatiū exhibiti, recōpensat ab eoz singulare psonā
induit: sicut et pēdit et emit vt psona singularis. Tertia ē, q ser-
uēt equalitatis arithmetica. i. quātitatiua: vt. i. quātū fuit seru-
titū, tāta sit merces, et quātā lesio, tāta vindicta et c. aliter cōmu-
tatiōis iuste nō essent. Ad iustitiā em qtuor, nisi quatuor resti-
tuerent, iniustitia esset, et simile ē in alijs. Iustū autē hz iustū
distributiua, tria similiter erigit. Primo q ibi sit distribu-
tiō: q ppiā est iustitie distributiue mā, vt ex eius nomine pte-
scēdo q sit inter totū et ptes, ita q a toto ad partes termi-
net: aliter debiti ratio et distributio in vni nō cōtēt. Distribu-
tio nāq partitionē sonat alicuius: qd nisi totius esset, partibz

debitū vt distribuere non esset. Vocamus autē totum cōmuni-
tatem vel principem vt sic partes autem ipsos ciues. Tertiū
q seruatur equalitas geometrica id est pportionalis: vt. i. ta-
lis sit pportio eius qd datur de cōmunitis bonis vni perso-
ne ad id quod datur alteri, qualis est inter psonas ipas id est
vt quantum vna persona pcedit alteram in illa republica,
tantum quod vni datur excedat id quod datur alteri. Aliter
equa non esset distributio: quia boni totius partibus debet
tanto plus alicui parti deberi, quanto pars illa principalior
est in illo toto: que principalitas in diuersis politijs scēdum
diuersa attenditur, scilicet secundum virtutem aut diuitias,
aut aliquid huiusmodi.

Is igitur Premissis illorū occurrit opīo,
que terminos cōmutatiue ius-
titie nō egrediendo, cōtractus oēs huius montis, nec
vsurā nec iniustitiā aliquid sapere credat. Et qm hē
duabus incedunt vrs: illa pmo adducenda est, que hos con-
tractus a deo fm se iustos dicit, vt si de cuiusq pūate psonē
intentione recta constaret sicut de pia cōtatis et montis inte-
tione modo constat, cuiuslibet liceret pecunias suas cū supradic-
tis contractibus pauperibus mutare. Et autē huius ambiguitatis
veritas clarius eluceat: ex quo non refert fm hanc
viā quis mutet, publica, s. an pūata persona, nec refert cui
sit qd mutuo datur, an. s. mutuatū sit an alteri: ponamus in
terminis casum discutiendū pēsupposita recta intēione mu-
tuatū, quā tamē pēsupponere non est opus: q contractus
fm se iustitiā querimus, que in equalitate cōmutatiōis cō-
sistit quacūq id intēiōe fiat. Sit ergo petrū mutui indigēs
tū expōnēs, 10000, ducatos, cōducatur ministrorū scriptores
et custodes pignori, sine quibus mutuum nulli dare vult: exi-
gat vnum denariū pro qualibet libra singulis mētibz a sin-
gulis accipientibus et retinētibz mutui, supposito quod tan-
ta quātitas pecunie requiratur ad mercedem reddendā debi-
tū ministris et custodibus et c. Dicit itaqz his stantibus hēc p-
ma opīo tria. Primo q hic sunt tres cōtractus, scēdo q in
his nulla intēiōe vsura, tertiū q in his nulla inueniūt inius-
titia. Cū pmiū hōiū declaratur distinguendo contractus.
Est siquidē hic pmo cōtractus mutui inter petrū mutuatēz
et iohannem pauperem. Est deinde contractus pignoris inter
iohannem pauperem et ipsum petrū fm ministrorū eius, quod
idem est: q in mutuantis psona pignus suscipiunt. Est et ter-
tio contractus locatiōis: quo ministri operas suas locāt ad
scribendum, custodiendum et excutiendum pignora et c. et pau-
peres mercedem eis debitam retribuunt, vnum denarium pro
libra soluendo.

Secūdū vero. i. q hic nulla sit vsura, probat ex ipsius vsure
rōne duplīter. Primo. Quia vsura est qd aliquid vltra sortē
ex mutuo queritur: ita q mutui sit non occasio aut causa sine
qua nō, sed ratio et causa propter quā aliquid pecunie estimā-
bile vltra sortē percipitur. Constat autē ex distinctione cōtra-
ctui, q hic nihil ppter mutuum vltra sortem queritur: sed tm
propter locatas operas ministrorū, cuius euidēs signū est, q si
ministri gratis hēc facere vōlūt donātes singulis illos dena-
rios, nemo turbabit. Scēdo. Si ista ministrorū merces esset
vsuraria, a quocūq redderet esset vsuraria: nō em refert an se-
nerator vsure dent ab accipiente mutui, vel a pncipe vñ a quo-
cūq alio. Sed cōstat q pdictis ministris abq vñ scrupulo
pōt tanta merces pro his laboribus a cōmunitate vel pncipe
reddi: vt mediolani et bixie et verone sit, ergo non est vsura.

Tertū autē. i. q hic nulla sit iniustitia declaratur sic. Si hic
esset iniustitia, aut eēt iniustitia ista ex pte ministrorū: vt ideo
iniustitia sit exactio ista q ipsi gratis tenēt operas suas impē-
dere, et hoc nō: q nō sumus in casu extreme necessitatis, aut su-
perfluitatis tāte q teneantur ad hoc. Aut ex pte modi acci-
piēt: vt ideo iniustia sit acceptio, q taxat vnum denarium pro
libra singulo mēse, et hoc nō. Tum q multorum sapientium ex
bonorū viroorū sententia consideratis particularibus circū-
stātibz via hēc equissima iudicata est: particulariū autē iudi-
cium prudentibus vris committendum est scēdumz morālē
philosophiam. Tū q huiusmodi ratio suffragatur, cōmensu-
ratio em hoc mō soluto periculo et labori ministrorū. Quāto
maioris pretij pignus aut maiore tempore retinetur, tanto
plus periculi custodes subeūt et curā et laboris, si excutienda

(vt sepe accidit) pignora sūt. Aut ex pte pauperū: vt iniusta
sit hēc exactio q a nō debētē soluere erigit, et hoc nō pp duo.
Primo q si pauper nō tenet ad hoc, cū alijs ad hē tenet, de-
bet a signari qd est qd ad hē obliget. Ipse petrū mutuas nō tene-
tur: qm dānū incurrere nō tenet ex hoc q bñficiū mutui impē-
dit quimo si aliq dānū ex hoc incurreret, posset a paupe acci-
piēte mutui illi recōpensatiōe exigere: vt ab oibz doctoribus
cōcorditer dicit. Princeps quozq aut cōtatis ad hoc nō tenet,
tū q sum? extra casus extreme necessitatis et supfluitatis, ex-
tra quos elemosyna nō est in pcepto, tū q principes et si te-
neant pauperum curā habere et eis subuenire, nō tñ tenent hē
mō subuenire: vt de se patet. Si ergo nulli inueniūt qui ad hoc
teneat, restat q pauper ipse teneat. Scēdo, q morale pncipi-
piū est, q ille debet onera rei sustinere in cui? fauorē res agit,
cū aut cōstet q ministrorū opera propter pauperes fiant vt
habeat vñ suis pōuideant necessitatibus cōsequēs est q ipsi
pauperes debeant ministrorū operas recompenare.

Examinatio ppositae opīonis cum determinatione q in
his contractibus committitur multiplex iniustitia. Cap. vi.
Aut pdicta opīo in multis a veritate
deficiat, nō ex opinabilibus, hz ex per se
notis pncipijs morālibz deducēdū est. Assuma-
mus itaqz duo principia in cōmutatiōis ptribz p-
se euidētia. Alterū affirmatiū. i. ille tenet merce-
dem reddere in cui? fauorē opus agit. Alterū negatiū. i. si
nullus tenet mercedē reddere p opere facto in alteri? fauorē.
Hēc pncipia stādo infra limites iustitie cōmutatiue p se nota
sūt: qm ex seipso equalitate iustitie clare cōtinet, et ideo indisci-
plinatē esset qd eozum probatiōem. Sub his aut pncipijs
opōitet subsumere ppositiones minores: quas difficile eēt in-
tellectu penetrare nisi prius operatiōes ministrorū iterueniē-
tes in cōtractibz istis distinguēret et sigillatim discuteretur
q in cui? fauorē fiat, hac em decisione habita, statim tota ratio
integre patebit. Sz ad hāc decisiōem absq errore habendam,
opz ex his q per se inueniuntur in operatiōe qualibet, et nō ex
his q p accidēs insunt, et ex pphz et immediatis cuiusq pdi-
tiōibz et nō ex cōmuni et remotis sententiā proferre. Propter
qd nō est in hac cōsideratiōe immiscēdū q hoc vel illud opus
qd in fauorē boni cōmunitis aut aliud huiusmodi, finis siquē
cōmunitis et remotus est vniuersitatis boni in picularibz cō-
mutatiōibz. Jā em stabilitū supius est q iustū fm iustitie cō-
mutatiue formā attēdit fm equalitatē cōmutatiōis hui? psonē
ad illā psonā, et nō fm ordinē ad cōtatē. Ex p se ergo et pxi-
mis cōsideraturū distinguam? imprimis opas has ministro-
rū, dicētes q hān operari quēdā sunt quasi per se cōtēt in-
tente, et hē sunt ille q vsq ad pēditionē pignori interueniunt.
Quēdā vero sunt specialiter et p accidēs intēre, et hē sūt subpa-
ratū et venditio pignori, et his annexa que ex mora quorūdā
debitorū accidunt. Distingue dō autem sigillatim prima opera
dicimus ea esse hēc, scilicet custodiā pecunie, preparatiōem
ad mutuandum, actū mutuandū, sumere pignus, scribere hēc,
cui annexantur expense pro libris et c. custodiā pignorum: cui
cōiungitur cōductio domus pro eozum cōseruatiōe, et tādem
restituere pignora. Hōiū aut pars maior et periculosior in fa-
uorē sit petrū mutuantis aut vniuersitatis pauperū: custodia
enim pecunie, acceptio pignorum, eozum custodia, scribere hēc,
expēse pro libris, cōductioq domus in quibus totū pericu-
lū est ad alteri? vel vtriusq ordinant securitatē. Reliqua autē
paucula. i. pparatio ad mutuandū, et ipse actus mutuandū, et re-
stitutio pignoris, ad huius pauperis ordinantur vtilitatem.

Et vt clarius Eluceat hēc, videam? singula. Cu-
stodia impunis pecunie, in illi? fau-
rem proxime sit, cui custodienda reponitur, pecunia aut hēc cu-
stoditur duobz: scilicet petro mutuari, cuius est directū domi-
nium huius pecunie: vniuersitati pauperū, cui? est quasi do-
minium vñle eiusdem. Nulla enim alia ratione hāc pecuniam
oportet cōseruari nisi vt petrū sit securus, si quādo veller reba-
bere pecuniam suā: et vniuersitas pauperum sit certa q commu-
nis sit etia futuri pauperibz vtilitas ista. Acceptio similiter
pignorum, quā ad cōseruatiōem et securitatē capitalis pro-
prie ordinatur, constat q in fauorē ipsi? petrū et vniuersitatis
pauperū sit. Et simile omniū est de ipso actu scribēdi, et expē-
sis pro libris. Hēc em omnia nulla alia ratio fieri cogit, nisi ob
integritatem et securitatē pecunie. Iohannes enim pauper mu-
tuū accipiens, nō curat q hēc scribatur aut q pignus ab eo
erigat, sed hēc omnia pēcūe vniuersitatis securitati sue consu-

lens fieri vult. In custodia autē pignorum considerandum
est, q sicut pign? hz in se duo: scz q sit pignus, et q sit talis res
(puta vestis) ita in ipsa pignorum custodia distinguēdū est,
q ipsa est custodia pignoris, et q est cura talis rei. Si cōside-
retur formaliter pignori custodia, manifeste patet q in fauo-
rem petrū mutuari, et vniuersitatis pauperū sit: q proxime or-
dinatur in securitatē pecunie rehabēde. Unde quia contractus
pignoris fm veritatē est in fauorē accipientis, ideo accipiens
ipsum tenet ad restitutiōem ei?, si etiā pdidit illud: vt cōtinuē ex
illo morālī pncipio restitutiōis pōsito a sanc. tho. in scēda scēde
q. lxxij. q aliquis tenet ad restitutiōem nō solū rōe rei accepte,
sed etiā rōne acceptiōis tenet restituere etiā perditā re. Et
in hoc differt accipiens depositum ab accipiente pignus, q ille
deposito perditō nō tenet ad restitutiōem: quia obligatur ad
reddendū depositum rōne rei accepte, et nō ratione acceptiō-
nis: q depositū datur in fauorē deponentis: iste autem, s. acci-
piens pign?, q tenetur et ratione pignoris accipit, et ratione
acceptiōis (q pignus datur in securitatē petris ipsum) obli-
gatur ad restitutiōem nō solū quādiū pignus habet, hz etiam si
non hz: suo enim periculo tenet naturalit? iure illud custodi-
re: sicut qui accōmodari accipit ea dē rōne et c. Si autem consi-
deretur cura talis rei que est pign? puta excussio vestis et hu-
iusmodi sollicitudo (sic q hoc accidit pignori, de sui rōne non
erigit q sit in tali materia, hz sufficit sibi q sit tāti pñ vt secu-
ra sit pecunia rehabēda: id non est eadem rō de sollicitudine
exercēda, et de ipsa custodia. Hēc namq cura q sit in fauorē
vtriusq dantis scilicet et accipiens cedat (dum pignoris dō
res sua illa seruatur, et huius creditōi pignoris pretium con-
seruatur vnde possit mutuam rehabere pecuniam) simplici-
ter tñ et per se sit in fauorē domini pignoris: quia mutans li-
cet erigat pignus: nō tñ erigit qualitatem pignoris, imo hanc
onerofam cōditionē refugit naturalit?. An pasci possit cū
dō pignoris talis, quod ipse nō vult sollicitudine hanc, sed
qd dominus ipse mittat tēpore cure habende ad excutiēdas
vestes suas, et alia huiusmodi. Hēc obstat q si nullo interue-
niente pacto vestes in pignus acceptas cōtingit ledi, retinens
ipfas tenetur ad satisfaciendū domino pignoris. Hoc em non
pouent ex eo qd retinēs tale pignus tenetur per se ad curā
eius: sed ex eo quod per accidēs iste tenebatur ad hoc: quia
scilicet nō fuit protestatus, manifestādo domino pignoris, qd
talia pignoris curā refutaret. Implicite em obligat quilibet
sumēs pignus qualecūq ad eius curā (expensis tūc dñi) ni-
si aliud protestat. Vbi autē cōductio in quantū defer-
uit custodiē pecunie et pignori et c. in fauorē petrū mutuantis,
et vniuersitatis pauperū. In quantum aut pignori expensio
ni et cure vtilis est, in hōi pauperū fauorem sit. Reliqua au-
tē tria opera scilicet actus mutuandū, et pignora restituēdi, et pa-
ratū esse ad mutuandū, in fauorē manifeste sunt iohannis pau-
peris. Sed prima hōi scilicet actus mutuandū, et restituēdi pi-
gnus, sub mercede nō cadunt: quoniam actus mutuandū respon-
det actus restituēdi acceptū mutuum: et actus restituēdi pi-
gnus respondet actui dādi ipsum pignus: licet par pari referat.
Tertium aut sub mercede esse per se patet: pecunie siquidē
estimabilis est obligatio ad paratū esse ad mutuandū. Opera
vero in altero diuisiōis mēbro posita. i. q specialiter respēctu
quorūdā accidunt vt veditio pignoris, et cetera annexa, nō op-
tē discutiēre, in cuius fiant fauorē: quoniam propter morā de-
bitoris ab ipso soluenda sunt sicut et expēse, que post eius mo-
ram fierent in citatiōe coram iudice et litibus et c.

Et omnibus Igitur his colligendo, cum pateat vñ
tamen actum mercenariū proprie et p
se ordinari vniuersaliter in fauorem cuiusque singularis pau-
peris scilicet obligatam preparatiōem ad mutuandum, et
supradictis pncipijs facile veritas intentā deduci potest,
consistens in quinque conclusionibus. Prima est negati-
ua, scilicet: Nullus pauper tenetur ad reddendam merce-
dem debitam ministris huiusmodi pro custodia pecunie vel
pignoris, pro opere scribēdi libros rationis, aut pro do-
mo ad hēc conductā. Patet ista ex illo pncipio negatiuo,
quod dicitur q nullus tenetur mercedem reddere pro opere
facto in alterius fauorem. Ex dictis enim iam constat ista
opera non esse facta in fauorem iohannis pauperis, sed alie-
rius: puta petrū mutuantis, vel vniuersitatis paupe-
rum, vel vtriusque. Secunda est etiam negatiua scilicet,
Non omnis pauper accipiens mutuum tenetur ad reddē-
dam mercedem ministris pro cura pignorum, aut domo ad

De monte pietatis

hec vtili. Et ista ex eodē principio: qz non omnis pauper offert pignus tale. i. onerosum, z consequenter non omni pauperi exhibet hoc seruitium. ac p hoc nec a quolibet reddendam esse mercedē iustitia exigit commutativa. Nec obstat si quis fingat oēs teneri ad hoc: qz licet hic nō det mihi pignus excutiendum: ego tñ q ignora bā quale pignus esset allaturus, iam cōdici excusorūz in seruitiū ei' z aliorū paratū. Ignorantia siquidē hec nō suffragat: qm p bāle cognitionē (q in hōi, certitudini par est) mōs habet q pauperū indigentū mutuo alij offeret pignora excutienda, z alij nō: vt quotidiana experientia testatur. Et cōsequenter cōducendus est sibi excusor pro qbusdam, ab illis mercedē recepturus, si iustitie cōmutatiue equa litas seruari debet. Tertia est affirmatiua. s. Petri mutuās, siue vniuersitas pauperū tenet ad satisfaciendū ministris pro opib' in prima cōclusionē positīs. s. custodia pecunie z pignoris zc. Patet ista ex affirmatiuo principio, quo dicit q ille tenet mercedē reddere in cui' fauorē op' agit. Pz equidē ex dictis, q opera ista in vtriusqz vel alterius horū fauorē p se fiūt: nō iōānis pauperis. Quarta ē est affirmatiua. s. Quilibet pauper mutuū sumēs tenet satisfacere p obligatā pparatiōē ministris ad mutuandū, z illi pauperes tenent ad satisfaciendū p cura pignori onerosiori z particula psonis dom' in quātū deseruit ad hoc, q pignora talia afferūt. Pz ex ista ex eodē principio: pz em ex dictis obligatā pparatiōē ad mutuandū in fauorē singulorū pauperū esse, z excusorū pignoriū in fauorē oīorū. Quinta cōclusio pncipaliter intēta (q ex dictis aperte sequit' est ista. In iuste exigit a quibet paupere vñ de nari' pro libia singulis mētib' pro mercedē reddēda supra dictis ministris zc. Clarissima est ista: qz cū iniuste exigit ab aliquo id ad qd nō tenet, z ex dictis cōstat q pauper quibet nō tenet ad hec oīa soluēda (sed ad vñ. s. obligatā pparatiōē ad mutuandū) consequens est q iniuste exigitur a quolibet merces pro oīibus ministrorū operibus reddēda.

Secunda opinio examinatur, soluendo duo dubia concernētia dicta in precedenti capitulo.

Alta tequa Soluant obiectiōes ad oppositiū facit z examinet an vñra pte iustitiae dubia duo circa supradicta relicta soluenda sunt: inferendāqz hōi solutiō est scda opinio, qz ei' decisio simul appert. Restat igit dubiū pmo, an petri mutuās, an vniuersitas pauperū, an vterqz simul teneat ad satisfaciendū ministris p illis operib' p quibus iōannes pauper nō obligat. Sed si p dicta diligenter inspiciant patere pōt q non petrus mutuās, sed vniuersitas pauperū tenet ad hoc. Ad ductū est ita est principū dices q ille in cuius fauorē res agit, tenet ad mercedem reddēda: cōstat aut q custodia seu cōseruatio pecunie integre (ad qz cetera hec opera ordinā tur) nō in petri fauorē, s. pauperū vniuersitatis fit: qz petri nō ppter se custodiendam pecuniā deponit, ipse enim p seipsum custodiret pecuniā propriā, nisi pauperū vtilitas exponendā pecuniā suā custodiens expōseret. Patet etiam hoc idē ex eo, q pecunia hec nō custodit periculo petri offerentis: qm restitūda est sibi non solū ratione rei acceptē, sed ratione acceptiōis, z tam dictū est, q quando aliquis tenetur ad restituendū ratione acceptiōis, etiam re per dita tenetur: petrus igitur gratis offerens pecuniā mutuis, licet non donec, non tenetur sed pauperū vniuersitas.

Et tunc Surgit secundum dubium, cur iniuste dicatur exigi a iōanne paupere ptecula quedā eius, ad qd vniuersitas pauperū tenetur, cū iōannes pars sit totius pauperū vniuersitatis: sicut aut vniuersitas tenet ad integrā satisfaciōē, sic pars ei' ad pte. Quinimo impossibile est, q aliter vniuersitas pauperū satisfaciatur: qm pter pauperū resimul habet. Et ad hoc quod dubiū ex dictis responsio facile haberi pōt. In iustitia siquidē esse huiusmodi exactionem rō indicat cōmutatiue iustitie: infra cuius latitudinē stando, a pte exigit nō pōt id ad qd totū tenetur: eo q totū vt extremū est cōmutatiui iustitiae, partis rationē habet, idēqz est a pte exigere fm iustitiā cōmutatiuam id ad qd totum fm eam tenetur, ac si exigeret ab vna pte id ad qd pars alia tenet: qd iniustitiam esse cōstat. Ex predictis autem sufficienter habetur, q oēs huiusmodi operationes fm iustitie cōmutatiue formā modo examinantur. In hac autem pcedēdi sit fm iustitiā distributiui, qz locū in hacre habet, proprio loco dicit. Sat sit tunc scire q iniuste exigitur hec a iōanne paupere, si infra iustitie cōmutatiue limites res agatur vt opinio prima dixit.

Ex premissis Autē patere pōt defect' alterius opiniois, defendentis pteculā istā scdm iustitiā cōmutatiuā, licet nō ita aperte sicut prior. Proprius siquidem accedēs scda hec opinio ad casum montis pietatis, z non curans an singulari persone liceret pecuniā propriā tali mutuo exponere, casum in terminis ponēs, licet in ceteris concordet cum precedenti: in hoc tñ differt, q petrum pntē abdicantem a se proprietatem z dñm pecunie mutuan de, sicut z illi q monti pietatis pecunias offerunt, donant. Et sic casus omnino idem cum monte pietatis est iste. Petrus vocato populo cum eius rectoribus offert donatione libera z irreuocabili. 10000. ducatos, ad hoc vt inde ppetuo pauperib' mutuetur: hac donatione facta statuuntur postmodum a populo z rectoribus ministri zc. vñ. s. In isto dicit casu, cum dominū pecunie nec petri nec alius alterius sit (cuius signum est, q absolute loquendo quicunqz eam distraberet, iniuste hoc faceret: vt pte cōtra expressam intentionem piam donatis, qui non nisi ad hoc donauit consequens est q obligatio ad mercedem reddēdam ministris, ad singulos deriuetur pauperes. Cōstat em ad hoc nō tenet cū extra casum necessitatis extret me z superfluitatis res hec agit, z vt dictū est, nō tenet ad hā bendum determinatū modum subueniendi. Patet siquidē huius opiniois defectus ex consideratione principiorū supradictorū, nihil enim minus iustitie in hoc accidit casu q in precedenti. Tum q iōannes pauper etiam hic non tenetur ad mercedē reddēda: qz non sit opus in suū fauorē, z nihil refert, an hoc opus fiat in fauorē petri mutuātis, an cōmunitatis, an vniuersitatis pauperū, an etiam ipsius dei. Sufficit namqz iōanni pauperi ad hoc q ipse non teneatur, ista negatio. s. q opus hoc non fiat in suū fauorē: qz in hoc casu inueniri probatum fuit. Principium enim negatiuum adductū est, q nullus fm iustitiā cōmutatiuā tenet ad mercedem reddēda pro seruitio alteri impenso. Alteri autē esse etiam ipsum pauperū collegiū a singulis pauperū, in primo politico rum patet, z infra iustitiā cōmutatiuā stādo, pbatū est prius. Tum qm vniuersitas siue collegium pauperū ad hoc tenet etiā in isto casu: z cōsequenter iniuste a singulis pauperibus mutuū accipientibus hoc exigitur. Eadem siquidē ratio, qua vniuersitatē pauperū ad hoc tenet prius dicebatur, hic locū habet: qm nō ratione dñi ipsius pecunie ad hoc tenebat. sed rōne quasi vtilis dñi, id est q pecunie securitas z integritas in suū p se z prime fiebat fauorē: qz in hoc casu manifest' fert appert. Et ideo vniuersitas ipa pauperū ad satisfaciendū ministris p operib' illis q nō sit in fauorē iōānis pauperis, tenet. Est igitur multiplex fm istā viā in cōtractibus his iniustitia. Cōsoluto rationum, argumentum q contractus predicti secundum cōmutatiuam iustitiā sint iusti.

Biectio Autē in oppositum adductum prius continet illas soluere, que iniustitiam ab his cōtractibus auferre conabatur, z postmodum illas examinare q de vñra eorū agebat. Dupliciter igit hic inueniri iniustitias ex dictis patere pōt. s. ex parte modi exigēdi, z ex parte pauperū a quibus exigit. Ex parte siquidem pauperū: qz ipsi nō tenent ad satisfaciendū ministris, nisi quo ad aliqd tantū. Nec est inter modica deputandū id in quo aggrauant: qm vt ex dictis liquet, nō tenet forte quilibet pauper ad tertiā partem soluēdam eorū que ab ipso mō exiguntur, vniuersitas autē nō tenetur nisi ad satisfaciendū pro obligatā pparatiōe ad mutuandū: qz euz oībus suis appēditis si mercedis nunc exacte tertiā parte sibi vendicat, sufficienter recompensatiōē habet. vnde cū grauetur iōannes pauper in duobus partibus, non in modico grauat. Imo si in medietate, vel tertia vel quarta vel decima pte grauari eū necesse esset, iniustitia esset non inter modica reputanda, tum q decima pars aliquid notabile esse pōt: incerta siquidē est eius quantitas: quoniam fm mōtis diuinitas plus z minus poterit mutuari zc. tñ q iniustitia modica non reputatur nisi quādo per accidēs incurratur: in proposito autem ex intentione committitur, vnde iniustitie mortale peccatum non exstat.

Ad id Autem qd obijciendo querit, quis teneat ad hoc si iōannes pauper non tenet: dico duo. Primo q de iuris rigore tenetur vniuersitas pauperū: cui pecuniā cōferatur per pignora zc. Et teneatur ipse petrus mutuās si nō in fauorē vniuersitatis pauperū pecuniā custodiendam exponeret aut donaret. Et ad id in contrarium adductum

Caput VIII. et IX.

tur: scilz q nullus mutuans tenetur aliquod dñum incurrere ex hoc q beneficiū mutui impedit, quinimo potest si quod damnum ex hoc incurrat, fm oēs doctores exigere. Dico q hoc commune dictū est summe verum, sed male applicatur ad propositum: quoniam expensae istae nō causantur ex beneficio mutui, licet occasione teneatur, quod formaliter est in fauorē mutuātis. Vixi notabiliter q occasione teneatur ex parte expensae istae ex contractu mutui, z nō dixi ex beneficio mutui causantur: quia mutuum non est causa, sed occasio harum expensarū, non proxime sed remote: nec hz rationē occasiōis huiusmodi inquantū est in fauorē accipientis mutui. Propter q ratio ista pcludit oppositū sui intētiōis q sicut iniquū est mutuandū ex hoc q mutuat dñificari, ita iniquū est dantē pignus ex hoc ledit equa em est vtriusqz cōditio per se loquēdo. An exemplum quod adducunt: q opinio hanc plurimū fouisse videtur: ad propositū nō est. Dicunt em: si petrus mediolani existens iōanni petenti ibidē pecuniā mutuo: frater dicit, pecuniā quam petis iāne habeo mittamus tuis expēsis pro illa, z sic mutuū gratis accipito, constat q petrus non exigit iniuste a petēte mutuūz expensas illas: qz non tenetur incurrere damnum hoc ex hoc q mutuat: ergo a simili, neqz in his ptractibus iniustū est expensas exigere. Ad propositū in quā non est exemplum hocqz: clare patet q expensae istae sunt ad hoc vt pecunia ad mutuūz petentē perueniat: qz in eius fauorē per se z proxime ordinatur: in proposito autē nostro expensas istas non ordinari per se in fauorē iōannis pauperis mutuū accipientis, ex dictis clarissime constat. Propter q aduertant cuiusqz ordinis virt' vt exemplis nō fallatur: qm multa in eis dissimilia inueniunt quoz quodlibet, q nō facile est culibet discernere, duo coniungēda duximus, ex qb' cetera facili' diiudicari possunt. Credi em primo q sicut marini, q mutuat bernardo indigēti accepit pecuniā a fenatore, z expēsas fecit vt pignora p famulos tute ducēbat, licite pōt a bernardo paupere exigere nomine interesse huiusmodi expensas z vsurā quā soluit: sic in proposito fieri possit a petro seu cōmunitate, q ad has expensas cogitur ex alio opere facto in fauorē iōannis pauperis, s. mutuo. Creditur quoqz secundo, q sicut a petente mutuū licite pōt mutuans exigere securitatē: si accipientis mutuū, chiographo eum facere tūm eligat, notarioqz mercedē reddat, non iniuste grauat, z tñ chiographum sit in fauorē mutuātis: ita in proposito petens pignus nō iniuste grauat iōannē paupere circa expensas, ex qb' nihil sibi vtilitatis accrescit, s. sola indēntas montis seruatur. Sed in his z hōi plurima est dissimilitudo. Est primū quidē exemplum in hoc a mōtione differt, q expēsas illas martinus facit, et bernardus personā indigēti subsidio tali, quasi sibi pignora accommodans vt mutuū inueniat: ideo nō est mirū si expēsas tales bernardus tenetur subire: nihil enim minus tenet qz si ipse p seipsum a fenatore mutuū sumēs expensas illas fecisset propter hec accidentia. In casu vero montis nec petrus nec cōmunitas in psona iōan. pauperis expēsas has facit, sed collegij pauperū: vt ex dictis patet: z iōan. pauper iniuste grauat in hōi expensis. Circa secūndū vero exemplum sciendū est, q vt dicitur in 4. meta. nisi cuiqz questio rīdeatur formaliter, oīs certitudo destruetur: eo q extra rationē formale vagantibus infinita occurrunt circa quodlibet. An in proposito solite semper attendendū est quid formaliter querat aut rōcinando adducat. Aliud em est petere securitatē reha bende pecunie, z aliud est petere talē securitatē, s. habet expēsas annexas, puta chiographum: quēdammodū etiaz superius distinctū est, q aliud est loqui de pignore, z aliud de tali pignore. Petens em securitatē nihil petit in sui fauorē hīs annexi damni eius a quo petit illa: sicut nec petens pignus. Unde si accidat q petita securitatē aut pignus ego dare nō possim nisi cum aliqua expensa, quam qualitas securitatis aut pignoris a me electa parit: ego ipse damni mihi hoc infero: sicut in exemplo adducto cōtingit. Non em ex securitate petita, sed ex qualitate securitatis a me oblata expensae istae per se pueniunt. Et id teneo: ego notario mercedē reddere: sicut z expēsas illas subire, que ex pignoris emanant accidētib'. Petens vero securitatē talē (puta chiographum) cū in fauorē sui petat rem habentem expensas annexas, z iniquum sit ex eo q in fauorē sui agatur, alteri dñificari, iniuste grauat eum a quo illa petit, q reddēdam mercedē notario debet. Unde euidenter patet, q montis natura ab hoc exemplo distat in hoc, q hic petens securitatē nihil petit ex quo per se oīes expēsas aliqua in monte autem

volens pignus vult sibi a iōanne paupere solui pro custodia alio, ad que ipse tenetur naturali iure, aut q ipse fieri vult nō in iōannis pauperis fauorē: vt ex dictis patet. Omnes ergo iterum atqz iterum monitos esse rogo, quatenus caueant ne exemplis inhereant: quoniam multa latent in eis accidentia, ex quibus etiam sapientes contingit falli.

Secundo dico, q nō sufficienter arguēdo pbat' cōstatem aut principem nō teneri ad soluēda ministris mercedē. Licet em recte concludat, q non teneantur simplr: non tamen ex hoc cōcluditur quin teneant ex suppositione, id est supposito q hunc modū mutui statuatur. Et licet: vt dictū est: vniuersitas pauperum de iuris rigore, non cōmunitas aut princeps ad hoc teneatur: qz hec omnia ad cōmutatiuam iustitiā spectant, z absqz publica auctoritate facta iniusta nō essent: equitas tamē a iustitia non multū remota exigit, q princeps aut cōmunitas ex publico erario pauperibus etiam hoc modo subueniat.

Modus autē accipiendi q etiā iniustitiam continet, manifestatur. Cum duo genera operū sint pro quibus hec a paupere exiguntur scilz illa pro quibus nō tenetur, vel q nullus pauper ad hoc tenetur: puta pro custodia pignoz: vel q hic non tenet: puta pro executione pignoz, qz ferreas virgas in pignus dedit de modo exigendi mercedem pro istis non oportet probare q sit iniustus: qz si exactio est iniusta, modus eius iustus esse nō potest. Sed z modus exigendi pro his ad que iōannes pauper tenetur, scilz pro obligatā pparatiōe ad mutuandū, iniustus ostenditur: ex eo q obligatā pparatiōē ministris ad mutuandū, nec ratione periculi, nec ratione laboris, aut cuiusvis occupationis aut damni pmensurat diuturnitas tēporis quo mutuū acceptum tenet, aut quantitas acceptē mutui ipsius pecunie. Nisi quis diceret damni incurrere ex eo, q nō pōt tam frequenter mutuū iterare: ac p hoc cessat ministris merces a plurib' suscipienda. Sed subtiliter considerari apparebit, q ex hoc non habet q opz mercedē istā quantitati mutui, z tpi quo retinetur, cōmensurare: sed q opz cōsideratis oībus certū salariū sibi statuere, z illud summarie ac verisimiliter, calculatis prudentius arbitrio pauperibus venturis ad suscipiendū mutuū, soluēdum equaliter taxare, eo q equaliter ad oēs hōi se obligat, sic em merces ministris debita reddetur absqz ambiguitate et iniustitia aliqua. Nec inconuenit cōtingere paupere pluries indigentē plus soluere minus paupere: qm merces hec reddat non mutuo, aut quantitati pecunie mutuae, sed obligatē pparatiōē ad mutuandū: que equaliter oēs respicit, z pauper pluries sumēs, duoz rationē habet. Nec est opus prudentium viroz iudicio ista tñ submittere, qz scientie subiacent: sed eoz arbitrio: vt dictum est: relinquatur quantitas stipendiū ministris debiri, z taxatio quantitatē pecunie a singulis soluēde equalitate supposita, z alia huiusmodi singularia.

Determinatio quod in predictis contractibus committitur vsura.

Reliquum Duo ad hanc partē est, vt videatur an iniustitia q in his inuenitur contractibus, vsure rationem habeat, quod ex duobus considerandum est. Primo ex eo, q vsura duobus modis committitur, scilicet augendo ex mutuo capitale, z exigendo recompensationē damni q non propter mutuū beneficiū incurritur. Neqz enim minus vsurā sapit velle ab accipiente mutuū recompensationē damni, quod ab hostibus vel latronibus passus est, quā velle ad augendam opes aliquid vltra fortem. In proposito autem cū iam pateat montē pietatis, siue vniuersitatis pauperum, z breuiter volem tibi pecuniā montis integre z secure saluari: quicunqz sit ille: exigere a iōan. paupere mutuū petēte expensas que non in illius fauorē sunt, consequens est quod exigit recompensationem dāni quod non ex mutuū beneficiū incurritur, sed propter pecunie rehabēde securitatē. Nec obstat aliquid quod damnum hoc ex mutuo emergit saltem occasionaliter: nihil siquidem refert vnde damnum hoc pueniat, aut a quo inferatur, dummodo ex eo quod fit in fauorē iōan. pauperis vt sic non causetur, ista enim negatio sufficit ad hoc quod iniuste exigitur ab eo: et consequenter quod vsurarie, ex quo: vt dictum est: non refert ad vsuram, damnum indebitum a petente mutuū m exigere, aut lucrum querere.

Secundo, ex eo q non minus vsurarium est mercedē alteri debitam non ex seruitio impenso ad mutuū beneficiū vt sic, ab accipiente mutuū exigere, qz quodcunqz aliud lucrum vltra fortem petere: neqz enim ab vsura remotius est grauari iniuste

accipientem mutuum ad soluendum aliquid ultra sortem alteri quicunque ex causa quod sub ipsi mutuanti. Constat autem quod hic grauat in iuste iocannes pauper, quia accipit mutuum ad soluendum ministris pro operibus, pro quibus non tenetur: quod nihil ad montis mutuantis augmentum exigitur. Non igitur subterfugi potest, quin usuraria sit exactio ista secundum iustitiam commutative formam loquendo.

Ad euentiam Verò solutionis objectionum in oppositum diligenter attendenda est quod hic sunt duo. scilicet redere mercedem ministris, seu quod idem est ipsos ministros accipere mercedem pro locatis operibus. et hoc est iustissimum et omni equitate plenum: quia eius causa est locatio operum suorum. Alterum est exigere huiusmodi mercedem a iocanne paupere, et hoc iniustum et usurarium est: quia eius nulla causa est, nisi mutui: quoniam opere ille locare non sunt iocanne pauperi, ut propter illas ab eo exigi merces possit. Quia prima ratio peccat assumendo quod hic nihil ultra sortem queritur propter mutuum: sed tamen propter locatas operas: quoniam si veritate ex mutuo exactio ista causatur ut ex dictis patet. Vel (et in idem redit) verbaliter respondendo dicatur quod exigi propter locatas operas potest contingere dupliciter. Uno modo propter locatas operas in fauorem accipientis mutui: et tunc bene sequitur, ergo non propter mutuum: quia locatio operarii in huius accipientis mutui fauorem facta, causa prima est, quod ab eo iuste merces hec exigitur. Alio modo propter locatas operas non in fauorem huius accipientis mutui, sed alteri: quoniam si sit ille, et tunc male inferitur, quod non propter mutuum: quoniam causa prima huius exactio- nis est vel mutui, vel locatio operarii: sed locatio operarii causa prima iustitia esse non potest, eo quod opere non sunt in fauorem huius accipientis mutui. Igitur mutui huius exactio- nis causa prima est, ac per hoc usuraria mittitur. Nec obstat quod permutando subdebat, sed quod si ministri donare hoc volunt, modo non turbabit. Et hoc est in his aliud haberi potest, nisi quod modo lucrum ex hoc non querit, sed non habet quin iocanne pauper grauetur ex accepto mutuo ad mercedem reddendam ministris, ad quam non tenetur: sicut si pauper ab aliquo mutuum sumat, cui onere quod rusticus cultor vinee mutuantis mercedem reddat, usura non deficit eo quod rusticus potest illi pauperi ab eis mutuatis turbatione donare mercedem propterea. Secunda autem ratio concludit mercedem ministrorum non esse usurariam, et hoc proculdubio verum est: quoniam iusta et sancta est, sed non probat quin mercedis exactio a iocanne paupere qui non tenetur sit usuraria: debet enim merces illa exigi ab eo qui tenetur ad illam, et non ab hoc paupere. Et ideo si reddat merces talis ab eo qui tenetur, iustitia est, vel charitas, si pietatis intuitu ab aliquo qui non tenetur. Si autem exigitur ab eo qui non tenetur, clare constat, quod quis merces sibi debeatur, iniusta tamen exactio est: quia hic non tenetur. Et si adiunxeris quod exactio ista non nisi propter mutuum madaat, usuraria manifeste apparebit: quod in casu isto contingere iam patet. Est igitur infra iustitiam commutative terminos loquendo, multiplex iniustitia et usura in capitulis montis pietatis.

Opinio dicentium iustitiam esse capitula montis pietatis secundum formam iustitiae distributivae. Caput. 10.

Antigitur Alii subtilius naturam montis huius speculantes, quod infra iustitiam distributivam inserta dicentes secundum eius formam iustitiam illi esse approbantes, qui in ca. 7. positus est: in quo scilicet petrus vocato populo donat. 10000. ducatos non consumendos, sed mutuos ad perpetuum tempore pauperibus et ceteris supra. non inserit iustitiam distributivam ipsas contractibus mutui, vel pignoris, vel locationis operarii, sed inuentioni mercedis reddende operariis. Si namque super dicta aduenit, ad hoc deuenerit est, quod pauperi vniuersitas tenetur reddere mercedem ministris montis: et ideo ipsa vniuersitas pauperum ex quo in eam nihil possidet, inuenire volens non soluere possit mercedem hac ministris sibi deferentibus: onus hoc distribuendum esse in suas partes pauperes. scilicet statuit. Quia ipsa mercedis redditio in iustitiam commutative terminis relinquitur: sed intentio mercedis reddende secundum iustitiam distributivae formam fieri habet opinionem per, et de facto in more hoc fit. Dicit igitur duo hec opinio. Primo, quod secundum distributivam iustitiam formam in vniuersitate pauperum inuenienda est merces reddenda ministris. Secundo, quod inuenit ista iuste secundum iustitiam distributivae equalitatem in capitulis huius montis ordinata, ita quod nulli pauper iniuste grauetur. Primum probat dupliciter. Primo quod vniuersitas pauperum tenetur de suo satisfacere his ministris, si autem non sit nisi altero modo, vel quod in eam aliquid habet, vel quod suum est par-

tium: et in proposito vniuersitas non possideat aliquid in eam, re- stat ut de his quod partim sunt satisfacere debeat, partes autem pau- peres esse patet, inter eos igitur operum pecunia hanc inueniri. Et cum constat quod contra onera iuste distribuenda sunt, patet est quod secundum iustitiam distributivam inuenitio hec fieri debet. Secundo, quod sicut bonum totius partibus est debitum, et ideo proportionaliter eis distribuendum, ita et malum totius partes quoque proportionaliter sustinere tenent, onera autem omnia inter mala computantur. onus igitur huius mercedis soluende partes vniuersitatis pauperum, propor- tionaliter sustinere tenent. Hoc autem est inueniri pecuniam istam in vniuersitate pauperum secundum iustitiam distributivae formam quod erat probandum. Secundum autem scilicet de facto nulla iniustitia in modo distribuendi hec onera inueniatur, probatur etiam dupliciter. Primo, quod in hac vniuersitate bonum est ipsa subiectio et releuatio paupe- rum, malum vero est onus soluendi mercedem: equum autem est ut qui plus boni percipit plus etiam mali sentiat: cui igitur maior sit sub- iectio, is magis onus soluendi mercedem subire debeat. Et sic statutum est in hoc more: ut scilicet cui plus et maiori tempore mutuat, plus onus soluendi mercedis sentiat. Secundo, quod equum est ut communis onerum illis plus imponatur, quod maiore occasione subiecti talia onera vni- uersitati prebet. Illi autem quorum pignora maiori tempore et periculo custodiunt sunt huiusmodi: quoniam maiorem mercedem tenetur reddere vniuersitas ministris pro custodia illorum quod aliorum, ergo illi qui diutius pignora ibi tenent, et similiter illi qui pretiosiora offe- runt pignora, ex hoc quod maius mutuum sumunt debent amplius grauari: quod in capitulis montis pietatis continetur. Non est ergo iniustitia distributivae violatio in capitulis istis.

Examen predictae opinionis, determinans quomodo hic sit distributio. Caput. 11.

Eodem Autem ordine ostendat, opinionem hanc deficere, primum dictum exa- minando oportet ex communibus animi conceptionibus incipere, et ostendere quomodo ratio distributio- nis hic saluatur. Quia ergo ut dicitur in 5. ethico. iustum in distributionibus consistunt omnes secundum dignitatem quodam oportere esse, ita quod sicut iniustitia commutativa dignitate persone non considerat nisi in quantum in quantitatem rei re- ducitur: ut puta cum considerat dignitatem principis percussit, qui percussus ex hoc criminiosus est: ista iniustitia distributiva quanti- tate rei non ponderat nisi in quantum redundat in dignitate per- sone: ut puta cum magnificat virtutis egregium actus, ex hoc quod dignior persona illa ex tali opere redditur, ex hoc inquam patet est, quod distributio- nis ratio ab his dignitate non inueniatur. Dignitatem autem dicimus non quodcumque bonum hominis, sed illud ex quo homines fortuntur quod partes sunt totius vni- uersitatis, siue illud sit virtus: ut in politica aristocratia, siue re- rum abundantia aut nobilitas: ut in oligarchia, siue libertas: ut in democratia, siue quodcumque aliud. Et cum talis partium di- gnitas ad commune aliquod opus quod toti proprium est, ordi- netur, oportet si hanc pauperum vniuersitatem in communitatem quodam erigere velimus, inuenire et quid sit totius opus, et secundum quid partium dignitas attendatur. Est autem hic opus totius, quod perpetua comoditas mutui inueniendi: propter hoc enim omnia sunt, et hoc sequitur mediante pecunie mutuande (que motus dicitur) integra conseruatione. Dignitas vero indigentia est: id enim in qualibet communicatione dignitas dicitur: propter quod aliquid debet admitti, et iniuste repellit putat ut discurrere de ois supra dictas politias apparet. Sola autem indigentia existere me- retur quis de hoc esse collegio, et iniuste expelleret, suppositus semper his, qui secundum legem ordinata essent: puta quod tamen pauperes ciui- tatis admittantur, igitur indigentia per dignitatem in hac vniuersi- tate habet. Indigentia autem dicimus non quacumque, sed talem, que si pignoris possit securum facere morem. Hic est modus quo vniuersitas pauperum velut communitas quedam distributio- nis est auctrix et capax. Qui licet sit sustentabilis, clarius tamen et verius distributio- nis forma in ea saluatur, dicendo quod sicut si militibus ultra stipendia propter res bene gestas pro re publica distribuenda statuatur quedam pecunie summa, distri- butio- nis iustus modus erit, ut quanto melius hic illo egit, tan- to maius sit quod huiusmodi quod illi datur: et sic modus et forma distributivae iustitiae seruatur ab his rot difficultatibus. Ita si pauperibus multis onera distribuenda sunt: ut hic accidit sus- tinctio quod distributio- nis iuste forma seruatur: que exigit equa- litatem proportionis, ut dictum est: que tunc tantum seruatur cum equalibus equalia, et in equalibus in equalia imponuntur. Et quoniam siue hoc siue primo modo ponatur distributio in pau-

perum vniuersitate: non refert quo ad patre quoniam, idcirco cedat distributio- ne inueniri in inuentione mercedis reddende opera- rii montis: a quocumque distributio ista maderetur: siue a principe siue a communitate, siue ab ipsa pauperum vniuersitate.

Determinatio quod secundum iustitiam distributivae forma multi- plex in hoc monte iniustitia committatur. Cap. 12.

Est Ergo consideranda sunt. scilicet an distributio ista modo facta iusta sit. Abi premittendum est quod licet in distributionibus ceteris minus seruet iustitia ab his conscientie periculo, quod in commutationibus: eo quod comparationes personarum sunt odiosae, et pacis bonum tollit quod ceteris bonis cibus prestat: statuta tamen distributio- nis dispositio tanto iustiora esse oportet, quanto facilius ab eis declinare quodammodo cogimur. Si enim ipsa statuta a iusto declinare incipe- rent, nimis postmodum in distribuendo elongatio a medio fieret, sicque iustitia corrumperetur. Et ideo diligenter oportet distributio- nis huius statuta examinare, ne lex iniusta sui obseruatores ad ini- iustitiam deducat. Et sciendum est igitur, quod aliter bonum, aliter ma- lum distribuendum est in equalibus partibus alicuius totius. Bonum siquidem distribuendum est sic, ut digniori maius bonum detur. Et ratio est, quod bonum totius quod est debitum alicui parti, tanto maius est quanto pars illa maiorem principalem habet in toto, et tanto minus quanto pars minorem habet dignitatem in toto. Ad aliud autem e contrario distribuendum est ut scilicet digniori parti mi- nus malum, et minus digne maius malum imponatur. Et huius ratio est: quod ex quo minus malum habet ratione boni: ut dicit in 5. ethico. qui eligibilis est quod maius malum: eiusdem rationis est, quod alicui debeat plus boni et minus mali, et pro parte principaliori cui debeat maius bonum, debeat etiam minus malum: et propor- tionaliter parti viliori, cui minus bonum debeat, plus malum imponendum est. Et loquimur semper de bono et malo totius, quod partibus distribuendum est. Quia ad hoc quoque hanc distribu- tionem esse equalitatem nature operatio: que alimentum distribu- tura membris, ad principalia membra digniores partes, et ad viliora viliores transmittit, infirmitatem autem si potest a prin- cipalibus membris ad viliora propellit: ut experientia continue docet. Unde si in pauperum vniuersitate que super indulgentia fundat, bona distribuenda essent, quanto aliquis esset magis indigens, tanto maius bonum sibi deberetur: eo quod maiorem principalem habet in tali toto sicut magis diues maiorem principalem habet in politica que fundatur supra diuitias que oligarchia vocatur. Et consequenter quanto aliquis est ma- gis indigens, tanto minus malum communis sustinere debet. Et quod onus hoc mercedis soluende inter mala connumeratur, oportet quod secundum iustitiam distributivae formam magis indigens minus solu- at. Magis autem indigens inter pauperes esse constat, qui maiori eget mutuo, et minus cito potest soluere. Ad ergo iuste statutum est, quod plus mutui fumentes et maiori tempore retinen- tes, plus teneantur soluere. Nec impeditur conclusio huius processus, si quis cauillationibus forte adiuuentis non suscipiat id quod tamen probatum est scilicet vniuersitatem hanc super indigentia fundari, aut quod ista non sit vere communitas que- dam. Stat enim vis rationis in hoc quod distributio onerosa non debet commensurari indigentiae, ita quod quanto quis plus eget, tanto plus communis oneris sustineat: hoc enim probatione non eget. Sub hoc autem principio, siue vera distributio, siue modus distributio- nis hic saluatur, subsumit quod ista distributio est onerosa: quod manifeste patet: ergo non debet quanto quis ma- gis eget tanto plus grauari. Sed secundum capitula huius montis quanto pauper magis eget magis grauat, quod manifeste patet: quia magis grauat diuitius plus mutui retinens: hic autem est magis egens: ergo. Committit etiam ultra hec iniustitia hic dupliciter: et ea scilicet ad que aliqui tantum secundum iustitiam commutativam tenentur, omnibus imponendo scilicet mercedem pro executione pignorum: et ea quod omnes equaliter tenentur scilicet mercedem pro obligata preparatione ad mutandum, im- ponendo in equaliter, quoniam omnia in vnum adunando ad formam seu modum distributio- nis, et que commutative iustitiae sunt co- funduntur, et que distributivae sunt violantur.

Et his Autem facile est soluere rationes in oppositum. Primum siquidem peccat primo in medio termino, in quo to- ta vis rationis consistit. Assumit enim equum esse, ut qui plus bo- ni totius percipit: plus etiam eius mali sentiat. hoc autem falsum esse monstratum est. Iniquum quippe secundum iustitiam distributivae formam est, ut is plus boni mali sustineat qui plus boni suscipe- re debet: quia ut dictum est, minus malum quodam bonum est.

Sed aduerte diligenter, quod dicentes plus aut minus boni vel mali, de quantitate absoluta ipsius boni vel mali loquimur, et non de quantitate proportionali. De hac enim loquendo equale ma- lum et equale bonum omnibus partibus de communibus dan- dum est: quod iustum in distributionibus in equalitate proportio- nali consistit: ut superius ex 5. ethico. diximus. Et quia paruum malum magis ledit nobilem partem quam magnum vilem, ut patet in membris corporis: et in proposito plus pauperculus leditur ex solutione duorum solidorum quam artifex minus egens ex solu- tione quatuor, ideo non visquequaque falsum est illud assumptum scilicet equum esse, ut qui plus percipit boni, plus sentiat mali, sed ut iam patet, etiam sic non est pro opinione illa. Secundo peccat, in eo quod subsumit scilicet subuentione mutui est bonum commune huius vniuersitatis pauperum. Releuatio namque pau- peris ex accepto mutuo ex ipso mutui beneficio causatur. Adbu- tuum autem ad iniustitiam commutativam adeo spectat, ut iniusti- tie distributivae attribuire ridiculum sit, nisi forte distributio mu- tui statueretur: quod hic non fit. Iniusta deinde lex esset, si qua sta- tueret, quod ex subuentione quam ex mutui beneficio quis perce- pit, aliquid pecunie estimabile mutuantem daret, et sicut cunctos alteri cui ex alia causa non tenetur. Et hac siquidem causa nul- li ciuili obligatur, quibus amabiliter debeat. Si mutare- tur quoque argumentum, et esset sermo non de subuentione per mu- tuum, sed de comoditate perpetua mutui inueniendi: quam to- tius commune bonum esse dictum est: non potest adhuc concludi iniustitiam seruari: quoniam si penes comoditatem illam, distributio oneris agenda est, cum comoditas illa oibus mutui sumentibus equaliter respondeat, in equaliter distribui solutio- nis onus nequaquam debe- ret: licet ut ex dictis patet, iniquum sit malum distribuere sicut et bo- num. Secunda vero ratio: que mittitur onus soluendi iuxta da- tam soluendi occasione: facile soluitur, dicendo quod aut occasio- nis vocabulo proprie vitur, aut communitate, ut etiam causam oc- casione vulgariter dicimus. Si proprie loquamur, falsum est, quod huiusmodi occasione non mensuranda sunt distributio- nes boni aut mali ceteris quod debetur partibus: ut patet in omni politia: secus autem de gratuitis dicendum esset remunerationibus. Si autem occa- sionem pro causa ponit, tunc falsum subsumitur: causa enim hac- rum expensarum est vniuersitas ipsa, que pignoris tute vult pecunie montem saluari. Et ex hoc clarius patet veritas primi membri: quia pauper ipse occasio valde remota est, et non nisi ipsa mediante et causante vniuersitate quod soluere tenetur, ut pote non concurrens ad hoc nisi propter mutui petitionem, ex qua oc- casione sumit mutuas quod pignus vult, ex quo deinde provenit quod vniuersitas teneatur soluere. Patet igitur quod occasione- bus huiusmodi nulla iniustitia distributio- nes equari debet. Et his au- tem formari alia potest ratio ad principale intentum talis. In hac pauperum vniuersitate quatuor sunt: comoditas perpetui mutui habendi, releuatio ex mutuo suscepto, remota occasio non data sed sumpta alicuius expense, et indigentia: nulli horum distributio oneris huius iuste commensuratur in hoc more: ut patet ex dictis: ergo in capitulis montis iniustitia distributiva non saluatur.

Opinio dicens in monte hoc nullum esse proprium mu- tuum: sed societatem potius quandam proximis capitulis ad commune bonum unitam. Caput. 13.

Errerit Propter has forte rationum angu- stias opinio alia, medium hec capitu- la: sed alia que ab omnibus repulsa videntur commu- nitatibus pietate plena defendere volens. Nec quantum ad propositum spectat tria dicit. Primo, quod hic est con- tractus societatis positivus et perpetuus conseruatiue. Secun- do, quod hic non est contractus mutui proprie, sed temporalis usus communis depositi. Tertio, quod hic est contractus locationis ope- rarum ad custodiam pignorum et cetera, et a pauperibus merces red- denda iuste exigitur et cetera. Primum declaratur explanando natu- ram huius montis sic. Pauperes ciues convenientes media intercessionem predicatorum et cetera, a diuitibus et a seipsum quan- dam pecunie summam dono obtinent, non distribuendam, sed perpetuo usui eorum per modum mutui conseruandam, eiusque custodie ac predicti usus dispensationi, et pignorum custodie et cure et ceteris ut supra, pro securitate communis pecunie mi- nistri quidam a pauperum partibus preponuntur, reddenda- que statuitur eorum operibus merces a singulis pauperibus ut supra: scilicet unus denarius pro libra singulis mensibus et cetera. Hec est pauperum ciuim societas, deponens summam il- lam sub communibus custodibus per modum mutui eius pau- peribus dispensandum, et reddens mercedem custodibus de-

De monte pietatis

bitam 7c. Et q in societate ista nunq̄ intēdit diuissio capitalis cōmunis. f. depositi, nec fm totū nec fm partē, sed potius p̄u rare augmentū, 7 p̄o cōseruatione illius tuta quilibet aliquid soluit: puta duos denarios p̄o libra 7c. ideo hic est contractus societatis nō diuissio sed positio: 7 p̄petuo cōseruatiue. ¶ Se cundū vero. f. q nō sit hic cōtractus mutui: probat ex parte rei q̄ mutui dī, 7 ex parte extremorū inter q̄ mutui dicit. Ubicūq̄ nanq̄ est p̄p̄e mutui, ibi 7 res mutuata aliena est a iure petē tis mutui: 7 mutui oīno a petente mutui distinguit. Sed hic neutrum istorū inuenitur: q̄ pecunia q̄ mutuat cōis est eis q̄b' mutuat, 7 mutuat est ip̄s cōe depositi seu ip̄a societas, q̄ a pauperibus societatis mēbus nō oīno distinguit, ergo non est hic p̄p̄e mutui. Maior propositio assumpta quo ad utrūq̄ sui partē ex rōne iustitiē cōmutatiue in mutuis p̄z: q̄ iustitia cōmutatiua non est inter totū 7 partes: 7 mutuum non est nisi de eo quod alterius partis id est singularis persone est, 7 con sequēter omnino alienū ab hoc petente mutui. vñ quādo pau per a monte mutui propter penuriā vocabulorū petit, tempo rale vsum communis depositi fm veritatem petit non mutui. ¶ Et ex hoc ulterius manifeste sequit, q̄ vñ hic non est, que mutuum explicite vel implicite comitatur. ¶ Tertium autem: q̄ scz hic fit contractus mercenarius inter ministros 7 pau peres, 7 p̄sequenter q̄ pauperes iuste teneantur reddere eis mer cedem 7c. ut per se notum relinquitur.

Examen predictę opinionis, determinans iustitiam nē hil minus inueniri in capitulis montis fm hanc viam, q̄ fm alias supradictas.

Quoniam autem opinio hec tanq̄ singularis communiter derelicta videtur duo in eius examine facienda occurrunt: vñ scilicet primo ostendamus male formatum esse ab ea casum montis pietatis, 7 propterea communiter minus eius dicta recipi. De inde admissio casu quod iustitia non euitet, manifestandum est quod contractus iste nō sit societas: vt ex pauli secundi pon tificis maximi literis ad perusinum legatum habetur, vbi mo net ne vltra stipendia ministris debita aliquid accrescere ha beat, ne forte vsure labes aliqua incuratur. In p̄tractu em societatis hoc q̄d socij ad cōmunis bonū augmentum tendunt ridiculum est in dubium apud sedem maxime apostolicā veri an sit vsura. Quod etiā hic sit cōtractus mutui, ex literis plu ribus plurimum romanorū pont. patet. Semper em mutuari di cunt pecuniā pauperibus a ministris montis: 7 distributio mutui sic annectunt, vt vere mutuum restet: quoniam mutua ri fm quandam distributionem dicunt: vt scilicet plus egentibus si cōstat plus mutuetur, infra tñ statuti latitudine. ¶ Nec sufficit fugiendo dicere, q̄ penuria vocabulorum huius causa est. Tum q̄ in promptu vocabulum temporalis vsus, commu nis depositi vel boni erat. Tum q̄ expresse in literis huiusmo di pecuniā collectā mōtem pietatis vocari dicitur: 7 deposita pecunia apud eos qui mutuantur pauperibus sunt, appellat. St em mutuum vere non interueniret, mutui nomen quādoq̄ mutatur quocūq̄ esset, 7 saltē circunlocutione aliqua nō esse mu tuum iniquum esset: p̄sertim q̄ omnes forte huiusmodi li tere emanarunt ad instantiam eorū, qui vsuram in hoc monte non esse cōtendunt. Quia em faciliore 7 magis apparente via excludi vsura potuisset, q̄ mutuum non interuenire declarādo: ¶ Sed quid in probabilibus moris: probatur ratione non esse huius contractum faciem absq̄ mutuo. vt dicitur. Ubicūq̄ iustum est fm equalitatem simpliciter rei acceptę ad datam, ibi vere est iustitia cōmutatiua: sed cōtractus ille, qui mutui vo catur inter montem 7 iohannem pauperem est iustus secundum equalitatem simplicitate pecunie redditę ad acceptā: ergo est cō tractus iustitie cōmutatiue. Sed iustitia cōmutatiua non ver titur inter totū seu totius bonum vt sic 7 partē, sed inter partē 7 partem ita q̄ etiā totum vt extremum p̄mutatiue iustitie par tis rōne habet: vt ex dictis p̄z, que ex san. tho. expresse habentur: ergo contractus iste non est inter montem in quantum est totum siue cōe bonum, 7 iohannē pauperem in quantum totius partē, sed est inter totum in quantum partis rationē h̄z, 7 iohannē pauperē vñum de populo 7c. 7 consequenter est vere con tractus mutui. ¶ Admissio aut talis societatis p̄tractu: q̄ si nō est, posset tamē fieri iustitia omnino ibi cōmitti sic delara tur. In cōtractibus istis de quibus est sermo, aut standū est in fra limites p̄mutatiue iustitię, aut infra limites iustitię distri butiue, aut vtriusq̄, aut neutrius. Si fm iustitię cōmutatiue pure formā agimus, cū constet q̄ totū apud eā vt pars reputa

tur, id ad q̄ totū tenetur, a parte exigi nō potest. 7 cōsequenter q̄uis societas pauperū teneat solvere mercedē ministris, in iuste tñ ab hoc paupere exigitur: quia nō in eius fauorē fit. Et breuiter eodē mō hic cōiunctur iniustitia 7 vsura, quo superi' infra iustitię p̄mutatiue terminos p̄bauim' inueniri. ¶ Si fm iustitiā distributiua purā procedendū esse creditur: qm contra ctus locatiōis operarū nō est inter ministros 7 singulos pau peres, s̄ inter ministros 7 societate pauperū: vt superi' dicebat: manifestus error statim p̄z: qm locatio operarū 7 ei' merces, 7 s̄ acceptio pecunie que mutuata dicit 7 eius restitutio, singi non pōt quin equalitatem cōmutatiue iustitię requirāt. ¶ Si aut vtriusq̄ iustitię forma misceat, fm veritate idē est casus iste cū eo quē superius fm distributiue iustitię modū disputauim' 7 p̄clum' iniustū esse. In hac siquidē societate distributiua aliter q̄ ibi misceat: nisi q̄ ista opinio ponit ipsam pecuniā per modū mutui etiā distribui in vsum 7c. Sed hoc nihil penitus variat casū quo ad rationē iusti vel iniusti: q̄ in societate ista aut oēs habent equales, aut non. Si oēs equales, ergo iniuste vñ plus alio grauāt onere solutionis ad quā societas tenet: qm fm dignitate iusti in distributionib' attēdit. Si inequali tas inter eos ponit, cū nō nisi ratione indigēte ponat: q̄ plus egēt plus mutuantū statuit, i. latitudine tñ aliquā, puta. 10. ducatorū: tñc manifeste reddit iniquitas illa in distributionib', quā plus accipiens cōis boni, plus cogit sentire cōis mali: 7 distri butio cōis oneris cōmēsuratur singulorū indigētie. Et mani festus accidit hic iniustitia, q̄ in gabellis pro rebus q̄ deferuntur ad vsum, inuenit. Atrobis em iniustū ex nā rei inuenit ex eadem causa: q̄ scz suppositio cōis oneris cōmēsuratur ne cessario vñ, vñ aut necessari' cōmēsurat indigētie, 7 sic de primo ad vltimū perferatē seruata, oneris cōis distributio in digētie ciuili 7 pauperū p̄mēsuratur. q̄ est iniquū. Refugit em oīs auri, q̄ tāto quisq̄ cōibus grauet, quāto magis propiis indiget. In hac em societate quanto q̄s magis eget vt p̄p̄is possit p̄uidere necessitatib', tāto maius mutui sumit 7 diuitius retinere cogit, 7 tanto plus exigitur ab eo pecunie debite a so cietate p̄ seruitijs sibi impēis: vt p̄z. Et ne iterū dicta repetatur, eodē est mō hic in iustitia distributiua, sicut superius idē rōnib'. ¶ Si aut neutrius iustitię formā introducti oportere q̄s putet, sed iustitiā legālē tñ, que cōe bonū per se respicit, 7 ad illud oīa dirigit cum fraterna quādā societate, errat in p̄mis ad fraternā societate p̄fugies: qm operationes hic interueniē tes fm gen' suū ad iustitiā nō ad amicitia 7c. spectāt, qm sunt operatiōes ad alterū cū ciuili debito equalitatis, in quibus ra tio iusti cōsistit. Nec fraterna voluntas oīa cōia volens, hic ap paret, nisi apud mentis proprie partē cōpotes: qui omne volun tatiū indicant simplr voluntariū. Errat deinde, q̄ sub iustitia legālī seu generali non cadunt nisi indifferentia, 7 que aliarū sunt virtutum 7 vitiorum. Expresse nanq̄ in. s̄. et ibi habetur, q̄ omnis particularis bonitas aut malitia sub iustitia legālī ca dens, sua aliqua alia virtute aut vitio necesse est continetur. cū q̄ cōstet q̄ actus hi indifferentes nō sunt, 7 nō sunt omne bonū aut omne malum, oportet q̄ sub alia virtute aut vitio compie hendant. Et si huius inuenimus supradicta: q̄ scilicet spectant ad iustitiā: oportet ad cōmutatiuam vel distributiua de scendere, vt fecimus: fm quas iam patet, iniustitiā euitari in capitulis huius montis non posse.

Ad rationes Ergo q̄bus p̄batur q̄ hic nō interue nit mutui, dicendū est q̄ inter assum pta 7 casum est implicatio contradiccionis. repugnat em q̄ sit cōtractus rei inter totum vt sic 7 eius partē, 7 q̄ sint fm equa litatem rei ad rem. Si nanq̄ est fm equalitatem rei ad rem, ergo est iustitia cōmutatiua, ergo inter partem 7 partem, ergo non inter totum vt sic 7 partem. Et similiter si est inter totum vt sic 7 partem, ergo est fm dignitatem partium in toto, ergo non fm equalitatem rei acceptę aut datę, constat autem q̄ hic seruatur equalitas rei ad rem, duz a paupere mutui restituit: 7 tamen fm istam opinionem inter totum vt sic 7 partē contra ctus est, implicatio igitur accidit. ¶ Est autem causa defectus in huius ratione, q̄ non discernitur inter per se 7 per accidens. Accidit enim monti in quantum pecuniam reddendam tribuit pauperi, vt suis prouideat necessitatibus, q̄ totum sit: hoc em sub partis ratione facit, 7 ideo mutui hic est omnino aliud a mutui sumente si formaliter cōsiderentur: quoniam singula rium personarum quo ad hoc locū tenent. Et similiter accidit pecunie in quantum sit iohanni pauperi mutuat, q̄ cōmunita tis, aut p̄mutis societatis, aut alterius, aut nullius sit

De cambijs

sufficit enim quod Joannis pauperis sic non sit, quod ad eius restitutionem integre teneatur. ¶ Accidit quoq̄ defectus: quia inter totum 7 partes necessaria discretio omittitur: huiusmo di enim totum specie a parte differt: 7 quod totū debetur, parti non debetur. Et similiter ad quod totum tenetur, pars non te netur: loquendo semper secundū equalitatem rei ad rem, que hic est: quoniam pro seruitijs societati impensis, non in fauorem huius qui accepit mutuum vt sic: sed totius perpetue so cietatis tenetur ipsa ad mercedem reddendā ministris (vt su pra patuit) 7 restitui sic ac conferuari pecuniam vult. ¶ Acci dit 7 tertio defectus in hac via: quia non distinguit inter ali quid fieri in fauorem pauperis mutuum sumentis, p̄xime 7 remote. Quod enim in fauorem communis, perpetue socie tatis fit, non nisi remote fit in huius pauperis fauorem: vt ex dictis patet. Nullo igitur modo capitula huius montis p̄ta tis iniustitiā subterfugere possunt.

Exclusio quorundam extraneorum dictorum, conclu dens vltimo intentam sententiam. Caput. 15.

Peragratissimis omnibus his opinionibus que aliquid ad propositum ex moralius rationibus adduxerunt, restat primo nominanda tantum opinio dicens montem hunc pietatis cum suis capitulis non mutuum facere, sed rem quādam vñam esse 7 hominibus ineffabilem, 7 pro pterea rationibus huiusmodi que humanos scrutatur actus, non omnino committendum esse iudicium huius montis 7c. Nos em cū suā diuinitate veluti loquentes in aere relinquere oportet. ¶ Remanet deinde eis satisfaciendum, qui cōtractus huius montis ab apostolica sede approbatus dicunt aut au diunt: ac per hoc rationes sophisticas putant, etiam si soluere nesciant. Sciant igitur hi montē quidē pietatis ab apostolica sede approbatus, sed non illius capitula: vt exemplo literarum approbationis consicere potui. Appellatur autem mons p̄ta tis (vt in eisdem dicitur) summa illa pecunie p̄e collecta, 7 sub custodiis deposita ad perpetuam releuationem pauperum mutuo mediante. ¶ Ubi nota q̄ mons ipse est simpliciter ap probatus 7 erectus ab ipso summo pontifice. Eius autem capi tula supradicta sunt approbata cum hoc adiectiuo scz sacris ca nonibus non contraria, vnde si quā capitula sunt sacris cano nibus contraria, approbata non sunt. Hec autem esse ea que iniustitiā continent, nullus dubitat. Non sunt igitur appro bata capitula illa, que iniusta esse superius monstrati sunt, pro pter quod si ita est, non paruum peccatum fuit facere. impium summi pont. bullas trāsactas absq̄ illa particula scz sacris ca nonibus non contraria. Laqueus siquidē est animarum: in quem ego incidissem, vel saltem absq̄ suspensione non fuisset, nisi vñ voce audissem sic haberi in originalib', 7 calamo scri ptam particulā illam in bullę manuante copia vidissem. ¶ Ex hac quoq̄ eadem radice satisfit illis, qui ex p̄uilegijs 7 indul gentijs concessis a romano pontifice illis qui ad montis cōser uationē, aut augmentū manus porrigunt aduocates, arguit. Jam enim patet q̄ mons ipse sanctus est, 7 in ordine ad illum hec omnia cōceduntur. Minera tamen mala ex hoc non appo bantur: sed potius tolerantur ad euitationē maioris mali, quo per publicos vsurarios res pauperum vorantur.

Ex rationibus Ergo propiis iustitię cōmutati ue et iustitię distributiue: clarum tam esse cuiuslibet patet, non solum q̄ nullo predictorum modorū iniustitię macula adesta capitulis montis huius: sed etiam q̄ quocūq̄ alio modo casus formetur, iustitię equalitas non ser uatur. Nec oportet omnē sigillatim objectionē excludere: quo niam ex supradictis (que ex ethicis aristotelis 7 doctrina sanc. tho. adeo sumpta sunt, vt si sigillatim allegatio fieret, omnia plena allegatiōibus essent) cuiuslibet in moralib' exercitatio fa cile est omnibus satisficere, vt omnes veritatem agnoscat, que a prima est veritate. Qui honor 7 gloria sit ex hoc opusculo, p̄p̄e in sancto apostolice complero hodie id est die. 13. Iulij 1495. per infinita secula seculorum. Amen.

Tractatus Thome de vio

Cardinalis sancti Xisti, de monte pie tatis fuit.

Caput I.

Thome de vio Caietani Car dinalis sancti Xisti, ad venerandum Patrem, Fratrem Andream Buxensem, ac Buxie Priorem, in Tractatum de Cambijs, Prefatio.

Onceffum mihi his diebus oculi venerande amantissi meq̄ pater, ad edendū promissum pater nitari tū tractatum de cambijs inuitans post auditos campsores, p̄lectasq̄ diuer sorum de his opiniones, ac diuinam me ditationem, ad scribendum tandem impu lit. ¶ Tanta siquidē est rei huius obscū ritas 7 inuolutio: vt hinc cōseruari nō abis fantoribus, 7 inde doctoribus plurimis modernis tamen sistentibus (antiquis siquidē proposita difficultas hec non fuit) tacendum potius videretur. Verum vbi plures dies lectioni meditationisq̄ iam dedissem, 7 infidelis p̄missionis rea tus occurreret, diuina fretus ope tria de cambijs tractanda censui. ¶ Discernenda sunt primo dubia a certis. Adducen de sunt deinde opiniones aliorum de dubijs. Firmandum est de mum quid mihi videtur de his sentendum.

De tribus generibus cambiiorum. Caput. 1.

Ambiorum quod ad differentiam tamen certi vel dubij, trifariam ea diuidere sufficit. Que dam siquidē sunt, quorū iustitia clara est. Quēdā vero, quorū iniustitia similiter aperta est. Et quēdā media: que an sint iusta vel iniusta, in dubium inter doctores vertitur. ¶ Iustificata siquidē sunt, que sunt his tribus modis. Primo, quum in cambio minuto campsoi moderate lu cratur fm patrie cōseruatiuam. Vocatur autem cambium mi nutum: quā campsoi pro aureo ducato monetam dat consuētā in patria illa expendi, vel e contrario, aliquid minus dando q̄ recipiat. Hoc em continet naturalē equitatē: ex eo q̄ industrie 7 opere ratio campsois ratio habenda est. Quū em ceterarū artium ministros liceat in cōmutacionibus propiis, labours industrię mercedem componere campsois: qui p̄mutatio nibus numismatum deferunt, id quoq̄ licere non est dubiū. Propter quod non irrationabiliter dicunt optinantes tale lu crum campsois tantum licitū ita q̄ priuatus homo si cam bīre debet ducatum aureum, nihil debet lucrari. Cōmutatio nanq̄ numismati patrie non vagatur quo ad valorem (quem admodum ceterę cōmutaciones sed determinata est: puta q̄ ducatus aureus valet duodecim macellos. Et sicut in ceteris cōmutacionibus equalitatem violare iniustum est, ita in cō mutacione numismatum. Unde nisi vel propter mercedem ser uitijs, non in numerādo pecuniam, vt quidā putant (qm contin git sepe minus numerare campsoem q̄ accipientē: actus nu merandi non est proprie mercenarius, sed solius gratis conce di, vt vsus libri: 7 numerationē campsois respōdet numeratio dantis aliam monetam) sed in arte campsoia reipublice mini strando vel propter in cōmodum quod quis incurreret ex abla tione talis generis pecunie a se vel qualitate numismatum (vt infra declarabitur) non licet plus in cambio minuto accipe re quam detur. Quorum nullum locum habet vniuersaliter in singularibus hominibus non campsoibus. ¶ Secundo quum campsoi moderate lucratur, ex eo quod petrus habens certam summa pecunie mediolani, dat eam campsoi, qui faciat equa lem summam rome dari sibi vel alteri. Si enim ex hoc campsoi mercedem exigit, iusta est exactio, campsoi enim translatoris in hac parte locum tenet, nec est equum vt merces suo seruizio subtrahatur. ¶ Tertio, quando campsoi lucratur, ex eo quod monetam alicubi minus valentem congregatam transferit in locum vbi plus valet. Hec enim est negotiatio numismatum: ex qua primo ortum habuisse videtur ars campsoia: vt dicitur in primo politico. Et est licita sicut ceterę negotiationes ad augendas opes licent.

Iniusta vero absq̄ dubio eā illa sunt, que his duo bus modis sunt. Primo, quum campsoi lucra tur aut lucrari intēdit, ex eo quod petro egentī mediolani dat certam summam pecunie sub nomine cambi de Lugduno vel Londres: 7 tamen secundum veritatem ibidem restituere faci endā vtriusq̄ scitur, siue fiant litere cambi 7 non presentent, siue non fiant litere. Interuenit siquidē hic manifeste solo no

Opusc. Caiet.

22

ma cambiu, et fm rem mutui cu lucro, aut spe lucri, fm q di-
uerfimode fit. **Secundo** (et in idē redit) quā capfoz, vt lucretur
bat mediolani petro egēti cētum ducatos, recepturus ab ipso
petro ibidē hinc ad mensem tñ quantū valebit tunc venetis
fm cursum cambioz decē libze grossoz: q̄ equivalent centū du-
catīs regulariter, sed in cursu cambioz venetis q̄s excedunt, et
q̄s exceduntur. Ibi em fm veritate est contractus mutui, cam-
biū nomine palliatu: et fit cū spe lucri cōtra illud luc. 6. mutui
bare, nihil inde sperantes. Et celebratur cōter cū probabili cō-
iectura, q̄ erit ibi lucri: q̄ cōter solent tunc valere plus decem
libze grossoz, quāvis q̄s, sed raro minus valeant. et p̄pterea
est h̄ vsura. **¶** Nec potest excusari, nisi in casu, in quo petr⁹ ege-
ret illis centum ducatis, et campfoz haberet in promptu verum
cambiu agendū cum illiscentū pro venetis illo modo, et ad in-
stantiam petri illos sibi eo pacto daret. Et hoc si contractus ta-
lis veri cambii est licitus, de quo infra erit sermo.

Dubia Autē cābia, quēdā sunt ex parte capfoz, quēdā
ex parte accipientiū cābia. Ex parte quidē capfo-
rū sunt, que dupl̄r sunt: aut scz appietādo numisma extraneū
de quo restitutio fienda est, minus q̄ valeat cōter in loco vbi
debet fieri restitutio: aut appietādo numisma p̄pui q̄ datur,
magis q̄ valeat cōter in loco vbi restitutio debet fieri. ad hos
em duos modos, qui valde propinqui sunt, et in idem redit: oīa
cambia sicca reducuntur pro quibuscūq̄ locis fiant. **¶** Ad
primū em modū spectat cambiu lugdunū: in quo petro indigēt
marca auri, q̄ cōter valer ibi 60. scutos, capfoz mediolani dat
60. scutos, nō fm valorem scuti lugdunū, sed quā ibi cōter va-
leat scutus, 30. grossos, appietatur hic 28. et sic dat sibi tantā
summā pecunie, que ascendat ad 60. scutos ad rationem 28.
grossoz pro scuto. **¶** Ad scdū vero modū spectat cambiu tam
londrense q̄ bugenū, in quo petro egēti ianue bat capfoz ianue
1000. ducatos, non fm valōrē ducati currentē bugis aut lon-
dres, s3 quā ibi valeat ducatus, 50. grossos, appietatur ianue
52. ita q̄ pro quolibet ducato tenetur accipiens cambiu restitue-
re bugis vel londres, 52. grossos. **¶** Altera autē cābia ex parte
campfozū similia sunt. Nec fiat vis si in istis exēplis vera quā-
titas monetarū nō recitatur: qm̄ exēpla ponimus, vt ad dicen-
tes intelligant. **¶** Augēt autē cābionū predictōrū ambiguitatē
incerta tēporis ratio: fatentur em campfores, q̄ quanto tēpus
restitutionis est distantius, tanto minus appietatur moneta
in primo modo, et tanto magis in secundo modo. **¶** Ex parte
autē accipientiū cābia, scz modis variantur cābia fm diffe-
rentiam eundē vel diuerse monetę, et differentiam certi vel du-
bi aut accidentis lucri: hec em indistincte aliquā per se differē-
tiam in cambijs facere. **¶** Cōtingit primo modo, q̄ petrus dat
mediolani campfoz centū ducato florentinos aureos, et vult
toridem florentinos florēre. Cōtingit secundo q̄ petrus pro
dictis ducatis vult florentie monetā argenteā: puta grossos
florentinos, sed tot quot equivalent florēre ducatis, 100. flo-
rentinis aureis. Cōtingit tertio, q̄ petrus p̄ dictis ducatis vult
bonā monetam aureā vel argenteā florentie, fm q̄ tpe solutio-
nis: puta in nundinis cābia valebunt florēre. **¶** Et quodlibet
horum cōtingit dupliciter fieri, s. simpliciter vt p̄positum est:
et cum adiuncto aliquo certo lucro ita, s. q̄ petrus vult non so-
lum predictos, 100. ducatos florēre modo dicto, sed vltra hoc
vult sibi dari quatuor alios ducatos. Et quoniam de his non
principalis est questio, sed de illis que se tenent ex parte cam-
pfozū cōmunit̄, ideo de illis erit sermo diffusius: de istis autē
in fine tractat, dicez. **¶** Et ne nugatio aut equivocatio accidat
legētibz, vocent in sequētibz cābia nūc discutēda cābia
realia: q̄nta a multis cābia sicca, aut per literas nūcupentur.

De opinionibz dicentū in cābjs realibz esse mutui **Cap. ij.**
¶ Quoniam res locuti de huiusmodi cābjs, et ex alijs principijs
pcedunt supponentes h̄mōi cābia mutui contractū
sapere, et ex alijs procedūt negātes hic mutuum interveniēdo
sigillatim discutēde sunt singulorū rationes. **¶** Unde coruz
occurrūt primo opinionēs, qui asserūt aut suscipiunt contra-
ctus cābionū realium fm veritate esse contractus mutui, li-
cet cābia vocentur. Sūt autē contrarie horum opinionēs: idē
quidam dicūt ita cābia esse iniusta et vsuraria, quidam vero
q̄ sunt licita. Et illi quidē qui asserunt vsuraria, licet multis
rationibus moveantur, hoc ramen habent pro fundamento: q̄
vsurarium est mutuum sub spe et pacto verisimilis lucri: vt pa-
teret: constat autem omnes campfores spe lucri h̄c cābia

exercere: ideo pacta supradicta adscere: vt verisimilr lucri
evenire possit, quāvis non semper eveniat: vt ipsimet fatentur:
vsurarium est igitur hec cābia facere. Quod autem vere sup-
ponatur hic esse mutuum, probāt ex eo, quod p̄tractus iste dat
pecuniam que est inveniēbilis cum translatione domini, et re-
cipit pecuniam: has autē esse constat conditiones ad mutui con-
tractū sufficiētes, muniturq̄ opinio hec auctoritate gof. et hosti.
in summa de vsuris: et archiepiscopi florenti. in. ij. et. ij. parte
summe vbi etiā dicit multos viros doctos et timoratos fuisse
huius opinionis. **¶** Acceptantes autem mutuum hic esse, et ta-
mē absq̄ vsura cābia fieri, fundantur super ratione interesti:
se, et operum locatarū. Et quo ad interesse quidem: quia etiā
in contractu mutui licet feruare se indēnem: contractū autem qd
mutuū ianue 100. ducatos aureos, dānum incurreret si bugi-
gis restitueretur sibi totidem aurei vel eis equivalentes ibi pre-
cise. Tum quia plus daret q̄ reciperet: ex eo quod ducatus au-
reus plus valet ianue q̄ bugis. Tū quia oportet ipsum subire
expensas delatorum pecunie vt ianue rehabeat, vbi contra-
ctus mutui celebratus est: ergo licitū est estimare ducatum ali-
quid plus, vt mutuanus nullū dāni incurrat: et hoc in istis cā-
bjs accidit. **¶** Quo ad locatas vero operas: q̄ quum nullus
debeat proprijs stipendijs militare, et capfoz et ministri publice
utilitati deseruiant in ope licito in mutui faciēdis predictis,
consequēs est quod propriam mercedē reportare debent: quē
admodum ministri montis pietatis. Et quia industrie accēdit
tis operi licito, ratio est habenda, aliquid etiā mercedis ei da-
ri debet: quo fit vt omnibus p̄fatis talis excrecētia sit licita.

Sed reuera Neutra harum opinionū veritate asse-
quitur. Prime enim fundamētūz ruit:
qm̄ (vt infra patebit) hic non est contractus mutui. **¶** Secun-
da autē et falsum assumit, et consequēter nō loquitur. Falsū
quidem assumit, dum dicit in his cābjs illud plus sumi vt
vitetur interesse, hoc enim campfores testatur esse falsum, et vt
cunt quod non vt damnum euitent, sed vt lucretur huiusmodi
cābjs insistent: et quod si accipientes cābia obligarent se
ad restituendum precise quantum accipiunt in loco vbi acci-
piūt, ipsi non mutuerent quia lucri causa artem hanc exercēt.
¶ Et erit capfoz pater, quod nec pro interesse stipendiū ministri
plus sumitur. Si enim campfores ex cābjs nihil aliud que-
rerent q̄ se feruare indēnes, cābia non aggrederentur: s3 pe-
cunias suas secum tenerent, aut aliter exponerent: vt ipmet
testantur. **¶** Cōsequenter autem non loquitur: quoniam non
est licitum artem mutuatiam in ciuitatibus erigere: et mini-
stros statuere, et laborū indistincte ratione habita, inde etiam
sustentatorum lucrum querere: qm̄ hoc esset vsurariam artem
facere moderatam, vt pater. **¶** Ministri autē montis pietatis
tis quomodo et qualiter licet mercedē reddi, et a quibus opor-
tet reddi, in tractatu speciali de hoc diffuse diximus. Ibi autē
fatis sit nosse, et quod nō est licitū: quia in cābjs intenditur
lucrum, et quod experientia teste nō licet artem facere mutua-
tiam, vt operari, periculorū et industrie rationem habendo,
plus forte recipiatur, vnde ipse cū familia sustentetur: sicut in
artibus et negotiationibz licet. Et igitur vsura in his cābjs,
si contractū mutui implicat. Propter qd gof. et hosti. sub mutui
nomine casum tractantes (quum scz mutuat ut restituatur
alterius generis moneta cum spe lucri) vsuram esse dixerunt.

De opinionibz dicentū in cābjs realibus esse contra-
ctum permutacionis. **Cap. iij.**
¶ Adversit Ergo ppter predicta forte alioi o-
pinio dicentū in his cābjs nō esse
contractum mutui sed innominatum scilz do vt des:
vel si nominari debet, esse contractū permutacionis.
¶ Et horum contrarie quoz sunt opinioēs alijs asserentibus
hec cābia licita, et alijs illicita. Et illi quidē qui dūt esse licita,
studium suum adhibent non tam ad pbandam eorum iusti-
ficationem, quā ad eorum naturam extra mutui rōnem esse. **¶** Et
quāvis multiplicent rationes, ex tribus tñ conditionibus sepa-
rāt cābia hec a mutuis. Primo ex periculo. Mutui enim natu-
ra periculum mutuatē sortis in accipientem mutui transferri:
cābiū vero reale, dāni periculū capfoz relinquit, si minus for-
te contingat accipere: vt quandoq̄ (licet raro) contingit. **¶** Se-
cundo ex diuersitate rei restituēde et loci: nā mutui ratio exi-
git vt eiusdē generis et bonitatis res restituat, et ibidem. Nec
sufficit reddere equivalentes: aurum enim pro auro et triticum
pro tritico restituendū est, et adducitur ad hoc textus iuris ci-
uilis, ff. de solu. l. paulus. In cābjs autē realibus fit pmutatio

monetarū diuersoz generū et in diuersis locis. **¶** Tertio ex mo-
do p̄tractus: q̄ in cābjs realibz est veditio vel cōtractus simi-
lis veditio, dā ducatus vendit, s3 grossus flādrēlibz: et esti-
matur vna moneta cū alia, qd licere p̄t ex tra de censu. ca. olim
causam. et ca. cū canonicis. in mutuo autē nihil horum fit. Quā-
igit mutui cōtractus nō sit, s3 permutacionis et negotiatiuus,
p̄ licito relinquit, spes em lucri in his nō dānatur, et industrie
laborum, periculorū, expensarūq̄ ratio habenda est. **¶** Dicen-
tes vero cābia hec nullo modo licere, et tñ mutui non implica-
re, quāvis nō inuenerim: ex dictis tñ ab his qui absolute cam-
bia hec dānant aut dubitat illicita esse, triplex ratio colligitur.
¶ Prima ex eo q̄ cābia hec in fraudē vsurarum introducta vi-
dentur, quā permutacionē monetarū campfoz non intēdat: sed
necessitatibz indigentis nolens gratis mutuat, noie permuta-
tionis monetę mutui palliat vt lucret: p̄ferim quā plerūq̄
p̄tingat in eadē fieri moneta restitutioēs et hoc in cābjs infra
italiā: et periculū qd raro accidit ponderandū nō sit in commu-
tationibus, q̄ regulandae sunt fm cōmunit̄ eueniētia. **¶** Secū-
do ex eo, q̄ ratio t̄pis etiā in p̄tractu emptionis et venditionis
haberi nō p̄t, in h̄mōi autē cābjs, vt pater in casu posito:
quāto distantius est solutio t̄pis, tāto plus sibi solui paci-
scitur campfoz. **¶** Tertio q̄ etiā in contractu venditionis, ven-
dere plus q̄ nunc aut hic valet, non est licitū: nisi vendens in-
tendat vltiō ad tēpus illud feruare, vt in ca. nauigati, extra de
vsuris: aut intendat ad illū locū deferre: vt dicit rayn. inno.
et iō. andr. et iō. calde. capfores autē nō intēdunt feruare, aut
transferrē pecuniam: sed paratam ad huiusmodi cambia tenent.
Quid autē de his sentiendum sit, in decisione manifestūz erit.
Nunc autem ad aliam properandum est opinionem.

De opinione singulari circa cambia. Caput. iij.
¶ **De predictas** Opiniones egregij cuius-
dam doctoris in theologia
opinio singularis occurrit: tenens h̄mōi cambia esse
licita, et tria singulariter dicens. **¶** Primū est, q̄ con-
tractus iste quem innominatum vocant, nomen habet: quoniam
vt san. tho. dicit in secūda secunde. q. 77. negotiatio tripliciter
fit, aut cōmutando res pro rebus: vt vinum pro tritico, aut res
pro pecunia, aut pecunia pro pecunia. Et quum primus cōtra-
ctus vocetur vulgo barato, secundus vocetur venditio et et
tertius cambiū, ita q̄ cambiū est permutatio pecunie pro pecu-
nia. **¶** Scdū est: q̄ in cābjs nō considerat pecunia vt pecu-
nia, seu vt mēsurā est: sed vt res quēdā est. Constat em fm oēs
vtroq̄ modo posse accipi pecuniam: vt pater de locutibus pecu-
niam ad ostentationē. Et q̄ campfores pecuniam vt rem conside-
rent, ex sancti tho. auctoritate probat in secundo de regi. p̄m. di-
centis, q̄ numisma potest accipi et vt mēsurā et vt quēdā res est
et hoc modo vtunt eo campfores. Fabulatur sup hoc fundamē-
to doctor: ille vendibilem esse pecuniam a campfozibus, vt p̄ter
rem quandā, et eius pretia variari sicut aliarū rerum, iuxta tē-
porū locorumq̄ diuersitates et c. **¶** Tertū est singularissimū
q̄ licitū est capfozibus plus accipere q̄ t̄pis solutionis distan-
tius est. Distinguit siquidem accipere plus ratione t̄pis dilati
dupl̄r, vno modo, q̄ sola t̄pis dilatio excessum pretij operet, et
hoc dicit esse vsurariū. Alio modo q̄ res in dilato t̄pe cōsidera-
ta pretiū augeat in cōmutacionibz, et hoc dicit esse licitū. Et dat
exēplum in emptionibz rerū in futuro assignandarū. Si q̄s em-
phyte emit lanas assignādas sibi in vno minus q̄ valeant in
hyeme, eo q̄ tane tpe veris credunt minus valitūre, iuste emit:
eo q̄ res in tpe illo sumpta pretiū minuit. Si autē minus eme-
ret, q̄ nunc anticipat solutionē: vsurū amitteret: q̄ ppter solā
t̄pis morā pretium variat. Subditq̄ capfores nō plus accipe-
re ratione dilati t̄pis, sed ratione rei in dilato tpe cōsiderate.
Quā verbi gratia, marcha auri soluenda in nundinis ianuarij
nō ideo minus emitur a capfozibus mediolani mense octobri,
q̄ nouēbri, q̄ longius distat fm t̄pe: sed q̄ marcha illa conside-
rata in tali tpe minus estimatur cōter a negotiatoribus, et ma-
gis in tpe proximiorū. Et merito vt dicit: q̄ quum negotiatoris
finit sit cōmutatio ad lucrari, nec ideo emat vt emptā habeat,
sed vt iterum cōmutet cum lucro: licitū est sibi cōsiderare quan-
to tpe pecuniam occupatam in re emptā tenere oportet, carius
em emitur quod cito distrabitur, q̄ quod longo oportet tpe re-
tinere, ne pecunie mortue teneantur. Signū autē q̄ campfores
non ratione tēporis dilati, sed rei in tempore habeant, est q̄
nō semper fm tēporis appropinquationem pretium crescit: sed
quandoq̄ instantibus nundinis cōtingit pretium minui, adeo
vt minus vendatur tunc marcha auri in proximo assignanda

quam fuerit vendita tribus mensibus ante.
Sed hec Opinio (cū bona venia) multipl̄r a veritate
deficit q̄nta bono zelo ad veritatē accedere
conetur. Primū in primis dictū secundo non consonat: quoniam
nomina formaliter sumpta intelligi oportet, vt in. 4. mēta. tra-
dit aristō. alioquin periret certitudo a locutione: quoniam erra-
formale significatū infinita sunt, vt ibidem dicitur. Unde si in
cābjs pecunia consideratur vt res, non vt pecunia, vt dicit, cō-
tractus iste non debet permutatiuus pecuniarū vocari: nec de-
bet in tertio loco contractuum a san. tho. dictorū reponi, sed pri-
mo. **¶** Secundum deinde dictū verum non sonat, et sancti tho.
verba male interpretari videtur. Verba siquidē eius in secun-
do de regi. p̄m. ca. 14. sunt ista: Numisma q̄nta sit mēsurā et
instrumentū in permutacionibus, tñ per se aliquā esse potest:
puta si cōstitur erit aliquid, videlicet aurum vel argentū: ergo
semper non ordinatur ad permutaciones. Et hoc etiam habet
veritatē in alijs speciebus pecuniarū: imo amplius, vt in cam-
pfozibus, que nō proprie ordinatur, vt sit mēsurā rerū venalium:
sed magis ad permutacionē numismatis. **¶** Ex quibus verbis
non habetur q̄ pecunia consideretur a capfozibus non vt men-
sura, sed vt res: sed habetur qd pecunia non vtuntur campfo-
res vsu primario: propter quem est inuenta scilicet vt mensu-
ra seu precium sit rerum venalium: sed vsu secundario ad quam
est translata: in quantum tamen pecunia: scilicet vt permutetur
cum alia pecunia: vterque siquidem vsus conuenit pecu-
nie per se: et secundus campfozibus conuenit: vt infra patebit
ex primo politicozū.

Quid autem de tertio dicto sentiendum sit, in decisione dice-
tur. Hec igitur sunt que hactenus de cambijs dicta sunt.

De natura artis campfozie. Caput. v.
¶ **Autem** Natura cambionū vniuersaliter et
faciliter percipi possit, tali ordine p-
cedendū credimus, vt scilicet primo de ipsa arte cam-
pfozia dicatur: et quid sit et quam licita sit: deinde de
conditionibus requisitis ad eius actus rectitudinem tractetur:
demum ad cambia predicta descendendo videatur an ar-
tis sint campfozie, et quid in eis licitum aut illicitum est, obie-
ctiones factas soluendo. Sicut enim de huiusmodi cambijs fer-
mone cōpleto, ad alia propofita procedi libere poterit. Princi-
pium autem ad declarandā campfoziam, oportet sumere ex p̄-
mo politicozū: eius restigia sequēdo. **¶** Sciendū igitur inde
est q̄ res vsus per se est duplex: scilicet proprius et cōmunis: seu
primarius et secundarius. Est autē proprius cuiusq̄, siue natu-
ralis siue artificialis rei vsus ille, ad quē ex ipsa rei natura p̄-
mo ordinatur. vt vestis ad vestitū, panis ad esum, et vinum ad
potum et c. Cōmunis autē siue secundarius vsus est, quō res inquan-
tum talis: alteri tamē a primo fine applicatur: vt cōmutatio re-
spectu calcei aut tritici: et aliorū huiusmodi. Calceus em quū-
p̄ venditur, in quantum calceus consideratur: non em pro simpliciter
pelle venditur: nō tñ propter venditionē est calceus: sed ppter
caleationem: et sic de alijs. **¶** Quemadmodum ergo ceterorum,
sic et numismatis duplex est vsus: vt ibidem dicitur. Primus est
cōmutatio pro rebus venalibus necessarijs scz ad vitam hu-
manam scilicet tritico, panno, aromatibus et c. ppter huiusmo-
di em pmutaciones numismi inuentū esse constat: dum ea que
vni patrie defunt: aliunde haberi non possent: nisi datis pro
eis equivalentibus: et multum incommodi esset res semper trans-
ferre equales. Ob hoc enim aurum, argentum, et c. quicquid
eiusmodi est facile portabile et vtile: statuerunt cōmutandis
rebus a deo datum iri: et propterea numisma dicitur mēsurā re-
rum venalium. Refertur enim ad naturalia ad vsum necessa-
ria: vt mēsurā ad mēsurata: propter quod characterē insigni-
tum est, in testimonium qualitatis et ponderis: sicut et ceteris
mensuris publicis confuevit signum imprimi testans earum
iustificationem. **¶** Secundus autem numismatis vsus est cō-
mutatio pro alio numismate: vt ducati auri pro carlenis. Ad
enim propter hoc factum est: et tamen hanc cōmutacionem
subire: non in quantum aurum aut es absolute: sed in quantum
numisma: vt continua experientia docet. Quia autem videtur
hec cōmutatio ex inequalitate numismatum: dum vel ad sup-
plendam rei naturalis equalitatē: ad numisma maius parui-
la numismata addebatur: vel habenti maius minora erant cō-
modiora, aut ecōuerso. Lucrū autē ex numismati cōmutatio-
ne primo quidē, vt philosophus ibidē dicit: casu euenisse vide-
tur: dum accidit aliquid puta aureum numisma: plus alicubi
estimari: licet pro illo plura erea dari ibi quā dentur ibi vende-
re. **¶** Pater. **¶** **¶**

ductum fuit. humana deinde industria artificiose circa hmoi
numismati commutationes lucris vias coposuit: scilicet ars capso
ria contenta est. An nihil aliud capsoxia est q̄ negotiatio in co
mmutatione numismati: materia siquidē actus et finis ei⁹ suf
ficiet in hoc explicat: vt pz. Quauis autē a philosopho ca
psoria vituperet, et rōne materie: q̄ tñ numismata tractat, a p
pno numismatis vsu diuertēs: et ratione finis: q̄ lucris gratia,
q̄ sine caret: et vtriusq̄ simul: q̄ pecunie vt instrumenta eco
nomice et politice, habende querendēq̄ sunt nō pp se, sicut nec
q̄dēq̄ aliud organū per se appetit. Si tñ ex hominis capso
ris sine honestet (vt pote ad familie et status sui decetē susten
tationē ordinata) licita est, quēadmodū et alie negotiationes.
De n. id q̄ solitarie cōsideratū consonum nō vī, ex adiuncto
siq̄ honestū reddi: vt pz de hominis occasione, q̄ absolute re
pellenda est: si tñ addatur propter iustitiam et pcepta est: si
sicut conuersio ars ex se honestissimum finem habēs, vt medi
cina sanitatē vitupabilis ex fine medicatū reddi pōt, nō lu
cri causa medent. Quā ergo experientia resse pateat, q̄ mul
ta necessaria ciuitatibus plurimis decēnt nisi mercatores es
sent: et ipsi nō cōmode possint absq̄ cābijs negotia sua exerce
re, necessariū et honestū est campsoxiā in ciuitatibus esse. nō
quatenus pure capsoxia est: s; quatenus economice politiceq̄
ministrā est. vt ex dictis patet. Et sic campsores nēdū possunt
seruare seindēnes, sed etiā lucrari et industrie rationē habere
quum negotiatiōi licite et vtili reipublice illam apponant.
Quomodo oportet numismatum commutationes fieri: vt
rectitudo seruetur.

Non solum Autem oportet declarare quid
rectitudo cambiorum in commu
tatione seruanda sit, dicendum est: omnis tam
men singularibus, que scientifice determinationi non subfunt.
Quum ergo campsoxia circa commutationē numismatum ver
setur, necesse est iustitie commutatiue canones in ea seruari, sicut
et in ceteris commutationibus. Et quanto vero ethi. patet q̄
vniuersalis regula commutationum est, vt seruetur equalitas
rei ad rem: vt scilicet equale sit datum accepto et conuerso. vñ
si commutatio numismati iusta esse debet, equalis valoris oportet
esse commutanda numismata. Et qm hoc pluribus modis
contingit seruari, fm differentiam numismatum et locorum et
temporis, ideo potest equalitate salua lucrum puenire campso
ribus. Quod quomodo ptingat videri potest, si predictas dif
ferentias scrutati fuerimus. Numisma igitur quum vbiq̄ dup
plex esse consueuerit, scilicet expendibile ibidem, et nō expendi
bile ibidē: cōtingit dupl. cambium fieri. Aut dando numisma
expendibile pro nō expendibili, aut p expendibili. Et vtriusq̄
horum contingit dupliciter: aut dando numisma melius com
modius, et magis amatum cōmuniter, pro minus bono, cōmo
do et amato: vt aureum p argenteo vili, vel ereo et c. aut cōuer
so. Et quodlibet rursus horum pōt fieri pro eodē vel alio loco
et sibi pro eodem vel alio tempore. Et q̄ simplicia priora et cer
tiora compositis sunt, a primis inchoandum est, nulla locorum
aut temporis diuersitate admixta: sed in sola taliū numismati
cōmmutatione sistendo. Si igit cōmutandū est vnum numisma
expendibile cum alio expendibili, quantum est ex parte cōmu
tationis opz numismata commutanda equalis valoris esse: qm
vtrunq̄ lege aut consuetudine certum habet pretium. Nec sal
uaretur in cōmmutatione equalitas, si ex aliqua parte excessus
esset. Contingit tñ ex parte equalitatis numismatum in se vel
in ordine ad campsoxiā, q̄ sit hec commutatio iusta, numisma
minoris pretij absolute dando. Ex hoc est qm campsoxiā dat bo
nam monetā pro mala non falsa aut defectiua: vt ducatos au
reos pro argenteis, que vix argenti nomen merētur. Tunc em
licet campsoxiā det minus in aurea pecunia q̄ accipiens det in
illa monetā: equalitas tamen seruatur ex eo, q̄ centum ducati
in monetā sic bona et portatili equalent centum et duobus,
verbi gratia, in monetā tam vili: vt patet si constanda essent
numismata, et ex vtilitate, que pōt ex illis percipi in faciēdo ex
eis vasa, et ex vtilitate expensionis fm locuz et tps, bona em
numismata quāuis antiqua aut extranea, libenter acceptantur: et
ex periculo: quoniam male monete vt pote exose facile possunt
a principibus inperdibiles reddi, et de facto in prouincijs de
ne ordinatis et non orbatīs redduntur. Nec obstat determi
natio valoris monetarum per legem: quoniam illa respicit nu
misma quod ad per se primum vsum eius, qui est commutatio
pro venalibus. Rege siquidem vel consuetudine statuitur: q̄d

aureus ducatus et nonaginta solidi in cōmmutationibus econo
micis et politicis equalēat: in quibus pecunie pro rebus cōmu
tant. Commutatio autēz numismati arbitrio sapientū iuxta
eorum qualitatē, aut abundantiam et c. dimittitur: vt experientia
testatur. Similiter quoq̄ seruatur equalitas si quis cōmu
tans numismata minus dat p eo q̄ dāda a se numismata cō
modiora sibi erant: sicut etiā lz vendere rem carius q̄ absolu
te valeat, ex eo q̄ videnti cōmodior est. Unde hīs ducati au
reum, si a volente cōmutare paruum monetam pro illo, solidū
vñ exigit, q̄ ille sibi commodior, non peccat. Qui tñ nō vult
absq̄ lucro cōmutare ducatos ianueſes pro alijs ducatis eque
pretiosis sibi commodis, quā petenti cōmmutationem cōmo
diorē sunt ianueſes ad deauranda sua vasa, peccare videt: eo
quod vendit alterius commodū. Et quia in istis non ex cam
psorum expēsis aliquid plus accipitur, sed aliudē (vt pz) ideo
culibet ex istis causis lz in huiusmodi cambijs minus pecunie
dare q̄ accipere. Campsoxiā autē vltra hec, licitū est in cambio mi
nuto: etiam si meliorem et commodiorem q̄ det accipiat, aliud
plus accipere propter expensas et c. vt superius dictū est. Si
autem fiat commutatio numismatis expendibilis pro non ex
pendibili, notabile potest inde lucrum puenire: ex eo q̄ non
solum haberi potest ratio materie et cōmodi, sed etiā ex ratiōe
tatis: quā sit vt tales pecunie in tali cōmmutatione multū a nu
mismatis ratione declinantes, quasi vt res quedam commutē
tur. Duplici em existente pretio numismatis (scilicet in quā est ta
lis res puta aurum, et in quantum numisma) et fecit de exceden
te prīmū, ex hoc quod aliqua pecunia alicubi inperdibilis
est numismatis prīmū ibi perdit, magisq̄ vt res quedam cōmu
tanda venit: quā tñ campsoxiā in locis vbi numismatis pretium
obinet procurans habere, ipsam commutando multum lucra
ri potest. Et quoniam pretia rerum prudentis arbitrio relinquū
tur, erit in hac commutatio equalitas seruanda, pensata q̄
tate extraneitatis, et alijs cōditōib⁹ vt sapiēs determinabit.

Loci autem Differentia tripliciter potest obus pre
dictis cōmmutationibus admisseri. La
pore enim existente et dante suas pecunias mediolani, et reci
piēte alias alibi, aut cōtractus commutatiōis sit pro medio
lano, aut p alio loco vbi accipiens cābiū habet pecunias (pu
ta lugduno) aut pro vtroq̄ simul. Si contractus sit primo
modo, s. mediolani et pro mediolano, tunc quum accipiens cam
bium ex vi talis cōtractus teneatur mediolani dare pecunias
quas commutat, nulla diuersitatis locorū ratio habenda est: s;
tanq̄ cambium manuale agendum est, eorum que supradicta
sunt rationem habendo. Ex eo tñ q̄ accipiens cambium vult se li
berare ab obligatione et onere et periculo deuehēde pecunie ex
loco vbi habet, mediolani, et campsoxiā vult hec subire, licitum
est mercedem exigere. Sed hoc potius ad contractus locatio
nis et conductionis spectat q̄ cambij: et ideo iuxta eorū cano
nes regule si accidat. Quod tamen raro credo euenire. Si
vero contractus sit secundo modo, s. mediolani quidē, sed pro
lugduno: tunc nulla mediolani ratio habenda est: sicut nec in
cōtractu emptiōis, quo absentes merces p loco in quo sunt,
emūtur. Oportet enim loci sicut et tēporis p quo cōtractus fit,
rōnem habere, nō in quo sit, si p alio loco aut tpe tantū cōtra
ctus sit: vt nūc proponitur. Et hoc siue certificetur mediolani
cōmmutatio, cōiectando verisimile pretij loci, p quo sit. Et q̄
uis talis modus cambij nūq̄ forte fiat: fieri tñ possit hoc mo
do, q̄ petro haberi venetis venetā monetā, et egenti mediola
ni centū ducatis, campsoxiā mediolani det centū ducatos aureos
recepturus de illa monetā venetis tñ quantū venetis p il
lis cōmutat in cābio manuali, et nō in cursu cābioxiā q̄ sunt p
locis distantibus. Sicut etiā tritici et silens in villa emif ab
his q̄ sunt in ciuitate tantū quātū vendit in villa vbi assignat,
et non quanti venditur assignādū mediolani. Si aut contra
ctus fiat tertio modo (vt cōter accidit, s. mediolani pro medio
lano et lugduno simul) tunc vtriusq̄ loci simul, ac per hoc distā
tie eorum, periculorum expensarūq̄ intercedentiū adhibenda
est ratio: sicut et in cōtractu emptiōis. Cōstat n. q̄ aromata
alexandrie, assignanda ianue, empta atq̄ soluta vt ianua de
uehan, longe minus valent q̄ si manualiter ianue assignaren
tur: quia res conducenda a tanta distātia, cum tot periculis
expēsis et c. longe minor est ianuenſibus, seipsa conductā, et tot
periculis expensarūq̄ libera. Et hoc mō in cōtractu cōmmutatio
nis numismati pro locis diuersis celebrato, numismata ipsa
sic expedit et oportet ad equare, vt loci cōditiones in ordine ad
aliū locū ex vna parte computentur. Sicut fiet, vt si centum du

catis aureis mediolani, trecēti argētei lugdunēſes ad equare
tur, lugduni assignati ducēti et nonaginta forte ad equare, acur
rentib⁹ etiā alijs supradictis rationib⁹: et forte pauciores. Alio
ra siquidē sunt pducēda cū periculis et expēsis, q̄ manuali ha
bita. Nec obstat q̄ campsoxiā mediolaniſis hz fratre aut factorē
lugduni aut oīno erat lugduni tantā summā pecunie expēſur⁹
p alijs suis negotijs, hec n. oīa p accēs se hnt ad contract⁹ na
turā, in cui⁹ equalitate iustitia pſtitit. Quid n. ad ptractus cō
mutatiōis i q̄b⁹ equalitē rei ad re fieri oīz, si ex industria mea,
aut casu ego affines hōi diuersis locis, aut ministros fere gra
tis inuenio, et exinde variū ministrozūq̄ expēſas lucrās diues
ſio dūmodo rerū cōditionibus pſatis equa fiat commutatio.

De tēporis Autē dīſta, bimēbus tñ diſtinctio pſide
rāda est. s. pſitis tñ, aut futuri tñ: vtrius
q̄ em simul ratio habita nulla iustā diſtinctiō pretij in cōmu
tationibus facit, vt infra patebit. Pōt q̄ in cōmmutatione numis
mati iuxta tps ptract⁹ equalitas sumi. Et hoc siue fiat manua
le cābiū, siue nō, et siue in eodē loco sit equalitas reddēdū siue
alibi, locorū tñ rōne habita. An pōt capsoxiā dāns aureos et rece
pturus aliā monetā vel cōuerſo, certificare q̄tate reddende
pecunie, ac si tñ manualis cōmutatio fieret. Pōt et futuri tps:
quo, s. assignatio reddēde pecunie erit, rationē habere. Et hoc
dupl. aut incerte cōmmutatione relinquēdo: vt, s. p centū aureis
nunc datis teneat accipiens post duos menses dare tot argen
teos, quot post illos duos menses equalēbūt centū aureis, aut
certificādo cōmmutationē: vt, s. habito respectu ad futuras cōmu
tationes post duos menses stabilitat nunc cōmmutatio cōmensu
rata illis, ita q̄ parū plus aut parū minus versitū credant cō
mutāda esse talia numismata. Et si credit q̄ hinc ad duos mē
ſes quū assignāda erit pecunia ab accipiente cābiū, 1000 aureis
equalēbūt. 1000 argētei vel 1000 et 20. pōt ex nunc certifica
ri cōmutatio q̄ p centū aureis datis teneat accipiens assignare
tunc 1000 et 10 argenteos, siue plus siue minus tunc cōtingat
equalebūt. Patet autē hec ex alijs cōmmutationibus: vt in
cōtractu emptiōis rei assignāde futuro tpe manifestū est, et hī
expēſe extra de vltoris, ca. nauigati. in ſecō casu, in ista em cō
mmutatione numismati tps assignandi numismatis attēditur.
Nec aliquid plus aut minus sumi diximus, ex eo q̄ pī capsoxiā
sua numismata dat. Cū tñ tps simul dīſta nulla di
ſtinctiō videt in q̄b⁹ cōmmutationib⁹ facere, sicut vtriusq̄
loci, qm res in tpe futuro dāda nō est deterioris cōditionis ex
hoc, q̄ absens a pſiti, et reducēda ad pſis, sicut res in loco distā
ti ex hoc q̄ reducēda ad locū pſit. Nec subiacet piculus, et expē
ſis, industrie aut ministris, vt ad pſis fm tps fiat, sicut hz locū.
Nisi quis dicat q̄ subiacet periculo pditionis: q̄ pōt mori de
bitor, aut incerte q̄ pſis effici et c. Sed hec pericula p nihilo in
cōmmutationib⁹ reputari pōt, tum ex eo q̄ aut tam rara sunt, q̄ cō
ſilio nō subfunt (vt de ſtatu deiectione dī intra tam breue tps)
aut talia sunt, q̄ etiā si acciderēt adhuc tuti essent creditores:
vt de morte, et hmoi pz. Tum q̄ ex mutuis et alijs cōmmutatio
nibus experientia resse pz, hmoi pericula nō cōſideranda esse
nō em qui mutuat aut vendit licite aliqd, plus erigit pp hmoi
pericula, q̄ in tps dilatione possunt accedere vedēdo ad tps,
aut mutuando. Et q̄ breuitas et prolixitas tps, differētie sunt
tpalis distātie, pſis est q̄ nec in cābijs nec in alijs cōmmutatio
nibus ex quātitate tps aliqua pditioni rei cōmutāde accedat p
se, ex qua possit vltor aut peritior iuste estimari. Notanter
autē dico p se: qm per accēs cōtingit res equalis bonitatis eo
dem tpe assignanda, diuersa notabiliter habere pretia et iuste,
vt si tritici assignandū mense iulij, ianuario precedēte ematur
iuxta estimationē cōmunem pretij assignationis tps futuri, et
deinde mense martij subitis exortis bellis credat multo plus
vendendū, fiet aliud pretij p eodē tpe ab alijs emētib⁹: et si in
mese maij cōtingat bella augeri, aut spicas gradimib⁹ percuti
et augebūt pretij p illomer tpe. S; hoc nō operat tps pluri
tas aut breuitas: s; euent⁹ incidētes, ex q̄b⁹ res estimat vilior
aut pretiosior vt de se pz. An singularis illa opinio, dicens in
cōmmutationib⁹ prolixitatis tps rationē haberi posse non rōne
tps, sed q̄ res in tpe prolixiore cōſiderata minus valet et c. a
veritate deuiat in hoc qm res nec ex eo q̄ in tpe, nec ex eo q̄ in
tanto tpe sumpta cōmutat, estimat vilior aut pretiosior, sed ex
tali euentu in tpe: puta bello, penuria, aut abundantia et c. Ex
hoc vero q̄ pecunie diuiti occupate sunt tenēde in hac cōmmu
tatione, res cōmutanda nec pretiosior nec vilior cōi pretio reddi
vt san. tho. expreſſe dicit in ſecō ſcōe. q. 78. ar. 2. ad primū, asse
rens q̄ mercator vendens rem aliquā ad tēpus, nō pōt vende

re plus cōi pretio ex hoc q̄ pecunias suas mortuas tanto tēpo
re tenebit. Et si hoc licitū diceretur iam vltura nō esset dānata
in venditione ad tēpus et c. Qd aut merces carius emanat
q̄ citius cōmutāde sunt, proposito nō obſtat: qm celerior venali
tas estimata, a maiori vsu aut necessitate illius rei pcedit. Res
aut q̄to magis necessaria aut vſitata alicubi, tanto ibi est pre
tiosior, et ideo merito ibi carius a primo vendit, et a mercatore
emittit reuendēda. in rem igit cōmutandā redundante condi
tionē aliquā sub tpe, ex qua res cōmuniter pretiosior aut vilior
estimē, et nō quāto tpe pecunia occupet, cōmmutationi natura
pensat: que equalitatē rei ad rem erigit sic longissimo adiecto
tēpore ac si manualiter cōmutatio perficeretur. Propter quod
campsoxiā nō licet mēſurare tps mediū inter dationē et acce
ptionem aut rem seu pecuniā prolixiorē tēpore dandam vilius
estimare: quāuis liceat in dando equalitatem cōmmutationi ſta
tuere, iuxta presentem estimationem de futuro temporis cōmu
tationibus: que fm diuersos euentus temporebus diuersis va
ria est sicut et in ceteris commutationibus.

Acie Autē est ex predictis videre an predicti cō
tractus a capsoxijs nuper inuenti, de qui
bus questio prefens est: sint vere cambia, et iuste fiant.
Quum em cambij cōtractus consistat in cōmmutatione
numismati, et in propoſitis casibus nulla alia cōmmutatio nisi
numismati fiat, pſis est q̄ predicti contractus ex sua forma ve
re cābia sunt diuersorū tamen graduum. Quadrifaria nanq̄
numismati cōmmutatio in hmoi cambijs fit. Aut totaliter: vt fit
in cābio brugenſi et londrenſi, in quo totaliter alia est moneta
data ab accipienda. Aut partialiter, vt fieri cōtingit, q̄uis nō
semper in cābio lugdunēſi, in quo marcha auri accipit in trib⁹
monetis, s. ſcutis, aureis et argenteis et c. cōtingit q̄ dāns dat
etiā ſcuta. Aut quasi nihil: vt fieri cōtingit in cābijs infra ita
liam, in quibus numisma datum ab accipiendo parū aut nihil
q̄q̄ differt, ppter proximitatē locorū et cōicationē in nummis.
Aut omnino nihil: vt fieri cōtingit et in italia et forte extra, qm
nulla ratione habita qualitatē numismati, sed sola quātitate
date et accipiente pecunie in alio loco pensata cambij dicitur
fieri, vt quū petro haberi rome pecunias suas, et egenti medio
lani 1000 ducatis, campsoxiā dat mediolani 1000 ducatos pro
1000 et 10. verbi grā, assignādīs sibi rome. Et in primis quid
dem tribus modis, quū cōmmutatio numismati ſemp interue
niat, licet plus et minus cōtractus cambij ſaluatur. In quarto
autē mō cambij nomē non nisi equiuoce ſaluari videt: nulla ſi
quidē ibi numismati cōmmutatio in pactuz dicitur, et manifeste
pz q̄ cōtractus cōmmutationis numismatum non est, qui si ma
nualiter fieret, nullam numismati cōmmutationē requireret, si
cut nec cōtractus venditionis est rerū distantiū ille, qui si ma
nualiter fieret, venditio nō esset: vt pz. Cōstat aut q̄ si
capsoxiā mediolani pro datis, 1000 ducatis darent, 1000 et 10.
ducatis, nulla esset cōmmutatio numismatum, nisi q̄ aliū numero
essent dati ab acceptis: q̄d est extra propoſitū. Propter q̄ videt
q̄ ptractus iste mutui sit, sed cambij noīe palliat: ac p hoc nō
lz lucrari capsoxiā ex eo: sed se tñ ſeruare in demnē: vt ſuperius
de mutuārib⁹ p locis remotis declaratū est. Si quis tñ di
ligenter cōtractū cōſideret, videbit nec mutui nec cambij ppe
contractū esse: sed contractū quasi emptiōis et venditionis, p
q̄dam analogiā ad cābia pſinentē. Quauis n. n. ptractu hoc
numisma p numismate nō cōmutet: cōmutat tñ numisma pre
ſens cō numismate distante locat. Et numisma in hac cōmmu
tatione materialiter et vt res quedā accipit: cōmutatur em vt res
tanti pretij pſis cū re equali distante: habita vtriusq̄ rōne loci.
Cōstat autē q̄ res distās a mediolano vilior est mediolanēſi
bus ſeipsa mediolani ſira, ppter expēſas et pericula et cetera ad
vendendum ipsam requſita. An quēadmodū emif pecunia
in nau fluctuare pſtituta minus q̄ absolute valeat, q̄ nō emif
in q̄stuz pecunia, s; in q̄stuz res tanti pretij sub tali periculo cō
ſtituta: et ſicut pecunia debita iohanni a malo debitore emif a pe
tro minus q̄ valeat, q̄ est res sub tali labore possidendi pſtitu
ta: sic pecunia absens in q̄stuz res subiacens periculo et expen
ſis delationis emittit minus q̄ absolute in se valeat. Et ppter
ea nec mutui nec cambij cōtractus iste est proprie: sed ad cam
bium quodāmodo reducitur pro quanto res prefens et res ab
ſens q̄ cōmutant, numismata sunt. Et q̄ hic contractus per
modū pditionis oībus supradictis adeſt, ideo pensandum est
in ceteris. Iustitia vero in hīs cābijs tunc erit, qm nec excef
sus fiet in estimādo, sed pensatis conditionibus numismatum

Nec obstant

† Predictis rationes ad oppositū in ter-
tio capitulo adducte. Falsū siquidem

Reliqua. Igitur in fine pumi capituli proposita
ta cābia examinādo, distinguendum
videtur: z dicendum quid de facto sit, z quid possit
fieri. Aliter siquidem hec cābia fieri ex eoz verbis
percipitur, aliter fieri possent. ¶ Ad dāderando erō

Si autē de cābīs hīs loquamur vt fieri possunt, qđ
petr^{us} possit emere medietatē a cāpōre. 100. d.
caros florētiōs assignādos florētē, vt cōmutare numismatū
attenta qualitatē numismatū et dissimilitudinē locorū (vt de cōn
tractibz cāmpōrū diximus) tūc omnia cāmbia pēdicat
iustificari possent: qm̄ cōtingit interdū. 100. et duos emi alib
100. vt ex dictis p73. ¶ Nec obstat, qđ petr^{us} nō inrēdat pecuniā
absentē pite facere, sed potius pēsentē absentare qm̄ ex indu
stria petrⁱ hoc pōuenit qđ absentaturus pecuniā suā exponit
cā tali cōmutatiōni numismatū, aut ptractui emptionis rei ass

De vsura questionēs sex.

In oppositum est Sanctus Thom. in secunda
secundæ q. 77.
¶ Ideo In hac dubitatione sunt tres opinionones. Prima
est tenent in vltura transferri dñum, et huiusmodi
rationibus adductis. Habetque opinio hec antiquos sectatores
vt san. tho. in. 4. di. 15. dicit. Sequitur ea videtur sco. in. 4. di. 15.
q. 2. ar. 3. et pe. de palu. ibide. 2. gl. 1. 4. q. 4. si de vltura. Secunda
est tenent in vltura transferri dñum aliquotum. eorum que vsu
psumunt: et aliorum no. s. eorum quoz vltus no est eorū consum
ptio. Sed q. hec distinctio nulla ratione iustificat. Ideo dimittenda est
novitas hec. Non enim ex qualitate rei per vlturam exiit, ous
potest ratio transferendi ad non transferendi dominium: cum res

Et qz hoc pinto iudicio meo rōnabilior est, ideo intendo probare eius veritatem triph. Proutando primo, qz traditio rei z translatio dñi illius rei non sunt inseparabiles connexę. Contingit enim rem puta vellem alteri tradere absqz trāslatione domini; qz potest multis rationibus tradi in depositum scz vel in pignus &c. Contingit z dominium rei, puta vestis alteri tradere absqz ipsius vestis traditione; vt patet cum donatur alteri res a tercio occupata. Et hac autem separabilitate manifeste habetur, qz ad voluntariam traditionem rei nō sequitur necessario voluntaria trāslatio domini illius rei. Ad quod em̄ non sequitur translatio domini, fieri non potest vt sequatur trāslatio dñi voluntaria. Constat autē qz voluntaria z traditionē rei, dñi trāslatio non sequitur: vt patet cum tradit in depositū. Ad comitatur igitur necessario voluntaria translatio dñi voluntaria traditionē rei. ¶ Hoc ergo sante arguit sic. In vfura aut transfertur dominū ex ipsa voluntaria vfure exhibitioe, aut ex adiuncta voluntaria translatioe dñi, aut ex vtroqz simul; fz nihil horū hoc efficit; s. dñus est sufficiens qm̄ homo est dñs rerū exteriorū per voluntatē; z in pposito necesse est si dñum transferi, voluntate solutis vfuras hoc fieri, qm̄ constat lege aut quacūqz aliena voluntate hoc nō causari. Voluntate autē solutis hoc fieri, duplici tñ via pōt: aut per exhibitionem rei, aut per ipsam translationē domini. Aut em̄ transferi dñū eo qz solutis vfuras voluntarie dat vfurario plus forte, aut qz intendit transferre dominū illius excrefcētie a se in vfurariū, vel ppter vtroqz. Sed qz dñum nō trāsfertur ex vi voluntarie traditionis illi excrefcētie, ex dictis patere potest; iam em̄ patet, qz ad hoc nō sequitur necessario trāslatio domini. Et hoc em̄ qz vfurario de vnum ducatū pro vfura, nihil aliud necessario cōvinci pōt, nisi qz voluntarie illū ei assigno; nec pōt ex hoc conuinci qz trado illum ad hoc vt sit suus.

¶ Et si querat, id quid ergo das ducatu illi: in p[ro]p[ri]o respon-
sio est: ego quide[m] do, q[uod] mutare aliter n[on] vult. Ad quid aure[m]
ipse viderit, q[uod] misisse a me hoc vult. ¶ Et c[on]firmat: q[uod] sicut fol-
uens vsuras consentit in solutione ducatu: tamen n[on] consentit
in ea inquantu[m] iniusta est (quia nullus patitur iniustis volens:
vt dicit in 3. ethi.), ita c[on]sentit in nuda traditione ducati absq[ue]
hoc q[uod] p[re]sentiat in translatione dñij illius. ¶ Quod vero in sol-
uente vsuras non fit intentio transferendi dominij, p[er]z ex eo q[uod]
in h[uius]m[od]i partim inuoluntarijs traditionibus q[uo]to minor abdi-
catio iuris p[ro]p[ri]ij saluari p[ot]est, tanta censenda est et n[on] maior: vt
pater de p[ro]ficiēte merces p[ro]p[ri]as in mare orta tempestate.
Quamuis em[en] p[ro]iectio talis sit voluntaria, non t[ame]n habent res
p[ro]iecte p[ro] delictis: sed intendit p[ro]ficiēs si res casu saluam[ur]
vt suas habere. Alii z delatas a maris impetu in terrā si quis
acciperet, teneret dñio p[er]e[re]ti z offēdenti suas esse, libere trade-
re. L[os]tat aut[em] q[uod] minus abdicat a se ius q[uo]d h[ab]et in re: dāns em[en]
retinendo sibi dñum, q[uod] trāsferendo dñum, z reseruādo sibi ius
ius repetēdi: q[uam] p[ri]mū claudat scdm, z n[on] conuerso. ¶ L[os]tat
q[uod] ex dictis, q[uod] vsure solutio voluntaria saluari p[ot]est absq[ue] inte-
ta abdicatione dñij: q[uia] aliud est voluntarie dare, z aliud est vo-
luntarie dare ad hoc vt sit suū. Non igitur est intentio aut vo-
luntas transferendi dñum in soluente vsurā. ¶ Et c[on]firmatur:
q[uia] quum contra vsurarios o[mn]ia iura clament, interpretāda sunt
o[mn]ia q[ui]ntum veritas permittit in odium eor[um], z si res hec p[er]deret
sub dubio, contra vsurarios declinandū esset. Liqueat autē q[uod]
translatio dominij multat[i] fauet vsurarijs: ergo non est cen-
senda, nisi ratio ad hoc cogat: ex supra dictis autem apparet ratio-
nem ad oppositū esse: ergo. ¶ Et per hec sufficienter patet ter-
tium membrū: q[uod] scs in vsura non transferatur dominij p[ro]pter
verru[m]q[ue] simul. f. voluntariā assignatione rei, z intentione tran-
ferendi dñum. ¶ Sec[un]do p[ri]ncipal[iter] probat idē scs. Si in vsura
transferret dñum ertioque sagu[m] vsurari n[on] teneret ad restitu-
tionē o[mn]i fructuū, sed satisficeret restituendo agrum vel eius
pretium: sed hoc est falsum z p[er]ra oēs: ergo in vsura n[on] trāsfer-
tur dominij. L[os]sequētia (in qua sola c[on]sistit tota difficultas)
declarat ex differentia q[ue] est inter equalitate seruandā in reco-

penalione rei fructificatis qñ translati est dñus, z equalitate seruanda in recõpensatione eiusdẽ qñ nō est trãslatũ dñũ. Lñ em̃ ager trãsit de dño in dñm quocũq; titulo id fiat, sufficere satifit pmo dño, si dat sibi tñ qñ vñ subia agri, penfata virtute fructificatiua, z alijs conditionib; q in cõtractu venditionis est; pensande fuisse: nec plus exigit iustitia cõmutatiua: qñ seruata equalitate rei ad rem cõpleta est ratio iustitie. An vero ager mutat quidẽ possessorẽ, sed nō dñm fm veritate, nō sufficere satifit dño eius dādo pñtũ agri: sed opz oēs fructus perceptos z q potuissent a diligenti cultore pcepti restituere, q sunt fructus agri cuius alter est dñs. Si ergo in usura translati est dñũ agri per usurã extorri, sufficere fieret restitutio dādo agri tñ vel pñtũ equalẽ, pensata subia agri z ei virtute fructificatiua, nō aut fructib; perceptis: qñ vsurarius pceptit fructus de re sua. Et confirmat hoc ex rōne, quã cõstat, q fructus pceptos ex agro empto ex pecunia vsuraria nō tenet q restitue re: q sunt fructus agri sui. Hec em̃ cadẽ ratio cuz efficax sit, in vi istius vnũuersalis tenet, nullus tenet restituere alter fructus agri sui pñtũ, nisi em̃ vnũuersalis hec verificaret, ratio ex parti cularibus conficeretur, z pñtũ rueret. Si ergo agri per usurã extorri transferẽt dñũ in vsurariũ, sequit q nō tenebit ad restitutionẽ fructũ quos per viginti sorte annos percepit, q erat deducendũ. Si dicat q in translatione dñũ oino voluntaria (qñ est veditio zc.) verũ est q sufficit reddere equalẽ agro, sz in trãslatione inuoluntaria aliqua (qualis est vsure solutio) nō sufficit reddere pñtũ agri, sed opz fructus quos perceptos restituere. Hoc non euadit: qñ tota differentia ex hac ratione assignatur, ppter oino voluntariũ z voluntariũ mixtũ. Ex hac autẽ dñũ nihil aliud ostẽt, nisi q vbi trãslatio nō fuit oino voluntaria opz nō solũ reddere pñtũ agri, sed aliquid cõrespõdens illi conditioni inuoluntarij: sicut semper in restitutionibus faciendũ est. Hec habetur ex ea q teneat restituere fructus: quã em̃ rōne pñtũ vnũq; quincit, q teneat aliquis restituere alteri fructus agri pñtũ. Si dicatur q restitutio fructũ faciendã est non ratione dñũ, sed ratione dñũ qd partitur ille a quo ager extortus est per usurã: dñificatus siquidẽ est nō solũ in agro, sed in fructibus percipiendis: z ideo qñ vsurariũ translati sit dñũ a se, cõpetit tñ repetitio. Hec rēpõsio falso innititur fundamento. f. q dñificatus in agro sit dñificatus in oibus fructibus percipiendis, sic q restitutio bz adquare z agrum z fructus. Tum q hoc nō bz locum qñ trãsserẽt rei fructificantis dñũ: qñ statim translatio dñũ rei, oẽ dñũ aut emolumentũ futurũ, dñũ rei cedit. An quetiã qñ nō trãsserẽt dñũ, vnũuer saliter verũ nō est. Ad cuius euidentia, subtiliter z breuiter, tagendum est quare z qñ aliquis teneatur ad restitutionẽ fructũ, qñ z quare non. Hoc autẽ ex duobus principijs regulantibus restitutiones haberi potest. Primum est q sufficit restituere simpliciter: scdm est, q aliter restituendũ est dñificato in his que erant eius in actu, z aliter in his q erant eius in potentia. Et huius em̃ habetur, q si ponatur q petrus rapuerit agrũ martini, quẽ subito cõbussit ac inutilem totaliter reddiderit, z idẽ petrus rapuerit simile z equalẽ agrũ iohannis, quẽ cõseruauerit fertilẽ: z elapsis, x. annis petrus vñtis satisfecerit, non tenetur tñ dare martino qñ iohanni: sed martino sufficit reddere tñ qñtũ valebat ager tẽpore rapine z cõbustio nis (subintellecta semper satisfactione iniurie z interesse). Jo. vero oportet reddere z agrũ z fructus per decennia pceptos. Quia quũ sufficiat reddere simpli qd simpli ablatur est, z a martino sit ablatus tñ ager cũ fructib; in potentia, q in potentia fructificatiua agri pñarentur qñ videretur ager, sat est reddere tñ qñtũ valebat ager fructificatiuus. Quia vero a iohã ne nō tñ ablatus est ager, sed fructus actu producti per decennia occupati sunt, qñ fructus agri nascuntur dño agri, nō satisficeret iohanni, si equalẽ agro z potentie fructificatiue restituere retur: s; oportet equalẽ fructib; actu pceptis reddere. Statim n. vt producantur fructus, sunt actualiter sub dño eius q est agri dñs, qñ non possideat: z ideo oportet tanq; res, q fuerit actu alterius restituẽdo recõpẽsare. Et huius autẽz oibus id qd intẽdimus euidentẽ habetur: q fructus restitutioni obno x; non sunt, nisi q sunt fructus rerũ quaz alius est dñs: ita q dñũ fructũ nō qdẽq; sed actuale exigitur ad hoc q fructus agri sint sibi restituti. Sed si in usura translati dñũ nec actuale nec potẽtiale, prime dñũ fructũ remanet apud eũ a quo extortus est ager: q nō remanet actu dñs agri, q est dñs in potẽtia priorita fructũ producedor. Nulla igitur ratione vsurarius tenebitur ei de omnibus fructibus perceptis: sz sat

est, si vel pñtũ agri tantũ reddet, vel secundum hec ultimo tractata si satisficiat quo ad fructus perceptos ad arbitriũ boni viri: sicut dñificans aliquem in his que habet in potentia. Atq; autẽ horum est cõtra omnes doctores z veritatem. Sã tendum est ergo absolute q in usura nō trãsseretur dominium. Et per hec Patet rñsio ad obiecta. Ex dictis siquidẽ in prima ratione, pñtũ solutio vñtisq; pñtũ quidẽ quia plus requiritur ad translationem dñũ q volũtaria traditio illius rei: exigit. n. q volũtarie tradat eam alteri ad hoc vt sit sua: qd soluens vsuras non facit. Et per hoc idẽ negatur assumpti secundum: meticolosus. n. qñs volũtarie det pecuniã pñtũ inuoluntariũ tñ ad hoc vt sit sua, sed ipse viderit. Et id nō trãsseretur dñũ illius a se. Mediol. die. ij. aprilis. 1500. Cũtrũ mutans sub spe aliquid vltra sortem habendi, non aliter mutaturus absq; omni tamen conuentione, sit vsurarius mentalis.

Meritur Cũtrũ mutans sub spe aliquid vltra sortem habendi, non aliter mutaturus absq; omni tamen conuentione, sit vsurarius mentalis. Et videtur quod sic. Primo, quia spes pñtũcipalis alicuius muneris habendi ex mutuo vsuram partit: iuxta illud luc. vi. mutuum date nihil inde sperantes, z communem sententiam doctorũ: sed in casu proposito inuenitur talis spes: ergo. Cũtrũ mutans male agit: vt patet extra de vsuris, ca. consilium: z vt ibi dicitur, tenetur ad restitutionem. Constat autem quod nulla alia pñtũas hic interuenit nisi ppter aliquid vltra sortem speratum ex mutuo, quod pertinet ad vsurariã pñtũas: ergo talis mutans est vsurarius mentalis.

In oppositum Est commune hominũ iudicium, mutare amico qui noluit sibi remutuare, sed vult mutare alteri amico, a quo sperat qd accideat casu remutuabit sibi. Talis n. manifeste sperat obsequium a manu mutando: nisi crederet illud futurũ, non mutaret: vt patet ex eo, quod nō vult pñtũ amico amplius mutare, quia noluit sibi remutuare, et tñ secundum communem sententiam non peccat. Non est ergo vsurarium mutare sub spe aliquid vltra sortem consequendi.

Rñdeo Secunda allegata patet: nec fuit aperte decisa: sed glosa ibidem distinguit de duplici spe (principali scilicet et secundaria) z dicit quod spes principalis constituit vsuram, non autem secundaria. Cũtrũ autem decidendo, occurrit ex dictis san. tho. in. q. de malo. q. xij. arti. vlti. ad decimum tertium, notandum quod dupliciter aliquid potest a mutuantē sperari. Uno modo quasi debitum ex aliqua obligatiõne facta vel expresse, z sic quodcũq; munus speretur, illicite speratur. Alio modo vt gratuitum z absq; aliqua obligatiõne pñtũ: dum: z sic quodcũq; munus speretur, licite speratur. Et licite autem sperari a mutuantē dico quodlibet munus, gratuite z amicaliter tribuendum sibi ab eo cui mutuat, etiam si alias nollit mutare. Et hoc probatur dupliciter: ratione scilicet z autoritate. Ratio siquidẽ huius est: quia licitũ est ex mutuo affectum beneuolentie spe etiaz principalis intendere. Ex vero autem amore z solo ipso sufficienter emanat gratuita z amicalis recompensatio, z propterea eiusdem rationis est sperare amicitiam, z sperare gratuitam remunerationem. Unde si mutans spe principalis affectus beneuolentie, nihil illicite sperat, consequens est quod mutans spe gratuite remunerationis nihil illicite speret. Et confirmatur: qñ quum gratuita remunratio sit mutuantē debita secundum naturale ius, z ipsa sola speretur in proposito, nec in ciuile deducatur, consequens est quod nihil vltra sortem z debitum speretur: z quod sicut ratio nabiliter a mutuo dñs desistit desperans de restitutione mutua de sortis, ita rationabiliter quocq; desistit desperans de amicalib; affectu. Atq; horum mutuantũ naturali iure debetur, qñs dissonant: quia primum ciuile etiam obligatiõne reddẽdum est, secundum naturali gratitudine tantũ. Autoritas autem ad hoc habetur, differentia assignata ibidẽ a san. th. inter spem in usura z simoniam: scilicet quod quia in simonia id quod datur est christi z non dantis, ideo nullum munus debet sperari. In usura vero mutans dat id quod suum est, ideo potest sperare aliquam amicalẽ remunerationem. Ex hac siquidẽ differentia patet, quod de spe principalis loquitur: sine qua scilicet res non fieret: aliter differentia nulla esset: nam constat quod etiam in traditione spñali, oculus sinister seu spes secundaria pñtũ dirigi circa aliquam remunerationem temporalem.

Cũtrũ ergo querit, an mutans sub spe aliquid vltra sortem habendi, aliter nō mutaturus, omni tamen conuentione z petitiõne cessante, sit corã deo vsurarius. Absolute quidẽ responderi potest q vsurarius est: qñ questio talis sic proposita sonat spem mutuari inesse, vt ex mutuo aliquid habeat vltra sortem: q est illicitũ. Sz si addatur titulo questidĩs ly amicaliter aut gra tuitẽ (vt scilicet queratur: an mutans sub spe alicuius muneris amicaliter cõsequẽdĩ, alias nō mutatur? zc. sit vsurarius) dicendum est q non: qñ nihil speratur ex mutuo vltra sortem, sz ex affectu amicali. Cũtrũ breuiter posset cñ distinctione ad questionem motam dici, q aut talis mutans sperat aliquid vltra sortem ex mutuo: sic vsuram committit: aut ex affectu amicali eius cui mutuat: z sic non peccat.

Et per hec Patet responsio ad obiecta: quoniam mutans dñtes iubetur nihil inde. f. ex mutuo sperare. Et in decretali illa dicuntur male agere: qñ nisi ex mutuo aliquid sperarent emolumentum, non mutarent. Ex dictis autem patet hoc esse verum, nec ob stare determinationi quã dictum est licitum esse sperare aliquid gratuite consequendũ. Mediolani. die. vi. aprilis. m. cccc.

Meritur Cũtrũ vsurarius mentalis teneatur ad restitutionẽ. Et videtur q sic. Omne alienum restitutioni est obnoxium, sz omne lucrum vsurariũ est alienum: vel quia nō est translati dñũ, vel saltẽ q cõpetit repetitio: ergo. Cũtrũ etia de vsuris, cap. cõsolatio: dicit q vsurariũ mē tales ad ea que taliter sunt accepta restituendũ in animarum iudicio efficaciter sunt inducendũ: ergo ad restitutionẽ tenentur. Autem est q nullus tenetur ad restitutionẽ ei q nullo modo oculte aut manifeste extorsit per se vel aliũ, qñs intẽdat extorquere: sed vsurariũ pure mentalis nihil lucrum vt indirecte extorquet, qñs hoc intẽdat: ergo nō tenetur ad restitutionem eius quod sibi vltra sortem datum est secundum spem suam.

In oppositum In hac dubitatione premittẽdũ est, qd z quoduplex sit vsurarius mentalis: deinde respondendum est questio. Ad vsurarium mentalem tria requiruntur. primum q intẽdat pñtũ mutuatã sortem aliquid lucri: aliter vsure ratio non saluaretur. Secundo q talis intentio sit talis q sine ipsa non mutaretur: spes enim secundaria vsurarium non facit. Tertio q illud lucrum non intendatur quasi gratuite et amicaliter habendum, sed vt ex obligatiõne propter mutuo prestatum dandum: vt enim in alia questione ex doctrina sancti Tho. diffinitum est, spes habendi aliquid vltra sortem gratuite z amicaliter vsuram non facit, sed licita est. Et sic vsurariũ mentalis est qui intẽdit ex mutuo aliquid vltra sortem nō gratuite dandum, aliter nō mutaturus.

Cũtrũ autẽ pñtũ loquẽdo duplex tantũ sit vsurariũ mē talis (de quo est questio) extẽso tñ vocabulo triplex inuenit. Primum est, cui lucrum speratũ succedit mō sperato: id est non gratuite, sicut z ipse sperabat nō gratuite sibi dñũ. Secũdũ est, cui lucrum speratũ succedit nō mō sperato, sed meliori: qñ scilicet lucrum qd sperabat ex obligatiõne dandũ, gratuite sibi datum est. Tertius est, cui lucrum speratũ datur propter aliquam tacitam eius petitiõnẽ. Et qñ vsurarius tertio modo, est nō pure mentalis ppter exteriora signa qbus tacite petit aliquid vltra sortem ex mutuo, et hoc parĩ differt a perfecta vsure ratione, quo pacto aliqd plus exigit, z ideo de hoc nō est pñs questio, constat enim talem teneri ad restitutionẽ. Et etia vsurario mentali primo mō lucrũ qd datur, nō datur omnino volũtarie, z pñtũ intẽtione ab eo sperat, cõmuniter z bene dñ etia talẽ teneri ad restitutionẽ. Sed de vsurario scdo mō (cui scilicet gratuite donatur qd pñtũ intẽtione speratur) diuersa doctorũ videtur eẽ opinio. Jo. and. in mercurialibus: regula pa cñi. Anno. post. z panos. in ca. cõsoluit de vsuris. z gl. in ca. m. dato de simonia: dicẽtibus talẽ obnoxium restitutioni. Richardo vero z scoto in. 4. d. 15. cñ sequatib; hoc negantibus. Et illo rñ quidẽ p duplex est. Prima: qñ omne lucrum vsurarium est lege vñtisq; resamẽti prohibitum, z restituẽdum indistincte a theologis dicitur. Cõstat aut talẽ lucrũ qñs dono datum esse vsurarium ex eo q mutui fuit vsurariũ ex pñtũtate intentionis. Secunda: qñ cõtractus a principio vitiosus effectũ sortetur vitiosum, cõtractũ aut talis mutui eẽ vitio vsure depa uatus ex intẽtione lucri cõsequẽdĩ, ergo effectus inde securum. f. lucrũ dono datũ, vitiosus, necesse est eẽ, z cõsequẽter restitutio

in obnoxium. Isti autẽ rñ sup donatiõne libera illius lucri fundat, adstruuntq; hoc ex pñlo facti mē talis, dicentes si alicui intẽdenti furari aliquid, illud a domino donetur, licite accipitur absq; obligatiõne ad restituẽdum. Simile enim quid patet accidere in vsurario mentali: intẽdit namq; iniuste habere lucrum, melius tamen sibi succedit q donatur. Dicentib; quocq; vsurariũ mē talẽ teneri ad restitutionem alij asserunt restituẽdum esse ei qui donauit: qñ regulare est q lucrum vsurariũ reddendũ est ei a quo habitum est. Alij autem affirmant dandũ esse tale lucrum pauperibus, non illi qui dedit: qñ ex quo spõte dedit, repetitiõnis ius a se abdicauit: qñ vero vsurariũ iniuste accepit, retinere illud nō pñt, ac p hoc pauperes christi succedat. Et qñ vt ex inferius dicẽdis pñtũ opĩtio dicẽs talẽ vsurariũ nō teneri ad restitutionẽ, dñatẽ asserunt, ideo declarada sũt tria. Primo q nō tenet restituere illi, q dedit, secũdo q nō tenet restituere pauperib; tertio q absolute nō tenet restituere. Primum declarat sic. Restitutio fm cõmunẽ theologorũ doctrinã nō ideo est necessaria, vt ab illo qui lucratu est lucrũ auferatur: sed in cõmutatiõnib; inuoluntarijs, vt dñũ passio satisfiat, z in cõmutatiõnib; volũtarijs, vt illi q minus hz qd debet habere, reddat qd est sibi debitum. Sed in casu pñtũto, ille qui dedit nec est damni passus: qñ nullus pauper iniustũ volẽs, nec mñ hz qd sibi debeat: qñ libere dona uit: donũ aut est datio irredibilis: ergo sibi nō eẽ restitutio faciẽda. Scdm declarat dupliciter. Primo qñ vt patet ex theologis in. 4. sen. d. 15. duo sunt gĩa lucri illiciti, pauperibus erogandi. Alterũ prohibitum fm se vt simoniacum zc. Alterũ pñtũbitum fm suam cõm tñ: vt meretricium. Constat aut lucrũ pñtũbitum nec esse pñtũbitum fm se: qñ datio non est iniusta, qñ sit libera donatio, nec fm suã cãm: qñ supponit libere z sponte hoc donari, z nō ex obligatiõne mutui accepti, ergo nulla rōne pauperibus est erogandũ. Scdo, si pauperibus erogadum esset, hoc non esset ob aliud nisi propter iniustam accipientis intẽtione: sed ex hoc nō sequit obligatiõ ad restituẽdũ: ergo. Declarat minor: qñ suscipiẽdo illud lucrũ sz veritatẽ dono dñi, aut credit illud donari: tñ pñtũ etiam receptionem esse iustam quãtũ prima mutuatũ intentio fuerit pñtũ, z adhuc pñtũerit, sicut q etia si nō donaret, vellet aliqd lucri. Aut credit illud nō donari, sed male libetẽ sibi dari: tñ quĩ fm veritatẽ illud donec, z donum licite accipi possit, ille iniuste accipit nō ideo q agat, cõtra aliqd ius, sz qñ agit cõtra cõscientiã dictantẽ sibi q receptio hec sit iniusta: quĩ (vt dictũ est) fm veritatẽ sit iniusta fm se, z in pñtũ sit, vñ possit discerni q iusta sit, ex eo nãq; q nec directe nec indirecte ipse aliquid petiit, z ille spõte offert, cõficere poterat q libera donatio erat. Et hũ aut solo q acceptio est cõtra cõscientiã, nulla rō sua det nasci obligatiõnẽ ad nō retinendũ illud acceptũ nisi duratẽ tali cõscientia: pñtũ nãq; postmodũ conscientia erronea deponit, z inci pere iuste possideri qd cñ peccato retinebatur. Sz autem talis conscientia deponi nō possit ab aliquo, reddẽdum esset nō pauperibus, sz illi qui dedit: qñ non est acceptata donatio quã nō credit esse. Aut neutri credit: vel qñ nō cogitat, vel dubius est, z tunc quicquid sit de peccato, eisdem rōnibus habetur, q ad restitutionẽ nō tenetur: quum nō sit deterioris conditionis in hoc tertio casu q in secũdo. Tertio autẽ declaratur soluẽdo simul rōnes alterius opiniois. Vbi scito q aliquod eẽ lucrũ vsurariũ dupliciter cõtingit. f. per se, z per accidens. Vsurariũ per se, integrat ex duobus: quorum secundũ sequit ex primo. f. ex eo q est pñtũ rei iã solute vel non extantis, z q est aliquo modo inuoluntariũ. hec enim est natura vsure, vt pñtũ exercita tis. Vsurariũ autem per accidens est, qd fm se has non habet cõditiones, sz fm q stat sub intẽtione vel opinione alicuius, z propterea contingit esse voluntariũ, ac p hoc non esset vsurarium, fm q vsurariũ lucrũ species est lucri inuoluntariũ. Quum autẽ restitutio ex natura lucri nascat quod fm se alteri debitũ est vt reddat (q est actũ iustitie cõmutatiue: cuius terminus z obiectũ est id qd fm se est iustũ, q opponit iniustũ fm se, nō fm accidens) cõsequẽs est q lucrum vsurariũ p accidens non est restitutioni obnoxium, sed tñ lucrum fm se vsurariũ. Et qñ in casu pñtũto lucrũ perceptũ nō est vsurariũ per se (q nec dat pro mutuo, nec inuoluntarie, sz ex affectu gratuito spõte dona tur) sed eẽ vsurariũ p accidens ppter intentionem, f. corruptã suscipientis, cõsequẽs est q tale lucrũ non sit restitutioni obnoxium. Et quoniam sciẽtia est de his que sũt per se, ideo sermo theologorũ dicens indistincte vsuram eẽ restituẽdam intel ligitur de usura per se, non per accidens, qualis est in pñtũ

posito. Lucrum siquidē usurarii per se est effectus ipsius prave intentionis adiuncte mutui, et datur non omnino voluntarie. Quod autē ipse dono datur, quibus ex prava intentione suscipiuntur usurarii per accipiunt, non illius prave intentionis effectus est, sed ex gratuito affectu donantis procedit: et ideo restitui non oportet. Idem fundamentum patet ratio ad obiecta in principio: quia licet usurarium per se sit alienum, non tamē usurarium per accidens: quale est istud. De re talis quod illa de lucro usurario per se intelligenda est: non de eo quod est per accidens. Mediolani, die. viij. Aprilis, m. cccc.

Questio. Iij. **Queritur** An omnia bona usurarii sint obligata eis, a quibus usure extorque sunt. Et videtur quod non. Quia obligatio realis transit cum re: sed multe res usurarii possunt alienari ab aliis aliqua obligatione eas concomitantem: ut patet de bonis patrimonialibus: non ergo omnia bona usurarii sunt obnoxia usuris reddendis. Si omnia usurarii bona essent obligata, nec gener usurarii posset accipere dotē ab eo qui habet alias unde posset restituere, nec aliquis posset aliquid ab eo emere simpliciter, et creditoribus competere actio super illis rebus: et sic multi illa quearentur, etiam bona fide incedentes. Hec autem omnia absurda sunt: ergo etc.

In oppositum Est glossa extra de usuris in c. tua nos, et in. vi. in cap. quāquam.

Respondeo In hac questione sunt due opiniones: ut refert panormita extra de usuris in cap. quā. tu. et in ca. tua nos. Communis siquidē antiquorum canonistarū opinio fuit, quod omnia bona usurarii sunt tacite obligata eis a quibus usure extorque sunt. Ioannes autē and. et host. et ipse panormi. et moderni tenent oppositum: quod nullo iure probatur talis obligatio, et quia aliter multi illa quearent. Et si diligenter considerauerim, inuenimus vtriusque opinionem aliquo modo verā dicere. Sciendū est ergo triplicia bona posse habere usurarii. scilicet extorta per usuras, et emptā ex pecunia usuraria, et alia quod omnino munda sit ab usuris. puta patrimonialia. Obligatio quodque alicui rei est duplex: realis et personalis. Obligatio realis est, quod conuenit rei ex iure quod habet super illa particulari. Obligatio vero personalis in proposito est, quod conuenit rei non ratione sui sed ratione persone cui est. Differunt autē he oblationes tripliciter. Primo in radice tam tacta: quia realis ouit ex ipsa re, quod alteri obnoxia est: ut patet de re furto oblata. Personalis vero redundat in re ex persona domini obligati ad satisfaciendum: puta ad reddendum creditoribus. Secundo, quod realis ouit ex ipsa re, quod alteri obnoxia est: ut patet de re furto oblata. Personalis vero redundat in re ex persona domini obligati ad satisfaciendum: puta ad reddendum creditoribus. Secundo, quod realis ouit ex ipsa re, quod alteri obnoxia est: ut patet de re furto oblata. Personalis vero redundat in re ex persona domini obligati ad satisfaciendum: puta ad reddendum creditoribus.

In oppositum Est generalis regula soluedorum de bonis usurariis, si usurarii solvere renuntiant: quilibet alius creditur: non enim deterior est conditio eius cui usura restituta est alius creditoribus. Et ex eo quod theologi non finiam finiam illi cui bona non excedit usuras reddendas, nulli per tuta conscientia vrom accipere cum dote: hoc autē nulla alia ratione nisi quod supponit oia bona illi obligata esse eis a quibus usure extorque sunt. Et sic tam antiquorum quam modernorum opinio saluari potest: ut illorum sermo de personali, horum vero de reali obligatione accipiat. **Ad obiecta** Quod si vnicā distione addenda censent. scilicet de titulo lucratiuo et oneroso, dicentes quod si bona usurarii transierint ad alterum titulo oneroso, puta emptioe vel dote etc. quod transierint ab aliis obligatioe alii: si vero transierint titulo lucratiuo, quod remanet obligata. Alij vero huius distinctioni aliam superaddunt de bonis emptis ex pecunia usuraria, et bonis aliter habitis: et cre dunt distinctionem illā de duplici titulo locū habere in bonis emptis ex pecunia usuraria, et huius ex officio iudicis, et non in alijs bonis. Et quoniam nulla necessaria ratio habet firmare vtrum, dicendum est sequendo theologos: quod ex de usura determinare quod loquendo de bonis non usurariis extortis, sola tempore distinctio consideranda est. scilicet quod aut tempore quod res usurarii ad me deuenit quicquid titulo, usurarius remanebat potes ad restituendum, aut non. Si remanebat potes res transierit ab aliis aliqua obligatione: si remanebat impotens transierit cum obligatione. Et sic ego teneo ad satisfaciendum pro illa parte, quocumque titulo ad me res deuenit: et mihi impotens est, si ab illo emi, vel dote accepti, cuius erant tot debita quod ad equabatur vel excedebatur bona propria. Hec distinguo inter emptā ex pecunia usuraria et alia bona, quoniam id est iudicium de eis et de alijs ratio suadet, ex quo vere habet eorum dominium et fructus: et s. tho. vbi. d. dicitur hec sicut alia bona obligata esse. Et ideo in decret. cum tu extra de usuris, alex. ih. non mandat ipsa restituenda, sed vendi ut pretium habeatur ex quo possint usure reddi. Mediolani die. xij. Aprilis, m. cccc.

Queritur An altero herede usurarii non potente restituere, alter teneatur in solidum. **Questio. v.**

Queritur An altero herede usurarii non potente restituere, alter teneatur in solidum. **Questio. v.**

Queritur An altero herede usurarii non potente restituere, alter teneatur in solidum. **Questio. v.**

Queritur An altero herede usurarii non potente restituere, alter teneatur in solidum. **Questio. v.**

Queritur An altero herede usurarii non potente restituere, alter teneatur in solidum. **Questio. v.**

Queritur An altero herede usurarii non potente restituere, alter teneatur in solidum. **Questio. v.**

alter grauari: alioquin sequeretur, quod si alter heres in principio successionis finem portionem suā restitueret altero nolente satisfacere, et postmodum impotente reddito, quod ille innocens tunc teneretur satisfacere etiam pro portione coheredis. quod est manifeste absurdum, contra rationem: quod quoniam hereditas finem iustitiam ad eundem sit deducto ere alieno, consequens est quod ille, qui portionem hereditatis sibi debite percipit, proportionaliter satisfaciatur quo ad es alienum, etiam finem iuris rigorē nullo reatu adstrictus remaneat. Non ergo tenetur alter in solidum coherede impotente effecto, et hoc per se loquendo: posset enim per accidens contingere quod teneretur in solidum, si in diuisione, aut successione hereditatis induxisset coherede ad redemptionem usurarum. **Ad obiecta** Alii autem aliter opinio facile soluitur: quoniam enim obligatio ois bonorum usurarii ad usuras restitutas non sit realis, sed ratione persone (ut superius dictum est) consequens est quod diuisa persona usurarii in heredes, diuisa quoque proportionaliter transierit ad heredes obligatio illa: ac pro hoc nullus heres tenetur ex hoc nisi finem suā portionem. Et nota quod obligatio illa bonorum quodammodo augetur, et quodammodo minuitur in diuisione hereditatis. Ad id nunc quid pro quo diuiditur sicut hereditas. Augere vero pro quo singule partes illi obligationis singulos heredes sic afficiunt, ut transierint in omnia eorum bona etiam alia de habitis: ita quod omnia bona cuiusque heredis vendicis illa adueniant, sunt obligata ratione persone ad satisfaciendum pro illa parte obligationis, ex quo illam obligationem in se semel hic heres suscepit, hereditate ad eundem. Hec enim est natura tacite obligationis bonorum ratione persone, ut omnia bona illius inquantum illius sunt, non absolute afficiant. Practica autem que in fauore aie credit excedat, nulli fundamentum iustitie habet sed elemosinaria largitatis tantum: non enim debet cogi aliquid ad id ad quod non tenetur. **Ad primum** Ergo horum que in principio obiecta sunt, dicitur quod quoniam glossa fundet super obligationem totius hereditatis ad restitutionem usurarum, et ex hoc non sequatur conclusio sua scilicet quod alter teneatur in solidum, admittenda non est glossa autoutas, nulla sufficienti ratione fulta, sed sola turba sequacium. De qua non est curandum: quia voluntarie sequuntur glossam negando eius fundamentum (ut moderni) vel errant in fundamento, ut antiquiores: quemadmodum in precedenti questione dictum est.

Ad secundum vero dicitur, quod si tenetur sicut pater obligatione scilicet personali omnium bonorum suorum. Sed in hoc est differentia, quod pater est tota illa persona, ac per hoc habet totam obligationem: quilibet autem heres est pars illius persone et consequenter partem tantum obligationis subit: ideo quemadmodum viuente patre omnia sua bona erant tacite obnoxia ratione persone eis a quibus extorque sunt usure quo ad oēs usuras extortas, sic diuisa hereditate cuiusque heredis bona oia sunt tacite obligata ratione persone eiusdem quo ad partem usurarum iuxta portionem hereditariam. Hec aliud potest concludi ex decretali illa. Mediolani die. xviij. Aprilis, m. cccc.

De petitione lucris cessantis.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

Queritur An quando licet petere damnum lucris cessantis, possit peti totum lucrum cessans.

cere: dum asserunt posse peti totum lucrum cessans, quod damnum lucris cessantis recopescantur. Manifeste siquidē patet lucrum cessans nondum actu haberi sed in potentia tantum esse vel fuisse: ac per hoc multipliciter possibile impediri, unde absque dubio quibus licitum sit quibus petere damnum lucris cessantis, non tamen est licitum petere totum lucrum cessans, sed finem propinquitatem et elongationem potentie ab actu, et alias particulares circumstantias ad arbitrium boni viri recompenratio facienda est.

Ad primum Ergo in oppositū dicitur, quod decretalis illa non habet rationem lucris cessantis, sed tunc pro quo res redit. Quia enim regulare sit, quod pretium rei renalis statuit finem ipsi pro quo sit reditio non in quo ille qui erat seruaturus suas merces et tunc nunc vendit, supponit quod redat pro tunc pro quo intendebat vendere tunc, nunc vero contrarium celebrare cum rei exhibitione, et ideo potest vendere quanti credit tunc vendenda. Quamuis etiam decretalis hoc non dicat: sed solum quod potest vendere amplius quam tempore contractus valeat. **Ad finem dicitur**, quod doctores illi imitandi in hoc non sunt, quod subijpsis etiam contradicunt. Unde in multis particularibus casibus (quos hic non oportet enumerari) quando doctores dicunt, quod licet plus forte accipere ratione interesse, quod negationibus licitis aut agris emendis pecunia exposita esset, non intelligas, quod liceat petere tantum sed aliquid ad arbitrium sapientum. Mediolani die. 24. Aprilis, m. cccc.

De simonia: Questiones tres.

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

Queritur An emptio beneficiorum ecclesiasticorum sit simoniaca quia prohibita, vel phibita quia simoniaca, hoc est, vtrum sit in eorum emptioe simonia de iure diuino aut positio. **Questio. i.**

in repetitione: qui vero, in ea, extirpanda, de prebenda. Et fundatur hec opinio super duobus. Unus est qd odo est de iure diuino: qd pbat: qd erat in veteri testamento. Alterum est, qd in conuentione vendito vno venditur reliquum, qd probatur. i. q. iij. si quis obierit. Et his em arguit qd in huius venditione vendit executio ordinis: ac per hoc quodammodo odo ipse: qd est in se simoniacum. Nec potest dici qd annerum temporale tantum vendatur: qd neutrum inuenditum relinquatur. Hec de primo.

Quo ad Secundum, quia omnium opinionum rationes ex duobus pendent: scilicet distinctione ei qd est ex iure positum ab eo qd est ex iure diuino, et conuentione eorum, ideo tria sunt percutanda. Primo quid in his ecclesiasticis beneficiis sit ex iure diuino et qd ex iure positum. Secundo, an id qd est in eis ex iure positum, sit venale. Tercio an conuentione talis efficiat, vt vno vendito vtriusq; necessario vendatur. His em elucidatis, opinionem oēs radicitus examine erit, et veritas simul totius questionis apparebit. In ecclesiastico beneficio duo sunt: clericatus ad ministerium, et prebenda titulus. Clericus esse ex iure diuino constat: tñ ex eo qd clericus nihil aliud est quam adductio ad ministrandum sacrificijs diuinis: unde et forte nomen accepit: qd in sortem domini qui clericus sunt electi sunt. Fuerunt enim omni tempore clerici. Ante legem quidem primogeniti clerici erant: unde et primogeniture ius, sacrum erat. Sub lege autem tota tribus leui sanctificata est ad diuina officia. Tum ex eo qd spirituale quoddam est, omnis enim clericus officium in spiritualibus actibus consistit: vt patet de securrenti. Unde in prima tonsura ex vtraq; parte precisio corporalis in capite fit: scilicet fm partem superiorem in qua sit tonsura: et secundum partem inferiorem p quatuor angulos, in qua inciduntur capilli, ad significandū qd a temporalibus vniuersis precisi, ad superna que spiritualia sunt ministri deputantur. Tum auctoritate sanc. Tho. in secunda secunde quest. c. art. iij. qui officium clericale non spirituale annerum, sed spirituale esse a deo dicit, vt ideo beneficium ecclesiasticum spirituale annerum censeatur, qd clericali officio coniunctū est. Spirituale autem auctor deus est, qd ex institutione ecclesie fit modus faciendi clericos. Et ex hoc pte qd opinio panonice diminuta est, enumerando executionem ordinis et clauum, et pretermittendo officium clericale. Quāuis enim in spiritualibus sint gradus, tñ sit spiritualis clericatus, et clauis sint magis spirituales multis ordinibus, omnia tamē in spirituali genere sunt: et omnia inuendibilia sunt: qd totus genus spiritualium est materia repugnans venalitati, vt pulchre in eadē quest. ar. i. ostendit san. Tho. Est ergo in omnibus ecclesiasticis beneficiis vñ spirituale et omnino inuendibile. s. officium clericale. Alteri vero scilicet prebende titulus multa in se continet. Prebenda em duo dicit: scilicet stipendium clericale: et certā determinationē talis stipendij fm quantitate (puta, 1000. ducatorum) secundū tempus (puta annua) secundum locum (puta ex fructibus talis territorij) et. Et consequenter in prebende titulus pnt considerari quatuor: pmo ius stipendij: scdo stipendij: tertio ius talis et tanti stipendij in tali loco et. et quarto ipsum tale et tñ stipendium ibi et. De quibus sigillatim est dicendū. Ius stipendij, pculdubio ex diuino est iure et spirituale: qd eo ipso est quo officium clericale. Et hoc em qd aliquis diuinitus est adductus ministerijs, ius huius sustentat a populo, p quo deo ministrat. Unde si sacerdotibus egypti ex publico prouidebat: vt dicitur Gen. xlvij. et tribus leui qd ius hoc habebat, partem inter fratres suos non accepit: et vt dicit. i. Lom. ix. qd altari deseruiunt, de altari picipiunt: rursus: quis militat ius stipendij vñ? Stipendium vero ipsum temporalis res est, sed diuino iure debetur: vt probatū est: inquit quippe esset, vt assistentibus deopio nobis, oportuna non daretur. Ius autē talis aut tanti stipendij, ex iure puenit positum, si tale ius a primo iure aliud est: si si em idem est cū primo quum primum sit ex diuino iure et spirituale, hoc quoq; erit ex diuino iure et spirituale. Qd aut non sint duo iura (vñ scilicet respectu stipendij, et alteri respectu quantitatē et qualitatis stipendij) sed vñ tantum, probatur dupliciter: rōne scilicet et auctoritate. Ratio est. Quia ita se huius clericale ad beneficium ecclesiasticum, quemadmodum ius sacerdotis ad curā habentē animum: magis et arcitius coniungitur ius clericale cum prebenda qd ius sacerdotis cū aiarū cura: qd ibi est ratio debiti: hic non. Clerico enim debetur stipendium, sacerdoti autem non debetur: inquit san. tho. vbi supra ar. i. ad septimū. Scdo, qd cōferēdo alicui clerico beneficium et vendēdo sibi fructus percipiēdos, nihil aliud est qd vendere illi executionem

ius, sed iuri quod habet a deo determinatur ab ecclesia materia circa quam operatur. Non enim sacerdos parochialis huius duas auctoritates (alteram a christo et alteram ab ecclesia) sed vnam tantum a christo qua sacerdos potest absolvere et ligare in determinate. Et quum ab ecclesia determinatur, qd persone talis loci, aut voluntarie subiciantur, ei potestas illa determinata tam habens materiam potest exerceri, que prius ex defectu ppe materie exerceri non poterat. Ergo a fortiori per hoc qd clerico confertur certa prebenda, non confertur ei nouum ius, sed determinatur iuri quod a deo habet certa possessio. Ita qd ius clerici a deo est indeterminatum, nec magis exigit hoc qd illud stipendium: sed ecclesia dādo certos redditus determinat illud assignando illi propriam materiam. Unde non sunt duo iura in clerico respectu beneficii: sed vñ tantū et a deo indeterminate dātū quo ad materiam, et ab ecclesia pmodū determinatū. Et cōfirmatur hec ratio ex multis similibus: scilicet ex precepto de sanctificatione festiuitatis de cōfessione facienda, et decimis soluendis et. Hec em omnia ex iure diuino sunt indeterminate, et ab ecclesia sūt quo ad determinationē tēpōis, qstis modis et. Et tñ non sunt duo precepta de custodiēdis festis (vñ ex iure diuino et alterum ex iure positum) sed vñ tantū de iure diuino indeterminate, et ab ecclesia determinatū, et similiter est de alijs. Quādmōdū ergo in pceptis indeterminate dātis a deo et determinatis ab ecclesia, nō multiplicatū precepta, ita in iure indeterminate dato a deo et determinato ab ecclesia, nō multiplicat ius, sed vñ restat in seipso. Auto ritas est san. tho. in quest. prefata ad tertium: vbi dicit, qd ius accipiēdi decimas est spirituale. Cōstat em idē esse iudicium quo ad propositum de iure decimarum et prebendarum: qd vtriusq; est aliquid ex iure diuino. s. qd aliquid indeterminate datur et aliquid ex iure positum: scz qd illud aliqd sit decima pars, aut qd sit tale vel tantū, hic vel ibi et. Si ergo ius decimarū est spirituale et tamē decima est de iure positum quo ad determinationē vt pte, et san. Tho. expresse dicit in secunda secunde. q. lxxvij. ar. i. cōsequēs est, qd ius prebende est spirituale, et de iure positum nō sit, nisi quo ad determinationē tēpōis quātitatē et. Eōm igitur que in clerico beneficiatū sūt, oia de iure diuino sunt, nisi quartū scilicet determinatio stipendij. Ex iure siquidē positum a prelati ecclesie actū est, vt annua stipendia, et tātē quātitatē et. in illa aut illa sit ecclesia, et tali ministro applicata sint et. Et sic pte primum quod discutēdū erat. Secundum autē (quid scilicet sit hic venale et quid nō) ex his facile haberi potest. Quā enim spirituale venditionis materia esse nō possit, et ius omne clericale tam respectu stipendij indeterminate qd respectu talis et tantū stipendij spirituale sit, sequitū necessario qd ius prebende venale nō sit: si venditur, simonia cum est, non qd prohibetur, sed qd in se est simoniacum. Ipsum autem stipendium seu ipsa prebenda, quum sit pure temporalis res, vendi potest. Unde san. Tho. in prefata quest. c. dicit, qd quum papa concedit decimas militibus, non concedit eis ius spirituale accipiēdi decimas: sed tantummodo res temporales, que decime appellantur.

Ex his autem patet tertium ppositum: an scilicet conuentione ista excludat venalitatē. Est em hic duplex conuentione: scilicet ius prebende ad clericatū: et ipsius prebende ad hunc clericū. Et prima quidem conuentione venalitatē omnino excludit: tñ natura conuentionis: quia vtriusq; est spirituale: vt pte ex dictis: tum ex natura conuentionis: iam enim patet qd ius prebende nō est conuentione quasi aliena res coniuncta, sed est conuentione per identitatem aut quasi identitatem cū ipso clericali officio. Non tanter aut dicit, aut quasi identitatem: quoniam forte ius prebende se habet ad clericatū vt passio ad subiectum, et nō vt omnino idem. Unde san. tho. in quest. prefata beneficium ecclesiasticum cum annexi clericatū, et pendere ab eo dicit. Sed in pposito nihil refert eiusdem enim ratio est obiectum et passio vendere, vt in seipsum et proprietatem eius. Secunda autem conuentione venalitatē et cōpatitur et excludit diuersimode. Cōpatitur quidem respectu ipsius clerici actus: qd potest ipse vendere et locare fructus beneficii sui. Excludit aut respectu eiusdem passus: qd scilicet nō potest sibi vendi ppter duo. Primum, quia vendi nō potest res a non domino: nullus aut prelati, nec summus pontifex dominus fructū percipiēdum: redditus em omnium ecclesiarū quibus sint pape vt principalis dispensatoris, nō sūt ei vt dñi et possessores: inquit san. tho. vbi supra ar. i. ad septimū. Scdo, qd cōferēdo alicui clerico beneficium et vendēdo sibi fructus percipiēdos, nihil aliud est qd vendere illi executionem

nē pte et spūalis iuris: paria aut sunt vendere ius et illius executionē. Un et duo pte hic concurrūt, iniustitie qd vendit clericus qd ē suū. pte em intelligitur habere titulum, qui dicitur gratis datur: deinde executionē, que habentis iam tituli ipso iure est. Et simonia: qd vendi cōiunctur executione spūalis iuris. Et predictis aut patet solutio questionis. Aique siquidem ex rationibus adductis, qd emptio ecclesiasticorum beneficiorum que clericatū sunt annexa, et nō solum illorū qd habent administrationem clauū aut executionē ordinis, est phibita qd simoniacā, et non simoniacā phibita: qd emptio mō est res spūalis, qd venalitati oīno repugnat: qd qd aduerterit alij dñi canonice, errauerūt. Et cōfirmat hec cōclusio, qd emens beneficium pculdubio intēdit emere ius talis pbenē. Un si papa vellet sibi vendere fructus abscz ius pbenē, aut nō emerit, aut multo min⁹ solueret. Si ius talis pbenē est spūale, sicut et ius decimarū, qd velint nolint res spūalis est qd vendit et emit. Et pte quater simonia, nō qd phibita, s. in se cōmittit. Hec de scdo.

Quo ad Tertium satisfaciendū est obiectis. Et ad p. mū (qd est fundamentū tot⁹ erroris) dicit p. mo, qd peccat fm nō cām vt causam. Dependētia nāq; ex iure positum nō est cā venalitatē, sed negatio spūalitatis, vñ spūalia qd ex iure positum pbenē, venalia nō sunt: vt pte de cōsecratione sacrorū vasorū et vestimē, et de bñdictiōe nuptiarū et. Pte ergo p fundamento assumere, qd titulus prebende est res spūalis, et nō qd est de iure positum, vt possit fm se mō venditionis esse. Scdo dicitur, qd aliqd esse de iure positum, cōtingit dupliciter. Uno mō quo ad substantiā rei: vt sunt officia tēporalia: et alia huiusmodi. Alio mō quo ad determinationem tantū. Primum qd sunt totaliter ab homine, venalia sunt: alia vero nō sūt spūalia cōm substantiam sunt, et ab ecclesia tñ modificata: et determinationē recipiūt, venalitati repugnāt. Aur fms, prima ecclesia potest annullare: vt pote totaliter tota opera, scdo vero potest mutare et aliter determinare. Unde quamuis in potestate ecclesie sit separare a iure clericali determinationem prebende quā acceptat et statuit: tñ sustinet, ex quo spūritualis iuris determinatio est, vendi nō pot. Quēdmōdū in potestate ecclesie est, subtrahere consecrationem virginum quam determinauit: si tamen sustinet, vendi nō pot, nisi simoniacē. Ad secundum etiam dico duo. Primum, qd loquendo de iure prebende, falsum supponit qd sit res tēporalis. Secundo, qd loquendo de ipsa prebenda tēporali, distinguendum est de conuentione: qd conuentione rei temporalis cum spirituali (vt sanctus thomas ibidē dicit) contingit dupliciter. Uno modo qd tēporale se habeat ad spirituale vt ad cōsequēs, ita qd temporale ordinatur ad spirituale aliquod exercitū, et in his conuentionem pot vendi ratione temporalis: vt patet de calice. Alio mō vt temporale se habeat ad spirituale vt ad pcedens, ita qd temporale oritur et cōseruatur ex spirituali, et in his conuentionem nō pot vendi ratione temporalis. Tale autem est beneficium ecclesiasticū: qm ex clericatus gradu quo adductus quis est ministerijs diuinis, ius innascitur prebende: et sante illo, prebende stipendij debetur diuino naturalis iure. Ratio aut diuersitatis huius inter hec duo conuentionū genera assignatur ibidē: qd in istis in quibus tēporale depēdet ex spirituali, intelligitur vendi spirituale, in illis non. Et ratio est: qd paria sunt vendere effectum, et vendere cām eius in fieri et cōseruari (quū ex tali cā omnino pdeat effectus) sed nō est par vendere rem et ordinem ad vsum illius, mō prebenda (vt dicitur est) pendet ex spirituali in fieri et esse: alij aut et similia nō pendēt ex spirituali vfu, ad quē sunt sacra. Rome die. xxvij. Decembris. m. cccc. lxxij. inchoante.

Utrum emens et acquirens episcopatum non intendendo solvere promissam pecuniam, sit simoniacus. Questio. ij.

Veritur Utrum emens et acquirens episcopatum non intendendo solvere promissam pecuniam, sit simoniacus. Et videtur qd nō. Tum qd peccatus principaliter consistit in voluntate: voluntas autem istius nō fertur ad simoniam. Tum quia nō sequitur actus completus, et aditio. s. temporalis pro spirituali.

In oppositum Autē est: quia hic intervenit acceptio spiritualis: scilicet episcopatus ex pactione procedens, et consequenter simonia: vt pte ex diffinitione simonie assignata per host. in titulo de simonia.

Ad euidētiā Iustus dubitatiois duo sunt vidēda. Primum, an fm rem sit hic

simonia. Secundo, an secundum ecclesie iudicium sit hic simonia, sacris canonibus punita et excommunicata.

Quo ad Primum, quum actus exterior ad genus moris non nisi propter actū exteriorē spectet, quum simonia vitium morale sit, oportet primo ipsam intus inuenire. Et quum non circa passiones, sed actiones liberas versetur, in voluntate oportet eam primo inquirere. Unde et in etus diffinitione dicitur: qd est iudicia voluntas et. vbi igitur deest oīno emendi voluntas, ibi emptio fm veritatem non est. Sed in proposito casu, hic nō intēdit emere: nulla ergo est fm rem emptio, sed emptio tantūmodo simulatio. Et qd emptio et venditio correlatiua sūt, nec claudicare pnt, cōsequēs est qd nulla sit hic venditio fm rei veritatem, quāuis sit venditionis affectus cum opere subsequuto quanto quantum est ex parte vendentis. Necq; em intelligi potest, vt vendat quis nulli ementi: qd fieri possit vt velit et credat qd se vendere emere simulant. Vbi aut nec emptio nec venditio fm veritatem est, sed fm apparentiā: ibi nec simonia fm veritatem est, s. fm apparentiam tantū: si de spiritualibus agitur, vt in proposito. Et qm pene iuris institutio sunt cōtra ipsa vitia fm veritatem, nō s. fm apparentiam tñ (non enim apparētes simoniaci, sed simoniaci suspēduntur et excommunicantur: apparentia enim est conditio diminuens, sicut pictura: nō autē homo pictus est hō, et ita nec apparēs simoniacus) idcirco in hoc casu nulla incurrit cēsurā. Nisi quis dicat ppter affectum intentionis cum opere subsequuto, venditorē tanquam simoniacum puniti censuris iuris: iuxta dicta extra de biga. nup. et cap. a nobis. S. illud videt singulare ius: non enim qui facit aliquid quod credit phibitū censuris excommunicatiōis et irregularitatis et. contēnēs illas incurrit casū: tamen in eo est affectus intentionis cū opere subsequuto. Quāuis aut simulatio hic a ppa simonia et pntis illius excusetur: nō excusatur tamē a peccato moralit multiplici. Primum participationis cū simonia mentali vendentis dādo ad hoc opē efficacē. Secundo infamie propter sufficienter aliquid mētū se simoniacū, quod si cōtra pte mū ageret, detractiōis vitio nō careret: qd magis p seipsum, quē plus proximo diligere tenetur. Tercio scādali: manifeste liquet dat occasione scādali alijs: vt patet. Quarto mēdaci, dñi fingit qd nō hz in corde: qd est fm se prauū (vt dicit tertio ethi.) nec vlla pot intentione recte fieri. Quod quīs veritati pntiose opponat, ac per hoc officiosum videatur: scdū tñ tamē veritatem propter predicta perniciosum est. Hec de primo.

Quo ad Secundum, sciendum est, quod nō vertitur hic in dubiū, an in iudicio ecclesie stare testibus et nō excusationi istius simulatoris: qua diceret se finitile: qm liquidū est quod secundū ea que exterius acta sūt, ecclesia iudicaret. Sed qd multis ingerit dubitationē est, qd nō est cōsummate perfect⁹ act⁹ exterior. Interuenit siquidē hic vltra pactionem datio et acceptio spiritualis: s. deficit datio et acceptio tēporalis. s. pecunie promisse pro spirituali. Videt em cōnōisse oēs dicere, qd ad hoc vt incurrat simonia punita ab ecclesia, requirit actus exterior, nō tantū intentio aut pactio sed cū intentione et pactione executio: an aut completa vel incompleta, nō dicunt qstū vidisse me memini. Scdūm est igitur, qd tria numerata (scilicet intentio, pactio et executio) ita se habēt ad simoniam punitā ab ecclesia, qd quodcūq; horū defecerit, nō incurritur vere simonia punita. Si em intentio de ficit, vera simonia nō est. Et si intentio est absq; alijs, mētalis tantū est. Et si intentio cum pactione absq; executione est fm tancre, vt refert glo. in ca. tua nos. de simonia) videtur ista simonia punita: qd sola pactio apud ipsum facit simoniam. Et satis rationabiliter videtur hoc dici: qd vbi est intentio cum pactione, ibi est vera venditio et vera emptio spiritualiū et cōsequenter vera simonia: et est exterius subiacēs iudicio ecclesie. Unde nulla apparet rō, quare penas iuris statim pactione facta simoniaci incurere non debeāt. Et cōfirmatur: qd simonia in cōtractu emptiois et venditionis consistit in reueritate: executio em nihil aliud est, qd ponere in possessionē rei tā empte et promissi pretij. Un nulla ratione cogente: sed sola auctoritate veterum, creditur requiri tēritū scilicet executionē. Quod ex host. diffinitione apper: inquit em qd simonia est acceptio vel datio spiritualis ex pacto tēporalis. et. prouenit. Vbi manifeste pte qd in simonia punita ab ecclesia pactum locatur vt causa, ipsa vero executio locatur vt substantia simonie. Sātēdo ergo qd hec tria requirant, restat videre, an executio incompleta et claudicans ex altera parte, s. temporalitū sufficiat,

Et breuiter ex tribus colligo q sic. Primo ex predicta diffinitione hosti. que communiter acceptatur in ea enim dicitur, q acceptio siue datio spiritualis ex pactione rei temporalis, est simonia punita ab ecclesia: ergo. Secundo ex communi dicto. l. q quando concurrunt ex pacto collatio spiritualis, est simonia punita: nec vllus vnq addidit, q requiratur acceptio etiam temporalis. Tercio ex cap. si quis de simonia, vbi expresse indicatur simoniacus conferens ordines ex pacto rei future. Sed tunc insurgit dubitatio an sit etiam simonia punita, si claudicat executio ex parte spiritualis: puta ille dedit ex pacto temporale (puta pecuniam) et hic accepit: sed non dedit adhuc spirituale, puta episcopatu. In hoc siquidem casu nulla interuenit datio aut acceptio spiritualis: sed intentio et paccio vtriusq executio aut solus temporalis. Audire libenter de cessione. Crediderim tamen ego, q non incurrantur censure et defectu executionis. Nec est eade ratio de claudicatione ex hac parte et ex illa: q spirituale tenet principalem locum, et est ratio et radix totius repugnantie ad venialitatem: et ideo penes illud executionem videt attendi executio simoniaci. Quia ergo in casu nostro ecclesia presupponit simoniacam intentionem, et constat de pactione et de acquisitione spirituali, et deficit tunc executio temporalis pro spirituali, iudicabit ecclesia simoniacam facris canonibus vitam et punitam: et vtraq partem excommunicatam. Hec de secundo. Nec oportet aliter respondere ad in principio obiecta: quia satis patet ex dictis. Rome die iij. Januarii. m. cccc. lxx.

Utrum vacante sede, et querentibus omnibus pontificatus p fas et nefas pp ambitionem et auaritia ac ecclesie ruinam, licet viro pbo digno qreere pontificatu, adhibendo promissiones et exhibendo temporalia et beneficia etc. pro suffragiis ppter hunc finem, vt in sede positus, ecclesie prosit, et illam reformet. Quest. iij.

Queritur. Utrum vacante sede, et querentibus omnibus pontificatus p fas et nefas pp ambitionem et auaritia ac ecclesie ruinam, licet viro pbo digno qreere pontificatu, adhibendo promissiones et exhibendo temporalia et beneficia etc. pro suffragiis ppter hunc finem, vt in sede positus, ecclesie prosit, et illam reformet. Quest. iij.

Pro opposita Aut parte est, q non sunt facienda mala vt ventat bona: sed emere spirituale est malum: ergo non est faciendum propter quodcumq bonum. Huius questionis quatuor agam. Primo ostendam distincte in quo stat difficultas. Secundo, q difficultas stat in duobus, respon debetur quo ad vnum illorum. Tercio quo ad alterum. Et quarto satisfiet rationibus in contrarium.

Quo ad snt gna. Na pma diuisione distinguunt in bonas, malas et indifferentes. Et rursus, bone distinguunt in omni no bonas et in bonas no omni: male quoq distinguunt in bz se prauas, et in solitarie malas. An sint qnq genera: duo bona vni et duo malari, et vnum indifferetum. Omnino bona opera sunt, que no solum bona sunt, sed non possunt male fieri, vt inter rior: charitatis act: propius: no enim potest quis deum amare ex charitate et tñ male vt pz. Bona aut no totaliter snt, q licet in seipsis bona sint, pnt tñ mala itetio fieri: dare elemosynam, colere deum exteriorib: sacrficijs etc. possunt em hoc propter inanem gliam fieri. Mala po fm se praua sunt, q nulla pnt

intentione bñ fieri: vt metiri, adulterari: et alia huiusmodi. Mala ar solitarie vocant illa opa, q si sola nudaq considerant, no continent aliquid importat: que tñ pnt tor circumstantijs vestiri vt bona et sancta sint: vt occidere, mutilare aut priuare hominem rebus suis. Hec em si sola considerantur, cum vnde bona sint, no habeant, mali rationem pntendunt, p qro mala proximorum afferrunt: et tñ si hec fiant ppter bonu publicu ab habere auctoritate seruato iuris ordine etc. iusta et scia reddunt. Indifferetia demu opera sunt, que fm suā spem nec boni nec mali ratione habent: vel leuare festuca de terra. Huius aut statibus liquet, q actus iste (de quo disputamus) scilicet dare aliquid temporale p episcopatu vel sede habenda, fm se no est in genere bonorum nec indifferetium: quia sit prohibitus. Sed dubiu est, an contineatur in genere malorum q sunt fm se praua, an inter ea q sunt mala solitarie. Si em fm se prauus, nulla intentio, nullaq circumstantia poterit fieri licit, de talib em malis intelligit illud apostoli: no sunt facienda mala, vt ventant bona. Si autem nu de sumptus speciem habet mali honestabile per adiunctas circumstantias, poterit aliqua intentione et ratione rectus reddi: qus sit p prohibitus: quia vt plurimum male fit. Ar aut manifestet in quo genere contineat, prius distinguere oportet in quor speciebus locari potest operatio propoita. Potest siq de reponi in specie duplici scilicet emptionis vel quasi emptionis, et in specie redemptionis. In specie quide emptionis aut quasi in qntu datur vel promittitur pecunia pro suffragiis habendis. In specie vero redemptionis, in qntu promittitur vel dat pecunia p redimenda reparatione ecclesie aut ppria. An ad h duo vniuersa qnto ducit: an scilicet emptio salu suffragiis aliquo casu sit licita, vel an hic habeat locu redemptio verationum: altero enim bonu modoru oportet saluare acti istu, si licit est. Unde si emptio est licita redemptio non habet locu, no video tertium modum quo quis fingeret actum istum bonificari posse. Hec de primo.

Quo ad scdm dico, q actus iste est simoniacus. Qd pbo sic. In epatu sit multa appetibilia: vt habes a sanc. tho. in scda sede. q. cxxxv. puta cura animarum, excel lentia gradus sufficientia temporalia etc. Que qntu ad propoita spectat, ad duo reducunt. scilicet ad titulu pastoralis, et titulu pbe de, computando cum prebenda omnia temporalia, honorem, gloriam etc. Aut iste vir probus et dignus pontificatu, intendit directe ad acquisitionem auctoritatis pastoralis, aut ad titulu prebende. Si intendit directe emere suffragia p titulo pbe de, tunc insurgit diuerse canonistarum opinionones: credentib qbusdam hoc esse simoniacu, q prohibitu: alijs vero phibitu, quia simoniacu. De qua difficultate erit questio specialis post: q in pposito constat, q no refert que haru opinionu sit vera. Ex casu naq pposito pz, q iste no directe intendit ad acquisitionem temporalium: sed directa et principali intentio eius est acquirere episcopale potestate, qua possit reformare ecclesia. Si ergo intendit directe ad pastoralis auctoritatem, manifeste et statim liquet q intendit directe emere suffragia p spirituali auctoritate habenda: cōsequenter fm omnes committit simonia, non iuris positu, pp annexa temporalia. Comēda aut pastoralis officii: q charitatis est velle alioru incūbere salutem. S respectu emptionis magis vituperat pastoralis officii q pbe de: qm illud est mā nullo mō vendibilis, hec aut aut est aliquo modo vendibilis, aut magis appropinquat ad nam reru venaliu. An emptio in casu pposito, quis videat habere in se quāda pietatis spem ex intentione bene videri pastoralis auctoritate, est tñ bz genus suū grauitus simonte petm, q intendit emere suffragia pp annexa temporalia: q actus emptionis cadit sup materia magis repugnante. Et q ois actus moralis transiens sup mā sibi repugnante est fm se prauus, qus est, vt actus iste sit fm se prauus: ac p hoc nulla possit rectitudine intentionis bene fieri. Hec de secundo.

Quo ad Tertiu, an scz redemptio verationis hic habeat locu, distinguo: q aut est sermo de redemptio ne verationis, pprie. Et de hac dico q no habet locu: qm bz sanctu tho. cōmuniter doctores, in cōsequutione officii redemptio verationis, pprie no bz locu ante ius acquisitionis: stat at q huc no est acquisitionis potestas ius. Aut est sermo de redemptio

ptione verationis ecclesie. Et de hac dico q posset habere locu in proposito si vna circumstantia amoueretur: q ecclesie debetur bonu, et dignus pastor: nec est dubiu q sit illi ius. Questum de hoc, et q electores tenentur sibi prouidere de tali capite, et excellentes esset charitatis, si volentib electoribus caput pncipiosus eligere, pecunia quis eis daret ne tā immane sacrilegium committeret sicut volentibus materiale templum spoliare, pecunia laudabiliter datur ne hoc faciāt: et incidentes in latrones, licite offerit pro vita aut libertate redimenda pecunia: et si iuramento se obliget ad aliquid eis dandum tenentur seruare pmissum. Tanto aut magis in casu nostro licitum et laudabile est pecuniam dare et promittere, quāto vita omnium christi omnib reb temporalibus preponenda est: quā pro his dominus animam posuerit ceterisq ponenda mādauerit no solum exteriorē substantiam, sed vitam quoq oportuerit. Circumstantia autē auferenda est velle sedē episcopale pro seipso siue pro quocunq alio in particulari, cui ius questu no est. Hec naq circumstantia reli qua posuit. Et ratio est: q redemptio verationis vt eius nomen sonat) no importat acquisitionē boni nisi iure debiti, et exclusio nem mali iniuste illati aut inferēdi. Ecclesie aut veratio satis redimatur, si malum non eligunt, et bonus et dignus non, autē hic vel ille eligat. Quocirca quis liceat et sanctu sit auaris electoribus aliquid dare vt bonu et dignum in communi eligant (q cuiusdē rationis est dare ne malus eligat et vt bonu eligat: propterea q minus bonum q opus sit, mali rationem habet) non tñ dare licet, vt iste vel ille bonus et dignus eligatur. Et propterea qui in casu proposito queratur pontificatus a viro digno pro seipso, cōsequens est q hic non querit redimere verationem ecclesie sed suam: q hoc non licet. Igitur casus iste nūquā est licitus. Sed insurgit tunc dubium: quia dicere quis piaz pot, q in tali casu sunt duo actus disparati: scilicet datio pecunie et petitio pontificatus pro se: et pecunia dat pro redimenda veratione ecclesie no ppria, et seorsum petitur pontificatus pro se digno ppter utilitatem ecclesie et pastu ouium christi. Fateor ingenue, q si sic fieret, q liceret, et ab excellentissima hoc charitate pcederet. Aduertenda tñ sunt hic tria. Primo q in casu posito no est sic: q acquisitio pontificatus pro se proponitur cadere sub cōuentione pecunie date aut dande: quando aut actus isti sunt diuisi, oportet q seorsum fiat redemptio verationis ecclesie, et seorsus petitio pontificatus fiat rogādo abfque omni cōuentione. Vinculi tamē iuramenti addere liceret, si tamē in eque bonu et dignum aut meliorem non mutaretur sententia: non em licet ponere obicem spiritui sancto et ecclesie libertati ad eque bonu, aut saltē ad meliorem. Secdo, q quia sepe mens sibi p se mentit vt Greg. dicit in pastoralia. Et singit sibi p se de bono opere amare qd no amat, solerissime, sollicitissime et cautissime scrutādū est, quo qd animo mouet: vt idē Greg. in hōme. pētecolles dicit de dilectione conditoris et promouum propter eū, non mens tatum, sed manus requiratur. Si em quis in minoribus constitutus coarctauit diuitias, nec primis egētib distribuit, qm nūc tā repēte tāta affluit charitate, vt pro sola ecclesie veratione redimenda oia dare velit. Signum aut infallibile ad sciendum quid ipsum moueat est, si in veritate daret oia illa que dat pro redimenda ecclesie veratione etiam si alius fieret pont. eque bonus aut melior. Na si non daret, conuincitur q pro seipso aut illo sublimando soluit, et non tñ p ecclesie redemptione. Tercio q in casu pposito fit mēto no solum de pecunia sed de beneficijs ecclesiasticis. Non enim etiam pro sola redemptione verationis ecclesie lz dare beneficia ecclesiastica indignis: quales supponuntur esse auari electores. Dare em ecclesiasticū beneficium indigno, est actus fm se prauus: et nulla potest excusatione aut intentione recte fieri. An sicut no licet dicere mendaciū p saluanda ecclesia, ita no licet dare ecclesiasticū beneficium indigno. Quare cōcludendo, casus iste vt proponitur, omnino est illicitus: pot tamen diuidēdo actū redemptionis ab actu petitionis licite fieri, pecuniam non ecclesiastica beneficia dādo, hēc de tercio.

Quo ad Quartu respondēdum est obiectis. Et ad pmiū dicit, q illa maxima tenet in no malis: ita q culus finis bonus est, ipius quoq bonus est, si no sit de genere secūdu de prauorum. Non enim furari est bonu si fiat ppter elemosynam largiendā: q est fm se prauum. Sic aut est in proposito: talis emptio est bz se praua: vt patet ex dictis. Ad secūdu dicitur, q ratio illa deficit in duobus. Primo, q hic loquimur de actu scdm se malo: iuramentū autē et votū tñ non sunt implēda, qm sunt respectu minus boni: aliud est em

premittere minus bonu et aliud est cōmittere se malū. Secundo, q simonia ista (vt patet ex dictis) est directe respectu spiritualium, ac per hoc totaliter sub iure diuino tātu. Hora aut et iuramēta partim ex iure diuino, partim humano pendent: et ideo maius est vinculu huius prohibitionis q voti et iuramēti. Ad tertium dicitur, q hic no est sermo de simonia respectu tituli prebende, de qua est dubiu inter canonistas: bz respectu spiritualis potestatis directe, que no vertitur in dubium. Ad quartu, iam ex dictis patet quomodo liceat ecclesie verationem redimere: quomodo potest hic interuenire et quomodo non. Rome die xxvj. decembris. 1504. Inchoante.

De vsu spiritualium.

Utrum quilibet vtens spirituali in peccato mortali, peccet mortaliter. Questio. i.

Queritur. Utrum quilibet vtens spirituali in peccato mortali peccet mortaliter. Questio. i.

In oppositum Est q sequeretur q qui tenent ad horas canonicas, et catores in choro, et prelati dādo licentiam vni fratri eunti ad emendum panem si essent in peccato mortali, peccarent mortaliter, qd no solum durum, sed dissonum satis est.

In hac questione Que propter verba diuini the. mora est) primo rem tractabo. Secundo ad verba sancti the. descendam.

Quo ad Primo, sciendū est, q ex duplici capite pēdere potest, q peccator exercēs spūalē actū fm se licitū propter finē debitū etc. peccet. Primo ex pte sanctitatis ipsius actus. Secdo ex pte sanctitatis officij, seu potestatis qua vtit. Et si quidē actus sanctitatis attēdamus, cū cōstet q non quilibet sanctus actus male agit a peccatore (vt pz de oratione, voto iuramento, elemosyna etc.) distinguere oportet. Similiter cū cōstet, q no quilibet sacru officiu male exercet a peccatore (vt pz de officio clericali officio ecclesie, et in exactione decimarum: em decimarū spirituale esse cōstat a sancto tho. in scda de secunde. q. 87. ar. 3.) distinguere quoq hic opz. Et qm potentia est ppter actū, distinguatur cum sancto tho. ex. 3. parte. q. 64. ar. 3. actus sanctus in duo genera. Quidā em sancti sunt, q cōsecratione aliqua sanctificant, et hi proprie sunt actus sacramentoru. Quidam vero sunt sancti, q sunt fm se mudi, et ad deum ordinati, et hi sunt omnes actus virtutu. Et proportionabiliter officia seu potestates duplicis generis sunt, nam quedam in consecratione consistunt: vt pz de potestate ordinis, et quedā non: vt patet de potestate iurisdictionis ecclesie.

Hic premittis, pono duas cōclusiones. Prima est, quilibet existēs in peccato mortali vtēs sacro officio fm actū sanctum id est cōsecratione aliqua sanctificant, peccat mortaliter peccato sacrilegij. Et ratio est: q quantū est in se pollutū sancta, qus incōraminabilia secundū se sint sacramenta. Et hec cōclusio cōmuniter conceditur: habeturq in. 4. sentē. dist. 5. et in tertia parte. qd. 64. ar. 6. Secunda est. Exercens in peccato mortali actus sanctos id est iustos quousq no consecratos tamen, no peccat mortaliter per se loquēdo. Et probatur hec cōclusio: primo, q si hoc esset peccatum, esset sacrilegium: sed hic sacrilegium esse no potest: cum sacrum proprie nullū sit. Et si dicatur quod licet non sit sacrum aliqd ex parte actus, est tamen hic sacru aliqd ex parte officij: puta prelationis, vel ministerij christi et ecclesie. Nihil obstat: quia cum potentia sit ppter actum, nullus potest ut sacra vtitur, qui sacru actus no exercet, sacrilegium aut tunc tantum committitur, quando cōtra sacrum vt sacrum est agitur. Secundo, quia si in huiusmodi exequutionis peccatoibus esset per se peccatum mortale, non esset in quibusdā sic et in quibusdā no: sed aliquod vniuersale oportet inuenire, cui hoc per se conueniat. Et si diligenter attendamus distinctionibus factis, ad hec oportet venire, oportet namq aut ex sanctitate actus tatum (puta tangere corpus christi) aut ex sanctitate officij tantum (vt exigere suas decimas) aut ex sanctitate vtriusque peccatum mortale oiri. Sed ex sanctitate actus tantum,

hoc nō est, et si cōsistat in sanctitate cōsecrata: q̃ licet pctōi tā
gere corpus ch̃isti, leuādo ipsum de luro : ⁊ baptizare in casu
necessitatis sine solēnnitate. Nec ex sanctitate officij tantum: q̃
oportet debiti ipsum eē sanctū alioquin episcopos aut curatos
erigēdo actū subditiā, si eēt in peccato mortali, de nouo pec
cāret: q̃ officij sui actum equequitur: hoc autem est ridiculū. Er
go ex sanctitate virtutis. Et cū nō ex sanctitate large sumpta
(qm̃ sic nō liceret pctōe clerici oīare quoniam officij sancti op̃
est sanctū) relinquitur q̃ ex sanctitate fricte in cōsecratōe p̃si
stēte tō pcti sumat. Dixit aut̃ p se loquēdo qm̃ etiam oīare in
peccato mortali, est peccatum mortale per accidens: vt patet
in celebrando missam in peccato mortali. Ibec de primo.

Quo ad Secundū verba dñi tho. in. iij. di. z. v. di. tit. ar. i. q. ij. z. in scōa scōe. q. xxxij. a. v. z. q. l. a. ij. ad tertiūz in tertia par. q. lxiij. ar. vj. specialiter ad pmi. c. fona nō vident. Nā in sententijs dure nimis loqui videtiz prelati expresse dicūt peccare corripiendo. z. omne aliud ppijs offi cij exequēdo. si est in peccato mortali. In summa expresse dicit peccatores corrigere a bñs nouo peccato. si humiliter hoc facit: et similiter iudicem nō peccare arguendo z. iudicādo: z. vtrūqz super eadē auct. autoritate fundat. Si em peccatores. prelati illa facere; esset fin se peccati mortale. nulla humilitas staret in peccato mortali. faceret vt esset licitū: vt hic docemur. Et in tertia par. vbi supia docuit nos illā diffinitionē de dupliē san ctitate tā actus qz mōitū. Et per illam offēdit. qz peccatores inuicē frātes deo in operibz charitatis non peccāt: z. ranti eā

[illegible]

etur q^d indign⁹ pio n^one sumitur dupliciter: scilicet p^{ri}uatiue &
cōtrarie z q^d indign⁹ p^{ri}uatiue exequēs, nō semper peccat
s; nō meret^r id q^d p^{ri}uata dignitas adimit. Indigne āt p^{ri}uarie
faciēs aliquid peccat: sed tūc hoc refert probādum, q^d p^{ri}uati-
tus exequēs officiū suū quō ad actus charitatis z iustitie scilicet
corrigere, docere &c. indigne agat cōtrarie. Quid em cōtra
sanctitatis hostiū actū facit per se ipse macula: nō dico manife-
sta aut scdāla alia, s; absolute ipse macula peccati: Lerte, nihil
video, nisi q^d p^{ri}uati illos ac^r bonitate meritoria: q^d nō est de
nouo peccare moraliter. Nec autē ibidem ex hac rōne cōclu-
dit peccatū mortale, sed peccatū tantum: vt patet infuēti. Hāc
autē rationem ipse modificauit in tertia par. quasi addens, q^d
tūc est indign⁹ cōtrarie quādo est respectu actus sancti: id est
consecratione mystica sanctificati. Et in scda scbe ad proposi-
tum idē s. de correctione fraterna explanauit q^d redditi ipz cor-
rectorē indignū sic q^d quoddā impedimētū correctioni p^{ri}mi
cōfert nō tamē tale, q^d per humilitatem p^{ri}oris nō possit sup-
pleri seu honestari. Unde actus iurisdictionis quoumque
p^{ri}uatiuū z supertorū, z actus per accidēs ministrorū or-
dinis, z vniuersaliter nō consistentes in consecratione aliqua,
a peccatoribus exercitati, nō parit per se nouū peccatū
mortale. Ministratio aut sacramētorū z eoz suscepcio pu-
ritatē a mortali crimine epigit. ¶ Q^uerit scito q^d nec vere contri-
tus, nec credit^r se cōtritu^m q^d diligenter est non fugiēter dis-
cessit seipsum, censetur in peccato mortali quō ad hoc exisse.

re: alioquin quilibet qui peccauit mortaliter, exponeret se peri-
culo peccandi mortaliter, cū ad ministrandū aur ad suscipien-
dū sacramēta accedit: cū nemo sciat vtrū odio v'l amore digni-
sit: hoc expresse sentit san. tho. in. iij. distin. ix. c. ¶ Et p' hec
pater responsio ad obiecta. Bone die. ruij. lxx. m. ccccc. vi.

De voto non nubendi.

Quæritur vtrum nō nubendi equialear voto castitatis. **25. i.**
Respondetur vtrum vtrum non nubendi
equialear voto castitatis.
Et videtur qd nō. Primo. Minus nō equia-
let maior. Sed votū castitatis maius est quāz
nō nubendi: sicut seruare castitatem plus est qū
non nubere. ergo. **P**roterea. Duorum cōuert
bilium quicūq; destruit vnum. destruit ⁊ reliquū: sed cō-
mittens fornicationem agit contra votū castitatis. ⁊ nō con-
tra votū nubendi: ergo hec duo non cōuertuntur.

Respondeo Quod ex questio duplici sensum habere potest. Primo vtrū hec duo vota simpliciter equivalent. Secundo vtrum equivalent quoad indispensabilitatem aut incommutabilitatem, ita q nulla auctoritas possit in alterum que non potest in reliquum. ¶ Et in primo quidem sensu licet prima fronte propter argumenta adducta videatur q non equivalent: attēsus tamen considerantibus apparet q distinguendum est de voto. Potest enim dupliciter sumi: vt placet theologis in xxviii. dist. pmi. An modo proprie alio modo communiter. Voti siquidem proprie sumpti materia tantum tantummodo est boni supererogationis: q de ratione voti est, q sit de meliori bono. Voti vero communiter materia, est etiam boni ad quod quis alias teneretur: non inquam huiusmodi sed in quantum voluntarium: vt p de voto in baptismo emissio. ¶ Si ergo loquamur de voto castitatis proprie sumi, cum sub tali voto non cadat nisi castitas supererogationis, que nihil aliud excludit nisi coitum matrimoniale (quia ad servandū extra matrimonium castitate quilibet ex precepto tenetur), consequens est q tale votū, et votū nō nubedi equivalent. Si vero loquamur de voto castitatis cōiter, cum sub tali voto claudat omnis castitas, cōsequens ē q tale votū et votū non nubedi nō equivalent: sed loq. maius est votū castitatis. ¶ In secundo vero sensu quid tenendum sit, ex modo dictis concludendum est. Quidam enim q sedi apostolice vltra alia tria vota peregrinationis, duo tantum inueniuntur reservata. f. religionis et castitatis, et reservationes non sunt ampliande, sed potius restringende, quasi odiose prelati, quoniam auctoritas restringitur et votum castitatis omnem coitum fm communem loquentium usum excludere intelligitur, credunt hec vota nō esse que incommutabilia: sed in voto non nubedi episcopi, in voto vero castitatis solū papā dispensare posse. ¶ Sed optimè hec veritate longe est: qd tripliciter pbatur. Primo: quia hec duo vota equivalent quoad id qd per se et simpliciter in voto castitatis absolute loquēdo inuenitur. Sub voto enim castitatis absolute loquēdo, cadit castitas supererogationis per se et simpliciter: vt pote itaq ad quod institutum est: castitas at ad quam oēs necessarius tenentur, non cadit, nisi forte fm quidē stat at q in voto nō nubedi claudat tota castitas supererogationis. Relinquit igitur q eiusdē rōnis est dispensare vtrūq. ¶ Secundo: quia votus castitatis instanti est reservatus pape, inqrit est ab eo dispensabile. Nō est aut dispensabile nisi quod ad castitate supererogationis: in qua eiusdē rationis est cōvotū nō nubedi. Ergo hec duo vota inqrit dispensabilia nō solū equivalent, sed sunt idē: nihil enim aliud dispensando in voto castitatis cōcedit papā, nisi nubere, et pro nullo alio obtinēdo vult se adiri sedes apostolica ab hntibz votū castitatis, nisi p cōiugio. Unde dicere votū nō nubedi nō esse reservatū et votū castitatis, est ppriā ignorare vocē. ¶ Tertio: q nisi alitudo ad oppositū quādoq cogamur, verba iuris proprie interpretanda sūt. Alioquin nulla posset exceptio certa haberi: q oia ambigua essent, dū pprie vel improprie intelligi dubitaret. Voti autē nomē vt ex dictis, et ex suo proprio fine ad quē inuēti est p obligationē ad ea que supererogationis sunt, pprie impositum: nulla em est necessitas votive obfōnis ad ea, ad q ex precepto tenemur. Unde applicati ad materiam venereā, dicendo votū castitatis, obligationē ad abstinēdum a venereis que licuissent, ppriā significatione infirmat. Quū ergo reservatum apostolice sedi dicit, proprie sumitur. Sic autē equivalere, tmo idē esse quod votū nō nubedi, offensum est. Relinquitur ergo q vtrūq.

q̄ vtriusq̄ apostolicę sedis eadem ratione z reservatione refer-
uatum est. Nec fit hic aliqua reservationis ampliatio: nec vo-
cabula extra cōmunem vsum doctorum trahuntur, quamvis
vulgares largius loquantur.

Ad vtrancq3 Autem rationem in oppositum simul
dicitur, qd nihil aliud concludunt, nisi
q votum castitatis large sumptum, z votum non nubendi, non
equivalent simpliciter: quod (vt ex dictis patet) non contraria-
tur determinationi nostre: qua diximusq3 voti castitatis pro-
prie, z votum non nubendi, simpliciter equivalent: z q3 voti cas-
titatis absolute loquendo, z voti non nubendi, quo ad dispē-
sabilitatem vel indispensabilitatem equivalent. Mediolani,
die. 15. Decembris. 1500. In sancta maria gratiarum.

De nouitj's.

Utum emissurus professionis votum, possit absolute renuntiare propinquis hereditatē, quam pbabiliter dubitat male adepto ere infectam. *Questio. ij.*

Queritur Utrum emissurus professionis pro-
pinquis hereditatem, quam probabiliter dubitat
male adeptore infectam. ¶ Et videtur qd sic. Pri-
mo, quia vnuquisq; potest libere vii iure suo, etiam
si inde alterius damnum sequatur. Ius autem renuntiandi
competere constat tali nouitio, qui nōdum adhuc hereditatem
potest igitur iure huiusmodi vii. ¶ Preterea. Nullus tenetur
constituere se debitorē alteri nisi propter aliquam acceptio-
nem aut rem acceptam. Constat autem quod in hoc casu noui-
tius adhuc nullo modo concurrat ad aliquem acceptationis mo-
dum, nec res peruenit ad eus. Quis sit in potentia proxima ad
perueniendum ad ipsum. Et adeundo hereditatem infectam,
constitueret se debitorē his a quibus res iniuste extorae sunt:
ergo non tenetur ipsam acceptare. ¶ Et confirmatur, quia he-
reditati grauate debitis nouitius indubie posset renuntiare,
z non se constituere debitorē: ergo hereditate obnoxia mul-
tis restitutionibus idem poterit: neq; enim magis ad hec quā
ad illa tenetur: imo fm quosdam solutio debitorum ex mutuo
vel emptione zc. precedit restitutionem male ablatouz. ¶ Pre-
terea. In professione religionis homo moritur mundo, ac per-
hoc debet abdicatis omnibus sollicitudinibus seculi huius in
nouitatem se vite transferre. Constat autem qd si restituendi in-
se onus suscipit, continget multa opus esse sollicitudine, rebu-
spesertim dubijs extantibus: tum videndo z examinando rati-
ocinā multa antiqua z difformia: tum in rerum venditione,
vt possit ex pretio singulis satisfieri: tum in creditorū infiniti-
rum inuestigatione, et alijs quamplurimis, que cum religio-
si animi quiete non fiant. Quod igitur ergo si renuntiare non potest
aut professum sollicitari circa ea que mundi huius sunt multo
tempore, aut paternam obligationē obicem sibi esse ad pfessio-
nis holocaustū offerendum. Quorum vt vnusq; videtur inconue-
niens: quā beat⁹ matthe⁹, qui rapere solebat aliena, teste beda
relictis omnibus securus legitur dñm luc. 5. sic qd vt gloss. dicit
etiam ratione incompōsitā dereliquit: ergo.

In oppositum Est, q̄ ius nature expressum a do-
mino mathei.7. quęquę vultis
ut faciant vobis homines: hec eadem illis faciatis: inuolabil-
iter seruandum est. Constat autem q̄ ipse monitus fuisse in sta-
tu creditum, a quibus res iniuste extoręe sunt, vellet regula-
ta voluntate sibi satisfieri a bene dispositis ad restituendum, et
non remitti ad mundanos qui naturaliter abhorrent restituere:
ergo i ipse debet hoc facere alius.

Respondeo Cum distinctione: et dico quatuor. Pri-
mo, qd si propinquus ad quos possit renun-
tiationem perveniret hereditas, sunt tales qd indubie credan-
tur restituituri, quando, quantis, quibus &c. debetur, potest no-
uitus absolute renuntiare infinuando illis propinquus dubi-
tationem quam habet, & vnde eam concepit &c. ¶ Secundo: qd
si propinqui predicti sunt tales, qd indubie credant nunq̃ au-
tem si nunq̃ restituitur, non potest novitius absolute renuntiare
re. ¶ Tertio, qd si propinquus medio modo se habent: scilicet qd
dubitetur an restituent vel ne, non potest novitius absolute re-
nuntiare. ¶ Quarto, quod in his duobus ultimis casibus, e-
vniuersaliter in omnibus casibus extra primum tenetur novitius
se providere, vt absq̃ dubio credatur restitutorio futura tempo-

re debito. 2c. ¶ Ad quoniam euidentiam aduertendum est, qd renuntiare hereditatis duo importat: vnum explicite scilicet notationem hereditatis: 2 alterum implicite scilicet diuersionem hereditatis ad alium vel alios. Renuntiante enim aliquo, hec duo semper se inseparabiliter comitantur: sic q renuntians, si recte hereditatem nolle se fatetur, 2 ex hoc naturali necessitate sequitur, q ad alterum hereditas declinet. Et si in renuntiationis quidem actu sola notio consideretur hereditatis, difficile 2 forte impossibile est, impedimentum aliquod asserere vetans talem nouitium a libera 2 absoluta renuntiatione: quoniam nec precepta restitutionis ad hoc ipsum cogunt, quum ad ipsum adhuc se non extendant: quia non comprehenditur sub aliquo nouem generum personarum ad restitutionem obligatarum fm doctores in illis verbis. Iussio constitit 2c, vt patet discurrenti per singula. Nisi quis crederet q nolendo hereditate fieret non obstans detentio rei aliene, quum posset non renuntiano obstar: ac per hoc obnoxius fieret restitutioni. Sed hoc non videtur necessarium: quia vt sanctus Thomas in secunda secunde quest. 61. art. 7. ad tertium dicit, tunc solum non obstar obligat aliquem ad restitutionem, quando presupponit obligationem ad obstandum in eo qui non obstat: in hoc autem nouitio nulla presupponitur obligatio, sed queritur an in eo sit. Nec apparet aliquod precepti charitatis ad hoc obligans: sed vt obficiendo tactum est, apparet oppositum; ex eo q culibet licituz est vt iure suo: nullus omnino expers tam facti qua rei tenetur se inuolueri nouis questionibus et obligationibus vt alteri satisfiat. ¶ Si vero in renuntiationis actu consideretur declinatio hereditatis ad alium vel alios, quamuis prima facie videatur, q quicquid hinc sequatur, ponderandum non sit: eo q renuntians non est autor talis diuersionis, nec intendit eam, sed ordinario cursu comitatur intenti a renuntiante scz notationem hereditatis, diligenter tamen consideranti videtur facile potest declinationem istam esse et si non principaliter secundario tamen intentam a renuntiante: quoniam scit principali suo intento annexi declinationem hereditatis ad tales, 2 potest impedire connexionem talis declinationis, renuntians do alijs, vel modificando 2c. Attenta ergo in renuntiationis actu diuersimode hereditatis ad tales propinquos, verificata habet via per quatuor supradictas conclusiones. Quum em huiusmodi hereditatis declinatio ex voluntate libera renuntiantis procedat, non vt casualis: sed vt per se secundo intentionis effectus (vt patet ex se 2 ex dictis) 2 ex hac dependeat detentio aut restitutio alieni eris hereditati immixti (quoniam ex ista declinatione ius hereditatis acquiritur, 2 dominium facti respectu eris alieni: et si ad auaros diuersio sit, perseuerabit detentio alieni: si vero ad bonos viros fiet restitutio consequens est q talis diuersio debeat sic a renuntiante eius auctore modificari, quatenus nulli ius ex illa violet: alioquin ipse rearii iniustitie euadere non potest. ¶ Et confirmatur: q renuntians inquam est autor talis deuolutionis quous implicite, positue tamen disponit de hereditate infecta. Constat aut q ordinans 2 disponens de hereditate infecta, immunem ab iniustitia non se seruat nisi prudenter 2 fideliter disponat de ere alieno restituendo: nec provisione aut renuntiatione aliqua excusari pot. Tenetur igitur hmoi nouitius ad sic prouidendum, vt restitutio fiat: alioquin vt mutus subtractione precepti ad quod teneb in dispositione hereditatis infecte, ad restituendum ipse tenebit. ¶ Nec refert in proposito an certu aut dubium verisimile sit de infectione hereditatis: qm queadmodum disponens de hereditate, tenetur que constat aliena esse ordinare vt oino restituatur: sic tenetur de dubijs bonis ordinare vt certitudo habeatur, et si aliena coperiantur reddant: q ad hoc tenebatur ipse si hereditate in se suscepit. ¶ Quia igit hmoi libere renuntiationis nihil obstat, nisi restitutio alieni qua ante pessione fieri non posse supponit ob sui intricacione: qns est q renuntiatio licita sit, si annexam habet debitam provisionem restitutionis succedente: siue hoc sit pp cognitam fidelitatem bonor propinquor aggentium post liberam renuntiatione: vt prima conclusio dixit: siue hoc sit pp multas cautelas 2 fideles executores electos, 2 alias hmoi circumstantias in modificata renuntiatione: vt quarta conclusio pposuit. ¶ Et q oppositor ead est disciplina, eis eisdem principijs patet illiciti esse absolute renuntiare, qm ex hoc scitur aut dubitatur ad tales restitutione eris alieni deuoluenda, quibus exosa est restitutio: vt scda 2 tertia conclusio dictum est. ¶ Hec est in dubium vertendum, an fideliter restituent coheredes, aut ppositione sua infecta non curant satisficere: voce etenim dñi dicitur

matth. 7. A fructibus eorum cognoscetis eos.

Ad argumenta inferre intendunt licitū esse absq[ue] distinctione aliqua absolute renuntiare, nō dēdū est. Ad p[ri]mū ergo d[icitur] q[uod] nouitio nō cōpetit ius absolute z libere renuntiare hereditati infecte in omni casu: sed tunc t[ame]n q[uod] ex tali renuntiatione hereditas deuoluitur ad non detentores alieni: ut ex dictis patet. Ad s[ecundu]m dicit[ur] q[uod] quum in renuntiatione interueniat dispositio quedā rei aliene hereditati immixte, nisi talis dispositio debitis circūstantijs fulta sit, dānificatio intelligit[ur] in hac materia. An teneat nouitius non debitor se constitutur re, sed sic ordinare ut satisfiat: non propter aliquā p[re]cedētem acceptationē: sed ne in ipsa dispositione aliene rei, acceptio interueniat. Ad confirmationē vero dicitur q[uod] ideo grauamen debitor parit ipse, q[uod] creditoribus consuevit etiā a detentorib[us] alieni satisfieri, z propter contractum cautiones, z propter suorum quaternorū fidem seruandā, z alia huiusmodi. Unde si cōtingeret renuntiatione ad tales heredes deuoluentē esse hereditatē gratā debitis, quos crederetur non soluturos, z p[ro]pter potestatem vel aliquid aliud non posse cogi (ut pluries contigit circa grauamen legatorū ad pias causas) eadē esset regula seruanda que circa restitutionem male ablatorum dicta est. Ad tertium d[icitur] q[uod] nouitius perplexus nō remanet in hoc casu: sed absolute se absq[ue] multa difficultate p[ot]est ab h[uius]modi sollicitudinibus, etiā q[uod] habet propinquos avaros, adhibere ne cessarias cautelās in renuntiatione. Ad p[er] multitudine fieri vel renuntians alios quos nouit non detentores alienum: vel renuntians quidem avaris propinquis, sed substituendo alios heredes, nisi intra certū terminū sub certis iudiciis discutiatur sit quid restituendū sit z restituendū vel renuntians quidē avaris propinquis, sed ordinando q[uod] hereditas ad eorū manus peruenire nullatenus possit, quousq[ue] tales electi ab ipso renuntiant, nō inq[ui]erunt, examinauerunt, iudicauerunt, z restituerunt quicquid restituendū est. Et q[uod] nemo militat prop[ri]is stipendijs, legare debet h[uius]modi iudicijs z executoribus condignam z honorabilem mercedem, ut accendantur ad fideliter cuncta peragenda. Et sic horum aliquo, vel quouis alio modo recte disposita renuntiatione christum nudum nudus sequi profitemur potest. Mattheus enim nō ante restitutionem, pauperem christum pauper sequutus est, quum zachaeus luce. 19. legator restitutionem pollicitus. Nec euangelista de usu rerum simpliciter, sed de affectu quidem simpliciter, de usu vero pio tunc dicit, relictis omnibus sequutus est eum: nam postmodum cōuiuium magnum fecit in domo sua sumptibus prop[ri]is, glossa quoq[ue] illa eodem est intelligenda modo. Mediolani, die vigesima nona Septembris. 1500.

Utrum per votum quo quis promittit offerre aliquid alicui particulari imagini beate virginis, sit acquisitum ius illi ecclesie.

Respondo Utrum per votū, quo quis promittit offerre aliquid alicui particulari imagini beate virginis, sit acquisitum ius illi ecclesie. Et ut q[uod] sic. Primo: quia per promissionem acquiritur ius illi cui fit p[ro]missio: unde potest agere contra eum qui promittit, si nō seruauit p[ro]missum, sed in talibus votis fit p[ro]missio nō soli deo, sed etiam tali ecclesie implicite vel explicite, ergo per tale votum acquiritur ius illi ecclesie. Ad id patet ex eo, quod sic vouens intendit se obligare non solum ad offerendum deo tale quid, sed ad offerendū tali ecclesie vel imagini. Si dicatur, q[uod] illa p[ro]missio non est acceptata a prelatis illius ecclesie, z ideo nō acquiritur illis ius. Contra hoc est. T[er]t[io] quia est acceptata implicite: quoniam quemadmodum cōstat deum acceptare p[ro]missionē sibi factam, ita ecclesiam. Tum quia acceptatio non exigitur ad hoc quod acquiritur ius in huiusmodi: ut patet in legatis factis ecclesijs. Præterea. Si p[er] tale votum nō esset acquisitum ius ecclesie, non posset ecclesia ipsa agere contra vouentem: sed ecclesia agit cōtra non seruantes talia vota: ut patet extra de cēsis, ca. ex parte: z ab inno. z ab abba. ibi. z ex gloss. xij. q. i. ca. scimus. z archi. ibi. Ergo.

In oppositum Est guilielmi z summe pifane se: quacumq[ue] opinio.

Respondet Quidā tenent vel absq[ue] ratione aliqua vel propter rationes adductas, q[uod] tali voto acquiritur

ius illi ecclesie, cui res offerenda vouendo decreta est: p[ro]pter ea talia vota esse incommutabilia, ac per hoc mortaliter peccare cōmutantes huiusmodi vota. Alij vero oppositi sentiunt, dicētes hec vota esse cōmutabilia, sicut cetera: quando. s. necessitas vel utilitas id expostulat. Et horum iudicio meo opinio vera est, z conformis theologorū antiquorum sententiæ. Vera quidem: q[uod] cum ex voto nulli ius aliquod acquiritur nisi ex obligatione vouentis obligatio autē vouentis ex sola eius p[ro]missione oritur, secundum q[uod] in voto inuenitur p[ro]missio, iudicanda est obligatio z iuris acquisitio. Tum autē in voto sunt duo. s. p[ro]missio, z res p[ro]missa, z cōtingat q[uod] res p[ro]missa vna aliam p[ro]missionē esse (ut patet in voto p[ro]fessionis) necesse est duo esse genera votorum: q[uod] vna p[ro]missione cōtēta: quedā duplici p[ro]missione munita. Et vota q[uod]dem illa que vnicā cōtinent p[ro]missionē, soli deo, cui p[ro]missio illa necessario fit, ius acquiritur: talia autē sunt omnia vota q[uod]bus deo t[ame]n aliqd promittimus. Vota autē q[uod] duplicē implicant p[ro]missionē, alteram vt materiam voti, alteram vt essentiam voti: duobus ius acquirunt. z creaturis illis quibus aliqua boni p[ro]missio fit: creatori, cui vouetur implenda. p[ro]missio creatoris illis facta. Talia autē sunt vota, q[uod]bus sanctis aut prelatis aliquid pollicemur: ut san. tho. in secūda secunde. q. lxxvij. art. v. docuit. In h[uius]modi siquidē votis, p[ro]missio obediētiæ prelato, tanq[uam] quoddā supererogationis bonū est res p[ro]missa deo, z materia voti: p[ro]missio autē qua deo ad id nos seruandum obligamur, essentia voti est, z act[us] latet. Et q[uod] p[ro]missio rationis actus est, ex p[er]tinetiēte partem in eo cui fit p[ro]missio, nō p[er]tinet nisi rationē habētibus: z cōsequenter nulla p[ro]missio sub voto cadere potest, nisi que creatori aut rationali creature fiat. Ne p[er] hoc votum nulli potest ius acquiri, nisi creatori aut creature rationali: sola. n. p[ro]missio in voto ius parit. Si ergo i huiusmodi votis, q[uod] sunt alicui imagini crucifixi aut beate virginis zc. nulli fiat p[ro]missio, nisi deo z sanctis. Siquidē autē autoritas est dispensare vel cōmutare p[ro]missiones factas deo z sue curie celestis: cū nō sit minor autoritas ecclesie in cōcernentibus celestē curiam q[uam] in spectatib[us] ad eius principē, nec aliquod dānū cluidus celestib[us] p[ro]uenire possit, quibus deus ipse est omnia: vñ oīa huiusmodi vota cōmutabilia sunt, habita rōne glorie illorū sanctorum quib[us] p[ro]missum aliquid erat. Nec cōtēdat aliquis impleri in his votis p[ro]missionē prelatis illius ecclesie, ex eo q[uod] res quā vouēs p[ro]mittit offerre illi ecclesie, intelligitur prelatis ecclesie p[ro]missa. I hoc enim falsum esse ex eo cōstat, q[uod] in huiusmodi votis locus in quo implendū est votum, non cadit sub voto ut persona cui fit p[ro]missio, sed vt circūstantia rei p[ro]missæ sicut t[em]pus z quantitas, z alia huiusmodi. Nihil enim aliud huiusmodi votis agitur: nisi q[uod] p[ro]mittitur deo talis res, tali tempore, z in tali loco offerēdā: ubi p[er] nullam p[ro]missionē prelatis ecclesie esse materiā voti, sed tantūmodo rem talibus circūstantijs vestitam. Nec refert an tales circūstantie sint locus, tempus, quantitas zc. an sint p[er]sonæ humane. Si q[uod] n. vouerit nutriturū se tales pauperes christi vno die, quāuis teneatur hoc facere, p[ot]est t[ame]n eius cōmutationem procurare z obtinere, sicut z aliorū supradictorum: q[uod] persone ille nō cōcurrunt in illo voto ut quibus fit p[ro]missio aliqua, sed vt circūstantia elemosine offerēde deo: ut dicit san. tho. in. iij. dist. lxxvij. q. i. art. i. q. ad quintū. Nec oportet in huiusmodi votis obliquos nominum casus ponderare: an. s. vouēs dixerit secū, p[ro]mittit deo z beate marie talis ecclesie offerre cereum: vt credat[ur] per hanc diuersitatem in scdo casu acquiri ius illi ecclesie, q[uod] imago illius ecclesie significatur ibi concurrere vt persona cui fit p[ro]missio. I hoc enim friuolū esse ex duobus patet. Primo: quia imaginez vouēs nō alioquē: nisi s[ecundu]m id q[uod] representat. s. beatā virginem in celo regnantē z cū non p[ot]est representat. nisi ei cui loquitur, ipsi soli p[ro]mittitur: sic cetera concurrunt vt circūstantie rei p[ro]missæ. Secundo: q[uod] omnia q[uod] implicite in voto inueniunt infra voti limitē, s[ecundu]m voti rōnē interpretanda sunt, nisi ex intentione vouentis aliud habeatur. Voti autē ratio deo p[ro]missione fieri erigit. Aliā autē p[ro]missionē vt materiam habere tunc t[ame]n p[ro]mittitur, q[uod] alicui creature rationali p[ro]missio seruāda, voto vel p[ro]missione adiungitur: vt ex dictis patet. Constat autē ex intentione vouentis, q[uod] nō nisi vouere intendit quod p[ro]missione superne curie creditur importare: q[uod] talis p[ro]missio nō adiungitur voto. Relinquitur igitur q[uod] omnia vt circūstantie rei p[ro]missæ intelligant[ur], z sola signa curia concurrunt vt persona cui fit p[ro]missio.

Conformis autem theologis opinio ista est: quia indistincte communiter theologi scripserunt omne votum esse cōmutabile in votum religionis. Constat autem id de quo est ius acquisitum alicui ecclesie, non posse commutari in votum religionis. Non enim satisficit pensio debite ecclesie cathedrali, si debitor ingreditur religionem: nec ab obligatione soluendi legati aut contractus, ingressus religionis absoluit. Nec acceptanda est cuiusdam glossa, dicentis hoc intelligi de votis personalibus, nō autē de votis realibus: voluntaria enim est. Admirandum quippe est valde si restringēdum dictum commune foret, cur eorum aliquis explicite vel implicite nō restringerit. Imo ricardus omnia ad realia vota extendi vult: vnum tantum excipiens: scilicet de notabili subsidio terre sancte: in quo papam consulendum dicit. Sanctus Thomas quoq[ue] in secunda secunde quest. vlt. expresse sentit q[uod] obligatus voto simplici religioni imperfectione, reus fracti voti non est si perfectionem religionem ingreditur: quia in maiori clauduit minus. Ex hoc aperte insinuans per votum non esse acquisitum ius religioni illi imperfectioni: si enim acquisitum ius alteri religioni esset, non posset absq[ue] violatione voti proprio motu aliam religionem perfectionem ingredi: quoniam in his que alterius ius concernunt, locum non habet propositio dicens, q[uod] in maiori clauduit minus. Non enim qui debet centum alicui ecclesie si soluat centum quinquaginta alteri ecclesie ubi sanctius viuatur zc. absolutus est a debito. Si igitur ex voto simplici nō acquiritur religioni ius persone voto promissæ, consequens est q[uod] nec aliarum rerum. Non acquiritur igitur ius aliquod ecclesie ex eo q[uod] aliquid ibi offerendum vouetur (sue ad ornatū, sue ad subsidij, sue ad quodcūq[ue] aliud cōmodum ecclesie p[ro]pter) teneatur tamen vouens implere quod vouit, z ibi offerre ubi se oblatum vult: alioquin si absq[ue] dispensatione vel cōmutatione votum integre non seruaret, mortaliter peccaret.

Et per hec Patet responsio ad primum. Falsum est enim quod in his votis fiat aliqua p[ro]missio prelatis ecclesie: iam est patet: quod cum dupliciter p[ro]missio possit in voto inueniri scilicet formaliter z materialiter, de illaque est essentia voti, constat q[uod] creatori tantum fit: materia autem voti si p[ro]missio esse debet, oportet quod creature rationali fiat. Et si indispensabilis aut incommutabilis, oportet q[uod] fiat creature rationali militantis ecclesie, cui ex cōmutatione damnum z p[re]iudicium fieret: quod hic non accidere ex dictis liquet. Ad secundum dicitur secundum theologiam loquendo (ad quam spectat de votis tractare) quod ecclesiam posse agere contra vota huiusmodi non seruantes, potest dupliciter intelligi. Alio modo vt ecclesia agat pio iure suo contra eum qui vouit: et sic nec iure probatur, nec rationi consonat quod agere possit: quia nulla sibi pollicitatione facta, nullum sibi erigendi ius congruit. Ex decretali siquidem illa hoc non habetur: quoniam ibi agitur contra eos, qui iam antiqua obseruatione se debitoribus ecclesie constituerunt ex votis emissis: conueniens ibi obligatio votua quasi per accidens: ex quacumq[ue] siquidem causa longis temporibus continue perfoluissent certam frumenti mensuram padem questio emerisset. Autoritas autem Innocentij, abbatis, archidiaconi z glo. non est maior rationibus super quibus fundantur quas constat non concludere acquisitum esse ius ecclesie alicui. Innocentius enim opinans monasterium posse agere contra eum qui vouit ingredi illud: fundat se super hoc, quod votum est obligatorium. Ex hoc autem non sequitur, quod illud possit agere: sed ille cui p[ro]missio facta est: deus scilicet. Abbas vero super verbis illius decretalis: scilicet cogendi, erigenda. Sed ex his nihil habetur ad propositum: quia vt patet, textus loquitur quando ecclesie erat ius acquisitum ex ipsa vouentium antiqua obseruatione. Glossa vero illa, quia vniuersaliter absolute et imperialiter loquitur: dicens quod ex nulla pollicitatione potest quis conueniri, nihil obstat. Quamuis super nulla ratione fundetur si ad hoc adducatur propositum. Archidiaconus vero predicta sequitur. Posset quoq[ue] z forte melius dici, quod doctores isti, licet dicant quod ecclesia possit agere: non tamen ideo quia habeat ius acquisitum, sed potius propter obligationem vouentium: vt patet ex rationibus suis. Alio modo cōtingit ecclesiam agere vt vices dei gerit, cui est facta p[ro]missio. Et hoc modo episcopus quidem ex officio agere potest contra non seruantes talia vota: alie vero ecclesiastice persone possunt indirecte agere, suggerēdo in fauorem diuini cultus. Et quia hoc medium est inter posse conueniri ab eccle-

sia: vt illi dicebant, z non posse cōueniri, vt alij sentiebant, ideo non est mirum, si diuersa senserunt: ad medium enim ex extremis venit. Mantue, die. 13. Martij. 1500.

De Maleficijs.

Utrum liceat maleficium soluere, opera malefici ad hoc parati vitando.

Respondo Utrum liceat maleficium soluere opera malefici ad hoc parati vitando. Et videtur q[uod] sic. Quia necessitate erigente, licet vt iniquitate alterius ad commodum proprium: ut patet in perente mutui ab usurario. Sed hic nihil aliud interuenit nisi vt iniquitate alterius parati zc. ergo hoc est licitū. Et confirmatur: q[uod] non minus malum est iurare per idola quā simpliciter maleficium: sed secundum Aug. ad Publicolan, licitum est vt iuramento alterius per idola in pacis federe componendo: ergo licitum quoq[ue] erit necessitate rigente vt maleficio alterius.

In oppositum est Communis sententia theologorum.

Respondo Quamuis presumptuosa quedam ac temeraria opinio senserit licitum esse non inducere ad maleficium faciendum: sed necessitate extante vt iniquitate parati ad maleficium faciendum propter rationem supradictam: indubie tamen ab omnibus fidelibus oppositum tenendum est. Tum propter diuinum p[re]ceptum promulgatū Leuit. 19. z 20. Deuter. 18. prohibetur siquidem in his locis recursus ad magos, ariolos diuinos zc. Constat autem quod tales sunt parati ad huiusmodi sacrilegia, z homines vt plurimum necessitate aliqua cōsueuerunt declinare ad eos. Autoutate ergo diuina dānantur recurrentes ad eos qui parati sunt maleficia agere: z mortis pena puniendi dicuntur z abominabiles domino. Illicitum est igitur vt iniquitate fortilogorum, maleficorum, z aliorum huiusmodi ad suum commodum, quacumq[ue] id necessitate, voluntarie tamē fiat. Tum propter rationem.

Ad cuius Euidētiam sciendum est, non semper licere vt iniquitate alterius parati ad peccādum sed tunc solum quando potest hoc fieri absq[ue] participatione in crimine: quando autem hoc contingat, hic lumen dūz est. Duo sunt genera operū que male exerceri possunt a paratis ad peccandum. Quedā sunt que deformitatem peccati habēt necessaria annexam, sic q[uod] ab his non possunt etiā si vellet absq[ue] peccato fieri: ut patet de meretrice actu. Quedam vero sunt q[uod] fm se bona vel non mala sunt, que tamen ex voluntate operantis semp habent annexum peccatum: ut patet de mutuo usurarij: mutuari enim non erigit peccatū: sed usurarius paratus est annexere semper mutuo vfure vitium. Ex hoc autem sequitur alia differentia, q[uod] primos actus nullus potest petere aut cōsentire vt ab alio fiat: q[uod] sunt fm se mali: zc. dicitur: digni sunt morte non solum qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Secundi vero generis actus licite potest quis petere, z eis consentire: quoniam deformitatem peccati non ex se trahunt: sed voluntatē alterius adiunctā sustinent. Ex hoc autē sequitur tertia differentia, q[uod] scilicet in primis actibus nō licet vt iniquitate alterius: q[uod] hoc fieri nō potest absq[ue] propria. In secundis vero licite potest quis vt iniquitate parati ad hoc: q[uod] ipse perit actum bonū, puta mutui: sed ille adiungit iniquitatē sibi ipsi. Quobus quoq[ue] modis p[ro]tingit maleficiū a maleficijs solui. Primo per simplicem dissolutionem seu destructionē maleficijs prius facti: puta dissoluendo ligaturam capillorum cum anulo ligneo zc. Et hoc absq[ue] dubio licitum est nec est opus malefici vt maleficijs est: sed hominis scientis impedimentum boni proximi sui. Quotiam hic nulla euenit demonum inuocatio sed sola dissolutio signi, quo durante diabolus statuerat malum seu aliud maleficium. Et hoc est absq[ue] dubio peccatū mortale: est opus malefici in quantum maleficijs. Et q[uod] tale opus non ex voluntate malefici, sed ex necessitate deformitatem peccati sibi coniungit, ideo non solum agentes, sed petentes z consentientes, peccato se subiungunt. Et ideo quamuis liceat debita prudentia adhibita, ire ad maleficium, z rogare vt factum maleficium destruat simplici dissolutione: non tamen licet ire ad

De Spasmo Virginis Marie Questio.

eum, petendo ut alio maleficio aut inuocatione demonum pri-
mum destruat. Nec etiam licet absolute ire ad maleficium, et
absolute petere, ut succurrat maleficiato. Tum quia malefici
opus, ut sic petitur, quando absolute petitur, sicut cum qui-
libet alius artifex expostitur. Tum quia particulare opus ne-
cessesse est petere, et non vage relinquere arbitrio viri diabolici
petitionem propriam.

Et per hec Patere potest responsio ad obiecta. Tunc
enim tantum licet uti iniquitate alterius
ad proprium commodum et. quando perens petit actum bo-
num vel non malum, sic quod potest a rogato fieri absque pecca-
to: quemadmodum contingit et in acceptione mutui sub usuris,
et in postulatione pacti pacis cum infidelibus. Ille enim petit
mutuum, quod potest gratis concedi: et hic petit sedus pactis,
quod potest ab illis principibus fieri et stabiliari absque peccato,
veniendo ad fidem et iurando per verum deum: quamuis scia-
tur neutrum id velle facere absque peccato: quia parati sunt ex bo-
nis petitis sumere occasionem peccandi. Sed a maleficio id quod
petitur, fieri non potest absque peccato: quoniam subuentio de-
moniaci petitur necessario ab his qui non possunt aliter sub-
uenire, quam per demonum inuocationem. Mediolani die
vigesima sexta martij. 1500.

De spasmo gloriosissime virginis Marie
matris dei. Questio.

Applicantibus Quibusdam, in-
dulgentiamque pe-
tentibus in festo spasmi beate marie et eius octa-
uis (quod celebratur a dominica in passionibus
ad dominicam palmarum inclusivè) iussu est,
ut ego consulerem, si id quod dicitur de spasmo
sit canonicum: cui precepto pro eo ac debui confestim obtem-
perans, quid mihi videretur et qua ratione scribere curavi, qua-
tuor dicitur. Primo, quid intelligatur ratione spasmi beate
marie. Secundo, si illud fuit spasmus proprie dictus. Tertio, si fuit
spasmus vulgariter. Quarto respondetur directe questio.

Quo ad Primum cum saluator noster tempore passio-
nis exiit a domo pilati in caluarie locum ba-
tulans sibi crucem (ut dicitur Joannis. xiv. et tres alij euange-
liste (ut pater Matthei. xxv. et marci. xv. et luce. xxiij.)) narrant
simonem quandam cirenensem angariatum, ut portaret crucem
domini, eundem elicitur quod saluator noster adeo debilitatus erat
quod crucem solus toto itinere portare nequirit. Sed propter hec
que ex euangelio habentur, scriptum inuenimus, non tamè au-
thentice, quod saluator noster ante angariatum simonem, sub cruce
cecidit: et quod beata virgo mater eius compatiens, etiam cecidit
spasmata et quod ad perpetuam memoriam edificata est eccle-
sia ibi, vocata sancta maria de spasmo. Festum igitur spasmi
beate marie significat festum illius tristitie in illo casu habite,
et tante asserit quod fuerit spasmus. Hec de primo.

Quo ad Secundum spasmi nomen dupliciter sumitur.
Uno modo proprie: ut sumitur a physiciis. Alio
modo vulgariter: ut communiter idiote consueverunt dicere
aliquem cecidisse in spasmo. Prius ergo de spasmo proprie di-
cere videamus, si in beata virgine fuit. Videtur enim quod in
ea fuit vel esse potuit: quia posita causa, ponitur effectus: sed
excellens dolor quandoque est causa spasmi secundum Aulicem.
In tractatu de spasmo. igitur cum dolor Christi beate virginis
fuerit maximus: ut patet per damascenum in libro tertio dicen-
tem, quod dolores quos mater domini euitavit in partu, passa
est in passione filij: tunc enim impletum est illud Simeonis lu-
ce secundo, et tuam ipsius animam pertransibit gladius. ergo
potuit causare spasmus proprie dictum. Sed si diligentius
consideretur, neque littere neque rationi hoc consonat. Dissonat
quidem a ratione beatam virginem egritudinem aliquam pas-
sam fuisse. Tum quia similis debet credi filio per omnia quan-
tum fas est: de filio autem testatur christostomus, quod non fuit
conueniens ipsum aliquo morbo languere. Tum quia hoc
prestitum videtur ioanni euangeliste dicente hieronymo in pro-
logo euangelij Joannis, quod positus est ad patres nostros
tam extraneus a dolore mortis, quam a corruptione carnis inue-
nitur alienus: spasmus autem proprie constat esse morbum
contrahentem nervos: non igitur conuenit ipsum asserere in
beata virgine. Dissonat quoque a littera euangelij, nam ioan-

z. dicitur, quod beata virgo stabat iuxta crucem: et si spasmus
(id est nervorum tam diuam contractionem) in itinere passa est,
quomodo tam cito liberata ad crucem venit, nec seder sed stat:
preferunt non subtrahere, sed potius crescente causa doloris spas-
mantis: Nec curandum est ad miracula: sed quod verisimile ac
rationi consonum dicendum. Nec large putes euangelistam
dicere stantem, quasi dixisset manentem. Tum quia euangelis-
ta replicat subdens: cum vidisset Iesum matrem et discipulum
stantem. Tum quia consuetudo littere euangelice est quando
rem gestam narrat proprietatem situs designare: ut patet ioan-
nis primo de ioanne baptista: stabat ioannes et. et ioannis. iij.
Iesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem: hora
autem erat quasi sexta et. et luce. xviij. duo homines ascende-
runt in templum, ut orarent, unus phariseus et alter publicanus.
phariseus stans hec apud se orabat et. et infra. et publica-
nus a longe stans: et infra. stans autem Iesus iussit illum addu-
ci ad se. Et nisi nomina proprie interpretemur, omnia confusa
erunt: ut philosophus docet in. iij. meta. Tenendum igitur
indubie mihi videtur, quod nec nervorum contractio, nec morbus
alius in beata virgine fuerit. Et quamuis dolor ingens spas-
mum causare possit, non tamen necessario causat, potest enim
et non causare spasmus: ut patet in saluatore nostro: cuius do-
lor fuit maximus absque spasmo. Hec de secundo.

Quo ad Tertium: quia nominibus est utendum ut plu-
res videntur secundum philosophum. ij. topi.
non inconuenit etiam de spasmo ut vulgus loquitur tractare.
Dicitur igitur vulgo spasmatus aliquis cecidisse: cum pro do-
loris magnitudine syncope seu extasim patiens cadit: occur-
rit enim tunc ad sustinendum, et aqua in vultum aspergitur.
Et iuxta hunc sensum, crediderim ego dici beate marie spasma-
tum. Huiusmodi autem doloris modum in beata virgine fuisse
se, ex magnitudine sue tristitie credi potest. Sed reuera neque
isto modo spasmus in beata virgine fuit: cum enim fuerit gra-
tia plena, luce primo, oportet corporales defectus de ea nega-
re, qui plenitudinem perfectionemque gratie impediunt. Con-
stat autem quod dolor extra se personam faciens, exercitium
rationis impedit pro tunc: tunc erat tempus maxime actua-
liter secundum rationem considerandi passionem christi. Igitur
huiusmodi dolor, gratie perfectionem secundum actum
considerationis rationis turbaret: quod est valde inconueniens:
non fuit igitur huiusmodi casus in beata virgine. Et confir-
matur, quia gratius erat deo, quod beata virgo compareretur ei
secundum rationem quam secundum partem sensitivam: quia
illa pars est nobilior et proprie meritoria, et per se grata. Opor-
tuit ergo ut dolor beate virginis ita esset summus, quod tamen
tota pars sensitiva regularetur et subderetur rationi eius vi-
gilanti: stante autem rationis exercitio ac dominio actuali su-
per partem inferiorem, non accidit dolor extra se faciens perso-
nam et casum. Quare spasmus vulgariter dictus longe a beata
virgine videtur fuisse. Hec de tertio.

Quo ad Quartum ex supradictis motus, dico ad que-
situm id quod de spasmo dicitur, non esse cano-
nicum multipliciter. Tum quo ad radicem: quod non est authen-
tica. Tum quo ad veritatem significatam per nomen: quia spasma
nomen nec proprie propter dignitatem corporis, neque vulga-
riter sumptum propter dignitatem anime verificatur. Tum quo
ad tempus: quod vestigijs sanctorum patrum inherendo dominica
ca in passione et dominica in ramis palmarum, etiam si festum an-
nuntiationis beate virginis euenit, non celebratur, sed transfer-
tur: sunt enim privilegiae dominice ille. Et tamen isti non quan-
doque, sed perpetuo, prefatis diebus volunt noua festa celebrare,
et consequenter antiqua delere. Octave quoque si iuges illo tem-
pore permittunt, misse quadagesimales aliisque veris officia
cessare possunt. Accedit ad hec quod cum in cena domini sacra-
menta corporis et sanguinis christi instituta noscatur, ecclesia tamè
transulit festum corporis christi in aliud tempus: quoniam cir-
ca corporis christi venerationem illo tempore occupata, distrah-
ti in alia quamuis bona non debet. Unde si festum doloris beate
virginis celebrandum est, in aliud indicio meo tempus et nomen
mutandum est. Hec sunt reuerendissime domine, que mihi
visa sunt in re hac dicenda. Apostolice tamen sedis censure
omnia submitto. Rome die. xviij. Julij. 1506.

Tertij Tomi opusculorum Tome de vio Caietani,
Cardinalis sancti Xisti. Finis.

Locorum tertij Tomi Index.

93

Index opusculorum tertij

Tom.

De conceptione beate virgi-

nis, Tractatus. De cena domini, Tractatus duodecim capitum.

De celebratione misse, Questiones due. Sumpta ablutione, licite pos-

sit sumere reliquias eucharis- tie in calice vel extra remanentes. Questio. i.

An sacerdos celebians pro multis, satisfaciatur pro singulis. Questio. ii.

An obligatus ad horas canonicas, exolvens earum aliquam infra missam ad quam die festo tenetur, satisfaciatur vtiq.

Capitulum tractatus de precepto elemosyne index. Et interio operto, atque false quorundam

super mente diui Thomæ circa elemosynarum largitionis necessitatem, opinionis rela-

tio et possibilis origo. Caput. i.

Exclusio dicte opinionis. Caput. ii.

Verborum diui Thomæ ex quibus explosa opinio pullula- ut expositio. Caput. iij.

Obiectiones illam falsam expositionem verborum diui Tho- confirmantes. Caput. iij.

Solutio obiectionum pro fundamento illius opinionis in primo cap. adductarum. Caput. v.

Expositio opinionis san. tho. ex multis illustribus doctoribus antiquis et modernis, confirmatio. Caput. vi.

Tractatus de monte pietatis capitula. Ad sit. Adons pietatis, et que eius capitula

et quid discutiendum. Caput. i.

Ex quibus, et quomodo procedendum est ad hu- ius veritatis investigationem. Caput. ii.

In quo genere et specie virtutis aut viti operati- ones iste locentur. Caput. iij.

Conditiones iusti commutativi et distributivi. Caput. iij.

Prima opinio, dicentium, nihil vlture aut iniustitie inueniri in contractibus montis pietatis stando infra limites iusti- tie commutative. Caput. v.

Examinatio predictæ opinionis, cum determinatione, quod in his contractibus committitur multiplex usura. Caput. vi.

Secunda opinio examinatur soluendo dubia concernentia dicta in precedenti capitulo. Caput. vii.

Solutio rationum argumentum quod contractus predicti fm commutativam iustitiam sint iusti. Caput. viij.

Determinatio quod in predictis contractibus committitur usura. Caput. ix.

Opinio dicentium iusta esse capitula montis pietatis fm formam iustitie distributive. Caput. x.

Examen predictæ opinionis, determinans quomodo hic sit distributio. Caput. xi.

Determinatio quod fm iustitie distributive formam multiplex in hoc monte committatur iniustitia. Caput. xij.

Opinio dicens in monte hoc nullum esse proprie mutuum: sed societatem potius quandam phylimis capitulis ad com- mune bonum unitam. Caput. xij.

Index opusculorum tertij

De conceptione beate virgi-

nis, Tractatus. De cena domini, Tractatus duodecim capitum.

De celebratione misse, Questiones due. Sumpta ablutione, licite pos-

sit sumere reliquias eucharis- tie in calice vel extra remanentes. Questio. i.

An sacerdos celebians pro multis, satisfaciatur pro singulis. Questio. ii.

An obligatus ad horas canonicas, exolvens earum aliquam infra missam ad quam die festo tenetur, satisfaciatur vtiq.

Capitulum tractatus de precepto elemosyne index. Et interio operto, atque false quorundam

super mente diui Thomæ circa elemosynarum largitionis necessitatem, opinionis rela-

tio et possibilis origo. Caput. i.

Exclusio dicte opinionis. Caput. ii.

Verborum diui Thomæ ex quibus explosa opinio pullula- ut expositio. Caput. iij.

Obiectiones illam falsam expositionem verborum diui Tho- confirmantes. Caput. iij.

Solutio obiectionum pro fundamento illius opinionis in primo cap. adductarum. Caput. v.

Expositio opinionis san. tho. ex multis illustribus doctoribus antiquis et modernis, confirmatio. Caput. vi.

Tractatus de monte pietatis capitula. Ad sit. Adons pietatis, et que eius capitula

et quid discutiendum. Caput. i.

Ex quibus, et quomodo procedendum est ad hu- ius veritatis investigationem. Caput. ii.

In quo genere et specie virtutis aut viti opera- tiones iste locentur. Caput. iij.

Conditiones iusti commutativi et distributivi. Caput. iij.

Prima opinio, dicentium, nihil vlture aut iniustitie inueniri in contractibus montis pietatis stando infra limites iusti- tie commutative. Caput. v.

Examinatio predictæ opinionis, cum determinatione, quod in his contractibus committitur multiplex usura. Caput. vi.

Secunda opinio examinatur soluendo dubia concernentia dicta in precedenti capitulo. Caput. vii.

Solutio rationum argumentum quod contractus predicti fm commutativam iustitiam sint iusti. Caput. viij.

Determinatio quod in predictis contractibus committitur usura. Caput. ix.

Opinio dicentium iusta esse capitula montis pietatis fm formam iustitie distributive. Caput. x.

Examen predictæ opinionis, determinans quomodo hic sit distributio. Caput. xi.

Determinatio quod fm iustitie distributive formam multiplex in hoc monte committatur iniustitia. Caput. xij.

Opinio dicens in monte hoc nullum esse proprie mutuum: sed societatem potius quandam phylimis capitulis ad com- mune bonum unitam. Caput. xij.

Examen predictæ opinionis determinans insusceptam nihil minus inueniri in his capitulis montis fm hanc viam, fm alias supradictas. Caput. xij.

Exclusio quorundam extraneorum doctorum, concludens vltimo intentam sententiam. Caput. xv.

Tractatus de Cambijs capita. Generibus cambiorum. Cap. i.

De opinionibus dicentium in cambijs realibus esse mutuum. Caput. ii.

De opinionibus dicentium in cambijs realibus esse contractum per mutationis. Caput. iij.

De opinione singulari circa cambiam. Caput. iij.

De natura artis campsonie. Caput. v.

Quomodo oporteat numismatum commutationes fieri, ad hoc ut rectitudo seruetur. Caput. vi.

An cambija proposita sint vere câbia et iustificata. Cap. viij.

De alijs cambijs propositis ex parte accipientium cambija. Caput. viij.

An in usura transferatur dominium. Questio. i.

An mutans sub spe aliquid vitra sortem habendi, non alte- ter mutaturus absque omni tamen conventionione, sit usura- rius mentalis. Questio. ii.

An usurarius mentalis teneatur ad restitutionem. Q. iiij.

An omnia bona usurarij sint obligata eis a quibus usure extorque sunt. Questio. iij.

An altero herede usurarij non potente restituere, alter te- neatur insolvidum. Questio. v.

An quando licet petere damnum lucris cessantis possit peti totum lucrum cessans. Questio. vi.

De simonia, Questiones tres. Beneficiorum ecclesiasticorum

simoniaca, et prohibita, an prohibita quia simoniaca et. Questio. i.

An emens et acquirens episcopatum non inten- dendo soluere promissam pecuniam, sit simonia- cus. Questio. ii.

An vacante sede et querentibus omnibus pontificatum per- fas et nefas, propter ambitionem et auaritiam et ecclesie rui- nam liceat viro probato et digno querere pontificatum adhi- bendo promissiones et exhibendo temporalia et beneficia et. pro suffragijs, propter hunc finem ut in sede positus, ecclesie proficit et illam reformet. Questio. iij.

De usu spiritualium rerum in peccato mortali. Questio.

De voto, Questiones tres. Non nubendi equivalet voto

castitatis. Questio. i.

An emissurus professione voti possit absolute renuntiare propinquis hereditate quam probabi- liter dubitat male adeptore infectam. Q. ii.

An per votum quo quis promittit offerre aliquid alicui par- ticulari imagini beate virginis, sit acquisitum ius illi eccle- sie. Questio. iij.

An liceat maleficium soluere, opera maleficia ad hoc parati vtendo. Questio.

De spasmo beate virginis. Questio.

Index tertij Tomi finis.

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Opusc. Caiet. Ad. ad. iij

Ser orationum Thome de vio
Laietani, Cardinalis sancti Xisti opusculum.

De vi cultus diuini, coram alexandro sexto pont. max. domi
nica prima aduentus anno salutis. 1501. habita, oratio prima.

Respicite Et leuate capita vestra, Luc. xxi. cap. Ingenij mei vires mensus. S. ac. B. pater mihi ipsi satis esse ad dicendum coram maiestate tua, pollicitus non sum. Huiusmodi quanta mentis acie, quanta orandi arte et consuetudine, quanta disciplinarum omnium ubertate opus sit, ut in hoc celeberrimo orbi senatu dignus quis ad orandum habeatur. Nec adduci potui, ut meabuc sponte concederem, sed malo parēdo tanto me discrimini credere quā minus auscultando in tuto silentij portu me commorari: presertim quod non aduentitiam, sed proprio annexum officio munus explendum est. Verum quia etiam ignorantibus quid agere debeamus, hoc superest refugij, ut oculos nostros ad patrem luminum dirigamus, eius opem quo vberius impetremus, reginaz celi vna precor ad eam. Huc maria etc.

Excitaturus Corpendium corda fidelium dominus ac redemptor noster prodigia illa tremenda commemorat, quibus vniuersus conuulsetur orbis: et ubi cunctorum animos ingenti pauore soluendos respexit, tremefactis discipulis, orationis protinus patefecit auxilium. Respicite, inquit, mentis proculdubio lumine, ad quam maxime spectat oratio, et leuate capita vestra, intellectum et affectum ad superiora erigite, his namque partibus suis, duabus veluti librata alis, tribunal altissimi mens petit humana: cuius nimirum ascensum proprie orationem appellamus. Ea de re adomnice exhortationis instituto nequaquam diuertens, de vi orationis aliquid in medium afferendum censui, quod et tanto consensu indignum non sit, et mentis vtranque partem vel medio-criter oblectet.

Apud maiores nostros, eosdem studiosissimos viros, non negligenda illa ambiguitas excitata tam pudentem fuit: quis votorum mortalium precumve ad dei propius fructus sit. quorum orationes, obsecrationes, ceremonie, sacrificia, omniique dei optimi maximi cultus. Epicurei siquidem, stoici, peripateticorumque nonnulli (diuerso quamvis calle) contra deum hominumque commercia progressi sunt: in eam tamen sententiam conuenere, ut eorum qui diuinis rebus operam dant, spem omnem deludant, frustrari namque expectationem lacrymarum, oblationum, venerationum, et id genus humanorum officiorum omnium asseuerant. Egyptij vero, supplicationibus, processionibus, reliqueve diuinarum rerum cultum eam tribuere potestatem, quo ipsum mundi motum rectorem mouere, atque in alterutram partem flectere posse crediderint. Christiana autem religione spiritus sancti virtute fundata, et splendore pariter illustrata, orationum effectus tam pulchre moderata est, ut neque diuine providentie quippiam ademptum autumer, neque mobilem eam quouis pacto fateatur. Quocirca pro huius tante difficultatis veritate disputanda prouinciam suscipiens, primus quod oratio in numero causarum, deinde quod in effectuum ordine, deum quod in suprema earum sede locanda sit, differere constitui. Omnipotens deus et si solus quecumque facta infectaue simul non implicat, efficere potest: quoadmodum tamen diffundere bonitatis sue gratia, res omnes quecumque sint existentia donauit, ita res fere cunctas omni relegata inuidia ad supremam deitatis participationem afficit, dum agendi eis virtutes liberali largitione concessit: et tanto federe secundas sibi causas deuinit, ut nec illius immensitas quantalacumque efficaciam absorberet, nec consummeret, aut preueniendo impediret, ne harum interuentus, illius ad vltima queque aditum obstrueret. Illapsus enim quidam diuini numinis adeo intus sit, ut celum ac terras camposque liquentes, Luceantemque globum lune, titaniaque astra, spiritus intus alato: totamque insula per artus nubes agit molem, et magno se corpore fundat. Distribuit quoque ea lege tota agentium seriem in tres ordines (corporei scilicet, celestium, et immaterialium) ut et inferior superior obtemperet, atque extra quin potius supra omnes, ipse totus

orbis princeps moderator presideat: neque. n. fas est alijs primam connumerare causam, quasi partis cuiusdam naturam locum teneat: quod totius bonitatis fons, origo, custodia, cōsummatioque sola ipsa existit. Quāobrem preclare aristoteles gloriosum deum summum bonum vniuersum, non in ipso clausum, sed extra ipsum tradidit. Nec ipsius sola natura, cuiusque naturalis ordinis legibus est absoluta, verum diuinas etiam quasdam participationes fatemur exemptas. Credimus modum quendam rerum esse, quas et si impartiri plerisque intellectu predictis non ambigitur, cōnaturales tamen alicui nulla auctoritate fieri posse predicamus, docemus, demonstramus: sunt autem gratia, caritas, lumen glorie, et id genus multa. Que idcirco super omnem eleuantur naturam et creatam et que creati possit, quod diuinum assequitur ordinem veluti deitatis (si fas est dicere) proprietates. Eodem quippe nature vinculo, quo vltime preparationes, consequentes vires proprias cōnere sunt formis, et parē esse oportet nature cuiusque et communi cōtatione, eodem inquam vinculo, que memorauimus, excellētissime illi nature cōiungunt diuine: nec minus vis omnis seipsam excedens illius fieri cōfusus potest essentia, quod rerum harum fiat participio insignis: nec deitatis capax esse quisque magis potest quā earundem perfusione reddat. Ihas itaque creaturarum emittētissimas qualitates, naturalium causarum ordines transcendere ea fatendum est ratio, ut inter causas secundas annumeraretur, primatū obtineant. Vniuerso itaque agentium principiorum ambitu, quo differunt modo disposito, quā promissum orationis causandi vim, diuersos causarum gradus inuestigando, perscrutemur. Familiaribus quidem nobis rerum principijs producendum si quid est, calore resoluī, frigore compunt, humido fluere, ariditate sisti, raritate extendi, densitate construngi, affectionibus reliquis subijci, flura atque oppressa pugnatum inter se virtus exigit. Mens autem cuius orare propius est quā hęc aspernetur, his pater, hōi infra se subiecerit potestare, nec illos quidem latet, quibus pater, sensum quoque opera ab his libera esse monstrauit, sed quibus in semetipsis vel hoc aduertere datus est, quod immutari cōteplemur. Paulo superius artum genus, organorum series secreto vebit neri: hisque adeo pter otiosi redduntur opifices. At qui optimā elegerint marie partem, exterioibus sese negantes, publicas priuatasque actiones sollicitudinesque recusant. Bonorum deinde officiorum virtus, morum, totiusque animi ornatu, quod indita a natura semina sunt, intra singulos quosque continent: neque fieri potest, ut altero voluptates a se abdicat, parsimoniam sectante, iram moderante, timorem depellente, ius vnicuique reddente, discipline cultusque operā dante, mētemque quomodolibet excolente, continens, temperans, māfuetus, fortis, iustus doctusve efficiatur alius. Diuinaque vero obsecrationis vis, in angusto orantis angulo non arcet, sed ad extrema queque diffundit, omnia perlustrat, cunctorum fines attingit, penetrat, pertransit. Sydereas quoque potestates quante integritate essentia, a terminis astrologorum, cursu, luce occultore infusu perficitur. Supplicationes vero sacras celestis nature, motus, luminis influxusque expertes virosque patet esse modo: agere enim nostra isthęc celestium mores nemo (nisi desipiam) credit. Agi autem superiorum corporum afflatu opinantes intellectuā anime portionē (ut princeps physicoi ait) a sensitiua separare nesciunt. Intelligentie denique (quas angelos appellamus) aut absque orbis motu efficere possunt nihil, aut certe solis localibus (ut theologus placuit) presunt mutationibus. At precibus puro de pectore emanantibus hominum, subdi omnia, obsequi, subterfugereque nihil earum imperiū, veritas testatur. quicquid orantes petit, credite inquit, quod accipietis et eueniet vobis. Quia propter si naturales, factive, active, celestes spiritualesque causas, nostrarum intra se non claudunt orationum potentiam, solusque supernaturalium diuinarumque ordo superfit, in hoc rerum fastigio humanarum precum si cause sunt, reponenda esse dignitate mentis quis non videt? Verum cum altissima sit ista hęc rerum series, creatoris soli cognata, fieri quo pacto potest, ut obseruantie huiusmodi (humana quidem facta) nostro subdite arbitrio, in tam excelso rerum cacumine locande credantur? Incredibile autem dissonans ne cupiam hoc esse videri deatur, humana vota bitariam perspicienda sunt: ut hominis nuda opera, atque iterum ut celestis gratie afflatu decorata. Nostra si conspecta fuerit, congenitam boni cupidinem ad bene beateque viuendi facultatem pre se ferunt: et veluti semina terre cōmēdata, sole, imbe, rore, cultusque reliquo pullulant, crescant, florescant atque fructificent: non secus latens in homine spiritus, frequentij officio, disciplina, studio, diligentiaque excultus

quicquid virtutis exculpi potest, proferet, fouebit, aler, atque perficiet. Quod si natura supvacanea abboiret, nec rō sua det alterius opē querere ubi possit ipse perficere, nulla adhuc supplicandi necessitas, nulla tot precij vtilitas appareret. Quod sit, ut posthabēdi penitus non sint magno excellētis ingenio predicti pbi, si ad vulgares pfectendas insolentias, ad effrenē moderandā audaciā, ad bonos inferendos mores, cultū isthunc adhibendum tradiderunt. Insitas scrutari vires, singulare de hōis salute clementissimi dei sollicitudinē, ex qua nostrarū petitionum outur efficacia, promissamque eterne vite beatitudinē que eisdē fructum prebet, ignorari: abscondit enim hęc deus pater archana a sapientibus et prudentibus huius seculi, que suis erat parvulis quique reuelaturus. Quata autē humana mens gratia, fide, spe, caritate, ceterisque perfusa celestibus habitibus, pime summeque donitatis amore rapitur, illius intuitū concupiscit, inhiat, anhelat. Et quod auri non vidit, nec auris audiuit, et in cor hōis non ascendit quod preparauit deus diligentibus se: et non modo debiles, infirmos, deficientes omni hominū et angelorum conatus, verū etiam nullus fore cōprobatur: hinc potentissimi dei inuocanda est manus, hinc implorandū auxilij, hinc expectendus ducatus, hinc miris quidem, veris tamen modis, et immoto consilio diuina epotatur clementia, et orationū nostra rum nō perit efficacia. Quemadmodum enim generi animantium inanimatarumque rerum omni est a natura tributus appetitus quidam inquirendi boni, id tamen assequi nequaquā potest, nisi secretis adhibitis adminiculis ab eo qui operatur omnia in omnibus, eosque ducatur: ita sane concitata in nobis per spiritum sanctum summi boni desideria, expleti iri humiliter intercedente postulatione pgruit. Exposit namque diuinitatis perspecta lex ab optimo oia neduz prona ad bonū fieri, fed opem sortiri, quae seie ad id diuerso ferant gradu: si enim effusa diuine bonitatis quantalacumque similitudo res omnes constituit atque decoras secum affert, nisi contingens quippiā prepediat innati impulsus appetitus finem voluptatemque nature, quāto magis impessa sanctissime trinitatis imago ineffabili gratie splendorem conuiscans cōferet, ut quem a facie dñi concepimus et parturimus spiritui salutis, propiusque nexibus quique partiamus. Cōmōnentis preterea officium est, si quos ad optandū, aggrediendū, agendumque impulerit, eorundem electione, aggreffu, actione vti, ceptaque quo ad eius fieri potest, perficere: propterea quidem quā ratione mouentur singula eadē et quefcunt. Natura etenim lata natura assequunt, natura manent: vi autē expulsa, vi trabunt vique pñit. Fecit autē sapientissimus deus nos ad se, et in quietē est cor nostrū donec requiescat in se. Scimus namque, quod ois creatura ingemiscit et parturit, et intra nosmetipsos gemimus ad optationē filiorū dei: expectantes redemptionē corporis nři. Sūū igitur erit, pios quos inseruit affectus, quibus ad eū suspiramus, quos petendo accendimus non excludere, sed admittere, fouere, deare. Cur rationalis creature sublimitas scribitur, predicatur, extollitur, ut diuine nature consortes, ut filij dei nominemur et simus, si dei cooperatores non sumus? Si ad capessendum paratū nobis ab origine mundi eternitatis regnū opera nostra efficiunt nihil, miserabiliores profecto nō modo nationibus, sed viliissimis etiam quibusque rebus filij dei sunt: si reliquorum forme actiones et fines paritate congaudent, eis vero accepte nature ad quietē obtinendā ois actio subtrahita sit. Quosum diuine amicitie munus humano collatum est gñi, si amicorum iura feruare non pñt: si cuiusque hōis apud deum nulla est auctoritas: si quod optat quis optimū, potētissimū dei amicus efficere nequit: si equa est petēdis atque petētis cōditio et par virtutis facultas: Prestare nepe obsecrantē non id inferi, ut aliqd velit aut malit immutabilis deus: sed ut opa nra fiat quod alias factum nō fuisset, sed ut accōmodo cause efficiendū adhibeatur rebus. Secundariū quippe causarū leges qui nouunt, nō ideo negat vana esse, quod summi opificis potētia augeat aut volūtatē mutet: sed quod statū ordo seruatur, quod effectus cognatas etiā hñt causas, quod summo bono descēdunt psona gradu rerū pfectiones. Gratiaque sapientia attingit a fine vsque ad finē fortiter, et disponit oia suauiter. Proinde quod seruior dei paupertatē, celibatū, seruitutē, ieiunia, vigiliis, sollicitudinē orationes, ceterosque superne vite gratia susceptos labores despiciunt, et causare nihil pñdunt, defendant vana esse singula hominum studia: accūsant audidos agricolas, arguant sollicitos negotiatores, milites, oim artium opifices, et varijs literarum disciplinis operā dantes, damnet ipsam dentes naturā: quod sicut ad vire statū glieque cōmoda possidenda, laborandum esse suggerit, sic ad felicitatem habendam

orandum esse docuit fidelissimo nature testimonio, oim nationum oim proisulorum ritu pprobante: neque enim vel noua vel singularis obsecrationū est religio: sed etates ipa ceterasque si recēseas, vetustissimā hęc obseruationē totosque orbē terrarū diffusam, tametsi diuerso cultu, semp inuentas. Quod autē indeficē apud oēs pferuat, a natura inditū, aut immobiliori aliq causa institutū esse, oim phantūz schola pñit. Ad vana itaque nec parua pte donati sumus, quā interpellāde nobis diuine maiestatis facultas pcessa est, quā nostre orones nři explēdi efficiuntur cause desiderij hoc de primo qde diuisionis mēdo diximus.

Deinceps Et erat ppositū, ad quod genus causarū referenda sit oratio paucioribus absoluamus. Quāuis, p. b. arguta dicta quod differunt scilicet plerique putent: rerū tamen quod assentire malunt. Causarū inquit genus quod dristā diuinitū cū sit, vestra isthęc religio si earū continetur ambitū, quā denique subit causandi rationē, quā forma et materia eorum quod in sacrificijs obrenta credunt, ab humana longe sunt opera: efficiēs vero cū oporteat rem aliquā dare factis, et hōim vota nil oratione tribuat ipetratis procul esse ad agentij finibz fatendū est. Deficiunt preterea nunquā aut certe raro, rerū per se actiua, oratur autē plerumque expectatione vana: fortitū igit, aut nulla hōi cultus vis est. Anima diuertit profecto hi argumentationū suarū quod frivola sit ratio, si mentis oculos ad geminā coniecissent sectionē. Alterā agentis in disponens, ad tuans, cōfens, et perficiens: alterā modi agendi in imperij, suffragij atque ministerij. Belucet in his agentis nomine etiā suffragantē admitti, nec enim duntaxat dē dare qui tribuit: sed et quod interpellat ut detur. Nec ab re: ut enim precipiens effectiū esse constat (quod obtēperantē exequorē ad agendū pmouet) sic et petens quod actorē ad faciendū flectit: quod apud grāmicos idem imperatūz deprecaturus est modus. Nec indignū rōnal censas creatura, quod reliquis quietum esset propius viribz sit a natura collatū, ipsi aut tam humili actione aliena opē implorare necesse sit. Admittisse enim oportet quod in ardua difficultate de celestibus motibus differens auto: peripatheticorum protulit sententiā: meliorem inquit fore egrotantis fortunā cōpluribus auxilijs perfectam assequi sperantis valetudinē, quā paucioribz erigūā. Librandas rerū naturas ex hoc voluit, non quod potius di boni potētia est maior, sed quod boni potius diū est maior. Ad minus itaque rationalis est creatura, quod externo destituta auxilio optimum in tota natura consequi non valet: sed eo altiore cōscendit gradu, quo excellentior et omni cogitatu superior illi felicitas propofita atque parata est. Ad offit etiam, quod nostris opatis plerumque oratio nō respōdet: causari enim nō quouimodo sed rite dispositarū lex est nunquā aut raro deficere. Vegetabilij quippe semina nō aliter quā vdis mandata fulcis suo tepore opportunaque diligētia exculta obtinent: ut sepe fructus afferant. Sol cū hōie hōiem, cū leone leonē, cū singulis animātibz singulorū generi a semper fere generat: modo quēdā non desint pparationes. Quocirca si dñi pccates nulla affectio causarū mores, efficaciaque frequenter redderet, merito causalis eos ordo a se abdicaret: sed cum eorum tantus sit vigor, ut totus affit orationis effectus nō sine quo incassum agant: sed cū quo fructum referant expectarū: tunc inter effectiū causas locū sibi vendicat. Accipimus vero petentes pie perseuerāter pio se necessaria ad salutē obtinere nō sepe: sed semper efficere quod cupiunt. Pie quidē petendū est: alioquin licet multiplicauerim orationes, petimus et non accipimus: eo quod male peramus: qui enim declinat aurem suā ne audiat legē, oratio eius erit excrebitilis: et cū is qui displicet ad impetrandū mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Dedit equidē postulanti regem in furore suo: et respexit in orationē humilium: qui voluntatem timentis se facit, et deprecationē eorum exaudit. Perseueranter autē: quā pater misericordiarū et deus totius consolatoris rogari instantissime vultine oblata aut illico impetrata vilesat: et nos ipsos ad percipiendā promissa deuotionis igne accensos preparamus. Clausis ostijs intēpesta nocte se pueris suis somnū capientibz: euāgelicus amicus post negatū mutum, post increpatā molestiā, improbitate pulsantis victus, quosque oportunitati fuerat panes elargitus est. Pro se vero quicquid obstat eius cui perimus aut oramus scelerā, ne etiā sanctioris pcces admittantur, hieremie cōfessus est dñs: tu, inquit, noli orare pro populo hoc nec affumas: p eis laudem et orationē, et non obstitas mihi: quod non exaudiam te. Et rursum: si steterint moyses, iob, et samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Necessaria demum ad salutem eternam petenda

De verbo diuino Oratio secunda.

Quam quid est reliquor orem? sicut opz nescim? nouit autē ce-
lestis medicus, quid egris salubre sit: et idcirco sepe nō tribuit
qđ volumus, vt tribuat qđ malleamus. Si est nos cū sumus ma-
li, nouimus bona data dare filijs nris nec credentib? se petere
panē, ouum aut piscem, lapidem, scorpionē aut serpentē porri-
gimus: quanto magis pater noster celestis que obfutura videt
elementi? negat qđ indulgeat. Jacob? z iōānes indiuidui chri-
sti comites, de pā leuāq; regni sedē petiti mittunt, z audiunt
nescitis qđ petatis. Paulus vas electionis stimuli carnis sue
angelij sathane egre ferens, ter domino rogato pro illius abla-
tione exaudit? nō est: qđ si illo carui set, saluus esse non potuis-
set. Efficit ergo semper optatū, modo suis partib? consuet or-
atio: reliqui est, vt in suprema sicut premisim? reponatur. Tan-
ti nos fecit munificentissimus deus, vt ex infimo genere vota
hmo in altissimo possit se causari solo, omi ei creatura subacta
staueret, declararet, factiq; cōprobaret. Oratione nāq; terra
aperta est z deglutit dathan z oportea agregatione abirō rur-
sus clausa est. Iordanis vnda perpetē suū meatū refo: sit: aer
mensib? fer z annis tribus serenitate seruauit: ignis a castro
cōbustione cessauit. Oratione grando, tonitrua, pluuia, musce
rane, locuste fugate sunt, rebecca a sterilitate soluta, maria a
lepra mundata, eccecati z rursus illuminati. Spi, Eschie ter
quint ad iuncti sunt anni, vita functi pueri reuixerunt. Oratio-
ne moyses amalechitarum profligationē, sanfon extremum ro-
bur, salomon sapientiam, daniel viforum reuelationem, hester
assueri gratia, mar docheus populi liberationē, iafanna inen-
tate mortis vitionem obtinuit. Oratione sol cōmoratus in ce-
lo, longiore triumphanti populo diem prestitit: solis recessus
in decimū pertranfite vte gradum, efate vaticinio testis affuit.
Oratione immanissimus draco, cui permiffum est animas fe-
ducere, in angustum deserti carcerem detentus est, demonum
genus apostolice autoritati resistens efficitur, angelus domini
centum octoginta quinq; virozum millia interemit, michael tu-
deis presidium tulit, gabriel danielē solatur, raphael rhobie
lachrymis affuit: sed quid per creaturas vago: creator nempe
ipse humillimi famuli sui oratione detentus ē: fatetur: dimittite
inquit me: vt trascaā furo: meus. / Humilis lachryma, quan-
ta est potentia tua, viciis inuincibilem, z superas omnipoten-
tem. Quia sunt hec deus optime opera, qui seruos tuos tam
ineffabiliter magnificas: quippe cū eorū interpellationibus de-
siderijs vniuersam subieceris creaturā, tu amicos tuos tam
admirabili gloria decorasti, vt quicquid a natura, virtute, for-
tuna, spiritu, atq; a temetipso expectandū est, hoc totū illorum
votis cōmiseris. Vere miseris oim domine, z nihil odisti eorū
quem fecisti: quandoquidē cecidisti in christi tuum adhuc
caligantis sententiam: qua dixit: nos scimus qđ peccatores de-
non exaudit? dum nabuchodonosor, achab, publicani, peritq;
peccata dimittis confutasti, et ad flagitiosos quosq; exorandū
manus extendisti. Habet itaq; ecclesia tua. B. D. sacrum cultū
nō vanum aut fortuitū, sed inter causas effectiuas supremi or-
dinis omnia sua ditione concludentem. Hec in vacuum obse-
cro tantū dei gratiam, largiatēq; recipiamus, regnum vnum
domini iesu est oratione pparatum: dicente ad illum patre, po-
stula a me, z dabo tibi gentes hereditatem tuam z possessionē
tuam terminos terre, idem est eiusdē oratione cōfirmatum: di-
cente ipso ad petrum: ego rogauit pro te, vt nō deficiat fides tua:
propter qđ tu ecclesia immaculata fide perseueras. Collapsus
ergo idem princeps ac prope ruinā cum videamus, expiamur,
sentiamusq; sursum respiciamus: z leuemus capita nostra. Ore
mus mente, oremus z spiritu: ne vox illa reperatur, populus
hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me: cui de-
betur omnis honor et gloria in secula seculorum. Amen.

De vniōne verbi cum natura humana, coram eodem Alex.
6. dominica prima aduentus anno salutis. 1502. habita, Dia-
tio secunda.

Idebunt filium hominis cum potestate ma-
gna z maiestate. Luc. xxi. ca. / Mirabile sacramentum, quo filius dei se nostra cum
humanitate coniungit, dionys. ariopagita. B. D. p. pro-
fundius sensit, quam a nobis explicari possit. Silentium tamē
men ab hoc nobis non indixit, sed mysterij altitudinem com-
mendauit. Quamobrem studiosas mentes que ad difficillima
queque perscrutanda sese rapiunt prouocauit ad huius tante
rei contemplationem non minus salutarem quam difficilem.
Tali concitatus desiderio statui apud me de ipsa vniōne ver-
bi cum natura hominis aliquid tam subtiliter tamq; modeste

disserere: vt tanto loco dignum quippiam asserem: z profes-
sioni mee videretur aptissimum. Altamen pimum marie nu-
men vt presens nobis assit: humiliter imploremus: dicentes,
Aue maria zc.

Um ad Edificationem perpetui templi so-
lus atq; omnipotentis dei, in quo
vos. B. D. z reuerēdissimi domini tanq; coline po-
siti statis, illud immutabile fundamentum iacere
tur. Verbum quod in principio erat deus, caro fa-
crus est, admiratōe pariter z stupore cōmori sunt plurimi sub-
tiliusq; inuestigare molientes, quomodo vnus atq; idem ve-
rus deus z verus homo esse possit: ad philosophia sefe contu-
lere. Cumq; in illa prosperissent, quod omnis vniō aut secu-
ndum substantiam aut secundum accidens sit, vtrūq; perscruta-
ti, diuersa vtrinq; obstacula offenderūt. Et enim si substantia
lis est ipsa dei hominisq; cōiunctio: aut diuinitas erit huma-
nitas forma, z perinde vt Apollinaris omniauit, tertia que
dā natura ex vtriusq; commixtione conflata est. Si vero ac-
cidentalit affirmatur, siue diuinum dicamus verbi habitarē in
illo homine, veluti in tēplo, siue vt in dumento conuerum (quē
admodum duas hypostasēs in eandem personam cōponētes
cōcedere oportet) nescionāā imperatorem a finibus ecclesie iam
pudam a patribus explosam vitro renocaremus. / Quia fit vt
nodosā nimis questio christiane religiois professionibus obie-
cta videatur. An forte satis erit nobis pertransire crassa (vt au-
tunt) minerua: z ruditer arbitrarī tale fuisse illam vniōnem,
qualem deus voluit, aut qualem ecclesia credit. Sed si hec fi-
des sufficit, vana est admonitio principis apostolorū, qua nos
paratos esse iubet de ea que apud nos est incoūfusa fide omni
poscenti nos rationem reddere. Quia itaq; federe verbum ca-
ro factum sit, quātum a sanctis patribus accepimus, z nobis
tribuere dignatus est qui oim hominem ad se humiliter pperan-
tem adiuuat z illuminat, paucis mihi posequēdū restat. / Et
quoniam omnis de aliqua re institutio a diffinitione d3 pñci-
pi, vt intelligat quid sit id de quo disputat impūnis pñtibā
dū reor, qđ sit vniō in natura d3 de in psona. Aniri in natura
dicunt qđ eorū e diuerso venientia ad vniū nature integritatē
perficē dā cōcurrūt siue informatione quādā vt aia z corpus
homo integrat. siue cōtinuatōe qualibet a natura instituta:
qualē aialis mēbia pie se ferūt, siue quauis alia enascētium
cōuēratione rerū id euenire ptingat. Cū autē ex philosophia
nedū a sacris literis, didicerim? diuinitatē z in seipsa omnis
cōpositionis expertē, z in cutusq; alterius cōcretionē venire
nō posse (vtpote cuiuslibet imperfectis rōne illi repugnātē)
assumptio hois a dei verbo vniōnē in natura repellit. / Aniri
vero in persona illa dicuntur, quorum vna ea demq; existit a
grecis hypostasis appellata, a nobis autem substantia inditū
dua. Addidi autē inditū: quoniam consuetudo latinorū,
z qđ communis est substantiā usurpat. At vniō hec fm personā
nō vno tantum modo intelligi potest: nam quodlibet accidēs
ab eo in quo est, cōstat secūdi psonā indistinctū esse: partes
vel integritatis vel essentie cuiusq; hominis quātū ad per-
sonā attinet, eedē sunt cū eo cuius partes esse dicuntur. Vtrūq;
cū diuino verbo fas nō sit, quippiam accidere, z ordo rerū ne-
quaquam patiatur humanitatē que ad substantiam spectat,
accidēs essentia subire, intelligi nullo modo potest, vt huma-
na natura deuincta deo psonaliter sit: quema dmodū accidēs
subiecto suo inherescit. / Quod si ad alterū modum recurras, quo
partes atq; membra persone copulantur, incidis in scyllam cu-
piens vitare char ybidem. Deū em aut hominem partis diffini-
tionē subintrare fatendū est: quorū vtrūq; riderēt philoso-
phi, alterū orthodora detestaretur ecclesia. Quid ergo succū-
bendū ne nobis erit: minime gētū. Perpicacius quidē intue-
tib? videri potest, qđ mēbia cuiusq; hominis z partes sunt zoi-
gana: partes quidem: qm totū integrat, organa vero: qđ ad of-
ficia muneratq; ppta accomodantur. Organā autē dixerim
nō quēcūq; sed connera. Habet siquēdum artifices z alia instru-
mēta a seipsis abiuncta: qđ a pilonibus tantū distant, vt nequa-
quā valeat alter alteri manus aut oculos quēdā modū ensem
aut calamū commodare, ppter ea qđ nostra istibz membra no-
biscum subsistunt, illa vero remota a nobis sunt, z existunt per
seipsa. Hec partes z que diximus conuerua organa, tam mu-
tuō inter se connectuntur vinculo, vt neutra possint ab alteru-
tris separari: quādoquidē effi nullū intelligatur genus pñi,
possunt nihilominus huiusmodi instrumenta remanere. Nam
z sensone queq; partes, nō eo qđ partes comparēs habent, et

De causa mali

Oratio III.

95

gana sunt: qđ qm ad suas apte sunt functiones, vnde si senex ocu-
lū solū iuuenis assumeret, videret vtrq; sicut iuuenis, z si quis
preterea corpus totū anime organū, dixerit, nullus erit error.
Quocirca modus qđā relinquit, quo psonalis aliqua confun-
ctio desiniri potest, nulla se vel partū vel accidentium natura
cōmiserit, qđ organum impliciter asseuerauimus cūpiam
tributum esse persone, atq; hoc nimis pacto nostrā naturam
dei verbo vnitam citra oim dubitationē cōfirmetur. / Et qm
in tota earum qđ apud nos sunt vniuersitate rerum, nihil tam
simile verbo dei qđ intellectus anima reperit: ab ipsa exēplo
qualicūq; sumpto, ea que diximus fortasse subobscura pendā-
tur. Lerneret libet nostrā animam, ppter qđ corporis est forma,
vtrūq; potiri instrumenti genere: dum z sui corporis eiusq; p-
tū perinde ac cōgenitorum organorum vtrūq; ministerio, z ex-
terna adminicula perficiendis adhibet operibus: hominis em
corpus coniunctū intellectui anime organū purādm est nō
ob id esse qđ ipsa illud informat z pñciat: ob eam potius cām,
qđ idē cū ipsa sortitum est subsistere. Enimvero si sola vi intel-
ligentie adimeretur anime, hoc ipsum qđ corporis perfectio est,
retineret nihilominus secū illud idem corpus quaten? instru-
mentum coniunctū: vt platonici oēs, peripateticorum vero il-
li qui vnum hominibus dedere intellectum, affirmant. / Et si
incredibile aut ambigū adhuc cuiq; videtur, vt spiritualis
aliqua substantia corporei habeat quippiam eiusdē secum esse
participans, quo ppias absoluat actioes, z tñ eius forma nō
sit, ad seipsū redeat, seipsū intueat, de seipso dubitet. / Hōne
intellectus hois ad explicandos eorū qđ intelligit cōcept? Im-
gua vtrq; qđ copialis est, z eadē oim psona cum illo cōstans,
z tñ intellectus nullius corporis est actus. Quādmōdū itaq;
intellectus aia miris quidem tamen modis geminum
habet instrumentū, iunctū z abiunctum: nō secus pfecto glorio-
sus deus vniuerso creaturarū genere veluti organo vtrūq; sepa-
rato, dū per secretū intumq; illapsum se rebus immiscens,
ad sue voluntatis arbitriū deducit oia, z cuncta in singulis, z
singula in cunctis operatur. Illā autem humanitatē qđ in ipso
permanet, tanq; organum cōiunctū assumptit: atq; ad illa ma-
gnifica z excellentissima solius dei opera, redēptionem gene-
ris humani, sanctificationē peccatorū, eternū regnū aditū, z id
gen? multa accommodat, agit, exercet. Quare preclare athana-
sionem anime ad corpus nō vt mām: sed vt instrumentū p-
prium intutus dicit, sicut aia rationalis z caro vnus est hō,
ita deus z homo, vnus est christus. / Cum igitur vniō omnis
(vt primo loco dicebamus) vel fm personā sit, vel fm essentia,
z essentialē pcul a pposito repulimur: superest vt psona
lem vniōnē hāc asseramus. Rursus cū psonalis vniō interdū
penes substantiā cōstare possit, interdū aut penes accidēs, z qđ
accidēs est similiter ptermissa sit, vtrūq; substantialis remane-
bit. Postremo qđ z hec in ea qđ asceit ptes: z in ea qđ organis
contenta est distincta reperitur, consuet vero partium ppuera-
tes vtrūq; repugnate nature: cōfentancū est, vt diuinitas atq;
humanitas christi in vna coeāt non naturam, sed psonā: non
accidentaliter (vt ita loqui liceat) sed substantia liter: non vt p-
tes, sed vt altera, humanitas, qđ veluti instrumentū quoddā
(vt sepe dictū est) adiunctū diuine psonē sit: atq; ita sane adiū-
ctū, vt corpus illud verū dei corpus, z anima illa vera dei ani-
ma vere atq; pñtāter possit appellari. / Hec officit qđ nobis,
qđ cōiuncta organa ad integritatē nāe eius cuius sunt specta-
re videant, nō em oportet id cōtinuerūt ee, vt sexti digiti qua
cūq; ex causa congeniti exēplo probari pōt, is em de speciei
humane integritate nō est, z tñ organū cōiunctū est hois habē-
tis illum. / Eterum quo nullus hesitandū locus excellētī cui
qđ ingenio relinquat, nihil obesse scito, qđ ipsum dei verbū sola
vi intelligentie ad assumptā naturā refert: hoc em minoris re-
fert qđ curandū sit. Relatio nāq; sola non tantū habet momē-
ti, vt hominē deum faciat: verum suum inspiciedū est ex quo
dicitur fundamētū. Quod hoc in loco si attendis, in eo consi-
sit, quod filius dei ad idem omnino esse persone substantieq;
sue naturam hominis cōplexus est: hec enim eiusdem esse in-
diuisio est qua deus homo est. Que z tāta tāq; singularis ha-
betur, vt in tam numerosa rerū cōditarum multitudine nullā
diuina bernardus repererit: quā nō fateretur ab ea excedi: cui
decente aug. didicerimus postiorē vniōnem obtinuisse homi-
nem in filio dei, quam (mirabile dictū) ipsemet filius in patre,
cum quo tā singulariter vnus deus. Hec est que prodigij o-
mnibus adeo prestat, vt ne dicam cetera mirabilia dei opera
(que vel tenaciter inspicere, laudamus, miramur et obstupe-

scimus) sed miracula vniū erfa que fieri posse credimus longo
supereminet intervallo: quandoquidem homo qui natus est
in ciuitate carnis nostre, idē ipse est altissimus, qui fundauit
eam. Hoc est magnū illud, atque apostolicū sacramentum:
quo fecidus adam tanq; sponsus procedens patrem reliquit
z matrem, quando forma suscepta feruili, splendorem manes-
tis obrexit, z synagoga dimissa noue sponse inhesit, factiq; sūt
duo, deus inq; hō in carne vna. Hec est ardentis simulq;
incombusti rubi flagrantia: qua deus nosser (qui ignis consu-
mens appellari voluit) quam ascluit humanitatem absq; con-
sumptione continet atq; illustrat. Hec secus qđ ros in vellere
abditus: z tanq; lapis sine manibus humani operis de mōte
virgine altitudinis abscissus creuit in montem maximum, o-
mnia implentem, quando vniuersa z que in terris, z que in
celis sunt, instaurat, magnificat, beat. Hec demū est, que mo-
ralitatē nostrā abiectā atq; prostratā supia ne dicam sydera,
sed angelorum quocq; altitudinem efferens diuinitatis cōforti-
um a deo nobis impartitur, vt nunc quidē esselemus z appella-
remur genus electū, regale sacerdotiū, gens sancta: populus
acquisitionis eius qui de tenebris nos in admirabile lumen
suum vocauit: z demum qđ apparuerit similes ei simus: im-
mortales, impassibiles, nullius egentes, sancti, gloriosi, beati.
/ Agnosce ergo quisquis christiane professionis cēfiteris, di-
gnitatem tuam, z diuine iam consors factus nature, noli in ve-
terem vilitatem degeneri conuersatione redire. Admemento cu-
sus capitis, corporisq; membrum sis. Et enim si pie oculis no-
stram hanc tantam prestantiam in promptu habereamus, z ad
illā mores nostros metiremur z cogitamus, qđ parata et expedi-
ta esset nobis via ad bene beateq; viuendum. Quicūq; nempe
salutis sue curam non negligit, in hac vniōis gratia, qua chri-
sto infectus est, standum aut ad eam redeundū sibi fore fac-
ile prospicit. Nam quia nos insani per impietatem nostrarum
iniquitates ab vno vero summoq; bono resiliētes euāuersi
mus, in multa discissi, per multa inherentes multis, nutu deni-
que dei nostre perditionis miserentis, venit emmanuel vnus,
z se nobiscum effecit vnum, vt a multis exonerati, applicare-
mur ad vniū, amaremus vnum, frueremur vno, persisteremus
vni: qui cū patre z sancto spiritu vbi z regnat deus. Amen.

De causa mali z abundantia mali in specie humana, cor-
ram Alex. vi. dominica prima quadagesimo anno salutis
1502. habita, Oratio tertia.

Actus est Iesus in desertum a spiritu
vt tentaretur a diabolo.
Propositum hodie singulare duellum. Sac-
B. D. admirandum vniuersē creaturē spectaculo
exhibet. Ingenitū namq; omnipotentis
dei, idēq; deus omnipotēs trabeā nostre mor-
talitatis indutus, non in carne peccati, sed in similitudine car-
nis peccati progrediens, alter pugillū mediam velut in are-
nam, z totius orbis theatrum proflit, contra principem tene-
bizarum pugnaturus. Quis non miretur? quis nō stupeat? qđ
non omnib? prope sensib? deficiat? Magnitudo rei z featurie-
tium multitudo mysteriozū, rationis virtute omni cōfūsum
dit: Cū aut cuncta mens non valeat humana cōprehendere,
z que percipere datum est, enumerare singula orationis mod?
nō libetē sinat: ad vnum illud oculos inteci meos, nō aliorū
potissimum, sed qđ exilibus ingenijs (quale meū fateor) z tra-
ctatu facili, z ad nostram maxime respiciat nām. Cum enim
intueor saluatori nostro, eidēq; deo optimo, creaturā suā quā
bonam sanctamq; condiderat, obulam fieri, culpam suadere, z
nequitie sue venenū ad fontem vsque bonitatis extendere ten-
tare: id modo versatur in animo deus omnipotens maximus
autorem oim, eorū demque z singula bona, z cuncta valde sunt
bona: vnde igitur malum rebus adiunctum est? quis malum
mundo inferuit? Pereperit itaq; esse arbitror qđ breuissi-
me discutere prius vnde malum in vniuerso sit. Deinde quam
ob causam hominum genus pie ceteris plus mali occupauit.
Veruntamen nostro vraspiret iustitio, mariā summi boni pa-
rentem adeamus. Aue maria.

Mali originem. Inuestigare tentantib?
questionis nodus, malum an ab alto, productū, an
vero ex seipso subortum sit. Si ab alto, a bono igitur
aliud nempe a malo, nō nisi bonū est. Quod aut pa-
cto a bono malū manare pōt, idē pugnēt inter se, nec solū fia-
t, z pñtiū quocq; cause sint. Si ex semetipso malū est, manet

redit error, nec vn̄ vn̄uersi est princeps (vt scioli et peripateti
 et rōnibus affirmarunt) sed duo rerum prima principia, alterū
 quidem bonorū, alterū vero malorū (vt pitagorici sinit vt vssī
 sunt) cōstiti necessarij esset. Implicite aut̄ huius difficulta-
 tis nexū q̄ sibi absolui explicariq; desiderat, eorū q̄ sunt gemi-
 nā aduertat esse naturam. Altera quidē ad ppriū bonū ita dī
 sponitur vt tñ ab eius consecutione deficere possit: quia sunt
 ea oīa, q̄ in hoc vltimo orbe frequētī z alternā generatione at-
 que corruptione variant. Altera vero ad quorū numerū cele-
 stia p̄tinet corpora) infallibilī ratione propriū bonū consequi-
 tur. / Hascit̄ aut̄ hec rerū disparitas ex ea q̄ precedit diuersi-
 tate mutabilitatis atq; cōstātie. Illud q̄pp̄ rerū gen̄, cui op-
 portuna quēq; principia ad vltimū sue nature ad adipiscendū
 mutabilia sunt, fraudari p̄fecto suo bono potest. Cui aut̄ vo-
 luntati vel obtinendi necessaria oīa p̄stā certaq; assunt, bona
 suo desiderio decidere (etiā si fingere liceat) impossibile eē vt.
 Plāre etiā z semina idcirco ab intento germine inueniuntur
 quidē deficiēte, q̄ impediētia obuiāria naturalis eorū p̄fe-
 ct̄ intercept̄ est, sol vero ab instituto nūq̄ diuertit ob eā cau-
 sam, q̄ inuariabilī ordine nat̄ ē mori. Quē z hec diuersitas
 ex priore differētia fm̄ potentia z eā quā greci endelechia, nos
 vero actū atq; p̄fectionē appellam̄: variabilitas q̄ppe conne-
 xionis cuiusq; ex potentia surgit, inflexibilitas vero ex illa rei
 cōsummationē firmat. q̄ potentia oēm ad q̄bus repugnās, p̄cul-
 a begit. Hūc enī obirent aīalia, si tāta eēt p̄fectio vite, q̄ oēm
 monēdi potētiā excluderet. Sūt tñ nō pari rōne tāte inequali-
 tatis prima principia actus z potētiā, ille enī primā sedē tāta
 sibi autoritate vēdicat, vt antecedēs omne fm̄ q̄dēq; genus
 abhiciat. Hec at̄ z prius se fundamētū p̄sequi non recusat: pos-
 sibilitatis nāq; cuiusq; radix cēset ex nihilo eē (vt nostrī) vt nō
 ex se esse (vt philopoli tradit̄) cū potentia mater est defectus.
 Quē ex vt ex se esse pullulare ab aere proferamus exēpli, quē
 admodū em̄ aer q̄ nō ex se lucet quēdā luminis h̄z, alio vtiq; il-
 lustrāte habet: quoruq;q; vero fulgoris gradus illi defuerit,
 ex hoc ip̄o, p̄uenit, q̄ nullū ex seip̄o aspirat lumē. Haud aliter
 creatura q̄libet: q̄ nō ex se existit, q̄quid perfectiōis possidet,
 alio largiēte quociensq; sortit̄ defect̄: aut̄ oīs q̄ affuerit, p̄pter
 ea aduenit, nihil ex se est. Quāuis autē cuiuslibet possibilita-
 tis ipsū nihilū radix sit: nō oīa tñ que in nihilo reuertentur,
 nisi illa man̄ omnipotentis tueret̄, huiusmodi habet potētiās:
 sz sua cuiq; p̄o nature atq; p̄prij finis rōne accommodata
 est. Quocirca licet ea q̄ suapte nā ad singulare aliq̄ bonū
 prona sunt, diuerso calle ex nihilo p̄derint (vñ alia id boni tā-
 to sibi federe copularit̄, vt nullus sit relit̄: arario adit̄, alia
 vero ab illo nihilo vñ veniūt, tam parū discesserūt, q̄ nō modo
 ad destinātū finē tēderet: in contrarium possunt inter ea re-
 meare) q̄cumq; tñ ad vn̄uersale bonū capēdū facta sūt (qua
 lūta sūt cuncta intellectu p̄dita) vno eodēq; intervallo ex nihilo
 p̄ficiunt: aliq̄dē eorū nullū ad finē p̄prij necessario p̄tingit,
 sz oīa ingenio p̄nt arbitrio z ad ppriū se agere bonū, z in ad-
 uersas partē reuerti, p̄gere, p̄uenire. Diuinitatis nāq; cū ppriū
 sit, vn̄uersum bonū esse, ipsamq;met sibi legē existere, et habere
 deūq; rationem eādem quam z volūtatē, reliqua natura
 q̄ intellectus rōnis est particeps, libertate donari haud alia
 valuit q̄ que ex nihilo potuit exire: hec aut̄ cū p̄ticulare quod
 dā bonū assequit̄, z alterius legi, cū vn̄uersum bonū est natu-
 rale subijctur, z volūtatē ex se deficiente afficit. Eiusdem
 enim rationis est, esse creaturam liberā abq; potentia diuertē
 dī ab eo ad q̄ destinata est vn̄uersus bonū, z creaturā vn̄uer-
 sum bonū esse: q̄ profecto nō solum fieri, sed ne cogitari pōt.
 Aut̄ enī tāta q̄dē viget libertate, vt a bono discedere nequeat
 (cum bonum omne voluntas possit appetere) totam bonitatis
 naturam eādemq; immoblem in semetip̄o habeat necesse est:
 nā aliter pro ea parte qua minus habet, aut mutabilis est, pos-
 set plane decidere. Quamobrem ariopagita dionysius, malū p̄-
 ticulari bono comitem alligant indiuiduū. / Quū igit̄ malū
 ex naturali boni defectu, defect̄ est mutabilitate, mutabi-
 tas ex possibilitate, possibilitas ex finitate, finitas demū subor-
 riā ex nihilo: cōsequēs est, vt quociens mala sunt, idcirco sint,
 qm̄ illa que malis subijctunt̄, ex nihilo veniunt. Et cum pote-
 stati non subiacere dīstine, vt creature sint z non ex nihilo,
 inuitabile est, quā malū sit, si tamen subsistere mundus debet.
 / Verum inter malū nature atque moris tñ interest, vt illud
 quidē z posse z eē necessarium sit: hoc autē posse similiter ne-
 cessariū, facere autē libertatis fuerit. Percutantibus itaq;
 vnde malū, ex se an ab alto, tā liquet malū quidē posse quate-

nus in malum tendit, nec ex se, quia ex nihilo exurgit; nec ab agente auctore aliquo, siue volente siue nolente, aut per se aut per accidens provenire. Quædam modò nō frigidere, ignē infus parabiliter comitarur; nulla rē causa petēda est, quæ ignē efficiat nō frigidū. Malum vero ipsum a bono nascitur, sed per accidens: dum quedam bona appetuntur, quibus mala implicite sunt aliorum. Nullus enim operatur aspiciens ad malum: sed ad bonum ipsum aut saltem apparens bonum agentis operantis studium cōtendit. Nemo profecto laceffitus tanto vñq; furore virionem expetit, vt alterius malum primaria optione eligeret: sed dum bonis quibusque nostris (vtilia, delectabilia, honestaue sunt) acquiritendis tuendisq; operam damus, aduersa queque declinanda, rescindenda, destruendaque occurrunt. hæc est origo atque via, qua malum mundo obire perecepit: extremasq; eius partes ambas iam penetrat, lustrat, occupat. Sed de mali origine hæcenus.

Deinceps Et promissimus, quare tāta mali inūdatio homines pie ceteris inuaserit, pauciorib⁹ absoluiamus. Singularis humane nāe miseria atque calamitas, Sācte pater fienda potius q̃ disputāda esset. Celum est et terras ⁊ mixta queq; conspiciens, intueor: rerum omnium species ad p̃prios certatim fines contendere, intentis bonis potiri, vel in nullis aut certe in paucis singularib⁹ desideria falli, et impedimentū perpetui. Humanum autem genus omne, terra vixago vitiorū (que vere mala sūt) sic complexa est atq; absorbit, vt rara autē in terris, ⁊ nigro similima cygno, vir bonus ⁊ sapiēs, qualē vix repperit vllī milib⁹ ⁊ cunctis hominum cōsultis apollo. Cur solum humanum genus deus optime tot ac tantis malis resperisist, aut certe inuolui passus es? Nunquid omnia certo fine gubernas, hominūq; solos despicias actus? Nunquid huius operis abiectissima pars homines fumus: illeccine est imago tua dñe? Ubina illud p̃p̃hete tuī, de tua erga nos misericordia admirātis: ⁊ tāti homines feceris, q̃ eozū pedib⁹ cuncta sabieceris, oues ⁊ boues vnuerfas, q̃i ⁊ pecora cāpi: Si ceteris animārib⁹ prestamus, quāta obsecro ⁊ qualis excellētia hec: si communē nobis ⁊ illis optimē appetitionē congenerasti, ⁊ illa fere omnia finē assequuntur, nostrum autem paucissimi vix comites ena quā?

¶ Istāriā aliquid accidere reb⁹ factis, et philosophia didici-
mus, ex electioe ipsi⁹ artificis, vt accōmoduz appiā sit ad bo-
ni aliquid: et rursus ex materie necessitate q̄ cōstat veluti ex pur-
pura tinea, et ex ferramēis dūbus corodēs emergit rubigo.
Quapropter sicut faber serā facit, dōnā ferri eligit materiā,
et ad secundum idoneā: q̄ autē rubiginē contrahat, iam abesse vt
opret, vt quoad possit studeat pululare. haud aliter plasmatis
rūs deus hominē, quontiam anime actiōes in instrumento indi-
gebāt pro tāgēdi sensu nobilissimō (ob id q̄ molles carnes, bñ
aptos mēte, docilesq; videm⁹) oportuit tale effingere corpus,
q̄ earum qualitatum que factu percipiuntur, medium tempe-
ramētum haberet. Cōpositum proinde oportuit fieri hominē
ex intellectuāli et sensitiua nā, et spiritu et carne, et rationali ap-
petitu atq; sensibili. Electa nimirum sunt ambo vt sensibilib⁹
pariter et intelligibilib⁹ bonis certa qdā rōne frueretur. Nāc
autē cum simulatq; editi in lucē et suscepi sumus, sensibilib⁹
assuecti⁹ bonis, quum vtilib⁹ tum delectabilib⁹, atq; itaq;
hec sensui blādimēta naturali nobis necessitudine iuncta frē
quēti vsu adeo familiaria sunt, et tāvehēmēt nos impellunt
vt et insignē mētis nobilitatē obnubilēt, et putemus nos sensiti-
ua natura primo cōstare, consecratam ppterā blādiētētem
libidinē, nullum habentē modum nullumq; finem, et toto im-
peru paulatim ferimur, imo rapimur in istas sensuum oblecta-
tiōes. Delecta hec non sunt, vt in homine essent, s; ex cōnexionē
priuz pullulantur: hinc siquē caro occupat aduersus spirituz
et spirit⁹ aduersus carnē: hinc apostolus querit: Aideo etiā lo-
gē in mēbris meis repugnantem legi mētis mee, et captiuā
tem me in lege peccati, et rursus, non quod volo bonum, sed qd
nolo malum hoc ago. Hinc manifesta carnis opera fornicatio,
immundicia, impudicitia, luxuria, auaricia, veneficia, inimici-
tie, emulatiōes, cōtētiōes, ire, rixē, dissensionē, secte, iniu-
diē, homicidia, ebrietates, comēstatiōes, et id genus multa,
quibus non sat est animum inlicere, nisi etiā corporis mala for-
tantiaq; fecerāt, vt in nobilissimis expertamur nullā fere ho-
minibus egritudine accidere que ex animi huiusmodi pertur-
bationib⁹ origine non traxerit: ob eamq; causam ceteris ani-
malibus, et brutioribus et grauioibus molestiss, infirmisq;
moribz et erumnis infestatur et quatuor genus hominum

In sola igitur nostra natura, mirū non est si tāta vtriusq; mali rubigo resider, q̄ si sola ex sensu ⁊ intellectu cōstat: et eo vinculo, vt sensus ⁊ q̄ illius sunt, manifesta, facilia domesticq; nobiscū coalescant, intellectus autem ⁊ ei⁹ bona, obscura, ardua alienaq; appareant. ¶ Accedit ad hec, q̄ sicut a sanctis patribus accepimus, a duersarij noster diabolus circumquerit⁹ quem deuoret, ⁊ menti falsa suggerere, ⁊ suas delicias sensib⁹ sua dere, ⁊ si qua sunt spiritualium bonorum desideria vel extinguere vel inficere non desinit. An sunt nobis fortasse lōg⁹ aut ignota epemalia perenda: a uacillim⁹ enim bestiam illam ⁊ infernam dominum iesum paulo ante aduulsum q̄ impotuntissime aggressam. Et primo quidē esurientē ad ea que carnis erant, sola tamen eterna suauione inuitat: nō enim debebat immaculatū agnū, qui venerat tollere peccata mundi, interna carnis pugna tentari: cū (vt diuus ait aug.) nonnullū peccatū sit, cum caro cōcupiscit a duersus spiritus. Deinde religionis sanctimoniam ad egregias popularis fame extentionē prouocans, si illesus per aera descendere, que mūdi sunt subministrat. Demum ratus, q̄ si peccare licet, regnandi gratia maxime licet, omnia regna terrarum pollicitus est. ¶ Et sic dū res gesta geminatos hostes (intimos scilicet ⁊ externos) habere nos admonet, causam simul affert quare rempublicā humanam malis crebescientibus labefactā singulariter videm⁹. ¶ ¶ Hec ppter ea virtutis nomen tantq̄ impossibile pauendum nobis est, ⁊ via desperanda salutis: bonorū enim officiorū omnīū femina a natura nobis indita sunt, ⁊ a duersarij queq; ualemus pro nostro integro arbitrio superare. Adhūc q̄ intus ⁊ extra ad vtriusq; generis inimicos supplantandos, magnā munissima p̄sidia posuit conditor omnipotens ⁊ gloriosus victor noster. Exterioza quidem arma illam quibus ipse usus est, ad vtrēndū contulit: sacrorū nempe librorū doctrinam: nulla siquidem ratione alia q̄ sola scripture auctoritate certamen totum ad victoriā vsq; perduxit: compertum suo experimento id esse monens, vt quicquid credendum, agendum, omittendumq; occurrat, hoc facit eloq̄ij lance libandū esse censuimus. Interius vero auxilium tribuit: quandoquidem anteq̄ duceretur a spiritū sancto vt tentaretur a diabolo, aquarū fluētā benedictione pp̄ij baptis̄matis consecrat: ⁊ deinceps cūimplim⁹ in nouam creaturam sacro fonte regeneramur, sue gratie ⁊ charitatis aliarumq; omnium virtutū muneri⁹ se protegit, vt omnia nequissimū tela igneo veneno ar mata, facile possimus obrumpere, ⁊ retorque ⁊ extinguiere. Adinimā nōq; charitatem diuus Thō. edocet ad omniū generū exquisita tentata sufficere. Quis nos, inquit apostolus, separabit a charitate christi: tribulatio, an angustia, an gladius, an fames: certus sum q̄ neq; moēs, neq; vīta, neq; angelī, neq; principatus, neq; creatura alia poterit nos separare a charitate que est in christo Iesu: qui cū patre ⁊ spiritu sancto viuūt ⁊ regnāt in secula. Amen.

De immortalitate animorum coram Julio. *h.* pontifice ma-
ximo. Dominica prima aduentus anno sal. *MD. D. liij.* habi-
bita. oratio quarta.

Prope est regnum Dei. Luce. xxi.
 Postquam re-
 rum humanarū atq; earum que intra nos sunt di-
 uinarū culmine, posita est beatitudo tua sanctissi-
 me pater, agnoscit hoc orandi munus eadē spectā-
 te felicitate mihi sorte obtrixisse. Propterea omnes aut expe-
 ctare catalogū quēdā laudū tuarū a mercentiū tui, aut in-
 uidere arbitror mihi fortunā meā. Nāq; agnoscū em oratorū ani-
 mi excelsa virtutū tuarū fastigia cōmendarē gesticientes opor-
 tet vehemens hūc sibi locū dari, quo tam in latum campū
 riuos totius effundere liceret eloquentie. Hos ego, tantum
 adest vt reprehendā, vt ingentes quoq; gratias p̄s eorum al-
 scribīs, sanctitatis tue noīe, agēdas putauerim. At tamē al-
 iſa, p̄cul valde sentētia me cōsiliū disraxit: spectans em a
 magnanimitatē tuā, quā preclara facinora luculētē ostēdit
 quāue mortales oēs pleno ore cōgratularis, predicant, auri-
 tūā popularē ventosamq; orationē, q̄s animi magnitudo ve-
 cetera queq; caduca atq; fluxa spernit, omittendā cēsus. Veri-
 maximā de immortalitate animorū difficultatē, & eam penit-
 explicatā tūc ita dici sine arrogātia licet, maiestati tue offer-
 dā artūli. Ad primū siquidē mortalitū p̄ncipē, pastore q; animi
 rū, prima oratio a prima religione. p̄ma de hoīe re iure habet
 Aterum quo tam arduū negotiorū dignitū tractemus, di-
 ue marie numen imploiemus. Ave maria &c.

Incipio. **S**ententiā basim quandam atq; totius orationis fundamentū id firmiter ab oībus teneri velim, ad cognitionem latentium substantiarū, occultarūq; rerum, propriarū effectibus deducētibz, nos rite sanēq; puenire. Effecta nāq; si tollas, nullus notitiē de arcanis tēlignitur locus, cum: vt inuisibilia mittamus de corpōibz celestibus, de sole, de luna, deq; reliquis astris, sublati officiorū suozum actionibus quos vel tenuem coniecturam caperet: Quis ignem leuem, terram grauem, illum calidum, hanc frigidam dignosceret, si ascensus atq; descensus, si calefactio frigefactione nunq; fuisset sensibus explorata: ¶ Hinc igitur maximus ille philosophie parens, aristot. exorsus. St animus inquit aliquā habet operationem propria fieri poterit eundem a corpore quozq; separatū nihilominus manere atq; viuere, si nullā sibi vendicat, sed oīem (vt ita dixerim) suppellectilē habet cū corpore cōmunē, cū ipso quozq; corpore interea op^o est. Hoc itaq; facto fundamento, subtilius inquirēdū, an animus per se solū agat quicq;. Et qm si quippiā solus perficit, ad precipue est cōspēlationis opus, ad hoc vniuersa deducit questio, nunquid intelligere solus animū sit, an vero animū simul atq; corpore: Et aut quod querimus, clarius, facili^o, tūtiusq; inuestigemus, rebus omnibus distributa pariter & accommodata officia legere atq; accuratius distinguere opere pretium duxi. ¶ Quatuor esse actionum genera philosophi tradiderunt: quarum due extreme sunt, relique autem medię. Et illarum quidē vniū genus est, q in solo corpore materiāq; versat: tales sunt affectiones, que a calido frigidoq; humido, siccō, duro, leni, atq; his similib^z pficiunt. Alterū vero est, qd a rebus sensibilib^z mole eleuati, ad spūaliū naturā solummodo refert. ¶ Hōstram aut intellectiōnē ad neutrū horū generū pertinere facile constat, nec enim cū intelligimus, affectus (quos modo dicebā) patimur corporeis: quin potius si intēta mētis acies nimis fuerit, qd extrinsecus illa nobis admovent, nō sentimus. Neq; tā rursus tā alta petim^z, vt corporeis imaginib^z nō immisceamur: opz cū intelligentem phantasmata speculari. Inter mediōrū vero generū alterū, quod mali est ppinquius (in quo & actiones sensuū continent) ab eiusmodi affectionib^z liberū est, sed corporeo organo expleat, adientes nēpe vel vidētes, est nō frigidum aut esuamus, quibzsdā si corporeis intercedentib^z portionibus, sonos, calores, odores, ceteraq; sensata percipimus. Aliquū aut spiritūalibus actionib^z affine, nō solū ab elementariis qualitatibus, sed a corporeo quozq; instrumento sese eleuat: obiectis tñ non corpōibz, s; corpōis imaginib^z (q phantasmata philosophi appellāt) naturali quadā necessitudine deuenit est. In hoc pfecto actionū genere nostrā intellectiōnē locari dīqut veri iudicis naturā nouit, nequaq; ambigit: experiri nāq; nosmetipsos intelligere discernereq; nō gen^o hoc aut illud, sed vniuersam corporū nām. Decernere autem recte nō cōtingit aliter, q si is qui arbitrat, omni vacet affectu. Probāt hoc quotidianē cōtrouer sie: qbus sedādis iudicē ad neutram partē propēsum exquirimus atq; laudamus. Probāt interni mores, affect^o passionēq; quibus manifestū sit neminē omni hora sapere, s; qualis vnusquisq; inuenit, talis ei finis videt. Probāt nature experimētā: vt cū vere discernamus quid amari, quid ve dulce sit, nullo affectū sapore gustū seruare opz: egro nāq; ideo cūcra vidēt amariora, qm colerica amaritudo sensuū infect. Nec dissimile reliquis sensibus accidit. vna liquidē oīs iudicū cōmunis est. rō, vt sit q indicat, a reb^z iudicādis alienus: nā si illaz aliqua inbeferit, aut totū sibi iudiciū infectit, aut falsam facit aliarū at ferre cēsurā. Quocirca qm vniuersa ac singula q māe cōcreta sunt intellectu nos discernere, atq; hec ipsa spiritūalib^z distinguere experimento cōprobam^z, necesse est vt nosser hie animū vniuersę nature corporeę nat^o arbitet: ab omni sit corpore alienus. Cū pclare anapagoras atq; aut. intellectu oporere esse immixtū dicere, tamen si diuersis rationib^z duceret, ille enim vt libero expeditos imperio cūcra disponat, hie aut vt recto sanos iudicio oīa decernat. ¶ Hec audiedū sūt nobis, q actione ingenio predictos existimantes, organūqdē (hoc est quadā corporis portionem) menti nō assignant: ab vniuerso tamen hominis corpore eandē abungi ratione quā atrilium, aiunt non satis probatum iri. Tam irrationalis est istorum cauitatio, vt nisi velim eos nosse eā me scire, atq; a sententia eis dimittē, referēdā putāsim minime. Dicāt obsecro isti, si intellectu ab omni parte corporis opz esse liberum: vt omne possit cor-

De immortalitate animorum.

quis diffundere, quo pacto vni toti corpori meretur, vniuerse rei corpore equus erit iudex: siue enim pars siue totum, mo corpore aut corporei aliquid sit cui intellectus vim quispia affixerit. ad certam trahit, sicut definitus cognoscendo corpus specie: qd non solus amplissima illa de omni mole corporea cognitione prohibet: impedit atq; obstruit, verum intellectus quoque ipsum cu sensu miscet, solusq; vocabuli differentia alterum fecerit ab altero. Ad si absque valde est (quidam nihil distaret) ab animabus) o3 vt intellectus exercitum solus animi ee fateamur, z no animi corporeis comune commodum sentire. Quicquid aut spēs, opationi appia, sola efficit retinet ac sufficit, sustinetis alicui a dimittit no eget. Alteri naq; si inuiteret, eozq; submoto labe sceret, nequaq; sola ea actione pmeret: s; comune magis reciperet cu eo sine quo subsistere non posset. Ad si alieno fulcimen to diuine huic forme op? no sit, sua tñ stute subsistere qd dubitabit: Alterum em ex duob? fateri opz: aut illam p seipsum stare aut herere, z si quide p se pstat, in portu (vt alit) nauigam. Si aut subuenit, quomodo cōtemplatione sua in suo tñ sinu cōplecti, fouere, gerereq; valet: Si species itaq; ois, q ppiā sibi vel vnāedicat operatione, cōmuni philosophon sententia cōstas atq; perēus est, isciari, pfecto nemo poterit qui nostra mēs (quā dum cōtemplamur, p se solam agere cōprobauimus) per se quoq; solam esse, manereq; possit ac viuere. Immortalē ergo animum esse hactenus a propria actione probauimus.

Deinceps Eiusdē sempiternitate a naturali eius de siderio mōstrādā curabo. Si cuiq; p. B. a natura inditū est, vt semp ee desideret, rē hāc philosophi pariter z theologi pperuā fore, ea potissimū rōne sunt arbitrari, q nature appetitus inanis ee nō pōt, quare si noster animus suapte natura sempiternū cupit vitā, eū immortalitate rigere nemo dubitabit. Ad aut ita sit a nā institut? vt optet se semper fore, manifestū sic fiet. Appetitionū duo sunt genera, alterum rebus omnibus comune, quo vnūquodq; ad accōmodū, tuas pro futuris fertur. Alterū eozū que cognitione pollēt, ppiū quo metuūt cupiuntq; dolēt gaudentq; z mille alijs variant affectibus. Utroq; tñ pro tuendo esse contendit: qñ quidem nulla piosus res est, que se ee nō amet. Quemadmodum aut cōmunit ille appetitus, nō vno tantū inuenitur modo in his que certis finitū etatibus, z in his que nunq; desinunt: qñquidem que senescit, effundere desiderū in omne tps nō audet: quoniam aut vigor, tps diuturnitate nō lēscit, persequere semper eadē magnopere cōcupiscit) haud secus appetitus alter quē cognoscēdū diximus esse propriū, diuersa ratione reperitur in his que sensu tñ mouentur, atq; his q intellecta prestant. Illa em qm solum qd adest aut imminet apprehendunt in longū appetitiones nō suspendunt, hec aut q; vniuersa varietatū, mutationū tēpōnq; volumina contemplandē pariter z prouidētia excellunt, reliquū est vt parē vim appetēdi sortita, nō hoc tñ aut illo tpe, sed in eū deducere vitā cupiāt. At si ambigū, subobscū, aut leue testimoniū hābet: z obicit, nosmetipsos intellectu qdā pdictos nō dubitamus, semp tñ viuere, aut natura appetimus minime, aut moriētes fallimus. Eleuate obsecro paulisper mētis oculos, cōstitissimas vniuersalis nature leges intēdite, sanctiōes spectate duas. Altera qua equalia pariter congenerant oib?, durādi desiderū z pmanēdi robur: ita vt qdū qd duraturū est, tādū ee desideret, z qto tpe expetit existere, tantisper pmanfurū sit. Altera qua appetitus ois quo vnūquodq; ee psequera reos subinde cōcupiscit, aut ad quādā tps mēsurā claudirur, aut vltra q; cūq; tps lōgitudine se extēdit, cōparata sit hec in his q de celo nature scripsit interpres. Ihs aut tuncū si fue rit, q intellectus spūs desiderū tēdat ad ee, nō hac aut illa etate cōclusum, s; ab omni tēpore eleuatū (qm intellectu appiehemum solimodo cupit bonū, qd ab oim tēpōrum differen tps: q; vniuersale est: cōstat esse absolutū) consequens est vt is quo intelligimus z sapimus animus: in vniuersum tēpus effusum habeat viuēdi desiderium cum pari robore: euadere quip pe q; nō potest, quin aut certo tpe: aut semper esse desideret: cū definitio nō subit tpi, reliquū est vt ad sempiternā se extendat vitā. Immortalē perinde esse nō hoīem, sed seipsum noster animus: ppiā appetitione (q; ppiā falsaq; esse nequit) restat, clamat demōstrat: ipius qppe animi ppiā est cupidō hec, veluti ipius cupidinis parēs intellectus cognitio, nos aut semp viuere nequa q; optamus, nisi quēdammodum volare interdū cupim? Sed qd diutius q domi sunt versam? nōne z q; extera a nobis sunt: celestē hūc vigore, z diuinū nostrū p-

sistent animū: Ex illo qppe nature vultu: quē dixere chaos, rudi de digestāq; mole: res oēs eo ordine pparatas, co federe dispositas atq; cōexas ee pspicim? vt ab imis ad supiora cō scēdētib? pfectionū incrementa sensim appareāt succrescere, et que cōiuncta sunt, alterum alteri paulum admodum pferare. Cōsurgunt siquidē veluti depresi quidā grad? aut numeri te rii species, z ab his que singulis, prime sūt nullo distāt interuallō: atq; idcirco adeo similes cognatasq; habent habitu di nes, nās, actiōes atq; figuras, q sibi mutuo cōtigue sūt, vt non facile plerūq; sit illas distinguere. Peragratis aut vniuersis corporū plātaram animarūq; naturis, ad hoīem cum venitur, idē grauis ascensus, quo sensim pedetentimq; pcedebatur, ne qua q; feruat: sed sursum repēte natura trahit z ad alterā cōq; remotissimā cōsignationē eleuat. Maiorū nāq; intervallo homo a suprema animantū specie, q summum animal a infimo nō modo viuētum sed abiectissimorum quoq; copozum genere distat. Re aut hoc absq; ratione dicere videamur, cū tenet nostra alienaq; genera, cōditiones actionesq; Genera in primis: quādoquidē cetera omnia ex materie trāsmutatōe proficiunt, nostra aut mēs de fons venit. Cōditōes deinde: illa em tenui supellectile cōtēta, pauca quib? indiget, ab ipsa natura simulatq; edunt in lucē, accipiūt. Indumentozū vice cortices, testas, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumā, pēnas, squamas, vellera: pro armis aut conua, vngues, dētes, ricci, rostra, aculeos, morsus, calces, venena. Ihs aut pro vniuersis his, z alijs q plurimis z varijs z magnificis, studiosas faciesq; solas man? acceptit. Actiōes deinde, q singulis speciebus alijs, definitus est agēdi modus: hō aut tot tamq; dissimilib? vitē vhs, vt hic solus sit hominibus operandū modus, sine illo certo opere mō. Illa, sola salus iuuat hominē vno tam sensu q rōne apprehensa, etiam si nil aliud vtilitatis accessurū sit, delectat. Illa de ple ciboq; sollicita pugnat: homo autem famam extendere factis audis, nomē z gloriā sololi, saluti, vt teq; anteponit. Illa postremo a psona illis bono raro deficit: homo autem (propholor) suum vere bonum sepiissime amittit. Vnde igitur tāta distātia inter hominē ceterasq; naturas? vnde solus pederētū scandere, tant? repente nature salus? vnde que cōsueuerat p similitudinē in simillima duci, in tā disparia statim eleuata conspiciunt? Nullā pfecto causā aliā red distāte sat erit, nisi animum e summo rerū fastigio venisse rimus: qui in alterum rerum ordinē naturam trāsfert, supre mis infima iūgit, caduca immortalib? inserit, orizonta eternitatis z tēpōis cōstituit: sic nēpe omnis admiratio disparitatis cedit, si ex duab? naturis, spiritu z corpore, intellectu z sensu, immortali z corruptibili hominē consistere nō dubitamus. Quas ob res si animi nostri (de quo agimus) facultas certū aliquid compertire potest, z veritatis quippiā de seipso perspicere, si fortissimis argumētis fides vlla adhibenda est, si ratio ne inuestigata z ad sensū vhs exploitationem deducta humane sententia quietem tribuunt, ineruditi, indociles, tardi, hebetis, stupidiq; est immortalitē animorum in problema reuocare neutriū. Qd animi sibi melius consulerent isti, qui se rez rii occultarū scrutatores pstitentes, que a natura in sole expozuit offundūt atq; obtegunt, si suam cecitate silentio opprimerent: meliores namque haberentur philosophi dum tacerēt, q imperitiores, dum tam inepte garirūt. Sed quid nobis cum re temeraria animū, p. b. fortitū sumus mundū, purum, splē didum, diuinum, thesaurū pfecto pietosissimū in rasis istis fictilibus reconditum. Abundū inquam acceptimus, quando quidē nō ob merita (vt origenes fabulatur) corporeis vinculis est addictus, neq; vt luteū viuificando corpus eiusdem sortis cōtrahat: sed vt nature federe vitā inluat, cupiditates, libidines, reliquosq; aut tollat aut modere affect? hūana quātū par est disponat, eterna intēdat, ad ea cetera dirigat, z se te tū dedat. Accepimus preterea purum pariter z splendidū: vt q; illūstrum spirituum vltimus, fulgorem micantissime lucis cū alijs nō suffert, obūbatū materie tenebris lūmē vel oculo nocte similit inspicere intelligibilia colligeret atq; vniuersa natura a seita seipsum oia faceret. Accepim? denique diuinū, vt summū bonū intelligeret, intelligēdo amaret, amādo possideret, possidēdo frueret. Seruimus igitur obsecro, seruamus depositū quale accepimus: eum? nē tēpōraliū cōtagiōe polluat. Timeamus pphetici illud, homo cū in honore esset non intellexit, cōparatus est tumētis insipidib?, z similis factus est illis. Ercolam? virtutū semina nobis indita, tenebra rumque operib? procul reiectis, induamur dominū iesum xpū

De spirituum penis

Oratio V.

97

stium: quo felici immortalitate, atq; immortal felicitate tandē perficiamur. Dicit.

De modo quo anime patiūtur ab igne corporeo, coram Iulio. 2. dñica pma aduētus. anno. 1504. habita. Oratio quinta.

Rescentibus que superuenient vniuerso orbi. luc. xxi. Si hu mane mentis imbecillitatem z abyssum caliginis, quas in se rerū veritas recondit, animo reuoluerimus. B. p. nihil fere est, de cuius explora ta cognitione placere nobis z glorari valeam. Non enim ea solum que procul a nobis natura reposuit, sed illa quoq; que in promptu habemus, que ipsi sentimus, ambiguitatis nebulā offusa sunt. Hoc qui aduertit z sapit, sic difficillima queque cunctabundo ingenio stilos attingit, vt preclare secum actū putet, vbi de occultis reb? probabilē potuit quippiā attulisse. De subterraneis igit penis repobozum, demonum hominūq; siue animas siue corpora postremo cruciaturis, dicturū hodie me eo animo queso audite, vt cū rōni maxime cōsentanea patefecero, malitis vtiq; concipere, q; vel sensu vel certa demō stratione callere. Quod si vires siue corporis siue anime huic pronuntiationi succumbent, aut impares erunt, date precor: veniam valeatūdinam. Vt siue itaq; marie tribunal solita prece veneremur. Ave maria.

Excellentissimum Illud genus rerū que solo spiritu cōstant z intellectu vigent, an penas aliquas subire dignum sit, quove penarū genere affligi possit, diuerfos auctores varias legim? attulisse sententias. Quorum opiniones recēdere z a fide aut veritate discrepātes sine interuallo refellere ea rōne constituit, vt purgatis erroribus, credibilib? magis veritas fiat appareatq;. Plurimi philosophorum intellectualis nature prestantiam metientes, ab vniuerso penarum genere tam humanas animas, q; angelicas omnes substantias liberarēt: ea potissimum ratione persuasi, qd malum omne citra orbem lune (infra quem duntaxat potest aliquid preter intentionē obuiare) conclusum est: ne trāmus proinde illarum naturarū potest inuoluerē, que a corporeis vniuersis sunt segregate. Horum error facile deprehē ditur, si recti operis ratio, si create voluntatis natura in medium deducta fuerit. Rectum quippe opus, et opus est z rectum, quare a duobus necesse est pificatur principijs: quoniam altero opus, altero rectum sit, illud voluntas, hoc lex est. Quocirca illa quidē voluntas q simul voluntas z lex est errare potest minime, q; vero voluntas tantum est, non lex, nec legi mobiliter herens, a rectitudine declinare suapte natura valet. Cum autem liberi arbi. vniuersa lex, perfectam omnis boni rationem in se claudat (quandoquidem ad oia liberi arbi. appetitio extēdit) z nec fieri nec cogitari valet, vt creata voluntas omne bonum sit, aut congenita natura possideat, cōsequēs est vt ipso summo bono excepto, reliqua libertatē sint flexibile ad bonum z malū sortita. Potest igit in separatis ab vniuersa corporea mole spiritibus malū culpe inesse: z quoniam iussit domine, z cū est, vt omnis inordinatus animus sibi ppi sit pena, opz malum quoq; pene eis inesse. Ex propria igitur officina confutatio philosophis, alijs penis affligi posse autumāt angelos, verū omnem eozū erumnā in merore amisse felicitatis cōsistere arbitrati sunt. Hos gemina peccati malitia statim arguit. At em peccantes duo mala faciunt (dñ deum respuunt fontē a que viue, z cisternas propriarum affectionū sibi fodiūt dissipatas) par est vt duplici etiam in pena dolore cōterant: z damno contempte felicitatis, z supplicio inuolūtis calamitatis. Alii animarū supplicia asseuerantes, sinxerunt nasci ea ex terribilibus corporū quorundā imaginib?: quas aspiciētes, vnde alit pauore pcuti ac dormiētes aut phreneticos quos mania vel insomnia terrēt, vel phāstasmata alligant, tribuunt siquidē separatis animis organum quoddam celestis nature, quo terrificas formas cōcipiāt ad se cōtādās. Fabula quippe hec est, quasi reditū animis ad comparēs stellas pollicita, vt q; tam inepte composita sit, vt digna non habeatur, quā vel philosophia nedus diuina sapientia coarguat: dedit tamē quibusdā ex nostratibus occasione, essi non sultius cogitādī, a veritate tñ nihilo errādī minus. Quā em puduit peritos viros has ineprias sectari, tñ de nouo suo commento gloriati sunt: afferentes nō sensibilib?, s; intelligibilibus corporū figuris mētēs torqueri. Verū hoc philosophon theologorumque

schola confutatio: eo q; intelligere omne per seipsum delectabile est. Argutos autem eorum intellectus decipi, vt tristitia putent que vere non sunt tristitia, aperta fictio est. Nonnulli deniq; eorum eo igne cremari mentes astruere conantur: verum ne puerilis sententia videretur, nescio quē habitū illas induerunt, quo fieret vt ignis vltionem perferrent. Volitatio pfecto sunt hec conficta et vana: nulla ratione, nullaq; autoritate cōstantia. At qui in philosophie gymnasio, sacrarūq; literarum ornatisimo domicilio versati sunt, duo penarū genera spiritibus infligenda docuerunt, alterum iacture summe beatitudinis: alterum detractionis terribilissimū ignis carceri. Et quoniam damnum in aperto est, de igneo ergastulo libet pater per differere. Detrusum trī dicimus abiectissimo loco non modo illustres demonum animarūq; substantias, sed infignes quasq; earum vires, intellectum, liberum arbitrium, actiū namq; potestatem. Coercentur autem vinculis, catenisque igneis, non eo quidem modo quo corporeis corporeis nequibus prepeditur: sed quemadmodum humanus animus terraceo huic corpori tanto federe implicatus est, vt suo arbitrio inde emigrare non possit, z tamen illum spiritum esse, hoc autem corpus nemo dubitat, non secus spiritus illi tartareo deuincuntur igni. Sed tantum refert q; noster animus hoc in quo tenetur corpus, viuificat, illi vero spūs, quibus alligantur corporeis, vitam minime prebent. Perspicua autem detrusio hec nobis fiet, si modum ordinemq; quo corpori spiritus iungitur ac deuincitur, in mediū deduxerimus. Spiritus omnis pter deum certo loco suapte natura communi physicorum consensu potest definiri. Definitum autem etiam nolentem detineri nature vigore, noster animus testatur. Quod si tāta est nature vis, vt iunctum corpori spiritum manere cogat, quanto magis omnipotēs cōditōis nature autoritas addictum loco spiritū detinere etiā inuitū potest: Definitus igitur non natura, sed vi detentus in loco spiritus, naturalem libertatē ac dignitatē qua nulli subijci corporei qua omne corpus euincit, qua omni corpori preeminet presidetq;, infelicitissimus perdidit, z se perdidisse miserrime meret, atq; merēdo ineffabiliter cruciat. Afflicta intellectus qñ sue captiuitatis erinā nō recogitare subinde nō pōt. Cūq; simul multa meditari nequeat, ab aliorum omnū que leuamē afferre possent cōsideratione phibet. Et q; meditatio pene pena non sit cū liber quis meditatur solū, nihil aduersi sentiens aut metuens: attamen vbi prebens est doloris obiectū, vbi suam vim exercet in meditantē, vbi deniq; meditatio ipsa coacta est, nihil acerbi? animū q; eiusmodi cōsideratio afficere pōt. Afflicta voluntas: quippe ab omni delectabili depulsa id ferre cōpellitur, qd dedignat, respuat, abhorret: quā maxime odit dei iustitiam, cui precipue in uidet diuinā celsitudinē magnificari in propria z ea abiectissima pena, dolet, gemit, corroditur. Afflictaur dentis actiue potentie: siquidē dñro igni addicte, nulla aut certe modica pfit erercitatione sese subiectis ad mouere rebus. Ad eo intolerabilis est, quo tāta eis vis inest, vt cōmouere nutu singula possent. Accedit ad hec, q; iugis perēnsq; est eis definitus carcer z dolor: ita vt nulla valeat minuire aut mollire aduentās conditio: sed semper vt ab initio acerbissime merere opus est: neque em detrusi spiritus obliuione mederi, meditatiōē vacare, affectus deponere, sese a dñro tñ, facere (vt aiunt) de necessitate virtutem vsquequaq; valent. Nulla eis clementie aut varietatis spēs, nulla in pretereuntis temporis euentu expectatio: sed quas luunt penas nunq; terminandas aut minūdas certissime sciunt, imo inuiti ad meroris culmen clara luce vident. Hec paucissima de spirituum penis attigerimus.

Deinceps De corporū cruciatu aliquid afferamus. Corporeū ignem esse, p. S. apud inferos corporū infestū ex nostris quidam impudētē negarūt: scripturas aut sacras que illius meminerunt metaphorice asserunt interpretandas, nō minus q; cum tinea, vermē, scurumq; ad terrendos flagitiosos minant: quemadmodum econtra cibum potūq; z humanas mille delicias iustis z sanctis in beatitudine pollicent. Quidā vero opinionem hanc tanq; absensam respuentes: in aliā vulgarem magis q; sapientem incidunt. Verum enim affirmantes ibi ignem fore, falso tamen estimauerūt eius incendio corpora ipsa affici, calore estuare, citra cōsumptionē ardere, z nihil tandem a nostro quovtimur igne, in actione differre. At hi qui et vt rationis, z lumine ce lesti perfusi secreta rerū diuināq; mysteria indagant, mediā viam sectari sunt. Atunt namq; corporeum verumq; illic ignē

flagrare, citra corporis tamē calefactionē, eius vim atq; incē-
dium irrepere in nervos, in medullasq; sentire, fibrasq; illas ar-
ripere ac torquere, equibus dolor nascitur. Corporeum quip-
pe ignem credimus, tum q; corporalis pena nullo aptius mo-
do q; per corpus infligitur. Tum q; in exponendis sacris elo-
quiis ea est lex, vt qd; proprie intelligi potest, ad metaphorici
sensum a literali expositione minime trāstatur: nā secus nul-
la defūti posset scriptura certa interpretatio. Cum autē in pe-
nā reprobōri paratū ignē saluator nō fuerit cōminatus, possi-
musq; eū aptissime sic accipere tāq; perspicue locuti, vt quid
parabolice dictū putam; et nodū in seipso querimus. Ignē
saluator noster cōminatus est, verū ignē intelligere prohibet
nihil, corporei ergo ignē fateri oportet. Non calefactū autē
tri illic corpora, sed ignē illū spirituali pariter et sensibili affli-
ctione corpora veraturū ratione dicimus. Primi orbis motu
iuxta euangelicā lectionē trāseunte, reliqua oīs corporalis af-
fectio atq; alteratio ab illo vtiq; dependens: defūti, et quēdā-
modum celestis corporis, cui primus ille inerat motus sensibi-
lis, quēdam supererit actio, qua lucet, illuminat, atq; videtur
(quā nostro vocabulo intentionalē appellamus) haud secus in
ceteris quocq; corporibus eas aptitudines atq; affectiones
estimandū est remanuras, quibus videri, tangi, audiriq; pos-
sint. Duo enī hec genera actionum corporibus inesse, neutriq;
ab altero pēdere, in his que de anima preclare scriptū aristo-
didicimus. Quocirca ignis omnis geminam in corpora nūc
exerceat actionem. Alterā: qua calefaciendo vult: et id a celi mo-
tu pender. Alterā: qua speciem non calidā tactui imprimit
sensitur: quēdāmodum anulus aureus figurā non aureā cere
imprimit: et hec ab altero actiois genere, q; paulo ante celo in-
esse dicebamus, pender. Proinde nunc vtiq; actione et agit et
offendit, quiescere autē celo illa duntaxat vacabit, que a motu
proficiscitur. Aliqua vero perpetua remanebit: hec nimirum
posterior in reprobōri corpora exercebit, seuiet, affliget. Nec
est doloris huiusmodi ratio querenda alia, q; excellentia sensi-
bilis sensus organo admort, habet enim quilibet sensus ex his
que in rerum natura sensibilia consistunt, vnum aliquod sibi
proprium ac peculiare quod philosophi obiectum appellant (vt
visus colorē, auditus sonū, olfactus odorē, quo cum tanta con-
sultatione atq; necessarie coniunctionis vinculo deuntur, vt
sine eo agere possit nihil: vt qd; diu sue facultati et potētie apte
congruit, estq; maxime accommodatum, locū distimos fructus
carpar naturalis amicitie. Vbi vero sensibile in immensū ex-
cedit, quasi dissoluta amicitia, que mutua quādā ppositioe,
certeque rationis temperamento posita erat, sensum ipm pro-
tinus irritat, laceffit, verat, torquet. Stridēs enī sonus turbat
audirum, visus actū lux immensa retundit ac dissipat: et si rigē
tē manū pte algoris magnitudine, ad ignē vehemētē ppius
admonet, prius intumit irrepit atq; cruciat incēdū, vt ho-
minem ppe cōficere videat. Ande quēso tūc ille dolor: num ex
calore iniquitatis: tā enī nihil aut parū admodū caloris inhefit,
vt si altera manu attrēs, plus frigere sentias q; calefcere, im-
moderata itaq; vis sensibilis, huiusce doloris relinquat cā. Pa-
timur igitur atq; summo dolore sensibili cruciamur, cum vehe-
menter calida absq; eo q; caleamus tāgēdo sentim; cū sensus
suscipit excellētis sensibilibus specie sine materia. Calēfatemur
esse aptū inferos corporum cruciatū. Idōc tātum pacto credi-
mus reprobōri corpora ab igne pati, et tamen non calefcere, nec
consumi. Nec quicquam obest id, qd; recte dici solet sensui pas-
siones eos perficere, nō offendere, s; eo educere, quo maxime
evadere postremo valeat. Volebat sane auctoritas illa ostēde-
re qd; he spirituales sensui passiones ab his que circa corp;
sunt alterationibus differat. Tanta siquidē est inter eas distā-
tia, quod he semper imperfectionis aliquid fecū vehunt: illas
autē puras atque sincerās cōtingit aduenire, q; nō sēmp ab
omni sefe extirant admixtione mali. Obiectum enim incompa-
riones ac incōgrue disparitates, sensib; ipsis (vt dicebamus)
maxime aduersant atque offiunt. Quocirca in promptu cā
est cur glorificatio corpori dolore excellēs sensibili non inferi.
Dote nāque impassibilitatis protectū, vehementiā obiecti ne-
quāq; admittit. Corporalis itaq; cruciat; nulla deest cā apud
inferos, subtrahit hac visione quā calētes experimur.
Et vt summā rei vno verbo complectar, corporeum supplicū
omne in hoc completur qd; malum et id corpori admortū passi-
bili, sensui percipitur, hec vbi sunt, doloris opus est secundū eā
sensitue anime partem quā affectuā dicimus. Proppter tā
ingēs tāgibilibus excessus quātus in igne est, malus cū sit corpo-

rei organi tēperamēto: dum passibilem reprobōri sensum in-
uadit, acerbissimo dolore afficit, verat, cruciat. Neque audie-
di sunt, qui nescio quam turbationem sensone harmonie adde-
re atque interponere voluerunt. Temporalis enim est commo-
tio omnis: sentire autē omne siue accommodatū siue excedens,
absque mora ptingit. Quare intēperatū immēsumque sensibi-
le suapte natura sensui non aduersaretur, nisi simul atque cō-
iunctis alterum alteri officeret: neque vniuentia contrarietas
foret, si in momēto nō cōsummaretur. Attestatur plane his
que diximus dissimilitū penarū alteratio: etenim quoniam alio
pacto ab aquis nūm ad calorē nūm, rursusque ex hoc i illas
sine dolore interstīrio aut mitigatione trāsibunt. Si enim estū
atque algore corporaliter sentiret nō solas spūales veratōes
exicipiēs sepiissime dolore vacaret. Perēns autē atque cōst-
nuus erit dolor: qm iuges ac viuaces aderūt cause, et hō ipse si-
ue moite passibilis erit alterū reparata nā, alterū culpa erigē-
te. Si igit ignē illū tartareū vere corporeū eē nō ambigimus,
si vni atque cundē demōib; hoib;que reprobis paratū cre-
dimus cōsequēs est, vt vtriq; corporeo addicti sint igni. Sed
tātū refert, q; spūis carceris afflictioe, corpa autē sensibilib; q;ue
intēditōis effusioe ptiue, ppetuo acerbissimeque torquebunt.
Arescētib; itaque hoib; pie timore tā diregehēne manifestan-
de vniuerso ordi, nobiscū bñ actū erit, si timor dñi intū fuerit
sapientie, si cū seta illū amore honesti bonarū artū, optimo-
rūque officiorū introduxerit. Ad eū acceptum spiritū timo-
ris in feruiture, s; spiritū filiorū, in quo clamamus, abba pater.
Sit redēptiois nostri leua sub capite nostrarū actionū, vt de-
mū dextera amoris illi amplexetur nos, cū tradiderit regnū
deo et patri, qui viuit et reg, gloriofus in secula. Amen. Dixi.

De ecclesia et Synodorum differentia coram Iulio. 2. in
secunda sessione concilij lateranēsi. 17. kalen. iunij. 1512.
habita.

Am animaduertā Iulio. 2. pon-
tifice max. re-
liquas omnes ecclesiasticas reipu. consuetudines
actionesque singulas, esse singulis ecclie partib;
accommodatas, generales vero synodos vniuersa-
lem ecclesiā penitus respicere, eamque tanq; finē
sibi proprium attendere: existimauit me facturum rem et vtilem
et omnibus gratam, si hodierno die primum de ecclesia ipsa,
deinde de synodis huius tēpōis, illarūque differentia ac di-
uersitate dicerem. Sed cum his diebus ex hoc loco viri docti-
simi (qui hoc oratorio munere magna cū laude perfuncti sunt)
de his fere rebus verba grauitē sapienterque fecerint: ego qui
ingento illis et doctrina infertor sum, quo meis viribus minus
confido pater sancte: hoc humiliter atque propēsus tuā huma-
nitatē et clementiā mihi propriā esse, et summis se oro, et suppli-
citer peto. Sed qm nihil est, quod homo de semetipso sine
auxilio opeque diuina possit polliceri, ad gloriosam ipsam vir-
ginē dei matrem, primū cōuertā orationē meā. Ave maria ze.

Am dilectus Christi discipulus et euā-
gelista, multa nobis ex-
phphetica illa mysticaq; visione nūtiare instituit.
de deo, de agno, de dei agnitiōe gloria, deque vterius
preteritisque tēpōibus ac reb; diuinit; reulit: atque
is etiā christiānā rēpubl. et ecclesiā cōtemplatus, in hūc mō-
dū ipse aut p ipsum potius sanctus spiritus locutus est, vidi ci-
uitatē sanctā hierusalē nouā descēdētē de celo. Magna pro-
fecto et diuina, maximāq; insup atq; oēm humane rōnis termi-
num exuperātia iōānes vidit, vidi inquit ciuitatē, vidi sanctā,
vidi hierusalē, vidi illā nouā, ac de celo descēdētē. Que est
ista ciuitas, quā iōānes vidit? que est ista, quam magister vi-
scipulo, christus apostolo, spiritus sanctus euangelistē ac vari-
figuris et allegoriis reulauit? Certe ciuitas hec christiane rē-
publ. vbi ē: que nō vallo aliquo terreno, nō caduco muroz
mentisq; ambitu cincta est, s; multitudīne copiaque innumera-
bili clausa est ac permunita. Quāvis enī huius mundane sa-
pientie antistites, certo quodam et prescripto ciuiū numero ci-
uitates cōstitui oportere arbitratī sint nimiamq; et nimis late
diffusa multitudinē summonerint, neq; inter centies cētēna
milia (vt ipsi autē cōmēciū fieri posse illū existimauerint: solū
tū christiānū gen; tāta tamq; mirabili a deo optimo maximo
cognitionis, necessitudinis societatisq; copula deuinctū ac cō-
iunctū est, vt in vnitāte maximā multitudinē, vniū vbiū ab
vno spatū amplissimum, in vna deniq; ciuitate totū terrarū
orbem complectatur. Nam cum in condenda et constituenda

qualibet ciuitate duo in primis requirantur (primū vt pibus
suis oibus ipsa constituat respub. deinde vt he partes inter
se ciuit amicitia quādā cōsensione conspirēt) licet cogno-
scere, quomodo priuatis publicisq; in rebus ambabus his p-
tibus nā hec christiana ciuitas excellat. Quod enim ea parres
oēs perfectissime respub. habeat atq; cōtineat, ea in primis sa-
cra q; sacramenta appellamus, ostēdit: q; tāte sunt efficacie et
virtutis, partim vt hōim generationes matrimonio ppagent,
ptim vt deo filios baptisate gignant, tum vt genitos cōmu-
nicatione corporis christi alant et vegetēt, deinde diuina chris-
tiani virtute corroboret, vbi corroborauiunt potestate atq;
auctoritate ecclesiasticis ordinibus augeant, mox aliquo erro-
re lapsos cōfessione restituāt, et postremo humanis culpis ab-
luendis sancti olei unctione perungāt. Propter hec autem diui-
na et preclara munera multa habet alia hec ciuitas cumulatissi-
me, habet nāq; apostolos, habet euangelistas, habet prophē-
tas, habet pastores, doctores, martyres, habet sermones scien-
tie, sermones sapientie, genera linguarum, interpretationes
sermonū, discretionē spiritūū, gratiā fantarū, fidē, vaticinia,
miracula, et eam celum claudendi, rursum apertēdi potestātē:
vt quicqd in terris ligauerit, quicquid soluerit, deus id cōst-
nuo in celo dissolutū vel ligatū sit. Et q; hec magna maxi-
māq; sitis: tū nō fuit tot tātaq; ecclesiā habuisse, nisi et an-
gelorū reuelationes, illuminationes, defensionēq; habuisset.
Quib; oib; actionis nostre cōtemplationisq; studia non tuert
mō ac defendere, s; propēsius etiā et augere, et ornare, et pfi-
cere conat. Cuius igit hec diuina illis reipu. ptiū illustrat,
q;us nulla vnq; alia vel meliorib; vel ornatioribus illustrata
est. Quod autē ciues ipsi arcti in hac copulatusq; q; in ciuitate
alia cōmunitate deuincti, vel hinc ptiū manifeste, q; hōi tā
ciues sunt apt aduēne, s; ciues sanctoū, sed domesticū dei, sed
mēbra christi: et ita vniū elusdēq; mystici corporis mēbra, vt
aliq; alij et mēbra sint, et quemadmodū sunt, mutua se cōmu-
nicatione ac societate cōiungant. Quā igit hec ciuitas ex perfe-
ctissime reipu. partibus perfectissimā cōstituat, ipsiusq; ciues
interiore et cognatiore q; omnes alie societates genere colligē-
tur, ptiū certe hanc vbi alij esse digniorē, perfectiorē, excel-
lentiorē, ipsamq; prestare omnibus honore, decorē, et (qd; maxi-
mū est) humana beatitudine ac felicitate. Quāq; enī ciuiū
nis ciuitatis proprium esse videtur, sufficienter ex se beneq; ac
beate viuere: nulla tamen alia nisi hec nostra hoc ipsum habe-
re cumulate ac largiter potest, sed ne imitari quidem. In alijs
nāq; finis ciuiliū amicitie, et societatis est optima inter se ho-
minum coniunctio: in hac vero nostra, in qua heredes dei o-
mnes coheredes autem christi sunt ad deum ipsum vt propriū
christiani generis finem cuncta referuntur. Idēcum ita sint,
recte christi ecclesia, non tam ciuitas ab apostolo christi q; ci-
uitas sancta a viro sanctissimo commemoratur.

Id autem Patres (vt nūcios alloquar) mox extrema
oratione ad hūc summū pont. caput oīm
reuerfurus, id inquit patres qua et ego quocq; ratione demon-
strauero, quēso intelligite. Sacritas ipsa (vt a diffinitioe inci-
piam), vtiq; dionysio aristopagite placet) immaculata, libera, p-
fectaq; mūdita est. Proinde tamēsi hoc summis antiquoū
nōrūq; rōnib; firmatū sit, in deo vniuersorū auctore et guberna-
tore, oīm rerū nās excellētias dignitatesq; pssidere: de; tū ipse
pre his omnibus ppiā ita sibi vēdicat sanctitatē: vt etiā sum-
mi philosophi, dei subfātā mūdita et sanctitate definierēt. Nā
cū inuisibilia dei per ea q; facta sunt, sempiternā quoq; et ptiū
tem ac diuinitatē intellectu cōspicerēt, vellentq; dei nām et vo-
luntatē, ac quicqd in deo est, vnica alijsq; rebus incommuni-
cabili pppietate exprimere: nō ptiū qdē, nō diuinitatis, aut
reliquis tāte maiestati cōsentaneis nōb; vti sunt, sed mūditiē
et sanctitatis significatiōib; libā em. deitatis substantiā, a
totius potētie macula et labe libera remotāq; esse ppendētes,
illāq; ob id esse dicētes actū purū, eandē certe ipsam diffinitioē
ne hac mūdissimā esse sanctissimāque dixerunt. Nec mirū
si talis tātaque sanctitas, tū in mētibus hominū et numinis
habuit et maiestatis: quandoquidē intelligētis etiam beatiss
(quas angelos dicimus) hymnū carmēque deo ppiū consti-
tuit: angelū nāq; atq; archāgelū, cherubin quoq; et seraphin re-
petitis ingeminaisq; vocibus, sanctus, sanctus, sanctus, pro-
clamant: quo fit vt dei quoq; ciuitatē (in qua magnus domin;
est) debeat sanctitudo. Atq; hāc partē q; paucis demōstrari
pōt) beuissime ostendam. Omnibus rebus, tum natura, tum
arte constitutis, hoc principio attributū ingeneratūque est, vt

cū alie alijs iungende sint, pari mutaq; dispositione ac simili-
tudine cōueniāt: hoc ipse forme finē materie recipiētis merita
distribute testant, hoc ad ppiā peculiaritāq; munera obēda
apte appositaeque nostrorū mēbriū habitudines manifestāt:
denique hoc cōfirmāt innatē materis ipsis (vt ita dicā) partiē-
tie, quibus ipse res hominū artificio subiecte obēperat. Ihec
nāq; oia et reliqua id genus, siue nā siue arte componēda sint,
nisi primum amica inter se cōsensione conueniant componi
coniungive nō pnt. Quā igitur sanctitas et munditia ppiā deo
sit, illiq; cōueniat maxime, cūq; cōiungēdas res ipsas habiles
inter se ad cōiunctionē eē oporteat, nemini dubiū esse puto ec-
clesiasticā ciuitatē, que deo cōiunctissima est, purā, mūdā, san-
ctam, immaculatāq; existere. Veritate etenim prima, qua cō-
firmatur, ac in qua fundatur, et errorū oīm experta pura mēte
perseuerat, et dilectione ppetua, qua ipsa in xpo et christus in
ipsa manet vsq; ad seculi cōsummatōē, ab omni vitiozī for-
de et cōtāgione remota est: atq; ita virtute bonitatēq; pfectē ac
vallat, vt neq; mois, neq; vita, neq; infantia, neq; futura, neq;
altrudo, neque profundum, neque creatura alia illam possi-
lit a christi amore separare. Recte igit ciuitas hec nā (q; hūc
de oīm celestib; ptiū ptiū) a deo pollet sanctitate oibus ea
ceteris mundi dignitatib; potestatib; imperijs antecellit, sa-
tis eē arbitror huius ciuitatis demōstratā sanctitatē. Que et
uitas q; sancta est, iure optimo a sancto spiritu nomē illi impo-
sitū est pclarissimū. n. hāc sanctā ciuitatē hierusalē appella-
uit, q; pfecto nomē ob hāc eā adeptā est, q; hierusalē nō mō
pacē ipsam, sed ea etiā q; pacis sunt innuere, sanctorū interpre-
tatione tradat. Tria igit in hoc sūt, nā et hoc hierusalē atq; pa-
cis optimū est, et id verū hūc ciuitatis nomē, et postremo hūc
ciuitatē ita ppiū, vt nulli preterea alteri vere cōuenire possit.
Optimū certe est, nā optima res pax est: deoq; magna et diui-
na, vt vniuersa creatura hāc appetere, et q; desiderare videat
tur. Quā em pax ipsa (aug. teste) tranquillitas ordinis sit, et trans-
quillitas ordinis tūc sit, cū seclusis contrarijs quib;q; ordo
conquiescit constāt res oēs (siquidem naturaliter fines suos
appetāt, et impediētia cuncta summonere contendāt) pacem
appetere, pacisq; et quietis fructus vt adipiscant, summa ope
laborare. Quod autē hierusalem pacisq; nomen verū nostre
ciuitatis nomē sit, is testis bon; est, qui dixit et factus est in pa-
ce loc; eius: dei scilicet qui et huiusce vrbis fines pacē posuit:
et tantā in ea voluit propagari abūdantiā pacis, vt ciues ipsi
non mō cum deo pacis auctore et pncipe, non modo inter se o-
mnes pacē haberent, sed singuli etiam pacis tranquillitatisq;
abūdantiā, et intelligendo in veritate, et appetendo in ipsa boni-
tate cōquiescerent. Ea vero pax, hec vbi hierusalē, hoc sanctis-
simū dei hominumq; domicilium, non quidem impiorū ho-
minū est (qui quomodo nō vera bona sectantur, ita nec veram
pacem inquirunt) sed illorū est patres, qui pacifici sunt, qui pa-
cis domum vnanimes inhabitant, qui pacem his qui prope-
er his qui longe sunt annuntiant, qui his ad quos diuertunt,
pacem deferunt, et cū hospitio recepti nō sunt, redeuntē ad
se pacem ipsi recipiunt. Illorū est hec sanctissima hierusalem,
que ex viuīs lapidibus cōstruitur, de qua dauid loquitur: et cu-
ius portarū fere ac claustra a domino cōfortantur. Idē est il-
la hierusalē patres in qua sicut paulo ante inter diuinas res
perfectū est, rex pacificus pacē relinquit nobis, pacem suam
dat nobis. Sed nō quomodo huius mūdi hominēs dant, ipse
dat nobis, hi enim pacem dāt vt molestia carcant: sed pax ibi
vera non est, vbi nec vera concordia est, nec corda hominum
coniuncta, sed disiuncta sunt. Ea aut pax quam christus dat,
et que in testamento pacis et in hierusalē inuenitur, ea est pa-
tes, amoris vinculi, tranquillitas animi, simplicitas cordis,
consortium diuinitatis. Quis vnquā vidit vel audiuit talia:
quid fuit vnquam tam singulare, tam nouum, tā inusitatum?
Pax christi non mō corda nostra et nostras intelligentias eu-
stodit, sed omne etiā et humanum et angelicum sensum erupe-
rat: omnib; homo sanctus vocatur, qui scriptus, et qui relicto;
et qui residuus fuerit in hierusalem. Hanc itaq; preclaram
in mutatione mundi rerum nouitatem vidēs iōānes, ciuita-
tem hanc non solum sanctam, non solum hierusalem: sed no-
uam etiā hierusalem spiritu sancto dictatē appellauit. No-
ua est enim: nam qui in throno sedebat: et qui de thesauro suo
noua et vetera profert: noua in ea fecit omnia. Fecit namq;, vt
neq; languesceret aut veteresceret vnquam, neq; senio confice-
retur. Et quo fit: vt hec longe sitioigne dignitate atque au-
thoritate eminentior hebreorū synagoga: que per antiquo

De Synodorum differentia.

legis vetustate consumpta, cultum et notitiam veri olimque promissi dei filii solita pertinacia atque animi obstinatione repudiavit. Nam cum in synagoga ipsa in hodiernum usque dies verus homo sit, vetus lex, vetus fermentum, pristina conversatio in nova certe hac hierusalem omnia nova sunt, novus cor, nova lex, novus homo, nova conspectio. Que enim maior novitas esse potest, quam deum hominem esse, et rursus hominem dei, eundemque verum deum ac hominem, clavis confixum, spiritus coronatum, et innumeris affectibus contumeliosis, non alijs ipsum armis, quam cruce, quam morte, quam vulneribus inferni vicisse, celos ascendisse, ad patris dexteram confedisse, propterque suum nomen ac legem cruciatos, et gloriam et honorem et felicitatem perpetuam accepisse. Quid quod illi discipuli rudes, pauperes, abiecti obscurique homines, cum universas fere terras orbis ignominie tenebris involueretur, et erroribus ac suppositionibus sceleribusque obteperaret, tot atque tantis, ut demones omnium gentium dominarentur, ac summo opere ab hominibus colerentur, hunc tamen ipsum mundum inmundum hi christi discipuli, hi ex infima plebe viri contra synagogas pontifices, contra mundi imperatores, contra humani generis hostes, contra leges, consuetudines, opinioniones, non armis, non opibus, non vi aut ferro vicerunt: sed fide tantum spe et charitate superaverunt, purgaverunt, illuminarunt. Tam autem propria est nostre ecclesie divina atque sempiterna novitas hec, ut nulla hominum etas fuerit, nulla unquam civitas aut respublica, que non ab hac christiana ecclesia cuncta acceperit, que filiorum dei adoptionis perpetue exultet. Nam (ut a domino thoma preclare scribitur) summum illud dei beneficium, quod nostri gratiam appellant, et quo dei filij efficiuntur a deo novum testamentum est, ut a mundi creatione sancti sanctique omnes quatenus nature divine participes fuerunt, eatenus sub novo testamento comprehendantur: ad quod veteris omnia sunt referenda. Verum cum hoc fieri nequiverit, ut ex ceteris hec divini humanique consocii novitas ex terra terrenisque rebus diceretur (quod enim natum est ex carne, caro est, et quod natum est ex spiritu, spiritus est) par certe et consentaneum tunc fuit, ut de celo civitas hec sancta et nova hierusalem descenderet. Descendit namque de celo vides hec nova: cuius fundamenta nec in poetarum significationibus, nec in humane sapientie persuasibilibus verbis, neque in cuiusvis mortalis aut create voluntatis appetitu seu opinione facta sunt: sed que in moribus sanctis, hoc est in patrum charum figuris, in prophetarum testimoniis, in piectionis apostolorum, in supplicis martyrum, in admirandis christi operibus, in sanctorum proborumque hominum purgatissimis meritis, in virtutis denique et spiritus ostensione inecussa ac firma pserunt. Descendit autem de celo non gressibus corporis, sed imitatione ac similitudine. Illius namque exemplo, que in celis in rebus, beatissime, huius que in terris est regimine constituit deus, ut illud non penes omnes aut multos, sed penes unum christi vicarium et dominici gregis pastorem constituit. Nam sicut in hierusalem illa que in celis est mater nostra, vultus tamen dei est iesus christus: ita in hac hierusalem illi filia, que christi sanguine irrigata et matris est illustrata splendoribus, vultus tamen princeps est vicarius christi, et potestatem maximam, cui omnes descendentes hierusalem cives et incolae, non solum ut separatim singuli, sed etiam ut simul universi obedire debent: quemadmodum qui in superna sunt hierusalem sancti, cum singulati, tamen universi divinus ac simul omnes, vni omnium creatori subsunt, parent et obtemperant. Ut vero preclarissima hec sint: ut dicat forte quis, cum his temporibus due nobis ecclesie et due synodi proponantur (ut romana, pisana altera) utrum ambe de celo descenderunt: Alteram enim earum tantummodo descendisse necesse est, siquidem christi sponsa una est. Sumite me hoc in loco patres, respirare paulisper: nam quid a vobis in hac re constituendum sit, paucis dicam.

Quinque christi

Ecclesie conditiones, nobis (ut videmus) sanctus evangelista proposuit, illam enim in primis esse civitatem, deinde sanctam hierusalem post, tum novam esse, et de celo postremo descendisse affirmavit. Illam igitur synodum et in terris ecclesiam militantem, quam de celo credimus descendisse, eosdemque esse prescriptis conditionibus, et in celo triumphantis ecclesie formulis, proculdubio reperiemus. Eam vero que a supernorum imitatione prolapsa in pieceptis ab illis deflectit viam, non vti que de celo descendisse, quin potius ab inferis ascendisse iudicabimus. Hoc quando ita se habet, non descendit de celo patres pisana nuper patrum illorum ecclesia, non descendit de celo infans vbiq; et infans ceteris, non tantum de celo facinus. Non descendit inquam, sed ruit. Quamobrem: quia

non observat ea que celi sunt, non imitatur que celorum regni esse traduntur. At quare hoc rursus: quia priorius altera est a reuelatis apostolo conditionibus. Ut autem eas congruo ordine percurramus, quis vestrum putabit patres illum concilium qui vnius tantummodo nationis est (si tamē vni est, et non dimidiare vel nulli? porius gentis legitima coitio) de putabit illi universam coegisse synodum eius civitatis ad quam fortitudo gentium venit, ad quam multitudo maris conuertitur, ad quam oēs per circuitum orbis terrarum congregantur, cuius minimus in mille est, et parvulus ingentē fortissimā: Tantum enim abest ut ecclesia, illa pisana vera dei civitas sit, quam abest ut sancta et legitima sit: atque recedit a candore sanctitatis, quam ad erroris sordes accedit, accedit autem plus tanto, quanto magis et petrum ecclesie, et papam concilio, et suo conciliabulo summum verum certumque christi vicarium subficere conatur. Quod tamen nil aliud est mea sententia quam nature ipsius rationis ordinem pervertere, et filios patri, et membra capiti, pastores ipsi suarū greges ovium preficere. Sed et illud perspicuum est, hierusalem nomen illi ecclesie nequaquam convenire: propterea quod nec pacem habet, nec ordinis tranquillitatem, quod tā excellens ecclesie ordinem subvertit: utpote quod contra romanam ecclesiam togata armataque bella commoverit: queque ad quoscunque diuenerit, non modo pacem illis non attulerit, sed spem omnem pacis funditus euerterit, que singulati omnia commovent, nisi intelligere nullo etiam plus quam vellem esse manifestum. Non igitur pisarum synodus, synodus hierusalem est, sed civitas ac turris babel potius: que in terra fenat confusione fecit, et concordiam edificantiū disiecit. At dicent nonnulli: Saltem una ex multis, et quarta ex quinque prescriptis conditionibus pisana cetui convenit: novitas scilicet. Quid enim tam novum et inusitatum ac mirabile est, quam esse qui contenti efficiere: ut miles duci, et filius patri, domino servus imperet, oves pastori, dentes pedes et cetera membra capiti: Fateor equidem et ego quod non haec esse, sed tamen aliena proposita ab illa sempiterna sanctissime civitatis novitate. Nihil enim inter hanc illamque interest novitatem, nomen vtriusque commune est, sed res et significatio diversa. Hec enim hierusalem novitas a spiritu sancto est, et eterna est, at illa pisana vni tamen obediētia et ecclesie pars tunc efficitur, cum scilicet illius tempore, res ita maxime potestates habebantur, ut nullus eorum aut certus quidem, aut absque ambiguitate verus petri successor existimaret. Hec itaque nunc pisana novitas constanter tunc ortum habuit, et emanavit, basilice repulsa, et explosa est atque, his etiam temporibus (si vos viri eritis) interibit: quemadmodum sub eugenio quarto summo maximoque huiusce sedis pontifice repessa est. Neque enim de celo descendit, atque ob id diuturna non est neque vnius principatum amplectitur, qui et in illa triumphante ecclesia est, et hanc militatē conservat: quemque synodus pisana amplecti deberet, si de celo descendisset et nunc vniuersi regimini (vni facit) multi. Sed igitur ab hac christi pisana ecclesia discrepat, hec enim fidelis est, illa caullantia: hec domesticorum dei, illa ab errantibus hec christiana hominum, illa vero eorum qui christi vestem conspiciunt, et a mystico christi corpore mystica christi membra se iungere non verentur. Habetis patres, quid de pisana synodo communiter constituendum sit, nunc de nostra laterana et de sensu animi mei pauca dicam.

Eum ecclesia

Pisana de celo non descendit (ut videmus) et altera ex propositis descendisse necessarium sit (hoc enim posuimus paulo ante) per ecclesiam nostram, quam lateranensem synodus perfecta refert, diuinam illam esse civitatem, que habet sanctitatem, propriam, pacisque abundantiam, et eterne novitatis aymos et sinceritatis panes, queque cum vno summo vnius christi vicarij principatu, de celo descendit. Hec tamen magno nobis esse debeat argumētum, concilij nostrum rectum, sanctum atque legitimum esse: huc accedit tamē primū quod concilium hoc a rom. pontifice indictum, inchoatumque est, deinde quod preclara nostrorum maiorum concilia non imitatur modo, sed eorum etiam multa apostolica splendoris presentia exuperat, quod eisdem postremo propterea quod presentia hac illustrat, dominus promittit spiritum veritatis omnes illi veritatem esse patefacturū. Que cum ita sint nequaquam illis assentior patres, qui solo concilij nomine audito, rem sanctam et vtilem continuo arbitrant effectam esse: propterea quod qui aptius et calidius fallere consueverunt, hi prorsus rebus honesta vocabula pretendere sunt soliti. Et tamen concilium illud probo, quod suis partibus omnibus absolutum perfectumque est, quodque illa habet, tantum

De dei infinitate

que et necessaria concilio sunt: et a sacrosanctis requiruntur atque expectantur. Expectant autem multa hoc tempore, et requiruntur: atque hec potissimum, ecclesie vni reformatio, morum probabentium restitutio, exortio iam scilicet oppressio, coersio infidelium, reuocatio hereticorum, roboreatio optimarum legum atque sanctorum, que ad salutem vniuersae fidei christiane pertineant. Atque illa etiam quae passim depauperata et deformata cernimus, et ecclesiasticae dignitates bene meritis tribuant, virtutes premijs honorent, vitia autem sepe puniantur, aut saltem ab honoribus et premijs arceantur. Hoc enim nostrum lateranensem concilium, quod pia origene et ab autore suo sancte et legitime inchoatum est, si ad proprium quodque et cognatum finem corrigendi atque emendandi, que de tota sunt praeterita, nulla erit ratio, quare qui contradicere aut villo pacto opponere se voluerint, temerarii, amētes, scelerati aut vili neque huiusmodi homines non merito existimantur. Quare si concilium hoc nostrum cum fine exitumque habere desideratis, quae sanctissima semper floridissimaque concilia habuerunt, de his patres (que iam dixi) providendum est diligenter: atque de hoc celeriter omni cura diligenter constituendum, quod neque hodierno die dissimulare possum, neque silentio villo pacto praeterire. Factantur enim voces (que etiam ad aures meas perveniunt) percussum pastorem, oves dispersas, pisana synodus summo pontifice et in terris deo potestate auctoritate interdicta. Huiusmodi ecclesia patres, et dissensionibus involuit novis quibusdam reari et perturbari malis iam pridem vidimus: sed hec tanta, tam critica, tam periculosa haberi concilia a patribus illis, quae quoque vni putauit: Hunc quicquid est: quantum ad vos delatari dedecus, et facinus admittit, si videtis, memoria tenetis praesens: legistis enim quod plurima. Quid aliquando viri clarissimi et sapientissimi in calcedonensi synodo contra ephesinam secundam, et illius principem discoriorum quid in constantinopolitana (que octava fuisse dicitur) contra totum omnem discordiarum fatorem decreuerunt, propterea quod ephesinus census graueret errauerit, discoriorum in leonem vidis episcopum sententiam scriptam: fortius autem non solum absque romani pontificis auctoritate concilij congregauerit (quod quidem alienum est ab homine christiano) sed in nicolaum etiam summum pontificem anathema protulerit. Quemadmodum igitur concilium pisanae fortius discoriorum secutus est delinquendo, ita vos consulendo atque animaduertendo, celeriter synodum calcedonensem, illamque constantinopolitanam imitemini, incumbite patres ad ouium gregem, ad pastorem auctoritatem, salutemque ecclesiarum omnium respicite, puidete (quod ipsum et facile factum est, et fieri debet) providete patres, ne quis talia posthac unquam non modo perpetrare, sed ne cogitare quidem aut desiderare possit.

Verum

Ne sanctissimo concilio nostro in tot adversis rebus ad communem salutem et conferuandam et amplificandam legitimam praesidia desint, quin potius (quod omnibus experitur, desiderisque postulatur) ad debiti finem perueniat, ad te conuerto, iuli pontifex maxime, quia abs te peto, que tue duntis, tue dignitatis, tue potestatis propria sunt. Antea enim cum in singulis rebus insistebamus, alios ordines ecclesie infirmos sumus allocuti: nunc de summa rerum dicam breuiter, summum principem et caput omnium appellamus. De itaque patres beatissime obsecro atque obsecro: tua enim post deum maxima est potestas, tuum est imperium, tua reipsum gubernatio, christiane fidei defensorio obsecro inquam et obsecro, hoc omni studio cures atque efficias, ut hec synodus lateranensis per te congregata, quemadmodum ecclesia quam refert, de celo descendit (ut iohannes vidit) ita cum illa rursus ascendat in celum: hoc enim vniuersi totis de uoribus animis deprecamur. Alsequetur autem hoc, te volente, teque imperante, si tu ipse pater sancte, omnipotens dei cuius vices in terris non solum honore dignitatis, sed etiam studio voluntatis gerere debes) potentia, perfectione, sapientiamque imitaberis. Atqui ut in primis potestatem imiteris, accingere pater sancte gladio tuo, tuo inquam accingere: binos enim habes, alterum tibi reliquisque huius mundi principibus communem: alterum tibi proprium, atque ita tuum, ut illum alius nemo nisi a te habere possit. Hoc itaque gladio tuo (quod ecclesiastica potestatis est) accingere potestissime: et accingere super femur tuum, id est super vniuersam humani generis potestatem. Cumque accinctus fueris, tum inter de cetera errores, contra hereses, contra dissensiones, denique contra inferni potates, erroris, heresum, et dissensionum auctores, nec intende solum, sed etiam prodece, et regna. Procede in primis, et prospere prodece gentes, que bella volunt dissipando, tum regna, sacerdos et rex quae pacem, sunt cogitando, inquirendo, persequendo, is namque idem quem imitari debes, et rex regum est, pacis

Questio vnica.

99

princeps, et dominus dominantium, rexque pacificus. Hanc autem summam potentiam tuam, diuina perfectio comiteretur, perfectio hec misericordia est: quia pater ille celestis et perfectus, solem suum ori facit super bonos et malos, pluitque super iustos et peccatores. Nam si tanta vbiq; misericordia praestabis, ut non modo amicos, sed inimicos etiam ac hostes ad tui nominis reuerentiam ad apostolice sedis cultum, ad christi ecclesie unitatem, ad huius concilij manifestam professionem venire compellas, recte pater sancte, dei perfectionem imitaberis humano more. Nulla enim de virtutibus omnibus, nec admirabilior, nec excellentior misericordia est, nulla magis principi propria, nulla potest summe cognata magis atque amica est. Hec te pre regibus terre excellentissimam, hec te vniuersis populis adorandam, deoque insuper te et gratum et amicum et simillimum reddet. Verum cum multis multarum nationum gentiumque viros clarissimos per dei tuamque misericordiam ad hanc synodum venturos accessurosque existimemus vna se tibi ad hanc rem offert diuina sapientia: a fine ad finem fortiter attingit, et disponit omnia suauiter. Huius nuper exemplo, a fine ad finem tum attigisti fortiter pater sancte, cum iudicio concilio hoc atque inchoato, vniuersos ad bene de christiana repera sperandum excitasti. Dispones autem suauiter, prouidens de sapienter, ne vocati a te iuste queri possint, se, ut par erat: in te tanta expectatos non fuisse. Quare postquam hodierno die (quod bonum, faustumque felix sit) de singulis que ad huiusce sanctissime synodi conseruationem et statum spectare videbuntur constitutum fuerit, tum de his quoque constitutur nationibus que quum intellexerint romae et a romano pontifice concilium synodumque haberi, et desiderari se atque expectari, cuncte proculdubio nobiscum vna ad christiane religionis disciplinam, ad apostolice auctoritatis maiestatem, ad communem fidelis populi salutem, ad labentium rerum restitutionem, ad totius praeterea ecclesie defensionem et rem: conuertentur. Sic namque hoc sacrosanctum concilium in celum ascendet, cum catholica ecclesia quam refert et quam iohannes ciuitatem esse, sanctam esse, hierusalem nouamque esse, atque de celo descendisse contemplantur est. Dixi.

Orationis Thome de vico Caietani Cardinalis sancti Xisti, finis.

Thome de vico Caietani, Cardinalis sancti Xisti, sublimissima de dei gloriosi infinitate intensius, Questio.

Utrum deus gloriosus sit infinite virtutis. Questio vnica.

Veritur Utrum deus gloriosus sit infinite virtutis. Et arguitur quod non. Primum. Quia aut deus mouet celum effectiue et immediate, aut non effectiue, sed ut finis tantum: vel effectiue et mediate. Si primo modo, est infinite virtutis: ergo motus celi esset in non tempore, quod est contra sensum. Consequenter patet ex 8. phys. tex. 79. et primo celi, tex. 52. et secundo celi, co. 8. et alibi. Si secundo modo aut tertio, est infinite virtutis, ergo haberetur in rerum natura vna virtus, que si moueret effectiue et immediate, motus fieret in non tempore. Tunc ultra, sed possibile est virtutem illam infinitam mouere effectiue et immediate: ergo possibile est ea sequi motum in non tempore, quod est impossibile simpliciter. Prima consequentia ex antedictis est euident. Affirmatio vero ultimi antecedentis patet ex eo quod virtus infinita nec est alligata causalitati finali motus nec mediate causalitati effectiue eiusdem, quin possibile sit ipsam ab his absolui, alioquin infinita virtus non esset. Si dicatur quod hec ratio supponit deum agere naturaliter, id est non quantum vult, sed quantum potest: et quod hoc non est necessarium: quia deus est natura intellectus: cuius proprium est agere secundum intellectus sui distinctionem: ut artifices facere videmus: et consequenter deus tanta velocitate mouet: non quin plus possit, sed quia sic explican de sue arti expedire videt. Contra hoc primo. Quia saltem haberetur intentum secundum aristot. 2. auct. ceterosque philosophos, tenentes deum licet intellectualem, naturali tamen necessitate agere. Demonstratio siquidem posita in primo celi, tex. 90. ad ostendendam unitatem mundi, manifeste supponit hoc: ut patet ex dubio ibidem moto ab alexan. et auer. et san. tho. et ceteris. Genatio etiam numeri intelligentiarum lucta numerum motuum celestium in 12. met. tex. 4. hoc idem ponit. Numerus enim motorum non aequatorum, non potest ex motuum numero efficaciter concludi: cum posset facile quispiam dicere, plures motus ab eodem excedere motore fieri. Inconueniens quoque

Opusc. Caiet.

HA

De infinitate Dei

Ita. scz primus motor est infinitus: loquitur de mouente tēpo-
re infinito ex parte mobilis: vt pz ex ratione. pbante ipsam: cō-
diuidit em tps mobili. minor aut ista loquitur de mouente tem-
pore infinito ex parte magnitudinis, seu spatij sup quod sit mo-
tus: vt pz in motu celi. Primus em motor nō aliter mouet tem-
pore infinito, nisi qz mouet celi tempore infinito. Constat autē
qz nec tps, nec motus celi habet infinitatē ex parte mobilis: sed
ex parte spatij infinites pertrāseundi. Constat autē qz ad mo-
uendū tpe infinito primo modo, requiritur virtus infinita: vt
pz ex demonstratione arist. tex. 78. z hoc siue virtus illa sit cor-
porea siue incorporea, permanet verū, z qz ad mouendū tēpo-
re infinito secundo modo, nō requiritur virtus infinita: vt patet de
motu orbis lune: qui est virtutis finitē z sufficiens est mouere
motu eterno. Eodē siquidē vigore, quo semel pōt mouere suū
orbem, pōt infinites iterare motū illum: qz est inalterabilis et
inmutabilis virtutis: z vt dicitur in 8. phy. tex. 85. semper si se
habens tū se z ad mobile, semper idem faciet. **¶** Et vt clarius percipiat modus questionis, sciendū est ex 6.
phy. longo processu, quod tēpus motus conditūditur mobilis, z
conditūditur magnitudinē, super quā est motus. Et si dūpt
infinitū esse contingit. Ano modo ex parte quātitatis mobilis.
Alto modo ex parte quātitatis spatij. Mobili quidē cōdiuidi-
tur tēpus: z ex eo infinitatur: qz si aliquod certū signū in ali-
quo spatio designatū sit pertransēndū, prius pertransit ab
vna parte mobilis qz ab alia, z si pertransēndū est a pluribus
mobilibus, inaequalibz vno decem cubitoz, z altero viginti zc.
z ceteris paribus quera quantū erit tps mensurās transitus
istos: manifeste patet qz si mobile decem cubitoz trāsit illud
signū in vna hora quod mobile viginti cubitoz pertransibit
illud in duabus: sicut etiā illudmet signū prius transit medie-
tas mobilis qz totum. **¶** Porro em seruata equalitate motus,
qzto mobile est maius tardius pertrāsit signū illud: verbi gra-
tia: si primis orbis z orbis lune equaliter mouerentur, signa-
tum punctū orientis orbis lune tanto citius pertransiret qzto
minor est primo orbe. Ita qz quando orbis lune peregisset suū
transitū, forte adhuc nec millesima pars primi orbis punctum
illum orientis trāsisset, z idē est in motu recto. Ande si infinitū
est mobile, infinitum necesse est esse tēpus, in quo datum signū
pertransēndum est. Magnitudinē vero cōdiuiditur tempus,
z ex ea similiter infinitatur: qz finitū mobile prius transit vnā
partem magnitudinis qz aliam, z sic ceteris paribus qzto ma-
ior fuerit magnitudo pertransēnda, tanto maius erit tempus
mensurans motū: z si infinita infinitū: vt in moribus pcessus
manifestū est. **¶** Nec refert in proposito, an magnitudo seu spa-
tij coincidat ratione materie in idē realiter cū quantitate mo-
bilis: vt in motu celi cōtingit. Non em est aliud spatij pertrā-
seundū a primo corpore, qz quātitas ipsius vt auer. dicit in 4.
celi. cō. 4. 6. Patet em qz celum prius pertrāset partē spatij,
que est ab oriente ad meridiē, qz illam que est a meridiē ad occi-
dens: nihilominz qz si ibi esset realis distinctio quātitatis spa-
tij z quantitatē mobilis. Si nō refert in proposito, an quan-
titas spatij quātitatē temporis augeat, ex quantitate suarū
partium nūqz ab illo mobili pertrāsitariū: vt contingit in mo-
tu recto z prima reuolutione circulari: an ex quantitate earū-
dem partū que pluries pertransēnde sunt: vt contingit in re-
flectione motus recti, z in secunda reuolutione circulari, z de-
inceps. Spatiū enim idēz secundo pertrāseundū, alterius spa-
tij equalis primo rationē habet, z perinde quantificat z exten-
dit tempus, ac si alterum equale primo esset (seu vt melius lo-
quamur) ac si esset altera pars totalis spatij equalis primē p-
ti, z similiter est de omnibus reuolutiōibus circularibz. **¶** Ex
his igitur patere possunt tria. **¶** Primum, quod tempus quo mo-
uetur celum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, sed
magnitudinis seu spatij: quia celum corpus finitum est: z ideo
tempore infinito mouetur, quia spatij ab oriente in occidentem
infinites peragitur. **¶** Secundū, quod tēpus quo probauit arif.
in tex. 78. non posse fieri motū a virtute finita, est infinitum ex
parte mobilis: quoniam manifeste ibi sit diuisio temporis se-
cundum diuisionem mobilis: dum augendum proportionali-
ter dicitur fm augmentatiōē mobilis z motoris, vt contra pro-
teruos syllogizetur sic. Quātitas temporis aucta z diminuta
proportionaliter fm augmentatiōē z diminutiōē poten-
tie motoris z quantitatē ipsius mobilis, est qzitas se tenēs ex
parte mobilis, patet ista ex terminis: z ex septimo phy. text.
xxxvj. sed quantitas hec tps, de qua loquit arif. est huiusmo-
di: vt patet de se: z auer. in cō. expresse asserit cū ceteris expōsi-

Questio vnica.

toribus, ergo. **¶** Ex his autem liquet tertiū principaliter inten-
tū: quod scilicet processus arist. non sufficienter videtur pro-
basit minorē scilicet primus motor est finitū infinites: sed equi-
uocationem videtur commisisse in medio termino, qui est mo-
uens tpe infinito: dum in maiore prosyllogismo, qz fuit conclusio
tex. 78. sumitur pro tempore infinito infinitate se tenente ex
parte mobilis: cum dicat, omne mouēs tempore infinito est vir-
tutis infinites: z in minore sumitur pro tpe infinito infinitate se
tenente ex parte spatij, cū dicitur: si primus motor mouet tpe
infinito, restat igitur ambiguitas non parua in hoc processu.
¶ Omisiss aut opinionibus pluribus, que a diuersis de vi hu-
tus demonstrationis dicuntur. Seco. in quolibet, qz vñ ad pri-
mū credens fm arif. primū motorem infinitū vigoris intensi-
sue, dixit hoc cōcludi ex eo quod mouet a se: quia quod mouet
a se, est a se: z consequenter habet plenitudinem actiuitatis et
entitatis, que absqz infinitate intensiua nō est. Egidius vero in
8. phy. credens idem, dixit hoc cōcludi ex eo quod totus mo-
tus infinitus est proprius effectus dei: quia quod potest in in-
finitum motum quo ad suam totalitatem, potest nihil minus
in ipsum, tā si sit vnus mobilis absolute qz si sit vnus mobilis
infinites iteratū, z cōsequenter est virtutis infinites: quia a
ppria causa effectus recipit mēsurā z speciem. **¶** His in quā omis-
sis, quia absqz probatione dicta sunt, quod mihi videtur scri-
bendum est. Arist. n. z (vt melius dicamus) extraneum valde
est quod arif. medium terminum tacuerit, z tñ studium appo-
suerit circa id, sine quo sua ratio ex tacto medio teneret: vt co-
diect. Non. in 8. phy. aliud medium assumitur, nisi mouere
mouere tpe infinito, z de hoc magna sollicitudo fuit, quod exi-
git virtutem infinitam. Constat autē quod hoc abstrahit a mo-
uere a se, vel non a se: z qd motiōi a se accidit, quod sit in in-
finito tpe, nihil. n. minz cōcluderetur, si esset in tempore finitō:
vt ipsemet fateatur. **¶** Nec vñ ratio dicens, quod infinitas non
dependens, sed prima est proprium medium ad virtutem in-
finitam: qz fm hoc primas motus esset proprium medium siue
ille motus sit finitū, siue infinitus: sic idē quod prius. **¶** An
de finitas z infinitas motus vñ dīqz per accidens concurrunt,
z sic arif. scientiarū artifex, tacuisset ea que sunt per se in me-
dio termino. f. primas motus: z sollicitus fuisset circa ea que
sunt in eo, per accidens. f. infinitatem temporis, cuius opposi-
tū vñqz docuit faciendum. **¶** Egidij vero deductio quā verbi-
tatem a longe tangere videat, (vt in sequentiū patebit) verbi-
tatem tamen asserit non est: qz ex eo quod totus motus celi po-
nit effectus alicuius cause p se, nō est ab eo nec sequacibus de-
ducta infinitas intensiua illius cause: sed assumpunt sunt ppo-
sitiones voluntarie vel remote: vt pote quod ppius effectus d
per se causa recipit speciem z mēsurā. **¶** Ex hac. n. non habetur
quod totalitas infinitas extēsiue necessario fiat per se ab in-
finitate intensiua: sicut nec ex hac effectus infinitus fit a causa
infinita. cū non appareat, quare ipsa totalitas z vnitas infini-
ti motus nō possit p se intendi, z fieri a virtute finita immobili
ad continuandā z conferuandā perpetuo inferiori successio-
nem zc. vt dicitur in secundo de generatione tex. 56. z 12. meta-
cō. 30. 6. Latius igit qd mihi in re hac apparet psequendū est:
eo qd difficultatem motam directe discutit, z ad principale p-
positū propriam viam docet, z arif. tā menti qz verbis confor-
mā videtur. **¶** Premittendū est ergo primo, qd perpetuitas mor-
tis fuit z alia quātitas dupliciter imaginari potest quod fiat ab
aliqua virtute. Ano modo per se primo, secundo modo nō per
se primo. **¶** Et ne in equiuoco laboremus: illud dicat fieri per se
primo ab aliqua virtute, in quod pōt virtus illa ex propria ra-
tione: in illud autē dīqz posse aliqua virtus ex propria ratione, in
quod pōt ex pfectione clausa infra latitudinem propriam illi-
9 virtutis. **¶** Et per oppositum illud debet fieri non per se primo
ab aliqua virtute, qd quidem fit ab illa virtute ex aliqua cōdi-
tione annexa illi virtuti, que est extra latitudinem illius virtu-
tis formaliter sumptę: vbi gratia: est exemplū desertionis. p-
positū. Virtus calefactiua vt octo b. ignis durans centum an-
nis, potest in duos effectus. f. z calefacere vt octo, z centum an-
nis continuare hunc calefactionis motum: sed primū pōt ex
rōne ppta in quantū est virtus calefactiua tāte pfectione. f.
vt octo. hec. n. pfectio infra latitudinem virtutis calefactiue
clauditur. Secundum vero non potest ex propria ratione: alio-
quin omnis virtus calefactiua vt octo hoc posset: quod patet
falsum in d. igne durans per diem tantum: sed potest ex anne-
xa sibi duratione centum annorum: quam patet esse extra ra-
tione virtutis calefactiue z cuiuscūqz alterius virtutis motus

De infinitate Dei

formaliter sumptę. Ideo enim b. ignis potest cōtinuare calefa-
ctionē per centum annos, qz virtus eius durat centū annis: vt
de se patet. Tunc ergo perpetuitas motus dī fieri per se primo
ab aliquo, qz ex pfectione infra latitudinē potentie agentis
clausa causatur, tunc autē non per se primo, qz non ex ratione
proprie potentie agentis, sed ex conditione illius fit. **¶** Ex hac
autē distinctione ex parte effectus, manifeste patere potest alia
distinctio ex parte cause. Potest siquidem duplr imaginari ali-
quam virtutē esse continuatiua motus tempore infinito. Ano
modo per se primo. i. ex ratione propria, vt expositum, z alio
modo nō per se primo, sed ex annexa eius cōditione: vt etiā ex-
posuimus. **¶** Differēt autē vis ppetuatiua motus p se primo,
z vis ppetuatiua nō per se primo, ex assignatis rationibus ad-
huc duplr. Primo in hoc qz vis ppetuatiua p se primo respec-
tit infinitatē durationis vt p se primo effectū, z per se primo ter-
minū: qz ex ppta latitudine in illā pōt, sicut vis calefactiua re-
spicit calefactionē seu calozē: vt per se primo effectū z terminū.
His autē ppetuatiua nō per se primo, respicit infinitatē du-
rationis nō vt per se primo effectū, sed vt conditionē ppij effe-
ctus. **¶** Secundo in hoc, qz illa respicit qzitatē durationis vt
per se primo effectū: qz infinitas durationis quedam qzitas
durationis essentialiter est, oēm qzitatē durationis in se clau-
dens. **¶** Ista autē nō nisi p accēs qzitatē duratiōis respicit, f. vt
conditionē necessariā comitē sui ppij effectus: qz nō ex ppta
rōne, sed ex annexa cōditione hoc facere supponit. **¶** His vero
prelatis, opz secundo tres conditionales stabiliē: ex quarū
veritate ppositi ratio habebit. **¶** Prima conditionalis est. Si
a. per se primo mouet tpe infinito, a. est virtutis infinites intensiue.
Declarat ista: qz stando infra latitudinē virtutis p se respecien-
tis qzitatē durationis vt propriū effectū, que pōt vocari vir-
tutis qzitatē durationis, intelligendo de quātitate durationis: va-
let argumentū. Ad continuandū aliquanto tpe requiritur ali-
quanta virtus, ergo ad maius tps, maior virtus, ergo ad in-
finitum infinita. **¶** Et fundat hec pna super illā regulā: Sicut sim-
plicitate ad simpliciter, ita magis ad magis, z maximū ad maxi-
mum. **¶** Quare absqz dubio vniuersalr z necessario tenet in his,
que se respiciūt per se primo: vt fan. tho. in 3. cōtra gen. ca. 139.
dicit. **¶** Fundatur etiā sup illud principij metaphysici. Cuiusqz
potentie actiue propria latitudo, proportionabiliter respondeat
proprie latitudini sui per se primo effectus. **¶** Quod patet indu-
ctiue in oibus: ergo virtutis quantificatiue motus, si esset pro-
pria latitudo, responderet proprie latitudini qzitatē durationis
vt p se primo latitudo qzitatē durationis attēdit penes ex-
tensionē durationis: qz duratio nō augeat p intensiōē, vt quali-
tas: sed extēsiōē vt qzitas: ergo virtus quātitatiua quāto
maior posset quantitatē durationis producere, tanto maior
esset, ergo si infinita infinita. **¶** Ande proportio virtutis quantifi-
catiue seu continuatiue motus, ad qzitatē per se durationis,
est sicut pportio virtutis calefactiue ad qzitatē per se caloris.
¶ Et nulla est differentia proportionū: quā sit differentia rerum
substratarū proportionibus, qz qzitas per se caloris est quan-
titas intensiua, qzitas vero durationis est extēsiua. **¶** Quod tñ
vt ex dictis pz, proportionē non variat: eo qz hoc est materiale
z per accēs. **¶** Formale em est, vniuersalr loquendo, qz latitudo
cuiusqz potentie actiue respondeat latitudini ppiie sui p se pri-
mo effectus. **¶** An vero latitudo propria effectus attendat fm
extēsiōē vel intensiōē, accēs esse cognoscit ab exercitatis
in metaphysica, z ideo eadē ratione proportionis tenet pna su-
pra dicta, quā tenet ista. **¶** Ad producendū aliquantū calozem re-
quiritur aliquanta virtus calefactiua, ergo ad maiore maiore,
ergo ad infinitū infinita. **¶** Si quis autē dixerit supra dicta prin-
cipia nō habere locū, nisi qz quantitas per se effectus est quan-
titas intensiua: cū philosophia abhorreat voluntariū, opz hu-
tus restrictionis rationem reddere. **¶** Nulla autem ratione fulta
apparet hec reponio, nisi forte dicatur, qz qz magnitudo virtu-
tis nō est nisi fm qzitatē perfectionis, ideo nō responderet
nisi quantitatē perfectionis effectus: qzitas autē perfectionis
nō est quantitas durationis. **¶** Non em quāto maior duratio
tanto pfectior effectus fit: sed equalis perfectionis est ignis
durans per horā, z per duas horas, z per tempus infinitū: vt
dicitur primo ethi. cap. 7. **¶** Secūdo ratio in hoc deficit z quasi
equiuocat: qm dupliciter cōtingit loqui de quātitate duratio-
nis. Ano modo fm se, alio modo vt est cōditio aliarū rerū. **¶** Si
cōsideretur vt est cōditio rerū, puta hominis aut albedinis:
sic cū sit extra rationes formales rerū, nō augeat propriam per-
fectionem alicuius rei: non em est pfectior calor durans cen-

Questio vnica.

101

tum annis, qz durans vno die. **¶** Et hoc modo est sermo de quan-
titate durationis in primo ethi. vt patet ibi ex cō. auer. z sanc-
tho. z pñr hoc modo verificatur, qz quantitas durationis nō est
quantitas perfectionis, nec sibi proportionatur virtus acti-
ua alterius effectus. **¶** Si vero cōsideretur primo modo. f. fm se:
sic cū bonum diuidat in 10. predicamēta sicut ens, vt in primo
ethi. ibidem dicitur: z quantitas durationis sit quedam entis
species: quāda etiā bonitatem fm se necesse est ponat. **¶** Ac per
hoc manifeste patet, qz si duratio aliquam perfectionem fm se
ponat, maior maiorem ponet, z infinita infinita: sicut etiā quan-
titas molis aliquam perfectionē dicit: alioquin inter entis spe-
cies non esset: z maior maiorem, z infinita infinita: non minus
in suo ordine qz calor infinitus, z tamen quantitas molis ma-
ior z infinita dicitur fm extēsiōē. **¶** Quod ergo quantitas
durationis sit quantitas perfectionis, pōt dupliciter intelli-
gi scz vt cōditio aliorū, z sic est falsū: qz est extra latitudinem
rationis formalis cuiusqz alterius rei. **¶** Alio modo fm se, z sic
ipsa quantitas durationis est quedā perfectio vendicans sibi
quantitatem perfectionalem fm suam extēsiōē: quemad-
modum calor vendicat sibi eam fm suam intensiōē. **¶** Ande
ad rationem in oppositum dicenda sunt duo. **¶** Primo qz nō opz
quantitatē durationis esse quantitatem perfectionis: sed ha-
bere illam infra suā latitudinem, sicut nec calor est quantitas
perfectionis: quā non ponat maiorem perfectionem butus: puta
caloris vel hominis. **¶** Et quia sermo in predicta cōditionali ha-
bitus, non est nisi de quantitate durationis fm se, consequens
est quod firma stet veritas illorum principiorū etiam in his
effectibus, quorum propria quantitas est quantitas extēsiua.
¶ Talia enim maiorem semper ponunt ex augmentata extēsi-
ōe perfectionem sue speciei. **¶** Manifeste autē patere possunt oia
que de perfectione quantitatē durationis diximus in hac so-
lutione ex quantitate molis: applicando distinctiones factas
z cetera dicta ad ipsam: vt facile est cuiqz exercitatio reducere.
¶ Ande potest formari ad principale ppositum ratio talis.
¶ Magnitudo virtutis respōdet proportionaliter magnitudinē
per se effectus: sic qz aliquanta virtus, ad effectum aliquante
perfectionis requiritur: z maior ad effectum maioris perfectio-
nis: z infinita ad infinite perfectionis effectum, sed duratio est
effectus aliquante perfectionis, ergo ad faciendū per se primo
aliquantā durationem requiritur aliquanta virtus, z ad ma-
iorem maiore, z ad infinitā infinita: cū maior duratio maiorem
dicat perfectionem, z infinita infinita. **¶** **¶** Rogoz oēs iterum
argz iterum, ne auertendo mentis intuitum ab eo qz est per se
ad id qz est accidens, fallantur, innitētes supra adducte glossę:
absqz ratione dicendo qz si ad effectum aliquante perfectionis
requiritur aliquanta virtus, ad effectum maioris perfectionis
intensiue requiritur maior virtus: non autem ad effectum ma-
ioris perfectionis extēsiue, qualis est maior z minor duratio.
¶ Hec em glossa, vt ex dictis patet: optima est, loquendo de causa
per se primo illius effectus, cui vñqz quātitas puenit, intensi-
ua infra propriā latitudinē: z extēsiua extra: sicut est calor zc.
¶ Antuersalr autē loquendo de quātitate cause in ordine ad
propriū effectū, z eius quantitate infra latitudinē sue limites
clausa, nulla opus est distinctione: eo qz eadem ratio saluatur
in proportionē cause z effectus, siue fm propriā rationē augeat
tur intensiue, siue extēsiue: ratio scz maioris perfectionis fm
propriā rationem sue speciei. **¶** Non em tenet illa regula in effe-
ctibus quātitatis intensiue alia ratione: nisi qz quāto effectus
per se primo alicuius est pfectior infra latitudinem propriā,
tanto pfectiore causam erigit. **¶** Propter hoc enim ex maiore
quantitate extēsiua caloris producti nō cōcludit maior vir-
tus calefactiua, sed intensiua tñ. **¶** Illa em augeat perfectionē ca-
loris extra propriā latitudinem caloris: ista autē intra. **¶** Hec
autemmet ratio saluatur in effectibus quātitatis precise quan-
titate extēsiua: qm eorum propria perfectio augeatur infra pro-
piā latitudinem fm extēsiuā augmentatiōē. vnde vniuersalr
salter loquendo effectum esse perfectionem intensiue vel exten-
siue, accidit effectui pfectiori fm propriā latitudinem sue ra-
tionis formalis: quod per se cōsideratur in hac ratione, z est
ratio vñqz eorum, quod pfectiorem causam erigat z cō-
cludat: sicut esse album vel nigrum accidit colorato: z est ratio
eorum quod sint visibilia. **¶** Falli autem multos contingit in re
hac ex eo quod in ceteris entibus a quantitate manifeste vide-
mus, quod sola augmentatio intensiua effectus per se conclu-
ditur. **¶** Apul. Caler. **¶** A. A. ij

est maioritatem virtutis per se primo actiuam illius: et nullam
perhibent sensus virtutem actiuam per se primo quantitatibus:
propter quod nunquam intellectus oblata apparet augmentatio vir-
tutis ex intensius clemente effectus. **Quicquid** enim sit de vir-
tute actiuam per se primo quantitatibus, siue permanens, siue suc-
cessiva, discernendum est intellectus a cunctis, ut dictum est: inter
entia, quorum propria perfectio consistit in intensione: quorum
propria perfectio consistit in extensione: quoniam in illis extendi est
extra limites rationum formalium suarum, et propterea non co-
cludit maiorem perfectionem virtutum actiuarum illorum entium.
In istis autem extendi est infra rationes formales eorum, et est
ipsam eorum intendi: et ideo idem erigit et concludit in virtute
eorum actiuam per se primo, quod in illis inferri intendi, si inueni-
tur virtus per se primo actiuam quantitatibus. **Unde** non ob-
stat oppositio, si quis dicat non dari in rerum natura huiusmodi vir-
tutem quantificatam motibus: nobis enim sat est veritas conditio-
nalis, que permanet etiam antecedente et consequente impossibili.
Similiter puerile est, si quis putet dictum processum ideo non
tenere in effectibus quantitatibus et effectus sed intensius: quia in
extenso id quod additur licet perfectio quedam sit, non includit
in se minus extensius, et aliquid ultra perfectionis addit, et ideo hoc
requirit maiorem virtutem, illud vero equalem. **Puerile** inquam
dictum quod sic se habet maius secundum extensionem ad minus, puta spa-
tium duarum horarum, ad spatium minus, aut bicubitum ad cu-
bitum: sicut maius intensius ad minus: puta calor ut quatuor,
ad calorem ut duo, utrobique siquidem maius claudit minus, et
aliquid perfectionis proprie rationis formalis addit. **Constat**
autem ex dictis, quod in predicto processu nulla est ratio erigens aut
supponens aliam similitudinem proportionum inter inter se et ex-
tensum, nisi maius ad minus. **Argumentum** est semper est hoc
modo. Potens per se primo in aliquam, est aliquid virtutis,
ergo potes in maius, est maioris, ergo in infinitum est infinite.
Nihilominus diligenter aduertenti apparebit, quod quodammodo
in extenso pars addita priori non includit priorem, et ideo
seorsum non inferri maiorem virtutem: ita in intenso gradus, verbi
gratia, additus non includit priorem, nec est maioris perfe-
ctionis gradus quartus albedinis si sit primus: nec ex perfe-
ctione maiore quarti gradus seorsum inferri maiorem vis cale-
factiua: sed ex eo quod totum calidius, puta habes quatuor gradus
caloris, est perfectius quam calidius ut duo, quemadmodum etiam
arguitur ex eo quod totum extensum est perfectius. **Frivoli**
quoque omnino est si quis admittat predictum processum tene-
re quod ad effectus quantos quantitate permanente, non autem
successiva. **Propter** enim abradere principia tradita in sexto et
septimo et octavo philosophi de virtutibus motibus et earum propor-
tione: cum motus et tempus, de quibus ibi est sermo, successiva
entia sint. **Stat** ergo veritas prime conditionalis.

Secunda autem conditionalis est ista, Si a. mouet tempore in-
finito unum motum continuum et a. est mouens immobile, et acci-
pius mouet proprie ut distinguat contra mutare. **Et** rursus acci-
pius mouet ut motor, non ut instrumentum motoris, primum
propter illuminationem secundum propter corpus celeste tra-
hens secus ignem: quem nihil minus traheret, si idem ignis nume-
ro perperuo conservaretur secundum totum et partes: et etiam pro-
pter primum orbem trahentes secundum alios: ut multis placuit,
quoniam non sufficienter. **Probat** ista consequentia octavo philo-
sophi. **Secundum** ex proposito: et 12. metaphysici. **ter.** 43. ex hoc quod motor mo-
tus non semper eodem modo se habet aut in se aut in ordine ad
mobile: id autem a quo semper puenit idem, eodem modo se ha-
bere necesse est utroque modo: ut patet. ergo. **Ex** his autem dua-
bus conditionalibus verificatio antequam veniamus ad tertiam
tam patere potest distinctio superius premissa cum suis mem-
bris in speciali. **Liquet** enim tam, quod proprietates motus dua-
bus attestatur causis scilicet infinitati virtutis per se primo cau-
santis ipsam, aut immobilitati motoris, et consequenter quod di-
uersimode ab illis dependet, et illas inferri: quoniam infinitas
non inferri nisi in virtute per se primo/ seu ex proprie latitudinis
perfectio illam causante. **Immobilitas** vero virtutis inferri
in omni virtute causante ipsam. **Et** merito: quoniam immobilitas est
extra latitudinem perfectionis virtutis tam motus quam quantifi-
catus motus. **Infinitas** autem rationis formalis cuiusque, infra
ipsius latitudinem clauditur. **Gradualitas** enim alicuius spe-
ciei/ puta caloris/ etiam si in infinitum creascet, caloris natura
non erit. **Immobilitas** vero conditio est extra totam latitudi-
nem caloris. **Sive** enim intelligat calor ut quatuor siue ut im-

le, siue vt infinitus: nunq̃ peruenitur ad hoc, q̃ sit immobilis infra limites caloris stando. Et qđ de calore exp̃p̃licauimus de ceteris virtutibus actiuis, formaliter sumptis, siue finem sint in materia, siue non intelligi volumus. **¶** Porret. n. philosophum formaliter loqui. Unde distinctio tam probata in terminis specialiter repeti pot̃t. Unde perperitus motus dupliciter potest imaginari qđ fiat. Uno modo a virtute per se primo ipsam causante. et sic oportet, qđ fiat a virtute infinita intensiue: vt p̃ ex prima cōdōnali. Alio modo a virtute nō p̃ se primo ipsam causante, sed per se primo cante tale motum, et secundario causante eius perpetuitate vt illius conditionē. Et sic oportet qđ fiat a virtute motiua immobilis: que ex p̃fectione sue virtutis causat tale motum, puta saturni: ex immobilitate eiusdē semper per seueret idem faciens. Et sic cōditio virtutis sit cā conditionis effectus: sicut in primo modo p̃p̃ia p̃fectio ipsius virtutis est cā p̃p̃ie perfectiōis effectus, et propter hoc arist. viij. phy. in tex. 78. infinitatem t̃p̃is motus ascripsit infinitati virtutis. et in tex. 85. ascripsit immobilitati motiōis: vt iaceret fundamenta: et ad p̃mū motōrē, et alias intelligentias inuestigandū: vt ibidē diuis t̃p̃o. notauit. Et primo. n. p̃imum motōrē a crauo phy. tex. vlti. 2. 12. meta. tex. 4. 1. cōcluit. Ex secdo vero numerū intelligentiarum tex. 4. 3. 7. 4. **¶** Non. n. bi inuestigatur numerus infiniti motiōis: vt quidā rudes et ceci dēi sed numerus motiōis inalterabilis et immobilis: vt p̃ ex fine tex. 4. 1. et ex ipso tex. 4. 3. vbi semper est sermo de immobilitate motiōis t̃p̃e et̃e: nō zc. **¶** Tertia igit cōditionalis, cuius ans supponit virtutē, cui suis sequacibus est ista, Si celū mouetur tempore infinito, p̃mū mouens ipsum est infinite virtutis intensiue. Et a diuerse diffinitate inter hanc cōsequentiā et priores. In priōibus em̃ inferebat. a. mouet zc. ergo. a. est infinite virtutis vt in prima: vel ergo. a. est virtutis immobilis: vt in scđa. In hac vero nō inferimus, ergo mouens celū, nec ergo quilibet motōr celestis: sed ergo p̃mū mouēs est virtutis infinite intensiue. Probatur ista sic: Celus mouetur t̃p̃ore perpetuo, ergo ab aliqua virtute p̃ se primo et directe potente in sempiternitate motus talis est infinita intensiue: vt p̃ ex veritate prime cōditionalis probatur: ergo inuenit aliqua virtus infinita intensiue. Aut igit illi virtus est in quolibet motōre celesti, aut in primo tantū. Nō in quolibet: t̃m q̃ nō oportet: tum quia neuter ab altero dependet in sempiterno mouere: fatuum enim est ponere infinitū vt sic dependere. tum q̃ aliquid contineret pluribus primo scilicet mouere sempiterno. qđ est impossibile: vt mōstratur primo poster. ergo in primo motōre t̃m. Totus processus clarus est et firmus, si prima consequentia p̃batur. Cuiusvis consistit in ista categorica: sempiternitas motus causat ab aliqua virtute, per se primo intēdente et potente in ipsam. Hac igit p̃positiōne p̃bata, nihil remanebit huius rationis probandū. **¶** Probatur ergo primo, qđ hoc sit possibile: deinde qđ sit de facto. P̃mū p̃batur: qđ si esset incōueniens aut impossibile, sempiternitate motus cāri ab aliqua virtute actiua p̃ se primo: hoc non esset, nisi vel qđ duratio motus, cuius species est sempiternitas, nō est res separabilis a motu, sed simul est et nō est, et sit et nō sit cum motu: ac p̃ hoc sufficienter sit a quolibet mouente, sicut et motus: vel qđ duratio motus passio motus est: eo qđ t̃p̃a vt dicitur in quarto phy. tex. 130. 2. 12. meta. tex. 29. aut est idēz motui aut ei⁹ passio. Passiō autē non debet aliud agens ei⁹ p̃duerium subiecti: vt patet inductie. Vel qđ vt superi⁹ factū est, duratio motus non est nisi conditio ei⁹: conditionibus autem rerum non debetur propria virtus actiua: sed fat est conditiones actiui sequi. **¶** Proter. n. hec tria nō apparet ratio, quare impossibile, aut incōueniens sit sempiternitatem vendicare sibi virtutem per se primo eius actiua: sed nihil horū impedit. Inseparabilitas siquidem duarum rationum formalium, cōsi concludat, qđ produciens vnā in rerum natura producat alteram: nō tamen cōcludit, qđ a quocūq̃ p̃ducatur per se primo vnā, ab eodē p̃ducatur per se primo et altera. Quasi enim esse ens sit inseparabile ab esse tale vel tale ens: et per hoc habeatur qđ causans tale ens causet etiam ens: non tamen sequatur, ergo si est causa per se talis entis inquantū tale, ergo et inquantum ens: vnde arist. in. vi. metaphy. in principio venatur principia et causas entium inquantum entia. Durationem autem passionem esse motus, et si verum sit quo ad aliquid: puta quia sub ratione temporis diffinitur per motum, et inseparabiliter concomitatur ipsum tanq̃ posterius suum prius non tamen est verū simpliciter: quia constat qđ vere et simpliciter passio alicuius, sic productur cōsecutue ad productionem subiecti

Crit: vt a virtute p se primo pductiuā subiecti, scilicet quocumq; extrinseco, sufficiēter emanet. Duratio autē siue sempiternitas motus nō emanat a virtute moria, vñ sit rōne ipsius virtutis sed consequit conditionē extrinsecā ipsi⁹ virtutis. s. duratiōē eius, vt ptz inductiue. Nō est igit passio pprie loquēdo: sed potius conditiō inseparabilis. Nec ex hoc q talis cōditio pōt po ni in esse ex conditiōe virtutis motiue, concludi pōt, ergo superflue querit alia causa: qm̄ nō querit causa ad hoc vt fiat absolute: sz ad hoc vt per se primo fiat. Hō em̄ superflue querit a quo per se primo fiat animal, q̄uis sciam⁹ ipm fieri a generāte hoīem z bouē. ¶ Nec incōueniens aliquod sequit, si tam nobilis cōditiōnis motus, qualis est sempiternitas, speciales causas queratur, z nō sat sit credere, q fiat vt cōditio precise: nihil est cōtra principia naturalia, aut metaphysica, aut quecumq; aliā apparet sequi: immo inuestigatio hec cōsequens est processibus artifi. in .6. 7. 2. 3. phy. vbi causas motus aptauit fm diuersas pportiones ad eius durationē. Nō est igit impossibile aut incōueniens, sempiternitatē motus talē esse effectū: q possit produci ab aliqua virtute per se primo. ¶ Ad autē hoc sit de facto p obāt primo: q vt dicif. 2. phy. tex. 2.6. 2. 8. ter. 30. semp ponendū est id qd est aut causat per se, ante id qd est aut causat per aliud. Lōstat autē q causas sempiternitatē motus q immobibile, causat eā per accidens seu per aliud a virtute sua actiua, ergo debet precedat ab eo q ex propria perfectione siue virtutis actiue sempiternitatē facit, hoc em̄ tm̄ est q per se primo illam causare pōt. ¶ Secundo. In sempiternitas motus celestis est effectus dignissimus: vt eius effectus ostendit. s. perpetuitas oim generabiliū z corruptibiliū, ad quā tota sphaera actiuoz, z passiuz, z singula in ea contenta fm vires conantur, z p ea agunt, quicuq; agunt: vt auer. dicit. 2. celi. com. 17. z alberthus magnus ibidem confirmat. Irrationabile est autem effectum adeo nobilem in rerum natura absq; per se primo causa actiua fateri. ¶ Et confirmat. Quia cū in motu celesti sint due conditiones. s. sempiternitas z determinata velocitas, q in sui ratione claudit tempus: vt patet in. 4. phy. tex. 96. z sempiternitas eius fit nobilioz determinata velocitate, vt ex effectibz de se ptz, z 12. meta. cō. 4. i. habet: vbi certā velocitas finitā virtutis sempiternitas vero infinitatē attribuit motoris absq; potentia oino, secundo quoq; celi tex. 17. dicitur, q sempiternitas est propriū diuinitatis opus, z platonice confirmantibus, ibidem a san. tho. cognouimus entia tm̄ sempiternitatis quantū diuinitatis sapere, z determinata velocitas absq; dubio habet causam per se primo ipsam causantem apud oēs philosophos: que dementia esset sempiternitatem celestis motus causa per se primo priuare: Relinquitur igitur ratio tota, z stabilis, z efficax: cum etiā fugienti via concessa nō sit. ¶ Duobus em̄ modis poterat quis tantū laborem sine priuare. Vel dicendo q semper nitas motus non habet causam per se primo actiua: q esse nefas ostensum est. Vel dicendo q habet quidem, sed illa est virtus infinita, immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam proprie vocis: q nulla virtus per se primo actiua alicuius, est actiua illius ex aliquo extra eius propriā rationem formalem alioquin esset actiua illius, circumscripto omni alio, z nō circūscripto omni alio: quod implicat. Impossibilitas autē z vniter saliter immobilitatis, vt de se patet: z superius declarati eff: extra latitudinem est cuiusq; rationis formalis virtutis actiue formaliter sumpte, vnde dicere q virtus. a. sit per se primo actiua sempiternitatis, z dicere q ideo est actiua sempiternitatis: q est immobilis z semper manet eodem modo: est ignorare propriam vocem. ¶ Illis ergo premis ad motum dubium cōtra processum artifi. redeundo, dicimus q q sempiternitas motus erigit in per se primo motore seu in eius ppria potentia actiua infinitatem intensiua: et hoc non habet ex eo q ponitur in motu infinito ex parte mobilis, nec ex eo q ponitur in motu infinito ex parte spatij infinities iterari, sed inquantū est fm se effectus quidam, cui accedit q hoc vel illo modo saluetur: ideo ex ppria ratione sempiternitatis motus siue saluet in motu infinito per se, siue infinito per accidens, cōclūdi optime pōt absq; equivocatione infinitas intensiua primi motoris potētis per se primo in sempiternitatem. Unde attendita sempiternitate motus formaliter, z relata ad virtutē actiua p se primo illā respicientem, q̄uis eque bene cōclūdatur infinitas intensiua illius virtutis, siue hoc siue illo modo ponatur. Arist. tamen a notioribus doctrinā subtilissimā tradens, deduxit in tex. 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis, in finitatem intensiua potētis: z in tex. ultimo ex eadem sempiternitate.

ternitate motus posita in motu infinito ex parte ipsius conclu
sit infinitatem primi motoris. Insuper nihil obstat rationi sum
pte ex sempiternitate formaliter accepta in quous motu saluari
ponatur. ¶ Propter quod in ter. 78. non posuit mobile infinitum,
sed tempus tantum: ut doceret quod non concluderetur ibi infinitatem
potentem ex infinitate motuum, sed ex ipsa ratione infinitatis
temporis, et in ter. vlti. fin. vltius translationem: non fuit
arist. subsumere, quod primum mouens mouet motum perpetuum,
aut tempore infinito, sed subsumit virum simul: ut ostende
ret, quod non arguit absolute ex hoc quod mouet perpetuo: cum hoc sit
commune omnibus motoribus celi: sed ex eo, quod sic mouet tempo
re perpetuo: ut ipsam infinitatem temporis per se primo causet:
alioquin nugatio commissa esset in illa minore: quam nefas est
aristoteli imponere. ¶ Formaliter ergo dubium soluendo dic
mus quod medium ad probandum illam minorem scilicet primum
motori est virtus infinita, est hoc, mouens per se primo tempore
infinito: ita quod maior syllogismi sumpta ex ter. 78. est ista, mo
uens per se primo tempore infinito, est virtus infinita. Minori vero
subsumpta in ter. vlti. est ista: primum motor mouet per se primo
tempore infinito, ergo primum motor est virtus infinita, ubi nul
la equiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate te
poris saluati in motu infinito ex parte mobilis, non obstat, sed ma
gis attestat processum: quia proportio virtutis per se primo respici
tis durationem motus, ad finitatem et infinitatem tempore, abso
lute declarata et conclusa est ibi in materia clarius eam represen
tante scilicet in motu infinito per se: ut ex notioribus fieret doctri
na. ¶ Differat autem deductio hec a subtilissima deductione, quam
diuisio ter. 8. phy. docuit in duobus. Primo in medio termino.
Cum enim medium arist. sit mouens tempore infinito, ille appo
suit ly per se supra ly infinito, nos vero supra ly mouens. Secun
do in minore: quia apud nos, minor est vera de facto quo ad ope
rationem primi motoris: apud illi vero minor est vera quo ad
virtutem primi motoris. Ad enim de facto primum motor mouet
tempore infinito per se: sed opz eum esse tantę virtutis, quod quan
tum est ex parte virtutis sue posset mouere tempore infinito per
se: quia cause per se oportet respondere effectum per se. Primum
autem motor est causa per se infinitatis motus, ergo siue sit possi
bile tempus infinitum per se inueniri, siue non, oportet primum
motorem tantę virtutis esse, si est per se causa infinitationis motus.
¶ Conueniunt tamen he deductiones in conclusionem: quia vtro
bius concluditur infinitas intensiua primi motoris et in ratione
quia vtriusque processus ponit primum motorem esse per se causam
durationis infinite ipsius motus. Sed ille processus ex eo quod cau
se per se oportet esse tantę virtutem vt possit in effectum per se:
quod fundatur super secundo phy. ter. 36. Illi vero ex eo, quod
causam per se primo aliquid, opz proportionaliter augeri fin
augmentum primum effectus sui: cuius fundamenta superius
dicta sunt. ¶ Et vt multis philosophantibus complacemus, qui
volunt potius cum auct. errare quam cum alijs verum sequi: ostend
endum superest hoc idem auctorem docuisse. ¶ In. 12. siquid
mera. co. 4. i. postquam conclusit iuxta demonstrationem. 8. phy. quod
virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito corpus
celestis, non est in magnitudine, quia moueri in non tempore: mo
uet statim dubium punitur tactum a doctoribus. 8. phy. scilicet
cur si ponitur virtus infinita in magnitudine, sequitur motus
in non tempore, et si ponatur extra magnitudinem, non sequitur
motus in non tempore, que est ratio dissimilitudinis: Et statim re
spondet, quod hoc ideo est, quia motus celi fit a duobus motoribus:
quorum alter est finite motionis, et est anima celi et alter infiniti
te, et est potentia omnino sine materia: et quod motus celi a motore
finito habet, quod fit in non tempore, et a motore infinito, quod fit tempo
re perpetuo. ¶ Vbi a plano sensu literę non diceretur, manifeste
est primum quod ipse est opinatus primum motorem esse infinite virtutis
intensiue, et propter istam infinitatem causare per se primo sempi
ternitate motus celi, et in hoc differre a ceteris intelligentibus:
que cum sint immobiles, possunt virtute propria causare per
petuitatem motus, per accidens tamen: ut ex dictis patet. Et
quia predicta verba auct. alijs locis eiusdem contradicere vt
duntur (vt adduximus arguendo ad oppositum) ideo a diuer
sis diuersimode exposita, vel potius extorta sunt: prout quilibet
voluit non se auctorem istam, sed auctorem suum facere, unde
oportet expositiones eorum afferre, vt firmetur veritas. ¶ Qui
dam igitur dixerunt, quod auctorem intendit quod sit finitus intensi
ue primum motor, infinitus autem in duratione: non tantum
formaliter, sicut alij motores: sed etiam causaliter: quia sempi
ternitas motus ascribitur fini ipsius motus, qui est purus actus

Questio vnica.

De infinitate Dei

Questio vnica.

etiam questionē quā alibi tetigimus. ¶ Ac quiescentibus ergo hinc supposito, hec via parat: iuxta quam arguitur prelibādo rationes terminorū: scilicet qd virtus creatura est virtus actiua effectus ex nulla potētia passiva: siue sit creatura ab eterno, vt plato, et arist. cū sequacibz posuerūt: siue in tēpore, vt fides christiana determinat. Letere autē virtutes actiue sunt effectui ex aliqua potētia passiva presupposita: vt ptz in naturalibz et artificialibz. ¶ Arguit ergo sic, loquēdo semp de virtutibus seu perfectiōis. Omne quantum excedēs aliud qdum, sic qd quācūqz excessum crescat, nunqz inter ipsa est aliqua pportio, est necessario infinitū intēsiue. Ista patet ex terminis: qm vt dicitur in. viij. phy. ter. lxxix. si excedēs est finitū, addēdo semp quantum ad excessum, qnqz equabit et excedet. Sed virtus creatura est aliquāte pfectiōis: et sic excedit virtutē factiua rerum ex potētia subiecti, qd quācūqz augeatur, non est inter eas proportio: ergo virtus creatura est infinita intēsiue. Probatu mino: quo ad vltimā partē (quē sola eget probatiōe) et ducendo ad impossibile: quia sequeretur qd virtus actiua ex aliqua potētia, et virtus actiua ex nulla potētia possent esse equales: qd est manifeste impossibile. Tenet cōsequētia supponēdo vñ, qd pbatōne nō eget. s. qd quāto aliquod actiuum potest educere rem de remotiori potētia ad actū, tāto est virtuosius. Ad sensum enim ptz, qd ad educēdū calōrē de potētia aque, maior virtus requirit qd ad educēdū ipsum de potētia aeris: hoc igitur supposito arguitur more aristotelico sic: Sumat virtus pductiua alicuius (puta bouis) ex nulla potētia, et sit a. Sumat quoqz virtus pductiua bouis ex aliqua potētia, puta, c. et sit virtus illa, b. Tūc sic: Iste sic: Iste ergo proportio cērupla: ita qd a. excedat b. nō plus qd in cēruplo. Et tūc sumat virtus pductiua in cēruplo magis elōgata ab actu qd sit, c. et sit illa, d. Tūc ergo oportet tāto virtuosius eē agens quanto elongatior est potētia ab actu, necesse erit virtutem actiua bouis de potētia d. esse in portione cērupla ad b. ac per hoc esse equalē ipsi a. Et sic virtus pductiua ex aliqua potētia, et virtus pductiua ex nulla erunt equales, qd est impossibile. Imo etiam eodē processu potest deduci, qd illa sit etiā maior: qd est impossibile. Nec pōt inficiari quispiā hunc processum ex eo, qd nō potest sumi in rerum natura potētia remotior ab actu quācūqz potētia data: oportet enim sic dicētes negare pcessum arist. iij. phy. ter. lxxij. vbi assumit motū velociorē quocūque pleno, et vi. phy. ter. xv. vbi assumit motū velociorē quocūque mori: et breuiter destruere doctrinā traditā in li. phy. Saluatur em efficacitā horū et similitudine cōditionaliū: quicquid enim repugnat veritati cōditionali est falsū et impossibile: vt auct. dicit in. viij. phy. ter. lxxvij. Unde pposito sufficit veritas cōditionaliū: puta, si virtus aliqua produceret ex potētia in cēruplo remotiori, esset in cēruplo pportione et c. Stat ergo rō firmā: qd quidā nesciētes, aut non volentes eam formare, soluisse se arbitrii sunt: vt de scoto ptz prima dis. quart. Qui id credit se soluisse: qd san. tho. nō sollicitus circa terminos: qui in autenticis rationibus solēt subintelligi fecerat maiorē huiusmodi: eorum inter que nulla est proportio alterum est infinitū: soluit scotus, qd hec non est vera: vt ptz de puncto 2 linea: et tamen punctum non est infinitum. Propter quod notanter nos posuimus in maiore virtutis esse quantum: vt has pueriles cauillationes effugeremus. Et hec de secundo.

Restat igitur Argumētis in oppositum rēdere. Ad primū ergo (quod tres difficultates tāgit, vñā principaliter et duas ex cōsequenti) tali est dine dicendum, qd duas anexas difficultates. s. an deus moueat vt finis tantū, vel vt finis et agens. et si vt agens, an mediate vel immediate: petramissimus dicendo, quia est. ¶ Tertiam vero principalem. s. an expositiōne virtutis infinite intēsiue in rerum natura necessario sequatur motus in nō tempore, petratibimus dupliciter. s. fm auct. et fm p. Quāvis igitur multi ex secundo celi, ter. lxxij. vbi in summo gradu perfectiōis vniuersi locatur id, qd sine actione optimum possidet: et ex. xij. mer. ter. xxx. vbi dicitur, qd deus mouet sicut amatum et desiderariū: credat deum non esse causam agentem: sed finale: verius tamen dicunt sentientes vtrosqz modo deum esse cām: vt simpliciter arguit ex primo celi ter. xxx. vbi arist. dicit, deum nihil agere frustra. Si enim ad hoc inueniens sollicitus fuit arist. deducere, qd deus nihil agit frustra, ergo supponebat deū agere ppter finem: ridiculum enim esset deducere ad hoc in-

cōueniens de causa non actiua. Quorū quoqz in de substantia orbis, manifeste repēderit dicentes oppositum esse de intentione arist. et in. x. meta. cō. vij. expresse dicit qd deus mouet non tm vt finis, sed vt motor. Quod etiam firmat in. xij. cō. vi. et in com. xlij. vbi etiam postmodum auctennā ponentē deū esse tm finem arguit: qd oportet pmi principis esse actiōnem que cū hoc qd sit sibi propria, sit cōmunis ceteris: qualis est motus diurnus. Et in secūdo celi. cō. xvij. dicit, qd omne habens actionē in se, habet actionē in alio: et in com. xxi. dicit qd omne, qd inuenitur propter se prima intētiōne, inuenit, ppter aliud secūda intētiōne: nisi illic esset natura nō innata ad largiendum. Et breuiter totus auct. plen⁹ est hac sentētia vel formaliter vel radicaliter: vt puta qd in separatis a materia causalitas finalis et sufficiēs eidē conueniunt: vt dicitur in. xij. cō. 2. xxxv. et xxxvij. et lv. ¶ Nec obstat qd arist. dicit deum mouere vt amatum: non enim dixit hoc cum dictione exclusiua: imo ex hoc magis habetur propositū, supposita illa vniuersali. Quorū quā mō diximus. Id vero quod ex secundo celi adducitur, admirationē dignū est, quā fronte ab auct. oystis adducatur, quā auct. oystis ipse ibidē in cōsilio. lxxij. expresse dicit qd in illo summo gradu habente optimū sine actione, datur latitudo includens oēs intelligentias: ita qd apud ipsū omnes intelligentie sunt in illo primo gradu, et non tantū deus: et tamen constat apud eos etiā, qd ceterę intelligentie agunt ad extra. Intendit em ibi aristoteles apud auct. intelligentias quatenus intelligentie sunt, habere optimū (quod est felicitas speculatiua) sine omni dependentia ab exteriori actione, nō sicut in nobis: iuxta illud. xij. meta. ter. xxxix. deductio autem qualis optima et c. et esse in primo gradu. Quaten⁹ vero anime sunt, optimū assequi per motū: et in secūdo locari ordine simul cū corporibus, quorum sunt anime. Unde deum mouere nō solum finaliter, sed actiue dicimus. ¶ Et quis ex multis commentis videatur haberi, qd deus mouet immediate: qm cō. xlij. xij. metap. repēhenduntur ponentes deum esse priorem motore pmi orbis: et in com. xxxvij. expresse dicit, qd pmi motor mouet sine medio: et in com. xlvij. numerantur substantie immateriales secundum numerum motuum celestium expresse supponēdo nullam esse, que non mouet: vt tamē ex dictis superius patere potest, in com. xlij. xij. expresse dicit motum celi cōponi ex duobus motoribus. Et ideo sciendum est qd ista subinueniens non cōtra dicunt: quoniam quā sint in hac re opinionēs extreme: vna autenne, dicentis deum nihil agere ad motum celi, nisi fm qd prima causa operatur per secundas: sed primum motorem esse primam intelligentiam produceram a deo, que cum anima celi mouet: alia eorum qui dicunt deum solum mouere primum celum. Quorū via incescit media vtriusqz declinans extremū: et ideo nūc hoc, nunc illud excludit extremum, quāvis pluries autennam impugnaverit. Et igitur apud eum pmi motor totus deus gloriosus, non tamen mouet solus. ¶ Sed qd in motu pmi celi sunt duo (sempiternitas mot⁹, et certa velocitas: puta xlij. hoarum) posuit vtriusqz horum habere per se primo causam actiua et propriam: sempiternitatis quidem deum, certe vero velocitatis animam celi. Et hic sensus respondet plane expositiōni illius cōmenti absqz extorione. Et sic deus nō est prior motore totius: imo facit p se motū totius quo ad nobilissimam eius rationē: que est sempiternitas: et hoc modo deus nō est aia alicuius orbis. Et ideo dixit ibi auct. qd est potētia nō in materia: et per hoc volebat qd differret ab anima celi. Et hoc mō saluatur qd cō. xlij. dicit, qd illud qd intelligit motor corporis celi de primo motore, est aliud ab eo qd intelligit motor orbis saturni. Et sic numerus immaterialiū substantiarū hz numerum motuū saluatur: quia ex motuū numero inuentus est numerus motorū aliorum a primo: qd tam ex infinitate motus stabilitus erat. Nulla enim substantia hz immaterialis pontus nisi ex motu cōclusam: sed prima ex infinitate motus, ceteras ex numero motuū regulariū et pperuorū exigētiū motores immobiles. Et hz cōsonat textui arist. expresse qd rēti numerū motorū immobilium nō numerū motorū infinitorū: vt p hoc insinuat qd de alijs a pmo loquebat: qd pmi quoqz sit immobilis. Et siquidē sermo arist. et auct. ibidem cōtra ponēs substantias immateriales absqz aliqua pma motione alicui⁹ corporis. vt ptz ibidē: quod nos nō diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta auct. inueniunt cōsona: et merito: qd vero oia consonant. Unde helie habet labor, qd vanus fuerit pater. Du tant enim qd ex hoc qd deus dicitur motore effectiue pmi celi, sequeretur, ergo mouet solus primum celum. Jam em liquet,

deum propriū motore pmi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiue causandā. Mouet ergo deus celus effectiue vt motor proprius, et mediate anima celi, sic vt vtriusqz ppi⁹ effectus motus celi sit diuersimode, et sic quo ad duo pma pateat quid tenēdū sit. ¶ De tertio autē (in quo tota stat difficultas presens) ambiguitas magna videt, diuisi siquidē sunt peripatetici circa id. Quibusdam em apparet qd ex hoc antecedente, datur virtus infinita in natura, sequitur necessario, ergo motus in nō tpe. Quibusdā vero videtur qd distinctione opus sit in re hac, et hz in tres distincti sunt vias. Alij putant qd distinctione modi agendi, s. libere vel necessario opus sit. Alij vero qd distinctio modi essendi illius virtutis infinite. s. an habeat esse materiale, an immateriale, ad hoc sufficiat. Alij autē duas distinctiones necessarias credunt ad saluandā infinitas virtutē in rerum natura. s. modi essendi (que modo dicta est) et modi agendi, s. mediationē vel immediationē, ita qd omnes huiusmodi opinionēs sunt quatuor. Et primā quidem postponētes (qz ex discussione aliarū quid veritatis habeat patebit: et eius fundamenta sunt, que arguēdo adduximus) ad secundā nos transferam⁹ opinionē, qd tria dicit. ¶ Primo qd ex hoc antecedente, vt⁹ infinita est in magnitudine: necessario sequit, ergo mouet in nō tempore, qd implicat contradictionē. Et in hoc cōueniūt cū arist. s. phy. ter. 79. oēs peripatetici licet differant in mō deducēdi cōsequētia, scō. em in primo sen. dist. 2. q. 2. ad vlt. dicit, qd ex eo qd in antecedente assumit virtus infinita, subintelligēdo agat, necessario sequit, ergo actio sua est in nō tpe: alioquin in equali tpe agere cōtingeret virtutē infinitā et finitā, iuxta deductionē aristotelis ibi. Ex eo vero qd in antecedente addit ly in magnitudine (id est extēsa) sequit qd si agit, agit circa corp⁹: et cōsequēter qd sit ibi aliqua resistentia, et sit etiam diuersa approximatō partiu passiu ad agēs, ac p hoc sequit, ergo actio illius virtutis est mouere: quoniam hec due causas scilicet diuersa approximatō partiu et resistentia, faciunt successionē eē in motu, et sic ex toto antecedente simul scilicet virtus infinita in magnitudine, sequit motus in nō tempore. Sz hec deductio manifeste peccat: qd ex hoc qd aliqua virtus est extēsa et agit in corpus, non sequuntur ille due cause successiōnis: sed vna tm scilicet diuersa approximatō partiu passiu ad agēs: sed ex omnibus his absqz resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hec omnia non egent probatiōe: quia manifeste patent de virtute illuminatiua. Ibec em est extēsa, et agit in corpus et c. et tamen nō est motus proprie de quo loquimur vt distinguatur contra mutationem. ¶ Sanctus tho. aut qd arist. non fuit sollicitus ibi de vtriusqz parte consequētes deducenda, supponit cum auct. et ceteris expositioribus (quātum vidisse me recolō) qd subiectus illius antecedentis scilicet ly virtus seu potētia supponit pro virtute motiua proprie sumendo motum, ita qd antecedens illius consequenti secundū veritatem est hoc, virtus motiua infinita est in magnitudine, ergo, et qd hoc sit mens aristotelis, patet ibi, ex eo qd probādo suppositionem vnam scilicet qd maior virtus facit equale in minori tempore: dicit vt calefacies, aut dulce faciens, aut psciens, et omnino mouens, vbi manifeste patet qd de virtute motiua loquitur. Patet etiā ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstratiōem illam, nisi ad inuestigandam imparitilitatem pmi motoris, quē constat mouere proprie. Unde impertinēs erat pposito tractare de omni virtute extēsa: qd nō est ista negatiua, non potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex consequenti quod nulla virtus in magnitudine est infinita: quia quum sit virtus, aut substantia lis, aut accidentalis, et accidentalis infinitas inferat infinitatē substantialis, et omnis virtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (vt ptz in pmi celi. ter. 7.) et simpliciter existentibus finitis impossibile sit mixtum fieri infinitū, manifeste deduci potest ex negatiōne infinitatis virtutis motiue in magnitudine, negatiō infinitatis omnis virtutis extēse. ¶ Facit tamen vñ sanct. tho. in ly magnitudine: ex hoc qd virtus extēsa non est intelligēs, virtus autem extra magnitudinem est intelligēs: vt ptz tertio de anima. cō. 5. virtus autem motiua non intelligēs mouet tantum quantū potest. Ac per hoc tenet consequentiā aristotelis. Quia si est virtus motiua infinita, et cum hoc mouet tantū quantum potest: sequitur, ergo mouet in nō tpe: vt patet ex deductione arist. ibidem. ¶ Secundo dicit, qd ex hoc antecedente, virtus infinita est (etiā loquendo de motiua) nō sequitur necessario, ergo mouet in nō tpe: qd potest illa virtus esse agentis libe-

ri: in cuius potestate est et actio et modus agendi. Et quā hoc arguitur esse contra arist. et auct. et omnes philosophos. Scō. cū sequacibus nō reputat hoc inueniens: imo dicit in secundō sen. dist. 1. quest. iij. eos sibi pps contra dicere. ponēdo deū agere necessario. ¶ Adhuc autē videt hoc non esse contra arist. eo qd nulli imponendū est quod nec dixit, nec necessario sequitur ex dictis eius. Deum autē non esse agens liberum nullibi dixit arist. nec ex dictis eius sequitur necessario. Demōstratio siquidē posita in primo celi. ter. 90. sufficēter saluatur supponendo omnes intelligentias differre specie, et mouere quantū possunt, vt assimilent deo glorioso: cuius proprius effectus est sempiternitas, siue libere, siue necessario illā causat. Numerus quoqz intelligentiarū eidē suppositionibus stantibus optime inuestigatur ex numero motuum: sunt em omnes motores a deo quart. Inconueniens etiā quod dicitur in ter. 79. s. virtutē finitā et infinitā mouere equaliter: manifeste ibidē adscribit virtutibus mouētibz naturaliter: et breuiter quēcūqz alia ad hoc adduci possunt, facile saluari videntur absqz hoc. Nolo tñ propterea aristoteli attribuire, qd posuerit deū agere libere: sed opinionē suā ad nos nō peruenisse tantum: cōtra auct. tamē illam responsionem esse non dubito: vt ex com. iij. duodecim metaph. deducere facile esset: et cō. xij. secundū de celo manifeste habetur. ¶ Sed quoniam ex pmi pps philosophie nō necessario sequitur deū agere necessario: idcirco quum soli rōti obediendū sit, qd secūdo loco contra hoc obicitur soluendum est. Quā ergo dicitur, id ad quod sequitur falsum impossibile est simpliciter impossibile et c. negat minor. ¶ Et ad primā pbatōnē dicit, qd qd nō sit impossibile deū velle vt tota virtute sua: est tm impossibile deum velle vt tota virtute sua: in hoc effectū, et est velocitas mot⁹. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut voluntatis: qd hoc non est factibile: vnde deus virtutē tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, et creādo et c. ¶ Ad secundā vero dicitur, pmissendo quatuor. ¶ Notandū est enim primo, qd aliud est arguere ex potētia motiua infinita, et aliud est arguere ex potētia motiua infinita habēte talem modū essendi scilicet in magnitudine, vel extra, vel modū operandi scilicet necessario, vel libere. Pmiū siquidem antecedens abstrahit ab omni mō essendi et operandi: secundum vero modum essendi vel operandi eoassumit. Quātū autem qd multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, et mō essendi vel operandi simul: que nō possunt deduci ex illa ratiōe formali absolute. ¶ Notandū est secundo, qd ex aliqua ratione abstracta seu absolute sumpta, dupliciter aliqd deducere consueverunt philosophi. Vno mō necessario: sicut ex ratione motus deducitur, qd oportet esse in tēpore. Alio modo non repugnant scilicet ex ratione motus deducit, qd quocūqz motu dato, potest dari velocior et c. Et inter hec tm refert, qd cōsequēs aliqd necessario, comitatur ipsum in quocūqz ponatur fm omne mō essendi illi. Cōsequēs vero aliquid non repugnant, non oportet comitari illud in aliquo: imo stat qd repugnet ei in quocūqz mō essendi: vt ptz in exemplis adductis. ¶ Notandū est tertio, qd tripliciter pōt imaginari qd potētia motiua infinita creat in actu secundum, vel qd moueat, a. mobile certa velocitate, ita qd nō possit velocius illud mouere: sz illud mouere sit sibi adequatū. ¶ Et qd moueat infinita velocitate, i. in nō tpe: non est em intelligibile qd aliqd actualiter moueat infinite velociter, et tamē in tēpore: quia ex quo actualiter mouet, temp⁹ illi⁹ motus certum est secundū se signetur ergo, et tunc procedatur iuxta ter. 79. octauū phy. et venietur ad hoc, quod mot⁹ infinite velocitatis erit in equali tēpore cūz motu finite velocitatis (vt pote a virtute finita facto) qd est impossibile. Idē est ergo mouere actu infinite velociter, et mouere in nō tempore. Vel medio mō scilicet quod nūqz moueat ranta velocitate, a. mobile, quin possit illud velocius mouere. ¶ Ibec autē tria aliter se habet ad potētiā motiua infinitā absolute, et aliter ad eam in magnitudine. Ad potētiā siquidem motiua infinitā in magnitudine, duo extrema comparantur immediate, ita qd respectu talis virtutis non datur medium inter mouere in nō tēpore, et mouere certa velocitate. Ad potētiā vero motiua infinitā absolute, extrema hec sunt mediata, ita quod stat quod moueat sic velociter, qd sit semp velociter mouere possit. Et ratio dissimilitatis est: qd virtutis extēse quantum est posse, tantū necessario est facere: vt ptz inductiue, et consequenter si est infinita posse, ergo habet ad adequatū facere, aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in nō tēpore: mouere, n. sic qd velocius possit, nō esse adequatū virtuti patet. Virtus

Abstrahente.

Biblioteca

pater: ergo. ¶ Ad primum horum dicitur, q̄ maior est
ficāda: illud qđ sequitur necessario ad aliquod cū al-
teriali modo essendi cōpossibili illi primo: sequitur per
ad illud absolute: sic enim est vera, z non aliter. Si em̄
iungatur cum aliquo sibi incōpossibili ex terminis, ve-
quitur ad coniunctum, virtus parum repugnat: vera-
Ad hominem aerem sequitur habere perfectissimū
factus, non medium inter contraria: quod v̄ pater, nō
er ratione hominis absolute, nec aeris. Sic autem est
sitor: q̄ virtutē motuam infinitāz eē in magnitudine,
et cōtradictionē, p̄terq̄ coniuncti nō sunt cōpossibiles:
in dictis pater: z effectus necessario sequens monstrat
motus in nō tēpore. ¶ Ad secundum dicitur, q̄ ratio-
natis inter vltimā cōsequētiā z z priores est: quia
p̄ priōib⁹ proportionaliter adaptat⁹ p̄pria causa p̄prio-
In vltima autem nō fm̄ veritate, sed sola apparen-
on em̄ p̄prios effectus virtutis potētis infinita velocita-
re, ē actualiter mouere infinita velocitate: s̄ nulli cre-
citari obligari eē suum mouere, quantum est ex parte
et potētie. Hoc autē saluatur, si sic possit mouere actuali-
et semper possit velocius moueri: et p̄ter. ¶ Et si querat⁹
virtuti potēti mouere velocitate vnus horū, p̄prio effectus
ē mouere actualiter in vna hora, z duple potētie potē-
ē in medietate horū p̄prio effect⁹ dicat⁹ mouere actuali-
tate horū: itē virtuti potēti mouere infinita velocitate
effectus nō assignetur mouere actuali infinita velocitate
q̄ hoc ideo est: q̄ quicūq̄ virtuti virtutis potē dupliciter
ut virtutis optis, z altero mō est impossibile p̄pter im-
p̄ter contradictionē in ipso op̄e, altero vero est possibile, vōn
effect⁹ p̄prio illi⁹ est ille, in quo saluat⁹ motus possibilis
grā: z ē exēplū theologici: dicim⁹ q̄ virt⁹ creatura dei est
nō, nō solū ex pte modi agēdi, s̄ ex pte creabilit⁹, nō tñ
finitas in creabilit⁹, sic qđ de⁹ possit creare aliqđ infinitū
sic: q̄ quacūq̄ creatura facta pot facere p̄fectionē. Qu-
n p̄prio inter virtutē motuā quacumq̄s finitā, z
respectu velocitatis motus hec sit differētia, qđ finite vir-
tutis vno mō z illo possibili, rīdet virtutis velocitatis
eru. f. faciēdo illā actū: infinite vero virtutis quāritatē
modis quātras velocitatis respondere videtur: scilicet
do infinitā in actu, vel mouēdo abq̄s obligatiōe ad cer-
tātē, z primo mō infinita velocitatis effectus rōnem hōi
nō pot⁹ (quū sit de genere impossibilium ex terminis) scilicet
finite potētie p̄prio affect⁹ est. ¶ Ad tertiū dicit⁹, qđ in-
potētie motue absolute, repugnat mouere actualiter
ūn posse quo ad velocitatē motus, nō autem quo ad v-
tēcius: quia operatio talis est de genere operationū in-
bilitum ex terminis. Et id qđ multos in materia ista de-
t⁹, qđ assumit talis motio v̄ operatio quedā, z quare in-
potētie motue repugnet querit: quū tñ (vt ex dictis p̄-
de genere operationū, sicut nec alterare celum. Nec ex h-
nas mihi qđ dicā infinito posse nō posse attribui a deo
ari actualiter. Hoc em̄ ex dictis nostris diligētē inspe-
nō habet: sed tñ qđ infinito posse motus, nō pot⁹ respon-
equari op̄ati actualiter, quo ad velocitatē mot⁹. Ex h-
ō sequitur vniuersalis negatiua, ergo nō pot⁹ responde-
quati op̄ati: stat nāq̄ qđ rīdeat infinitū operari quo ad
tione mot⁹: z quo ad operationes immanētes: scilicet
gere z amare. An ad quesitum cum distinctione dicent⁹
qđ infinita potētia motuā pot⁹ referri ad morē velocitatis
eius durationē. Et p̄mo mō repugnat sibi mouere suū
suum posse qđ ista nō est operatio, sed quiddam plus
tericum. Secundo mō, non repugnat, imo de facto cō-
et ex dictis p̄ter. ¶ Quarto dico, qđ ex hoc antecedēte, a-
motuā infinita agētis liberi, nō pot⁹ inferri, ergo motus
pot⁹ mouere in nō tēpore: dicā em̄ in illo tēpore mou-
tāq̄ ad equatō effectū, s̄ mouet semper tēpo tēpore sicut
nō tamē sic quū quantū est ex ratione virtutis posset ve-
mouere. Quū em̄ ex rōne potētie motue infinite abso-
bil aliud sequat⁹, nisi qđ qđ rāta potētia p̄ mouere rāta
tate z maior maiore, infinita pot⁹ infinita velocitate mori
hoc contingat dupliciter: scilicet aut qđ possit exire in ac-
dū faciēdo infinitam velocitatem: aut qđ sic semper possit
qđ exeat in actū secundum faciēdo aliquā velocitatē
n possit adhuc facere maiorem: et ex ratiōe potētie motu-
ite absolute nō necessario sequat⁹, qđ possit exire in actū
mō: et ex hoc qđ est agētis liberi, necessario sequatur

eat in actum secundo mō, si debet exire in actum: cōsequen-
 est, qd nō est ex infinita potentia motiua agentis liberi absolū-
 considerata, nec ex ipsa sumpta cū tali modo agendi deduca-
 necessario, ergo motus in non tempore. Et consequenter quā-
 omnis conditionalis non vera sit necessaria, ista conditiona-
 lis non est vera: si datur virtus motiua infinita agentis liberi
 posset dari motus in non tempore, Et sic patet ad secundā
 probationem illius minoris quid dicendum sit scilicet quod
 falsum est, qd ex ratione infinite potentie motiue, absolute
 quatur, ergo motus in nō tempore. ¶ mortuū qd habet hęc scda
 pinio est, qd non potest aliter saluari infinita potentia in res-
 natura, nisi ponēdo ipsā mō agere libere, eo qd aliter sequeretur
 motus in nō tempore. Sed hoc nō est dictū cōmune, vñ non
 tū sequi illud: pferri, qd vt ex dictis 2 dicēdis apparet
 multis illustrib' virtus saluari, etiam si deus nō ageret libere.
 ¶ Tertia vero opinio, qd s. tho. m. ph. p. potuit in lucem: di-
 cit qd sola distinctio modis essendi, si in magnitudine, vel extra
 sufficit ad saluandā virtutē motiua infinitā abiqs motu in nō
 tempore, quicquid sit de mō operandi. Ita qd sū ea quālibet
 pditionalis sit vera, si virtus motiua infinita est in magnitudi-
 ne, daret motus in nō tempore: ista tamē est vera, si motiua vñ
 infinita est extra magnitudinē, daretur mot' in nō tempore. Et
 fundamētū huius est: qd veritas prime conditionalis fundatu
 sup tribus. Primo super infinitate motiue potentie: ex qua ha-
 bet qd possit mouere infinita velocitate. Secūdo sup modo esse
 di eius in magnitudine: ex eo quod habet qd quantū est possi-
 tū est operari. Terto super hoc qd effectus nō est dignior
 cā: ex quo habet si aliqua virtus est in magnitudine, eius ad
 quātū opus pōt recipi in magnitudine. Ex his em trib' cōfu-
 gere veritate illius conditionalis, p3 ex eo, qd quodcūqz horu
 trum de se, conditionalis non est vera. Scinim defici' infinita
 potētie motiue: nunqz deducet motus in non tempore: simil-
 ter si nō ponit in magnitudine, seu operari tātum quantū pōt
 nunqz deducet motus in nō tempore: et nihil minus si nō ponit
 qd opere' in passio capaci adequate operationis illi' potētie
 nunqz sequet motus in non tempore: quem cōstat non sequi nō
 si ex motione adequate potētie motiue infinite. In operati-
 nib' siquidē transeuntibus nō solū impeditur operatio et
 quāritas ex pte potētie actiue, sed ex parte passi. Cōstat an-
 qd ppiū passiuūz motiue virtutis, est mobile in actu: qd
 effie actu quantū, et corpus et, vt patet, vj. phy. ter. xvj. et ideo
 nisi ponat, qd adequata motio virtutis motiue infinite assum-
 pte in antecedēde possit recipi in corpore in actu seu in magni-
 tudine (idem enim sunt in proposito) nō pōt deduci, ergo motus
 in non tempore: et qd hoc non poni potest absolute, quia est in
 possibile: ideo opz poni vt sequens ex antecedēde, aduersari
 habet asit vt iam diximus ex illo, qd causa non est indigni-
 effectus. Ex his autē p3, quare secunda conditionalis: scilicet
 si virtus motiua infinita esset extra magnitudinē, daret motus
 in non tempore, nō est vera: quoniam deficit ibi tertia con-
 ditio: nō enim oportet virtutis existentis extra magnitudinē
 dari adequatum opus in magnitudine, et ratio est: quia vñ
 immaterialis cōparatur ad oia quantā vt vniuersale ad par-
 ticulare, nō in predicādo, sed poti' in essendo, et causando: nō
 est rōnabile vt materiale possit totā immaterialium virtute
 adequare. ¶ Tandē ad maiorē horum euidentiam considerā-
 dum est, qd motus reletus ad infinitam potētiā motiuam
 magnitudine et extra, diuersimode cōparat. Illi quidē vt effe-
 ctus proprius cause pcculari et proprie, huius vero vt effectus
 pccularis cause vniuersali (quādamodū liquefactio cere vir-
 tuti solari) qd motus est effectus in corpore: cōsequenter fit
 pte corporea sicut ab vniuerso, a vñtute vero immateriali, et
 cur ab equiuoco et vniuersali? ideo sicut ridiculū eēt ex quā-
 tate vñtutis solaris inferre quāritatē huius pccularis effectus
 vt ad quāntē virtutem solis, ita irrationabile est ex quantū
 tē virtutis immaterialis inferre quāritatē huius effectus pccu-
 laris, qui est velocitas motus tanqz effectū adequatum. ¶ Con-
 siderādiū rursus est, qd inter potētiā motiua infinitam in mag-
 nitudine seu absolute, et potētiā motiuam infinitam in corpore
 reā hoc interest, quod illa aut nihil aliud per se dicit, nisi p-
 cipū mōtū (vt patet si sumatur absolute) aut si aliqua alia
 addit, nihil addit eleuā ipsam supra rationē, ppiū principū
 motus: vt p3 si sumatur in magnitudine. Istā autē ex hoc, qd
 immaterialis ordinis ponit, supra rationem propriū principū
 motus eleuat, sicut et supra corporalia. Propter qd ex hoc ipso
 qd ponit extra magnitudinē, sequitur qd non per se primo re-

ficiat motus velocitatem, qui est corporeus effectus, quædam
 modum facit virtutes corporales, sed alius quid per se primo
 aspicat, et secundario et quasi per accidentis motum. Unde fit et
 infinitas virtutis motus si esset in magnitudine, motus velo-
 citate necessario manifestaretur. Infinitas autem virtutis mo-
 tus existens extra magnitudinem non: quia infinitas potest
 in magnitudine esse per se primo particularis principii motus,
 infinitas vero potentie extra: est per se primo rei eleuare supra
 ordinem principiorum motuorum particularium, ac per hoc
 latius quid reficit ut adequatum motum. Et quia velocitatem
 motus. Imaginandum est enim quod res illa infinita extra ma-
 gnitudinem, quæ habeat in se unde possit moueri: hoc tamẽ
 opus non per se primo reficit ad illa, sed aliquid altius: qui
 ut pluries dictum est, motus per se primo est actus corporeus,
 virtus autem illa eleuata est sicut supra corpora, ita super oia
 corporalia per se primo, quod dico propter ens, et bonum, et a-
 lia huiusmodi: que et si sint corporalia, non tamen per se primo
 ideo non oportet, si virtus illa est infinita, velocitatem infi-
 nitam posse ab ea promoueri. / Ex quibus ergo falsificatur s.
 tho. conditionalis ista. Primo ex eo quod virtutem extra magni-
 tudinem nõ oportet habere adequatum facere sue virtuti, quum
 agat per intellectum: videtur dictum est in secunda opinione. Secundo
 ex eo quod considerata virtute infinita extra magnitudinem nõ cõ-
 siderato nõ operandi, sequeretur, ergo daretur motus in non
 tpe: quod nõ posset fieri motio quod ad velocitatem adequatam virtuti
 motus: quod moueret corpus in actu puta celi, quod non esset ca-
 par motus adequare illi virtuti nec absolute, quod hoc implicat:
 nec ex hypothesi data, quod infinita potentia non est concessa in
 magnitudine, sed extra. / Contra hanc autem opinionem, dupli-
 citer obicitur. Primo quod si ex sola incorporeitate virtutis motus
 infinite habet sufficientem ratio salutatis secunde condition-
 nalis, manifeste sequitur quod nõ refert: si ponatur virtutem illam
 esse motiuum necessario, dimodo ponatur incorporea: ista em
 ista duo simul, non enim est impossibile virtutes immateriales
 esse necessario motiuæ, ut arist. et philosophi tenent de anima
 duobus obis. Ex hoc autem querat in quâto tempore moueret vir-
 tus infinita extra magnitudinem motus finitæ potest, et signi-
 tur illud tempus, et tunc procedatur iuxta tex. 79. octauum phy. de-
 duccendo ad impossibile, quod equaliter moueat virtus finita et
 infinita. / Secundo: quod hoc est expresse contra quer. in secun-
 do celi. com. 38. et 71. / Ad primum hominis dicitur, quod iste due cõdi-
 tionales distat sicut celi et terra. Si infinita potentia motuæ
 esset extra magnitudinem, moueret in nõ tempore, et si infinita po-
 tentia motuæ existens extra magnitudinem moueret secundum
 totum suum posse, moueret in nõ tempore. Secunda em est vera,
 quod in antecedente eius non ponitur ipsam secundum totum posse ac-
 tualiter mouere, et consequenter habere mobile talis motus sub-
 iectum: quum motus sit actus mobilis, et per hoc in hac condi-
 tionali salutatur tres antecedentes conditiones. In alia vero nõ habe-
 tur ex hypothesi antecedentis, mobile capax totum posse, et ideo
 est falsa ex defectu tertie conditionis. / De illa autem conditiona-
 li super qua firmatur argumentus scilicet si esset extra mag-
 tudinem infinita virtus motuæ, necessario daretur motus in nõ
 tempore: dicenda sunt duo. Primo quod est impertinens, impossi-
 tum quod nõ habet ex dictis. s. tho. / Secundum em refert polita virtus in
 finita incorporea, loqui de ipsa, et consequenter ad ipsam ut sic,
 abstrahendo a quibuscunque alijs, que nõ necessario ipsam infini-
 tam et incorpoream continent: loqui de ipsa addendo sibi spe-
 ciale modum agendi, i. necessario. Primo enim in nõ est sermo
 san. tho. et nõ secundo, et primum nihilominus modum nihil ponit
 impossibile, secundus vero forte adiunat impossibilia: quia
 quamuis virtus incorporea nõ repugnet esse necessario motuæ
 et velocitatis motus, repugnat tamen forte virtuti in corpore
 infinite, unde nõ oportet de illa conditionalis solutum hic esse.
 Si tamen de veritate eius queratur, dicendum secundo videtur,
 quod est falsa eade ratione: quod scilicet ex hypothesi antecedentis
 habet quod in mobili posset recipi adequatus effectus illi virtuti.
 Et em iam infinitas tactum est, motus in nõ tempore esse quod-
 dam impossibile ex terminis, et non sequitur, nisi ex aliqua hypo-
 thesi impossibili: quam requirere illa tria monstratum est. / Et
 quum contra arguebatur, ergo moueret in aliquo certo tempore,
 signetur illud z. Respõdet, quod ex parte motoris nulla pos-
 set certitudo velocitatis determinari: quod nec ex libertate, nec
 ex finitate potentie, et in non tempore mouere non sequitur
 ex hypothesi: oportet dicere quod si moueret, moueret ex velo-
 citate, cuius mobile esset capax: puta si esset mobile non vici-

De infinitate Dei

Questio vnica.

Alse-
confe-
ntis.

lentez capax motus. xxiij. horarum. rāto tēpoie moueret illud? nō minore. Et si cōtra hoc dicatur: signetur tempus illud: in tēpoie assignetur: puta vna hora vel decē: hoc enim nō refert. Et si pcedatur deinde ad hoc qd eodē tēpoie mouebit idē mobile virtus finita et infinita: dicitur hoc nō esse incōueniens, qm aliunde puenit qd ex virtute motiua. Inconueniens siquidē est, qd virtus finita et infinita ex proprijs meritis considerate moueant equaliter: sed quando aliunde hoc puenit: puta ex libertate agentis (vt secūda opinio dicit) vel ex premeditatione: vt mō dicitur, vel ex mediatione alterius motoris, vt vltima opinio auct. dicit, nullū inconueniens est. Sed sunt in hac rēpōsione ponit virtus infinita motiua, ponitur consequenter mobile adequatū. Ad hūc em̄ ad mobile refertur: vt dicitur. v. meta. cap. de ad aliquid: et sic tēra cōditionalis est vt dicitur. Secundum est qd licet tale vel tale mobile certam velocitatem sibi determinet: nō tamē mobile in cōmuni: ideo cōparando illā virtutē infinitā separatam necessario agentē ad mobile in cōmuni, restat dubiū, an moueret in nō tēpoie, an certo tēpoie. Ad p̄mū hōi dicit: qd ratio illa tenet, qm vis motiua est eisdē ordinis cum mobilitate: enim ex suppositione tantū actus, necessario supponitur ad eandē proportionem passivum. Quādo aut supponitur tñ actuum altioris ordinis, nō oportet tantū passivū supponere: quia quum passivū nō respiciat nisi mediāte actūe trāsente (quā facit vt facere pōt in eo) et virtū altioris ordinis, si vniuersa sita immaterialis, nō opz qd habeat aut habere possit aliq actionē in passio corporeis sibi adequatā, consequens est, qd nō necessario supposita tanta virtute motiua immaterialis supponatur mobile adequatū: p̄portionaliter. Unde licet motum dicatur ad mobile vniuersaliter: tantum tamen non dicitur ad tantum mobile vniuersaliter: sed quādo motum est eiusdē ordinis cū mobili. Ad scōm dicitur: qd quāvis docuerit arist. in phisica motorē in cōmuni mobili in cōmuni cōparare, et quicquid cōtradicat talibus tñ proportionibus esse impossibile: nō tamen didicim cōparare mobili in cōi motorē cōtractū: qualis est iste, de quo loquimur motorē in cōi separatus a materia. Unde tali motorī attribuendum est tale mobile: puta celum, et non mobile in cōmuni. Constat aut qd tale mobile aliquam sibi certam velocitatem determinat: vt dicitur secūdo cel. ter. xxiij. Et si curiose querat quid dicendū sit ad illud quēstionē. Dicendū est: qd si ille motor applicaretur corpori mobili absolute, qd moueret nulla certa velocitate. Et si dicitur, hoc est impossibile concedatur: qd etiā antecedens est impossibile: nec est a nobis vnq̄ ecessum. Ad alteram obiectionē qua dicebatur hanc tertiā opinionē esse contra auct. dicitur dupliciter. P̄mo qd nō est verū nisi per accidens. Querroy enim ideo dixit qd si anima celi esset infinite virtutis moueret in nō tēpoie: qd supponebat ipsam necessariū mouere: vt ex modo agendi suppositū tenet apud ipsū cōsequentiā. S. tho. aut loquitur de virtute infinita incorporea, abstracta de a mō operādi: ideo in hac opinione nō sunt cōtrarij per se. Et si dicat, saltē habetur, qd m̄ querroy illa tertiā cōditionalis est vera, dicitur secūdo qd hoc est verū: nō tamen p̄pterea est relinquenda: qm maior est auctoritas rationis qd sit querroy et omnī philosophorū simul. Et querroy nō philosophorū est sequi dicta alicuius, credendo qd non dixit hoc absq̄ magna et sufficienti rōne: et relinquere argumēta ad oppositū necessaria, aut ppe. Quarta opinio ab Querroy. xij. meta. cō. xij. explanata: duabz distinctionibz cōset egere positionem dicentem virtutem motiua infinitam absq̄ motu in nō tēpoie. Prima est modi essendi: vt scilicet ponat immaterialis et nō in magnitudine. Secūda est modi operādi: vt scz moueat mediāte et nō immediate. Supponit em̄ oīa imālia agere nāli necessitate: sic dicit qd nō sequit motus in nō tpe, si ponat primus motor virtutis infinita: qd ille mouet mediāte anima celi, modificante in effectu velocitate: scilicet motū, infinitatē p̄mū. Sed hec opinio a S. Tho. et egidio. viij. phy. arguit insufficitatē: a Scoto aut in p̄mo sen. di. viij. q. vlt. q. d. vlt. arguit falsitatem. Insufficiēs qd dicit a. s. tho. qd quā arist. vi. phy. duos effectus attribuit infinitatē virtutis: scz mouere tēpoie infinito in ter. lxxvij. et mouere in nō tpe in ter. lxxix. et auct. ponendo infinitā virtutē, ex mediatione motoris finiti dicat impediri motū in nō tēpoie, et nō impediri motum in infinito tēpoie: imo dicit qd ille primus motor est infinite motiuis, ideo mouet tēpoie infinito: et qd ibi est alius motor finitus, ideo mouet in certa velocitate.

Restat assignāda rō quare mediāte mouere non impedit infinitatē tēpoie, sicut impedit infinitatē velocitatis: qd auct. non fecit. Ab egidio vero: qd si deus moueret immediate, non p̄pterea moueret in nō tēpoie: qd motus in nō tēpoie est de genere impossibilium. Falsa aut dicitur, qd virtus infinita habet omnē perfectionē causę efficientis, quā habet ipsa cum causa secūda proxima: ideo sequit qd immediate pōt causare oēm illū effectum in celo per se, quē potest cum anima, ergo et causat, si necessario agit quicquid pōt: vt supponitur: et vlt. si causat illud immediate, ergo in nō tēpoie: qd virtus infinita agēs fm̄ vltimū virtutis sue et immediate, nō pōt agere in tēpoie. Ad hōi aut p̄mū dicit potest, qd quis difficile sit redere illud quēstionē: nō tñ est impossibile. Difficile quēdem: qd ratio eius non potest sumi ex eo qd infinitas temporis sit effectus possibilis, infinitas vero velocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habentur quare mediatio impediat sequēlam huius et non illius licet habeatur quare illud possit fieri et non hoc. Nec potest sumi ex eo qd aliter attribuitur infinite potentie infinitas temporis, et aliter infinitas velocitatis: scilicet qd illa attribuitur infinite potentie siue in magnitudine, siue extra hęc autem in magnitudine tantum: quoniam dato qd hoc sit verum, apud auct. reputatur falsum: vt patet ex dictis: ideo sollicitus fuit de virtute immateriali infinita quare non mouet in nō tēpoie, et p̄p̄t mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo qd virtus velocitatis in infinito non est comunicabilis, virtus autem continuata in infinito est comunicabilis: quoniam hoc est falsum loquendo de virtute per se continuata in infinito: qualis est virtus p̄mū motoris. Impossibile autē non est: quia potest sumi ratio ex eo, qd ad hoc vt infinitas temporis p̄p̄t mediationem motoris, nō aufert mediatio: enim causarum non aufert perfectatē causalitatis. Ad enī ex hoc qd sol. et homo generat hominē, tollit perfectatē causalitatis solis respectu p̄p̄t effectus, quē habet in homine, ad hoc aut qd infinitas velocitatis pueniat a virtute infinita, exigitur qd virtū illa absq̄ vlla modificatōne attingat motū. Ad hoc aut motoris mediatio tollit: qd virtus p̄mū motoris modificata in secūdo, et nō in sua illuminatōne attingit motum. Et sic ex vt mediatio satis fuit videt quēstio, et sufficiēs reddit rēpōsio dara. Ad egidū vero dicitur, qd illa ratio nō excludit qd illa cōditionalis sit vera: si deo virtutis infinite moueret immediate, moueret in nō tēpoie supposito eo quod supponit querroy: scilicet qd agit secūda rōnē suū posse: unde impossibilitas cōsequētis nihil aliud cōcludit, nisi qd antecedens est impossibile: cuius oppositum probandū erat ab Egidio, si ex impossibilitate consequētis rep̄bēdē dignus censebatur Querroy. Ad secūdam autem dicitur, qd aliud est loqui de perfectōe causę, aliud de modo causandi: nec licet ex p̄fectione causę ad modum causandi inferendo digredieret cōmittitur sophisma figure dictiōis. An ex hoc qd primus motor est nō minus p̄fecte virtutis qd ipse cum anima celi simul, non licet inferre: ergo eodē mō potest solus facere quod facit cū anima celi: qd aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre: ergo potest immediate facere quicquid potest facere cū medio: quia immediate agere ad modum agendi pertinet. Et si querat vt arguendo dicebatur, unde potest reddi ratio, qd virtus infinita sit alligata tali modo mouēdi. s. mediāte. Diceret auct. qd hoc non est ex defectu potētis, sed ex essentiali ordine connectionis causarum et effectuum vniuersi: vt in eo saluetur virtutis: scilicet et perfectas causalitatis p̄mū de p̄fectis aliorū ab eo, et distinctio causarum effectuum: que cū illarū efficaciam, et istorū dependentiam ab illis. Nihil enim hōiū necessario saluetur in vniuerso, ordōq̄ vniuersi necessitate careret, si primus motor infinite virtutis non esset necessaria connectione coniunctus medijs causis in causando. Et si contra hoc instetur: qd vt dicitur in prima p̄positione libri de causis: cā prima plus influat et plus in effectu, qd secūda, ergo si est infinita et agit naturaliter, in p̄mo signo totum effectū totaliter causat, et sic non remanet ad quid actio causę secūde terminetur. Responderi potest, qd ex hoc qd causa prima plus et plus natura influat qd secūda: non habet, ergo tota liter causat ipsū, qd tñcūq̄ ponat infinita et naturaliter agēs, accipiendo ly totaliter ex p̄te causalitatis. An qd non causat ipz omni mō, quē effectus exigit ad sui factionē naturāle: nec ex eo qd totus effectus causat ab vna causa habet, ergo alie causę nihil faciūt: qd faciūt idē realiter alio modo. Ad enī ideo dā

De infinitate Dei

Questio vnica.

106

tur plures cāe essentialiter ordinate et dēz, qd aliquid eius fiat ab vna et aliquid ab alia: s. vt totus effectus secūda quālibet sit rōnem habeat propriam et per se p̄mo causam, quāvis totus et quālibet fiat secūda rem: vt superius dictum est. An qd infinitas causę p̄mū non largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine, verbi gratia. Quātrūq̄q̄ ponatur solis virtus infinita, ex hoc non habetur, qd ipse absq̄ homine possit producere hominē: sed qd effectum p̄mū in homine efficacissime sortiretur, ita quātrūq̄q̄ ponatur diuina virtus infinita et necessario agēs, ex hoc non subtrahuntur actiones secūdarum agentū sed ponit ipsam omnibus coage re, ad oīa qd illa agunt alio modo, et saluatur aliquem effectum (puta sempiternitatem) habere per se causam, et p̄p̄mū effectū p̄mū esse intimum et p̄mum in quolibet effectu. Illud aut qd ibi dicit, qd in p̄mo signo effectus totaliter est a prima cā et c. imaginariū magis qd philosophicū quā sonat, non em̄ alia ratione philosophicā (fm̄ quorū intentionem loquimur) dicitur primam causam plus et plus influere in effectū causę secūde qd secūdam: nisi qd per se p̄mo effectus p̄mū causę, communioris et intimioris ac p̄mioris rationē habet in effectu, vt patet in p̄positione adducta et eius commento. sicut verbi gratia causans per se vitam in homine, magis et plus dicitur influere in hominē qd causans per se animalitatem in eodē: quia illud est intimius, plus et cōmuniū. Ex hoc autem non habetur, qd in illo p̄mū totus effectus fin omnem rationē habet sufficientem causam per se, et qd alie superfluat: etiam si dās vitam, esset virtutis infinite, dato etiā qd specialis causalitate attingeret hominē. Quod tñ est erroneū in philo sophia: qd causa prima nō attingit effectum causę secūde, nisi mediā actione causę secūde quāvis magis et plus p̄pter rationem dictam. Colligendo ergo responsonem ad p̄mum argumentū principale, dicimus tripliciter rēpōdi posse, vel tenendo p̄mum motorē mouere libere, vel non considerando hoc tenendo ipsū esse immaterialē, vel tenendo ipsū mouere mediāte. Et qd nulla hāri arist. repugnat. Quer. aut sola prima, qd vis tēra ab ipso habeat. Ad fm̄ argumentū principale dicit, qd tenendo viam querroy de necessaria cōne p̄ione virtutis agentium et c. manifeste p̄t, qd nō ponit in rerum natura aliquid possibile fm̄ potentiam actiua, quā po natur fm̄ potentia passiuā, et qd infinitatē potētis diuine rēpō det potētia passiuā celi ad sempiternitatem motus: nec est ali effectus in motu possibilis ex illa virtute accepta, fm̄ omnes cō ditiones necessario ipsam comitantes in rerum nā. Tenendo autē alias rēpōsiones, tam p̄t rēpōsio dupliciter. P̄mo ad mitemdo qd omni potētia actiue rēpō det passiuā: s. nō quo ad omne qd esset absolute possibile ex illa virtute fieri, et sic potētia infinite motiue rēpō det potētia celi quo ad sempiternitatem motus: non autem quo ad omnem gradū velocitatis, quā potest fieri ex illa virtute absolute. Et huius rō ex dictis haberi pōt: qd potētia actiue vniuersali altioris ordinis: non oportet rēpōdere passum corporeū capax totius eius virtutis quo ad oīa: qd non per se p̄mo respiciat effectū particularem: vt dicitur est, et philosophie p̄ncipis satis cōsonum. Secūdo pōt dicit, qd licet omni potētia actiue rēpō deat possibile, non tamen potentia passiuā, vt p̄t de productione intelligētia rum a deo: siue ab eterno, siue in tēpoie. Et hoc p̄pter rōnem dictam. Nec tñ oportet respondere aliquid vni possibile adequatū: sed vt ex dictis p̄t, virtuti infinite respondet infinitum possibile, nō sic qd possit produci aliquid infinitum nisi duratio: s. sic qd nullis finibus possibilem producibile ab ipsa ar etatur: sed quocūq̄ productio pōt perfectus pducere q̄tum est ex rōne virtutis actiue. Et hoc mō q̄tras virtutis in effectu manifestatur: et nō p̄mo mō tantū. Quod vero in vltima cōfirmatione dicitur, proportionaliter intellectū p̄p̄t magis confirmat qd impugnet: qd quēdammodū mobile infinita velocitate pōt dupliciter intelligi (vno mō qd possit actualiter infinita velocitate moueri, alio mō sic qd quātrūq̄q̄ velocitate motū pōt velocius moueri) et p̄mo modo impossibile est ponere mobile, secūdo vero est possibile, ita est de motu qd, si possibile est dare motū infinite velocitate p̄mo mō, s. secūdo mō: quod etiam oportet esse infinite virtutis. Et aduer te, qd de facto fm̄ philosophos hūc argumentū dicendum est, qd potētia infinite respondet in rerū natura effectus infinitus, s. tēpus infinite motus celi per se productū, et potētia passiuā celi ad hoc. Et qd hoc est sufficiēs manifestatiū infinitatis virtutis: vt p̄t ex dictis. Cetera aut p̄o vere philosophantium

quiete dicta sint. Ad tertiū principale dicitur, qd licet solo tertiū mō arguatur ibi fm̄ mentem querroy, et nec etiam illo mō habeat inuentum, atamen singulis ordinate respondēdū est, p̄missa prius intētiōe illorū verborū fm̄ veritatē. In tēdit igitur ibi auct. loquēs de proximis motoribus oibz, nō excludere infinitatem vigoris a deo: qui nullus oibz est alia. S. cōcludere infinitatē vigoris nō sequi ad motorē tpe infinito: ex hoc qd motor infinite vigoris habet necessario infinitas potētiam, et cōsequenter infinitam naturam. Et hoc em̄ sequitur, qd si motor tpe infinito necessario est infinite vigoris, qd habet et potētia et naturam infinitam. Et quum plures sint motores tēpoie infinito, sequetur vltimus qd ex positione plurimū motorum celestium tēpoie infinito, non haberetur p̄p̄ia naturis motorum: sed hoc tñ qd sunt motores cōuenient in natura et potentia infinita intensiue, quēdammodū mō de facto cōueniūt in immobilitate: ex qua habet qd possit cōtinuare motū tēpoie infinito. Et sic nō esset vnde differret ab inuicem. Hęc est sententia auct. ibidē: vt patet pōt cuilibet exercitatio, ex qua non habetur p̄mum motorē esse vigoris finiti. Ad p̄mū ergo modum arguendi ibi ractum, dicitur qd non sunt in eo tot verba quorū errores. Cōsequētia p̄mo nihil valet, p̄positione deinde dicens, qd quilibet pars finiti est infinita, licet sit vera de pte aliquota, non tamen iuat cum alia cōassumpta. Infinitū non est maius alio infinito. Patet enim in quātrūq̄q̄ pmanētē, qd si ponat linea infinita vtriusq̄ vtriusq̄ oīens et occidēs, et fecerit in directo puncti meridiet, et vtrāq̄ pars est infinita, et tota est maior vtrāq̄ pte. Et similiter in q̄titate successiua, si fecerit in termino decime hore huius diei totū tēpus eternū, vtrāq̄ pars est infinita: et tamen totum tps est maius qualibet eā. Falsum est ergo cōparando infinitū simpliciter infinito s. qd, qd est pars aliquota infiniti, qd vni non sit maius alio: qd talis est cōpassio in p̄posito nostro, p̄t nihil cōcludi. Et vt ostēdat quāvis error in hoc sophismate lateat, adhuc declarat, qd etiā p̄parado infinitū simpliciter infinitū simpliciter, stat vni esse maius alio. Numerus enim reuolutionū lune est maior numero reuolutionū saturni: et loquimur de motu p̄p̄io: et tñ vtrāq̄ est infinitū s. p̄ponēs motū eternū. Antecedēs p̄t: qd singulis reuolutionibz saturni respon det amplius trecentis sexaginta reuolutiones lunares: qm ille singulis triginta annis vnā cōplerilla vero vigesimooctauo quocūq̄ die vel circa suā peragit. An diuus Tho. p̄clare docet in tēra pte. q. x. art. iij. ad tertū, qd nō est p̄p̄teritas infiniti nō excedi simpliciter, sed nō excedi in illo ordine, in quo ponit. Et fundat hoc sup̄ ter. xxxvj. et xxxvij. ter. iij. phy. vbi dicit, qd infinitū nō est vt substātia, sed vt accidēs querendum: accidētis aut p̄p̄t est qualificare id cuius est accidēs. Et p̄pterea quēdammodū infinitas adueniēs alicui, puta dieb, nō infinitat nisi numerū dierū: ita impossibilitas infinitatē cōsequens nō ponit nisi in ordine dierū. Et p̄pterea infinitis dieb simpliciter, nō p̄t dari plures dies: sunt tñ multo plures hore illorū dierū qd ipsi dies. Et similiter infinitis hōis nō dant plures hore: sunt tamē multo plura minuta illarū horarū qd hore ipse. Hęc as quocūq̄ esse videtur, conditiones totū et p̄tis in imparitibz summe perfecto, ac per hoc vocato quanto virtualiter, requirere: quū non maius quid sit totum hoc: deus bonus, sapiens, vniuers, qd hoc solum, scilicet deus, aut eodēuersus: siue ponatur finite virtutis siue infinite: qd non est equalis, sed eadēz est perfectio rei illius et omnī que eius sunt. Ad secūdam vero modum arguendi dicitur, qd sicut tactus quantitativus, qd secūdam extrema est, expellit id in qd ferrat, tactus autem virtualis, quia interiora penetrat, magis cōseruat et firmat si contrarius non est tacto: ita infiniti corporei proprium est, sic omnia occupare, vt omnia excludat, nihil secum compatiens: infiniti vero virtualiter, et proprium est sic omnia implere, vt ea facit virtuosa et cooperantia, et modificantia illuminatio nem suam in effectibus. Unde ex infinitate virtutis non excluduntur alia actiua, sed magis ponuntur: vt superius quocūq̄ dictum fuit. Ad vltimum autē dicitur, qd dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno mō sicut aliqua participantia ali quid, p̄p̄is cōstitutiuis diuersificantur: sicut homo differt ab equo, et albo a nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab alijs que sunt talia per participationem: sicut hō separatus distingueretur a singulis hominibus. Ad

De subiecto natur. philosophie Questio XIX.

actus et perfectio eius per informationem. Si vero secundo modo, petitio est principii in minore. hoc est est probandum scilicet quod potentia naturalis habeat actum supernaturalem ut suum hoc modo. Quod quocumque dicitur de immediata receptione ad propositum nihil infert: ens enim immediate est receptivum figure mercurij, et tamen non naturaliter. Conclusio deum principalis voluntaria relinquatur: et irrationabilis ostendatur probando oppositam. Hec de tertio.

Quo ad Quartum conclusio responsiva quesito est quod potentia ad actus supernaturales, non est naturalis, sed obedientialis. Et probatur tripliciter. Primo ex parte actus sic. Actus supernaturalis dupliciter invenitur, scilicet secundum se, et per gratiam, et secundum modum fieri: ut visus ceco datus. Unus enim secundum se est naturalis actus hominis: sed quod ceco in instanti datur, supernaturale est. Charitas vero et talia, sunt secundum se actus supernaturales: a deo ut implicet contradictionem connaturales esse, aut fieri alicui creature facere vel factibili, ut etiam ipse scotus in secundo, dist. 23, fatetur. Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi ut sic, a fortiori nulla est naturalis potentia ad actus supernaturales simpliciter. Sed in natura nulla est naturalis potentia ad illos actus, pater ex frequenti usu quo naturalis potentia ad miracula negamus. Et ex hoc sequitur quod supernaturalitas invenitur non solum comparando potentiam ad agens, propter supernaturalem acquisitionem actus, sed etiam comparando potentiam ad actum supernaturalem actus in se. Secundo ex parte potestatis sic. Omnipotentia passive naturalis, respondet aliqua potestati activa proxima: ergo respondere potentia activa naturalis. Antecedens est maxima assumpta ab aristotele, 3. de anima tex. 17. ad probandum dari intellectum agentem. Fundatur enim super hoc, quod in omni natura ubi est patiens, oportet ponere agens. Et certum quod de proximo non de primo agente loquitur: alioquin distributio non fecisset: dicens in omni natura etc. Et per hoc excluditur responsio scoti, dicentis, quod sufficit quod datur primum agens. Consequentia autem probatur: quia potentia supernaturalis non est proximum actuum naturalis potentie: ut ex terminis patet. naturale enim solum naturali cognatum est.

Tertio ex parte subiecti. Quum enim quidditativa cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, et ex ea solvantur omnes difficultates contingentes rei, ut in quarto phy. si dicitur, consequens est, quod cognita quidditativa rei aliqua, cognosci ex ea possint omnes eius naturales potentie: et quum potentie cognitio ex actu pendeat, ut dicitur, 9. meta. cōsequens est, quod actus ad quos sunt naturales potentie cognoscantur, et cum huiusmodi actus sint supernaturales apud scotum, sequitur de primo ad ultimum, quod ex cognitione quidditativa alicuius naturalis cognoscantur supernaturalia: quod est manifeste falsum. Et confirmatur. Quia certe scimus hanc maiorem, quod nulla naturalis potentia est frustra, ergo si scimus hanc maiorem, quod in materia vel anima vel quacumque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem, oportet concedere quod scimus supernaturalia illa debere esse: sic scimus resurrectionem mortuorum futuram, et gratiam iustificantiem impium etc. quod est ridiculum. Hec euacuat hanc rationem responsio scotica, dicens quod anima secundum illam rationem est ignota. Cognitio namque quidditativa alicuius, nihil naturale illius incognitum relinquit: quoniam continet formaliter vel virtualiter eam illius notitiam. Hec euaditur, dicendo quod substantia non potest a nobis pro statu isto quidditativa et proprie cognosci: quoniam quicquid sit de hoc, habetur intentus scilicet quod ex quidditativa rerum naturalium cognitione, si habeatur pro statu isto siue nō, possit scientia haberi de supernaturalibus, et sic revelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectione et alijs huiusmodi, ad que naturalis ponitur potentia receptiva non frustra, erit necessaria secundum quid scilicet pro statu isto, et non simpliciter: quod est manifeste falsum. Hec de quarto. Finis.

De subiecto naturalis philosophie ad fratrem vincentium de vincencia lectorem mediolani Questio.

Ans ens mobile sit subiectum in philosophia naturali. Q. xix.

Veritur In ens mobile sit subiectum in philosophia naturali. Et videtur quod non. Primo. Quia aut ens mobile significat substantiam mobilem, aut accidens mobile, aut tertium commune utriusque. Si primum cum substantia mobili et corpus mobile sint idem convertibiliter, sequitur quod pone-

retur finem rem corpus mobile subiectum philosophie, quod est contra tenentes ens mobile. Si secundum hoc est manifeste contra oēs, et veritatem. Si tertium, tunc sequeretur, quod ens diceret tertium conceptum abstractibilem a substantia et accidente, quod est contra thomistas. Secundo sic. Subiectum scientie debet esse virtus rationis formalis: alioquin non haberetur quod quid est, et consequenter nec esset principium scientie: quod videtur in 1. de anima in tex. 11. principium oīs demonstrationis est quod quid est. Nec haberet aliquam per se primo passionem: quia et quod non est in se natura una, quicquid per se unum convenit, convenit ratione partium, et consequenter nulla passio convenit ei primo, ens autem mobile dicitur aggregatum ex duabus rationibus formalibus: ergo non est subiectum. Si dicatur, quod illa duo ponuntur ad circumloquendum unam rationem formalem, quema dmodum moris est ponere passiones loco differentiarum, contra. Ratio subiecti in scientia debet esse primo et maxime nota in scientia: eo quod tota scientifica cognitio ex illa dependet: sed si circumlocutione eget, non esset huiusmodi implicatio siquidem est in adiecto, dicere quod est ratio formalis in scientia, et quod circumloquitur illam passionis nomine, utpote occultam, ergo etc.

Tertio, si ens mobile esset subiectum philosophie naturalis, aut philosophia naturalis esset pars metaphysice, aut esset subalternata illi: utrunque est falsum: ergo. Tenet prima: quia aut ens mobile addit supra ens conditionem per se dividendum ens, aut accidentalem enti. Si primo modo: sequitur quod ens mobile a metaphysico considerandum est: quod in primo posterior. ca. 2. dicitur quod eiusdem scientie est considerare subiectum aliquid et partes subiectivas per se: et consequenter esset philosophia naturalis: cui ascribitur ens mobile, pars metaphysice. Si secundo modo, sequitur quod philosophia naturalis metaphysice subalternaretur: eo quod ut dicitur in primo posterior. ca. 8. descendere de genere in genus secundum quid, id est secundum conditionem accidentalem (ut communiter exponitur) est solius scientie subalternata conditio ab aristotele, tradita.

Quarto sic. Subiectum in scientia debet esse illud, ad cuius rationem formalem omnes resolvuntur passionem et conclusionem illius scientie ut de septem: sed passionem et consequenter conclusionem phylice resolvuntur ultimo in philosophia naturali ad quod quid est substantie, seu corporis naturalis: eo quod omnia accidentia physica causantur ex substantia naturali: ergo substantia naturalis seu corpus naturale ponendum est subiectum. Dubitatione. Primo distinguam opiniones. Secundo declarabo opinionem san. tho. Tertio simul ipsa confirmabitur, et contra alias opponetur. Quarto respondetur argumentis in oppositum.

Quo ad Primum sciendum est de subiecto adequato philosophie naturalis (de quo hic est sermo) quosdam loqui in re hac naturaliter, quosdam vero innaturaliter: propter quod hanc nostram refecit sunt disputationes, quas inter philosophos agimus. Supponunt enim intelligentias mobiles esse: et philosophiam naturalem infra sensibilia non arcantes, commune aliquod sensibilibus et separatis a materia, quatenus mobilia sunt, subiectum philosophie dicunt: operantur errorem suum theologice pietatis nomine.

Contra hos est non oportet naturale disputare: apud quem indubitatum principium est, substantias abstractas immobiles esse: et terminum considerationis philosophice esse animam humanam, partim abstractam, partim non: ut dicitur, 2. phy. tex. 26. et ultimum quod potest naturalis de intelligentijs attingere, est declarare quod sunt: ut auctor dicit, 1. phy. cō. ult. Quanta tamen sit quorundam horum temeritas, silentio involvendum non est, cum presumant propriam opinionem theologi sententiam asserere: sicque theologice facultatis expertibus, in philosophia tamen nutritis, deridendi theologiam occasionem prebent. Non est enim ex sacra scriptura, nec ex theologis sanctis ab ecclesia approbata traditum, quod angeli sic moventur, ut motus continui subiectum sint: sed potius oppositum, ut in theologia discursum a sanctis est. Unde si periphrasibus arguendos censent, gloriuntur ex scotica officina hos se errores deprehendere, non ex theologia.

His ergo omis, ad naturales trāeamus. Quorum opinio non est una: dum alij mobile, alij ens, alij utrunque ex subiecto phylice rescandū putant. Et illi quidem qui neutrum nomen recipiunt, secunda et quarta ratione ad oppositum facta moventur: et sensibile seu naturale substantiam subiectum fore censent. Quia autem

De subiecto philosophie Questio XIX.

108

vero ens tñ abijciunt, corpus mobile subiectum philosophie ponunt. Et hi adhuc divisi sunt dum quidam ly mobile passionem signitare concedunt: quidam autem rationem formalem corporis phylici supponere cōtendunt. Mobile autem tñ abijciunt, sunt qui ens naturale subiectum dñt. Sunt ergo quinque opiniones naturaliter loquentium. Thomistarum, tenentium ens mobile: et alberitarum, dicentium corpus mobile: et modernorum multorum, dicentium substantiam naturalem seu sensibile: et quorundam etiā modernorum asserentium corpus phylicum seu naturale: et eorū qui ens naturale subiectum credunt. Secūm cum ens mobile cōplexionem quandā nominā cōtineat, singula distinguenda sunt.

Et primo quidem circa ly mobile triplici opus est distinctione. Prima est quod ens mobile motum respiciat, sicut motus sumitur dupliciter. scilicet proprie, ut distinguitur contra mutationem in v. phy. et ad tria tñ genera esse dicitur, et communiter, ut continet in se et motum proprie dictum et mutationem. scilicet generationem et corruptionem: ita mobile dupliciter sumi potest. In questione tria ista sumitur communiter: prout idem est, quod mutabile phylica mutatione. Secunda est: quod aliquid potest dici mobile dupliciter. scilicet subiective: quod, est subiectum motus: et terminative: quod, est terminus alicuius mutationis. Et quantum prima facie mobile sonet subiectum motus, si tamen restringendum est in proposito, magis tenendum est terminative quod subiective: ut ex dicendis appareret. Iudicio tamen meo indistincte tenendum est: non ea ratione ut sit commune ad omnia quomodocumque mobilia: contineturque partes subiectivas materiam et formam etc. (quia hoc est contra sanct. tho. in primo phy. super tex. com. vi. ubi in divisione littere expresse dicit, quod in primo libro phy. agit de principijs intrinsecis entis mobilis, scilicet de materia et forma: et hoc apte insinuat ens mobile quod est subiectum philosophie, non esse totum univiale respectu materie et forme, sed totum integrale seu essentiale) sed ea potius ratione: ut scilicet illa notissima sui acceptio supponatur quam ex sensu supponere oportet: perhibent enim nobis sensus mobilia esse. autem subiective aut terminative mutantur ea que movent videmus, ratione magis discernitur quod ex sensu habeatur. Tertia est, quod mobile equivoce est nomen ad aptitudinem ad motum et ad fundamentum illius aptitudinis: sicut si risibile significaret aptitudinem ad ridendum, et rationalitatem, que est eius fundamentum. Quid autem mobile in proposito significet, difficile est hac sola questione elucere. Quamvis enim impossibile sit subiectum et passionem simul accipi pro subiecto in aliqua scientia, sic quod totum aggregatum subiectum sit (quod oportet subiecti unam esse rationem formalem, et ex quo quid est subiecti, et quid est passionis una ratio formalis constituit nequit) nihil tñ prohibet aggregatum ex subiecto et passione, subiecti sic constitui, ut passionis quod quid est, sit ratio formalis subiecti in illa scientia. Et hoc modo intelligi potest mobile passionem significare in proposito: ita quod mobilitas quod est passio, sit ratio formalis enti vel corpori quod sit subiectum philosophie naturalis: unde solet fieri reduplicatio. scilicet ly mobile, dicendo ens aut corpus mobile in quantum mobile est subiectum phylice. Sua datur autem in proposito sic sumi mobile ex subiecto mathematico: sicut, n. phy. ca. 1. est de entibus in eo quod mobilia, ita mathematica est de entibus in eo quod quantitas. Contra autem mathematica sic esse subiectum ens quantum: ut quantitas ipsa que substantie materialis passio seu proprium accidens est, ratio formalis subiecti mathematice sit. Et ex quo phylice subiectum ens aptum moveri, sic quod aptitudo ad motum, ratio formalis subiecti sit. Et affirmat hoc magni alberii autoritate: qui in 1. phy. sic distinguens corpus in metaphysicum, mathematicum et physicum, mobilitatem quam rationes formalem subiecti dicit, posteriorem corpore quanto naturaliter dicit. Nec obstat quod eiusdem scientie est considerare de passione et subiecto eius: quoniam hoc intelligitur, quando tractatur de passione ut passio est: non autem quando passio primum subiecti locum tenet: ut patet de quantitate in mathematica, que de substantialibus principijs subiecti eius a quo sunt, non se impedit. Similiter non obstat quod perfecta cognitio de re non habetur absque quod quid est subiecti: hoc enim non est sic accipiendum, ut omnis cognitio circa illam sit imperfecta, ita quod non sit evidens et scientifica: sed ut absque quod quid est subiecti, cōsummata omnimodas notitia de re haberi non possit. Quod phylice accidere non inconuenit: quoniam mathematica hoc cōuenire certum est: mathematicus, n. ignorat an, quan-

tum sit substantia vel accidens, et quantitatis subiectum etc. et tamen certissimus est omnium: ut dicitur in secundo metaph. tex. 2. cō. ultimo. Sed contra hanc viam est, quod secundum eam ad philosophum naturalem non pertineret considerare aliquod predicatum quidditativum cuiuscumque substantie nisi forte aliqua substantia sit, de qua quidditativum predicaretur aptitudo ad motum: et consequenter philosophia naturalis non esset de substantia, sed esset de accidente, que admodum mathematica. Si enim mobilitas (id est aptitudo ad motum) que passio ponitur entium naturalium, ratio formalis subiecti phylice acceptatur, non licebit phylico de ratione adequati subiecti eius distingere: quia illa prior est, ac per hoc descendendo a mobilitate in communem ad talem vel talem mobilitatem in specialibus partibus philosophie naturalis, non licebit ad quod quid est talis vel talis subiecti descendere: sed que admodum adequati subiecti mobilitatis quod quid est omisum fuerat, pari ratione specialia quod quid erat esse subiectum talium mobilitatum omittenda sunt: quoniam nulla pars alicuius scientie tractat de aliquo priori propria ratione formali. Hec video quomodo possit huic rationi satisfieri, nisi tenendo quod metaphysice est considerare quod quid est in particulari. Quod quia non creditur verum, idcirco puto melius tenere, quod mobile in proposito non significat ipsam aptitudinem ad motum, si est passio: sed ens fundamentum. Cum, n. ista aptitudo quā mobilitas nominis sonat, quibusdam entibus repugnet, scilicet separatis a materia, et quibusdam non. scilicet materialibus, et de entibus materialibus (puta homine et bone) non reputetur predicari substantia: consequens est, quod aliquis precedat in eis, ex quo ipsa aptitudo hanc sortiantur: et hoc fundamentum mobilitatis est. Hanc autem dicit non reputetur: quia cōmuni voci satisficere volēs distinctione hanc mobilitatis pertractavit. In 2. siquidem metaph. tex. ult. sub dubio relinquatur, an corruptibile sit substantia, an in substantia id est sit de substantia rei, aut ea sequatur: ut exponit averroes. Corruptibilitas autem quedam mobilitatis species est, vel mobilitas ipsa: secundum illud, 8. phy. tex. com. 2. in omni motu corruptio est. Sanctus tho. etiam ibidem inter substantialia predicata corruptibile ponere videtur. Aristoteles quoque in primo phy. tex. 8. idem sentire videtur: dum dicit, quod ad naturalem non spectat probare mobilitatem: hoc enim non esset verum, si mobilitas esset passio preiuncta a formali ratione subiecti philosophie naturalis: posset enim per illam rationem a naturali philosopho probari. Nisi forte quis dicat dictum Arist. non esse verum per se, sed per accedens: quia scilicet est passio notissima. Sed hoc non est tutum: tum quia non est sermo per accedens consuetus Arist. tum quia saltem defendere mobilitatem pertinet ad philosophum naturalem, et non ad metaphysicum: sicut et quamlibet passionem subiecti proprii quilibet artifex defendere debet. Nec obstat quod sit passio per se nota de adequato subiecto: quoniam per se notum, et non per se notum, faciunt quidem differentiam quo ad probari vel non probari posse aliquid ut patet in 2. phy. tex. com. 6. non tamen faciunt differentiam quo ad defendere vel non defendere: quoniam si occulta tuenda sunt, manifesta magis sunt tuenda, modo non sint principia, sed ex principijs: qualis est mobilitas si passio ponitur. Quicquid autem de hoc sit mobilitas que est ratio formalis subiecti phylice, non passio, sed quod quid erat esse est entium naturalium: et preiuncta naturalitatem et mobilitatem passionem eorum si concedatur: illam quidem, quia relatiua proprietate est: istam vero, quia passio dicitur.

Circa vero ly ens, hoc tantum distinguere oportet, quod dupliciter entis nomine uti consuevimus. Primo pro omni eo quod habet esse quocumque modo: et sic hic non capitur. Secundo pro eo quod proprie esse dicitur: hoc autem in his que sunt, est id quod proprie sit: eius siquidem est esse proprie, cuius est fieri. Id autem quod proprie sit, ut, 7. meta. tex. cō. 28. patet, est compositum: siue substantiale, ut homo: siue accidentale, ut homo musicus. Et sic sumitur in proposito. Et de colligendo dicta ad hoc quod aliquid sit pars subiectiva entis mobilis, quod subiecti phylice dicimus, erigitur et quod sit proprie ens, et quod sit mutabile phylica mutatione. Et propterea nec materia prima, nec forma substantialis aut accidentalis ens mobile est: sed ens mobile bilis principia hec omnia sunt. Est ergo ens mobile cōmune quod sit corpus mobile, et quam substantia naturalis siue sensibilibus: quia continet sub se omnia materialia composita, que solo mutabilia sunt: siue sint substantialia, siue accidentalia, siue secundum formam absolutam, siue secundum ubi. Et est ens

Impul. Latet.

Ad h.

mobile abstractum quid quocumque predictorum, quanto ens aliquo gradu concomitans prius est illo, dato etiam quod ad compositionem accidentalem se non extenderet. Nec obstat contradictio per ly mobile: quoniam sicut substantia rationalis abstractus quid est, quod animal rationale, sic ens mobile abstractus et prius quid est, quod substantia mobilis, quod est ex parte ly mobile. Equiva sit abstractio, ex parte tamen ly ens, et ly substantia abstractus est ens mobile. Unde quemadmodum concedens substantiam rationalem, adhuc disputandi locum haberet, an illa rationalis substantia esset corpus, an alia et cetera. Et continue ab abstractione ad minus abstractum quod descendere dicitur: dum a substantia rationali ad corpus rationale, et a corpore ad corpus animatum et cetera. Veniretur, sic sub ente mobili, questio remaneret, an illud sit substantia, an corpus et cetera. Cum igitur in re mutabili considerari possit et quod sit corpus mutabile: et quod sit substantia mutabilis, et quod sit ens mutabile, dum tamen sententia est, naturalia ratione subiecti philosophie naturalis induere primo, non quatenus sunt corpora mutabilia: aut substantie mutabiles, sed quatenus sunt entia mutabilia: ita quod ens mobile licet complexione nominum contineat, incomplexum tamen per se unum quod quid est significat, sicut ens per se. Quomodo ergo est diuisio ente in per se et in alio, si simplicibus vocabulis careremus, substantia ens per se nominaremus, et accidentis ens in alio, et tamen unam formalem rationem significaremus, non aggregatam ex pluribus: ita diuisio ente in transmutabile et intransmutabile, carentes simpliciter vocabulo, ens transmutabile seu mobile vocamus alterum membrum quod prius est quidditatis, et illud philosophie naturalis subiectum esse adequatum dicimus. Hec de secundo.

Quo ad Tertium cum ens mobile duo nomina complectatur, et unum significat, primo ostendendum est, quod eius significatus est adequatum philosophie subiectum: deinde quod his nominibus convenientissime significatur. **Primo** probatur tripliciter. Primo sic. Adequatum subiectum primarum passionum naturalium est adequatum subiectum philosophie naturalis: sed ens mobile, et non substantia aut corpus naturale seu mobile, est adequatum subiectum primarum passionum naturalium: ergo et cetera. Maior est per se nota. Minor vero probatur accipiendo transmutabilitatem, seu quod idem est, mutabilitatem pro prima passione physica, vel saltem una de primis, aut eis equiualetem: ut ab omnibus supponitur. Tunc sic. Adequatum subiectum transmutabilitatis habet materiam formam, et priuationem pro adequatis principijs: ergo nihil aliud ab ente mobili est subiectum adequatum transmutabilitatis, et consequenter primarum passionum naturalium, quod erat probandum. Ad hoc huius syllogismi est ex eo euidens, quod oportet ista tria in omni materia esse adequata sibi inuitem, scilicet passionem, et subiectum et propria passionis principia: ut patet de risibilitate, et homine, et animali rationali: constat autem ex philosophia, per longum processum, transmutabilitatis principia prima esse materiam, formam et priuationem: opz igitur eius ad quod tanquam ad adequatum subiectum primo sequitur transmutabilitas, esse adequata principia, materiam, formam et priuationem. Minor patet ex his que in philosophia text. 19. vsq. ad text. 29. dicuntur scilicet quod materia, forma et priuatio ad genus substantie non arctantur, sed materia, forma et priuatio generis substantie sunt principia propria substantie mutabilis: et materia, forma et priuatio in genere quantitatatis sunt principia propria substantie mutabilis. Si dicatur quod quedammodum principia propria substantie continent propria principia ceterorum generum, quod sunt cause eorum (ut ibidem docet aristoteles), sic substantia mutabilis continet omne quantum et quale mobile, et transmutabilitas substantie omnem aliam. Et propterea licet materia, forma et priuatio excedant substantiam mobilem formaliter, non tamen virtualiter. Hoc licet sit subtiliter dictum, vim tamen rationis non excludit propter duo. Primo, quia falsum est, quod principia propria substantie mutabilis sint principia principiorum ceterorum generum mutabilium. Quamvis enim sit verum, quod expressum in philosophia text. 1. ca. supradicto, quod per se principia essendi in genere substantie sunt principia principiorum essendi in ceteris generibus: id est quod materia et forma substantie sunt cause materie et forme in quantitate et qualitate et cetera. Veritatem tamen aduersatur, quod per se principia transmutabilitatis substantialis sunt principia principiorum transmutabilitatis aliorum generum. **Primo** ratio. n. in genere substantie, que est per se principium non sub-

stantie, sed transmutationis substantialis, non est vniuersalis, et per nec per se principium priuationis que est principium transmutationis accidentalis, ut in corpore celesti patet. Vbi ens mobile secundum locum, habet omnia propria principia scilicet materiam, formam et priuationem: celum autem substantia alter non habet nisi duo principia, que sunt essendi per se principia. siue ibi sit materia, que est pura potentia: siue simplex corporeitas per materiam et intelligentiam pro forma: nullo modo est ens mobile substantia alter. **Secundo**, quod dato quod esset talis inclusio virtualis, adequatum tamen subiectum transmutabilitatis, et similiter adequatum principia ex materia, forma et priuatione, esset non substantia mobilis, sed ens mobile: quoniam quod aliqua proprietas vniuersalis secundum predicationem habet subiectum adequatum secundum predicationem, in quo reperitur causa secundum quam inest quibuslibet proprietatibus illa, illud tale est eius subiectum finem quod ipsum. Nec est requirendum pro primo subiecto illud illud ad quod per viam resolutionis proprietatibus illa et eius principia reducuntur: alioquin periret doctrina tradita in philosophia. **De vniuersali**. Docetur enim ibi sistere, quod adequatum subiectum secundum predicationem inuenimus, et causam in eo per quam sibi ceteris illa passio inest. Nulla etiam posset proprietas communis alicui analogo ad substantias et accidentia: cum accidentia et eorum proprietates et principia in substantijs virtualiter includantur. Nisi ergo velimus abuti vocabulis et omnibus eorum, quod in se est subiectum adequatum transmutabilitatis in se ipso adequate, claudat principia transmutabilitatis. Si nec substantia mobilis, nec corpus mobile claudat in se illa: quod propria principia transmutabilitatis vltis seu in comuni, sunt materia forma et priuatio in comuni, que genus substantie transcendunt. **Enti** autem mobili adequatur: quicquid enim ex materia, forma et priuatione constat, ens mutabile est, et conuerso. eo quod priuatio machinatur ad malum. Ens igitur mobile est principium et primum mobilitatis subiectum. **Secundo** probatur propositum, et directe arguitur contra ponentes corpus mobile sic. Coniunctio omnis mobilitatis cum ratione corporeitatis, non supponit in naturalibus philosophis, sed in philosophis. Probatur ergo non corpus mobile, sed ens mobile est subiectum philosophie naturalis. Antecedens patet in text. xxxi. scilicet philosophi, ubi probatur, quod omne mobile est corpus. Consequentia vero patet tum ex eo, quod si corpus mobile ponitur adequatum subiectum, oportet supponi mobilitatem coniunctam esse corpori, aut per rationem formalem, aut per passionem: tum ex eo, quod oportet supponi corpus coextendi ipsi mobilitati: alioquin non supponeretur subiectum adequatum subiectum. Atque hoc horum impossibile est supponi ignota vniuersali coniunctione ipsius mobilitatis cum corpore: ut de se patet, ergo. Et hec est ratio sancti thome in primo philosophia. nunquam enim dixit ipse, quod philosophus naturalis probat corpus mobile esse: ut communiter sibi imponitur, quia non intelligitur corpus ens mobile esse qui dubitant, non egent medio, sed sensu quo vel seipsos moueri percipiant sed dixit, quod probat omne mobile esse corpus. **Et** ut plenius huius rationis vis percipiat aduertendum est primo, quod subiectum adequatum scientie resoluentis suas conclusiones in principia per se nota (qualis est philosophia naturalis) oportet et quod sit subiectum primarum passionum, ac per hoc quod sit principium essendi, et consequenter cognoscendi secundum naturam ceterorum: et quod sit principium cognitionis in nobis, siue ad latentes proprietates et occulta principia a posteriori siue a priori procedatur: quoniam subiecti cognitio omnibus presupponitur, et ut dicit aristoteles in philosophia. c. xxi. nec a priori nec a posteriori probari potest in scientia: et innatum est nobis, quod oportet semper a nobis nobis procedere, ut in primo philosophia. c. iij. dicitur. Sicut ergo prima ratio superior facta procedit ex ordine nature, sic ista procedit ex nostro ordine cognoscendi. **Et** propterea sancti thome dixit, quod ad audientes probatur omne mobile esse corpus: in finem per hoc, cognitionis magis quam rei ordine. **Ad** aduertendum est secundo, quod quantum ad hoc quod sit principium essendi esse coniunctam corpori et aliud cognoscat omnem mobilitatem esse coniunctam corpori, ad hoc tamen quod corpus mobile ponatur subiectum adequatum, nihil refert quod horum definitur: quoniam sicut deficiente coniunctione illa secundum re, corpus mobile prohiberetur ex parte rei esse subiectum, ita deficiente coniunctione illa inesse cognito, ex parte cognitionis quod prehaberi debet, impeditur. Non sufficit autem supponi aliquid mobile esse corpus: quod ad sensum patet, sed oportet supponere omne mobile esse corpus: tum quia ad hoc quod complexum aliquod

vel complexum significatum induat rationem subiecti adequati in scientia, oportet id quod est ut formale, et sit et supponatur per se coniunctum alteri ut passio vel ratio formalis: alioquin frustra de materiali parte complexus illius quod fieret: cum ea que sunt per accidens, variabilia et extra questionem scibiles sint. Hoc autem sicut impossibile est esse nisi omne tale illi inest, ita est impossibile supponi, nisi omne tale inesse illi supponatur: quoniam oia hec, sicut in nature ordine preerigunt de omni, ita et in cognitionis ordine. Unde si naturalis scientie subiectum est corpus mobile, oportet in hac scientia que de mobili in eo quod mobile tractatur, supponere mobile quod ut formale se habet, coniunctum esse corpori per se, vel ut passionem, vel ut rationem formalem. Neutrum autem horum fieri potest, nisi supponatur omne mobile corpori conuenire esse: imaginari enim non potest ut propria passio aut ratio formalis credatur esse alicuius id quod com munitus illo dubitatur. Cum quod ad hoc, ut aliquod complexum vel complexum significatum habeat rationem adequati subiecti alicuius scientie, non minus oportet id quod ut formale ponit adequati scientie, quam id quod ut materiale sumitur coextendi illi formali: alioquin si materiale rationem formalem contraheret, scientia que ad adequate rationem formalem respicit, subiectum suum excederet: nihil autem refert, ut dictum est, coextensionem talem non esse aut non supponi. Si igitur corpus mobile in eo quod mobile, adequatum subiectum ponatur philosophie naturalis, opz philosophiam que de mobili in eo quod mobile est, supponere corpus euacuare mobile: alioquin adequatum sibi subiectum quamuis haberet, non tamen supponeret, et consequenter subiecti rationem non haberet. Hoc autem impossibile est supponi quantum nescitur an omne mobile sit corpus: ut de se patet. **Potes** autem rationem hanc iuxta sanctum thomam, sic colligendo formare. Nulla scientia habens subiectum complexum aut complexum significatum, probat eam coniunctionem partium subiecti sine qua complexum illud subiecti rationem induere non potest: alioquin scientia constitueret subiectum subiectum: quod de nulla scientia specialiter dicere licet. Hec enim maior equiualeat maior sancti thome huius assumptis: nulla scientia probat: id est construit vel coponit subiectum subiectum: loquendo enim de subiecto complexum equiualeat dicere, nulla scientia componit aliquid ut sit suum subiectum, et dicere, nulla scientia probat suum subiectum, apud formaliter terminos speculantes. Sed philosophia naturalis, si corpus mobile ponitur subiectum, constitueret subiectum suum, ergo et cetera. Patet minor ex dictis: quod probat vniuersalem coniunctionem mobilitatis cum corpore, sine qua corpus mobile subiecti rationem habere non potest. **Omnia** autem verborum sollicitudine, directe syllogizandum est sic: nullum coniunctum cuius de omni coniunctio probat in aliqua scientia, est subiectum adequatum illius: corpus mobile est coniunctum cuius de omni coniunctio probat in philosophia naturali, ergo corpus mobile non est subiectum in philosophia naturali. Minor iam patet, ex eo quod omne coniunctum quod ponitur adequatum subiectum, supponitur et per se coniunctum saltem ex parte formalis, et coextenditur rationi formali adequati scientie: sed cuius coniunctio dubitatur de omni, non supponitur coniuncti per se, nec coextenditur rationi formali: ergo minor ex sexto philosophia. patet text. 32. com. 32. ubi probatur vniuersalis coniunctio mobilitatis cum corpore: et processu philosophie naturalis, maxime in secundo philosophia. et secundo tractatu primi de celo, unde habetur vniuersalis coniunctio corporis cum mobili.

Sed remanent due contra rationem hanc obiectiones excludende. **Prima** est, quod non videtur verum quod in sexto philosophia. probatur omne mobile esse corpus: eo quod in text. 32. probatur tantum omne mobile esse diuisibile. Constat autem quod si probatur passio alicuius de mobili, non propterea probatur ratio formalis subiecti illius passionis: sic autem se habet diuisibilitas et corporeitas, ut patet. **Secunda** est, quod videtur hec secunda ratio aduersari primae: in hac siquidem dicitur omne mobile esse corpus: in illa vero dicitur ens mobile communis esse, et corpore et substantia mobili. **Ad** primum horum dicitur, quod non cadit in intellectum humano, quod aliquid supponatur esse corpus de quo dubitatur esse diuisibile, nisi apud antiquos attributos errores, ponentes corpora indiuisibilia, quia diuisibilitas ipsa sic comes est corporeitatis et in esse et in cognoscat, ut prius ab eo posset non cognoscat: experimur enim non aliter nos cognoscere aut supponere corpus, nisi ut quantum quoddam quantitate motus: ideo si in philosophia non supponatur omne mobile esse diuisibile, a fortiori supponi non potest esse corpus: quia

coniunctio mobilitatis cum corporeitate dum dubitatur, cum diuisibilitate non potest cognoscat, nisi ratione aut sensu. **Et** sensu autem constat quod non habetur: ratio autem ad illam nulla inuenitur. **Et** si ex demonstratione illa, 6. philosophia. non acceptatur probatum saltem tanquam necessario consequens conclusionem formaliter conclusam, relinquatur matius inconueniens quod scilicet omne mobile esse corpus, longe remotius est a philosophia principio: ut patet, 3. celi. 7. 1. de generatione. Peripatetici tamen ibidem utranque concludi propositionem indistincte intelligunt, unde auerroys in primo celi, commen. 5. dicit, Probatur in sexto philosophia. quod omne mobile est corpus et cetera. **Ad** secundum vero dicitur, quod licet ens sit communis corpore (quia de multis predicatur quidditativum de quibus corpus non predicatur quidditativum) non tamen est sic communis, quod alicui inest cui corporeitas coniuncta non sit, omne enim ens mobile est corpus, vel claudit in se corpus. Potest et secundum dici (licet in idem redeat) quod in sexto philosophia. probatur omne mobile esse corpus: id est corporeum aliquid. Probando enim mobile esse diuisibile, nihil aliud probatur quam mobile esse ens corporeum: siue illud sit corpus, siue corporeum aliquid. Corporeus autem conuertitur cum ente mobili, dato quod corpus cum eo non conuertatur. **Et** eodem modo potest argui contra ponentes substantiam naturalem aut mobilem. Omne enim naturale aut mobile esse substantiam cum oporteat supponi, aut haberetur ex sensibus, aut ex naturali philosophia, aut ex metaphysica. **Et** sensu quidem non habetur. **Et** naturali autem philosophia si haberetur, concluderet hoc non posse supponi in ipsa. Si autem a metaphysico tractatur, ut auer, dicit secundo philosophia. commen. 4. hoc etiam concludit illud non posse esse subiectum in philosophia naturali: que scientia ex se est evidens ab his metaphysica. Habet enim subiectum et principia propria ex sensibus per se nota: et non accipit ea politio: nequamuis a metaphysico defendi debeant si impugnentur: ut in primo philosophia. text. commen. xij. dicitur.

Tertio probatur idem autoritate: et primo aristoteles in tertio philosophia. ubi in diffinitione motus non posuit corpus aut substantiam, sed ens in potentia et cetera. **Et** quo arguitur sic. Id est subiectum philosophie, quod ponitur in diffinitione primorum accidentium naturalium: quia tale est proprium subiectum eorum ut patet in septimo metaphysica. text. 15. sed non corpus nec substantia: sed ens in potentia secundum quod in potentia (quod idem est quod ens mobile, ut patet in tertio philosophia. text. 6. 7. 9.) ponitur in diffinitione primorum accidentium naturalium: scilicet motus et cetera. ergo ens mobile est subiectum philosophie naturalis. **Et** confirmatur hoc idem ex primo philosophia. text. 1. ubi supponendum dicitur in philosophia omnia aut quedam moueri, et non omnia aut quedam corpora et cetera. **Secundo** autoritate auerroys, qui licet non sollicitus de vocabulis in 3. metaphysica. commen. 1. ens mobile. 2. in 12. eiusdem commen. 5. corpus mobile. 2. in proemio philosophia. res sensibiles subiectum philosophie nominauerit, et propterea non verba sua in hac re, sed sensum ponderari voluerit: in secundo tamen philosophia. expresse docet aliquid prius corpore subiectum esse philosophie naturalis: dum dicit commen. tertio. **Et** sciendum est, quod subiectum istius libri est natura et principia naturalia, cum sint communia omnibus rebus naturalibus: et ideo in hoc libro non diffinitur corpus, neque alia de quibus considerat naturalis, sicut fecit in primo celi et mundi. **Et** quo habetur, quod apud ipsum consideratio de corpore mobili differtur vsq. ad librum de celo et mundo, ubi ab eius diffinitione inchoatur: ut patet in text. commen. secundo. **Et** rursus habetur subiectum physice esse commune corpori et alijs de quibus considerat naturalis: ut in prima ratione assumptimus. Non ergo corpus mobile, sed aliquid prius eo commune naturalibus omnibus est subiectum philosophie: quod ens mobile esse ex prima ratione liquet. **Est** ergo significata ratio per ens mobile subiectum philosophie naturalis: non autem significata per substantiam, aut corpus naturale vel mobile vel sensibile.

Quod autem illis vocabulis convenientissime significetur, sic patet. Mobilis vocabulum in primis conuenientissime sumitur quam sensibile: quoniam admissio ente sensibili, adhuc non est naturalis philosophus liber a parmenidis et melissi inuentione: concedentes enim ens sensibile, negabant mobile, supposito autem ente mobili, philosophie principia inconcussa manent. **Similiter** conuenientius est quam naturalis nomen: tum quia redit idem inconueniens. Nam supposito ente naturali, **Opus. Latet.** **Id** 11

De nominum analogia Caput I.

adhuc philosophus naturalis liber non incedit, nisi mobile addatur: ut ipse Aristoteles testatur in primo physice. text. 11. contra Parmenidem, et melius concedentes ens naturale, subdens nobis autem subijciatur omnia aut quedam naturalia moueri. Tum quia subiectum notissime debet supponi, et constat diffinitio notiora esse diffinitio: unde cum morus naturae diffinitur, quod clare significatur per ens mobile, obscure importatur per ens naturale: hoc enim si declarandum est, ad motum oportet venire. Tum quia nominibus utendum est ut plures, et topic. vlt. ratiocinandum autem est de nature nomine ad cuiuscunque rei quod quid est, et naturale ad omne non artificiale: siue de genere mobilium siue non. Et propterea si ens naturale supponitur, ens non artificiale intelligitur subiectum in philosophia naturali: quod est falsum. Et sic infirmitas loci daret vocabuli equiuocatio. quod si distinguendum esset, et ens naturale id est habens in se principium morus supponendum, cur non potius absque glossa et distinctione ens mobile a principio dicitur, clarius exprimeretur. Praefertim quod secundum physic. principium anticipandum esset, ut glossa illa intelligeretur. Entis autem nomen clarius propositum, ex dictis patet. Hec de tertio.

Nunc quarto Superest argumentis in oppositum satisficere. Et ad primum quidem dicitur, quod ens significare tertium quid commune secundum analogiam substantie et accidentis, non est contra san. tho. nisi secundum analogiam naturam ignorantem. Unde nullum inconueniens est, ens mobile commune esse secundum rationem formalem, non vnam simpliciter, sed vnam analogice entibus mobilibus omnibus scilicet substantiis, quantis, et qualibus et ceteris. Quamuis etiam ratio ad oppositum non concludat contra tenentes ens mobile extra substantiam non inueniri: quia homo ipse in quantum est ens mobile, aliud est a seipso in quantum est substantia mobilis. Et propterea non sequeretur, ergo ponendo ens mobile subiectum, ponitur substantia, aut corpus mobile: quoniam differunt formali ratione. Ad secundum dicitur dupliciter. Primo quod mobilitas communiter sumpta, ut de ea in hac loquitur questione, non est passio, sed substantiale predicatum: sicut et materiale et possibile, iuxta ea que supra adducta sunt. Que possunt etiam ratione confirmari: ex eo quod possibile substantiale predicatum est entium, a materia sumptum, non enim homo est ens possibile per aliquam proprietatem ipsum solum, sed per intrinsecam suam. Mobilitas autem apud naturalem idem sonat quod possibilitas apud metaphysicam: ut exercitatus in istis scientiis, non autoritatis notum est. Sed quod hoc non est a predecessoribus discussum, et ut nouum non facile acceptabitur sic debilitur firmatum, ideo secundo dicitur, quod si mobilitas sit passio, adhuc subiectum philosophice conceditur esse vnius rationis formalis circumlocute per ly ens mobile. Et ad instantiam contra hanc responsione respondetur tripliciter. Primo quod quantum in scientiis a priori procedentibus subiectum debeat esse primum et maxime motum quo ad quid rei, non tamen hoc opus in scientiis a posteriori doctrinam facientibus qualis est naturalis philosophia: ut commentator dicit in proemio et in 6. primi physice. 2. Sufficit enim quod sit primum et maxime notum quo ad an est et quod nominis: ut ex primo postea. 13. huic autem nihil obstat talis circumlocutio. Secundo dicit, quod notitiam subiecti debere esse maximam, potest dupliciter intelligi. Uno modo respectu cognitionis possibilium haberi de illo, potest enim idem cognosci probabiliter et demonstratiue, per coia et propria. Et hoc modo de subiecto non opus supponi a nobis maximam cognitionem: ut patet inductiue etiam in mathematicis. Alio modo respectu aliarum cognitionum que in illa scientia acquiruntur. Et hoc modo est verum: et conceditur quod cognitio ista quas habemus de illa ratione formali in isto circumlocuto est maior omni cognitione quam acquirimus in philosophia naturali. Et si contra hoc instetur: quod multorum notitia acquirimus in philosophia naturali, que per intrinsecam eorum cognoscimus et nomina mus. Perfectio autem est cognitio per intrinsecam quod per passionem sicut ratio illa cognoscitur. Respondetur quod perfectio cognitionis de qua est sermo in primo postea, unde sumit quod subiecti cognitio debet esse maxima, non attendit penes aliud quam euidenciam. Unde maius et minus in cognitione in proposito, penes euidenciam latitudinem attendere oportet. Et propterea aliud est cognosci intimius, et aliud euidencius. Tum enim omnis cognitio acquisita in scientia, siue pertingat ad intimam alicuius quæsit siue non habet euidenciam ex cognitione subiecti sicut ex principio, necesse est cognitionem subiecti esse euidencioris, et consequenter maiorem ceteris. Et vere sic est in proposito: quia cognitio entis

mobilis, quam circumloquendo supponimus, est ex sensibus euidens: quecumque autem alia acquiruntur est discursu syllogistico ex istius euidencia certa: propter quod autem vnum quodque illud magis est: ut dicitur in primo postea. Tercio dicitur, quod si philosophia haberetur a nobis sub perfecta ratione scientie, qua est in se, proculdubio subiectum oportet omnino esse primum et maxime notum, ut arguendo dicitur. Quia autem non sic est, tantum imperfectionis scientie nostre admisceat, quantum subiecti cognitio comparatur: ex hac enim incompleta cognitione subiecti minus plena est cognitio subiecti, difficultasque in soluendis questionibus non parua. Ad tertium dicitur negando consequentiam quecumque via teneatur. Non enim eiusdem scientie est considerare aliquod subiectum, et per se partes eius subiectiuas, aut per se modos quoscunque: sed eos tantum, qui genus scilicet illius subiecti non egrediuntur. Adobile autem est a genus scibile metaphysice est: quoniam a materia sensibili non abstrahit. Accidentalem autem conditionem entis mobilitatem esse, ut subalternam requirit, nullo modo est possibile: ut ex his que scripsimus super caput. xij. primi postea. patet: quia accidentalitas illa perfectitate et extraneitate simul respectu illius subiecti erigit, quod respectu entis non est possibile: cum nihil extraneum sit ab ente: ut dicitur. 3. meta. text. 11. Nec mihi obijciatur quod san. tho. in tractatu de natura generis dicit philosophiam naturalem propter accidentalitatem huiusmodi subalternam metaphysice: quia tractatum illum forte nunquam vidit san. thomas. Stilus enim eius non est: et multa ibi sunt, que doctrine eius non consonant. Ad quartum dicitur, quod plus requiritur ad hoc quod aliquid sit subiectum quam quod ad ipsum fiat resolutio: alioquin principia subiecti ad que vltimo fit resolutio, essent subiectum. Oportet ergo quod ad eius rationem formalem fiat resolutio, tanquam adequatum primarum passionum subiectum: ad substantiam autem mobilem non fit mobilis resolutio, sicut ad adequatum mobilitatis subiectum, sed sicut ad primum clausum in adequato mobilitatis subiecto, quod est ens mobile. Post resolutionem siquidem passionum communium in analogum subiectum, potest analogum ipsum in se resolutum, posterius in prius reducendo: ut in tractatu de nominum analogia diffuse diximus. Et hic sit finis huius questionis in conuenty sancte marie gratiarum in mediolani suburbio. anno salutis. 1499. die. 6. Nouemb. Summe igitur amantissime mihiater vincet sollicitudinis hospitalitatis tue fructus: et quo prestat ingenij acumen discuti, dans veniam minus contentis, memor quod nihil in illo vnquam genere cultum repentinumque sit. Vale.

Thome de vico Caietani cardis
n. al. sancti Xisti de nominum analogia Tractatus,
ad omnes scientias, potissimum metaphysicam, ut
pote itagoge et clausis, viam planam, tutam ac necessariam referans.

Quotuplex sit analogia: cum declaratione primi modi. Caput. I.

Unitatus Et ab ipso rei obscuritate, et a nostri eufiebili profundarum literarum penuria, de nominum analogia in his vacationibus tractatum edere intendo. Est siquidem eius notitia necessaria, adeo ut sine illa non possit metaphysicam quispiam discere, et multi in alijs scientijs ex eius ignorantia errores procedant. Quod si villo vsquam tempore accidit, hac etate id euenire clara luce videmus: dum analogiam, vel in dysfunctionibus, vel ordinis, vel conceptus precepti unitate, cum inequali participatione constituunt. Ex dicendis nanque patebit opinionem huiusmodi a veritate, (que vltro se offerebat) per abrupta deuasse. Et analogie igitur vocabulum proportionem seu proportionalitatem (ut a grecis accepimus) in proposito sonat. Adeo tam bene extensum distinctumque est, ut multa nomina analogia abusue dicamus, et multarum distinctionum adunatio si fieret, confusionem pareretur. Ne tamen rectum, obliqui iudicio prouetur, et singularitas in loquendo accusetur, vnica diuisione

De nominum analogia Cap. II.

110

trimestri omnia comprehendimus: et a minus proprie analogis ad vere analogia procedimus.

Ad tres ergo modos analogie analogia omnia reducuntur: scilicet ad analogiam inequalitatis, et analogiam attributionis, et analogiam proportionalitatis. Quamuis enim veram vocabuli proprietatem et vsum aristoteli, vltimus modus tantum analogiam constituat, prius autem alienus ab analogia omnino sit. Analogia secundum inequalitatem vocantur, quorum nomen est commune, et ratio secundum illud nomen est omnino eadem, inequaliter tamen participata. Et loquimur de inequalitate perfectionis: ut corpus nomen commune est corporibus inferioribus et superioribus. Huiusmodi autem analogia logicis vniuoca appellatur, philosophus equiuoca: eo quod ille intentiones considerat nominum, iste autem naturas, unde et in. 10. meta. text. com. vlt. arist. dicit quod corruptibili et incorruptibili nihil est commune vniuocum: despicens unitatem rationis seu conceptus tantum. Et in. 7. physice. text. com. 31. dicitur iuxta genus latere equiuocationes: quod huiusmodi analogia cum unitate conceptus non dicit vnam naturam simpliciter, sed multas comparatur sub se naturas ordinem inter se habentes: ut patet inter species cuiuscunque generis specialissimas, et subalternas magis. Omne enim genus analogum hoc modo appellari potest: licet non multum consueuerint nisi generalissima et his propinqua, sic vocari: ut patet de quantitate et qualitate in predicamentis, et corpore etc. Hanc analogiam san. tho. in primo sent. dist. 19. vocat analogiam secundum esse tantum, eo quod analogata participatur in ratione significata per illud nomen commune, sed non participant in esse illius rationis. Perfectius siquidem esse habet in vno quam in alio cuiuscunque generis ratio: ut in metaphysica pluries patet. Ad solam enim plantam est nobiliora minera: sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera: sic de alijs. Perhibet quoque huic analogie testimonium auerroyes, in com. 2. 12. metaph. dist. 2. cens cum unitate generis stare prioritatem et posterioritatem eorum que sub genere sunt. Hec pro tanto analogiam vocatur: quia considerata inequali perfectione inferiorum: per prius et posterius ordine perfectionis de illis dicitur nomen illud commune. Et iam in vsum venit, ut quasi synonyme dicam, aliud dici analogice, et dici per prius et posterius. Abusio tamen vocabulorum hec est: quoniam dici per prius et posterius, superius est ad dici analogice. In huiusmodi autem analogis, quomodo inueniantur unitas, abstractio, predicatio, comparatio, demonstratio, et alia huiusmodi, non oportet determinare: quoniam vniuoca sunt secundum veritatem, et vniuocorum canones in eis seruandi sunt.

Analogia attributionis quid sit, et quibus modis fiat, et que eius conditiones. Caput. II.

Analogia Autem secundum attributionem sunt quorum nomen est commune, ratio autem secundum habitudines ad illud. Et sanum commune nomen est medicum, et vine et animal, et ratio omnium in quantum sanum, subiectum dicit sanitatis: vinum vero in quantum sanum, signum sanitatis: medicinam autem, in quantum sanam, causam sanitatis proferet. Abre clare patet rationem sancti esse nec oino eadem, nec oino diuersam: sed eandem secundum quid, et diuersam secundum quid: est enim diuersitas habitudinum, et identitas terminum illarum habitudinum. Quod quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia secundum quatuor genera causarum: vocando pro nunc causam exemplarem, causam formalem. Contigit siquidem multa ad vnum finem, et ad vnum efficiens et ad vnum exemplar et ad vnum subiectum secundum aliquam vnam denominationem attributionem diuersimode habere: ut patet ex exemplis ipsius arist. Ad causam enim finalem pertinet exemplum de sano in. 3. meta. text. com. 2. Ad efficientem vero exemplum de medicinali ibidem possumus. Ad materialem autem analogia entis ibidem subiacet. Ad exemplarem autem analogia boni posita in primo ethic. cap. 7. Attribuitur autem analogie huic multe conditiones, ordinate se consequentes: scilicet quod analogia ista sit secundum denominationem extrinsecam tantum: ita quod primum analogatorum tantum est tale formaliter, cetera autem talia denominatione extrinsece. Sanum enim ipsum animal formaliter est. Vrina vero et medicina et alia huiusmodi sana denominatione non a sanitate eis inherente, sed extrinsece ab illa animalis sanitate sanctificatione vel causaliter etc. Medicinam quoque

a medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominatur. Instrumenta vero et quecumque alia medicatiua dicuntur, extrinsece denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiam substantia formaliter est ens, quasi esset subiectum, et habens esse: cetera autem entia ideo dicuntur, quia illius entis mensure, dispositiones, actus et c. sunt. Boni quoque ratio in bono per essentiam saluata quo exemplariter cetera denominant bona, in solo primo bono formaliter inuenitur: reliqua autem extrinsece denominatione secundum illud bonum bona dicuntur. Sed diligenter aduertendum est, quod hec huiusmodi analogie conditio, scilicet quod non sit secundum genus cause formalis inherens, sed semper secundum aliquid extrinsecum, est formaliter intelligenda, et non materialiter: id est non est intelligendum per hoc, quod omne nomen quod est analogum per attributionem, est commune analogatis, sic quod primum tantum conuenit formaliter: ceteris autem extrinsece denominatione (ut de sano et medicinali accidit) ista enim vniuocallis est falsa: ut patet de ente et bono: nec haberi potest ex dictis nisi materialiter intellectis. Sed est ex hoc intelligendum, quod omne nomen analogum per attributionem ut sic, vel in quantum sic analogum commune est analogatis sic, quod primum conuenit formaliter, reliquis autem extrinsece denominatione. Hoc siquidem verum est, et ex formali intellectu precedentium manifeste sequitur. Ens enim quod formaliter conuenit omnibus substantijs et accidentibus etc. in quantum tamen entia oia dicuntur ab ente subiectiue ut sic, sola substantia est ens formaliter: cetera autem entia dicuntur, quia entis passionibus vel generationibus etc. sunt. Licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatibus sibi formaliter inherentes: in quantum tamen bona dicuntur bonitate prima effectiue aut finaliter, aut exemplariter, oia alia non nisi extrinsece denominatione bona dicuntur: illam bonitatem, qua deus ipse bonus formaliter in se est. Et ex hac conditione statim infertur alia: scilicet quod illud vnum ad quod diuersæ habitudines terminantur in huiusmodi analogis, illud vnum necessarium est vnum numero vere et positum. Si autem sumantur vniuocallis, illud vnum necessarium est vnum numero negatiue, id est non numeratur in illis analogatis ut sic quantum in se sit vniuocale quoddam et non vnum numero. Verbi gratia: si sumantur hec vniuocallis sana, hec medicina sana, et hoc animal sanum: hec oia dicuntur sana sanitate existente in hoc animali, quam constat vnum numero vere esse. Sortes enim dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem: medicina, quia illa facit: vniuoca, quia eandem significat etc. Si vero sumantur animal sanum in comuni, et vniuoca sana in comuni, et medicina sana in comuni: sic formaliter loquendo, sanitas a qua huiusmodi sana dicuntur, non est vna numero in se: eo quod cause vniuocallis effectibus vniuocallis coparande sunt. Et simile est de signis: in instrumentis, conseruatorijs, et alijs huiusmodi, sed est vna numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali, vniuoca et diuersa: quoniam non est alia sanitas in vniuoca, et alia in diuersa, et alia in animali. Et sequitur conditio ista ex precedenti quod commune secundum denominationem extrinsecam non numerat id, a quo denominatio sumitur in denominationis, sicut vniuocum multiplicatur in suis vniuocatis: et propter hoc, dicitur vnum ratione tantum, et non numero, in suis vniuocatis. Alia enim est animalitas hominis, et alia equi, et alia bovis: animalis nomine, adunante in vna ratione. Et ex hac autem conditione, infertur alia: scilicet quod primum analogatum ponitur in ratione ceterorum, secundum illud nomen analogum: quia cetera non subscripuit illud nomen, nisi per attributionem ad primum: in quo formaliter saluatur eius ratio. Adit siquidem in ratione medicæ, et diuersæ, et vine etc. in quantum sana sunt animalis sanitas: sine qua intelligi cetera sana non possunt, et sic est de alijs iudicij. Et ex hoc autem sequitur vltimus, quod nomen sic analogum vnum certum significatum eodem omnibus partialibus eius modis, seu omnibus analogatis non habet. Et patet, quod nec conceptum obiectiuium, nec conceptum formalem abstrahente a conceptibus analogatorum habet: sed sola vox cum identitate terminum diuersimode respectu communis est. Ita quod cum in hac analogia sint tria: vox scilicet terminus, et respectus diuersi ad illud: nomen analogum terminum quidem distincte significat (ut sanum sanitatem) respectus autem diuersos ita indeterminate et confuse importat, ut primum distincte vel quasi distincte ostendat: ceteros autem confuse, et per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, Dupl. Caiet.

De nominum analogia Caput III. et IIII.

puta habentis, significantis, causantis &c. sic in vna voce san-
tate distincte importante confundit: vt respectu primum scz ha-
bentis seu subiecti distincte significet. Sanum est absolute di-
ctum sanitatem habentem, vt subiectus ceteros autem respectus
indeterminate importat & per attributionem ad primum: vt pr-
ter dictis. Et propter hoc tria de hmoi analogo dicuntur, scz
q commune est omnibus analogis, non secundum vocem tan-
tum: & quod simpliciter prolaturum fiat pro primo: & quod non est
prius primo analogo, in quo tota ratio formaliter saluatur.
Primum quidem: peculiariter significat, & supra omnia analo-
gata superius significatum non habet.

Quid dicitur autem a san. tho. analogia hec in analogia duorum
ad tertium: vt vine & medicine ad animal sanum: & in analogia
vnius ad alterum: vt vine vel medicine ad animal sanum. Hec ha-
bet diuisio ista alia membra a supra dictis: quoniam hoc circue
analogiam fm omnia genera causarum: sed ad hoc facta est, vt
ostendatur differenter suscipi nomē analogum, qm ponitur pri-
mum analogum ex vna parte, & cetera ex alia parte: & qm secun-
dorum analogorum vnum hinc & alterum inde ponitur, fm
quodcunq; genus cause analogia fiat. Primum est & ceteris sic
commune est analogum, vt nihil eis prius ponat aut significet
& propterea vocatur analogia vnius ad alterum, ponendo oia
alia a primo loco vnius. Secundis autem analogis sic eodē
nomen analogum, vt aliquid oibus eis prius ponat: primum
scz ad q oia secunda attribuitur. Et vocatur analogia duorum
ad tertium vel multorum ad vnum: q non inter se est attributio,
sed ad primum. Appellatur autem analogia fm attributio-
nem a logico equiuoca: vt in principio predicamentorum pater:
vbi animal equiuocū dicitur ad animal verum & pictū. Animal
enim pictum non pure equiuoce, sed per attributionem ad animal
verum animal dicitur: & in ratione eius in quantum animal ma-
nifeste pater verum animal accipi. Querenti enim, quid animal
pictum in eo quod animal: respondebitur, imago animalis ve-
ri. Et philosophis vero grecis, nomina ex vno, vel ad vnum,
aut in vno, & media inter equiuoca & vniuoca dicuntur: vt plu-
ries in metaphysica patet: & expresse in i. ethi. hmoi nomina cō-
tra analogia distinguuntur: vt infra amplius dicetur. Et lati-
nis autē vocatur analogia vel equiuoca a consilio. Hanc ana-
logiam san. tho. in primo senten. dist. 19. vocat analogiam fm
intentionem, & non fm esse: eo quod nomen analogum non sit
hic commune fm esse, id est formaliter: sed fm intentionem, id
est fm denominationem: vt enim ex dictis patet, in hac analo-
gia nomen commune non saluatur formaliter nisi in primo: de
ceteris autem extrinseca denominatione dicitur. Hec ideo ana-
logia apud latinos dicuntur: quia proportionis diuersas ad
vnum dicunt, extenso proportionis nomine ad omnem habitu-
dinem, abusiua tamen loquutio hec est: quamuis longe minor
q prima. Quomodo autem de huiusmodi analogis sit scien-
tia, et contradictiones, et demonstrationes, et consequenter et
alia huiusmodi de eis sunt, ex dictis & aristotelis consuetudi-
ne patet. Oportet enim significationes diuersas prius distin-
guere (propter quod ambigua apud arabes hec dicuntur) et
deinde a primo ad alia procedere: sicut a centro ad circunferen-
tiam diuersis proceditur vijs.

Analogia proportionalitatis quid & quatuorplex, & sola pro-
prie analogia vocatur.

Abusiue Igitur analogis ad proprie ana-
logia ascendendo, dicimus analo-
gia secundum proportionalitatem dici, quorum nomen
est commune, & ratio secundum illud nomen est propor-
tionaliter eadem. Vel sic, analogia secundum proportionalita-
tem dicuntur, quorum nomen commune est, & ratio secundum
illud nomen est similis secundum proportionem: vt videre cor-
porali visione, & videre intellectualiter, communi nomine vo-
cantur videre: q sic intelligere re anime offert, vt videre corpus
animato. Quamuis autem proportio vocetur certa habitudo
vnius quantitatis ad aliam (secundum quod dicimus quatuor-
duplam proportionem habere ad duo) & proportionalitas di-
cat similitudo duarum proportionum: secundum quod dicimus
ita se habere octo ad quatuor, quādammodū sex ad tria, vtrobi-
que est dupla proportio est &c. Translulerunt tamen philoso-
phi proportionis nomen ad omnem habitudinem conformita-
tis, commensurationis, capacitatis &c. Et consequenter pro-
portionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habi-
tudinum. Et sic in proposito vocabulis istis vtimur.

Sic autem duobus modis analogia hec, scilicet metaphorice & pro-

prie. Metaphorice quidem, quando nomen illud commune ab-
solute vna & h3 rationem formalem, que in vno analogorum
saluatur, & per metaphoriam de alio dicitur: vt ridere vnam fm se-
rationem habet analogum tamen metaphorice est vero risus,
& prout florēt, aut fortune successus. Sic enim significamus hec
se habere, quemadmodum hō ridēs. Et huiusmodi analogia
sacra scriptura plena est, de deo metaphorice notitia tradens.
Propterea vero fit, qm nomen illud commune in vtroq; analogato-
rum absq; metaphoris dicitur: vt principium in corde respectu
animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod vt
auer. in com. vii. primi ethi. ait, proportionaliter de eis dicitur.

Prepositū autē analogia hec ceteris antedictis dignitate &
nomine. Dignitate quidem: quia hec fit secundum genus cause
formalis inherentes: qm predicat ea que singulis inherēt. Al-
tera vero secundum extrinsecam denominationem fit. Nomi-
ne autem: qm analogia nomina apud grecos (a quibus analo-
gie vocabulum habemus) hec tantum dicitur: vt ex arist. etiā col-
ligitur: qui in metaphysica, nomina que dicimus analogia per
attributionem, ex vno, vel ad vnum, vel in vno vocat: vt pr-
ter dictis. Et in vii. ter. cō. xv. In quinto autē metaphysice. c.
de vno in text. xij. diffiniens vnum fm analogiam, vt synony-
mis vtitur vni analogia & vni pportio: & diffinit esse ea que
comps se hnt vt aliud ad aliud. Appere insinuat illa esse: pprie
analogorū diffinitionem, quā diximus. Quod tamen clarius
in arabica h3 translatione, dicente, illa que sunt vnum secun-
dum equalitatem, & proportionalem, sunt quorum pportio est
vna, sicut pportio alicuius rei ad aliam rem. vbi auer. exponēs
ait: Et illa dicunt vni, que sunt vnum secundum proportiona-
litatem: sicut dicitur, quod pportio rectoris ad ciuitatem & guber-
natoris ad nauē, est vna. In secundo quoq; postea. c. xj. huiusmo-
di noia proportionalia, analogia vocat. Et quod plus est, in pri-
mo ethi. c. vii. distinguit supra dicta noia ad vnum aut ex vno,
pra analogia: dum loquēs de cōitate boni ad ea que bona vi-
cantur, ait, Non assimilantur a casu equiuocis, sed certe ei qd
est ab vno esse, vel ad vnum nomina cōtendere, vel magis fm
analogia. Et subdens exemplum analogie dicit. Sicut enim in
corpore visus, in anima intellectus. In quib; verbis diligenti-
lectori nō solū nomē analogie hoc, qd diximus sonare docuit,
sed preferendam esse in predicationibus metaphysicis hanc in-
sinuat analogiam in ly magis: vt. s. tho. ibidē propter supra
dictam rationem optime exponit. Scimus quidem fm hanc
analogiam, rerū intrinsecas entitates, bonitates, veritates &c.
quod ex prior analogia nō scitur. Unde sine huiusmodi analo-
gie notitia metaphysicales pcessus absq; arte discuntur. Acci-
dit huiusmodi ignorantibus: qd antiquis nescientib; logica:
vt in i. ethi. c. xij. dicitur. Hec fuit forte ab arist. tēpore tam
periculosus casus iste, sicut modo apud nos est: qm blasphemare
fere vt, qui metaphysicales terminos analogos dicens
fm proportionalitatem communes exponit. Cum tamē auer.
dicat super predicto text. Et dignus his trib; modis est: vt
nomen boni dictum de eis secundum viam, que dicitur de pro-
portionalibus. Vocat quoq; a. s. th. in primo sen. di. xiv. ana-
logia hec, analogia secundū esse & secundum intentionem: eo
qd analogia ista nec in ratione cōmunitis nominis, nec in esse
illius rationis participantur, & tamen tam in ratione illius no-
minis q in esse eiusdem proportionaliter cōueniunt. Sed
quoniam vt dictum est, obsecra & necessaria valde res hec est,
accurate distincte & dilucidanda est per plura capitula.

Quo analogum nomen ab analogatis distinguit. Ca. iij. ratio-

Quoniam Autem analogia media est inter
equiuocationem puram & vniu-
ocationem, ex extremis mediū natura declaranda est.
Et quia in nominibus tria inueniunt. s. v. conce-
ptus in anima & res extra seu cōceptus obiecti,
ideo singula perlustrando, dicendum est quo analogū ab ana-
logatis distinguit. Et a rebus incipiendo: quia priores con-
ceptibus & nominibus sunt) dicimus q nomine equiuoco di-
uerse res significantur, q vt sic non nisi voce adunantur. Vniu-
oco vero diuerse res ita significantur, quod vt sic ad rem in
se simpliciter vnam, abstractam & precisam in esse cognito ab
eis, adunantur. Analogi autem nomine res diuerse ita signi-
ficantur, qd vt sic ad res diuersas secundū proportionem vnam
vniunt. Vocatur aut in pposito res nō solū natura aliqua: s.
quāq; gradus, quēq; realitas, & qd cūq; reale in reb; inueni-
tur. In inter vniuocationē & analogiā hec est differentia, q
res fundantes vniuocationē sunt sic adinūcē similes, qd fun-

De nominum analogia Caput V.

III

damentū similitudinis in vna est eiusdē rōnis omnino cū fun-
damento similitudinis in alia: ita q nihil claudit in se vnius
ratio: quod nō claudit alterius ratio. Ad per hoc fundamentū
vniuoco similitudinis, in vtroq; extremorum eque abstrahit
ab ipsis extremis. Res aut fundantes analogiā, sic sunt simi-
les, q fundamentum similitudinis in vna diuerse, est rōnis
simpliciter a fundamento illi: in alia: ita q vnius rō nō claudit
id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum ana-
logie similitudinis, in neutro extremorū opz eē abstractum ab
ipsis extremis: sed remanent fundamenta distincta, similia ta-
men fm proportionē: ppter qd eadē pportionaliter vel analo-
gice dicuntur. Et vt omnibus possint predicta patere, de-
clarantur exemplariter in vniuocatione huius nominis ani-
malis: & analogia huius nominis ens, homo, bos, leo & cetera a-
nimalia: q hnt in se singulas naturas sensitivas seu ppias
animalitates: quas cōstat diuersas fm rem esse, & mutuo simi-
les: sic q in quocūq; extremo (puta homine aut leone) conside-
ratur fm se animalitas, que est similitudinis fundamentū, in-
uenitur equaliter abstrahēs ab eo in quo est, & nihil inclu-
dēs in vno qd nō in alio, ideo & in rerū natura fundāt fm suas an-
imalitates similitudinē vniuocā: que idēitas generica vocat:
& in eē cognito adunāt nō ad duas vel tres animalitates,
s. vna tñ: que aialis nomine in cōcreto per se primo signifi-
cat, & vniuoco vocatur cō noie animal. Qm siquidē eorū fm
q naturas sensitivas habēt, indistincta oino est rō: que illius
rei q animalitatis vocatūmus, a dequata est diffinitio. Substā-
tia aut, qualitas, quantitas, &c. q nō habent in suis quidditati-
bus aliqd predicto mō abstrahibile (puta entitatē) qm supra
substantialitatem nihil amplius refert, ideo nullā substantialia
rem vniuocantem inter se compatiuntur. Et qm cū hoc q nō
solum eorum quidditates sunt diuerse, sed etiā primo diuerse,
retinēt similitudinē, in hoc qd vniūquodq; eorū fm suā propor-
tionē habet esse: ideo & in rerum natura nō h3 aliquā eiusdem
rationis in extremis sed fm proprias quidditates, vt cōmen-
suratis his ppijs esse fundant analogā, i. proportionale simi-
litudinē. Et in intellectu adunantur ad tot res quot sunt fun-
damenta, pportiones similitudine vnitatis, significatas ppter
illā similitudinē, entis nomine, & analogice communi nomine
vocant ens. Differenter ergo res adunantur sub nomine ana-
logo & vniuoco. Cōceptus quoq; mentalis nō eodē modo
inuenitur in vniuocis & analogis: quoniam nōmē vniuocum &
omnia vniuocata vt sic, vniū tantum cōceptū in mente habent
perfecte & a dequata eis cōrespondentē: quia fundamentum
vniuoco similitudinis (qd significatū formale est nominis vni-
uoci) vnius omnino rōnis est in omnib; vniuocatis: ac p hoc
in vno representato, oia representari necesse est. In analogis
vero, quoniam fundamenta analogie similitudinis diuersa sunt
rationū simpliciter, & eiusdē fm quid (id est secū dū proportio-
nē) oportet duplicē analogi mentālē cōceptū distinguere: per-
fectum & imperfectū: & dicere q analogo & suis analogatis re-
spondet vnus cōceptus mentalis imperfectus, & tot perfecti
quot sunt analogata. Quia cū vniū analogatorum vt sic, simi-
le est alteri, cōsequens est, q cōceptū representās vniū, representet
alterū: iuxta illā maximam: quicquid assimilatū similit vt sic,
assimilat etia illi cui illud tale est simile. Quia vero talis si-
militudo fm proportionē tantū est, que diuersam rationē in
altero fundamento h3: cōceptus perfecte representās vniū ana-
logatorū, a perfecta representatione alterius deficit: & cōsequē-
ter oportet alterius analogati alterū a dequati cōceptū esse.
Unde & analogū vniū habere mentālē cōceptū, & plures habere
conceptus mentales, verum est diuersimode: quāuis simpli-
ter loquēdo magis debeat dici, analogi esse plures cōceptus,
nisi loquēdo occasio aliud erigat. Dico autem hoc: quoniam
cū contradicendus analogo omnino carere vno conceptu mē-
tali sermo est, vnum eorū cōceptum absolute dicere nō est re-
prehendendum. Propter qd oportet solerti discretionē lecto-
rem vt: quādo inuenitur scriptum q analogata cōueniunt in
vna ratione, & quādo inuenitur alibi, q analogata nō cōueniunt
in vna ratione. Est ergo differentia inter analogiā & vniuoca-
tionē: quo ad conceptū mentālē, ita q vniuoci & vniuocato-
rum vt sic vnius est cōceptus perfecte & a dequata eis respon-
dens: vt de conceptu animalis patet. Analogi vero & analogata
totū vt sic, vt plures necessarii sunt cōceptū perfecte ea repre-
sentātes, & vnius est cōceptus imperfecte representans. Nō ita
q sit vnius cōceptus a dequata respondens nomini analogo, &
ina dequata analogatis: quoniam secundum veritatem nomē

illud vniuocum esset, sed ita q conceptus vnius representans
perfecte alterū analogatum vt sic, imperfecte representat reli-
quum. Quod ad vocē autem, non est inter analogā & vniuoca
ca differentia. His aut prelibatis, intentū facile patere pōr:
quomodo scilicet distinguit analogum, puta, ens, ab analogā
tis: puta substantia, quātitate & qualitate. Vniuocum enim, pu-
ta animal distinguitur ab vniuocatis (puta homine & leone)
quo ad rem significatam seu cōceptum obiectum, & quo ad
conceptum mentalem, sicut vnum simpliciter, abstractū &c. a
multis simpliciter &c. Analogū vero quo ad rem seu obiectū
conceptum distinguitur sicut vnum proportionē a multis sim-
pliciter, vel (idē est) sicut multa vt similia fm pportiones a
multis absolute: verbi gratia, Ens distinguitur a substantia &
quantitate, nō q significat rem quādam eis communē, sed q
substantia quidditatē tñ substantie importat, & similiter quāti-
tas, quidditatem quantitatis absolute significat: ens autem
significat ambas quidditates vt similes fm pportiones ad sua
esse, & hoc est dicere vt easdē pportionaliter. Quod ad conce-
ptum aut mentalem a dequati, hoc quoq; eodē omnino modo
distinguit. Scdm conceptū vero mentālē imperfectum, quāuis
distinguitur sicut vniū simpliciter a multis simpliciter, nō tñ
sicut vniū abstrahēs in representādo ab illis multis: quā dmo-
dum in vniuocis contingit. Qm vt ex dictis pr-
ter dictis, conceptus il-
le, puta qualitatis in quātiū ens, alteri analogati id est ipsius
qualitatis secundū q se habet ad suū esse, est a dequata repre-
sentatiuus, & a qualitatis quidditate non abstrahēs, ceterorū
vero (puta quantitatis & substantie) imperfecte tantum est re-
presentatiuus, in quantum eis similis proportionaliter est.

Qualis sit abstractio analogi ab analogatis. Caput vi.

Oportet autem Ex premisis ostende-
re, qualiter analogum
abstrahat ab his, quibus cōmune secundum ana-
logiam dicitur: puta qualiter ens abstrahit a sub-
stantia & quātitate. Insuper siquidem difficultas
quēdā in re hac, & ex parte rerum, & ex parte conceptus. Ex
parte siquidem rerū: quia videtur analogi nominis res signi-
ficata, eodē abstrahibilis & abstracta modo, quo res vniuoco
nomine significata. Quoniam cum (vt in i. s. meta. dicitur) vnum
in qualitate faciat simile nulla apparet ratio, cur a quibuscūq;
similibus sit vna res abstrahibilis, & a quibuscūq; non, licet eū-
dem ratio sit, cur ab his similib; puta forte & platone, abstra-
hibilis sit res magis vna, & ab illis, puta homine & lapide, mi-
nus vna. An si substantia & quantitas assimilantur in hoc qd
vtraq; est ens, & consequenter in eis est aliquid vnum, qd est
fundamentū illius similitudinis: quid vetat ab eis abstrahi re-
vniū vtrius cōmune? Ex parte vero conceptus: quia vide-
tur eodē modo conceptus analogi abstrahere ab analogatis,
sicut vniuocum ab vniuocatis: eo quod analogū nomē impor-
tat in confuso singulas proportionēs analogatorū, & distincte
nō significat nisi proportionem in communi: verbi gratia, ens
nō significat habens se ad esse sic vel sic: puta vt substantia, aut
vt quātitas: sed si proportionale nomē est, significare videtur
habens se ad esse secundum aliquam proportionem, quēcūq;
sit illa. Hoc autem constat esse eque abstractum a substantia
& a quantitate: & consequenter, per modū vniuoci in analogis
abstractio conceptus apparet.

Et autem Euidens fiat huius ambiguitatis deter-
minatio: sciendum est, quod licet abstra-
here diuersa significet cum dicimus intellectū abstrahere ani-
mal ab homine & equo, & cum dicimus animal abstrahere ab
homine & equo: eo quod tunc significat ipsam intellectus ope-
rationē attingentem in eis vnum & non alia, nunc vero signi-
ficat extrinsecam denominationem ab illa intellectus ope-
ratione, qua res cognita abstracta denominatur. In vniū tamē
et idē semper tendit: quoniam semper sonat intelligi vnum non
intellecto altero. Ideoq; nihil aliud est agere de abstractione
analogi ab analogatis, quam inquirere & determinare, quo-
modo res significata analogo nomine intelligi possit, non co-
intellectis analogatis: & quomodo conceptus illius habea-
tur absq; conceptibus istorum. Cum igitur ex supra dictis, et
ex ipso analogie vocabulo pateat, quod analogo nomine non
simpliciter vna res, sed res proportionē vna significatur: ta-
lis autem idē est quod res diuerse vt similes proportionali-
ter, facile deduct potest, q res analogata potest quidem in-
telligi non cōintellectis analogatis, & consequenter abstra-
here ab eis. Sed non sicut in vniuocis res vna (puta natura

sensitiva, seu animal intelligitur nō cōintellectis omnino natura humana & equina vt sic) sed sicut due res vt proportiona- liter similes intelliguntur, non cōintellectis ipsismet duabus rebus fm suas proprias naturas absolute. Ita q analogi ab- stractio non consistit in cognitione vnus & non in cognitione alterius: sed in vnus & eiusdem intellectione vt sic, & non in intellectione absolute, verbi gratia, entis abstractio non consi- stit in hoc, q entitas apprehenditur, & substantia aut quanti- tas nō sed in hoc q substantia, aut quantitas apprehenditur vt sic se habet ad proprium esse: fm hoc enim similitudo pro- portionaliter attenditur: & nō apprehenditur substantia, aut quantitas absolute. Et simile est de alijs rebus analogis, qua- les sunt fere omnes metaphysicales. Unde cōcedi potest rem analogam abstrahere, & nō abstrahere ab analogatis diuer- simode. Abstrahere quidem, pro quanto abstrahit ab eis quē- admodum res vt sic id est res similis alteri proportionali- ter abstrahit a se absolute sumpta. Nō abstrahere vero, p qua- to res vt sic accepta seipsa; necessario includit, & absq seipsa intelligi non pōt. Quod de vniuocis dici nō potest: q res vni- uoca, absq alijs quibus est vniuocē cōmuni, intelligitur, sic q eas in suo intellectu nullo mō actualiter includit: vt patet.

Obiectioni Autē ad oppositum adducit ex analo- ge similitudinis natura, facile satisfit, dicendo q cū vniū multipliciter dicat, nō oportet oēm similitu- dinē attendi fm vniū simpliciter, s; qñq sufficit q vniū fm pro- portionē faciat simile. Anū autē pportionaliter nō est simplici- ter vniū, sed multa similia scōm pportiones, a quibus ideo nō pōt abstrahi res vna simpliciter: q similitudo ipsa proportio- nalis tantū est, & fundamentum nō est vnum nisi pportiona- liter. De ratione siquidē vnus, pportionaliter, est habere qua- tuor terminos: vt in quinto eth. dicit. Qm pportionalitas, qua similitudo pportioniū sit, inter quatuor ad minus (que duarū pportioniū extrema sunt) necessario est, & cōsequenter vnum pportioē, nō vnificatur simpliciter, sed distinctēz retinet, vniū pro. tāto est & dicitur, pro quanto pportioē diffinitūz diuifum non est. Unde sicut non est alia ratio quare vniū pro- portionaliter nō est vniū absolute, nisi q ista est eius rō forma- lis: ita non est querenda alia ratio, cur a similibus proportio- naliter non pōt abstrahi res vna, hoc enim ideo est, q similitu- do proportionalis talē in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit vltimis procedentibus, vt querant id, quod sub que- stione non cadit: vt quare homo est animal rationale &c.

De abstractione Quocq cōceptus eodem dicen- diū est modo, abstrahit em cō- ceptus analogi nominis non sicut vnum simpliciter, sed sicut vniū pportioē: seu simile fm proportionē a multis absolute. Sed q obijciendo tangitur de abstractione conceptus analo- gi specialibus cōceptibus illius analogie, & abusu analogie ibidē vocantur partiales analogi rationes: ideo diligen- ter cauendū est, ne apparentia in obiectione tacta in illum er- rorem ducat, qui ibi tangitur. Sciendū siquidē est, q licet in analogis fm attributionem in hoc omnia analogata conue- niant, & eandem formam omnino respiciant: ita q non solum conueniunt in vno termino, sed in hoc quod est respicere illū. Erroneum tamen est, analogo per attributionem, conceptum vniū respectus in communi ad illum terminum per abstrac- tionem a tali & tali respectu, attribueri: verbi gratia, animal inquantum sanum, vna inquantum sana, & medicina inquan- tum sana, licet conueniant & in sanitate tanq termino: cuius animal est subiectū, vna signum, & medicina causa, & conue- niant in hoc quod respicere sanitatem: quodlibet em eorum sa- nitatem respicit, licet diuersimode. Ab his tamen specialibus respectibus non abstrahitur respectus in communi ad sanita- tem, impositus sanī nomine: in cuius conceptu omnes specta- les respectus ad sanitatem, cōfunde & in potentia claudant. Sal- sum em est, q sanum significet hoc quod dico respiciēs vel ali- qualiter se habēs ad sanitatem. Tū q sic sanī nomē vniuocū vere eēt ad vniū & animal &c. vt patet ex vniuocōū diffinitio- ne. Tū q hoc est contra intentionem dicentū, vniū aut die- tam sanam. Periclitantibus siquidē, quid est vna inquantū sana: nō responderetur, respiciēs sanitatem: s; omnes respectū illum specificatē responderēs signū sanitatis, & similiter de die- ta responderetur, q est conseruatiua sanitatis &c. Tū q cōtra oēs & philosophos & logicos hucusq a me viſos hoc est. Si- cut aut in predictis analogis predictus cauēdus est error: ita in analogis fm pportioē (que sola simpliciter analogata sunt)

similis cauēdus est error, ex simili cā apparentie firmitatē tra- hens. Quia enim analogata conueniunt in hoc, q vnum- quodq eorum commensuratum seu proportionatum est, licet diuersimode: credit potest q ab his specialibus pportioēib; abstrahatur proportionatum in communi, & nomine analogo significetur. Ac per hoc analogum habeat conceptum vnum, in quo confunde & in potentia claudantur omnes speciales pro- portiones analogatorum, verbi gratia, vt quia substantia pro- portionata est suo esse, & similiter quantitas & qualitas, licet di- uersimode: ideo a substantia & quantitate & qualitate &c. diuer- simode proportionatis suis esse, abstrahatur res siue quid di- tas proportionem habens ad esse: qualiscūq sit illa proportio, & hoc sit entis primarium significatū: in quo omnes speciales pportiones substantie, quantitatis & qualitatis &c. ad sua esse confunde claudantur & in potentia. Sed hoc falsissimum est. Tū quia hoc quod dicitur, scilicet res proportionata ad hoc quod sit, non est res vna simpliciter etiam in esse obiecti- uo, nisi chimerie. Tū q proportionalia nomina vniuocē es- sent (et ex vniuocōū diffinitione patet) & consequenter peti- ret proportionalitatis ratio: que extrema vnum simpliciter es- se non comparatur, & sic essent proportionalia & non proportio- nalia: quod intellectus capere non potest. Tū quia contra aristotē, autortatem in secundo post inferius adducendā, & ad- ductā ex primo eth. & san. tho. & auer. & alber. expresse est. Unde confusio, qua analogum tam secundum attributionem q secundum proportionem importat speciales habitudines aut pportiones, non est confusio plurium conceptuum in vno cō- muni conceptu: sed est confusio significationum in vna voce, licet diffiniretur. Quoniam in analogia attributionis vox ana- loga primum distincte significat, cetera autem cōfunde. In ana- logia vero proportionis, nomen analogum ad omnes suas si- gnificationes indistincte se habere permittitur.

Cautum tamen & attentum oportet hic esse: q cum analo- gi rationes dupliciter sumi possint scilicet secundum se, & vt ea- dem, & ipse vt eadē pportioē identitatis proportionalis naturā non abstrahant a seipsis: & tamen aliquid conuenit eis rōne identitatis, seu inquantum eadem sunt, quod non cōuenit eis rōne diuersitatis (vt patet de cōmuniū eis) videtur q duo in cōpossibilia secundū apparentiam, analogi rationibus con- ueniant: scilicet qd ipse vt eadem non abstrahant a seipsis, & q ipse vt eadē aliquid causent & habeant, quod nō vt diuerse, res duplicariq possint vt eadē, non reduplicatis vt diuerse sunt. Hec enim nō solū cōpossibilib; sed necessario simul sibi ven- dicat identitas proportionalis: quonā & extrema vniū omni- no nō patiens, ab eis omnino abstrahit nō pmitit: & extrema aliquantū indiuifia & eadem ponēs, vt eadem ea considerabi- lia & reduplicabilia exigit. Sicq sit, vt in analogo secū dū idē- tritāt in se clausam, ad diuersitatem rationū in se quocq clau- sam comparato, abstractio quedā (que nō tam abstractio, quā quidā abstractionis modus est) inueniatur: propter quā non solū ab analogatis (puta substantia & quantitate) analogum, puta ens, abstrahere dicit: vt supra diximus. Sed ab ipsis cō- rōnib; seu a diuersitate ipsarum rationum eius: puta ratio- nis entis in substantia, & rationis entis in quantitate. Nō quia quandā rationem eis communem dicat: quia hoc est fatuum, nec q ille rationes omnino sint eedem, aut eas omnino vnari: quia sic non esset analogum, sed vniuocum, sed quia eas pro- portionaliter adunans, & vt eadē proportionatē signifi- cans, vt eadē considerandas offert, annexa inseparabiliter diuersitate quasi seclufa: & identitate pportionali vniti, & cō- fundit quodāmodo diuersitatem rationum. Sicq non sola significationum in voce confusio, analogo conuenit: sed con- fusio quedam conceptuum, seu rationum fit in identitate eo- rum proportionali, sic tamen vt non tam conceptus quam eo- rum diuersitas confundatur. Et quoniam analogum tale in identitatem pceptue importat: tali cōfusione frequēter vti- mur. analogata nomina ab omni rationum eius diuersitate ab- strahere dicentes (cum cōfufe pro omnibus supponere ipsum pluries exponimus) ideo nō mediocri opus est vigilantia, ne in vniuocationem labi contingat. Abstrahit igitur analogum a suis analogatis (puta ens a substantia & quantitate) sicut vniū proportionē a multis: seu sicut similia proportionaliter a seip- sis absolute, tam quo ad conceptum obiectuum quam men- talem: siue sit sermo de abstractione totali, siue de formali. Hec enim abstractiones non differunt in eodem, nisi secun- dum precisionem, & non precisionem: vt alibi declarauimus.

Unde nihil aliud est dicere ens abstractū a naturis predica- mentorum abstractione formali, q dicere naturas predicamē- tales proportionales ad sua esse, vt sic precise a specialibus autem seu singulis analogie rationibus extremis, non tertio conceptu simplici sed voce cōmuni & identitate proportiona- li earundem, quodāmodo abstrahit.

Qualis sit predicatio analogi de suis analogatis. Ca. vi.

Debitur autē Fōte alicui ex his qd predicatio analogi de suis analogatis (puta entis de substantia et quan- titate, aut forme de anima & albedine &c.) sit sicut predicatio equiuocū de suis equiuocatis: ita qd nō sit predicatio superioris de inferioribus, nec cōmuniū de mi- nus cōmuni, nisi sola voce: sed eiusdem de seipso. Non est enim analogo res vna significata, que in vtroq analogatorū saluet, absq hoc aut predicatio cōmuniū aut superioris non inue- nitur secundū intrinsecam denominationē, seu incipientiam. Sic enim analogū secundū proportionalitatem commune esse dictum est. Fōre quoq pōt nō parū opinionem hanc pro- cessus iuxta primū topi. Aut scilicet analogum est predicatū cōuertibile, aut incōuertibile, seclufa vocis cōmunitate. Et cū cōstet nō esse incōuertibile, quonā substantia vt sic se habens ad suū esse, quod ens de substantia dictū predicat, conuertitur cū substantia: & similiter quantitas sic commensurata suo esse, cum quantitate conuertitur, & sic de alijs: consequens est, qd analogū tāq superioris, de analogatis predicari nō possit. Su- perioris enim intrinsecā suscipere non potest, qd conuertibile esse cōprobatur. Et quonā secundum veritatem analogum vt superioris predicatur de analogatis, & nō sola voce cōmune est eis, sed cōceptu vniū pportionaliter: cuius vnitas ad hoc qd predicatū aliquod superioris rationem habeat: sufficit: q superioris nihil aliud sonat q vniū predicatū ad plura se exten- des, vniū aut nō per accidēs, aut cōgregationē (sicut acervus lapidum) sed per se, constat esse etiā vnum proportionē. ideo ad huius veritatis claritatem ex extremis procedēdo, sciendū est, quod quia analogum medium est inter vniuocum & pure equiuocum, consequens est quod analogum idem aliquo mo- do, & non idem aliquo modo de suis predicet analogatis. Et quia predicatū aliquod abstrahens aliquo modo a suis analo- gatis (vt ex premisso patet ca.) consequens est, quod compare- tur ad sua analogata vt maius ad minus, seu superior ad in- feriora: licet nō omnino vniū secundum rationem sit, quod eis imponit. Quod vt clarius pateat, figuratiter declaratur sic: Tam in equiuocis q vniuocis & analogis, quatuor inueniuntur scilicet due res ad minus, equiuocare, vniuocare aut ana- logare: & due res, seu rerum rationes equiuocationem, vniuo- cationem aut analogiam fundantes, verbi gratia, In equiuo- catione canis inuenitur hec quatuor, scilicet canis marinus, & canis terrestris, & ratio illius, & ratio istius secundum nomē canis. In vniuocatione quoq animalis inueniuntur quatuor scilicet homo & bos, & natura sensitiua hominis & natura sen- sitiva bouis: & animalis vniuocationē fundat. In analogia si- militer entis quatuor sunt, substantia & quantitas, & substantia inquantū cōmensurata suo eē, & quantitas fm q suo eē pportio- nali. Et licet pma duo, seclufa & vniuocata & analogata eodē modo quātum ad propositum spectat in omnibus his di- stinguant, q vbiq obijciat oppositū cōdistincta funt: altera tamen duo vniuocationē, equiuocationē & analogiam fundantis, di- uersimode vnita aut distincta sūt. In equiuocis nāq rationes illę, puta canis marini & terrestris, sunt oīno diuerse fm rōnē: & propter hoc id quod predicat canis de marino cane, nullo mō predicat de terrestri, & cōuerso: & ideo sola voce commu- nius aut maius equiuocatus dicit & est. In vniuocis vero res ille (puta animalitas in boue & animalitas in leone) licet nu- mero & specie diuerse sint, rōne em omnino eedē sunt: ratio em vnus est omnino eadē q ratio alterius, & cōuerso: & pro- pter hoc id qd predicat animal de homine, idem omnino predi- cat de boue, & vniuocū dicit & superiū homine & boue. In ana- logis aut res analogatā fundantes (puta quantitas vt sic se ha- bēs ad esse, & substantia vt sic se habēs ad esse) licet diuerse sint & numero & specie & genere, ratione tamē eedē sunt non omni- no, sed proportionaliter: qm vnus rō proportionatē eadē est alteri. Et propter hoc, id qd predicat analogū, puta ens de quantitate, illudmet pportionaliter predicat de substantia, & cō- uerso. Et em illudmet pportionaliter id qd in substantia po- nit, & cōuerso, & ppter hoc analogum (puta ens) non sola vo-

ce cōmuniū, maius aut superioris analogatis est, sed cōceptu (vt dictū est) proportionaliter vno. Ita qd analogum & vniuocum conueniunt in hoc: quod vtrūq cōmuniū & superio- ris rationē habet. Differūt autē in hoc, q illud est superioris analogie seu pportionaliter, hoc vero vniuocē. Et merito: q fundamētum superioritatis vtrūq saluatur, vniuocationis autem non. Fundatur enim superioritas super identitate ra- tionis rei significatē id est super hoc q res significata inueni- tur non in hoc tantum, sed illamet non numero sed ratione, in- uenitur in alio. Vniuocatio autem super modo identitatis o- minimode scilicet identitate rationis rei significatē id est sup hoc q ratio rei significatē in illo & in isto est eadem omnino. Quamuis enim in analogis hic identitatis modus nō inue- niatur, quem in vniuocis inueniri plures dicunt effidētias tamen ipsa rationis rationum, inuenitur, est namq idēitas proportionalis, identitas quedam. Et ideo non minus analo- gum (puta ens) est predicatum superioris quam vniuocum, pu- ta animal: sed alio modo, analogum enim est superioris propor- tionaliter: quia fundatur supra identitatem proportionalis rōnis rei significatē, vniuocū autē precise & simpliciter: quia super omnimoda identitate rationis rei significatē eius supe- rioritas fundatur. Propter quod sanctus tho. superioritatis fundamētum aspiciens in quinto meta. dixit, quod ens est superior ad omnia, sicut animal ad hominem & bouem.

Unde obiectiones ad oppositum adducit, in hoc peccant, q inter identitatem & modum identitatis non distinguunt. Sandum est enim q ad hoc q aliquis terminus denomi- netur superior, aut cōmuniū, oportet vt rem vnam & eadē in vtroq ponat: sed sophisma consequens committitur inferen- do ex hoc, ergo oportet q dicat rem vnam et eandem omnino. Et est semper sermo de identitate secundum rationem, seu dif- finitionem. Identitas enim & vnitas continent sub se non so- lum vnitatem & identitatem omnimodā, sed proportionalē, que in analogi nominis ratione saluatur. Negandum est igit- ur, q in analogis non predicatur idem de vno & alio analogo- to: quoniam vnum & idem proportionaliter de omnibus ana- logatis dicitur: & propterea inter predicata non conuertibilia numerandum est. Quantitas enim licet adequet ens de qua- titate verificatum secundum rationem omnino eandem, non tamen secundum rationem illam proportionatē: quoniam entis rō nō alia proportionaliter ad substantiam & qualitate se extendit. Verum q analogū sonat identitatem proportiona- lem, ideo huiusmodi rationibus formaliter respōdēdo, nullo pacto cōcedendū est analogum cōuerti cū aliquo analogato. Ad materiā tamē descendēdo, potest intrepide dici, q quia analogū rationē vnam pportionaliter tantum predicat, & vniū pportionaliter plura & esse pportioēib; similis manifestū est: dupliciter pōt secundū singulas rōnes ad analogata compa- rari. Vno mō absolute: & sic secundum singulas rationes cum singulis analogatis cōuertit: q nulla oīno vna analogi rō in duob; analogatis inuenit. Alio modo fm identitatem pportio- nalem, quā habet vna cum altera: sic cū nullo analogato cō- uertitur: qm oēs analogi rationes indiuifę sunt proportionali- ter, & vna est altera, pportionaliter. Et q (vt dictum est) analo- gū hāc sonat identitatem, ideo formaliter & simpliciter loquēdo, analogum incōuertibile & cōmuniū predicatū cōcedēdū est esse. Nō tamē genus, aut species, aut propiū, aut diffinitio, aut differētia, aut accidēs vniuocāliter est. Nec ppterca vni- nutus arist. aut porphy. sunt: qm predicabile, qd simplr vnum est, docebat, ac per hoc inter equiuoca analogata numerantur.

Ex predictis aut manifeste patet, q analogum nō cōceptū diffinitū, nec vnum precisū, inegaliter pceptum, nec vniū ordine, sed cōceptū vnum proportionē dicit & predicat. De or- dine tamē in analogis inclusio infra tractabitur. Unde cū dicit- tur de homine, aut albedine, aut quocūq alio qd est ens: non est sensus, q sit substantia, vel accidēs: sed sic se habens ad esse. Ator aut ly: sic quonā de proprijs nominibus proportionum ad eē in actu exercito eas importat, & disputare nolo ad p- sens: quonā metaphysici negotij opus hoc est, & exemplariter hic de ente loquimur. Simile siquidē est de actu potētia, for- ma, materia, principio, causa, & alijs huiusmodi iudicium.

Qualis analogatorū fm analogi nomē diffinitio. Cap. vii.

Parere quoq Poterit alicui, q in ra- tione vnus analogati (puta qualitatis) secundum analogi, puta entis no- mē, alterius analogati, puta substantie vel quantitatis

Alis +
identi-
tas tri-
ratio-
nū &c.

De nominum analogia

ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat: sicut in analogia attributionis contingere dictum est. Si damentum autem inde apparentiam hec sumit: quia ratio vniuersalis analogi ut eadem proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi complete nequit. Dictum est autem, quod analogo nomine rationes he importuntur ut eadem proportionaliter sunt. Et confirmatur hoc expositio ipsa analogie ab aristotele, auctore. Et sancto thoma in primo ethicorum posita. Exponunt enim quod bonum seu perfectio analogice dicitur de visu et intellectu: quia sicut visus in corpore, ita intellectus in anima perfectio est. Constat autem quod non est intelligibile hoc se habere sicut illud, nisi utrumque extremum percipiatur. Necessario igitur videtur, vnum analogorum secundum analogi nomen per aliud diffinientium esse.

Et autem liquet huius ambiguitatis solutio, recordandis est analogia hec dupliciter inueniri. Scilicet per metaphoricam. Diuersimode enim hec se habet ad propriam questionem. In analogia siquidem secundum metaphoricam oportet vnum in alterius ratione ponitur non indifferenter sed proprie sumptum, in ratione sui metaphoricam sumpti claudi necesse est: quoniam impossibile est intelligere quid sit aliquid secundum metaphoricam nomen non cognito illo ad cuius metaphoricam dicitur. Neque enim fieri potest ut intelligamus quid sit pratum in eo quod ridet, nisi sciam quid significet risus nomen proprie sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere. Et autem huius ratio radicalis: quia analogum metaphoricam sumptum, nihil aliud predicat, quam hoc se habere ad similitudinem illius: quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analogia proprie dicuntur de his, in quibus proprie saluantur, et posterius de his in quibus metaphoricam inueniuntur, et habet in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem: ut patet. In analogia vero in qua nominis saluantur, nullum analogi membrum per alterum diffinitur oportet: nisi forte gratia materie: ut sancto thoma in 2. q. de veritate. ar. 1. docuit. Sicut enim analogorum rationes secundum analogi nomen quoddammodo medie inter analogam secundum attributionem, et vniuocam. In analogis enim secundum attributionem primum diffinitur reliqua. In vniuocis vero neutrum alterum diffinitur, sed vniuocum diffinitio est proportionaliter alteri diffinitio. Et loquimur semper de ratione secundum nomen commune, verbi gratia, in diffinitione cordis secundum principium animalis, non ponit fundamentum secundum principium domus, nec econuerso: sed eadem proportionaliter est principium rationis utrobique: ut commone, ubi supra dicitur. Quibus autem opus est distinctionibus uti in re habet: scilicet que in logica traditur de actu signato et exercito: et ea quae metaphysico, ut plurimum tractatur, de ordine rerum sub vno nomine preterit, et preteritionis nominis. Et prima siquidem distinctione scimus duo. Primum, quod sicut animal dicitur de homine et equo importans vniuocationem in actu exercito, non predicat de homine totum hoc scilicet naturam sensitivam eandem omnino secundum rationem nature sensitivae equi et bouis, sed naturam sensitivam simpliciter: quia tamen ad hoc quod vniuocum sit predicatio, oportet esse omnino eadem secundum rationem nature sensitivae equi et bouis, ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non predicat de quantitate totum hoc scilicet habere se ad esse sic proportionaliter ut substantia aut qualitas ad suum esse, sed habere se ad esse sic absque alia additione: quod tamen oportet ad hoc quod analogia sit predicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad eam quod de substantia aut qualitate ens predicat. Secundo, quod sicut ex declaratione qua manifestatur animal esse vniuocum, quod dicit vnam et eandem omnino rationem in omnibus, non fallimur, nec confundimur, nec vagamur circa hominis et bouis secundum animalis nomen rationem, sed quiescimus, inuertes quod animal exercet quod vniuocorum diffinitio et expositio significat. Ita ex hoc quod declarat ens aut bonum aut quodcumque aliud esse analogum: quod dicit rationes plures easdem proportionaliter, et importat hoc se habere quemadmodum proportionaliter se habet illud ad esse vel appetitum et cetera, non debemus turbari, et inquirere in analogi nominis ratione significationem istam, sed sat sit, distinguendo inter actum signatum et exercitum, inspicere quod analogi nominis ratio id exercet, quod analogi ratio et declaratio significat. Et his autem duobus patere iam potest intentum, quod scilicet non oportet vnum analogie membrum per alterum diffinire, ex eo quod analogum significat ea esse eadem proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat. Et ex secunda vero distinctione scimus, non solum quod prepositus est ordo rerum et significationum quandoque sub nomine analogo: ita quod

Caput VII. et VIII.

prior secundum rem rationem, posterior interdu significacione est (ut de ente et bono, et alijs huiusmodi communibus deo et creaturis accidit: ratio enim quae in deo quodlibet homini ponit, significacione quidem posterior, re autem prior est) et propter alterum horum dicitur analogum predicare de suis analogatis secundum primum et posterius, ipsam analogi rationem. Sed etiam scimus, quod quando ratio quae ponit analogum in vno, ex ratione quam in altero ponit exponitur, non ideo fit quod vnum in alicuius ratione cadat: et de sed quod ratio posterior altera est significacione, et per primum: suis autem rem utpote notior declaratur, ut sanctus thoma in 2. articulo. q. 13. nalo prime partis fecit, declarans, quod dicendo, deus est bonus: sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, preexistit in deo per proportionem. Et eadem intelligendum est ratione fieri, si et posterior secundum rem per priorum declaratur. Non diffinit secundum alteram, licet exponat et declarat.

Obiectionibus ex dictis satisfactum sit: formaliter respondet potest, quod cognoscitur aliqua ut eadem proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud: dupliciter contingit. Vno modo formaliter id est quod ad relationem identitatis et similitudinis, et sic absque extremis cognitio hec haberi non potest. Alio modo fundamentaliter, et sic in ratione vniuocum non cadit reliquum: sed ratio vniuocum est alterius, omnino, vel proportionaliter. Eodem autem, quod analogum nomen (puta ens aut bonum) non relationem identitatis aut similitudinis significat, sed fundamentum: et ideo obiectiones que iuxta primum sensum procedunt, nihil concludunt contra intentum. Patet autem facillime hec esse vera exempla de vniuocis, ponendo et applicando ad identitatem vniuocationis. Significat namque nomen vniuocum plura in quantum eadem sunt vniuocae, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absque altero intelligibilis est et cetera.

Qualis sit in analogo comparatio. Caput. viii.

Difficultas Etiam non parua (que multos inuasit ac superauit) de comparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim a quibusdam est, quod non possit analogia posita, si modo ille nisi ex parte exponit, quo vnum analogatum magis aut perfectius tale secundum analogi nomen diceret: verbi gratia: substantia est magis, aut perfectius ens quam quantitas. Ad hoc autem ex eo, quod comparatio in vno communi, utrimque facienda est etiam secundum grammaticos: quod in analogo non inueniri videtur. Et potest formatio ratio pro eis talis. Aut comparantur analogata in vna communi eis ratione, aut in suis rationibus. Non in ratione communi: quia illa analogum caret, nec in rationibus propriis: quia tunc falsum est substantiam esse magis ens quam quantitate. Ad hoc minus aut imperfectius quantitas est sua ratio quam ens in ea ponit, quam substantia sua et cetera. Nullo igitur modo videtur comparationem cum analogia saluari posse. Succumbitur autem difficultati huic: quia proprium comparationis fundamentum non considerat. Fundatur enim super identitate seu unitate rei in qua fit comparatio, et non super modo identitatis aut unitatis: sicut de intentione superioritatis predictum est. Unde cum analogum ex dictis consistat rem vnam licet proportionaliter dicere: nihil prohibet in ipso comparari analogata: licet non eo modo quo vniuocum fit comparatio. Ad comparationem siquidem cum requiratur et sufficiant hec tria, scilicet distinctio extremorum, et identitas eius in quo fit comparatio, et modus essendi illius in extremis scilicet eque vel magis aut minus perfecte: sub identitate autem seu unitate proportionalis unitas seu identitas continetur, consequens est, quod si in diuersis idem proportionaliter eque vel magis aut minus perfecte esse habet, comparatio secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non vniuoca, sed analogica. Sicut enim quia natura sensitiva est in boue, et illam omnino secundum rationem est in homine, et perfectius esse habet in homine quam in boue, homo perfectius animal boue dicitur vniuoca comparatione, sic quia sic se habere ad esse est in substantia, et hoc idem proportionaliter est in quantitate, et imperfectius esse habet in quantitate quam in substantia, dicitur substantia magis seu perfectius ens quam quantitas, analogica comparatione. Et sanctus thoma in 7. articulo. q. 7. de potestate, tripliciter comparationem fieri docet, duos modos analogice comparationis ponit: aperte ex hoc insinuans, comparationem non solum super identitate numerali specifica aut generica fundari, sed etiam proportionali. Ad hoc autem

De nominum analogia Caput IX. et X.

113

comparationis ibidem traditi sunt hi. scilicet secundum solam quantitatem rei participare, et sic vnum albi dicitur altero albius. Vel extendendo propter presens propositum, hunc modum ad omnem comparationem vniuocam, dicatur quod primum attenditur secundum quantitatem rei participare eiusdem omnino secundum rationem, siue illa ratio sit specifica, siue generica: ut calidum magis calidum altero dicitur, et homo perfectius animal leone est. Secundus vero modus attenditur secundum quod res aliqua in vno inuenit participare, alterum vero est per essentiam, quemadmodum homo platonius longe perfectior homo esset nobis. Et abstractione intellectus utendo: quemadmodum bonitas longe melior est quocumque bono, quod participative bonum dicitur. Tertius autem modus attenditur secundum quod res aliqua in vno inuenitur formaliter et secundum se in altero aut formaliter et eleuati ad rem superioris ordinis. Quemadmodum dicimus quod sol est magis calidus quam ignis: vel quod calor perfectior esse habet in sole quam in igne. Nec est dubium hos duos modos vniuocam comparationem impedire ut sanctus thoma ibidem dicit, et aristoteles in primo ethicorum de primo modo testatur: ubi bonum commune non vniuocum, sed secundum proportionalitatem dicens docet, bonitati separate et bonis ceteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionem aliter ut sic esse comparabilia: quamuis physice loquendo in sola specie aut genere comparatio fiat.

Ad obiectionem autem in oppositum, dicitur quod utroque modo in analogis comparatio fit. Comparatur siquidem analogata (puta substantia et quantitas) in ratione vna et communi proportionaliter, quia analogi nomen (puta ens) dicit, et addit supra analogata: ut ex dictis patet. Et comparantur secundum suas rationes, secundum tamen analogi nomen, que earum sit perfectior: secundum quod dicimus, substantia est perfectior ens quantitate: quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate. Ita quod iuxta istam comparationem est sensus, substantia habet perfectior secundum entis nomen rationem quam quantitas, et non quod substantia est magis aut perfectius substantia quam quantitas sit quantitas: ut quidam somnari videntur. Quia comparatio ista extenditur usque ad analogata secundum attributionem: licet in tali analogia non nisi abusive comparatio fieri possit. Dicimus enim quod ens reale est magis et perfectius ens in ratione: quod per attributionem ad illud, ens dicitur in 4. meta. text. 2. quod ens reale habet perfectiorem secundum entis nomen rationem. Iuxta quem modum si vltus admitteret, diceremus, animal est magis sanum vniuocum quam perfectior secundum sanum nomen rationem habet.

Qualis sit analogi diuisio et resolutio. Caput. ix.

Qualiter autem Analogum diuidendum sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem trifariam analogi diuisio intelligi. Primum, ut diuidatur vox in suas significaciones. Dicitur enim quod analogum plures rationes significat immediate, et hec diuisio conuenit sibi in quantum equiuocum quoddam est. Secundum, ut diuidatur significatum eius in quasi membra eius: eo modo quo eius quod proportionaliter vniuocum est, sic et sic proportionalitatem membra dici possunt. Dicitur enim quod analogum non ita diuersas rationes significat, quin significet vnam rationem proportionaliter. Omnes namque rationes analogo nomine immediate significat, eadem proportionaliter sunt. Ratio autem vna proportionaliter, cum constituitur ex pluribus rationibus proportionalibus, in eas secari potest. Hec autem non est diuisio analogi in sua analogata: quoniam rationes he in ipsius analogi ratione intrinsece clauduntur, et analogata ea sunt in quibus rationes ille saluantur, et non ipse rationes. Entis enim analogata sunt substantia et quantitas: et non rationes entis in substantia et quantitate. Rationes enim (ut dictum est) analogice sunt. Unde tertio modo potest diuidi analogum, diuidendo significatum eius in sua analogata per diuersos modos quibus analogi rationem proportionalem analogata ipsa diuersimode fulcipiunt. Ita quod diuisum est significatum vniuocum proportionaliter diuidenda sunt modi fundantes et facientes in analogatis proprias proportionem, secundum quas fit analogia: constituta autem per diuisiones ut partes subiective, sunt analogata ipsa, verbi gratia: Quando ens diuiditur in substantiam et quantitatem, diuisum est ratio entis nomine significata: que omnes in se sentis nomine significatas rationes claudunt, utpote vna proportionaliter diuidenda sunt substantiam et mensuratum, seu per se in alio, sicut ex quibus substantia et quantitas habet quod diuersas entis rationes subintrent: partes autem subiective sunt substantia

tia et quantitas: que in entis ratione analogantur. Et quia hec est propria analogi diuisio, idcirco distincte explicanda est, quo modo differat diuisio hec ab vniuoca. Tripliciter siquidem differunt. Primum ex parte diuisionis: quia diuisione vniuoca vniuocum omnino secundum rationem secatur, hic autem vniuocum proportionaliter. Secundo ex parte diuidentium: quia differentie secantes genus sunt extra genus, modi autem secantes analogum, in ipsius analogi ratione clauduntur, quemadmodum ipsa analogata (ut in capitulo de abstractione declaratum est) propter quod in tertio metaphysico, text. 2. ens genus esse negatur. Tertio ex parte ipsarum partium subiectuarum, in que per diuisionem sunt: quia partes diuisionis vniuocae licet ordinem habeant secundum se (et originis: ut dualitas est prior trinitates et perfectionis: ut albedo est perfectior nigredine) tamen secundum diuisionem rationem, puta numeri aut coloris, neutra altera prior aut posterior est: sed omnes equaliter in diuisionem rationem communicant. Analogata vero, que analogica diuisione constituntur, non solum secundum se, sed etiam in ipsius analogi quod diuiditur ratione, ordinem habent, et aliud prius, aliud posterius est: adeo ut in vno eorum tota ratio diuisionis saluari dicatur, in alio autem imperfecte et secundum quid. Quod non est sic intellegendum: quasi analogum habeat vnam rationem, que tota saluetur in vno, et pars eius saluetur in alio: quoniam puerile est hoc. Sed cum totum idem sit quod perfectum, et analogo nomine multe importentur rationes, quarum vna simpliciter et perfecte constituit tale secundum illud nomen, et alie imperfecte et secundum quid: ideo dicitur quod analogum sic diuiditur, quod non tota ratio eius in omnibus analogatis saluetur, nec equaliter participant analogi rationem, sed secundum prius et posterius. Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in vno, et secundum quid in alio. Sufficit enim hoc verificari, vel absolute (ut patet in diuisione entis in substantiam et accedens: illa enim absolute loquendo dicitur ens simpliciter, hoc autem secundum quid) vel in respectu: ut patet in diuisione entis in deum et creaturam. Atque enim licet ens simpliciter sit et dicatur absolute loquendo: creatura tamen in respectu ad deum, ens secundum quid, et quasi non ens est et dicitur.

Circa resolutionem sciendum est, quod cum

vniuocum primum in compositione sit vltimum in resolutione, et per diuisionem in ea que actu in aliquo fit resolutio fiat: eodem modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cetera resoluuntur scilicet ut de diuisione predicta (que vocatur diuisio in partes essentie vel rationis) et a posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio facienda. Ad rationem autem analogi cui deuentum fuerit, singulis analogatis in suas rationes secundum analogi nomen resolutis: cum illa analogi ratio ex multis constituitur rationibus, ordinem inter se et proportionalem similitudinem habentibus: vel ordinate ad primam resolutio fiet: veniendo semper ad similitudinem et principium prime, id est in quo dissimilitudo est, relinquendo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primam omnem modo predicto deducere sunt. Ordinem enim ad primam nullam subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significationem, vel secundum rem. Intellegendum enim sunt hec in suo ordine, scilicet significationum aut rerum.

Qualiter de analogo sit scientia. Caput. x.

Primum est Autem quibusdam de analogo scientiam esse non posse, nisi quemadmodum de equiuocis scientia habetur: eo quod pluribus rationibus dicit, licet similes. Immo fallacia equiuocationis committit in syllogismis, in quibus analogo pro medio sumpto, certum analogatum subsumitur (nisi forte gratia materie bonus esset perfectus) asserit eadem rationem. Nec posse ex vniuocum analogati ratione secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse: sed semper predictum incidere vitium ratione predicta confirmant, verbi gratia: Si ponamus sapientiam esse analogice communem deo et hominibus: hoc quod sapientia in homine inuenta secundum formalem rationem precise sumpta, dicit perfectionem simpliciter non concludere possumus, ergo deus est formaliter sapiens, sic arguendo: ois perfectio simpliciter est in deo: sapientia est perfectio simpliciter, ergo, ad hoc est distinguenda est: si sapientia pro ratione sapientie que est in homine fiat, argumentum erit ex quatuor terminis: quia in conclusionem sapientia fiat pro ratione sapientie quam ponit in deo, cum concluditur, ergo sapientia

De nominum analogia Caput XI.

est in deo. Si autem pro ratione sapientie in deo fiat in minore, non concludit ex perfectione sapientie create deum esse sapientem: cuius oppositum philosophi et theologi oēs clamant. **¶** Decipitur autem isti scilicet (cuius est ratio hec in q. 1. d. 3. primi lib.) sequentes: quia in analogo diuersitatem rationum inspicientes, id quod in eo unitatis et identitatis latet, non considerant. Rationes enim analogi (ut superius etiam diximus) possunt dupliciter accipi. Uno modo secundum se (inquantum ab invicem distinguuntur) et ea que conveniunt eis ut sic, seu ex hoc. Alio modo inquantum eadem sunt proportionaliter. Primo modo accipitur, ut in equo catiois induceret, si quis eis videretur, ut patet. Secundo autem modo eis utendo, peccatum nullum incurritur: eo quod quicquid convenit uni, convenit etiam alteri proportionaliter: et quicquid negatur uni, negatur proportionaliter de alia: quia quicquid convenit simili in eo quod simile, convenit etiam illi cuius est simile, proportionalitate semper servata. Unde si ex immaterialitate anime concluditur eam esse intellectualem, ex immaterialitate proportionate posita in deo, optime concluditur deum esse intellectualem proportionaliter: ut quantum immaterialitas illa excedit istam, tunc intellectualitas illa excedat istam. Propter quod sanctus Thomas in q. 2. de potentia dei, ar. 5. analogata omnia sub una analogi distributione cadere dicit. Et merito: quia unitas analogi non esset in coordinatione unitatis numerata, nisi unum proportionaliter, unum esset affirmabile et negabile, et consequenter distribuibile, et scibile ut subiectum, et medium, et passio. **¶** Unde ad obiecta in oppositum dicitur, quod (ut in 2. elenchorum, ca. 10. dicitur) equivoatio latens in huiusmodi proportionalibus, peritissimos etiam latet, ideo oportet huiusmodi analogis nominibus utendo ex parte unitatis, semper modum proportionalitatis subintelligi: aliter in univocationem lapsus, fieret. Nisi enim pre oculis haberetur proportionalitas cum dicitur immaterialitas omne esse intellectualem, tanquam univocum dicitur acciperetur, et latens equivoatio non visa obieret. **¶** Proportionalitas autem servata de analogis scientiam esse, et divi thomae, processus de bono et vero et alijs huiusmodi, et quotidianum convincit exercitium. De ista quoque demonstratio artis pater aristotelem in secundo poste, ca. 21. incipit. **¶** Et habemus autem proposita vel problema analogum causam adequatam esse alicuius passionis, et in medium oportere quodam demonstratore assumi: dum venationes propter quid docens inquit, amplius alius modus est secundum analogiam eligere unum: idem enim non est accipere, quod oportet vocare sepius, et os, et spinam. Sunt autem que sequuntur, et hoc tanquam natura una huiusmodi existente. Et in sequenti cap. ait. Secundum autem analogiam eiusdem, et medium se habet secundum analogiam. In quibus verbis non solum docuit analogum ut medium assumi quodam in demonstrationibus: sed etiam ipsum non esse unum in se expresse, et cum hoc habere passionem adequatam, ac si unum esset nature. **¶** Nec impedit analogia hec processum formalis ad conclusionem de deo et creaturis predicatum aliquod eis commune: quoniam accepta sapientie ratione, et segregatis ab ea per intellectum eis que sunt imperfectionis, ex hoc quod id quod est sibi proprium formaliter sumptum, perfectionem absque imperfectione claudit, concluditur ergo sapientie ratio non omnino alia, nec omnino hec, sed hec proportionaliter est in deo: quia similitudo inter deum et creaturam non est univoca, sed analogica. Nec pari ratione potest concludi deum esse lapidem proportionaliter: quia ratio lapidis formaliter sumpta quantumque expoliata, imperfectionem aliquam claudit: que prohibet ratio ipsam secundum se, quod ipsa proportionaliter in deo reperiri, nisi metaphorice: quemadmodum dictum est, petra autem erat christus. Unde cum sit huiusmodi processus, omnis perfectio simpliciter est in deo, sapientia est perfectio simpliciter, ergo et cetera in minore ly sapientia non fiat per hac vel illa ratione sapientie, sed pro sapientia una proportionaliter. **¶** Pro utraque ratione sapientie non conueniunt vel distinctum: sed inquantum sunt induisse proportionaliter, et una est altera proportionaliter, et ambe una proportionaliter constituunt rationem. **¶** Significatur enim analogo nomine inquantum eadem sunt, unde non oportet analogum distinguere, ad hoc quod contradictionem fundat, et enuntiationis subiectum aut predicatum fiat: sed ratione identitatis, proportionalis in se claudit, et qua principaliter dicit, et se ad hoc sufficit. **¶** Contradictio enim dicitur consistere in affirmatione et negatione eiusdem de eodem et cetera, et non in affirmatione et negatione univoci de eodem univoco: identitas siquidem tam rerum quam rationum (ut pluries replicatum est) ad identitatem proportionalem se extendit. **¶** Et hoc autem apparet secundo in primo sent. dist. 3. q. 1. vel male expouisse conceptum univocum, vel sibi contra

dicere: deum volens univocationem entis fingere ait. Conceptum univocum voco, qui ita est unus quod eius unitas sufficit ad contradictionem affirmando et negando ipsum de eodem, et sic univocum vult esse ens. Si enim identitas sufficiens ad contradictionem, univocatio dicitur, constat quod ponendo ens et analogum et secundum proportionalitatem tantum unum, satisfieret univocationi, quod scilicet doctrine aduersatur, tenenti ens habere conceptum unum simpliciter et omnino indivisum: ut de univocis diximus. Si autem non omnis talis identitas sufficit ad univocationem, non recte igitur univocatio conceptus declarata est esse eam, que ad contradictionem sufficit, quasi proportionalis identitas ad hoc non sufficit.

¶ De cautelis necessarijs circa analogorum nominum intellectum et sum.

¶ **Q**uia vero Aristoteles in predicta ex elenchis autoritate, doctissimos viros circa horum nominum conceptus errare dicit ob latentem eorum unitatis modum: ad hoc necesse est, utrum fore diximus in fine huius tractatus cautelas quasdam tradere, quibus possit se quis ab errore multiplici in re hac preservare.

¶ **C**auendum Est igitur in primis, ne ex univocatione ipsius nominis analogi respectu quorundam, credamus simpliciter ipsum esse univocum: omnia enim fere analogica, proprie fuerunt prius univoca, et deinde extensione, analogica communia proportionaliter illis quibus sunt univoca et alijs vel alijs, facta sunt. Sapientie enim nomen primo impositum est humane sapientie, et univocum omnium hominum sapientie erat. Deinde ad diuine nature cognitionem ascendentes, proportionalemque similitudinem inter nos et sapientes et deum contemplantes, sapientie nomen extendit ad id in deo significandum, cui nostra sapientia proportionalis est: siquidem univocum nobis, analogum factum est nobis et deo. Et similiter de alijs accidit. **¶** Falli autem contingit facillime ex hoc, quia illa ratio prior vi potest notari et familiarior et prior quo ad nos, semper profertur ab illustribus viris et eorum sequacibus, quando analogi significatio queritur, et dicitur esse tota analogi ratio, pro qua simpliciter pluri fiat et omnia analogata illam participare: ut patet cum sapientie ratio redditur. Assignatur enim differentialis eius conceptus pro ratione, secundum quam communis ponitur deo et creature, et simile est in alijs. Creditur enim ex hoc, quod sit ipsa analogi ratio et incaute univocatio acceptatur: non enim illa ratio est ratio analogi, sed eius origo quo ad nos: quoniam non illa, sed illa proportionaliter in altero analogato inuenitur: ut ex dictis patet.

¶ **C**auendum Secundo est, ne nominis unitas aut diuersitas rationum, analogum unitate obnubilet: hoc enim tanquam quoddam accidens, in re hac sciendum est. Nichil enim minus analogice idem sunt septem, os et spina, unum non habentia nomen, quam si unum nomen haberent: nec magis idem essent si unum nomen haberet, et tamen si communis nomine ossa vocarentur, ita quod defectu vocabulorum, vel rerum proportionali similitudine, ossis nomen ad cetera extensum esset, crederemus eiusdem esse nature et rationis ossa et spinas et cetera. Prefertim quia (ut dictum fuit) ad ea que sunt proportionaliter eadem, consequuntur passionem tanquam si eorum esset natura una.

¶ **C**auendum Tertio est, ne vocalis unitas rationis analogi nominis, memem reuoluat. Ex eo namque (verbi gratia) quod principium dicitur esse id ex quo res fit, aut est, aut cognoscitur, et hec ratio in omnibus que principia dicuntur saluatur, principij nomen univocum creditur. Et ratio autem: quia ratio ipsa non est una simpliciter, sed proportionatione et voce: vocabula enim ex quibus integratur, analogica sunt: ut patet, neque enim fieri, neque esse, neque cognosci, neque ly ex, unus omnino est rationis: sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus utpote proportionalis saluatur: sicut et principij nomen proportionaliter commune dicitur.

¶ **C**auendum Denique est, ne diuersa doctorum dicta de analogis, nos perturbent. Considerandum quippe est, quod quia analogum medium inter equiuocum et univocum est, et medium extremorum naturam sapiens, ad alterum comparatum, alterum induit, adeo ut quando medio secundum id quod de vno extremo habet vimur, illius extremi conditiones et attribuiamus (ut in quinto phy. text. com. 6. et 7. patet) ideo plerique doctores vtentes analogo ex parte unitatis quam ex univocis

De conceptu Entis

Responsio.

114

et participat, univocorum non solum conditiones (puta abstractionem, institutionem et cetera) sed etiam nomen ei attribuunt: vtentes vero analogo ex parte diuersitatis quam ex equiuocis trahunt, conditiones quos supra dictis oppositas, et nomen illi imponent equiuocum. **¶** Et ut de multis pauca dicantur, Aristoteles in secundo metaphys. text. 11. ens et verum univoca vocat: quare parte identitatis illis vtitur: ut processus suus aperte ostendit. **¶** **S**anc. Tho. quoque pluries dicit in ratione alicuius analogi (puta paternitatis communis diuine et humane paternitati) omnia contenta esse indiuia et indistincta: et quod paternitas (ubi gratia) abstrahit a paternitate humana et diuina: quod ut analogo ex parte identitatis. Nec tamen false sunt aut abusive predicte locutiones et similes, sed ample potius et large, quemadmodum pallidum nigro contrarium est et dicitur. Saluator siquidem in analogis identitas nominis et rationis in qua (ut ex dictis patet) non solum analogata, sed etiam singule analogi rationes vtuntur, et quodammodo confunduntur: utpote abstrahentes aliquantulum ab eorum diuersitate. **¶** Aristoteles rursus in primo physico, ex parte diuersitatis, ente vtens contra parmenidem, multiplex seu equiuocum (ut ipsemet illum text. sic exponendum specialiter in secundo elenchorum tractatu vocauit: unde et Porphyrius Aristoteles dicitur ens esse equiuocum accepisse videtur: vtens ente ex parte diuersitatis. **¶** **A**d ramen scotus in primo, distin. 1. q. 1. in logica arist. non inuenit ideo dicitur: quia predictos text. non contingit. Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Aristoteles contra parmenidem in primo physico text. 11. ut in elenchis (ut dictum est) clare patet. **¶** **S**anc. Tho. etiam ens prius non esse primo analogato, nihilque deo prius secundum intellectum esse dicit pluries vtens analogo ex parte diuersitatis rationis. **¶** Quilibet siquidem eius ratio secundum se quod proprium analogatum in se claudit, et in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (ut supra diximus) ideo prior secundum consequentiam, aut abstractionem suo analogato negatur: ac per hoc primo analogato et deo nihil est prius: quia eius ratio secundum analogi nomen, que ipso prior secundum se non est, sed conuertitur, ceteris prior rationibus. Cum his tamen fiat, quod ratio illa in deo ut eadem est proportionaliter alteri rationi, secundum idem nomen superior et secundum consequentiam prior logice loquendo sit: ut ex dictis patet. **¶** **D**ico autem logice: quia physice loquendo analogum nec est prius secundum consequentiam omnibus analogatis (quia ab eorum proprijs abstrahere non potest: quamuis ut saluatur in vno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, ubi analogata consequenter se habent. **¶** **A**nde si falli non vult, solerter sermonis causam coniectet, et extremorum conditiones medio applicaturum se reuolat: sic enim facile erit omnis sane exponere, et veritatem assequi, que a prima est veritate. Cuius cognitio ex hoc exalteret et firmetur opusculo, completo in conuentu sancti Apollinaris, papie suburbio, die primo Septembris. **¶** **M**.ccccxviii.

¶ **D**eclassissimus reuerendissimi domini, domini Tho. de vico, Cardinale sancti Nisi, de nominum analogia Tractatus explicat.

¶ **E**iudem super duo de conceptu entis quesita, ad fratrem Franciscum de Ferraria, magistrum studentium in conuentu Bononiensi, Responsio.

¶ **A**dantissime pater ex acceptis vestre sollicitudinis literis percepisse libelli nostrum de analogia nominum vos perlegisse, duosque dubia de conceptu entis mentem vestram tenere, soluique a me familiariter flagitasti. Ego autem quod primum complexi expositionem libellorum de anima (cuius fini incumbam cum vestras recepi) respondere curauit: ne preclaro ingenio tuo deessem. **¶** **P**rimum igitur dubium fuit ad hominem me ipsum scilicet quia in commentarijs de ente et essentia sustineo unum conceptum mentalem representatum entis: in tractatu de analogia nominum video hoc negare. **¶** **S**ecundum autem est ad diuum Thomam: quoniam ego in prefato libello sustineo analogum non absolutum ab his, quibus analogum dicitur, et diuus thomas in q. de ver. q. 1. ar. 1. ens habere conceptum unum simplicem, ad quem omnia predicamenta, et transcendentia addunt in quem resoluntur, qui est primo

motus. **¶** **H**ec enim inuicem sibi aduersari videntur: quandoquidem si ens absolutus non potest a naturis rerum, non erit simplicissimus nec primo notus: nec in quem vltimo resolutio fiat, et ad quem omnes addunt.

¶ **A**d euentiam horum **¶** **E**t specialiter primum, recolito, quod quicquid est imago alicuius similis alteri, etiam imago illius alterius quatenus primo assimilatur: ac per hoc ois conceptus creature est conceptus dei, sicut omnis creatura aliqua est similis deo. **¶** **H**inc ergo fit, quod cum unum proportionalitatem ut sic habeat singula membra familia proportionalitatem, oportet quod habeat etiam unum conceptum mentalem representatum illius unius proportionaliter. **¶** **N**ec huiusmodi oppositum teneo in tractatu de analogia nominum, sed conceptus iste vnus numero in mente secundum esse subiectum, est vnus analogia secundum esse representatum: nec representat vnam solum naturam: sed vltra vnā, quam determinate representat (a qua est impieffus) representat implicite ceteras similes illi primo representate secundum id in quo proportionaliter eis similis est: id enim est in dictis de similitudine rerum inter se, et conceptus mentalis et rerum. **¶** **Q**uemadmodum enim omnis natura similis est nature spiritus in sustinendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conceptus mentalis omnis ut sustinet carnes, est similis omni et spiritus: sed omni determinate, spiritus autem implicite: sicut etiam ipsum os non est simile spiritus determinate, sed quatenus spiritus sustinet carnes, sicut ipsum os. **¶** **H**ic est primus modus, quo analogum habet unum conceptum mentalem, ac per hoc ens, cum analogum sit, vnus hoc pacto habet conceptum in mente a rebus impieffum. **¶** **A**lter autem modus super ipsius intellectus opere, quod natus est ad naturam diuideri, fundatur, et est tunc conceptus similis vnus numero in mente, representans analogum quidem determinate, nullum autem eorum que fundant analogiam explicite. **¶** **C**ontingit autem hoc, cum intelligens, mentalem conceptum quem paulo ante diximus, expoliat ab illa determinata natura, quam representabat: et loco illius nature concipit pronomen aliquod referens naturas fundantes analogiam indeterminate, verbi gratia: **¶** **S**i conceptus omnis est, os sustinet carnes: intelligens loco omnis ponat quod, et dicat quod sustinet carnes: tunc enim manifeste representatur analogum explicite, implicite autem tantum nature fundantes analogiam. **¶** **E**t autem inter hos duos conceptus non solum dicta ex radicibus differentia: sed etiam quia primus ad quid rei spectat analogi, secundus autem ad quid nominis, neuter tamen perfecte representat analogum. **¶** **D**e quo scilicet perfecto seu adequato explicite conceptu analogi interpretandum est, cum a me vel ab alio scriptum inuenitur, quod non potest analogum, vnus numero mentalem conceptum habere, sed vnus analogia tantum. **¶** **E**t quoniam conceptus mentales sunt imagines rerum representatarum (nisi sint fictiti) quemadmodum in mente conceptus a deo quatuor analogi non est vnus, sed erigit representationem omnium fundantium analogiam, ita significatum analogi adequatum et perfectum non potest abstrahi, ut obiciatur, representetur, aut concipiatur absque fundantibus rebus. **¶** **E**t sicut in mente duplex conceptus imperfectus reperitur: ita res significata, extra potest obijci dupliciter imperfecte, scilicet vel in vno explicite in quo cetera obijciuntur in determinate: vel in nullo explicite, sed omnia implicite, in solo formalissimo significato explicite.

¶ **N**ec predicta contrariantur doctrine sancti Thomae: ens enim primo notum ordine generationis est secundum conceptum imperfectum: ordine autem distincte cognitionis est secundum conceptum perfectum. **¶** **E**ns quoque habere conceptum simplicissimum, consonat dictis: quoniam cum simplicitas compositioni opponatur, et vnus analogia non sit vnus compositione aliqua, non habet ens ex hoc quod analogum, compositionem admittit. **¶** **E**t ut ex citatione resolutio monstratur, si substantiam in ens vis resolueret, si in conceptum distinctum entis resolutio queritur, resolueretur in ipsam naturam substantie quatenus esse fundat, quod est simplicissimum, cui et addit ipsa substantia et addunt transcendencia. **¶** **E**t si in conceptum confusum, quod est, resoluitur: quod est simplicissimum, cui etiam predicta addunt. **¶** **S**ed occasio errandi multis, est, quod in resolutione distincta querit resolueret in vnus analogia, sicut conuenit resolui in vnus univocatione. **¶** **I**ta quod querit in analogia quasi vnus numero terminum sicut in univocis: cum tamen terminus in analogia sit vnus proportionaliter tantum. **¶** **I**ta quod et singula resoluibilia resoluntur in conceptu simplices obiectiuos et mentales,

T. C. 15.

Lec. 2.

q̄ ipse alios nō includit. alij hō actualiter ip̄suz includit. ergo
 intellectus habēs conceptum entis magis distat ab alioꝝ cog-
 nitione q̄ hñs quēcūq̄ alium conceptum. ¶ Et confirma-
 tur per S̄co. dicēte q̄ pars rationis actualiter intellecte est fa-
 tis prima intellectui. adeo vt proximus esse non possit. Illud
 aut̄ quod adducitur ex p̄oe. metaph. quod euidentia atten-
 ditur penes obiectū pauciora actu includēs. ad p̄positū non
 est: qm̄ certitudo illa est certitudo obiectalis. sermo autem no-
 ster est de euidentia sc̄ tenente ex parte intellectus: ex talib⁹. n.
 euidentibus ⁊ certis. p̄cedit intellectus ad sibi euidentia ⁊ in-
 certa. ¶ S̄co probatur eadem conclusio sic. cognitio primo-
 rum principioꝝ est p̄ma cognitio complexa. ergo cognitio en-
 tis est p̄ma cognitio incomplexa. añs patet ex eo q̄ cognitio
 que est a natura b̄z precedere eam que est ex industria: ⁊ ex eo
 quod in omnium sunt notitia etiam in pueritia. ⁊ ex eo q̄ p̄e-
 supponuntur ad quodlibet discere. vt habetur primo poste. cō. 2. cō. 6.
 sequētia vero probatur quia cum ens sit terminus ille ex quo
 conficitur principij p̄mū: si ens non esset p̄imum cognitū. sed
 aliqd aliud. posset tunc fieri alia cōplexio ab intellectu adhuc
 nō habita notitia principij &c. ¶ Cōtra ipsam positionē S̄co-
 ri arguitur: species specialissima non est obiectum cōfusiū
 simpliciter ergo cognitio eius actualis confusa nō est prima sim-
 pliciter ⁊ p̄r ipsa non est p̄imum cognitum. consequentia te-
 net ex positōe aduersa dicēte. q̄ ideo species specialissima est
 p̄imum cognitum: quia est cōfusiū. Antecedens p̄batur
 sic. genus est cōfusiū specie. ergo ipsa nō est cōfusiū. con-
 sequentia iterum est nota. añs probatur. quod plura continet
 est cōfusiū. genus plura continet q̄ species: aial est conti-
 net plura quā homo. ergo &c. ¶ Respondet t̄nto. trōbera q̄
 plex. quedā actualis. quedā potentialis: ⁊ q̄ id est cōfusiū q̄
 plura continet actualiter non potentialiter modo genus cōtinet
 plura in potētia: species aut̄ in actu. ⁊ ideo species est cōfusior.
 ¶ Contra cōfusiū est q̄ continet plura sine ordine q̄ quod
 cōtinet plura cum ordine. sed cōtines actualiter cōtinet plu-
 ra ordinate. species. n. ordinate cōtinet partes diffinitiuas: cō-
 tines aut̄ in potētia cōtinet plura sine ordine. ergo cōtines
 plura potentialiter est cōfusiū. ¶ Respondet t̄nto. trōbera q̄
 genus continet spēs ordinate ⁊ non sine ordine. eo quod nō re-
 spicit eas nisi medijs dñis que sunt valde ordinate. ¶ Cōtra.
 genus continet species ⁊ differentias in actu: ⁊ in potētia (vt
 dicit Porphyrius). ergo cōtinet eas indistincte. tenet cōsequē-
 tia: q̄ actus est qui distinguit septimo metaph. tex. cō. 4. 9. sic
 vltima cōtinet in distincte: ergo nō ordinate. tenet cōsequētia:
 q̄ ordo abq̄ distinctione non est imaginabilis (etiam si fingi
 di deur licentia). Quod autem dicit genus scilz nō respicere
 spēs nisi medijs differentijs ordinatis. non iuuat: eo quod nō
 solum spēs. sed etiam differentias inter se ordinatas gñs abq̄
 ordine continet. vt probatū est. ¶ Aduersas hic quod cōfusio
 nō sequitur cōtinentia pluriū (vt sc̄orisse fingit). sic. n. vniuer-
 sum esset maxime cōfusiū: sed cōtinetiam pluriū sine ordine.
 vnde p̄ouerbiū est. vbi pluralitas sine ordine ibi cōfusio &c.
 Conclusio est ista inter cōceptus actuales
Secunda cōfusus predicatorū quidditatorū nō est
 essentialis ordo originis. probatur sic. quando cōceptus sunt aliqui
 cōceptus essentialiter ordinati ordine originis. impossibile est
 extremos generari non gentis intermedijs. ista patet de se. a-
 lioquin nō esset ordo essentialis originis inter illos: sed de facto
 habemus conceptus confusos actuales extremorum absq̄ in-
 termediorum conceptib⁹: ergo non est inter eos essentialis or-
 do originis. minorem experientia declarat experiri nanque
 nos concipere hominē ⁊ substantiam. ⁊ tamen intermedia igno-
 ramus non solum distincte sed confuse caremus enim concepti-
 bus p̄oprijs eorū quibus actualiter in ipsa dirigitur intellē-
 ctus actus. ⁊ nō solum ignoramus resoluerē ipsa in partes dis-
 finituas. Et quia hec ratio cōducit me: ideo solā adduco. Ex
 hoc patet defectus sc̄oriarum dicentium q̄ est ordo essentia-
 lis inter cōceptus confusos. nō est possunt soluere hāc ratio-
 nem. ¶ Sed immediate p̄ra hec obicitur sic. inter conceptus
 confusos actuales superiores ⁊ inferiores non est ordo essentia-
 lis originis ergo ita potest p̄mo generari conceptus species
 specialissime sicut entis: quod est contra p̄mam conclusio-
 nem. tenet consequentia: quia ordo non essentialis. non est ne-
 cessarius: ⁊ variari potest. ¶ Ad hoc dico negādo consequen-
 tiam. licet enim nō sit ordo essentialis inter omnes conceptus
 confusos: est tamen talis ordo inter conceptus entis ⁊ quēcū-
 q̄ alium. Nec hoc est voluntariū. eo q̄ conceptus entis est: que

Secunda Conclusio est ista inter cōceptus actuales cōfusus predicariorū quidditatoriorū nō est essentialis ordo originis. probatur sic. quando cōfusi sunt aliqui cōceptus essentialiter ordinari ordine originis, impossibile est extremos generari non genitis intermedijs. ista patet de se. alioquin nō esset ordo essentialis originis inter illos: de facto habemus conceptus confusos actuales extremorum absq̃ intermediorum conceptibꝫ. ergo non est inter eos essentialis ordo originis. minorem experientia declarat experimur nanque nos concipere hominē ⁊ substantiam. ⁊ tamen intermedia ignoramus non solū distincte sed confuse caremus enim conceptibus proprijs eorū quibus actualiter in ipsa dirigatur intellectus acies. ⁊ nō solum ignoramus resolvere ipsa in partes distinctiū. Et quia hec ratio cōducit in medio solā adduco. Ex hoc patet defectus scōlarū dicentium q̃ est ordo essentialis inter cōceptus confusos. nō essi possunt solvere hāc rationem. ¶ Sed immediate p̃ra hec obijciatur sic. inter conceptus confusos actuales superiores ⁊ inferiores non est ordo essentialis originis ergo ita potest primo generari conceptus speciei specialissime sicut entis: quod est contra primam conclusionem. tenet consequentia: quia ordo non essentialis non est necessarius: ⁊ variari potest. ¶ Ad hoc dico negādo consequentiam. licet enim nō sit ordo essentialis inter omnes conceptus confusos: est tamen talis ordo inter conceptus entis ⁊ quēcūq̃ alium. Nec hoc est voluntariū. eo q̃ conceptus entis est que

dam forma generalissima ipsius intellectus, sicut forma corporeitatis est forma generalissima ipsius materie, vñ sicut intellectus comparatur ad alias est ordo essentialis: non autem inter alias formas inter se, ita inter conceptus entis et alios: nō autem alios inter se, pōt em post conceptū entis quodāq; aliud cōcipi siue substantia, siue accīo, siue spēs, siue genus: est etiā cōceptus entis quasi naturalis ipsi intellectui: sicut et cognitio primi principij: statim em pñtatiū enī ab obībus cognoscitur, et ideo ipsum opz esse prius alijs essentialiter sicut vniuersaliter, actus naturalis precedit ceteros qui penitus ab extra sunt: nō est autem similis ratio de alijs conceptibus inter se. Et hec de tercio.

Quo ad Quartū, q̄ Antio. trōbēta impugnat quedā dī-
cta. s. Doc. in prima parte. q̄. 85. a. 3. vbi trādīt
ordinē intellectūalis cognitionis fm̄ via peripatētica, ideo ad
duco eius impugnationes ⁊ soluo. Quinq; aut̄ sunt dicta p̄tra
que arguit. primū est, intellect⁹ est vniuersalius ⁊ prius magis
vniuersaliū. secundū intellectus noster procedit de potentia
ad actū. tertiu notitia rerū in vniuersali est notitia incōpleta.
quartū notitia in vniuersali est notitia fm̄ quid ⁊ in potentia.
quintū sensus erēs de potētia ad actū prius cōius q̄ minus
eōe cognoscit. Contra primū arguit sic. s. Tho. tener. q̄ quicq;
quid est in re ⁊ ex natura rei sit singulare, addo hūc aliā p̄p̄-
ositionē. si illud q̄ p̄cedit actū intelligendi est reale: sic. q̄cōd
est in re est singulare. q̄cōd prima intellectiōe intelligit est in re
ergo quicq; prima intellectiōe intelligit est singulare. ergo nō
pōt intelligere magis vlt̄. maior est. s. tho. Adinor ex scdo s̄ p̄
posito patet: q̄ quadrupliciter probat. Tum q̄ ens ratiois est
posterior actu collationis intellectus. Tum q̄ tale obiectū est
causa entis realis. i. primus actus intelligendi. Tū q̄ talis pri-
mus actus refert ad obm̄ relatione reali que nō est nisi ad ter-
minū reale. Tum q̄ talis primus actus dependet ab obio: v. a
mensura. ens aut̄ reale non dependet ab ente rationis. Contra
hec respōsio q̄ maior pōt habere duplicem sensum. Primus est
q̄ quicq; est in re est singulare. i. quicq; est in re est singulari-
tas. ⁊ sic est falsa. Est em̄ in forte nō solū singularitas: sed huma-
nitas ⁊ aialitas. Scōs sensus est, q̄cōd est in re est singulare. i.
quicq; est in re habet esse singularitatis. ⁊ hoc modo est apud
peripatēticos verissima. vnde argumentū si debet esse triū? ter-
minus maior est falsa in primo sensu. In scdo aut̄ cōcedit toti
argū. ens liquidē primo cognitū nō h̄z esse reale nisi in singu-
laribus. Que aut̄ addit quantū veritatē habeat infra patebit.
Contra scdū dictū. i. intellectus n̄ procedit de potentia ad
actū arguit sic. Ista p̄positio assumit a. s. Tho. ad probandū
illā cōclusionē. i. magis vlt̄ prius intelligit aut̄ ista p̄positio cō-
cludit nihil ad p̄positū: aut̄ ipsa est simplr falsa. Ad si intelli-
git q̄ intellectus prius intelligat aliquid in potētia q̄ in actu
ipsa est vera. s̄ nō ad. p̄positū: concedo em̄ q̄ intellectus prius
intelligit specie specialissimā in potētia q̄ in actu: sed hoc non
h̄z q̄ pri⁹ genus q̄ specie intelligat. Si aut̄ intelligat q̄ intel-
lect⁹ p̄cedit de potētia ad actū. i. de notitia imperfecta ad per-
fectā: ipsa nō est vniuersaliter vera. vt p̄z cū p̄cedit a notitia
p̄missariā ad cōclusiones: ⁊ a notitia cause ad effect⁹ notitiā.
⁊ hoc p̄z etiā illud esse falsum. i. q̄ intellectus prius puenit ad
actū imperfectū q̄ p̄fectū. nam aer illuminat⁹ nō prius imper-
fctē: deinde p̄fecte illuminat a sole. s̄m̄ intellectus prius recipit
actū q̄ habetū: tñ actus est perfectior habitū. vnde ad hoc q̄
p̄positio sit vera op̄z p̄bare ordinē essentialē actus incōple-
ti ad actū p̄lectū. Ad hoc respōdeo q̄. s. Tho. intelligit illā
p̄positionē neutro illoz modoz p̄cise: sed hoc modo: intelle-
ctus erēns de potētia ad actū vltimate perfecti trāsitus: ⁊
multos actus medios prius peruenit ad actū imperfectum q̄
perfectū. ⁊ habet ista p̄positio ex octauo phy. ter. cō. 8. ⁊ non
in meta. ter. cōmē. 5. ⁊ in libro secundo de partibus anima-
lium. q̄ priora via generationis sunt imperfectiora. Sub illa e-
go maiore subsumat minor: scz intellectus noster est erēns de
potentia ad actum vltimate perfectum. puta cognitionē disti-
ctam speciei specialissime trāsitus p̄ multos actus interme-
dios. ergo prius peruenit ad actū imperfectum q̄ perfectū. mi-
nor est euident: eo q̄ cognitiones generū ab oib⁹ p̄cedunt
actus intermedij. ⁊ sic ratio concludit q̄ prius magis vniuer-
sale q̄ minus vniuersale distincte cognoscamus. q̄ intēdeba-
beatus Tho. sed ille docepsus est: q̄ credidit. s. Tho. loqui de
cognitionib⁹ cōsūis actualibus cū. h̄cū supra dictū est. loquū-
tur de cognitione p̄fusa virtuali ipsius speciei: distincta enī
dem ⁊ generis. cognitio em̄ distincta actualis gñis appellatur
ibi cōsūla ipsius generis ⁊ speciei: eo q̄ cōsūle in illa speciei

2 generis potestas cognoscantur. Ad id q̄ additur cōtra hanc
 p̄positionē intellect⁹ procedit de notitia imperfecta ad perfe-
 ctam. dico q̄ hec p̄positio est vera vniuēsalissime si intelliga-
 tur. ¶ Pro cuius intellectu r̄ oīm instantiā r̄ solutiōe aduer-
 te p̄mo q̄ processus nature r̄ intellectus est duplex: alter fm
 ordinem generatiōis tantum: aliter fm ordinem generatiōis
 r̄ causalitatis effectiue vel finalis. Primus p̄cessus est quādo
 inter terminos r̄ media non cadit nisi p̄ioritas r̄ posterioritas
 fm generatiōem. Secundus est q̄ vltra ipsam p̄ioritatem
 inuenitur in illo quod est p̄ius etiam p̄ioritas cause effectiue
 vel finalis. ¶ Secūdo aduerte q̄ aliquid est perfectius altero
 dupliciter scz simpliciter vel fm quid, sicut em̄ q̄ aliquid sit sim-
 pliciter, id est fm suam naturam altero perfectius: quod tamē
 fm aliquam conditionem est imperfectius illo: sicut substantia
 materialis est simpliciter perfectior accidente: quo tamen est
 imperfectior fm quid in quantum actuatur per illud. Dicitur er-
 go q̄ tam natura q̄ intellectus in processu generatiōis tan-
 tum semper procedit de imperfecto simpliciter ad perfectū sim-
 pliciter: eo q̄ ordo generatiōis attenditur p̄ones genus cause
 materialis: sicut animal p̄ius generat q̄ homo: vt dicitur in
 libro de animalibus. ¶ In processu autem secundo proceditur
 de imperfecto non simpliciter: sed fm quid, ad perfectius fm
 quid, sicut substantia est p̄ior generatiōe accidente r̄ vltra hoc
 est p̄ior causalitate finali eo q̄ est finis eius r̄ quādoq̄ agens,
 constat autē ipsam esse fm quid imperfectiorem accidente in-
 quantū est in potentia respectu eius: r̄ causalitātē materiālem
 participat. ¶ Ad primam igitur instantiā r̄ dicitur q̄ p̄missa
 non sunt p̄iores conclusionē via generatiōis tantum: sed
 etiam ordine causalitatis effectiue (vt dicitur secundo phy. tex.
 commē. 31. ¶ In alia litera: vt restatur ibi san. Tho. r̄ colligi
 potest ex p̄mo posteriorum, r̄ ideo sufficit q̄ notitia earū sit im-
 perfectior fm quid, vnde etiam in genere cause materialis col-
 locantur, secundo phy. ibidem, r̄ quinto metaph. tex. com. 32.
 Idem dico ad secundam de processu notitię cause ad effectum.
 De aere illuminato non est ad p̄positum: quia illuminatio
 non est successiua, conceptus vero generis r̄ speciei sibi succe-
 dunt. Falsum quoq̄ est q̄ actus p̄cedens habitum sit simpli-
 citer habitū perfectior: licet hoc sit verum de actu elicitō ab
 ipso habitu, vt habes p̄mo ethic. talis autem est posterior ha-
 bitu. Ordo quoq̄ essentialis conceptus generici ad specifi-
 cūz satis sufficere notus in notitia distincta est ex dictis ibidem,
 vnde non oportet aliter laborare.

Contra ferrum fecit q̄ notitia in vniuersali est notitia in-
cōpleta: arguit sic, demonstratio vniuersalis est potior demonstrā-
tione particulari, ergo notitia in vniuersali quæ acquiritur per
demonstrationem vniuersalem est potior notitia particulari.

Et id hec dico q̄ argumentum peccat per fallaciam equioca-
tionis illius termini vniuersale. Arist. em̄ vocat demonstratio-
nem vniuersalem illā quā passio de quo proprio subiecto scitur,
et hoc tam in passionib⁹ genericis q̄ specificis, et vult dicere q̄
potior est notitia illā quā acquiritur per demonstrationē
demonstrantem passionē de quo subiecto primo q̄ illa quæ fit per
demonstrationē in illā passio demonstratur de parte subiecta
primo subiecti. Hos autē dicitur q̄ cognoscere hominē in ani-
mali est cognoscere hominē imperfectus q̄ cognoscere homi-
nem in seipso: per hanc vocamus cognitionē in vniuersali. Aban-
festum igitur est omni habenti ingenium q̄ nostra dicta Arist.
non repugnant. Aliud est enim dicere, a. cognoscitur in vniuer-
salit: a. demonstratur demonstratione vniuersali, primo modo
a. non cognoscitur in semetipso: sed in suo superiori, secundo mo-
do, a. in seipso cognoscitur in esse suo primo subiecto.

Contra quartum scilicet notitia in vniuersali est notitia secundum quid et in potestate propterea quod in ipso vniuersali intelliguntur particularia sub quadam consusione: et quo infertur, ergo notitia in vniuersali est notitia confusa.

Contra illa probatio nulla est que procedit secundum fallaciam equivocationis: ista est huiusmodi, ergo et. Declaratur minor: quia aliud est loqui de notitia actuali obiecti: et aliud de notitia virtuali eorum que in ipso includuntur. Aliter enim notitia virtualis particularium in vniuersali sit confusa: tamen notitia actualis ipsius vniuersalis est distincta: et quia ab his que actualiter confunduntur in obiecto attenditur confusio notitiæ, cum notitia specificetur ab obiecto: et his que sunt intrinseca non debet dici notitia confusa, sed distincta.

¶ Ad hec dico qd iste non intelligit. s. Tho. qui vult qd notitia
dijuncta aīalis vř est totū diffinibile sit notitia cōfusa anima-
Opus. Laet. P P §

ut est totum uniuersale: et per notitia confusa specierum. et ideo non accidit equivocatio. Fatetur enim quod notitia qua actualiter fertur intellectui in ipsum animal, ut uniuersale, et non in suas species est notitia confusa aialis: ut totum uniuersale est: et non solus specierum eius ut expresse dicitur ibi san. Tho. vii. contingit animal simul esse notum distincte et confuse diuersimode: ut supra dictum est. Nec opz qd si ille due notitie simul inueniantur sint eadem cum etiam separantur. puta cum et actualiter et virtualiter animal distincte cognoscitur. Quod autem addit qd talis notitia non debet dici confusa: falsum esse ostenditur: ex eo quod minus est confusio actualis qd potestialis. Quod ultimo addit: qd notitia specificatur ab obiecto et eius intrinsecis ad ppositum non est: confusio enim et distinctio non sunt species cognitionum: alioquin cognitio confusa et distincta eiusdem obiecti non essent eiusdem speciei: sic notitia non specificaretur ab obiecto. unde assumptum eius implicat contradictionem in pposito. Contra quintum. scilicet qd sensus est de potentia ad actum prius communis qd minus commune cognoscit. arguitur sic: sensus non cognoscit nisi singulare. ergo non prius cognoscit magis commune. Quod si dicas sensum non cognoscere magis commune in se sed pro cognoscere singulare magis commune. Contra autem cognoscit singulare magis commune: ita qd singularitas est ratio cognoscendi: aut ita qd natura communis sit ratio cognoscendi. primum non est dicendum ut de se patet: nec secundum potest dici a thomistis: qd hoc ideo esset, qd natura illa esset ratio mouendi sensum. Contra qd arguitur sic, illud non est ratio mouendi quod est idem re et ratione et cui repugnat ratio mouendi: sed natura communis est eadem re et ratione singularitatis cui repugnat ratio mouendi: ergo et. pbat ut minus: qd natura et singulare non distinguuntur realiter: non ex natura rei apud se nec ratione. qd probat: qd distinctio rationis sequitur actum intellectus. in illo autem priori nullus actus est intellectus. Et confirmatur: qd actus realis non dependet ab ente rationis: sed sensatio est actus realis: ergo non dependet ab ente rationis: sed obiectus sensibilis habens in se distinctionem rationis est ens rationis vel aggregatum ex ente reali et rationis. ergo et. Et confirmatur ratio principalis sic quecumq; sunt indistincta omnino sunt rem si unum terminat ad aliquam actionem realem et reliqua terminant eandem: sed natura magis communis et minus communis sunt hmoi: ergo et. hoc supposita debita approximatione ad sensum. Et confirmatur secundo: idem sensus prius cognoscit qd species sensibilis primo representat species sensibilis primo representat singulare speciei specialissime posita debita distantia. ergo et. Ad hoc probat: species sensibilis primo representat obiectum sub ea ratione qua imprimitur sensui: sed imprimitur ab obiecto sub ratione nature specificae. Tum qd est actualiter et perfectior. Tum qd species sensibilis est naturalis similitudo causata ab obiecto representans ipsam adequate secundum rationem sibi essentialiter competentem: ergo magis representat ipsius ratione que sibi essentialiter et perfectius competet: quam sub ea ratione que sibi remote et minus principaliter competit. Ad hoc respondetur qd responsio ibi recitata est bona et recta. Ad impugnationem dico, qd natura talis puta color et non natura communis. i. color communis est ratio mouendi. Ad improbatorem negatur minor. p. utraq; sui parte: nam apud s. Tho. in prima parte. q. 3. ar. 3. in rebus materialibus natura et singularitas distinguuntur realiter et distinctio rationis. scilicet actualiter sit post sensationem: fundamentaliter in preuenit ipsam: hoc sufficit. Ad confirmationem dicitur primo: qd obiectum sensibile habens distinctionem rationis fundamentaliter non est ens rationis: nec aggregatum ex ente reali et rationis. Distinctio enim rationis fundamentaliter nihil addit supra rem. Dicitur secundo qd sensatio non causatur a distinctione nature: sed a natura ipsa habere rationem conditionem: et ideo dato qd distinctio illa esset ens rationis, adhuc nihil concludit, non enim color in quantum distinctus a sua singularitate mouet: sed hic color in quantum color de cuius ratione: nec distinctio nec adunatio est. Ad aliam confirmationem dicitur qd maior est falsa quo ad actiones nihil reale ponentes in suis terminis quales sunt actiones immanentes. possum enim intelligere dei sapientiam non intelligendo ei bonitatem. Ad alias confirmationes premitto qd non dicit. s. Tho. qd semper sensus prius cognoscit magis commune qd minus commune: verba enim sua sunt ista: et quia sensus exit de potentia ad actum sicut et intellectus: idem etiam ordo cognitionis apparet in sensu. nam prius sensum de iudicamus magis commune: qd minus commune: et secundum locum et secundum tempus. Et quibus verbis non habetur nisi quod sensus prius sensum locum et tempus

prius cognoscit singulare magis commune: et non habetur qd semper ita sit: unde argumenta illa non sunt contra san. Tho. licet non concludant. falsum enim est quod species sensibilis primo representat singulare speciei specialissime: et eius pbatio falsa est scilicet qd species sensibilis sit primo impressa a natura specificata. nam species sensibilis primo imprimitur a per se primo obiecto sensus. nullius autem sensus obiectum primum est species specialissima: ut patet discurrendo. propterea species sensibilis imprimitur primo a visibili in eo qd coloratum et non ab ipso: in eo qd est albi vel nigrum. Nec obstat qd albedo sit actualior colore quia hoc non sufficit: sed requiritur quod sit primum obiectum potentie. Nec est verum quod assumit scilicet quod essentialiter insit sensibili natura specialissima qd natura generis. imo huius visibilis. ut sic essentialiter est color qd albedo siue nigredo. quod patet ex hoc quod sublata albedine siue nigredine visibile remanet: non autem e conuerso. Et hec de quarto.

Quo ad quintum respondetur ordinatim argumentis factis: et ad primum negatur illud ultimo assumptum scilicet qd perfectissimus effectus quem possunt primo producere agentia ad intellectionem sit conceptus specificus. Dico enim quod perfectissimus quod pro tunc possunt esse conceptus entis. imo nullum alium possunt pro tunc. Et cum contra hoc arguitur, qd si nunc qd produceretur conceptus specificus: non valeret consequentia. Ad cuius probationem dicitur quod nulla virtus potest in perfectione effectui suo effectu perfectissimo simpliciter: que libet tamen virtus potest in effectu perfectione suo perfectissimo effectu in quem potest pro aliquo priori: qd ille non est perfectissimus nisi secundum quid. Exemplum. virtus generatiua leonis non potest in perfectione effectui qd sit leo: quia huiusmodi est eius effectus perfectissimus simpliciter: potest tamen in effectu perfectione illo: quem producit in principio actionis: quia tamen effectus fuit perfectissimus: quod pro tunc posset producere. Ad confirmationem dicitur qd minor est falsa: nam intellectus existens in pura potentia non est eque dispositus ad conceptum specificum sicut entis, non per positionem alicuius contrarie dispositionis: sed propter ordinem conceptus generalissimi ad speciales: sicut materia prima omni contraria dispositione inconsiderata non est eque disposita ad formas specificas et ad formas compositas: sed oportet primo recipi formam compositam propter ordinem forme generalis ad speciales. propter qd consequitur dici qd est indispotus priuatiue et non per accidens. Ad secundum patet responsio ex dictis: nam terminant metaphysicales ut sic, non ponitur a nobis primo cognosci. sunt enim termini metaphysicales abstracti abstractione formalis: sed dicimus qd significati huius termini ens concretum quidditatis sensibilis est primo cognitum. Ad tertium dico qd non oportet in quacumq; formatione conceptus specificis semper sigillatim preformare conceptum confusum entis: sed sufficit ens primo omnino fuisse cognitum: in illo enim omnia virtualiter concipiuntur. Alterius dicitur, qd cum apud nos non ponatur ordo essentialis inter istos conceptus confusos non oportet tantum temporis interesse. Ad quartum dicitur, qd species specialissima non est facilioris abstractionis qd ens loquendo de abstractione ad ppositum requisita: sicut enim ad conceptum confusum speciei specialissime requiritur et sufficit duplex abstractio: altera per actum intellectus agentis scilicet separatio a singularibus: altera per actum intellectus possibilis scilicet actualiter intueri speciem et non actualiter intueri genus: ita ad conceptum confusum actualis entis duplex est abstractio necessaria. prima est a particularibus, que quidem fit cum species quecumq; abstractitur ab intellectu agente. altera fit ab intellectu possibili per hoc quod in quidditate quacumq; sibi primo presentata actualiter. primo concipit ens non concipiendo actualiter cetera que in illo sunt: unde facta et tam facilis est abstractio illa entis qd facilis est abstractio speciei specialissime: imo abstractio ista entis est facilior: quia facilius est actualiter concipere prius sine posteriori qd e conuerso. ex quo patet qd abstractio illa de qua loquitur argumentum non est necessaria ad cognitionem confusam. Ad quintum dico qd minor est falsa: et ad eius probationem negatur consequentia: eo qd sensus non mouetur a singulari in eo quod singulare. Ille enim modus arguendi secundum regulam topicam non tenet nisi cum predicatum conuenit subiecto secundum quod ipsum: ut habes a sancto Thoma in tertio contra gentiles cap. 139. quod in proposito non reperitur. non enim hic color in quantum hic mouet visum: sed in quantum color. Ad aliam probationem dicitur: quod maior assumpta non

est vera uniuersaliter: eo qd coloratum magis mouet visum qd hoc nigrum: qd a remotioribus mouet. Agens namq; corporale quanto in remotius agit, tanto fortius videtur. Secundo dicitur qd fortius mouet sensum multa singularia imperfecta, qd unum actualius et perfectius: et quia oia singularia sunt singularia entis, ideo cogitatio pueri, in quo noua cognitio ori debet, magis mouetur a singularibus entis, qd a singularibus huius speciei, et est intellectus accipiat uniuersale ex multis singularibus, ut dicitur 2. poste. et in proemio metaph. ideo prius cognoscit ens qd species, et sic hoc dicitur ad argumentum qd maior est vera ceteris paribus: non autem ubi aliqua imparitas: sicut in proposito accidit, preponderans inuenitur multo enim plura singularia entis preponderant paucioribus singularibus speciei: sicut plus trahunt mille homines non nimis fortes, qd decem fortes. Ad tertium dicitur, qd maior simpliciter est falsa. Ad auctoritatem philosophi dicitur primo, qd ter. Commentatoris est corruptus: debet enim legi confusa et non composita. Dicitur secundo ut saluamus commentatorem, qd compositum est notius suis componentibus: ut sic, non autem absolute: unde prius confuse cognosco hominem qd partes eius diffinitas ut sic absolute tamen prius cognosco magis uniuersale. Ex his apparet veritas minoris auctoritate Auicenne approbare.

Deinde Reddit auditores attentos dicendos difficultate aperiens, tria proponendo, quid nomine essentie et entis significet: et quomodo in diuersis diuersimode inueniatur: et quomodo se habeat ad intentiones logicas. Horum enim difficultas non modica est ut diuersitas opinionum circa ipsa testatur, sunt enim maxime uniuersalia que sunt difficilima ad cognoscendum: ut dicitur primo metaph.

Circa ista et particularia nota qd sicut quid rei est quidditas rei: ita quid nominis est quidditas nominis, nomen autem cum essentialiter sit nota earum, que sunt obiective in anima passioni (ex primo per hermenias) non habet aliam quidditatem nisi hanc qd est signum alicuius rei intellectus se cogitatur: signum autem ut sic relatum est ad signatum: unde cognoscere quid nominis nihil est aliud qd cognoscere ad quid tale nomen habet relationem: ut signum ad signatum. Talis autem cognitio potest acquiri per accidentalia illius signati, per communia per essentialia, per natus et quibuslibet alijs modis, sicut a greco querentibus nobis quid nominis anthropos si digito ostendatur homo iam percipimus quid nominis: et similiter de alijs. Interrogantibus vero quid rei oportet assignare id quod conuenit rei significare in primo modo perfectitatis adequate. Et hec est essentialis differentia inter quid nominis et quid rei scilicet qd quid nominis est relatio nominis ad signatum: quid rei vero est rei relatio seu significatio essentie, et ex hac differentia sequuntur omnes alie que dici solent, puta qd quid nominis sit non entium complexorum: per accidentalia, per contra, per extranea: qd rei vero est entium complexorum per propria et essentialia, relatio enim vocis potest terminari ad non entia in terra natura et complexa: et declarari per accidentalia et hmoi, essentie autem rei non nisi per propria essentialia habetur de entibus incomplexis.

Quia vero ex compositis cognitionem simplicium accipere debemus, et ex posterioribus deuenire in priora, ut a facilioribus incipientibus conuenientior fiat disciplina: ideo ex significatione entis ad significationem essentie procedendum est.

In hac tertia parte proemii reddit auditores dociles ordinem dicendos proponens tali conclusione, ad ente ad essentiam procedendum est: quam probat duplici medio. Primo sic, ex compositis ad simplicia procedendum est: sed ens est velut compositum: et essentie velut simplex, ergo ab ente ad essentiam procedendum est. Secundo sicut posterioribus in priora procedendum est, sed ens est posterior essentie, ergo ab ente ad essentiam procedendum est. Maior virtus rationis probat: qd ex facilius est inchoandum, composita autem et posteriora sunt faciliora nobis simplicibus. Circa minorem prime rationis nota qd ens ut infra dicitur, significat id quod habet esse, id autem quod habet esse comprehendit in se essentiam: essentie vero significat id quod importat diffinitio ut dicitur: que non dicit esse vel non esse, ex primo posteriorum, ens ergo ita se habet ad essentiam qd complexum in se utrunq; essentie scilicet et esse, essentie vero alterum tantum: ideo ens appellatur compositum respectu essentie. Circa maiorem secunde rationis scito qd quando dicimus ex posterioribus procedendum est intelligitur ex posterioribus finem na

turam prioribus quo ad nos: innata enim est nobis via ex notioribus nobis in ignotiora nature, ut dicit primo phys. text. com. 2. Ad hoc secundum rationis probatur ex eo qd compositum est posteriorius componentibus: et ens (ut dictum est) compositum est respectu essentie. Caput. i.

Sciendum est qd sicut in quinto metaphysice philosophus dicit ens per se dicitur dupliciter. Uno modo quod diuiditur per decem genera. Alio modo quod significat propositionum veritatem. Horum autem differentia est, quia secundo modo potest dici ens omne illud de quo affirmatiua propositio formari potest etiam si illud in re nihil ponat: per quem modum priuationes et negationes entia dicuntur, dicimus enim qd affirmatio est opposita negationi, et quod cecitas est in oculo. Sed primo modo non potest dici aliquid quod sit ens, nisi quod in reali quid ponat. Unde primo modo cecitas et huiusmodi non sunt entia. Nomen igitur essentie non sumitur ab ente secundo modo dicto, aliqua enim dicuntur hoc modo entia que essentiam non habent: ut patet in priuationibus: sed sumitur essentia ab ente primo modo dicto. Unde Lome. in eodem loco dicit ens primo modo dictum est quod significat substantiam rei.

hic incipit tractatus diuisus in duas partes. In quarum prima declarat qd noie entis et essentie significet. In secunda vero quomodo essentia in diuersis diuersimode inueniatur. pars prima unico absolute capitulo. pars secunda sex: et sic totum integrat tractatum capitula septem. Quorum primum qd per manib; habemus tres partes. primum, in prima declarat qd noie entis significet, in secunda quid noie essentie, in tertia differentia noie ipsius essentie designat. Primum tali diuisione declarat, ens per se dupliciter primo modo ut diuidit per decem genera, alio modo ut significat veritatem propositionum: quod admodum dicit Arist. 5. meta. text. co. 14. Dicitur per se ad differentiam entis per actus aggregati ex rebus diuersis generis, ut homo albus: de quo habes quidam meta. text. co. 13. Et innuit qd tripliciter differunt ens primo modo, et ens secundo modo. Primo qd ens primo modo predicatur non nisi de rebus existentibus in decem generibus, ens autem secundo modo predicatur de omni eo qd potest esse subiectum propositionis affirmatiue. Secundo differunt: qd ens primo modo est illud compositum de quo supra diximus qd aliqualem complexum in se essentiam et esse, ens autem secundo modo non est huiusmodi: qm aliquid est hoc modo ens (puta negatio aut chimera) quod non habet essentiam aliquam. Et ex hoc sequitur tertia differentia qd ab ente primo modo tanq; a composito notiori essentie nomen sumitur, non autem secundo modo.

Circa primam differentiam aduerte primo qd veritas propositionis qd est entis secundo modo significati, nihil aliud est qd propositio facta in secunda operatione intellectus obiecto conformis, verbi gratia, fortis est cecus, ly est non significat inherenti cecitatis in forte, eo qd cecitas omni inherenti caret, cum inherere realiter accidenti sit: sed significat compositionem factam ab intellectu ad equante seipsum per illa obiecto forti scilicet carere virtute visiva. unde 5. meta. in alia littera dicitur qd ens significans veritatem propositionis significat, qm propositio est vera. Prima autem significatio entis quid sit, infra videbitur.

Aduerte Secundo qd licet nullo intellectu considerate fortis sit cecus, et per considerationem intellectus non fiat magis vel minus cecus: tamen cecitas nullo intellectu considerante nullum habet esse in forte, sicut enim ista duo simul. Quod sic declaratur, fortem esse cecum: ut sic, non est fortem habere aliquid esse substantiale, ut patet: nec accidentale: quia fortis sit cecus sola absentia visus virtutis: que nihil supra fortem addit: unde cecitas nullum esse omnino ponit in forte: ac per hoc quod absq; omni consideratione intellectus virtus visiva forti non inest: oportet fortem nullo intellectu considerante esse cecum. Dubitatio autem in hac re accidit: qd non recte inspicitur quod esse cecum non est esse aliquid: sed carere virtute visiva. Exemplum, naus caret gubernatore nullo intellectu considerante, absentia tamen gubernantis nullum esse substantiale: aut accidentale ponit in naue, unde naue esse si opusc. Latet. p. p. 19

1. co. 14.
1. q. 2.
in fi. 4.
circa me
dium.

ne gubernatore extra animā: nō est esse aliq̄d: sed nō esse gu-
bernātā. Acquirunt autē esse et sunt entia p̄uaciones et nega-
tiones, ex hoc q̄ intellectus intelligens p̄uaciones per habi-
tus et negationes p̄affirmationes format in seipso rei carētis
aliquo modo idolum quoddā. Verbi gratia: cū intellectus for-
mat in se idolum quoddā nautis gubernatore carētis: quod est
illa p̄positio mētalis, nautis est sine gubernatore: nō p̄sentia
gubernatoris que extra animā nihil ponit in anima sit ens: per
hoc quod intellectus fecit ipsam p̄positionis terminus aliq̄d
et cū hoc esse sit in anima et nullum aliud esse habeat: sequens
est quod negatōes huiusmodi et p̄uaciones nō sint entia nisi
in anima obiectiue. et sic earum esse nihil aliud est q̄ intelli-
gi: quomodo tantum omnia entia rationis habent esse.

Circa Tertiam differentiam aduertendū est q̄ cum nomi-
na sint signa conceptuum: secundum ordinem con-
cipiendi est et ordo nominandi: propterea sicut ab ente primo
modo tanq̄ a composito nobis notio essentie notitia sumpti-
mus: sic essentie nomen ab ente originem habet.

Et quia, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur
per decem genera: oportet quod essentia significet aliq̄d
commune omnibus naturis per quas diuersa entia in di-
uersis generibus et speciebus collocantur, sicut humanitas
est essentia hominis: et sic de alijs.

In hac secunda particula declarat quid nomine essentie im-
portetur, tali conclusionē: essentia significat quod dā commune
omnibus naturis omnium entium. Locus talē declarationē in-
nuat: sicut ens significat aliq̄d commune omnibus existentibus:
ita essentia, cū ab illo sumatur, significat aliq̄d commune omni-
bus generibus et speciebus: et sicut ens significat id quod est in
quolibet genere et qualibet specie: ita essentia oportet q̄ signi-
ficet id quod aliq̄d est in quocunq̄ genere et qualis specie.
habēt em se ens et essentia ut quod et quo. cum autē nature re-
rum sint ille quibus res reponuntur in generibus et speciebus:
sequitur quod essentia significat aliq̄d commune omnibus
naturis rerum: unde quemadmodum ens predicatur de homi-
ne boue et similibus que sunt in generibus: ita essentia predica-
tur de humanitate et bouitate quibus in generibus reponun-
tur: per nomen ergo essentie intelligitur natura rei sicut per
nomen entis id quod habet naturam illam.

Circa Hanc particulam insurgit dubitatio valde difficilis:
an ens et essentia significet immediate ipsa predica-
mēta seu naturas eorū an mediate. in hac dubitatione tria agā.
Primo declarabit titulus questionis. scdo adducetur opinio
Scotti et impugnabitur. tertio ponetur opinio sancti thome. Pro pri-
mo scito q̄ significare mediate in p̄posito est significare aliq̄d
mediate aliquo superiori: sicut aīa significat species suas me-
diate: mediate scilicet natura sensibilis non em animal signifi-
cat hominē nisi q̄ homo est substantia animata sensibilis. Si-
gnificare immediate est significare aliq̄d nō per aliquā natu-
ram seu realitatem superiorem, sed per seipsam primo: sicut animal
significat gradum sensitiuum seu realitatem sensitiuam immedia-
te: ut patet. Aertitur ergo in dubium hoc, an ens significet ali-
quē gradum seu aliquam realitatem abstrahibilem a naturis
predicamentibus communem eis sicut superius essentiale
fuit inferioribus: sic mediate significet predicamēta an imme-
diate significet ipsas naturas predicamentales, hec de primo.

Quo ad Scdm. Sco. ut colligitur ex primo sen. dist. 1.
q. 1. et dist. 1. q. 1. et dist. 1. q. 1. opinat q̄ ens significet
decem predicamenta mediate, imaginatur. n. q̄ a quibuscunq̄
similib' sit abstrahibilis vna realitas obiectiua vtriusq̄ cōis
et prior vtriusq̄ et sic cū substantia et accidēs habeant similitudinē
in ente ab eis est abstrahibilis vna rō obiectalis vtriusq̄ comu-
nis et prior tā substantia q̄ accidente q̄ nomine entis significa-
tur. Ad v. melius intelligatur pono processum istarū abstra-
ctionum diffuse. Cū. n. for. conueniat cū platone in humanita-
te et nō cū brunello: ab eis potest abstrahi humanitas commu-
nis et prior eis: inde cū hō cōueniat cum brunello in sensibili-
tate et non cū plāta ab eis potest abstrahi animalitas commu-
nis et prior eis: et inde cū animal cōueniat cum plāta in vegeta-
bilitate: nō cū brunello: ab eis potest abstrahi vita communis et
prior eis: inde cū vinum conueniat cum lapide in corporeitate
et nō cū intelligētijs ab eis potest abstrahi corporeitas commu-
nis et prior eis: inde cū corpus cōueniat intelligētijs in sub-
stantialitate: et nō cum accidentibus: ab eis potest abstrahi sub-

stantialitas cōis et prior eis: inde cum substantia cōueniat cum
accidente in entitate reali et nō cum entibus rationibus: ab eis
est abstrahibilis entitas communis et prior eis. et cum hic realitas
vltimo abstrahibilis sit illa quam significat ens immediate
re: oportet q̄ predicamentales realitates seu nature mediate
sub ente signatione claudant. Ad hanc positionē cōfirmā-
dam multa possent adduci media: q̄ ne digrediamur ad analo-
gram entis et cōparationē transcendentium ad predicamēta:
an. scilicet eorū predicata quidditativa vel nō: omittimus pro
nūc: q̄ infra specialia erunt de his questionēs. Contra hanc
opinionē arguo dupliciter. primo auctoritate Arist. 8. met. ter.
cō. 16. vbi solūis questionē quare quidditas sit vna: dē q̄ in
substantijs separatis nō est querēda alia causa: quia in eis nō
est nisi forma q̄ statim seipsa est ens et vnum. quēdam modū ens
statim seipso est substantia et quātitas et cetera predicamēta: nō
expectans aliud faciens ipsum nās predicamentales. ex qua
auctoritate arguitur scilicet signat quandam realitatem priore
predicamētis: ergo expectat aliq̄d p̄hēs ipsum ad predica-
mēta consequentia nota. nās autem est cōtra Arist. ergo a de-
structione cōsequētis ad destructionē antecedentis ens nō sit
gnificat realitatem priore predicamētis. Secundo arguitur
auctoritate Commentar. 10. inter p. cō. 18. dicentis quod hoc
nomen ens vnum significat id quod significat in predicamēto
substantie et quātitatis et qualitatis prima signatione sine me-
dio et non mediante aliqua communē: quid clarius: Ratiō
ne nō arguo: quia oportet egredi limites. hec de secundo.

Quo ad Tertium pono opinionē sancti thome ex dua-
bus conclusionibus eliciendā. Quarū prima
est ista. ens significat vnum conceptum formalem communem
in representando substantie et accidenti deo et creature.

Secunda Est ista. Ens signat ut conceptū obiectalē
bus distinctis secundum rationem et proprijs conceptibus ob-
iectalibus omnium generum: nullum gradum supra naturas
genericas específicas et individuales exprimens. Pro intelli-
gētia terminorum nota quod conceptus est duplex: formalis et
obiectalis. Conceptus formalis est idolum quoddam quod
intellectus possibilis format in seipso representatiuū obiecta-
liter rei intellectus: quod a philosophis vocatur intentio seu cō-
ceptus: a theologis vero verbum. Conceptus autem (ob-
iectalis) est res p̄ conceptum formalem representata in illo ter-
minas actum intelligendi. Verbi gratia. cōceptus (formalis)
leontis. est imago illa quā intellectus possibilis format de quid-
ditate leonina cū vult ipsam intelligere. conceptus vero (ob-
iectalis) eiusdē. est natura ipsa leontina representata et intellecta.
Nec putandum est cum dicitur nomen significare conceptum
quod significet alterum tātum: significat enim leontis nomen
cōceptum vtriusq̄ (licet diuersimode). est nāq̄ signum concep-
tus formalis ut medij: seu quo. et est signum conceptus ob-
iectalis: ut vltimi. seu quod. Unde idem est loqui de cōceptu en-
tis et de significatione eius. Probo ergo cōclusionem primā
tali medio. omnia similia quācunq̄ similitudine etiā analoga
seu imitativa secundum id in quo assimilantur. possunt p̄ can-
dē imaginē representari: sed deus et creature substantia et acci-
dēs habent similitudinē inter se saltem analogā. ergo scdō
id in quo assimilātur possunt per eādem similitudinē repre-
sentari. Sed assimilātur in esse: ergo eādem similitudine pote-
runt representari in quātum habent esse similitudo illa est con-
ceptus formalis entis. ergo et. processus clarus est: p̄positio
nes ab oibus sunt cōcessē: cum maior fuerit dilucidata: quam
sic ex notiorib' suademus. Vbiq̄q̄ inuenitur agēs producere
sui similitudinē in alio: si id aliud p̄ducatur aliud simile sibi fm
id quo ipsum assimilāt primo: oportet tertiu assimilari vtrique
ea rōne: quia quicquid est simile alicui in eo qd illud est alie-
ri simile est simile vtriusq̄: sicut spēs for. in oculo meo producta
ab imagine for. in speculo est similitudo representatiua vtriusq̄
et figure for. in speculo a qua immediate est cāra: et figure for. in
seipso a qua est mediate cāra. Sed ita est modo qd inter habē-
tia analogā similitudinē deum et creaturā: substantiā et acci-
dēs: repletur huiusmodi habitudo in ordine ad conceptū for-
malem. igitur et. fit autem hoc sic manifestū exemplariter: sa-
pientia diuina producit sapientia humanā: que est quēdā sui si-
militudo (imperfecta tñ) sapientia autem humana producit si-
militudinē sui in intellectu nostro: q̄ nil aliud est q̄ sapientia
in esse intentionali: sicut sapientia extra est sapientia in esse nātū.
Cū autē similitudo ista sapientie in intellectu repletur sapientia

tiam humanā fm id quo illa assimilāt sapientie diuine: q̄ repre-
sentat eā fm p̄pnam rōnem formale, sequitur de necessitate q̄
hic vnica similitudo representat vtriusq̄ humanā. s. et diuinā:
vtpote que sūt est vtriusq̄ licet ab humana sit immediate exem-
plata, a diuina mediate. Et hoc exēplo i terminis specialib' in-
tuere p̄positū nīm in terminis transcendentib' qualis est ens.
Cū em esse creature assimilēt esse diuino a q̄ exēplati est: et esse
accidentale assimilēt esse substantiā a quo emanat: similitudo
p̄ducta in intellectu ab esse substantiā siue accidentali in quātū
assimilant erit oīm repletatiua imago. et cū conceptus nō requira-
tur ad intellectionē nisi vt obiectalr replet rem vnico conce-
ptu intellectus in deum et creaturā in quo ens feretur: et sūt in
substantiā et accidēs. Nec oportet ponere plures conceptus et
multiplicare entia sine necessitate. Quod autē hic sint nō solū
fm mentē san. thō. dicta: sed etiā fm exp̄ssam sententiā patet
in. q. de di. potētia dei. q. 7. ar. 5. in corpore. Unde hanc rationē
accipit in eadē. q. ar. 6. vbi circa finē corporis. q. adduxit exē-
plum de speculo: et dicit exp̄sse: q̄ sic se h̄z cōceptus noster ad
deū et creaturas sicut species rei vise i speculo: ita q̄ deus se ha-
bet vt res producens similitudinē suam in speculo: creatura
vt species in speculo: conceptus noster vt similitudo extracta
a specie in speculo vtriusq̄ representatiua. Unde nullus men-
tis compos potest hoc negare in eius via.

Conclusio Scda habet tres partes. Quo ad primā
declarat sic. cōceptus obiectalis entis est
id qd representat per eius cōceptum formalem: sed eius conce-
ptus formalis representat id in quo assimilant oia entia realia
quod opz in eis esse. ergo cōceptus obiectalis entis est aliq̄d
reale inuentū in oibus. scdo p̄positio assumpta l3 patere possit
ex dictis. tñ declarat adhuc sicut cōceptus formalis animalis
representat fundamentū similitudinis genericę: cōceptus forma-
lis hoīs representat fundamentū similitudinis specificę. et vniuer-
saliter quelibet imago communis plurib' in representando repre-
sentat fundamentū similitudinis inter illa plura: vt ptz in exē-
plo supra posito de specie i oculo causata a specie for. i speculo:
qm̄ illa replet nō similitudinē inter speciem i speculo et for. cū
sit relatio: sed fundamentū illius similitudinis: puta qualitates et
lineamēta que sunt in vtroq̄. sic cōceptus entis formalis repre-
sentat fundamentū analogice similitudinis in esse inter oia entia
realia exitis: q̄ in oibus esse abq̄ opere intellectus ex eo ptz.
vnde q̄ similia sunt extra aīam: cū hoc fundamentū represen-
tati sit cōceptus obiectalis entis vt dictū est. ptz cōceptū ob-
iectalē entis esse aliq̄d reale inuentū in oibus: q̄ erat in prima
parte cōclusionis positi. Scda pars cōclusionis sequitur ex
ista. si em cōceptus obiectalis entis inuenit in oibus: et nullus cō-
ceptus obiectalis p̄pūs substantie aut accitis inuenit in oib'
ptz est q̄ nō oīno vult idem: et q̄ salteratione distinguat cō-
ceptus entis a p̄pīs oīm cōceptibus obiectalibus: q̄ erat scda
pars cōclusionis. Tertia pars eiusdē sic declarat. si conce-
ptus obiectalis entis esset aliq̄s gradus supra gradus specifi-
cos et genericos: tunc p̄sideratis precise gradib' specificis et ge-
nericis cū eorū precise passionib' non esset in eis vt sic inuenire
passiones entis. hoc est falsum. ergo a destructionib' ptz et.
ptz ista declaratur: q̄ em animal dicit alium gradū ab hoīe ideo
homini fm differentialē cōceptum precise nō insunt passionēs
animalis: vt ostēdit falsitas istius reduplicatiue. homo in quātū
rationalis est bipes. circūloquendo per by bipes passionē aīa-
lis propriā. et sūt si ens dicit aliū gradū a substantia. sequitur
q̄ cōsiderata precise ratione cōstitutiuā substantie: substantia
nō est vna nec vera nec bona et. que nominat passionēs entis
et. falsitas ptz probatur sic. homo in quātū rationalis pre-
cise est vñ quid vnitatis: que est passio entis. homo in quātū
rationalis dicit aliū gradū ab ente (fm te cōtra quē arguo) ergo
passio entis cōuenit alijs gradibus ab ente precise: vt sic ac-
ceptis: qd est oppositum ptz. prima p̄positio assumpta ha-
betur ex Sco. in secundo sen. dist. 3. q. 1. tenente vnitatē mediā
minore vnitatis numerali et maiore generica esse passionē entis
et sequi naturā specificā ratione vltime differentie. Manifesta
quosq̄ sit sic pro nunc eadē p̄positio. homo in quātū rationalis
est indiuisibilis formaliter supposito q̄ rationale sit vltima
differentia. ergo homo in quātū rationalis est vnus formaliter.
vntas em nil aliud est q̄ indiuisio. Sed hoc cum de vni-
tate nature agatur amplior erit sermo. Nunc autēz sufficiat q̄
in gradibus specificis precise acceptis et similiter genericis: est
inuenire passionēs entis: quod erat probandum. et consequen-
ter quod ens non significat distinctum gradum a naturis spe-

cificis et genericis: quod erat tertia pars conclusionis.
Sed tunc Ex quo res significata per hoc nomen ens
est aliq̄d inueniū in omnibus: et non est
gradus distinctus contra específicos et genericos: declarādum
superest quid sit. Ad sic declarat. gradus quicunq̄ genericus
vel specificus. vel differentialis vel indiuisibilis habet in se vñ
multis modis cōcipi possit. et fm q̄ quilibet gradus est habēs
esse: nō est entis importat. et ad cōceptū obiectalē entis pertinet.
fm vero q̄ absolute talis vel talis gradus considerat nomine
proprio significat: et cōceptus obiectalis illius est. verbi gratia
humanitas ex sua p̄pna perfectione formalis: qua distinguitur
contra reliquas vniuersi perfectiones. habet q̄ per conceptū
formalē humanitatis representetur et cognoscat et significet hu-
manitatis nōse. humanitas: vt sic etiā habet q̄ sibi debeat: seu
cōueniat esse quidditatiuum: et actualis existētię: sic represen-
tatur cōceptu formalis entis tanq̄ pars sui obiectalis cōceptus
et entis nomine significatur. Similiter autem hēc duo in se ha-
bet. et sic de alijs. Unde conceptus obiectalis entis sunt nature
genericę et specificę vt habentes esse. sic em fundant analogam
similitudinē. de qua loquimur. et p̄pterea ens et passionēs eius
in quolibet gradu precise accepto saluantur: quilibet enim gra-
dus vt sic habet in se vnde sit: et indiuisus sit et p̄formabilis in-
tellectui et appetitui et. quod a ponētib' ens abstrahibile a
gradibus specificis et genericis saluari nō potest. Quod autē
hec sint fm doctrinam san. thō. diligenter intuentem eius do-
ctrinā censorem constituo. Infra tamen cum de analogia entis
agetur hoc ostendemus: pro nunc satisficiant hęc dicta. prefer-
tim q̄ tam prima q̄ secunda pars conclusionis ex p̄cedente
conclusionē sequitur: quam constat esse. s. thō. Tertia autē
pars ab oibus thomistis asseritur vnanimitē. Si ergo patet
qualiter ab oibus entibus vtpote similibus abstrahibilis est
conceptus entis: nō modo scotistico. vt patet qualiter fit verū
quod hic san. thō. dicit: scilicet. essentia significat aliq̄d comu-
ne omnibus naturis omnium generum et specierum: non enim
intendit q̄ essentia significet aliquam naturam communē omni-
bus naturis: sed q̄ significet omnes naturas vt assimilantur
in hoc q̄ essentia sunt. quelibet em nature vt sunt quibus res
sunt) essentie rationē habent: sicut quelibet res habet rationē
entis. vt sunt habentes esse seu que sunt.

Et quod illud per quod res constituitur in proprio genere
vel specie. est quod significamus per diffinitionem indicā-
tem quid est res. Inde est q̄ nomen essentie a philosophis
in nomen quidditatis mutatur. et hoc est qd philosophus
in septimo metaphysice frequenter nominat. quod quid
erat esse id est hoc per quod aliq̄d habet esse quid. Dicitur
etiam forma secundū q̄ per formam significatur perfe-
ctio. vel certitudo vniuersitatis rei. sicut dicit Auicenna in
secundo metaphysice sue. Hoc etiam alio nomine natura
dicitur accipiendū naturam secundum primum modum
illozum quatuor modorum. quos Boetius de duabus na-
turis assignat secundum scilicet quod natura dicitur esse
illud quod quocunq̄ modo intellectu capi potest. non
enim res intelligibilis est nisi per suam diffinitionē et essen-
tiam. et sic etiam dicit philosophus in quinto metaphy-
sice. quod omnis substantia est natura. Nomen autem na-
ture hoc modo sumpte videtur significare essentiam rei
secundum quod habet ordinem vel ordinationem ad pro-
priam operationem rei. cum nulla res propria destituitur
operatione. Qualitatis vero nomen sumitur ex hoc quod
per diffinitionem significatur. sed essentia dicitur secundum
quod per eam et in ea res habet esse.

In hac tertia parte huius capituli declaratur quomodo
differant nomina essentie inter se: enumerat quinq̄ eius nomi-
na. primo scilicet essentia. quidditas. quod qd erat esse. forma.
et natura. quorū ratio et differentia satis clare ac manifesto ser-
mone in litera traditur. a deo vt addere non sit opus.

Nota tamen circa id quod de Boetio asseritur quod Boe-
tius in libro de duabus naturis et vna persona christi. natu-
ram quadrupliciter accipi dicit. primo omne intelligibile. se-
cundo omnis substantia. tertio principium intrinsecus moris.

quarto specifica essentia seu differentia. quos modos (si Boetium non habes) vide si placet in secundo sent. san. tho. dist. 37. quest. 1. ar. 1. primo modo accipit hic naturam san. tho. qm sic communis est essentia substantiis et accidentibus generis et specificis etc. Caput. ii.

Sed quia ens absolute et primo dicitur de substantiis, et posterius, et secundum quid de accidentibus, inde est quod essentia proprie et vere est in substantiis, sed in accidentibus est quodammodo et secundum quid etc.

Exposito primo propositio exequens in hac secunda parte tractatus quod essentia in diversis diversimode inveniatur: qd secundo loco propositum erat. Primo declarat quod essentia inveniatur in substantiis compositis in tribus capitulis. secundo in substantiis separatis duobus capitulis. tertio in accidentibus uno capitulo. Circa substantias propositas tria declarant in illis tribus capitulis. In primo quid sit essentia substantiarum compositarum. In secundo quomodo differant inter se essentie substantiarum compositarum. In tertio quomodo se habeant ad intentiones logicas. incipiens autem eque in hoc cap. quomodo essentia in diversis diversimode inveniatur. Primo hoc declarat in duabus comparationibus. secundo quid sit essentia substantiarum compositarum tribus conclusionibus. negatiuis et quarta affirmatiua. et soluit eam. rationem quandam circa conclusionem affirmatiua et soluit eam. Facit primo comparationem primam inter essentias substantiarum et accidentium tali conclusionem. Substantia vere et proprie habet essentiam, accidentis autem non quidquam sic probat. vnum quodque sicut est ens, ita habet essentiam: sed substantia est ens simpliciter: accidentis vero est ens secundum quid. ergo substantia habet essentiam simpliciter: accidentis autem secundum quid. maior ex dictis in precedenti capitulo patet: minor licet habeatur septimo meta. in principio tamem sic probatur in litera: illud est ens simpliciter de quo ens absolute et primo predicatur. et illud est ens secundum quid, de quo ens posterius, et secundum quid dicitur: sed de substantia ens dicitur absolute et primo. de accidente autem posterius et secundum quid. ergo substantia est ens simpliciter. accidentis vero secundum quid. **Questio. ii.**

Circa hanc Particula dubitatur an ens per prius dicitur de substantia et posterius de accidente. In hac questione quinq. agenda sunt. Primo declarabitur ritus. secundo ponetur opinio Scoti. tertio arguetur contra illam. quarto ponetur opinio. s. Tho. quinto respondetur argumentis in oppositum. **Quo ad primum sciendum est.** qd aliquid dupl. contingit de aliquibus predicari per prius et posterius. Uno modo esse illius predicari. Alio modo fm propriam rationem eiusdem. Illud dicitur predicari analogice (fm esse) qd perfectus habet esse in vno qd in alio. et sic omne genus predicatur per prius et posterius de suis speciebus: eo qd perfectius esse necessario habet in vna specie qd in alia. v. l. 2. meta. 12. meta. com. 2. dicit qd prius et posterius species non impedit unitatem generis. et hoc modo non querimus hic. per se. n. notum est omnibus qd ens perfectior modo est in substantia qd in accidentibus. et qd hoc modo predicatur per prius et posterius. Illud vero dicitur predicari analogice: seu per prius et posterius fm rationem propriam: qd de vno predicatur sine respectu ad aliud. de altero vero non nisi in respectu ad aliud. verbi gratia: sanus predicatur de animali sine respectu ad dietam medicinam et vnaq. de istis vero predicatur non nisi in respectu ad animal. si enim animal sanum absq. additione aliqua. vna vero non dicitur sanus nisi qd est signum sanitatis existens in animali: et dieta similiter non est sana nisi qd est conservatiua sanitatis: sic de alijs. Cum. n. diffinitio sanum predicatum de animali non ponit in eius diffinitione respectum ad aliud homini. Alii autem diffinitio sanum predicatum de vna in diffinitione eius ponitur respectus ad sanitatem animalis cui ipsa animalis sanitate. et similiter in diffinitione dietae et medicine in eo qd sane sunt dices. n. (vt iam dictum) qd vna est sana: in eo qd signum est sanitatis: dieta in eo qd conservatiua: et medicina in eo qd ea est illius: et hoc modo vertitur hic in dubio an ens predicetur analogice: ita qd absolute predicetur de substantia: de accidentibus vero non nisi relative ad substantiam: quod idem est: qd querere vtrum substantia in eo qd ens non includat accidentis. accidentis vero in eo qd ens includat substantiam: et in hoc pendet tota questio in:

ter nos et Scotum: quoniam accidentis in eo qd accidentis includit substantiam ab omnibus conceditur. sed non accidentis in eo quod ens. hec de primo.

Quo ad Secundum Scotus primo sent. dist. 17. q. 1. et 2. et 3. et 4. et 5. et 6. et 7. et 8. et 9. et 10. et 11. et 12. et 13. et 14. et 15. et 16. et 17. et 18. et 19. et 20. et 21. et 22. et 23. et 24. et 25. et 26. et 27. et 28. et 29. et 30. et 31. et 32. et 33. et 34. et 35. et 36. et 37. et 38. et 39. et 40. et 41. et 42. et 43. et 44. et 45. et 46. et 47. et 48. et 49. et 50. et 51. et 52. et 53. et 54. et 55. et 56. et 57. et 58. et 59. et 60. et 61. et 62. et 63. et 64. et 65. et 66. et 67. et 68. et 69. et 70. et 71. et 72. et 73. et 74. et 75. et 76. et 77. et 78. et 79. et 80. et 81. et 82. et 83. et 84. et 85. et 86. et 87. et 88. et 89. et 90. et 91. et 92. et 93. et 94. et 95. et 96. et 97. et 98. et 99. et 100. et 101. et 102. et 103. et 104. et 105. et 106. et 107. et 108. et 109. et 110. et 111. et 112. et 113. et 114. et 115. et 116. et 117. et 118. et 119. et 120. et 121. et 122. et 123. et 124. et 125. et 126. et 127. et 128. et 129. et 130. et 131. et 132. et 133. et 134. et 135. et 136. et 137. et 138. et 139. et 140. et 141. et 142. et 143. et 144. et 145. et 146. et 147. et 148. et 149. et 150. et 151. et 152. et 153. et 154. et 155. et 156. et 157. et 158. et 159. et 160. et 161. et 162. et 163. et 164. et 165. et 166. et 167. et 168. et 169. et 170. et 171. et 172. et 173. et 174. et 175. et 176. et 177. et 178. et 179. et 180. et 181. et 182. et 183. et 184. et 185. et 186. et 187. et 188. et 189. et 190. et 191. et 192. et 193. et 194. et 195. et 196. et 197. et 198. et 199. et 200. et 201. et 202. et 203. et 204. et 205. et 206. et 207. et 208. et 209. et 210. et 211. et 212. et 213. et 214. et 215. et 216. et 217. et 218. et 219. et 220. et 221. et 222. et 223. et 224. et 225. et 226. et 227. et 228. et 229. et 230. et 231. et 232. et 233. et 234. et 235. et 236. et 237. et 238. et 239. et 240. et 241. et 242. et 243. et 244. et 245. et 246. et 247. et 248. et 249. et 250. et 251. et 252. et 253. et 254. et 255. et 256. et 257. et 258. et 259. et 260. et 261. et 262. et 263. et 264. et 265. et 266. et 267. et 268. et 269. et 270. et 271. et 272. et 273. et 274. et 275. et 276. et 277. et 278. et 279. et 280. et 281. et 282. et 283. et 284. et 285. et 286. et 287. et 288. et 289. et 290. et 291. et 292. et 293. et 294. et 295. et 296. et 297. et 298. et 299. et 300. et 301. et 302. et 303. et 304. et 305. et 306. et 307. et 308. et 309. et 310. et 311. et 312. et 313. et 314. et 315. et 316. et 317. et 318. et 319. et 320. et 321. et 322. et 323. et 324. et 325. et 326. et 327. et 328. et 329. et 330. et 331. et 332. et 333. et 334. et 335. et 336. et 337. et 338. et 339. et 340. et 341. et 342. et 343. et 344. et 345. et 346. et 347. et 348. et 349. et 350. et 351. et 352. et 353. et 354. et 355. et 356. et 357. et 358. et 359. et 360. et 361. et 362. et 363. et 364. et 365. et 366. et 367. et 368. et 369. et 370. et 371. et 372. et 373. et 374. et 375. et 376. et 377. et 378. et 379. et 380. et 381. et 382. et 383. et 384. et 385. et 386. et 387. et 388. et 389. et 390. et 391. et 392. et 393. et 394. et 395. et 396. et 397. et 398. et 399. et 400. et 401. et 402. et 403. et 404. et 405. et 406. et 407. et 408. et 409. et 410. et 411. et 412. et 413. et 414. et 415. et 416. et 417. et 418. et 419. et 420. et 421. et 422. et 423. et 424. et 425. et 426. et 427. et 428. et 429. et 430. et 431. et 432. et 433. et 434. et 435. et 436. et 437. et 438. et 439. et 440. et 441. et 442. et 443. et 444. et 445. et 446. et 447. et 448. et 449. et 450. et 451. et 452. et 453. et 454. et 455. et 456. et 457. et 458. et 459. et 460. et 461. et 462. et 463. et 464. et 465. et 466. et 467. et 468. et 469. et 470. et 471. et 472. et 473. et 474. et 475. et 476. et 477. et 478. et 479. et 480. et 481. et 482. et 483. et 484. et 485. et 486. et 487. et 488. et 489. et 490. et 491. et 492. et 493. et 494. et 495. et 496. et 497. et 498. et 499. et 500. et 501. et 502. et 503. et 504. et 505. et 506. et 507. et 508. et 509. et 510. et 511. et 512. et 513. et 514. et 515. et 516. et 517. et 518. et 519. et 520. et 521. et 522. et 523. et 524. et 525. et 526. et 527. et 528. et 529. et 530. et 531. et 532. et 533. et 534. et 535. et 536. et 537. et 538. et 539. et 540. et 541. et 542. et 543. et 544. et 545. et 546. et 547. et 548. et 549. et 550. et 551. et 552. et 553. et 554. et 555. et 556. et 557. et 558. et 559. et 560. et 561. et 562. et 563. et 564. et 565. et 566. et 567. et 568. et 569. et 570. et 571. et 572. et 573. et 574. et 575. et 576. et 577. et 578. et 579. et 580. et 581. et 582. et 583. et 584. et 585. et 586. et 587. et 588. et 589. et 590. et 591. et 592. et 593. et 594. et 595. et 596. et 597. et 598. et 599. et 600. et 601. et 602. et 603. et 604. et 605. et 606. et 607. et 608. et 609. et 610. et 611. et 612. et 613. et 614. et 615. et 616. et 617. et 618. et 619. et 620. et 621. et 622. et 623. et 624. et 625. et 626. et 627. et 628. et 629. et 630. et 631. et 632. et 633. et 634. et 635. et 636. et 637. et 638. et 639. et 640. et 641. et 642. et 643. et 644. et 645. et 646. et 647. et 648. et 649. et 650. et 651. et 652. et 653. et 654. et 655. et 656. et 657. et 658. et 659. et 660. et 661. et 662. et 663. et 664. et 665. et 666. et 667. et 668. et 669. et 670. et 671. et 672. et 673. et 674. et 675. et 676. et 677. et 678. et 679. et 680. et 681. et 682. et 683. et 684. et 685. et 686. et 687. et 688. et 689. et 690. et 691. et 692. et 693. et 694. et 695. et 696. et 697. et 698. et 699. et 700. et 701. et 702. et 703. et 704. et 705. et 706. et 707. et 708. et 709. et 710. et 711. et 712. et 713. et 714. et 715. et 716. et 717. et 718. et 719. et 720. et 721. et 722. et 723. et 724. et 725. et 726. et 727. et 728. et 729. et 730. et 731. et 732. et 733. et 734. et 735. et 736. et 737. et 738. et 739. et 740. et 741. et 742. et 743. et 744. et 745. et 746. et 747. et 748. et 749. et 750. et 751. et 752. et 753. et 754. et 755. et 756. et 757. et 758. et 759. et 760. et 761. et 762. et 763. et 764. et 765. et 766. et 767. et 768. et 769. et 770. et 771. et 772. et 773. et 774. et 775. et 776. et 777. et 778. et 779. et 780. et 781. et 782. et 783. et 784. et 785. et 786. et 787. et 788. et 789. et 790. et 791. et 792. et 793. et 794. et 795. et 796. et 797. et 798. et 799. et 800. et 801. et 802. et 803. et 804. et 805. et 806. et 807. et 808. et 809. et 810. et 811. et 812. et 813. et 814. et 815. et 816. et 817. et 818. et 819. et 820. et 821. et 822. et 823. et 824. et 825. et 826. et 827. et 828. et 829. et 830. et 831. et 832. et 833. et 834. et 835. et 836. et 837. et 838. et 839. et 840. et 841. et 842. et 843. et 844. et 845. et 846. et 847. et 848. et 849. et 850. et 851. et 852. et 853. et 854. et 855. et 856. et 857. et 858. et 859. et 860. et 861. et 862. et 863. et 864. et 865. et 866. et 867. et 868. et 869. et 870. et 871. et 872. et 873. et 874. et 875. et 876. et 877. et 878. et 879. et 880. et 881. et 882. et 883. et 884. et 885. et 886. et 887. et 888. et 889. et 890. et 891. et 892. et 893. et 894. et 895. et 896. et 897. et 898. et 899. et 900. et 901. et 902. et 903. et 904. et 905. et 906. et 907. et 908. et 909. et 910. et 911. et 912. et 913. et 914. et 915. et 916. et 917. et 918. et 919. et 920. et 921. et 922. et 923. et 924. et 925. et 926. et 927. et 928. et 929. et 930. et 931. et 932. et 933. et 934. et 935. et 936. et 937. et 938. et 939. et 940. et 941. et 942. et 943. et 944. et 945. et 946. et 947. et 948. et 949. et 950. et 951. et 952. et 953. et 954. et 955. et 956. et 957. et 958. et 959. et 960. et 961. et 962. et 963. et 964. et 965. et 966. et 967. et 968. et 969. et 970. et 971. et 972. et 973. et 974. et 975. et 976. et 977. et 978. et 979. et 980. et 981. et 982. et 983. et 984. et 985. et 986. et 987. et 988. et 989. et 990. et 991. et 992. et 993. et 994. et 995. et 996. et 997. et 998. et 999. et 1000. et 1001. et 1002. et 1003. et 1004. et 1005. et 1006. et 1007. et 1008. et 1009. et 1010. et 1011. et 1012. et 1013. et 1014. et 1015. et 1016. et 1017. et 1018. et 1019. et 1020. et 1021. et 1022. et 1023. et 1024. et 1025. et 1026. et 1027. et 1028. et 1029. et 1030. et 1031. et 1032. et 1033. et 1034. et 1035. et 1036. et 1037. et 1038. et 1039. et 1040. et 1041. et 1042. et 1043. et 1044. et 1045. et 1046. et 1047. et 1048. et 1049. et 1050. et 1051. et 1052. et 1053. et 1054. et 1055. et 1056. et 1057. et 1058. et 1059. et 1060. et 1061. et 1062. et 1063. et 1064. et 1065. et 1066. et 1067. et 1068. et 1069. et 1070. et 1071. et 1072. et 1073. et 1074. et 1075. et 1076. et 1077. et 1078. et 1079. et 1080. et 1081. et 1082. et 1083. et 1084. et 1085. et 1086. et 1087. et 1088. et 1089. et 1090. et 1091. et 1092. et 1093. et 1094. et 1095. et 1096. et 1097. et 1098. et 1099. et 1100. et 1101. et 1102. et 1103. et 1104. et 1105. et 1106. et 1107. et 1108. et 1109. et 1110. et 1111. et 1112. et 1113. et 1114. et 1115. et 1116. et 1117. et 1118. et 1119. et 1120. et 1121. et 1122. et 1123. et 1124. et 1125. et 1126. et 1127. et 1128. et 1129. et 1130. et 1131. et 1132. et 1133. et 1134. et 1135. et 1136. et 1137. et 1138. et 1139. et 1140. et 1141. et 1142. et 1143. et 1144. et 1145. et 1146. et 1147. et 1148. et 1149. et 1150. et 1151. et 1152. et 1153. et 1154. et 1155. et 1156. et 1157. et 1158. et 1159. et 1160. et 1161. et 1162. et 1163. et 1164. et 1165. et 1166. et 1167. et 1168. et 1169. et 1170. et 1171. et 1172. et 1173. et 1174. et 1175. et 1176. et 1177. et 1178. et 1179. et 1180. et 1181. et 1182. et 1183. et 1184. et 1185. et 1186. et 1187. et 1188. et 1189. et 1190. et 1191. et 1192. et 1193. et 1194. et 1195. et 1196. et 1197. et 1198. et 1199. et 1200. et 1201. et 1202. et 1203. et 1204. et 1205. et 1206. et 1207. et 1208. et 1209. et 1210. et 1211. et 1212. et 1213. et 1214. et 1215. et 1216. et 1217. et 1218. et 1219. et 1220. et 1221. et 1222. et 1223. et 1224. et 1225. et 1226. et 1227. et 1228. et 1229. et 1230. et 1231. et 1232. et 1233. et 1234. et 1235. et 1236. et 1237. et 1238. et 1239. et 1240. et 1241. et 1242. et 1243. et 1244. et 1245. et 1246. et 1247. et 1248. et 1249. et 1250. et 1251. et 1252. et 1253. et 1254. et 1255. et 1256. et 1257. et 1258. et 1259. et 1260. et 1261. et 1262. et 1263. et 1264. et 1265. et 1266. et 1267. et 1268. et 1269. et 1270. et 1271. et 1272. et 1273. et 1274. et 1275. et 1276. et 1277. et 1278. et 1279. et 1280. et 1281. et 1282. et 1283. et 1284. et 1285. et 1286. et 1287. et 1288. et 1289. et 1290. et 1291. et 1292. et 1293. et 1294. et 1295. et 1296. et 1297. et 1298. et 1299. et 1300. et 1301. et 1302. et 1303. et 1304. et 1305. et 1306. et 1307. et 1308. et 1309. et 1310. et 1311. et 1312. et 1313. et 1314. et 1315. et 1316. et 1317. et 1318. et 1319. et 1320. et 1321. et 1322. et 1323. et 1324. et 1325. et 1326. et 1327. et 1328. et 1329. et 1330. et 1331. et 1332. et 1333. et 1334. et 1335. et 1336. et 1337. et 1338. et 1339. et 1340. et 1341. et 1342. et 1343. et 1344. et 1345. et 1346. et 1347. et 1348. et 1349. et 1350. et 1351. et 1352. et 1353. et 1354. et 1355. et 1356. et 1357. et 1358. et 1359. et 1360. et 1361. et 1362. et 1363. et 1364. et 1365. et 1366. et 1367. et 1368. et 1369. et 1370. et 1371. et 1372. et 1373. et 1374. et 1375. et 1376. et 1377. et 1378. et 1379. et 1380. et 1381. et 1382. et 1383. et 1384. et 1385. et 1386. et 1387. et 1388. et 1389. et 1390. et 1391. et 1392. et 1393. et 1394. et 1395. et 1396. et 1397. et 1398. et 1399. et 1400. et 1401. et 1402. et 1403. et 1404. et 1405. et 1406. et 1407. et 1408. et 1409. et 1410. et 1411. et 1412. et 1413. et 1414. et 1415. et 1416. et 1417. et 1418. et 1419. et 1420. et 1421. et 1422. et 1423. et 1424. et 1425. et 1426. et 1427. et 1428. et 1429. et 1430. et 1431. et 1432. et 1433. et 1434. et 1435. et 1436. et 1437. et 1438. et 1439. et 1440. et 1441. et 1442. et 1443. et 1444. et 1445. et 1446. et 1447. et 1448. et 1449. et 1450. et 1451. et 1452. et 1453. et 1454. et 1455. et 1456. et 1457. et 1458. et 1459. et 1460. et 1461. et 1462. et 1463. et 1464. et 1465. et 1466. et 1467. et 1468. et 1469. et 1470. et 1471. et 1472. et 1473. et 1474. et 1475. et 1476. et 1477. et 1478. et 1479. et 1480. et 1481. et 1482. et 1483. et 1484. et 1485. et 1486. et 1487. et 1488. et 1489. et 1490. et 1491. et 1492. et 1493. et 1494. et 1495. et 1496. et 1497. et 1498. et 1499. et 1500. et 1501. et 1502. et 1503. et 1504. et 1505. et 1506. et 1507. et 1508. et 1509. et 1510. et 1511. et 1512. et 1513. et 1514. et 1515. et 1516. et 1517. et 1518. et 1519. et 1520. et 1521. et 1522. et 1523. et 1524. et 1525. et 1526. et 1527. et 1528. et 1529. et 1530. et 1531. et 1532. et 1533. et 1534. et 1535. et 1536. et 1537. et 1538. et 1539. et 1540. et 1541. et 1542. et 1543. et 1544. et 1545. et 1546. et 1547. et 1548. et 1549. et 1550. et 1551. et 1552. et 1553. et 1554. et 1555. et 1556. et 1557. et 1558. et 1559. et 1560. et 1561. et 1562. et 1563. et 1564. et 1565. et 1566. et 1567. et 1568. et 1569. et 1570. et 1571. et 1572. et 1573. et 1574. et 1575. et 1576. et 1577. et 1578. et 1579. et 1580. et 1581. et 1582. et 1583. et 1584. et 1585. et 1586. et 1587. et 1588. et 1589. et 1590. et 1591. et 1592. et 1593. et 1594. et 1595. et 1596. et 1597. et 1598. et 1599. et 1600. et 1601. et 1602. et 1603. et 1604. et 1605. et 1606. et 1607. et 1608. et 1609. et 1610. et 1611. et 1612. et 1613. et 1614. et 1615. et 1616. et 1617. et 1618. et 1619. et 1620. et 1621. et 1622. et 1623. et 1624. et 1625. et 1626. et 1627. et 1628. et 1629. et 1630. et 1631. et 1632. et 1633. et 1634. et 1635. et 1636. et 1637. et 1638. et 1639. et 1640. et 1641. et 1642. et 1643. et 1644. et 1645. et 1646. et 1647. et 1648. et 1649. et 1650. et 1651. et 1652. et 1653. et 1654. et 1655. et 1656. et 1657. et 1658. et 1659. et 1660. et 1661. et 1662. et 1663. et 1664. et 1665. et 1666. et 1667. et 1668. et 1669. et 1670. et 1671. et 1672. et 1673. et 1674. et 1675. et 1676. et 1677. et 1678. et 1679. et 1680. et 1681. et 1682. et 1683. et 1684. et 1685. et 1686. et 1687. et 1688. et 1689. et 1690. et 1691. et 1692. et

Clarè ponit scda cōparatio qua substantias inter se cōparat
tali cōclusionē. Substātie simplices nobiliori ⁊ vertiori mō ha-
bent essentiā q̄ cōposite, quā pbat dupliciter. Primo sic: quo-
rum esse est nobilius, eorū essentia est nobilior: substantiarū sim-

perfectiorem nec imperfectionem sonat apud nos. **P**ropterea, qđ diuiditur per quantum, 2 nō quantum non
perfectio simpliciter, p3 ista, qđ implicat qđ aliquid sit nō,
tuz 2 perfectio simpliciter. Sed simplicitas diuidit per qđ tu
2 nō quātū, ergo 2c, p3 minor, qđ diuidit in simplicitatē relati
uā 2 absolutā. simplicitas aut̄ relatiua est nō quāta. **S**i
eaf ad ista, qđ relatio formaliter sumpta nō ē simplex, s3 sim
plicitas p̄dicat̄ de ea denominatione. Hoc non euadit argumēt
qđ simplicitas relatiua est passio relationis fm hoc, aut mo
intrinsecus. Impossibile est aut̄ qđ alteri horū sit perfecti
cuius est, vt arguat̄ sic. Nulla passio est maioris entitatis fu
lecto suo, simplicitas denominās relationē est eius passio,
qđ vniuersaliter passio superioris est passio inferioris, licet nō
p̄mo, ergo simplicitas relationē denominās nō est maioris
titatis relatiōe, s3 relatio nō est q̄ta, ergo simplicitas relati
nō est quāta, ergo nec pfectio simpliciter. Stat ergo assump
verū. s. qđ simplicitas diuidit per quātū 2 nō quātū. **S**i
litter arguere potes, si dicāt qđ simplicitas sit modus, qđ nō
nūc cōsonū veritati videt. Substantie ergo immateriales, nō
ratione simplicitatis sunt perfectiores essentis substantia
cōpositarū, sed ratione simplicitatis subficientis, 2 adunā
in se tantam perfectionem, ita indiuise quā gaudent.

Circa idem nota, qd licet forme partis, puta anime
conueniat etia3 diffiniri per aliquid extra essentia
elus: ac per hoc istud uideatur esse non proprium accidentib3: s3
comune eis: 7 foris partium in rei tñ veritate ppriū est accide
ti: eo qd diffinitio nō est nisi rerū existētiū in recta linea p dīca

Hic ponit quarta conclusio affirmatiua. Essentia i substantie
compositis significat compositum ex ma & forma: qua p loci a diu
sione pcludit ex autoritate Boethij. Autem: & Compositoris, se
ptimo mer. co. 27. & de tali pbat. Id quo rati pncipio splero
denominare, substantia composita est ens: est compositum: essentia
ipsi substantie compositae est id quo rati pncipio complero denomi
nare substantie compositae est ens: ergo essentia ipsius substantie
compositae est composita, minor de se est clara, dicit enim & est for

Boetii
in libro
de dua-
bus na-
turiis et
vna pso-
na. chris-
sti. 3. me-
taphysi-
cap. 4.
Cō. 27.

ens propter suam essentia quam habet: maior vero declaratur sic: quando dicitur aliqua res ex pluribus principijs constitui, non est talis ex altero eorum ut completo principio: sed ex complectente vtriusque: sed substantia composita est ens ex pluribus principijs constituta: scilicet materia et forma: ergo non ex altero tantum sed id quod complectitur vtriusque est compositum: ergo id quod substantia composita tanquam completo principio: denominare esse oportet esse compositum quod erat probandum: maior huius propositio: scilicet expositio in littera tanquam ex notio: ribus: declaratio est manifesta per se: quod autem dicitur quod sola forma et causa essendi infra patebit.

Circa predicta dubitatur an materia sit pars quidditatis naturalis. In hac dubitatione tria faciunt: primo ponam opinionem commentatoris: secundo ponam opinionem sancti Thome: tertio respondebitur argumentis oppositis.

Quo ad primam. Commentator. vi. metaphysicorum. c. xxi. et c. xxv. opinatur materiam non esse partem quidditatis naturalis: sed cadere in diffinitionem rei naturalis: ut deferens illam quidditatem adducit autem in c. xxv. comment. ad hoc rationem talem. Essentia rei est substantia declarans quidditatem rei: ergo materia non pertinet ad essentiam rei: minor colligitur ex primo physico: c. lxxv. ubi dicitur quod materia secundum se est ignota: et per consequens alterius declaratio non est. Ex commento vero. c. xxi. potest elici talis ratio ad hoc. Si quidditas hominis esset homo compositus ex materia et forma: tunc quidditas hominis haberet quidditatem: et sic quidditatis esset quidditas: quod est falsum: tenet consequentia: quia quicquid sunt idem: quicquid habet unum habet reliquum: si ergo quidditas hominis et homo compositus sunt idem: cum homo compositus habeat quidditatem: sequitur quod quidditas hominis habeat quidditatem. Hanc eandem positionem videtur docere Aristoteles. vii. metaphysicorum. c. xxi. et c. xxv. dicens materiam non esse partem quidditatis: et secundo physico: c. lxxv. partes diffinitionis in genere cause formalis collocans. Unde et c. x. metaphysicorum: c. lxxv. dicit quod mas et femina non variant speciem: quia sunt differentie materiales. Idem etiam persuaderi potest ex consequentibus materiis: materia enim est causa corruptionis diffinitionis suppositi a natura sensibilitatis et similibus quorum opposita conveniunt quidditatibus: sunt enim essentie rerum ingenerabiles: incorruptibiles: insensibiles: et huiusmodi. Hec de primo.

Quo ad secundam. Sancti Thome. vii. metaphysicorum. c. xxi. et c. xxv. et prima parte quest. lxxv. articulo. 4. et hic tenet materiam esse partem quidditatis substantie naturalis: probat hanc conclusionem: tribus rationibus: quarum due in littera posite sunt. Tertia vero est ista. Quicquid de essentia omnium individuum contentorum sub specie, universali conceptum est de essentia speciei: ista est vera pro tanto: quia aliter essentia specifica non predicaretur essentia littera tota essentia individui: sed de materia est de essentia omnium individuum naturalium: ergo materia universali concepta est de essentia speciei: et sic non cadit in speciem: ut deferens ipsam: sed ut pars essentialis. Ad primam rationem in littera factam dicunt aduersarii: quod prius est accidentibus diffinitum per additam mentem alterius generis: et hoc non convenit substantijs: sed diffiniuntur substantie per additam sui generis: materia enim est in eo genere in quo est quidditas delata. Contra: ergo nulla est differentia inter diffinitionem forme partis: et diffinitionem forme totius: nisi forte secundum modum significandi: cum vtrique per additam sui generis diffiniatur: et sic eadem erit diffinitio anime et vultus: tunc sicut nullum genus predicamentum diffinitur in diffinitione anime: ita nulla ponetur in diffinitione vultus: et sic de alijs: quod est manifeste falsum. Confirmat sancti Thome. positio a dhuic tripliciter. Primo sic. In omni obiecto quidditatis sumptio: cui convenit aliqua passio adequata: ovis inveniri intrinsece causam illius passionis: scilicet corpus contrarietati subiecti quidditatis sumptio oportet intrinsece invenire causam corruptibilitatis: talis causa non est nisi materia: ergo et maior est de se nota: quia passio fluit ab intrinsece principijs quidditatis: aliter non conveniret et forma quod ipsa. Minor ex eo manifestatur: quod corruptibilitas primo concluditur de corpore contrarietati subiecto. Quod autem

corruptibilitatis sit materia: clarum est apud Commemorem. maxime. Secundo sic: id quod est pars humane nature est pars quidditatis humane: quia natura et quidditas sunt idem: sed materia est pars nature humane: ergo et pars quidditatis humane: ergo materia est natura secundo physico. c. lxxv. Et si non est pars oportet quod in se sit due nature non partiales: quod non sunt partes aliquius nature: quod est impossibile. Tertio declarat hanc fuisse mentem Aristotelis. primo ex octavo metaphysicorum. c. xv. ubi assignat causam: quare diffinitio compositorum est una: quia ex actu et potentia natura est fieri unum. Quidditas autem simplices seipsos (inquit) habet unitatem statim: eo quod forme tantum sint: ex quibus habetur: quod si essentia substantie composita esset sola forma: non oporteret Aristoteli assignare causam propter quid sit una: forma enim seipsa est una: sed quod est composita: ideo dixit quod unitatem habet: ex eo quod altera pars est actus: altera potentia. Similiter. ix. metaphysicorum. c. lxxv. commentorum dicit: quod in quidditatibus simplicium propter multitudinem partium: ex quibus sunt compositi ille quidditates vnde ex earum compositio error accidere potest: qui in simplicibus. cum careant partibus. locum non habet: ex quibus apparet ipsum opinari essentiam compositi esse compositam et non simplicem: et quidditas substantie materialis differt a quidditate separata: ex eo quod ista est essentialiter simplex: illa vero est essentialiter composita. Hec de secundo.

Quo ad tertium. Dicitur est ad rationes in oppositis: materiam ad quatuor primas negatur minor: licet enim materia forma se id est solitarie sumpta sit ignota: adiuncta tamen et subiecta tali forme specificie siue generice declaratio est altera. Ad secundam negatur consequentia: ad cuius probationem dicitur quod maior illa potest intelligi dupliciter. Uno modo sic: quicquid sunt idem realiter: quicquid realiter coniunctum est unitatem et realiter coniunctum alteri: et sic conceditur: sed non est contra nos. Alio modo sic: quicquid sunt idem realiter: quicquid predicatur de uno predicatur de altero: et hoc non est falsum. Aliquid enim convenit unitatem et distinctio forma ratione ab altero: quod non convenit alteri: sicut in proposito: habere quidditatem convenit homini: ut distinctio a sua quidditate forma ratione distinctum enim ab illa: ut habes ab habitore: et sic oportet distinguere illam maiorem in proposito: ideo argumentum non procedit. Ad id quod addit ex Aristotele. dicitur quod septimo metaphysicorum non remouet materiam a quidditate: sed materiam particularem et eas partes que per accidentem se habent ad speciem intellectum ut manus et pedes: verbi gratia ab hominis ratione: et has causas et hanc offa. Quod autem partes diffinitionis in genere cause formalis collocentur non est contra id quod dicimus. Ademini sunt enim opus quod omne superius se habet. ut formale respectu inferioris: ut ibidem ab Aristotele habetur. Ad secundam quod femina et masculina non differant specie in genere animalis: sicut albus et niger. Differunt tamen specie in genere sexus cuius differentie ad genus animalis per accidentem se habet: et ex parte materie: propterea in illo genere non causant diversitatem specificam. Ad ultimam confirmationem de passionibus materie dicitur: quod illa sequuntur materiam particularem existentem: et non sequuntur materiam abstractam a singularibus que est pars quidditatis specificie: et ideo non opus illa inesse quidditati: nec opus materiam remoueri a quidditate propter hoc quod illorum opposita quidditati insunt.

Sed quia individuationis principium est materia ex hoc forte videretur sequi quod essentia que materiam complectitur in se simul et formam sit tantum particularis et non universalis, ex quo sequeretur universalis diffinitio nem non habere: si essentia est id, quod per diffinitionem significatur.

In hac tertia parte huius capituli obijcit contra quartam conclusionem sic. Id quod comprehendit in se materiam intrinsece est particulare: essentia substantie composita comprehendit in se materiam intrinsece: ergo essentia substantie est particularis: ergo non datur essentia substantie composita universalis, quod est falsum. Et vultur sequitur quod universalis naturalia non sunt diffinibilia: quod rerum naturalium non nisi essentie sunt diffinibiles: eo quod diffinitio significat essentiam re: essentie autem naturalium: et particulares sunt. maior probatur sic. Quod habet in se actu intrinsece principium individuationis est particulare: habes intrinsece materiam habet in se principium individuationis:

quia materia est principium individuationis: ergo et c. Et ideo sciendum est, quod materia non quomodolibet accepta est principium individuationis, sed solum materia signata. Et dico materiam signatam: que sub certis dimensionibus consideratur, hec autem materia in diffinitione hominis, in quantum homo ponitur: sed poneretur in diffinitione Socratis: si Socrates diffinitionem haberet: in diffinitione autem hominis ponitur materia non signata: non enim in diffinitione hominis ponitur hoc os et hec caro, sed os et caro absolute, que sunt materia hominis non signata.

Hic respondet objectioni destruendo maiorem cum sua probatione dicens: quod materia dupliciter accipitur: signata scilicet et non signata: signata est principium individuationis: non signata ponitur pars essentie specificie: signata ponitur in diffinitione Socratis si diffineretur: non signata ponitur in diffinitione vniuersali. vnde et per vniuersalia diffinitur: et tamen materia includere: sed non signatam que particularitatis est principium.

Circa hac parte dubitatur, an materia sit principium individuationis. In hac questione sunt sex agende. Primo declarabitur titulus. secundo ponetur opinio sancti Thome. tertio impugnabitur. quarto ponetur opinio sancti Thome. quinto arguetur contra illam. sexto respondebitur argumentis in oppositis.

Quo ad primam nota: quod cum de principio individuationis agitur cum individui duo dicatur: scilicet indistincti a se et distincti ab alijs: nihil aliud queritur nisi per ad put mo natura specifica reddatur incommunicabilis: ita quod repugnet sibi communicari pluribus: ut superius inferioribus communicatur. atque per quid hoc individui primo distinguatur realiter ab alijs eiusdem speciei. Duo ergo queruntur: cōcurrentia ad individuationem. scilicet quod primo natura specifica reddatur incommunicabilis: et quo primo realiter distinguatur ab alijs eiusdem speciei. Et aduersus bene singulas preces tituli: quas declarauimus. quod aliquos in hac parte errare inuenio. Agitur enim hic de incommunicabilitate que opponitur communicationi reali: et non de incommunicabilitate que opponitur communicationi forme habentem nullas dubitat primo conuenire materie. Et similiter agit hic de distinctio reali individui sub eadem specie: que non est nisi inter entia realia: et non de distinctio qua forma vnius et Plato mortui distinguuntur. Aduertendo semper quod non loquimur nunc nisi de individuatione substantiarum materialium. hec de primo.

Quo ad secundam. Scotus secundo sententie. di. tertia. q. i. s. i. opina: tur quod natura specifica individuat per quiddam positum per se contrahens illam et faciens unum cum illa: ita quod illud positum: nec est materia: nec forma: nec compositum: sed est modus oim seu vltima realitas materie: forme et compositi: eadem illis realiter: sic apud eum de principio individuationis ponitur tale conclusio. Principium individuationis non est materia: nec forma: nec quantitas: sed proprietates individualis. scilicet heccheitas. Huius conclusionis probationes (quo ad tres primas partes nunc omittitur: postmodum quantitas ad positum spectat ad duccedat.) Pro quarta arguitur sic. Unitas sequitur entitatem: proportionabiliter loquendo, eodem modo res est ens et vna. Igitur unitas simpliciter vltima. scilicet numeralis seu individualis sequitur entitatem individualem, scilicet clarum est quod entitas illa individualis non est aliqd eorum quod sunt actu in specie: nec aliqd accidentis: cum oia accidentia sint post, ergo est proprietates individualis: individuum rui. scilicet substantia: et arguitur sic. Illud ad quod primo sequitur unitas numeralis est principium individuationis, proprietates illa seu heccheitas est principium individuationis, maior: prius: unitas: proportio nabiliter sequitur ens. Minor probatur: quia unitas numeralis non sequitur quidditatem, ut prius ad aliqd accidentis. cum precedat totum genus accidentis. Secundo sic. oia differentia differentium reducit ad aliqua primo diuersa: alioquin non esset status indifferens: sed in diuersa proprie differunt, ergo eorum differentia reducit ad aliqua primo diuersa, hec non sunt nature ipsorum: nec priuationes: nec accidentia aliqua, ergo sunt heccheitates. Probatio huius vltimi assumpti quo ad tertiam partem: quod si differentia individui reducitur ad aliquod accidentis: autem naturalium: et reducitur ad quantitatem: sed hoc non, quod sic per queratur enim quod hec quantitas et illa quantitas differant: non seipsas, si enim specificiter differeretur, ergo aliquo alio: puta sibi. Sed hoc non po-

test esse: quia aut distinguuntur situ qui est speciale predicamentum: et hoc non: quia ille est posterior quantitate: aut situ: qui est differentia quantitate: et hoc non: quia queratur per quid illi situs distinguuntur: aut seipsas: et hoc non potest dici: quia seipsas non sunt bi: aut aliquo alio: et sic in infinitum. Et propterea cum situs qui est differentia quantitate integratur ex continuatione et permanentia partium idem est dicere: hec quantitas differt ab illa propter aliam situm, et hec quantitas differt ab illa quantitate seipsa.

Tertio sic, id quod se toto primo constituit aliquid singulare in sua entitate singulari: et unitate consequente talem entitatem: et ei se toto primo repugnat diuidi diuisione opposita illi unitati: et consequenter est principium individuationis, sed sola proprietates individualis seu heccheitas est huiusmodi, ergo et c. maior patet ex terminis, minor eodem modo probatur: ut supra, hec de secundo.

Quo ad tertium arguitur contra opinionem Scoti. quadrupliciter. Primo sic, omnis actus singularis preerigit potentiam singularem quam actuatur: sed heccheitas est actus singularis, ergo preerigit potentiam singularem quam actuatur: sed illa potentia est natura seu in natura ipsius individui, ergo natura individui est singularis ante aduentum heccheitatis, et sic heccheitas non est principium individuationis, propositiones assumptas omnes sunt Scoti in hac materia: etiam maior: que tam probatur ex doctrina Aristotelis. 2. physico. c. 38. ubi docet comparationes causarum, vnde sicut forma particularis preerigit materiam particularem: sic actus potentiam. Et si dicatur quod hoc est verum: ubi actus et potentia distinguuntur realiter: eo quod tunc potentia realiter recipit actum. Hoc non obstat: eo quod secundum Scotum, quando aliqua duo adunantur realiter: eundem ordinem ex natura rei retinent: que haberent si essent distincta realiter: cum ergo actus singularis si distinctus esset realiter: ex natura sua preerigeret potentiam singularem: opus quod tunc hoc idem exigat: cum ordo idem feruetur. Secundo sic illa que sunt principia individuationis sunt seipsas primo diuersa: heccheitates sunt. et Plato non sunt huiusmodi: ergo maior est Scoti, minor probatur: id quod conuenit magis cum vno quam alio: non est primo diuersum ab eo, cum quo magis conuenit: sed heccheitas Platonis magis conuenit cum heccheitate rei, quam heccheitate albedinis: ergo heccheitates Platonis et rei non sunt primo diuersa: maior propositio scilicet patet ex terminis: primo enim diuersum ab alio non conuenit cum illo. Minor probatur dupliciter: primo: quia heccheitas rei et Platonis conueniunt in specie: heccheitates rei et albedinis differunt genere. Secundo quia illa magis conueniunt que magis assimulantur: magis autem assimulantur que sunt magis comparabilia: heccheitates autem sortis et Platonis sunt comparabiles magis quam heccheitates rei et albedinis: sicut vniuersaliter res eiusdem predicamenti sunt magis comparabiles quam res diuersorum predicamentorum. Tertio sic: quod conuenit et repugnat alteri individui eiusdem speciei preerigit necessario ipsorum distinctionem: proprietates individualis: puta sortis conuenit sortis et repugnat Platonis eiusdem speciei individui: ergo proprietates individualis preerigit distinctionem sortis a Platone et sic proprietates individualis non est id quo primo sortis distinguatur a Platone: conclusio est falsa secundum Scotum, processus est bonus: ergo altera premissarum est falsa: vtrique autem est vera: ergo omnino falsus conueniuntur: et maior quidem habetur a Scoto in quolibet questione. Minor autem est sua conclusio quam nunc impugnauimus.

Quarto ostendo hanc positionem contra dicere peripateticis. Aristoteles. 2. comment. xi. enim in metaphysico. c. xlii. sit hec consequentia, primum celum id est primum principium est vnum specie et plura numero: ergo habet materiam: que consequentia nulla esset: si proprietates individualis poneretur distinguere individua eiusdem speciei. Gloffam autem Scoti. Intelligentis per materiam individuaalem proprietatem (destruendum esse rebus) apparet ex commentatore ibi dicente: omne quod est vnum in specie et plura in numero habet materiam: sed iam declaratum est: quod principium celi non habet materiam: ex quibus verbis apparet: quod de illa materia loquitur: quia declarauit non esse in primo principio. Apparet autem in textu comment. xxi. expressse declarasse motorem celi non habere materiam ad vbi et ad se nullam fecisse mentionem de proprietate individuali. Apparet quoque fictio illius gloffe ex ista meta. c. xi. ubi dicitur quod ois multitudo aut est rerum differentium et formam, aut per quantitatem, quod idem habes in Commentatore in primo physico. commento. vi. Hec admittenda est gloffa Antonij trombete: quod intelligit comiti-

tanter. Eodē modo et vniuersimode debet teneri (ly 33) in primo mebro et in secundo: in primo autem notat causalitatem: ergo et in reliquo. Deprehendit quoque potest esse pura fictione non nam hanc de hecceptatibus inuentionem: ex primo celli ter. cōment. xxi. et xxi. vbi unitate et pluralitate in diuisioni in eadem specie: in rebus materialibus non nisi ex materia: assignat Aristot. et Lommen. hec de tertio.

Quo Ad quartū opinio. s. tho. posita ab eo hic et in multis alijs locis est: q. mā signata est principii indiuiduationis. Circa hanc cōclusionē aduertendū est: q. Thomiste inter se differunt et conueniunt. Quēntū in hoc in oēs: q. ad indiuiduationē duo concurrere debent: materia et quantitas. Differunt autē: q. aliqui tenent q. aggregatū ex materia et quantitate sit intrinsecū indiuiduationis principium: materia dante incommunicabilitatē, siue in distinctionē in se. Quātitate dante distinctionē ab alijs: et tale aggregatū dicitur esse materia signata. Alij dō (longe melius) sentiant dicētes: q. principium intrinsecū indiuiduationis: et quo ad incommunicabilitatē: et quo ad distinctionē ab alijs est materia signata non materia signata: seu aggregatū ex materia et quantitate. Et cū hoc indicio meo sit doctrina. s. tho. vera et ostēdetur: ideo hanc declarare volumus et tueri: declarando primo expositionē Thomistiarum: tertio pbandō cōclusionē intentam. Circa materia signata, nihil aliud est q. materia capax huius quantitatē: ita q. non illius: hec nāq. materia est pars intrinseca foris de distinctione eius si diffinitur. Imaginandū est enim q. agēs particulare: puta hoc semen continue appropriat materiam ad formam inducendam hoc modo: q. sicut semen humanum appropriat materiam ad animam humanam: ita hoc semen ad hanc animā. vñ cū in primo instanti generationis fori, qd est pūmū esse fori, et pūmū nō ēē forme pcedēris et accidentis: pmo ordine nature fiat particulare compositum: deinde naturali ordine se quuntur omnia accidentia (in via nostra) in illo pūmū fm naturam: quo compositum particulare terminat per se primo generationem: materia que est pars intrinseca eius. s. foris ita est appropriata ipsi fori ab agente particulari: quod non est capax alteri quantitatē q. eius quā fori sibi determinat: oīz enim natura cōstātū determinata est ratio magnitudinis et augmenti: vt dicitur secundo de anima ter. cō. x. et talis materia vocat materia signata. Nihil ergo addit materia signata supra materiam: nisi capacitātē huius quantitatē: ita q. nō illius. Capacitas autē materie respectu huius quantitatē nihil aliud est q. potētia receptiua huius quantitatē: ita q. nō illius: potētia autē receptiua nihil realiter distinctū in recto dicitur: sed addit aliquid reale distinctū fm rationē tantū a materia. Sicut materia pūa nihil addit supra materiam realiter distinctū ab ipsa: dicit nā aliquid reale in materia quod nō explicat materiam fm se: materia em signata nō est distincta nō nisi per pūmū quantitatē si diffinitur: sicut pūa potētia nō nisi per pūmū actū diffinitur: vt dicit tertio physicoz. ter. cō. x. Materia autē fm se hanc quantitatē in sua diffinitione non erigit. vñ materia pūa indiuidui: et materia signata: et mā sub certis dimensionibus idē importat: et ppter ea. s. tho. nō dicit mā signatā materiam cū certis dimensionibus: s. sub certis dimensionibus: et alibi dicit: q. sicut materia in ordine ad formas generales: puta formā totāle et priāle distinguit genericē corpā celestia ab inferioribus: ita materia in ordine ad hanc vel illā quantitatē distinguit numeraliter in rebus materialibus. Materia igit signata nō dicit aggregatū ex materia et quantitate: sed materia in recto si significat quantitatē vero in obliquo: sicut potētia māe significat materiam in recto in obliquo vero actū quē respicit: eo q. non nisi per actum est diffinita. Et sic manifestū est quid importet materia signata. Circa autē Thomistē alij nō cōueniunt: dicit a specie et ab altero indiuiduo eiusdē speciei: materia nō uem sine formis partia: a quibus differentie contrahētes animal causant: sic speciem pura hominem contrahere ad indiuiduum: nō nouimus sine materia signata que est causa indiuidualis differentiarum: et cōsequēter primo principium indiuiduationis intrinsecū. Adhuc ad hoc dicitur: quoniam teneo fori substantialem sumptū in recta. s. linea pōdicamēti sub specie esse vñ numero: non unitate de predicamēto quantitatē: sed substantialem: quā necesse est antecēdi: cū sit entis passio ab indiuiduali gradu: quē ipsa indiuidualis differentia importat. Et hoc an sit de mēte. s. doc. nō cōstat quicq. priusq. legerit

diuiditur in plures ptes subiectiuas: p idēz differēt inferiora inter se et a superioribus: sicut per idēz differēt ab animalibus et a leone. s. differentia propria: vnde et Porphyrius tres actus differentie dat diuidere superius: cōstituit inferius: et distinguere cōstitutū a superioribus: et alijs cōparib. Circa probat ergo hec cōclusio mō pcepto. s. materia signata est intrinsecū indiuiduationis principium: illud est intrinsecū principium indiuiduationis: cui primo repugnat cōmunicari pluribus per modum quo vniuersale cōmunicatur particulari: s. materia signata est id, cui primo repugnat cōmunicari, vt vniuersale particulari. ergo et c. maior ab omnibus cōceditur. Minor vero pbat: s. nota q. minor duo includit in se. s. q. materia signata repugnat cōmunicari pluribus: et q. primo ei repugnat: pūmū hōi ex se patet: materiam enim capacē huius quantitatē tantū: impossibile est plurificare: secundum autē probat. Illud competit primo materie signate: quod circūscripto quocūq. alio sibi conuenit: et ipsa circūscripta nulli alteri cōuenit (ex primo posteriori. s. sed nō 14. cōmunicari, pluribus vt vniuersale particulari circūscripto quocūq. alio existente in substantia sensibili cōuenit materie signate: et ipsa circūscripta nulli alteri cōuenit: ergo nō cōmunicari pluribus primo conuenit materie signate inter oīa q. in substantia sensibili inueniuntur. Probat minor quo ad vtrūq. sui partem quo ad pūmā sic. Id qd mā signata pōse sumpta sibi vēdicat: ita q. sub eius opposito nō est intelligibilis: cōuenit sibi circūscripto quocūq. alio: pūmū ista ex terminis: sed intrinsecū cōmunicabilitas cōuenit materie signate pōse vt sic accepte: ita q. sub eius opposito mā signata nō est intelligibilis: non enim pōt intelligi materia propria indiuidui cōmunicabilis: ergo incommunicabilitas cōuenit materie signate circūscripto quocūq. alio. Secūda pars minoris patet exemplariter: quia circūscripta foris materia signata seu materia pūa: qd idē est: certū est quod nō remanet hic: neq. forma eius remanebit hic: neq. ipsa materia: si em materia propria nō hz per quid erigit ordinē cōmuniū. Circa probat eadē cōclusio sic. frustra sit per plura qd pōt fieri p pauciora: eque bñ: s. abq. quibusq. alijs ex mā signata sufficienter saluat indiuiduationis substantiē cōpositē: ergo frustra adduntur quocūq. Minor ex dicēdis apparebit: vbi solutis aduersariorū rōnibus: stabili ac firma remanebit positio nostra. Et cōfirmatur: q. cum in substantia cōposita nō sint nisi materia et forma et compositū ex his: et accidentia: quocūq. indiuiduo accidit nullam aliā intrinsecam causam habent nisi aliquid hōi: et sic ad inuestigandam indiuiduationis causam nō opz extra hoc vagari. Probat tertio eadē cōclusio autōritatibus Arist. et Lommen. supra inductis: quas nō opus est repetere. Apparet quidē apud eos euidenter omnē distinctionem: aut ex formis: aut a quantitate oriri. Est igit materia signata intrinsecū indiuiduationis principium: quo intrinsece (licet particulariter) fori est hic. Dicit autē particulariter: q. nō arbitrio: materiam signatā esse ipsaz indiuidualē proprietatem seu differentia: sed potius differentie indiuidualis essentialē principium. Opinor em q. ppositio materie signate ad proprietatem seu differentiam indiuidualē sit sicut ppositio aīe hūane ad differentia hominis cōstitutā: sicut em aīa intellectiua nō est ipsa differentia: puta rōnale: s. id vñ sumit. ita mā signata nō est ipsa differentia indiuidualis: s. id vñ sumit: et q. causat ipsam intrinsece. Et sicut homo est hō: et per rationale tanq. per principium formale totale et p animam intellectiua tanq. p principium partiale intrinsecū formale: ita quo rōnale mēdicat et causat: ita fori est hic p differentia indiuidualē: tanq. p totale quoddā denominatō: q. nihil aliud est q. gradus indiuidualis: sicut differentia specifica est gradus specificus: et per materiam signatā tanq. per priore causam intrinsecā, a qua ipsa indiuidualis differentia mendicat. Et sic inter nos et Sco. in hoc ster depēdētia a materia signata multiplicat: nos aut sicut animal contrahere nesciremus ad hominē et bouem sine formis partia: a quibus differentie contrahētes animal causant: sic speciem pura hominem contrahere ad indiuiduum: nō nouimus sine materia signata que est causa indiuidualis differentiarum: et cōsequēter primo principium indiuiduationis intrinsecū. Adhuc ad hoc dicitur: quoniam teneo fori substantialem sumptū in recta. s. linea pōdicamēti sub specie esse vñ numero: non unitate de predicamēto quantitatē: sed substantialem: quā necesse est antecēdi: cū sit entis passio ab indiuiduali gradu: quē ipsa indiuidualis differentia importat. Et hoc an sit de mēte. s. doc. nō cōstat quicq. priusq. legerit

ipsum: et in cōpendio theologie, capitu. 157. vbi vult fori eundē numero esse post resurrectionem eius quantitate numerata: et in tractatu supradicto.

Quo Ad quintū arguitur contra cōclusionē et dicta in ea a Sco. vbi supra. Primo sic, impossibile ē aliqd depēdēs a posteriori naturaliter, esse idē priori naturaliter: q. tunc esset prius et non prius: sed substantia est priori naturaliter quātitate: igit nihil causatū a quantitate, siue qualitercūq. ptergens naturā quantitatē potest esse idē substantie, non igit signatio ista a quantitate causata est eadē substantia, probatio maioris, vbi est vera et realis identitas (licet non sit formalis) ibi impossibile est hoc esse et illud nō esse: q. tūc idē realiter esset et nō esset: s. possibile est prius naturaliter ēē sine posteriori naturaliter, ergo multo magis abq. eo qd derelictum est: vel causatum a posteriori naturaliter.

Circa id qd est necessaria cōditio cause in causando non potest habere esse a causato: quia tūc causa inquantū sufficiens ad causandū esset causata a causato: et illud causatū esset causa sui: prius: s. singularitas siue signatio substantie est necessaria cōditio in substantia ad causandā quantitatē: quia causatum singulare requirit causam singularem, ergo impossibile est istam signationem seu singularitatem esse a quantitate.

Quero quid est qd est causare vel derelinquere talē modum seu significationē in substantia, si nihil ex hoc est: nisi qd pterit quantitatē, tunc nullo modo signatio est per quantitatē: quia tūc signatio substantie naturaliter pcedit ipsam quantitatē. Si autē aliquid aliud, quero quomodo causetur a quantitate: et in quo genere causat.

Quare quantitas potius relinquit talē modū in substantia q. qualitas: non vt rōz: q. sicut qualitas in seipsa informat superficiē nihil relinquēdo in ea: ita quantitas informat substantiam in seipsa: et non per aliam formam derelictam.

Circa ista que ad indiuiduationē cōcurrunt: aut est quantitas terminata: aut interminata: et terminata: q. illa sequit formā in materia, et p consequens singularitatem substantie: q. sicut substantia est cā eius, vt est terminata, ita hec substantia est causa eius, vt est hic terminata. Et confirmat hoc: q. cū quantitas terminata variet sola rarefactionē: idē indiuiduū erit multis singularitatibus idē, qd est impossibile. Si autem interminata, contra: illa manet eadem in genito et corrupto.

Circa qd cōcurrunt ad indiuiduationē vt pmo distinguēs: opz q. in seipsa pmo distincta numeraliter ab alijs: s. tunc tua ppositio nō est vera: illa. s. oīs differentia formalis est specifica. Quantitas em hic et illa cū sint forme differēt specificē. Quod si quantitas excipias ab illa ppositione fundamēta lēdifici rōnōsi, vnde probabit q. differentia formalis sit specifica: quocūq. enim ratio fuerit adducta de forma habebit locum in quantitate: cum quantitas forma sit.

Circa latitudinē pōdicamēti substantie est priori ceteris pōdicamentis, ergo cum indiuiduū substantie claudatur in ista latitudine: opz q. sit intrinsece completum abq. dependentia a quantitate que est posterior. Et cōfirmat: q. nihil reponit in alio quo genere p aliquid qd sit extra illud gen. Adhuc alia argumēta sunt a Sco. et alijs: s. q. cōcludunt materiam solā vel quantitatē solā: vel aggregatū ex materia et quantitate non esse principium indiuiduationis omniū. Nihil enim contra nos. Circa pterea que indirecte contra positionem nostram essent dēbitari studeas. hec de quinto.

Quo Ad sextū respondendum est argumētis factis: nūc deinde alijs pmo opinione contraria inductis.

Ad primū igit istorū dicitur q. falsa est maior. Ad cuius eundem est notandum q. ppositio materie signate ad hanc quantitatē est ppositio potētie ad proprium actum: vnde sicut potētia materie est eadem realiter ipsi materie: et tamen dependet a forma, ita potētia seu capacitās materie respectu huius quantitatē que vocatur eius signatio dependet a quantitate: et tamen est eadem materie. Et q. potētia est priori et posteriori: naturaliter actu: priori est in genere cause materialis: posteriori in ordine cause formalis: ideo signatio materie est priori quantitate in ordine cause materialis: posteriori autem in ordine cause formalis, vnde vtrūq. modo maior est falsa: tā si intelligatur de priori et posteriori secundū genus cause materialis: q. si intelligatur de priori et posteriori in ordine cause formalis. Aliquid em depēdēs a forma est idē realiter materie: et aliqd depēdēs a mā est idē realiter forme vt pūz. Ad probationē primā qua dicit: q. tunc esset prius et nō prius, dico q.

non est inconueniens in diuersis generibus causarum. Ad alia pbatōnem qua dicitur: vbi est vera et realis identitas et negatur secunda ppositio assumpta: non em omne prius potest esse sine posteriori: vt alias ostendetur. Circa secundū negat maior cum causatum est cā sue cause in alio gēe causatū. s. scd. s. q. d. cū in pposito accidit: materia enim signata est cā quantitatē in genere cause materialis: quantitas est cā materie signate in genere cause formalis vt actus potētie: et p falitas maioris in exēplo supra posito: potētia em materie est necessaria cōditio materie ad causandā formā: et tū dependet a forma in genere cause formalis. Circa pbatōnem d. q. causa materialis fm causalitatem sua dependet a suo effectu. s. forma: s. non inquantū est effectus eius: sed in eo quod est cā materie: cause enim sunt sibi inuicē cause: vt dicitur secundo physicoz. ter. cō. xxx. nō ergo inconuenit cām in causando depēdēs a causato: non vt causato: sed vt cā est fm aliud genus. Circa tertū dicitur: q. quantitatē causare tale signationem in mā nihil aliud est q. materiam esse sub hoc agente factam capacem adeo huius quantitatē: q. nō illius: sic quantitas concurret ad signationē materie vt actus: ppter quē talis capacitās sit. Agēs vero vt efficiēs illam: et talis signatio seu capacitās pterit ipsi qd tati in genere cause materialis: et nō potest ex hoc inferri: ergo nō fit per quantitatē: eo q. fit quantitate in genere cause formalis: que sicut et finis inter causas posteriores inesse numerat.

Ad quartū dicitur: q. nō solum quantitas tali modo signat materiam sed etiā qualitates proprie. Materia enim sortis ita est capax harum qualitatū quod nō aliarū: sed quia sola quantitas immediate recipitur in substantia: ex sola quantitate oīs radicaliter distinctio materialis, ideo ad ppositū, materiā si gnata, materiā sub certis dimensionibus et nō sub certis qualitatibus dicimus. Circa quintū dicitur: q. qd itas illa que ad indiuiduationē vt originale nō intrinsecū indiuiduationis principium cōcurrat est quantitas terminata. Hec obstat qd sequatur formā: q. etiam forma sequitur potētiā materie: qua tamen causatur: et concedimus hanc substantiā esse causam materiam huius quantitatē: sed econuerso in genere cause formalis hanc quantitatē esse cām huius signatiōis māe mō pcepto.

Ad confirmationē Antonij trombeti dicitur: q. quantitas terminata ad indiuiduationē cōcurrere nō stat indiuiduū: sed latitudinē habet. sicut enim quilibet species naturalis determinat sibi quantitatē maximā et minimā infra quādam latitudinē. Ita et quodlibet indiuiduū determinat sibi hanc quantitatē infra tales limites et nō indiuiduū. vnde pōt fieri rarefactio sine etus (vt indiuiduū est) variatōe: nō em hic accipitur quantitas terminata punctualiter: s. cū certa latitudine.

Ad sextum dicitur concedendo cōsequentiā primā: sed negando qd ex hoc sequatur falitas illius ppositionis fundamēta lēdifici rōnōsi. Deccant em arguēs peccato maximo nō distinguens inter differentia formale et formarum, omnis enim differentia formalis est specifica, non aut omnis differentia formarum, vt dicit. s. tho. secundo ptra sententia. c. si. alioquin forma huius ignis et forma illius ignis distinguēnt specificē cū sint forme et differāt. vnde linea mathematica diuisa in ptes habet duo indiuidua. quilibet em pars linee est linea, et illa indiuidua sunt forme et differēt, sed nō differentia formalis. Apellatur aut differentia formalis illa que est per principia quid daturia. hic em semper ouit a forma in eo quod forma, qualis non est inter hanc lineā et illam, cum sit eadem vtriusq. quidditas, vñ arguētis error est valde puerilis, sicut forme et differunt, ergo differēt formaliter, est monachus et est albus, ergo est monachus albus. Circa vltimū negatur cōsequentiā: licet entis id qd est in predicamēto substantie sit prius simpliciter quolibet alio predicamēto: tamē aliqua pditio (sine qua indiuiduū vt sic nō est in predicamēto) pōt ēē posteriori in genere cāe formalis et alterius pōdicamēti, eo q. cā formalis ē posteriori in cāe.

Ad cōfirmationē dicitur q. quodlibet predicamētum complet p res sui generis, si loquamur de his que ponitur in predicamētis, et de ratione reponendi ea in illis, nō aut si loquamur de conditione rei repositae in predicamēto, fortes em nō est nisi substantia, et ratio ponēs ipsum in predicamēto ē substantia, cōditio aut indiuiduationis, sine qua nō est ratio reponēdi ipsum in predicamēto, nō inconuenit qd cōerigat aliquod accidēs, puta quantitatē. Circa primū vero eundē q. ppositio cōclusione adducta sunt, dicitur q. minor est falsa, ad maiorem namq. signatam primo sequitur vnitatem numeralis.

Ad pūmū vero eundē q. ppositio cōclusione adducta sunt, dicitur q. minor est falsa, ad maiorem namq. signatam primo sequitur vnitatem numeralis.

Ad pūmū vero eundē q. ppositio cōclusione adducta sunt, dicitur q. minor est falsa, ad maiorem namq. signatam primo sequitur vnitatem numeralis.

Ad pūmū vero eundē q. ppositio cōclusione adducta sunt, dicitur q. minor est falsa, ad maiorem namq. signatam primo sequitur vnitatem numeralis.

Ad pūmū vero eundē q. ppositio cōclusione adducta sunt, dicitur q. minor est falsa, ad maiorem namq. signatam primo sequitur vnitatem numeralis.

De ente et essentia Caput III.

Cap.
tertiu.

Co. r.

res autē differūt sitibus propriis: qui sunt differentie q̄ritatis
sunt autem non solum integralē ex illis duobus. s. permanentia
et continuatio partium: sed ex his duobus cum tertio ordine. s.
partium in toto: ut docet albert. in predicamentis: cap. de q̄ritate:
per hoc enim differt a situ speciali predicamento qui dicit
ordinem partium in loco: unde situs in proposito distinguunt
suis ordinibus partium in toto qui sunt de eorū rōne: ordines
autem seipsos: in diffinitione enim ordinis cadit distinctio: et
sic p̄ q̄ nō est eque dubiu de his ad qua facimus reductionē:
et de q̄ritatibus: et q̄ nō oportet q̄ritates ppter hoc distingui
formaliter: talis enim ordo partium in toto ut materiale quid
est in ipsa q̄ritate: quod in nulla alia forma inuenitur.

Ad tertiu Antonij trobete dicit q̄ minor est fallā: materia enim
signata: ut pbatū est: est id cui pma repugnat diuidi ut vlt
in particulari ratione enim repugnat esse parti. Caput. iij.

Postea ergo q̄ essentia hominis et socra. nō differunt
nisi secundum signatum et non signatum.
unde Lōmen. dicit sup. vj. metap. q̄ socra. non
aliud est q̄ animalitas et rationalitas: que sunt
quidditas eius: sicut etiam essentia generis et essentia spe
ciei secundum signatum et non signatum differunt. Quis
alios modus designationis sit utrobis: quia designatio
indivisiui respectu speciei est per materiam determinatam
dimensionibus: designatio autem speciei respectu generis
est per differentiam constitutivā que ex forma rei sequitur.

Postea determinatū est quid sit essentia substantiā: cō
positū in cōt. in hoc tertio cap. intendēs agere
de differentia essentiarū cōpositarū inter se: cū essentie cōposi
te sint tres: scilicet generica: specifica: et individualis: q̄nq̄ fac
it. Primo loquitur de differentia earum absolute. Secūdo de
terminatur de differentia earum: ut subsumunt primis interio
ribus: et illarum nominibus: ostēdit quomodo essentia generica
differt a specifica. Tertio gen. species: dicitur diffinitio q̄rit
se differat declarat. Quarto excludit q̄ dā dubitationē. Quinto
assignat differentia inter essentiam specificā et individualē.

Ad evidentiam Dicendū prius notandum est q̄
de essentia possumus tripliciter
loqui: pmo de eis absolute absq̄ habitudine ad pmas vel secū
das intentiones: secūdo de eis ut subsumunt nominib⁹ prime in
tentionis: tertio ut subsumunt nominib⁹ secūde intentionis: verbi
gratia: de natura humana cōtingit loqui secūdu se: id est fm
ea que cōducunt sibi ratione sūt: cōtingit et loqui de ipsa ut stat
sub hoc nomine humanitas: et hoc nomine hō et similibus: con
tingit et tertio loqui de ipsa ut stat hoc nomine species. s. tho.
ergo in prima hui⁹ capituli parte loquitur de essentia rerū pmo
modo: in toto vero residuo loquitur de eis secūdo modo sum
ptis: in sequenti autē capitulo de eis tertio modo acceptis: s. ser
monē facit: et hoc si nō vis decipi in hoc capitulo diligētissi
me notato: ponit igitur assignando differentia inter essentia
genericā: specificā: et individualē secūdu se sumptas hanc
cōclusionem: essentie predicte nō differunt nisi secūdu signa
tum et nō signatū: hoc sic declarat: animalis hominis et foris
essentie proprie nō differunt nisi per hoc: q̄ in ratione anima
lis cadit substantia animata sensibilis absq̄ determinatiōe ei⁹
per rationem: in ratione autē hominis ponitur substantia anima
ta sensibilis rationalis: et sic addit in ea designatio per differe
ntiam: rō vero for. ponit substantiam animatā sensibilem ratio
nale in istis carnibus et istis ossibus: et sic in ea addit designa
tio materie: que nō ponebat in ratione hominis: unde absolute
loquēdo: et secūdu suas rationes pmas apparet has essen
tias: nō nisi fm signatū et nō signatū differre id est fm expli
citā inclusionē alicuius designatiōis siue determinationis: et
non explicitā inclusionē illius: licet talis designatio nō vni for
maler sit in natura specifica et in natura individuali: determina
tio enim quā addit natura specifica supra genericā est formalis
essentialiter diversificā gen. utpote a forma in eo q̄ forma
sumpta. determinatio autē quā natura individualis supra spe
cificā addit est materialis: nō formaliter sed materialiter fm
diversitatē in specie faciens utpote sumpta a materialis cōdi
tionib⁹ rei. Ex his habes q̄ hō et humanitas: animal et ani
malitas secūdu se: id est naturas significatas: nullo modo diffe
runt: ea dem omnino est ratio nature significate per hominē et
humanitatē: ita q̄ nulla designatione differunt: sed ut post dice

tur: differunt ut subsunt nominibus prime intentionis: quia ve
ro distinctio per signatū et non signatū non est distinctio rea
lis. Ideo dicit Lōmen. vj. metap. commē. x. q̄ for. substā
tialiter sumpt⁹ nil aliud est q̄ animalitas et rationalitas que
sunt quidditas eius: fortētas enim que naturam foris nomi
nat: ea dem realiter est animalitas et rationalitas.

Hec autem determinatio vel designatio que est in spe
cie respectu generis non est per aliquid in essentia speciei
existens q̄ nullo modo in essentia generis sit: imo quic
quid est in specie est etiam in genere ut nō determinatum.
si enim animal non esset totum quod est homo: sed pars
eius: non predicaretur de eo: cum nulla pars integralis
predicetur de suo toto.

In hac secūda parte capituli determinatur quomodo essen
tia generica differt a specifica secūdu q̄ ambe stant sub nomi
nibus prime intentionis: puta quomodo differant essentia ho
minis et essentia animalis sub his nominibus homo et animal: et
intendit q̄ essentia significata per nomen genericū: puta ani
mal: et essentia significata per nomen specificū: puta homo: nō
differunt per hoc q̄ essentia significata per nomen specificū
includat aliquam determinationē: que omnino sit extra rem
significatam per nomen genericū: sed per hoc q̄ essentia per
speciem nomen importata includit actu designationē specificā
que sit per differentiam eius constitutivā: sicut homo actu in
cludit rationale: ponitur nāq̄ in eius diffinitione. Essentia ve
ro nomine generico signata cōfusa et indeterminate importat
designationem illam: sicut animal in potentia includit ratio
nale: ut dicit Porphyrius: unde animal et vniuersaliter omnia
essentia generico nō importata ut sic: totū includit q̄ includit
dit species: licet nō eodem modo. Et propterea ad posite dubi
ferentie declarationes ponit talem conclusionē: genus dicitur
tū esse speciem: quā si probat omne predicatū dicit totū esse
eius et de quo predicatur: genus predicatur de ipsa specie:
ergo natura generica: puta animal dicit totū esse speciem: ma
teriā probat per hoc: q̄ nulla pars predicatur de suo toto. Abi
adueniendū est q̄ hic sermo verus est de predicatione in recto
et directo: siue essentiali: siue denominatiua: et de parte: in eo q̄
pars: et nō de parte ut significatur per modum totius: pōt enim
pars utrobis modo significari: sicut materia significat ut pars
rei (per ly materia) significatur autē ut totū (per ly materialē)
his enim modificata cōditionib⁹ ppositio illa. s. nulla pars pre
dicatur de suo toto nullam patitur instantiā: cū enim dico: ho
mo est albus: ly albus confundit in se totum q̄ est in hominē
et similiter cum dico: homo est materialis: ly materialis con
prehendit in se implicite totum quod est homo: et sic cum dicitur
tur: homo est animal: ly animal. continet implicite totū quod
est homo: modo qui infra declarabitur. et sic probandū est q̄ es
sentia generico nomine importata includit designationē spe
cificā: extra totum enim nihil est.

Hoc autem quomodo cōtingat: videri pōt si inspicia
tur corpus scdm q̄ ponit pars aialis: et scdm q̄ ponit genus.
non enim pōt dici eo modo esse genus: quo est pars integralis.
hoc igitur nomē q̄ est corpus multipliciter accipi pōt: cor
pus enim scdm q̄ est in predicamēto substantiā dicitur ex eo q̄ hō
talē naturā: ut in eo designari possent tres dimensionēs: spe
cies aut tres dimensionēs designatū sunt corpus q̄ est in genere
q̄ritatis. Cōtingit aut in rebus q̄ hō vna perfectionē ad
vltiorē perfectionē ptingat sicut p̄ in hōie qui naturā seu
sitiuā habet et vlti⁹ intellectiua similiter etiā et sup hanc
perfectionē q̄ est hōie talē formā: et ut in ea possint tres dimen
siones designari: pōt alia perfectio addigi: ut vlti⁹ vel alia
quid hōiō. pōt ergo hoc nomē corpus re quādā designa
re q̄ habet talē formā ex qua sequitur in ipsa designabilitas
triū dimensionū cū p̄sione: ut scz ex illa forma nulla vlti⁹
r⁹ perfectio sequat⁹: si aliquid aliud supaddit sit pter signifi
cationē corporis sic dicit⁹: hoc nō corpus erit: materialis
et integralis pars aialis: q̄ sic aia erit pter id q̄ significat
tū est nomine corporis et supernemēti ipsi corpori: ita q̄ ex
ipsis duobus. s. ex aia et corpore: sicut ex partibus constituitur
animal.

De ente et essentia Caput III.

123

animal. Pōt etiā hoc nomē corpus hoc modo accipi: ut si
significet rē q̄ dā q̄ hō talē formā: ex qua possint in ea tres di
mensionēs designari: quēcūq̄ forma sit illa: siue ex ea possit
puenire alia vltior perfectio siue nō: et hoc modo corpus erit
genus aialis: q̄ i aiali nihil est accipere q̄ in corpore impli
cite nō cōtineat: non enim aia est alia ab illa forma per quam
in re illa poterant designari tres dimensionēs: ideo q̄ dice
bam q̄ corpus est q̄ habet talē formā ex qua pōt designari
tres dimensionēs in eo intelligebam quēcūq̄ forma esset
illa: siue anima esset: siue lapideitas: siue quēcūq̄ alia for
ma: et sic forma animalis implicite in corpore siue in corpo
ris forma continetur: prout corpus est genus eius.

Ad declaratiū est gen⁹ cōparari ad spēm: nō ut eius partē
sed ut totū aperire intēdit hic q̄nō resp genericiū nomē signa
tū possit utroq̄ modo accipi: ut pars scz et totum: et primo in corpore
tanq̄ notio: deinde in aiali: dicens q̄ ex quo nō pōt eodē mo
sumpta res esse pars rei et genus eiusdē (ut ostēsus est) scire de
bes q̄ hoc nomē corp⁹ accipit dupl⁹: est enim equiuocū ad corp⁹
q̄ est res predicamentū substantiā: et ad corpus q̄ est res predica
menti q̄ritatis. Corpus ut signat rem predicamēti substantiā: im
portat naturā ex qua est influere trina dimensio. Corpus vero
ut significat rem predicamentū q̄ritatis importat ipsam trina
dimensionē. Cōterū corpus q̄ significat rem predicamēti sub
stantiā: de quo nunc est sermo: accipit dupl⁹. Uno modo: ut signa
turā illam ex qua nata est fluere trina dimensio cū p̄sione
ois substantialis perfectionis vltioris. Alio modo: ut significat
illam naturā absq̄ p̄sione vltioris perfectionis substan
tialis. Causam huius et similis distinctionis assignat in litera:
ex eo q̄ res habens aliquā p̄sionē substantiāle non excludit
a se aliquā aliā vltiorē substantiāle p̄sionē: sicut hō ex eo
q̄ habet perfectionē sensitiuā nō excludit a se p̄sionē intel
lectiua: et sifr corpus ex eo q̄ hō p̄sionē corporeā nō excludit
a se p̄sionē vitalē: et sic de alijs: cū enim prior perfectio substan
tialis nō excludat secūda et tertiā: et manifestū sit etiam q̄ nō
includit eas in actu: pōt prior perfectio concipi et significari: et
cū p̄sione seu exclusionē altariū: et cū inclusionē cōfusa earū.
Ex eo nāq̄ q̄ forma nō includit alias: pōt p̄sione concipi et
significari. Ex eo vero q̄ cōiunctionē cū alijs nō excludit: pōt
cū alijs cōfusa et potētiāli inclusionē concipi et significari: vñ
natura significata p hoc nomen corpus: q̄ nō formaliter inclu
dit perfectionē vitalem: nec sensitiuā: nec intellectiua potest cū
p̄sione oim horū concipi et significari: et q̄ non excludit adu
nationem essentialē sui cum illis: ideo potest absq̄ eorū p̄sio
ne concipi et significari: ut cōfusa et determinate includens oia
illa: colligitur autem ex tertio triplex differentia inter hec: diffe
rentia enim primo in hoc: q̄ corpus primo modo dicit corporeitatē
solā: ex qua nata est fluere trina dimensio: et nulla vltior per
fectio: corpus vero scdo modo dicit formam quācūq̄ a qua sit
corporeitas: ex qua nata est fluere trina dimensio cū quacūq̄
alia p̄sione. Scdo differunt: q̄ corpus primo modo est pars
speciei eo q̄ significatū formale speciei est pter et extra signifi
catum ei⁹: sicut aia rationalis est extra corporeitatē: sunt enim in hōie
duo. perfectio. s. corporalis quā p̄sione acceptā p̄t nō includere ali
quo modo intellectualitatem: et perfectio intellectualis que est
altera pars: corpus vero scdo modo est totū respectu speciei: eo q̄
perfectio seu forma formalit⁹ importata per speciem includit in si
gnificato corpus sic accepti: sifr enim quācūq̄ formā a qua sit
perfectio corporea: et sic aia intellectiua includit in ly quacūq̄.
Tertio differunt: q̄ corpus primo modo nō est in recta linea p̄
dicamēti: sicut nec quēcūq̄ pars: corpus vero scdo modo est di
recte in predicamēto substantiā: sicut et quilibet aliud genus.

Et etiā talis est animalis habitudo ad hominē: si enim
aial notaret tū rem talē q̄ hō quādā perfectionē ut possit
sentire et moueri p principium in ipso existēs cū p̄sione
alterius perfectionis: tūc quēcūq̄ alia perfectio vltioris super
ueniret haberet se ad aial p modū partis: et nō sicut implici
te cōtēta in rōne aialis: et aial nō esset gen⁹. Is est gen⁹ fm q̄
significat rē q̄ dā: ex cui⁹ forma pōt puenire sensus et mor⁹.
quēcūq̄ sit illa forma: siue sit anima sensibilis tū: siue sit
anima sensibilis et rationalis simul.

Decorat hoc quoq̄ in hoc genere q̄ est animal: potest esse
animal accipi ut significat formā: ex qua p̄sione oriatur sensus
et motus quibus animal a nō animali discernit: ut dicitur pri
mo de anima. tex. cō. 19. Potest etiā accipi animal ut dicit for
mam quācūq̄ ex qua oriatur sensus et motus nō p̄sione: sic
est genus: primo autē modo est pars speciei: vñ hō est cōpositus
ex animal et intellectu p̄ncipio tanq̄ ex suis partib⁹ essen
tialibus accipiendo aial primo modo: sic enim extra significat⁹
eius est intellectiua natura: animal vero scdo modo est totum
respectu hois implicite includens specificas perfectiones: cū
enim sic dico: aial: dico habēs naturā sensitiuā in determinate re
linquendo: per quam formā habeat sensitiuā naturā: et sic im
plicite includuntur oēs forme specificę: habetur enim natura sen
sitiua nō nisi per formā hois: leonis vel bouis et c. ex his p̄t dif
ferentia inter essentiam genericā et specificā: ut subsunt nobis
generico et specifico prime intentionis: q̄ scilicet differunt sicut
includens implicite et includens explicitē illam.

Si igitur genus significat indeterminate id totū quod
est in specie: non enim significat tū materiā: similiter etiā diffe
rentia significat id totū quod est in specie et non tantū for
mam: et etiā diffinitio significat totū et etiā species sed viner
simode. Quia genus significat totū: ut quedā denominatio
determinans id quod est materiale in re sine determinatione
ne proprie forme: vñ genus sumitur a materia quā non sit
materia: vñ patet ex hoc q̄ corpus dicitur ex hoc q̄ habet
talē perfectionē ut possint in eo designari tres dimensionēs.
que quidē perfectio est: ut materialis se habens ad vltiorē
perfectionē. Differentia vero econuerso est: sicut quedā de
terminatio a forma determinata sumpta pter hoc q̄ de
intellectu primo sit materia determinata: ut patet cū dicitur
tur animatū scilicet illud q̄ habet animā non determinat⁹:
quid sit vtrum corpus vel aliquid aliud. unde dicit Auicē.
q̄ genus non est in differentia: sicut pars essentie eius: sed
solum sicut ens extra quidditatem siue essentiam: sicut etiā
subiectum est de intellectu passionum: et ideo genus non
predicatur de differentia per se loquendo: ut dicit Aristot.
in tertio de anima: et quarto Topicorum. nisi forte sicut sub
iectum predicatur de passione: sed diffinitio siue species cō
prehendit vtrūq̄ scilicet determinatam materiam quam
designat nomen generis: et determinatam formam quam
designat nomen differentie.

In hac tertia parte capituli pparat genus specie differentia et
diffinitio inter se quo ad puenientiā et differentia. Cōueni
re aut hec oia in hoc q̄ quodlibet eorū sifr totū q̄ est in specie.
Ad ex predictis immediate sequit⁹: si enim genus significat totū:
q̄ vere et p̄prie p̄dicat de specie: et p̄fundit in se oia ad q̄ extē
dit parti ratione differentia cum vere et proprie p̄dicet de spe
cie: et p̄fundit in se omnia ad que se extēdit ut predicabile: totū
significabit. Differentia autem duplicem ponit inter ea. Diffe
rentia primo quo ad formalia significata eorum: q̄ formale signi
ficatū generis est perfectio materialis: formale autē signifi
catū differentie est perfectio formalis: formale vero significatū
speciei est aggregatū ex vtrāq̄ p̄sione nō distinguēdo eas:
formale autem significatū diffinitionis est similiter aggregatū
ex vtrāq̄ p̄sione: sed diuidendo in singulas: verbi gratia: for
male significatū animalis est natura sensitiua que se hō ut ma
terialia ad perfectionē intellectualem que formaliter importa
tur per rationale: et p̄r perfectio intellectualis se habet ut for
malis: similiter formale significatū hominis et animalis ra
tionalis est aggregatū ex natura sensitiua et intellectuā: sed
animal rationale separatim explicat vtrūq̄: homo vero non.

Pro intellectu horū nota q̄ significatū formale nois ad
p̄s est perfectio seu forma determinata: et primo ex
plicata per illud nomen. Materialis vero est illud q̄ sub nois
significatione cadit nō primo: unde cōsiderato omni eo q̄ tam
formaliter q̄ materialiter importat per genus: specie: differen
tia: et diffinitio: dicit q̄ idem significat et q̄ cōueniunt: cōside
ratis autē formalibus eorū significatis: dicimus q̄ differunt et
q̄ nō significant idem. Sed ne vageris querendo differentiam
p̄prie. Laet.

Uide A
uicē. 5.
metap.
c. 5. per
totum.

5. meta.
c. 5. circa
eame.

inter significatiū formale speciei et diffinitiois: quia nulla est: sed in modo tamen exprimitur idem formale significatiū diffinitiois: species enim in distincte actu tamen explicat totum diffinitiois: hoc dividit in singula. ut dicitur in philosophia. textus. cō. 5. Genericiū q̄ nomē, puta aīal formāl et determinate explicat materiale hōis perfectionē. s. sensitivā: et ideo gen⁹ sumit a materia. s. meta. textus. cō. 9. dicitur vero nomē putatōnale formāl et determinate explicat formāl et perfectio nem: ideo dicitur ibidem sumi a forma. Et sicut in formali significato generis nō cadit perfectio p̄ differentia importata: q̄ indeterminate in illo includitur: ita in formali conceptu dicitur nō cadit genus eadē rōne: q̄. s. perfectio generica indeterminate cadit in noīe dicitur. Sicut enim ex eo q̄ aīal significat habēs naturā sensitivā duo sūt naturā sensitivā formāl et primo et q̄ h̄z illā indeterminate: nō. n. explicat an id sit hō vel bos sic rationale ex eo q̄ sūt h̄z rationalitātē duo significat. s. rationalitātē formāl et primo: et h̄z illā secundario indeterminate. nō. n. determinat quid sit id h̄z an homo vel aīal. et id dicitur Aut. q̄ gen⁹ non est in dicitur pars essentie eius. i. sicut pars sui formāl significat, sed est extra formale significatiū ei⁹: sicut subiectū est extra formale significatiū sue passionis. Alibi. n. purā qualitātē sūt: ut dicitur in predicamentis. Et h̄z genus nō sit de intellectu differentie tati modo. s. ut formāl significatiū p̄ illā: est tū de intellectu ei⁹: alio modo: ut subiectū. s. de intellectu passionis. Dupl̄. n. ut supra dictū est, aliqd cadit in rōne alicui⁹. Alio modo ut pars quidditatis. Alio modo ut subiectū ei⁹: quō subiectū intrat diffinitionē passionis: ut habēs. 7. meta. textus. cō. 19. et id dicitur Arist. 3. meta. textus. cō. 10. et 4. topica. c. 3. q̄ genus p̄ se non predicat de dicitur, nisi forte sicut subiectū predicat de passione. Ratio primi dicti est: q̄ genus in nullo modo dicitur per se predicatur de dicitur: non quidē in quarto, q̄ dicitur non explicat causam gēis. Nec in secundo, q̄ dicitur nō ponit in gēis diffinitione: nec etiā in primo, p̄ prius: q̄ predicata primi modi in recto q̄ p̄ prius predicant, sunt ea q̄ intrinsece in rōne cadūt, et nō ea q̄ additamentū in ea sunt homo. n. nō predicat p̄ prius de risibili in primo modo. q̄ p̄ prius ex eo q̄ ista risibile est homo. est per accidens: ut dicitur in philosophia. textus. cō. 18. Ratio secūdi est: q̄ si genus est de intellectu dicitur: sicut subiectū est de intellectu passionis. q̄s est q̄ genus predicat de differentia, sicut subiectū de passione. Quid dicitur (forte) nō dubitatis est: sed non determinantis, p̄suevit enim apud ipsos res nō decisa sub dubia verborū forma poni. Adverte q̄ licet intellectu differentie cadat genus determinate: nomen tamen diffinitiois genus illud nō explicat determinate, rationale enim non explicat animal cū rationalitate, sed habēs rationalitatem, sicut et in diffinitione risibilis cadit homo: et tamen hoc nomen risibile non explicat hominem determinate, significat enim habēs risibilitatem.

Et ex hoc patet ratio quare genus et species et differentia se habeant proportionaliter ad materiam, formā et compositum in natura: quāvis non sunt idem cum illis: q̄ nec genus est materia: sed sumitur a materia ut significans totum: nec differentia est forma, sed sumitur a forma: ut significans totum. unde dicimus hominem esse animal rationale, et non ex animali et rationali, sicut dicimus eum esse ex corpore et anima. Ex corpore enim et anima dicitur esse homo: sicut ex duabus rebus quedam tertia res constituta que neutra illarum est, homo enim nec est anima nec corpus, sed si homo aliquo modo ex animali et rationali dicitur esse, non erit sicut res tertia ex duabus rebus, sed sicut intellectus tertius ex duobus intellectibus. Intellectus enim animalis est sine determinatione forme specialis naturam exprimens rei: ex eo quod est materiale respectu ultimae perfectionis. Intellectus autem huius differentie rationalis consistit in determinatione forme specialis, ex quibus duobus intellectibus constituitur intellectus speciei vel diffinitionis: et ideo sicut res constituta ex aliquibus non recipit predicationem earum rerum ex quibus constituitur: ita nec intellectus recipit predicationem eorum intellectuum ex quibus constituitur, non enim dicimus quod diffinitio sit genus vel differentia.

Corollarie concludit secundam differentiam inter genus et speciem et differentiam: quia, s. genus proportionaliter se habet ad materiam et

pars compositi, et nō significat ipsam differentiam proportionaliter se habet ad formā et nō significat ipsam, species proportionaliter se habet ad compositum ex materia et forma: et ut sic non significat compositum ex materia et forma, sed aliquid compositens genus et differentiam. In assignatione huius differentie sicut quodlibet mebrum ponuntur due particule, puta in primo mebro prima particula est q̄ genus proportionaliter se habet ad materiam, secundum vero est q̄ genus nō significat materiam, similiter in secundo et tertio mebris. Prima particula omni sequitur ex supradictis. Si enim perfectio generica que formaliter importat per genus est materialis respectu perfectionis differentialis q̄ formaliter importatur per differentiam: opz q̄ sicut se habet materia respectu forme in composito naturali, puta forte: ita genus respectu differentie in composito rationali: scz specie. ut sicut materia est potēialis et perficitur ac specificatur per formā: sic generica perfectio est potēialis perfectibilis et specificabilis per differentiam. Secunda vero particula (licet sequatur etiam ex supradictis) q̄ ex eo q̄ gen⁹ differentia et species significat totū: sequitur immediate q̄ genus nō significat materiam: q̄ materia nō est totum: et q̄ differentia nō significat formam: quia forma nō est totum: et q̄ species ut sic nō dicitur compositum ex materia et forma: eo q̄ partes eius ut sic nō sunt materia et forma, sed genus et differentia. Attamen. s. thō. probat eam tali ratione: materia et forma sunt partes sui totū, sicut due res tertie rei: genus et differentia nō sunt partes sui totū, scilicet speciei, ut due res tertie rei, ergo genus et differentia nō sunt materia et forma speciei. Maior patet ex se, homo enim est alia res a materia sua et alia a sua forma. Nec est cure modo utrum sit res distincta realiter vel sūm rationem ab illis duabus coniunctis, sufficit enim nobis q̄ sit tertia res realiter distincta a qualibet parte. Minor vero declaratur hoc modo, si genus et differentia componderent speciem ut due res tertie: tunc homo esset compositus ex animali et rationali, hoc est falsum, ergo a destructione consequentis genus et differentia non componunt speciem ut due res tertie: quod erat probandum: consequentia patet ex se, falsitas vero consequentis probatur: ex eo q̄ nulla pars predicatur de suo toto, ut supra dictum est, habetur quarto topicorum cap. 11. animal autem predicatur de homine: similiter rationale, dicimus enim quod homo est animal et quod est rationalis.

Advertendum Est q̄. s. thō. in textu explanando maiorem exemplariter dicit: q̄ homo dicitur esse ex anima et corpore, sicut ex duabus rebus tertie res. Circa que verba dubitatur quomodo hoc sit verū, eius doctrinam sustinendo, ponentis vnicam formā substantialem in composito, quecumq̄ enim sunt idem realiter non constituunt aliquid, ut due res tertiam, perfectio autem corporis et anima sunt idem realiter si vnicā forma ponitur, quomodo ergo cōstituent hominem ut due res tertie. Hanc dubitationem propter eius magnā difficultatem diversimode solvunt. Quidam dicunt corpus et anima non sunt sūm rem partes hominis sed sūm rationem tamen: licet enim anima sit vere pars, corpus autem sūm rem est totum, dicit enim compositum ex materia et forma que est anima: ideo non est compositus ex anima et corpore tanq̄ ex duabus partibus sūm rem, sed sūm rationem, sed bene est compositus ex eis tanq̄ ex duabus rebus: eo modo quo totus et pars sunt due res: ut tertia res sūm rationem distinctam ab altera, s. corpore: et sūm rem ab altera scz anima. Alij dicunt et in idem redit: quod homo est compositus ex anima et corpore, sicut ex causa formali, et eo cuius est causa formalis. Diversi enim res sunt secundum Avicē. causa formalis, et id cuius est causa formalis: sicut lucidū est compositum ex luce et lucido, unde et isti dicunt q̄ est compositus homo ex duabus rebus, s. ex toto et parte: sed non ex duabus partibus sūm rem. Alij dicunt q̄ locutio ista est intelligenda per synecdochen, homo est compositus ex anima et corpore ratione sue partis, s. materie. Alij autē pro nunc videtur dicendū q̄ homo est compositus ex anima et corpore, nō solum tanq̄ ex duabus rebus tertie res: sed tanq̄ ex duabus partibus sūm rem totum: accipiendo corpus non ut est genus, sed ut significat partem: et accipiendo animā precise, ut diffinitur secūdo de anima. Significat autē corpus sic acceptum compositum ex materia et perfectione corporis precise, anima vero perfectionē vitalem precise. Probatur intentum sic, corpus differt realiter ab anima: et non ut totum a parte, ergo ut pars a parte, probatur media: q̄ totum confuse saltem includit partem, corpus autē sic acceptū excludit animā: unde in diffinitione anime ponitur corpus ut subiectū deferens animā: ut ibi dicitur

cit san. thō. Prima propositio est ex se evidens et ab omnibus concessa, p̄na autem ex sufficienti divisione robur trahit: oportet enim vel ut totum a parte, vel ut pars a parte: corpus realiter differt ab anima, si realiter differt: homo igitur est compositus ex corpore et anima tanq̄ ex partibus realiter distinctis, quod erat intentū. Et adverte q̄ corpus pars cui imponitur corporeitas tem precise extra ipsum est identitas perfectionis corporis: ad animā seu perfectionem vitalem: accidit enim accidente extra neq̄ componi precise q̄ eius perfectio sit idem cum anima: per se enim preiudicat animā: et ideo per se loquendo subtiliter dictū est hominem compositum realiter ex anima et corpore. Unde sūm hoc ad obiectionem deductam, dic q̄ licet perfectio corporis seu forma corporeitatis sit eadē realiter anime: corpus tamē aliud est realiter ab anima, et ipsa perfectio corporis per se loquendo non est eadē realiter ipsi anime, imo ipsam excludit precise accepta: et ideo corpus et anima cum precisione per se loquendo realiter partes ipsius hominis cōceditur esse. Huius responsio: ni lauent verba text. ubi assignatur pro causa dicti precise anime a significato corporis. Quod diximus de corpore et anima respectu animalis dicere poteris de animali et anima intellectiva respectu hominis: de corpore et forma lapidis respectu lapidis: et sic de alijs semper accipiendo terminos precise p̄ partibus, licet non consuetū sit dici inanimata composita ex corpore et forma specifica sicut animata ex anima et corpore, p̄pter latentē differentiam inter corporeitatem et formā inanimatorum: et etiam q̄ forma animatoz elevari positum ad hoc q̄ moveat seipsum oportuit in ipso distinguere partem moventē et partem motā: animā, s. corpus: q̄ non inveniuntur in formis inanimatorum.

Adverte Secundo q̄ san. thō. ad clarificandam minorem dicit q̄ homo non est ex animali et rationali: sicut ex duabus rebus tertie res: sed sicut intellectus tertius ex duobus intellectibus. Et sciendū q̄ genus, species et differentia possunt accipi tripliciter. Primo modo pro re significata per nomen genericū, specificū, et differentiale prime intentionis. Secundo modo pro conceptu formali talium nominum. Tertio modo pro re significata per eorum nomina secundum intentionis: verbi gratia, animal, homo, et rationale possunt accipi primo pro re significata per hec nomina: secundum pro conceptibus eorum formalibus: tertio pro relationibus generis speciei et differentie: primo modo nec species nec diffinitio est composita ex genere et differentia eo q̄ res significata per speciem et diffinitionem est eadē realiter cum re significata p̄ genus et differentia: et idem enim non componitur ex seipso. Tertio modo similiter nec species nec diffinitio est composita ex genere et differentia eo q̄ relatio speciei relative apponitur relationi generis (ut dicitur a Porphyrio). Nullum autem correlatiū componitur ex suo correlato: et vniuersaliter non apparet quomodo relatio possit componi ex alijs relationibus: vñ sicut relatio quā significat hic nomen propositio non est composita ex relatione p̄dicari ad subiectū: sed est relatio attributa ab intellectu ipsi cōpleto ex predicato et subiecto: ita relatio diffinitionis est relatio attributa tali formato conceptui in prima operatione intellectus explicanti distincte genus et differentiam. Secundo vero modo tam species q̄ diffinitio est composita ex genere et differentia: conceptus enim formalis speciei integratur ex conceptu formali generis et conceptu formali differentie tanq̄ ex duabus partibus: verbi gratia, conceptus formalis hominis est aggregatum quid ex conceptu formali animalis et conceptu formali rationalis. Quod ex supradictis sic deducitur: ex eo enim q̄ ostendimus genus et differentiam et speciem differere in significato formali liquet q̄ conceptus formalis animalis est conceptus perfectionis sensitivæ: et conceptus formalis rationalis est conceptus perfectionis intellectivæ: et conceptus formalis hominis est conceptus utranq̄ perfectionem complexus ex illis tanq̄ conceptus tertius illoz adunatione formatus: et sic homo est ex animali et rationali tanq̄ intellectus tertius ex duobus intellectibus: id est tanq̄ conceptus tertius ex duobus conceptibus, et non tanquam res ex duabus rebus: et q̄ nulla pars ut pars predicatur in recto de suo toto: ideo intellectus sive conceptus formalis animalis nō predicatur in recto de intellectu id est conceptu formali hominis. Ista enim est falsa: conceptus formalis hominis est conceptus formalis animalis: quia conceptus formalis hominis aggregat totū ex intellectu et sensitiva perfectionis coniunctū: conceptus vero formalis animalis nō nisi partem, scilicet perfectionem sensitivam dicitur (licet ut supra dictū est sūm conceptū seu significatum

materiale et formale simul totum dicat) homo ergo sūm suoz formalium intellectuum seu conceptū acceptus non est animal neq̄ rationale: sed ex animali et rationali. Et sicut dictum est de homine qui est species, ita dicito de animali q̄ est diffinitio: aīal enim rationale sūm suoz formalem conceptum, non est animal neq̄ rationale, sed ex animali et rationali: differt namq̄ formalis conceptus animalis rationalis a conceptu formali animalis, et a conceptu rationalis sicut totum a partibus.

Hoc autem scilicet speciei et diffinitionis compositum ex conceptibus formalibus generis et differentie potest dupliciter intelligi, uno modo de conceptu mentali, alio modo de conceptu obiectali formali sumpto. Si primo modo adhuc dupliciter intelligi potest. Uno modo de conceptu mentali sūm esse subiectivū seu sūm id q̄ est. Alio modo de illo sūm esse representativū: conceptus mentalis speciei sūm id quod est non ē compositus ex conceptibus mentalibus generis et differentie sūm id quod sunt, eo q̄ oēs sunt qualitates simplices, nec possunt representari in plures partes componentes. Non enim est imaginandum cū intellectus format conceptum diffinitionis hōis scilicet animal rationale q̄ format plures conceptus, sed vñ unū tantū: qui est quedā simplex qualitas, distincte singulas representantē, sicut et in re extra: res distincta est habēs rem generis et differentie absq̄ compositione reali: unde hoc primo modo dictū nostrū nō est verū: conceptus vero mentalis speciei sūm esse representativū formaliter acceptus est compositus ex conceptibus mentalibus generis et differentie sūm esse representativū formaliter acceptus sicut idolum representans totū ex idolis partium: homo enim in mente representat aggregatū ex perfectione sensitiva et intellectiva: animal vero in mente formaliter nō representat nisi perfectionē sensitivā: rationale autē non nisi intellectivā: unde hoc modo verificatur dictū nostrum. Conceptus autē obiectalis speciei formaliter sumptus cū nihil aliud sit q̄ significatiū formale conceptus mentalis eiusdē est compositus sūm rationē ex conceptibus obiectalibus generis et differentie formaliter acceptis: sicut significatiū formale speciei est compositus sūm rationē ex significatis formalibus generis et differentie, ut supra ostensum est, unde homo acceptus ut est obiect⁹ conceptus mentalis, suo, s. specifico non est aīal neq̄ rationale: sed ex animali et rationali: accipiendo etiā animal et rationale sūm q̄ obiecta sunt suis mentalibus conceptibus: ut ostēdit falsitas huius propositionis, obiectū formale specificum est obiectum formale genericum siue differentiale: videtur enim homo ut sic aggregatum ex perfectione sensitiva et intellectiva: animal vero ut sic non nisi vñam partem aggregatū scz sensitivā naturam, rationale, ut sic non nisi alterā partem scz intellectivā perfectionem manifestam est autem q̄ aggregatum non est aliquid aggregatum: unde et hoc modo dictum nostrum veritatem continet: et est maxime ad propositum. Et sic animal quo ad rem importatam nec est pars nec totum respectu hominis et animalis rationalis quo ad significatiū vero materiale et formale simul est totū: quo ad significatiū formale autē est pars tam obiectaliter q̄ representativū sumptus, vñ cū dico homo est animal rationale, si res ipsa solum attendat, nec partis nec totū ratio saluabilis: hoc res ipsa sic significata, s. implicite includens inferiora inspicitur, totius rationē h̄z aut res ipsa sic significata attendatur, sūm id q̄ explicite includit ut sic: partis rationē sortitur p̄pter q̄ animal ponit in diffinitione hominis, ut res: res est de re predicatur ut totū, q̄ predicat in recto, et ut pars q̄ addit differentia q̄ aliud explicat et c. Quid supra diximus de specie dicto de diffinitione: servato semper eo q̄ dicitur in philosophia. textus. cō. 5. q̄ diffinitio dividit in singula: non aut species. Nec fallaris nostra dicta in hac materia legēs et sup̄na (q̄ supra) nec conceptum formalem conceptū mentale distinctum extra obiectalem acceptimus: in hac materia vero per intellectum seu conceptum formalem tam mentale conceptū q̄ obiectalem formaliter sumptum intelligi volumus.

Quamvis autem genus significet totam essentiam speciei: non tamen oportet ut diversarum specierum, quarum est idem genus, sit vna essentia: quia vnitates generis ex ipsa indeterminatione vel indifferētia p̄cedit: non autē ita q̄ id quod significatur per genus, sit vna natura numero in diversis speciebus cui superueniat res alia q̄ sit differentia determinans ipsum: sicut forma determinat materiā que est vna numero: sed quia genus significat quandam formam, tam

De ente et essentia Caput III.

men non determinate hanc vel illam quam determinate differentiā exprimit que non est alia q̄ illa que indeterminate significabatur per genus: ideo dicit cōmentator in xi. metaph. q̄ materia prima dicitur vna per remotionē omniū formarū, sed genus dicitur vnum per cōitatem forme signate, vnde patet q̄ per additionē in differentie remota illa in determinatione que erat causa unitatis generis remanent species diuerse per essentiam.

In quarta parte capituli huius intendit excludere talem obiectionē. Quicunq̄ habet vnum genus habet vna essentia, diuerse species habent vnum genus: ergo diuerse species habent vnam essentiam, q̄ est falsum: q̄ species differunt essentialiter. maior probat ex eo q̄ genus fm̄ predicta dicit totā essentia specierum. Et licet ista obiectione solui possit dicēdo q̄ species habent eandem essentia generice, nō tamen specificē, q̄ tū argumentū altiorē difficultatē petit, ex altiori principio respondere oportuit. Inducta est em̄ hec obiectione ad concludendum diuersas species habere eandē essentia simpliciter: nō generice, vt patet ex medio assumpto sic arguendo, ea quorum tota essentia est vna habent eandem essentia simpliciter: diuersas species eiusdem generis habent eandem essentia simpliciter, minor ptz ex eo q̄ genus dicit totam essentiam specierum, et vnum in eis. Ad huius obiectionis exclusionē declarat quomodo genus est vnum et inquit talem distinctionem: aliquid significat vnum dupliciter. Vno modo per positionem vnius de terminare rei significare. Alio modo per indifferentiam seu in determinationem plurium rerum importatarum. primo modo genus non significat vnum, sed secundo modo. illud enim primo modo significat vnum, cuius significatum fm̄ se acceptum est vna aliqua natura, et determinata, sicut homo significat humanitatem, que est certa et determinata natura, scilicet humana. Illud autē q̄ significat vnum secundo modo habet significatum nō aliquā determinatā naturā, sed plures naturas indeterminate: sicut animal significans perfectionē seu naturā sensitua nō significat aliquā certā et determinatā naturā siue formā nullo em̄ est in vniuerso forma que sit anima sensitua, sed quelibet est vel bouina, vel leonina, vel humana etc. vnde dicitur. 7. phis. tex. cō. 31. q̄ iuxta genus latent multa. 2. 10. meta. tex. cō. 24. q̄ natura generis diuersa est in speciebus. 2. 1. de anima. tex. cō. quod ratio animalis fm̄ vnum quodq̄ animal est altera. est igitur genus vnum secundo modo. vnde ad formam rationis dicitur secundum premisam distinctionem quod quoniam est tota essentia vna primo modo, eorum est essentia eadem simpliciter non autem quorum tota essentia est vna secundo modo: sicut est in proposito. specierum enim totam essentiam non adiunt genus nisi unitate indeterminationis.

Aduertendum. Autem est in litera appositā fuisse se differentia inter unitatem generis et unitatem materie prime ad maiore predicto. euidētia: quā etiam dicitur ponit Lōmen. 12. metaph. Lōmen. 14. vbi nota q̄ de materia ptingit loqui dupliciter. Vno modo vt est q̄dā totū vltē respiciēs hāc materiā vel illā vt partes subiectiuas: et sic de ipsa modo nō est sermo. idē em̄ est iudiciū de eius unitate et de unitate cuiusq̄ vniuersalis. Alio modo contingit loqui de ea solitarie sumpta fm̄ se: nō put est vltis aut particularis: neq̄ prout est in hac specie vel illa: et sic de ea loquitur Lōmen. ibi. 2. 3. Ph. hic. Differunt ergo unitas materie sic accepta et unitas gāis in hoc: q̄ unitas materie est unitas numeralis fundata. s. determinatā rem unitas vero generica est unitas nō numeralis sed indeterminationis fundata. s. diuersas naturas indeterminate. Cum autē audis unitatē materie prime esse unitatē numeralē intellige negatiue nō positue. Dicit em̄ aliquid vni numero duplī: positue scilicet et negatiue. illud est vni numero positue q̄d est vni per positionē proprietatis seu differentie numeralis: sicut for. et hoc mō materia prima fm̄ se nō est vna numero: q̄ nullā proprietatē indiuiduale includit. Illud est vni numero negatiue q̄d vltē cum nō sit, est nō plura numero. hoc autē est illud q̄d nullū distinctum includit in se: vñ pluralitatē et numerū hēre queat: et hoc mō materia prima fm̄ se vna numero: et talis unitas numeralis fundat. s. determinatā entitatē: illā. f. q̄ em̄: q̄ nullū distinctum includit cū ab oī denudata sit actu cui est distinguere: et ideo dicit Lō. q̄ mate

ria est vna per remotionē oīm formarum: q̄ unitatem suā negatiue habet: ex hoc q̄ nō habet distinctiuas formas. Genus autē non esse vni numero: neq̄ positue: neq̄ negatiue ppter loquēdo ex eo ptz: q̄ unitas numeralis taz positue q̄ negatiue fundat. s. certā et determinatā rem: q̄d in genere nō inuenitur. dicit. n. genus plures naturas et res ex quibus numerari pōt. Sed et q̄ genus sit vni unitate indeterminationis: ex eo ptz q̄ nature plures per genus importare nō adiunt. in eius signatione: nisi ppter hoc q̄ in determinate significat eas animal. n. ideo adiunt in se equum. bouem. leonem etc. q̄ nō determinate explicat quis eorū sit habēs perfectionem sensitua. et ideo dicit Lōmen. ibi. q̄ genus est vnum per cōmunitatem forme signate. et ex eo q̄ cōmuniter et nō determinate formas significat. vnde et patet quomodo proposito. s. Vbi. deseruit inducta auctoritas. si enim materia et genus in hoc differunt q̄ materie unitas est per negationem formarū supra entitatē determinatā fundatā: et genus non est vnum nisi ppter hoc q̄ significat communiter plura. consequens est quod genus nō sit vnum nisi ex indeterminatione: quod erat positum.

Et q̄ vt dictum est, natura speciei est indeterminata respectu indiuidui: sicut natura generis respectu speciei, inde est q̄ sicut id quod est genus prout predicatur de specie implicite in sua significatione, quāuis indistincte totum id q̄d determinat est in inspecifica id quod est species scdm̄ quod predicatur de indiuiduo: oportet q̄d significet totum quod essentialiter est in indiuiduo: licet indistincte: et hoc modo essentia speciei significat nomine hominis, vnde homo de se ipso predicatur. Si autē significatur natura speciei cum precisione materie signate: que est principium indiuiduationis: sic se habebit per modum partis: et hoc modo significat nomen humanitatis: humanitas enim significat id vnde homo est homo. et materia autem signata non est illud: vnde homo est homo. et ita nullo modo continetur in fer illa ex quibus homo habet q̄ sit homo. cum igitur humanitas in suo intellectu includat tantum ea ex quib⁹ homo habet q̄ sit homo. patet quod a significatione eius excluditur vel prescinditur materia determinata vel signata. Et quia pars nō predicatur de toto, inde est q̄ humanitas nec de homine: nec de se ipso predicatur. vnde dicit Aui. q̄ quidditas compositi nō est ipsum compositum cuius est quidditas, quāuis etiā ipsa quidditas sit cōposita: sicut humanitas licet sit composita: non tū est homo. imo oportet quod sit recepta in aliquo q̄d est materia signata. Sed q̄ vt dictum est, designatio speciei respectu generis est per formas: designatio autem indiuidui respectu speciei est per materiam: ideo oportet vt nomē significas id vnde natura generis sumitur cum precisione forme determinate perficientis speciem significet partem materialem totius: sicut corpus est pars materialis hoīs: nomē autē significans id vñ sumitur natura speciei cū precisione materie designate significat partē formale: et ideo humanitas significat vt forma q̄dam. Et dicit q̄ est forma totius: non q̄d quasi superaddita partibus essentialibus materie et forme: sicut forma domus superaddit partibus integralib⁹ eius. sed magis est forma que est totū. s. formā cōpletctā: materia: cū p̄sione tū cor per que materia est nata designari. Sic ergo patet q̄ essentia hoīs significat hoc nomē ho. et hoc noīe humanitas: sed diuersimode vt dictū est: q̄ nomē ho significat eā vt totū inquantū. s. nō pretēdit designationē materie: s. implicite ptingit eā: et indistincte sicut dictū est q̄ gen⁹ ptingit dīā. et itō predicat hoc nomē ho de indiuiduis: et hoc nomē humanitas significat eā vt pte: nec ptingit in sua significatione nisi id q̄d est hoīs inquantū ho: et pcedit oīm designationē materie: vñ de indiuiduis hoīs nō predicare. et propter hoc

De ente et essentia Caput III.

125

quandoq̄ hoc nomen essentia inuenitur predicatum de re: dicitur enim sortis essentia quedam et quandoq̄ negatur: sicut dicimus q̄ essentia sortis non est sortes.

In hac quinta et vltima parte huius capituli cōparat essentia specificā ad indiuiduū fm̄ totalitatē partialitatē predicatā itatem et formalitatē. Ad quoniam euidentiā aduertendum est q̄ sicut supra de essentia generica dictū est q̄ potest significari per modum totius et per modū partis: ita nunc dicitur q̄ essentia specifica potest accipi vt significata nomine prime intentionis per modum totius et p̄ modū partis. Per modū quidem totius sicut essentia humana significatur p̄ ly homo: per modū vero partis sicut illamē significatur per ly humanitas. Differt autem ipsa a se altero modo significata in hoc q̄ significata per modum totius implicite includit indiuidua: significata vero per modum partis excludit illa a sui significatione. Quod sic declaratur exemplariter. homo cum significet habens naturā humanā implicite includit sub ly habens, omnia indiuidua humana: habens enim naturā humanā est quodcunq̄ indiuiduum humanū: humanitas autem cum significet quo homo est homo: omne aliud ab humanitate excludit a ly quo: nullo enim aliud ab humanitate est quo homo est homo: et ideo cum principia indiuiduantia sint aliud ab humanitate, vt supra dictum est, sequitur q̄ humanitas excludit principia indiuiduantia a sui significatione: et consequenter indiuidua q̄ sine indiuiduatione intelligibilia non sunt: sicut nec species absq̄ differentia intelligi pōt, et cū pars vt pars nō predicatur de suo toto: omne autem predicatum in recto habet rationem totius, ideo essentia primo modo, id est per modum totius significata de indiuiduis in recto predicatur: significata vero per modum partis nequaquam, et propter hoc illa est vera, sortes est homo, illa autem falsa, proprie loquendo, for. est humanitas (vt Aui. testatur) et sic iam patet proportio essentie specificæ ad indiuiduum secundum tria, scilicet totalitatem, partialitatem, et predicabilitatem. Quo ad formalitatem vero declaratur appositā differentia inter essentiam genericam per modum partis significatam respectu speciei, et essentiam specificā per modum partis significatam respectu indiuidui. Differunt em̄ in hoc q̄ illa est pars materialis speciei, illa vero est pars formalis indiuidui. Et ratio est, q̄ illa scilicet essentia generica comparatur ad alteram partem speciei vt materia ad formas et perfectibile ad suam perfectionē, cum designatio seu determinatio generis ad speciem fiat per differentiam, que sumitur a specifica forma que perficit et complet perfectionem genericā: illa vero scilicet specifica essentia comparatur ad alterā partem indiuidui: vt forma ad materiam, et perfectio ad perfectibile: cum designatio seu determinatio speciei ad indiuidua fiat per materiam signatam quam imperfectiorē esse specifica forma, qua essentia specifica sumitur, et constat: ideo animalitas est pars materialis hominis, humanitas vero est pars formalis sortis: et dicitur q̄ est forma totius non quasi superaddita etc.

Ad euidentiā horum verborum est notandum q̄ forma totius et forma partis, vt in scdo cap. visum fuit, differunt realiter: nō sicut vna forma differt ab alia forma, puta albedo a dulcedine: s. sicut totū et pars et ideo dicit hic q̄ forma totius nō est quasi superaddita partibus. i. nō est forma addita materie et forme, sicut forma domus est forma addita lignis lapidibus cemento et ceteris partibus: sed magis est forma que est totū. i. ipsum cōpositum resultans ex partibus. Quod cū per modū partis formalis significat: forma totius appellatur, eo q̄ totius est cōplete certitatum et distinctum sermonis epilogus per se patens est.

Vbi quid significetur nomine essentie in substantiis compositis: videndum est quomodo se habeat ad rationem generis speciei et differentie, quia autem cui cōuenit ratio generis speciei vel differentie, predicatur de hoc singulari signato, impossibile est q̄ ratio generis vel speciei vel differentie cōueniat essentie fm̄ q̄ per modum partis significatur vt nomine humanitatis vel animalitatis, et ideo dicit Aui. q̄ rationalitas non est differentia, sed differentie principium, et eadē ratione humanitas non est species, nec animalitas genus.

In hoc Quarto cap. intendens determinare q̄dō essentia substantiarū ppositarū se habeat ad intentiones logicas. s. genus specie dīam: quatuor facit: primo sex cōclusiones determinat intentionē: scdo excludit quēdā Auer. errorē. tertio excludit quādam aliā obiectionē: quarto rīdet quidā tacite obiectionē. Pro intellectu prime partis notāde sunt due distinctiones. Prima est ista. Natura seu essentia subie cōposito pōt tripliciter accipi: primo vt significata p̄ modū partis: scdo vt p̄ se existens separata a singularib⁹: tertio vt significata p̄ modū totius. Scda distinctio q̄ est subdiuisio tertij mēbri est ista: natura substantie cōposite significata per modum totius pōt accipi tripliciter: primo fm̄ se, scdo fm̄ esse q̄ habet in singularib⁹: tertio fm̄ esse q̄ habet in intellectu. His prelibatis: scias q̄ fm̄ singula membra harum diuisionū ponit singulas cōclusiones: fm̄ prima quidē duo mēbra vtriusq̄ diuisionis ponit quatuor negatiuas: fm̄ vero vltima vtriusq̄ ponit duas affirmatiuas, ita q̄ fm̄ q̄libet diuisionē primo ponit duas negatiuas, deinde tertiā affirmatiuā: et sic sunt sex cōclusiones. Prima ergo cōclusio negatiua est, essentia substantie cōposite significata p̄ modū partis sicut aialitas humanitas rōnalitas non est genus neq̄ spēs neq̄ dīa: quā pbat sic, tam genus q̄ spēs q̄ dīa predicat in recto de hoc particulari supposito, puta sorte, essentia subie cōposite significata p̄ modū partis nō predicat in recto de hoc particulari supposito: ergo essentia taliter significata nō est genus, nec species, nec dīa: oēs propositiones patent ex precedenti cap. et ideo dicit Aui. q̄ rōnalitas que sige per modum partis nō est differentia, sed principium differentie: et sicut aialitas non est genus: sed generis principium: et humanitas nō est species sed speciei principium sicut albedo est principium albi, et pars est principium eius cuius est pars.

Similiter etiam non potest dici quod ratio generis speciei differentie cōueniat essentie secundum q̄ est quedam res existens extra singularia: vt Platonici ponebant: quia sic genus et species non predicarentur de hoc indiuiduo: non enim potest dici quod sortes sit hoc: quod ab eo separatum est. Nec separatim illud proficit in cognitione huius singularis signati.

Hic ponitur scda cōclusio negatiua essentie subie cōposite p̄ se nō in singularib⁹ exis nō est spēs siue genus. Et pbat eā duplici rōne. Primo sic, gen⁹ seu spēs predicat de hoc particulari essentia per se subiectis nō in singularibus nō predicatur de hoc particulari: ergo essentia per se subiectis nō in singularib⁹ non est genus seu spēs, maior patet, minor probat sic, subiectū est id quod in recto de eo predicat: sortes non est homo separatus: ergo sortes nō est subiectū respectu hoīs separati: ergo ho separatus nō predicat de sorte: q̄ erat assumptū in minore. Secundo, genus seu spēs est id quod indiuidua cognoscuntur: essentia per se subiectis nō in singularibus nō est id quod indiuidua cognoscunt: ergo essentia per se subiectis nō est genus neq̄ spēs: maior ptz, ex eo q̄ vñ quodq̄ per suū genus specie differētia cognoscit. Minor vero ex eo q̄ vñ quodq̄ cognoscitur quidditatiue per id quod est in eo: et non per id quod non est in eo.

Et ideo relinquitur q̄ ratio generis vel speciei vel differentie cōueniat essentie fm̄ q̄ significat per modum totius vt nomine hominis vel animalis prout implicite et indistincte continet totum hoc quod in indiuiduo est.

Hic ponit tertia cōclusio affirmatiua: essentia substantie cōposite significata per modū totius est spēs genus vel dīa etc. pbat sic, gen⁹ spēs seu differentia substantia liter cōtinet et implicite totum q̄ est in indiuiduis, essentia substantie cōposite nō nisi significata per modū totius cōtinet implicite totū esse indiuiduū: ergo essentia substantie cōposite significata per modum totius est genus vel species vel differentia. Propositiones oēs ex precedenti cap. patent: vbi diximus genus specie differētia cōuenire in hoc q̄ significant totum quod est in inferioribus: et sua abstracta excludere ea que sunt in inferioribus: est igitur animal genus homo species rationale differentia.

Natura autem vel essentia sic accepta potest dupliciter considerari. Vno modo secundum naturam et rationē priam: et hec est absoluta consideratio ipsius: et hoc modo nihil est verum de ea dicere, nisi q̄ cōueniat sibi fm̄ q̄ huiusmodi. Vnde quicquid aliorum sibi attribuitur falsa opusc. Latet. 22. 14

est attributio, verbi gratia, homini in eo quod est homo. Quenit rationale et alia et alia que in eius diffinitione cadunt. Alibi vero vel nigrum vel quodcumque huiusmodi quod non est de ratione humanitatis, non conuenit homini in eo quod est homo. Ideo si querat utrum ista natura possit dici una vel plures, neutrum concedendum est: quod utrumque est extra intellectum humanitatis et utrumque potest sibi accidere. Si enim pluralitas esset de ratione eius nunquam posset esse vnica: tamen vna sit finis quod est in se. Si si vnitas esset de intellectu et ratione eius, tunc esset vna et eadem natura sortis et platonis, nec posset in pluribus pluralitari. Alio modo considerat finem quod habet in se in hoc vel in illo: sic de ipsa predicat aliquid per accens ratione eius in quo esset dicitur quod homo est albus: quod sortis est albus, quod homini non conueniat in eo quod est homo. Nec autem natura habet duplex esse: vnum in singularibus, aliud in anima et finem utrumque consequuntur accidentia dicta natura: et sic in singularibus habet multiplex esse secundum diuersitatem singularium: et tamen ipsi nature finem propriam considerationem seorsum absolute, nullum istorum esse debet. falsum enim est dicere quod natura hominis inquantum homini habeat esse in hoc singulari, si enim esse in hoc singulari conueniret homini inquantum est homo, non esset vnus extra hoc singulare. similiter si conueniret homini inquantum est homo non esse in singulari, nunquam esset in eo. Sed verum est dicere quod homo inquantum est homo non habet esse in hoc singulari vel in illo, potest ergo quod natura hominis absolute considerata abstracta a quolibet esse, ita quod non fiat precisio alicuius eorum et hec natura sic considerata, est que predicatur de omnibus indiuiduis.

¶ Hic ante quod ponat quarta conclusio inchoatur secunda diuisio supra posita, cuius terminos oportet declarari ad intellectum conclusionis. ¶ Natura per modum totius significata, finis natura seu ratione propria, vel finis se, idem sunt quod natura considerata finem eas conditiones siue ea predicata que conueniunt sibi ex sua diffinitione, seu in primo modo dicendi per se. ¶ Natura vero finis esse in singularibus idem sonat quod natura considerata finem eas conditiones siue finem ea predicata que conueniunt sibi ex hoc quod in singulari vel in singularibus esse habet. ¶ Natura autem finis esse in intellectu idem sonat quod natura considerata finem eas conditiones siue illa predicata que conueniunt sibi ex hoc quod habet esse in intellectu. Differunt autem quadrupliciter ut ex terra colligitur, conditiones conuenientes nature finem has diuersas acceptiones: eo quod conditiones debite nature finem se sumptae sunt predicata essentialia. hoc enim finis se non est nisi aial rationale: conditiones vero debite nature finem se modis sunt predicata denotatiua. h. n. non est res illa quod conuenit ei ex esse in singularibus: sed ab ea denominat. non enim hoc est albedo quod conuenit ei ex hoc quod est in sorte: sed ab ea denominat albus. Si si homo non est res illa quod conuenit ei esse in intellectu: puta relatio vniuersalitatis aut specietatis denotat ab ea vniuersalis: et spes. Et hic duo vltima membra in hoc conueniunt quod attendunt penes predicata denominatiua: differunt tamen quod predicata denominatiua que conueniunt nature finem esse in singularibus aliquid ponit reale supra ipsam sicut album addit supra hominem naturam albedinis: que est ens reale. predicata vero denominatiua que conueniunt rei finem esse in intellectu nihil ponit reale supra naturam ipsam: sed denominationem negatiua aut relatiua finem aliquam relationem rationis. Cum. n. dico, homo est species ly. species, nihil reale addit supra hominem, sed sola relationem rationis qua respicit suum genus. species. n. generis est species. ¶ Secundo differunt istius diuisionis posite membra in hoc quod natura absolute sumpta nec est vna numero: nec plures numero. si. n. esset vna numero non posset reperiri in pluribus numero: quod patet esse falsum: eo quod natura humana est in sorte et platonis, consequentia probat sic. natura finis se est vna numero. ergo non potest esse distincta numero. ergo non potest reperiri in pluribus numero: quod erat intentum. Prima consequentia habet ex eo est clara: quod impossibile est alicui conuenire oppositum eius quod conuenit ei finem se: sicut impossibile est homini conuenire irrationale, distinctio autem numeralis est opposita unitati numerali.

¶ Ideo si natura finis se habet unitatem numerali nunquam habere potest distinctionem numerali. Similiter probatur quod natura finis se non sit plures numero: sequeretur enim naturam humanam non esse in sorte: quod non posset habere unitatem numerali: ex quo vendicaret sibi finem se distinctionem numerali. Natura autem finis se esse in singularibus unitatem et distinctionem numerali sortitur: preterea namque homo est vnus numero: quod sortis est vnus numero: et propterea hoc est distinctus numero in pluribus: quod sortis et plato sunt distincti numero. ¶ Tertio differunt in hoc quod natura finis se sumpta nullum esse sibi vendicat. si. nec esse in singulari aut singularibus: nec esse in intellectu: nec etiam vendicat sibi non esse in singulari et singularibus: aut non esse in intellectu: quod patet ex eisdem fundamentis. si. n. esse in singulari esset de ratione sua nunquam extra illud inueniret: cum nihil inueniat extra id quod est de eius ratione. similiter si esse in singularibus esset de eius ratione: non posset in vno inueniri: quod in vno natura finis se non est in pluribus. similiter si esse in intellectu esset de ratione eius: nunquam posset extra intellectum reperiri: eodem modo si non esse in singularibus aut singulari esset de eius ratione, nunquam posset habere esse in aliquo singulari: et si non esse in intellectu esset de eius ratione: nunquam posset habere esse in intellectu: ex illo fundamento: nullum potest conuenire oppositum quod est de ratione sui: vni namque absolute sumpta ab omni esse et non esse abstractum siue per se id est nec includit: nec excludit aliquid huiusmodi vel non esse. Natura autem tam secundo quam tertio modo accepta: alterum illorum esse includit et alterum excludit: ut de se patet. homo enim finis se est in singularibus non est in intellectu et contra: hoc quod est in intellectu non est in singularibus. ¶ Quarto differunt: quod natura per modum totius significata finis se sumpta est ea quod predicatur de indiuiduis cum dicitur sortis est homo. Natura autem sumpta tam prout est in singularibus: quam prout in intellectu non predicatur de indiuiduis: quod declarat sic. Ad predicatur de indiuiduis: quod attribuit illis in propositione: sed natura absolute accepta et non finis se esse in singularibus: neque finis se esse in intellectu attribuitur indiuiduis in propositione ergo natura absolute sumpta et non finis se esse in singulari vel intellectu predicatur de indiuiduis: maior est nota ex terminis: minor declaratur exemplariter cum dico sortis est homo: sensus propositionis est: sortis est animal rationale: ita quod in ista propositione nihil attribuitur sortis nisi si esse animal rationale: quod sunt conditiones nature humane absolute acceptae: ut patet. non enim cum dico sortis est homo: attribuo sortis aliquid debiti nature humane ex esse in singularibus: aut ex esse in intellectu: neque attribuo sortis habere naturam humanam cum aliquo addito: sed tamen attribuo sortis habere naturam humanam seu esse animal rationale: quod sunt ut dictum est conditiones nature humane finis se acceptae. Natura igitur primo modo sumpta est quod predicatur de indiuiduis et non natura secundo et tertio modo.

¶ In hoc loco ante quod vltimus procedat: dubia quod a examina da sunt. Circa predicta dubia est. Primo circa primam differentiam assignatam in eo quod dicitur est quod nature finis se sumptae non insunt nisi predicata quiditatiua. hoc enim patet difficultatem cum per transcendentia: tum propter quod predicata negativa. si. n. transcendentia que sunt ens res vni. aliquid verum et bonum conuenire asserantur nature absolute sumptae erunt predicata quiditatiua. et sic ponent in diffinitione. nulla. n. diffinitio est completa nisi oia predicata quiditatiua includat. transcendentia autem in diffinitione ponit oes negat. ¶ Confirmat consequentia ex dictis. s. Tho. in littera ubi habet quod quod insunt natura absolute sunt de diffinitione illius. si autem transcendentia dicantur non conuenire nature absolute: tunc homo secundum se sumptus non est aliquid: nec res nec vnum quid: quod omnino negat. ¶ De predicatis ¶ Hec negatiua occurrit difficultas talis: quod negationes naturarum disparatarum si conueniunt nature absolute erunt predicata quiditatiua: si negatio erit de diffinitione substantie. Si autem conueniunt nature finis se in singularibus vel in intellectu: sic accipiendo hoc est absolute: ista erit falsa: hoc non est leo: quod videtur irrationabile.

¶ Ad horum dissolutionem considerandum est primo quod transcendentia se habent ad naturas rerum supra quas cadunt. ut autem. si. in questione de significatiue entis tactum fuit: nullum transcendentium imponitur alii gradum: seu aliam namque gradum seu naturis eorum quod apponunt. cum. n. dico, ens hoc vnus hoc: res hoc: verus hoc: bonus homo aliquid hoc: nullum aliquid gradum ab humanitate significat: ipsam humanitatem diuersis modis. ly enim ens significat humanitatem putat hoc esse. ly vnus, illa pur non est diuisa formaliter. ly res: illam prout rationem habet: et potest non

ex intellectu fabricata: ly bonum, ipsam prout perfectiua est appetitus: ly verum, ipsam, ut perfectiua est intellectus: ly aliquid, ipsam, ut aliud quid est ab alijs. Simili modo est dicendum accepto quocumque gradu generico: ut fallaciter exemplum manifestari potest.

¶ Considerandum ¶ Est secundo quod cum primū inter transcendētia sit ens (eo quod eius ratio ceterorum rationes preuenit) et omnia conuertantur cum ente tanquam eius passionibus cum declaratiū fuerit quomodo ens conueniat naturis rerum planum erit de ceteris. Scotus ergo putat sent. distin. tertia quæst. tertia opinatur ens esse vniuersum et predicari, inquit, de oibus inferioribus exceptis vltimis differētijs. Et primum quidem horum tanquam per se notū supponit secundū duplicem rationem reddit. ¶ Primo quod si differētie includant ens vniuersum dictū de eis: et non sunt omnino idē: oportet quod sint diuersa aliquid idē entia: et consequenter sequitur quod differētie vltimæ sint proprie differētes, et sic habent alias differētijs, et non sunt vltimæ. ¶ Secundo quod sicut ens compositus in re est compositus ex actu et potentia: ita conceptus compositus per se vnus est compositus ex conceptu actuali et potentia: determinabili et determinante. Sicut ergo resolutio posita in re stat ad simpliciter simplicia, scilicet actum vltimum et potentiam vltimam: ita quod actus nihil potest, et potentia nihil actus includat: ita resolutio conceptus debet stare ad conceptus simpliciter simplices actuales et potentialem determinabilem tamen ita quod nihil determinans includat: et determinante tantū, quod nihil determinabilis includat, tales sunt conceptus entis et vltimæ differētie: ergo vltima differētia non includit formaliter ens.

¶ Contra ¶ Primum arguitur: quia sequeretur quod ens poneretur in diffinitione, contra Aristot. octavo metaph. text. com. 16. ¶ Preterea sequitur quod esset nugatio in diffinitione, ut supra in quæst. de vniuersitate entis deduximus. ¶ Contra secundū dictū arguo sic. Omne id de quo formaliter sumpto predicatur in secundo modo passionibus entis includit in se formaliter ens: et de vltima differētia formaliter sumpta predicatur in secundo modo passionibus entis: ergo vltima differētia includit in se formaliter ens. Ad id patet quod vltima differētia est per se vna et intelligibilis. Ad id probat sic, omne formaliter includens medium proprium a priori per quod demonstratur passionibus entis includit in se formaliter ens, patet ista: quod entis conceptus est illud mediū. Sed omne id de quo formaliter sumpto predicatur in secundo modo passionibus entis includit in se formaliter ens: ergo tales passionibus de eo sunt demonstrabiles: ergo omne tale includit formaliter ens. Patet ista minor, quod implicat oppositum. Si enim a. formaliter non includit propriū medium concludendi. b. quomodo de a. formaliter sumpto erit a priori demonstrabile. b. Secundo arguo, et in idem redit. Omnis passio conueniens pluribus formaliter sumptis conuenit eis ratione alicuius comūis in eis formaliter inclusi, cum illa passio primo conuenit: sed vnitas vel intelligibilitas est passio conueniens omnibus vltimis differētijs formaliter sumptis: ergo conuenit eis ratione alicuius comūis formaliter inclusi in eis cui primo conuenit, tale autem est ens: ergo omnes differētie vltimæ includunt ens. Ad id patet per se nota. Ad id patet Arist. primo posteriorum. ¶ Hec potest dici ad maiorem quod sufficit subiectū denominatiue includi in eis quibus formaliter sumptis conuenit passio illi subiecti. Quia cum tota ratio quare passio alicuius inest alteri: sit participatio illi subiecti primi: si alicui formaliter sumpto inest passio, eidem formaliter sumpto inest et subiecti: et si formaliter sumpti subiecti expers est, quomodo formaliter sumptus illius passionibus habere potest? Et arguatur sic, id quod formaliter sumptum a se subiecti excludit, etiam a se passionem excludit: sed vltimæ differētie formaliter sumptae non excludunt a se passionibus entis in secundo modo: ergo nec excludunt ens in primo modo. ¶ Hec patitur aures tue audire responsum Francisci de mayronis dicentis regulam adductam posteriori sciam Aristot. non tenere in transcendētijs. Voluntaria enim de destructiua totius metaphysice glossa est. ¶ Ad rationes autem Scoti dicitur quod cum tam prima quam secunda supponant ens habere conceptum obiectiui vnum simpliciter nihil concludit. Dicitur secundo ad secundam quod argumentum a simili claudicat: licet enim sit similitudo quo ad aliquid inter compositū naturale et intellectuale: dissimilitudo tamen est magna in proposito: quod partes compositi naturalis mutuo se excludunt: quia quedam res speciales sunt: partes autem compositi intellectuales non possunt mutuo se excludere: quia altera (puta ens) est

adeo vniuersalis, ut nihil possit eam subterfugere. ¶ Autem cuius est opus quod exponendum ¶ Sane. Tho. suscipimus super quarto meta. lec. 2. su. circa. 3. et super. 10. lec. 2. supra text. comen. 8. expresse in hoc reprehendit Auicennam. vnde sententia eius non est censenda eadem opinionem Auicennam. licet difficile sit videre in quo differat ab ea cum ipse teneat nullum aliud a deo esse ens per suam essentiam: sed per aliquid additū sue essentie: et expresse dicat in quolibet. 2. quæst. 2. art. 1. ens non esse predicatum essentialiter: et in primo contra. Gen. cap. 26. dicat ens non cadere in conceptu substantie: quod est genus generalissimum. ¶ Propter quod a quibusdam dicitur quod ens dupliciter sumitur: scilicet nominaliter et participialiter. Et quod ens nominaliter quidditatiue et intrinsece de omnibus predicatur: sic enim vnum quodque ens per essentiam suam. Ens vero participialiter cum idem sonet quod existens non est predicatum quidditatiue: sic enim nihil aliud a deo est ens per essentiam suam: vnde secundum istos ens nominaliter conuenit nature absolute non autem ens participialiter. Addunt quoque quod ens nominaliter est diuisum in decem predicamenta: et est trascendens conuersum cum alijs, proprie loquendo: non ens secundum modo: et ideo reprehensibilis erat Auicennam. qui hanc distinctionem pretermisit. ¶ Ad id autem aliter dicendum occurrit. Dico enim quod ens participialiter est id quod est trascendens: diuisum in decem predicamenta. Quod ex eo patere potest quod sanctus Thomas prima parte quæst. 5. 2. 6. et in quæst. de veritate: quod 21. ostendit bonum, quod etiam diuiditur in decem predicamenta (ut dicitur primo ethicorum) conuerti cum ente participialiter non nominaliter ut clare patet ex duobus. ¶ Primo ex eo quod dicit quod cum bonum et ens conuertantur sicut res est ens, ita bona: sed non est ens per essentiam suam: ergo nec bona: in quo processu ut fallacia equivocationis vitetur: non nisi de ente participialiter est sermo. Secundo ex eo quod dicit: Id quod res formaliter est bona non esse ens: quod dictum de ente nominaliter falsum est: quod esse actualis existentie: quo res est ens et bona, est ens nominaliter. Ens igitur quod conuertitur cum homo quod est trascendens: diuisum in decem predicamenta est ens participialiter. ¶ Sed in entis nomine duo aspici possunt. scilicet ad a quo nomen entis sumitur, scilicet ipsum esse quo res est. Et id ad quod nomen entis impositum est, scilicet id quod est. Supra enim in principio operis dictum est. ens significare id quod est in quolibet predicamento: et in hoc differre ab essentia que significat id quo res in predicamento reponitur. Unde primo philosophi. text. com. 13. Arist. loco ly ens ponit ly quod est. Auicenna ergo attendens ad id quo res est: vnde nomen entis sumptum est, dixit simpliciter, ens esse predicatum extra essentiam rei. san. Tho. vero intus id quod est, ad quod nomen entis impositum est, Auicennam non adhefit. ¶ Namque ipsum quod est non predicatur aliquid extra essentiam rei. Insuper adducens quod ipsum quo res est: scilicet actualis essentia: non est extranee nature ab ipso quod est, sed per principia propria ipsius quod est constituitur inter predicata accidentalitatis: ens annuere nolit: hoc enim non potest asserere de quocumque alio extra essentiam rei. Nihil enim extra essentiam rei per propria principia ipsius rei constituitur nisi rei existentia. Quodcumque enim aliud per principia propria alterius generis constituitur: scilicet genus proprium et differentiam propriam, et vniuersaliter propria illius predicamenti principia. Ipsum autem existere: non nisi per genus et differentiam et principia ipsius quod est constituitur. Et hec est ratio qua san. Tho. arguit Auicennam. quarto metaphys. ubi supra, vnde ens predicatur de aliquo puta homine cum non trahat hominem extra proprium genus et propriam differentiam: nec ratione ipsius quod est substantiale predicatum esse relinquunt cum Aristotele et Commentatore, ubi supra: licet non sit omnino eodem modo substantiale quo predicatur illa que in diffinitione cadunt. Istis prelibatis, ad dubium dico quod quod transcendentia non sunt predicata propria nature secundum suam absolutam considerationem neque secundum esse in singularibus: neque secundum esse in intellectu: sed sunt predicata communia nature quomodolibet acceptae conuenientia

De ente et essentia Caput VI.

non solum concomitatur: sed et causaliter. Et de natura quidē tam secundo q̄ tertio modo accepta patet. ex hoc est q̄ homo in singularibus inuenitur entis: vnus rei, et reliquorum rationem habet. Similiter ex hoc q̄ habet esse in intellectu ens est aliquo modo in diuisum. et debetur enim sic sibi aliquod esse: licet rationis. De natura autē primo modo sumpta: ex dictis patere potest: et ex eo q̄ in quocunq; inuenitur posterius transcendens, inuenitur et prius. Manifestū est autē de posterioribus transcendētib; que sunt vni, res, aliquid et c. q̄ inueniunt nature absolute. Unde de homine absolute loquendo, ista est vera, homo est ens. An et c. Th. dicit sup. 10. meta. vbi supra, q̄ ens predicatur naturas decē generū: fm q̄ sunt actu vel potentia: et nō tantum fm q̄ sunt actu. Ad rationē in dubio factā quā dicebat, si sic, ergo transcendētia essent ponēda in diuisione. Dicitur primo q̄ nō oportet oīa predicata essentialia poni in diuisione: sed ea tantū que explicant alium gradum essentialis diuisionis: quāta nō sunt transcendētia: de quibus dictū est q̄ eundē gradū predicant, quē genus vel differentia importat. Unde, S. meta. ter. com. 16. dicit Arist. q̄ ideo nec ens ponitur in diuisionibus, nec vnum: q̄ ens natum est vnumquodq; diuisione em cōpleta tunc est: cum oēs rei gradus explicantur a prima potentia vsq; ad vltimum actum intrinsecum: q̄ sine transcendētib; que nullum gradum addunt, fit. Dicitur scđo de ente q̄ quia ens importat aliquo modo ipsum esse: quod pertinet ad questionem an est: et non ad questionem quid est: ideo a predicatis quidditatis aliquid declinat. Ad dictū san. Th. dicitur q̄ transcendētia duo habent: et in nulla diuisione ponantur ratione dicta: et in quolibet cōceptu includantur, vt dicitur de ente. 3. meta. ter. com. 10. quod secundū ideo dictum arbitror: quia transcendētia quemlibet gradum comitantur: ideo conceptui nulli desunt. Et sic dico quod ea que nature absolute conueniunt, in cuius ratione cadunt conueniunt rei in eo quod talis, homo enim in eo quod homo est ens: res aliquid et c. Et his diligens lector habes vnde diuersa dicta san. Th. sane intelligere debeas. Quod ad predicata negatiua verō dictū breuiter q̄ negationes ille possunt dupliciter accipi. formaliter scilicet et fundamētaliter. Si formaliter falsum est q̄ cōueniant nature absolute, per opus em intellectus attribuitur ei. cū negationes entia rationis sint. Si fundamētaliter, cum negatio super affirmatione fundetur, conceditur esse predicata quidditatis: sed sic sumpte, nihil aliud sunt q̄ genus et differentia propria. Fundamentum enim negationis naturarum disparatarum de homine nihil aliud est q̄ natura hominis: ex hoc namq; q̄ homo est animal rationale, non est leo neq; bos et c.

Quæstio. vi.
Dubium gnatione secunde differentie, quo dicitur q̄ natura absolute sumpta nec vnitatem nec pluralitatem habet. Quidetur em hoc esse impossibile cum id quod vnum non est: diuibile non sit, vt dicitur. 7. meta. ter. com. 13. imo nec intelligibile, vt habetur. 4. meta. cō. 10. Et si vnitas nature absolute habere concedatur, qualis sit illa vnitas non est facile assignare: cum non numeralis sit, vt declaratum est, nec specifica, nec generica: cum he ex intellectu fiant, nec analogica vt de se patet. homo enim non est vna analogice. Accetiam facile quisquam dicet, an vnitas illa sit realis, an non. Ad euidētiā huius dubitationis quinque faciēda sunt. Primo videndum est quid sit vnitas quilibet. Secundo vnde habeat vnitas realitatem. Tercio quomodo vnitas quilibet sit extra animā. Quarto respondendum est dubitationi more. Quinto quedā obiectiones excludende sunt.

Quo ad primum sciendum est q̄ cum vnum nihil addat supra ens, nisi priuationem diuisionis: ita q̄ vnum nihil aliud est q̄ ens in diuisum: vt dicitur. 4. meta. ter. com. 3. Vnitas quilibet nihil aliud est quam rei in diuisio. Et quia quilibet priuatio per suum habitum cognoscitur: ideo vnitas que in diuisionem sonat: ex natura diuisionis quam priuat, cognosci debet: et fm diuisionis multiplicatē, multiplicatē vnitatis accipere oportet. Considerandum est igitur q̄ diuisio est duplex: quedam est materialis per principia in diuisionem causata, quedā est formalis que per essentialia principia fit. Et hec habet latitudinē: quia quedam est per essentialia principia propria. Quedā vero per principia essentialia communia: et hoc iterum habet latitudinē fm q̄ principia essentialia communia sunt magis et minus communia, verbi gratia, inter sortem et platōem est diuisio numeralis et non

formalis: quia non causatur distinctio eorum ex essentialibus, sed in diuisualibus principijs. Inter sortem vero et hunc leonē dato q̄ leo et homo essent sunt eodē genere proximo: est diuisio formalis per essentialia principia propria: vltimas, scilicet differentias tantum. Inter sortem vero et hanc plantam est maior diuisio formalis per principia, scilicet essentialia cōmunia sortis et multis alijs speciebus, scilicet sensibile et insensibile. Inter sortem vero et hunc lapidē est diuisio formalis adhuc maior per cōmuniora principia, scilicet per animatum et inanimatum. Et sic semper ascendendo intēditur diuisio formalis: adeo q̄ inter sortem et hanc albedinē est maxima diuisio formalis: vt pote per propria et cōmunissima principia essentialia, scilicet substantiam et dispositiū modōs entis predicamentorum constitutiuos. Similiter per omnia de vnitate dicendum est. Vnitas enim est duplex. Quedā numeralis et quedam formalis. Vnitas numeralis attenditur penes priuationem diuisionis numeralis. Vnitas autē formalis attenditur penes priuationem diuisionis formalis: et hec habet latitudinē. Quedam enim priuat diuisionem formali omnino causabili per principia propria pmanētia, et hec est vnitas formalis simpliciter. Quedam vero priuat diuisionem formali nō simpliciter, sed taliter causabili, scilicet per principia communia: et hec est vnitas formalis fm quid, et habet latitudinē fm q̄ diuisio priuata causabilis est a magis et minus communibus principijs essentialibus, verbi gratia, sortis est vnus numero: q̄ non est per materiales differentias in se distinctus. Homo est simpliciter vnus formaliter: q̄ non cōparatur secum diuisionē formalem quamcunq;. Animal vero est vnum formaliter in quantum non cōparatur secum diuisionem per sensibile et insensibile: nō tamen habet vnitatem simpliciter, q̄ cōparatur secum diuisionē per rationale et irrationale. Corpus vero est minus vnum formaliter: est em vnum, q̄ nō est in se diuisum per corporeū et incorporeū. Est autem minus vnum q̄ cōparatur secum diuisionem formalem maiorem, scilicet per animatum et inanimatum. Ens autem minime est vnum. Vnum quidem est pro quanto non est in se diuisum proportionatē. Vnde inueniuntur pro quanto tantam diuersitatem formalem cum sua vnitate cōparatur. Et his patet primum: quid scilicet sit vnitas quilibet: q̄ scilicet vnitas est in diuisio, et talis vnitas est talis in diuisio, id est diuisione priuatiō: ita q̄ nihil aliud est dicere, Sortes est vnus numero, id est sortis est ens carens diuisione numerali. Homo est vnus formaliter, id est homo est ens carens diuisione formali. hec de primo.

Quo ad secundum est sciendū q̄ ens reale dupliciter accipitur. Vno modo vt distinguit cōtra ens ab intellectu fabricatū. Alio modo vt distinguit cōtra non esse sensu actu. Primo modo omnis res predicamentalis est ens reale siue sit siue non. Secundo modo id tantum quod realiter existit extra causas suas est ens reale. Et quia hoc proprie est ens reale apud sanctum Thomam dicentem in questionibus de potentia dei. q. 3. arti. 5. ad secundum: q̄ res antequam existat est nihil, et est sententia hec conformis Aristoteli in predicamentis dicenti q̄ destructis primis substantijs: impossibile est aliquid remanere: ideo vnitas sicut et cetera realitatem habet proprie loquendo: pro quanto ipsa existit actu extra animā et causas suas. hec de secundo.

Quo ad tertium propono tres propositiones. Prima est, quilibet vnitas supra dicta tam scilicet numeralis quam formalis existit extra animam. Secunda est: nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existit in rerum natura. Tertia est, omnis vnitas formalis existens extra animam multiplicatur realiter ad multiplicationem ipsarum rerum. Prima propositio est adeo manifesta quod nullus sane mentis potest eam negare. In sorte enim preter omnem intellectus operationes apparet vtrāq; vnitas. Laret enim in seipso diuisione numerali et formali causabili per principia propria et communia: et sic in diuisionem numeralem et formalem habet. Unde in sorte non est sola vnitas numeralis sed formalis multiplex fm multitudinē predicamentorum quidditativorum: et sicut non sola in diuisualitas sortis est extra animam: sed quodlibet eius predicatum quidditativum: ita non sola vnitas numeralis, sed quilibet eius vnitas formalis extra animam dicenda est esse.

Ad intelligentiā vero scđo est notandū q̄ res animam dupliciter. Vno modo positue. Alio modo negatiue. Illa res est cōmunis positue, q̄ in diuisa manens in pluribus

De ente et essentia Caput VI.

Caput VI.

127

suppositaliter distinctis inuenit. Illa vero est cōmunis negatiue que nulli supposito est propria. Primo modo rem cōmunē nullā recolo asserentem dari extra animā nisi essentialiam diuinā fm fidē christianā. Secundo modo videtur a quibusdā poni res extra animā communis de quib; sermo erit infra: et q̄ hoc alienū a veritate mihi videt: ideo de tali cōmunitate intelligēdo secundā propositionē probō dupliciter. Primo sic. nulla res exigit quidditatē solitarie inueniri extra animā existit in rerū natura: sed vnitas communis extra animā: negatiue pluribus suppositaliter distinctis est res exiges quidditatē solitarie inueniri extra animā, ergo nulla vnitas communis extra animā pluribus suppositaliter distinctis existit in rerum natura. Ad hoc sic probatur. Nullū exiges ad suū existere aliqd impossibile inueniri: q̄ quidditatē extra animam solitarie inueniri est impossibile. opz em ipsam esse in aliquo supposito, ergo id q̄ exigit ipsam solitarie inueniri nunq; existit in rerū natura. Ad hoc autē pbatur sic. Id q̄ exigit quidditatē non ppriā alicui supposito extra animā exigit ipsam solitarie existentē. Sed vnitas cōmunis extra animā pluribus suppositaliter distinctis existit quidditatē non ppriā alicui supposito, ergo vnitas cōis extra pluribus suppositaliter distinctis existit quidditatē solitarie inueniri in rerū natura. Huius pallegati pmissis note sunt ex terminis, maior quidē: q̄ quidditas nō p pue alicui supposito necessario est solitarie. si. n. nō est solitarie est in aliquo supposito: et si est in aliquo supposito: est ppriā illi. Ad hoc vero patet: q̄ cōmune et proprium sunt opposita: cōmune enim includit negationem proprii et econuerso. Statim enim vt res appropriata est alicui cōmunitati negatiue eē desinit: eo q̄ negatione appropriationis caret: statim vt cōmune negatiue est appropriata alicui non est eo q̄ negationem appropriationis habet. Oppositum ergo predicari infert oppositum subiecti in vtrāq; premissa. Preterea scđo probō sic. Omnis res existens in rerū natura est res particularis. Nulla vnitas cōmunis extra animā pluribus suppositaliter distinctis existit res particularis, ergo nulla talis vnitas est in rerū natura. Ad hoc est nota ex cōmuni peripateticorum sententia. Ad hoc probatur sic. Omnis res particularis est alicui vni supposito propria: aliter nō esset particularis. Nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existit vni supposito propria. Hoc patet ex terminis, ergo nulla talis vnitas est particularis. Tertia propositio pbatur sic. Quotiescunq; aliqua suo sunt cōuertibiliter idē realiter: multiplicato realiter vno multiplicatur et reliquum: sed res vna et vni sunt cōuertibiliter idē realiter: ergo multiplicata realiter multiplicabitur realiter et eius vnitas. Sed pluralitas numeralis est realis, ergo pluralitate re numeraliter pluralitabitur et ei vnitas. vñ in sorte et platone sicut sunt due corporeitates animalitates et humanitates: ita sunt due vnitates formales sequentes corporeitates: et due sequentes animalitates: et due sequentes humanitates. Oportet enim fm numerū predicamentorum essentialium esse numerum vnitatum formalium in quolibet indiuiduo. Sicut enim quodlibet predicatum quidditativum dat aliqd esse: ita dare oportet aliquā vnitatem, vnum enim et ens idē sunt, vt dicitur quarto met. ter. cō. 3. Et his patet tertiu quomodo scilicet vnitates habeant esse extra animam: q̄ sunt nō cōmunes: sed particulate et multiplicata numeraliter iuxta numerum indiuiduorum quorum sunt. hec de tertio.

Quo ad quartū dico q̄ natura absolute sumpta habet vnitatē quādā: vt efficaciter cōcludit ratio adducta: que est sancti th. in tractatu de natura generis. Et q̄ queritur aut illa vnitas est numeralis aut specifica. Dico q̄ est vnitas formalis que alia est a numerali: sicut diuisio formalis alia est a māt. hec illa vnitas formalis est specifica aut generica formaliter: et est fundamētū vnitatis specificæ et vnitatis generice. Ibe enim vnitates formaliter ab intellectu fiunt: illa vero omnē actū intellectus preuenit. Quod autē in littera dicitur quod natura absolute sumpta nec est vna nec est plures: intelligendū est de vnitate et pluralitate numerali. Ad id vero quod dubitatio additur: an ista vnitas sit realis aut non, dico quod secundum se est realis primo illo modo: quos (supra) posuimus: accipiendo ens reale sicut et natura ipsa absolute sumpta: et sicut natura secundum esse in singularibus est ens reale scđo modo: ita vnitas illa que semper naturam comitatur in particularibus posita est realis vere et proprie. Idem enim est iudicium de natura et eius vnitate. hec de quarto.

Quo ad quintū duo dubia ppria occurrunt. Primum est circa scđam propositionē in qua dictū est q̄ nulla est vnitas cōis extra animā. Scđo est circa id q̄ nunc dictū est: quia, si aliter sit alia vnitas formalis a numerali in sorte. Cōtra primum em instatur sic. Quociens suppositaliter distincta sunt vnum formaliter extra animam: habent aliq; vnitatē cōmunē eis extra animā, scilicet et pla. sūt vni formaliter extra animā, ergo for. et pla. habēt aliq; vnitatē sibi cōmunē extra animā. Ad hoc ex eo videt manifesta q̄ si aliqua suppositaliter distincta sūt vni in eo quo sunt vni nō distinguunt: et sic illud vñ est cōmune vtrius extra animā ex quo sic sunt vni. Cō. humanitas que est in sorte quantū est ex se, nō est determinata ad for. vel pla. ergo vnitas formalis hūanitatē q̄ est in for. quātū est ex se: est cōmunis negatiue sortis et platoni. cō. sequentia est nota: q̄ etiā vnitas formalis nō est determinata quātū est ex se ad for. et platōem. Antecedens autem de se est manifestum: datur ergo extra animam aliquam vnitas cōmune negatiue pluribus suppositaliter distinctis.

Circa secundū dubiū videtur q̄ inter vnitatē formale et vnitatē numeralē in sorte existēt sit alietas realis: q̄ quatuordecim priuationū habitus distinguunt realiter: ipse quoq; distinguunt: sicut q̄ visus et auditus distinguunt realiter: cecitas etiā et surditas realiter differunt: et vnitas formalis et numeralis habitus distinguunt realiter, ergo et c. p. t. p. t. ista: q̄ diuisio numeralis et diuisio numeralis adeo distinguuntur q̄ in rebus separatim a materia formalis sine numerali inueniunt: et in istis inferioribus indiuidua eiusdē speciei numeralis diuisionē absq; formali habeat. Ad oppositū pō respiciēti apparebit q̄ sit alietas rōis tñ: q̄ sicut hez nā formalis ad naturā indiuiduā: ita vnitas formalis ad vnitatē numeralē: et natura formalis sumpta est eadē nāe numeraliter sumpta: et nō nisi ratione ab ea distinguunt: ergo vnitas formalis est eadē realiter vnitati numerali: et non nisi ratione ab illa est alia.

Pro dissolutione Primum dubij nota q̄ aliqua esse vnum formaliter contingit dupliciter. Vno modo per hoc illa duo adunētur in aliquo extra animā cōmuni vtriusq; indiuidui in vtroq; illorū. Alio modo per hoc q̄ illa duo habēt mutuat negationem inter se diuisionis formalis. Exemplum primi non inuenio in rerum natura: nisi (vt dictum est) fm fidē christianā in trinitate. Exemplum secundi inuenitur in omnibus indiuiduis eiusdē speciei. Sor. em nullo intellectu cōsiderante habet hanc negationem: scilicet q̄ non est diuisus a platone formaliter: et plato similiter non est diuisus a sorte formaliter: et quia ad eos esse vnum formaliter: nihil aliud requiritur q̄ esse indistinctos formaliter: ideo simpliciter verus est sortem et platōem esse vnum formaliter extra animā. Cō. mittitur ergo fallacia consequentis in argumento a superiori ad suum inferius affirmatiue: esse enim vnum formaliter est superius ad habētia aliqd cōe indiuiduum in eis extra animā et ad habētia duas naturas cū mutua negatione diuisionis formalis. Nō em est imaginandū for. et plato. esse vnum formaliter: q̄ conueniāt in aliquo in quo non distinguunt extra animam: sed ideo q̄ vtriusq; negatione diuisionis formalis ab altero gaudeat. Vñ em formaliter nihil aliud est q̄ non diuisum formaliter. Et q̄ dicimus de vnitate formali simpliciter inter sortē et platōem intellige de vnitate formali secundum quid inter for. et hūc leonem: et hūc lapidē et hanc intelligentiā et c. Sicut em q̄ for. et plato habent duas naturas inter quas nō cadit diuisio formalis: ideo sint indistincti formaliter simpliciter extra animā: ita q̄ inter sortis et hūc leonis naturas nō cadit diuisio formalis talis qualis nata est causari p sensibile et insensibile, ideo for. et hūc leo sunt indistincti formaliter fm quid. Ita etiā quia inter for. et hūc lapidē non est diuisio formalis per corporeū et incorporeū, ideo for. et hūc lapis sunt indistincti formaliter secundum quidditatem quorū q̄ inter sortem et gabrielē non est diuisio formalis: quia nata est causari per modos entis: scilicet per se et in alio: ideo sortis et gabrielē sunt indistincti formaliter fm quid: et consequenter sunt vnum formaliter absq; omni opere intellectus: ita enim plures dicti est, vñ idē sonare quod ens indiuisum. Ad secundū dico q̄ aliud est dicere: natura humana existens extra animā scđm se est cōmunis pluribus negatiue seu indifferēte negatiue. Et aliud est dicere natura hūana existēs extra animā est cōmunis pluribus seu indifferēte negatiue, prima em est vera: scđa vero in hac est falsa. Et veritas prime patet ex supra dictis: vbi diximus q̄ quē.

ad inuenit ratione speciei: et attribuit sibi, vñ dicit Lómen. primo de anima, q intellectus est qui facit vniuersalitatem in rebus, hoc etiam Aui. in sue metaphysice octauo dicit.

Hic p loca a diuisione pcludit sexta cōclusio affirmatiua de terminatiua q̄site difficultatis. s. essentia fm esse intellectu est vniuersalis, gen⁹, species, differētia zc. pbat sic. Anñ i multis z de multis est vniuersale, nā s̄z eē in intellectu est vna in multis z de multis, ergo est vniuersale. Probatio minoris. Anñ i multis se habēs ad multa, vt essentia eoz imago est vñ in multis z de multis, natura s̄z esse in intellectu est huiusmodi: q̄ habet esse abstractum ab omni diffinitate in diuisionem essentialiter eorum cognitionem gignens, ergo zc.

Ad euidētiā termini multiplex dicit fm Arist. doctrinā distinguendi sunt. Nota primo distinctiōes terminū in cōclusionē positiōis. **Esse** in intellectu contingit dupliciter. Subiectiue z obiectiue. **Esse** in intellectu subiectiue est inherere ipsi sicut accidēs suo subiecto, vt albedo superficie. **Esse** in intellectu obiectiue est terminare actum intellectus.

Intellectus est duplex in nobis: agens z possibilis, vt dicitur tō de anima, ter. cō. 17. Intellectus agēs est ille qui abstrahit spēm intelligibilem a phantasmatibus. Intellectus possibilis est ille qui intellectiōem recipit in se. Intellectus duplex, in representando: in predicando. Intellectus in representando in proposito est qd̄ representat rem nō representando cōditiōes eius indiuiduales. Intellectus in predicando est illud qd̄ predicatur de multis differentibus fm esse. **Hic** vñs, scito cōclusionem illā. s. natura fm esse in intellectu est vniuersalis trīfariā verificari. **Primo** sic: natura fm esse obiectum in intellectu agēte: est vniuersalis in predicando. **Secundo** sic: natura fm esse subiectum in intellectu possibili est vniuersalis in representando. **Tertio** sic: natura fm esse obiectum in intellectu possibili est vniuersale in predicando.

Sciendū est secundo q res extra, fm q est actu in intellectu est obiectiue in intellectu agēte: sic enim terminat eius actionē: q ad hoc posita est ab Arist. intellectus agēs, vt faciat rē intelligibilem in potentia: intelligibile in actu, vt Lómen. dicit tertiū de anima, cō. 18. s̄z fit actu intelligibilis res extra ab intellectu agēte: non per hoc q recipiat aut perdat aliquid fm esse p illius actionem, sed ex hoc q eius spēs intelligibilis pducitur ab intellectu agente.

Per hoc enī res extra representatur non representatis conditionibus indiuidualibus: cum quibus in potentia intelligibilis erat non in actu. An ipsa pductio spēs intelligibilis est factio rei extra, intelligibilis in actu. Habet enī ratio illa duos terminos. Annum intra animā. s. spēm intelligibilem q̄ realiter pducit de nouo in intellectu possibili. Et alii extra. s. rem cui⁹ est illa spēs q̄ nihil reale est hoc acq̄rit. s̄z tñ denominationem extrinsecā. s. q̄ est abstracta ab hoc: nunc: qd̄ est actu intelligibilis zc. **Natura** aut extra fm q̄ est actu intellecta est obiectiue in intellectu possibili: sicut enī terminat eius actionem q̄ est intelligere. Fit aut z est actu intellecta res extra non per hoc q aliquid accipiat: aut amittat per actionem intellectus possibilis, sed ex hoc q conceptus eius formatur ab intellectu possibili: tunc enī res intelligitur qñ eius conceptū formamus. Unde ipsa conceptus formatio est factio rei extra actu intellecte: habet enī et hec actio duos terminos. Annum intra animā. s. conceptum qui realiter fit: qui nihil aliud est q̄ expressa similitudo rei: rē presentē obiectaliter faciens intellectui possibili. Et alterum extra. s. rem q̄ ex pductio cōceptu extrinsecē denominatur actu intellecta. **Ex his** p̄z q̄ sit differētia: que sit puenientia inter rē obiectiue in intellectu agēte z intellectu possibili. Differētia siquidē est, q̄ ex hoc q obiectiue in intellectu agēte fit: z est actu intelligibilis: non autē intellecta. **Ex hoc** vero q̄ est obiectiue in intellectu possibili que iam erat actu intelligibilis: fit actu intellecta. **Quētiā** autem est: q̄ tam ex hoc quod est obiectiue in intellectu agēte: q̄ ex hoc q̄ hoc est obiectiue in intellectu possibili habet qd̄ sit representata absoz indiuidualibus z conditionibus: z consequenter quod sit abstracta ab hoc z nunc zc.

Sciendū est tertiū ex Aui. s. met. c. 1. q̄ vniuersale in predicando: est id q̄ in intellectu non est impossibile predicari de multis. **Ex hoc** tripliciter pōt se habere. **Primo** q̄ illa multa sint actu in rerū natura: sicut hō obiectus intellectui est vniuersale respectu for. et pla. **Secundo** q̄

illa multa non sint: possint tñ esse: sicut domus eptangula obiecta intellectui: est vniuersale respectu plurium eptangulorum que non sunt: possint tamen esse. **Tertio** q̄ illa multa nec sint: nec possint esse: sicut luna obiecta intellectui est vniuersale respectu plurimū lunariū quas impossibile est eē. Et Gabriel obiectus intellectui est vniuersale respectu plurimū Gabrielinū: quos implicat contradictionē esse. Intellectus primo mō vocatur a san. Lho. prima parte. q. 13. vniuersale fm rem z fm rationem: q̄ res illa realiter est in pluribus: z non solum vt obiecta intellectui. Intellectus tertio modo vocatur ibidem vniuersale seu cōmune fm rōnem tñ: q̄ res illa non inuenit realiter in pluribus: sed vt obiecta intellectui tñ. Intellectus scdo mō ibi distinguit̄ z vniuersale pmo mō. Posset tñ noīe p̄p̄o dici vniuersale fm rationem z fm rem: in potentia tñ. Nec solū noīa ibi imponitur a san. Lho. Sed z dicitur ratio a san. Lho. tur valde subtilis q̄ sup quatuor positiōes fundat. **Prima** est, vniuersalitas z p̄dicabilitas nō cōueniunt rei fm se: nec s̄z esse qd̄ habet extra aiām, patet illa ex dictis. **Secda** est, res materialis q̄ sola p̄p̄ia speciem cognoscitur a nobis fm q̄ est in intellectu nō obiectiue representatur absoz cōditiōibus indiuidualibz, patet illa etiā ex dictis. **Tertia** est res immaterialis etiā deus ipse fm q̄ est in intellectu nostro obiectiue representatur per modum rerū materialium. s. non representatis p̄p̄ietatibus indiuidualibus. Patet illa: q̄ res ille non cognoscunt a nobis fm q̄ in seipsis sunt: sed per modum rerū materialium: nec per p̄p̄ias species: sed p̄ species rerū materialium. **Quarta** est, res oīs vt representata absoz cōditiōibus in indiuidualibz: nō magis respicit vñ q̄ plura indiuidua. Patet illa: q̄ vt abstracta est: equaliter ad vñ z multa se habet. Nihil enī fingi p̄t: vnde abstractū vt abstractū vñ magis respiciat q̄ plura: vel eōtra. (An z notāter Aui. apposit in diffinitioe vniuersalitatis illā p̄ticulā s̄z q̄ est in intellectu). **Multa** enī sunt vniuersalia q̄bus tam fm esse extra: q̄ fm p̄p̄ia rōne repugnat predicari de pluribus: vt de intelligentiis dicitur. Nulli aut vniuersali s̄z q̄ ē in intellectu representari absoz p̄p̄ia z p̄ticulari existētia seu p̄p̄ietate et hypostatice repugnat predicari de pluribz. **Ex** quibus formatur talis rō. Res quibet z sola equaliter se habēs ad vñ z plura indiuidua est vniuersalis in actu predicando, res quibet sola vt representata intellectui nō, est equaliter se habēs ad vñ z plura inferiora, ergo res quibet z sola, vt representata intellectui nō est vniuersalis in actu in predicando. **Ad hoc** patet ex diffinitioe vniuersalitatis assignata ab Arist. pmo per hermentas. **Ad hoc** vero quo ad secundam partē patet ex prima positiōe: quo ad primam autem partem ex reliquis tribus.

Ex his corollarie elicio q̄ ad hoc q̄ aliqd̄ sit vniuersale in actu in predicando non exigit actualis relatio nature obiecte ad p̄ticularia: s̄z sufficit qd̄ res ipsa sit in ea dīpositiōe fm q̄ intellect⁹ ad libitū possit illā relationē sibi vere attribuire: nihil addendo preter ipsam actualē relationem. **His** p̄p̄ietatibus iam patere potest conclusio intentā secundum omnes tres sensus assignatos.

Et pro primo quidē sensu argui pōt sic. Id qd̄ in intellectu nō est impossibile predicari de multis: seu vt Arist. verbis vtat aptum natū est predicari de multis, est vniuersale in predicando: sed res secundū esse obiectū in intellectu agente est huiusmodi: ergo res s̄z esse obiectū in intellectu agente est vniuersalis in intellectu agente, est abstracta a conditionibus indiuidualibz vt sic, est apta nata predicari de pluribz: res secundū esse obiectū in intellectu agente, est abstracta a conditionibus indiuidualibus, ergo zc. **Premisse** omnes ex dictis sunt manifeste.

Ex his habes q̄ male dixerit Sco. scdo sen. dī. 3. q. 1. in rōne ad primū dicēdo q̄ natura aīa actu intellect⁹ possibilis nihil h̄z nisi q̄ cōuenit sibi extra aiām. **P̄z** enī iā q̄ scdm sententiā Arist. est actu intelligibilis abstracta ab hoc z nūc: z sequēter vniuersalis in actu ante actū intellect⁹ possibilis. **Pro** tertio sensu arguere aliter nō est opus: eo q̄ eodem mō procedendum esset. **Secds** aut sensus intelligentibus terminos ex rationibus terminorū clarus est. **Natura** nāq̄ fm esse subiectū in intellectu possibili, nihil aliud est q̄ similitudo immaterialis sui representatiua in illo existens. **Similitudo** aut immaterialis a singularibz abstracta est vniuersaliter necesse est representari: eo ipso q̄ abstracta est. Si enī rē vniuersaliter nō representat: s̄z p̄ticularibus conditionibus immixtam: et nō a materialibus conditionibus abstractam: non

esset vniuersalis: ergo in representando ipas est vniuersalis res fm q̄ est subiectiua in intellectu possibili. i. species seu similitudo ipsius nāe pro quanto representat naturam ipsam nō representatis cōditiōibus indiuidualibus. **Et** nota q̄ q̄ natura ipsa habet duas similitudines in aīa: scilicet speciem intelligibilem z cōceptū: siue speciem impressam: z speciem expressam: ideo fm vtrāq̄ speciem est vniuersalis in representando. **Quare** aut oportet duas spēs ponere: z quō: si deus cōcesserit nobis vitā, alibi dicit. **Quāvis** aut cōclusio secda possit omnibus modis dictis verificari: attamen primus z tertius sunt ad p̄p̄ositiū littere. **Intēdimus** enī hic de vniuersali in predicando q̄ intētiōe logicā sonat: z nō de vniuersali in rep̄tando qd̄ nulla intētiōe scda logica dicit vniuersale: s̄z ex esse p̄p̄io qd̄ s̄z tñ sortit. **Literā** sic glosare potes. Ipsa enī natura habet eē in intellectu agente vel possibili tā obiectiue q̄ subiectiue abstractū ab omnibus indiuidualibus cōditiōibz. **Et** habet rationē vniuersalem obiectiue in predicando: subiectiue in representando ad omnia indiuidua que sunt extra p̄tē essentia liter est similitudo omnium obiectiue in essendo: subiectiue in representando inducēs cognitionē omnium in quātū sunt homines: q̄ vt sic assimilantur. **Et** ex hoc q̄ talem relationē, scilicet vniuersitatis z similitudinis essentialis vel representatiue habet natura ad oīa indiuidua intellectus adinuenit rōne speciei: id est secundā intētiōem que est spēs: z attribuit ipsi nature vniuersaliter se habenti ad indiuidua ex hoc q̄ representatur absoz omni indiuiduantium diffinitate.

Circa dicta est q̄stio nō modica. An vniuersalia in actu sint extra animā. An fiant per opus intellectus quemadmodū dicitur est. In hac quēstioe primo declarabitur titulus. Secundo ponet opinio Scoti. Tertio ponet opinio S. Lho. Quarto respondebitur ad argumēta in oppositum.

Quo ad primum: q̄ hec quēstio diuersimode intellecta, diuersis modis a philosophis determinata est: in presentiarum peripateticam sententiam supponendo scilicet q̄ vniuersalia nō subsistant extra singularia declaranda est quō intelligatur. **In** nomine vniuersalis tria intelligimus. Primo vniuersalitatem que est relatio rōis. Secdo rē que denominatur vñs ab illa vniuersalitate. Tertio aptitudinē ad essendū in multis q̄ est quid mediū inter illa duo z est fundamentū primū: quare res suscipiat illam relatiuā denominationē: ideo enī rei intellectus attribuit relationē vniuersalitatis. **Res** illa apta nata est esse in pluribz. **Nō** vertitur in dubium: an illa relatio q̄ vocat vniuersale formaliter sit extra aiām: eā enī oēs ab intellectu fieri dicit. **Nec** querit an illa res que denominat vniuersalis q̄ vocat vniuersale obiectiue in potētia sit extra animā. **Lōis** enī snia est q̄ qñq̄ res illa est extra aiām: qñq̄ nō. Si enī res illa est res realis: puta hō bos z huiusmodi: ponit extra aiām. Si aut res illa sit ens rōis nō ponit extra vt subiectū: pro dicitur: propositio: syllogismus z similia. Sed dubitatio est an (aptitudo ad essendū in multis) sit extra animā: ita q̄ absoz omni tēpore intellect⁹ inueniat res apta nata esse in multis q̄ vocat vniuersale in actu obiectiue. An solum extra animā sit res. Aptitudo aut ad essendū in multis inest rei per opus intellectus. **Et** q̄ aptitudo illa cōplet rōne vniuersalis in actu obiectiue sumēdo vniuersale: licet non formaliter: ideo querere an extra animā inueniatur totum hoc. s. res apta nata esse in pluribus: est querere: an sit extra animā vniuersale in actu obiectiue.

Et debes scire ad euidētiā terminorū q̄ sicut albū accipit dupliciter. s. formaliter z subiectiue: ita vniuersale accipitur dupliciter. s. formaliter z subiectiue. Subiectiue enī accipit nō pōt: eo q̄ vniuersalitas in nullo est subiectiue cū sit ens rōis. Intellectus formaliter est ipsa vniuersalitas q̄ relatio rōis est. Intellectus obiectiue subdiuidit in vñ obiectiue in actu: z vniuersale obiectiue in potētia. Intellectus obiectiue in actu est totū hoc. s. res vna apta nata eē in pluribz. Intellectus obiectiue in potētia est res ipsa vna formaliter nō adiungēdo sibi aptitudinem ad essendū in pluribus. **Ex his** p̄z in quo stat difficultas: z patet in quo quid nominis terminorū in titulo quēstiois positiō. **Intēdimus** enim nō de vniuersali formaliter: nec de vniuersali obiectiue in potētia: q̄ in his cōuenit: s̄z de vniuersali obiectiue in actu. **Propter** ea cū loquimur de vniuersali in actu absoz additione obiectiue intelligi volumus ne in equiuoco laboremur. **Hec** de pmo.

Quo ad scdo. Sco. super. 7. met. q. 16. sequēdo fundamēta sua: q̄. s. natura extra animā sequat vñ

tas formalis z cōtras: opinat rem vñā aptā natā esse in pluribus dari extra aiām. **At** per hoc dicit vniuersale in actu esse in rerū natura absoz omni tēpore intellect⁹. **Adducit** quēq̄ ad hoc multas rōnes: quas in mediū afferre esset limites intētiōis nostre excedere: p̄pterea eas afferam: ex quarū solutione reliquarū debilitas innotescit. **Arguit** primo per locū a diffinitioe ad diffinitū sic. **Circumscripto** quocūq̄ actu intellectus res est apta nata esse in pluribz: ergo datur vniuersale in actu extra aiām: tenet cōsequētia q̄ vniuersale obiectiue in actu: vt distinguit cōtra singulare z predicabile diffinitū (p̄mo per hermentas). Intellectus est qd̄ aptum natum est esse in pluribus.

Antecedēs pbat: q̄ si nō: ergo aptitudo ad essendū in pluribus repugnat sibi: nec cōferri sibi posset saltē ab intellectu: q̄ tñ pari rōne posset dare fortē talē aptitudinem. **Secdo**. Intellectus in actu est p̄p̄ium obiectum: intellectus: igitur p̄cedit actum intellectus. tenet cōsequētia, ex scdo de anima: vbi dicitur q̄ obiectum est prius actu. Intellectus obiectiue scientie realis est ens extra animā: vniuersale in actu est obiectum scientie realis: igitur vniuersale in actu est ens extra animā.

Relatio mensure est realis (quinto metā). sed illa fundat in aliquo vniuersali: pbat: q̄ opz esse aliqd̄ vñ mensurā altariū specie: rum: sed nō vñ numero fm Arist. ergo vniuersale. **Specratio** seu passio realis pmo z adequate inest vniuersali: vt itel liget hō ex p̄p̄io posteriori: igitur dat vniuersale extra aiām. **Cōtrarietas** est oppositio realis: z ei⁹ extrema sunt vniuersalia nō singularia, ergo dat vniuersalia extra aiām. **Si** vniuersale sit ab intellectu quomodo res predicat de re: et quomō vniuersale est vbiz z semp incorruptibile z eternum: z quomō materia z forma p̄tinet ad qd̄ dicit vniuersalis physici: quomō vniuersaliū tñ est diffinitio: quomō genera et species: z vniuersaliter predicamenta sunt entia extra animā.

Si nihil esset in re nisi singulari, nulla esset vntas realis: nisi numeralis que est p̄p̄ia singulari: consequens est falsum ergo zc. **Hec** de secundo.

Quo ad tertium scito nos sequentes. s. Lho. ac per hoc cōm peripateticorum doctrinam oppositam in hac re proferre sententiā. **Dicimus** nāq̄ q̄ illorū triū que in vniuersalis noīe intelliguntur. vñ tñ qñq̄ est extra animā. s. res ipsa vna formaliter reliquis duobus opus intellectus consequentibus: qd̄ z probat simili modo arguendo (quo supra arguitur est). **Quicquid** sequit naturā rōne sui: simpliciter predicatur de indiuiduo illius nature: sed aptitudo ad essendū pluribus aperte sequit naturā: puta humanitatē ratiōe sui, ergo aptitudo ad essendū in pluribus p̄dicat simpliciter de indiuiduo humane nature: igit ista erit vera. for. est aptus nat⁹ esse in pluribus: qd̄ est impossibile. **Ad hoc** manifestū fuit supra ex eo q̄ oīa que comitant naturā rōne sui non separant ab ea posita in indiuiduo: z cōsequēter p̄dicantur de eo: q̄ eē in) fides dicit de. Intellectus aptitudo fluēs ab aliqua natura inuenitur in qualibet singulari nā inferiori ad illam: s̄z aptitudo ista. s. ad essendū in pluribz, fluit ab aliqua nā: puta ab humanitate, ergo aptitudo ad essendū in pluribz inuenit in qualibet nā humana. p̄cessus bonus, z cōclusio falsa: ergo altera p̄missarum nō maior q̄ ex terminis p̄z, ergo minor que est p̄clusio aduersa ratiōis. **Falsitas** cōclusionis pbat sic, illa aptitudo attribueda nō ē cūlibet hūanitati: q̄ in quibet hūanitate impossibilis est reduci ad actū. p̄z ista: q̄ aliter octose data eēt talis aptitudo. Aptitudo enī est p̄p̄ actū: sed aptitudo ad essendū in pluribz est huiusmodi. s. q̄ in quibet hūanitate posita impossibilis est reduci ad actū: q̄ impossibile est vt hūanitas fortis actu sit in forte z Platone: aut m̄gret de forte in Platone, ergo aptitudo ad essendū in pluribz nō est attribueda cūlibet singulariter humanitati. **Dicimus** igit rē vnam esse extra animā. Aptitudinē aut ad essendū in pluribus conuenire rei fm esse qd̄ habet in intellectu: q̄ cōuenit ei sub sollicitudinibus conditione posite. Solitarie enī accepta natura apta nata est in multis (salte secundum rationem) esse. Solitudo aut cum importet separationem nature a p̄p̄ietatibus indiuidualibus, non cōuenit rei nisi in intellectu agente vel possibili obiecte.

Ad maiorem nostre positiōis euidētiā: hoc eo: tñ q̄ hic accidit similis defectus Sco. c. 3. circa ca. 11. to illi qui posuit est (supra) Lñ enī aptitudo ad essendū in pluribus sit idē quod non repugnātia ad essendū in pluribz: arguit sic. Nature pura humanitati inquantum humanitas nō repugnat esse in pluribus, ergo humanitati inquantum humanitas cōuenit aptitudo seu nō repugnātia ad essendū in

Et aduertat illi qui posuit est (supra) Lñ enī aptitudo ad essendū in pluribus sit idē quod non repugnātia ad essendū in pluribz: arguit sic. Nature pura humanitati inquantum humanitas nō repugnat esse in pluribus, ergo humanitati inquantum humanitas cōuenit aptitudo seu nō repugnātia ad essendū in

cap. 15.
Sec. 10.

T. c. 33.

T. c. 204

T. c. 39.

opinio
sancti
Tho.

In hoc
eo. c. q. 3
circa. 11.

hoc eo:
c. 3. circa
ca. 11.

De ente et essentia Caput III.

pluribus: et consequenter humanitas est vniuersalis absq[ue] opere intellectus. Apparet aut[em] manifeste p[er] hoc p[ro]cessu[m] q[uo]d neq[ue] gatiua inferitur affirmatiua de p[re]dicato infinito reduplicatio: ne ad d[icitu]r. Prima est p[ro]positio que est negatiua veritate h[uius]. Sec[un]da vero que affirmatiua est: est impossibilis: q[uo]d patet ex eo q[uo]d humanitas in g[en]tium humanitas abstracta a repugnancia ad essend[um] in plurib[us] et non a repugnancia ad essend[um] in plurib[us] sicut abstracta ab albo et non albo. Si enim humanitas vnde caret sibi in quantum humanitas non repugnancia ad essend[um] in pluribus: nullo pacto humanitati posset cōuenire repugnancia ad essend[um] in pluribus: sic nec per se nec per accidens posset repugnare humanitati esse in plurib[us]: q[uo]d est manifeste falsum. Humanitati enim solitis ratione adiuncte heccheritatis repugnat esse in pluribus: cōsequenter tenet: q[uo]d oppositum eius q[uo]d cōuenit alicui (s[ic] ut ipsum) nullo modo potest inueniri in illo: ut habes ex p[ri]mo p[ro]positione. Quāvis igit[ur] nature ratione sui non repugnet esse in plurib[us]: non t[ame]n v[er]dicat sibi rōne sui non repugnancia ad essend[um] in pluribus: et cū ea non vendicat sibi s[ic] esse q[uo]d habet in singularib[us], relinquit q[uo]d v[er]dicat eā sibi s[ic] esse q[uo]d in intellectu fortis. Et q[uo]d ad hoc q[uo]d aliqd sit vniuersale in actu: exigit q[uo]d v[er]dicat sibi non repugnancia ad essend[um] in plurib[us]: cū in diffinitione eius ponat[ur] q[uo]d em[an]at in diffinitio[n]e p[er] se cōpetit diffinitio: ideo res rōne sui non p[otes]t esse vniuersalis in actu: s[ic] p[ri]mū est obiecta intellectui agere vel possibilib[us]: sit vniuersalis in actu: q[uo]d vniuersalis erat in p[ot]entia. Quomodo aut[em] fiat huiusmodi reductio p[ot]entia ad actū (s[ic] dictū est): s[ic] ab intellectu agere sit p[er]ductione[m] speciei intelligibilis: ab intellectu vero possibilib[us] p[er] formatione[m] cōceptus. Quod si aliquid finit[ur] vniuersale in actu cōstitui p[er] negatione[m] repugnantie ad essend[um] in plurib[us]: et exigit affirmatiue non repugnantie ad essend[um] in plurib[us]: p[ro]pter tria. P[ri]mo p[ro]pter hoc q[uo]d in diffinitione vniuersalis affirmatiue cadit ipsa aptitudo seu non repugnancia ad essend[um] in plurib[us]. Sec[un]do q[uo]d si ad vniuersalem quod sufficit negatio repugnantie ad essend[um] in vno solo. Sicut enim vniuersale se h[ab]et ad multa: ita singulare ad vnu[m] t[ame]n: si sit est: t[ame]n humanitas in g[en]tium humanitas est vniuersalis: et singularis: de ea enim ut sic negat[ur] v[er]trags repugnancia. T[er]tio q[uo]d cū vniuersale in actu distinguat[ur] cōtra singulare: sicut singulare repugnat esse in pluribus: ita vniuersale in vno t[ame]n: pluribus non repugnat esse in vno t[ame]n: ergo negatio talis repugnantie non sufficit ad cōstituendū vniuersale in actu. Et p[ro]pter hoc ratio forma[re] contra p[ri]ncipale sic. Vniuersale in actu repugnat esse in vno t[ame]n: humanitati in quantum humanitas non repugnat esse in vno t[ame]n: aliter non posset saluari in vniuerso tantum indiu[er]so ergo humanitas v[er]trags sic non est vniuersalis in actu. Similiter dicas de quacūq[ue] alia natura. Hec de t[er]tio.

Quo ad Quartū respondendum est argumētis in oppositū. Et p[ri]mū quidem negatur antecedēs. Ad cuius p[ro]batione[m] dicit[ur] negando consequētia. Non enim valet res circūscripto actu intellectus: non est gen[us] ergo sibi repugnat esse gen[us]. Stat enim q[uo]d abstractat ab v[er]trags: sic aut[em] est i[n] p[ro]posito. Nā est ipsa circūscripto actu intellectus abstractat ab aptitudine ad essend[um] in plurib[us] et a repugnancia ad essend[um] in plurib[us]: ut ex dictis p[ri]us. Ad s[ecundu]m dupliciter respondet[ur] de v[er]trags: mō bene. P[ri]mo negat[ur] cōsequētia: si sermo sit de intellectu agere: q[uo]d p[ot]entia actiua nō presupponit obiectū suū, sed facit illud. Si aut[em] sermo sit de intellectu possibilib[us]: concessa cōsequētia p[ri]ma: nō sequetur: ergo vniuersale in actu est extra animā: q[uo]d sit p[er] actū intellectus ageris. Sec[un]do dicit[ur] quod cum vniuersale in actu nominet[ur] duo, scilicet rem et aptitudinē et c. res ipsa est obiectū aptitudo aut[em] est modus obiecti seu cōditio sine qua res non est obiecta. Sufficit aut[em] quod res ipsa que est obiectum precedat actum intellectus: et nō oportet quod modus eius precedat. Obiectū enim, ait Aristot[el]es, est p[ri]us actu nō modus obiecti. Unde ad formam argumenti negetur consequentia: q[uo]d si p[ro]p[ri]etati antecedētis nō obstat aptitudo nem esse modū obiecti: obstat t[ame]n illationi cōsequētis ex eo p[ro]p[ri]etate[m] modū nō p[otes]t inferri ex p[ro]p[ri]etate obiecti. P[er] hoc idē respondet[ur] ad t[er]tium: quod scilicet res obiecta scitēne realit[er] est extra animā: nō mod[us] rei obiecte: vniuersale aut[em] in actu nominat[ur] v[er]trags scilicet rem et modum: et ideo vniuersale in actu nō sequit[ur] esse extra animā: ex eo quod res de qua est scitēne est extra. Ad formam argumenti dicit[ur] q[uo]d vera existēte maiore cōmittitur fallacia figure dictionis: muta

tur enim res obiecta in modum rei seu in rem cum modo. **Sed cōtra** Istas r[ati]ones instat Scot[us] ibi. Et p[ri]mo cōtra p[ri]mam sic. Quicquid est p[er] intellectum agentē est p[ri]ma int[er]iectio: ergo nullum vniuersale est in genere substantie: cōsequenter nulla est p[re]dicatio in q[uo]d superiorem de inferioribus. P[ri]mo vniuersale p[re]cedit sensum et alias probatum est: ergo p[re]cedit intellectum agentem. P[ri]mo intellectus agens et possibilib[us] sunt vna p[ot]entia: alias quilibet homo haberet duos intellectus: sed vnius p[ot]entia est vnum obiectū: quare si p[re]cedit actum vnius: p[re]cedit actum alteri. P[ri]mo secundum hoc non esset generatio vniuersa sine actione intellectus agentis. Dicitur forte q[uo]d non habeat aliquam vnitatem realem generans et genitum: sed similitudinem. Contra: q[uo]d p[ro]ximum fundamentum similitudinis est vni[us]. quāto metaphysice: sed non generans neq[ue] genitum: ergo aliquid commune v[er]trags.

Contra secundam Vero responsionem arguit: quia nullo intellectu considerante nō erit vniuersale in actu: ita scitēne habitualis nō esset obiectū vniuersalis in actu. P[ri]mo dicit[ur] obiectum in quantum est p[ri]us actu non intelligitur sub hoc modo: ergo vel sub nullo, vel sub opposito modo: sed non sub nullo: ergo et c. P[ri]mo dicit[ur] aut[em] ille modus est factus ab intellectu: aut non: si non: habetur intentum, si sic: ergo non est necessarius in obiecto: quia p[ri]us obiectum est intellectum sine illo modo causa: to p[er] intellectum obiecti.

Ad has Instatias r[ati]onem p[re]supponēdo sepe tā dictū q[uo]d vniuersale duo dicit[ur]: et aptitudinē seu vniuersalitatem. Vniuersale p[ro] re posita in p[re]dicamēto est p[re]dicabile scibile est obiectum intellectus: diffinibile et huiusmodi. Vniuersale aut[em] p[ro] aptitudine est modus seu cōditio rei: p[re]dicamentalis p[re]dicabilis scibilis diffinibilis et c. neq[ue] intellectus agens: aut possibilib[us] facit rem sed modū tantum. Ad p[ri]mū ergo cōceditur q[uo]d vniuersale p[ro] eo q[uo]d sit ab intellectu agente non est in p[re]dicamēto substantie: vltior aut[em] cōsequētia nullam habet apparentiam. Ad secundā negat[ur] antecedēs, v[er]trags enim est scitēne vniuersalit[er] ut habes a s[ecundu]m. P[ri]ma secunde. q[uo]d 2. ar. 6. non t[ame]n est coloris vniuersalis. Ad t[er]tiā similiter negat[ur] antecedēs. necessariū est ut dicit[ur] t[er]tio de anima. tex. cō. 17. in aia nostra esse duos intellectus. s. agentē et possibilib[us]: q[uo]d nō possunt esse eadē p[ot]entia: cū p[ot]entia actiua et p[ot]entia passiua nō sint eadē apud Aristot[el]em. Ad quartā negat[ur] cōsequētia, et d[icitu]r q[uo]d responsio illa ibi data est optima sane intellecta. Ad improbatōne[m] eius d[icitu]r q[uo]d similitudo fundat[ur] supra res ipsas: puta duas albedines vel humanitates tāq[uam] fūdamētū: et q[uo]d vnit[er] nō est fundamētū similitudinis: sed cōditio fundamētū: fundat[ur] n. similitudo p[ro]p[ri]e dicta supra duas res habētes illā cōditio[n]e[m]. s. mutua negatione[m] distinctionis formalis. puta duas albedines: et hoc mō intelligēdus est Aristot[el]es. s. meta. Et dato q[uo]d vnit[er] esset fundamētū: adhuc nō sequeretur dari aliqd cōe vni[us] v[er]trags: dicit[ur] enim q[uo]d similitudo nō fundat[ur] supra vnum q[uo]d est generas: neq[ue] supra vnu[m] q[uo]d est genitū: sed supra vnum q[uo]d sunt generas et genitum. Jam aut[em] declaratum est supra cōmitti fallaciā consequentis si sic p[re]cedat: generans et genitū sunt vni[us] formaliter: ergo habet aliquid vni[us] commune v[er]trags.

Ad p[ri]mū Eorū q[ui] cōtra secundā responsionē ad ducunt[ur] d[icitu]r q[uo]d p[re]cise loquēdo de intellectu possibilib[us] secat[ur] vniuersale quādamodū scitēne, ita q[uo]d scitēne in actu est vniuersale in actu: scitēne in p[ot]entia est vniuersale in p[ot]entia: et scitēne in habitu est vniuersale in habitu: q[uo]d tunc accidit q[uo]d est volumus ipsum in actu facimus. Egredien do aut[em] ad intellectum agentē: dicit[ur] q[uo]d nullo intellectu considerante: dūmodo p[ro]ducta sit species intelligibilis: datur vniuersale in actu: eo q[uo]d Philosopho dormiente rosa: cū species intelligibilis in illius intellectu cōseruatur: denominat[ur] re p[re]sentata absq[ue] hoc et nunc actu intelligibilis et c. Ad secundū dicit[ur] q[uo]d obiectū v[er]trags actū nullum sibi vendicat modum. abstractū enim ab omni esse et modo quidditas. Ad t[er]tium dicit[ur] q[uo]d modus ille sit ab intellectu agente: cū inferitur, ergo non est necessarius: negatur cōsequētia: quia p[ot]entia actiua nō presupponit conditionem sui obiecti: sed facit. Dicitur sec[un]do q[uo]d dato q[uo]d non fieret ab intellectu agente: sit ab intellectu possibilib[us] similiter negatur illa consequentia. Ad probatiōne[m] dicit[ur] q[uo]d fallum assumit scilicet q[uo]d p[ri]us intellectus intelligit rem: deinde facit eius modū: simul enim v[er]trags sit: intellectus enim formādo conceptam rem absq[ue] hoc et nunc apud

De ente et essentia

Caput III.

130

se facit: neq[ue] potest imaginari q[uo]d p[ri]us faciat rem: deinde absq[ue] hoc et nunc. sicut for. simul generat hominem nunc et nō p[ri]us hominem: deinde hunc. Ad quartum negatur q[uo]d relatio mēsure fundetur in aliquo vniuersali: fundatur enim neq[ue] in vniuersali: neq[ue] in singulari, ut scilicet in natura vna formaliter q[uo]d in singulari reperitur: et sic non est vnum numero: ut sic mēsurā aliorum, sed vnum formaliter. Ad quintum dicit[ur] q[uo]d nihil aliud cōcludit nisi q[uo]d vniuersale p[ro] re est extra animā: sic enim accepto vniuersali inest p[ri]mo passio seu realis opatio. homo. n. est cui p[ri]mo conuenit ridere: non homo vniuersalis: alioquin risibile nō inueniretur in homine non vniuersali: puta forte. Ad sextum dicit[ur] similiter q[uo]d extrema cōtrarietatis sit res ipse nō res p[ar]ticulares ut sic: neq[ue] vniuersales: aliter res nō vniuersales. s. hec albedo et hec nigredo nō essent cōtrarie. Ad septimū dicit[ur] q[uo]d ista duo simul: vniuersale p[re]dicatur de reb[us]: et vniuersale sit ab intellectu: eo q[uo]d vniuersale p[ro] re est id q[uo]d p[re]dicat[ur]: et quo ad hoc nō sit ab intellectu. vniuersale aut[em] p[ro] aptitudine est p[re]dictio rei q[uo]d p[re]dicat[ur]: et talis sit ab intellectu: p[re]dicatio. n. nō debet reb[us] nisi habētib[us] cōditio[n]e[m] aliquā intentionale. Vn[de] et Aristot[el]es. 7. mer. tex. cō. 4. 6. ait. q[uo]d substantia nō d[icitu]r de subiecto: q[uo]d loquebat[ur] de ea s[ic] sūā nām. In p[re]dicamētis vero vbi de substantia induta accidētia intentionalia loquebat[ur] dixit substantia dici de subiecto. Ad id d[icitu]r q[uo]d ibi addit d[icitu]r q[uo]d oia illa verificant[ur] de vniuersali p[ro] re: s[ic] exponēda est affirmatiua p[ro]positio negatiue ut sit sensus: vniuersalia sunt vbiq[ue] et c. nā ipse denominat vniuersales nō terminat sibi locū neq[ue] t[em]p[us]. Similiter dicit[ur] ad id q[uo]d subiungitur q[uo]d forma et materia p[ri]nent ad quātitatē vniuersalis. i. rei p[er] se q[uo]d denominat vniuersalis. Similiter vniuersali t[ame]n est diffinitio. i. rerū que denominat[ur] sit vniuersales. Similiter res denotat[ur] g[en]s species et d[icitu]r sit extra animā: conditiones aut[em] earū sunt p[er] opus intellectus. Ad octauū dicit[ur] q[uo]d p[er] h[uius] singulare duo intelligere possimus: q[uo]d intelligit ipsa singularitas: q[uo]d totū. s. res singularis: p[ri]mo modo accipiēdo singulare cōcedit consequentia: sed antecedēs nō est v[er]trags. scdo mō antecedēs p[er]ipatericū est: sed consequentia nihil valet (supra enim id diximus) in singulari multas vnitates existere et non tantum numeralem.

Et quāvis hec natura intellecta habeat rationem vniuersalis s[ic]m q[uo]d comparatur ad res que sunt extra animam, q[uo]d est vna similitudo omnium. tamen s[ic]m q[uo]d h[uius] esse in hoc intellectu vel in illo est species quedam intellecta p[ar]ticulāris. et ideo patet defectus. Commentatoris in t[er]tio de anima: qui voluit ex vniuersalitate forme intellecte vnitatem intellectus cōcludere, q[uo]d nō est vniuersalitas illius forme s[ic]m hoc esse q[uo]d h[uius] intellectum, sed s[ic]m q[uo]d ad res referuntur similitudo rerum. Sicut etiam si esset vna statua corporea representans multos homines, constaret q[uo]d illa imago vel species statue haberet esse singulare et p[ro]p[ri]um s[ic]m q[uo]d esset in hac materia, sed haberet rōnem cōitatis s[ic]m q[uo]d esset commune representatiuum plurium.

In hac scda p[ar]te capituli huius. V[er]trags errorē remouere intēdit q[uo]d in t[er]tio de aia. cō. 5. ex vniuersalitate forme intellecte voluit declarare vnitatem intellecte: hoc mō. q[uo]d est vniuersale suū vniuersalitatē retinēs est indistinctū nūero forma intellecta. i. nā s[ic]m esse in intellectu subiectue est vniuersalis suū vniuersalitatē retinēs. ergo est indistincta numero. igit[ur] subiectū et q[uo]d est intellect[us] possibilib[us] nō est distinct[us] numero: et sic vni[us] intellect[us] in omnib[us] hoib[us] cōcludit[ur]. Maior videt[ur] se nota. q[uo]d vniuersalitatē opponit distinctio numeralis. Admō vero ex eo p[ro]p[ri]etate species intelligibilis representat vniuersale. Hec rō (et si alteri p[ro]p[ri]etati exigit. p[ro] sui dissolutio[n]e et p[ro] sui p[ro]p[ri]etate) attr[ahit] p[ro]p[ri]etatis intentionis est ex dictis sic destruit. Vniuersale est aliqd duplex. s. in essendo et in representādo. Vniuersale in essendo est si daret[ur] h[uius] separata v[er]trags idea Platōnis: et de tali vniuersali nā est maior: s[ic] falsa minor. V[er]trags q[uo]d maior: q[uo]d tali vniuersali cū s[ic]m esse vniuersalitatē fortis s[ic]m esse quoq[ue] repugnabit distinctio numeralis, vni[us] possibile est imaginari plures hoies vniuersales. falsa aut[em] est minor: q[uo]d species intelligibilis nō est vniuersalis in essendo cū sit in singulari subiecto. s. intellectu possibilib[us] qui indiu[er]su quoddam esse (licet immateriale). Vniuersale vera in representādo (ut dictū fuit) est q[uo]d r[ati]o vniuersale representat: et de tali vniuersali falsa est maior: licet minor

sit vera, et maioris quidem falsitas ex eo cognosci potest, q[uo]d talis vniuersalitatē nō habet s[ic]m suū esse quo respicit subiectū vnde vnit[er]itas vel pluralitas numeralis in accidētibus ouit: sed habet vniuersalitatē s[ic]m representationē que respicit obiectū: vnde non representat obiecta distincta numero: sed vni[us] et idē obiectū omnino representant omnes species eiusdem rei: puta species humanitatis in te et in me: sicut eadē fortis facies a pluribus per plures species: idē omnino representantes videtur. Admōis aut[em] sic intellecte veritas ex supradictis liquet: species enim intelligibilis representat naturā nō representādo cōditiones p[ar]ticulares eius ut dictum est. hec est sententia litera in hac parte.

Et q[uo]d nature humane s[ic]m suam absolutam consideratiōnem conuenit q[uo]d p[re]dicet[ur] de forte, et ratio speciei non conuenit sibi s[ic]m suam absolutam. s. humane nature consideratiōne[m], sed est de accidētibus que cōsequunt[ur] eā s[ic]m quoddā esse q[uo]d h[uius] in intellectu. ideo nomen speciei non p[re]dicatur de forte, ut dicatur, for. est species, q[uo]d de necessitate accidētis ret si ratio speciei conueniret homini s[ic]m esse q[uo]d habet in forte, vel s[ic]m suam absolutam consideratiōnem. s. inquantū est homo, quicquid enim conuenit homini, inquantum est homo, p[re]dicatur de forte.

In hac p[ar]te tertia capituli huius talē obiectiōne[m] ex supradictis excludere intendit: q[uo]d q[uo]d p[re]dicat[ur] de p[re]dicato p[re]dicat[ur] et de subiecto: sed species p[re]dicatur de homine quod est p[re]dicatū respectu fortis: ergo species p[re]dicatur de forte: et sic fortis erit species: conclusio est falsa: maior vera ex antep[re]dicamētis habetur. V[er]trags obiectiōis peccatū vnde oriatur ex supra posita distinctione eorū que cōueniūt nature: manifestat simul ex hoc influas q[uo]d conueniēs tradita fuerit doctrina. (cū ex ea difficultates accidētis dissolunt[ur]). V[er]trags dictū sit q[uo]d triplēcia sunt que de natura p[re]dicant[ur]: quedā scilicet absolute: et q[uo]d dam s[ic]m esse in intellectu: et quedā s[ic]m esse in singulari: ea que cōueniūt nature s[ic]m esse in intellectu, non cōueniūt ei absolute: neq[ue] s[ic]m esse in singulari: cū opposita sint: et ideo in p[re]dicato p[ro]cessu error accidit: quia denominatio specifica homini secundū esse in intellectu conuenit: et cōcludit[ur] de hoie s[ic]m esse in singulari: dū inferitur: ergo fortis est species. V[er]trags aut[em] ad formam argumētū dici possit inuit talem distinctionē. P[re]dicari de p[re]dicato contingit dupliciter. Vno mō ut p[re]dicato id est secundū quod illud p[re]dicatur de altero: sicut animal p[re]dicatur de p[re]dicato fortis: scilicet hoie: s[ic]m id s[ic]m q[uo]d homo p[re]dicatur de forte: s[ic]m idē est homo recipit p[re]dicatiōne[m] animalis: et p[re]dicatur de forte, s[ic]m suam naturā: et hoc modo maior est vera: minor aut[em] falsa. Alio mō contingit p[re]dicari de p[re]dicato non ut p[re]dicato: id est nō s[ic]m illā rationē qua illud p[re]dicatū de suo subiecto p[re]dicatur: sicut in p[ro]posito species nō p[re]dicatur de homine inquantum homo est p[re]dicatū fortis. i. non p[re]dicat[ur] de homine s[ic]m illud esse q[uo]d homo p[re]dicatur de forte: eo q[uo]d h[uius] p[re]dicatur de forte s[ic]m suū esse quidditatiuum absolute: species aut[em] p[re]dicatur de homine non secundū eius esse quidditatiuum: sed s[ic]m esse q[uo]d in intellectu habet: et hoc modo maior est falsa: minor aut[em] vera semper: ergo altera p[re]missa rum est falsa. Et hoc est q[uo]d in litera dicit[ur], q[uo]d ratio speciei nō cōuenit homini s[ic]m suā absolutam cōsideratiōnem: s[ic]m quam conuenit sibi p[re]dicari de forte: q[uo]d sic oportet etiam conuenire forti (ut supra dictum fuit) sed conuenit ei s[ic]m esse in intellectu secundum quod esse p[re]dicatur de forte.

Et tamen p[re]dicari conuenit generi per se cum in eius diffinitione ponatur. P[re]dicatio enim est quoddā quod completur per actionem intellectus componentis et diuisiōnis, habens tamen fundamentum in re: ipsam vnitatem eorū quorū vnum de altero dicit[ur]. Vnde rō p[re]dicabilitat[is] potest claudi in ratione huius intentionis que est genus. que similiter per actionem intellectus completur, nihilominus id cui intellectus intentionem p[re]dicabilitat[is] attribuit, componens id cum altero nō est ipsa intentio generis, s[ic] potius id cui intellectus intentionē generis attribuit sicut q[uo]d significatur hoc nomine animal. sic ergo p[ro]p[ri]etate essentia vel natura se h[ab]et rōne speciei, quia ratio

T. c. 11.

In hoc cap.

2. di. ar. 10. cō. 33.

T. c. 30.

ba. c. 4. s.

cs. 5.

in hoc c. q. 5.

In hoc cap. qd. 5. fi.

hoc cap.

De ente et essentia

speciei non est de illis que conveniunt ei secundum suam abso-
lutam considerationem: neque de accidentibus que conse-
quuntur ipsam secundum esse quod habet extra animam: ut al-
bedo vel nigredo: sed est de accidentibus que consequun-
tur eam secundum esse quod habet in intellectu: et per hunc mo-
dum convenit sibi ratio generis vel differentie.

In hac quarta parte capituli huius respondere intendit
cuidam facite objectioni que talis est, quod per se predicatur
de speciebus conveniunt ipsis speciebus: sed (per se) per se pre-
dicatur de speciebus: puta homine et boue, ergo per se con-
venit ipsis speciebus: et sic homo erit genus et similiter boue.
Ad hoc est ex terminis nota, implicat enim quod aliquid per se pre-
dicatur de aliquo in quocumque modo perfectatis et non conve-
niat illi. Ad hoc probatur sic, illud in cuius diffinitione ponitur
predicari de speciebus per se predicatur de illis, sed (per se) per se
est in cuius diffinitione ponitur predicari de speciebus, ergo
genus per se predicatur de speciebus. Ad hoc syllogismi huius
patet ex eo quod quilibet pars diffinitionis in recto in primo mo-
do perfectatis convenit diffinito. Ad hoc autem ex Porphy-
rio patet sic dicente: genus est predicabile de pluribus specie-
bus differentibus. Similiter omnino potest argui de specie res-
pectu individui, cum etiam in diffinitione speciei ponatur pre-
dicari de individuis, et sic videtur quod male dictum sit: forte non
esse speciem. Huius objectionis in littera motuum tantum tangit
cum dicitur: et tamen predicari per se convenit generi cum in
eius diffinitione ponatur. Responsio autem in residuo ponit
in quo ad plenam materiam huius discussionem duas distinctio-
nes innuit. Prima est, predicari dupliciter capitulum, scilicet formaliter et fun-
damentaliter seu materialiter. Secunda est, genus dupliciter ac-
cipi, scilicet formaliter et fundamentaliter seu materialiter. Et debes
scire ut terminos intelligas quod in hac propositione, homo est ani-
mal, sunt tria. scilicet homo est animal: que extra animam nihil
aliud sunt quam natura humana importata per ly homo: et natura
sensitiva importata per ly animal: et unitas seu coniunctio earum inter
se importata per ly est, hec enim tria intellectus apprehendens
in secunda sua operatione format hanc propositionem: homo est
animal: quod formata reflectendo se super illa tria ut terminat actus
sui compositionis adinvenit et attribuit eis quasdam relationes: et (per
homo) attribuit relationem subiecti: et (per animal) relationem pre-
dicati: et (per est) relationem predicationis. Unde predicatio forma-
liter est illa relatio adinvenita ab intellectu: fundamentaliter ve-
ro seu materialiter est coniunctio rei predicate cum re subiecta.
Similiter cum intellectus apprehendit naturam sensitivam et re-
flectitur super illam ut stat sub actu eius: videtur etiam ut sic indi-
ferenter se habere ad species in quibus primo inspererat nam
illa salvari: attribuit naturam sensitivam seu animal obiecto rela-
tionem generis: et sic genus formaliter est illa relatio: genus autem
fundamentaliter seu materialiter est natura ipsa: puta sensiti-
va: et sic patet termini distinctionum.

Et his tria deducuntur. Primum est quod cum genus funda-
mentaliter, puta animal non includat in diffinitione
sua predicationem fundamentalem: quod in diffinitione anima-
lis non ponitur coniunctio eius cum homine vel boue: neque
predicationem formalem: quod in diffinitione rei non ponitur res
secunde intentionis: consequens est quod genus formaliter sum-
atur quando diffinitur a Porphyrio.

Secundum hoc est quod in diffinitione generis forma-
liter non cadat predicatio fundamen-
tis de specie: puta homine: quod relatio generica non est conflictu
realiter rei que denominatur species: consequens est quod predi-
cari de pluribus positum in diffinitione generis sit accipiendum for-
maliter scilicet per relationem predicationis, una enim relatio potest
cadere in diffinitione alterius: ita ut conceptus relationis que est
predicatio de pluribus et cadat in conceptu relationis que est
genus. Et hinc habes quod conformiter sancti Thome dicant asseren-
tes genus et speciem diffiniri per secundas intentiones in concreto.

Tertium deducendum est quod aliquid dicitur predi-
cari de specie dupliciter. Uno modo ut res
denominata predicabilis de speciebus: et sic animal predicatur de ho-
mine et boue. Alio modo ut id quod res denominat predicabilis
de speciebus: et sic genus in cuius diffinitione ponitur predicari
de speciebus predicatur de ipsis speciebus. Sicut aliquid dicitur
disgregativum visus dupliciter. Uno modo ut res denomina-
ta disgregativa visus, hoc enim modo non dicitur disgregativa vi-

Caput V.

sus. Alio modo ut id quod res denominatur disgregativa vi-
sus, quemadmodum albedo dicitur disgregativa visus: cum
in diffinitione eius ponatur disgregare visum. Et sicut stat
ista duo simul scilicet quod res diffinita per disgregare visum est
albedo et non nix, res autem denominata disgregativa visus,
est nix et non albedo: ita precise in proposito stat ista duo si-
mul: scilicet quod res diffinita per predicari de speciebus est rela-
tio generica: res autem denominata predicabilis de speciebus
est natura: que subest illi relationi: puta animal: ita quod res dif-
finita per predicari et cetera, est genus formaliter non materialiter: res
autem denominata predicabilis est genus materialiter non
formaliter. Unde in littera dicitur quod ratio predicabilitatis clau-
ditur in hac intentione: que est genus: id tamen cui intellectus
intentionem predicabilitatis attribuit non est ipsa intentio ge-
neris sed res: cui etiam ipsa intentio generis attribuitur.
Ex quibus patet responsio ad objectionem: quod loquendo de
eo quod per se predicatur de speciebus ut res denominata pre-
dicari, vera est maior: sed falsa minor, loquendo autem de eo quod
per se predicatur ut ratio denominandi falsa est maior: et minor
non sit vera. Unde cum semper altera premissarum sit falsa, ne-
hil concluditur. Hanc distinctionem nunc assignata in terminis sim-
plicibus sic uti poteritis, predicabile de speciebus dupliciter:
formaliter et denominative: quod predicatur de homine et boue de
nominative est animal: quod autem predicatur formaliter de ho-
mine et boue est genus, de predicabili nominative falsa est mi-
nor, de predicabili formaliter falsa est maior. Hec dicta cum ap-
plicaveris ad speciem respectu individui etiam ad differentiam: pri-
mum et accides et reliqua huiusmodi solues multas obiectio-
nes et illucescet tibi veritas multarum propositionum: que ob-
scure apparent, residuum capituli est Epilogus, per se pa-
rent et cetera.

¶ Hinc restat videre secundum quem modum essentia
sit in substantiis separatis, scilicet in anima intelligen-
tibus et causa prima. Quamvis autem cause pri-
me simplicitatem omnes philosophi concedant,
tamen compositionem materie et forme in intelligentibus et
animabus quidam nituntur ponere, cuius positionis fuisse
se dicit Avicenna autor libri fontis vite. Hoc autem di-
ctis philosophorum reperitur esse contrarium, quod eas sub-
stantias a materia separatas nominant, et absque omni
materia esse probant, cuius demonstratio potissima est
ex virtute intelligendi que in eis est. Videmus enim for-
mas non esse intelligibiles in actu nisi per se separantur
a materia et a conditionibus eius, nec efficiunt intelligibi-
les in actu nisi per virtutem substantie intelligentis secundum
quod recipiuntur in ea, et secundum quod aguntur per eam, unde oportet quod
in qualibet substantia intelligente sit omnimoda immuni-
tas a materia, ita quod nec habeat materiam partem sui, ne-
que etiam sit sicut forma impressa materie ut est de formis
materialibus.

¶ Hic incipit tractatus secundus huius operis intendens indivi-
bus capitulis tradere notitiam de essentiis substantiarum simpli-
cium quemadmodum tradita est de essentiis substantiarum com-
positarum. Facit autem sex in presenti capitulo. Primo declarat
quod essentia in simplicibus non significat compositionem quid ex ma-
teria et forma: sed formam tantum, secundo comparat illas essen-
tias essentiis substantiarum compositarum, tertio ostendit tales
substantias esse compositas ex esse et essentia: quarto declarat in-
telligentias habere esse effectivum a deo, quinto ostendit eas esse
compositas ex actu et potentia, sexto de multitudine eorum agit.
Premissa igitur primo concordant sententia philosophorum de simpli-
citate omnimoda prime cause: et quibusdam dissentientibus
circa immaterialitatem intelligentiarum adductis. Contra hos
talem conclusionem ponit. Omnis substantia intellectualis est
immaterialis id est composita ex materia et forma, et indepen-
dens a materia: quod si probatur, omne patiens vel agens vel reci-
piens vel habens in se intelligibile in actu est immateriale: omnis
substantia intellectualis est patiens vel agens vel recipiens vel
habens in se intelligibile in actu: ergo omnis substantia intelle-
ctualis est immaterialis. Ad hoc quo ad tres sui partes ex eodem
medio probatur scilicet ex hoc quod intelligibile in actu oportet esse imma-

De ente et essentia

Questio VIII.

131

immateriale, tertio de anima. tex. com. 11. et 15. agens autem rem
immaterialem oportet esse immateriale, eo quod agens non potest
esse ignobilius suo effectui, ut dicitur. 3. de anima. tex. com. 18.
et tex. com. 4. 0. recipere quocumque immateriale non potest res im-
materialis ut patet. 3. de anima com. 5. vnum quod recipitur
per modum recipientis: et per idem innotebit quod habere non po-
test res immaterialis immateriale cognoscibile in seipsa. Ad-
hoc autem ab omnibus conceditur. Frustra enim esset substantia
intellectualis nisi aliquid intelligeret: cum vnumquodque sit pro-
pter suam operationem, ut dicitur. 2. celli. tex. com. 17.

¶ Nec potest dicere aliquis quod intelligibilitatem non im-
pediat materia quolibet: sed materia corporalis tantum.
Si enim hoc esset ratione materie corporalis tantum, cum
materia non dicatur corporalis, nisi secundum quod stat
sub forma corporea: tunc oportet quod hoc haberet ma-
teria a forma corporea, scilicet impedire intelligibilitatem.
Et hoc non potest esse, quia et ipsa forma corporalis actu
intelligibilis est, sicut et alie forme: sed quod a materia ab-
strahuntur. Unde in anima intellectiva et intelligentia
nullo modo est compositio ex materia et forma: ut hoc mo-
do accipiat materia in eis sicut in substantiis corporali-
bus: sed est ibi compositio forme et esse. Unde in commen-
to nonne propositionis libri de causis dicitur quod intelli-
gentia est habens formam et esse: et accipitur ibi forma pro
ipsa quidditate vel essentia simplici.

¶ Quia posset aliquis credere rationem factam recipere respon-
sionem: ideo intendit hic excludere responsionem que posset ima-
ginari sufficiens. Ad hoc posset aliquis distinguere de mate-
ria corporali et materia simplici: et dicere quod maior est vera de
materia corporali: non autem de materia simplici: et conse-
quenter concedere quod omnis substantia intellectualis est immu-
nis a materia corporali: non autem a materia, quia non mate-
ria, sed materia corporalis impedit intelligibilitatem in actu.
Contra hanc fugam instatur ratione ducente ad impossibi-
le sic. Materia corporalis impedit intelligibilitatem per se, ergo
forma corporalis est id unde materia habet quod impedit intelli-
gibilitatem: hoc est impossibile: ergo a destructione consequen-
tis et cetera, consequentia est nota ex terminis. Cum enim materia cor-
poralis duo dicat, scilicet ly materia et ly corporalis: et ex ly mate-
ria secundum aduersarium non impedit intelligibilitatem in actu, re-
stat quod hoc impeditur sit ex ly corporalis, sed ly corporalis
nihil addit supra materiam, nisi formam corpoream: ergo ex for-
ma corporea seu corporea ostenditur quod materia impedit intelli-
gibilitatem in actu. Falsitas autem consequentis probatur sic. Dis-
positio non concepta cum materia est actu intelligibilis: patet ista
ex. 3. de anima. tex. com. 11. Forma corporea est forma secundum se non con-
cepta cum materia: accipitur enim distincta contra materiam:
ergo forma corporea secundum se est actu intelligibilis. Tunc ultra:
nihil secundum se actu intelligibile ex se impeditur intelligibilitati
intelligibili: forma corporea est huiusmodi: ergo forma corporalis non
est id unde materia impeditur intelligibilitatem sumat: quod
erat probandum. Est igitur tam anima intellectiva quam intelligentia
quolibet non composita ex materia et forma. Si accipiamus co-
positionem ex materia et forma vniuocem: prout scilicet materia et for-
ma nominant partes essentielles rei: quemadmodum dictum
est substantias aliquas esse compositas (in precedentibus) sed
est in eis aliud genus compositionis, scilicet ex forma esse: de quo
infra erit sermo: et sic habetur prima pars intenti, scilicet quod essentia
in substantiis intellectualibus non significat compositionem quid
ex materia et forma. Remanet ergo modo declarandum quomo-
do significet formam tantum, propterea subiungit.

¶ Et quomodo hoc sit planum est videre. Quocumque enim
ita se habent adinuicem quod vnum est causa esse alterius,
illud quod habet rationem cause potest habere esse sine al-
tero, sed non conuertitur. Talis autem inuenitur habitudo
materie et forme, quod formadat esse materie: et ideo impos-
sibile est esse aliquam materiam sine forma, tamen non est im-
possibile esse aliquam formam sine materia, forma enim non
habet in eo quod forma dependentia ad materiam, sed si inue-

niantur alique forme que non possunt esse nisi in materia
hec accidit eis secundum quod sunt distantes a primo principio
quod est actus primus et purus. Unde ille forme que sunt
propinquissime primo principio sunt forme per se sine ma-
teria subsistentes: non enim forma secundum totum genus
suum materia indiget ut dictum est, et huiusmodi forme sunt
intelligentie: et ideo non oportet ut essentie vel quidditates
harum substantiarum sint aliud quam ipsa forma.

¶ Intendens in his verbis declarare quomodo essentia in sub-
stantiis simplicibus significet formam tantum talis ratione hoc
probat. Quocumque ita se habent quod vnum est causa esse alterius
et non e converso: illud quod habet rationem cause potest esse
sine altero: sed forma et materia ita se habent quod forma causat
esse materie et non e converso, ergo forma potest esse sine mate-
ria, et materia non sine forma. Tunc ultra essentia intelligen-
tiarum non est composita ex materia et forma, et non potest
esse materia tantum, ergo est forma tantum.

¶ Et nota. Quod maior propositio potest dupliciter intelligi.
Uno modo sic, quod id quod est causa alterius et cetera,
idem numero possit esse sine altero: et sic non assumitur a nobis,
et sic falsa et extra propositum. Falsa quidem: quod subiectum cau-
sat esse proprie passionis, et non e converso: et tamen subiectum non
potest esse sine propria passione. Extra propositum vero, quod no-
lumus concludere quod forma que est in materia sit sine materia:
sed quod aliqua forma non exigit materiam. Alio modo in-
telligitur maior, quod id quod habet rationem cause secundum sui
ordinem potest esse sine altero: id est secundum aliquod sui or-
dinem potest reperiri sine altero, et sic est vera, et ad propositum.
¶ Vera quidem, quia causa cum independens sit a causato: con-
sequens est, ut aliquid pertinet ad suum ordinem possit ha-
bere esse extra causatum. Ad propositum vero, quia intendi-
mus concludere, quod forma secundum suum genus non de-
pendet a materia: ita quod aliqua forma potest inueniri sepa-
rata. Unde et in minori notanter non assumitur forma materia
lis seu habens esse in materia: sed forma sine additione aliqua
ad inueniendum quod loquimur de forma ut forma est: non ut
talis vel talis. Patet autem minor illa ex nono metaphysici, tex.
comm. 13. et 15. ubi habetur quod actus est prior potentia sim-
pliciter et independens ab ea. Ex eo enim quod forma essentia-
liter est actus: materia autem essentialiter potentia: si actus se-
cundum totam suam latitudinem non dependet a potentia, con-
sequens est quod forma secundum totum suum ordinem non dependeat
a materia. Materia autem cum essentialiter sit potentia: necesse
est dependere a forma, sine qua actualitas non inuenitur, et sic
patet minor, quia forma absolute in eo quod forma dependet a mate-
ria in suo esse, sicut potentia ab actu, et non e converso. Quod
vero alicui actui conveniat: quod non inueniatur nisi receptus
in aliqua potentia, hoc est ex eius imperfectione: et non habet
hoc in eo quod actus, et similiter quod alique forme non sint nisi in ma-
teria, hoc habent ex sua imperfectione: que attenditur penes
distantiam a primo principio deo glorioso: et propinquitatem
ad primam materiam, unde tales forme non solum causant esse
materie: sed et ipse causare sunt quodammodo a materia. Cause
enim sunt sibi inuicem cause, ut dicitur secundo physici, tex. com.
30. Essentia igitur substantiarum intellectualium est immate-
rialis et forma tantum.

¶ Questio viii. Hanc partem occurrit questio, et hec est octava: an
materia possit esse sine forma. In hac questione tria
facienda sunt, primo ponitur Scotti opinio, secundo ponitur opinio
san. Thome, tertio respondetur rationibus in oppositum.

¶ Quo ad posse materiam esse sine forma. Arguitur ad hoc diff. 12.
probandum multipliciter. Primo sic, non minus dependet ac-
tibus a substantia quam materia a forma: sed accidens potest esse
sine substantia, ut patet in sacramento altaris: ergo materia potest
esse sine forma. Preterea absolutum distinctum et prius alio
absoluto potest esse sine illo absque contradictione: materia respe-
ctu forme est huiusmodi, ergo potest esse sine forma: minor est
evidens, maior probatur, quia prius in eo quod prius non depen-
det a posteriori et accipitur hoc ex quinto metaphysici, tex. com.
men. 16. priora sunt que possunt esse sine alijs, alia non sine ipsis.
Preterea, quicquid absolutum facit deus in creaturis me-
diante causa secunda: que non est de essentia causati: potest
opus. Latet.

capitulum
de de ge-
neris.

Capitulum
de de ge-
neris.

De hoc
vide co-
hunc
doc. su-
per po-
phy. in
c. de ge-
neris in
pncip.

in ca. 2.
de deo, c.
2. ubi
dicitur
post
q. 10.

T. c. 13.
et 15.

T. c. 30.

Scot. 2.

Scot.

T. c. 16.

T. c. 16.

facere sine illa: sed materiam deus facit mediante forma que non est de essentia eius, ergo potest facere sine illa. **¶** Preterea quicquid deus immediate creat, immediate conferuat vel conservare potest, sed materia deus immediate creat, ergo immediate conservare potest, ergo sine omni forma. **¶** Preterea cum nihil deus extra se necessario velit ex hoc quod vult materiam esse non est necesse quod velit materiam esse nisi propter necessariam connexionem inter materiam et formam: non est talis necessitudo necessaria, ergo et. **¶** Quod autem non sit talis necessaria connectio inter materiam et formam probatur: quia tunc sequeretur quod materia determinaret sibi necessario aliquam determinatam formam: probatio consequens, quod determinat sibi genus forme determinat sibi aliquam speciem in genere illius: quod determinat sibi speciem determinat sibi esse in aliquo, individuo illius speciei, omne enim quod de necessitate est homo necessario est hic vel ille homo: consequens autem est falsum, materia enim nullam sibi determinat formam: ergo relinquitur quod materia non determinat sibi genus forme ad hoc quod sit. **¶** Confirmatur: quicquid contingenter se habet ad quodlibet generis absoluti, contingenter se habet ad id genus absolutum: sed materia contingenter se habet ad quodlibet formam: ergo materia contingenter se habet ad genus forme. **¶** Probatur adhuc quod si materia sibi determinat de necessitate genus forme quod est de necessitate determinat sibi unum in individuo solum illius generis: quod unum essentialiter eiusdem generis materia autem est una essentialiter et singulariter: ergo impossibile est quod determinat a pluribus formis eiusdem generis: sic si necessario determinat sibi genus forme necessario quod determinabit sibi aliquam unam formam, quod falsum est. **¶** De primo.

¶ Quod ad secundum. **¶** Thoma in prima parte, q. 66, ar. primo et in questionibus de potentia dei, q. 4, ar. primo et in quodam, q. 3, ar. 1, confirmat id quod hic dicit, scilicet materiam non posse esse sine forma duabus rationibus. **¶** Prima est dicens ad impossibile sic, si materia existeret absque omni forma, materia simul non esset et non esset, hoc implicat contradictionem ergo probatur consequentia quod ad secundam partem: quia quo ad primam ab aduersariis proceditur. Impossibile est effectum formale separari a forma: sed existere est effectus formalis forme, sic enim diffinitur, forma est que dat esse rei, ergo impossibile est ponere existentiam sine forma, sicut enim impossibile est esse album sine albedine, ita esse in actu sine actu: actus autem primus cuius est dare esse idem est quod forma. **¶** Ex illa ergo propositione, materia existit absque omni forma, sequuntur duo contradictoria simul vera, ex eo enim quod materia existit, sequitur quod sit in actu: ex eo autem quod sit absque omni forma, sequitur quod non sit in actu. **¶** Huius rationi dat Scotus quandam responsionem que quia non nisi chimera, et tanquam indigna de qua verba fiant omittitur, quolibet enim proferente contraria sollicitum esse stultum est: ait Aristoteles a quo didicimus in libro nono Metaphysicorum quid sit actus et quod sit forma. **¶** Secunda ratio. **¶** Thoma ad hoc idem quod sit actus et forma determinatum ad genus commune vel incompletum in rerum natura per se existens est in aliqua certa specie per se vel reductive: materia sola neque per se neque reductive est in aliqua certa specie: ergo materia sola non potest esse individuum quodcumque in rerum natura. **¶** Minor est ex se clara, non enim facile esset fingere in qua determinata specie esset materia sola. **¶** Maior probatur ex eo quod individuum omne tam completum quam incompletum: si per se existit in rerum natura separatim, quod dico propter individui generis: ut hec substantia: hoc animal etc. (non continetur sub genere per se vel reductive immediate: sed mediante specie, inter genera enim et individua mediat species: et inter principia generis et principia individui mediat species: et inter principia generis et principia individui mediant principia speciei partium). **¶** Insuper hec maior potest probari ad hominem assumendo dicta Scoti, arguitur ibi enim ipse expresse assumit quod quicquid determinat sibi genus aliquod determinat sibi aliquam certam speciem illius generis. **¶** Et potest etiam ex dictis Scoti, ibi arguere ad hominem et probare oppositum intentum sui. **¶** Quicquid determinat aliquod genus, determinat sibi aliquam certam speciem illius generis: materia sola determinat sibi genus substantie, ergo determinat sibi aliquam certam speciem substantie saltem reductive: ergo materia sola esset in aliqua certa specie: sed hoc est falsum: minor enim est in omni et processus bonus: ergo etc. **¶** Hanc veritatem approbat Aristoteles, ut ipse Scotus confitetur loco allegato. **¶** Quia dicit ex falso fundamento Aristoteles, hanc conclusionem tenuisse,

scilicet ex hoc quod deus non potest agere sine causis secundis: ostendo in hoc Scotum errare ex dictis. **¶** Commens. secundum enim Physicorum, Commens. 12. **¶** Quod ex eodem precise fundamento quod sanctus Thoma adducit in prima ratione tenet istam conclusionem: ubi nullam fieri mentionem de connectione causalitatis primarie cause apparet: sed tantum de actu et potentia: ita quod ex natura actu et natura primarie materie que est pura potentia concluditur. **¶** Quod duo contradictoria essent simul vera: ut deductum est etc. **¶** Avicenna quoque in secundo Metaphysice sue, Capitulo tertio tenet conclusionem Scoti esse impossibilem: et tamen posuit expresse materiam esse creatam. **¶** Unde hec tanquam destructiva Metaphysicorum principiorum vitanda est. **¶** Hec de secundo.

¶ Tertium respondeo. **¶** Ad primum negatur antecedens, plus enim dependet potentia pura ab actu quam actus imperfectus ab actu perfecto. **¶** Sed contra hoc instat Antonius Trombeta sic, magis dependet posterior a priori quam prius a posteriori: sed accidens est posterior substantia: materia autem est prior forma: ergo magis dependet accidens a subiecto quam materia a forma. **¶** Forte diceretur (ait) quod materia non est prior, sed posterior forma. **¶** Contra: nam licet materia sit posterior forma ordine perfectionis: est tamen prior ordine generationis: et consequenter prior simpliciter, ut arguatur sic: quandoque sunt aliqui duo ordines: quorum unus simpliciter est prior altero: quicquid est in ordine prior est simpliciter prius quocumque existente in ordine posteriori: sed ordo originis et ordo perfectionis ita se habent quod ordo originis est simpliciter prior ordine perfectionis (et hoc in natura limitata) ergo quicquid est prius origine est prius simpliciter quocumque priore ordine perfectionis: sed ita est quod materia est prior origine forma: licet forma sit prior perfectione: ergo materia est simpliciter prior forma, processus bonus: maior probatur: quod scilicet ordo originis est simpliciter prior ordine perfectionis, nam priora generatione sunt posteriora perfectione, natura enim semper procedit de imperfecto ad perfectum: ergo quicquid est imperfectius est simpliciter prius quocumque perfectius: sed materia prima est imperfectior forma: ergo materia prima est simpliciter prior forma. **¶** Tunc ultra est simpliciter prior forma, et omne prius in suo priori potest esse si ne posteriori: ergo etc. **¶** Ad hoc responderetur triplici responsione: ad insinuandum argumenti multiplicem defectum. **¶** Primum dicitur quod forma: licet sit posterior materia ordine generationis: est tamen prior etiam ordine generationis materia existente. **¶** Ad agni enim refert dicere materiam et materiam existentem: sicut superficies est prior albedine: albedo tamen est prior superficie habente esse album. **¶** Unde in proposito cum semper sit de materia existente: si enim poneretur materia sola in rerum natura oporteret ipsam existere, per falsum assumi. **¶** Secundum dicitur quod aliud falsum ibi assumitur, scilicet quod ordo generationis sit simpliciter prior ordine perfectionis stando in praeteritis nature finite, cum enim actus sit prior potentia simpliciter: tam si ponatur deus finitus quam infinitus, ut patet nono Metaphysice, Commens. 15, et 12, et textu Commens. 30, et prioritas actus sit prioritas perfectionis, consequens est quod secundum Aristoteli, et veritatem ordo perfectionis sit simpliciter prior ordine generationis. **¶** Amplius id quod est prius natura ratione et tempore est simpliciter prius, ordo perfectionis prior natura ratione et tempore ordine imperfectionis qualis est ordo generationis qui se tenet ex parte cause materialis: ordo igitur perfectionis est prior simpliciter, media quoque propositio est Aristoteli octavo Physice, text. 65, ubi expresse loquitur in natura finita ad probandum, si motus circulares esse prius. **¶** Et ad probationem: concessio quod priora generatione sunt imperfectiora et quod natura procedit de imperfecto ad perfectum negatur consequentia, ergo ordo generationis est simpliciter prior: licet enim agens naturale prius attingat imperfectum quam perfectum oportet tamen prius agens in se perfectum esse: ut dicitur in 12, meta. text. com. 40. **¶** Sic adverte tu, quod oportet mendacem esse me: mox in questione de primo cognito, Antonius Trombeta quas impugnat propositiones has nunc assumit etc. **¶** Tertio dicitur quod dato toto processu: ultima consequentia nihil valet, falsum est enim quod omne prius possit secundum rem absolutam posteriori quolibet (et ad secundum dicitur). **¶** Sed contra priorem responsionem que ponit materiam non habere propriam existentiam: sed eam mendicare a forma instatur sic. **¶** Licet enim que convenit actu causare pro aliquo signo convenit et existere

pro eodem signo: si materia prime in primo signo quo recipit formam convenit causare, ergo pro tunc sibi convenit existere: sed pro illo signo non habet existentiam forme, ergo propriam. **¶** Et confirmatur, quia materia autem causat compositum et recipit formam quando existit, aut quando non existit, non quando non existit ergo quando existit, ergo pro tunc convenit sibi propria existentia: quia existentia forme sequitur totum compositum. **¶** Et confirmatur secundo, quia causa non mendicat a suo effectu, materia autem causat existentiam compositi et forme, ergo non mendicat existentiam ab eis etc. **¶** Ad hec dicitur quod sufficit cause pro quo libet instanti temporis quo actu causat habere existentiam: nec apparet necessarium quod pro quolibet signo nature insit existentia sibi quo inest causalitas: ordo enim nature talis est in eodem instanti temporis, quod materia recipit formam: ex quibus resultat compositum cui iam esse actualis existentie advenit: quo ipsum compositum primo, forma secundo, et materia tertio existit. **¶** Ad formam autem prime instantie negatur maior. **¶** Ad primam confirmationem dicitur, quod materia causat quando existit: quia pro omni instanti quo causat existit (quando) enim est terminus temporalis. **¶** Ad secundam confirmationem dicitur quod licet causa ut causa non mendicat a suo effectu: tamen causa materialis mendicat a suo effectu qui est eius causa in altero genere cause: ergo quod causa sunt sibi inveniunt cause, quinto metaphysice, text. com. 2. **¶** Oportet autem has responsiones a scotistis admitti: quia cum Scotus ponat secundo sententiam, dist. 3, q. 3, existentiam esse ultimum actum posteriori tota coordinatione predicamentali: licet non distincta realiter a re: cuius est oportet existentiam materie ex natura rei habere habitudinem ad suam existentiam ut potentiam ad actum. **¶** Et tunc potest argui sic, essentia materie ut distincta contra suam existentiam causat ex natura rei in genere cause materialis suam existentiam recipiendo eam, ergo sibi pro illo signo convenit existentia: et sic habet existentiam antequam recipiat eam similiter stando in illo signo: aut existentia materie recipit ex natura rei suam existentiam quod est aut quando non est etc. **¶** Ad secundum principale negatur maior. **¶** Ad eius probationem dicitur, quod non sola dependentia: sed necessaria connectio aliorum potest esse causa inseparabilitatis eorum. **¶** Ad id quod adducitur ex quinto meta, dicitur quod universalis affirmativa non convertitur simpliciter, ista enim est vera, quicquid possunt esse sine alijs et alia non sine ipsis sunt priora: sed non convertitur: quicquid sunt priora possunt esse sine alijs: et alia sine ipsis.

¶ Et nota. **¶** Quod maxima illa scotica: omne prius absolute etc. non potest saluari (etiam sequendo viam Scoti) quod pro nunc ex duobus manifestatur. **¶** Primum ex eo quod partes essentielles simul sumptae sunt priores toto: et tamen apud Scotum non possunt esse sine toto. **¶** Secundo ex eo quod predicamentum quantitatis est absolutum prius predicamento qualitatis praeteritum quo ad quartam speciem eius: et tamen non potest fieri quantitas continua sine figura. **¶** Si enim quantitas sine figura fieri dicatur aut finita aut infinita: non infinita, quia illa non dabitur: si forte imaginetur dari adhuc non oportet esse lineam, aut ergo linea recta aut curva, et sic esset figura: si finita, ergo figurata: figura enim est quod termino vel terminis clauditur, et sicut autem habet lineas rectas, aut curvas, aut circulares etc. **¶** Ad tertium quicquid sit de maiori, negatur minor, forma enim si non sit de essentia materie, est tamen de essentia materie existentis. **¶** Ad quartum dicitur quod cum medium sit duplex effectuum et formale: quicquid immediate deus causat effectivum potest absque media causa effectiva conservare: non autem absque media causa formali, quale medium est forma respectu materie. **¶** Ad quintum negatur quod inter materiam et formam non sit necessaria connectio. **¶** Ad cuius probationem negatur consequentia, cuius probationis falsa est maior, per id autem quod additur, scilicet quod necessarium est homo, necessarium est hic vel ille homo nihil aliud habetur, nisi quod quia materia necessario determinat sibi genus forme: ideo materia non potest esse sine hac vel illa forma, quod est intentum nostrum. **¶** Non enim valet consequentia, a. necessarium est homo: ergo, a. necessarium est hic vel ille determinate: sed valet, ergo, sic conceditur: materia necessario determinat sibi formam ergo necessario determinat sibi hanc vel illam formam non determinate sed vage. **¶** Ad confirmationem cum dicitur, quicquid contingenter se habet ad quodlibet generis absoluti, contingenter se habet ad genus ipsum: eodem modo respondet distinguendo contingenter se habere ad quodlibet determinate vel vage. **¶** Primum enim modo falsa est maior. **¶** Secundo vero falsa est minor, materia enim non contingenter: sed necessario se habet ad

quamlibet formam in determinate et vage. **¶** Ad aliam probationem nemini dicitur quod unum essentialiter unum et singulare negatur sicut est materia prima, potest essentialiter dependere in esse a pluribus eiusdem generis in determinate et vage. **¶** Item quod illa plura habent unam rationem communem sicut in proposito omnes forme conveniunt in hoc quod dant esse actuale. **¶** Respondeo hoc argumentum contra Scotum de quantitate et figura, et forte per sua debet infirmitatem eius: quamvis enim continua determinat sibi genus figure: nullam tamen sibi figuram vendicat. **¶** Hec de quarto.

¶ In hoc ergo differt essentia substantie compositae et substantie simplicis, quod essentia substantie compositae non tantum formam, nec tantum materiam, sed complexitatem formam et materiam, essentia vero substantie simplicis est forma tantum. **¶** Et ex hoc causantur due alie differentie, et una est quod essentia substantie compositae potest significari ut totum, vel ut pars: quod accidit propter materie designationem, ut dictum est, et ideo non quomodolibet predicatur essentia rei compositae de ipsa re composita. **¶** Non enim potest dici quod homo sit quidditas sua. **¶** Sed essentia rei simplicis que est sua forma non potest significari nisi ut totum, cum nihil sit ibi preter formam: quasi formam recipiens. **¶** Et ideo quocumque modo sumatur essentia substantie simplicis, de ea predicatur. **¶** Unde Avicenna dicit quod quidditas substantie simplicis est ipsummet simplex: quia non est aliquod recipiens ipsam.

¶ In hac secunda parte capituli comparat essentias substantiarum simplicium essentias substantiarum compositarum triplicem differentiam inter eas assignando. **¶** Prima differentia est quod essentia substantie simplicis significat formam tantum, essentia autem substantie compositae significat compositum quid ex materia et forma: utraque pars differentie patet ex supra dictis. **¶** Secunda differentia est, quod essentia substantie compositae potest significari ut totum et pars, non autem essentia substantie simplicis. **¶** Unde ostenditur, quod quod predicatur non debet habere rationem partis: quod essentia substantie compositae quandoque predicatur de ea: et quandoque non, cum scilicet significatur ut pars. **¶** Essentia autem substantie simplicis: quia ut pars denotabilis non est: semper predicatur de eo cuius est.

¶ Ad evidentiam. **¶** Huius differentie notandum: quia primo aspectu apparet falsa ex eo quod patet: quod in positis nobis substantijs separatis possunt significari earum essentie in abstracto et in concreto: et in totum et pars: possum enim dicere, gabriel et gabrielitas, deus et deitas etc. **¶** Sed licet ita appareat: diligenter tamen inspicienti oppositum illucet. **¶** Considerandum enim quod loquimur de essentijs rerum et conditionibus earum: que eas sequuntur, et non de illis que ex solo opere intellectus fiunt, essentie enim substantiarum compositarum ex eo quod duas partes realiter habent seu ex eo quod sunt forme in materia, ex se habent: unde intellectus fundat in eis significationem per modum partis et per modum totius. **¶** Cum enim significat formam illam in habente seu deferente, significatur: ut totum et concretum ut homo. **¶** Cum autem significat illam non ut in habente seu deferente: sed per se significat in abstracto et per modum partis, ut humanitas. **¶** Essentie autem substantiarum immaterialium: quia dicunt formas non receptas in materia: ideo ex se non habent quod significantur in concreto et in abstracto: ut totum et pars etc. non enim est ibi deferens nec delatum. **¶** Sed quod intellectus noster intelligit res simplices et altissimas per modum rerum compositarum: ideo ut dicunt Commens. 12, metaphysice, com. 39, et san. Thoma prima parte, q. 13, sicut necesse est, ut in illis formaretur abstractum et concretum: et intelligeret eas per modum totius et partis. **¶** Differentia ergo posita hic est cum additione intelligenda: scilicet quod essentia substantiarum compositarum ex se habet quod significabilis sit per modum totius et partis, essentia autem simplicium ex se non habet quod significetur per modum totius et partis: sed ab intellectu tantum, et ideo dicitur veritas que inter abstractum et concretum in substantijs compositis est ex parte rei, et reductur ad distinctionem que est inter subiectum deferens et formam delatam. **¶** Diverfitas autem que est inter abstractum et concretum in substantijs separatis non est id

ex parte intellectus: ut dicitur ibi. Et propter hoc dicitur quod quidditas simplicis est ipsum simplex: quidditas compositi non est ipsum compositum.

Circa hanc particulam est unum dubium: an verum sit quod in substantiis separatis idem sit quidditas et id cuius est. I. natura et suppositum. Ut autem ratio dubitandi: quod si in quolibet. 2. q. 2. ar. 2. dicitur quod cum apud Arist. 7. meta. tex. com. 20. 2. 2. in his quibus admiscetur aliquid accidens, natura et suppositum distinguantur, et intelliguntur aliter a prima aliquod accidens sit in omnibus excepta prima. natura et suppositum distinguuntur siue quidditas et id cuius est. Et ex alia parte, 3. de anima. l. 9. dicitur in separatis a materia idem est quod quidditas et id cuius est. Et in prima parte. 8. Th. q. 3. ar. 3. exp. se hoc dicitur quod et apparet hic autem dicitur.

Ad intellectum quod cum nomine nature intelligatur id quod per distinctionem significatur, nomine autem suppositi in diuino habens illa quidditas est triplicem gradum substantiarum in vniuerso tripliciter inuenit differentia suppositi a natura. In substantiis liquidis materialibus suppositum differt a natura dupliciter: scilicet rem et ultra hoc rem ratione. Differt primo modo intrinsece, quod aliquod reale suppositum sibi intrinsece includit quod non includit natura, scilicet principia indiuiduationis. Si enim foris diffinitur, in eius diffinitione ponitur hoc materia que non ponitur in diffinitione nature humane. Differt secundo extrinsece: quod aliquod reale extrinsece sibi includit suppositum. Et est actualis existentia: quod non includit natura, existentia enim primo est actus suppositi: cuius est fieri: que tamen cadit in diffinitione foris si diffinitur. Differt tertio secundum rationem ut patet. In substantiis autem separatis aliter a prima suppositum differt a natura duobus modis tantum. scilicet extrinsece secundum rem et secundum rationem. nihil enim reale intrinsece sibi includit suppositum in eis quod non includit natura: quod non indiuiduatur per aliquod positiuum contrahens naturam specificam: quod sit velut differentia indiuidualis supposito intrinsece, sicut est in substantiis materialibus. Sed quod in eis, ut patet, existentia differt realiter a natura quod primo, ut dictum est, est actus suppositi: ideo suppositum in eis differt extrinsece a natura. addit enim extrinsece realitatem existentiam. Differt secunda secundum rationem, ut patet. In deo vero glorioso suppositum vno modo tantum differt, scilicet secundum rationem, quod nec natura diuina indiuiduatur per additum: nec existentia pars distincta est realiter ab eius essentia: unde patet quod vtraque pars dubij est vera aliquo modo: quod in substantiis separatis differt secundum rem quod quidditas et id cuius est, quia extrinsece differentia differt secundum rem, et quod sunt idem: quia non differt per aliquam intrinsecam differentiam realem: hanc autem esse meram san. Th. diligenter intuenti dicta eius in locis allegatis facile innotescere potest.

Secunda differentia est: quod essentie rerum compositarum ex eo quod recipiuntur in materia designata, vel multiplicatur secundum diuisionem eius: contingit quod aliqua sint idem specie et diuersa numero. Sed cum essentia simplicium non sit recepta in materia non potest ibi esse talis multiplicatio. Et ideo non oportet quod inueniantur plura indiuidua vnius speciei in illis substantiis. Sed quotquot sunt indiuidua, tot sunt species, ut Auicenna dicit expresse.

Hic ponitur tertia differentia in ordine vocata secunda inter eas que oriuntur ex prima: et si quod differt etiam in hoc essentia substantie compositae et essentia substantie simplicis, quod essentia substantie compositae est plurificabilis numero in eadem specie sicut essentia humana distinguitur numero in socrate et platone. Essentia autem substantie simplicis, scilicet separate a materia: non est plurificabilis in plura indiuidua eiusdem speciei: sed quilibet indiuiduum constituit vnam speciem et distinguitur specificum ab alio. Et fundamentum eius est in duabus propositionibus. Quarum prima est. Si actus sit quod diuidit et separat. 7. meta. tex. com. 4. 9. ois diuisio aut est formalis aut quantitativa: ut Arist. inquit. 3. meta. text. com. 11. 2. Commemoratur primo philosophum. com. 6. Secunda est forme specificae sunt indiuisibiles formaliter. Ex his enim deducitur quod forme specificae que recipiuntur in materia diuiduntur ad diuisionem materie per quantitatem et sic sunt multa indiuidua eiusdem speciei. Forma autem specifica non recepta in materia omni diuisione caret, et formali quidditas ex eo quod

species specialissima est: quantitativa autem ex eo quod non est recepta in materia quam sequitur quantitas: et ideo non potest esse multa indiuidua in eadem specie: multitudo enim diuisionem sequitur.

Circa hanc questionem occurrit questio: an quilibet species substantiarum separatarum vni tantum habeat indiuiduum. In hac questione tria sunt facienda. Primum ponitur opinio Scotti cum fundamentis. Secundo ponitur veritas peripatetica. tertio respondebitur argumentis in oppositum. **Quo ad** primum. Scotus secundo sententiarum di. 3. q. 7. opinatur plures esse intelligentias eiusdem speciei talibus medijs. Primum sic. omnis quidditas quantum est de se est coicabilis: intelligentia est aliqua quidditas. ergo quidditas intelligentie est de se communicabilis. ergo potest inueniri in pluribus. Ad hoc probatur. quod si quidditas omnis non esset coicabilis: vel communicabilis repugnaret ei ratione perfectionis quidditatis aut imperfectionis: non ratione perfectionis: quod communicabilis in se habet perfectionem: conuenit quidditati diuine que summe perfecta est. Recurrense imperfectionis. quod coicabilitas conuenit quidditatibus substantiarum compositarum: que sunt imperfecte. Tum ergo ratione neutrius repugnet sibi: restat maior vera. Preterea omnis quidditas intelligibilis sub ratione vniuersalis absque contradictione est pluralis: quidditas numero: quidditas separata est intelligibilis sub ratione vniuersalis absque contradictione. ergo est pluralis: numerus. Ad hoc probatur ex eo quod implicat intelligi sub ratione vniuersalis. et esse de se hoc. Deus potest hunc angelum in hac reparatione in aliquo alio indiuiduo non in eodem: secundum istam optionem: quod si istos habet non posset resurgere idem numero nisi anima intellectiva remanente eadem numero. ergo in eadem specie erunt plura indiuidua seorsum successiue. Contra. anime intellectuales distinguuntur numero in eadem specie: et tri sunt immateriales. ergo 2c. Aug. in enchyridion. ca. 29. dicit quod tota natura seu species humana ruatur: ideo misertus deus ad eas saluandas venit: non autem venit ad saluandam naturam angelicam: quod tota non ruat. Ecce quod Aug. dicit totam naturam angelicam non lapsam esse per peccatum quod non potest esse verum si tot sunt species quot sunt indiuidua: sic. multe nature angelice lapsae totaliter essent humanae aut tamen vna: cum humana non sit nisi vna. Damascenus in elementario. cap. 12. dicit quod secundum vnam quidditatem speciem fecit deus angelos. Contra. arguitur ad idem in quolibet. q. 2. quod predicta opinio est damnata Parisiensium in pluribus articulis. Primum est. si quis dixerit deum non posse multiplicare formas sine materia: error. Secundus. si quis dixerit formas non recipere diuisionem sine materia: error. Tertius. quod in intelligentie non habent materiam deus non possit eiusdem speciei facere plures: error. **Quod** si dicatur inquit Arist. trombeta quod ista sententia non est damnata vbiq. dato quod Parisiensis sic sit. Contra. nam sententia damnata in aliqua vniuersitate famosa vbiq. est damnata aut suspecta de heresi non solum auctoritate dioecani: sed etiam auctoritate domini pape: ut patet extra de hereticis. capitulo ad abolendam. Hec de primo.

Quo ad secundum. veritas peripatetica ab Arist. com. mentatore et san. Th. accepta est quod quilibet intelligentia constituat vnam speciem: ita quod non possit ibi inueniri plura indiuidua eiusdem speciei. Et san. Th. quidem in questionibus disputatis de spiritualibus creaturis. art. 8. et in secundo contra Gent. cap. 93. et in prima parte. q. 50. art. 4. et alibi probat hoc multis rationibus: quarum duabus nunc vtendum est. Prima ex earum immaterialitate sumitur. unde de omni principio distinctio numeraliter caret: et formatur ratio sic. Omnis species habens plura indiuidua habet in se distinctiue numeraliter intelligentia non habet tale principium distinctiue numeraliter. ergo minoris probatione habes supra immedia te ante questionem. Et nota quod hec ratio est sumpta ex. 12. ad tap. text. com. 4. 9. vbi fit hec consequentia. Celum. i. primum principium est vnum specie et plura numero. ergo est materialis: unde expresse dicitur intelligi quod immaterialitas est sufficiens causa non plurificationis numeralis. Sed quia Sco. expresse dicit loco preallegato, quod opinio sua est contra Arist. ideo omittam auctoritates. Secunda ratio san. Th. est sumpta ex ordine vniuersi fundata super tres propositiones. Quarum prima est: vniuersus habens tres partes. scilicet sphaeram

ram generabilis et corruptibilis corpora celestia: et substantias immateriales habet per bono intrinseco ordinem. hec habetur. 12. tex. com. 52. Secunda propositio est. quod ordo est duplex. scilicet per se et per accidens. Vnde per se inter essentialiter ordinata: ut species que sunt sicut numeri. 8. meta. tex. com. 10. Vnde per accidens est inter indiuidua eiusdem speciei: ut dicitur tertio meta. tex. com. 11. Tertia propositio est. quod ea pars vniuersi in qua est ordo per se purus est potior ea in qua est ordo per se admixtus ordinem per accidens ex. 12. meta. tex. com. 52. vbi comparatur prima pars vniuersi filiarum quibus nihil ordinatum per accidens inest. Super his propositionibus fundatur talis ratio. Id quod caret ordine per accidens non habet plura indiuidua eiusdem speciei: suprema pars vniuersi caret ordine per accidens. ergo non habet plura indiuidua eiusdem speciei. maior ex terminis patet. minor licet ex Arist. habeatur loco allegato, quod isti tamen negant Arist. in hac parte sicut et alibi, ratione probat sic. Non minus excludit ordinem per accidens suprema pars vniuersi quam media pars: cum suprema sit perfectior et bonitas vniuersi in ordine consistat: et ordo per accidens sit imperfectus quid et deficient ab ordine per se: imo ordinatum per accidens est inordinatum: eo quod per accidens est conditio diminuens rationem ordinis: sed media pars excludit ordinem per accidens, ut patet: corpora enim celestia non habent plura indiuidua eiusdem speciei: non enim est nisi vnus sol. vna luna 2c. ergo suprema pars vniuersi a fortiori excludit ordinem per accidens. Hec de secundo.

Quo ad tertium respondetur argumentis Scotti. Et ad primum quidam vt terminos theologicos admittere: quod argumentum theologicum est. dicitur quod communicabilitas est triplex. Quaedam est diuisione essentie. sicut vniuersale coicabile est particularibus. Quaedam vero absque diuisione alia qua essentie et esse per identitatem. sicut essentia diuina communis est tribus suppositis. Quaedam per assumptibilitatem ad hypostaticam vniunionem. sicut natura humana communicabilis est oibus suppositis diuinis. Si in premis Scotti assumit communicabile primo modo falsa est maior. patet in essentia diuina. Si secundo modo. falsa etiam est maior: nulla enim essentia creata est illo modo communicabilis. Si tertio modo falsa quod est maior. ut patet de essentia diuina. Si autem accipiatur communicabile neutro illo modo: sed per communicabilitatem in communem non descendendo determinate ad hoc vel illud communicabile processu toto argumento non concluditur quod quidditas angelica sit communicabilis. sicut vniuersale particularibus. Committitur enim fallacia consequentis a superiori ad inferius affirmatiue. An probatio adducta nihil contra nos facit. Communicabilitas primo modo repugnat intelligentie propter earum perfectionem. Communicabilitas secundo modo repugnat intelligentie propter earum imperfectionem. Coicabilitas tertio modo conuenit eis ex earum imperfectione: quod esse distinguuntur realiter ab earum essentia. Ad secundum dicitur distinguendo maiorem. Aliquid enim esse intelligibile sub ratione vniuersalis puenit dupliciter. Vno modo ex parte reit intellectus. vt verbis. 8. Th. vtr. Alio modo ex parte intellectus tamen. Primo modo maior est vera et minor falsa. Secundum modo maior est falsa licet minor sit vera: cum enim vniuersalitate fundamentum ex parte rei sit inuentione illius quidditatis in pluribus indiuiduis simul vel successiue. Fundamentum vero ex parte intellectus sit representatio illius quidditatis non representatio conditionibus indiuiduationis. vt sic. illud est vniuersale vtroque modo. scilicet ex parte rei et intellectus: quod vtroque fulcitur fundamento. sicut humana essentia est intelligibilis sub ratione vniuersalis ex parte rei: quia ipsa est realiter diuisa et inuenta in multis. et ex parte intellectus: quia representatur absque hic et nunc. Illud autem est vniuersale ex parte intellectus tantum. quod altero tantum fulcitur fundamento. scilicet representatiue 2c. ita quod eius vniuersalitas ex hoc solo habetur quod obiectiue in intellectu ponitur: cui obiectiue res secundum conditionem quidditatis non indiuiduales vt sic: hoc modo quidditas intelligentie est vniuersalis. Licet enim indiuiduale et specificum esse ibi idem habeat principium: quia tamen representatur vt talis res. non vt hoc: quia non representatur secundum quod in se est: sed secundum modum rerum compositarum. in quibus aliud est natura. et aliud est indiuiduum illius nature: ideo est vniuersalis vt obiecta est tantum. Ex hoc eodem modo est predicabilis quidditas intelligentie de pluribus. scilicet nec actu nec apud deum: sed vt obiecta est intellectui. vt ab Auic. habes. 5. metaph. quoniam ipsa quidditas diuina hoc modo communis et vniuersalis secundum rationem est. unde de numeris plu-

ralem apud grammaticos habet. Ad probationem autem maiorem sic negare patet responsio: cum enim dicitur quod implicat quidditatem esse de se hanc et vniuersalem et predicabilem de pluribus: hoc est verum accipiendo vniuersale ex parte rei et si muliter predicabile. Vniuersale enim secundum rationem tantum est vnum in multis: et de multis vt obiectum est tantum. Vniuersale tantum ex parte rei est in multis secundum rem licet vnitatem habeat vt obiectum est. Hec si vis plene intelligere. memento eorum que dicta sunt in. q. de vniuersalibus. Ad tertium dicitur quod in casu illo repararetur necessario idem numero angelus: ex eodem enim gabriel est hic et gabriel. Nec vide. 6. est verum quod apud nos deus non possit idem numero reparare the. lib. licet dicamus quod si in resurrectione non resumeretur eadem anima numero. que non annihilata esse debet: si resurrectionis ratio saluanda est: non esset idem homo natura humanam quo stat idem numero posse reparari a deo. Ad quartum dicitur ad hoc quod non est simile de intelligentiis et animabus intellectiue tum. quo ad hoc. quia anime sunt partes speciei compositae vniuersales: non autem intelligentie: sed de his infra erit amplius sermo. Ad quintum respondet san. Th. quod natura humana et angelica possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum tum. esse nature: et sic natura humana est vna: angelica vero plures. Alio modo accipiuntur secundum esse vie. scilicet vt viatices in beatitudine supernaturali: sic sicut natura humana est vna. ita nota latitudo angelicarum specierum est vna natura. quod quod sicut omnes homines vno modo tendunt ad patriam vniuersalem: scilicet per liberum arbitrium flexibile remediabiliter. sic omnes vni. 8. angelus vno modo tendunt ad beatitudinem. scilicet per liberum arbitrium flexibile irremediabiliter. Semel enim flexum reuertit amplius non potest apprehendere eum immobiliter. Et propterea Aug. et theologus loquens ad quem pertinet consideratio de homine et angelis in esse vie et patrie vocauit oes angelos vnius nature. Ad sextum dicitur quod Damasc. forte opinionem illorum quos in hoc non sequimur imitans dixit illa verba. Vel per speciem intellexit speciem substantiam non specialissimam: hoc mihi placet magis. cum non constet ipsum contrarie opinionem esse: et nunc large speciei nomen accipiendum est. si veritatem habere debet. Ad septimum dicitur primo. quod argumentum procedit ex malo intellectu articulo Parisiensium. illi enim sunt contra Averroistas. qui animam intellectiue non multiplicabilem numero dicunt: quia est forma immaterialis: unde sensus primi articuli est: si quis dixerit deum non posse multiplicare formas sine materia id est sine dependentia a materia: error. Similiter secundum: si quis dixerit formas non recipere diuisionem sine materia id est sine dependentia a materia: error. Similiter tertium quod quia intelligentie non habent materiam: deus non posset eiusdem speciei facere plures: error. non habent materiam id est dependentiam a materia. vel non posset. id est ex impotentia dei procederet. Vel dicatur secundo quod articuli Parisiensium in quantum tangunt vel tangere vti in de phanum episcopum Parisiensium apud Verillacum anno 1325. die iouis ante sacras cineres. ut patet in literis que incipiunt. Abagistra rerum experientia certis indicijs euidens. Th. dicitur tertio quod cum sanctissimus Abbas nus papa doctrinam sancti Th. approbauerit in extrauagan- ti que incipit. Laudabilis deus in sanctis suis: in sui maiestatis mirabilis. mirum est quomodo isti audeant contra Romanam ecclesiam approbatione reducere articulos Parisienses. Sunt autem verba domini pape in calce extrauaganantis ad vniuersitatem Tholosanam: ista. Volumus insuper et renouare presentium vobis intungimus vti dicti beati Thome doctrinam tantum veridicam et catholicam sectemini: eamque studeatis totis viribus ampliare. Datum apud Montem Glafconem 2c. Hec verba attendant aduersarii: et videant quanta temeritate contra mandatum summi pontificis catholicam sancti Thome doctrinam impugnant nituntur.

Quoniam ergo substantie quamuis sint forme sine materia. non tamen in eis est omnimoda simplicitas. nec sunt actus puri. sed habent permutationem potentie: et hoc sic patet. Quicquid enim non est de intellectu essentie vel quidditatis hoc est adueniens extra. et faciens compositionem cum essentia: quia nulla essentia sine his que sunt partes essentie intelligi potest. Omnis autem essentia vel quidditas intel-

lei 2c.

De ente et essentia Caput V.

cepta est: de substantiis loquendo. Maior est nota per se: for-
enim preter suum esse habet quantitatem albedinem: 2. similia:
similiter substantie separate ut nunc supponimus habent ali-
quod accidens, puta actum intelligendi (saltem.) Minor vero
declaratur ex eo qd si affirmatio est causa affirmationis nega-
tio erit causa negationis: sed precisa causa: quare esse habeat
aliquid preter se annexum est: qd est receptum in alio in quo po-
test recipi aliud: qd ppter hoc qd esse substantiale for. et esse al-
bum eiusdem nulla alia ratione adunatur: nisi quia qd vtriusq;
recipitur in for. sunt enim tantum vnum subiecto: cum ergo esse
non erit receptum non remanebit aliquis modus quo potest
habere aliquid sibi annexum. Confirmatur hoc: quia esse
substantiale fortis: aut adunatur cu alijs preter se idem: et
hoc est manifeste falsum: esse enim substantiale for. non est esse
album. Aut sicut potentia 2. actus: ita qd esse substantiale sit po-
tentia 2. accidentale actus eius: 2. hoc no: qd nullum esse actua-
lis existentie potest poni subiectum alterius cum sit vltima ac-
tualitas: remanet igitur qd ea ratione adunetur: qd ambo reci-
piuntur in tertio: ideo sublato hoc ab ipso esse actualis exi-
stentie: qd sit: scilicet receptum: aufertur etiam qd possit habere
aliquid sibi annexum. 2. hoc est quod Boetius dicit in hebdo-
madibus: qd ipsum quod est aliquid habet sibi preter se comu-
nem: ipsum vero esse nihil. Secunda ratio ad idem est. Omne
esse irreceptum est infinitum simpliciter: nullum esse creature est
infinitum simpliciter ergo nullum esse creature, est esse irreceptum:
ergo distinguitur ab essentia 2c. minor est p se nota: maior pba-
tur sic: omne purum esse est infinitum simpliciter: omne esse irreceptum
est purum esse: ergo omne esse irreceptum est infinitum
simpliciter. Maior est nota ex terminis: esse enim ideo est limit-
tatum, qd no est purum sed predicamentis mixtum: esse enim limit-
tatur p naturas predicamentales: a quibz si deputetur omni-
finitate carere infinitum omnino restabit. Minor vero etia pa-
tet ex precedenti ratione: ex ratione facta supra in textu. Et ad-
hoc exemplariter declaratur: albedo si ponatur no recepta in ali-
quo est pura albedo: 2. nihil haberet nisi se tantum: esset infinita
in specie albedinis: ut de se clarum est: non enim potest a sano
intellectu imaginari albedo separatam definitam ad aliquem modum
albedinis: omne enim qd est per se tale habet omne perfectionem
possibilem illi nature: sicut homo separatus apud Platonem
habet omnem perfectionem possibilem nature humane. Nec
valet id quod Antonius trombeta contra hoc dicit sumptum ex
Scoto. secundo sententiarum distinctione tertia questione vltima
qd si albedo esset separata: haberet omnes perfectiones pos-
sibiles tali speciei: sequeretur quod albedo esset infinita simpli-
citer: qd haberet perfectionem infinitorum individuum possi-
bilibus esse sub specie albedinis. Hoc inquam nihil valet: quo-
nia sicut infinita individua albedinis etiam simul posita non
sunt perfectionis infinite simpliciter cu sint limitata ad specie
albedinis: ita nec albedo separata eorum perfectiones habens
erit infinita simpliciter: sed in tali specie. Tertia ratio est ista:
id qd conuenit nature specificae absq; omni causa effectiua distin-
guitur realiter ab eo qd conuenit illi non nisi per aliquam eaz
effectiuam: sed predicata quidditatiua conueniunt rei absque
omni causa effectiua: existentia autem non conuenit rei nisi p
aliquod efficiens: ergo predicata quidditatiua et existentia rei di-
stinguuntur realiter: maior est per se nota. Minor etia quo ad
secundam partem est clarissima: quo ad primam vero declaratur
sic: seclusa omni causalitate effectiua respectu rose: qro an ista
sit vera, rosa est substantia corporea: si sic habeo intentum, si no:
ergo rosa absolute sumpta non est in pto: 2. predicata primi
modi possunt intelligi non ad esse rei: 2. distinctio separatur a
diffinitio: que omnia no sunt imaginabilia 2c. Ad idem etia
hec opinio ab antiquis deriuata, Platone scilicet, Alphara-
bio, Quicibus: licet ab Aristotele nihil manifesti in hac re habea-
mus. Nec de secundo.

Quo ad tertium Respondetur argumentis in
oppositum. Et ad primum di-
citur premittendo qd arguens no vidit sanctum Thomam in fonte:
ut enim appareret ex secundo contra gentiles: ubi ex intentione
septem rationibus fundat suam opinionem seu positionem: ratio
assumpta ab arguente no nominat inter illas: unde peccauit
imponendo nobis hoc esse totum fundamentum positionis nostre:
licet illa ro ex dictis sancti Thomae primo sententiarum: distin-
ctione octaua questione quarta articulo secundo elici possit (ubi
tam de hac re no tractat) 2. est formanda sic ratio illa: essentia

particulariter sumpta est indifferens ad esse 2. no esse: ergo dis-
tinguitur realiter a suo esse. Nec valet responsio sua dicens: qd
in antecedente oportet addere quod essentia habeat ppter rea-
litatem altam a realitate existentie: (qd hoc est voluntarium.) Dis-
tinctio enim realis est inter materiam 2. formam: quas philo-
sophi no dubitant habere eandem realitatem existentie: cu ex
eis ponant vnum per se fieri. Ad argumentum ergo contra
hanc rationem factum dicitur quod falsum est: quod esse sit indi-
ferens ad esse 2. non esse 2. essentia ad essentiam 2. no essentiam
nihil enim est indifferens ad aliqua duo: quoniam alteri sibi de-
terminat in sua diffinitione: constatur autem quod esse sit indi-
ferens ad esse 2. non esse de intellectu essentie. Quod autem esse rose
in hyeme non sit sed in vere: hoc ideo est: quia essentia rose cul
semper sua predicata quidditatiua ad sunt ad actum essendi no
peruenit 2. no ideo quia ipsum esse sit indifferens. Cum autem
addit quod essentia est indifferens ad essentiam 2. non essentiam
quia non est ab eterno: non videtur intelligere vocem propriam.
Ex negatione enim actus essendi ab eterno bene sequitur qd
rosa sit indifferens ad esse 2. non esse: sed non quod sit indiffe-
rens ad rosam 2. non rosam: ut enim dicunt Alpharabius, Al-
cenna, Algazel, 2. Albertus: siue rosa sit: siue non sit: semper est
rosa et semper est substantia corporea 2c. (si aliquo termino
mensure in his vti licet.) Ad secundum negatur vtriusq; pre-
missa: maior quidem supposita ostensa est esse falsa minor ve-
ro ostendit in Christo: in quo humanitas absq; creatura existen-
tia actuali est. Ad tertium negatur maior ad intellectum ar-
gumentis: non enim requiritur ad distinctionem realem quod vtrum-
que eorum habeat propriam existentiam. Ad quartum dicitur
tur, quod sicut esse est duplex: scilicet existentie 2. essentie: ita
duplex est realitas essentie 2. existentie: licet nulla res copo-
nat cu suarealitate essentie: tamen cum hoc fiat, quod compo-
nat cu realitate existentie: vbi essentia hominis absolute in rea-
li predicamento, substantie, scilicet reponitur: posita autem in re-
ali natura fit realis realitate existentie. Ad quintum dicitur
eodem modo: quia etia verum conuertitur cum ente 2. re: unde
simpliciter homo dupl. est verus: scilicet veritate essentie: 2. exi-
stentie. homo verus veritate essentie no coponit cu taliter verita-
te que nihil aliud est qd fundamentalis conformitas ad sua p-
dicata quidditatiua: componit autem cum sua veritate exis-
tentie: id est cum esse quod fundat hanc veritatem: homo est. Simi-
liter dicitur de affirmatiue. Ad sextum negatur antecedens:
cuius probationis vtriusq; assumptum est falsum. Cum enim
quod modis vnum oppositum dicitur, tot dicitur 2. reliqui
(in primo topicorum) sicut ens dupliciter dicitur: scilicet ens
quidditatiuum 2. existentie: ita non ens seu nihil dicitur du-
pliciter: scilicet nihil quidditatiue 2. nihil existentie: homo enim
absolute sumptus cum sit in predicamento substantie est ens
quidditatiue: non tamen extra nihil oppositum actuali exis-
tentie: 2. ideo aliud est nihil oppositum enti predicamentali seu
essentie: aliud quod opponitur existentie actuali 2c. 2. simili-
ter alia est negatio essentie: 2. alia est negatio existentie. Ad
septimum negatur consequentia: no enim idem est dicere ho in po-
tentia coponit cum homine in actu: 2. essentia coponit cum exi-
stentia. prima enim est falsa: qd idem non componit cu seipso:
secunda autem est vera: qd extrema realiter distinguuntur, unde
non est eadem proportio existentie ad essentiam: 2. hominis
in actu ad hominem in potentia. Inter prima enim est proportio
potentie receptiue ad actum: 2. distinctio realis vtriusq; extremo
posito extra causas suas: inter secunda vero no sed est propor-
tio eiusdem ad seipsum secundum diuersas sui dispositiones
simul impossibiles scilicet esse in potentia 2. esse in actu.
Ad octauum negatur antecedens: existentia enim substantie
est substantia: 2. existentia accidentis est accidens (2. ut supra
p3) existentia substantie nū est materia nec forma nec composi-
tum: sed actualitas omnium eorum: 2. sic est reductiue in genere
substantie. Sed contra hoc instat arguens sic: omne qd est re-
ductiue in genere reponit vt principium ipsius: 2. est no est prin-
cipium substantie ergo no est in genere substantie reductiue. Ad
hoc dicit qd cu est vltima actualitas rei: vltimum in genera-
tione sit primum in intentione: esse in genere substantie vt prin-
cipium formale vltimatum ipsius substantie: per hoc enim res repo-
nit in genere substantie: qd est capax esse substantialis: etem diffe-
rentie in omnibz generibz (vt infra declarabitur) sumuntur ab
ordine ad ipsum esse. Ad nonum negatur consequentia. Ad cu-
tus probationem dicit qd primum suppositum male intellectum
adducitur: eo qd Arist. vlt. metaph. textu commen. xv. que ar-

De ente et essentia Caput VI.

guens adducit non dicit qd ex per se potentia 2. p se actu resul-
tet vnum tertium: sed qd ideo res habens partes est vna: qd
altera est actus: altera vero potentia: 2. intelligendum est (si
cut supra declaratum fuit) si ad compositionem realem referatur.
q. altera pars est pura potentia: eo qd ex duobus actibus non
sit tertium per se vnum: modo quidditas rei 2. existentia eius
non se habent sicut pura potentia 2. actus nec sunt partes vt
patet, unde autoritas illa non est ad propositum. Delinquitur
ergo falsum esse qd ex esse 2. essentia fiat tertium per se vnum: 2.
consequenter probatio consequentie quo ad primam partem
nihil valet quia non sunt ibi duo composita. Ad probatio-
nem vero consequentie quo ad secundam partem dicitur qd
non inconuenit generationem habere duos terminos formales
diffinitim, vnum primo: alterum secundario, terminus forma-
lis generationis primus est forma: secundarius autem esse, si-
cut p oppositiu creationis terminus formalis primo est esse: se-
cundarius vero forma, 2. hoc modo conceduntur argumenta.
Quod si intendat pbare qd esse sit terminus generationis
primo, respondet 2. dicit qd id quod assumit scilicet eo mo quo ali-
quid est ratio essendi est ratio generandi: falsum est scilicet enim
sit verum qd id quod est ratio essendi sit ratio rei qd generetur: no
tamen est verum qd eo modo quo est ratio essendi sit ratio genera-
di: 2. ratio rei res per generationem non erit de non esse omni-
no ad esse: sed de priuatione ad formam, vt dicitur i. physicoz,
creationis enim est ppter vt res transferat de no esse oino ad
esse: quo fit vt ee quod est primo ratio essendi merito sit 2. pmo
ratio productionis que est creatio, 2. forma que est secunda
ratio essendi: sit prima ratio secunde productionis: generatio-
nis scilicet unde 2. primo physicoz principia generationis po-
nuntur forma 2. priuatio. Per idem p3 ad aliam formam eius-
dem rationis. falsa enim est maior, alius naq; est modus quo res
generatur: 2. alius quo est enim per formam secundario, per
se autem primo generatur vero e conuerso. Ad decimum pa-
tet responsio ex dictis, falsum enim est antecedens.

Circa secundum Dubium sciendum est, commu-
nem philosophorum sententiam esse intelligentias alias a pma no esse actus omnino puros: s3
admixture in se potentia habentes, verum diuersitas inter eos
magna est de mo quo hec duo actus scilicet 2. potentia eis in-
sunt. Et vt reliquos omittam: ne limites intentionis nostre
egrediamur: Sco. in primo sententiarum, distinctio. S. q. secunda,
opinatur omne creaturam esse compositam ex actu 2. potentia
hoc modo qd quilibet creatura cu no sit nihil: oportet qd ha-
beat aliquam actualitatem, 2. cum sit definita ad tale genus
speciem seu gradum perfectionis: oportet quod habeat in se ne-
gationem alterius perfectionis possibilis reperiri in latitudi-
ne entis: 2. sic sit possibilis, qd quid enim est ens 2. caret aliqua
perfectioe in ente possibilis est simpliciter possibile, 2. sic quilibet
res est coposita ex actu 2. potentia obiectiua: ex eo enim quod
est habet in se actum: ex eo vero qd est ens possibile habet in se
potentiam: possibile naq; a potentia dicitur. Cum autem solus
deus sit actus non possibilis, i. no potes terminare actionem
aliquam ageris sui factui: intelligentie apud ipsum erunt co-
posite ex actu 2. potentia obiectiua tantum: quia nulla in earum
substantia receptiuam formam ponit.

Sanctus Thomas Autem ex fundamentis
in dubitatione preceden-
ti positis opinatur intelligentias 2. quilibet creaturam esse co-
positas ex actu 2. potentia: sicut ex duabus rebus distinctis rea-
liter: scilicet 2. essentia: nec oportet repetere probationes: s3
soluere rationem Sco. qua ibidem facit contra hoc. Arguit enim
sic: si in qualibet creatura est compositio ex duabus rebus ac-
cipio alteram illarum rerum componentium: 2. quero an, sit
simplex: an composita. Si simplex: ergo non quilibet res
creata est composita. Si composita, iterum queretur de parti-
bus eius: 2. sic in infinitum.

Ad hoc facillime respondetur, procedit enim argumentum ex
malo intellectu positionis nostre, cu nanq; dicitur qd quodli-
bet aliud a deo est compositum (ly quodlibet) distribuit no nisi
pro his que vere sunt 2. pprie esse habere: que apud Arist. 2. ve-
ritatem sunt sola subsistentia, omne ergo suppositum ta substan-
tiale qd accidentale (si sic loqui licet) est compositum ex actu 2.
potentia realiter distinctis: quidditate scilicet 2. esse, foris enim
qd dicitur vt declaratum est distinguuntur realiter a suo esse: 2. huius
albi albedo distinguuntur realiter a sua pma existentia: vt ex di-
ctis patere potest. No enim sumus adeo insensati vt dicamus omne

entitatem qualitercunq; esse copositam, copositam enim vlti-
ma in resolutione quis dubitat oportere esse simplicia. Dicti-
mus igitur in proposito intelligentias cum subsistat habere in
se quidditates 2. existentiam adunatas vt potentiam 2. actum:
2. sic compositas esse ex duabz rebus realiter distinctis. Sco.
autem sententiam tenere potest suam absq; alterius lectione:
sed linguam coercere debet.

Et quia in intelligentijs ponitur potentia 2. actus: non
erit difficile inuenire multitudinem intelligentiarum:
quod esset impossibile: si nulla potentia in eis esset. Unde
dicit Commen. in tertio de anima: quod si natura intel-
lectus possibilis esset ignorata non possemus inuenire
multitudinem in substantijs separatis, est ergo distin-
ctio earum adinuicem secundum gradum potentie et
actus ita quod intelligentia superior, que plus propin-
qua est primo habet plus de actu et minus de potentia,
et sic de alijs, et hoc completur in anima humana, que
tenet vltimum gradum in intellectualibus substantijs.
unde intellectus potentialis eius se habet ad formas
intelligibiles sicut materia prima: que tenet vltimum
gradum in esse sensibili ad formas sensibiles: vt Com-
mentator tertio de anima dicit, et ideo Philosophus
comparat eam tabule rase, in qua nihil est depictum.
Et propter hoc, quia inter alias substantias intelligibi-
les plus habet de potentia, ideo efficitur intantum pro-
pinqua rebus materialibus vt res materialis trahatur
ad participandum esse suum, ita quod ex anima 2. corpore
resultat vnum esse in vno composito. Quis illud esse prout
est anime, non sit dependens a corpore 2. ideo post istam
formam que est anima inueniuntur alie forme plus de
potentia habentes 2. magis propinque materie intan-
tum quod esse earum sine materia non est: in quibus etiam
inuenitur ordo 2. gradus vsq; ad primas formas elemen-
torum que sunt propinquissime materie, unde nec aliquam
operationem habent nisi secundum exigentiam qualita-
tum actiuarum 2. passiuarum 2. aliorum, quibus materia
ad formam disponitur.

In hac sexta 2. vltima parte huius capituli de multitudine
intelligentiarum agens primo proponit duas conclusiones.
Quarum prima est: qd fm fundameta predicta non est diffi-
cile inuenire pluralitatem intelligentiarum. Secunda est: qd
absq; talibus fundamentis impossibile est inuenire in eis plu-
ralitatem: 2. hoc quidem non nisi autoritate Commen. i. de
anima. commen. xij. Probatio vero prime conclusionis est: qd
quandocunq; est aliquod medium per participationem vtriusq;
extremi plurificatur penes maiorem participationem vnus et
minor alterius, verbi gratia, imponatur nomen coloribz me-
dij 2. vocentur a. t. u. c. q. est inter albedinem 2. nigredinem me-
dij per participationem multiplicatur in plures species: puta
pallidus: croceus: citrinus: propter maiorem appropinquationem ad
albedinem 2. recessum a nigredinem: 2. conuerso: s3 intelligentia est
quid medij fm phabita inter duo extrema, scilicet purum 2. pu-
ram potentiam: participas naturam vtriusq; qd habet actum colu-
m: cu potetie: ergo intelligentias plures esse ex hoc fundameto fa-
cile ppendi potest. Et ex eo qd sunt compositae ex actu 2. potentia,
evidentiam est sciendum qd in latitudine
entis sunt duo extrema, s. deus gloriosus
actus purus omnino: materia prima pura potentia omnino:
reliqua oia sunt intermedia: vt pote habentia actum 2. potetiam:
attendit eorum essentialis seu specifica multitudo penes appro-
pinquationem 2. elongationem ab extremis: qd enim aliquid magis
sapit naturam actus qd aliud: 2. illud qd aliud d: deo plura sunt
2. dignitas in eis est penes maiorem appropinquationem ad ex-
tremum nobile, scilicet actum purum: quanto enim res est actualior 2. min-
or: talem: talem nobilior: oes igitur forme intermedie picipat actum
2. potetiam. S3 inter eas qd a fin actualitatis foris sunt: vt a deo
propinque sint actui puro: qd per se absq; materia subsistant,
vt pote ab ea valde elogate: non tamen sine admixtione poten-

Cap. 1.
proposi-
tione. 4.
Secun-
da ro.

5. d. 3. q.
4.

Tertia
ratio.

videtur
huius de
com. in
2. p. c.
6. circa
p. c. 2. 3.
B. ca.
32.

1. d. 8. q.
4. ar. 2.

Ad se-
cundum.

Ad ter-
tium.

Ad qu-
tum.

Ad se-
ptimum.
Ca. 12.

Ad se-
ptimum.

Ad se-
ptimum.

Ad se-
ptimum.

Ad se-
ptimum.

Ad se-
ptimum.

c. magi-
stro cit-
ca fi.
Cap. 5.

Tertio
de aia.
T. c. 14.

te cuius puritas est ratio materie quod sit extremum: et inter has tanta latitudo est secundum maiorem et minorem participationem actus et potentie: ut ultima earum tantum potentialitatis habeat quod materiam informet (anima: scilicet intellectiva). hec enim inter omnes formas subsistentes elongata est maxime ab actu puro: propter quod contingit quod adeo appropinquat alteri extremo: ut materiam ipsam recipiat: et ad eius esse trahatur. Alie autem forme tantum potentialitatis habent: quia a materia dependent in esse et fieri: inter quas etiam magna latitudo invenitur: dum quedam quibusdam actualiores sunt. Quod ex operibus cognoscere potes (operatio enim facit cognoscere formam) unde forme elementorum que sunt maxime potentiam habentes: utpote materie propinquissimæ nullius sunt principia operationis nisi per materiales qualitates: scilicet caliditatem: frigiditatem. Forme vero mixtorum utpote elevationes a materia altiori modo operantur: sicut adamas trahit ferrum non ratione caliditatis aut frigiditatis: sed ex nature proprietate. Forme autem animalium longe actualiores dignoscuntur: cum seipsa mouere et alia discernere inveniuntur.

Ex his Ad solū percipitur quod facilis sit aditus ad pluralitatem intelligentiarum cognoscendam: sed etiam quod impossibile est fingere illam absque hoc fundamento. Quomodo enim latitudo potest inueniri in eo quod actu et potentia caret? Commune est namque omnibus extremis: si extrema sunt latitudinem in seipsis non compatiuntur: essent enim extrema et non extrema: ut de se patet: et ideo oportet media esse illa in quibus latitudo queritur que utriusque extremi naturam sapiant. Et quia intellectuale namque quod ex hoc quod intellectualis est: scimus actualitatem habere non cognoscimus habere potentiam admittendam: ideo videmus animam nostram illa habere: cum potentia equivoce dicatur de potentia rerum intellectualium: et de potentia rerum sensibilium: et sine potentia non potest intelligi multitudo substantiarum intellectualium ideo Commentator ait: quod si non esset nota natura intellectus possibilis: non possemus intelligere pluralitatem in substantiis abstractis.

Notanda Sunt in hac littera tria. Primum est hoc quod ex dictis Commentatoris adducitur quod si non esset nota natura intellectus possibilis non possemus scire pluralitatem in substantiis immaterialibus. Secundum est quod sanctus Thomas non dicit animam intellectualem esse adeo potentie participem: ut forma materialis sit: sed ut materia trahatur ad participandum esse ipsius anime. Tertium est: quod dicitur anime et corporis esse unum et idem esse: quod est independens a corpore.

Primo Dicitur videtur obviare processum Aristotelis. Metaphysice: textus. comm. xliij. ubi per pluralitatem motuum pluralitatem intelligentiarum concludit: et nullo modo minuit actus et potentie. Sed hoc recte intelligentibus non obstat. Aliud est enim concludere numerum motorum: et aliud est concludere pluralitatem substantiarum intellectualium: licet esset idem subiecto sint motores orbium: et substantie immateriales: differunt tamen ratione: adeo ut ad diversas scientias pertineat secundum Commentatorem. xij. metaph. com. vj. et ideo ex pluralitate motuum quamvis pluralitas motorum ut sic concludi possit: non tamen pluralitas substantiarum intellectualium ut sic. Intendit igitur Averroes et sanctus Thomas. quod intelligentiarum in quantum intelligentie sunt multitudo non nisi per notam naturam intellectus possibilis discernitur a nobis: licet earum in quantum motus sunt orbium est ex suorum effectuum numero pluralitas inferatur. Vel dicitur quod venatio illa supposita notitia habita in libro de anima: ubi radicaliter innotuit pluralitas substantiarum intellectualium possibilis querit ex numero motuum quod sunt. Ad autem ibi supponatur motores proprios orbium habere potentiam admittendam: potest persuaderi ex eo quod supponitur ibi scilicet motores proprios orbium esse proportionatos suis orbibus: ita ut unus unus tantum moueat orbem. Et si sic adderetur vel non moueret vel tardius: ut dicitur secundo celi: textus comm. m. lxxj. Talis enim proportionis seu commensurationis cum alterum extremum sit res materialis: scilicet orbis: reliquum extremum a potentia omnino denudatum putandum non est: imo a sano intellectu non est intelligibile.

Propter Secundum intelligendum est inueniri duplicem rerum ordinem in universo: intelligibilem: scilicet et sensibilem. Secundo sensibilem materialis est materia sibi necessario videntur: omnes enim substantie sensibiles materiam habent licet diuersimode: ut dicitur. vij. metaphysice.

ter. comen. iij. et xij. Secundo intelligibilem immaterialis est et a materia non dependens. Intelligibile enim est unumquodque per separationem a materia. ut dicitur. iij. de anima text. comen. xi. Lij. ergo materia sit sub aliqua forma sensibilis ordinis: cuius modi est omnis forma habens omnes vires suas sensibilis? organici affixas: non egreditur limites proprios: ipsa enim ad illud genus pertinet. Lij. vero sit sub forma intelligibilis ordinis: extra limites suos ascendit et trahi dicitur ad id quod capacitate eius transcendit: scilicet esse rei a se non dependentis: et quod supremum infini attingit infini supremi secundum doctrinam Dionysii in libro de celestibus hierarchiis. cap. ideo supremum inter sensibilia homo scilicet seu materia eius contingit infime forme intelligibilis ordinis: scilicet anime intellective: et eius esse participat: et propter hoc dicitur quod materia trahitur ad esse eius: eleuatur enim materia ad superius.

Ad euidenciam Tertij adducere sunt rationes scotti contra hoc dictum sancti Thomae: ut magis veritas elucescat. Scotus in quolibet. quest. ix. et iij. sent. dist. xliij. quest. prima. sex motiva contra hoc facit: quorum aliqua recitantur ab Antonio Trombeta in quest. vi. et vii. vtrum corruptum per potentiam diuinam possit idem numerum reddere: in qua tam ipse quod Scotus. ubi supra sanctus Thomas. opinio nem non suam attribuunt de eo quod ibi querit: et hoc quia locuti sunt non tota lege perfecta: et iuxta Aristoteli. ad pauca respicientes de facili enuntiant. Arguit ergo primo in proposito sic: esse anime et hominis idem: anima conluncta corpori non est perfectior seipsa extra corpus: consequens est contra sanctum Thomam prima parte quest. lxxix. ubi dicitur: animam habere perfectionem statum in corpore quod extra: consequentia autem probatur: quia nihil habens idem esse: ex hoc solo est perfectius quod aliquid communicat alteri: licet alterum perfectiatur ex hoc: communicare enim licet supponat perfectionem in communicato: non tamen dat illam ei: modo anima in corpore sit semper retinet idem esse: nihil in corpore plus habet: nisi quod communicat esse suum corpori: ergo ex hoc non est perfectior seipsa separata. Et confirmatur: quod ex hoc solo quod causa non communicat aliquid nullam imperfectionem acquirit: ergo anima non est imperfectior separata: si idem esse retinet: nihil enim amisit nisi sui communicationem corpori. Preterea: anima habet idem esse cum homine: ergo homo non est perfectior in essendo ipsa anima in essendo. Antecedens est falsum: consequentia vero probatur: quia quecumque habent omnino idem esse sunt eque perfecta in essendo vel saltem id cui communicatur illud esse non est perfectius in essendo communicante. Preterea. homo ut homo est tertium ens realiter distinctum ab utraque sui parte: scilicet anima et corpore: ergo habet proprium esse aliquid ab esse partium: et consequenter non est idem esse anime et hominis. Tenet consequentia: quod distinctum ens debet habere distinctum esse. Preterea. esse hominis in morte corrumpitur: esse autem anime non corrumpitur: ergo esse anime et hominis non sunt idem: consequentia plana est: et antecedens probatur: quod sicut generatio terminatur ad esse compositum: scilicet hominis: ita corruptio ad esse ipsius. Preterea. homo post mortem non manet: ergo nec esse eius. Tunc videtur: esse hominis non manet post mortem: ergo esse anime et hominis non est idem: cum esse anime remaneat: processus totus clarus est: excepta prima consequentia: que probatur: ex eo quod nullius actuale esse inuenitur: cum illud cuius est non inuenitur. Preterea. In homine est alia forma preter animam: ergo in ea est aliud esse preter esse anime: consequentia est nota: quia quelibet forma habet proprium esse: antecedens vero alias probatum est.

Antequam ad argumenta Hec respondeatur adueras primo fundamentum. s. thomae. vniuersaliter esse: in omni composito non inueniri nisi unum esse substantiale actualis existentie: de quo nunc sermo est: eo quod vna tantum substantiale in composito tenet: ab vna enim forma non est nisi unum esse substantiale. Sed inter esse hominis esse aliorum hec diuersitas est: quod licet tam esse hominis quam aliorum primo sit actus suppositi (ut quod) in homine: tamen totum compositum mendicat illud esse a forma: cuius est primo actus ut proprii et completi principij: in alijs vero compositis forma mendicat illud a composito. Et est ratio disparitatis: quia in solo homine qui supremum tenet locum inter sensibilia: ordo inferior sensibilis: scilicet trahit ad ordinem superiorem intelligibilem et immaterialem. Unde esse hominis

inter ho
mine et
alia co
posita
materia
lia.

nis cum ab anima intellectiva suat: immateriale et altioris ordinis quod homo est: sicut et ipsa anima: et ideo homo mendicat illud ab anima cui est proprium: utpote ad suum pertinemens genus: et inde est quod post mortem hominis anima remanet: et se etenim proprium independens erat a composito corrupto: et sic illud retrahendo ad se subsistit. Ceterorum vero esse cum sint eiusdem ordinis cum compositis quibus attribuuntur: sicut et forme a quibus fluunt: forme ipse mendicant a compositis: sicut et fieri quod tandiu illo gaudent quandiu in compositis sunt: unde corruptis compositis ipse (cum line existentia remanere non possint) desinunt statim.

Aduerte Secundo pro solutione argumentorum tres positiones. Prima est: quod cum duplex sit perfectio rei: prima. scilicet et secunda: res creata potens causare: et si non efficiat perfectiorum defectum perfectionem primam: ex hoc quod actu causat: efficitur tamen perfectior secundum perfectionem secundam: per hoc ex tribus. Primo ex eo quod est magis in actu res actu causans re in potentia causante: operatio enim est actus secundus cause: perfectio autem actualitatem sequitur sicut imperfectio potentiam latet. Secundo per ex eo quod unumquodque est perfectius coniunctum suo fini quam separatum ab illo: res autem actu operans coniuncta est suo fini in toto: qui est operatio: iuxta illud secundum de celo et mundo text. com. 17. unumquodque est perfectius operationem. Tertia per idem quod unumquodque quanto est similis deo: tanto perfectius est: res autem actu causans est similior deo quam non actu causans: quia non solum assimilatur deo secundum hoc quod est: sed etiam secundum hoc quod est communicare se alijs.

Secunda propositio est: res est perfecta simpliciter non propter perfectionem primam: sed propter ultimam hoc traditur a Boetio in libro de hebdomadibus dicente: interius in rebus aliud esse quod sunt et aliud esse quod bona sunt: et declaratur a sancto Thoma. prima parte. q. quinta art. primo ad primum.

Ad cuius Intellectus nota quod ut idem dicit prima parte. q. 6. art. tertio triplex est perfectio rei. scilicet prima secundum res constituitur in suo esse sicut prima perfectio hominis esse esse sui substantiale. Secunda vero est secundum quod potens proxime ad suas perfectas operationes: sicut vires anime et habitus eas informantes: quibus homo in perfecta operationem potest exire. Tertia autem perfectio est secundum quam coniungitur suo fini: sicut speculatio que hominem substantiis separatis vnit. Manifestum est autem non esse hominem simpliciter perfectum: qui sola nature bonitate gaudet: aut qui a proprio fine procul est: unde ordo entis simpliciter ad ens secundum quid oppositus est ordini perfecti simpliciter ad perfectum secundum quid: secundum namque esse substantiale homo ens simpliciter dicitur perfectus autem finis quid. ideo enim quod nullam aliam perfectionem habet: nisi quia est homo perfectus non asseritur simpliciter: sed cum additio dicimus quod est perfectus secundum esse substantiale. Secundum vero esse accidentale quale est habitus et operationum: ens secundum quid homo dicitur perfectus autem simpliciter. nihil enim tunc sibi deficit eorum que ad perficiendum hominem exiguntur. Patet ergo intentum propositum: quod scilicet res est perfecta simpliciter ex ultima perfectione. Tertia propositio est ista: realis perfectio est in toto existens quod separata: et declaratur sic: unumquodque est perfectius cum est in complemento sui esse speciei quam cum deficit ab illo: pars autem essentialis quando est in toto: est in complemento sue speciei: ad cuius integritatem essentialiter ordinatur: cum autem est separata ab eo: iam cum esse completo speciei non est natura specifica materiam et formam aggregante: perfectior igitur est in toto pars essentialis quam separata. Et ex quibus ad propositum descendendo dicimus perfectior statum habere animam intellectualem in composito quam extra: eo quod quando est coniuncta corpori: habet non solum perfectionem primam que est esse: sed etiam perfectionem secundam influendo vires suas corpori et communicando: sic sit similior deo quam separata: licet deus omnino immaterialis et incompositibilis sit: sicut cor motum similis est deo quam non motum: licet deus sit omnino immobilis: perfectior enim eorum consistit in hoc. Et preterea perfectior in corpore: quia in eo habet completam esse speciei quam non nisi partialiter obtinet separata quauis enim integrum esse existentie retineat separata quod in composito habebat: non tamen habet integritatem esse essentie copleram in specie eo modo quo nata est habere: scilicet ut pars in toto: ad quod tamen habendum non ac

Oppos
itio ad
hoc en
im
pliciter
et odo
perfectio
nis sim
piter.

Quarto

Quinto

Sexto

Septimo

Octavo

Nonimo

Decimo

Undecimo

Duodecimo

cidentaliter sed essentialiter ordinatur: unde falsum est animam separatam retinentem idem esse actualis existentie: et nihil nisi sui communicatione ex separatione perdidisse: amissum esse quod dicitur. q. de anima. q. 1. ad. 1. 16. datatui specificis integritate. quandoquidem in sua specie integra non manet: unde et beatus Thomas in questionibus de anima. q. 1. ad. xvj. ait principia essentialia alicuius speciei ordinari non ad esse terminum: sed ad esse huius speciei: licet igitur anima possit per se esse: non tamen in complemento sue speciei esse sine corpore.

Ad primum ergo Argumentorum negat consequentia. Cuius probatio: nem patet ex prima propositione assumere falsum: licet enim communicare supponat primam perfectionem: in communicante tamen perficit ipsam perfectionem secunda qua res perfectior simpliciter dicitur: imo apud Dionysium supremum quod participant creature de deo est: quod communicatiue sunt. Dicitur secundo quod etiam minor probationis est falsa: scilicet quod anima separata hoc solo careat scilicet communicatione sui: ut patet ex tertia propositione: caret enim integritate speciei sui esse: et hoc est primum et principale quod reddit imperfectior animam separatam: ideo namque caret perfectionibus secundis: quia caret integritate specifica et non conuerso. Ad confirmationem patet ex prima propositione: quia causa creata ex hoc quod causat: habet perfectionem secundum causam priuati imperfectio magna est: et in proposito aliquid plus est: quia anima separata non solum definit communicare se et vires suas: sed est in statu tali in quo impeditur a sui virtutis suarum communicatione. et hoc est signum imperfectionis non modice. et est ea quam diximus scilicet separatio a completo esse quiddam datatiue sue speciei: ut expresse habetur a sancto Thoma in questione de spiritualibus creatur. secunda ad quintum. Ad secundum negatur consequentia. Ad probationem dicitur: quod cum esse sit duplex: quid datatiuum et existentie actualis: primum non remanet in anima nisi partialiter. hoc vero habet illud integrum: et secundum tale esse homo est perfectior in essendo. Quo ad esse autem existentie potest dici homo perfectior quo ad modum habendi hunc scilicet quod habet illud ut suppositum. anima autem secundum alium modum perfectior dicitur: in quantum scilicet tale esse est sibi et non homini proprium (modum supra declarato) unde se habent in hoc homo et anima sicut excedens et excessum. Ad tertium negatur consequentia de esse actualis existentie loquendo: non enim res distincta realiter ab alia habet aliam existentiam ab illa: iam enim dictum est partes et totum habere idem esse. Dicitur autem consequentia de esse essentiali: sed hoc nostro fauet proposito. Ad quartum dicitur sicut ante: quod si in antecedente sit sermo de esse essentiali: verum ad sumitur in prima eius parte: sed non in secunda: liquet enim ex supradictis: quod esse specificum completum anime corrumpitur. Si autem sit sermo de esse essentiali: potest dupliciter intelligi. Primo quod esse actualis existentie hominis desinat simpliciter. et sic est falsum: retrahit enim aia illud ad se. Alio modo potest intelligi quod esse hominis in morte desinat esse hominis id est desinat informare hominem. et hoc modo conceditur: sicut enim de generatione hominis specialem sermonem facimus: et non sic de ceterorum propagatione animalium. dicente Aristotele. (in secundo de generatione animalium. capitulo tertio). quod intellectus tantum venit ex intrinseco. et ipse solus est diuinus: eo quod operatio sua non habet communicationem cum operatione corporali omnino: ita de corruptione eiusdem specialis sermo esse debet: dicente eodem. 12. Metaphysice textus Comment. 17. quod in quibusdam nihil prohibet formam remanere post: ut si est anima talis: non omnis forsitan sed intellectus. Ad quintum negatur prima consequentia. Et ad probationem vtriusque distinctione facta dicitur quod cum esse actuale hominis dupliciter sumatur scilicet secundum se seu simpliciter. Alio modo prout est huius. primo modo remanere non est impossibile corrupto homine. secundum modo non est intelligibile quod remaneat. nullius ergo rei esse actuale manet ut eius est quando id cuius est non inuenit. potest tamen simpliciter inueniri. et ratio est in proposito sepe iam dicta: quia id esse non est proprium homini: sed anime: ideo oportet quod inueniatur semper quando est id cuius est proprium. et si desinat id cuius erat ut communicatum. Ad sextum negatur antecedens. Ad probationes vero alias factas sunt responsiones alias date. relinquuntur igitur verum esse de esse actualis existentie: quod unum omnino esse anime intellective et hominis. quod finis independens est a corpore: utpote non causatum ab illo: quia

Ad pri
mum.

Ad pri
mum.

q. de spi
rituali
b. crea.
q. 3. 5.
Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Cap. 3.

T. c. 17.

Ad 5.

Ad 6.

non est educti de potentia materie: licet prout est huius scilicet hominis: non nisi in corpore inueniri possit. Caput. vi.

In his, patet quomodo essentia inuenitur in diuersis. Inuenitur autem triplex modus habendi essentiam in substantiis: aliquid enim est sicut deus, cuius essentia est ipsum suum esse: et ideo inueniuntur aliqui philosophi dicentes quod deus non habet essentiam: quia essentia eius non est aliud quam esse eius.

Hoc est principium capituli sexti: quod diuiditur in quatuor partes. In prima agitur de essentia dei. In secunda de essentia intelligentiarum et anime. In tertia ostenditur quomodo ista se habeant ad intentiones logicas. In quarta replicatur de essentialibus compositis. De essentia ergo dei positurus duas conclusiones et excludens duos errores ponit primam conclusionem affirmatiuam talem. Essentia in deo significat ipsum esse eius: hanc conclusionem non aliter quam ex supradictis deducendo ponit. fuit namque supra probata et ab omnibus est concessa. Est autem intellectus conclusionis quod esse actualis existentie diuini est ipsa quidditas eius: ita quod predicatur de deo sicut predicatur primi modis dicendi per se: ita quod deus est, est in primo modo perfectus: quod de nullo alio a deo communis via fatetur: (dato etiam quod esse et essentia in creaturis tenentur esse idem realiter: et quod ipsum existere est essentia dei) ideo a quibusdam Platonis scilicet dicitur quod deus non habet essentiam quasi pura existentia sit.

Et ex hoc sequitur quod ipse non sit in genere, quia omne quod est in genere oportet quod habeat quidditatem preter esse suum: cum quidditas aut natura generis aut speciei non distinguatur secundum rationem nature in illis quorum est genus vel species: sed esse est in diuersis diuersis modis.

Hic ponitur secunda conclusio et negatiua: deus non est in genere: probatur in littera ex antedictis: sic omne quod est in genere habet quidditatem preter suum esse: deus non habet quidditatem preter suum esse: ergo deus non est in genere. Ad hoc est conclusio precedens. Ad hoc probatur sic: omnia que sunt in genere indistincta sunt in essentia generis vel speciei: distincta autem per diuersum esse habere esse illius nature generice vel specifice: ergo esse nature generice vel specifice est preter naturam ipsam genericam vel specificam: sic omne quod est in genere habet naturam preter suam esse. Antecedens huius consequentie est de se notum: homo enim et leo sunt indistincti in natura animalis: distinguuntur autem inter se per hoc quod diuersimode habent esse animatum: genus enim diuersum habet esse in speciebus: similiter fides et Plato indistincti sunt in natura humana: distinguuntur autem inter se: quia habent diuersum esse humanum: non enim est intelligibile quod homo habeat idem esse in sorte et Platone: consequentie vero patet ex eo quod non videtur imaginabile quod id quo aliqua distinguuntur non sit preter id quo aliqua conueniunt. Et nota quod ad intentionem huius rationis sufficit quod esse sit preter essentiam: id est preter conceptum quidditatum: sic enim sufficit differre principium conuenientie a principio differentie: ut patet de genere et differentis: quorum altero conueniunt: alteris differunt species: et quia in solo deo esse est de conceptu quidditatum: ideo solus deus extra genus ponitur. Sed quoniam esse: ideo est preter conceptum quidditatum: quia est distinctum realiter ab essentia: et ideo est de conceptu quidditatum: quod est idem realiter essentie: ideo ex hac radice scilicet quod esse et essentia sunt idem realiter in deo procedere dicitur quod deus non sit in genere. Nec te moueat quod ratio ista digreditur ab esse actualis existentie ad esse quidditatum: quandoquidem in minore est sermo de esse actualis existentie: et postmodum in probatione maioris: quam oportet de eodem esse loqui: transitur ad esse quidditatum cum dicitur species conueniunt in genere et differunt in esse diuerso: hoc enim verificatur de esse quidditatum specificis accepto: homo namque et bos conueniunt in animali: et distinguuntur differentis specificis: quibus animal in eis diuersum esse specificum acquirit. Propter hoc in qua non oportet turbari: quanta (ut in hoc patebit capitulo) differentie naturam genericam non diuersificant nisi in or-

dine ad diuersum esse actualis existentie: et ideo infra subtilitate sancti thome digressus non est primam rationem distinctionis nature generice in inferioribus attendens: hoc autem (infra) melius intelligitur cum communissima regula assignabitur: unde fumantur genus et differentia.

Ad euentiam Eius quod hic supponitur: scilicet quod in deo esse est de conceptu quidditatum: quod est idem essentie: nota tres propositiones. Prima est quidditas que est sua existentia actualis non est ad aliquid quod gen⁹ determinata: hoc declaratur breuiter unico medio sumpto ex secundo contra Gentiles, cap. xxv. scilicet omnis quidditas in genere limitata est essentialiter designabilis per differentiam a qua mediat esse in actu: nulla quidditas eadem sue actuali existentie est ad aliquid genus determinata. Ad hoc notificatur inducendo: animal enim est essentialiter determinabile per differentiam a ratione: scilicet et irrationale: et ab eis mediat esse in actu cum impossibile sit esse animal in actuali existentia nisi sit rationale vel irrationale: similiter color essentialiter est determinabilis per suas differentias: per quas existentia actualis sortitur: non enim potest inueniri color nisi albus vel niger et cetera: minor autem intelligentibus terminos patet ex se. quomodo namque existentia actualis mediet esse in actu ab aliquo alio formaliter: Si enim mediet esse in actu ab aliqua differentia formaliter: cum esse in actu nihil aliud sit quam habere existentiam actualis: sequetur quod existentia actualis habebit existentiam actualis formaliter: per aliquid aliud a se: sicut animal per rationale formaliter acquirit existentiam actualem: hoc autem non videtur intelligibile. ergo et cetera.

Secunda propositio Est ista: esse est essentialiter ad nullum genus determinata: est purum esse: ista patet ex similibus: si namque animal non sit determinatum ad aliquam speciem: purum animal erit: et albedo si non sit coartata in aliquo subiecto: pura albedo erit: ita et esse ad nullum nature predicamentalis capacitate determinatum: purum esse necesse est: si abstractio huiusmodi est per opus intellectus: etiam puritas ipsa est secundum rationem. Si autem fuerit secundum rem: puritas ipsa est secundum rem: ut de se patet.

Tertia propositio Est ista: esse est de conceptu quidditatum puri esse tantum. Patet ista quo ad utramque expositionem: et quo ad primam quidem: quia non est intelligibile quod de puro esse non predicetur quidditatum ipsum esse. Si enim de eo aliquis predicari potest quidditatum: illud oportet esse ipsum esse: cum purum esse ponatur. Quod autem cetera non recipiant esse in suis quidditatibus: ut conceptibus ex eo patet quod cum esse non habeat in sua puritate sed suis quidditatibus coaptatum possunt secundum suas quidditates absque esse et non esse diffiniri. Et his deducitur intentum: scilicet deo existentia est de conceptu quidditatis rei: quia res illa est purum esse: ideo autem res illa est purum esse: quia non est ad genus aliquod limitata: ideo autem res illa non est ad genus limitata: quod est idem cum sua existentia: igitur de primo ad ultimum: ideo existentia est de conceptu quidditatum rei: quia res illa est eadem sue existentie. Et quoniam si affirmatio est per se causa affirmationis: negatio est causa negationis ex hoc quod res creata non est eadem sue existentie: esse non est de eius conceptu quidditatum. Unde cum deus gloriosus sit suum esse ipse nihil est aliud quam ipsum esse secundum rem separatam a naturis predicamentibus in sua puritate subsistens.

Nec oportet si dicimus quod deus est esse tantum ut in errorem eorum incidamus qui deum dixerunt esse illud esse vniuersale quo quilibet res formaliter est. Hoc enim esse quod deus est huius conditionis est ut nullo sibi additio fieri possit. Unde per ipsam suam puritatem est esse distinctum ab omni esse: propter quod in commento nonne propositionis libri de causis dicitur quod indiuiduatio prime cause que est esse tantum est per puram bonitatem eius. Esse autem commune sicut in intellectu suo non includit aliquam additionem, ita nec includit in intellectu suo aliquam precisionem additionis: quia si hoc esset, nihil posset intelligi esse in quo superesse aliquid adderetur.

Hic excluditur primus quorundam error: talis scilicet deus est commune esse omnium: imaginati sunt isti qui cum omnia conueniant in hoc quod habent esse ipsum esse omnium quod res formaliter sunt in comuni seu in vniuersali sit ipse deus gloriosus: mori sunt autem tali ratione: esse nulla additione specificatum est esse commune: deus est esse nulla additione specificatum: ergo deus est esse commune. Sed peccat ratio illa propter multiplicitatem maioris intellectum: dupliciter enim intelligi potest esse a nulla additione specificari. Uno modo secundum rem extra animam subsistendo. Alio modo secundum intellectus cogitationem tantum: primo modo maior est falsa: minor autem vera: secundo modo maior est vera: minor autem falsa: esse namque commune per intellectum in sua abstractione acceptum: nullam contradictionem includit secundum vero quod est extra intellectum sine additione non inuenitur: omne namque esse est contractum ad substantiam vel accidens: esse autem quod est quidditas diuina: est purum absque omni additione secundum rem et ex ipsa sua puritate: secundum rem est distinctum ab aliorum esse et hoc: et nullo modo commune sicut albedo separata ex hoc ipso quod esset pura albedo: esset distincta albedo ab aliis albedinibus cum substantiis mixtis et non esset albedo in comuni. Peccat secundo maior illa: quia contrahit adhuc dupliciter esse nulla additione specificari seu contrahi. Uno modo actu tantum. Alio modo actu et potentia. primo modo maior est vera: minor vero falsa: secundo modo maior est falsa: minor autem vera. Esse namque in comuni: licet nulla sit additione contractum est tamen contrahibile: aliter nulla res haberet esse: quod aliquid addit supra ipsum esse: sic hoc non haberet esse: cum ultima esse habeat humanitatem quantitate et cetera. Unde esse commune actu tantum specificatione caret: esse vero diuinum nullam specificationem habet actu: nec aliquam habere potest: et ideo actu et potentia additione caret. Et hoc est solutio quam in littera sancti thome ponit sub aliis verbis dicens quod omne commune nec includit nec excludit additionem: id est non includit actu: potest tamen habere illam. Esse vero diuini non solum non includit illam: imo excludit: id est non solum non includit actu: imo nec potentia: si excludit illam: quod enim impossibile est conuenire alicui excluditur omnino ab illo. De his diffinire habes in primo contra Gentiles cap. xxvii.

Similiter etiam quamuis sit esse tantum non oportet quod deficiant ei relique perfectiones vel nobilitates: imo habet omnes perfectiones que sunt in omnibus generibus propter quod perfectum simpliciter dicitur: ut philosophus et Commentator in quinto metaphysice dicunt. Sed habet eas modo extentioniori omnibus rebus: quia in eo omnes vnum sunt. Sed in aliis diuersitatem habent et hoc est quia omnes ille perfectiones conueniunt sibi secundum suum esse simplex. Si cur si aliquis per vnam qualitatem posset efficere operationes omnium qualitatum: in illa vna qualitate omnes qualitates haberet, ita deus in ipso esse suo omnes perfectiones habet.

Hic excluditur secundus error: talis scilicet deus non est simpliciter perfectus. Ratio autem huius erroris in proposito est ista. Id quod habet esse tantum est imperfectum respectu eius quod habet esse viuere et intelligere: sed deus habet esse tantum: ergo deus est imperfectior aliis. Ad hoc est ex se nota. Ad hoc vero ex dictis deducitur sic. quod est purum esse non est admixtum aliis: puta viuere et intelligere. aliter esset purum et non purum. Deus est purum esse: ergo non est admixtus aliis, scilicet viuere et intelligere. et consequenter deus non habet nisi esse: quod erat probandum. defectus huius rationis in littera non explicatur: sed in primo contra Gentiles capitulo. 29. ubi declaratur quod ex hac propositione: deus est purum esse subsistens. sequitur deum esse vniuersaliter perfectissimum. Et propterea notanter in textu dicitur (imo habet omnes perfectiones et cetera) ac si dicat quod ex hoc non sequitur deum aliquam perfectionem carere: sed oppositum potius ex hoc concluditur. Est autem modus ex illo fundamento intentum deducendi talis: id cui conuenit esse secundum totam virtutem seu potestatem ipsius esse: nulla perfectione seu nobilitate esse: si caret: sed esse purum subsistens est id cui conuenit esse se-

cundum totam virtutem seu potestatem ipsius esse. ergo esse purum subsistens nulla perfectione seu nobilitate esse: caret. Ad hoc declaratur ex eo quod omnis perfectio cuiuslibet generis non nisi secundum aliquod esse est. Non enim sapientia perficit hominem nisi ea homo sapiens sit: nec iustitia perfectio hominis dici potest nisi ea homo iustus sit. Si igitur omnis perfectio attenditur secundum aliquod esse in quo tota plenitudo essendi reperitur: omnem perfectionem patet habere: et sic repugnat quod id habeat esse secundum totam amplitudinem suam et aliqua perfectione essendi careat. Ad hoc vero exemplariter notificatur. sicut enim si albedo separata inueniretur: nihil ei de virtute albedinis deesse posset. (At enim supradictum est.) Ratio quare albedo huic non inest tota perfectionis possibilis reperiri in specie albedinis est: quia coaptata est receptio quod secundum totum posse eius non recipit eam. ita esse ipsum si receptum est in alio coartatum est ad naturam illius recipientis limites (substantiam scilicet vel accidentem) et consequenter limitatum ad illius generis nobilitatem. Si vero purum et non receptum in aliqua sit natura: illimitatum et infinitum simpliciter est: et omnes perfectiones possibiles in ente reperiri simpliciter prehabet. Cum autem audis quod albedo si separata sit omnem perfectionem possibilem sue speciei habet: non intelligas (ut veritatis emuli obiciunt) quod negatio: scilicet receptionis eius in alio daret sibi illam perfectionem: sed sicut receptio albedinis est conditio ad suam requiritam imperfectionem: ita negatio receptionis est conditio sue illimitate perfectionis comes. Unde efficaciter argumentum ex receptione et separatione eius sumitur tanquam a conditionibus necessariis et inseparabilibus. Et qui habere perfectiones omnium generum potest intelligi dupliciter. Uno modo in seipsis. Alio modo in aliquo superioris ordinis: ideo ad declarandum quomodo ipse deus qui est ipsum esse essentialiter: habeat omnes perfectiones: dicitur quod deus non habet omnes perfectiones in seipsis. I. distinctas ab invicem in propriis naturis. sicut homo habet sapientiam: iustitiam: prudentiam et cetera. Sic enim in deo oportet esse maximam compositionem: habet eas in distincte unitas in suo esse simplicissimo. Illud quippe esse diuini est ualeat omnibus perfectionibus omnium generum et excedit singulas et omnes simul: utpote res superioris et inaccessibilis ordinis. Cuius exemplum in luce solis habes qua sola sol potest quicquid possunt omnia inferiora per totas varias qualitates. propterea a philosopho et Com. (quinto metaphysice capitulo de perfectione) dicitur quod deus solus est ens simpliciter perfectum vniuersaliter perfectionem in se habes. Questio. xii. de distinctione perfectionis attributis talibus in diuinis.

Hic queritur An perfectiones existentes in ipso deo sint aliquo modo distincte absque omni opere intellectus. In hac questione quinque agenda sunt. primo declarabitur titulus questionis. secundo recitabitur opinio Scoti. cum fundamentis. tertio declarabitur opinio sancti thome. quarto impugnabitur opinio Scoti. quinto respondebitur argumentis in oppositum. Scito primo perfectionem esse duplicem: quedam est perfectio simpliciter: quedam est perfectio in hoc vel illo. Perfectio simpliciter est illa que in suo proprio ac formali conceptu dicitur perfectionem cum nulla imperfectione ut sapientia bonitas et similia. Perfectio vero in hoc vel illo est que in suo proprio ac formali conceptu dicitur perfectionem imperfectioni mixtam ut humanitas equitas et his similia. Dixi (in proprio ac formali conceptu) quia includere aliquam imperfectionem in conceptu communi sibi et aliis aut materiali non derogat sue perfectioni simpliciter. Sapientia enim licet in sui generis conceptu puta habitu seu qualitate imperfectionem dicat: potentialitatem scilicet aut dependentiam et cetera. quia tamen in suo differentiali conceptu hoc formaliter non includit: non prohibetur quia perfectio simpliciter sit. Dixi dicit perfectionem propter relationem que in suo proprio ac formali conceptu cum nulla imperfectione nullam perfectionem sonat. Scito secundum quod perfectiones esse in aliquo contingit dupliciter. Uno modo formaliter. Alio modo virtualiter. esse formaliter in aliquo est esse in eo: ut forma est in habete per se: sicut humanitas albedo quantitas et alia huiusmodi in homine sunt. Esse autem in aliquo virtualiter est esse in eo ut effectus est in sua causa effectiua que admodum calor est in sole. Poteris autem comprehendere multum distare inter hos modos: essendi in aliquo ex hoc vno eorum effectum pro nunc: quod ea que primo modo insunt intrinsece denominantur suppositis tale. Ea autem que secundo modo insunt non denominantur suppositis tale: ut

Septima. *Precedentes diuinas est distinctio ex natura rei. ¶ Præterea: (ad complementum doctrine) distinctio fundans distinctionem realem non dependet ab opere intellectus: sed distinctio perfectionum diuinarum fundat distinctionem realem emanationum diuinarum: igitur est ex natura rei: et non ex intellectus operatione et hæc de secundo.*

Quo ad Quintum pro responsione ad primū & destru-
ctionē Scotti fundamenti nota q̄ aliquid esse
infinitū contingit dupliciter. Ano modo fm propriā rationē.
Alio modo secundum q̄ ens seu simpliciter. Illud est infinitū
fm propriā rationē quod nullis sue proprie latitudinis claudi

tur terminis, et sit ad talem entis gradum definitum: q̄ non
 omnem essendi perfectionem habeat. Illud vero est infinitum
 secundum q̄ ens se simpliciter quod nullatenus totius entis
 latitudinem terminis limitatur: sed omnem habet perfectionē
 essendi. Exemplum in quantitate motus. Quātitas si daretur
 infinita, esset secundum quātitatis rationem infinita: esset enī
 infinita quātitas: non tamē esset fm esse infinita: esset namq̄
 ens finiti et limitati ad quantitatē genus. Similiter in quan-
 titate virtutis. Albedo si esset infinita intensius esset infinita
 secundum propriā rationem, esset enim infinita albedo: non tamē
 tamen esset infinitū ens: quia ad speciem esset definita. ¶ Non par-
 uit autem refert quā quis infinitate dicat esse aliquid infinitū.
 Prima enim infinitas cum attendatur penes ea quę infra rei
 illius latitudinem sunt: rationem rei formalem in ea qua inue-
 nitur formali limitatione relinquit: vt pater in ep̄ph̄is datis. Se-
 cunda autem infinitas, quia attenditur penes ea ad quę totius
 entis latitudo se extendit: rem et eius rationem formalem illi-
 mitat et eleuat ad hoc vt ipsa omnis sit perfectio in ente possi-
 bilis: et non magis sit ipsa, quam quęcumq̄ alia perfectio sim-
 pliciter, ac per hoc distinctionem et formalem limitationē qua
 ab alia formaliter ex natura rei absolute sumpta distinguebatur:
 eam comitari non sinit. ¶ Ad p̄positum ergo descendendo dico q̄ licet sapientie et sapientie infinite prima infinitate sit
 eadem omnino ratio formalis: tamen sapientie infinite secundā
 infinitate est longe altior ratio formalis. Concludit enī in
 sua ratione formali omnem perfectionē simpliciter, et sic enī in
 deo sint perfectiones oēs infinitate secundā infinitate: oportet
 omnium vnam esse simpliciter rationē formalem. ¶ Ad argumen-
 tum sub quacūq̄ forma fiat r̄ndeatur: attendendo equiuocatio-
 nem infinitatis: quoniam vt dictum est, infinitas prima est illa q̄
 non variat rationē formale: et attendit penes gradus p̄fectio-
 nales proprie latitudinis rei, non autē secundā. Unde si p̄fectio-
 nes diuine nō essent infinite nisi prima infinitate argumētū
 concluderet: quia tamen habent secundā ante omnem actum in-
 tellect⁹, ideo nihil cōcludit. ¶ Nec obstat q̄ forte infinitas pri-
 ma cuiuscuq̄ p̄fectionis simplr inferat secundā. Sufficit enī
 q̄ ratione distinguant: vt aliquid secunda fiat q̄ nō prima.
 ¶ Similiter nō obstat, si quis perfectiones cōmunissimas pu-
 ta esse bonitatē et siles et c. vt r̄as infinitate habere negaret: ne-
 cessis in eis imaginari primā: p̄p̄ea q̄ p̄p̄ia latitudine careat.
 Hoc enī magis nostro fauet proposito: qm̄ si vt r̄as infinitate
 habet, q̄ alibi discutiendū est, distinctione supradicta opus est.
 Si autē secundā tñ absq̄ distinctione aliqua negandū est esse
 et esse infinitū habere omnino eandem rationē formalem: sic
 ruit totū scoticum edificium. ¶ Ad secundū loquēdo de distin-
 ctione actuali quacūq̄ negat minor. Et ad ei⁹ p̄bationē dī ne-
 gando oīa assumpta. Sufficit enī ad hoc q̄ aliqua distinguant
 intellectione vt intellectio est, et nō natura, distinctio rōnis fun-
 damentaliter inter naturam et intellectionē. Unde qm̄ dicitur,
 Quicquid distinguit intellectione, vt oīno indistincta est a natu-
 ra, distinguit etiā natura distingue (ly indistincta) actualiter
 vel fundamentaliter. Et primo modo dī esse falsum. Secundo
 modo verum: sed tunc negato minore subsumēdū ē. sed intel-
 lectio et natura sunt indistincte fundamentaliter ante omnē actū
 intellectus, habēt enī distinctionē rōnis fundamentaliter, vt de-
 clarauimus. ¶ Ad tertiū negat minor: licet enī deus intrinsec
 perfectiones suas ab eterno distinctas, non tñ ab eterno distin-
 ctas actualiter. Licet ponere distinctionē rationis actualiter,
 causari per actū intellectus diuini nō sit a philosophia alienū.
 ¶ Ad quartū negatur consequentia. Sufficit enī q̄ obiecta in-
 tellectus et voluntatis p̄distinguantur fundamentaliter: nec est
 opus distinctione actuali p̄o tunc, sicut nec intellectus et volū-
 tas dei p̄o tunc distinguunt nisi fundamēntali distinctione rōnis.
 ¶ Ad quintum negatur cōsequentia. Synonymitas enī cum sit
 passio nominū, nō attenditur penes identitatē rationis for-
 malis rei fm se, s; penes identitatē conceptus formalis seu men-
 talis: voces enī sunt notę earum quę sunt in anima passionum
 vnde cū veritas et bonitas dei habeant diuersos conceptus in
 nobis non sunt synonyma. ¶ Ad probationē ergo dicitur q̄ ly
 significat eandē rem formalem fm se, et solū illā vt rem signifi-
 caram: tamē significant etiā distincte cōceptus mentales vt ra-
 tiones significandi, et hoc destruit synonymitatem (vt dictū est).
 ¶ Ad sextū dicitur q̄ ex parte rei sufficit ad omnia illa distin-
 ctio rationis virtualiter seu fundamentaliter cū distinctione ra-
 tionis actuali ex parte n̄st. Loquimur enī vt cōcepimus. For-
 matus autē distinctos conceptus, quorū vnus ex alio oritur, et de
 Deus. Laier.

7.1. c.

induari. Arguitur sic. Ita. s. Tho. eo primo quo aliquid est in actu extra causas: intelligitur eo primo est hoc: s. aia sicut et quod est entitas per se. Absoluta seipsa primo est in actu extra causas: intelligitur ergo aia seipsa prima est hoc. Ad hoc probatur: quod vniuersalitas siue esse non hoc non conuenit rei nisi in intellectu. Ad hoc probatur: quod res seipsa primo recedit a non esse. Contra: per se distinctio formalis seu non per materiam est specifica per se aie intellectus distinguunt formaliter seu non per materiam: ergo distinguuntur specificiter: conclusio est falsa: ergo altera premissa: non minor: quod aie intellectus separate caret materia: ergo maior: que est fundamentum positionis tue. Quod si dicas quod anima habet inclinationes ad diuersa corpora: et per has distinguuntur. Contra: Anima prius natura est terminus creationis: qui ut talis formaliter est hoc: s. vniuersalis materie: ergo prius natura anima est hoc: s. vniuersalis materie: ergo anima in diuiduatur: et non per vniuersalem ad corpus: aut probatur sic: prius est quod potest esse in se alio: et aliud non sine illo ex. s. meta. tex. com. 16. anima non solum est essentia: sed etiam est existentia potest esse sine vniuersione ad materiam: non autem absque hoc sit terminus creationis: qui ut talis ergo anima est prius natura terminus creationis: et hoc quam sit in materia. Si dicatur quod anima non est hoc per actuale vniuersionem seu existentiam in materia: sed per aptitudinem essendi in illa. Contra: hoc non euadit difficultatem: quod natura absoluta est prius natura ipsa sua aptitudine: quod enim anima est hoc: ideo habet hanc aptitudinem ad hoc: et illi repugnat: et per arguitur sic: quod conuenit vni et repugnat alteri eiusdem speciei non conuenit per se huius finis id quod commune est istis: vel saltem preterit: ergo necessario distinctionem: huius ab illis: sed hoc aptitudinem conuenit huius anime: et repugnat illi: ergo necessario preterit distinctionem huius ab illis: igitur non indiuiduantur aptitudinibus. Contra: confirmatur ratio aptitudinis formaliter loquendo non est ad se: nec est ratio entis in actu: ergo non potest esse indiuiduatum principium anime. Ad hoc probatur: per prima parte: quod si esset ad se posset intelligi non ad aliud ut ad terminum: quod est falsum. Pro secunda quoque parte probatur: quod si necessario exigit aliquid non existens: ipsum est non existens in actu: aptitudo autem est ad terminum non existentem: ergo eius ratio non est ratio entis in actu: consequentia patet: quod distinctio relativa presupponit distinctionem absolutam: quod enim anima est hoc: ideo habet hanc aptitudinem et non contra: et quod anima est singularis singularitate actuali siue in actu: non est hanc aptitudinem ad hoc corpus: hoc sunt que isti in hac re sentiunt.

Hos autem Peripatetice fundameta sequentes animam indiuiduam commensurationem substantiam ad hoc corpus dicimus et hanc animam et illam distinguimus commensurationibus suis ad hoc et illud corpus: probationes autem huius supra adducte fuerunt cum deductum fuit distinctionem numeralem non nisi a quantitate originari posse. Unde nunc sufficit declarare quomodo sit hoc quod dicimus. Commensuratio dupliciter sumitur. Uno modo per relationem commensurationis. Alio modo per ipsam substantiam cooperationem rei: primo modo commensuratio est respectiva essentialiter: et in genere relationis: secundo modo est res absoluta: et de predicamento rei commensurate: est enim idem essentialiter quod ipsa: sed differens ab ipsa sola ratione: et similiter dico de indeterminatione: aptitudinem cooperationis: sigillationem: et similibus: quod ad exprimendum: possumus assumere. Absolutum quoque pro nunc sumitur dupliciter. Uno modo a termino: et sic dicimus substantiam: quantitatem: et qualitatem esse entia absoluta. Alio modo a receptivo seu subiecto: et sic nullum predicamentum accidentium est absolutum: sunt enim essentialiter receptibilia in substantia. Cum ergo dicitur quod anime sitis commensurationibus indiuiduantur: intelligendum est commensurationibus substantiis que sunt res absolute a terminis: et si non a receptivis et non commensurationibus que sunt relationes etc. Sicut namque de essentia anime in corpore est quod essentialiter sit proportionata corpori philosophico organico: quod in eius distinctione ponitur: ita de essentia anime humane est commensuratio corpori humano: est namque ita perfectiva corporis humani quod non bouini: sic quoque de essentia huius anime est commensuratio ad hoc corpus: et sic commensuratio ad corpus humanum non sequitur animam tam humanam: sed constituit ipsam humanam. Per hoc enim primo differt anima hominis ab anima bouis: quod illa est prius actus corporis humani: ista vero bouini. Constat autem quod idem est esse actum proprium corporis humani: et esse substantialem substantialem commensuratum perfectionem eius. Ita substantialis commensuratio hu-

ius anime ad hoc corpus non sequitur animam hanc: sed constituit ipsam hanc: est enim hic anima substantialem: prius actus huius corporis: vnde hic anima ab illa primo differt: quod illa est prius actus huius corporis: illa vero proprius actus alterius: et hoc est quod s. Tho. in 2. contra. Gen. cap. 11. tradit in questionibus de anima: et vbi quidam de hac re loquuntur. Est autem quoniam propositio ista principis Arist. docet enim in primo libro de partibus animalium: quod proprie differetie alicuius diuisi debent esse per se distinguentes illud in eo quod tale. Verbi gratia: proprie differetie animalis non debent esse album et nigrum: que non diuisiunt animal in eo quod animal. Stat enim identitas animalis: cuius illa rum diuersitate: nec debent esse nauigantium et volantium: quod non diuersificat nec per se naturam sensitiuam: sed debent esse tale sensitiuum vel tale. Animal enim in eo quod anima cum sensitiuo coheret: non diuersificatur per se nisi per differentias sentienti. Ad hoc cum anima in eo quod talis essentialiter sit actus corporis philosophici propriis differentis diuiditur per hoc quod actus talis corporis vel talis: iterum actus talis corporis: puta humani propriis differentis diuiditur: materialibus tamen: per hoc quod est huius corporis vel illius. Indiuiduatur ergo ipse anime commensurationibus substantiis non absolutis a receptivis: sicut et ipse anime essentialiter sunt non absolute a perfectibilibus corporibus earum receptivis. Et non considerare hoc est causa erroris eorum: qui de omnibus volunt eodem modo iudicare: et sunt Scotiste: quibus dum non considerant proprias res naturas: sed res suas conceptibus ad equare volunt: accidunt ut de omni indiuiduatione eandem proferant sententiam: et in eorum numero sint: de quibus dicitur secundo de celo. com. 80. quod rursus quod non habeant contra dicere sibi ipsos.

Hic visis Ad solutionem argumentorum procedendum est. Ad primum dicitur quod falsa est maior: licet enim quelibet res posita extra intellectum et causam sit hic: non tamen eodem primo est: et est hic. Est enim ipso esse primo. (Hec) autem hec hec est primo: multa enim inseparabiliter sese conuertunt que non eodem principio habentur primo: sicut quod illi betens aliud a deo extra intellectum et causam est: et est deus deus non tamen eodem primo est: et dependet. Ad hoc quoque est falsa: res enim non seipsa primo: sed per existentiam actualem distinctionem realiter a se extra nihil ponit: ut supra declaratum fuit etc. Ad secundum negatur minor. Due enim anime humane separate non distinguuntur formaliter seu per materiam: licet sint pure forme a materia abstracte. Aliud enim est dicere: omnis distinctio formalis est specifica: aliud omnis distinctio formalis. Distinctio enim formalis cum sit illa que ex principis distinctiuis constat specifica est: quoniam enim habent diuersas distinctiuitates specie differunt: cum saltem differentias ultimas habeant non easdem: quarum diuersitas sufficit ad diuersitatem specificam: sed talis non est inter animam sortis et platonis: habent siquidem eandem distinctionem. Distinctio autem formalis cum sit: vnde quoniam inter formas diuisi accidat in duabus animabus separat: id est inuenitur ex hoc quod diuersis corporibus coaptate sunt. Unde non est similis ratio de eis et de aliis substantiis separatis: que corporibus vmbiles non sunt. Et sic responsio ibi data est bona si sane intelligatur modo scilicet exposito quod anime inclinationibus substantiis ad diuersa distinguuntur. Ad id quod primo obicitur: contra dicitur quod non concludit intentum. Concludit enim: ergo anima: prius natura est hic: quam habeat actualem vniuersionem ad corpus: cum debeat concludere: ergo anima prius natura est hoc quam sit coaptata seu inclinata ad hoc corpus. Ad hoc dicimus animam indiuiduam formaliter per actualem vniuersionem ad corpus: sed per cooperationem substantialem ad hoc corpus: quam prius natura debere anime: quam ipsam actualem vniuersionem: patet ex eo quod omnia hic per se terminat creationem: et non anima hoc existens: et ex eo quod inesse presupponit esse: esse autem particulari tam immediatior est quam inesse. Unde responsio ibi recitata est bona: cum grano tamen salis. Dicimus enim animas indiuiduam per aptitudinem substantialem seu commensurationem formaliter: per vniuersionem vero actualem ad corpus conditionaliter: id est tanquam per conditionem (sine qua non) et quod prius natura inest rei ratio formalis et conditio sine qua non: ideo etc. Ad argumentum contra hoc patet responsio ex dictis. Assumit enim hoc falsum: scilicet quod natura huius anime sit prior aptitudo sine sua substantia. Unde maior argumentum ibi formatum pro secunda parte distinctionis est falsa: quod quolibet conueniens vni et repugnans alteri eius-

dem speciei preterit distinctionem ipsorum. Stat enim quod non preterit: sed faciat distinctionem ipsorum: sicut quod conuenit vni speciei: et repugnat alteri eiusdem generis: non opus est quod preterit: illarum specierum distinctionem: sed stat quod faciat earum distinctionem. Verbi gratia: rationale conuenit homini et repugnat leoni: et irrationale conuenit leoni: et repugnat homini: et si rationale et irrationale non preterit distinctionem hois et leonis: sed facit. Unde subsumas sub illa maiore: sed hec hecitas aie for. conuenit sibi: et repugnat aie platonis: ergo hec hecitas supponunt ipsas distinctas: et sic sua debet. Secundo vim argumenti sui etc. Ad confirmationem cum dicitur ratio aptitudinis non est ad se: dico quod ratio aptitudinis substantialis de qua loquitur ad se aliud: sed non ut ad terminum: sed ut receptivum. Probatio autem contra hoc nihil facit: concedo enim quod potest intelligi non ad aliud ut ad terminum: non autem non ad aliud ut receptivum: sicut quantitas et qualitas absolute sunt a termino et non a subiecto. Ad id quod secundo loco in antecedente ponitur: scilicet quod ratio aptitudinis non est ratio entis in actu: dico primo quod falsum est. Aptitudo enim ad ridendum: scilicet rithibitas habet rationem entis in actu primo: licet potentiam ad actum secundum. Probationis vero vtriusque propositio est falsa: maior quidem scilicet quod necessario exigit aliquid non existentem: ipsum est non existens in actu: quelibet enim potentia actus in actu primo tantum exigit operationem suam non existens: et tamen ipsa est existens in actu. Minor vero quod aptitudo substantialis anime ad corpus non excludit corpus: sed copositio ex contrariis est que facit aptitudinem anime esse absque actu vniuersione. Dico secundo quod equiuocamus de aptitudine. Aptitudo enim ista quam in anima intelligimus non est nisi commensuratio seu substantialis sigillatio ipsius anime ad hoc corpus: quam constat esse in actu: et dum est corpori unita: et dum est separata ab eo: sicut in exemplo supra posito de cera liquet. Argumentum autem procedit: ac si aptitudo ista esset quid potentiale expectans aliquid quod reducat ipsam in actu etc. Ad consequentiam patet quod dicendum sit: quia non est talis distinctio relationis: sed absoluta relative ad receptivum etc.

Et quia in istis substantiis quidditas non est idem quod esse: ideo sunt ordinabiles in predicamento: et propter hoc inuenitur in eis genus: species: et differentia: quasvis earum differetie proprie nobis occulte sunt. In rebus enim sensibilibus etiam ipse differentie essentialis nobis ignote sunt: vnde significantur per differetias accidentales: que ex essentialibus oriuntur: sicut causa significatur per suum effectum: sicut bipes ponitur differentia hominis. Accidentia autem propria substantiarum immaterialium nobis ignota sunt: vnde differentie earum: nec per se: nec per accidentales differentias nobis significantur possunt.

In hac tertia parte capituli huius declaratur san. Tho. quomodo quidditas substantiarum separatarum se habeat ad intentiones logicas: s. genus: species: et differentia etc. Quatuor notatis se absoluit excludendo post duas obiectiones. Proponit ergo primo conclusionem talem. Intelligentie sunt in predicamento: probatur ea sic. Omne id in quo differt esse ab essentia: est in predicamento. Intelligentie sunt huiusmodi: ergo etc. Minor supra probata est: maior vero probari potest sic: omne habens esse limitatum est in genere: si enim limitatum esse habet ad aliquid genus definitum est. Quod enim ad nullum genus definitum est: ac per se subsistit: vnde aut quomodo esse limitatum habet: omne autem ens in quo esse distinguitur a sua essentia habet esse limitatum: ut supra declaratum fuit: ergo omne tale est in predicamento. Ex quo corollarie concluditur quod habent genus: species: et differentia. Ad id autem quod occulte sunt nobis earum differetie: et ut responderet dubitationi qua eis dicere posset: quod se in eis esse differentias: si illas ignoramus: stat enim scire de eis questionem an est et ignorare questionem quid est: nouimus in qua differentia esse in illis: sed quid sint illae: latent autem intelligentiarum differentie finis: quod est oibus substantiis habere occultas differetias: prius finis: et in hoc conueniunt cum substantiis inferioribus: latent etiam finis accidentales proprietates que sunt earum passionum: quod excedunt facultatem naturalem intellectus humani: qui se habet ad manifestissima in natura: sicut oculus noctue ad lumen solis: et in hoc differunt a sensibilibus substantiis: quarum proprie differentie nominibus sua-

rum proprietatum significantur: sicut cause nominibus suorum effectuum: vnde omnino immanifeste sunt nobis intelligentiarum differentie quo ad quid sunt etc.

Circa hanc particulam dubitatur an intelligentie sint De co. gnitioe substantie separatae in hac vita etc. In hac a. septima agenda sunt: primo declarabo titulum et intentionem questionis: secundo adducet opinio Averrois: tertio impugnavit: quarto respondebit suis rationibus: quinto declarabitur opinio sancti. Tho. sexto adducuntur rationes Joannis de Bando contra sanctum. Tho. septimo eis satisfiet etc.

Quo ad primum nota quod aliud est cognoscere quidditatem seu cognitio quidditatis: et aliud est cognitio quidditatis seu cognoscere quidditatem. Cognoscit enim leo nis quidditatem quicquid nouit aliquid eius predicatum essentialiter. Cognoscit autem quidditatem non nisi ille qui oia predicata quidditatis versus ad ultimam differentiam nouit etc. Cum autem cognoscamus intelligentias esse substantias: et esse intellectuales etc. liquet quod earum quidditates cognoscimus: vnde hoc in dubium non vertit: sed questio est an quidditatem cognoscere eas possimus ut penetremus: scilicet versus ad ultimas earum differentias: et licet hec questio habeat opiniones plurimas: ut patet tertio de anima: commento. 36. quod tamen non nisi cum Scotistis et Averroistis hic agitur: et Secundo opinio in conclusione non discrepat: ut patet in primo sententiarum. distinctio. tertia. cum solo nobis discrepandum est Averrois de primo.

Quo ad secundum Averrois in 3. de anima. com. 36. superposita fictione sua in com. 5. opinatur quod intellectus possibilis: ut appropriatus nobis adeptis omnibus intellectibus speculatiuis: ac per hoc continuatus intellectui agentis: ut forme per illi intelligit substantias separatas: et consequenter nos quibus per hoc fieri intellectus agens forma: sicut modo est intellectus possibilis: ita quod sicut modo per intellectum possibilem intelligimus materialia: ita tunc per intellectum agentem intelligimus substantias separatas. Probatur autem ratio sua duabus rationibus. Prima ratio fundat supra duas propositiones. Quamvis prima est intellectus: et prima intellectus speculatiua se habet sicut forma et materia. Probatur illa sic: illa quod est vniuersalis operatio: ita quod operatio vniuersalis conuenit alteri se habet: sicut agens et infirmum: vel sicut forma et materia: sed intellectus agentis et primo intellectus speculatiuis: ergo intellectus agens et prima in intellectus speculatiua se habent sicut agens et instrumentum: vel sicut forma et materia: patet minor: quod intellectus in habitu potest non solum intelligere: sed facere conclusiones intellectas in potentia intellectas in actu: vtrunque enim experimur in nostra esse potestatem. scilicet intelligere et facere conclusiones actu intellectas mediantribus primis intellectis: quod solo lumine intellectus agens sunt intellecta in actu. In maiore vero norantur dicuntur quod per prima operatio vniuersalis communicatur alteri quod plures habentes naturam ad eandem operationem concurrunt non tamen sicut materia et forma: nec sicut agens et instrumentum: propterea quod alter alterius propriam operationem non foris. Clarum est autem quod edicans operationem suam alteri concurrente ad idem se habet ad illud: sicut agens principale ad instrumentum: quod admodum carpentarius sedis factione ferre comunicat: vel sicut forma ad materiam: sicut calor calefactione aque calide comunicat. Et licet vtraque pars disiuncti conclusi sit vera: quod tamen prima pars manifestior est et minus ad propositum: ideo secundam partem declarat. scilicet quod prima intellectus speculatiua et intellectus agens se habeat ut materia et forma: et hoc facit declarando quod intellectus agens: et non solum prima: sed aia intellectus speculatiua se habet sicut forma et materia. Manifestum autem hoc sic: Quando docemur: est aliquod receptivum aliquorum duorum ordinem inter se habentium id quod est perfectius et formalius est sicut forma: id vero quod est imperfectius et minus formale habet rationem materie: sed intellectus possibilis est receptivus intellectus speculatiuis: ergo intellectus agens et intellectus speculatiua se habent sicut forma et materia. Dicitur autem in maiori (ordinem inter se habentium) quia alter propositio non esset vera: sicut patet de albedine et dulcedine lactis: quoniam neutra alter alterius forma. Cum enim ordinata sunt necessario: verificata propositio: ut patet cum aer recipit colorem et lumen. Ad hoc patet ex eo quod intellectus recipitur in intelligente. Intellectus

Differt cognitio quidditatis a cognitione quidditatis: sicut agens et infirmum: vel sicut forma et materia: sed intellectus agentis et primo intellectus speculatiuis: ergo intellectus agens et prima in intellectus speculatiua se habent sicut agens et instrumentum: vel sicut forma et materia: patet minor: quod intellectus in habitu potest non solum intelligere: sed facere conclusiones intellectas in potentia intellectas in actu: vtrunque enim experimur in nostra esse potestatem. scilicet intelligere et facere conclusiones actu intellectas mediantribus primis intellectis: quod solo lumine intellectus agens sunt intellecta in actu. In maiore vero norantur dicuntur quod per prima operatio vniuersalis communicatur alteri quod plures habentes naturam ad eandem operationem concurrunt non tamen sicut materia et forma: nec sicut agens et instrumentum: propterea quod alter alterius propriam operationem non foris. Clarum est autem quod edicans operationem suam alteri concurrente ad idem se habet ad illud: sicut agens principale ad instrumentum: quod admodum carpentarius sedis factione ferre comunicat: vel sicut forma ad materiam: sicut calor calefactione aque calide comunicat. Et licet vtraque pars disiuncti conclusi sit vera: quod tamen prima pars manifestior est et minus ad propositum: ideo secundam partem declarat. scilicet quod prima intellectus speculatiua et intellectus agens se habeat ut materia et forma: et hoc facit declarando quod intellectus agens: et non solum prima: sed aia intellectus speculatiua se habet sicut forma et materia. Manifestum autem hoc sic: Quando docemur: est aliquod receptivum aliquorum duorum ordinem inter se habentium id quod est perfectius et formalius est sicut forma: id vero quod est imperfectius et minus formale habet rationem materie: sed intellectus possibilis est receptivus intellectus speculatiuis: ergo intellectus agens et intellectus speculatiua se habent sicut forma et materia. Dicitur autem in maiori (ordinem inter se habentium) quia alter propositio non esset vera: sicut patet de albedine et dulcedine lactis: quoniam neutra alter alterius forma. Cum enim ordinata sunt necessario: verificata propositio: ut patet cum aer recipit colorem et lumen. Ad hoc patet ex eo quod intellectus recipitur in intelligente. Intellectus

putatur intellectus possibilis: ut appropriatus nobis adeptis omnibus intellectibus speculatiuis: ac per hoc continuatus intellectui agentis: ut forme per illi intelligit substantias separatas: et consequenter nos quibus per hoc fieri intellectus agens forma: sicut modo est intellectus possibilis: ita quod sicut modo per intellectum possibilem intelligimus materialia: ita tunc per intellectum agentem intelligimus substantias separatas. Probatur autem ratio sua duabus rationibus. Prima ratio fundat supra duas propositiones. Quamvis prima est intellectus: et prima intellectus speculatiua se habet sicut forma et materia. Probatur illa sic: illa quod est vniuersalis operatio: ita quod operatio vniuersalis conuenit alteri se habet: sicut agens et infirmum: vel sicut forma et materia: sed intellectus agentis et primo intellectus speculatiuis: ergo intellectus agens et prima in intellectus speculatiua se habent sicut agens et instrumentum: vel sicut forma et materia: patet minor: quod intellectus in habitu potest non solum intelligere: sed facere conclusiones intellectas in potentia intellectas in actu: vtrunque enim experimur in nostra esse potestatem. scilicet intelligere et facere conclusiones actu intellectas mediantribus primis intellectis: quod solo lumine intellectus agens sunt intellecta in actu. In maiore vero norantur dicuntur quod per prima operatio vniuersalis communicatur alteri quod plures habentes naturam ad eandem operationem concurrunt non tamen sicut materia et forma: nec sicut agens et instrumentum: propterea quod alter alterius propriam operationem non foris. Clarum est autem quod edicans operationem suam alteri concurrente ad idem se habet ad illud: sicut agens principale ad instrumentum: quod admodum carpentarius sedis factione ferre comunicat: vel sicut forma ad materiam: sicut calor calefactione aque calide comunicat. Et licet vtraque pars disiuncti conclusi sit vera: quod tamen prima pars manifestior est et minus ad propositum: ideo secundam partem declarat. scilicet quod prima intellectus speculatiua et intellectus agens se habeat ut materia et forma: et hoc facit declarando quod intellectus agens: et non solum prima: sed aia intellectus speculatiua se habet sicut forma et materia. Manifestum autem hoc sic: Quando docemur: est aliquod receptivum aliquorum duorum ordinem inter se habentium id quod est perfectius et formalius est sicut forma: id vero quod est imperfectius et minus formale habet rationem materie: sed intellectus possibilis est receptivus intellectus speculatiuis: ergo intellectus agens et intellectus speculatiua se habent sicut forma et materia. Dicitur autem in maiori (ordinem inter se habentium) quia alter propositio non esset vera: sicut patet de albedine et dulcedine lactis: quoniam neutra alter alterius forma. Cum enim ordinata sunt necessario: verificata propositio: ut patet cum aer recipit colorem et lumen. Ad hoc patet ex eo quod intellectus recipitur in intelligente. Intellectus

etiam autem possibile intelligit, et intellectus agentem et intellecta
speculativa et sic per primum propositum. Secunda propositio est
intellectus possibilis ut appropriatus nobis, quod recipit intel-
lecta speculativa et intellectus agentem in potentia tantum: quod
partim in actu et partim in potentia, quod totum in actu. Ista pro-
positio quoque ad intellecta speculativa est clarissima: intellectus
namque infantis est in pura potentia, sicut tabula rasa in qua nihil
est depictum: postmodum vero recipit primum principiorum notitiam:
deinde multarum conclusionum successive acquirit notitiam: sic finis
aliquid est in actu: puta secundum principia, et finis aliquid in potentia,
puta secundum conclusiones, et postremo acquisitis omnibus conclusionibus
est totaliter: et finis omnia in actu tam principia quam conclusiones.
Iste si contingeret primum propositum illucet tibi hec secunda
propositio quoque ad secundam partem. Si enim intellectus agens est
forma intellectus speculativorum eadem erit proportio contem-
plationis ad intellectum speculativum que est inter intellectum possibilem
et intellecta speculativa: quod ad hoc, quod sit totaliter unum, totaliter
et reliquo coniunctus: et si partialiter unum, partialiter et reliquo
coniunctus erit. Iste si premissis formis prima dicitur, ratio sic,
omne quod movetur ad acquisitionem alicuius ut forme, illa perfecte
acquisita potest operari operatione propria illius forme: sed intel-
lectus possibilis ut appropriatus nobis movetur ad acquisitionem
intellectus agentis, ut forme: ergo illo acquisito potest operari
operatione propria illius. Sed operatio propria intellectus agentis
est intelligere substantias separatas quidditative, ergo intel-
lectus possibilis poterit per illum intelligere substantias separa-
tas: et cum intellectus possibilis operatio nova nos denominet, prout
nos per intellectum agentem intelligimus substantias separatas
et cetera. Ad hoc patet exemplariter cum aqua movetur ad formam caloris,
acquisito illo potest calefacere, et sic apparet in omnibus. Ad hoc vero
probat dupliciter. Primo ex duabus propositionibus premissis
sic, quicunque aliquid movetur ad aliqua duo recipienda ordina-
ta inter se, ad id quod est formaliter et perfectius movetur, et ad formam
ex prima propositione: sed intellectus possibilis movetur ad intel-
lecta speculativa, et intellectus agentem: quod quod est in pura po-
tentia, quod partim in actu, et partim in potentia, ex secunda pro-
positione ordinem inter se habentia: quod mediatur intellectus
speculativus recipitur intellectus agens: et intellectus agens est
formaliter et perfectior, ergo intellectus possibilis movetur ad
acquisitionem intellectus agentem ut formam. Secundo proba-
tur illa minor sic, intellectus possibilis movetur ad acquisitionem
intellectus agentis ut finis: ergo ut forme. Antecedens patet
ex eo quod ipse intellectus agens est efficiens illius motus: quod mo-
vetur intellectus possibilis ad ipsum in separatis est materia
idem est efficiens et finis motus: ut secundum 36. 12. meta. habetur
consequentia vero patet ex secundo physico. text. 70. ubi dicitur
quod finis motus et forma idem sunt, et hanc probationem tan-
git Averroes in 2. metaphysico. in fine commentum 38. Secunda ratio
dicitur, ponitur secundo metaphysico. commentum primo. Si intelligen-
tie non essent a nobis cognoscibiles natura obiecta esset: conse-
quens est falsum, consequentia probatur, quod scilicet id quod est in
se naturaliter intellectum: non intellectum ab alio: sicut si fecit
set solem non comprehensum ab aliquo visu. Ad hoc quoniam hec
consequentia cum sua probatione derivabilis a se. Iste vero iudicat
tur: propterea quod frustra est quod non potest consequi finem suum:
et intelligentiarum finis non est intelligi a nobis: dato enim quod
intelligi esset finis earum: sufficit earum intelligibilitati ut a se ipsis
intelligantur: non enim sequitur ab intellectu humano non in-
telligitur, ergo a nullo: sicut non valet: sol non videtur a no-
ctu, ergo a nullo visu. Idcirco Johannes de Sandauro in ter-
tio de anima, dupliciter probat illam consequentiam. Primo
dicens quod Commentator non supponit quod finis substantiarum se-
paratarum sit intelligi a nobis: sed supponitur quod intelligere
ex se sint intelligibiles ab intellectu nostro: cum contineatur
sub eis obiecto primo, scilicet ente: et tunc bene sequitur, intel-
ligentie sunt ex se naturaliter nobis cognoscibiles, ergo intel-
lectus noster naturaliter noster est eas intelligere: naturaliter, n.
actu quoque est intelligentia debet correspondere naturae
passivum quale est intellectus: aliter potentia activa esset fru-
stra in natura. Secundo deducitur ab eodem illa consequen-
tia: quod cum intelligentiarum finis primarius non sit intelligi ab in-
tellectu nostro: est tamen earum finis secundarius. Arguit enim pri-
ma intentio propter se: secundario autem propter alia: ut dicitur
secundo celi. 2. 2. 1. ideo sequitur quod intelligentie scilicet quod
ad finem secundarium essent frustra: et sic natura fecisset aliqd
ociose. Propterea inquit consequentia 2. 2. est vicina propositio

nibus per se notis: et non est derivabilis. Potest adhuc tertio
deduci illa consequentia ex dictis Commentum 3. de anima. Com-
mentum 36. ubi examinans rationem Thomistam dicit quod si intel-
lectus noster est immaterialis: consequentia ista tenet: intellectus
noster intelligit res sensibiles factas immateriales, ergo intel-
ligit res finis se immateriales. Et fundatur hoc dictum. 3. ver-
bum Aristoteli de anima. text. 40. 7. dicens, quod intellectus
excellenti intelligibili apprehenso vigoratur ad alius intelli-
gendum. Ex quibus habet in proposito quod immaterialitas est suf-
ficiens causa virtuti cognoscitive quod intelligere possit substan-
tias separatas: unde sic probatur consequentia. Intelligentie non
sunt ab intellectu nostro cognoscibiles, ergo a nullo alio sunt
cognoscibiles, ergo frustra sunt cognoscibiles: sicut sol frustra
esset visibilis si a nullo posset videri, prima pars tenet ex eo quod
si immaterialitas non dat intellectui nostro illas intelligere:
nulli hoc dabit: quia iam declaratum est immaterialitatem esse
sufficientem causam huius: sicut quia sensitiuum est sufficiens
causa tactus: si possumus in una specie animalis non daret
tactum: nulli alii hoc daret. Secunda consequentia clara est exem-
plo. Quilibet ergo intellectus potest substantias separatas
cognoscere ex sua immaterialitate: plus tamen a minus secun-
dum quod plus et minus perfectionis habent. Hec de secundo.

Quo ad Tertium arguitur contra hanc opinionem du-
pliciter. Et primo probatur, quod talis con-
stitutio non perducatur intellectum possibilem: ut nobis appor-
tatum ad intelligendas substantias separatas: id quod prout
intellectus agentis non nisi ut forme intellectus speculativorum
tuoque non potest per illum intelligere substantias separatas
quidditative sed intellectus possibilis: ut appropriatus nobis con-
tinuat intellectus agentis non nisi ut forme intellectus speculativorum
ergo intellectus possibilis ut appropriatus nobis per
talem continuationem non potest intelligere substantias separatas
quidditative. Ad hoc probatur (supponendo quod intellectus agens
habet proportionem diversam ordinem ad superiora et inferiora sub
stantias immateriales scilicet et intellecta speculativa). Ad su-
periora. n. comparatur ut contemplativus: et non ut eductus forma.
Ad inferiora vero ut factivus et forma. hoc scilicet patet visi
maioris. Hic quod n. aliquid unum habet diversis ordinis propor-
tionem ad diversa: id quod continuatur et finis quod hanc proportionem
ad inferiora: ex hoc non continuatur finis quod habet proportio-
nem ad superiora. Committitur. n. manifeste fallacia accidentis
ex uno alio concludendo. Id ergo quod continuatur intel-
lectus agentis ut forme intellectus speculativorum non ex hoc
continuatur et: ut contemplativus substantiarum immateria-
lium. Ad hoc vero ex Com. dictis habetur: nullum alium mo-
dum ponentis in proposito quo continuatur possibilem cum agente
nisi per intellecta speculativa: unde dicit quod cum est in pura po-
tentia ad intellecta speculativa est et in pura potentia ad intel-
lectum agentem: cum vero partim est in actu: et partim in potentia
respectu illorum est etiam sicut respectu istius: et cum fuerit tota-
liter in actu finis intellecta speculativa erit totaliter copulatus
intellectui agenti. Secundo probatur, quod posito quod talis
continuatio ad hoc perduceret intellectum possibilem: nunquid
tamen nos ad hoc perducere potest: et arguo sic. Id quod continua-
tur intellectui agenti non nisi ut coloratum luminis: et intellectus
possibilis non nisi sicut coloratum visui: non potest denominari
operans propria operatione luminis: ut visus seu intellectus
agentis: aut possibilis: sed hoc phantasia habet huiusmodi
continuationem cum his intellectibus. ergo non potest denomi-
nari faciens intellecta: et intelligens substantias immateriales
que sunt operationes intellectus agentis: nec intelligens res sen-
sibiles quod est operatio intellectus possibilis. Ad hoc est nota ex
terminis. non enim potest vere dici quod coloratum illuminet:
et 18. 2. 30. Hec obstat aliquo modo similitudine dare quod homo
proprio actu cogitativum spiritualizat phantasmata. Coloratum
vero non spiritualizat colores. Quoniam si fingamus colora-
tum in seipso non posse obici oculo: neque luminis: sed spiritualiza-
tum tantum in speculo quod propria operatio speciem in se co-
lozati spiritualizat: similitudo curreret quatuor pedibus: et ta-
men tale speculum obiectum luminis et visui non vere posset de-
nominari illuminans: neque videns. et hec ratio apparet mis-
demonstrativa: et alias si deus concessit nobis vitam: eius ef-
ficaciam plenius ostendimus. Hec de tertio.

Quo ad Quartum. Ad primam rationem Averrois: dicitur quod ma-
ior est ut fallat si teneatur ut tenetur debet ad

hoc quod intentum concludat. Debet enim ut tenetur, nedum subie-
ctum, sed etiam predicatum hoc modo, Omne quod movetur
ad acquirendam aliquam formam, illa perfecte acquisita potest
operari omni operatione propria illius forme, aliter non conclu-
deret, patet autem hanc esse fallaciam: ex eo quod sufficit quod id quod ac-
quisivit aliquam formam participet aliquam operationem illius
forme: illam scilicet que convenit forme finis id quo recipit rece-
ptum: et ratio huius est assignata in prima ratione contra
Averroem facta, quod scilicet non oportet rem continuatam forme ha-
benti diversas proportionem ad inferiora et superiora: ex hoc quod
perfecte continuatur ei finis inferioris quod continuatur ei finis superioris,
unde ex hoc quod intellectus possibilis participet operationem agen-
tis: ut est forma intellectus speculativorum, intellectus agentis
quia ut sic acquirat scilicet forme intellecta in actu et exten-
dere se ad omnia intelligendo ad que se extendit intellectus agens
ut factivus: non tamen sequitur quod possit omnia intelligere
que respicit intellectus agens ut contemplativus. Ad secun-
dam rationem respondetur negata consequentia, et ad primam pro-
bationem dicitur quod committitur fallacia consequentis a superiori
ad suum inferius affirmativum: concessio enim quod intelligentia sunt
cognoscibiles ab intellectu nostro: quod continent sub eis primo
obiecto non sequitur, ergo sunt a nobis intelligibiles quidditative
ue. Non enim omne contentum sub ente est quidditative a nobis
ue. eo quod ens: licet sit obiectum adequatum intellectui
nostro extensivum: non tamen est adequatum ad equationem mutua
intelligencie, et est dicere quod licet omne ens possit a nobis intelli-
gi: non tamen omne ens potest a nostro intellectu penetrari usque ad ulti-
mas differentias, hoc enim modo quidditas rei materialis est
obiectum adequatum intellectus nostri: scilicet ad equationem inten-
sivam, solum namque eam et omne intellectus noster natus est intel-
ligere quidditative. Ad secundum modum deducendi conse-
quentiam similiter responderetur, licet enim dicitur quod intelligi a
bis sit finis secundarius intelligentiarum: non tamen valet, ergo,
intelligi quidditative a nobis est finis secundarius: imo hoc est
impossibile. Similiter ad tertium modum dicitur, quod licet imma-
terialitas sit sufficiens causa virtuti cognoscitive quod possit intel-
ligere substantias separatas: non tamen valet, ergo ex immaterialita-
te habet quod possit cognoscere eas quidditative. Non obstat. Adver-
tendum est enim sensum respectu excellentis sensibilibus duo fortiri:
et quod scilicet non perfecte cognoscit illud: patitur passione cor-
ruptiva ab illo: intellectus autem respectu excellentis intelligibi-
lis primum tantum habet scilicet quod perfecte non intelligit illud:
passionem enim expers est: et ratio est, quia secundum sequitur
materiam, cuius actus est virtus sensitiva, non autem intellectus
uam, primum vero sequitur improportionem potentie ad obiectum
que salvat ita in virtute immateriali sicut materiali. Sicut enim
noctu ex sua natura intellectus improportionatum claro lumine
ita homo ex sua natura intellectus improportionatum claro lumine
intelligibili separato: scilicet finis rem a materia. Consequenter ergo in-
tellectus et sensus in primo, sed differunt in secundo. Ex qua
differentia Aristoteles ibi dicit omni quod sensus post excellens sensibile
sensatum debilitatur: intellectus autem post excellens intelli-
gibile intellectus non alteratur, magis potest intelligere alia: quod
intelligendum est finis modum sibi possibilem. Ex hoc autem non
licet inferre, ergo potest quidditative cognoscere substantias im-
ateriales: sed ergo non procedit ex eius alteratione quod illas non
possit comprehendere, quod gratis concedimus: habet enim homo in-
tellectus ratiocinatorum qui oritur in umbra intelligentie apud
Isaac: ideo proportionatus naturaliter ad intuemdum intel-
ligibile non purum et clarum, sed obumbratum materie: quale est
quidditas a sensibilibus abstrahibilis. Hec de quarto.

Quo ad Quintum ponenda est opinio sancti Thome. quam
ex prima parte, quod 88. et tertio contra Gent. cap.
4. 2. 2. 2. meta. assumo. Tenet ipse hanc conclusionem. Anima hu-
mana corpori coniuncta non potest quidditative cognoscere sub-
stantias immateriales, que ad presens dupliciter probatur. Pro-
mo sic, intellectus existens in potentia non nisi ad recipiendam
quidditatem abstractam ab intellectu agente, non potest intelligere
intelligibile substantias immateriales: intellectus humanus
est huiusmodi, ergo, maior ex terminis patet: oppositum enim predicatum
inferit oppositum subiectum, quod enim potest intelligere substantias
separatas quidditative non est tantum in potentia ad recipien-
da abstracta ab intellectu agente, quoniam substantie separate
non sunt abstracte a materia per operationem intellectus agentis.

Ad hoc ex Aristotele colligitur, 3. de anima. text. com. 17. ubi dicitur quod
intellectus agens potest omnia facere que intellectus possibilis
potest fieri. Secundo probatur sic, Nullus effectus sensibi-
lis potest ducere quidditativam cognitionem substantiarum sepa-
ratarum, ergo intellectus humanus coniunctus corpori non potest
quidditative illas cognoscere, quia tenet: quia nihil est in intel-
lectu quin prius fuerit in sensu. Ans vero probat ex eo quod effe-
ctus dupliciter potest in cognitionem quidditativam sue cause ducere.
Vel per modum similitudinis: sicut effectus virtutis cognitio eius
causam quidditativam cognoscimus: propterea quod sunt eiusdem
nature: et hoc modo clarum est nullum sensibile posse perducere
ad substantiarum immaterialium naturas: eo quod differunt non solum
specie sed genere. Alio modo effectus ducit in quidditativam cogni-
tionem sue cause: non per modum similitudinis, sed per hoc quod demonstrat
totam virtutem sue cause. Sicut intelligere offendit totam virtutem
aie intellective: et ideo ex tali operatione in eius quidditativam
cognitionem procedimus. Hec hoc modo sensibilia valent ad co-
gnitionem quidditativam intelligentiarum nos perducere. Nullus
enim effectus particularis ad equat totam virtutem cause visus, quod
libet aut sensibile est effectus particularis et materialis conditione
tuum cognitionem substantiarum immaterialium que cause virtutis
falsissime sunt peruenire possumus et cetera. Hec de quinto.

Quo ad Sextum contra hanc determinationem arguit
supradictus Jo. de Sandauro in tertio de anima. 308. de
ma multipliciter. Et primo contra illam particulam in conclu-
sione positam coniunctam corpori. Nulla forma impedit a sua nobis
lissima operatione propter unionem eius ad propriam materiam, sed
intelligere substantiarum separatarum quidditates, est nobilissima
operatio aie humane, ut patet. 1. 2. 10. ethic. Loquens autem hu-
manum est eius propria materia: ergo anima humana propter
unionem ad corpus non impedit a speculatione substantiarum im-
materialium. Preterea ad idem. Anima humana aut nata est in-
telligere substantias separatas per suam substantiam, aut per spe-
ciem influxam: aut per speciem causatam ex phantasmate. Si per
suam substantiam cum substantia eius per unionem ad corpus non
impeditur, poterit eas intelligere. Si per speciem a phantasmate
sumptam unio ad corpus impedit. Si per speciem influxam, queritur
quid unio ad corpus impedit, aut non permittit talem influxum
fieri: hoc enim non videtur rationabile aliquo modo esse, quod generatio
vni speciei non impedit a corpore: nisi corpus habeat contrariam
dispositionem dispositioni requisite ad eius generationem. Et ubi
gratia, quod color exigit diaphanitatem in aere, ad hoc ut recipiat
in eo nullum corpus impedit generationem speciei coloris, nisi
habeat opacitatem, quod contraria est diaphanitati, modo corpus
humanum nullam habet dispositionem contrariam dispositioni quaz
erigit receptio speciei intelligibilis influxum, ut patet. ergo. Et
confirmatur ratio sic. Bonum simpliciter eiusdem nature. Quod enim
impedit bonum simpliciter alicuius nature est illi malum simpliciter
sed intelligere substantiarum immaterialium quidditates est
bonum simpliciter anime humane, ergo non impeditur per unionem
ad corpus, cum hoc sit etiam bonum simpliciter. Tertio
arguitur contra conclusionem ipsam ex dictis sancti Thome. Iste ibi
cunt quod cognoscimus esse intelligentiarum non quidditates, aut
esse est idem quod quidditas aut diversum. Si diversum: ergo
utrumque sub nostra cadit cognitione. Quicquid enim cognoscit di-
versitatem aliquorum cognoscit extrema illius diversitatis, ut di-
citur secundo de anima. text. com. 14. 6. Si idem, ergo cognitio uno
cognoscitur et reliqua. Si dicatur quod cognoscimus illas
quidditates, sed non perfecte. Contra. Primo quia hoc repu-
gnat duobus dictis Thomistarum: quorum primum est quod
nos non intelligimus quidditates substantiarum separatarum.
Secundum est quod cognoscimus esse illarum non quiddita-
tes. Et primo arguitur sic, homo non intelligit quidditates se-
paratas, ergo nullo modo intelligit eas: tenet consequentia per
locum a toto in modo ad suam partem negativam. Et secundo
dicto arguitur sic, ea cognitio negatur de quidditate que affir-
matur de esse, sed esse non cognoscitur a nobis, nisi imperfecte:
ergo cognitionem etiam imperfectam negare intendunt de
quidditatibus. Si enim utrumque imperfecte cognoscimus, qua-
re magis alterum negatur cognosci, aut alterum affirmatur?
Secundo probatur, quod responsio in se sit falsa sic. Si imper-
fecte cognoscimus quidditates illas, aut hoc est: quia neces-
sarius eas ita perfecte sicut a se ipsis cognoscuntur: et hoc non:
quod hoc est ridiculum vertere in dubium, aut quia necimus eas

perfectiōne debita nobis sūi nostrā naturā, et hoc est volunta-
rium: nulla em̄ ratione hoc cōvinci pōt. vñio namq; ad corpus
hoc impedire non potest, vt probatum est. Itē de sexto.

Quo ad Septimum p[ro]p[os]itione ad hec argumenta p[re]notandū est, q[uo]d fm doctrinā, s. Th[om]e, prima parte, q. 88, 2. 89, inter cognitiōe aīe cōiūcte 2. Separatē hoc interest q[uo]d cōiūcta sicut h[ab]et modum essendi concernendo corp[us], ita habet modū intelligēdi cōcernendo se ad phantasmata: ita q[uo]d et cōformitate modī operandi ad modū essendi fit v[er]o anima cōiūcta sit cōuersa ad phantasmata fm intellectū possibile, vt passiuū ad actiuū: a deo vt nō sit ab illis cum intellectu agente recipere possit species. Separata autē a corp[or]e sicut habet aliū modū essendi absq[ue] corp[or]is informatione: ita habet 2. aliū modū intelligendi: vt etiā et cōformitate modī operandi ad modum essendi fiat, vt anima separata querratur fm intellectū ad superiora vt actiua, vt ab eis infurri specierū recipiat: vt pote in mō essendi s[ibi] illis reddita 2. corpore relicto liberius quodāmodo facta ampli[us] phantasmatib[us] nō alligata.

¶ Et hoc autem dicitur alia differentia: quod scilicet anima communica-
ta non potest acceptantias immateriales cognoscere, nisi per species
a sensibilibus acceptas. Illigatus est enim eius intellectus phan-
tasmatis. Separata vero potest illas per species proprias
cognoscere: cum conuersa tam sit ad superiora. ¶ Ascendit quoque
et hinc tertia differentia apud subtiliter speculantes animam esse
partem speciei et uniti corpori propter melius: quod scilicet cognitio quam
habet anima per species acquisitas est cognitio distincta et quiddi-
tatiua pertingens versus ad ultimas rerum differentias. Cognitionis
autem quam separata ex speciebus influxus sortitur confusa est: et
in communem res notificat. Cum enim anima naturaliter sit pars ho-
minis: naturaliter modum intelligendi ex propria natura sibi veni-
dicat per species acceptas a phantasmatibus intelligere et non per
speciem influxus: hic enim modus intelligendi naturalis est intelli-
gentis ex sua natura: ideo sicut intelligentie perfecta rerum no-
titiā per species influxus habet: sic anima per species acquisitas de
sensibilibus notitiā habere potest perfectā, species enim influxus
cultat naturalē intellectus eius excedunt. Est hic modus sum-

tion ordinē naturalis ē proprius: et anime nō conuenit nisi per
quandā defectiuā participationē. Cum fit p̄terea talis inter
substantias intellectuales ordo q̄ quo proximiores sunt prime
oīa per solā suā substantiā intelligendo penetrant, eo per vni
uersaliores species rēti notitiā perfectā naturaliter capiunt
vltima inter eas anima. Intellectua ex natura sua adeo dear
ticulata exigit species vt singulariū quidditatū singulas opor
teat habere similitudines, ppter quod z copositi vniunt, vt eas
inde accipiat: ideo vīs eius intellectua cū per species supe
riores, quales sunt influxe, intelligere tentat, opponitur quo
dāmodo z cōfusam tñ notitiā h̄z, sicut discipulus vniuersales
conceptus p̄ceptuos apprehendere non valens absq̄ distin
cta cognitione remanet. Huius autē signū est q̄ inter homines
qui sunt perspicaces ingenij, statim p̄positis principijs ad
conclusiones sese conferunt, z ex eisdem principijs multas con
clusionēs speciales deducunt. Heberis autem ingenij non nisi
principijs applicatis a p̄ceptore ad singulas conclusiones z
in forma syllogistica: z cum exemplis materialibus distinctam
percipiunt veritatem. ¶ Ex his iam potes intelligere quod a
nima nec coniuncta: nec separata quiditatum cognitionem
substantiarum immaterialium habere naturaliter potest: z q̄
plus est: habes ex his q̄ anima separata p̄ species influxas: nec
bonē nec leonē quiditative cognoscit: sed omnia p̄ter suiip̄i
naturam in communē nouit. Ubicūq̄ autem alibi inuenies a
san. Tho. dici quod anima separata quiditates substantiaru z
immaterialium nouit &c. recolito ab ipso vocari cognitionem
quiditatum cognitionem eam quam habet de illis anima se
parata per proprias species quam habere non potest.

Ad rationem Igitur prima dicendum est, quod licet in
 sit nobilissima operatio a se intellectu: intelligere tamen eas quidi-
 tatiue est operatio sibi impossibilis: nec Arist. in primo, aut. 10.
 ethi. dixit oppositum: imo questio mota ab ipso in tertio de ani-
 ma tex. co. 36. nullo soluta reperitur. Posuit. n. felicitatem hu-
 manam in contemplatione substantiarum separatarum nobis pos-
 sibili quæstio sit illa. ¶ Similiter dicitur ad secundam quod vniu-
 ad corpus non impedit cognitionem quiditatum substantia-
 rum immaterialium: quandoquidem illa anime secundum om-
 nem nature statum est impossibilis. ¶ Et si he due rationes for-
 mētur ad concludendum animam vnitam posse habere talem

notitiam substantiarum immaterialium, qualem per earū spēs
separata h3. ¶ Respondetur ad primum negando q̄ intelligi
re substantias immateriales tali modo sit nobilissima simpliciter
operatio anime, licet sit nobilissima secundum quid: maiore
enī perfectione simpliciter ponit in anima intelligere substantias
sensibiles distincte ⁊ quiditate: substantias immateria-
les per effectus sensibiles ⁊ cōiū: intelligere ea in confusio-
ne sit secundum quid nobilior: illa cōfusa intellectio: ex hoc q̄
est per earum species ⁊ immaterialiori modo. Unde dico q̄ nō
inconuenit animā nostrā impediri ab operatione nobilissima
sū quid propter perfectionem sibi nobilissimā simpliciter ac-
quirendā ex ratione ad propriam materiam: unde nō sequit̃
unionē esse p̄ternaturale: sed naturalissimā: vt pote ppter per-
fectionē suā simpliciter: ⁊ p̄sertim quia cognitio illa quam ha-
bet separata est sibi nobilior.

detur quia est in eo quasi preternaturalis: incit: 2. modus esse
 di quod habet 2c. ¶ Ad secundum dicitur quod impeditur a-
 nima ex viuitone ad corpus ad receptionē talis influxus ex hoc
 q. modum essendi in corpore sequitur modus operandi nō nisi
 per cōuersionē ad phantasmata: naturalis. n. cōuersio anime
 ad phantasmata est impeditura cōuersionis ad superiora. pro-
 batio autē contra hoc nihil facit: cōtingit enim alio modo im-
 pedimentum dari: vt iam patet. ¶ Ad cōfirmationem dicitur
 quod minor est falsa. ¶ Intelligere enim substantias immateria-
 les tali modo est bonū anime secundum quid: nō simpliciter:
 vno vero ad corpus cum sequētibz ipsam est bonum et sim-
 pliciter. ¶ Ad tertium dicitur quod siue esse et essentia distin-
 guatur: siue sint idem nō variatur: pōssum: in deo enim sunt
 idē: et in alijs intelligentijs distinguuntur et tamen eandem de
 vtriusq. pōsserint sententiam, dicentes quod cognoscimus es-
 se: non quiditatem. Responsio ergo ibi data vera est: quia dicit
 q. cognoscimus quiditatem imperfecte. Nec hoc repugnat
 dictis Thomistarum. Non quidem primo: q. illud d3 intelligit
 de cognitione quiditatur: nō de quacūq. cognitione: vnde
 nō valet. ergo nullo modo cognoscim? 3c. ergo nullo modo co-
 gnoscimus quiditatem. ¶ Secūdo autē dicto nullatenus ad-
 uersatur. Cum enim dicitur

dicatur. Cum enim dicimus quod cognolimus esse 2 nō quid
ditatem (assueti periphrastice fermonibus) intendimus quod
scimus de illis terminare questione: an est, que de esse querit:
2 quod nescimus de eis terminare questionem quid est q̄
ditatem scituratur: 2 secundum aliquod predicatum quidita
tium terminare illam nouerimus notitiam illam (quia 2 non
quiditatem vocamus) sequentes Aristot. vestigia qui notitiam
rei per cōmūta notitiam quia in posterioibus analyt.
cis appellat. Et pp̄ hoc ea notitia proportionaliter negat de
quiditate 2 Thomistis in proposito que affirmatur de effe: q̄
notitia de propria questione quiditatis non habere dicitur. nō
titia vero de pp̄ia questione ipsius esse nō caremus. Ad vlti
mū quod probatur q̄ responsio sit falsa in se. Dico quod ideo
dicit intellectus noster imperfecte substantias immateriales
cognoscere: q̄ non quiditative potest eas apprehēdere 2 ma
gis impetere in hac vita: quia per species aliorum. Et licet p̄
mo modo eas cognoscere sibiipsis tñ conueniat: 2 ridiculum
esset dubitare an id q̄ conuenit solis intelligētis conueniat
alijs: necessariū tamen est dubitare an cognoscere eas quidita
tue sibi solis: an etiam anime nostre conueniat: quod secundū
modo eas cognoscere sit nobis in hac vita impossibile: nō vo
luntarie: sed ratione cogente dicitur. Corpus enim vnitum a
nime animam ad sensibilia conuertit. v̄p̄ declaratur eff. 2c.

Ubi in sciendum, quod non eodem modo sumitur ge-
nus & differentia in illis substantijs & in substantijs sensibili-
bus, quia in sensibilibus genus sumit ab eo qd est mate-
riale in re: differentia vero ab eo quod est forma in ipsa.
Unde dicit Auic. in principio libri sui de anima: qd forma
in rebus compositis ex materia & forma est differentia sim-
plex eius quod constituitur ex illa: non aut ita qd ipsa forma
sit differentia, sed quia est principium differentie, vt idē dicit
in sua Metaphys. & dicitur talis differentia esse differentia
simplex, quia sumit ab eo qd est pars quidditatis rei, scilicet a for-
ma. Cum aut substantie spirituales sint simplices quidita-
tes, non potest in eis differentia sumi ab eo qd est pars qui-
ditatis, sed a tota quidditate: & ideo in principio de anima
dicit Auic. quod differentiam simplicem non habent. nisi in

Species: quarum essentie sunt compositæ ex materia & for-
ma. Similiter etiã in eis ex tota essentia sumitur genus, mō
tamē differenti, vna enim substantia separata cōuenit cum
alia in immaterialitate. Differunt autē abinuicem in gradu
perfectionis sūm recessum a potentialitate & accessum ad
actum purum. Et ideo ab eo qđ sequitur illas inquantum
sunt immateriales, sumitur in eis genus, sicut intellectua-
litas vel aliquid huiusmodi. Ab eo autem quod sequitur
in eis gradum perfectionis sumitur in eis differentia: no-
bis tamen ignora.

Ponitur hic scdm notatū: quo vnde sumat differentia: et vñ genus in substantiis immaterialibus declarat opposita cōparatione ad substantias sensibiles. ¶ Ad cuius evidentia scito q in reb' cōpositis ex materia et forma quatuor intelligunt. s. materia que est altera pars cōpositi specifi: forma reliqua pars: tota quid dicitur vt h3 rōnem perfectibilis vltiori perfectione formale: et ipsamet tota quidditas, vt h3 vltimā perfectionem formale, verbi grā in hoīe potes cōsiderare mām in qua sua forma recipit: et formā in illa receptā. Aduertes etiā ipsum hoīem in quantum est substantia: est enim homo substantia: et vt substantia h3 rationem perfectibilis per corporeit: per rōnale &c. Aduerte etiā hominem in quātū est rōnalis nature: q est vltima eius perfectio formalis. hec ait pariter ita te hñt ad genus et diuam q et materia que est pars et ipsum totū: et perfectibile fundant genus: diuersimode tamē. Forma vero

que est pars z ipsum totum, z vt posteriori perfectione for-
maliter perfecti fundant differētia diuersimode etiam. ¶ **¶**
enī genus p̄tate cōtineat differentias: incōpleatq; ac in poten-
tia rei naturā explicet: totiq; fm id quo adhuc perfici potest
z p̄tate imponit: radix aut p̄tentialitatis in rebus sensibilibus sit mā-
merito a toto fm q; possibile est formaliter perfici: z a materia
ipsa sumit dicū. ¶ Similiter cū dicere sit diuidere terminare z
actuare gen⁹ totiq; h3 posteriorē p̄fectionē z actualitatē expli-
care: radix aut actualitatis z p̄fectiōis sit forma: merito a toto
h3 q; p̄fectū est: z a forma differētia sumit. ¶ Diuersimode ve-
ro fundatū genus z differētia p̄tes ipse rei materia. s. z forma: z
q̄ditas tota vt p̄fectibilis z facta. Sumit enī gen⁹ a tota essen-
tia vt h3 rōnē p̄fectibilis tāq; a re formaliter significata seu
denominata ab ipso. A materia nō tāq; a radice sui formalis
significati. Similiter differētia sumit a tota eētia h3 vt posteriorē
p̄fectionē tāq; a re formaliter significata seu denota: a ab ip̄a:
a forma aut vt a radice sui formalis significati: nō enī mā que
est p̄s hōis denominat eius genus: neq; forma dīa, h3 ipse hō
vt substantia vt animal generis denotatiōe forit: vt corpore
vt rōnalis dīte denotatiōe h3. Et p̄p̄ea q̄ gen⁹ z dīam radī-
caliter fundāt materia z forma: nō ab Arist. 7. meta. tex. com.
z dīc. q̄ sic ut h3 tota nō dīc.

33. 3. q. n. e. l. 1. tota l. 1. ad tota re. n. c. pars. f. omis. ad pte. vel
2. S. meraph. ter. co. 9. inuenies genus sumi a mā z dñam a
T. 6. 9. ma. ¶ Proterea z dñm. scdo celi cōmē. 4. 9. ait. q. si corpora
Es. 4. 9. celestia conueniūt in genere z differunt in specie sunt cōposita
ex materia z forma. ¶ Inuenies quoq. q. genus z differētia a
tota essentia sumunt v. r. a re significata nomine prime intētiō-
nis: z denominata nomine scdo intentionis: z nō a parte: illu-
stres viros dicere quādoq. q. gen^{us} nō sumitur a mā: z differē-
tia nō sumit a forma: quoniam cū intuitus fueris rōnes: supradī-
ctis nō aduersari videbis. ¶ Que cū ita sint in substantiis ma-
terialibz ad substantias immateriales ascēdēdo gen^{us} sumi non
dicimus a mā: nec differētiā a forma: q. carent his partibus:
vnde restat v. r. a tota essentia tā genus q. differētia nō solum
maliter sed etiā radicaliter in eis sumat. Propterea z Aul. (vt
in l. 1. a dicit) assignat diuersitatē inter differētiā substantiarū cō-
positarū z simplicium dicens q. differētia in speciebus cōpo-
sitis ex mā z forma est simplex. Differētia vero rerū nō cōpo-
sitarū nō: z vocat differētiā simplicē eam que nō a toto radica-
liter sed a parte eius erit que simplex est. Sumuntur ergo ex
tota essentia in substantiis immaterialibz gen^{us} z differētia
sz differēter: q. gen^{us} sumit ex tota essentia sū id quo essentia
liter vna alteri assimilāt: cōueniūt q. intelligēt in aliquo
predicato quātatiuo. Differētia vero sumit a tota essentia sū
id quo vna differt substantiāliter ab alijs: z hic est cert^{us} forma-
lis pfectiois gradus in diuisibilibz formaliter: quāto aliqua in-
telligētia primū purissimō actu deo gloriofo sortita fuerit:
tāto pfectior erit: per hoc enim differūt inter se, q. vna altera

ppinquo: est actui puro z plus a notabilitate nō recedit

[illegible]

nitas in quoque spūat. vnde. 2. metaph. tex. co. 10. Species numero-
 rum affimilant. eo qd sicut numeros subtrahit ap̃ addita vni-
 tates variat: sic differentia addita vel subtrahit entibus ipsa di-
 uersificat. Secundum autem sequitur ex eo qd differentia di-
 uersificare genus debet: ita vt non solum ipsa species sit altera
 ab altera specie, sed natura generis in hac specie sit diuersa
 a nā generis in alia specie, vt. 10. metaph. tex. co. 2. 4. habet. An-
 de in. xi. de animalib⁹ ait Aristo. qd si debeat diuidi figura: dif-
 ferentie eius non erunt habere angulos equales duobus re-
 ctis: 7 habere angulos equales multis rectis: quia hec accidit
 ita sunt figure. Genus autem certam naturā significare oportet
 vt transcendentea excludantur. ¶ Determinabilem vero
 formaliter, vt specialissima segregant. ¶ Si autem loqua-
 mur de genere 7 differentia vt applicantur ad substantias ma-
 teriales: sicut genus non solum explicat rem, 7 determinabile
 formaliter, sed etiā radicaliter sumitur a materia: 7 differentia
 similiter non solum significat determinationē 7 actualiorem
 generis: sed sumitur radicaliter a forma: sed hec accidit gene-
 ri 7 differentie ex eo quod essentia cuius sunt est compolita 7
 realiter integrata ex duob⁹ principijs mā. s. determinabili 7 for-
 ma terminante. Per se enim conuenit animal quod significet
 naturam sensitiuam determinabilem formaliter per ratione-
 nem. Sed qd natura sensitiua habet quod sit terminabilis per ra-

est animal ex hoc quod habet materiam: ideo accidit huic generi quod est animal (inquantum est genus) quod fumatur a materia: unde si natura fenfitiua esset determinabilis per rationale et non rationale materiam: non minus animal esset genus. Similiter rationale per se habet quod significat ratiocinantiā perfectionem essentialiter determinatiuam nature fenfitiue, sed quia gradus intellectiuis habet quod determinet fenfitiuum ex eo quod anima intellectiua est forma corporis: ideo accidit huic differentiē scilicet rationale inquantū est differentia quod fumatur a forma. Non minus enim rationale esset differentia si perfectio ratiocinatiua determinaret fenfitiuum absque eo quod informaret animā corpus. Propter hoc cōmuniter quod dicitur fumū genus ab eo quod est materiale potius quā a materia: differentia fumū ab eo quod est formale potius quā a forma. Illud conuenit eis per hoc autem per accidens: cum autem substantiarum immaterialium simpliciter essentia sit determinata et diffinita ad certū perfectionis gradum (cum infinite entitatis non sit) cōsequēs est ut in ea sit: unde genus et differentia sumi queāt. Ex hoc enim quod natura limitata est ex ipsa determinatione sumitur differentia. Ex nā autem cōmuni quod determinari intelligitur: sumet genus. Ex eo vero quod simplex ex seipsa terminatur: ita quod non habet duas partes reales: quarum altera terminetur et altera terminet: sicut substantie sensibiles habent materiā et formā. ¶ Et sic in acceptione generis et differentie in substantiis immaterialibus saluatur id quod est per se, scilicet quod genus significet certam naturam formaliter determinabilem. Et differentia explicat determinatā perfectionē substantiale formaliter constitutā illius in certo gradu entis, licet non saluatur id quod est per accidens, scilicet quod genus fumatur a materia: differentia vero a forma.

ad profundiozem huius rei percurrationes
notande sunt tres ppositio-
nes. ¶ Prima est qd omne individuum distinctum realiter a
quo esse habet plura predicata qditariva: quoniam successu ma-
gis ac magis appropinquat ad suum esse. ¶ Secunda, ppositio
est ista. Inter pdicata qditariva supradicta talis est ordo: q
quo vnquoq; est actualius quo appropinquat ad eē: r tāto
est potētialius quāto remotius est ab eē. Declarentur priore exē-
plariter: deinde rōne ppositiones iste. Sources distinct' reat-
ur a suo eē existēte h3 plura pdicata qditariva, s. substantiā
vniu's animalis: dō: certū est q' fontes in quāru substantiā
valde eloq; a sua existētia: existit. n. ad h' q' fontes sit nō solū

q̄ sit substantia: s̄z etiā q̄ sit corpus: cū aut̄ accepit formam inquantū corpus viciū apparet ad existentia habenda: licet adhuc satis elonget̄ ab illa. exigit̄ em̄ ad hoc q̄ sit non solum q̄ sit substantia corporea: sed etiā q̄ sit vivens: z cū cōsideraveris fortē ut vium: videbis magis appropinquare ad esse: tamen adhuc remotum. Exigitur enim ad hoc q̄ sit non solum q̄ sit substantia animata: sed etiam q̄ sit animal: cū insperet̄ ipsum inquantum animal: proximiorē ad existentia inuenies: adhuc tñ remotum ex eo q̄ exigitur ad hoc q̄ sit non solum q̄ sit substantia animata: sed etiam q̄ sit rationalis: nihil enim potest in rerum sub aliquo genere cōtineri q̄ non sub aliqua specie contineatur: cū aut̄ cōsideratus fuerit ut substantia animata sensibilis rationalis: tunc iam esse actualis existentie suscipere potest. nihil enim aliud formale intrinsecū exigitur ad hoc q̄ sit: licet requirantur cause extrinsecę z proprietates individualis: ut cōditio existentis. Patent autem adducta p̄dicata ita se habere q̄ semper id q̄ propinquius se habet ad existentia cōparatū ad remotius se habet: ut actuale ad potēiale: sicut homo ad animal: animal ad vium: vium ad corpus: corpus ad substantia. Et ex cōsequenti id q̄ priorius est potēiale: illud vero q̄ remotius est ab eo minus est ipsi esse actuali: illud vero q̄ remotius est ab eo minus est ipsi esse actuali: sicut patet utraq̄ propositio exemplariter.

Probatur rōne ista scđe propositio.

Ratione aut̄ p̄bo. cū em̄ esse sit actualissimū omnis q̄ sunt in re: z tante actualitatis: ut nō nisi cōplete essentia actus proprius sit. ad hoc q̄ essentia eius receptum fiat: oportet intrinsece cōpletā z determinatā esse: sicut ad hoc q̄ aer recipiat lūm: oportet prius q̄ perficiatur a diaphaneitate: terminatū aut̄ perficiat z cōplet substantia hys p̄dicatis. quidditarius: z ideo quāto p̄dicatū quidditativū erit magis essentia determinatū magis appropinquabit ipsam ad hoc q̄ sit receptivū. p̄p̄iū ipsi esse. Et p̄ oppositū quāto p̄dicatū quidditativū est minus determinatū essentia: tāto min⁹ eā appropinquat ad hoc q̄ capax sit ipsius existentie: z quāto quodq̄ quāto est p̄p̄inquit actualissimū: tāto est actuali⁹: z quāto remotius ab illo: tāto est potētiū. Idcirco inter p̄dicata quidditativa talis est ordo q̄ p̄p̄inquit ipsi esse est actualis: remotius vero potētiū.

Regula generalis a q̄ sumit genus z differentia.

His duabus r̄is. s. q̄ gen⁹ sumit ab eo q̄ est ut potētiū. Differentia vero ab eo q̄ est ut actualis: sicut regula generalissima: q̄ gen⁹ z differentia in omnib⁹ sumunt a tota essentia rei s̄m elongatōe z propinquitatē ad ipsam eē existentia. Differentia em̄ vltima cū sit cōstitutiva speciei: z propriū illi inter entia gradū donet: vltimū cōplemētū ipsius essentia est: ad hoc q̄ sit. Ultra eā em̄ (ut tā dictū est) individū nullū aliud cōplemētū intrinsecū expectat ut sic. Genus quoq̄ generalissimū cū essentiam maxime determinabiliter explicet: ab eo sumit: quo essentia ipsa ab existentia magis ē elongata: ut pote determinabilis z p̄fectibilis omnib⁹ differentijs ad hoc ut eē suscipere possit. Genera vero z differentie intermedie ab intermedijs sumunt (z p̄ hoc dī q̄ differentia explicat differentia a prima potentia vsq̄ ad vltimū actū) includit. sicut p̄mū genus q̄ sumit ab eo quo primo essentia ipsa pōt habere esse: oēs differentias quibus paulatim essentia determinat̄ z actualit̄ vsq̄ ad vltimā differentia que est act⁹ vltimo determinat̄ z p̄fectibilis ipsam: ut eē habeat. p̄pterea z Porphyrius ait q̄ s̄m p̄ter hoc q̄ diximus intēdimus q̄ genus z differentia sumant̄ ab esse actualis existentie: scim⁹ em̄ differentiones abstrahere ab esse: intēdimus q̄ gen⁹ z differentia sumunt (ut verbis. s. th. utamur) ab ordine ad eē actualis existentie. Ab ordine aut̄ dictum nō relatiōe ordinis: s̄z fundamētō eius ab eo. s. quo essentia appropinquat ut receptivū ad ipsūz eē z ab eo quo eēntia elongat̄ ab ipso. Et s̄m hac habes vñ in intelligētijs: substantijs materialib⁹ z accidentib⁹ sumantur genus z differentia ut facile est cultib⁹ exercitatio deducere in singulis. Et propter hoc solus deus caret genere z differentia: quidditas enim sua cū sit sua existentia actualis: nō pōt cōcipi ut elongata ab existentia vel propinqua illi. Unde sufficientissimam causam. s. th. in principio huius capituli assignavit: quare deus nō sit in genere. z intelligētijs sint in predicamento: q̄ ille est suū esse: istarū autem essentia distinguitur ab esse proprio.

cap. de differentia.

Nec oportet has differentias esse accidentales: quia sunt secundum maiorem z minorem perfectionem: que non diversificat speciem. Gradus enim perfectionis, in recipiendo eandem formam, non diversificat speciem,

sicut albus: et minus album, in participando eiusdem speciei albedinem: sed diversis gradibus perfectionis, in ipsis formis vel naturis participatis, diversificat speciem, sicut natura procedit per gradus de plantis, ad animalia, per quedam, que sunt media inter animalia et plantas: secundum Philosophum, in lib. de animalibus.

hic excludit prima obiectio, dictū est em̄ q̄ differentie in intelligētijs sumunt a diversis perfectionis gradib⁹ q̄bus vna altera p̄p̄inquit est actū p̄mo. Cōtra hoc instat sic, quēcūq̄ differūt s̄m actū perfectū z minus perfectum: differunt solum accidentib⁹ differentijs: intelligētijs differūt nō nisi s̄m magis z minus perfectū, ergo differūt solū accidentibus differentijs, processus bonus, cōclusio vero est falsa, ergo altera p̄missa, nō maior ut p̄babit, ergo minor: q̄ est positio supradicta. Probatio maioris est: q̄ magis z minus nō variāt specie: albedo em̄ perfecta z minus perfecta vnius speciei sunt, quēcūq̄ aut̄ sunt eiusdē speciei accidentalibus solū differentijs distinguunt̄: cū in omnibus essentialibus cōveniant. hanc obiectiōe excludit hac pulchra distinctiōe. Perfectus z minus perfectus possunt attendi vel penes modū habēti aliquam formam vñ simpliciter: vel penes ipsas formas habitas magis z minus, p̄mo nō non variant speciem: sed secundo modo, quēcūq̄ em̄ ita se habēt q̄ s̄m diversos gradus perfectionis atomā suscipiunt formam solo numero ut sic distinguunt̄: ut p̄z de albo. ut. 4. de albo. ut. 6. Ea vero que diversos gradus perfectionis nō cōducūt forme s̄z plurimū formam suscipiūt essentialiter seu specificē distinguuntur necesse est: ut p̄z de homine z bone. Unde pater responsio ad obiectiōes: q̄ primo mō minor est falsa, secundo modo maior. Lulus probatio ideo videt̄ sine additiōe vulgaris, q̄ cōparatio denotata per lū magis z minus non fit p̄p̄te nisi in anatomia specie, ut dicitur septimo phy. in comment. 2.7.

T. c. 27

Ita iterum est necessarium, ut divisio intellectualium substantiarum sit semper per differentias veras, quia hoc est impossibile in omnibus rebus accipere, ut Philosophus p̄bo dicit, in vndecimo de animalibus.

Ca. 30

hic excludit scđa obiectio. Obicitur enim contra idem dictum sic, vbiq̄ sunt verū genus z vere species: ibi debet esse artificialis divisio illius generis p̄ duas veras differentias: sed in intelligētijs inuenit̄ verū genus z vere species, ergo ibi debet esse divisio per duas differentias veras: cōclusio est contra divisionē supra assignatā, qua dictū est: genus intelligentiarū descendit ad suas species p̄ magis p̄fectū z min⁹ perfectū: que nō sunt vere differentie. Ad hoc vero probatur ex eo q̄ vbi verū genus cū veris speciebus inuenit̄ oportet eē diuisas ipsius generis z specierū cōstitutivas differentias, ex eo aut̄ q̄ diuisio est s̄z arte debet esse bimēbris: ut Boetius testatur. hanc obiectiōe excludit. s. th. dicens maiore esse vniuersaliter impossibile secundū Arist. sententiam in. 1. libro de animalibus.

In lib. diuisio num. Cap. 31

Ad cuius r̄is inter se cōuertibiles cū hys quoniam sunt differentie: ut ibi dicit Arist. ca. 3. Genus illud q̄ plures duabus speciebus cōtinet immediate non potest diuidi duabus veris differentijs, sed si veris differentijs diuidendum erit potest eē eius euacuātibus, oportet q̄ diuidatur pluribus duabus: z sic diuisio non erit bimēbris, si enim diuisione bimēbris partiendum erit: oportet alteram differentiam esse non veram, erit em̄ cū p̄uentione accepta alterius. Sicut si aīal immediate cōtineat hōez bonū z leonē: oportet tribus veris differentijs diuidi vel altera vera, puta rationali: altera non vera sed p̄uatiua cōmuni reliq̄s duab⁹, puta irrationali. Et igit inueniunt̄ atque res in mūdo plures duabus cōtente immediate sub aliquo cōmuni formali diuisibiles: ideo dī q̄ impossibile ē vniuersaliter q̄ oīs diuisio fiat p̄ duas differentias veras: z hoc in p̄posito nō accidit. Cū em̄ intelligētijs careāt genere subalterno: ut. s. th. in tractatu de nā generis. ca. 5. testat̄. eo q̄ p̄fectio earū ex plurib⁹ cōtinctionib⁹ differentiarū nō surgit: sicut p̄fectio specierū i istis inferiorib⁹: q̄b⁹ nō sufficit gen⁹ cōe z dīa, oēs immediate sub vno genere p̄tinebunt, z sic gen⁹ earū: si veris differentijs ad illas descendere dī: opz multimēbris fieri diuisionē nobis ignotā: q̄ si bipartita diuisione cōtrahēdū erit: alterā simpliciter necesse est eē nō verā: q̄ p̄uatiua: alterā p̄pter debilitatē intellectus nostri ad nullā p̄p̄tā earum differentia descendere potē

Cap. 31

tis necesse quod est esse non verā. Tales autem fuerūt differentie in littera assignate: scilicet magis perfectū z min⁹ perfectū. Ex his iam p̄z responsio ad obiectiōem, declarata impossibilitate maioris vniuersaliter. Boetij vero dictum nō obstat, quamuis enim dicat diuisionem omnem ad bimēbrem reduci non tamen dicit q̄ oīs bimēbris fiat per differentias veras inferiores per illam diuisionem accipiendorum.

Tertio modo inuenitur in substantijs compositis ex materia z forma in quibus z esse est receptum z infinitum propter quod z ab alio esse habent: iterum natura vel quidditas earum recepta est in materia signata: ideo sunt finite z superius z inferius, z in eis iam propter diuisionē materie signate possibilis est multiplicatio individuum in vna specie z in hys substantijs qualiter se habeat essentia ad intentiones logicas supra dictum est.

Cap. 4

In hac quarta z vltima parte huius capituli quatuor colligit de essentijs substantiarum compositarum. Prima est quod esse earum est limitatum: q̄ h̄t illud ab alio: ut pote distinctū realiter a se: per hoc primo distinguitur a primo ente: cuius esse est infinitū, z idem realiter sue quidditati. Sed 3 est q̄ essentia earū est recepta in materia signata: sunt em̄ in hoc vel in illo: ad hoc tunc determinatē: sicut formale per suū materiale. Tertium quod ex istis duobus corollarie sequitur: est q̄ sunt finite superius z inferius. Superius quidem: q̄ habent esse limitatū: z essentia earū per ipsū esse q̄d ut superius respicit terminatur. Inferius vero q̄ recipiunt earū forme in materia z ipse ad hoc z illud terminant que respiciūt ut inferius: per hoc q̄ in hys z illis conditionibus materialib⁹ recipiuntur tanq̄ in parte materiali. Quartū est q̄ essentia earum est multiplicabilis numeraliter in eadē specie p̄pter m̄ae signate diuisionē. Et per hoc tria differunt ab intelligentijs in secundo ordine positio: que immunes a materia infinitę inferius parē sibi non compatiuntur. Et sic terminatur tractatus secundus huius libri.

Caput. vij.

Cap. 1. in fi.

Nunc autem restat videre qualiter essentia sit in accidentibus, quomodo autē sit in oib⁹ substantijs dictum est. Et q̄ ut dictum est essentia per differentionem significatur: oportet q̄ eo modo habeant essentiam quo habent differentionē. Differentiōnem autem habēt incōpletā, q̄ nō possunt diffiniri nisi pō natur subiectū in eorū differentiōe: z hoc ideo est, q̄ nō h̄t in se esse absolutum per se a subiecto, s̄z sicut ex forma z materia relinquuntur esse substantiale quādo cōponit̄, ita ex accidente z subiecto relinquuntur esse accidentale: q̄n accidens completam essentia h̄z, nec materia, q̄ in differentiōe forme substantialis oportet q̄ ponatur illud cuius est forma: z ita differentiō eius est per additionem alicuius, q̄d extra eius genus est: sicut z differentiō forme accidentalis, ut etiam in differentiōe anime ponitur corpus a naturali: q̄ considerat animam solum inquantum est forma physici corporis. Sed tamen inter formas substantiales z accidentales tantum interest: q̄ sicut forma substantialis non habet per se esse absolutū sine eo cui aduenit: ita nec illud cui aduenit scilicet materia: z ideo ex ea coniunctiōe vtriusq̄ relinquuntur illud esse in quo res per se subsistit, z ex eis efficitur vñ per se: propter quod ex coniunctione eorum relinquuntur essentia quedam. Unde forma quāuis in se cōsiderata non habeat rationē cōpletę essentie: tamē est pars essentie complete. Sed illud cui aduenit accidens, est ens in se completum consistens in suo esse, quod quidem esse naturaliter precedit accidens quod superuenit, z ideo accidens superueniens, ex coniunctione sui cum eo cui superuenit nō causat illud esse in quo res subsistit, p̄ quod res est ens per se: sed causat quoddam esse secundū, sine quo res subsistens

z. de anima. T. c. 6. differentia inter formas substantiales z accidentales.

intelligi potest esse, sicut primum pōt intelligi sine secundo vel predicatum sine subiecto. Unde ex accidente z subiecto nō fit vñ per se: sed vñ per accidens, z ideo ex eorum cōiunctione non resultat essentia quedam: sicut ex coniunctione forme cū materia, propter q̄d accidens neq̄ rationē complete essentie h̄z, neq̄ pars complete essentie, sed sicut est ens secundum quid, ita z essentia s̄m quid habet.

In hoc tractatu tertio (vñ capitulo cōtento) determinat de accidentib⁹, ut nihil sub latitudine entis intaciū remaneat. Diuiditur aut̄ in tres partes: in quarū prima quid significet essentia in accidentibus declaratur. In secūda vero diversitas accidentū a substantia z inter se, in tertia aut̄ quomō se habeat ad intentiones logicas. Declarat ergo primum: tali cōclusione: Accidentia habent essentiam incompletam. Probatur sic, quēcūq̄ habēt differentionem incompletam habent essentiam incompletā: accidentia habent differentionem incōpletā, ergo, z maior p̄z ex eo quod essentia est id quod p̄ differentiōne significatur (ut dictū fuit in principio libri). Ad mai⁹ p̄batio est: q̄ quēcūq̄ diffinitur necessario per aliquod q̄d est extra eorū essentiam habent differentionem incompletam. Differentiō em̄ talis, nō cōpletur per intrinsecā, sed eger intrinsecō addita mēto, sed accidentia diffinitur necessario per aliquod quod est extra eorū essentia, oportet siquidem in eorum differentiōne poni subiectū, ut dicitur septimo Metaphy. tex. Commē. 15. ergo accidentia habent differentionem incompletam.

Cap. 1. in fi.

T. c. 15.

Ad euidenter manifestandam min⁹ san. th. in littera cōparat accidentia formis substantiālib⁹ penes cōuenientia z differentia. Inde enim clare patebit quomodo accidentia habent essentiam incōpletam. Conuenire aut̄ accidentia cū formis substantiālib⁹ in tribus. Primo in hoc q̄ neutri eorū habet esse absolutum a subiecto indepēdēs a receptiōe, sed sicut ex forma substantiali coniuncta materie fluat esse cōmune vtriusq̄: ita ex cōiunctione accidentis cū subiecto relinquuntur esse cōmune vtriusq̄. ex cōiunctione enim albedinis cū nīue fit esse: quo et albedo est z nīx est alba. Secundo cōueniunt in hoc q̄ neutrum eorū habet essentiam cōpletam: q̄ essentia vtriusq̄ essentialiter ad aliud refertur ut receptivum: forma siquidem substantialis essentialiter est entitas perfectiū materier: accidens essentialiter est entitas subiecti qualificatiua.

Conuenientia forme substantialis z accidentalis.

Tertium autem in quo conueniunt est: quod neutri eorum habet differentionē completam proprijs terminis, sed per additamentum. sicut enim in differentiōne accidentis oportet poni suū subiectū: q̄d est extra eius genus: ita in differentiōne forme substantialis oportet ponere receptivum: materiam scilicet q̄ est extra eius genus propriū. nam genus forme est actus (ut patet secūdo de anima) materiam autē: cum ens diuidatur in actum z potētiā: sub potentia contineri clarum est: z consequēter eē extra actum quod est genus forme, huius signū est quod fecit Arist. diffiniēdo de anima: dum posuit in eius definitione corpus physicū organicū: q̄d propria materia est aīe: in eo q̄d est corpus physici p̄fectio. Addidit aut̄ hoc, ne mireris: quare in differentiōne anime nō ponit̄ materia: cū sit forma substantialis, s̄z corpus physici. hoc em̄ ideo est: q̄ physici nō cōsiderat animā ut formā substantialem, s̄z ut animā: que ut sic corpus physici p̄terit tanq̄ p̄p̄tā materiā. hinc habes q̄ cōsiderare animā intellectuā, ut sic s̄m suā cōpletā q̄d dicitur non est opus physici, ut etiā tradit Arist. in lib. j. de prius animalib⁹. c. j. Differentia autē in quinq̄. Primo q̄ receptivū forme substantialis nō h̄z eē per se sine esse forme, est enim in hoc conforme sue forme: sicut enim forma substantialis nō habet esse p̄ter suū receptivū: ita nec suū receptivū habet esse p̄ter suam formam, receptivum vero accidentis h̄z esse p̄ter se p̄ter esse sui accidentis. huius differentie ratio est: q̄ receptivū forme substantialis est ens in pura potētia, receptivū vero forme accidentalis h̄z eē in actu. Secūdo vero differentia q̄ ex cōiunctiōe forme substantialis ad suū receptivū emanat eē illud quo res ipsa subsistit seu simpliciter est. Ex cōiunctiōe vero forme accidentalis ad subiectū fluat eē quo res s̄m quid est. Et hec differentia oritur ex prima: ex quo em̄ receptivum forme substantialis caret eē per se illo esse quod ex forma fluat primo est: z per oppositū, ex quo subiectū accidentis proprio esse gaudet: per adptionē accidentis tale esse acquirit: z non esse simpliciter, hoc enim prehabet: z sic secundum hoc primum eē potest intelligi esse sine secundo, potest enim substantia

T. c. 2. ut ibidā patet. Secūdo de anima. T. c. 6.

Cap. 1. dīa in ter. forma substantialis z accidentalis.

Confir-
matio
aliouz.

¶ Aliter hecō formatur ab eodem sic id quod est essentialiter ad se non includit in se essentialiter respectum fm Augustinum septimo de trinitate, capitulo scōo, sed accidēs absolutū est ad se, ergo accidēs absolutum non includit essentialiter respectū, inherentiā aut respectus est, ergo. ¶ Ab alijs autem confirmatur eadem ratio sic omne qđ relative dicitur est aliud quid præter relationem: sed adamentū enim relationis est aliud formaliter a relatione: sed accidēs absolutum, puta qualitas

Ex his patet solutio lectionis duobus: in quo Scot. nobiscum
cōcordat in quarto, distin. 12. Ita q. unanimiter
fatemur accidēs nō posse complete diffiniri absq. additione

Questio XVI.

subiectum in ente in pura potentia. 2 hec de secundo.

tur realiter ab esse subiecti actualis, sed etiam ab ipsa essentia finis;

forme accidentalis a qua est. Si enim (supra probatum est) quod nulla quiditas creata est sine esse existentie. Unde existentie albedinis necesse est ipsa albedo nec existentie subiecti nec receptio albedinis in subiecto: sicut nec existentie forme substantialis est ipsa forma aut materia aut receptio forme in materia, sed quomodo forma substantialis recepta in materia perficit ipsam et utraque existentie recipiat: ita quod sicut forma est ratio materie et compositio substantialis quod esse habeat: ita albedo est ratio subiecti. Compositio ex albedine et subiecto quod habeat tale esse: albus scilicet, et sicut tot esse substantialia in aliquo oportet esse quot sunt forme substantialis: ita finis numerum formarum accidentium multiplicat esse accidentale. Aliud est liquidum esse album et aliud esse dulce. Errant propterea qui sancto theologo. imposuerunt opinionem recitatam a Scot. in quarto sen. di. 22.

Circa sexta Dubitatione: an. si distinctio accidenti subiecta possit intelligi esse sine eo accidenti declaranda est primo sententia sancti doctoris. Error deinde quidam elidendus. Ad percipiendum primum distinguendum est quod de substantia et accidenti dupliciter loqui possumus. Primo modo ut sicut de substantia sub ratione substantie et de accidenti in eo quod accidens. Alio modo contingit loqui de substantia et accidenti sub ratione talis substantie et talis accidentis, primo modo substantia est separabilis ab omni accidente: eo quod esse substantiale, ut sic, nulla connectione necessariam habet cum esse accidentali: alioquin ois substantia esset accidenti subiecta. Secundo modo substantia non potest separari ab omni accidente: quod non a propria passione propter connectionem necessariam quod est inter subiectum et passionem: propterea sancti theologi in questionibus disputatis de spiritualibus creaturis. q. vlt. ad septimum: et in questionibus de anima. q. 12. ad septimum aut quod subiectum esse sine propria passione non est possibile nec intelligibile. In littera autem loquens de esse substantiali et accidentali: ut sicut subiectum posse esse sine accidentali forma sibi adueniente. Oportet autem naturam demonstrationis subiectum esse non posse sine passione, oportet namque conclusionem que in premissis passionis in subiecto concludit necessariam esse et impossibile aliter se habere.

Error autem Intolerabilis hic caudus est positus ab Antonio trombetta in quolibet suo dicere: quod quod finis theologi et eius sequaces subiectum non est nisi causa materialis respectu passionis: et passio est accidentis: ex quo necessario sequitur subiectum posse esse sine propria passione. Fundamentum autem huius consequentie est: quia omnis potentia passiva est potentia contradictionis: sed subiectum est solum in passiva potentia respectu passionis, ergo est in potentia contradictionis, ergo potest habere ipsam et non ipsam. Ad hoc habetur ex nono metaphysice. tex. co. 17. et probatur etiam ratione sic, passionis entis distincte sunt tales: quod una includit negationem alterius, ergo potentia includit negationem actus: et per consequens potentie ut potentia est non repugnat esse sine actu: et ex altera parte potest esse in actu, ergo ois potentia est potentia contradictionis. Propterea ad idem possibile est medium inter necessarium et impossibile, ergo cum necessarium respiciat esse solius impossibile non esse solius possibile respicit esse et non esse: et sic omnis potentia cum ab ea dicatur possibile est potentia contradictionis. Preterea ad idem, ideo potentia passiva est ad esse: quod potest ab alio recipere esse. s. ab agente, si autem ab alio recipit esse, illo circumscripito quantum est in se est sub non esse. Si ergo potentia passiva ex se est sub non esse: et ab agente potest habere esse: necessario sequitur quod est potentia contradictionis. s. ab esse et non esse.

Accidit autem Error hic et in principis et in conclusionibus. In principis: quod. s. theologi in prima parte ad 77. q. 77. ar. 7. tenet ex intentione, et probat subiectum esse cum sue proprie passionis in triplici genere esse. s. materialis effectiue et finalis, ubi primum error minoris. Ad hoc autem licet sit Aristoteles in male intellecta et probata, potentia est materialis est duplex, quedam passiva extenso nomine passionis ad omne generis transmutationis. Potentia receptiva tamen est necessario coeque suo actu: eo quod si esset ante suum actum oportet per aliquam transmutationem illum recipere: sic non esset receptiva tamen respectu illius. Potentia autem passiva necessario nulli actu coeque est respectu cuius est passiva: eo quod omne actum per transmutationem accipit et consequenter per transmutationem perdit, omne enim generabile

est corruptibile, ut dicitur primo celi. Propositio ergo illa, ois potentia est potentia contradictionis: est intelligenda de potentia passiva, et non de receptiva tamen. Hanc glossam et sensum ipse et text. Aristoteles conuenit. Ad sensum enim patet in celo esse potentiam receptiuam sue figure: tamen in eo talis potentia non est potentia receptiva: ceteris celi enim non est in potentia ad aliam figuram. Aristoteles vero text. allegato nono metaphysice ait celi non esse in potentia ad motum: sed ad terminos eius tantum: et tamen constat celi habere potentiam receptiuam sui motus, unde ex hoc insinuat quod de potentia passiva loquebat, ea enim celi est in potentia ad terminos motus. Unde cum subiectum non habeat potentiam passiuam sed receptiuam tantum respectu proprie passionis, nulla enim mutatio mediat inter subiectum et passionem: oportet subiectum non esse in potentia contradictionis respectu passionis: et sic conclusio deducta fuit falsa. Ad rationes autem quibus arguens nititur illa propositio de omni potentia receptiva probare respondet. Et ad primam dicit quod passionis entis distinctas esse tales quod una includit negationem alterius: verum est: quia non est alia formaliter, potentia enim non est actus formaliter: sed ex hoc non sequitur: ergo quilibet potest esse sine alia. Nam non valet hoc non est illud, ergo hoc potest esse sine illo. Ad secundam dicit quod possibile ut distinguatur necessarium et impossibile sumit a potentia passiva et non a potentia receptiva tamen: ideo ex hoc non sequitur nisi potentiam passiuam esse potentiam contradictionis: cum tamen arguens debeat probare: quod ois potentia receptiva sit potentia contradictionis. Ad tertiam dicit quod propositio prima ibi adducta. s. quod ideo potentia est ad esse: quod potest recipere esse ab alio. s. ab agente: in uno sensu est vera: et in altero falsa. si enim (ly potest) dicat posse distinctus contra impossibile. Aristoteles dicit eam esse falsam, est enim sensus quod ideo potentia est ad esse: quia non est impossibile ipsam recipere esse ab agente: et sic celum est in potentia ad motum cum recipiat ipsum ab alio. Si autem (ly potest) dicat potentiam ut distinguitur contra esse in actu: tunc propositio est vera, ideo enim aliquid est in potentia ad esse: quod potest recipere esse quod adhuc non habet: sicut ideo aliquid est potentia ad non esse: quia potest habere non esse quo caret: sed cum omnis actus possibilis haberi ab aliqua potentia non nisi per transmutationem acquiratur: ad nostram positionem reditur: quod scilicet potentia passiva sola fit ad esse. Alias rationes quibus separabilitas substantie ab omni accidente a scottis probatur et supradictis facile est soluere. Assumunt siquidem propositiones, quarum falsitas est superius declarata.

Sed quod illud quod dicitur maxime et verissime in quolibet genere est in causa eorum que sunt post in illo genere: sicut ignis qui in fine caliditatis est causa caloris in rebus calidis: ut in secundo metaphysice. Dicitur: ideo substantia que est principium in genere entis: maxime et verissime essentiam habens oportet quod sit causa accidentium que secundo dario et quasi secundum quid rationem entis participant. In hac secunda parte capituli diuersitate accidentium inter se declaraturus prout causam accidentium que sit: ut causas diuersitatis eorum insinuet tali conclusionem. Substantia est causa accidentium: quam probat sic, maxime et verissime ens est causa relictorum: quorum entis substantia est maxime et verissime ens, ergo substantia est causa aliorum entium: sed talia sunt accidentia. Ad hoc vero ex septimo metaphysice. in principio 3. Ad hoc vero ex secundo metaphysice. tex. co. 4. habet, ubi dicitur quod vniuersaliter id quod est maxime tale in aliquo ordine: quod est causa omnium aliorum in illo ordine: ut sic: sicut ignis qui in ordine calidiorum est maxime calidus: omnium calidiorum est causa ut sint calida. Uritur autem nomine generis in littera: sicut Aristoteles ubi vniuersaliter: eo quod ad veritatem huius propositionis exigitur quod ea communicet cum effectu in nomine et ratione: licet analogice eadem, non enim sequitur, celi est causa omnium calidiorum, ergo celum est maxime calidum, quod tamen sequeretur: si celo calidi nomen non equiuoce conueniret, quia igitur substantia et accidens in nomine et ratione entis analogice tamen conueniunt: et substantia maxime est ens: ideo causa est omnium aliorum ut entia sint.

Quod tamen diuersimode contingit: quia enim partes substantie sunt materia et forma, ideo quedam accidentia principaliter consequuntur formam et quedam materiam. Quia accidentia causantur a substantia in qua sunt: et effectum diuersitas ex causis prout assignat diuersitate inter accidentia a

piori ex diuersitate partium substantie a quibus sunt accidentia: et ponit tres distinctiones. Quarum prima cum suis diuisionibus talis est. Accidentia alia sequuntur principaliter formam: alia sequuntur principaliter materiam. Accidentia sequentia formam: quedam communicant materie: quedam vero sunt separata a materia. Accidentia autem sequentia materiam: quedam sequuntur eam in ordine ad formam generalem: quedam in ordine ad formam specialem. Est autem ratio prime diuisionis: quod cum vnumquodque operetur per quod est actu et semper species aliqua mouere et agere existimet: ut de tertio physice. tex. co. xvij. oportet formam sequi operationes et operatiuas virtutes: similiter cum patiat et transmutetur vnumquodque ratione materie: oportet plura accidentia eam sequi: ut ea quod per materie diuersam operationem insunt: et ipsam motum subijciunt. Appositum autem in prima diuisione (ly principaliter) ut distinguitur totaliter nullum enim accidens est solius forme aut solius materie: sed oia sunt composita: etenim ad ipsam quod intellectione non solius anima occurrit: sed totum compositum ex materia et forma. Sortes enim est quod primo intelligitur: est ergo sensus diuisionis quod accidentium quedam sequuntur formam non ut eam principale non totaliter. Cum enim omnia accidentia cum sit id quod vere est. i. substantia coplerentur: omnia causa est compositum ex materia et forma: sed aliquorum principalis radix est forma: aliquorum vero principalis radix est materia. Sicut enim in artificialibus aliquid conuenit composito ratione forme: et aliquid ratione materie: quodammodo scindere prout ferre ratione forme, puritates autem ratione materie: ita et in naturalibus aliquid oritur in composito ratione forme: et aliquid ratione materie: quodammodo in sorte sentire et intelligere est ratione forme: masculinum vero ratione materie. Que autem sit regula ad discernendum accidentia sequentia materiam ab accidentibus sequentibus materiam (infra) assignabitur.

Forma autem innemitur aliqua cuius esse non dependet a materia, ut anima intellectualis. Materia vero non habet esse nisi per formam, unde in accidentibus que sequuntur formam est aliquid quod non habet communicationem cum materia, ut intelligere quod non est per organum corporale sicut probat philosophus in tertio de anima. Aliqua vero ex consequentibus formam sunt que habent communicationem cum materia, ut sentire, sed nullum accidens sequitur materiam sine communicatione forme.

Hic ponitur prima subdivisio eius cuius est. Cum enim proprie virtutes et proprietates operationes formantur ipsis formis, proposita debet: ita si essentia ipsius forme sit dependens a materia: et de operatione eius (cum non sint ipsa forma a qua sunt perfectiores) dependere oportet a materia. Et si essentia forme est independentes a materia: tunc aliquid oportet habere a materia independentem: alioquin otiose fecisset natura formam independentem, fecisset siquidem naturam eleuatam supra materiam ut sic non posset operari, et consequenter nec finem prout sequitur. vnumquodque enim est propter suam operationem ut de secundo celi. tex. co. 17. Quia ergo inuenitur duplex genus formarum substantiarum dependentium. s. a materia ut sunt oes forme materie: et independentium ab ea ut est anima humana. id inuenitur duplex genus accidentium sequentium formam. Quedam enim fluunt a forma dependente a materia: et hec ita fluunt ab ea quod tamen recipiunt subiectiue in composito: propterea si quod habent educationem cum materia ut sentire vegetare et huiusmodi. Quedam vero fluunt a forma independente a materia ut sic: et hec ita fluunt ab ipsa forma: quod recipiuntur in sola forma subiectiue: et propterea dicuntur non habere communicationem cum materia: ut intellectus et voluntas: intelligere velle et huiusmodi.

Hec arbitreris Nos immemores contradicere superius nunc dictis: utrumque enim est verum quod forma accidentis est composita ut supra diximus: et quod aliquod accidentis est solius forme: ut modo dicimus. Accidentes enim esse aliquid potest intelligi dupliciter. Uno modo ut completi principii elicitiui et receptiui. Alio modo ut suppositi, et secundum modo ois accis est compositus cuius est esse et fieri, vbi aia non intelligitur ut suppositum quod operatur: sed fontes per animam. Primo vero modo aliquod accidentis est ipsius alere: aliquod est compositus: virtus enim intellectiva non est subiectiue in aliqua parte corporis composita ex materia et forma, sed est subiectiue in sola essentia anime. vbi in tertio de anima. tex. co. 4. Si quod intellectus nullius corporis est actus. Virtutes autem sensitiue non sunt subiectiue in sola

anima, sed in determinatis corporis partibus compositis ex materia et forma substantiali. Similiter completi elicitiui principium sensationis non est sola potentia anime: sed compositum ex organo corporali et virtute anime. Intellectus autem principium elicitiui complexum est ipsa sola virtus intellectiva: et cum operatio immanens sit subiectiue in suo elicitiuo principio: intelligere erit in solo intellectu sicut in subiecto. Propterea. s. theologi alibi dicitur: anima intelligit sicut oculus: videt: videt ut completi principii elicitiui: oculus enim noniat propositum ex organo corporeo et virtute anime: non ergo dicitur ista: ois accidentis est propositus ut suppositus et aliqd accidens est solius forme ut completi principii elicitiui et receptiui. Et ista totum: primo sit de accidentibus substantiarum materialium: ex his tamen inuenitur natura accidentium substantiarum separatarum, oportet enim ea esse de ordine illorum accidentium que sequuntur formam independentem a materia. Et nota quod ante ponat alteri membrum subdivisio assignat eam in littera: quare non sit talis subdivisio de accidentibus sequentibus materiam: qualis facta est de his que sequuntur formam ut dicatur accidentium sequentium materiam: quedam communicant forme et quedam non: et causa est ista: quod non inuenitur duplex materia: altera dependens a forma et altera non sicut inuenitur duplex forma: nulla enim materia potest esse sine forma, ut probatum fuit.

In his tamen accidentibus que materiam consequuntur, inuenitur quedam diuersitas. Quedam enim accidentia consequuntur materiam secundum ordinem quem habet ad formam specialem ut masculinum et femininum in animalibus. quorum diuersitas ad materiam reducitur, ut dicitur in decimo metaphysice. unde remota forma animalis dicta accidentia non remanent nisi equiuoce. Quedam vero consequuntur materiam secundum ordinem quem habet ad formam generalem: et ideo remota forma speciali adhuc in ea remanent, sicut nigredo cutis est in ethiope ex mixture elementorum et non ex ratione anime: et ideo post mortem in eo remanet.

Hic ponitur alterius membri diuisio talis: accidentium sequentium materiam: quedam sequuntur eam in ordine ad formam specialem: quedam in ordine ad formam specialem. Illa accidentia dicuntur que materiam in ordine ad formam specialem: quod in diuisio generis aliorum conueniunt ratione magis sue materie quam forme: sicut hoc mixtum huius cutis nigredinem non ex ratione forme mixti, sed quod materia sua talis passa est: puta in tali climate: vbi calor solis abundat. Illa vero dicuntur que consequuntur materiam in ordine ad formam specialem: quod in diuisio inferioris generis vel specie conueniunt magis ratione materie quam forme: sicut hoc animal est masculinum non ratione anime principis, sed quod materiam ad animam dispositam talis passio comitatur: puta quia materia plene dno actus vigorosi seminis subiecta non fuit. Signum autem quod talia accidentia se habent. s. quod sequuntur materiam secundum quod respicit formam aliorum vel inferioris generis est quod alii eorum eiusdem rationis remanent composito corrupto: et quedam non remanent nisi equiuoce, nigredo siquidem huiusmodi et mortui eiusdem rationis est, masculinitas autem non, cum autem huius nulla est alia: nisi quod masculinitas sequitur animam ratione sue proprie materie: et propterea corrupto animali et non remanente nisi equiuoce: oportet masculinitatem in cuius ratione ponit animal: equiuoce remanere. Albedo autem quod mixti materia sequitur: in caduere remanentis: secundum eandem diffinitionem non equiuoce remanet.

Circa ea Que hic dicuntur accidit dubium. Utrum nigredo cutis in ethiope viuo et mortuo sit vna et eadem numero, et vniuersaliter verum sit idem numero accidens in genitor corrupto. In hac dubitatione tria agenda sunt. primo recitabitur opinio quorundam, secundo ponetur opinio sancti theologi, tertio respondebitur ad obiecta.

Quo ad Primum quidam opinantur accidentia eorum generis et corrupto esse eadem numero in vtroque inter quos aliqui quibusdam verbis Averrois in tali distinctione sua promittunt imaginationem. Accidentia eorum generis et corrupto habent duplicem modum essendi, terminati. s. interminati. Accidentia terminata vocantur essentias accidentium ab his limitatione ad tale vel tale gradum. Accidentia vero terminata dicuntur essentias accidentium limitatas ad hunc vel illud gradum. accidentia interminata ponunt eadem numero esse in genitor corrupto: non autem terminata. vbi sicut quantitas interminata cois expresse a communi. et eadem in ois ponitur: ita color interminatus cois: et idem est in aere et igne. Confirmatur autem opinio ista auto-

Cap. 5. q. 8.

Significatio accidentis

Ut eadem accidentia inter se sunt et corrupto

ritatibus et rationibus. Aristoteles. n. pmo de generatione. text. com. 23. dicens: in his autem si aliqua manent in genito et corrupto: puta quod ex aere et aqua si ambo diaphana aut humida etc. ostenditur non esse inconueniens quod aliquid idem accidens sit in genito et corrupto. Et in secundo de generatione. text. com. 25. vult expresse quod in habentibus symbolum est facilius transitus: quia est facilius corrumpere vnum quam duo. Quod quodammodo in libro de substantia dicitur, non longe a principio dicitur: soli dictiones interminatas quas simplices vocat remanere eadem in genito et corrupto. Ratio autem prima ad hoc est: quod si qualitates disponentes materiae vel corruptum de ad notam formam corruptum: queritur quid educit formam generandam non potest dici quod illud sit agens extra: quod non potest facere nisi per qualitates medias introductas in materia: qualitates autem ille corrupti dicitur ab aduersario ante inductionem formae, ergo remanet quod nihil sit quod educat formam, quod est impossibile. Propterea qualitates symbole queritur a quo corruptum: cum nulli contrarium appareat: et frustra corrumpi res cetera tur in aliquo instanti in quo eandem opz generari. Propterea figura cadaveris, organismo, et dicitur: et si qua sit huiusmodi non remanent eadem: queritur a quo generantur: et cum non possit dici a quo generantur per modum sequela: opz quod nulli sit generans. Quod autem non generant per modum sequela: probatur. Accidentia enim aliqua ideo consecutue generant quia dans formam dat consequentia ad formam: modo ista accidentia repugnant forme magis quam sequantur eam: cuius signum est: quod sub forma cadaveris ad corruptionem tendunt. Et hoc de primo.

Quo ad Sed sciendum est Thomistam esse opinionem: nulli accens esse idem numero in genito et corrupto. Sequitur. n. hoc necessario ex nostris principijs. Nam si nulli accidentis est subiectum in materia: et non datur nisi vna forma substantialis in composito: impossibile est idem accidentis remanere idem numero: migraret siquidem accidentis de subiecto in subiectum: et esset idem et non idem. Nec rationes pro nunc ad hanc conclusionem afferam quia oportet ad hoc efficaciter probandum: proare illud principium. scilicet quod in composito est tantum vna forma substantialis. Sed declarabo quomodo hoc sit possibile: et quomodo defendenda est ab aduersariis positio nostra.

Sciendum est igitur accidentis quadrupliciter corrumpi. Primo per alterationem oppositam suo contrario: ut frigus a calido. Secundo ad absentiam conservatiui ageris: ut lumen in aere desinit solorecedente. Tercio ad corruptionem subiecti: ut risibilitas corrumpitur hominis mortuo. Quarto ad corruptionem terminantem: ut similitudo desinit consimili perempto. Et quia quot modis dicitur vnum oppositum, tot modis dicitur et reliquum: accidens generatur quadrupliciter. Primo ab agente sibi simili per transmutationem: sicut aqua quiescit ab igne calido. Et secundo ad presentiam agentis in fieri et esse: ut lumen in aere fit a sole presente. Tercio ad generationem subiecti: ut risibile generatur homine genito. Quarto ad generationem terminantem: ut forte solo albo existente statim ad alterius albi generationem confurgit in forte similitudo. Et licet omnibus istis modis contingat accidens secundum totam latitudinem corrumpi: nullus tamen illorum modorum conuenit accidentibus omnibus nisi tertius. Comune namque est omnibus accidentibus corrumpi eorum subiecto corrupto: cum accidentis esse sit in esse et ideo sufficiens causa corruptionis accidentis reddat quod subiecto corrupto assignatur. Unde cum ex aere sit ignis licet non oporteat corrumpi calorem aeris: sed potius intendi: quod tamen aer qui subiectum illius est corrumpitur: necesse est ipsum quoque calorem corrumpi absque contrario: ad solum subiecti defectum. Propterea apparet qualiter peccent peccato fallacie consequentis argumeta ea que qualitates similes et dispositiones pro forma introducta facientes: quia carent contrario corrumpente: remanere inferunt. Et notandum, quod quando accidens generatur ad generationem subiecti vel corrumpitur ad corruptionem subiecti: tunc cum eadem actio terminetur ad vtrumque: ad subiectum per se et accidentis consequentue non oportet querere aliud generans vel corruptivum nisi generantium vel corruptivum subiecti. Idem. n. est agens quod vtrumque simul et eadem operatione facit sicut cum ignis ex aere ignem generat: alterando aerem in fine alterationis aerem corrumpit per se et consequentue calorem introductum: et vniuersaliter omnia accidentia que in aere subiective erat ea consequentue necessitate: quod accidens sine subiecto proprio remanere non potest et in eodem instanti generat ignem per se et calorem consequentue

abscque alia media alteratione similis caloris ante illud instanti existit. Simila autem est iudicium de quantitate et figura et alijs dispositionibus et accidentibus similibus in genito et corrupto: omnia enim ista concomitantue producuntur: et ideo non oportet querere generans nisi quod subiectum generat. Et cum supradicta inspereris videbis quod similia a suo simili concomitantue et per accidens quandoque corrumpitur: et per oppositum a non simili concomitantue, per accidens generari contingit ipsum accidens. Aristoteles ergo quod dicit eadem remanere in genito et corrupto eadem specie, non numero, aut: et hoc per accidens. Varias enim vnitates numerales, non propter generationis vim, sed subiecti corruptionem. Facilius quoque transitus in habentibus symbolum, non ex identitate numerali symboli accidentis: sed ex non repugnancia illius in agendo vel patiendo prouenit. Et ex hoc, quod forme substantiales, a quibus sunt similes qualitates sunt similiores: ex effectibus enim, natura cause innotescit. Quod quodammodo (si saluari debet) eodem modo glossatur.

Ad rationem Autem oppositae opinionis dicitur. Et ad primam quidem, quod educens formam in ultimo instanti, est generans extra: non per aliquam actionem, quam in illo instanti eliciat: sed in termino actionis, nuda materia essentia attingens. Alii, cum dicunt, agens extra, non potest educere formam, nisi per qualitates medias introductas, verum est, dum agitur: non autem cum est in termino actionis. Sufficit enim et erigit alterasse ad materiam expolationem et dispositionem. Ad secundam dicitur, quod qualitates symbole, et similia, corrumpuntur per accidens ad corruptionem subiecti a corrumpente per se subiectum: nec frustra in eodem instanti est primum non esse earum, et primum esse similitudinis: sed necessario necessitate materice: ut dicitur est. Ad tertiam dicitur, quod figura, cetera trix, et huiusmodi, producant consequentue: et per accidens, a genere rationis subiecti, scilicet cadaveris nec est verum, quod sola ista accidentia generent consequentue, quod sequuntur formam: sed multa accidentia sequuntur compositum et necessitate materice, quod sunt, licet non impossibilia: aliquid tamen opposita ipsi forme: ut per se de se. Et ideo dico, quod figura, et similia sequuntur cadaver ex necessitate materice: quod scilicet agens naturale non potest tam cito dispositiones per tot transmutationes radicales corrumpere totaliter: et ideo similes dispositiones sequuntur: et quod non sunt facientes pro forma geniti, ideo ad corruptionem properatur.

Et quia vnaqueque res indiuiduatur ex materia et collocatur in genere vel specie per suam formam, ideo accidentia que consequuntur materiam sunt accidentia indiuidui, sicut que etiam indiuidua eiusdem speciei differunt admodum. Accidentia vero que consequuntur formam sunt propriae passionis vel generis vel speciei, unde inveniuntur in omnibus participantibus naturam generis vel speciei: sicut risibile consequitur in homine formam, quod risus contingit ex aliqua apprehensione anime hominis.

Hic ponitur secunda diuisio accidentium que talis est. Accidentia alia sunt accidentia indiuidui: alia sunt accidentia generis vel speciei. Duplex autem inter ista differentia ponitur. Prima est, quod accidentia indiuidui consequuntur compositum ratione materice principaliter. Accidentia vero speciei vel generis sequuntur compositum ratione forme. Secunda est, quod accidentia indiuidui sunt ea penes que attenditur differentia inter particulas eiusdem speciei. Accidentia vero speciei sive generis sunt cetera necessaria omnibus indiuiduis illius speciei vel generis. Exemplum: masculinum et femininum sunt accidentia indiuidua: sequuntur enim materiam et penes ipsa differunt fontes et berta. Risibile autem est accidentis specificum: sequitur. n. intellectum ad apprehensionem et omnibus hominibus necessario conuenit. Assignat quodradix prae differentie: cum dicitur: quod materia est principium indiuiduationis, forma autem est quod res in genere vel specie collocat. Ex hoc enim quod materia est causa indiuidualis ut sic: sequitur quod sit causa radice accidentis persequenti ipsam esse indiuiduale: ac per hoc accidentia indiuidui sunt quod consequuntur materiam, ex eo quod forma est principium esse generis: et speciei quod oportet quod etiam sit causa principium et consequentium speciei vel generis: et sic accidentia speciei sive generis sequuntur formam. Secundo vero differentia ostenditur: quod cum tam in forma specifica quam generica conueniat omnia contenta sub eis: oportet etiam proprietates earum omnibus esse communes. Cum autem penes materiam differant indiuidua: accidentia quoque materialia oportet esse ea secundum que ipsa particularia inter se differunt: ut effectus proprii

proportionabiliter proprijs respondeant causis.

Accidunt hic duo dubia circa literam. Primum est quale sit verum quod accidentia sequentia materiam sint ea penes que differunt indiuidua in eadem specie: quod quidem est veritas sequit materiam: et tamen est ceteris omnibus indiuiduis corporis et inferioribus. Secundum dubium est, qualiter verificetur quod accidentia sequentia materiam non sint passionis generis vel speciei: cum masculinum et femininum sequantur materiam: et tamen passionis animalis, vnde animal in eorum diffinitione ponitur, sicut subiectum in diffinitione passionis, ut. 10. meta. tex. com. 25. habetur. Similiter quantitas videtur esse passio corporis de predicamento substantie: et tamen sequitur materiam.

Text. 25. 7. meta. 10. com. 25. q. 10. pe. nec accidentia sequentia materiam in indiuiduo

Ad euidentiā Primum scito verba illa. scilicet accidentia sequentia materiam sunt ea sicut quod indiuidua differunt, non esse intelligenda vniuersaliter, sed diffinitiuiter. Indiuidua enim differunt penes accidentia materialia dupliciter. Vel quod vnum eorum habet vnum, et reliquum aliud. Vel quod vtrumque habet idem: sed alio et alio modo, verbis gratia, fontes et berta differunt penes masculinum et femininum, ex eo quod ille habet masculinitatem, illa feminitatem. Differunt quoque penes suas quantitates: non ex eo quod ille sit quantus et illa non, sed ex eo quod non eodem modo sunt quantus, nunquam enim inueniuntur duo quanta omnino similia: sicut siquidem proprijs differre necesse est. Quantitas ergo licet sit communis omnibus indiuiduis, quod tamen non vniuersaliter eis prouenit: est sicut quodam indiuiduo inter se differunt secundo modo: hoc sufficit.

Passio: nec est dupli. ces.

Ad intelligentiam Secundi notandum quod passionis generis sunt duplices. Quaedam proueniunt eis ratione forme generice: quedam ratione materice. Ille que sequuntur formam vocat sunt hie passionis generis: et non ille que sequuntur eorum materiam: propterea quod natura generica ex sua forma est talis: et non ex materia: animal enim est animal ex sua forma, et non ex sua materia. Unde cum in proposito animalis passionis ratione forme sit sensibilitas: et ratione materice masculinitas vel feminitas: diuersis rationibus moti Aristoteles in metaph. 2. s. 1. hie, diuer simodo locuti sunt. Quia enim est passio animalis ratione materice: ideo vocata est ibi passio, quod autem non ratione forme ideo hic non est dicta passio. Similiter dicendum est de quantitate, quod sequitur corpus ratione materice: sequitur enim ipsum sicut quod est in potentia diuisibile, quod non est nisi materia ut in diuisibilitas rerum immaterialium offendit. Et nota quod hec secunda diuisio accidentium non differt a prima per membra diuisoria: eadem enim sunt huius et illius membra: sed sicut rationem, quod illa diuisio accepta est penes primas earum radices, materiam scilicet et formam, ista autem penes subiecta quibus appropriantur scilicet genus, speciem et indiuiduum.

10. met. 1. c. 25. 7. meta. 1. c. 17. 7. 19.

Sciendum etiam est quod aliquando accidentia ex principijs essentialibus causantur sicut actum perfectum, sicut calor in igne qui semper actu est calidus. Aliquando vero sicut aptitudinem tantum, sed complementum accipiunt accidentia ex agente exteriori: sicut diaphaneitas in aere, que completur per corpus lucidum exterius: et in talibus aptitudo est accidens inseparabile: sed complementum quod aduenit ex aliquo principio quod est extra essentiam rei, vel quod non intrat constitutionem rei, est separabile sicut moueri et huiusmodi.

Hic ponitur tertia diuisio accidentium. Quaedam causantur ex principijs essentialibus subiecti sicut actum perfectum, quedam sicut aptitudinem tantum. Illa accidentia vocat causari sicut actum perfectum ex essentialibus principijs que sicut suas actualitates ex intrinsecis principijs subiecti in ipso fluunt: ut calor in igne. Illa vero dicit causari sicut actum imperfectum seu aptitudinem tantum que non sicut suas actualitates: sed sicut quasdam inchoationes ex principijs essentialibus subiecti in ipso fluunt, ut moueri sicut in igne ex principijs eius causatur sicut sicut inchoationem: puta leuitatem. Differunt autem, quod prima et sicut suas aptitudines, et sicut se inseparabilia sunt a subiectis: secunda vero sicut se quidem sunt separabilia, sicut autem suas aptitudines non possunt separari. Ab igne enim nec aptitudo ad calorem nec calor ipse separari potest ab ipso remanente, motus autem sicut non semper inest igni, sed aptitudo ad motum sicut pura leuitas est inseparabilis ab ipso: et causa horum est, quia in illis ipsa actualitas accidentis ex solis principijs essentialibus fluunt: in istis vero aptitudo tantum ex solis principijs essentialibus fluunt: ipsa autem actualitas aliunde expectatur ex ali-

quo, scilicet extrinsece concurrente vel agendo vel non prohibendo: ut patet in exemplo dato de motu sicut qui non inest igni, nisi aliquo concurrente extrinseco, remouente scilicet prohibens, et diaphaneitas non est actu in aere, nisi concurrente extrinseco illuminante: lumen enim est actus diaphani sicut actum, ut dicitur. 2. de anima. tex. com. 69. Profundius autem huius diuisoris causam elicio ex prima secunde. q. 10. art. 1. ad secundum: quod scilicet ideo aliqua accidentia oriuntur ex principijs essentialibus inseparabiliter sicut actum completum: aliqua autem separabiliter sicut actum completum, et inseparabiliter sicut aptitudinem: quia illa sequuntur rei actualitatem, ista vero potentia litatem. Quod sic intelligo, quod vnumquodque agit sicut quod est actu: patitur autem sicut quod est in potentia ex sufficienter et actualitate procedit quod accidens in se complete producat, et per oppositum ex insufficiente actualitate, et consequenter potentialitate ex qua omnis sufficientia est, prouenit quod res habet accidens in se sicut aptitudinem tantum: et quod ab illo expectet actualitatem seu quod accidens separabile sit sicut actualitatem, quod idem est. Amplius cum esse et bonum actualitatem sequantur: et non esset malum potentiam: ex actualitate rei prouenire necesse est esse accidens perfectum et inseparabile sicut actum et aptitudinem: et per oppositum ex rei potentialitate procedere oportet in completionem accidentis, et separabilitatem eius sicut actum: est enim separabilitas ipsa quoddam non esse, cum nihil aliud sit quod negatio necessitate sequela sui esse completi ad esse subiecti. Intelligi autem hic, ut supra scilicet quod ex actualitate subiecti aptitudo est, ex potentialitate autem separabilitas accidentis sicut sua actualitatem. Aduertendum vero est quod sanc. Th. passio: nec que dicunt aptitudinem non collocant simpliciter inter accidentia ex essentialibus principijs fluentia, sed potius ipsarum passionum et aptitudinum actus quos secundum incompletum esse aptitudines vocant. Secit autem hoc: quia aptitudo de se non habet rationem alicuius per se producti seu productibilis: nullum enim naturale producat intendit aptitudinem, sed aptum illius, non est namque opus risibilitas, nisi ut rideatur: vnde et risibilitas inchoatio quedam risus est: propterea igitur inter effectus essentialium principiorum aptitudo non est simpliciter posita, sed actus quod non ipsa, sed eius actus est qui a principijs productiuis intenditur: et quod aptitudo nihil aliud est quam inchoatio quedam: inchoatio autem est actus imperfectus: ideo accidentia sicut actum imperfectum aptitudines vocantur.

Antequam Terminemus tractatum de diuersitate accidentis. Primum, queritur an omne accidens habeat aliquod subiectum proprium, aut aliqua accidentia sint ita communia, quod nulli propria. Et si autem ratio dubitandi: quod si omne accidens est proprium alicui cum proprio proueniat omni, soli, et semper: nulli accidens erit separabile ab eo in quo est. Inest enim soli et semper proprio subiecto. Amplius sequetur semper corruptionem cuiuscunque accidentis comitem fieri corruptioni substantie, sicut corrupto risibili corrumpitur homo: patet consequentia, quia corrupto proprio, necesse est corrumpi illud cuius est proprium, aliter non conueniret ei semper: hec autem expectatur esse falsa, ut patet in accidentibus communibus et actibus secundis. Et opposito autem cum omne accidens sit diffinitibile, et in diffinitione cadat subiectum, de quo accidens per se predicatur, ut patet primo posteriorum, et secundo metaphysice oportet quod omne accidens habeat proprium et per se subiectum, per se namque supponit de omni semper et necessario.

Ad huius Dubitationis euidentiā sciendum est quod quod de virtute cum apud san. Th. in questione de virtute. text. q. 1. artic. 3. subiectum habeat triplicem habitudinem ad principium accidentis scilicet sustentantis ad sustentatum, potentie ad actum, et principij ad principiatum, sicut calor ignis non habet esse, nisi sustentetur in igne, et est forma accidentalis eius, et oritur ex ipso: secundum quod participat istas conditiones, potest dici accidens subiectum, et secundum quod ab istis habitudinibus recedit, potest negari accidentis subiectum. Unde propter defectum prime que principalior est: dicitur primo posteriorum, quod nullum accidens est subiective in alio accidente: quia videlicet nullum accidens potest sustentare aliud, sed sola substantia que est ens per se, alijs fulcimentum prebet essendi. Quia autem aliquod vnum accidens potest comparari ad aliud, ut potentia ad actum, et quandoque ut proximum principium ad principiatum: et ideo conceditur etiam vnum accidens esse subiectum alterius, quemadmodum superficies dicitur subiectum coloris: quia est in potentia respectu coloris

Text. 69. 1. c. 10. art. 1. 1. 2.

Text. 9. 1. c. 4. 7. 17.

Text. 35.

z dulcedo esse in calido z humido: q: causat ex calido z humi-
do. ¶ Potest ergo quadruplicem intellectum habere dubita-
tio mota. Primo potest intelligi: vt queratur an omne accidēs
habeat proprium subiectum vt sustentarium. secundo an ha-
beat proprium subiectum vt potentiam, tertio an habeat pro-
prium subiectum vt principium. quarto an habeat proprium
subiectum vt sustentarium potente z principium simul.

Si questio Sit secundum .j. sensum respondet negati-
ue: q̄ scilicet omne accidens habet pro-
prium subiectum in ratione sustentantis. vt pbant rōnes p̄-
mo inducte: multa enim sunt accidentia que nullum propriū
sustentans sibi vendicant. sed communiter multis insunt. vt
eorum separatō ostendit. separātur namq; a substantia sustē-
tante: ea naturaliter remanente: q̄d de proprijs accidentibus
dici non potest. Eadem quippe substantia ab eis sui mutatio-
ne contraria subsistat. vt dicitur in predicamentis. ¶ Si autē
iuxta secundum sensum dubitetur: responderet affirmatiue:
q̄ scilicet omne accidens habet propriū subiectum in ratione
proprie potentie: eo q̄ quilibet actus respicit propriam poten-
tiam: sicut enim actus respicit potentiam: sic talis actus talem
potentiam: ⁊ actus specificus potentia specificē: accidens autē
omne actus quidam est: igitur omne accidens habet propria
potentiam cuius est actus: propter quod tertio phys. iter. cō-
t. dicitur potentia ad infirmitatez est alia a potentia ad sanita-
te: eo q̄ sanitas est aliud ab infirmitatez: xij. metaphys. longo
processu probatur principia predicamentōū esse eadem. ppo-
tionabiliter: eo quilibet actui propria respondent potentia.

¶ Si autem tertio sensu inquiratur respondetur negative: quod scilicet non omne accidens habet aliquod subiectum proprium in ratione principij proprii: eo quod habere subiectum proprium in ratione principij includit fluxum illius accidentis a tali subiecto in genere cause efficientis: eo modo quo duorum effectuum ordinem inter se habentium prius est causa effectiva eius quod necessario per inductionem sequitur: siue illud subiectum sit receptiuum accidentis: ut quod siue res quod patet quod non omne accidens fluxit a suo receptiuo effectiue, sed multa sunt respectu quorum receptiuum pure passive se habet: ut patet cum species rei sensibilis recipit in medio: siue in sensu.

¶ Si autem quarto modo intelligatur questio patet quid dicendum sit: negative enim respondere oportet.

Sed aduertendū Est q̄ hec que dixim⁹ Intel-
ligi debent de accidentibus fm
fm seorsum acceptis actibus: z seorsum aptitudinibus: loque-
do nāq̄ de accidentibus, vt sanctus tho. in litera loquitur: sci-
licet non iudicādo q̄ualitates accidentium seorsum ab apti-
tudinibus: dicere q̄ omne accidēs fm suam radicalem apti-
tudinem habet aliquod subiectum propriū in ratione suste-
ntantis potentie z principi, licet non fm suam actualitatem: eo-
q̄ aptitudo ad tale accidens non est nisi a tali gradu substa-
ntiali fluat mediate vel immediate, z consequenter nisi in tal
gradu subiectiue sustentetur immediate vel mediate: verbi gra-
tia: lumen fm suam actualitatē z substantiam: licet sit ab ex-
trinseco: z sit accidens separabile: tamen fm suam inchoatio-
nem seu radicalem aptitudinem: puta diaphaneitatem est in-
separabile: fluit a certo gradu substantiali communi superio-
ribus z inferioribus. Et similiter sedere licet sit accidens: per
accidēs tñ fm suā aptitudinē est propriū: z nō natū cōueni-
re nisi certo enti: puta animali tali zc. fluit. n. aptitudo ad sedē-
dū ex suis principiis. Similiter z videre licet sit accidens sepa-
rabile: radicalis tamē aptitudo ad videndū separāt a tali ani-
mali non potest. ¶ Ex his patet quomodo ad vtrāq̄ partē rati-
ones adducte verum cōcludunt diuersimode. Nam loquen-
do de accidentib⁹ secundum suas essentias z actualitates: cō-
clusio rationū primo adductarū conceditur accipiendo subie-
ctū in ratiōe sustentantis z principi. ¶ In ratione autē pote-
tie falsa est cōclusio v̄ dictum est. Nec probatio contra hīc ap-
plicata sensum valet: eo quod cum dicitur qd̄ propriū conueni-
nit soli omni z semp: intelligitur de ipso proprio non secūdu
suam actualitatē, sed secūdu aptitudinē. ¶ Et similiter cō-
dicitur quod ad corruptionē proprii definit subiectū: intelligi-
tur si corumpitur secundum aptitudinē: non autem secundū
actum vniuersaliter loquēdo. Sed dicatur quod inseparabil-
tas z huiusmodi nō cōuenit accidētī, vt respicit subiectum in
ratiōe pprie potētie, sed vt sustentatū z principiū. Loquēd
autē de accidentibus secundū suas aptitudines: p̄z quomod
rationes peccant. Dico enim quod nullum accidens est sepa-
rabile secūdu aptitudinē radicalem saltem, sed cōeū sub-

fecto necessario: quod corrupto accidēte secundum talē aptitudinem potest subiectus corrupti. Hario autē in oppositū adducta concludit quod omne accidēs habet subiectum: de quo per se predicatur secundum se vel secundum suam aptitudinem. Cum enim eris ut actus: cuius est potentia (ut dicitur in somno 7 vigilia) idem subiectum erit quod cadit in diffinitionem accidentis secundum aptitudinem 7 secundum actum: sicut homo debet poni non solum in diffinitione risibilis sed risus. Stant ergo ista duo simul quod accidens secundū suā actualitatem non habeat propriū subiectum: cui enīuersaliter soli 7 semper insit: tamen habeat propriū subiectū per quod diffiniri debeat: quia ad hoc secundum sufficit quod finis vel secundum suam aptitudinem per se de illo subiecto predicetur. Ad primū vero sufficit accidēs secundum se tantum non predicari per se de subiecto.

¶ Sciendum est autem quod in accidentibus alio modo sumuntur genus, differentia et species quam in substantiis: quia enim in substantiis ex materia et forma substantialis fit per se unum: vnde quidam natura ex eorum coniunctione resultante, que proprie in predicamento substantie collocatur: ideo in substantiis nomina concreta que compositum significant proprie in genere esse dicuntur, sicut genera vel species, ut homo vel animal, non autem forma vel materia est in predicamento hoc modo nisi per reductionem: sicut principia in genere principiatorum esse dicuntur. Sed ex accidente et subiecto non fit unum per se, vnde non resultat ex eorum coniunctione aliqua natura, cui intentio generis vel speciei possit attribui: vnde nomina accidentium concretive dicta non ponuntur in predicamento: sicut species vel genera ut album vel musicum, nisi per reductionem, sed solum secundum quod abstracta significantur, ut albedo et musica.

In hac tertia parte capituli huius determinatur quomodo accidentia se habeant ad intentiones logicas: primum, quomodo se habeat ad esse in predicamento: deinde vnde sumant in eis genera et differentia. Quo ad primum ponit duas conclusiones. scilicet. Accidentia in concreto non sunt proprie in predicamento. Et accidentia in abstracto proprie sunt in predicamento.

Ad quarum Evidentiā sciendū est: quod accidentia habent vñū modum essendi scilicet esse in alio. non enim sunt nisi insit alicui. habet autē duos modos intelligēdi: eo qđ intellectus est natus ea que sunt a duna-
tia in re viderē. Intelliguntur enim quādoq; cōintelligēdo sibi subiecti cui insunt: intelliguntur per modū accidentis: eo qđ accidēs eē est in alio esse. Quādoq; vero intelliguntur solitarie non cōintelligēdo scilicet eis subiectū cui secundum rem insunt: tunc intelliguntur per modū substantię: eo qđ esse per se. i. solitarie soli substantię cōuenit. Accidentia enim semper comite egerūt. Sed autem modus significandi non fundet sup-
mō essendi sed intelligēdi. sicut habet duos modos intelligēdi sic habet duos modos significandi. Vñ significant quādoq; cōsignificando subiectum: tunc significantur per modū accidentis: et vocant significata in cōcreto: vt album: nigri-
tudo. Quādoq; vero significant ipsa sola absq; scilicet subiecti cōsignificatione: tunc significantur per modū substantię: et vocantur significata in abstracto: vt albedo et nigredo. Abstracti essentia et concretum in accidentibus: licet differant in mō significandū id est penes configurare subiectū et non cōfigurare illud cōueniunt tamē in significatione ipsius forme accidentis. Album enim purā qualitatem significat (sicut in predicamētis dicitur) sicut et albedo: sed album significat albedinē in subiecto. albedo autē significat albedinē absq; illo. Quia igit accidentia in cōcreto totum coniunctum important: puta sicut albi albedinem in subiecto: cōiunctū autem hoc non est vñum per se: s; vñum et ens per accidens. id autē quod in predicamento reponitur debet importare vñū et ens per se cum predicamēta diuidantur per se. quinto met. tex. cō. xiiij. ideo accidentia in cōcreto non pprie reponunt in predicamento. Et hec est ratio quā in littera prima cōclusio probatur: que sic formari potest. Nullū nomen importās ens et vñū p accidentia: est proprie in predicamento: concretum accidentale importat vñū et ens per acci-

De ente et essentia Caput VII.

ergo nomen concretum accidentale nō ponitur in predicamento proprie & per se. Ad declarationē minus ponitur differentia inter concretum accidentale & substantiale in hoc quod concretum substantiale importat compositum ex materia & forma & tale est vnum per se: ideo reponitur in predicamento, vt genus vel species: accidentale vero importat ex subiecto compositum & accidentale, quod est vnum per accidens: ex accidente enim & subiecto non fit nisi vnum per accidens, vt dicitur .7. meta. Ideo non debet poni in predicamento nisi reductiue, eo modo quo res impura ad sue puritatem nature reducitur. ¶ Et si remanet secunda conclusio vera, qd accidentia scz in abstrac-
to in predicamēto speciei & generis predicationē suscipiunt taliter omnia & medicamenta accidentia sunt excludenda.

Cum autem Audis abstractum solam formam im-
tare, non ideo hoc dicere putes, qd a
structum subiectum forme a se omniuo excludat, hoc enim fa-
sum est: sed ideo quia abstractum ex modo suo significandi
solo differt a concreto nō includit subiectum principaliter, si-
secundario ⁊ ex consequenti. ¶ Quod ex conuenientia ⁊ diffi-
rentia inter ea ex modo significandi persuaderi potest. Con-
nunt enim in hoc, qd tam abstractum quam concretum ex m-
do significandi importat duo, scs quod ⁊ quo, seu subiectum
formam. Idem enim importat definitio ⁊ definitum, licet al-
modo. Definitio autem vtriusq; importat vtriusq; dictum,
exemplariter patet: similiter enim dicimus curuatum na-
⁊ sinum nasum curuum. Quod autem hoc sit ex modo signi-
candi, ex eo clarum est, qd tam abstractum quam concretum
tam formam significat, vt in predicamentis testatur Aristo-
les. Differunt autem abstractum ⁊ concretum ex varietate
di significandi in hoc qd concretum importat ex modo significandi
di principaliter subiectum, ⁊ secundario formam. Abstractum
vero principaliter importat formam, ⁊ ex consequenti subiectum

Conque-
ntia in
ter pre-
ti & ab-
stractus
in predi-
camento
subie.
Abstra-
cti et
abstra-
cti acci-
denti.

vero principaliter imponit nomina, & ex
Aduertendum namq; est, qd contrario ordine se habent si-
lectum & forma, ad significationem nominis cōcreti & eius
dum significandi. Importat enim concretum ratione signifi-
cationis primo formam, & subiectum non nisi ex consequenti
pula. Quo ad modum vero significandi primo subiectum, &
consequenti formam importat. Cuius signum est qd in diffi-
tione concretæ expimitur primo subiectum tanquam genus
prima pars est diffinitæ: & forma secundo loco ponitur quasi
ferentia. Dicimus namq; qd simum est nasus curuus. Abstra-
ctum vero & ex significatione & ex modo significandi primo
mam importat, secundario autem & ex consequenti subiectu
In cuius signum in eius diffinitione forma ipsa primo ex-
mitur vt genus: subiectum autem secundario loco differen-
tæ patet cum dicitur, simitas est curuitas nasi. Vtut aut
hoc differētia ex eo qd concretū importat habitudinē inter for-
lectum & formā: p̄iur incipit a subiecto & terminat ad formā
Abstractū vero importat habitudinē inter formā & subiectū
p̄iur incipit a forma, & terminatur ad subiectū, vt in exem-
plis apparet. Ex hoc em̄ qd habitudo importata per concō-
importat ex modo significandi, vt incipiens a subiecto: sequi-
q; primo importet subiectum a quo incipit, & similiter ex hoc
habitudo importata per abstractū importatur ex modo signifi-
candi, vt incipiens a forma: p̄is est vt primo importet formā
qua incipit. Causa em̄ huius diuersitatis est, qd cōcreta ad
posita significanda sunt inuenta. Cōpositio autem a subie-
ctū. Abstracta vero inuenta sunt ad significandas for-
apud nos inuentas simplices quidē: sed a quib; denominantur
ad subiecta deriuat, vñ & cōcreta cōpositū qd sonāt, abstr-
vero forma, vt cadētes sūt ad subiecta. Nō igit p̄pterea
est qd abstractū solā formā importet: qd nullo mō copulat
ctum, s; qd ex modo significandi cōpositū nō sonat, nec prin-
liter importat ip̄m subiectū quemamodū concretū, sed ex
secō tantum terminum habitū dñis forme significare.

Aduerte Ibi qd de abstracto z concreto quomodo
in predicamento aliter metaphysicus: z
logicus indicabit. Cum enim apud metaphysicum qui res
suas essentias considerat z non fm modos intelligendi v
gnificat abstractū z concretum nō differant, eo qd eadē
abstracte z concrete sit significata, dicit ipse sicut abstrac
ta z concretū in genere esse: res enim per suā essentia ingi
tur vel egreditur genus metaphysicaliter sumptū. Id est re
neris: z nō per modū significandi: vñ non dicit metaphy
sicum ens per accēs: sed hoc album vt patet. 3. meta. per c.
16. Logicus autē qui non res fm

naturas, sed fm intentiones adiunctas primis intellectis ac significatis considerat: dicit abstractum esse in genere, concretum vero non: qz res noie abstracto: significata pot denominari speciebus, vt albedo, 2 genus vt color: concretum vero non propter alietate modi significandi, vt dictum est. ¶ Causa autē quare alietas modi significandi hanc veritatem logico prebeat: est qz modus significandi preuenit secundas intentiones 2 fundat in eis quodāmodo ipsas, licet enim tam modus significandi: qz secundum intentionem conueniant in hoc qz sequantur rem: non fm se, sed vt intellectam prius tamē rem vt intellectam sequitur modus significandi qz secunda intentio, eo qz modus significandi nihil aliud est qz signum modi intelligendi, sicut vox significans est signum rei intellectu, vnde sicut vox significatiua prius sequitur rem intellectam qz secunda intentio ita eius modus significandi modum intelligendi vt roris ordo pertinentiū ad nomina prime intentionis precedat ordinem eorum que pertinet ad nomina secunde intentionis. Quia igitur secunde intentiones res vt intellectas et significatas denominant et non absolute: ideo stat eandem rem diuersimode intellectam 2 significatam denominari specie 2 non specie: 2 consequenter esse vt recte in predicamento 2 non esse directe in eo, sicut eadem natura humana significata nomine hominis, species est: significata vero nomine humanitatis species non est, sed speciei principum: vnde in proposito apud logicum res illa que albedinis nomine intelligitur diuersimode significata in predicamento esse affirmatur 2 negatur. Si enim in abstracto significatur cū sic speciei denominationē habeat in predicamento reponitur. Si autē in concreto significatur cū sic speciei vel generis denominationē non habeat: qz rem extraneā ex modo significandi includit in predicamento directe esse negatur. Et quia intentio san. Tho. est declarare quomodo accidentia se habeant ad intentiones logicas, 2 nō ad cuius generis rem pertineant, ideo concretum accidentale a predicamento separat.

Cum his omnibus a ueritas q̄ aliquid facit rem re-
poni in predicamento dupliciter. Uno modo
ut ratio reponendi ipsum in predicamento, alio modo ut cōdi-
tio sine qua non. Ratio reponendi rem in genere siue specie ran-
apud logicum q̄ apud metaphysicum est essentia illius rei, res
enim per suam essentiam ad genus ⁊ speciem definitur: con-
ditio autem sine qua non est modus ipse significandi. Et in pre-
dicamento quidem substantie cōditio sine qua res nō suscipit
generis vel speciei zc. deihominationē, est modus significandi
in concreto. In predicamentis autē accidentis cōditio sine qua
non est modus significandi in abstracto, propterea cū dictū est
concretū accidentale nō directe reponi in predicamento apud
logicum, intelligi hoc propter defectū conditionis sine qua nō
z non propter defectum rationis reponendi. Et similiter cum
dicitur q̄ humanitas ⁊ vniuersaliter abstractū substantiale nō
est in genere substantie, intelligi propter defectum cōditionis
sine qua non ⁊ non rationis reponendi.

Et q^d accidentia non componuntur ex materia et forma: Ideo non potest in eis sumi genus a materia et differentia a forma sicut in substantijs compositis: sed oportet vt primum genus sumatur ex ipso modo essendi secundum quod ens diuersimode secundum prius et posterius de decem generibus predicatur, sicut dicitur quantitas ex eo q^d est mensura substantie, et qualitas sim q^d est dispositio substantie, et sic de alijs sim philosophum in vndecimo metaphysice.

¶ Hic declaratur vnde in accidentibus sumantur genus et differentia propositionibus tribus. ¶ Prima est, genus et differentia non sumuntur in eis ex materia et forma. ¶ Secunda est, primum genus sumitur ex proprio modo essendi, quod predicamentum ipsum pars entis constituitur. ¶ Tertia est, differentie sumuntur in accidentibus ex diuersitate propiorum principiorum. ¶ Prima patet sic, in compositum ex materia et forma non potest habere genus sumptum a materia, et differentia a forma, sed accidentia sunt in composita ex materia et forma: igitur non potest in eis sumi genus a materia, et differentia a forma, sicut fit in substantijs compositis: quod qualiter intelligendum sit, supra dictum est. ¶ Secunda patet sic, primum genus oportet explicare essentia sui propriam potentiam, que est in ea: sicut vltima differentia debet explicare essentia secundum vltimum actum: sed essentia accidentis secundum modum illum quo

c. 6. p. 1.

Opusc. Laier. EE ij

pars entis constituitur, habet propriam potentiam: ergo ex illo modo sumendum est genus primum.

Intelligendum Est hic primo ens dividi per quosdam modos in predicamenta: sicut quodammodo genus in species per differentias: ita quod sicut species per id quo generis partes efficiuntur in esse specifici, constituantur: ita predicamenta per id quo partes entis sunt in esse generalissimo constituantur: et ideo modi proprii quibus ens ad quodlibet predicamentum descendit sunt illi: penes quos prima genera constituta sunt. Sunt autem isti modi per substantivum, mensurativum, dispositivum, relativum, actuum et cetera. Et dicitur quinto meta. text. com. 14.

Notandum Est secundo quod cum genus sumatur a re secundum id quo habet rationem determinabilem: primum genus sumendum est a re secundum id quo habet rationem determinabilem: primo autem habet rationem determinabilem res secundum gradum concepta. Primum autem gradus rei est quem res ex modo illo sortitur quo proprium sibi locum inter partes entis vendicat: et ideo primum genus sumptum ab illo modo entis importat rem: ut primum determinabilem: et propterea ista se consequitur sumi a re secundum propriam potentiam eius, id est secundum id quo primo habet rationem determinabilem: et sumi a re secundum modum illum quo entis pars sit. Et sic patet assumpta ratio.

Differentie vero in eis sumuntur ex diversitate principiorum ex quibus causantur: et quia proprie passiones ex propriis principijs subiecti causantur, ideo subiectum, ponitur in diffinitione eorum loco differentie si in abstracto diffiniatur secundum quod sunt proprie in genere: sicut dicitur quod similitudo est nasi curvitas. sed econverso esset si eorum diffinitio sumeretur secundum quod concretive diffiniuntur: si enim subiectum in eorum diffinitione poneretur sicut genus, quia tunc diffiniuntur per modum substantiarum compositarum in quibus ratio generis sumitur a materia sicut dicimus quod simum est nasus curvus. similiter etiam est si unum accidens alterius accidentis principium sit, sicut principium relationis est actio et passio et quantitas et ideo secundum hoc dividit philosophus relationem in quinto metaphysice.

Hic ponitur tertia propositio scilicet quod differentie sumuntur in accidentibus ex diversitate principiorum principiorum et declaratur a posteriori. Signum enim quod differentie sumantur ex diversitate principiorum principiorum est quod in diffinitione accidentium in abstracto que proprie habent genus et differentias subiectum ponitur loco differentie: hoc enim non esset nisi accidentia differrent penes sua propria principia: propterea enim proprie passiones differunt inter se: quia principia subiecti, ex quibus causantur, inter se differunt. Et quia posset aliquis signum hoc infirmari dicens quod subiectum proprium quodque ponitur in diffinitione proprii accidentis loco generis et non differentie: ideo ad hanc objectionem excludendam subditur (licet econverso esset et cetera) et vult dicere quod licet ita sit quod quandoque ponatur subiectum in diffinitione proprii accidentis loco generis et non differentie: quia tamen hoc non fit nisi cum accidens in concreto diffinitur: quod ut sic non est in genere: ideo hoc non obstat nostre sententie: quia accidentis differentiam secundum quod in predicamento est: unde sumenda sit declaravimus. Causa enim quare in diffinitione accidentis in concreto subiectum ponitur loco generis: non est ipsa natura accidentis: ita quod subiectus eius essentia pro genere sibi vendicat, sed est modus eius significandi: quia enim concretum ex modo significandi importat totum coniunctum. scilicet accidens et subiectum: ideo per modum veri diffinitur compositarum in quibus genus sumitur a materia et differentia a forma: et propterea subiectum cum se habeat, ut materia loco generis ponitur: et natura accidentis cum se habeat ut forma loco differentie ponitur: et dicitur simum est nasus curvus: non sic autem est cum diffinitur accidens in abstracto: tunc enim ponitur genus in quo essentia ipsius accidentis determinat sibi ut genus: et ponitur loco differentie id a quo accidens secundum naturam suam specificam differentiam trahit scilicet subiectum proprium: et dicitur simitas est curvitas nasi. Manifestum quoque sit hoc. scilicet quod differentie accidentium su-

muntur ex diversitate principiorum principiorum: non solum quod accidens immediate causatur a substantia. sed etiam quando unum accidens est alterius principium proprium: tunc enim differentias sortuntur accidentia causata penes diversitates accidentium causantium, ut patet de relationibus quarum differentia attenditur penes sua fundamenta seu causas: puta actionem passionem et quantitatem, ut patet ex divisione relationum facta ab Aristotele. quinto meta. text. com. 14. Et per hoc excluditur obiectio alia que posset fieri de secunda et tertia passione eiusdem subiecti. Posset enim aliquis obijcere quomodo alia est differentia secunde passionis a differentia prime: si ex principijs ex quibus fluit passio: differentia sumitur: quandoquidem eadem sunt principia a quibus fluunt prima et secunda. Excluditur enim est hoc obiectio per hoc quod dictum est: quod quando unum accidens est principium alterius: differentia posterioris accidentis non ex diversitate remotorum principiorum, sed propriorum attenditur: et ideo cum prima passio sit principium secunde non sunt eadem propria et immediata principia prime et secunde.

Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta: ideo quandoque sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus, sicut congregativum et disgregativum visus dicuntur differentie coloris, que causantur ex abundantia et paucitate lucis: ex qua diverse species coloris causantur. Sic ergo patet quomodo essentia est in substantijs et accidentibus: et quomodo in substantijs compositis et simplicibus: et quomodo intentiones logice universales in eis inveniuntur, excepto primo principio quod est infinite simplicitatis, cui non convenit ratio generis vel speciei, et per consequens nec diffinitio propter suam simplicitatem: in quo fit finis et consummatio huius sermonis.

Quia posset tertio aliquis dubitare de hoc quod dictum est: scilicet quod differentie accidentium sumuntur ex eorum propriis principijs: ex hoc quod quandoque sumimus eorum differentias ab effectibus: sicut albedinis et nigredinis differentias dicimus congregare et disgregare visum: ideo ad hanc dubitationem tollendam dicitur quod hoc contingit non ex natura ipsorum accidentium, sed ex nobis quibus propria principia accidentium occulta cum sint: opus est ex effectibus notioribus differentias sumere: que differentias veras quodammodo nobis insinuant: sicut in exemplo proposito liquet: albedo enim et nigredo differunt a priori ex abundantia et paucitate lucis: lux enim in opaco corpore existens aliquantulum umbra ta albedinem constituit: valde autem offuscata nigredinem. a posteriori autem differunt congregatione et disgregatione visus: ex hoc enim contingit disgregare: quia ibi est satis de luce et non econverso: et quia abundantia et paucitas lucis non ita nobis manifeste sunt: sicut congregare et disgregare ideo loco propriarum differentiarum: congregativum et disgregativum ponimus dicentes: albedo est color: disgregativus visus: nigredo vero congregativus.

Hic advertas Quod non dixit subiectum esse differentiam accidentis, sed ponit loco differentie: habent enim proprium genus: et propriam differentiam sui generis: que tamen absque obiecto non possunt explicari complete: et ideo omnino oportet subiectum in diffinitione accidentis cadere: ut dictum est. Ultimo epilogus fit eorum que dicta sunt: in quorum explicatione meam opinionem ita prolata esse volo, ut ibi veritati consentanea inuenta non fuerit: ingenio et etati ventis detur (adolecentiam enim adhuc ago.) Abi autem veritatis tramitem secuta videbitur: gratiarum debite actiones duo Thome habeantur: a quo, quicquid veri est, didici.

Commentariorum Thome de viis caletant cardinalis sancti xisti in librum divi thome aquinatis de ente et essentia: et in universum omnium opusculorum eius.

Ad fratrem Jacobum Creton Scotum lectorem Theologie.

Petitionibus Tuis fili charissimi me desse nolens, ad proposita duo dubia respondere curavi. Proponis primo dissonantiam dictorum nostrorum inter se: dum in cometarijs prime partis arti. 1. q. 12. diximus creaturam rationalem ut ordinatam ad felicitatem et non absolute, naturaliter appetere visionem dei in se: in articulo autem primo. q. 82. respondendo quarto argumento scoti diximus quod ad naturam taliter volendi sine ultimo in particulari, non sufficit indubitas: quoniam hec est in quolibet fidelis exigitur evidentia, que solum convenit beatis. Proponis secundo ambiguitatem circa quandam glossam nostram in eisdem cometarijs. q. 47. ar. 3. ad tertium: ubi dicente textu non est possibile esse aliam terram quam istam, glossavimus ly possibile sumi pro possibili sumpto ex potentia indita rebus creatis: secundum quam diximus impossibile esse mortui resurgere: non pro possibili secundum potentiam actuam dei neque pro possibili logico, videtur enim tibi quod de possibili logico sit sermo, propter materiam subiectam de qua ibi disputatur et hoc propter tria. Primo quod propositio illa precedens (mundus constat ex tota sua materia) sumpta ex philosopho aut intelligitur de totalitate individuali, et hoc non quodlibet individuum perfectum isto modo constat ex tota sua materia. Aut de totalitate specifica: et sic oportet intelligi de impossibili absolute: quum implicet contradictionem habere totam materiam speciei et non habere aliquam partem que esset extra illud. Secundo quod idem dicitur iudicium de terra et de alijs partibus mundi: sed esse duos soles implicat contradictionem: ergo sermo est de impossibili absolute. Manifestatur autem implicatio contradictionis: quia positis duobus solibus si materia unus appeteret formam alterius neuter haberet suam materiam: quia sol constat ex materia satiata sua forma, si autem materia unus non appeteret formam alterius, sic differrent non solum specie sed genere.

Tertio quod secundum istam glossam quum dicitur non est possibile esse aliam terram, sensus esset non est potentia actuam in rebus creatis que possit producere aliam terram, hic autem sensus longe est a proposito. et quis inquam de hoc dubitavit? Dubitantes respondemus quod ly materialiter non secundum eandem significationem in utroque loco sumitur. Nam in questione. 12. naturalis attenditur penes naturam tanquam principium, ita quod naturalis appetit appellatur quod provenit a principio indito secundum superadditum divine gratie ordinem. Ut enim locutio naturalis est homini a principijs naturalibus, ita appeteret celestis patrie felicitatem naturale est homini ex principijs gratie: quia ex illis tantum est provenire. In qua autem. 82. naturale attenditur penes modum ut distinguitur contra liberum: ideoque ibi dicitur quod naturaliter. id est libere vel le deum in particulari et cetera. solis beatis convenit, unde nulla relinquitur inter dicta dissonantia.

Ad primum Autem dubitationem responderetur clarescere ex textu quod possibile sumitur secundum potentiam in rebus existentem, dum probatur in textu ex naturali motu terre ad centrum hoc. hec enim probatio manifestat de physica potentia sermonem esse. Nam certum est apud theologos omnes posse a deo creari aliam terram extra istum mundum, et conservari ibi in eternum. Ad primam igitur objectionem dicitur propositionem illam (mundus constat ex tota sua materia) intelligi de omni totalitate materie possibili tam potentia physica: quam hoc sufficit ad probandum in philosophia naturali quod constat ex tota sua materia simpliciter: hoc est sine additione aliqua. Et sic stant ista duo simul: quod mundus constat ex tota sua materia, et quod deus potest per omnipotentiam suam similem materiam extra mundum creare: quoniam primum intelligitur de tota sua materia possibili physice. Nec implicat contradictionem habere totam possibilem physice, et non habere aliquam partem que per omnipotentiam divinam fieret extra.

Ad secundam autem dicitur quod nulla apparet contradictio ponendo plures soles eiusdem speciei specialissime ex divina omnipotentia, et existens pluribus solibus, neutrius materia appeteret alterius formam: quia utriusque materia contenta esset sua forma: sicut modo materia existens in una parte cele-

stis corporis homogenei non appetit esse in alia parte et sicut in moribus pars sphere ignee contigua accidentali parti orbis lune non appetit esse in orientali parte eiusdem orbis: et omnium una communis est ratio: quod in his que sunt eiusdem rationis una est etiam ratio appetitive quietis, ac per hoc quodlibet contentum est illa portione quam habet, et merito quoniam privatio que machinatur ad malum, non est in certa materia propter formam eiusdem speciei. Nunquam enim fortes corrumpuntur si materia eius non appeteret nisi formam humanam: quam illam tam habet, et sic de alijs. Ad tertiam dicitur quod aliud aliqua esse idem, aliud esse aliqua consequenter se habere. Unde licet ad sensum expositum consequatur illa alia propositio, nulla est potentia actuam in rebus creatis que possit facere aliam terram, non tamen est idem quod sensus expositus, quoniam iuxta sensum expositum sermo est de potentia naturali non de descendenda ad actuam aut passivam: et secundum huiusmodi potentiam affertur ratio de motu naturali et non de potentia vel impotentia generativa terre.

Hec sunt que velut a somno scientiarum speculativarum excitato occurrunt respondenda. Reliquum est ut attendas tibi et lectioni, et oras pro me: bene vale. Rome. 23. Novembris. 1522.

Trum Homo homini superiori teneat obedi- re in his in quibus oportet se exponere periculo mortis: et videtur quod non. Primo ratio ne, quia homo homini non est subditus quo ad naturam: ac per hoc non tenetur vitam perdere ad mandatum alterius. Et confirmatur autoritate: quia sanc. Th. in secunda secunda. q. 105. ar. 5. in corpore dicit: Tenetur homo homini obedire in his que exterius per corpus sunt agenda, in quibus tamen secundum ea que ad naturam corporis pertinent homo homini obedire non tenetur sed solum deo, quia omnes homines natura sunt pares: puta in his que pertinent ad corporis sustentationem et proles generationem. Hec ille.

Secundo quia non tenetur homo secundum charitatis ordinem ponere vitam corporalem pro quocunque exteriori bono, aut pro vita corporali alterius quam plus teneatur diligere corporalem vitam suam quam proximi et contra aut supra charitatis ordinem non tenetur homo homini obedire. Tertio, quia humana iura de actionibus humanis intelliguntur salva consistencia imo incolumitate subiecti: ut patet de precepto ieiuniorum, de divinis officiis persolvendis, de observatione festorum: non enim tenetur homo ad ieiunia, ad divinum officium, aut ad observationem festorum, si non potest hec sine non solum vite, sed sanitatis periculo servare. Eximit ergo periculum vite ab obedientia humana. Quarto: quia timor cadens in constantem virum (qualis est timor mortis) excusat ab omni iuris ac iudicii humani executione: ergo idem quod prius.

Ad evidentiam Huius questionis sciendum est, quod non distinguere inter per se et per accidens occasio est minus bene sentiendi: contingit enim etiam sapientes inquit Aristotelem. falli in his que sunt per accidens. Aliud est igitur subdi hominem homini in his que sunt nature per se loquendo et aliud per accidens. Subiecti namque per se, est directe et formaliter subiecti: ita quod possint illa directe et formaliter precipi. Subdi vero per accidens, est per concomitantiam aut sequelam ad illud in quo per se subditur subiecti. Exemplo homo homini non subditur per se secundum interiores motus animi: et ideo non potest superior precipere directe et formaliter interiores actus animi: soli enim deo hoc est proprium. Subditur tamen per accidens in quantum interiores animi motus sunt exteriorum actionum rationes: sic enim concomitantur exteriores actiones: in quibus homini homo per se subditur. Et ideo superiores aliter iudicant hominem ex malitia, aliter ex passione, aliter ex ignorantia operantem. In proposito autem verissimum est hominem non subdi homini in his que ad naturam spectant: sed hoc intelligitur per se et formaliter, et ideo nullus potest alteri precipere ut se occidat, ut non comedat, ut non generet. Sed per accidens in his etiam homo homini subditur, pro quanto hec concomitantur se habent ad actiones in quibus homo homini per se subditur: ut patet in laicis subditis, qui tenentur mandante principe preliari et exponere se mortis periculo: ut experientia testatur: quia potest princeps precipere ut tueantur armis republicam, ut videscantur armis eandem, et huic annexum est periculum mortis: ideo ex tali annexione subduntur etiam quo ad vitam. Ratio autem huiusmodi debite obediencie est, quia de humanorum actuum subiectione iudicandum est secundum ea que insunt per

se, et non fin ea que sunt per accidens: sicut vniuersaliter de ceteris conditionibus humanarum actionum consideratio et iudicium si non fiat per se, non recte iudicatur nisi diuinando: opz ergo inspicere ad naturam operis humani, an sit per se de genere subditorum superiorum hominum, an sit de genere exemptorum a subiectione humana, vt fecit diuus thomas in loco allegato, duo operum genera per se eximēs a subiectione humana opera scz interiora animi et opera nature sustentā de et propagāde. Et aduerte qd etiā non per se subiecte operationes alteri homini, possunt per accis fieri subiecte alteri homini, vt declarauim⁹. Quum igitur constet exteriores actus virtutū necessarios ad comune bonum politicū vel domesticū subiectos esse homini superiori (quonia et leges humane huiusmodi actus precipiunt, et superiores ad hos cogūt subditos) nō sunt a suo subiectis ordine eximēdi ppter accidentia annexa: vt testatur precepta de actibus fortitudinis. Si enī leges et precepta principum de actibus fortitudinis exceptionē admittunt qñ est fortitudinis actibus annexum vite periculū, vanus est oīs principatus ad precipiendū que sunt fortis: vnde nil aliud est dicere qd lex aut princeps aut superior nō pōt precipere actus quibus annexū est vite periculū qd exterminare precepta fortitudinis a potestate humana: quū fortitudo circa mortis pericula sit: qd absurdum imo ridiculū est, sicut iudiciū in his que sunt per se. Simile quoqz facile apparet in actib⁹ religionis: precipit ecclesia sacra lex missam celebrare non nisi cū sacris vestibus, cum altari, cum calice si fiat exceptio de mortis periculo, sacerdos cōmīnata sibi morte celebrabit licite in diploide habēs tantummodo panem et vinū: quis fatuus diceret hec? Similiter ep̄s cōferet ordines sacros in diploide sine vilius cerimonis sola forma sub stantiali seruata ob cōmīnatā sibi mortē, qd est sacrilegium. Ex quibus quilibet sapiēs potest percipere falsum esse fundamentū qd humana lex et superior homo nō pōt precipere actus virtutū vsqz ad mortis periculum inclusiue, et qd subditi non te neantur obedire. Stetur ergo vt dictum est in his que sunt per se, censendo qd tam lex qd superior homo potest precipere oēs exteriores virtutū actus necessarios ad comune bonum illud cuius curam habet, ad quod subditos habet: et subditi tenentur obedire, nō obstante quocunqz vite periculo annexo. Unde qd prelatus potest precipere subditis religionis ea que sunt ad mutua obsequia, inter que non infimum tenet locum cura infirmorum, ideo tenetur subditus obedire ad seruendum egros etiam infectis epidimie morbo: quoniam hoc periculum vite concomitanter se habet ad opus quod per se precipitur scz seruutium infirmorum. Nec minus tenetur religiosus in his et similibus obedire quam secularis suo principi ad preliandum, vbi est maximum mortis periculum concomitans. Et quoniam hoc clarum est, non me extendo amplius, sed ex his constat satisfactum esse pime rationi in oppositum allate, et auctoritati san. Tho. verificatur siquidem formaliter et per se, secus autem est quum concomitanter concurrat id quod est nature seu vite ad illud quod per se precipi potest.

Ad secundā vero rationem de charitatis ordine, respondetur qd charitatis ordo habet vt pro actu virtutis cuiuslibet exponat vt tam suā corporale, et miles pro actu virtutis, iuste defensiois aut iuste vitionis, exponit vitam suā periculo: et seruicis infectis: pro actu virtutis, i. religiosi obsequij, exponit se periculo mortis et nō p bonis externis aut corporali salute alteri. Non stat autem hos et similes virtutū actus debitos posse precipi: nec cōtra nec supra charitatis ordinē sed fin charitatis ordinē quantum bonū anime prestat corporali vita. Ad tertiam dicitur qd actus virtuosus precepti a iure positivo relati ad vite periculum nō sunt vniuersales. Quidā enim sunt quorū rectitudo destruit ex vite periculo annexo, vt sunt actus abstinentie, qui si cū discrimine vite fiant non sunt virtuosus: qm recta abstinentie ratio medium sic exigit vt non subtrahatur necessarium ad vitā: et de his verificatur qd leges humane intelliguntur salua cōsistentia subiecti. Quidā vero sunt quorū rectitudo constituitur ex periculo vite: vt actus fortitudinis: qui si discriminē vite effugerent, in vitii incidere. Et si est de reliquis actibus virtutū necessariis ad comune bonū, vt sunt obsequia, officia, ministeria necessaria ad comune bonū: in quibus est nonnulla fortitudo in sustinendo pericula vite superuenientia: sustinetur enī tantum eorum rectitudo ex periculo vite, vt si hmoi periculum effugerent, in vitii incidere timiditatis et in hmoi nō subintelligitur salua cōsistentia subiecti. Quidā verosunt medij respectus periculū vite omnino accidentaliter, vt sunt multi religionis actus, puta audire missam, seruare festa, et hmoi. Et horum duplex est differentia. Nam quidā sunt qui ex supra dicto vite periculo et licite omittuntur, et supererogatorie sunt, vt sunt actus predicanandi et corrigendi, qui quandoqz (puta nō cogente diuini iuris necessitate) possunt ppter vite periculum omitti licite: qd est licitum quandoqz fugere: possunt et tunc nihilominus supererogare volentes predicare et reprehendere: vt Ioan. baptista arguit herodem, sciebat enim herodes crimen suum, ita qd non necessitatis, sed supererogationis erat Ioannis reprehensio. Quidā vero sunt qui si fiant ppter timorē mortis, illicite omnino sunt: vt celebrare missam absqz sacris vestibus, calice, et altari: celebrare scienter coram excommunicatis nominatim, et reliqua similia que si fiant ppter timorē mortis, sunt illicita: quia non excusantur a toto, sed a tanto. Et horum omnium vna communis est ratio: quia legis et principis est precipere actus virtutū necessarios ad comune bonum: vt autem declaratum est, a virtute recederetur si mortis periculū in predictis exciperetur. Ad quartā dicitur qd timor cadens in constantem virum excusat iuxta supra dictam distinctionem quandoqz a toto: vt in his in quibus ommissio vel commissio ob mortis periculum a rectitudine non recedit. Et hoc gratia materie humanitatis pietate suffulte plerūqz forte a iuristis exten ditur. Quandoqz autē excusat non a toto, sed a tanto corā deo, quamuis corā humano iudice excuset a toto: vt in predictis patet, et tunc moriendū est potius viro forti, qd incurere obliquitatem etiam venialem. Rome die. 27. Decembris. 1522.

Index quarti tomi.

De vi cultus diuini: oratio prima. De causa mali et abundantia mali in specie humana: oratio. iij. De immortalitate animarum: oratio. iij. De modo quo anime patiuntur ab igne corporeo: oratio. vj. De ecclesia et synodorum differentia: oratio. vj. De infinitate dei. Questio. i. De potentia neutra. Questio. ij. De potentia receptiua actuum supernaturalium. Questio. iij. De subiecto Philosophie naturalis. Questio. iij. Tractatus de analogia nominum Index. Quotuplex sit analogia cū declaratione primi modi. Cap. i. Analogia attributionis quid, quot modis fiat, et que eius conditiones. Cap. ij. Analogia proportionalitatis quid et quotuplex sit et. Cap. iij. Quid analogū nomen ab analogatis distinguatur. Cap. iij. Qualis sit abstractio analogi ab analogatis. Cap. v. Qualis sit predicatio analogi de suis analogatis. Cap. vj. Qualis sit analogatum fm analogi nomen diffinitio. Cap. viij. Qualis sit in analogia comparatio. Cap. viij. Qualis sit analogi diuisio et resolutio. Cap. ix. Quomodo de analogo sit scientia. Cap. x. De cautelis necessariis circa analogorum nominum intellectum et vsum. Cap. xi. Index quoniam in libello de ente et essentia tractatur. Atrum ens sit primo cognitum ordine originis ab intellectu nostro. Char. cxvj. col. iij. Atrum ens et essentia significant immediate ipsa predicamenta seu naturas eorum an mediate. Char. iij. col. 3. Atrum primo cognitum. iij. 3. Atrum ens per pilus dicatur de substantia posterius de accidente dicatur, an vniuerso de vtroqz. iij. 3. Atrum materia sit pars quidditatis naturalis. iij. 3. Atrum materia sit principium indiuiduationis. iij. 1. Atrum nature p se sumpte insint tñ predicata quidditativa. iij. 5. 4. Atrum nature p se sumpte cōueniāt predicata negatiua. iij. 6. 1. Atrum natura absolute sumpta habeat vnitatem et pluralitatem.

Finis.

Regestum.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T V X Y Z. Omnes sunt Quaterni pter A A, qui est quaternus: et L L, ternus.

tatem. 126. 3. Atrum aliqua vnitatis communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existat in rerum natura. 126. 4. Atrum inter vnitatem formalem et numerale fortis sit alietas realis. 126. 4. Atrum natura absolute sit illa qd predicat de indiuiduis. 127. 4. Atrum vniuersalia in actu sint extra animam. 129. 1. Atrum materia possit esse sine forma. 131. 3. Atrum in substantijs separatis idē sit quidditas et id cuius est quidditas. 132. 3. Atrum quilibet species substantiarum separatarū vñ secundum habeat indiuiduum. 132. 4. Atrum intelligentie effectiue sint producte a deo. 134. 2. Atrum ee actualis existētie et essentia distinguant realiter. 135. 1. Atrum intelligentie sint composite ex actu et potentia. 136. 1. Atrum multitudo intelligentiarum intelligatur a nobis per notam materiam intellectus possibilis. 136. 3. Atrum anime et corporis sit vnum et idē esse quod est inde pendens a corpore. 136. 4. Atrum perfectiones existentes in deo sint aliquo modo distincte ppter operationem intellectus. 138. 2. Atrum anima indiuiduetur per hecchetatem in cōmensuratione substantiali ad hoc corpus. 140. 2. Atrum intelligentie sint a nobis quidditative cognoscibiles in hac vita. 141. 2. Atrum essentie accidentales sint absolute essentialiter a receptiuo. 144. 3. Atrum accidentia necessario per subiectum diffiniant. 144. 3. Atrum forma substantialis pure potentie tñ sit actus. 144. 3. Atrum forma accidentalis in ente in actu tñ recipiat. 144. 4. Atrum accidentia habeant propriā existentiam distinctam realiter ab existentia substantiali. 144. 3. Atrum substantia subiecta accidenti possit intelligi etiam absqz omni accidente. 144. 4. Atrum nigredo cutis i ethiope viuo et mortuo sit eadē. 146. 2. Atrum accidentia sequentia materiā sint ea per que differūt indiuidua. 146. 4. Atrum accidentia sequētia materiā sint possessiones generis vel speciei. 146. 4. Atrum omne accidens habeat aliqd subiectū ppiū. 147. 2.

Reuerendissimi Domini Do-
mini Thome de Vio Caietani, Cardina-
lis sancti Xisti, de sacrificio missae, ad-
uersus Lutheranos, iuxta scriptu-
ram, Tractatus.

Clementi sep. Pon. a. 1547. Thomas de Vio Caieta-
nus, Cardinalis Sancti Xisti, felicitatem.

Mandasti olim. P. Beatissime, ut tan-
quam instructor nuntij scriberem res-
pondenda obiectis in libello de Cena
domini: afferente corpus et sanguinem
christi in eucharistia esse duntaxat sicut
in signo, oblato autem nuperrime mi-
hi Libello luterano etiam de cena Do-
mini affirmante in eucharistia verum christi corpus et san-
guinem, sed negante sacrificium missae, contra vniuersas
etiam scismaticorum ecclesias: existimanti non esse expe-
ctandum mandatum, sed officij mei partes exequi, mani-
festando rationes errandi in hac noua heresi. Suscipiat
itaque decernendam apostolatus tui censura lucubratiuncu-
lam hanc, et felix vale.

Intentio auctoris.

Caput primum.

Vnicus magister om-
nium dominus Iesus. Sadduceos (qui ex
sacris libris solos libros Moysi reci-
piebant, confutando ex libris moysi do-
cuit nos ut aduersus hereticos abstinea-
mus a testimonijs que non recipiunt, sed
illis vtamur sacris testibus quos non
refutant. Quocirca aduersus hereticos
qui luterani vocantur (inuitentes solis testimonijs sacra-
rum scripturarum scripturas de sacrificio missae, ex solis sa-
cris scripturis disputationem doctrinamque omnem perficere
intendo: tum ne gloriarentur in solido fundari sacrarum scrip-
turarum fundamento, negationem sacrificij missae: tum ne mi-
nus docti putent ex ecclesie institutione, non scripture auctori-
tate, fulciri sacrificium missae: tum ut habeant luterani illi qui
ignorantes errant vnde respiciant. Ut autem clara fiat a-
pud omnes veritas, primum in quo conueniunt et in quo dif-
ferunt luterani a catholicis, deinde quid ex sacris scripturis
de sacrificio missae habetur, et demum luterane obiectiones di-
scutientur.

Conuenientia et differentia Luteranorum cum catholicis
circa sacrificium missae.

Caput secundum.

Consentiunt Luterani missam pos-
se se sacrificium memo-
riale appellari: ea ratione quia in memoriam
sacrificij oblati in cruce verum corpus christi
cum vero sanguine christi consecratur, vene-
ratur et sumitur: dicente domino, hoc facite in
mei commemorationem. Negant autem duo. Al-
terum est, offerri corpus vel sanguinem christi deo. Alterum
est, esse in altari esse verum christi corpus, negant ta-
men illud verum christi corpus offerri deo. Alterum est, esse
in altari hostiam seu sacrificium pro expiatione peccatorum,
siue pro viuis siue pro defunctis. Et fundant vtrunque su-
per doctrinam epistole ad Hebraeos: ubi clare vnica oblatio
corporis christi in cruce semel facta, sufficiens manifestatur
pro peccatis totius mundi. Et propterea inferunt quod qua-
vis cultus corporis christi memoriam passionis et mortis chri-
sti sit institutus a christo: oblatio tamen corporis christi tan-
quam hostie pro peccato, est adinuentio humana, contraria
documentis sacre scripture.

Ex institutione christi eucharistiam im-
molari.

Caput tertium.

Catholici Autem agnoscimus in sacris
litteris scriptam esse institutio-
nem immolationis eucharistiae. Euangeliste est
(specialiter Lucas ca. xxij. specialitius Paulus
i. ad Corin. x.) tradunt post multas actiones
domini Iesu in cena, cum mandasse, hoc facite
in mei commemorationem. Que quia verba sunt Iesu christi,
libranda valde sunt, tum pronomine hoc: tum verbo facite:
tunc in mei commemorationem. Ad intelligendum itaque de-
monstratum per pronomine hoc, inspicenda sunt que premit-
tuntur. Premittitur autem quod Iesus accepit panem, gratias egit,
fregit, dedit: dicit accipite comedite, hoc est corpus meum quod
pro vobis frangitur: vel secundum Lucam datur. Statimque
subiungit, hoc facite in mei commemorationem. Pronomen
itaque hoc quum non arceatur ad demonstrandum aliquod pre-
missum et ad aliquod premissum non demonstrandum, co-
sequens est ut demonstret vniuersitatem premissorum. Ver-
bum facite, multas fert mysteria. Nam non dicit hoc dicit, sed
hoc facite: ut significaretur quod id quod mandat, non consistit in
dicere sed in facere: quodque dicere hic interueniens, non pro-
pter dicere sed propter facere est: ut intelligeremus quod verba co-
secrationis sunt verba efficientia illud quod significant. Et
adiungendo in mei commemorationem, distinguit facere a co-
memorare: ut significantius non dixerit, hoc commemorate, sed
hoc facite in commemorationem mei. Mandatum itaque dominus
Iesus: hoc id est vniuersa premissa facere in memoria sui. Ac
ergo faciendi hoc, mandatur relatus ad recordationem domini Iesu.
Ex eo autem quod sub facere hoc, comprehenditur non solum facere
corpus christi sed etiam facere corpus christi quod frangitur seu
datur pro nobis, manifestum est dominum Iesum mandasse, facite
corpus meum quod pro vobis frangitur et datur. Perinde autem
est quod pro vobis frangitur et datur, ac si diceretur quod pro vo-
bis immolatur, neque enim aliter frangitur aut datur nisi pro
quanto in cruce frangitur et datur (hoc est immolatur) pro vo-
bis: facere autem corpus meum quod pro vobis immolatur ut sic,
perinde est ac facere corpus meum quatenus pro vobis immo-
latur. Ut autem hec que dicimus penetres, aduerte quod si dominus
Iesus ob veritatem duntaxat corporis sui significandam ad-
iunxisset quod pro vobis frangitur seu datur, sat fuisset dicere
quod in persona mea videtur, seu quodcumque aliud eiusmodi.
Sed absit a domino Iesu christi sermone, sermo non formalis:
quo adempto, omnis tollitur certitudo sermonis: vagare est
per infinita accidentia. Dicendo itaque quod pro vobis frangit
seu datur, formalis sermone significat facere corpus meum quate-
nus pro vobis offertur, et hoc ipsius facite in mei commemora-
tionem. Porro ex eo quod facere hoc in christi memoria, plus est
consecrando facere corpus christi (quod est etiam facere corpus
christi quod datur et frangitur pro vobis) et plus est quod recordari
christi (quod est facere christi corpus quod datur ac frangitur pro
nobis in christi recordationem) et dari ac frangi pro nobis, est im-
molari pro nobis (nam dari significat in genere offerri: frangi vero
significat in specie modum offerendi, per fractionem scilicet: dedit
enim semetipsum deo in cruce fractione manuum, pedum ac late-
ris pro nobis) consequens est quod mandante domino Iesu hoc facite
in mei commemorationem, mandatur hoc facite immolationem modo
in mei commemorationem, facere enim corpus christi quod im-
molatur, est facere illud immolando seu per modum immolatio-
nis: nam sic duntaxat fit a nobis corpus christi quatenus immola-
tur: nam factio non fit a nobis corpus christi: quatenus immola-
tur nisi vtriusque facto impleatur: videlicet et consecrando facere cor-
pus christi, et immolando facere quod datur et frangitur pro
nobis: adiuuncto tertio: videlicet in Iesu christi memoriam.
Et aduerte prudens lector: facta in cena dominica: ut per-
pendas quod quadrat institutio institutioni: factum factio, et im-
molatio immolationi. Cena quidem paschalis instituta
in memoria educationis de
molationis: ita quod ipsa cena et immolatio paschalis agni.
Similiter namque dominus Iesus, post paschalem prandium, ag-
ni, instituit nouum ritum pasche: immolatio immolationi:
dicendo hoc est corpus meum quod pro vobis offertur ac frangi-
tur, hoc facite in mei memoriam. Et aduerte quod admodum
Egypto factis pascha, ita dominus Iesus instituit pascha, ita dominus

lationis memoriam. Ut ipsa surrogatione noui paschatis pro
veteri loqueretur ac diceret, pascha illud fecistis immolando
communi cena, et hoc facite immolando communi mensa in mei
commemorationem. Ita quod ex ipsa surrogatione noui paschatis
veteri, significatur quod dicendo hoc facite in mei memoriam, in-
telligitur de facere immolationem modo: nam et immolatio modo
fecerat veteris pascha. Hanc autem esse germanum sensum
mandati istius, testantur etiam facta recitata a paulo. i. ad corin. x.
Connumerat quidem paulus panem sanctum et poculum san-
guinis christi inter immolata, supputat mensam nostram inter
altaria, decernit edentes et bibentes de mensa domini inter comede-
tes et bibentes immolata. Ex quibus clare patet, tum apo-
stolos intellexisse mandatum christi hoc facite in mei memo-
riam, de facere immolando eucharistiam, tum apostolorum te-
pore eucharistiam fuisse in christi ecclesia non solum sacramen-
tum sed etiam sacrificium, tum in sacra scriptura et non solum
in usu ecclesie et libris doctorum, haberi immolationem corpo-
ris et sanguinis domini. Verba autem apostoli sunt hec. Su-
gite ab idolorum cultu, et prout debemus loquor: iudicate vos quod
dico. Poculum benedictionis cui benedicimus, nonne commu-
nicatio sanguinis christi est: panis quem frangimus, nonne
communicatio corporis christi est: quoniam vnus panis, vnus
corpus multi sumus: nam omnes ex eodem pane participamus.
Videte israel secundum carnem, nonne qui edunt victimas,
participes altaris sunt? Quid ergo dico quod simulachrum ali-
quid sit, aut quod simulacris immolatum aliquid sit: sed quod
immolant gentes, demonis immolant et non deo. Nolo autem
vos communicantes fieri demoniorum, non potestis poculum
domini bibere et poculum demoniorum: non potestis mensam do-
mini participes esse et mensam demoniorum. Hec ille. Ex his est
manifeste patet, apostolum inter victimas israel, et immola-
ta demonis recensere panem quem frangimus et poculum be-
nedictionis: inter altare israel et mensam demoniorum me-
sam dominicam: inter edentes victimas altaris israel et edentes
immolata demonis, edentes de mensa domini et bibentes de
illius poculo, et ex huiusmodi ratione arguere quod non pos-
sunt immolari deo et demonibus participes esse. Nisi enim
immolata essent deo panis et calix christi, vniuersa pauli fabu-
la ex immolationis tam deo vero ab israel quam immolatis demo-
nibus agentibus surgens rueret. Sed hoc tam clarum est testi-
monium quod panis et calix christi tempore pauli immolabantur
ut non de demonibus immolationem non indigeat.

Institutione christi immolari eucharistiam in remissio-
nem peccatorum.

Caput quartum.

Alterum a Luteranis negatum
in missa (videlicet quod
sit hostia pro expiatione peccatorum) fa-
cile ex eodem domini Iesu mandato, ea-
dem procedendo via monstratur falso
negari. Nam Matth. xxvi. dominus Ie-
sus accepto calice non solum dixit, hic est
sanguis meus qui pro multis effundetur,
sed adiunxit in remissionem peccatorum,
hoc facite in mei recordationem. Sub mandato itaque
comprehenditur facere immolando sanguinem chris-
ti non solum quatenus effunditur, sed etiam qua-
tenus immolatur pro multis in remissionem peccatorum. Ser-
uatis significat quod eademmodum effusio sangui-
nis pro multis in remissionem peccatorum est ipsa cruenta hostia pro pec-
catis: ita facere poculum sanguinis qui effunditur in
expiationem peccatorum: sic, est immolare poculum sanguinis
in remissionem peccatorum, quatenus ope-
rem peccatorum, effundit enim in remissionem pecca-
torum remissionem peccatorum, quantum est ex parte
ut de effectu. Non igitur humana est adinuentio,
et obedientia diuini mandati tum offerre corp-
us sub specie panis et vini in memoriam domini
et hoc ipsa offerre pro expiatione peccatorum:
et per consequens vniuersarum ecclesia-
rum et regiarum sed vniuersarum et regiarum
orbem.

Quersus hec

Antis dictis in epistola ad Hebr. a cap. vi. vsq. ad
decimum inclusiue. Et contra quotidianam qui-
dem oblationem eucharistiae arguit tripliciter.
Primo ex multitudine sacerdotum. Nam ibidem
differentia ponitur inter christum sacerdotem noui testamen-
ti et sacerdotem veteris testamenti, quod ille est vnus, istum autem
oportet multiplicare: quia ille eternus, iste temporalis: incon-
ueniens ergo est in nouo testamento affirmare talem hostiam
cui non sit vnus sacerdos christus, sed oportet successive
secundum temporum successus sacerdotem sacerdoti succedere:
ut oportere videmus in missae sacrificio. Secundo ex repe-
titione oblationis. Nam ibidem differentia scribitur inter sa-
crificium veteris testamenti et sacrificium noui testamenti: quod il-
lud repetebatur tum singulis diebus a sacerdotibus simplici-
bus: tum singulis annis a summo sacerdote: hoc autem nec quo-
tidie nec quotiens repetitur, sed semel oblatum est: inconueniens
est ergo in nouo testamento sacrificium affirmare quod oportet
sepe repetere. Tercio ex parte rei oblate. Nam ibidem differen-
tia inter sacrificium veteris et noui testamenti ponitur: quod tunc
sanguine hircorum et vitularum sacerdos: tunc autem per pro-
prium sanguinem semetipsum semel oblatum est: inconueniens er-
go est per nos offerri sub specie panis et vini quod semel sufficien-
tissime oblatum est christus a seipso.

Contra hoc pro peccatis arguit etiam tripliciter.
Primo ex repetitione: quia ibidem hostiam veteris testamen-
ti infirmis ad delenda peccata, ascribitur repetitio hostie. Si
enim peccata purgassent, desissent offerri: ideo noui testamen-
ti hostia tollens peccata, non repetitur: inconueniens ergo est in no-
uo testamento affirmare hostiam pro peccatis quam oportet repe-
tere: qualis est missa. Secundo ex sufficientia sacrificij christi: quia
Christus vnica oblatione semetipsum offerens in cruce, consum-
mauit omnes accedentes ad eum et c. iniuria ergo sit sufficientia
me christi hostie pro peccatis totius mundi, addendo hostiam aliam
in nouo testamento pro peccatis. Tercio ex parte abolitionis pec-
catorum: quia (ut ibi dicitur) ubi non restat peccata expianda, non
est opus hostia pro peccatis: sed omnia peccata sunt abolita per
gratiam noui testamenti, quod Christi morte firmatum est: non
est ergo locus alteri hostie pro peccatis in nouo testamento.

Responsio ad obiecta.

Caput sextum.

Fundamentum veritatis et intellige-
re dicta circa nouum testamentum sacrificium ac sa-
cerdotum est vnitas hostie, simpliciter et absolute
immolate semel in cruce ab ipso christo secundum
seipsum, et secundum quid immolate quotidie ab eodem per
ministros in ecclesia sua. Ita quod in nouo testamento est hostia
cruenta, est et hostia incruenta. Hostiam siquidem cruentam agno-
scimus Iesum christum in crucis ara oblatum semel pro pec-
catis totius mundi: hostiam vero incruentam agnoscimus insti-
tutam a christo, corpus et sanguinem eius sub specie panis et
vini: ut citate scripture testantur. Alterum hostia cruenta et
incruenta non sunt hostie due, sed hostia vna: quia res que est ho-
stia, est vnitas res, non enim christi corpus in nostro altari est
aliud ab illo christi corpore quod oblatum est in cruce: nec san-
guis christi in nostro altari alius est ab illo christi sanguine
qui fusus est in cruce. Modus vero hanc vniam eandemque ho-
stiam immolandi, alter est: quia ille vnicus substantialis ac
primus immolandi modus, fuit cruentus: utpote in propria
specie corporis fractione in cruce sanguinem fundens: iste vero
quotidianus externus accessoriusque modus, est incruentus: ut-
pote sub specie panis et vini oblatum in cruce christi, immo-
latis modo representans. Quocirca nouum testamentum hostia cruen-
ta et incruenta, vnica est ex parte rei oblate, et ex parte modi of-
ferendi licet sit diuersitas: quia tamen iste modus (scilicet incruen-
te immolare) non est secundum seipsum tanquam disparatus modus
immolandi institutus, sed duntaxat ut referatur ad cruentam in cru-
ce hostiam, consequens est apud sapientes (et penetrantes quibus
vni non nisi propter alterum ubi vnus duntaxat est) consequens
quam est non posse affirmari proprie loquendo, duo sacrificia
et duas hostias aut duas oblationes, immolationes et quouis
modo oblationes, esse in nouo testamento, ex hoc quod est in co-
muni cruce et hostia incruenta christus in al-
i semel oblatam in cruce, perseveran-

De sacrificio missæ aduersus Luteran. Cap. VI.

tem modo immolatio quotidiana repetitione ex institutione christi in eucharistia. Perseuerantiam autem hostie in cruce oblate fingimus in nostro altari: sed ex identitate rei oblate in cruce et in altari habemus. ex eo enim quod unum atque idem christi corpus est quod oblatum est in cruce et illudmet offertur in altari, clare patet non esse aliam hostiam in altari et in cruce: sed eam quæ in cruce oblata semel est, perseuerare alto tamen modo in altari, mandante christo, hoc facite in mei commemorationem. Si namque iungeris hæc duo (videlicet hoc facite et in mei memoriam) perpendes quod unum atque idem illud quod tunc fiebat facimus in christi memoriam: quod est illud unum atque idem quod tunc frangebatur et effundebatur perseuerare sub specie panis et vini in memoriam christi.

Ex his igitur

Ad singula obiecta singillatim discenda descendendo, dicat ad primum de unitate sacerdotis quod in nouo testamento vnus est sacerdos christus, et ipsemet est sacerdos in nostro altari: nam ministri quique non in personis propriis sed in persona christi consecrant corpus et sanguinem christi, ut testantur verba consecrationis: ac per hoc vices christi agentes offerunt: non enim dicit sacerdos hoc est corpus christi, sed hoc est corpus meum: faciendum in christi persona sub specie panis corpus christi, iuxta mandatum christi, hoc facite. Et quum inferatur, inconueniens esse affirmare hostiam in nouo testamento cui non sit est christus sed oportet succedere ministros: respondetur quod aliud est affirmare disparatam hostiam requirentem successionem sacerdotum: et aliud est affirmare perseuerantiam hostie in cruce oblate requirentem successionem ministrorum. Primum enim dedecet noui testamenti statum: secundum autem consentaneum nouo testamento est, ut iugis vigeat victima vnica illa semel oblata. Ad secundum ex parte repetitionis, dicitur quod in nouo testamento non repetitur sacrificium seu oblatio, sed perseuerat immolatio modo vnici sacrificii semel oblatum: et in modo perseuerandi interuenit repetitio, non in ipsa re oblata, nec etiam ipse qui repetitur modus, concurrit ad sacrificium propter se, sed propter oblationem in cruce commemorandam in cruce. Huius autem modi repetitionem non esse contra doctrinam epistolæ ad hebræos, testantur verba illius: inferentia quod si repeteretur noui testamenti sacrificium, oportuisset christum sepe pati. De repetitione igitur sacrificii manifestat se loqui, non de repetitione istius modi a domino iesu christo instituti. Ad tertium ex parte rei oblate, dicitur quod hoc quod christus semel proprium sanguinem sufficientissime et abundantissime fuderit in cruce, qua drat ut perseueret immolatio modo in eucharistia illa vnica ac sufficientissima sanguinis in cruce effusio.

Ad primum

affirmatur hostia pro peccatis, dicitur concedendo quod ex hostie impotentia ad delenda peccata decreta est in lege veteri repetitio eiusdem hostie. Et quum inferatur inconueniens esse, in nouo testamento affirmare hostiam pro peccatis quam oportet repetere: conceditur totum proprie loquendo: quia non repetitur in missa hostia, sed illamet hostia in cruce oblata perseuerans immolatio modo recolitur in qua libet missa. Ad secundum autem dicitur quod absit a fidelium mentibus etiam cogitare quod ad supplendam efficaciam hostie in cruce oblate celebretur missa: celebratur enim tanquam vehiculum remissionis peccatorum per christum in cruce facta: ita quod quemadmodum non est hostia, ita non altam offert remissionem peccatorum. Quemadmodum christus per proprium sanguinem peruenit celos perseuerans sacerdos in eternum ad interpellandum pro nobis (ut in eadem epistola scribitur) ita perseuerat nobiscum per eucharistiam immolatio modo, intercedendo pro nobis. Sicut enim sufficientia et efficacia summa sacrificii in ara crucis non excludit perseuerantiam christi in celis in officio interpellandi pro nobis, ita non excludit perseuerantiam eiusdem nobiscum immolatio modo ad intercedendum pro nobis. Nam quemadmodum continua intercessio christi pro nobis in celo, non derogat vnice intercessioni mortis christi, ita non imminuit minus eidem derogat perseuerantia christi immolatio modo ad intercedendum pro nobis ut participes simus remissionis peccatorum in ara crucis factæ quando ista intercessio fit per christum sub specie panis et vini, illa autem in celo fit per christum in propria specie in qua crucifixus est. Stenim derogationi locus esset, magis derogaret vnice mortis intercessio: ut post mortis intercessionem intercedat christus sub specie propria quam sub specie aliena: illud namque intercedere pre se fert quasi supplementum intercedendi modum, nobis valde consonum. Ad tertium dicitur, quod cum in nouo testamento intelligendum est peccata esse nobis remissa per christum mortem: videlicet per christi mortem applicatam nobis per instituta a christo sacramenta: in hoc enim christiani omnes conuenimus: inter sacramenta autem a christo instituta supputatur et est sacramentum eucharistie institutum ab ipso christo immolatio modo, ut declaratum est ex verbis christi et pauli. Et ideo si quod inter christianos sunt egentes post baptismum remissione peccatorum, eucharistie hostia prodesse potest illis ad remissionem peccatorum, applicando efficaciam mortis christi ad illos, non egentibus autem remissione peccatorum, prodest ad vegetationem anime, quemadmodum cibus et potus corporeus vegetat corpus: sacramentum enim eucharistie quæ multis immolatio modo institutum sit etiam pro expiatione peccatorum facta per crucem christi applicanda coherens, non tamen est institutum propter hoc duntaxat, sed pro animæ bonis. Cum omnibus igitur scriptis in epistola ad hebræos, stat sacrificium missæ quod ecclesia catholica edocet a christo et apostolis celebrari. Et hæc sunt dicta extensione in idem dictorum admissa ad eucharistie hostiam: noui enim quod iuxta genuinum sensum, de sacrificiis cruentis atque auctor illius epistolæ monstrans excellentiam cruenti sacrificii oblati a christo condendo noui testamentum, relatiue ad sacrificia omnia veteris testamenti. Usus siquidem est expedire claritati veritatis catholice, admittere huiusmodi extensionem, ut nulla ex parte hesitandi locus relinquatur. Ad Dei gloriam: Rome die tertio Idus, M. D. XXXI.

Tractatus de sacrificio missæ: editi per Reuerendissimum dominum dominum Thomam de vico Caietanum Cardinalem sancti Risti, Sinis.

